

માએ બાપ તરફથી મળેલી પુછ પણ સંધ્યાનાં લખાવટ ખરચોમાં ફરાડી દીધી હતી. અને તે ઉપરાંત તે બીજી ઘણી ખરાબ ચાલ ચલાવતો હતો. અતે તેના બાપે લાગવગ લગાડી તેને કંઈચીની એક મોટી પેટીમાં રખાવ્યો, એટી મતલબથી કે રંગીલી મુબબની મોઝ મગ્નદ છોડી કંઈચી નેવાં સાંત ફેરેરમાં તેને મોકલવા, તે તે મુશ્કરી બન્ય.

નરખાઈની તનદેશેલી દહાડે દહાડે ઘણી લઘડી પડતી હતી, અને તે વેળા તેવણનું આતઃકરણ પણ કંખનું હતું. માતા તરીકેની ફરજે શું હતી તે તેવણ બહુતાં હતો. દીનખાઈને તેવણ ઘણી સરસ રીતે બનવતાં બેતાં હતાં, અને તે છતાં તેવણ બેદરકાર રહ્યાં તો. દીકાની ચાલ તેવણ ખરી ગયાં હતાં, તેવણે તેવણને માફ કરી હતી. પણ સાચક, તો તેવણનાં ગમતો દાર હતો અને તેની નામે-શીએ તેવણને એકદમ ક્ષતિ મારી તેવણની આખ આગળનો પરદો ઉઘાડી નાખ્યો હતો. બચપણમાં તેની ઘણી ખરી ભુજો તેવણ ખુશવાતાં હતાં. તેના દરેક ફરિજો પુરા ખાતાં હતાં, તેની ભુજો તેના સખત, પણ કસ તો નહીં, ખવાસના બાપથી છુપાવતાં. તેવણ પોતાનાં ઘણીની આંખમાં હલકાં વડીક પડ્યાં હતાં. ચાલકને કહાડી મુકવામાં આવ્યો, અને તેવણ નામેશી બરેશી રીતે કહાડી મુકવામાં આવ્યો હતો. અને જ્યારે તેની માતાએ તેની કસેજની છંદગી જ્યાન મરમરોની કસેજની છંદગી સાચ સરખાવી, ત્યારે તેવણને લાગે કે તેની નામેશીનું મુક તેવણનું હતો. કુલથી બરેશા લાકના રસ્તાપરથી તેવણ તેને ફરેતી અને નાશના રસ્તાપર લઈ ગયાં હતાં. કહાડી મુકવા પછી તે તેવણની નમીદી આવ્યો નહીં, અને તેવણને લાગું કે હવે તેવણ ફરી તેને કાઢે દહારો બેશે નહીં. મનસેરગાદ દીનખાઈ બેઈ થકતાં હતાં, કે તેવણ ઘણો વખત કહાડી સકવાનાં નથી. આથી તેઓ જમશેદજીને દીકારો દઈ તેવણ (નરખાઈ) પર વધુ હેત કરવા શીખવતાં હતાં. ચોડા વખતમાં નરખાઈ બેઈ થક્યાં કે તેવણનાં પર તેવણની બધી ભુજો માફ છોડી હતી. એટલું જ નહીં પણ તેવણને ઘણા મા-હતા પણ હતા, અને તેવણનાં દુખી જીવને એટલો દીકારો હતો, કે તેવણનાં મરણથી તેવણના ઘણી, અને આવાં, કે તેવણના ખરા ખવાસથી તેવણ કહેશે બધો વખત અબજનાં રહ્યાં હતાં, તેમ જ બે બરે દુખ લાગશે.

[સં: ... Two OLD MAIDS.

વેસ્તનમાં થયેલી એક મોટી મેળબાની-વેસ્તનનાં લોકો પાનખર પૂતાં એક મોટી મેળબાનીની આસપાસ રાજે છે. અને કાંઈકેસ એવું બેઠેલાં પોતાનાં લગ્નનાં પચાસ વર્ષો તે વખતે પુરાં કર્યો; તેઓનાં ઠાકરે વાલકાન્દ ન્યુપીડે મોડા વખતમાં પોતાનાં રૂપેરી લગ્નનાં દીવસ લેશે અને વાલકાન્દને સોંપી વડો છેડશે પોતાની હમરમાં આવશે. આજે ત્રણે બનાવે એક એક પછીની મોટી મેળબાનીઓ સમિયુરી ખુશાળી થી પાળવામાં આવશે. એટલું જ દબનીય રહ્યું છે કે અદ્ય પોતાનાં સુનેરી લગ્નની ખુશાળીમાં કામ લેવાને હજી પોતાની માંદગીમાંથી પુરતા સાલ થયા નથી.

એક ડાકટરની ડાયરીમાંની વાર્તા.

એક મોટું "ગ્રીસીસ પેડાન."

જી પચે હું મીઠી વી, જાન આગલ જઈ છો. મેં એકજાન નવર તેણીનાં મોહમાં પર ફેંકી અને પછી ફેરિજો-એ એર-ડા છોડી જવા કહ્યું. તેણીને શું હતું તે હું સમજી ગયો. તે જીવાન છાકરી તરત દયાઈ ગયતી હાલતમાં પડેલી હતી, તેમ ચવાનું કારણ તંતુઓનાં સ-આતઃકરણનાં હતું. તેણીના રમ-જી-તાવસ આવડેનાં હતાં-એ એરડામાં આવ્યો ને તેણી કહાચન એઈ થકી દશે. તેણી મોઢા પર પડેલી હતી, મેં તેણીના હાથ મારા હાથમાં લીધા અને તેણીની નાક બેઈ, તે મીનીટ ૧૫૦ ચાલતી હતી, મીસ વીજતન સખત માંદગીમાં હતી, અને આવી રીતે તદન દયાઈ ચવાનું કારણ શોધવાને મને મુશ્કેલ લાગ્યું નહીં. મેં તેણીની બેઈ લાંબી કાપી અને તેણીનાં લેવાઈ ગયતા હાથ પર મોક્સ નીચાનીઓ બેઈ, જે ખુલ્લે ખુલ્લું મને કહી આપતી હતી, કે તેણી મોરશીઆથી ઘણી અસરનો બોગ થઈ પડી હતી, હવે સધયું પુલ્લું જણાવું હતું, મીસ વીજતનને મોરશીઆનો જથ્થો એકદમ ખુરી ગયો હતો, અને તે નહીં લેવાથી આ બચલીત દુખમાં તેણી પડી હતી. મેં એક પચવાર વીચાર કીધો, અને પછી દેવાઈ કીધો, કે પરીણામ મને એવું આવે તોથી હવે એકજાન મીઠી દે-રવાની રહી હતી. હું થાંક આગલ ગયો અને તે જોરથી વખડ્યો.

એક દાસી તેના જવાબમાં આવી.
"મીસીસ આનસ્લો થેરમાં છે કે નહીં તે મને જણાવશે ?" મેં પુછ્યું.
"હું નહીં જણતી સાહેબ, હું જાનું પુછું."
"તેવણ ને એક એરડામાં ગયવા બાદર બાગમાં હોય, તો એક માલુસને મોકલીને કહેવારો કે મારી આગલ એકદમ મીસ વીજતનનાં એરડામાં આવે."
તે દાસી લાંચી સાલી ગઈ અને ગાસરે દશ મીનીટમાં મીસડે આનસ્લો ઉતાવલમાં આવ્યાં.
"તરુને માર" શું કામ પડ્યું ?" તેણીએ પુછ્યું, પછી તેવણની નવર મીસ વીજતનનાં લાંબા થઈ પડેલાં શરીર પર પડી કે તેવણ એકદમ મોંઝાને બોલ્યાં.
"મીસારી વાદલી કાંનરીસને શું થયું છે ? કેટલી ભય-ભીત આનસરી પડી હોય તેવી તેણી દેખાય છે ?"

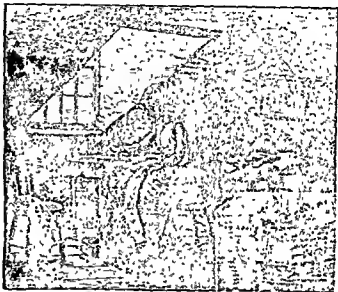
ચંચળ બુધ્ધીનો ખદલો ગંજ. ગરીબીમાંથી કરોડપતી થયલા વેપારીની વાર્તા.

પ્રકરણ ૧૬.

"With fingers weary and worn,
With eyelids heavy and red,
A woman sat, in unwomanly rage,
Plying her needle and thread—
Stitch! stitch! stitch!
In poverty, hunger and dirt,
And still, with a voice of dolorous pitch—
Would that its tone could reach the Rich—
She sang the 'Song of the Shirt!'"

આગુરૂત્ર માસની ગરમ રતુની એક મધ્ય રાત્રે અમેરીકામાં આવેલાં યોસ્ટન શહેરના એક મોઢલામાં એ માણસો લોકડાંના એક મોટા ઢગ આગળ બેઠા હતા. તેઓ પાસ ખાવાને એક અરધી ન હતી એટલું જ નહીં, પણ તે આખા શહેરમાં તેઓના કેઈ મીત્રો પણ ન હતા. નીરાશીના અને નાશીપાસીએ તેઓને દુઃખી બનાવ્યા હતા. ખરી તંગી અને ભૂખમરો તેઓની સામે આવી હોવા હોતો અને તેઓને નાહીમત કરી નાખ્યા હતા. આટલું છતાં તે મધ્ય રાત્રીના આ ઢગાળ દેખાવ ઉપર ફનીયાના લાગનાં મોઢાં પરીણાઓ લટકેલાં હતાં આ ગરીબ મીત્રો વગરના નીરધન માણસોના વીચાર સાથે આખી દુનીયાને લાગતું વજન હતું. તેઓમાંનાં એક, એક વાર "જન્માના ગીત" ના અવાજો ફરીયાની પેલી બાજુએથી આવતાં સાંભળ્યા હતા અને તેથી તેના મનમાં આ ગરીબ સીવનારીઓનો કંટાળો અને મેહનત જોઈ કરવાની છતાંસા કલ્પન થઈ હતી. સીવનારા વગેરે પોતાની મેહનતપણીઓની આખી સેવા બનવવાથી દુનીયા તેને જે બાદશાહી બદલે આપશે તેના સોનેરી સ્વપ્નાઓ તે બેવા લાગ્યો હતો.

પોતાના આ વીચારમાં તેણે મહા મુશ્કેલીએ ખીજ એ માણસોને સામેજ થવાને સમજાવ્યા હતા. પોતાની યોજના પાર પાડવાને એકે તેને ૪૦ ગાદરની મદદ છાંધી હતી, બ્યારે બીજાએ પોતાનું કારખાનું, ચાણસો અને તેને લગતી દરેક વીજોનો ઉપયોગ કરવાને તેને રબ આપી હતી. સીવનાનો સંજો બનાવવાને તે દીવસ અને રાત મેહનત કરવા લાગ્યો. દીવસના ૨૪ કલાકમાંથી તે ફક્ત ત્રણ ચાર કલાક સુતો હતો અને સાધારણ રીતે

જલ્લાનું ગીત.

દીવસમાં એક વાર ખાતો હતો. કારણ કે તે સારી રીતે ગણતો હતો કે આ મરો ૪૦ ગાદરમાં બનાવેલો બેઠકો નહીં તો ને બનાવવાનું તદ્દન છેડી દેવું બેઠકોએ માત્ર પ્રમાણે સમત રાત દીવસની મેહનત પછી સીવનાનો સંજો તૈયાર થયો હતો. જે રાતે આપણે પેલા એ મુશ્કેલો યોસ્ટન શહેરના એક મોઢલામાં દુઃખી કેટ મરેલાં લોકો ગયા, તે દીવસ તૈયાર થયેલા સંજોની અગત્યસ કરવા માટે કસવવામાં આવ્યો હતો. સંજોના દરેક બાજોને જોડવાને પછી તેની અગત્યસ કરતાં તે ચાલી શક્યો નહીં. સઘળા કામદારો એક પછી એક ધીકારથી તેને છેડી ગયા, તોપણ પેલો ગરીબ કારીગર સીવનાથી પોતાની ચોખ્ખાને વળગી રહ્યો અને તે સંજો એક નીરાશીના છે એમ કયુમ કરવાને ના પાડી. આરતે આરતે સઘળાઓ જતા રહ્યા અને તે અને તેનો સાથી એ જ છાંઓ છાં રહ્યા. બ્યારે ને કામ કરતો હતો, ત્યારે તેનો સાથી તેને ખતી બતાવતો હતો. ભૂખ અને આજુ મેહનતથી તે ઘાછીને તથજો થઈ ગયો અને

તેનાથી ખરાબર ટાંકાઓ લાવી શકાયા નહી. આથી
છેલે તેને થોડી નારીપાસી વચે પોતાની આ યોજના
પડતી નાખવી પડી. છેક મધ્ય રતે પોતાના સોનેરી
સ્વપનાને છેલ્લી સકામ કરી, કંટાળેલા તેઓ પોતાને
ઘર જવા નીકળ્યા. રસ્તે જતાં તેઓ એક લાકડાંના દગ
ઉપર બેઠા અને પોતાનાં કમનસીબ ઉપર અફસોસ
કરતા લાગ્યા, તેવામાં આ ગરીબ કારીગરના સાથીએ
જણાવ્યું કે “દોરાનાં ટીકા શું ચત્તાએલા ટાંકા કપડાંની
ઉપરની ખાતુ ઉપરજ દત્તા.” આ વાકયથી તુરતજ
તે કારીગરના મનમાં મુકાકેળી શું હતી તેનો વીચાર
પેલસ થયો. તેઓ પાછા પેલાં કારખાનામાં ગયા.
ખતી સળગાવી અને એક નાના “ટેનશન સ્ક્રુ” બરા-
બર ટાઇટ કીધું અને થોડીક મીનીટમાં “મીંઠ આપ-
ઝાક મેરીટ સ્પીડર” પેદાશવેદનો સીવવાનો સંચો
બનાવ્યો, કે જે વેદવાદ ઉપયોગમાં પણ ધણે દતે-
દમક નીવડ્યો છે.

ચુભાલીસ વર્ષની વાત ઉપર પેલા લાકડાંના દગ ઉપર
બેઠેલા બે નીરધન પુરુષાના મધ્ય રાતના વીચારો ઉ-
પર દુનિયાને અતીશય અગતના અને લાભકારક સ-
વાગનો ફરચો લટકેલો હતો, અને આથી રીતે બે
કંગાળ માણસોના અબીપ્રાયને કદાચજ આટલી બધી
અમસના લાગુ પાડવામાં આવે છે. તે મધ્ય રાતના
કેખાવે નીમશા બે સવાગોનો નીકાલ આણ્યો હતો:-
૧, શું સ્ત્રીઓને પોતાનાં સીવવાનાં કામમાં કંટાળો
તેહી ઉપજાવે એવા મદદગારની જરૂર છે? અને
૨, દુનિયાને સીવવાના સંચાની ગરજ છે કે નહીં?
બોસટન શેઠરમાં પટેલા લાકડાંના દગકા ઉપરની વાત-
ચીતથી સીવવાનો સંચો અને તેમાં સમાયેલા સવગા
લાભો, જેવા કે તેને બનાવવા, વેચવા અને વાપરવા,

એ સર્વ પેલા ચર્ચ; જેથી તેના બનાવનારને લાભ થયો છે,
એટલું જ નહી. પણ તેથી દબરો માણસોનું ગુનજન આવે
છે. આ સંચો “કમ્પાતા સીટ” નો જવાબું પરીણામ
છે. તે સીટને રડતો અવાજ પેસાદાર નહી પણ એક
ગરીબ અને રખડતા કારીગરના કાન ઉપર પડ્યો હતો
અને તેણે સ્ત્રી દરજ્જેનું, કન્યાણુ દેડે ધરી તન મન પટ્ટી
નાખી આ સંચો તૈયાર કીધો હતો. તેની આ શોધથી
સ્ત્રીઓને અને ઘર સંસારને એટલો બધો તો ફાયદો થયો
છે, કે જેઓ ફાયદો બીજ કોઈની શોધે કીધો નથી. હવે
આપણે જેમસ વોટ જે સુલા આગળ બેસી તે વખતે નહી
જણાવશાં વરાળ બળથી સુલા ઉપરની કાટલીનું ટાંકણું
ઉચકાવું અને પડતું નીકળતો બેઠો હતો, તે ઉપર આ-
પણી નજર દોડાવ્યે. આ પ્રમાણે ઉચકાતાં અને પડતાં
કાટલીનાં ટાંકણુ: ઉપરથી અવગ્રોહણ કરી તેણે વરાળ વં-
ત્રની શોધ કીધી હતી, જેના ફાયદા દુનિયાને અગણીત થયા
છે. કાનકલીને કનકવો ચકાવી વીજળીની શોધ કીધી હતી

દોકાટકનો વખત.

અને તે શોધથી કરીને તારના સંદેશા ચલાવવાનું મુધરેલી
દુનીયામાં ઘણા યુગ દહું. પણ જે આ બંને મહાન
પુરુષોએ આવતા જમાના ઉપર પોતાની નજર દોડાવી
હતે અને પોતાની શોધોથી માણસમતને કેવા લાભો થશે
તેની જે તેઓને અગમચેતી ચર્ષા હતે, તો તેઓ એવાં
અનુમાન ઉપર આગ્રા વગર રહેતે નહી, કે તેઓની હસ-
તીમાં તેઓની શોધોએ જે પરીણામો નીપજ્યાં છે, તે
મીંઠ આપઝાક મેરીટ સ્પીડર પોતાની હૈયાતીમાં લાકડાંના
દગકા ઉપરની વાતચીતની શોધથી જે પરીણામો નીપ-
જ્યાં છે, તેની આગળ કુચ બીસાદાં નથી.

તાર અને વરાળ યંત્ર હમેશાં બહેરમાં લોકોની નજર
આગળ કામ કરે છે, ન્યારે સીવવાનો સંચો અમેરીકાના
૯૦ લાખ ધરોમાંથી ૩૦ લાખ ધરોમાં ચુપચુપ શાંતપણે
પોતાનું કામ કરે છે. તાર અને વરાળ યંત્ર બહેર આ-
શીરવાદ છે; સીવવાનો સંચો એ ધરસંસારી આશીરવાદ
સમાન છે. સીવવાનો સંચો સ્ત્રીઓને લાયક છે અને તાર

અને વરાળ ચંચ લખોપતી રેખવેના માલેકોને યોગ્ય છે. તેઓ વેપાર રોજગારને ખીજવવાનાં સાંધણા યઈ પડ્યાં છે, ત્યારે સીવવાનો સંચો સઘડી આગળનો મંડળોને વધારનારો છે. તાર અને વરાળ ચંચ વાજતી મચડરી લે છે, કે તેઓની સંગત પૈમાદાર લોકો કરે છે, ત્યારે સીવવાનો સંચો સંતોષથી એવાં ઘરોમાં પગ પેસારો કરે છે, કે જેના માલેકો વ્યાજ પૈસો મુકવે શું તે જાનનાં ખી નહીં હોય. વરાળ ચંચ ધારાસભાઓ અને રાજમંડળમાં પણ અગતવે બાગ બનવે છે. સીવવાનો સંચો પોતાનું કામ એવાં માણસો સાથ કરે છે, કે જેઓ રાજ મંડળ એ શું છે, તે પણ જાણતા નથી.

લોકસ વર્ગનાં લોકોને ધરસંસારી વેદવારને કુતરનો અને નળવે ગણવાની રેખ હોય છે, કાંકે તે ફક્ત સંસારી છે; પણ તેજ વખતે તે વર્ગનાં લોકો બુદ્ધી જ્ય છે કે દુનિયાના અરા વધારા અને ચરવાતાંપણની સરખાત

અનુ' ઘણું અર' જાણું પણ ન હોવું' કે આ સંપત્તિ તે ઘરમાં જ રીખ્યું હતું. જેમ તે ખોરાક પચાવે છે તેમ તે પોને સંપત્તિ જ્ય છે અને તે તેના મનમાં પચે છે. ત્યારે તેનામાં લીચાર કરવાની, અર' ખોટું પાડખવાની અને માણસોની ચાતવતણી પરીક્ષા કરવાની શક્તિ આવે છે ત્યારે તેને જમવણમાં ઘરમાં જે શીખેલો તે ચારી આપે છે, તેટલા માટે જેની કાંઈ જાણ છે તે પ્રતી શેઠાણી અથવા કુમારીકાને મનમે સંતોષ જેવું છે. જેટલો વખત ઘરની સ્ત્રી જવાવે છે, તે તેણી પોતાનું નન ખીજવવાને કામે લગાડે છે. જેકે સંસારી વહેવાર ક્યાર નન એવી આદત અને દુઃખ આવી પડશે, તેાપણ સ્ત્રીઓ દુનિયાની મોટાઈ અને વધારામાં જગાવતો બાગ જગવતી રહેશે

આ ઉપરથી ઘરોમાં સીવવાના સંચાની અજવતા તુરંતજ માલમ પડી આવશે. તે સ્ત્રીઓને આસપાસ લેવાને અને મનને ખીજવવાને તક આપે છે. સ્ત્રીઓને પોતાનાં

દમેશાં ઘરોમાંથીજ જનમ પામે છે, નહીં કે રાજસભાનાં મોટાં ધુમજનોમાંથી. વેપારીની આદેશી અને કારીગરોની ચંચગોતાના કરતાં પરપણ સંસારી ચાતવતણમાં એક પ્રાંતની મોટાઈ, માન મરતબા અને સનામતીની એ આશા માલમ પડી આવે છે. એક બચાંની ચાતવતણ કેવી વલાણુ લેશે, તે તેની ઘરની કે જવણી ઉપરજ આધાર રાખે છે. પોતાના લીચારને કાણુમાં લેવા, દુનિયામાં ઉપયોગી અથવા નીરકપયોગી યઈ પડવાની તાલીમ તે ઘરમાંથી લે છે. ત્યારે તેના મન ઉપર આવી અસરો યાય છે, ત્યારે તે

મુખી ઘર સંસાર.

લોકોએ શરૂઆતની કે જવણી આપવાને સીવવાનો સંચો આવકાશ આપે છે, કે જે કેજવણી વગર દબંગી કપડાઓએ કેજાળા જ દબંગી શરતી આ દુનિયાં છોડી છે એ સંચાએ સ્ત્રી મેદનમ માટે સંખ્યામધ રખાઓ છુટ્યા છે તેનો જાન સંપત્તિઓ મેદનમથી મેં છે અને જેમણે મેનો જાન લીધા છે, તેઓ તેથી બુદ્ધી થયાં છે. આ સંપત્તિ કાપનાં સીવવાનો સંચો ધરસંસારમાં કરે છે, તે ઉપરથી જાણશે કે તે તેના અજવત કરીશ તાર અને વરાળ ચંચ કરતાં વગર શું વધુ સરસાઈ જાગવે છે.

પ્રકરણ ૨ જી.

સંચો બતાવવાનો લીચાર કેમ મુજબો.

મીંડ આંધ્રાક મેરીટ સર્ગરે સીવવાનો સંચો બતાવ્યો, તે અગાઉ ૧૦૦ વરસ સુધી સીવવાનો સંચો શોધી કઢાવવાને ઘણાઓએ શ્રદ્ધાં મારી દત્તાં, જેમાંના ઘણાકેએ નનદીક રૂતેદ મેજવી હતી, પણ કાલજેથી સર્ગરેના જેવો રૂતેદ મંદ સંચો તૈયાર કીધો ન હતો.

એવીઆસ દાદજે મરીનની પેઠેથી મોધ કીધા હતી એમ વારેપડીએ ભાવવામાં આવે છે પણ ૧૮૫૧ નાં સાત સુધી પણ તેનો સંચો વપરામમાં આવે એવી દાખલમાં ન હતો

કે ત્યારે ૧૮૫૦ માં સર્ગરે તેા સંચો બતાવી આસમની આમળ રજુ કીધો.

ખીમ' ઘણું પેટાં લેવામાં આવ્યાં દત્તાં, પણ ખરેખર વહેવારી ઉપયોગનું સીવવાનું મરીન શોધી કઢાવવામાં આવ્યું ન હતું. સર્કો મરીનો બનાવવામાં આવ્યાં, તે માટે કારખાનોઓ ઉપડ્યાં, મરીનો મારેનાં સંસ્થાનોના દહા લેવામાં આવ્યા, પણ તે સંપત્તિઓ ચાલુ રાંડા મારવાને અડકત દત્તાં. સીવવાના સંચાઓ જેઓએ ઘરના વપરાસ માટે લીધા દત્તા, તેઓ ઘણાજ નાસીપાસ થયા દત્તા. જેઓએ તે સંચો બનાવવાનાં કારખાનાં કઢાવ્યાં, તેઓ નાદાર થયા દત્તા. જેઓએ સંસ્થાનોના દહા ખરીદી લીધા દત્તા, તે ન

એવો હુમલો થશે, અલગત તેનું કારણ શું છે તે કેદવાને હું તૈયાર નથી.” અહીંયાં મેં તેણીપર ટીકી ટીકાને લેખું. તેણી ધુનવા અને મારેથી બીઠવા લાગી. “તમેગોપર આ હુમલો શા કારણથી થાય છે તે કેદવાને હું તૈયાર નથી.” હું પાછું બોલ્યો “પણ મોરડીઆની દવાનો ભોગ થઈ દાલતમાં આવી પડેલાં મેં લેખાં છે. તે ઝેરી દવાને એક ભાગ થોડો વખત તેઓને આરામ આપે છે, કે જેનું તમારા કેસમાં બન્યું હતું. દક્ષત આવી નાસકારક આદતો તમે ભોગ થઈ પડ્યાં હોય એ મને તદનજ નહીં માની શકાય તેનું લાગે છે, પણ મારે કેદનું લેખએ કે તમે છુપાછુપ મોરડીઆ લેતાં હશે.”

“જાણે કે તેમ હોયબી, તેણી અચ્છા અચ્છાને બોલી “હું-હું આશા રાખું છું-કે આવી ભતનું કાંઈથી ખરામ કામ મારે કરવું ન લેખએ.”

“તે અચીતજ ઘણી ધુરી આદત છે.” મેં જવાબ દીધો, “અને તેનાં પુત્રીઓને ઘણાં ભયકાર નીપજે છે. હું-ગીની તદન ધુલધાણી કરે છે, અને નીતીને લગતા સધલાં શુભોગો નાશ કરે છે, કાપસા તરીકે મોરડીઆમાં દીવાનાં થઈ મથકાંઓ એ આદતને ભોગ થઈ પડ્યાં આગમજ અને એમાં સાચાં હોવા છતાં, જુદું મોલવામાં જરાકબી મોટું સમજતાં નથી. ટીક, હવે હું તમને ઠાકી બજા છું. કારણ તમને ઉચ આવતી હોય તેનું લાગે છે, અને ઉચ આવશે તો તમને-ધણે કાપકો થશે, આને સદવારનાં જેવો હુમલો થવાની કુખબરી નીલાનીએ તમને જણાય તે મને બોલાવા મોકલ્યું હતું આવીને થોડો વધારે મોરડીઆ સુધીય.”

“અરે તમારો ધણો ઉપકાર થયો.” તેણીએ ધણા આભાર બધો દેખાવ સાથે જવાબ દીધો, અને હવે તેણી કાચ પર આંટામથી બેઠી.

“તમે રોશીસને તાર કરી બોલાવાનું બુધી તો નહીં જરો.” હું એકાંટમાંથી જતા હતાં હારે તેણી બોલી.

“તમે તેણીનું સરનામું મને આપો.” મેં જવાબ દીધો. તે તેણીએ આપ્યું, અને હું લાંબી ચાલી ગયો.

મને કયુંક કરવું લેખએ કે હવે કેપી રીતે વતનું તે વીરો હું શંકવામાં પડ્યો. મીસ વીલતન મોરડીઆમાં દીવાની બની બેઠી. આ બાબતની સમજાઈ અરથી ના પાડવાનું કારણ પણ તેણીનું આ દરજ્જો હતો. મારે શું સધકું ખરેખર બાપડાં ઝોલીવરને કેદનું લેખએ ?

આ કેસની સધલી બીનાપર મેં વીચાર કીધો અને પછી એવા દેખાવપર આવ્યો કે મીલરેડે એકાંટને મારા વીધાસમાં લેવાં. બપોરનાં ખાનાં પછી હું તેવણને એકઠો મળ્યો અને મેં શું શોધ કીધી હતી તે કહ્યું.

“કેવું ભયભીત” બયારે મેં મારી કુછી વાત ધુરી કીધી હારે તેવણ બોલ્યાં, “તદનજ માનવામાં નહીં આવે તેનું લાગે છે, કે કાનરીસ જેવી ઠાકરી આવી બઢીને વત થઈ

પછી હોય, અને તોપણ તમે કહો છો કે તેણીનાં હાથપર ધવાણીઆ તમે લેખ હતી.”

“હા મેં લેખ હતી, પણ તે સામેતી વગર બીજી બધી નીલાનીએપરથી એજ અનુમાનપર આવી શકાય છે.”

“પણ એમાં તેણીની મતલબ શું હોય ?” મીલરેડે પુછ્યું. છ મહીનાની વાતપર તો એનાં જેવી સુખી, હસસુખી વાહલી ઠાકરી બીજી કાંઈ ન હશે. તેણી વળી અદરાધને પણ ઘણી સુખી હતી; દુકમાં તેણી સંપૂર્ણ તનદરેસ્તી તાલી, સુખી, અને જવાન રૂબી દીવાનાવારા દરેક સણ-મારનો નચુનો હતી.”

“દમણા તેણી આ સુણો ધરાવે છે એમ તો તમે કહી નહીં શકો.” મેં જવાબ દીધો.

“નહી, તેણી ઘણી ફરવાઈ બેઠે-જમથી તે લેખ છે-તે ઘણો કુખી થાય છે. અરે બીચારી કાનરીસ ! તેણીને સુખરવાની કાંઈથી આશા છે ?”

“હા, ને તેણી પોતે તેમાં મદદ કરે તો, તેણી ઘણીજ નગલી થઈ ગઈ છે, મેં આશા જુવાન માણસને તે દવાને આટલા બધાં વસ થયાં કવચીતજ નેમાં હશે. હાલ તુરત તો એકદમ આ દવા બંધ કરવાની હું ભયભણ કરી શકતો નથી, અને ફરીથી એ ઝીજ વીરો દેખાવ કરવાનો છે તે એકે : નહીં ફોલીસને તાર કરી બોલાવવી કે ? અને કેપતન ઝોલીવરને એ વીરો કેદનું કે ?”

“મીલરેડે જવાબ આપે તે આગમજ જે મોરડામાં અમે વાત કરતાં હતાં તેનું બાજુ એકમ ઉગર્યું અને ઝોલીવર પોતે ઉમકેરામલા અને શંકાવાળા એકરા સાથે અ-દર આવ્યો.

“તમેને બંનેને મેં બારીમાંથી વાત કરતાં લેખાં,” તેણે કહ્યું “અને હું કયુરી રાખી શક્યો નહીં. હું બાણું છું કે તમે કાનરીસની હાલત વીરો વાત કરાર છો, અને કદાચ તમે કેટલીક બીના મારેથી જુવાનીને મનખો કરતાં હશે.” હવે હું બેંદસ કર છું કે જેણી હોય તે બધું મને સાચ્યો સાચ્યું કહી દેવો.”

મીલરેડે એનરરો ધબરાયાં અને અચકાયાં કીધાં. “ગકર હેલીફિસ અને હું હમણાં મનસુબો કરતાં હતાં, કે નન કાલીસને આપણે બોલાવવી લેખએ કે નહીં,” તેવણ બોલ્યા.

“કાલીસ,” ઝોલીવર તુરતજ પાછું બોલ્યો. તે કાંઈક બોખરા અવાજે હર્યો. “મેં” અને રોજમરે બરપો કલાક થશે કાલીસને બોલાવવાનો તાર કીધો છે. તેને બોલાવવાની તેણીની ઇચ્છાજ હોય, તો તેમાં અચકાવાનું શું છે ? હું ધારું છું કે એક આબરી ઠાકરીનાં ખાંબમાં જે આવે તે, નમને બોલાવાની તેણીને છૂટ છે.”

“અચીતજ” મેં જવાબ દીધો.

“અને હવે હું સાચ્યો સાચ્યું બાણવા માણું છું, કે કાનરીસને શું છે.”

હું જવાબ આપું તે આગમન મીઠુંડું એકાએક મારી આગસ. આન્યાં, તેવણના મોઢપર આળુજીવેલા દેખાવ હતો, તેવણ કાંઈ બોધમાં નહીં પણ ખીજીજન પલે ઓરડો છોડી ચાલી ગયાં.

મેં ઓલીવર તરફ જોયું. તેના હોયો ખીલક લાગે તેવી રીતે સફેદ પુની જેવા થઈ ગયા હતા.

“તમે જાણો છો કે મીસ વીલકતને શું દુઃખ છે,” તેણે સર કહ્યું, “બોદાને ખાતર જેથી હોય તે-મારેથી છુપાવતા ના, જેથી હશે તે હું ખમી શકશ. તેણી શું મરવા પડી છે?”

“લગભગ તેટલીજ ખરાબ હાલતમાં છે,” હું મારે પોતાને મનથી બચાવ્યો.

“મોટાથી મેં કહ્યું, “નહીં તેનું કાંઈજ નથી. તમે સચ્ચાઈ જાણવા માંગો છો, ત્યારે તો તમને કહેવુંજ જોઈએ. હું અગાઉથી તમને ચેતવણી આપું છું, કેતે મણી, ગેઝ-કાવનારી અને દુઃખભરી હકીકત છે, મીસ વીલકતન તદનજ મૈત્રેયીજાતનાં દીવાનપણાના લોગ થઈ પડ્યા છે.”

“શું બકે છે?” જાણે તેને આંચકે મારી તેડી પાડવા-ધીંગતો હોય તેમ દેખાયો. જવાબ આપવા આગમન હું મારી આગસ ચાલી ગયો.

“મેં તમને કહ્યું હતું કે ખરી ખીતા તમને દુઃખભરી લાગશે. તેજન તેણીમાં થયલા ફેરફાર વીશે તમે જે મને કહ્યું હતું તેનું કારણ કહી તેજ છે, મેં જ્યાં કેસો આગમન જોયા છે, પણ કદી કદી ખી એટલાં જુવાન, દેખાઈતાં, એટલાં તનદેરાંતર અને સુખી ખાણસેને તેનો ભોગ થઈ પડેજ નેયું નથી. તમે મારી આગસ વાત કરતાં હતાં ત્યારેજ મને થોડો ધણો શક લાગતો હતો, પણ જ્યારે મેં તે જ્યાં ખાણને જોયાં, ત્યારે તુરતજ સમજ્યો શક હું ર થઈ ગયો.

“તેની નીશાનીઓ શું હતી?”

“તેજ કે જે તે દવાનો ચાલુ હોયોજ એકદમ બધ થવાથી ઉત્પત્ત ચાપ છે, જેમ જેમ મોરશીઆનો જ્યો વધુ લેવાની ટેવ પડે છે તેમ તેમ વધારે દુઃખ તે બધ કી-ધારથી ઉત્પત્ત ચાપ છે. જ્યારે હું મીસ વીલકતન આગમન ગયો, ત્યારે તેણી ઘણી બધાનીત હાલતમાં હતી. તે પરથી જાણાય છે કે તેણીને મોટાં ભાગમાં મોરશીઆનાં સુધ્યા લેવાની ટેવ હતી.

“સુધ્યા લેવાની?”

“હા, તેણીનાં હાથપર ધણાં ઘાંધો છે.”

“તેણીને આરામ આપવાને તમે કાંઈ કીધું?”

“હા કદાચ એકજ વખત ફરી શકાય તે કીધો. તે એકે તેણીને વધારે મોરશીઆ આપ્યો.

“શું કામ?”

“શું કામ તે હમણાં હું તમને કહેવા. પેદાશ જે ચીજ નહીં કરવાની છે તે એકે આજે નહીં આન્યા પછી આપણે શું કરવું? મારે ખુલ્લે ખુલ્લું કહેવું જોઈએ કે તમે તેણીને તાર કરી મોઢાવી તે મારે હું દરગીર છું.”

ઓલીવર કાંઈ જવાબ આપવા જતો હતો તેટલાં મેં તેને અટકાવ્યો.

“મને તે નહીં વીશે શક છે” મેં બોલવાનું ચાલુ રાખ્યું. “પણ અગાઉથી ચેતવણી લીધેલી સારી છે. તેણી જેવી આવશે તેવાજ હું તેણીને મદદ અને મને જે બોક્સ વહેમ જાય છે તે વીશે તેને તપાસી લેવશ. તેટલો વખત હું મીસ વીલકતને મારા દરદી તરીકે ગણુશ અને હમણાં તેણીની દવા કરું છું તેમ કર્યો જવશ, અને હવે કેપટન ઓલીવર, તમને જે કરવાનું છે તે એક ખુલાવ દેખાવ કરી જાણે કાંઈ જાણનાજ નહીં હોયો તેમ દેખાવું. હમણાં હું કહેજું કે થોડો વખત તમે જઈને મીસ વીલકતન આગસ બેસો. જે તેણી તમને વીશ્વાસમાં લઈ બધી વાત કરે તો ફીક. કદાચ તેણી તેમ કરશે, કારણકે મારી ખાતરી છે કે તેણી ઘણી ખીલકી છે, પણ જે તેણી તેમ નહીં કરે તો તમે જાણે કાંઈ જાણતાજ નહીં હોવો, તેમ તેણી સાથે વર્તજો. ચાલ રાખજો હું.”

“હા, તે તેજ કરશે.” ઓલીવરે કહ્યું. તેનાં ગેઝ-કાવનું ફેરફાર જાણ્યો, મેં જોયું કે તેને દીક્ષમાં ધણું લાગતું હતું, અને હું સાંધી ચાલી ગયો.

તે સાંજે ૭ વાગે કોલીન્સ આવી પુગી. તેણીને મીસ વીલકતન આગમન લઈ જવામાં આવે તે આગમન હું તેણીને મદ્યો. તેણી પાતરી અને સારા દેખાવની હતી. સોનાં કપડાં પહેડ્યાં હતાં અને રીતભાત તથા દેખાવમાં લગભગ એક સારી ખાણ જેવી લાગતી હતી. તેણીનાં ચહેરેજ સ્વપ્ન અને શીક્ષા હતો; તેણીના આંખ પતલાં જોડાં ભુરા રંગના હતા, આંખ ધણાં રીક્ષા બહુ રંગની અને પાપણ સફેદ હતાં. મને તો જોતાંને વારજ તેણી સાથે બધું જમો લાગ્યો.

“હું તમારી સાથે વાત કરવા ઇચ્છું છું,” મેં શરૂ કર્યું. “તમને કહેવા માંડું છું કે મીસ વીલકતન સાથી ખીમણ છે તે મેં મોંઘી કહાડ્યું છે, તેણીને ધણીજ સખત રીતે મોરશીઆનું દીવાનાપણું લાગ્યું છે.”

જ્યારે હું આજે બોલ્યો ત્યારે તે નહીં યોડી. મેં જોયું કે તેણી ના પાડવા જતી હતી, પણ તરતજ અચકીને ધણા દબડીથી બંધો સાદે બેસી.

“અરે! એ ખીતા કાંઈ હું નવી નથી સાંભળતી. ગરીબ ખીયારી! મેં કદાચ વખત તેણીને કાલાવાસા કરી કહ્યું હતું, કે જે નાચકારક દવાનો ભોગ થઈ પડતું નહીં.”

“તમારા કાલાવાસાની તેણીપર કાંઈજ અસર થઈ નથી,” મેં જવાબ દીધો. “તોપણ હું ખુશી છું કે મીસ વીલકતને જે ધારતીમાં પડ્યાં છે, તેથી તમો પુરતાં વાંકેજ છેજો. મોરશીઆના ભોગ થઈ પડેલાંજો ધણાં જુદાં જુદાં રૂપો પડેજ છે—મીસ વીલકતનપર ધણીજ જવડથી તેની ચહેરી અસર થઈ છે, અને જે તે દવાને હવે ધણી છૂટથી આપવામાં આવશે, તો તેણી એકદમ મરી જશે. હું તમને

આમે ચેતવણી આપવા કહું છું, કે કોઈથી કારણસર મોરશીઓનો સુધયો આપવો નહીં. હું તેણીનો ડાકટર છું, અને હું જરૂર લેવશ ત્યારે મારે પોતાનો હાથ તે આપીશ. તમારી પાસે સુધયો અને મોરશીઓ છે?”

આ સવાલ એટલો સીધો અને એકદમ પુછવામાં આવ્યો હતો, કે તે સ્ત્રી ધબકાઈ ગઈ અને અચકાતી અચકાતી બોલી.

“હું હમેશાં એ ચીજને મારી સાથે રાખું છું,” હું ધારતો હતો તે કરતાં વધારે સમ્માદાયી તેણી બોલી. “મારા જેવી ધંધાવાળીને કોઈથી વેળાએ તેની મરજ પડે છે.”

“તે તદ્દન ખરાબર છે,” મેં જવાબ દીધો. “પણ હાજના સંલેગમાં તો જાને, સુધયો અને મોરશીઓ તમે મને આપી દેશો તો હું ખુશ થયશ. આથી જો તમારે દરદી તે દવા સુધ્યા માટે તમુને કાંધાપાસા કરે, તો તેને તમે આપીને થઈ શકો નહીં.”

જ્યારે હું આ બોલ્યો ત્યારે તેણી સખતાઈથી મારી તરફ નેપા લાગી, અને પછી પોતાનો કોથલો કંપાકી અને તેમાંથી એક નાની બાટલી જેમાં આ ધારતી બરી દવા હતી તે તથા સુધયો મુકેલો એક નાનો બાકસ કઢાડી જાને અને આપ્યો.

આ પછી થોડાક વડુ સવાલો મેં તેણીને પુછ્યા જેપરથી મેં શોધી કઢાડ્યું, કે નર્સ કોલીન્સ “બાઈસ આસપીડ” લ” માં શોધી પડતી, અને પછી હું પોતે તેણીને “મીસ વીલતનનાં જોરકામાં” લઈ ગયો.

જ્યારે તે જવાબ છોકરીએ તેણીને લેઈ, ત્યારે જે કહ્યું કારણો ઊપ તેણીનાં મોંદપર પથરાયો તે ખુશ્ને ખુશ્ને ને આઈ આપતો હતો.

“ત્યારે નર્સ, તમે આવ્યાં કે.” તેણી બોલી અને હાડીને લાકડતી લાકડતી ચાંચી તેણીને વચગી પડી.

હું આતોથી બાસ્કું બંધ કરી ચાલી ગયો, અને કયુલ દરવા ગમે તે કરતાં વધારે બેચેની બેને લાગી. એ ખરે દરું કે, મેં સુધયો તથા મોરશીઓ તેણી પાસેથી લઈ લીધાં હતાં, પણ નર્સ કોઈ બીજું દસ્તે મોરશીઓ મેળવી શકે અને અગ્રજતાં ફ્રાન્સીસ પાસે તેણીના પોતાનો સુધયો હોવા લેઈયે.

મેં મીસ વીલતનને મોરશીઓનો પેહેલો “ડાઝ” બપોરના આપ્યો હતો. હું આશા રાખતો હતો તેમ બીજો “ડાઝ” આપવા માટે ચાર અને પાંચની વચ્ચે તેણીએ મને-બોલાવા મોકલ્યો, આએ નર્સ આવી પુગવાની મોકલે વખત આગમન હતું. જો નર્સ કોલીન્સ પાસે ખરેખર મોરશીઓ નહી હોય, તો રાતના દશ અને અગીઆરની વચ્ચે પાછી મારી જરૂર પડવી લેઈયે. તોપણ ખરેખર શું બનવાનું હતું, તે વીશે મને ચોટાડન ખ્યાલ હતો.

[સાંપળ છે.]

મોરશીદ.

ધણીયાંણીઓ માટે “ના” નો નવો બહો.

તમે જ્યારે દુધાં અને જોરવાં હતાં, ત્યારે જે મુખી વખત જુનજતાં હતાં તે મરિ ક્ષી પછી બોલ્યા કરતાં ના.

તમારા આખા દીવશનાં દુખો અને દંડાડા સાંજના તમારા ધણી જેર આવે તેને માટે જોડકા દી સખતાં નાં.

તેને એમ કહેતાં ના કે આખી તીવસ છાકરાંબોએ કેવી ખરાબ ચાત ચલાવી હતી અથવા બાવરચીએ કેટલું દંડાડો આપ્યો હતો અથવા આવવાનું ખરાબર પકડેલું ન હતું અથવા લુપી આખો દીવસ રડ્યા કીધી હતી અથવા દુઝાવાત્તએ ખરાબ ઈમાં મોકલ્યાં હતાં, વગેરે, વગેરે.

આવી બળકાત કરીશ ના. એ આદત ધણી બોરી અને ધી-કારવા લેગ છે. જે સખસની ધણીયાંણી એવી હોય—જેની છબ ક્ષી મુખી રહેતી નથી અને જેણી દરેક મેણે ફરવાઈ ફરે છે અને વાંકે શોધી કઢાડે છે, તે સખસને ધણી બાળદમાં માફ કરશે નેઈયે.

તેની બોરી ચાલ માટે તેની બીજા પુરો સાથે સરખામણી કરીશ ના. તેને એમ કહેશે ના કે તમે કેટલું દુઝાડો છે કે તે આ અથવા પેલી સ્ત્રીના વર લેવો હોય; તમારા વરે હુન્યાનાં બધા વરેમાં સૌથી સરસ, સૌથી બોંયાલુ અને સૌથી છુપસુરત છે એવા તમારા જોઈયે જોલ્યાં વાંધવાનાં કરતાં બીજા કોઈબી ચીજ તેને વડુ ખુશી કરી નહી.

મેલાં ફરીશ ના, તમારા કેખાવ માટે તમારો ધણી કઢાપ કાંઈ બોલશે નહી, પણ તમે ખાતરી રાખજો કે તમે બાળ હોશ્યા વીના જેમ તેમ વીશલીને અથવા મેલાં કપડાંએ ફરીશ, તો તે સંપદાં તમારેવા કરશે.

તેને વેરાના રોડ અથવા શોઠાળી બંને થવાને પુછશે ના. તમારા ખાનગી વરદી તેને પુછવા જરોમાં અથવા તો ધરના બન્નરો બાંજો તેને માથે નાખશે ના. તમારા મોકરો પર આંકેશ રાખવાને અથવા તે કટોકટી ચોજે જે ધરની ધણીયાંણી તરીકે તમુને કરવી લેઈયે, તે તેની પાસે ફરાવાની આશા રાખતાં ના. તમારા વરને ખામી વીનાંતો જોવાની આશા રાખતા ના, તે ખામીવીનાંતોં ઉઝા એવું તમે તેને બતાવ્યું છે? હુન્યામાં ખામી વીનાના માણસો જીરવાં થોડાં હોય છે, કે તેમાંનું ચોક્ષી બે મણે તો તેની કીમત સુનાને સુખની થાઈ શકે, તેજ સુખજ ખામી વીનાની સ્ત્રીએ પણ જનનને મણે છે. સાધારણ માણસ જેવા તમારો વર બે ભોંસો હોય, તો મોડાને ઉપકાર માનજો કે તે વડુ ખરાબ નથી અને ધ્યાન રાખજો કે તે વધારે સારો અથવા વધારે ખરાબ થવાને મેટો આધાર તમે જ રહે છે.

અવળા ઉપમા ધણીખરા “ના” જેમ બધરીઓને તેમ વરોને પણ લાડુ પડે છે. પુરો સાંધ રોગી કરતાં વધારે સારા હોતાં નથી અથવા કોઈ વેલાએ તેટલાં પણ ભગાં હોતાં નથી—તેઓમાં પણ સેહડો ખામીઓ હોય છે, પણ તમારી પોતાની ચાલની નબળી બાજુ બતાવી તેઓની બુદ્ધિ વધારીશ ના.

તેહમ.

મીસીસ સ્ટેનલી (મીસ હોરોથી ટેન્ટ)

મીસીસ સ્ટેનલીનાં સપ્તર્થાં ચિત્રો ને કે વખાણવા લાયક છે, તેથી તેણીની ફાંપી સરસ ખુશીઓ લંડનના મોહિલાઓ બટકતાં હોદ્દાઓની ગરીબ પલ્લુ સુખી છંદગીના "સ્કેચો" માં પ્રગટી નીકળેલી નોંધો છીએ.

બાળપણ તેનાં અનેક સુખી રૂપોમાં એક ચીતારાને હોજારાં બેઠાણ કરનાર છે; માટે ચિત્રોનાં સંપદમાં ગોલ રત્નાયુ, સુનેરી બાંધો અને હસના મેહોરાની કડીથી ઘટ પડી નથી; પણ બટકતાં, મીડેડાલ અને લુખે મરતાં બાળકોની કેવાં સુખી હોય છે, તે શોધી કઠાડવા અને પ્રસિદ્ધ કરવાનું મીસીસ સ્ટેનલી માટે રહ્યું હતું. ચિત્રોવાળાં ચોખ્ખાં વાંચનારાઓ આગળ તેણીએ પોતાની ચાલક કલમથી તે અસ્વચ્છ, પણ સતોષી બાવકોના રસીયો હેવાલ રજૂ કર્યો હતો તે તેઓ તેની સાથનાં સ્વંદર "સ્કેચો" સાથે હમેશાં યાદ રાખે.

તે વારની મીસ હોરોથી ટેન્ટ લંડન સુનીયરસીથી સાથ લેતાં આંખેલી "સ્પેટ સ્ક્રીન" માં પ્રોફેસર મીડ પોઈન્ટરના હાથ હોળ "આર્ટ" ની કેળવણી લેવાનું શરૂ કર્યું હતું.

ઈંગ્લંડમાં પોતાનો અભ્યાસ પુરો કરીને તેણી થોડાક વખત પેરીસ ગઈ, અને લાં "હેનર" અને "કેરલસ હુરેન્ડ" નાં હાથ હેલ્લ પોતાનું કામ ભરી રાખ્યું. તેણીનાં ચિત્રો ગ્રોસવનર ગેલરી, રોયલ એકેડેમી, પેરીસ સેલુન, અને ન્યુ ગેલરીમાં ઘણાંક વર્ષો થયાં હોવાનું ધ્યાન ખેંચે છે.

ફક્ત એક ચિત્રારા, તરીકે નહીં પણ ગોટા આક્રીકન શોધ કરનાર મીડ સ્ટેનલીની મોહરદાર તરીકેથી મીસીસ સ્ટેનલી પુરતી બહુશીતી થયેલી છે. બ્યારે મીડ સ્ટેનલી પોતાની જોખમ ભરી મુસાફરીથી સહી સહામત પાછો ફર્યો, ત્યારે મીસ હોરોથી ટેન્ટ સાથે તેના અદરાવાની ખમર બાહર પડી હતી, અને તે વખતે જે ખુશાલી બાહર પડી હતી, તે આપણને તેણીની મોહલી પ્રસિધ્ધતા બતાવી આપે છે.

RUBY.

સ્પીકીંગ ટેલીફોન.

કે અરધા ઈંચની લંબાઈના ખરડાં કોના કટકાને લઈ તેનું લોહચુંબક બનાવી વાળીને U આવા આકારનું કરે અને તેના બંને છેડા વચ્ચે બે ઈંચની લંબાઈ રાખે, પછી અડી ઈંચની લંબાઈના બે કાટળાં લઈને તેની ઉપર ૨૩ માં નંબરનો તાંબોનો રેશમ વીરાસેજો તાર લઈ તે ૧૫૦ શીટ લાંબો એક કાટળાંપર વીરાડો, અને કાટળાંની વચમાં આસરે અડધો ઈંચ જેટલો ઊંડો ખાડો પાડી તે ખાડામાં પેલાં લોહચુંબકના એકે એક પોળ ખેસાડી દેઓ.

પછી બે કે ત્રણ ઈંચ ઊંચાં એક સ્ટુલની ઉપર આ લોહચુંબક ને તેની સાંધનાં કારણો સાથે ગોઠવો. જે ખસી નહીં જાય તેમ મજબુત કરી લેઓ; આ બનાવિયાં લોહચુંબકમાં લોહચુંબકની જખરી અસર હોવાથી તે પોતાનાં વજન કરતાં ત્રણ ચાર થણું વધારે વજન ઊંચકી શકે છે. પછી લોહચુંબકનાં પોળની આગળ એક ખરાં લોટાનું એક ઈંચના પંચ) માં ભાગ જેટલું લંબાઈનું પતરું લઈને તેને વચમાં ડા ઈંચના વ્યાસનું એક આંધર પાડી તે આંધરોને ચપ્પ લાગ લોહચુંબકના પોલનાં મથાવાં સુધી આવે તેમ રાખીને ને પતરાંને હળું સુધીને તેની પછવાડે એક લાકડાંની ભોરડાં સુધી પેટું આંધર દંકલ બંધે તેમ ખીસા મારી લેઓ. હવે પેલાં કાટળાંપર લપેટવા તારના નીચલા બંને છેડા એક બીજા સાથે જેમ જલેકટરો મેગનેટ બનાવવી વખતે જોડે છીએ તેમ જોડી દેઓ. ને બીજા હુલા છેડાએને fine wire (લાઈન વાયર) સાથે જોડી દેઓ. એટલે સ્પીકીંગ ટેલીફોન તૈયાર થયું, આ અને એની અગાઉ કહી ગયાં તે બંને યંત્રો એક બીજાને મસતાં આવે

છે અને તેમાંથી બોલેલા તથા ગામેલા અવાજો પાછા સંભળાએ છે.

એ યંત્રમાં ગોઠવેલા મુખ્ય ભાગોમાં કયા યંત્રના ભાગો સહુથી સરસ છે તે જોવા માટે ઘણા અખતરાઓ થયા છે. લોહન્યુબકનું કદ અને શક્તી, કાટળાનું કદ, તારની લંબાઈ અને સફાઈ, સહુથી સરસ રીતે ટકોરા કરી શકે એવી નળાઈનું પતર પીગેરે તપાસવામાં આવ્યું છે અને અન્ય નેત્રું છે કે એક સેલન તથાવતથી કેવો મોટો ફરક પડી જાય છે.

નીચે આપેલી રીત કોઈની આદમી એક બેલવાનું ટેલીફોન બનાવી શકે એવી છે. અગત્યાં મોલવાની કે બીજી નીસારીઓ બનાવવા માટે એકજ નવતનાં બે ટેલીફોનની અગલ પર છે. પશુ અહીંયા એકજ આપ્યું છે.

ટેલીફોન બનાવવાની રીત:—પોતાના વનજુ કરતાં ઘણું વધારે હાથપગી શકે એવા મજબુત અને આસરે ૬ ઈંચ લાંબા, ઘોડાની નાળના આકારના ત્રણ એક સરખાં લોહન્યુબક લેઓ, પછી સોમન લાકડાનાં અરધા ઈંચ લાંબા, અને દોઢ ઈંચ પોહોળાં એવાં બે કાટળાં લેઓ, ને તેની બંને બાજુ (ઉપરની ને અંદરની) કાપીને સરખી કરો. પછી તે કાટળાંની વચ્ચે વચમાં આસરે એક ઈંચના ઝીન ભાગ નેટજુ લાંબુ એક એક આંધર પારો. અને તે આંધરામાં એકકો નરમ લોહાંનો એક ઈંચ લાંબો કટકો ખોસો ને ટાપટ કરી લેઓ. અને તે લોહાંના કટકોના અંદરનો છેડો નરા ગોળ કરી લેવો, પછી પેલાં કાટળાંઓની ઉપર રેશમ લપેટેલા તાર નેટજો લપેટેલા એટલો લપેટેા. એ તાર એક ઈંચના ૪૦ થી તે ૫૦ માં ભાગ નેટજી નેડાઈનો ફેરવો. પશુ જો વધારે છંછેા (ઈંચના ૫૦ માં ભાગ નેટજો) હશે તેમ સારું. આ કાટળાં ને જોર કરે છે તે ૨ થી ૩ ohms નેટજુ હોય છે. હવે ત્રણે સરખાં લોહન્યુબકને એક એક પર મુકી વચવાને તેના બંને પોલ અંદર જાએ તેમ ચોક્કસ અંદરથી ખોસાડો, ને તે ખાંડી પરેલા ભાગપર ઉપરનાં ને નીચેના લોહન્યુબકની વચ્ચે પેલા નરમ લોહાંના કટકા (કાટળાં પોએકી) બંને પોલ (ઉપર ને દક્ષિણ) આગળ મુકો. પછી તે ત્રણે લોહન્યુબકને એકબીના એમ પેલાં કાટળાંઓ સાથે એક લાકડાના કટકા પર મુકી તેની છેક ઉપર એક બીજે નાનો લાકડાનો કટકો મુકી તેમાં સ્ક્રૂ ફેરવી ટાપટ કરી લેઓ. પછી કાટળાં ઉપરના તારનો એક એક છેડો લઈ તેને એવી રીતે બીડી દેઓ, કે જે તારનાં મુછમાંથી વીજલીનો પ્રવાહ લાખજ કરીએ તો તે તારના અંદરના છેડા એક એકથી ઉઘટા પોલ યાએ હવે ૬ કે ૭ ઈંચનો એક મોરસ એકી લખીને તેની વચમાં આવી ઈંચના વ્યાસનું એક મોટું આંધર પાકી તે આંધર બધું ઢાંકી જાએ એવું એક પટલું (એક ઈંચના ૨૦ થી ૫૦ માં ભાગ મુધીનું) પટર લઈ તે પાલાંની ઉપર સ્ક્રૂ ફેરવી બેસાડી દેઓ. ને પછી તે પાલાંને જે પાલાં પર

લોહન્યુબક ગોઠવ્યું છે, તેના પોલ તરફના છેડા આગળ ઉભું મુકીને (લોહાંનું પતર પોળ તરફ આવે તેમ) ગોઠવેા. ને પછી લોહન્યુબક પરનો સ્ક્રૂ ઢીંગા કરીને તેના બંને પોલ પેલાં પાલાંપરના લોહાંનાં પતરાંની છેક પાસે આવે પશુ તેને લાગે નહી તેમ રાખીને પાછો સ્ક્રૂ ટાપટ કરી લેઓ.

હવે જ્યારે એ યંત્રમાંથી અવાજ મોકલવો હોય, ત્યારે લોહાંનાં પતરાં આગળ મોકી શકાવું. અને તેમજ જ્યારે અવાજ સંભળવો હોય, ત્યારે જો તેજ જગ્યાએ કાન ધરવો. હવે જો એક આસરે જે ઈંચની નળા લખીને તેને પેલાં પતરાંની વચમાં મોટાડી દીધી હોય, તો સાંભળતી વખતે તે નળામાંથી મુઝુલું સંભળાશે. હવે જ્યારે એ કે ત્રણ આદમીને તેમાંથી સાથે કાંઈ ગાનું હોય, ત્યારે એવી નળાઓ લખી દરએક જણે નળાનો એક છેડો પતરાંની વચમાં રાખી બીજે છેડેથી ગાનું. જે વાંસલી કે કોરનેટથી ગાનું હોય, ને તેનો છેડો પેલાં પાલાંની કોર (જ્યાં આંધર છે ને બાજુની આંધરાંની કોર) પર રાખી હોય, તો તેમજ જો તે પતરાંની અવાજ મોટા સંભળાશે.

ઘણીક તપાસ ક્રીધારથી એવું માન્ય પડે છે, કે મોટા અવાજ કરતાં ધીમેથી વાત કરવાનો અવાજ ટેલીફોનમાંથી વધારે સ્વચ્છ સંભળાય છે. પશુ તે અવાજ ધીમે હોવાને લીધે જ્યારે તેની સાથે બીજા અવાજ આવે છે, ત્યારે તે સાંભળવાની અડચણ પડે છે; પશુ હવે પછી એ અવાજનો જથ્થો વધારવાની જરોગી સોધ કોઈની હીકમતથી થશે એ બની શકે એવું છે. અવાજ એ પ્રમાણે ધીમે સંભળા તો હોવાને લીધે તે સાંભળનારને નજીક આવી તૈયાર રહેવા માટે ચેતવણી આપવી નેદાંજ છે. એક કે ત્રણ બાજુની બેટરીવાસે વીજળાનો ધાંટ આ ગરજ પુરી પાડે છે. પછી એની એક બીજી રીત એ છે કે એક લોહાંનો અડધા ઈંચ વ્યાસનો એક ટુટ લાંબો સળેા લઈ તેને U (યુ) ના આકારનો વાળવો. હવે જે ને એ સમયાને. વાસેરી બાજુપરથી પકડીને જમીનપર અડધાં હોય, તો તે મણેા જોરથી હીસ્યા કરે છે. હવે જ્યારે ગરજ પડે ત્યારે એ પ્રમાણે તેને અકાળે પછી તેનો એક છેડો (પાંચળા જે છેડામાંનો) જે અવાજ કરવાની જગ્યા (લોહાંનું પતર) આગળ લગાડી તેની ઉપર અડધાના દબાવે, તો તેનો અવાજ સાંભળનાર ધણીને આખા મોટા મોરડામાં સંભળાયે એટલો મોટો સંભળાશે, અને એ પ્રમાણે ક્રીધેા અવાજ જે સાંભળનાર ધણી મોરડામાં જ હોય, તો જરૂર તેને સંભળાશે.

જ્યારે એક ટેલીફોનનો તાર તેજીઆદનાં પોલની ઉપર આવેલો હોય ને તેની ઉપર બીજા તારો પડ્યા હોય, તો ટેલીફોનમાંથી વીજળાનો પ્રવાહ બીજા તારોમાં દાખજ થાય છે ને તેથી ટેલીફોનમાં અવાજ લઈ જવામાં અડચણ થાય છે ને તેજ વખતે ટેલીફોન કોઈની બીજે અવાજ પકડી લે છે. કોઈની આગાહ અવાજ સાંભળનાર એક ટે-

લીફોનના તારની પાસેના તારમાંથી શું આવજા જાએ છે, તે ટેલીફોનપરથી વાંચી શકે છે. આ પ્રમાણે આવજા વાંચવાનું ટેલીફોનથી ૧૦ શીટ દુર ઉભા રહીનેથી થઈ શકે છે. એ પરથી એમ જણાએ છે કે દરેક ટેલીફોનનું સરકસ બીજા તાર પરનો આવજા આટકારી શકે છે અને ભારે તો ખાનગી મહેસાએ ખાનગી રહી શકે નહીં.

એક વખતે રાત્રે barrow ના ઝગઝગમાં એક ઘણી રમુજી વાત જણાઈ. એવું માથમ પડ્યું કે તારમાં ચાલુ વીજળી ને પ્રવાહ બેસા સાથે તેમાંથી આવજા સંજાગોતો હતો, અને જ્યારે barrow ની રેશણથી તેની નજદીક આવતી, ત્યારે તે આવજા વધારે સંજાગોતો અને એ ઉપરથી આ ઉપોગી બાજમાં કીમતી શોધ થઈ.

એટલું બધું કાંધા છતાં જેનું ટેલીગ્રાફ વીધે ૧૮૪૦ માં જુલ જણાએવું હતું, તેવુંજ ટેલીફોન વીધે હાલમાં છે. તે વખતથી વીજળી અને લોહચુબકને લગતી સાધન-સની શોધો નજીકી ગ્રાઈ છે અને ટેલીગ્રાફ વધતી જતી શોધોથી વેપારને લગતી અગત્યની વાતમાં હજી કોઈથી ઉતરતું થયું નથી. ટેલીગ્રાફને લગતા ને કાએકાએ હમણા ઘણા કીમતી ગણાએ છે, તે ૧૮૪૦ માં બીલકુળ જણાએકા નહીં હતા, પણ ટેલીફોનમાં તો ને કાએકાએ આવે છે તેમાંના એકથી એવે નથી કે ૧૮૪૦ માં નહીં જણાએકા હોય. જેઓ "સેન્ડર અને રીસીવર" ને લગતું જણે છે તેમને એ ખરાબ ખબર છે. પહેલાં કાએકા હવામાં થતાં આવજાની લીકસાચથી લેતાં જેવી સમ ધાતુપર અસર થાએ છે. આ લેટું વલી લોહચુબક પર અસર કરે છે ને તેની ઉપર વપેટેસ તારનાં શુદ્ધમાં લોહચુબકથી ઉત્પન્ન થતી વીજળીને પ્રવાહ ઉત્પન્ન કરે છે ને તે પ્રવાહ વળી બીજાં શુદ્ધમાં જઈ ત્યાંનાં લોહચુબક પર પાછી અસર કરે છે. શેખડમાં વીજળીથી લોહચુબકની અસર આવે છે અને તે પ્રમાણે લોહચુબકનું ભેરે વધતું થાયું થઈ તે દરમ્યાન થતાં લોહચુબકની અસરથી તેની આગળનાં લોટાંનાં પતરાં પર અસર થાએ છે ને તે પાછું પેહલાંની માફક હાલે છે ને એ પ્રમાણે એ જગ્યાથી હવામાં થતા અવાજની જે લીકસાચ લોટાંનાં પતરાંએ હવામાંથી જેથી લીધેથી ને બીજી તરફના પતરાં માફક પાછી હવામાં આવે છે. ટેલીફોનના કાએકાએ પ્રીટીકસ સાધન જણાતાએને એટલા તો જણીતા છે, કે એવા કાએકાએ ઉપરથી એક સાડું ટેલીફોન શોધી કાઢ્યા માટે ૪૦ વર્ષ લાગે એ વત કટકાંકોને અચરતી ઉપજ કરે એવી છે. એનું કારણ ધણું પડે એમ માથમ પડે છે, કે સાધન જણાતાએ ને કોઈ કાએકા શોધી કરે છે, તે અજમાયી નેતા નથી. પણ ફક્ત તે શોધીનેજ સંતોષ પામે છે. હવે પ્રીટીકસ સાધનને લગતા સોધારણ કાએકાએ જેમાંથી શોધ થઈ શકે એવા હોય તે વીધે શીખતા જવાન્યાએને જણીતા કરવા કે જેથી કેટલાકે પોતાની પુછીના બગ પ્રમાણે તેને વાપરી શકે.

સીની ખરી કરી રતી.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

સી અને મનની ચાલકાઈ.

"જ્યારે હું તેણીની પુનઃપ્રવૃત્તિ આગળ આવતી પાંદડું છું, ત્યારે તેણી મેલેસી તો નિમગ્ન, એવી તો સંપૂર્ણ અને પાત ને એટલી તો સારી રાત્રે પીઠાણી જણાય છે, કે જેની તેણી જે કાંઈ કરે છે, તે બધું જ તેમાં કાંઈ પણ, સદૃશ્ય, વિચાર અને શરમત અને માથમ પડે છે. તેણીની હાલમાં હું માન હોઈએ છું એને કહી શકાય કે તેમની માફક પાતની હકીકત અને તરફ જોઈ સુખથી પડે છે."

માની લગણીઓમાં સ્ત્રીને વગર રીયાઝ કરવે પુરવો સર્વોત્તમ ગણે છે, પણ તે સાધન તેમની મનની ચાલકાઈ માટે હલકું મત હજીર સુધી ચાલુ છે. ને કે અસહનતા જગતી વખતેના સ્ત્રીઓને હલકી પાડવાનો રીવાજ આ સંહીય, અને વિધા દુનરતા જમાનામાં થકી બારથી ટકી શકે નહીં; તેણી યોગ્યાં મંડળોમાં તેણી તેની બેરાબરનો હક ભોગવી શકે છે, અને એમાં ઘણાંક છે કે ત્યાં ને કે તીરકારથી નહીં, તેણી ધારણ કરેલી સરસાઈથી, તેમની સાથ વર્તવામાં આવે છે.

તેણી અને નર જાતની મનની ચાલકાઈ અને ત્રણવત જતાવતાની અમે આ પ્રકરણમાં કોઈ જરૂર નેતાં નથી, કારણકે તે માટે એક આગળનાં પ્રકરણમાં લખી ગયાં છીએ, પણ ફક્ત તેણી મનની ચાલકાઈથી શું બનતી શકે છે, તે તરફ ધ્યાન એવા આગળે છીએ, જેથી માથમ પડે છે કે એવી ધારણ કરેલી સરસાઈમાં કયું વણુક નથી. મહાન સ્ત્રીઓ માટે જખતાં અરે ધણું જખાણુ થઈ જાય, માટે ઘણામાં ધણું જે હાથ આવણે કરી શકે, તે સહીય, વિધાદુનર અને ચિત્ર વિધામાં પંકાયેલી જણીની આરામાંની ફક્ત એ જણ ઉપરજ નજર કરવાનું છે.

ને કે આવણે કોઈ બાનું મેકસીવર કે સીકરત ધરાવતાં નથી, તેણી તેમની પાછવના કવીઓમાં વણુક બાનું ઓનાં નામો ખીરાને છે. મીસીસ આર્ડનીંગ તેણીના વખતના કવીઓમાં કોઈબી રીતે ઉતરતી ન હતી. ને કે તેણીની કવીતાઓમાં તેનીસનનાં જેવી ઝમક નથી, તેણી કેટલી રીતે તેણીની કથના અને વીચારોમાં અચ્ચાં જેનું કયું નથી. એક બારીકાથી નેતાર કહે છે કે—

"ને કે કેટલીક વખત તેણીની લાદનામાં રાખેલી ન પુરતો એવામાં આવતી નથી, તેણી ધીરજ અને પુષ્ટ ઉપરના પ્યાર તથા વિશ્વાસ તેણીનાં આત્મામાં ટકી રહેલા જણાય છે. તેણી તે સ્ત્રીઓમાંની એક હતી, કે જેઓ પોતાની જાતને માન આપે છે. તેણીની કવિતાઓમાંની ઘણીએક કોમળતા અને બકિતભાવનો જુદોસો બતાવે છે. તેણીનાં યોખમાં પાનાંએ ઉપર દરેક જગ્યાએ કોઈ પ્યાર

અને નિર્મલ લાગણી આપણે જોઈએ છીએ, માટે તેઓ આ દુનિયામાંનાં ધણીઓના આશીર્વાદ સમાન થઈ પડી છે. ”

તેણીનાં મન પ્રમાણે કોઈથી અધર્મી માણસ કવિ બની શકે નહીં. તેણી કહે છે કે “ કવિતાનું સુરેલાઈયું ઉપર થતું જોઈએ, કવિતાની પાંખ જો હાથે છે તેર ઉપર ચઢે છે. જુઓ કે સુતિપુત્ર કે ત્રીકાએ કેનું કીધું છે?—ક્રમદા રીતે. કારણકે તેઓ જન્મથી જ કવિ હતા, પણ વળી તેજ વખતે હવથી રીતે—કારણકે એકામથી તેઓએ જન્મ લીધો હતો. તેમના હૃદય દોડતી ગાડીઓ અને પાંખવાળા યોડાઓ માફક પુદાને ઝીંકવા માટે બરકવા લાગ્યા. તેમને લાગ્યું, પણ તેઓ પીછાણી શક્યા નહીં. તે મોટા સાહેબને માન આપવાની બાપા તેમને આપડી નહીં, તેથી તેઓએ હાથની નીશાન વાપડી. આંખમાં ગરજ પડીને મૂંઝે દેખાશે નહીં, તોથી તેણે જ્યે કંચાની આસા રાખી; શું આંખનું પક્ષી ઉડવાની કોરોશ કરે અને દેખતું ના પાડે! ખચીત જોએ કહીએ છે, તેઓએ તે ખુશાસ થતું જોઈએ કે સઘળી મુદર મીઠે તરફ તેઓ પોતાની નજર દોડાવે. કે જેથી પુદાનો ખરો મીનાર તેઓ મીનારી શકે. ”

આટલી બધી જગા અને મીસીસ બ્રાડ્લીગને આપી છે, કે કાંઈ એટલા માટેજ નહીં કે તેણી આપણી બાનું લખનારીઓમાંની એક સાથી સરસ લખનાર છે, પણ ફક્ત એટલું જ બતાવવા કે કવિતા રચવાની અસાધારણ કાબેલીયત બાનુંજો પંજુ ધરાવે છે.

ચાલતા વખતના વારંતા લખનારાઓમાં પણ કેટલીક કાબેલ સ્ત્રીઓ સરસાણું એવક હતી જાય છે. John Halifax Gentleman ની થયકર્તા મીસ એવન્સ મી-ક્સીસ એલીક્ટ અને બીજી ધણીક નળીતી લખનારીઓએ પોતાની બીજી બેટીનીઓની નીતિ સંબંધી વર્તણૂક સુધારવા માટે પોતાની ચાલક શક્તિના ઉપયોગ કયા છે. વારંતા અને કવિતા બાજુ સુકી આગળ ચાલતાં આપણે વિદ્યા દુતર ઉપર આગ્યે છીએ. એ લાઈનમાં સાહીલ સાથ સરખાવતાં આપણે યોગ્ય નામે જોઈએ છીએ, કારણકે તે માટે જોઈતી તનદરેસ્તી ઘણી બાનુંજો ધરાવતી નથી. અહીંથી આપણે કોઈ બાનુંજુ ન્યુટન ધરાવતાં નથી. તેમની એક મહાન માન રજુ કરી શકીએ, કે જે બતાવવાને પુરતું છે કે બાનુંજો તે પાછળથી બે ધ્યાન લગાડે તો ઘણું બચવી શકે. મીસીસ સોમરવેલીની “ The Connection of the Physical Science ” માટે રીક્યારો ઘણી વખાણના શબ્દો વાપરે છે; તેઓ કહે છે કે “ કાંઈની મોટાઈ કે મગરની વગરતે તે નાનો થય તેની આંક આ-વતીની ગંભીર ફોલ માટે નદન મેલિય હતા; જે સઘળીમાં વચ્ચેલય થતો સુધારો દાખર કરેલો હતો. પુછી રીતે અર્થ સમજાય એવી એકથી ચોપડી તે વખતે ઈંગ્લેન્ડમાં હતી નહીં, કે જે શુણ દાખના વિદ્વાનોએ સંપાદન કીધા છે, અને જે બલિયને માટે સારી અગમચેતી આપે છે. ”

તેણીની Physical Geography માટે લખતાં તેઓ કહે છે કે “ મનુષ્ય જાતીનાં મહાન પ્રયત્નોમાં તે સુકી સ-કાય. કોઈની મુશકને માટે આ મુશ્કાબું છે કે તેનાં સાહીલનો એક ભાગ તેની બાનુંજુ લખનારીઓનાં હાથમાં રહે. કારણકે તેની દરેક લાઈનમાં તેમની સત્તા ખરેખરી બજવાન અને બલી નીવડે છે. તે મહા કૃપાળુ સાહેબ ઉપર વિશ્વાસ રાખવા, અને આ દેખાઈતી દુનિયાં ઉપર ઉમદા વિચાર દોઢવવામાં સર આધિકાર ન્યુટન સિવાય બીજા કોઈ તેણીની ખરેખરી કરી શકતું નથી. ”

ખરેખર આ વખાણના શબ્દોને તેણી તદન મેલિય હતી. કોઈની મુશક કે કોઈની જમાનાના ચાલક સંપત્તોમાં તેણીની ચાલકી વિને કહીની હલકું મત બધાશે. નહીં એ તો તદન ખુશ્તું છે.

વિદ્યા દુતર ઉપરથી ચિત્રવિદ્યા તરફ આવતાં આપણે કહીએ જોઈએ કે જે કે આપણી જાતી કોઈ માઈકલ એન્જેલો ધરાવતી નથી, તોથી એવી ધણીક સ્ત્રીઓ છે કે જેઓ તેમની જાતીની ચિત્રવિદ્યાની કાબેલીયત સિદ્ધ કરી આપે છે. આપણે જુલિય જાનું ન જોઈએ કે તેઓએ કાંઈ પાસ નરજીયત આપવામાં આવતાં નથી. એ શોખને પોતાની જીંદગીની ફરજ કાંઈ તેઓ સમજતાં નથી. ધરસંસારની ફરજને બળવ્યા પછી તેમની ખુદરતી ચાલકીને ખીસવવાને પુરો માફક તેમને વખત મળતો નથી; માટે જે સ્ત્રીઓ મનનાં કામોમાં પુરો કરતાં બીજી પદવીએ આવે તો તે કાંઈ એમ બતાવતું નથી કે તેણીઓને પેરી સખત જાતી કરતાં દરકી કાંઈની જોઈએ.

અમે ગણીએ જોતું તો કહેવા ઈચ્છતાં જ નથી કે તેમને આપવામાં આવતી ધર સંસારી જીવણી માટે અમે દર-ગીર છીએ. નહીં, કહીની નહીં: અમે આગળ પ્રકરણોમાં કહી ગયાં છીએ, કે સ્ત્રીઓના મોટા ભાગને મોહારદારો અને માતાઓ થયું છે, અને આ ફરજને બરાબર અદા કરી શકે એવી જ રીતે તેમને નાહનપણથી તરબીયત આપવી જોઈએ. એ સ્ત્રીઓની અગામી એક વિદ્યા તરબરી શોધ કરવા કરતાં અમે તો પોતાના ધેરની ફરજને સંતોષકારક રીતે બજવવાનું વધારે મોટું ધાયે છીએ. અમે આ બાબ ઉપર ધ્યાન મેલિયે છીએ તે એટલા જ માટે કે પુરો સ્ત્રીઓ તરફ વધારે જડ માનની લાગણીથી વર્તે. અમે ઈચ્છીએ છીએ કે તેણીને પુરો પોતાને સલાહ આપનાર, મદદગાર, અને મનને પુચાસ કરનાર સાથી તરીકે ગણે. ખરેખર સોબ-તીએ તેઓ થશે—એક બીજાના કામમાં મદદગારો—એક બીજાનાં સુખમાં વધારો કરનારાં, જે તેઓ એક બીજાને ચાહશે અને માન આપશે તો. તે વધારે સારી રીતે પોતાની જીંદગીની ફરજ બજવશે, વધારે સારી રીતે પોતાની ખુબીઓની ખીસવણી કરશે કે જ્યારે પુછી રીતે જાણશે કે પુણ્ય તેણીને તેનાં કામની સલાહકાર અને પુરસણી સાથી, તેની ફોલ માટે ઈનતેજ અને તેનાં સુખ દુઃખની બાગીચ બનાવી છે.

લખનાઈ.

પ્રકરણ ૩ છું.

માની મુથના.

જ રહેતે ત્યારે બધાં પોતપોતાને વગે સમે થયાં, ત્યારે જોન રીડવ પોતાની પાસની લાખિરીમાં લીચાર કરતો બેઠો હતો, અને એકાએક તે બારણું ઓઢાવાનો અવાજ સાંભળીને એકધો. "અરે આપો" તે બોલ્યો અને તરતજ તેની મા અંદર દાખલ થઈ. તેણીના બેઠેરા ભેદ તે તરતજ ચેતી ગયો, કે તેણી કોઈ છુપી વાત કહેવા માંગતી હતી.

"જોન હું તુંને કાંઈ પુછવા માંગું છું," તેણી બોલી અને આ બોલનાં તેણી શીશી, પાકેશી, ફાળી દોરતી હતી. જોન તેણીને ચાલે સાંધી ખુરશી (ઈસીર) સમઝી આગળ ઢાળ્યો, પણ તેણી નેપર બેસી નહીં. થોડો વખત તેણી ત્યાં ઉભી રહી અને પછી પોતાનો દાઢતેનો ખખાં ઉપર મૂકી બોલવા માંડ્યું.

"મારા વડાના રીકરા તું સમજી શકશે, કે હું અહીં છું કરવા આવી છું, તું મારાં અંતઃકરણની ફાળી કાઢાણી સમજી શકશે ?"

"માથજી હું તમારાં અંતઃકરણની છુપી વાત કેમ જાણી શકું ?" જોને બહુજ નાખુશીથી હસીને કહ્યું. "પણ દમણાં તો બહુ મોટું થયું છે"

મીસીસ રીડવે કહ્યું "નહીં! નહીં! જોન જે વાત મારા મનમાં છે તે હું તુંને જ્ઞાતીથી કહેવા માંગું છું, અને હું તારી મુશ્કાલી જ્ઞાતીથી અંતઃકરણમાં ડહાણું જોઈ છું. હું શું કહેવા માંગું છું તે તું જોશે—જોન તું જાણે છે કે મીસ લીસી પેસાદાર, ખાનદાની, અને ખુશરુત છે, અને તેણી તુંને ચાહે છે. ત્યારે તું તેની સાથે કંઈ નહીં પરજી ? તેથી આપણી આ ફાળી દાખલના છંડા આવશે."

આ શબ્દ સાંભળતાં જોને બહુ ચુસ્તથી હોયો કરકયા. મીસીસ રીડવે બોલ્યું જારી રાખ્યું, "જે તું લીસી સાથે પરજીશે, તો તું એક મોટો પેસાદાર અને આજરુદાર માણસ બન્યો, પણ હવે જો વીશે હું બહુ પીનજી પીનજી નહીં. તેણી એક એવી છોકરી છે, કે સંપર્ક કાઢી તેણીને ચાહે છે."

"અજાનન હું તેણી સાથે પરજી એમાં મને કશી અડચણ નથી પણ—મા—વીનું એક કારણ છે." અને આ બોલનાં તેણે નીચું જોયું.

"એ બીજું કારણ શું છે તે હું જાણું છું અને તે કોઈજ નથી પણ એક છોકરીની અને તારી જાનેની મુશ્કાલી છે. શું તુંને તારા ગરીબ માથાપ અને બેઠેલાની દયા નથી આવતી ? શું અને તારા મનથી કોઈજ નથી ? તે એવી ક્ષેત્રપતીની છોકરી છે, કે કોઈપણ તેણીને મુશ્કાલી કયુજ રાખે ! અને હું ખરું કહું છું કે તેણી એક સાંત મનની, જિદાર દીકરી, મધુર અને હસતી છોકરી છે. તેણી પોતાનો નાનો નાચુક દાઢ તારા દાઢમાં આપશે અને જોન એમ કીધાથી તું મુખી થશે."

જોન એકદમ હસીને બોલ્યો. "મા—"

તેને બોલતાં આટલાં તેણીએ પોતાના મને દાઢો કયા કરી કહ્યું "હું તુંને સાંભળીશ નહીં. મને સરે ખબર છે, પણ હું કહું છું તેમ જો તું નહીં કરશે, તો આપણને કીવડાં છે છતાં પડશે. પછી તારા બાપની અને બીનજોની યી અવરજા થશે તેનો તું લીચાર કર."

"માથજી આ બોલો મંગળતાં મને બહુ સંતાપ દાઢ છે," જોને થીમા અવાજમાં કહ્યું. "ખરેખર એટલો સંતાપ કોઈ રીતે મેં પણ મને થયો નથી."

મીસીસ રીડવે તેની પાસે જઈને બનીયામ દુઃખથી અરજી નરમાસ જંગાં મેંદુરા કરીને તેનો દાઢ પોતાના દાઢમાં સર્જી કહ્યું, "તું મારી રીકરા છે, મારી લાંબી વડાનામાં વડાના રીકરા છે, જોને મારું બહુ મગરર છું, અને જોન ! વડાના જોની હું તુંને દાઢ જોડી કહું છું, કે આપણા ખાનદાની નાખન નાખેશી ના સમાપ્ત. આવા મોટો કરી તુંને ક્યાં મગરે ? અને આખરે હું તુંને કહું છું કે, આપણી દાઢત તરફ નગર કેંક, પણ અમ ! બસ ! હવે વધુ બોલીશ નહીં, અને જો મારે પહેલાં માણસ પેસા મોંગવા આવશે, ત્યારે પણ લીસી પાસે મારે માંગવું પડ્યું."

"શું માથજી ?" જોનીએ બહુ ચુસ્તથી લાત બનીને કહ્યું. "ત્યારે શું તમે એમ કહેવા માંગેછો કે તે પેસા તમે લીસી પાસે કીધા લીધા ?"

"હા, જોન જો ખરું છે ! જો આપણે તે માણસને વગર પેસાએ કાઢી નહીં મુકતે, તો બીન સનરસા કરજાર ગીધ પછીએ માફક આવીને દુમરો કરતે."

"માથજી હવે તો બહુજ અવાજ થઈ મથું છે," અને આમ બોલતાં જોને પોતાનાં ધડીયાલમાં જોયું.

પછી મીસીસ રીડવે તેને થોડા અગીયોદાના બોલો કરી તેના કપાલપર એક ચુખી લીધી અને જોનને પોતાના લીચારમાં ગરક થયેલા મુકી સાંધી આવી ગઈ.

બીજી સદવારે જોને જોની નાસ્તો કરવા ગયો, ત્યારે પણ તે લીચારોના છાપ તેના મેંદુરા ઉપર પ્રગટ દીઠો દતો, અને ત્યાં તેને પોતાના માથાપને અને મીસ લીસીને જોયાં.

તે જો રીચો આને બહુ ખુશીમાં દેખાતી હતી. તેની મા પણ એવી દોરતી હતી, કે તેણીને કોઈ જાનની ચીજ અજાત કરજના કમની શીકર ન હોય ! પણ ત્યાંજ એક

સગડી આગળ એક ઘરડો શખસ જુની ફેશનની એક લાંબી ખુરસી (ઈર્મીચેર) પર પોતાના બંને હાથો લાંબા કરીને બેઠો હતો. આ જોનીનો બાપ હતો કે જે બીચારો લકવાના અતી મુશ્કેલી રોગથી હમેશાનો દુઃખી હતો.

તેનું ધ્યાન પણ તેના શરીર જેવુંજ નબળું બની ગયું હતું. બ્યારે તેના દીકરાએ તેની તરફ જઈ તેના બંને થંડા પડી ગયલા હાથો પોતાના હાથમાં લઈ પુછ્યું, કે તે કેમ હતો ત્યારે તેને નબળા પડી ગયલા અવાજે કહ્યું, “નનાં દુઃખો વધારા દીકરા ! નનાં દુઃખો શીખાય બીજાનું કંઈ નથી.”

પછી તેઓ નાસ્તો ખાવા બેઠાં, અને બહુ ખુશ મીઝને વાતો કરવાને જોને પોતાથી બનતું કહ્યું. પણ અકસોસ ! તેનાથી તેમ બનીજ શક્યું નહીં.

પછી તેની દસમુખી મા પોતાના ચાકર સાથે કંઈ વાત કરવા જતી હતી, તેટલામાં ટપાલના સિપાઈએ તેણીના હાથમાં એક કાગળ મેલ્યું, જે પર એક ખાટકીનો આંકડો હતો. તે વાંચ્યા પછી તેણીએ ઉદાસ મેહેરે જોનના હાથમાં તે પર આપ્યું.

“આ કાગળ વાંચ” તેણીએ માથાળું સાફકે કહ્યું અને બ્યારે કાગળ ઉમેડીને વાંચ્યું, ત્યારે તેના મેહેરપરની રવાની ઉઠી ગઈ, અને એક પણ મોત્ત મોત્તયા વગર તેણે તે પાછું પોતાની માતાના હાથમાં આપ્યું.

પછી મીસીસ રીડ્સ ઓરડામાંથી ચાલી ગઈ, અને જોન પોતાની ખુરસી પરથી ઉઠીને ચારી આગળ જઈ ઉભો, જ્યાં બહારની બાજુએ બરફથી બીજાઈ ગયેલું ઘાસ દોસતું હતું. તેના ખુલ્લા મનના સંતાપ અને તેની ઉદાસી એ સર્વે લીધી જતી હતી. તેણી બહુ દયાળુ હતી, અને જોનની હતી કે મીંઝ રીડ્સ બહુ બીડમાં આવી પડ્યા હતા.

જે માણસો મોઢાલામાં રહે છે, તેઓને એક બીજાનાં ઘરની હાલત માસમ હોય છે, તેમજ એનટોની ડીસપંડ લીલીનો કાકો, જેને વાંચનાર વીસરી ગયાં નહીં હશે, અને જેને લીલીને એક ગંભીર દોષતની ઘણીઆણી કરી હતી, તે હમેશાં મીંઝ રીડ્સની હાલત વીશે આ પોતાની એક પુરી દીકરી આગળ વાત કરતો હતો.

ચોડા વખત સુધી લીલી અચકાયા કીધી, પણ છેલ્લે તેણી પછુ ઉઠીને જ્યાં જોન ઉભો હતો ત્યાં ગઈ.

“મીંઝ જોન,” તેણીએ નીહાકપટણે બોલવા માંડ્યું અને પોતાને નાટક હાથ તેના અજાં પર સૂકોને પોતાની અબકતી આંખોથી તેના ઉદાસ મેહેરા તરફ જોઈ બોલી “તમે મને માફ કરશો ન-પણ આપણે જુના મીઝ છજી-જુ તમને કંઈ પૈસાની અગ્યલું છે? તમે કેટલા ઉદાસ જણાયો છો-અરેબર જે કંઈ પૈસાની પ્રાપ્તિ હોય તો બીલકુલ આંચકો ખાના ના અને-”

જોન તેણીની તરફ ફરીને તેણીને બોલતાં અટકાવી બોલ્યો “મીસ લીલી હું તો હવે કંટાળો ગયો છું.”

ફરીથી તેણીએ થીમા અવાજે કહ્યું “શું કંઈ પૈસાની અગ્યલ છે? અને જો તેમ હોય તો મેં તમને કહ્યું” તેમ આપણે જુના મીઝ છજી, અને પૈસા મારે હું તમને મદદ કરી શકશ, કેમ જે મારા મેહેરજાન કાકો મારે મારે એક મોટા વારસો મેલી ગયા છે, ને મારે-”

“મીસ લીલી તમે એક ઉમદા દીકરા છોકરી છો, પણ તમારા પૈસો સેવાને મને કશો લક્ નથી.”

“પણ કંઈ નહીં !” લીલીએ કમળીને કહ્યું “મેહેરજાની કરીને લેવો, એમ કીધાથી મને બહુ ખુશી ઉપજશે. મારા કાકાજીએ મને લખેા રૂપીયાની દોષત બધી છે, અને, તમે તે લેશો તો હું ઘણી ખુશી થવશ.”

જોને પોતાની નજર નીચી કરી અને બહુ વીચારમાં પડ્યો. તેને અરેબર લાલચ પેદા થતી હતી, અને તે પોતાની માતા મોસો વાદ કરતો હતો.

“મેહેરજાની કરી મને તમારી મીઝ જણે” લીલી બોલી અને આ બોલતાં તેણીએ પોતાનો હાથ તેના હાથમાં આપ્યો. આ તેણીના મનમાં મોસોથી તેના મનપર અગ્ય જોની અસર થઈ. “હું તમને મીઝ કરતાં વધારે ગણું છું, પણ મરીજાઈ તરફ જોતાં તેમ કરું ન અને જોતું છે.” તેણે જવાબ દીધો.

“હું તમારી મરીજાઈમાં કોઈ રીતની જુદાઈ સમજીતી નથી.” લીલીએ લીમન થરી કહ્યું.

આ વાતો થતી હતી તેવામાં મીંઝ રીડ્સે નાખળા પડી ગયા અવાજે કંઈ બોલવા માંડ્યું. એન વખતે લીલી અને જોન બંને જણા દોડી ગયાં.

“મીંઝ રીડ્સ શું છે.” રીડ્સીએ તેની પાસે આવતાં પુછ્યું, એન વખતે એકદમ કોઈએ બારણું ઠોક્યું અને એક જાડી તંદરોજન સ્ત્રી અંદર દાખલ થઈ. આ સ્ત્રી તે ધરડાની દારી હતી.

“હું એવજીને અગારીપર અરેબો કલાક ફેરવવા લાઈ જઈ છું.” તે દારી મીંઝ રીડ્સની પૈગંવાળી ખુરસીનું પછાડતું હેંડલ પકડી બોલી, અને આ બોલતાં તેણી મીસ લીલી તરફ જોતી હતી. પણ જુદા મીંઝ રીડ્સ જવા માંગતા ન હતાં. “અહીંથી એકદમ જા”-તેવને પોતાની ટપ પ્રમાણે દારીને કહ્યું “અહીંથી જા !” પણ તેણીએ તેવ વળુના બોલવા પર કંઈ લક્ષ આપ્યું નહીં.

“ફરી આપ્યા પછી મરીજા બીચારાને જરા નીરોતે ઉઘ આવે છે.” એમ બોલી તેણી ખુરસી લાંથી ગળગલી ગઈ, અને ફરી જોન અને લીલી એકલાં પડ્યાં.

“તમારા ઘરડા બાપ મારે હું મારાં ખરાં અંતઃકરણથી દુઃખી છું.” લીલી બોલી.

“એને મારી પણ રાત દીવસની શીકર મારા વ્હાલા બાવાજી વીશે છે.” જોનીએ ઉત્તર વાળ્યો “જે કદાચ એવજી મરી જશે, તો અધાં માંગનારો અમારી ઉપર દુખમો કરશે, અને પછી હમારું શું થશે તેનો વીચાર કરતાં મારે અંતઃકરણ કોને છે.”

“અરે! નહીં! નહીં એવો વીચાર તમારા મનમાંથી દૂર કરો, અને મારી આ ગંજવર મીઠકતનો તમે થોડા ધણો બચાવે.” જોન રીડજને આ શબ્દથી થોડો દીસાસો મળ્યો.

“હું તમારે સાચક તો નથી.” તે બોલ્યો “બધાં સુધી હું મારી હાલતનું બ્યાન તમારી આગળ કરીશ, ત્યાં સુધી હું તમારો હકનો પેશો લેવા તૈયાર થઈશ નહીં, તમે બધો છો કે અથવા અતીવ ગરીબ છો, અને તે કરતાં પણ વધારે દુઃખ બધું એ છે કે આ ધર પણ નીશાળે મેંડુ છે.”

“અરે! જોન પેશાને માટે તો બોસાજ ના! મેં તમને કહ્યું તો છે કે વહાલા ડાકાજી મારે માટે એક મોટો વારસો મેલી મરણ પામ્યા છે, અને જો તમે અને કમીજ કરો તો હું તમને એક સવાલ પૂછીશ.”

“અને તે સવાલ શું છે તે મને જણાવશો?”

“જોન! મને તમે ચારો છો? તમારી ગરીબ હાલત વીશે કંઈ પણ દરકાર કરોના!”

“લીડી હું ધાકું તે કરતાં પણ વધારે હું તું મારું છું, પણ હું કંઈ સારા માણસ નથી. હું એક ગરીબ માણસ છું, અને તારી તથા મારી હાલતમાં ઘણો ફેર છે, તોપણ આટલી બધી તારી મેહેરવાની નેઈ હું અચેર પુરુ છું.” એકેનેકા મેહેરા સામે જોઈને જોન બોલ્યો “હું તુંને સુખી કરશ, લીડી આ ધરીથી હું તુંને સુખી કરવા પ્રયત્ન કરીશ.”

પ્રકરણ ૪ થું.

મીસ લીડી થામસ.

આ પ્રમાણે જોન ખાતાને ઓરડો (કામળી રમ) છોડી ગયો.

તે એક પેસાદાર છોડી સાથે અદરશો, કે જે છોડરી બીલકુલ તેને સાચકની નહોતી.

હજુ પણ તેને ઓરડો બહુ દુઃખ સાથે છોડ્યો. મીસ થામસ સુદર અને પેસાદાર હતી, તેની સાથે અદરશા છતાં તે બહુ કુખી હતો, અને પોતાના ઓરડામાં નેઈ બહુ વીચારમાં પડ્યો. તે પોતાનાં મનને કહેવા લાગ્યો, “આ કામ કરવાને માટે મને બીલકુલ હક નહોતો.”

આ તેનું અદરશાનું કારણ લીડીના પેસા, કમદા માંગણી, તેણીના મીઠા બોલો, અને સુદરતા હતી. તોપણ તે પોતાના ઓરડામાં બેસી ગયે વરસનો વીચાર કરતો હતો, અને આ દુઃખભર્યા દલાડા તેને બહુજ ભારી લાગતા હતા.

આ એક વર્ષમાં લીડીમાં પણ બહુ ફેરફાર થયો હતો, કે જે વર્ષમાં તેણીના કામ એનટોની ડીસપર્ડે મરણ પામ્યા, અને પોતાની પાછલ લખે રૂપીયાની દોલત તેણીને આટલે મુશ્કેલી ગયા હતા.

ખડ પુછીએ તો તેણીના બીજા કાકાને દીકરા ક્રાંક ડીસપર્ડને આ વારસો મળતાર હતો, પણ તેણી તેવજની બહુ વહાલી અને માનીતી દોષાને લીધે તેણીને ખબરો હતો.

ક્રાંક ડીસપર્ડને પોતાનો વારસ દરાવવાનો તેવજનો એક વખત વીચાર થતો હતો, પણ બીજા હાથપર તેવજ લીડીને એક વહાલામાં વહાલી દીકરી કરતાં બધાં માહતાં હતા. અને તેથીજ તેવજ પોતાની સંધળી દોલત તેણીને આપી હતી.

કેપટન ક્રાંક ડીસપર્ડ એનટોની ડીસપર્ડના મોટા બાળનો એકપુરા દીકરો હતો, જેનો બાપ બહુ જુવાન વયમાં લગામિં ગરણ પામ્યો હતો, અને લીડી થામસ પણ એવજુના નાના ભાઈની એકજ દીકરી હતી, તેણીના બાપ પણ સોલજર હતો. બ્યારે તે લગામમાં ગયો ત્યારે લીડીને પોતાની ભાઈ એનટોની ડીસપર્ડની સંભાળ દેશ જોઈ ગયો હતો અને તેનાં મરણ પછી પણ એનટોની ડીસપર્ડ પોતાના દયાળુ આસરા દેકળજ તેણીને રાખી હતી. તે પેસાદાર કાકાને કંઈ પણ છોકરાં નહોતાં તેવજની મોદરદાર પરણ્યા પછી એક વરસે ખબરી છુરા દેગથી મરણ પામી હતી. અને તેથી પોતાનાં બને ભાઈનાં બચ્ચાંઓને પોતે કરી લીધાં હતાં.

ક્રાંક ડીસપર્ડ પોતાના બાપનો ધંધો પસંદ કર્યો હતો, અને તેનો સર્વ ખરચ તેના કાકાએ પુરા પાડી તેને એક મોટી જગ્યા આરતીકરીમાં આપાવી.

તે લીડી કરતાં દસ વરસ મોટો હતો. તે એક શુરો કાર્યો, હોંમતવાન, અને માણસોમાં પ્રખ્યાત થયેલો સોલજર હતો. તેના આટલા બધા યુજી છતાં તેના કાકાએ પોતાની સંધળી દોલત પોતાની ભત્રીજાના નાનુક હાથમાં આપવાનો ખાખીપુરેક વીચાર ક્યાં હતો. તેવજ ક્રાંક ડીસપર્ડને ચારે દસ હજાર પાઉંડ રાખ્યા હતા, બ્યારે લીડીના પેસાનું બ્યાન વરસ દહાડે વીજ હજાર પાઉંડથી પણ વધારે આપતું હતું, અને તેથીજ એનટોની મા દમેશાં તેને કમળીને તેણીની સાથે પરણવાની બોલસ કરતી હતી, કે જે તે તેણીની સાથે પડ્યો તો તેઓનું સર્વ ફરીદ શીડી બધું!

જે વેળાએ તે મીસ લીડી સાથે વાતે વળગેલા હોતો, તે વેળાએ મીસ એગી એલાયન સાથે જોનને દોલતી થયાને દસ મહીના થયા હતા. તેને તેણી સાથે પેટેકવેલેટી મુલાકાત આ પ્રમાણે થઈ હતી.

એક દીવસે સાંજે એક છોકરી હાથમાં એક મોટી લાકડી એક ગરમાં અરધી નાખીને બધે પોતાનો સુદર પડખો પાછીમાં જેતી દોલ તેમ જમી હતી અને જોન તેણીની પાછલ ઉપો હતો. તેણીએ જોનને જોયો નહીં કેમજે તે તેણીની પીઠ પડખાડે હતો. તેણી કંઈ પોતાને પડખો જેતી નહોતી, પણ એક ગરીબ પછીને કહાડયાને પ્રયત્ન કરતી હતી, જેની પાંખો તુડી મઈ હતી અને ઉડવાને બહુ મેહેનત કરતું હતું.

બ્યારે જોને તેણીને આ કામ કરતાં જોઈ, ત્યારે મદદ કરવાને તેને પુછ્યું. તેણે તે ગરીબ પછીને બચાવ્યું, કે જે એક મોટું કાનું પછી હતું.

આ પછી લાંબે વખતે તેને તેણીને જેવા છતાં એળખી, કેમજે તેણી દમેશાં પોતાના બાપ સાથે ફરવા જતી હતી.

પણ તેણી ઘણી મોટી ઘઈ ગયલી હોવાથી દમણા એક મોટી અગસા જેની લાગતી હતી. આથી જોને દસીને કહ્યું, “તમે તો એક મોટી અગસા ઘઈ ગયાં હોઓ,” એના જવાબમાં તેણી દસી પડી.

આ પછી તેઓ દસેમાં મળતાં હતાં, અને ખરું પુછીએ તો જોને તેણીને આહતો હતો, પણ તેના આ આદવાથી કાંઈપણ ફાયદો થયો નહીં. આથી એનું પરિણામ મોટું નીપજ્યું. કોઈ કોઈ વેળા એમની આંખોમાંથી આંસુઓ વહેતાં હતાં, અને તે ઘરમાંથી હતી, કેમકે તેણી એક એકતની છોકરી હતી, જ્યાં તે સાચે જોને પણ મરીય હતો તેથી તેણી પોતાને કડવા ફેલી હતી. પણ જોને સંકટને મીઠાનથી ખમનારો માણસ હતો, જે બહુ શીખેલો અને ફનીયાંની ચઢતી પડનીની તેને ખબર હતી. જોનેના મન પર પણ આથી બહુ અસર થતી હતી, તોપણ તેણે એમીને આદવાનું બરી રાખ્યું. હવે બ્યારે આપણે તેને લીલી સાચે અદરારી મુકેલો નેત્રએ છીએ, સારે એમીનો શુંદર મેહેરો તેની સનમુખ આવી ઉભેલો તેને દીસતો હતો. અને જે એકાંત જગ્યામાં તેઓ મેહેરીજ વેળા મળ્યાં હતાં ત્યાં કીક નદીને કીનારે ઉભેલું મોટું લીધું ઘાસ, ઉંચામાં ઉંચા જગમી મોઝામના ઝાંડો, લાંબી લીલેતરીવાળી જગ્યા, અને નેદની પાસના ક્રાઓ, અને તેની ઉપર મુરંબી ઢાંચા એ સર્વે વખતમાં અને મુકાઈ ગયલું ઢાગનું હતું. આ યોગ કદાચમાં ઘઈ ગયલો મોટો ફેરફાર તેને બહુ મુશ્કેલીમાં નાખતો હતો. જોને એકદમ બહુ મુશ્કેલીમાં પોતાની ખુશીપરથી ઉઠેલો, અને પોતાના મનમાં અજડવા લાગ્યો, “મેં બહુજ મુશ્કેલી કરી છે. મેં મારા પોતાને માટે કામદો નેઈ એક કોમક જીવને દેવા જીવના સંતાનમાં નાખ્યો છે, પણ આ આપસ્તવાઈ પગલાંનો કાંઈ નીકાલ કરવો નેછે.” એક કાગલ લખીને તેણીને જણાવું નેછે, કે કેવી રીતે તેણીનું આત્મકલ્પ દુખાવું હતું.

તે પોતાની ઉરક પાસે ગયો, અને મીઠી લખવાનો સરંજામ તૈયાર કર્યો, પણ એકબી રાખ્ત કાગલ પર લખી શકેલો નહીં. હોસે તેણે પોતાની પેન ફેડી દીધી, અને બહુ ખીજવાતમાં આ નહીં ધારેલો બનાવ વીસરી જવાની કોશિશ કરી. તેણે તેણીને બરેસપતવારે મળવાને વચન આપ્યું હતું, અને લખવા કરતાં તે વખતે તેણીને મોઢે મોઢું મળીને કહેવાનું મેહેલ પડશે, એવા વીચારથી હમણાં તે સુખ બેઠો. હવે તેને નોરમનદન બધ વધીસ મીં બોરસ પાસથી કરેજ ભરવા માટે યોગ પૈસા માંગવાનો વીચાર કર્યો. તેણે લીસી ફરીથી નેઈ નહીં, પણ તેની મા બધે એકી હતી લાં ગયો, જેણીએ (તેણીના મનથી ખુશ ખબરની) કાંઈજ વધી રાખી નહોતી. મીસીસ રીડલ તેને બહુજ ઉદાસ દીસતી હતી. “માયલુ! હું નોરમનદન નેઈ છું” “હું લાં જઈને મીં બોરસને મીસીસ. અને તેણે કહ્યું. “હું લાં બીજો કાંઈ પણ નીવેડો લાવીશ.” પછી આ બીજો કાંઈ પણ નીવેડો લાવીશ.” “મારી પણ સલાહ એજ છે, મને ખબર નથી કે હું ક્યાંથી પૈસા લાવું! તે પેણુ બીજ વાંચ્યું?”

“હા,” જોને કુંકમાં પતાવ્યું.

“તું જો સો પાકડ સાધી શકે, તો તેથી પણ કામ ચાલે—અને પછી—મારા વહોરા દીકરા—” અને તેણીને કંઈ ચાદ આપ્યું હોય તેમ વીચાર કરવા પોતાના છોકરાના મોં સામું બેલા લાગી.

“અને મા! પછી શું! તેણે મેદરકારીને દસીને પુછ્યું.

“મેં રાતના મું કહ્યું તેથી તુંને ખબર તો દશેજ, અરે જોની મારે કહેલું માન. જો આપણે એટલી તંગ હાથ તમામ ન હોતે તો હું તુંને આટલો સંતાપ આપતે નહીં; પણ તું જણે છે કે આપણી હાથત દમણું કેવી છે!”

“હા! હા! હું તે જાણું છું” તેણે ચીરદાદને કહ્યું.

“હું તમારો બોરે બોલ ખરું માનું છું.” “સારે વખત કાંઈ ખાંદે છે! એક પૈસાદાર અને ઉમદા દીકની છોકરી તુંને નાજુજ કરનાર નથી, અને તોપણ તું હજી અંગેને એવી મરીજ, નાતવાન હાલતમાં રાખે છે?”

“માયલુ તમારા મનને જાંત કરો!” તે બોલ્યો, “હું તમારી ઝાલી ધીખામણેને અનુસરીને ચાલ્યો છું, હું મીસ પોમમ સાચ અદરારો છું.” તેણીના મુઠર મેહેરાનું નુર બદલાયું, અને આંખોમાંથી આંસુઓ વેદવા લાગ્યાં.

“તું શું મથકેરી કરે છે?” તેણીએ પોતાના દીકરાના મોંદ તરફ આનુરતાથી નેઈ કહ્યું, કે પછેખરેજ બોરે છે?”

“એ તદન ખરું છે,” તેને વધારે મંબીર બની કહ્યું, “સારીને કાંતે અથવા માંડીને કાંતે; પણ લીસીએ મારી સાચે પરણવાને વચન આપ્યું છે.”

મીસીસ રીડલ પોતાનાં આંસુઓને અટકાવી શકી નહીં, પણ તે આંસુઓ આભાર અને ખુશીનાં હતાં.

“મારા વહોરા! મારા વહોરા!” તેણીએ તેને હાથ લઇને માતાના વહોરાથી તેના માલ ઉપર મુખીએ લેતાં કહ્યું.

“હું બહુજ સુખી થઈ છું, જોની તે મને બહુજ સુખી કરી છે.”

તેની માતાના આ વહોરાથી તેનું મન પીગદયું અને દસીને કહ્યું “આ તમારી મરજ માફક જયુ છે—પણ—”

“હું તારા પણ રાખને હવે વધુવારે સાંભળીશ નહીં.” મીસીસ રીડલ વચમાં બોલી ઉઠી, “લીસી તુંને જેવી નેઈતી હતી તે કરતાં મુજું વાલક છે, અને તું બહુજ સુખી થયો છે!”

“સારે મેહેરજાની કરી મને સુખી માણસને યોગ ક ઉઠીક પૈસા લાવવા જવા દેવો,” તેણે ટકોર ચલાવી. “પણ તમને હાલ કેટલા નેછે છે?”

“રીસીસ રીડલ બહુ મમરીથી બોલી “હવે તો કંઈ અડચણ નથી, જે વાત તે હમણાં મને કહી છે તે મીં બોરેસને કહેજ, અને સો પાકડ જેવા મેહેરથી અપાય છે, તોવાજ હવેજ પાકડ તે તુંને આપવા તૈયાર થશે—બીજામાં કારકંડ લીલોતે જે ઘણી ચાલ તેની સાચે કંજુસાઈ કરવી હવે થતે નહીં.”

જોને નોરજ બતાવીને કહ્યું “ખાટીનાં પૈસા લઈને મધો વેપાર કરવો એ પ્રપને લાગત નથી.”

“જોની એટલો બધો મુખ બની ના જા! પણ હવે મા-દર વહોરા સાહેજ. મીં બોરસને તારી હકીકત કહેજે, અને પછી જોને કે શું થાય છે.”

[સાંખુ છે.] સુલખાઈ ખુરશેહજ બુજવાળા.

સ્થર નામે એક યાહુદન કુવારીકા હતી, જેણી અતિ યુગસુરત હતી. તેણીના વડવાઓને શાહ “નેયુશાડનગર” કેદ કરી બેળીસન તરફ ધસડી ગયો, જેથી આ બીચારી છોડી નીરખાધાર નાવારેસ થઈ પડવાથી તેણીને તેણીના એક પીત્રાઈ નામે મોરડીકાઈએ પાછી પોથી મોડી કીધી. તેણીના આ પીત્રાઈ મોરડીકાઈ ઇરાનના શાહને લઈ એક બેથદાર હતો. બેથદાર ઇરાનના શાહ હાસ્યુરસે પોતાની બાથડી “વેશતી” ને તેણીના નકી બજાવના કોઈ વાંકેને માટે રાણીના દંડમાંથી રદ કરી દહાડી સુધી, સારે બીજી બાથડી કરવાને આખાં ઇરાન સર જમીનની સુદર કુવારીકાઓને “સુશોન મેહેશ” માં એકી કરવામાં આવી; કે જેથી શાહને જે ગમે તે પસંદ કરે.

આ સંધળી “સુદરીઓમાંથી શાહની પસંદગી આપણી યાહુદન કુવારીકા એસ્થર પર હતી, અતિધણી ધામધુમ સાથે તેણીને તાજ પેદાશથી શેહેનશાહઆનું બનાવવામાં આવી. શાહ તેણીની ભતથી યા તેણીના વડવાઓનાં કીસમતથી બેથદાર હતો. તે ભણતો ન હતો કે યુગસુરત એસ્થર એક યાહુદન હતી.

તેણે અંબલુપણે પોતાના વજર હાથાનંને ફરમાવ્યું, કે સર્વે યાહુદીઓને ઇરાનમાંથી બસમુખથી હથેડી નાખી તેઓને નાશ કરી તેઓની સંધળી માત્ર બીકકત જાત કરવી.

મોરડીકાઈ-રાણી એસ્થરનો પીત્રાઈ-એ એ વાત અંબલુતાંજ રાણી એસ્થરનાં કાનપર નાખી તેણીને કહ્યું, કે તેણીનાં સર્ગો વહાલાં અને ભતભાઈ વહી, પણ તેણી પોતે વરીકે આ હુકમમાં આવેથી કહેવાય, જેથી તેણીના પણ નાશ થશે. તેણે તેણીને અરજ કરી કે પોતાની ભતી હીમત બીચારી પોતાના બાદશાહી ધણી પાસે જઈ પોતાને અને પોતાની ભતને બચાવવી.

વળી મોરડીકાઈએ શાહના હુકમનામાંની એક નકલ એસ્થર પર મોકલી વધુ બજાવ્યું કે “સુદર તેણીએ પોતે શાહ પાસે જઈ પોતાની શરીર જુવાનથી તેની ઉપર અસર કરી પોતાને અને પોતાની ભતને બચાવવી: શાહ પાસે પોતે અરજ લઈ જવાથી શાહ તેણીનું માનશે.

એસ્થરે જવાબ વાલ્યો કે “શાહના માણસો અને તેની

આખી રૈયત બણે છે, કે શાહની પરવાનગી મેળવ્યા વિના એકાએક તેની દરબારમાં અરજ લઈ જનારને તે મારી નખાવે છે. દક્ષત જે ધણી તરફ તે પોતાનો રાજદંડ ઉઠાવે છે અને તેને તે ધણી હાથ લગાડે છે, તે તેને જતો મુકવામાં આવે છે. હજી ત્રીસ દહાડા થયા તોથી મને શાહે પોતાની દરબારમાં તેડી નથી.”

આ વાતનાં જવાબથી નીરાશ નહોં થતાં મેરડીકાઈએ ફરી એક વાર તેણીને અરજ કરી કે—

“એકાએક એવું બણીનેજ, તને રાણી કીધી હશે, કે જેથી યાહુદીઓની ભત બચે, વાસ્તે હજીથી હીમત પકડી કોઈ કરવું.”

આ ઉપરથી એસ્થરે કહેવાયું કે તેણીને માટે અને સંતે માટે ઇરાન સર જમીનપર વસ્તા દરેક યાહુદીઓએ તથા દીવસ ઉપવાસ પાળી નિમાનમાં આપેા દિવસ ગાળવો. ત્રીજે દીને તેણી શાહની દરબારમાં અરજ લઈ જશે. “તેમ કરતાં બે દુ મર” તે કોઈ ધણું કહેવાયો નહી. મારી ભતને બચાવવા હું મારા ભનની દરકાર કરતી નથી.”

આ તે બતી, બહાદુર, વહાદાર એસ્થરના બોલો હતા. બીજે દહાડે પછથી તે બાથડી મેંડી અમેરેના સર્ગમાર સજી બાદશાહી બપોસ કરી નીચી નગરે તેણી પોતાના બાદશાહી ધણીનાં તખત પાસે જઈ ઉભી.

તે વખતે ઇરાનનો શાહ સમન્વેા, કે દુશ્મકમાંથી આ કેાઈ રૂપવત ફરેસ્તાઈ અવતાર તેની દરબારમાં આવી ઉભો છે. શાહે તેણીને ફરેસ્તાઈ અવતાર જેઈ કોઈ પશુ વિચાર્યો નિના પોતાનો રાજદંડ તે ધુવતી સુદરી તરફ ઉઠાવ્યો. એસ્થરે એ દમમાં નગદીક બરી ઉતાવળમાં પોતાનાં નાજુક આમલાં તે રાજદંડની ટોચ પર મોડવી દીધાં અને પછી હંથુ બેવાની હીમત કીધી.

શાહે બચારે તે ફરેસ્તાઈ અવતાર પોતાની બાથડીનોજ બેવેા, સારે તે શુરસે થવાને બદલે આર રાજ થયો અને પુણ મીનજને બોલ્યો—

“મામ એસ્થર, તને થું જેછમે છે! તને શાની ગરજ છે? હું તે માંચો તે આપવામાં આવશે. માદ અરજી વાનેતખત આપવા હું તૈયાર છું.”

શાહની મેહેરબાની મઝી સુધી. એસ્થરને હીમત આવી, તેણીએ ધીમે ધીમે શાહને પોતાની હામત અને અરજ કહી સંબળાવી. તે ફરેસ્તાઈ અવતાર જે કહે તે તુરત કસ્ટમ કરવા શાહ તૈયાર હતો, જેથી યાહુદીઓના દુશમનેા ઉંધા વચ્ચા. તેઓની ભત તારાજ થતી અટકી. આ દીનથી એસ્થરને પોતાની ભત બચાવનારી કહી સર્વે પુજવા લાગ્યા. તે દહાડે “ધુરીમની મેજબાની” થઈ અને તેજ દહાડેા આજ સુધી દરેક દેશેદેશ વસ્તા યાહુદીઓ તેહેવાર તરીકે પાળે છે.

બીસ મેહેરબાનું કાવચાજ દાવર.

પરણ્યા છતાં મુખી કેમ થયું.

“પરણ્યા છ’ગીમાં તદન મુખ મેળવવાની વડો રાખી તમે પલાને. કમતા ના. આ દુનિયામાં માનની જેઠાં હર સુખી” મુખ લેખતો રોકે, તે કદળ વધારેની આશા રાખતા ના. સપથી આડખણ અને અમરપદ્મનો લગન તમેને મોકલાં કરવું તબી કે છ’ગી હાથ ઓઝોપસની કેટલીની માથે વાઢવા વગરની તદન છ’ગી નથી.”

FELLS.

રણીયાં છતાં કેમ મુખી થયું.” આ રહેતનની વાણજેમાંની એવુંનું વિચીત્ર વામ હતું, જે બેશક કોઇ નવાં પરમેજાં લેડાનાં મોંઢ ઉપર થોડ વખતનું ગુસ્સાનું વાંદક ફેલાવવા પુરતું હતું. નરથી મલેજે યા કોઈ કદાચી જે જુવાનું સાપ્સો એક બીજને મળે છે, અને મોત પોતાની મરસ રીતબાતથી વેતે છે, અને એક બીજને માટે વિચાર કરવા ઘેર નાથ છે. જુદા પડ્યા પછી તેમને મેદન મુખ-કારક લાગતું નથી. માટે તેઓ ધારે છે કે પરણીયા પછી તેઓ જરૂર મુખી થશે. પણ એમ બનતુંજ નેહ્યે, એ સામેત થતું નથી. આપણું મુખનું પ્રમાણ આપણી પોતાની વર્તણૂક ઉપર આધાર રાખે છે. ધણીક નવાં બેંગાં એવેા વિચાર રાખતાં હોશે છે, કે ગમે તેવીથી તેમની વર્તણૂક હોય તોથી લગન તેમને મુખ બજાવાની કાંઈ નહુઈ શક્તિ ધરાવે છે. અને જ્યારે અનુભવ તેમને સીખવે છે, કે બીજ હરેક કીમતી ચીજની માફક ધરતું મુખ મેળવવા માટે પણ ધીરજ, મન સ્વાધીનતા, અને પોતાનાં હ’દગીનાં સાથીનાં મોખો ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે, સારે નેઓ અન-યમ થાય છે; અને તોથી પરણી છ’દગીનું પેદવું વડે પુરું નહીં થાય તેની અગાઉ ધણીં લેકે-લેકી કાઢે છે કે “કેટલીન”ની બાજબ “પરણ્યા છતાં કેમ મુખી થયું,” એ અરેખર અજ્ઞાસ કરવા લાવક છે. સારેજ તેઓ જાણે છે કે જે રસ્તા ઉપર તેઓએ તદન ગુલાબની ગચ્છા રાખી હતી, તેના વીષયવેશ કાંટાઓથી, તેમની બાજબ કરવાને સહનતા અને સમુચીતી જરૂર છે. મોટી કમરનાં કપડાં શપ્થો, જેઓ બોલે છે કે લગન એક નુકસાન વગરની રમત છે; તેઓ જો એ માટે વધુ જાણેતો એવા તુક ઉપર આવે-ગીદ. પ્રીતિનાં રા-વચને ગુસ્સા અને સખગાથી બ-ચાવ કેરવોતી પુરતી સમચેતી લેવામાં આવે અને ચોક્કસ આદાઓમાં હુતાં અટકવામાં આવે, તો લગનની છ’દગી મુખી થાય. જ્યારે બાબુવાલાંની પ્રીતિ ગમે એવીથી મજ-બુત હોય તોથી એક પેણની માફક મતદિર પડનાં સમ-જુતી કરી નાખવાની જરૂર છે. લગનની છ’દગીનો સોનેરી

કાયદો “મદન કરવું અને કામા કરવું.” જો બંને બાબુ-વાણં થીએ નહીં તો જલદીથી પ્રીતિનો ગાંઠ કોસ પડી ગય.

બીજ ધણી ખરી ચીજેની માફક લગનની છ’દગીમાં પણ સારી કારગાળ અરથી લગઈ હતીયા બરેખરની છે. પણ સારી કારગાળો કેટલી મેદનકાંઈથી ખરાગ સ-ભાવ-કે એવાંજ બીજને કારણે નિપદક કરે છે, અને સારે આપણે જે “પગલાં પ્રુથાલી સાથે ભરતે તે દગગીરી સાથ ભરવાં પડે છે.” અરેખર એવાં થોડાંજ લોકો છે કે જેઓ જેટલું મુખ મેળવતું નેહ્યે તેટલું મેળવે છે. કારણકે બા-જીનો મોટો ભાગ મેદનન વગર મુખ મેળવવાની આશા રાખે છે અને જ્યાં મુખી મોગ ધણી ધણીમાંથીને જુકે “પાંડવા આગળ બાપી ઉગતું” પેદવું નથી, જ્યાં મુખી એક બીજની કદર તેમને લાગતી નથી.

જો તમે અરેખર મુખી થવુંજ હોય, તો પરણી છ’દ-ગીમાં તમારી મરજીનો ભાગ વારંવાર આપવાનું નેહ્યે. બીજને જુદા કરવાની શક્તિ આપણું દીમ મુખથી ભરપુર કરે છે. બીજને તો મોખે ઉચકી લેવાથી આપણાં હંડાં કિય-રથી બાર ઓછાં થાય છે. બીજનેના મુખની ખીજવણી અરેખર આપણી પ્રુથાલીને રક્ષે છે. જ્યો ના, મેળવે ના, વાવળી ના દરો, કાપેલી ના કરો, બીજનેના મેળે ઉચકો ના, અને તમારા ભોન તમે દખોઈ નજો. જેઓ મદદ કરવા કરતાં મદદ મેળવવામાં વધારે મેદનકાંઈ અને મુખ ગણે છે, તેઓ અરેખર કંગાળ છે. તેઓ ધારે છે કે જેઓ તેમને આડે છે, તેઓ તરફથી દયાં, પ્રીતિ અને સંભાળ મેળવવાનો તેમને દક છે; પણ કેટલી સંભાળ, કેટલી પ્રીતિ અને કેટલી મદદ તેઓ બીજને આપવાનું વાળની ધારે છે, તે તો તેઓજ જાણે.

પોતાની છ’દગીનો મોટો ભાગ બીજને સાથે કેમ સંકાદ સંપજમાં સુખરયો તેનું જાન મેળવવા જેવું બીજને કાંઈ કીમતી નથી. તમે કહેશો કે “એ નહ્યો બાબદ છે.” હા, પણ નહ્યો ચીજે ઉપરજ ઘેરનાં મુખ હાખેનો આધાર રહે છે.

લગન એક કાતરની મીસાલ છે. જે જણાં નેક ધણી વાર સામ સામી માર્ગ પકડે છે, તોથી જેઓ તેમની વચે આવે છે તેને શીક્ષા કરે છે. અરેખર જેઓ એક પરણ્યાં જોડાંની વચે આવે તેને જેટલી શીક્ષા થાય, તેટલી મોટી નાનાં નાનાં કચ્છા કંઠાપના રહે તો જલદીથી સુધેદ થાય છે. પણ ખુટું પડતાંજ લોકનાં મોંઢાં બધ કરવા અને ઘરનાં કચ્છાનું સમાધાન કરવાનું જેવડું બારી પડે છે.

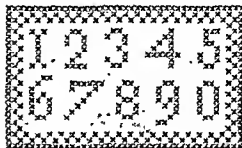
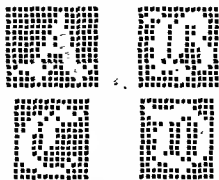
ચીજો અને પુરો પાંડવોયા આગમન જેટલું એક બીજને રાહ રાખવા આદતીં હતાં, તેજ પ્રમાણે પરણીયા પછી પણ તેઓએ કરવું નેહ્યે. શું એક સોનાંની વીટી એમ કરતાં તેઓને અટકાવે છે! પોતાનાં ઘેરને દુનિયામાં સૌથી પાદાલી અને સૌથી ચળકતી જગ્યા કરવા માટે તેણીમાં ધણીને મનપસંદ યઈ પડવાની એક ચીજી તો

બેવડી ફરજ છે. પરણી વખતે તેઓ એક બીજાને માન આપવા, માહવા, અને તામે રહેવાનું વચન આપે છે; અને ઘેર ગયા પછી બેમાંનું એક બીજુ કદાચ કહે છે કે “તું તેમ નહીં કરે.” અને લાંબી વખતે વચનો ભરીને ચર થાય છે. છેવટે જે જુવાન બેમાંનો પરણેલી છંદગીમાં પડીયા છે, તેઓને જુદાનો વિચાર નહીં કરવાની સલાહ આપીયે, નો તેમાં ક્યા કરતાં ધાન્યપણ અને વધારે ભેદ્યો છીયે. ને સાહેબ આપણને સમજાવે દુઃખમાંથી બચાવ કરનાર છે, માટે જે ધણી ધણીમાંની તેની યાદ કરે નહીં તેઓને પરણેલી છંદગીમાં ખરે શુખ મેળવવાનો થોડાન સંભવ છે. જેની સોમરવીશની છંદગીને લગતા હેવાલનો થોડોક ભાગ આ વગોએ વાસ્તવિક થઈ પડે છે. “આરે તેણી નાની હતી, સારે તેણી અને તેણીનો ભાઈ પોતાની બીડકણ માતા સાથે દરીયામાં સેંદસ કરવા ગયાં. દાદડા સુકાંપાળો હતો, પણ પવન ચડે ચલે દુનો; અને માટે બેસવા પછી મોટા એકા ખાતી હતી. “બ્યોર્ન,” જે માણસ દંડાલનો દુનો તેને મીસીસ ફેરફારે કહ્યું, “તું તારી ઉપર બારસો મણું છું,” સંભાળીને દંડાડે. “જાનું, પ્રીતી ઉપર બારસો ના મુકો, ખુદા ઉપર વિશ્વાસ રાખો,” ગુભરાતમાં તે બાનું ભોલી હતી. “અરે, શું એકલી બધી ધાસ્તીમાં આપણે આબ્યા છીયે !” હા, એટલી બધી ધાસ્તીમાં આપણે ફરક લખને છીયે. જેમ મોતને વખતે તેમજ લગનને દીવસેથી ખોદાન આપણે નેરેદ્યાન છે. કહત દેખાઈથી ધાસ્તી અને હુખની વખતેજ આપણને ખોદાની લાનંદીની જરૂર નથી. આપણાં સુખને વખતે કે બ્યારે સમજાવું. જુદાન અને રમણ કામે છે, સારેથી આપણું સમજાવું પાર પાડનાર તેજ સાહેબ છે. નેને તમે યાદ ના કરો, અને કદાચ તમે જે શુખ આજે બ્રેમરોહો, ને જોવાતી કાલે તમારી કુઝાલીવનથી થઈ પડે.

શિખા.

એક નાનાં બાળકને મળેલો “લીછળન આવ ગાન” નો ખેતપાન—જેની કાંતી નામની એક દસ વર્ગની માત્રી ઠાકરી, જેણી મહાદે ખાતે પોતાનાં મામાજ સાથે રહે છે, તેણીને થોડાંકાનાં પ્રદર્શણમાં જતા ઉવારેઆની બેસી એક વેનને ગેરે વડે ચક્રસમાવમાંથી બચાવવા માટે ફ્રેન્ચ “લીછળન આવ ગાન” નો યાંદ બેટ આપવામાં આવ્યો છે. એક દીવસે ફરવા જતાં તે ઠાકરીએ બેયું કે એક કંડા ખાઈ પસાર કરવા માટે બાંધેલા પુલ ઉપર આગ લાગી હતી, અને તે ઉપરથી વેન જઈ ચાકે નહીં એમ હતું. તેણીએ ઊગળ પોતાનાં દીકમાંથી કાતી ફેસનજનો પેકીકાટ કઢાડ્યો, અને જે તરફથી વેન આવવાની હતી તે બાજુ તરફ દોડી ગઈ, અને જેની તે વેન નજરે પડે કે તેણીએ પોતાના સતો પેકીકાટ દવામાં ઉડાડ્યો, અને જેની તે વેન હતી રાખવાને તેણી સમીપવાન થયો. જેમાં નજીક ૭૦૦ ઉવારેઆ દાના. તેઓમાં મીકાનો જના કેસાક ફ્રેન્ચ દાના. અને તે લોકોએ કાનસ પાછા ફરવા પછી તે ઠાકરીની સનવસુલતા માટે મરનાર પ્રેસીડેટ ફાર્મને ખબર કીધી, અને તેનાં પતીલાનમાં ઉપડ્યું કાચક દીખા તેણીને મહાદે છે.

લ રવા-શું થવા વીશે.

પીરોલ.

રોથવાને લગતું.

તામિતાનો આમલેટ—ચાર તામિતા, એક આઈસ પડને આટા, ૭ ટા, થોડું નીમક, મરી અને ફૂલ. તામિતાને ઠાકરીને તેને ઝીંબા ઝીંબા કાપો, આજાને ફૂલ સાથે મેળવીને મસાલો, સાર પછે માંદે ઠીક અને નીમક, મરી નાખો, અને છેવટે તાં જોતા ઉમેરો. પછી કસાઈમાં થી કસાવી અંદર ઉપરી મેળવવા દેડો. નીમેનું પડ લાસ કાપને આમલેટની માફક બાલી કાપી બાનુથી બસાવર લાસ કરીને કસાવો.

ફ્રેન્ચ બીન્સનો આમલેટ—બે મોટા ચમચા મરી ફ્રેન્ચ બીન્સ, ચાર ટા, બે મોટા ચમચા મરી જેડની પતીર, નીમક મરી અને થી. ફ્રેન્ચ બીન્સને બાકી તેના પછા ઝીંબા ઝીંબા કસા કરવા, પછી છેવટે ફૂલ કસાઈમાં તેમાં નાખવા, સાર બાર તેમાં પતીર અને નીમક મરી નાખવું. બધાને બસાવર એસર કરી કસાઈમાં થી કસાવી તેનો આમલેટ બનાવવો.

કીમ આ-લા-વાડેલા—ચાર દોડકામાંના સ્પાન કે, એક ગલાસ રોટી, અરબી મલાસ કાનડી, દોડક પારોટ કીમ, એક ચમચી લીલુના રસ, અરબી આઈસ છપેતાણ, થોડી “મેપ્રો-કોટ” ની જેલી અને ગજી આઈસ ખાંડ. સ્પાન કેની કાનુરીએ પાકે તેના એક પડ ઉપર જેલી લગાડે બને કાનુરીએ સેનડરીયની માફક સાથે જેલીને રહેવા દેવી. પછી તેપર રોટી અને ગાનડો રહેવો. હવે થોડાં દુધમાં હવેનાહનને પીમકાતી, બાકીમાં કીમનું કીમ વડદાવડું, તેમાં પેકું પીનકાવડું, હવેનાહન ખાંડ, અને લીલુના રસ રહેવો, સાર ખાંડ એક મોટાને સાફ કરી તેમાં ઉપરી મેળવવાની વાડ “કીમ” થોડું દરતું પછી અંદર ઉપરમાં કેની થોડી કાનુરીએ મુકવી, પછી પાકું થોડું કીમ રહેડું, એ શુખ મોટા બસાવ ત્યાં મુકી કરવાં નહ. મલાડ કીમ આવે તેમ કરવું. પછી મોટાને અલોટમાં બાંધવા સુધરે નાખુ.

પરણ્યા છતાં સુખી કેમ થયું.

“પરણ્યા છાંદશમાં તદન સુખ મેળવવાની વડી રાખી તમે પાતાને કમતા ના. આ કૃતિયામાં માનવી જેટલો હલ સુખોત્તુ સુખ લેખી શકે, તે કરતાં વધારેની આશા રાખતા ના. કાપણી અમલ્ય અને અમલ્યમાંથી લગન તમને મોકલાઈ કદતું નથી. તે છાંદશ કાંઈ આશીર્વાસની રેકડીની માફક ચારણ વગરની વાત બહારી નથી.”

FILED

રણીયાં છતાં કેમ સુખી થયું,” આ રેકડાનની પાથળેમાંની એકતું વિચીત્ર તામ હતું, જે બેસક કાંઈ નવાં પરણ્યાં લેડાનાં મોંદ ઉપર ચોડા વખતનું ગુસ્સાનું વાદલ ફેલાવવા પુરતું હતું.

નરણીય સંભોગે યા કાંઈ કસાથી જે જુવાન સખ્સો એક બીજાને મળે છે, અને પોતા પોતાની સરસ રીતભાતથી વર્તે છે, અને એક બીજા માટે વિચાર કરવા થેર નથી છે.

જુદા પડ્યા પછી તેમને સેદન સુખ કારક લાગતું નથી. માટે તેઓ ધારે છે કે પરણ્યા પછી તેઓ જરૂર સુખી થશે. ધણ એમ બનતુંજ નેહવે, એ સાચેત થયું નથી. આપણાં સુખનું પ્રમાણ આપણી પોતાની વર્તણૂક ઉપર આધાર રાખે છે. ધણાંક નવાં લેડાંઓ એવે વિચાર રાખતાં હોય છે, કે ગમે તેવીયી તેમની વર્તણૂક હોય તેથી લગન તેમને સુખ બક્ષવાની કાંઈ ભદરું શક્તિ ધરાવે છે. અને ત્યારે અનુભવ તેમને શીખવે છે, કે બીજા દરેક કામતી ચીજની માફક ધરતું સુખ મેળવવા માટે પણ્ય થીરજ, મન સ્થાપીનતા, અને પોતાવાં છાંદશીનાં સાથીનાં શોખો ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે, ત્યારે તેઓ અનુભવ સાચ છે; અને તેથી પરણ્યા છાંદશીનું પેદવું ‘વર્તણૂક’ નહીં થાય તેની અગાઉ ધણાં લોકો શોધી કાઢે છે કે “રેકડી”ની આગલ “પરણ્યા છતાં સુખી થયું,” એ અરેખર અભ્યાસ કરવા લાયક છે. ત્યારજ તેઓ જાણે છે કે જે રસ્તા ઉપર તેઓએ તદન ગુસ્સાની આશા રાખી હતી, તેના વીખરાયેલા કાંદાઓથી, તેમનો બંધાવ કરવાને સહનતા અને સમજીની જરૂર છે. મોટી ઉમરનાં કંપારા સખ્સો, જેઓ એકે છે કે લગન એક નુકસાન વચરની રમત છે; તેઓ જો એ માટે વધુ જાણે તેઓ તરફ ઉપર આવે-તુલિ. પ્રીતિનાં રાખ્યો ગુસ્સા અને મખતાઈથી બંધાય કેરવોતી પુરતી સાંચચેતી લેવામાં આવે અને એકસ ખાંદાઓમાં અટકાવામાં આવે, તો લગનની છાંદશી સુખી થાય. જેને બાળવાલાંની પ્રીતિ ગમે એવીયી મલ્લુત હોય તેથી એક વાળની માફક મતદર પડનાં સમજીતી કરી નાખવાંની જરૂર છે. લગનની છાંદશીનાં સોનેરી

કાપડો “સદન કરતું અને શ્રામા કરતું,” જે બંને બાળવાલાં શીખે નહીં તે બંધાઈથી પ્રીતિનાં મોંદ દીસે પડી જાય.

બીજા વાળી ખરી ચીજોની માફક લગનની છાંદશીનાં પણ્ય સારી શરૂઆત અર્થે લગાઈ હતીયા બજાબરની છે. પણ્ય સારી શરૂઆતો કેટલી સેદલાઈથી ખરાબ સ્વાભાવ કે જોનાં બીજાં કારણો નિષ્ફલ કરે છે, અને ત્યારે આપણે જે “જમતાં પ્રુથાવી સાથે બસતે તે દસગીરી સાથે બરવાં પડે છે.” અરેખર એમાં થોડાંજ લોકો છે કે જેઓ જેટલું સુખ મેળવતું નેહવે જેટલું મેળવે છે. કારણકે બાકીનો મોટા ભાગ સેદન વગર સુખ મેળવવાની આશા રાખે છે અને ત્યાં સુધી મોળ ધણી ધણીયાંણીને છુટક પાડવા આગળ આવી ઉભું રહેતું નથી, ત્યાં સુધી એક બીજાની કદર તેમને લાગતી નથી.

જાહેરગામના આર.સી. સેનાશ્રી બાલવયામાં
આવશે.

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

નિ સાં ક ળ્યુ—સ પ ટે મ બર ૧૮૬૪

	સફે.
૧. એક માતાની કેળવણીનો ખટલો—(લખનાર Two Old Maids).....	૧૨૫
અચળ બુધ્ધીનો ખટલો ગંગા, મરીબીમાંથી કંઈક પતી થયલા વેપારીની વાર્તા.	
૨. રૂપેનારા છોકરીઓ—(લખનાર Ruby).....	૧૫૩
૩. એક હાકલરની હાથરીમાંની વાર્તા—(લખનાર ખેરશેદ).....	૧૫૫
૪. ખીસીસ દોરોથી બીસ—(ચીત્ર સાથે)—(લખનાર Ruby).....	૧૫૯
૫. સ્ત્રીની ખરી કીરતી—(લખનાર હમબાઈ).....	૧૫૯
૬. મુનાને મુળની વાર્તા—(લખનાર 'મુલબાઈ' ખુરશેદજી મુખવાલા).....	૧૬૧
૭. આટપાણુ અને તેમનો વધારો—(લખનાર S).....	૧૬૪
૮. લેડી જેન ઓ—(લખનાર ખીસ મેલરબાનું કાગ હાવર).....	૧૬૫
૯. કામળ લખવા વીશે યોદીક મુઅન—(લખનાર ખેરશેદ).....	૧૬૮
૧૦. બરવા-મુઘવા વીશે—(ચીત્ર સાથે)—(લખનાર ખીસાન).....	૧૬૮

સ્ત્રી મિત્ર

STRA MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પ્રસ્તક ૬૬.

સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૯.

અંક ૭૭૭.

ૐ એક માતાની કેળવણીનો અદ્વલો. ૬

પ્રકરણ ૧૬ મું.

હવે પ્રકરણમાં દરજાવેલી બીનાઓને બે વરસ થઈ ગયાં છે. આપણુ જે દલાણની વાત કરે છીએ, તે દલાણની સદવાર ઘણી ખુશનુમા હતી. મરચું, ટ દાણનાં બેસવાનાં ઝોરણની સંખળી બારીઓ ખોલી છે. બારી આગળના એક કોચ પર પીરોજન અરેબીને બેઠી છે, અને થંકી પચમની બેઠેલી બારીમાંથી રમતી રમતી બારી તેણીના શીશ ગાંઠો સાથે ગેસ કરે છે. તેણીને છેલ્લી બેસાને બે વરસ થઈ ગયાં છે, તેટલા વખતમાં તેણી ઘણી ફેરવાઈ ગઈ છે. દુઃખભરી રીતે ફેરવાઈ ગઈ છે. તેણીનાં મોઢાંનાં હેખાવ હલ બધાં જોયે છે, અને જોને લીધે તેણી પોતાની ખરી ઉમ્મર કરતાં નાની લાગે છે. પણ તે ચેલેશનું તુર, તેની ખુશસુરતી ભરી ખુશખબી જતી રહી છે. હવે તેણી પોતાના આસપાસના પ્યારથી પોતાનાં દીવાને સંતાપી રાખવાની કોશિશ કરતી હતી. પણ પેલા હાડ પ્યારને દાખી દેવાની કોઈ પણ કોશિશ ફલેશ્વર નીવડતી નથી. પારકાં માણસો હજુ તેણીને તનદરોસત અને ખુશસુરત ધારતાં હતાં અને તે વેળા પોતાનાં મજાપ તરફથી ખીંછ બાતવું બોલેલું સાંભળી તેણી અજબ થતી. ફરમાન દરુ-રની વાત કરવાને હવે કોઈ અચકાતું હોય તેવું લાગતું ન હતું. પોતાના સાંધી ઉપર તે કેટલી હેતુભરી તકેદારી રાખતો, અને તેને દરેક સારે મારે લઈ જવાની કોશિશ કરતો, તેની સંઘળાં વખાણુ માતાં. જમશેદ ઇચ્છામાં

અતી માંદો થઈ ગયો હતો, અને તેના સાથીની સંખાળીને તેની ઝંઘડી બંધી હતી. આ વાત સાંભળી પીરોજન બહારથી કોઈ પણ દેખાવ કરતી ન હતી, પણ અંદરથી તેણીનું દીઝ ફેટકું ધપકતું હતું તે તો તેણીને જણતી હતી.

આજે સદવારે બારી આગળ બેસી તેણી મેહેરવાનજી ડાકટરનાં મેહેરબાઈ સાથે વાત કરતી હતી. મેહેરબાઈ અવાર નવાર મરચું દાણમાં આવતાં હતાં, અને તેણીનાં નરમાસ બધાં બધાસથી પીરોજન તેવબની ઘણી માનીતી થઈ પડી હતી.

“તમારી શરીરન પોતાના બાઈના પાછા ફરવાની ખબર સાંભળી ખુશ ખુશ થઈ ગઈ હશે?” મેહેરબાઈ તે વીરે પીરોજન આગળ બેસેલાં હોવાથી તેના જવાબમાં તેણીએ કહ્યું. અને મેહેરબાઈએ હાનો જવાબ દીધો. “તમારે શીશ શાપક સરાફને બોમખતો હતો કે? તેને કોઈ ખબર પડી હશેની કે તેને તેની પેટી પરથી એકદમ શું કામ કઢાડી મેળ્યો?”

“મારે શીશ પોતાની રેજમેન્ટ સાથે થોડો વખત કરાંચી ખાતે રહ્યો હતો ખરો, પણ તે વેળા તે શાપકને પોલેજ થોડો મળતો હતો, વળી કહેલું કે શાપક ત્યાં એવી ખરાબ સંજોગમાં ફરતો હતો, કે શીશ જનનાં સુધી તેવધી ફરતો ફર રહેતો. તેને શું કામ કઢાડી મેળ્યો તે વાત હાલ તરત તો બેઠના પરગામાં સંતાપથી લાગે છે. શીશને કોઈ તે વીરે લખ્યું હતું ખરું, પણ એટલું બરમમાં કે મને ફરી લખી પૂછાવા ગમ્યું નહીં. મને તો ખીદક લાગી હતી કે જમશેદજી પર આ ખબરથી ઘણી ખરાબ અસર થશે, મને તો ખ્યાલ પણ ન હતો કે ગરીબ ખીયારાં જરબાઈ તેના ફટકાથી ક્વચાઈ જશે.”

“થોડાંઓને ખબર છે કે તેવજુ પોતાના દીકરા પરથી ફેટલાં ચરી શીશતાં હતાં. જો કે તે માતાનો પ્યારજ હતો, પણ તેજ પ્યારથી તેવજો પોતાના છેકરાનાં ભરીપતો નાશ ક્યો છે. જે દલાડી તેણે કોયેજમાંથી કઢાડી સુકવામાં આબો, તે દલાડી તેવજુ લોકમાં બેસાયાને સરમાતાં, તેવ-લુને મળ્યા વગરજ તે કરાંચી ચાલી ગયો એની તેણે સાક”

કર્યું નહીં. દહાળી તેવણ આશા રાખતાં હતાં, કે કોઈથી દહાડો તેવણનો દીકરો દુન્યામાં સારું નામ કલાકરો, અને સાર પછીની નીરાણી તેવણને એક તત્પરારના ફટકા મી- સાસ થઈ પડી.”

“આ ખજર સાંભળ્યા પછી તેવણ કેટલો વખત છતાં?”
 “મેંત્રીસ કલાક પછુ ન હશે. જમશેદજીએ તે ખજર તેવણને કહેવાને પોતાને આશકત નેઈઈ મારાં-મમા અને આતાં પાસે તેમ કરાવ્યું, અને તેઓએ ઘણી નરમાશ અને પ્યાર ભરી રીતે કર્યું; પણ તેઓની ગમે એવી સંભાળ ગત લાગી નહી. અને તે સાંભળ્યા પછી તેવણ બેચુદ્ધીમાં પડ્યાં, તે પાયાં હાથોન નહી.”

“અને જમશેદજી?”

“તેવણને પણ આ ફટકો જખરો લાગે, કારણકે તે- વણ અગ્રયુગ માતાં પડ્યાં હતાં. થોડો વખત પછી જરખાઈ એટલાં તે ફરયાઈ ગયાં હતાં, કે તેવણના ઘણી અને દીકરીનાં ઘણાંજ માનીતાં થઈ પડ્યાં હતાં, અને આતાં અને તેણીના આપ એટલી તે આશા રાખતાં હતાં, કે તેવણ તદન સારાં નહી થાય, તોપણ બીન્ન થોડાં વરસ, તેઓને ખાતર છપરો. બીન્ન આ પારે છે તે કરતાં જમ- શેદજી ઘણી મગજુન પ્યાર ભરી મરમ લામણીઓ ધરાવે છે, પણ ઉપક્રા માસ બનાવથી એટલી બધી અસર તેવણ પર થશે એવી અને પણ આશા હતી નહી.”

“તેણે છેલ્લે છેલ્લે એટલાં તે એકેક સાચ એકવચ્ચાં અને મુખી છામતાં હતાં કે તેવણપર તેથી અસર થાય નેમાં હું અનવચન થતી નથી. જરખાઈ તરફ તેવણના ઘણી અને આતાં જેટલો પ્યાર અને માન કેળવતાં હતાં, તેનું મેં કોઈજ વખત નેહ્યું-દશે. વળી તેવણ પણ તે પ્યાર અને માનને લાયકનાં નહી હોય તેવા કેખાપ, તોપણ ખુ- શાક કેખાવ કરી બને સ્ત્રીજ તેવાં હતાં. અને પણ તેવ-ણની ઘણી દયા ઉપજતી હતી, કારણકે સપથું મનનું અને તનનું હુખ તેવણ બહુ ધીરજથી ખખતાં જણાતાં હતાં.”

“અને ગરીબ બીચારી આતાં, તે શું કરે છે?”

“તેણીને પણ ઘણું હુખ લાગે છે, પણ વખાણના શાયક સાચ મથાવે છે, અગાઉ અને જાણતાં હતાં કે તેણી પોતાની એક પણ લાગણી ઉપર કાણુ રાખી શકતી નહતી, અને શુષ કહે છે કે જે રીતે તેણી દાઝ બાહરથી શાંત કેખાવ રાખે છે તે ખરેજ અનવચન કરનાર છે. તેણીના ગરીબ બીચારા બાપ હવે તેણીને પોતાનાં એકલાં મુખ તરીકે ધારે છે, એટલાં તે શાંતપણથી તેણી તેવણને રીકરે છે અને શાયકની ફરજતી કરનારી સાચ ઉપર તેવણને બીજકુત્ર પણ વીચાર કરવાનો વખત આવતી નથી. વખત પોતાનું કામ કરી કદાચ થોડા વખતમાં જમશેદજીને ગમે વરસના જેવા શાંત બનાવશે પણ ખોરે કમ્બુક કરવું નેહ્યું કે મને તે માટે શક છે. ને હમણેમાજ જેવો તેવણનો ચીરગ્રહ મીઝસ ચાલુ રહેશે, તે ગરીબ બીચારી આતાંને

ઘણું ખમયું પડશે, પણ તેણી પોતાની ફરજ ખમવશે, અને અતે તેનો બદલો તેણીને મળશે.”

ઉપક્રા એટલે બોલી રહ્યા પછી પીરોજનએ એક ધીમી નીસાસો નાખ્યો, પણ મેટરજાઈ બીજન સવાસો પુલખમાં રોકાયલાં હોવાથી તેમને તે સાંભળ્યું નહી, અને પુલખું કે તેણીના બાઈઓ પચગની કપારે આવવાના હતા.

“મારો બાઈ હોળી ગયે વરસ અનેા સપમાં હુકમીમે તેથી છેડીં પરીક્રામાં પસાર થયો હતો, પણ અનુભવ મેળ- વના ખાતર એક વરસ ને મુખર્થમાં એક જાણીતા મોટા ગક્ટર સાથ કામ કરતો હતો, અને ઘણું ખરું બે ત્રણ દહાડામાં અંદોનાં આગશે. દાઝ તેો તે જખરી જુથાલીમાં છે, કારણકે છેકરવન વખતમાં ગાંધીની એક ઉમેદ ગર આવ-વાની રખતું પણ ઘણા નગરીક આવે છે. આટલો બધો જુથાક અને મુખી દેખાતો અને તેને કોઈ દહાડો નેયો નથી. અમારાં દેયાં પણ ઘણાં દરખાપ છે. કારણકે તે દવે દમારી નગરીકનો નગરીકજ રહેવાનો છે. જાંહગીર પણ હોળીની સાથેજ અંદોયાં આવવાનો છે. તમે જાણો છો તેા ખરાં કે આખી દુન્યાં આગપાક મુસાફરી કરવાને તે કેટલો તવખી રહેયો છે, અને આવવા જુથાલીમાં તેની ઘણી ખરી મુસાદ બદ આવશે. મારી બેહેન પોરશેદ તથા તેનો વર પણ તેની સાથે જવાનાં છે. છેતા જનુ-મનીના થયા મારી બેહેનની તનદરાઈની તફડી મછ છે, અને દરવાની મુસાફરી કરનાર ગક્ટર નેમળીને દરખાવ્યું છે. તેણીને માનો જુથો મારો જેટલો તેા માનીતો થઈ પડ્યો છે કે, જેટલું મને તેની માના વચારી લાગશે, તેટલુંજ તેના વચારી પણ લાગશે.”

“તમે તેવણના જ્યા આગમચ થોડાક દહાડ બેંચગામ બેહેન સાથ જઈ રહેવાનો વીચાર રાખો છ કે?”

“હું નહી ધારતી કે હું જંબઘ, કારણકે હમણાં તેા મને થેર છેડી કેડે જ્યા ગમતું નથી. પણ જ્યા આગમજ તેઓ અંદોયાં થોડો વખત આવી રહેવાનાં છે.”

“અને કેખાદની પોતાના બાઈને મળતી મધળી રીતતા દુર થઈ કે? કહે છે ગક્ટરે કહેતા હતા કે રતમ રસ્તુર નહી હતે, તેા તેઓં પણ તેને જખમાંથી બચાવી શકતે નહી.”

“દાહ, પુણેથી પણ કાગલ આવેંછ તેમાં જખેજ કે રીતતા જેનું દવે કાંઈ રહ્યું નથી. નયરખાનજ તેઓને સામે એકબેરે લેવા ગયા હતા, અને લાં તેવણે પોતાના છેકરાને મોઢેરે તેની પોતાની દુકમઘઈ, અને રસતમની દીમત ભરી સાચ વીશે સાંભળ્યું.”

“સારે શું કાંઈ અકસમાત થયો હતો કે? હું તેા જાણું કે તેને તાપ આવી દશે.”

“પોતાના સાથીની મરજ ઉપરાંત જમશેદજી બનાજીએ પોતાના થોડાક સાથીઓ સાથ એક નાની દરીયાની સફરે જવાનો દરાવ થયો. રસતમજના અને એતા ના કહેવા છતાં જ્યારે જમશેદ જવાની ઘણીજ દુજત કરી, સારે

રસતમછએ પણ તેની સાથે જવાનો ફેરાર કર્યો. અજગત જમશેદનાં સાથીઓને આ તો ધણું આજુગમનું થયું, રસતમછએ તેઓને ચેતાવ્યા, કે થોડા વખતમાં જમશેદ તોફાન થયું પણ ને તેઓએ માન્યું નહીં. અને એકદમ તેઓ પોતાની યોટમાં બેઠી બેઠી, અને તેમાં કોઈ બીજાને માટે જગા નથી એટલું જોતી દેડાંથી ગયા. બીજો મોટો લઈ રસતમછ તેઓની પુરં ગયા, અને સાર થયું કે તેવળે તેમ કહ્યું, કારણ કે થોડા વખતમાં ત્યાં ધણું જમશેદ તોફાન થઈ આવ્યું. તેઓની નહાની યોટનાં કુટુંડ કુટકા થઈ ગયા, અને ધણાક કમનસીબ જવાનો પોતાની સુબોધનાં બોના સર્પ પડ્યા. કેટલાકો જેઓ સારા તરવાર હતા તેઓ બચી ગયા, પણ જમશેદને મૃત્યુ થયું એક ખડક સાથે જઈ અથડાયું. તે તરત જુખી હતી, પણ રસતમછએ તેને પકડી લીધો, અને કીનારે ફેંકી ગયા. આ વખત રસતમછપર જે મોળ આવી પડ્યા ત્રતા, એક તો પોતાનો સાથી જે મળો આવતી પડી ગયો હતો તેની સારવાર કરવાનો, અને બીજો પોતાની હેડલી બેરીસ્ટરની પરીક્ષા (જે જોવાનાં હોય, અને મેહરબાઈની તેવળે સારી રીતે પસાર કરી છે) આપવાનો. બાદની મેહરબાઈની અને રસતમછની સારવારથી થોડાક વખતમાં જમશેદ સારા થયા. અને રસતમછ “કામ” થાએ તેટલા વખતે તેઓ ઈંગ્લેન્ડમાં જોવાયા. તેમ યવાથી અને જમશેદને પણ વધુ વખત ત્યાં જોવાવાનું કાર્ય કારણ ન હોવાથી તેઓ સુખઈ આવવા માટે ઉપડ્યા પણ એકદમ જમશેદનાં ત્યાં હડી નીકેલેથી હેરી તાવ લાગુ પડી. અજગત તેને સ્કીમરમાં સુખઈ લવાય તેથી હાલતમાં તે ન હતો, આથી તેઓ એકતર જોખી ગયા. હાંલા સુખઈથી તેઓનાં સર્પ ગમેલા એક જોવાનાંસ બગસર સીવાય, જમશેદની સારવાર કરવામાં રસતમને મદદ કરનાર કોઈ હતું નહીં. તોપણ તરતજ મોટા દાકતરોની મદદ મેલવી અને પોતાનાં સધર્મો છવ સાથ તેની સારવાર કરી, અને જેનો તેને સાર નહીં થયો જમશેદ બચે. જમશેદના સારા થયા, અને તેનો સાથી પણ આ ઉપથી તાવમાંથી બચી ગયો. અજગત જમશેદની મોંઘડી માટે રસતમછએ તરતજ નશરવાનછને તાર કરી જણાવ્યું અને તાર મળતાં તાર તેવળે સુખઈ આવ્યા. સારે નહીં મેજ જવાની એક દલાડો આગમચત તાર આપેલો હોવાથી નશરવાનછ બીજો દલાડો એક જવા માટે સુખઈથી ઉપડી શક્યા. લાંબી જમશેદ અને નશરવાનછ, રસતમછ માટે ધણાક તારીફનાં કાગળો ગ્રામે છે, અને બીચારાં બેરશોદનાં સાસુ કહે છે કે તેવળે જાણતાં નથી કે રસતમછનો બચો તેવળે કેમ વળી આપી શકશે.”

મેહરબાઈ ઉપરથી સપળી આખર ધણી ઉદારથી સાંભળતા હતા, અને તેવળે પુછ્યું કે તેઓ સુખઈ પાછા ક્યારે ફરશે. “તેઓ કદાચ આપાખી હશે; કારણ કે મને થોડા દલાડાની વાત ઉપર કાગલ લખ્યું હતું” તેમાં તેણી જણાવતી હતી, “તે તેઓનાં આપવાના દરેક કસાકે કસાકે તેણી જાણતી હતી.

આજે તેણીનું એક બીજું કાગલ ગુજ માટે આવ્યું છે, અને ગુજ સરાઈને ઘર ગમેલી હોવાથી, અને કદાચ આજે પાછી નહીં ફરે એવા વીચારથી, મેં તેણી ઉપર મોકલી આપ્યું છે. જમશેદનાં મા બેદન તેને પાછો સહી સલામત તેણી વતી આવેલો એક ધણું ખુશી થશે.”

“રસતમછનાં માએ, આપ, બાહ બેદન કાંઈ છે કે ?”

“ફરન, પછાત બસા અને પ્રમાણિક જવાસના ધરડા બાપ છે, અને સુસાવતમાં તેવળે રસતમછ ફરે છે.”

“અને મારી તુલાડી પીરાન, આ વખાણવા લાયક જવાને તું શું બેવાને ઇચ્છતી નથી.” મેહરબાઈ દરતીને જોતાં “તાર કસાપીન મગજની કદાચો તેને એક ધણો સરસ, એક વાનગી નાપક બનાવી શકશે.”

પીરાનએ જવાબ દીધો કે તેણી તેને જોસખતી હોવાથી, પોતાની કસપનાં સકતીનાં કોરણો તેની આસપાસ ફેરી શકતી નથી. તે જેવો દનો નેજાજ તેને વખાણવાને તેણી સતોપ પકડતી હતી. આ પછી તેઓ બીજી સાધારણ વાતચીતમાં પડ્યાં, અને થોડા વખતમાં મેહરબાઈ પોતાને ઘર જવા ફર્યા.

મેહરબાઈનાં મરણ અને નેવણનાં છોકરાની ખરાબ સાથથી સરાઈનાં ધરમાં એકજો માહિતમતો છલ પડ્યા હતા, કે પીરાનની સાકર દીનગાઈ તથા ગનબેરલા પીંડનાં હતાં, કે જમશેદનાં તેની અસરમાંથી પાછા જમગત થયું નહીં. તેવળે લાગતું હતું કે તેવળનાં કાંઈ કસનાં નામની રસવાઈ થઈ હતી અને તેવળની આખરને દાર લાગેા હતો, કે જે માણસની અંદર રીતે રસવાઈ થઈ હતી તેનાં આપથી બધાં દુર રહેવા માંગશે. શાયકે પોતાની પેડીમાંથી નાણાની મોટી રકમની ઉચાપન કરી હતી, કેટલી મોટી રકમ તે તેવળને ખબર ન હતી. ફક્ત તેવળને કાને બદારથી એક લીજ વાન આપી હતી, કે તેને પોતાની પેડીમાં કાંઈ થોડાસો કસો હતો, સાર પછી તે નહારી જવાની તૈયારીમાં હતો, તેટલાં તેમ કરતાં તેનાં પેડીનાં વચએ તેને ખટકાચો. સાર પછી તેને નથી જ્યાને અદલે તે સામે થયો, અને ફક્ત તેનાં આખરની જરમ ખાતર તેઓએ નાણાની મોટી રકમની અજગત મોટા ખાઈ તેને જવા દીધો. શાયક કસો ગયો હતો તે તેઓને ખબર ન હતી, અને સપડે ધારવામાં આવતું હતું કે હવે તે પોતાનું મોટું સુખમન, અથવા તો પોતાનાં આપને કદીપણ બતલાયશે નહીં. અને આ બતાવની વધારે બારીકે બારીકે હડીકત સાંભળ્યા પછી જમશેદનાં પોતાનાં દોસ્તોને પણ પોતાનું મોટું બતાવાને જરામાતા હતા; જાણે તેવળનાં છોકરાની કહેતીમાં તેવળે ના તેમજ તેવળની જોખમતી આત્રાનો બાગ હોય તેમ તેવળેને લગ્યું હતું. આશાને માટે તો તેવળે બહુ મોટી હમેશ જાંધી હતી, અને તેણીને મગજગાઈ સાથ તેવળે પોતાનાં દોસ્ત આસનાંઓને હેમાસાત હતા. અને તે તેણીને મળુ હવે તેવળ સાથ કાંઈ એકાંત પચમગી કરતાં

કયું નહીં. દહજી તેવણ આસા રાખતાં દતાં, કે કોઈથી દહાડો તેવણનો દીકરો દુન્યામાં સાઈ' નામ કહાડશે, અને સાર પછીની નીરાસી તેવણને એક તત્તવારના ફટકા ખી-સામ થઈ પડી."

"આ ખખર સાંભળ્યા પછી તેવણ કહેશે વખત છડ્યાં?"

"ચોપીસ કસાકે પણ ન દશે. જમશેદજીએ તે ખખર તેવણને કહેવાને પોતાને આશકત ન્નેઈ મારાં મમા અને આમાં પાસે તેમ કયાયુ, અને તેઓએ ઘણી નરમાસ અને પ્યાર ભરી રીતે કહ્યું; પણ તેઓની ગમે એવી સંભાળ ગત લાગી નહીં. અને તે સાંભળ્યા પછી તેવણ બેસદીમાં પડ્યાં, તે પાછાં છડ્યાંજ નહીં."

"અને જમશેદજી?"

"તેવણને પણ આ ફટકો જમશેરા લાગે, કારણકે તેવણ અત્યુચ્ચ માદાં પડ્યાં દતાં. ચોપી વખત પછી જરઆઈ એટલાં તે ફરવાઈ ગયાં દતાં, કે તેવણના ઘણી અને દીકરીનાં ઘણાંજ માનીતાં થઈ પડ્યાં દતાં, અને તેઓ અને તેણીના બાપ એટલી તે આસા રાખતાં દતાં, કે તેવણ તદન સારાં નહીં થાય, તેપણ બીજાં એ તેઓને ખાતર છપરો. બીજાં એ પાંચાં તે પ્યાર સમાયશે શેદજી ઘણી મજાનુત. પહેલાંથી તેને દમગીરી ઉપજતી તેવણ છે, પણ ઉપજા રહેતી હતી. અને તેણીનાં છેલ્લાં કાગળેમાં પર થશે કહેાસીનો અંશ કે જે પીછ વખત તેને ઘણાં જમ-શોનાં શાગતે, તે પણ તેને જણાયો નહીં. છેલ્લાં કાગ-માં તેણીએ લખ્યું હતું, કે ચોપી વખત થયો તેણીના બાપ તેઓ સાથે રહેવા આવ્યો હતો, કે તેની હાજરી કેવાં, મુનાબાઈ અને તેણી તરફની તેવણની આમયલણ જે અગાડ કરતાં ઘણી સારી અને માયાળુ થઈ હતી, થી તેઓ વધારે અજાણ થતાં દતાં. તે તેઓ સઘળાંને ડુરત છોડાવી કમકતે રહેવા લઈ ગયો હતો, અને દમણાંની માયાળુ આસ પથથી મુનાબાઈ આસા રાખતાં દતાં, કે અતિ ઝોા સાથે અને મુખી થશે."

"અહીને વાસ્તે પુછતાં તેવણ કહેતા હતા, કે તે સારી ખે હતા, અને હાલ યુસાફરી કરતા હતા સીયાય તેવણ વધુ જાણતા ન હતા."

મુનાબાઈએ સતોપ પામવાની કોશિસ કરી. જ્યારે તેવણે તેઓને પોતાની સાથે કલકતે લઈ જવાની ઈચ્છા દેખાડી, સારે પણ સુખ મેળવવાની આશાથી તેવણ તરત કયુચ થયાં અને પોતાની દીકરી તથા બપડી સાથે એ મસે વધુ બેઠાયા મંજે છે એ વીચારથી ખુશ પણ થયાં. પણ જે પહેલજનહજીએ પોતાની બાપડી છોકરીને સુરતથી કલકતે લઈ જવાની ઈચ્છા દેખાડી, સ્વારથી તેણીનાં મનમાં કાંઈ શીલક અને વસવસો ઉત્પત થયો, પણ તેણીની માતાની સમ-જાનવટ છતાં તે દહજી સુધી મનમાંથી નીકળી શક્યો નહોતો."

"હું મારી નખવાઈ કયુચ કરું." તેણીએ પોતાનાં હોમીને લખ્યું. "કદાચ તેમે મને લખશે કે મારા બાવામાં

ધણું ખમણું પડશે, પણ તેણી પોતાની ફરજ બજાવશે, અને અતે તેનો અર્થો તેણીને મળશે."

ઉપજા બોમો બોડી રહ્યા પછી પીરોતને એક ધીમો નીસાસો નાખ્યો, પણ મેહેરજાઈ બીજા સવાનો પુછ્યામાં રોકાયાં હોવાથી તેણે તે સાંભળ્યું નહીં, અને પુછ્યું કે તેણીના બાઈએ પંચગની કપારે આપવાના હતા."

"મારો બાઈ હોખી ગયે વરસ અને સઘળાં ઈચ્છીને તેની છેડી પીરીયામાં પસાર થયો હતો, પણ અતુલ્ય મેળ-વચ ખાતર એક વરસ તે મુંબઈમાં એક નવધીના મોઠા ઝકટર સાથ કામ કરતો હતો, અને ધણું ખર્ચે એ વણ દહાડામાં ખર્દોનાં આપશે. હાલ તો તે જમશેરી ખુશાલીમાં છે, કારણકે છાકરવન પચમાં બાંધેલી એક ઉમેદ બર આપ-વાને વખત પણ ધણે નાજીક આવે છે. આટલો બધો ખુશાલ અને મુખી દેખાતો જ્યારે તેને કોઈ દહાડો જોયો નથી. અમારાં ફયાં પણ ધણાં દરબાય છે. કારણકે તેમને દરે દમગીરી પડતીરેલા મહેરજા રહેવાનો છે. તરફ ગવાતી સંભળી મુનાબાઈ દરખાતાં, તેઓને શુનાં બાપ મજાજ થતા હતા. પણ તેથી આ ગરીબ બીચારી છોકરીને દુઃખ ઉપજતું હતું અને તે લાગણી બોડી ધારી તેણી દાખી દેવાની કોશિસ કરતી હતી."

યુલ ચારાને ઘર રહેવા ગઈ હતી લાંબી પાછી ફરી હતી. આમાંનો યુલ માટેનો પ્યાર વધતો જતો હતો, અને તેણીની સંમતમાં આમાંનું દુઃખ ધણું ઓછું થતું હોય તેમ જાણતું હતું. યુલમાં છેલ્લાં એ વરસમાં કાંઈ ઘણો દેખાડતો ફેરફાર થયો નહોતો. તેણીની તનકોરાતી તદન સુધરી ગઈ હતી. અને તેણીના વીચારવંત ખુશસુરત મેહેરે જવો તે તેણે રહ્યો હતો. ખયાસમાં તેણી અગાઉનાજ જેવી નરમાસવાસી, તાબેદાર, અને બીજા માટે પોતાનો બોમ આપે તેવી હતી. પારકાંઓની આંખે દહજી તેણી કુંજરી અને થંડી લાગતી હતી. પણ તેણીની અંદરખા-તેની લાગણી દહારે દહારે મજાનુત થતી હતી. અને કાંઈ પણ બહાર બતાવ્યા વગર, અને આસપાસનાઓ તરફ કોઈ પણ જાતનો કડવાસ બતાવ્યા વગર સઘળું ખમવાનો તેણીએ ફરાવ કર્યો હતો."

યુરે ઘેર આવી માણક બનાજી તરફનું કાગળ, (કે જે માટે પીરોત મેહેરજાઈ આગળ બોડી હતી,) પોતાની મામીની છોકરીના હાથમાં મેળ્યું. અને જ્યારે તેણીએ તે વાંચ્યું ત્યારે દીનબાઈએ ઉત્તેજની સાથ તેણીને મેહેરો તપા-સ્યો. પણ તે એટલો તો શાંત હતો કે, તેવણ પણ મુંચ-વણમાં પડ્યાં; "શું તેજેજ ખાતર તેણી ઉઠાસ દેખાવજ, મારી નજર આગળ ખુશસુરત દુસની માફક કરવાઈ જાયજ? પ્યાર અને ફરજ વચ્ચે શું કરવું, તે પીચારથી તેણી એવી થઈ જાયજ?" આ વીચારો તેવણને વારંવાર આવતા, અને તેનો જવાબ તેવણ દઈ શકતો ન હતો."

માણકે ઘણી ખુશાલી સાથે લખ્યું હતું કે તેણીના બાપ, બાઈ જમશેદ તથા તેનો સાથી રસતમ સઘળાં પુણે આવી

પુગાં હતાં. જમશેદ તદન તનદગેશ્વર લાગતો હતો, અને અગાઉના જેવેજ ખુશાલ, મસતાન, અને મશકેરો રહી ગયો હતો. તે પોતાને ધર પાછો ફરવા માટે જુથ જુથ યઈ ગયો હતો, અને રસતમ તરફ ધણુ હેન દેખાડતો હતો.

“મારી વહાલી યુવ, તે રસતમને માટે એવા ભોલામાં બોલેજ કે મારી આંખોમાં આંસુ આવી જાયજ, અને તે કહેવા માટે હું ધરમાતી પણ નથી. તેવણુ ધણુ નખાઈ ગયલા, અને ત્રણ વરસ આગમન આપણે છેલા એવણને જોવા હતા, તે કરતાં તદન બદલાઈ ગયલા લાજેજ. તેવણનામાં કોઈએજો ફેરફાર જોવામાં આવે છે, કે જેનું હું જ્ઞાન કરી શકતી નથી અને હું પોતે પણ સમજી શકતી નથી. એવણની રીતનાંતમાં દમણું ધણેજ ખુશારા જોવામાં આવે છે, પણ તે દેખાવામાં કોઈ જેવું દલગીરી ભરેજ, કોઈ વીચારવંત જેવું જોવામાં આવે છે, કે જેથી કરી એવણ પોતાની ઉમ્મર કરતાં ધણુ વધારે યોડા લાગે છે. તેવણુ મુખપ્રતિ “પ્રેક્ટીસ” કરવા માંગતા હતા, પણ મારા આવાએ તે વીચાર તેવણનાં મનમાંથી ફાડી નાખ્યો છે. તું જાણેજ તો ખરી કે મારા આવાનો બેકગામમાં ધણુ વગ છે, અને ત્યાં કોઈ ઘણી સરસ સારી પદવીયાળી અને યોડા પગારની તેવણુ તેને તેડકરી અપાવવા માંગે છે, પણ હાલ તરત તે કપ્પડ કરવાના કહે છે. પણ પુણુ બેકગામ અને તેની આસપાસનાં ગામોમાં “પ્રેક્ટીસ” કરવાનો તેનો વીચાર છે. જમશેદને ખાતર તેણે પોતાની તનદગેશ્વરીના નામ કહ્યો છે, અને હું આસા રાખુજ કે યોડા વખતમાં તેમાં મુધારો થાય. કાલે હોખીને મક્કા તે મુખ્ય જય છે, મારી ખાતી છે કે તારાં માસીનાં છેકરાઓની સંગતમાં તેને ફાયદો થયા વગર નેહમે નહી. અમારા જમશેદને આવાએ તે આખણુ કહ્યું નહી કે જે જેવું સમજને પોતાની મુખપ્રતિ પેરીમાં કામે લગાડયોજ. પણ હજી તે યોડા મહીનાં પછી તેમાં જોડારો. કેમકારેજે અનેને ઘણી કાલાયાલા ભરેથી રીતે તેડ કરી બેકગામ ભોલાવ્યા છે. અને હું ધાર છું કે રસતમનાં મુખપ્રતિ પાછા ફરવા પછી બને જણુ જણે. હોખી પોતાનાં આ જુનાં દોરત માટે યું મત આપે છે, તે હું બજુવા ગાયું છું. ફારણુકે તેની તનદોરતી માટે કાલી આજુવો વીચાર કરું છું તે ફક્ત ભરાંજો જ્યાંથી વીચાર હોય, તોપણુ તે આગવી તો ખરેખરજ લાગે છે.”

માણુકે આવી રીતે કહ્યું હતું. અને ચોરા વખત પછી હોખી તથા નંદગીરનાં કાગકથી તેણીનાં સથળા વીચારેને ટકી મળ્યો હતો. કદાચ કોઈકની હવા તેને માફક આવી નહી હશે, અથવા તો કાંઈ બીજાં કારણોથી તેને બદારનો દેખાવ ફેરવાઈ ગયો હશે. પણ હોખીને તેને ફેરવાયેલો જોઈને ધણું દુઃખ ઉપજ્યું હતું. તેનો ઉત્કેશઈ જતો ખવાસ, મગજથી ભરી બેઠકાંકરી કે ને પંચગની છોકીયા પેહેલાં તેનામાં હતી, તે હવે વધુ વખત તેનામાં જોવામાં આવતી ન હતી. તેનો એકદર સાંત પણ મોજાવાયો, અને

સામા માણસની પોતા તરફ દીલસોજી ખેંચે તેવો લાગતો હતો. અને તેઓની દોરતીનો મુંડ વધારે મજબુત થયો હોય તેવું હોખીને લાગતું હતું. તથા રસતમનાં ભવિષ્યને માટે હવે ને વધુ વખત ચિંતાતુર પણ હતો નહી.

પીરોજનએ આ પર કંઈપણ ટીકા કર્યા નહી. તેણીનું જ્ઞાન દીલ જંદગી કરવામાં અને ખોદાને ઉપકાર માનવામાં મુદત્ત હતું. ખોદાએ તેને સારે માંગે આવવાનું જોર આપ્યું, અને તેને તેની ફરજ અગતી હતી; તેને સાદવામાં આવતો હતો અને સધળે માન મળતું હતું. તેની આખર રવચજ અને મલકતી ઘણ હતી; અને હજી તેઓ વચે નહી પસાર થઈ શકેજે તેવો ખીલો સાગર હોય, તોપણુ યું તેણીએ ફરજ કરવી જોઈએ. કે જ્યારે તેણી જે માટે કવા માંગતી હતી, તે સધજું થયું હતું. નંદગીર હોખી યોડા વખતમાં પંચગની આખ્યા અને તેઓની સાથે મજા પણ લેતાં આખ્યા. યોડાં વખતમાં કેમકાર ખોરશેદ, અને તેઓનાં જુવાનાં આવવાથી આ મજામાં વધારો થયો. પીરોજન છેકરાઓને જોઈ અજબ ઘણ, કારણકે તેણી તો ધારતી હતી કે જમશેદ અને તેનો દોરત, બેકગામ કેમકારને ધર આ વેળાએ ગમેજો હોવા જોઈએ. કેમકાર અવાર નવાર જમશેદની વાત કરતા, અને એક વખત તો તેણે પીરોજનને રસતમ માટે તેવણુ પર વજ ચલાવા માટે ઉપકાર પણ માગ્યો, જેવું કહીને કે જો તેણીનો ભણમણુ કપિયેલો સાંધી જમશેદ સાથ મોકજમામાં ન આવતે, તો આજે તેવણુનું કુદંબ, તે જવાનને પાછો જોતે નહી. પણ ઉપલી બામદો વીધે કેમકાર એથી રીતે વાત કરવા હતા કે પીરોજનને તે વીધે કંઈપણ શક આવતો નહી.

તેઓનાં આખ્યા પછી મનચેરજા અવાર નવાર કેમકાર તથા હોખી સાથ ખાનગી મસલોત કરવામાં શેકતા હતા, પણ તે યું મસલોત હતી, તે ફક્ત દીનબાઈ જાણતાં હતાં. બદ પણ પોતાની રેજમેટમાં જોડાયો પછી પેહલ વેહલો રનપર આખ્યો હતો. તે પોતાનાં સચકારી બાજબીમાં ધણુ માનતો થઈ પડ્યો હતો, અને તેનો વડાઓનું તેને માટે જોણુ મત હતું. તે પોતાનાં કુટુંબ અને મુખ્ય કરી યુલનો ધણુ વહાલો હતો. અને બાઈ બેદન વચ્ચે પુરેપુરો વીચાર હતો, તેઓ બને પોતાની દરેક દરેક વાત એકને કેહતાં હતાં, ફક્ત એકજ વાત એજ તેનેથી છુપી રાખી હતી. અને તે વાત તે પોતાનાં બાઈને પણ કેહવાની હોત કરી શકી હતી નહી. પણ તેની તો એક લાગણી અથવા તો એક વીચાર પણ તેણીથી છુપાં ન હતાં. અને પોતાની બેદન સીવાય તેને કોઈપણ બીજા વીધાસુ દોરતની જરૂર હતી નહી. જમશેદ મેદરબાઈ અને શીરજ આ જ્ઞાન સરખમનાં ખરમાદનાં મસતાન, તોડાંની, છેકાંની, પડું, ગરમ બીજાનાં જાલ જેવું મોહજ પણ જોઈ શકતાં હતાં. એક દહાડો મરચત હાલમાંનાં સથળાં બહાર ફરવા ગયાં હતાં. ફક્ત દીનબાઈ એખસાંજ ધરમાં રહ્યાં હતાં.

તેવણુ પીરોળ કે જે મોટી શાંત ઊંઘમાં મુતેલી હતી, તેણીની નજદીક ઊભાં હતાં; એક મીઠું, ખુશાલ, હસતું આ બાળકાં છોકરીનાં હોથો સાથે એક કરતું હતું. ઘડતર સ્ત્રીયનાં બોલોપર તે માતાએ આ વેલા વીચાર કર્યો. “તેણીને સુખી કરો, જે ભાર તેણીને કચડી નાખે છે તે દુર કરો, અને દણ તેણી પોતાનાં આસપાસનાં વહાસાંઓને સુખ દેખાડવા ધણો લાંબો વખત વેર છવરો.”

પોતાની છોકરીને તપાસતાં તપાસતાં દીનખાઈનાં આંખમાં આંસુઓ આવી ગયાં. તેટલાં તેણીનાં હોથો દીધા. “રસતમ, વહાલા રસતમ,” તેણી બોલી અને તેણીનાં માંત્રોપર સેદ્ધ રતાસ ચઢી આવ્યો, તથા તેણીનાં ખુશાલ હસવાનો દેખાવ વધારે મુદ્દર સામ્યો. થોડીક મીનીટમાં તેણીની આંખો ઊંધડી ગઈ; એક ધણોજ ચારીક નીરાશીનો એકો તેણીનાં ચેદરાપરથી પસાર થયો. એક ધણોજ નદાનાં બેસાએ બહાર આવવાની વેગલુ કરી, પણ તેટલાં તેણીની માતાનાં હસતા ચેદરાને પોતાની નજદીક લેઈ તે દખાઈ ગયો.

“આ મારાં અતીથત વહાસાં માયછ, આપી સરસ સાંજે તમે ફરવા કેમ નથી નીકળ્યાં. મારા જેવા એક સુસ્ત સાથી સાથ તમને ઘરમાં કેમ રેલવા ગમે છે. નાંદા-ગીર તથા નળ સાથ બહાર જવા મારે તમને કેટલાં બધાં ખેંચાણે છે. અને મારી તો ખાલી છે કે તેઓની મરજીથી તો તમે ઘરમાં રેલતાં હજોજ નહી.”

“શું મારી પીરોળ, તેણીને તપાસવાની, તેણીની સારવાર કરવાની મીઠી મત્રા તેણીની માથેનો ના પાડશે. મારા, જન, ખર માનવે કે તુંને મારી આજુએ બેઠા વગર બહાર જવાનાં, અને આસપાસની ચીજોમાંથી મત્રા મેલવાનાં અરધાં ખેંચાણે જતાં રહે છે.”

“મારાં માયછ તમે એમ ના બોલો, હું કાંઈ આગળની નથી, હું તો ફક્ત આગમુ છું. અને આગસાઈને તમે ક્યે દહાડે બેઠજી આપતાં હતાં, ગમે એટલું કરવા છતાં મારી આંખો બંધ થઈ જતી છે. પણ ઊંધડા મારી મોટી કરવાનું રસકસ વગરનું કામ શું કામ માથે લેજોછ?”

“કરણીકે મારી વહાલી જ્યાં સુધી કોઈ બીજી જાણસ આ જગા પોતાના હક તરીકે માંગશે નહી, ત્યાં વેર હું એ છોડવા માંગતી નથી. અને તેમ હવે થોડા વખતમાં ખનશે મારી પીરોળ, પણ તે વખત આવે તે આગમજ અને તારી આગમથી મોકલી ના દે.”

“માયછ કોઈ બીજાનો આ જગા પર હક છે? તમારા સીવાય તેની ઉપર કોણનો હક હોય!”

“ને કે જે હમેશાં તુંને ચાહવાનું, તારી સંભાળ લેવાનું તારી ઉપર દેખરેખ રાખવાનું વચન આપશે, તેનો આ જગા પર હક રહેશે; તે કે જે પીરોળ તુંને ચાહે છે, અને તુંને પોતાની ખતાયાને ઈતેજાર છે. પોતાના ખારથી તારી ગયતી તનદરાસ્તી અને હાલની ઉદાસી દુર કરવાને તૈયાર છે; તે કે જેને તારા આપની અને મારી તારા

હાથની ઉમેદવારી કરવાની ખુશાલી બરી રમ છે, અને ફક્ત તારી પોતાની રમ મારેજ વાર લેય છે.”

પીરોળ પોતાની જગા પરથી ચોંટાઈ બેઠી.

“અરે માયછ, માયછ, મને તમારી આગમથી મોકલી ના દેજો? અરે મને પરણવાની ફરજ ના પાડો!” તેણીએ ઉશકેરાયલા અંતરાત બંધો સાહે કહ્યું. “એક વરનો ખ્યાર મારી તનદરાસ્તી મુધારે! અરે નંદી, નંદી. તે મારે દીઠ તોડી નાખશે, અને ફક્ત મરી જવા મારેજ તમે મને તમારી આગમથી મોકલી દેજો. માયછ, અરે મને તમારી સાથજ રહેવા દેજો. અરે મારા આપને તામે ધવાની મને ફરજ ના પાડો; આજે ચીજ સીવાય હું બીજા બધાંમાં તામે ચર્ચિશ.” આટલું બોલી દીનખાઈનાં દીઠ પર પોતાનું મોઢું કાંઈ તેણી રડવા લાગી.

“મારી દીકરી જે ચીજ તુંને દુઃખી બનાવે, તેને તામે ધવાની અમે કદી પણ તુંને ફરજ પાડીશું નહી.” તેણીની માતા પ્રકાશીને બોલી. “પણ મારી પીરોળ તું તેને ચાહશે, જેમે તે તુંને ચાહે છે, તેજીજી રીતે તું તેને ચાહશે. તેને જોગખવાને, તેમાં અમીરી ખતાસના સ્વભાવ, અને મુળેનો તું પીઠાણવા ધીખશે. તેની આપડી તરીકે નહી જાતની મનજો, નહી જાતની ફરજે તારી આસપાસ ચાલી પડશે. તનદરાસ્તી પાડી આપશે, અને ફરીથી એક વખત હું મારી હસતી રમતી મુખી પીરોળને જોવરા.”

“અને તું કામ એટલું બધું આગમ વધુ” છે, કે તમે અને પણ બંનેએ રમ આપી છે, અને યા તો તમેને ના તામે ધવાની નાપસંદ ફરજ, અથવા તો હજી પેર દુઃખી ધવાની ફરજ મારી ઉપર આપી પડી છે!”

“મારી દીકરી,” દીનખાઈએ એટલા તો ગંભીર સાહે સાથ કહ્યું, કે પીરોળનાં આંસુ તેણીના જણવા વગર બંધ થઈ ગયાં. “મારી દીકરી અમારી પસંદગીના વર સાથ પરણવાની તુંને કોઈ પણ દહાડે ફરજ પાડવામાં આવશે નહી. સત્તવા કે તું તેને ચાહી તેની સાથ મુખી થઈ શકે; આ મારે વચન હમેશા સુધીનું અને પપીજ છે. એક શક બરો ફરજ ખાતર તું તારો ભાગ આપશે નહી. જે તેને જોયા અથવા તો જોણવા પછી તારી છાંડાઓ અમારા કરતાં વુદીજ હશે, તો તુંને તામે ધવાની અમે ફરજ પાડવાનાં નથી. જે તું તારી માતાનુંજ ધર વધારે પસંદ કરતી હશે, તો કદી કદી તે ધરમાંથી તું જશે નહી. હવે તારી ખાતરી થઈ. સાત રડ ના. તું શું મારી ઉપર વીશાસ નહી રાખશે? તું જે ચાહતી નહી હશે, તો કદી નહી પરણશે.”

“પણ મારા બાવા—ઓ મર્મા, તેવણુ પણ આ વચન આપશે!”

“હા, જન, તેવણુ પર પણ કાંઈ શક ના રાખ.” અને આ બોલની વખત દીનખાઈનો ચેદરા એટલો ખુશાલ, એટલો મુખી લાગતો હતો, કે પીરોળના છવરે પોતાની મેજે ફેરાર

વળ્યા. “આ જવાન કે જે ધણેજ માન આપવા લાગ્યું છે, જે વરસે થયાં તુને વફાદારીથી ચાહે છે, તેની સાથે ફક્ત તારી ઝોલખાણ કરવાનું ઈચ્છે છે. તારી પુરતી રત્ન વગર હું” તુને મારી આગળથી મોકલી કેમ દઈ શકું. તુને સુખી કરવા સીવાય હું” તારેથી હુરી પડીજ કેમ શકું.”

પીરોજને પોતાના હાથે માતાનાં મક્કાની આસપાસ વીઠાવ્યા. જે જવાનને માટે નેણીનાં માઝે બોંધ્યાં હતાં, તેનું નામ પુછવાને તેણીએ ફેકડામાં કોશેષ કરી. બધારે તેને માટે તેણીને કોઈ દલાડો કંઈ બીચાર આપશેજ નહી, ભારે ફેકડામાં શું કામ તેનું નામ પુછ્યું. તેણીના મનમાં ઉપવા કડવા બીચાર આપતા હતા, તેડાં આપા ખોરશેદના યુવા સાથે ઝોરડામાં દાખલ થઈ. અને બંને માઝે દીકરાં યુવા સાથે રમવામાં પડ્યાં. યોગ વખતમાં બીજાં પણ બધાં સાં આપ્યાં અને તેઓ ઉપલી ભતની વધુ વાત કરી શક્યાં નહી.

મરચદ હાંતમાં એક યુગ્માત રોજકી એકઠી થઈ હતી, અને તેઓ ઘણી વાર ઈચ્છતાં કે શરાફતી આશાં પણ તેઓની વચમાં હોય. યુવ આચાર નવાર પોતાની સહી આગળ જઈ તેણીને એકંત વખત સોદાહી નાખતી હતી. જનક પણ ઘણી વખત પોતાની મેહેન સાથે આશાં આગળ જતા હતા, અને આ ભાઈ મેહેનેની સગતમાં તે ગરીબ છોકરીનો સ્વભાવ યુવાક બની તેણીના બાપના ખીરગાદ ખવાસ. સામે વધુ વખત ટકી શકે તેવો જાનતો હતો. શરાફતો “જમશેદ દાદ” વેચી નાખવાનો હતો, કારણકે જમશેદજીએ પંચગની છોકી મુખધમી ધણે કુર કોઈ એકંત જગામાં જઈ રહેવાનો દરખ કર્યો હતો. મનચેરસાહ દીન બાઈએ તેવણને ઘણાથી પડાવ્યા પણ ફેકડ.

શીરાક કે જે રત્ન ઉપર પંચગની આવ્યો હતો, તે પણ અચાર નવાર મરચદ હાંતમાં ઉતરી પડ્યો. મરચેરે, અને રમુછ સ્વભાવનો હોવાથી તે જાહગીરનો કીક દોસ્ત થઈ પડ્યો હતો, અને એકંત, પણ હુડીઆર હાંમી પણ તેનામાં ઘણા સારાં થયું જેવું થયતો હતો. પંચગનીમાં આવ્યા પછી મેહેરબાઈની પૈસા ટકાની દાકત ઘણી મુશ્કેલી ગઈ હતી. મેહેરબાઈના બાપડી છોકરાં વગરના પૈસાવાળા અને તેવણ કરતાં મોટા દોસીઆ નામના બાઈનું ઘરડે પરકપણ પોતાના બાઈનાં કુટુંબ તરફ હેત ઉજકેરાજ આવ્યું. શીરાકને તેવણે કરાંચીમાં જોયા હતા, અને તે પોતાના ભાઈના છોકરા થયો હતો, તે જાણ્યા આગળજ તે તેવણને ઘણો મનના થઈ પડ્યો. યોગ વખતની ઝોળખાણ પછી તેઓ કાણુ લતા તે તેઓને માત્રમ પડ્યું અને એક દલાડે સહવારે શીરાકની ઘણી અજબથી વચે તેણે પોતાને દોસીયાની મોટી દાલવનો વારેષ થયેલો જોયો. પણ શીરાક ફક્ત પૈસાને ખાતરજ પોતાનાં આં સારાં નસી. બધી પ્રુથ થયો ન હતો, પણ તેને હવે કમેદ આવી કે એક જાણુ તરફનો તેના ખાર જે અસાર મુશી તે આશા

વગરનો ધારનો હતો, તેને તે હવે ઉત્તેજન આપી શકશે. એક જાણુ કે જેની સાથે આપણે ઘણી વખતની પીછાણ થઈ છે. તેનાં બાળમાં શું બન્યું તે અમે કહતાં વીસરી ગયાં છીએ. કેખશરનાં તદન એકસપેતાઈ વગરનાં સાચાંને ચાહનારા, કમલ ખવાસનાં આઈમાએનાં લલ શોરાય શેકનાં કે જે તેણીને લાંબો વખત થયો મુગે મોટે ચાહતો હતો, તેની સાથે થયાં હતાં. અને અંકેકની સગતમાં દલાડે દલાડે બંનેનું સુખ વધતું હતું.

“પીરોજ જન આવે કાંઈ ધણેજ સુદર પોતાક પેલડી તું બહાર આવજે” પીરોજ અને તેણી માતા વચે થયેલી વાત પછી મનચેરસાએ આકે દલાડે એક દલાડે સાંદને ઉપલી જાનનું પોતાની દીકરીને કહ્યું. ખોરશેદ જે આગળજ ઉભેલી હતી તે બોલી “પપા, તમે કયે દલાડેથી પોતાક પર એટલું જાણુ ધ્યાન આપવા શીખ્યા.”

“ભારે મેમ સાહેબ તમે શું એમ ધારો છો કે બંને પોતાક પર કોઈ દલાડે ધ્યાન નથી આપતા” મનચેરસાએ ધોંગ ભરેલી મંબીરતા સાથે પુછ્યું.

“ખાવાજી બધારે દસ વરંની વાતપર હું એક પનાજીખોર મોહસીતી છોકરી હતી, ભારે તમને ચાહ છે કે લાલ છરેન્મ મુલનો મુખખો મારાં ખદવાંનપર નમારે હાથે ખોસી અને કેવી મગરર જાનાવી હતી.” જવાન મીરસી બનાજીએ પોતાનાં બાપ તરફ ખાર ભરી નગર કરી કહ્યું, “હા, પપા, દીરાંનાં જાનાવેનાં દુકોએ પણ કોઈ વખત અને તેડકી બંધી મજા નહી આવી શી.”

“કેખશરે કાંઈ પેલડાનું હોય ભારે પંજુ નહી કે કેકી તુને મારી અરેખાજ નથી લાગતી.

“નહીજ જરા પણ નહી” કેખશરે હસીને બોલ્યા, તે કુલ અને તેને કીધેલી સારી, અસરની વાત મેં સાંભળી છે.”

“હ” તમે પણ સાંભળ્યું છે નહી કે હું તો જાણુ કે અલાર આગમનથી મારી ખોરશેદ તેને લગતું સ્વણું બુદ્ધી ગઈ હશે.”

ખોરશેદ પોતાનાં બાપ તરફ જોઈ કપકા ભરી રીતે હસી અને પછી પોતાનાં ઝોરડામાં ચાલી ગઈ. મનચેરસા પીરોજ તરફ ફર્યો, અને ખાર ભરેલો સાદરે બોલ્યા, “મારી પીરોજ એટલી બધી મંબીર કેમ દીશે કે તેણીનાં પોતાકપર તેણીનાં જાપ વધારે ધ્યાન આપે તે શું તેણીને મનનું નથી કે પણ મારે કમુજ કરતું જોઈએ કે મારે ખાતર આવે સાંજે હું તુને શોખધતી કરંયા માંગતો હતો; કોઈ બીરને માટે પીરોજ, કે જેને રાજ રાખવા જેને ચાહવા હું આચા રાણુક કે તું મારે ખાતર કોશેષ કરશે. મારી દીકરી એમ જોક ના, હું જે તુને કહુંછ તે કાંઈ ઘણું બારી પડ્યાનું નથી.” આટલું બોલી તેણીને એક ખાર ભરી કીસ કરી તેવણ ચાલી ગયા. પીરોજ યોડા વખત રીધે થઈ મંબેરી સાં ઉભી રહી અને યોગ વખતમાં અંદર તૈયાર થવા ગઈ તેણીએ કાંઈપણ દરકાર શીખ્યા વગર પોતા માટે બીજાં

ને ઘણાં શોભણતાં કપડાં ધારતાં હતાં તે બહાર દેહાડ્યાં. અને હમેશનાં ધારા પ્રમાણે તેણીએ તે પેહેરવા માંડ્યાં. આ વખત કદત તેણીનાં આપનાં બોલેજ ને તેણીને કાને સંભળ્યા કરતા હતા. તે દહાડે રાતનાં તેણીનું ભરીય નહીં થવાનું હતું. પીરોજની આપા ને પોતાનાં આપનો શીકા દેખાવ બેઈ ગભરાઈ ગઈ હતી, તેને તેણી સાથે વાત કરવાની કોશિશ કરી, પણ તેણીની જવાબ શોભણીએ અણગમતા જવાબો આપવાથી તેણી થોડા વખતમાં યુગી રહી ગઈ. અને તોપણ બ્યારે તેણી તૈયાર થઈ શોઈગ રમનાં ગઈ, સારે સાં બેઈલાં દરેક જણની વખાણ બરી નજર તેણી તરફ ખેંચાઈ. તેણીએ ધણીજ બોલ્યાં રંગનું ઝીલું ચોસાળી હોજરચું પેહેર્યું હતું. અને તેણીનું નાચુક મરોડદાર આંખ સફેદ સાતીનનાં જડ્યાંન સાથે તે સારીમાં ધણીજ દીપી નીકળતું હતું. તેણીનાં દીઘમાં કાંઈપણ જણસ હતી નહીં. સીવાય કે બેજણ ખીલતી ચોસાળની કસીઓ ગયાં આગ-લથી જડ્યાનમાં બોસી દીધી હતી; તેણીનાં શીકા ચેંદરા પર જણાય નહીં જણાય તેગે રતાસ હતો, અને તેણીની આંખો, કે જે તેણી કોઈ નહીં ધારેલાં માણસને જેવા માગતી હોય તેમ આમ તેમ ફરવતી હતી. તે દેશને કરતાં ધણાં વધારે નેમકાતથી ચતકતી હતી. તેણીનાં આપે તેણી આગત જઈ ધણી ધીરા સાથે કહયું.

“મારી નહાની પીરોજ, મારા દોસ્તને આપનાં દહ ધણું મોડું થશે, પણ હાલ જેની તું શોભણતી દેખાયત તેનીજ તે વેળાએ દેખાશે અને હું સતોળ પામશ.”

તેણીએ છુટકારોને દમ ખેંચ્યો. પણ ખાવાની આગમય તેણીએ કેટલીક એવી ખબરો સાંભળી કે ચાંત રેહવાનું ધણું યુશકેલ થઈ પડ્યું. તેણી જાણતી હતી, કે રાતનાં મેહેરબાઈ તેણીનું કુટુંબ મેહેરબાઈ અને બીજાં જે તણ જણ આપવાનાં હતાં. પણ આ એક અધવા નવ વીણે જન્મશેદ બનાજ સાં આવવાનો છે. એ ખબર પીરોજને ઘણી ચો-કાપનારી લાગી. શું તે સાથે પોતાનાં સાથીને ન લાગશે ? તે કે જોયેથી તેણી લાંબો વખત થયો છુટી પડી હતી, તેને તેણી નહીં જોશે. તે કે જેને તેણીએ પોતાનું આપુ દીઘ આપી દીધું હતું તેને જોશે, અને તેનીજ હાજરીમાં તેણીના માખાપની પસંદગીનાં વર સાથે તેણીની જો-લખાણ થશે.

દીનજાઈ તેણીને ઘણી ચીંતાતુર આંખ સાથે તપાસતાં હતાં અને ખાણ લીધા પછી કાઢાવામાં ભરેલા દેખાવે તેવણે પોતાનાં વરને કાંઈ કહયું, પણ તેવણે મચકેરી બોલો દેખાવ કરી રોકે ઘુણાવ્યું. તેવણે તાપે થયા પણ તેણી ઇતિજર દેખાવા લાગ્યાં. પીરોજને ખાણ લીધા પછી થોડો વખત પોતાનાં ઓરડામાં ગઈ. કારણકે આસપાસની મજા, રમુજ તેણીને કદવા આવે તેમાં લાગતાં હતાં. અને શું કામ, શું કામ મેં મમાને એમ નહીં કહયું, કે હું પરણી શકતી નથી, કારણકે દહ હું રસતમને ચાહું છું ! અરે

સચ્ચાઈ કયુજ કરી દેવા શું કામ બીધી હોઈશ ? મારી કેગાલ લાગણીઓ શું કામ મેં મારા પોતાનાં માપથી છુપાવી દશે ? બ્યારે તેવણે તેની કાંઈ ખબર નથી, સારે તેવણી દીઘસોજની હું કેમ આશા રાખી શકું ?”

તેણીએ તેમ વીચાર્યું, પણ હવે તેમ વીચાર કરવાને ધણું મોડું થઈ ગયું હતું. તેણી ઉપના વીચારમાં હતી, તેલાં યુજને માયાળુ બપોર, ખ્યાર ભરેલા બોસો તેણીએ પોતાની નજદીક સાંભળ્યા. અને જાને જણ સાથે પાછાં શોઈગ રમનાં ગયાં. દહ કોઈ પરાયાને તેણીએ ઓરડામાં જોયાં નહીં, સધનાં ઓરડાનીતાંબોને હતાં, અને તેણી પોતાના છબ ચાંત કરી કેખશકે સાથ વાત કરવા બેઠી.

“હું અજબ થાકું છે અને રાતે આપણે બધાં સુખી અને ખુશાલ કેમ લાગેછે !” કેખશકે બોલ્યા. “ને પીરોજ પેલા શીરોજ અને આપણી શોભણતી મારીની દીકરી યુજને જો ? આપણી બધી જાનદેશાની મેં મારી છંદગીમાં નથી જોઈ. ને મારું બોલેલું કોઈ દહાડો પાદ રાંખને, કે કોઈ દહાડો આ કારજ નહીં થવાનું અને તેથી વસી બધાંને ગમતું. શીરોજ ધણો સારા ખંપાસનો છોકરો છે, અને ને કોણની દહાડો કોઈ અનજબ ગયું હોય તો તે છે.”

“પણ યુજ તેની વખાણ જોડતા તો બોસો બોસોમાં કરે છે કે હું નહીં ધારતી કે તેના ખ્યાર (જે તે ખરેખરજ તેણીને ચાહતો હોય તો) નો બદલો વાસવાની જરા પણ આશા હોય. નહીં કેખશકે, કદાચ શીરોજ યુજ તરફ ખેંચાયો હોય, પણ હું નહીં ધારતી કે યુજ તેને પોતા માટે પસંદ કરશે.”

“સારે તેણી કાણને કરશે તેની તુંને જરા પણ ખબર છે !”

“કેવો સવાલ !” પીરોજએ દર્શીને કહયું. “મારી માસીની દીકરીને છુપો બેદ બોલી દેવાને તમે મને શું લગચાંવેછ કે ? પણ મારે કયુજ કરવું જોઈએ કે દહ સુધી તે બેદ મારે મને જરા પણ ખબર નથી. કદાચ મારો વીચાર વીચીત લાગશે, પણ મને લાગેછ કે યુજ કોઈ દહાડો પરણશેજ નહીં.”

“સારે શું તેણી એક ઘરડી કુમારીકાના શુભો ધરાવેછ કે ? શરમ છે પીરોજ કે તું એવો વીચાર પણ કરી શકેછ ?”

“નહીં કેમ, એક પરણ્યા વગરની છોકરી માટે જે વી-ચારો તમને છે કે માટે તેણેજ શરમાનું જોઈએ. કોઈ ખાસ માણસને પોતાનો ખ્યાર આપવા વગર, તેની દીઘ-સોજ પોતા તરફ ધરાવ્યા વગર એક માણસ એકલી અતુલી છંદગી બોગવે, એ પેહેલી નજરે જરા દુખ ભરું લાગેછ ખર, પણ તે સાંમે નાપસંદગી શું કામ દેખાડવી જોઈએ તે હું સમજ શકતી નથી. હું નહીં ધારતી કે એક સ્ત્રી પરણે નહીં તો એમજ ખાતરી માનવું જોઈએ, કે તેણીમાં ખ્યાર જેવી ચીજ નથી.”

“નહીં, પીરોજ, હું એટલો ગેરવાજબી વીચાર કરતો નથી. બ્યારે ઘરડી કુમારીકાઓ, બરાબર રીતે ચાહે છે; સારે પરણેલી સ્ત્રીઓ કરતાં પણ વધારે વખાણતી નજરથી

ઝીખરે બતી બતાવી અને મેં મરીનની અજમાયશ લેવાનું ચાલુ રાખ્યું, પણ શીકર અને ચાલુ મેદનતથી હું નબળો પડી ગયો હતો અને તેથી હું ટાંકાઓ મજબુત કરી શક્યો નહીં. કુખી દાંડે અને અખારાં હોટલ બહુતો રસ્તો લીધો. રસ્તામાં એક લાકડાંના ઘગ ઉપર અને બેકા અને ઝીખરે બહુતું કે દોરાનાં દીકા શુચવાએલા ટાંકા લુગડાંની ઉપરની બાજુએ હતાં. આથી મારા મનમાં ટુરવળ લીધાર આવ્યો કે હું દોરાની સોયનું ટેનશન બરાબર કરવાને બુદ્ધી ગયો હતો. અમે પાછા ગયા. ટેનશન બરાબર કરી અને પાછી અજમાયશ કરી પાંચ ટાંકા બરાબર સીવ્યા અને અમારું મરીન તૈયાર થયું."

મતમળીયા લોકોએ જાહેર પ્રવ્રતા મનમાં એવું દસાવવાને અનેક વાર મજબુત કોશિય દીધી હતી કે મીઠા હાડકા સીવવાના સંચાને વેહેવારે ઉપયોગને બનાવ્યો હતો. જ્યારે આવીજ વાત જાહેર ફેલાવામા આવી છે, ત્યારે નીચે આપેલા કાનુનોની સરખામણી કરવાથી વાંચનારાઓની ખાતરી થશે કે સીવવાનો સંચો વેહેવારે કેણે બનાવ્યો હતો. આ ઉપરથી હાલ અથવા સર્ગિર આ જેમાંથી કોણને સીવનારી આશ્રમ આભારી છે, તે ટુરત આશ્રમ પડી આવશે.

હાલનું મરીન. , સર્ગિરનું મરીન.

૧. 'નાંકી સોય (હાલ વપરાસમાં આવી નથી.)

૨. સોયનો હાથો (હાલ વપરાસમાં નથી.)

૩. "ફેલ" અથવા "બાસવર" પેટર જેથી કરીને હુગડાંને મરીનના આગળા કાથ ઉપર બહુ યોગ્યતામાં આવડું હતું. હુગડું ફેરવતી વખતે મરીનને ચોખાવ કર પડતું હતું. પેટમાંથી હુગડું કઢાવી, તેને પાકું બેસાડવું પડતું હતું. (હાલ વપરાસમાં નથી.)

૪. બાસવર પેટરનાં કાણુંઓમાં કામ કરતું "ફીડ મોશન" (હાલ વપરાસમાં નથી.)

હાલનું મરીન. સર્ગિરનું મરીન.

૫. જે "સાલ-દાહિરો" જે એક બીજીથી સ્પર્શત રહી કાટકાને એક બાજુથી બીજા બાજુ મે-હળવું હતાં અને તે એકલાં બેર-થી કે "સાલ ડાહિર"ને તેની જગાએથી તેને બેસાડી ના-ખવાનો સંભવ રહેતો હતો. (હાલ વપરાસમાં નથી.)

૬. રૂમીંગ "ચેસરટ્ટ" જે સોયની બાજુએ હુગડાંને પકડવાને માટે હોય છે (હાલ વપરાસમાં છે.)

૭. દોરાની ફીરકી ધરત માટે એક "એલન્ટેમસ આર્મ." (હાલ નકાનો થઈ પડ્યો છે.)

૮. એક મજ કરતો પાવરો. (હાલ વપરાસમાં નથી.)

૯. કાણુંનાંની નીચમ્મ મિગ (જે કાણુંવાળી તીક્ષ્ણ સોય (જે કાટકા કરતી સોયી કદાદી) લઈ દંડની સોયી કદાદી) માં અને સંચાઓમાં વખતના વેહેવા સાથ તેઓને ઉપયોગી બનાવવાને ફેરફાર કરવામાં આવ્યા હતા. આ ફેરફાર અને તેના ઉપયોગીપણા માટે કોણની એક મા-હુસને માન થઈતું નથી. જેમ કીક કાણું તેમ તેમાં કાચક મુધારા કરવામાં આવ્યા હતા.

મીવવાના સંચો સોયી કદાદનારાઓમાંના કોણની શ-ખસતી યુક્તિઓ આગળા વખતમાં વપરાતાં "સાલ મરી-નમાં" લેવામાં આવતી નથી. ૪૪ વર્ષનાં કાંથા અંતરે કાઢના સંચાની દરેક નીશાનીઓ નાબુદ કરી નાખી છે, સીવાય કે કાણુંવાળી તીક્ષ્ણ સોય, કે જે દરેક મોટી કદાદી હતી અને જેનો ઉપયોગ હાલ અને સર્ગિર બંનેએ કીધો હતો. બીજા કાથ ઉપર સર્ગિરે સોયી કદાદોનાં સંચા-માંની દરેક યુક્તિઓ કાઢવાના જમાનાના દરેક ફેલદમદ સીવવાના સંચો સોયી કદાદનારાઓએ અખલાર કીધી છે, સીવાય કે "એલન્ટેમસ આર્મ." જ્યારે કાંડની સોયો નકામી માથપ પડવાથી છોડી દેવામાં આવી છે, ત્યારે સર્ગિરની સોયોએ તેની જગા લીધી છે. ઉપર આપેલી વીગત ઉપરથી ટુરતજ વાંચનારાઓને આશ્રમ પડશે કે સીવવાના સંચાની અસુલ્ય સોયો અને તેથી થતા અગણીત ફાય-દાઓ માટે કુનીયા ખરેખર કોણને આભારી છે. ઉપરની વીગત ઉપર નજર પડતાંજ વાંચનારની ખાતરી થશે કે કુનીયા આ સોય માટે મીઠા સર્ગિરનેજ આભારી છે.

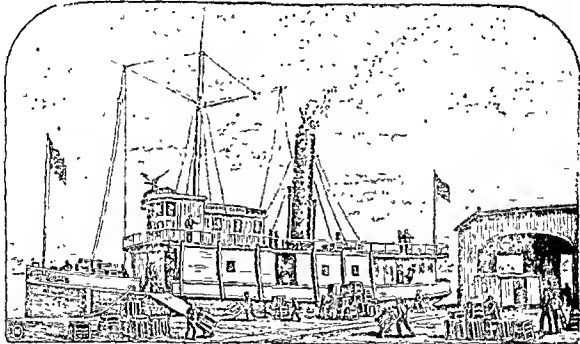
પ્રકરણ ૪ થું.

નાની શરૂઆતથી મોટાં પરીણામો નીપજે છે,

૪૦ અક્ષરની ઉછીણી લીધેલી નહીં રકમ સાથે આ ગરીબ કારીગર સર્ગિરે વેપારી છ'દ્મીના તોફાની દરવાજાં ઝોકાવ્યું હતું. દરેક બાજુ અને દરેક ઢેકાણેથી તેને નાસી-પાસ અને નાહીમત થવું પડ્યું હતું. લોકો સીવવાના સંચા તરફ બેદરકારીથી જોવાને શીખ્યા હતા અને જો કોઈ સીવવાનો બરાબર કામ કરતો સંચો પોતા પાસ હોવાનું જણાવતો, તો તેને લોકો દગારો સહમજતા દતા. કોઈ કોના વચનો ઉપર ભરસો રાખી હજારો લોકોએ સીવવાના સંચા પરીક્ષા હતા, કે જે સંચાઓને નકામ માલમ પડવાથી એકઠેરે નાખવાની તેઓને ફરજ પડી હતી. જેની અપસ સીવવાના સંચા પ્રજામાં દાખલ કરા-

વવાને યત્ન કરતો, તેને અગાઉની નીલકળાનાં પરીણામો સેદેવવા પડતાં હતાં. આ અનુભવ મીં સર્ગિરને મોટી દગ્ગરી સાથે તુરતજ મળ્યો હતો. જ્યાં જ્યાંથી તે જતો અને પોતાના ફતેહમંદ સીવવાના સંચાની વાત કરતો કે લોકો તેને બહાર જવાને દરવાગ્ગનો રસ્તો બતાવતાં હતાં, કંઈ એક વાર છેનરાવાથી આ ફતેહમંદ સંચાની વાત માનવાને તેઓ આગ્રહી ખાતાં હતાં.

મીં બ્લોડગેટ તેને સલાહ આપી હતી કે સંચાઓ બનાવવાનું ચાંડી વાળી તેણે તે માટેના સંસ્થાનોના હકો લેવવા. તેણે જણાવ્યું કે તેનો અસક્ષ ધંધો દરજનો હતો અને તેથી સીવવાની બાબદમાં સર્ગિરના કરનાં તેને વધારે માહિતી હતી. બાજરમાં બ્લોડગેટનો સંચો સાંધે વગ ધરાવતો હતો અને સર્ગિરને તેણે ખાતરી આપી કે “શીવવાનો સંચો કદીથી વપરાસમાં આવનાર નથી.”

સર્ગિર કંપનીની સ્ટીમર “એડવર્ડ કલાઈ.”

આટલું છતાં નાસીપાસી અને ગરીબાઈમાં મોટાં ખાતાં આ હીમતવાન કારીગરે પોતે બરેબર ફતેહમંદ સીવવાનો સંચો શોધી કહાડ્યો હતો, એવી નાખુશ પ્રજાની ખાતરી કરી આપવાને મક્કમ કરાવ કીધો હતો. આરતે આરતે તે પગભર થતો ગયો, ધીમે ધીમે પ્રજા તેનું સાંભળવા લાગી અને છેલ્લે લોકોએ તેના સંચાની અજમાયસ લેવાનું મન કીધું. આ મહાભારત મુશકેળી દુર કરવાને, પ્રજાને પોતાનાં મશીન તરફ લક્ષ્યાવાને તેણે ૨૦૦ થી ૩૦૦ અક્ષર ઉછીકા લીધા હતા. બ્યારે સધયું સમાધાન થયું, પ્રજા તેનું સાંભળવા લાગી, ત્યારે વળી એક નવી અને મ-

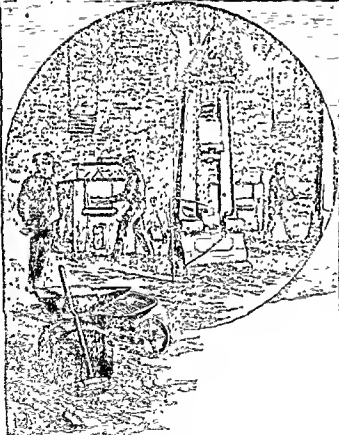
જબુદ હરકત ઉઠી થઈ. મીં સર્ગિરે ફતેહમંદ સીવવાનું મશીન બનાવ્યું છે એવી ખાતરી થતાંજ મીં એલીધાસ હાકલો, પોતે બીજા માણસની શોધનાં મેળવેલાં પેટ'ટની રહે, હાવો કીધો કે મીં સર્ગિરે મીં હાઉના પેટ'ટનો ભંગ કીધો છે, તે માટે તેને મીં સર્ગિરે ૨૫,૦૦૦ અક્ષરની દામીજ આપવી જા તો પોતાનો ધંધો છોડી દેવો. જે માણસે પોતાનું કામ શરૂ કરવા માટે પારકા પાસ થોડાક અક્ષરો ઉછીકા લીધેલા, તે માણસ ૨૫૦૦૦ અક્ષર દામીજ આપવાને સ્વભાવીકે રીતેજ ના પાડે તેમાં કશી નવાઈ ન હતી. તેનું પરીણામ એ આવ્યું કે મીં સર્ગિ-

रने डोट्टाभां घसडवाभां आऱ्यो, जेना भरयना मोठा ओ-
नधी गी० सींगरे हनेशनो पायाभांय यधंज्वानी धाटवीभां
आयी पडयो हतो.

आवा सडोसडना वषतभां गी० सींगरे कायदा अने नाखु
सं'अ'धी साडे अजुलय धरावता गी० जेडवई कवाई
नाभना जेड शपसनी मदद मांगी हती, जेनी सं'अ'लाय
अने वेपारी कुनेहधी सींगरे नजदीक आवेसी आइतभांभी
जयी गयो हतो. आ सेवाना भदलाभां गी० कवाई तेना
भाग्यो थयो अने लार पछी ध'धा "आर्छी जेभ. सींग-
रनी क'पनी" जेवे नामे यथावताभां आऱ्यो.

गी० सींगरनी इतेहधी दसदभंद यधं पीजत शोधडोये
पखु भ'एथी वेहेवारभां आरी अडे जेवा सं'अ' जनावना
भांडया अने तेजुं परीछाम जे आऱ्यु' के याखु हंपाती

जोगवतां पेठ'ठानी दरकार नही करवा भाटे आ नवा शो-
धडोने डोट्टाभां घसडवाभां आऱ्या हता. डोट्टाभां इरपाटी
भांडनासजोभां मुख्य गी० जेवलीयास हाड जेड हतो, जे
पोते मेणवेवां पेठ'ठनी इहे सधया नवा शोध'डो' छपर
धमधोकार इरपाटी भांडोता हतो अने डेटलांक वधं सुधी
तेणे तेभ करतुं याखु राख्यु' हतु'. १८४८ ना सावना
पेठ'ठणी करीने गी० हाड सीवयाना सं'अ' जनावनाराज्यो
छपर हाडगी यथावतो हतो. तेजो पसथी पोताने भन
पसंद थरतो लपानी हतो अने तेजोने सं'अ' जनावना
भाटे लाईसनसो आपतो हतो, जेनी इहे दरेक संजे तेने
जोडस हक आपताने गरीय बीयारा शोध'डो' लपतवी
अ'धाता हता. आनी दडसाधयी गी० हाडजे नजदीक
२०,००,००० अडरनी मोटी रकम जमा कीपी हती. आनी

छुतुं अने नऱुं.

हाणी नाभयने पोताथी भनतुं करशे जेवी तेभने आथा
हती. आ जगत दरमयान सींगरनी क'पनीतुं काम भ'दप-
छे याखतुं हतुं, ज्यारे तेना पीजत हरीदि कांछणी हरेकत
वगर मोशे नही करता हता.

आपरे १८५४ ना जे भासभां आ गुाराभारी दूर करवाने
आ मोटी यक्यारवातो मुकडो पाछो जे'वी वेपारा आऱ्यो
अने जेक लपतनी इहे सींगरनी क'पनी गी० हाडने दरेक

आपतवी भादशाही रकम तेणे कांई प्रजडपयोगी
शोध कीपी ते भाटे नही, पखु इकत पीजत भाखु-
सनी शोधनुं पेठ'ठ लेपाथी मेजवी हती.

वेदजे धरथीन सींगरनी क'पनी मोठा भरयना
जोगे गी० हाडनी आ कगारी भांगछी सामे जग-
तवारीथी थर्छ हती अने पीजत शोधडोनी तरदधी
तेभ'ज हुनीयाने ससता सीवयाना सं'अ' पुरा पांड-
यानी नेमथी ते क'पनीजे जेकडे हाथे हातुं जरी
राख्यु' हतुं. गी० हाडनी मतजभ सीवयाना सं-
अ'ने वेपार जेकदाय राखयानी हती, जेथी गरीय
पीयारी दरजमेने मोटे हांमेते सं'अ' वेयाता
वेता परवडे जोग न हतुं. आ कं'डाजेली गरीय
जोड्या हड पखु "अभानुं जीत" भाती हती.
सींगरनी क'पनीनी मुख्य नेभ आ ध'धा सभे भाटे
पुडोस सुझवयानी अने हरीद्वाराथी ससती हींभने
सं'अ'जो वेयवानी हती. तखु वधं सुधी जेकदाय
ध'धा सामेनी जगत याखु रही, सधया सं'अ' जना-
वनाराज्यो पेडभां गी० हाडनी सलाद प्रभाज्जे यावया
कसुय थवाथी पोताने ध'धा तेजो कशां पखु सा-
छानस वगर यवानी सकया. तेजो गी० हाड अने
सींगर क'पनी वयेनी लगतुं शु' सेवड आने छे
तेनी आपुरताथी राद जेतता हता. जे सींगर
जोने तो सधयाजो कांछणी भरयना जोग वगर
तेनी इतेहने पुरतो लाय यधं सके. जे हाड
जोते तो तेथी तेजोने कसुं जेवतानुं न हतुं, कांछे
ते पोताना आ भ'जु'द हरीदि सींगर क'पनीने
सं'अ' छपर जोडस हकसाध आपताने कसुय थर्छ हती. आ
प्रभाजे जोडस भरीन कोमथीनेशन'भां आपरे सींगरनी क'-
पनी डेटयोड भरय करवा वाद बापस यध हती. आ थयसां
लपतनी इहे सींगरनी क'पनीने गी० हाडो १५,००० अडर
दडसाधना आपवा पडया हता अने १८७० ना साव सुधीभां
गी० सींगरे अने तेना साथीजो जे नजदीक ३,००,०००
अडर गी० हाडने दडसाध तरीके आप्या हता.

૧૮૬૩ ના સાતમી સીંગરના સંચાનાં વેચાણની વાર્ષિક આપરેજ ૨૧,૦૦૦ ઉપર થવા આપતી હતી અને યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં મોટાં શેઠશ્રેણીમાં તેની શાખાઓ સ્થાપવામાં આવી હતી. તેજ સાતમું સીંગર કંપનીને એક ભાગીદાર કંપનીના આકારમાં ફેરવી નાખી “સીંગર મેન્ચુ ફેક્ટરીંગ કંપની” એવું નામ આપવામાં આવ્યું હતું અને જાને અસસ ભાગ્યોમાં ધંધારી ફારેજ થવા હતા, તે એકે મુખ્ય શેરહોલ્ડરો તે તેઓજ હતા અને તેઓને ધારેકટરોની મોટાંમાં ભેસવાનો હક આપવામાં આવ્યો હતો.

નાસીપારી છતાં ઉત્તમ.

ચકાવવાની કુશળતા અને ચકાવણી ઘણીજ વાખવાળી થાય છે અને કંપની તેની સમાદ ભારે તેની બહુ આભારી છે.

૧૮૭૬ માં મીં હોપરે પોતાના ઓધાતું રાજવાડું આપવાથી તેની જગાએ કંપનીના પ્રમુખની ખુરસી મીં એડર્ડ ક્સાર્કને એકમતે આપવામાં આવી હતી. મીં ક્સાર્ક પોતાની બુદ્ધિવારી અને ખતરી કંપનીનાં કામને કીમતી મદદ આપી, પોતાના પહોંચતી તેનાં કામને અસાધારણ ફોદમદ બનાવ્યું હતું.

ફક્ત આટલાજ દાખલાઓ નહીં, કે જેમાં સીંગર કંપનીમાં માણસો પોતાની ચંચલાઈ અને ઉદ્યોગ મેહનતથી મોટા ઓધા મેળવવા પામ્યા હતા. ઘણાંક વર્ષો અગાઉ ન્યારે સીંગર કંપની અયથીમાં હતી અને તે ગરીબાઈમાં

ચાર વર્ષના અરસામાં તે વાર્ષિક ૪૨,૦૦૦ સંચાનું વેચાણ થયું હતું અને બીજાં બે વર્ષ પછી તે આંકડો ૮૪,૦૦૦ નો થયો હતો. ૧૮૭૧ માં ૧,૮૧,૨૬૦ સંચા વેચાયા હતા. બીજાં સાત વર્ષ પછી તે આંકડો બેવડો થયો હતો ચાને ૧૮૭૮ માં ૩,૫૬,૪૩૨ સંચાઓ વેચાયા હતા. આ ઉપરથી જણાશે કે આ કંપની કેટલી દૃઢ મુઠી વધી ગઈ છે. હજુ પણ સંચાનું વેચાણ પધતું ગયું અને દરમિયાં ૪૦૦૦૦૦ આંક લાખ ઉપર દર વરસે સીંગરના સીંચવાનાં સંચા વેચાએ છે.

૧૮૬૩ ના સાતમી સીંગર મેન્ચુફેક્ચરીંગ કંપની સ્થાપવામાં આવી સારથી તેને નેવા સરસ અમલદારો મળ્યા તેવા કંપનીના કોઈ બીજા કંપનીને શરૂઆતમાં મળતા હશે. આ ધંધો પેદલાં એક અગ્રંથી વજરના નાચાર માણસે ઉછીટી લીધેલી ૪૦ વજરની ચાપણથી શરૂ કરી હતો, જે ધંધાએ તેને અને તેના ભાગ્યોને એક મંતવર આદમી નફા કરી આપ્યો હતો. જાને શખોના હાસ પસાદાર અને વરવાણા ચર્ચ પડ્યા છે અને તેઓએ કંપનીનું કામ એવા શખોના ના હાથમાં મોંધું છે, કે જેઓ આપ મેહનતથી વધેલા છે અને પોતાની ખરી લાખકાનથી મીં સીંગરની જગ્યામાં આવ્યા હતા. નવો પ્રમુખ મીં ઇનરની એ. હોપર, પેદલાં સીંગરની કંપનીમાં એનની કસાર્ક હતો. ઉપપ્રમુખ અને મેનેજર મીં જ્યોર્જ આર. મેકેનરી સીંગર કંપનીમાં અધ્યાપ્યાનાં, સારા અગ્રી-ચાર કાલરને લવાજમે કામ કરતો હતો. તે ખડતલ બાંધાને અને મેહનત હોવાથી આસતે આસતે વધી પ્રમુખ થવા પામ્યો હતો, જે ઓધા તેણે પોતાનાં મરણ તુલીક ભોગવ્યો હતો. હાલ એ ઓધા એક મકુટી લાએટીવાલા કામેસ અને ચંચલ મેહનત મીં દી. એફ. બોર્ન ચલાવે છે. અને ૪૦,૦૦૦ માણસો તેના હાથ હેંકા કામ કરે છે અને તેની કુશળતાની તારીફ લોકો ગાય છે. સેક્રટરી ડાક્ટર એલેક્ઝાન્ડર એફ. સ્ટરલીંગ પેદલાં ન્યુ યોર્કમાં તખીલી ધંધો કરતો હતો, પણ તેની વળાણ વેપારી બાબદો તરફ ધ્યાનથી તે સીંગર કંપનીમાં દાખલ થઈ આ ઓધા મેળવના પામ્યો હતો. ખજનચી મીં વીલીયમ એફ. પ્રોક્ટર પેદલાં એક સધારણ કારીગર હતો. આજથી તેની ધંધો

સખતી હતી, સારે મીં સીંગરે એક ચંચળ અને સાદસીક પણ ગરીબ જીવાન માણસને ન્યુ હેવન ખાતે એક સીંગરની આઈસ ઉધાડવાને અને સીંગરના સીંચવાના સંચાઓ વેચવાનો જ દોષતર કરવાને મોકલ્યો હતો, જે વખતે મીં સીંગરે તેને નીચલા રાખ્દો કહી સંભળાવ્યા હતા:—“છમ, તમોને નેરેલા બેઠેથી એટલા સીંચવાનાં સંચા અપા મોકલાવી આપશું, પણ અમે તમને એક પાછળી આપી શકશું નહીં.” આ જીવાન સાદસીક પુરે પોતાનું કામ એટલી તો ચાડાઈ અને ખટથી ચલાવ્યું કે હાલ તે વીકાગે પાતેની સંજલ આઈસના મેનેજર થવા પામ્યો છે અને એક વર્ષમાં ૨૦,૦૦૦,૦૦૦ કાલરની કીમતના સીંગરના સીંચવાના સંચા તેણે વેચ્યા હતા.

(સાંધણ છે.)

હું તેઓ તરફ જોડું. પણ તોપણ આપણી શુભ કોણ દહાડો પણ ધરડી કુમારીકા ધરે નહીં; તેણી એટલી તો શોભાળતી એટલી તો બહી છે કે, જે માંસુએ તેણીના પાર અને માન મેજવવાને બાળકાલી યશે, તેની જાડેથી ખેડે મુખમાં પસાર ધરે. પણ પીરોગ તું તો ખરેખર ધરડી કુમારીકા યવાને વીચાર રાખતી ન હશે; બે કે તેઓને અચાચ તો તું ઘણો બહાદુરી સાથ કરે છે.”

“મારું ભયીપ કાંઈ મારા હાથમાં નથી—મેહેરઆની કરી તેની વાત ના કરે, તેણી યુવતા હોયોએ બેલી, અને પછી વાત ઉઘાવા પુછ્યું. “ભારે ચોરડામાંના દરેક જાણની વાત તમે જાણો છો ત્યારે કહોની કે મેહેરવાનજી ડાકટરનો મેહેરઆઇ, અને તમારી માથુક શું વાત કરેછે?”

“અરે પેલી જુની યસાઈ પીસાઈ ગયલીજ નાત. મારો બેગ” ખીસેલા બાઈ જમશેદ અને તેનો સાથી. ખરેખર પીસાં હું તારું મત પુછતાં જુલીજ ગયો, કે જવાન રસતમે મારા બાઈના, બાળમાં કેવી ચાલ ચાલી હતી; શું ઘણી વખાણવા લાયક ન હતી?”

“તેણે ફક્ત પોતાની ફરજ જાનવી હતી.” પીરોગએ મજબુત સોદે જવાબ દીધો. “એક માથાજી લાગણીવાળાં કોઈ પણ માણસે જેમ કરવું નેહ્યે તેમ તેને કરવું છે; તેને તમારા બાઈની તકેદારી કરવાની ફરજ માથે ઉઠાવી હતી. અને તેની માંડગીમાં તેને સાચી તેને કેમ છોડી જઈ શકે? તેનો માથુસાંઈ ખ્યાસજ તેને તેમ કરતાં અટકાવે.”

“કેવી દશગીરી બરી વાત છે કે માથુક તારું ‘માસવું’ હમણું સાંભળતી નથી. તેણીએ તો પોતાનાં ચતુર બેગ” માંથી તરેહવાર કલપીત કીરણો કઢાડી આ જવાન રસતમ આસપાસ ફેંક્યાં છે, પણ ખરું કહું કે તું રસતમની તેની લામકાત પ્રમાણેની વખાણ નથી કરતી. દરેક માથુસ કોઈ પોતાની ‘ફરજ’ જાનવતું નથી.”

“પણ દરેક માથુસે જાનવથી નેહ્યે, અને તેમ જ્યારે તે નથી કરવું ત્યારે ખેડું” કરેછે; તથા કરેછે ત્યારે ખરું” કરેછે.”

“પણ પીરોગ આ તો તારા પોતાના કાલકથી કલક છે. ક્યાં ગયો તારો અસલનો જુરોએ કે જે એમાં યંડા મોતને યીઅંખાર વખાણ તરીકે ધીકારી કઢાડતો હતો. એક વખત એવો હતો, કે જ્યારે તું આખી અતની ચાલને જુલીજ નજરે જોતી હતી.”

પીરોગએ પોતાનું મોઢું દેરવી નાખ્યું, પણ કેખશરએ જોયું કે તેણીની આંખો આંસુથી ભરેલી હતી. તેણે પોતાની મનકેરી આગળ અસારી—

“જેજે, તું આ અંધ” બોલેછે, તે હું રસતમને કહી દેવા દે” કે!”

“હું તમારી પાસ માંગી લઉં, કે તમે તેમ નહીં કરશો.” પીરોગએ આંત યવાની કોશીશ કરી કહ્યું. પણ તેમ નહીં થઈ શક્યાથી તેણીએ કાગલાકા કંપો. “વહાલો કંકો મારે મારે તમને તરાળી પ્યાર હોય, તો મારા બોલ પાછા તેને કહેતા ના.”

પણ કેખશરએ રમુજમાં પોતાનું ડોકું ધુણાવ્યું. તેઓ બંને જાણ એખમાં અને ખીજાંએ કરતાં વધારે દુર બેઠાં હતાં, અને કોઈ તેણીના અમરાત બેઠો નહીં એવી તેની ખાતરી હોવાથી તેણીએ પોતાના યુવતા હાથે કેખશરના હાથમાં મેળ્યા અને નહીં સંભળાઈ શકાય તેવા સાદેદ બોલી—

“કંકો, અને કહો કે રસતમ—રસતમજી આજે જમશેદ સાથ આવવાના છે! બે મને હેતરતા ના.”

“હા, તે પણ આવવાનો છે, પણ તેઓને આટલું બહુ મોડું કેમ થયું તે હું સમજ શકતો નથી; પણ વહાલી પીરોગ તું કોઈ તેણીના ના કર; અને સઘનું ખબર છે; મારી પર વીશ્વાસ રાખ, તુને કોઈ પણ ખીલવાનું નથી.” પણ આટલા વખતમાં સાં ખીજાંએ આખ્યાં અને તેઓ તેઓની સાથ વાતમાં પડ્યાં.

[સાંધજ છે.]

Two OLD MAIDS

સ્પેનીશ છોકરીઓ.

કે સ્પેનીશ છોકરીતી જાડગીનું ખરું જીવ રજુ કરવા માટે તેણીનાં મુલકનાં ઉલ્લાસ રવાને માટે બોલવું જરૂરનું છે. સામરી રીતે લેતાં સ્પેનની મુલક યુરોપમાં ખીજા બાજો સાથે સરખાવાનાં સુધારામાં એક સહી પછાત છે. જે સ્પેનીયોએ દુરનાં મુલકમાં કેલવણી લીધી હોય છે, તેઓ પોતાને વાનગર પુધરમાએ કરતાં તદન જુલીજ જાતનાં માસખ રહે છે. પુરો અને મુખ્યકરી સ્ત્રીઓ, જેઓએ કીરીથી પોતાની જાનભણી છોડી નહીં હોય છે તેઓ આપણને પોતાનાં મોરા વિચારો, અને અસભ્ય રવાનેથી અચરત કરે છે.

રાન્યમાં યતો વારંવારના ફેરફાર, પાદરીઓનું અજાનન પણ, ચાલતા આલેશા વેદમો, અને અધર્મપણું જેકે વખર શકે સુધારામાં દરકત કરે છે, તોખી ઘણીક અજયણો તો લોકો પોતેજ લાવે છે. આપસાઈ અને અજાનપણાં સાથ દહવાદારની મગજથી તેઓ ધરાવે છે. તેમની આસપાસનાં મુલકનાં લોકો કરતાં તેઓ દરેક બાગદમાં બેટ, છે એમ ધારી પોતાની અતીપત અસપુરેકતા તરફ કલકથી નેહ્યે છે. આ પ્રમાણેનાં લોકો પછવાડે ચાંતાં બેભાંણુપણામાંથી ફક્ત ધર્તીકંપ કે કોલેરાજ તેમને અમકાવે છે. જે કોઈની તરફથી તેમને મુલકના કરવામાં આવે છે કે તેમની સ્ત્રીઓની કેળવણી, તેમનાં ધરની મોઢવણ, સદાઈ, ખોરાક, કે રીતખાતમાં સુધારો કરવો નેહ્યે, તો તેમને દમેયાં આવજ પ્રમાણે જવાબ મળે છે. “અને શું” કરવા સુધારો કરે? અને અમારી હાલતમાં સતોગી છીએ, અને સાં હોવાથી ખીજ મેદનત આવે એવી જરૂરીઆનો અમોને પડતી નથી, અમારી રજુ સારી છે, અમારી જાનન કીરીથી મેદનત આ-

પીયા વગર અમોને જે નેહણે છે તે આપે છે, અને આમર મુદર આસમાન અમોને હમેશાં ખુશ રાખવાનું રાખે છે.”

દક્ષિણ તરફનાં બીજાં લોકોની માફક સ્પેનીશદોષી ધરની આદરજ પોતાની છાંદોગીને મોટા ભાગ ચુનરે છે. આદરની ગેરબી ઉપર હોનાં રહી રસ્તે ચાલતા ઓલખાણવાલાને તરેહવાર સવાસો પુછવાનું હાં સાધારણ હોય છે, માટે પડોશીઓને નીંદા કરવાનું સાધણ દીક મરે છે. કેવી રીતે પોતાનો વખત રોકવો તે હાંની સ્ત્રીઓને ખબર નથી. શરીર સંબંધી કાંઇ ખાખી ધરાવનાર કે ખુબસુરતી વાચાને તેમનાં મોઢાં ઉપરજ દબા, દીકા કે વખાણ સંબંધાવવામાં કયું મોટું ધારવામાં આવતું નથી. ઉઘડું એક સ્પેનીશ બાળકને તેણીનાં મોઢાં ઉપરજ તેણીનાં દેખામ માટે જે તેણીની ઓલખાણનાં પુછવો અને સ્ત્રીઓ કાંઇ દીકા ન કરે, તો તેણી સમજે છે કે તેણીમાં કાંઇ ખાખી રહેલી હોયી નેહણે.

ઉપસા વર્ગની સ્ત્રીઓ ગરમ રતુને લીધે આમવાનું પમદ કરતી નથી. શીયામાની રાતનાં ઈંગ્રાંડની માફક કુકું બ મંડલ એકક બેસતું નથી. ભરધાર અને મોદરદાર વચ્ચે સંધ હોય તોખી તેજી પોતપોતાનું ફાડી લે છે. પોતાનાં આકરોને સારી કેસવળી આપવા માટે તેમને દરકાર હોતી નથી. નાની ઓકરીઓ પોતાની માતાઓની માફક પંખા અને “દેસ” ઉપર વધુ ધ્યાન આપે છે.

સેવીશનાં સીગાર બનાવવાના કારખાનામાં મરીખ વર્ગની પાંચથી છ હમ્બર સ્ત્રીઓ અને ઓકરીઓ કામે લાગેલી છે, નેઓમાંની બાયબો એકનાં ગમે એવાં અસ્પષ્ટ બાયોમાંની એક કુદરો જુમખો યુધ્યો ન હશે. કેટલીક સ્ત્રીઓ મુદર પુલોની તોપલીઓ સાથે આ મકાનનાં જુદા જુદા ભાગો ઉપર બેસે છે, અને આ કામદાર સ્ત્રીઓ પાસેથી ઘણાંએક માંખાનાં સીકા મેલે છે; નાની સાત આઠ વર્ગની ઉમરની ઓકરીઓ જે એક દલાકામાં એક હમ્બર સીગાર બનાવે છે, તો તેમને દસ પેન્સનો રોજ મળે છે. ઘણાંએક પારણીઓ આ ખાનામાં આપણી નજરે પડે છે, કારણકે માતાઓ પોતાનાં નાનાં મોટાં બાલકોને સાથે લઈ જાય છે; કે જેઓ ક્યાંથી સંભાવ વગર રખડતાં ફરે છે. લોકોનાં દેખાવ, પોશાક કે ધરેણાં માટે પોતાની વખાણ તેઓ એક બચાં જેવી હોંશથી ફરે છે. અને જે તમેથી સમ્યક થવા માટે તેમની કાંઈ ચીઠની મ્તુલી કરો તો, તુરતજ તમેને જવાબ મહે છે કે “એ તમારું જ છે, જે તમેને પસંદ પડતું હોય તો લેવો.” કામતી ચીજોથી એમ આપી દેવાની માંગણી થાય છે. એક પેલા એક સ્પેનીશ બાળકની લીસાની વીટીની તેણીની અમેરીકન મિત્રએ વખાણ કરવાથી હમેશની રીત મુજબ તેણીએ કહ્યું, “એ તમારું જ છે.” ગરીબ બીચારી પેલી અમેરીકન ઓકરીને ખબર નહીં હોવાથી તેણીએ તે સ્પેનીશદોષી મોટા બગદાર વચ્ચે લીધી, પણ પછી બંનેનાં ઓલખાણવાસાઓએ ખસી પેલીને તેણીની વીટી પાછી અપાવી. એક મુલાકાત લેનારને એજ પ્રમાણે

વર, સામન અને મોદરનફરો આપી દેવાની માંગણી થાય છે, પણ તે સઘળી ફક્ત મોદરોની સમ્યકતામાંજ ખપે છે.

પણ આમ મોદરોની ખાસી સમ્યકતા મિત્રાય તેઓ પારકાંઓ માટે ખરેખરી માયાથી પોતાને અડચણમાં નાખવાને આચક્રી કરતાં નથી. તેઓની પોતાની ભતતી સ્ત્રીઓ સાથે મંડીમાં તેઓ ગ્રાજી વાતચીત કરતાં નથી. થોડીક વાતચીત કર્યા પછી તેઓ પોતપોતાનાં રાજદારી કે બીજા બાળકોની વાતચીત કરવા સ્ત્રીઓને છોડી જાય છે. જેકે કેટલાં થોડાંક વર્ષ થયાં કેગવણીમાં સારો સુધારો થાય છે. કેટલાં જરમન અને ખાસ કરી ઈંગ્રેજ બાપા શીખવવાનું વધતું ચાલીયું છે. વલી ઈંગ્રાંડ, ક્રાસ અને જરમનીની સ્કુલમાં ઓકરીઓને મોહકાવવામાં આવે છે. કેવણીની અસર, તેમનાં હાતમાં ખાની ન શકાય એટલી પચાત લાલતમાં પડેલા મુલકમાંથી જણાવા લાગી છે. તોખી દક્ષિણ તરફની ઓકરીઓ મેટ્રીલની ઓકરીઓ કરતાં જલદીથી પરણે છે. લગ્નની વખતે પરણતી કન્યાઓ કાલો દેસ પેદરે છે, પણ ઉપસા વર્ગમાં ઘણું કરીને ઘેરમાંજ લગ્ન થતાં હોવાથી બીજા મુદરોની માફક કપડાંના કાં ધણે કંઈવામાં આવતે નથી. ઓધાઓ સાધની લડાઈ જોવામાં સ્પેનીશ ઓકરીઓ ઘણી મજબૂત છે. જેકે કેટલાંક ગાદયાં માંખણે આ ધાતકી રમત ગંધ પાડવા ધણું ફરે છે, તોખી તેઓ તેમાં હજી સુધી ફાપીયાં નથી. કાંથી ગરીબમાં ગરીબ ઓકરીઓ એક બેક મેત્રવવા નેટણું હામ બંધાવવાને કાંઈથી કરવા બાકી રાખતી નથી. લડાઈ નજદીક જે કાકાં સુધી ચાલે છે, પણ શર થવાની ધણે વખત આગમજથી લોકોનાં રોલેરોમાં આવવા માટે છે. એવું કેદવામાં આવતું છે કે મુર લોકોથી એ રમત સ્પેનનાં હાખલ ધઇ હતી. ગમે તેમ હોય પણ સ્પેનનાં લોકો આ ધાતકી રમતનાં એટલા તો સોખીન છે, કે તેનો સદનતર નાશ ફડીથી નહીં થશે એવું હાલ તો આપણને લાગે છે. કેમણીને વધુ મોદકો ફાલો અને બીજા મુલકો સાધનો મિત્રાચારી બંધા સંબંધ તેમની ઉપર સારી અસર કરશે એમાં કશો શક નથી.

RUSS.

અસ્વચ્છ પાણી પીવા વીરો—કેટલાંક ખરેખરી સ્વચ્છ આલત ધરાવનારાં લોકોમાં સદવારનાં ઉઠતાં વાર પાણી પીવાની સાધતણ આલત હોય છે, અને તે માટે સુવાનાં ઝોરડામાં આપી સાર રહેલું પાણી તેઓ વાપરે છે, પાણી પીવામાં ફરી અડચણ નથી, પણ જે માણસ સુવાનાં ઝોરડામાં કસાકો સુધી રહેલું પાણી પીએ છે, તે ફક્ત બરી ભતનાં દરદને તેડું ફરે છે. પાણી દરનાં બીચાંને ઘણી હપથી ચુસી લે છે, અને જ્યારે ઘણી દલામાં વાસણમાં રહેલું પાણી પીવાનું ધારતી બધું છે, ત્યારે બધે સુવાનાં ઝોરડામાં, જ્યાં તરેહવાર ભતતી ખરાબ દવા, શરીરમાંથી બાદર નીકળે, હાં રહેલું પાણી પીવાનું કેટલું ખરાબ હોઈ નેહણે કે તેમજ સીસાનાં નલમાં ઘણાં કાકાં સુધી સ્પીર રહેલું પાણી પીવાનું પણ સારું નથી—હમેશાં પેદલાં થોડાં બીનીટ સુધી પાણીને જવા દેવું.

એક ડાકટરની ડાયરીમાંની વાર્તા.

એક એડ "સીસીપીયન."

સાંજના અમારે સાં એક મોટી પારડી હતી. ખાનુ ખાધ પછી "ડાન્સ" થનાર દત્તા કે જે માટે આસપાસનાં સઘલા જુવાન્યાંએને તોતરવામાં આવ્યા હતાં; હું પણ તે ઘેરમાં એક પરાણો હોવાથી મને પણ હાન્ટર થવાનું હતું, તે છતાં અમારેથી મને મારા દરડી આગળ બોલાવામાં આવે ત્યારે હાન્ટર રેદમાને તૈયાર હતો.

નાની રોજેમન્ડે "ડાન્સ" માટે ચોખવાને ધણું કાલાવાજા કીધા હતા.

હવે તે બીહામણી કોસીન્સ આવવાથી "હું કાનસીસ આગલ બેસવા નથી માંગતી." તેણી એટલાં દોઢથી ચોલી. મીસ રોજેમન્ડે સર્વેની લાડકી હોવાથી તેણીને પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવાની રૂચ પડી ગઈ હતી, અને છમે દગણાં તેણીને મુખ્ય કરી પોતાની પ્રભાવ હેઠલે રાખી હતી.

હું દરયાન આગલ ઉભો રહી આ બંનેને "ડાન્સ" કરતાં તપાસતો હતો. મને મીસ વીસવન આગલ લજ્જર બોલાવામાં ન આવ્યો હતો, તે માટે અદરખાનેથી બેઝેની લાગ્યા કરતી હતી, કારણકે ઘણો કાંમે વખત થઈ ગયો હતો કે જેટલા વખતમાં તેણીને દવાની ફરીથી અગત પડતી બેઠએ. હું આ વીચારમાં હતો તેટલા રોજેમન્ડેનાં ખુશાલ ચેદરાપર અનઅંતેથી બેવાથી માફ ધ્યાન એકાએક તેણી તરફ ખેંચાયું. તેણી દીક્રાને બોલી બોલી ઓરડાને નાકે ખીજ દરવાજા તરફ મારી આવકથી મારી ગઈ.

તેણી બધાં જતી હતી તરફ મેં મારી નગર ફેરવી, અને મારી અનઅંતેથી વચ્ચે કાનસીસને સુંદર ચોથાકમાં, હીરા મોતીથી સજ્જાગેથી ઓરડામાં આવતાં બોધી.

હું એકદમ તેણી તરફ ગયો, તેણી મને બોધતે ચોડીક ક્યવાતી હોય તેમ દેખાઈ.

"હું હવે મારી પળે છેડું," તેણીએ ખુશી બધાં અનાજે કહ્યું, "હું હવે તદન બરાબર થઈ છેડું. ડાકટર હેડી ફેક્સ, મેં તમને કહ્યું હતું કે મને સાફ કરવા માટે ફક્ત મારી ખાસ નીમ દડામની દવા અને કોતી-મની મદદની મને જરૂર હતી."

હું મુશ્કેલીએ તેણીને જવાબ આપી રાક્યો. તેણી કાઠ ઓમખાણવામાં સાથે વાત કરવા મારી આગલથી કડખમાં

આસી ગઈ. તેણી ખુશાલ દીસતી હતી, અને બેશક ઓરડામાં ચોથી ખુશસુરત હોઈતી હતી; તેણીની સુંદર કાલી આંખો, જે ઘણીબધી મુન તેજ વીનાંની દીસતી હતી તે હમણાં ચલકતી અને તેજસ્વી હતી; મને હવે જરાક પણ રાક રહ્યો નહીં કે તેણી હમણાં તે ઝેરી દવાના સખત "દોઝ"ની અસર તથા હતી.

હું એકદમ તે ઓરડો છોડી બધાં નક્કે કોલી-સને ચોખવા ઉપર ગયો.

તેણી મીસ વીસવનના બેસવાનાં ઓરડામાં નહીં હતી, મેં કાંઈ વળગ્યો અને એક નોકરને બોલાવી કહ્યું કે તેણીને મારી આગલ રોકાવવી.

"પેલી લનડનથી આવેલી નર્સ માટે તમો કહેહો, સાહેબ ?" તે નોકરે પુછ્યું, "તેણી અંહીમાં નથી, મીસ વીસવને તેણીને મારી મંગાવી આપી અને તેણી તો એક કલાક ધરે ગઈ છે."

હું એટલો અજબ થઈ ગયો કે ચોરો વાર મુઠી જવાખ આપી રાક્યો નહીં.

"હું એ વીસે જાણતો નહીં હતો," ચોરોનાર યોખી મેં કહ્યું.

હું જરાકથી પાછો નીચે ગયો. કાનસીસ હમણાં ઓસી-વર સાથે "ડાન્સ" કરતી હતી કે જે ધણો ખુશી દીસતો હતો, અને રોજેમન્ડે મારી આગલ દોડતી દોડતી આવી. "ડાકટર હેડી ફેક્સ બે મારી સાથે ડાન્સ કરવા આવ્યા," તેણીએ કહ્યું.

હું તેણીને નાહતો ફાથ પકડી "ડાન્સ" કરનારાઓની વચમાં તેણીને લઈ ગયો.

ગોલ ફરતાં ફરતાં મેં તેણીને ચોથાક સવાસો પુછ્યા. "રોજેમન્ડે તું જાણે છે કે તારી પેલી બપોર કોસીન્સ તો જતી રહી છે ?"

"નહીં નહીં !" તેણીએ ઘણી અજબ નહીં થઈ હોય, તેવા અવાજે જવાબ કીધો. "પણ તેણી ખંચીજ વેત્તા કોઈ કાંમે વખત ચોખતી નથી. હું ધાર છું કે તેણીએ કાનસી-સની ગઈ બાટલીએ નીમદડામની દવાથી બરી દશે."

"પણ તે દવા તારી બેઠેનને વાસ્તે ઘણી ખરાગ છે," "હું નહીં ધારતી, તેણીથી તે વગર રહી શકાતું નથી હમણાં તેણી સુંદર નહીં લાગતી. તેણી કેવી ખુશસુરત છે !"

"હા," મેં કહ્યું જવાબ કીધો. "અને તેણીના પીડા કેવા ચલકે છે ? ડાકટર હેડીફેક્સ તમને હીરા નહીં ગમતા ?"

"હા, પણ તારી બેઠેનના જેવી નાની ઉમરની છોકરી પેદરે તે નહીં ગમતું."

"કાનસીસને હમેશ હીરા પેહરવા ગમે છે. ચાલો આ-પણે તેણીની જરાક વધારે નગરીક જાણે, હું કાંઈ વીઝની ખાતરી કરવા માંગ છું. હા, હું જેમ ધારતી હતી તેમજ યહુ. તેણીનું લુપ્ત આવે નથી. હું ધાર છું કે હવે તેથી મજા દશે."

"એટલે તું રોજેમન્ડે ?"

“હું તો હવે ‘ડાન્સ’ કરતાં થાકી ગઈ છું” મેહેરબાની કરીને હવે બસ કહે. સાહેબજી ડાક્ટર હેલ્થફિસ.”
હું બીજો એકથી બોલ તેણીને પુછું તે આગમજ તો તેણી ઓરડામાંથી દોડી ગઈ.

મીસ વીલટન તે “ડાન્સ” કરવાના ઓરડામાં સૌથી વધુ ધ્યાન સંપૂર્ણ ખેંચતી હતી. સદલાઈ પરવા આખું સાં સુધી શેકો ગયાં નહી, અને જે પહેલાંઓ સાં રહ્યાં હતાં તેઓ સધળાં બીજા સહવારે નાસ્તાપર ધણી મોડા આવ્યા.

જેવા હું સાં આવ્યો તેવાજ મને એક ધણી અજબ જેની ખજારથી વાકેફ કરવામાં આવ્યો. ફ્રાન્સીસ વીલટન અને તેણીની મેહેન સહવારની સફારી યેનમાં થર છોડી ગયાં હતાં.

આ ખખર ફક્ત જણાવ્યા સીવાય તે વીરો બીજી કાંઈ પણ નાસ્તાની તેજાપર બોલવામાં આવ્યું નહી, પણ તે પુરો થયા પછી મારા મેહમાન અને તેવજના ધણીઆણી મને બાલુએ લઈ ગયા, અને મીકરે મારા હાથમાં એક નાનું કાગળ મુકયું.

“આજે વાંચો,” તેવજી કહયું, “અને જુઓ કે એનો ભરમ તમારાથી શોધી કહાડાય છે.”

આ કાગળ રોજેમન્ડે લખ્યું હતું, તે અચ્ચાં જેનું અને ધણું દુકમાં હતું.

“વહાલા ડાક્ટર હેલ્થફિસ,” તેણીએ લખ્યું હતું, “હું ધણીજ અજીબ છું, તેથી હું આજે કાગળ તમા પર લખું છું. ફ્રાન્સીસ કોસીન્સ સાથે પંચાતી છી છું, કાણુકે તે તેણી કહે છે તેમ કરતી નથી. અમે બંને જતાં રહીએ છીએ; અને અમે ક્યાં જવાના છીએ તે કોઈને જણાવવાનું નથી. હું પોતેજી અજીબ નથી અને તમને કહી પણ શકતી નથી. ફ્રાન્સીસ કહે છે કે તમે ધણી બચકાર માણસ છો. તેણી કહે છે કે બપોળીત પાપી થોડે કરવા મરિ તમે તેણીને બદલામ કરો છો. હું નહીં ધારતી કે તમે બચકીત માણસ હોવા, તમે તો મને ધણા ગમે છો, અને જવા મરિ હું ધણી લગભર છું.—રોજેમન્ડ.”

આ નાનું કાગળ વાંચ્યા પછી મેં તે મીકરેડેને આપ્યું. તેવજી જલદીથી તે પર પોતાની નગર ફેંડી અને પછી નાસીધાસી બધાં દેખાવ સાથે રોજાપર તે ફેંકયું.

“હવે કરવું શું?” તેવજી બોલ્યાં. “ફ્રાન્સીસ અને રોજેમન્ડ ક્યે જીમ. યાઈ ગયાં છે. કોણ જાણે કે તેઓ ક્યાં ગયાં છે. ફ્રાન્સીસ ગઈ કાલે તો ધણી આમરી હતી, જો તમે કહેાછો તે ખરું હોય, તો તેણીને પોતાના વીચારો પર છોડી દેવી એ મુદત સહામતી ભરું નથી.”

“તે કરતાંબી વધારે ખરાબ છે,” મેં જવાબ દીધો. “મીસ વીલટન એવી હાલતમાં છે કે તેણીને સંભાળે તેમાં કોઈ ચોક્કસ કાવાં માણસ વગર તેણીને એક પળથી છુટી મુકવી ન જોઈએ. ખચીતજ એ બંને મેહેન ક્યાં ગઈ છે તે શોધી કહાડવું મુગકેસ પરશે નહી. હું કાંઈક કે એક દમ આપણને તેઓની પુકે જરૂં જોઈએ.”

“અલગત તેમ કરવુંજ નોઈએ.” જોનરોએ કહયું.

“ફ્રાન્સીસ અને રોજેમન્ડ જેવાં છોકરાઓ હાલના જમા-

નામાં બોદવાઈ શકે નહી, આપણે તેઓને જલદીથી શોધી કહાડી શકયું, અને આવું પગલું ભરવા માટે આપણને જો એક ડાક્ટરની મતા હોય, તો તે તુરતજ કરવું જોઈએ.”

“પણ શું આપણને ઓશીવરની સહાદ લેવી નહીં જોઈએ?” મેં પુછયું.

“હું જાણે તેને બોલાવી લાવું છું.” જોનરોએ કહયું.

તેવજી ઓરડા છોડી ગયાં અને થોડી પળમાં જીમ બોલાવવા સાથે પાછાં આવ્યાં. આ જુવાન શખસ અમારી હાલતની મુશકેલીઓથી તદન વાકેફ હતો. ગઈ કાલે જે ધારતીથી તે તદન કુખી દેખાતો હતો તે હવે તદન જતી રહી હતી. તે આતીશય હિંતવર બન્યો હતો, પણ તેણે કાંઈથી અણ-ધરતો ગમજારત દેખાડ્યો નહી. અમેએ થોડો વાર મસ-

લત દીધા પછી એવી મોઢવણ કરી કે મારે એકદમ લંડન જવું અને લાં નર્સ કોલીન્સ વીરો જેવી ખખર મેળવી શકાય તે મેળવવી. એક યીજ મેં ગઈ કાલે તેણી પાસની જાણી લીધી હતી તે એ કે તેણીએ “ગાઈડ આર્ચીટલ” માં નર્સ દાખલની કેળવણી લીધી હતી, આથી તેજ દીવસે

ખબરમાં, હું તે આર્ચીટલમાં ગયો, અને તેણી મારેની પરચુક દીધી. ચોપડીઓ કહાડી તેમાં શોધ કરવામાં આવી, પણ કોસીન્સ નામની કોઈથી નર્સ તે આર્ચીટલમાંથી શી-ખીને બહાર પડી હોય એવું સામેત થયું નહી.

“લારે તો તે અધરી એક શીખેલી નર્સની નથી,” મેં કહયું, “જો તેણી દબ્બર તે મીચારી છોકરી સાથે હશે, તો તેણીની બોગ ધર્મ પરેલી તે કંગાસ છોકરીને અમે બંચાવી શકો તે આગમજ તે બાપડી મરી પણ નય.”

જે બાનું સાથે હું વાત કરતો હતો, તેણીની છતાસા આવી ઉલ્કેરાઈ, અને જે નર્સ વીરો હું બોલતો હતો તેણી દેખાવમાં કેવી હતી તેવું બ્યાન કરવા મને કહયું.

મેં ધણીજ જારીકાઈથી તેમ કીધું.

“જોશા બુરા બાસ!” તે બાનું બોલી “જોશી બસુ આંખ અને સફેદ પાપણ—પતસો મેહેરો, ડાક્ટર હેલ્થફિસ, વાફ તે સ્ત્રી કેટલી ઉમ્મરની હશે?”

“પચીસથી વીસ વરસ સુધીની,” મેં જવાબ દીધો.

“સાધારણ કદની?”

“હા, અને લગાર પટ્ટી.”

“તેણી સેલન જોડાતી ચામે છે—ધણીજ સેલન, હં, એટલી કે આપણે સાધારણ રીતે જોઈ પણ નહીં શકીએ?”

હવે બન્યું એમ હતું કે નર્સ કોસીન્સને જ્યારે હું મારાં દરડી આગલ તે સાંજે લઈ ગયો, લારે તેણીને સેલન લં-ગડાતી ચાલતાં જોઈ તે પર મારાં ધ્યાન ખેંચ્યું હતું.

“હું કદાચ તેણીને લંગડી કહી શકું,” મેં કહ્યું, “પણ એટલું તો ચોક્કસ છે કે તેણીની ચાલવાની ધપ આ સાધારણ હતી.”

“લારે તો હું જાણું છું કે તેણી કોણ છે” તે બાનું બોલી, “આ હેવાલ કદાચજ મેં માણસોને લાચ પડે તેણી આઠીઆજ શીખી હતી, પણ કોસીન્સનાં નામ હેકસ નહી.

જુઓ—હું તેણીનું નામ તમને ચોપડીમાં દેખાડું નહીં કે—
ઉપર વર્ષે તેનીસ—ભુરા આદ, ખુલ્લી બધુ આંગિ, અને
સેદજ લંગડાતી ચાલવાની થપ, કાકર હેલિક્કસ આંગે
નહીં ખરેખર એક વર્ષે અંદીઆં રહી હતી, તેણી સારી
અને ઘણી દુરીઆર હતી. આટલા વખત પછી તેણી કાંઈ
અજબ જેવી રીતે અચુને છોડી ગઈ હતી.”

“તે કેમ તે કાંઈ અચ્ચણ નહીં હોય તો મને કેહતો ?”
તે ખાતું અચ્ચણ.

“હું કોહને તુકશાન કરવા ઇચ્છતી નથી,” તેણી ચોડી
વાર ચોખી બોલી, “પણ આંગે બાબદમાં તેણીને લાગતી
બની શકે તેટલી ખબર મેલવવામાં તમે વાળખી છેઓ.
નહીં કે-ચોરીનાં શક હેકલ અંદીઆંથી ગઈ હતી. એક
ખાતું દરદીએ તેણીની સંભાલ દેલ પૈસાની એક ચોડી
રકમ સોંપી હતી, આવી ચીજ જવચેજ અને છે. બ્યારે
તે ખાતું અંદીઆંથી જવા તીકથી, સારે તેણીની રકમ તેણી
મેલવી, શકી નહીં. નહીં કહ્યું કે તે તેણી પાસેથી ચોરાઈ
ગઈ હતી. તે ખાતું કોરટમાં જવા ઇચ્છતી ન હતી અને
આ બાબદને અંદીઆંજ પડતી નાખવામાં આવી, પણ કે-
બીજેજ અંદેવાયે અમેને છોડી ગઈ, અને સાર પછી તે-
ણીનું શું થયું તે અમેએ સાંભળ્યું નથી. હું તેણીને ઘણી
ધાસ્તી ભરી રહી ધાર છું, અને કોઈની છોકરીને તેણીનાં
હાથ તથે સોંપેલી નેવાયી હું દરબીર છેડા.”

આ ખબર હોદમ હડમાં (આનરેશનું ઘર) મારા દોરતેને
ચે કાપી. આ કાપેલા વખત આનરેશ અને કેપતન આ-
લીવરે તે બંને છોકરીઓને ચોખી કાઢવાને કાંઈજ બાકી
રાખ્યું ન હતું, તેઓ ક્યાં હતી તે વીશેને જરાકની ઇ-
સારે જણાયાં વગર બીજે દીવસ પણ પુરે થયો.

ગરીબ બીચારે આલીવર તોઈતમરીથી લગભગ દેવાને
બની ગયો હતો, અને મારી ધાસ્તીએ પણ થયું ગંબીર
રૂપ પકડ્યું. ક્રાનસીસ વીવતનને ચેહરો હું મારાં મજન-
માંથી ખીસાડી શક્યો નહીં, બ્યાંથી હું જતો, જેથી હું
કરતો છાં તે મારી સામેને સામે આવતો. મને પુરકવ
એનેની લાગવા માંડી કે તે કંઠાજ છોકરીને શું છેડા
આવશે. એમાં તે કાંઈજ શક ન હતો કે જે નેકાએ ખ-
રાખ મોરડીઆનું જેર લાગવા માંડે છે, તે હાલતમાં તેણી
ઘણી કડપથી આવતી હતી. જે હજુરની તેણી ખરેખર
કોલીન્સની સત્તા હેકલ હોય તો, આ કુનામાં તેણીનાં
દહાડા ભરાઈ ચુકો હતા.

બીજે દીવસની સાંજે મારા ઓરડામાં બેઠાં બેઠાં હું
વધારે અને વધારે ઇતેનરીથી તેણીની વીચાર કરવા લાગ્યો.
ક્રાનસીસ અને રોજેમન્ડ જેવી સુંદર બે છોકરીઓ કુના-
માંથી જાણે એકાએક ગેપ થઈ ગયે એ માનવામાં નહીં
આવી શકાય તેવું લાગતું હતું. આનરેશ અને આલીવર
બંને ઘણું દુરીઆર અને તીકજુ યુદ્ધનાં માણસો હતાં.
અમેએ અમેને મદદ કરવા માટે લોધી સરસ ખાનગી
ડીરકીવો રાખ્યા હતા, અને હજુર સુધી તે છોકરીઓની

કાંઈપણ ખબર અમેને મળી ન હતી. આ ચીનેપર વીચાર
કરતાં મને એટલી તો ચીંતા લાગવા માંડી, કે તે સાંજની
છેલ્લી ચેનમાં, “હોદમ હડ” પાછો બીચારે વે વીચાર કાપી,
હજુર તો હું ચોક્કસ દેવાવ કરું તે આગમજ મારા હાલનાં
દરવાખને કાંઈએ ઘાંટ વગડાયો, અને બીજીજ પહે મારા
નેકરે મને કહ્યું કે કોઈ બાઈ મને મલવા માંગતી હતી.

“તેણીનું નામ શું?” મેં પુછ્યું.
“સાહેજ, તેણી તે, આપવા ના પાડે. છે,” તે શખસે
જવાબ થયો, “તેણી કહેછે કે તેણી તમને વધારે વખત
ખોડી કરશે નહીં, પણ જરાકની થીજ વગર તમને મલવાને
કાધાવાકા કરે છે.”

“મારા ઘરાહેને એવાનાં ઓરડામાં તેણીને લાવ,” મેં કહ્યું.
હું બીજીજ પહે છાં ગયો અને મારી અનજોખી નચે
નહીં કોલીનસને મારી સામે ઉભેલી બેઠી.
“કેમ હવે તમે શું માગો છો?” હું સખત અવાજે
બોલ્યો, કે જેમાં મારી અંદરખાનેની પુરાણી હું ક્યનીતજ
જુપાવી ચકતો હતો.

“કમુલ કરી દેવા—કમુલ કરી દેવા,” તેણી ભાગા તુટી
બોલેમાં ધુલતે અવાજે બોલી “અરે કાકર હેલી દેક્સ,
મને દમખાંજ માલમ પડ્યું. મેદરખાતી કરી ચીક વીકતન
આગલ જવા એક પચથી ખોવો નાં, જે તમે તેણી આ-
ગલ એકદમ જશે, તો કદાચ તેણીને બચાવી શકશે.”

“શું થયું છે?” મેં પુછ્યું, “તમારી વાત હું ક્યાં
કહી દેવો.”

“અરે આંગે બન્યું છે,” તેણી પોતાનાં પટલા હાથો
દાખતાં દાખતાં બોલી, “ગરીબ ગરીબ બીચારી છોકરી, મેં
તેણીને ખોડું “પ્રીસરીપશન” આપ્યું છે! મને એકજ
કલાક એકમ જશે, તો માલમ પડ્યું છે.”

“એસો” મેં કહ્યું, “તમે બંને તેમ થોડા બોલોમાં
આખી વાત મને કહી જાઓ.”

“હું એક ખુની થવા માંગતી નથી,” તેણી બોલી,
“હું—એટલી બધી ખરાબ નથી, હું—બીજી ઘણી ચી-
જેની દરકાર કરતી નથી, પણ હું ખુન કરવાની હદ સુધી
ગઈ નથી.”

“તમે શું થયું છે તે મને એકદમ કહી દેવાને તમારું
મન ચાંત નહીં કરશે તો તમે ખુનીમાંજ ખપશે ?

“અને તમે સાહેજ, તમારું માન મારી સામે વાપડશે ?”
“તે હું કહી ચકતો નથી.”

“વાર, તેમ તેમ કરો કે નહીં તેની હું ઘણી દરકાર
કરતી નથી,” તેણીએ બોલવાનું ચાલુ રાખ્યું. “જે કદત
મીસ વીકતનની છાંદગી બચાવામાં આવે, તો પછી બીજાની
મને કાંઈ દરકાર નથી આંગે મારી હકીકત છે. મને છ
મહીનાની વાત પર મીસ વીકતનની સાકરી કરવા માટે
બોલાવવામાં આવી હતી, તે વેળાએ સખત તાપરી તેણી
ઘણી ખીડાતી હતી. તેણીને ઉધ આવતી ન હતી, અને
“સુરેચછા” ની પેનરી ઘણું સખત કુખ થતું હતું.

મીસ દોરેથી બીલ.

“એજન્ટનેમ લેડીસ કાલેજ” ની પ્રીન્ટીંગ પ્રકાર તરીકે મીસ દોરેથી બીલે સ્વે કો ડેપ્રેસીના વધારા માટે ધણું કહ્યું છે. રકુલેને લગતાં તવાસ કરનાર કમીશન આગળ તેણીએ આપેલી મન્યુટ લુગ્યાનીએ સુધારાની અગત્ય લોકોને ખુલ્લે ખુલ્લી બતાવી હતી. એક જુનાં એજન્ટનીયર કુટુંબમાં જન્મ લીધેલા હોવાથી તેણીને ઘણી ખરી ઘેરમાં ડેપ્રેસી આપવામાં આવી હતી. તેણીના પાપ એક કાઠડર હતો અને મધ્યથી ડેપ્રેસીને લગતા સવાલોમાં દીવસોજ બધા ભાગ લેતો હોવાથી ૧૮૪૮ માં કમીશન કાલેજ સ્ત્રીઓ માટે સ્થાપવામાં આવી, જ્યારે મીસ બીલ અને તેની બેઠેનોએ આવી સુનેરી ટક ખોલી નહી.

૧૮૫૦ માં તેણીને એ કાલેજની ગણીતની શીક્ષક નેમવામાં આવી હતી. ૧૮૫૮ માં તેણીને તે એજન્ટ આપવામાં આવ્યો કે જે તેણીની નજરેક આપી છંદગી સાથ સંબંધ રાખે છે. રકુલેમાં અભ્યાસ માટે કથાવવામાં આવેલી પ્રતી બાળકો અને તે વેવાની બાળકોની મુકાબલો કમીશને, તે માત્રમ પછે છે કે ગણીત શાસ્ત્ર કે કોઈ અસલી માપ. શીખવવામાં આવતી નહી હતી, જ્યારે મુકીકને મતી શકતી હોય કે ન હોય, તોય આ ડેપ્રેસીની આ વામાં આવતી સંખ્યાના શીખવવી જરૂરની ધારવામાં ૧૫૯

આવતી હતી. ગણીત શીખવવાની જ્યારે મીસ લીડે કોરેશ પ્રીમી, જ્યારે સમયે ડેકાલેથી નાપસંદગીનો અવાજ સંભળાયો હતો. ચદ્દતા હીસાએ શીખવના સારે પણ વધી લેવામાં આવ્યો હતો. “મારા બાઈ” એક નારાજ મધ્યમાં આપે પોતાની દીકરીઓને ઉમ્મી લેવાનાં કારણ કહેતાં જણાવ્યું. હવું, “ને મારી દીકરીઓ કોઈ મોરી પેટી ઉપર બેઠાવાની હતો, તે તમે જેવી રીતના હીસાએ શીખવો છો તેવા શીખવામાં કાયદો થતો,” પણ ખરેખર હમણાં કાંઈ ગરજ નથી. “લેડીસ કાલેજ” ની ફોર્મલ બતાવી આપે છે, કે સ્ત્રીઓની ચદ્દતા કેળવણીમાં છેલ્લાં ૫૦ વર્ષમાં થયેલા સુધારાને એક લાંબો હેવાસ મીસ બીલને કેટલો બધો આભારી છે.

RUBY.

સ્ત્રીની ખરી કીરતી.

પ્રકરણ ૧૪ સુ.

જેડ સ્ત્રીઓ.

“દરેક સ્ત્રીમાં નાજીક હોય આ જાન ઉપરની રીતોને સાં જોઈ, અને કીરતીને વાસ તમારે રહી ગયો છે, જ્યાં તેણીને જાણે આખા રહેશે હતો. પેલી પદખાવાની જમીન ઉપર તેણીને કહીને થયે છે, મધ્ય સુ. તેણીને તેણીનાં પદખાવાને સ્થળે છે, અને મરતાઓ તેમના સ્થળનામાં તેણીને માટે હમે છે.”

Malady.

ગાંધી પ્રકરણમાં સ્ત્રીની જુદી જુદી સ્તીતિ ઉપર આપણે નજર કરી ગયાં છાએ. આપણે જોયું છે કે તેણીને કેવી તરખીયતની જરૂર છે; શું શું તેણીએ ખમવું છે, શું શું જરૂરને તેણીએ ખમવવી છે; અને પોતાને બક્ષવામાં આવેલા ઉત્તમ મુશીબો કેવો ઉપયોગ તેણી ચાહે તો કરી શકે. હવે આ બાબત અત્યંત કરવા આગમન તેણીનાં આ દુનિયામાં જીવનમાં છેલ્લા તબક્કા ઉપર આવ્યો; જ્યારે જેઓને તેણીએ ઉધાર્યા છે, તેમનું માન અને પ્યાર મેળવતી તે કીરતારની જનાઓમાં હાજર થવાનાં હુકમની શાંતપણે રાહ લેતી તેણી થોમે છે. કોઈપણ રીતનાં સંબંધમાં તેણી આવી હોય-કદાચ માવતરપણીની ખુશાલી અને દલચીરીની સ્વાદ તેણીએ આપ્યો હોય, કે કુમારી હાલતમાં વધારે ગોઠાં મંડલ ઉપર પોતાની પ્યારની હકુમત ચલાવી હોય, પણ બલાઈનાં ફલ જેવીમાં તે એક સરખાંને તેણી મેલવે છે, એક કુટુંબની રાણી કે જેણીને સમસ્યાઓ માન આપે છે, જેમને તેણીએ ઉધાર્યા છે, જેમને તેણીએ તરખીયત આપી છે, અને જેઓ તેણી આગમન છવાતાં છે, તેમને બલાઈ અને સુખનો રસ્તો બતાવવાનું ચાહુ રાખતી પોતાનાં મરણ પામેલાં બહાઈઓને પેલી દુનિયામાં પાછાં મમવાની ઉમેદ સાથની ખરી ખુશાલીમાં પોતાનાં દહાડા કાઢે છે.

શરૂ થયો, અને તમારો સર્વ સત્તાપ પાછળ રહી જશે. હજી પણ તમે એક જીવાન પ્રદર્ય છેઓ, અને હું ધમ્મું છું કે તમે આ નવી છાંદગી સુખથી ભોગવવાને આગ્યશાળી થાવો અને ઘણા પરસ છોવો."

પછી બીજી થોડી વાતો કરી તેને પાંચસો પાકાંડને એક એક લઇને પોતાના જીવા મીઝને બહુ પુશીથી લેને હાથ આપ્યો, અને પછી નોરનનટન શેઠેરમાં બંધને એક વડા-વીને પોતાના ઘોડા માંગનારાઓને પેસા આપી પાછો ડીક-ફોડ તરફ ફર્યો.

પછી થોડો વખત રહીને તે ડીકફોડ તરફ જ્યારે ફર્યો ત્યારે પણ તેના મોહામાંપરથી દીકગીરીના આંખ દણ નાખુંદ થયો નહોતો. તે પોતાની મા શું બોલી અને વખત શું બોલ્યો તેનો વીચાર કરતો હતો, પણ તેઓ જાનેમાંથી એકને પણ તેના અંતઃકરણની વાતની કશી ખબર નહોતી. તેઓ બંનેની મુચારકબાદી વચ્ચે તે એકનોજ વીચાર કરતો હતો- અને તેણી પેલી ગરીબ કમનસીબ છાકરી મીસ એમી હતી.

મ ક ર ણ ૬ હું.

ફેક ડીસપર્ડ.

જ્યારે જોન ઘેર ગયો ત્યારે એની મા, મીસ લીલી, અને તેમનો એક મીઝ મીંડ શેલજીક સર્વ સાથે બપોરના ખાનાં માટે બેઠાં હતાં. હવે આપણે આ નવા જોનના મીઝ સાથે વાંચનારની પીછાન કરાવીએ. મીંડ શેલજીક સારા શુણો જીવાન માણસ હતો, અને મીસીસ રીડલ તેને હમેસા માન આપતી હતી. જ્યારે જોન ખાવાના જોરગમ્મો દાખલ થયો, ત્યારે તેની મા મીંડ શેલજીક તરફથી કંઈ બહુ અપરીત વાત સાંભળવામાં રોકાઈ હતી. વાંચનારે એમ સમજવું કે જોન પોતાની માનો એક પુરો દીકરો હતો; તેની બે બહેનો હતી એકનું નામ હુસી અને બીજીનું એથલ હતું, જોકે તેણી પ્રેતાની છાકરીઓપર વધારે વ્હાલ રાખતી હતી, તોપણ તેણી અંતઃકરણથી જોનને વધારે ચાહતી હતી, અને મીંડ શેલજીકની વાત તેઓનેજ લગતી હતી. જોયો તેણીએ પોતાના દીકરાને જોયો તેવીજ તેની તરફ તેણી દોડી ગઈ. મીંડ શેલજીકની બધી વાતો એકદમ પડતી મુશ્કેને તેવજી બોલ્યાં "મારા વહાલા દીકરા તું કેટલો બધો મોરો આવ્યો! અને મીંડ શેર-સને મલીને કંઈ નક્કી કર્યું!"

"હાં! હું તેને મળ્યો છું અને સૌ સારંજ થશે એમ છે!" જોને કહ્યું.

મીસીસ રીડલે હસીને એક ખાલી ખુરસી જતાવતાં કહ્યું

"આવ! લીલી પાસે ખુરસી છે ત્યાં બેસ."

જ્યારે તે ખુરસી પાસે ગયો, ત્યારે મીસ લીલીએ પોતાના સહાના માથાજી સ્વભાવે તેની તરફ જોયું. "હું ધારતી હતી કે તમે વખતસર મને કાટલ દીલમાં પોહોવાડ્યા આવશે નહીં." તેણી બોલી. તેણીના મેહેરા તરફ જતાં તે બોલ્યો "હું ધમ્મું છું કે હું વખતસર આવ્યો છોં."

તેણીએ પોતાનું બોલવાનું જરી રાખ્યું, "મને મારા પીતરાઈ ફેક તરફથી આજે તાર મળ્યો છે અને તે મને જણાવે છે કે આજે અથવા કાંસે તેને રજા મલશે, અને સ્કાટલંડ નબ્થ તે પેહેલાં-મારે ત્યાં એક દહાડો રહેશે, ખારે મને કાટલ દીલમાં જઈ પુચવું જોઈએ, કે તેની કાંઈ બધુ ખબર મલી છે કે?" જ્યારે તેણીએ પોતાનું બોલવું પુરું કર્યું, ત્યારે જોનને-મીંડ શેર-સના બોલો યાદ આવ્યા, અને તેથી તેનું નામ સાંભળી જોનને બહુ આદરખાઈ લાગી.

"જ્યારે તમે જવા માંગશો, ત્યારે હું તમને લઈ જવાને પુશી છું." તે બોલ્યો. "પણ બહુ ગરમ કપડાં પહેડજો કેમકે બહાર બહુજ હડી છે, અને ડીસ નદી સ્પીર થઈ ગઈ છે." લીલીએ હસીને કહ્યું "મેહેરવાની કરી પેહેલાં તમે જાણી તો લેવો!" "પણ જોનને ભુખ નહોતી, અને જ્યારે તેઓના મીઝ શેલજીક ગયા, કે તરતજ તેઓ જાને જણુ તેણીના અતી સુંદર અને શેણકદાર પર તરફ ફર્યા. કાટલ-દીલ ડીકફોડથી મણુ મારફતે અંતરે હતું. આજે જોનના કહેવા પ્રમાણે બહુજ થડી હતી. જે રસ્તાપરથી તેઓ જતા હતાં તે આખો રસ્તો જોનટોની ડીસપર્ડ એક ગંભીર રકમ આપી ખરીદ્યો હતો, કે જે એક દીવસ જોનનોજ થવાનો હતો.

આજનો દીવસ બહુજ થડીનો હતો, અને બરફથી રસ્તો ચક્રમક જેવો ચક્રકનો હતો. ખેતરો તથા હુંગરો બરફથી કંઠાઈ ગયાં હતાં, અને પક્ષીઓ પાંદડાં વગરની ઝાલલીઓ પર થરથર પુડતાં હતાં.

પણ એ વાત પડતી મુશ્કે આપણે આપણી વાતો આગળ ચલાવીએ. મીસ લીલી ચોમકનો કાકો બહુજ માથાજી સ્વ-ભાષનો હતો. તે હોશીયાર, બહુ પાંદોંગીશો, અને ઉદાર દીલનો માણસ હતો. તેને મરતી વેળા પણ લીલીનોજ હાથ ધર્યો હતો, અને તેથી તેના મેહેરા હસ્તો દીસ્તો હતો; મરતી વેળા તે કોઇનો નહોં મણુ પોતાના પકાદાર ઓગોજ વીચાર કરતો. જ્યારે તેનો જીવ આ કાની દુનીઆમાંથી પવન પેટે હડી ગયો, ત્યારે પણ તેના મેહરાપર દયાનો ઊપ દીસ્તો હતો.

એવું માણસ જ્યારે આ કાની દુનીયામાંથી કુચ થાય છે, ત્યારે તેની પાછલ વીશાપ કરનાર બહુજ હોખ છે, તેમજ લીલી તેનો હાથ પોતાનામાં લઈને વીશાપ કરતી હતી, અને આ બનાવથી તેણીને બહુજ દુઃખ લાગ્યું હતું.

જ્યારે સર્વ માણસો તેણીની ઉદારતાની વખાણ કરતાં હતાં, ત્યારે એક જણુ તેણીના ઉઘાડ ખરચથી તેની વીરહ હતો, અને તે કોઈજ નહોં પણ ફેક ડીસપર્ડ હતો. જે વસીયતનામું તેના કાકાએ કર્યું હતું, તે વીશે ફેક ડીસપર્ડ દરખીર થયો, પણ તેથી ને કંઈ ગરીબ હાલતમાં આવી ગયો નહોં, તે ધારતો હતો કે કોઈપણ દીવસ તે લીલીનો તેમજ આ ગંભીર મીલકતનો માલિક થશે. પણ તે પોતાના સખમાં વીચારોમાં નીષ્ફળ થયો એવું વાંચનારે જોયું હશે!

નેનની ગરીબ હાલત તરફ એટલેજ લીધી તેની સાથે
અદરાઈ.

હવે આપણે નેન અને લીલી તરફ ફરીશું, જેઓ કાસ્ટલ
લીક્ષની લગભગ નજદીક આવી પોહ્યાં હતાં; આ હોયો
મેહેમ લીલાં ઝાંઝીંની દંકારી નજીક બહુ સુધર દેખાવ દેતો હતો,
અને એક મોટી વળાણ લઈને ગાડીઓ મોટાં સુધર ઝાંઝીં
ની વચમાં થઈ દરવાજા આગળ ઉભી રહેતી હતી. આ
મેહેમ લીલ નદી પાસે હોવાને કીધે બહુજ સુધર લાગતો
હતો. જાને તરફની ખીત ઉપર ધણી લવના વેષાઓ ચડી
ગયા હતા, અને તરેહ તરેહના કુસોપી તે વેષાઓ
બરપુર દીસતા હતા.

આ મેહેમ બધાંઆ પછી એનટોની ડીસપર્ડ એક સુધર
સંજેમરનના પથથરના પુલ નદી ઉપર દરવાજા માટે બં-
ધાઓ હતા. આ જાને જણા પુલપરથી પસાર થતાં હતાં,
જ્યારે તેઓએ ધોડાંક માણસો પોતાનાં ઢોરો મારે બરફ
તોડતાં જોયાં. ધીમાસાના દીવસમાં કીલ નદીને બરતી
આવતી હતી, સારે તેનું પાણી મોટા મોટા મોળમોળતા સ-
પાટાથી પુલની કમાનમાંથી અંદર આવતું હતું, પણ હાલમાં
તે નદી થીર થઈ ગયલી હતી.

“લીલી આપણે કાલે બરફની ઉપર ચાલતાં ફરવાં
જમણું.” નેને કહ્યું.

“પણ મને બરફપર બીકકુંલ ચાલતાં આવડ્યું જ નથી,
તમે મીસરી ગયા કે હું હિન્દુસ્થાનમાં મોટી થઈ હતી?”

તેઓ આ વાત કરતાં હતાં તેકમામાં તે મેહેમનો દર-
વાજો આવ્યો. તે મેહેમની રખેવાલ દરવાજાને ડીધાંઆ દોડી
આવી, અને તેણીએ હસીને મીસ લીલીને આવકાર દીધો.
લીલી હમેશાં સધળાં સાથે માયાળુ હતી.

જ્યાં તેઓ મેહેમ આગળ આવી પોહ્યાં, તેઓજ એક
જગ્યા પતવેા, યદસ્થ તેઓ તરફ આવ્યો.

“અરે! ફેંક તો અહીંજ છે.” લીલી બોલી. નેને
તરતજ ઘોડાને ઉભા કર્યો, અને ફેંક હસેતો, હસેતો, લીલી
તરફ ગયો અને ઉતરવાને માટે હાથ આપ્યો.

“લીલી! તું મને અહીં એકાએક આવેલો નેઈ તાજુજ
થયો ખરી? પણ મારે લગતું અહીંથી બહુ જલ્દીથી ઉ-
પડી જનાર છે, અને હું એ દીવસની રજા લઈ અહીં
આવ્યો છું, પણ જ્યારે હું અહીં આવ્યો ત્યારે મને માત્ર
પડ્યું કે તું ઘરમાં નહોતી તોપણ હું ધારું છું કે તું મને
કાઠી નહીં એસશે?” તેણે હસીને કહ્યું.

લીલીએ હસીને કહ્યું “હું મારાં મીત્રને સ્થાં કીચેફેડે
મોડા દીવસ રહેવા માટે ગઈ છું. ફેંક! હું ધારું છું કે
તમેથી નેન રીડમને એળખતા હશે?” આ બોલતાં
તેણીએ નેન સાથે એળખાણ કરાવી.

“અથતત હું એવેને એળખું છું! અને મેં એમને
કોઈ કેમણે નેમયા પણ છે,” એમ બોલી તેણે પોતાનો
હાથ (સેફ્ટેન્ડ) વાસ્તે ત્રણાવીયો. તે ત્રીસ વરસની હ-

મરનો સાદા સ્વભાવનો, હોયો, બળવાન હતો. પણ આટલી
નાની વયમાં તે કમનસીબે જરા એટલેશ હતો. અને હમણાં
તે આડીને ટેપીને લીલી તરફ નેનેનો કાઠો રડી બોલીયો
“મીસ લીલી તું કેમ છે?” તે હમેશાં તેણીને ‘લીલી’ ને
નામે તેડતો હતો, કેમ જે આ નામ તેણીના કાકા એનટોની
ડીસપર્ડ લાડથી પાડીયું હતું, પણ તેણીનું ખરું નામ
તો એલિસ હતું! અને જ્યાં સુધી તેણીના કાકો હતો
હતો, સ્થાં સુધી તેઓ બંને સાથેજ રહેતા હતા. તે
ગાદી ઉપર અટલાઈને વીચાર કરતો હતો કે, કાસ્ટલ
લીલ કેવું સુધર મકાન છે? અને તે કદી એમ વીચાર
કરતો નહોતો કે પોતાની જાંઘળી નોકરી સુધી હમને કાસ્ટલ
લીલાં સુધરે! તે પોતાનો ધંધો બહુ પસંદ કરતો
હતો. — કાકામાં જઈ આવ્યા પછી તેનો સ્વ-
ભાવ બહુ ઝીરકાલ બની ગયો હતો. અને ઘણું ફરીને
તે કોઈને મળતો નહોતો, પણ લીલીની વારંવાર આવીને
બેઠ બેતો હતો, અને આજે તેણીને બીજા સાથે ફરતાં
જેઈ તે દલગીર થયો, તોપણ તેની દલગીરી તેનાં મોહકાં
પરથી જલ્દીથી નહોતી. તે નેન સાથે સદા સુખ અને
મનમેવાપી હતો. હમણાં તે હસેતો મે લીલી તમા નેન
સાથે ધીરે ધીરે ચાલેતો થર જવા નીકળ્યો. લીલી તેઓને
પોતાના માનીતા કાકાજીનીના સ્મારકમાં કાંઈ ગઈ, અને

જ્યારે ફેંક સ્થાં ગયો, ત્યારે બહુ સુધીથી ચોતરફ નજર ફેરવી.

“લીલી તારાં ઘરમાં ક્યાં સુધર ભોખરાંઓ છે!” ફેંક
બોલ્યો. “ખરેજ ઘણાં સારાં છે.” તેણીએ કહ્યું, “પણ
ફેંક મારી સુધર ચોપડીઓ તમે નેઈ છે?”

“લીલી તમારી પાસે કોઈ કોઈ ચોપડીઓ બહુજ સારી
છે!” નેને ચોપડીઓ તરફ નેતાં કહ્યું, જેનાં પુકાંઓ
સફેદ સાતીનનાં હતાં, અને ઉપર સુનાની વરખની નક્કી
કાંઠેની હતી. મીં નેને જ્યારે લીલી સાથે બોલવા માંડ્યું,
ત્યારે મીં ડીસપર્ડને નેતા બોલેા બહુમળતા કાગા, અને
કાંઈક આનાકાની સાથે હવે પછી મીં નેન ‘યુ’ બોલશે
તે સાંભળવાને તેની તરફ ગયો.

લીલીએ આ માટે ઘટ વગાડ્યો, અને તે બે મહસ્યો
કાઈનીમ રૂમ તરફ ફર્યો. પછી તે બંનેને લાંબ રાખીને
પોતે થર સંભળનારી સાથે વાત કરવા ગઈ.

જ્યારે તેણી પાછી ફરી, ત્યારે નેને પોતાના ઘડયાલમાં
નેયું અને કહ્યું કે, “ને તમને પાછું કીચેફેડે તરફ
આવતું હોય તો ચાલો! નહીં તો મોડું થશે!” પાછું
તેઓ સું બોલતાં હતાં તે સાંભળવાને એકદમ મીં ડીસ-
પર્ડ આવ્યો.

“શું લીલી તું પાછી કીચેફેડે તરફ જવાની છે? હું
ધારું છું કે તું મને સુધી તો જશો નહીં.”

ફેંક મને જતું નેઈએ! કેમકે મેં મીસીસ રીડમને
વચન આપ્યું છે કે હું પાછી ફરીશ, અને તેઓ મારી વાત
નેતાં હશે, તેથી હું તેમને નાશાન કરી કાઢી નથી—પણ
મારી ખાતી છે કે—”

આ તેણીના અધુરા બોલોનો બેદ જ્ઞેન સમજ ગયો “કે-પટન ડીસપર્ડ તમે આમીરી સાથે કાંચે રાતે જમશો તો અમે બધાં તમારી હાજરીથી અહુન ખુશી થઈશું”, અને જે મીસ લીલી પાછાં નહીં આવશે, તો મારી મા અહુન દલગીર થશે.” તે બોલ્યો.

કેપટન ડીસપર્ડ બોલ્યો “મોદી મેહેરબાની થઈ! હું અહુન ખુશીથી તમારે સાં કાંચે આવીશ, પણ મેહેરબાની કરી મને જણાવશો કે કેટલે વાગે હું આવું!”

“અમે આંસ વાગે જમીએ છીએ,” જ્ઞેન બોલ્યો “હું જરા ધોડાઓને જોવા જાઉં છું, તેટલાં તમે તૈયાર થાવો, અને પછી મને બોધાવજો.” થોડો વખત રહીને પછી તે થોડા જોવા ગયો, સારે ફેંક અને લીલી એકલાં પડ્યાં. લીલી પોતાના પીત્રાઈ આગળ જઈ મેરેથી બોલી “ફેંક મારેથી આહીં નહીં રહેવાયું મારે તમે ચુસ્તે થતા ના-પણ-તમે જાણતા તો હશે કે હું જ્ઞેન સાથે અદરાઈ છું.” આ શબ્દ સાંભળતાંજ કેપટન ડીસપર્ડ શીકે પડી ગયો, પણ થોડો વખત તે કંઈ બોલ્યો નહીં.

“શું પેલા માણસ સાથે?” તેણે તીરસ્કાર અતલી કહ્યું. “હું એવોને જાણું છું, લાંબો વખત યે એ જાણુ છું,” તેણી કંપતાં અસરકારક ઢપે બોલી, અને પાછી થોડોક વખત તેઓમાં ચુપથી પંથરાઈ, પણ પછી જુદીજ દપમાં ફેંકે બોલવા માંડ્યું. “વાર મારી વ્હાલી જેમ તારી મરજી.” તે બોલ્યો.

“જુ આશ્વા રાખું છું કે તમે તેને ચાહશો!” તેના નરમ સ્વભાવથી તેણી વધુ છુટ લઈને બોલવા લાગી.

“અલખત! હું તેને ચાહીશ! લીલી!” કેપટન ડીસપર્ડ બોલ્યો. “પણ હું ધાર છું કે સેતારો લાવડનો નથી.”

લીલી અહુ ચુસ્તમાં એકદમ બોલી ઉઠી “તું એમ બોલવાને તારી હીમત કેમ મલાવે છે ફેંક?”

“એમાં તો કંઈ શક નથી મારી વ્હાલી! પણ ચાલ મીન જ્ઞેનને, હવે વધુવાર ઉભો રાખવો નહીં જોઈએ!” તેણે મરકેરીમાં કહ્યું, અને પછી ગાડીમાં લીલીને જ્ઞેનની સોઝે બેસાડીને તેઓથી તે છુટો પડ્યો, પણ તેઓ પાછાં કીલેફાઈં તરફ ગયાં એ વાત ફેંકને ગમી નહીં.

[સંધ્યુ છે.] ચુલખાઈ પુરસેદછ ભુજાળા.

સમ્યાઈ માટે પરચુ કરવા કરતાં એક મોટો ભુમટો માનવો વધારે સહેલ છે.

રોલત એ નવજી લંગર છે, અને કીર્તી માણસને આસરો આપતી નથી; ધધરનો કાયદો છે, કે નેજાન ફક્ત મક્કમ રહે છે, અને તોફાનથી હીલી ચાલી નથી.

સતોષ એક મોદી કીમતનું મોતી છે, અને જે કોઈ દસ હામર ઈશ્વરોને ખરેજે તે મળવે છે, તે એક ડહાપણુ લરી અને સુખી ખરીદી કરે છે.

આડપાણુ અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૨ જી.

ગરમ દેશના રાખાઓ.

પણુ ખાગો, ખેતરા અને ડાડીઓમાંના આડપાણુ, સુખ્યાં, થડ, અને પાતરાંનાં થયલાં હોય છે, અને ચોક્કસ રુતુઓમાં તેમની ઉપર કુલ અને ફલ થાય છે; તે પછી તે ફલમાં ખીયાં પાકે છે. ડાડ, પાનનો વધવાનો આધાર તેના ચુપ્પ થડ, અને પાતરાં ઉપર રહે છે, અને તેને તેમના અવધવો કહે છે. કુસો ઝાડને ઉછેરવાનાં કામમાં કરી ભાગ લઈ શકતાં નથી. તેમનું સુખ્ય કામ તે ખીયાં બનાવવાનું છે, અને તે ખીયાંમાંથી પાછળથી તેજ ભતનાં નવાં ઝાડો ઉગે છે, અને તેથી તેને (કુસોને) ઝોલાદ વધારનાર અવધવ કહે છે.

૧. આડપાણુના અવધવો.

૧-સુખ્યાં ઝાડનો એક ભાગ છે, અને તે જમીનની અંદર થાય છે. સુખ્યાંની આસપાસ ઘણાક ફાંદા નીકળેલા હોય છે, અને તે ફાંદા જમીનમાંથી ઝાડને માટે ખોરાક (જુદી જુદી ભતના ખાર) ચુસી લે છે. ખરાં સુખ્યાં જે જમીનની અંદર થાય છે, તેને હાજ કે ગર જેનું કુસો હોતું નથી, તે તેની ઉપર પાદમાં પછુ કરી થતાં નથી.

૨-પાદમાં એ ઝાડનો ભાગ છે, અને તે ઘણાં ખરાં પાદોમાં ને પતલાં હોય છે, અને તેને એક ફાંડી હોય છે. પાદમાં ઝાડને માટે ખોરાક (કારમોનિક આસીડ વ્યાસ વી-ગેર) ચુસે છે અને તે તથા સુખ્યાં ચુસેલો ખોરાક ઝાડમાં ફેલાવે છે.

૨. આડપાણુની ઝોલાદ વધારનારા અવધવો.

કુલની આસપાસ જે પડ હોય છે, અને એક આણું કુલ આ બે પડથી ઢંકાયું હોય છે, તેમાંનું બાહેરનું પડ ભડું ને લીડું હોય છે, અને અંદરનું પડ પતલું ને ઘણું ખરું જુદા જુદા રંગનું હોય છે. આ પડની અંદર કુલના ખીજા ભાગો હોય છે.

કુલ ન્યાં સુધી ખીજાયલું (કસી) હોય છે, સાં સુધી આ અંદરના ભાગો બાહેરના ભાગોથી ઢંકાયેલા રહે છે, અને તેથી તે બાહેરનાં પડોને કુલનાં ઢાંકણુ કહે છે.

કુલના અંદરના ભાગને કુલની સુખ્ય છંદીઓ કહે છે, કેમકે તે કુલનાં કામનો (ખીયાં બનાવવાના કામનો) સુખ્ય ભાગ બનવે છે. કુલની અંદર દોરા જેવા લાંબા રેસા.

અને તેની અંદર દાણા જેવી ચીજ હોય છે. એ ચીજ તે કોથલી છે અને તેની અંદર કાંઈ બુઝી હોય છે.

કુલના છેક મધ્ય ભાગમાં ખીજાં ફરી હોય છે, તેના ત્રણ ભાગ કાપેલા હોય છે. એક તબેલા ભાગને ખીયાંની કાથલી કહે છે, કેમકે તેમાં ખીયાં થાય છે, સાર પછી તેની ઉપર લાંબી પતલી નળી હોય છે, અને તેને છેડે (છેક ઉપર) ચપટા જેવા ને ચીકણા ભાગ હોય છે.

આ (ઉપર કહ્યા તે) સમગ્ર ભાગે ધણું ખરાં કુલોમાં હોય છે, પણ કેટલાંક કુલોમાં એ બધા ભાગ નથી જોવાતા. કાંઈ કુલને બેને બદલે એક જ પડ હોય છે, ને કોઈને વળી એક ખી નથી હોતું. કેટલાંક કુલોમાં પતલા રેસા હોતા નથી, ને કાંઈ કુલોમાં પતલી નળી હોતી નથી, પણ રેસાની ઉપરની કાથલી, ખીયાંની કાથલી અને ચપટા ભાગ કુલના મુખ્ય ભાગો છે, અને તેથી તે ભાગ ઘણા ખરા કુલમાં હોય છે, પણ કોઈ વેળાએ એક ઝાડનાં કુલમાં રેસાજ હોય છે, ને બીજાં ઝાડનાં કુલમાં ચપટા ભાગજ હોય છે.

ફરફટ—કુલના નીચલા ભાગમાં ખીયાંની કાથલી હોય છે, અને તેની અંદરનાં છણા દાણા પાકટ થાય છે, સારે તેને ખીયાં કહે છે, બ્યારે ખીયાં પાકટ થાય છે, સારે તે કોથલીને ફરફટ કહે છે.

ખીયાંમાં ત્રણ ચીજ હોય છે, ઉપરનું કોટલું અને અંદરનો માવો, અને માવાની અંદરનો ભાગ તે નાનો શેપો હોય છે. જો એક દાણા દાણાને પાણીમાં બીજાવી રાખશે તો તેની ઉપરની પતલી માખી (કોટલું) સોલેલવી નીકળી જશે, ને અંદરનો માવો દેખાશે, અને તેની અંદરનો ભાગ તે નાનો શેપો તે જ્યાં મુખી તેને શેપે છે, ત્યાં મુખી એમનો એમ જલવાઈ રહે છે. ખી શેપ્યા પછી તેનો પીસો છુટે છે, સારે તે માવો ખોરાક તરીકે કામ લાગે છે.

ફરફટ ખીયાંની અંદરના નાના છેરના ત્રણ ભાગ હોય છે, મુખ્ય, યક ને પાદમાં. કેટલાંક છેડાને આ પાદમાં બે, કેટલાંકને એક, ને કોઈને વળી ધણુંથી હોય છે, પાપરીની ખતનાં ખીયાંમાં આ પાદમાં મોટાં ને માવાદાર હોય છે, એ માવો તે પાદમાંની અંદર કે પાહુર રહે છે, ને તેને ઉગતી વખતે ખોરાક તરીકે કામ આવે છે.

એક ખ્યારથી ભરેલું તીજ પ્રસાળથી ભરેલી છંદબી બળાવે છે.

એકદમ મેલેલેલી હોલત થી લય છે; પણ કોમે કોમે હાથથી મેળવેલી હોલત વધે છે.

ખજું છુટાપછુટું આપણા પોતાના હકો બોગવવામાં સમાયેલું છે, નહીં કે બીજાના હકોની નાશ કરવામાં.

ફાપરી મેળવ્યા વગર વાંચવું તદન નકામું છે.

જેઓ કામમાં રોકાયાં હોય છે, તેઓની વચમાં રાખવું જવાને સોલેતાને પળી મુકાવેલી પડે છે.

લેડી જેન ગ્રે.

તિહાસની પ્રખ્યાત બાનુઓમાં લેડી જેન ગ્રે જેનું કોઈનું પણ નામ પવીત્ર થવા પામ્યું હશે નહીં. તેણી અતિ ભલી, નરમ, સાચેસ, શરમાલ અને ધર્મ ઉપર મજબુત એકીન ધરાવનારી હતી.

“જાણીતી રાણી “મેરી સ્કોટ” અને “મારગ્રેટ એનને” ની દાદાણી વાંચી આપણને તેઓની કમનસીબી

પર દયા છુટે છે, પણ લેડી જેન ગ્રે તેથી વધુ દયાને પાત્ર છે. તેણી એટલી ભલી, નર્મ અને સાંલેસ હતી, કે તેણીની સારી ચાલચલણનો ઘડો લેવા કાંઈ પણ રાજ થાય.

લેડી જેન ગ્રે ટોરસેટનાં માફનીસ અને સફેદનાં ડ્યુક હેનરી થ્રી વડી બેઠી થતી હતી. તેણીની માતા ક્રાનસીસ આનડન ને માલેસ આનડન ડ્યુક ઓફ સફેદની વડી બેઠી હતી. અને તેણીની માતા તે લેડી જેનની મમાઈ (કેટી)થી તરફથી લેડી જેનને ઈંગ્લેન્ડનું રાજવંશી લેાલી વારસામાં મળ્યું હતું) મેરી ક્રાનસનનાં બારમા શુદ્ધસની કાનેજર રાણી અને ઈંગ્લેન્ડનાં રાજા સાતમા હેનરીની નહાની બેઠી થતી હતી.

લેડી જેન એક સાદી અને ખીન લોખંડી બાનુ હતી, તોપણ તેણીને તરેલવાર શીખવાનો લોખ હોય એમ માનવામાં આવે છે. તેણી લાટીન, ગ્રીક, હીબ્રુ, આર્ટી, એરેબીક, અને ફ્રેન્ચ એટલી ભાળા ધણી સરસ રીતે જાણતી હતી. મ્યુઝીક અને ભસ્ત કામથી તેણી પુરતી માહીતગાર હતી. એકવર્ગે તેણી પોતાની અકલ દુશીમારીથી જોખાંગી મઠ હતી એમ જણાય છે.

બાળકોને માર અને ધમકાથી શીખવવાનાં શુલ્ જોમ ધણું માખાપો ધરાવે છે, તેમ તેણીનાં માત પીતા પણ ધરાવનાં હતાં. તેઓ તેણીપર ધણું સખત હતાં. તેણી ધણી વાર તેઓની લપકાદાર હાજરીથી દુર થઈ એકાંતમાં પોતાનાં ઓરડામાં ભરાઈ જાનવાસ કરતી. અનેકવાર જ્યારે તેણીનાં ધરનાંઓ મેદાનમાં જઈ શીકારની મજાદ મેલવતાં, સારે તેણી પોતાનાં ઓરડામાં બેઠી નીતિમાન ચોપડીઓ વાંચતી જણાઈ આવી હતી.

એક વખત એક પવીત્ર પાઠરી તેણીની મુલાકાને ગયો. જ્યારે લેડી જેન ગ્રે “પ્રોટે”નું પુસ્તક વાંચવામાં મુત્તાઈ હતી, અને તેણીનાં વહાલાંઓ જગમે શીકાર મારવા ગયાં હતાં, આ બેઈ તે પવીત્ર શુરએ તેણીની જગાનીને વિચાર

કરતાં પુછ્યું કે તેણી શિકારની મળદ છોડી દધ, શા વાસ્તે તેવાં ગંભીર પુસ્તકમાં નંદાનું માથું દુઃખવતી હતી ?

“મને જેટલી આ પુસ્તક વાંચવાથી મળદ મલે છે, તેમાંની પા હીસે પશુ ને શીકારમાં મને મળદ લાગતી હતો, તો હું શીકાર મારવા જતો, “તેણીએ જવાબ દીધો.” “આશ્ચર્ય કે તેઓ ખરી મળદ ધરામાં હોવા છતાં બહાર બેઠકે.”

“અને મારાં જવાન બાનું પ્લેટોની જોડી ફિલસૂફી તમે કેમ સમજવા લાગ્યાં ?” પાદરીએ મનથી તેણીનાં વખાણ કરતાં પુછ્યું. “બાનું, એ પુસ્તકની મળદ કોઈ જોસ્તો તો શું પશુ મરદો વરીક સમજતા નથી.”

“તેનું કારણ છે. એ લાભ ગેળવતાં અને લાભ મહોડો એજ છે, કે તે પરવરદેવારે અને સખ્ત સ્વભાવનાં માત પીતા આપ્યાં છે. અને નર્મ સ્વભાવનો માસ્તર બખરશે છે. ને હું મારાં માતપીતાની હાજરીમાં બોલતાં, મુઝી બેસતાં, ચાલતાં, વાંચતાં, લખતાં, ખાતાં, પીતાં, બખવતાં, ગાતાં, યા દરેક દરેક બાબદમાં જરાળી સુધી, તો તેઓ મારીપર ઠાણુંનો વરસાદ અને કેટલીક વેળા થોડો ઘણો માર પશુ તોડી પાડે છે. દરેક ગીજ બસ મારે મારાં મા બાપની રૂબરૂ બરાબર વગર સુકે ખોદાએ જેમ પેલા કાપી છે તેમ કરવી નોંધે. ને હું મારા માસ્તર મીઠું એકમર પાસે જઈ છું, તો તેવન એટલા નર્મ છે કે અને તેવન ને કહે છે તે બધું તરત બેજામાં ઉતરે છે. શીકારમાં મારો વખત એટલો સરસ જાય છે, કે જેથી અને ચોપડીઓ સાથ ઘણી સારી દોસ્તી જાપાઈ છે. અને તેઓ વિનાં મને ચાલ્યું નથી.”

જ્યારે તેણી બેઠકની યઈ જ્યારે તેણીને મરજી ઉપાંત એકાંતપણું છોડ્યું પડ્યું.

હુકુક એક નોરધમખરેન્ડ એક હીમતવાન પશુ અતિ લોભી એકજપેટો, અને મક્કમ બવાસનો પુરુષ રાજ એડવર્ડ છતાં દરખારમાં હતા. તેનો લોભ ઉકેરોમાં કે પોતાનાં ખાનદાનને ઈંગ્લંડની રાજ ગાદીઓનાં કુટુંબ સાથ નેડવું. આથી તે કિતુરી શમ્પે ઈંગ્લંડનાં જવાન રાજ છડા એડવર્ડને પોતા તરફ છતી લીધો અને તેને સમજાવ્યો કે પોતાની બન્ને બેઠકો મેરી અને ઈલીઝાબેથને રાજ ગાદીનાં હકમાંથી રદ બાતલ કરી લેડી જેન એને તખ્તની વારસે કેડવો. આપણે જાણે છીએ કે લેડી જેન એ પોતાની મમાઈ તરફથી ઈંગ્લંડની ગાદીપર હક ધરાવતી હતી; તો પશુ મેરી અને ઈલીઝાબેથ કરતાં વધુ હક તેણીને હતો નહી. બન્ની અને સદ્યુથી જેનને પોતા પાછલ ગાદીનો હક આપવાને એડવર્ડ છતાં આનાકાની યઈ નહી, જેથી હુકુક એક નોરધમખરેન્ડ પોતાનાં ચોથા બેટા ગીલ્ફર્ડ ડગ્લી સાથ જેનને પરજીવાવાનો વિચાર કીધો, અને તેમાં તે દાખ્યો. આ અપસુકને ભયાં લખા ૧૫૫૩ નાં મે માસમાં

વારસ જેનને કેડવી. તેણીનાં લગન બાદ એડવર્ડ રાજ જવાન વધે બે માસમાંજ મરણ પામ્યો.

લેડી જેનને કુરત તેણીનાં કિતુરી સસરા હુકુક એક નોરધમખરેન્ડ વાકેફ કીધો, કે તેણીનાં સગા એડવર્ડ છડા એ તેણીને રાજગાદીની વારસે કેરવી છે, જેથી હવે તેણી ઈંગ્લંડની રાણી યઈ છે. આટલી બખરથી જેન જેટલી ઈંગ્લેન્ડની રાણી યઈ છે. આપણે જાણે છીએ તેમ લેડી જેન લોભી યા હક દુગાડે તેમાંની હતી નહી. તેણી તે સાંભલતાંજ અજાણી અને દુઃખથી થોડોવાર ચંબ ચંબ ઉભી. તેણીએ જવાબમાં જણાવ્યું, જે સાહબની મેરી કરતાં તેણી જરાળી વધુ હક ઈંગ્લંડની ગાદી પર ધરાવતી ન હતી, અને મેરીનાં હાથમાંથી તેણીનાં હકની રાજગાદીની લગામ કુટી લેવાને પશુ તેણી મિલકુક રાજ નથી. તે બન્નાં દીકરી બાનુંનાં સાચાં વચનોને માને કાણુ ? તેણીનાં સગાં-જો અને માત પીતાએ તેમજ મસરાએ તેણીપર ઘણું દયાણુ કરી તેણીને તે ગાદીની વારસોનાં હક કચ્છ રાખ્યા હતા. તેણીનું તેઓ સામે કાંઈજ આશુ નહીં કેમ ચાલે ? ઈંગ્લંડની રાજમાદી સાથ પોતાનાં કુટુંબને જોડવા જ્યાં પેસો તજવી રહેશે તેણીને સસરા હુકુક એક નોરધમખરેન્ડ તેણી ઉપર જમીરી કરતો !

લેડી જેન ઈંગ્લંડની ગાદી કબજાવાને બીહધી, કમકમી. તેમ કરવાથી તેણી બુદ્ધીની શોદમાર કહેવાશે. કાંઈનો માલ ખુચવી લેશે એનાં જોયો મહોડો શુનાદ તેણી બીને કોઈ માનતી નહી. તેણી નારાજ યઈ યઈ. તેણીનાં કરડા સસરા આગલ તેણીનું કાંઈ આશુ નહી. અતિ તેણીએ અતિ નારાજ સાથ ઈંગ્લંડની રાજમાદી કબુલી. તેણીને ધામધુ-મથી ગાદીપર બેસાડવામાં આવી.

લેડી જેન એ ઈંગ્લંડની રાજકરતી યઈ, તેણીની સાચની સાહદથી તેણીનો ધણી ગીલ્ફર્ડ ડગ્લી પશુ રાજ તરફ અતવગનો હક ધરાવવા લાગ્યો. દીકરાંથી બાપ હુકુક એક નોરધમખરેન્ડ પશુ રાજ તરફ સગપણ ધરાવવા લાગ્યો. તેણીને હસ્તક સર્વે ઠાપરની ચાવીઓ સોંપવામાં આવી.

આ તરફ રાજ છડા એડવર્ડની બેઠક મેરી પોતાનો હક બુધે તેમાંની હતી નહી. તે સાંકડા મજની નખલી તખ્તેતની પશુ અતિ અદેખી જોરતે લેડી જેનને પોતાનું રાજપદ છીનવી લેવા મારે ગરદન મરાવવાનો કસદ કીધો. સોંકડાનાં આગામીઓ અને પોતાનાં સગાંઓને ઉશકેરતે મેરીએ લેડી જેન સામે ઉભાં પીઠાં. વલમાં માંમલો ઉઘરાઈ જશે એવું જોડેને હુકુક એક નોરધમખરેન્ડ પોતાની થોડા વખતની મેટાઈ અને સવા પીઠોરની પાદશાહી તરફથી ફરી બેઠો. તેણે લેડી જેનને કાંઈ પશુ સારી સલાહ આપી નહી. ગરીબ લેડી જેન તેણીએ રાજપદ મેલવા કશું કીધું ન હતું, તેમજ હવે છોડી જવા પશુ તેણી કાંઈ કરવા માંગતી હતી નહી. મામલો ધારતી બીંધે થયેલો નેષ, તેનાં

સાચાં માટે સમજણ આપી. મેરી જેને એકે બેસે તખ્ત થી ઉતરનાં પોતાનાં પીતાને કહ્યું, “તખ્ત છોડી જતી ખખરથી હું જેટલી ખુશી થઈ છું, પીતાજી, એટલી થી તે મેલવતાં મને ઉપજી હતી નહીં; એ ફક્ત મેં ઘરમાં અને માતાજી તેમજ ખીજાં સગાંઓનાં દયાભૂયી પુષ્પ રાખી હતી.”

હવે રાણી મેરી ગાદી પર આવી. તેણી ઈંગ્લંડની પેલી હાલીની રાણી ઈનીઝાએટની બેઠન હતી. જેવી મેરી રાણી / કે પુરત તેણીએ લેડી જેન અને તેણીનાં ખાવિંદ ગી-રૂં ડહીને રાજ સામે ફિતર કરવાને વાંકે મુકી ટા-માં પુરમાં.

ગરીબ બચારી લેડી જેન તેણીને જેવી ટાપરમાં પુરવા-આવી, કે તે બેચુનાદ બાનુએરાત અતે દહાડો ધરનાં સ્તંદાં વાંચવા માંગ્યા.

તેણી બંદગી કરીને ઇચ્છતી કે “ઓ બોદા તું બજીએ ૪ મેરીના હક છીનવી લેવાને મેં કાંઈખી કીધું હતું ની, મેં મારાં સગાંઓનાં દયાભૂયી ગાદી કમુલી હતી. ઠી જે હું શુનેહમાર હોવું તો મને મોક કરજે.”

રાણી મેરી જે પંચ પાસતી તે જેન પાસતી ન હતી. / જેન રોમન કેશીક પંચ પાસતી હતી. આથી મેરીએ નની નાદાન વયપર દયા બતાવી તેણીને કહેવાયું, કે તેણી મેરીના પંચ પાસવા કમુચે, તો તેણી તેજો બનિને પીની સત્તામાંથી મોકલ્યાં કરે. લેડી જેન પોતાનાં પંચ / મન્નુદ એકીન ધરાવનારી હતી. તેણીએ વિચાર્યું કે તેણી કદાચ મેરીના પંચ કમુચશે, તો પંધી ખીલ સંભ-કા પછુ તે પંચ પરથી દીલ ઉતારશે. તેજો વિચારશે કે / તારે લેડી જેન જેવી એક એરાત મમ્મ વિચારતી અને / મન્નુદ એકીનવાની હોવા છતાં રોમન કેયલીક પંચ છોડી / ખીજા પંચમાં ગઈ છે, હારે તેણીને કાંઈ પછુ તે પંચ-વધુ એકીન મજેલું હોયુ જોધયે. જેને વિચાર્યું કે / પંચથી એકીન ઉતારીતે જીવવાનાં કરતાં તેની પર એ-ન સાચુત રાખી મરવામાં વધુ સવાબ છે. તે મમ્મ-ની બાનુએ રાણી મેરીની માંગણી ના પાડી.”

તે નાશકારક દીન આગ્યો, કે જે દીને લેડી જેનને રા-મેરીએ ગરદન મરાવામાં જરા પછુ દયા બતાવી નહીં. / તારે તેણી ગરદન મારવાની જગ્યાપર જતી હતી, હારે / તેણીને ગરધે રમને તેણીનાં જવાન ખાવિંદ મીલકૂં ડહ-નું ગરદન મારેલું ઘરીર અને ધડ દેખાયું. તે દેખાવ-/ લેડી જેને હાજરો આંશુંએ વસીયાં.

ગરદન મારવાની જગ્યા પર જઈ લાગનાં તેણીને મરતી / વાને જે સમ્પ્રાયધ મોક બેથું થયું હતું, તેજો તરફ / ને મીને તેણીએ ખુસ્તા અવાજે કહ્યું.

“ઉમરાવો અને ખીજા જીતબાદઓ, જે શુનાદ મારે / ઈ આને રાણી મેરી ગરદન મરાવેલે, તે શુનાદ મારે હું / ને તકસીરવાર છું.” મેં રાજ ગાદી મેલવવાને કહ્યું ફિતર / ૧૬૭

કીધું હતું નહીં. ફક્ત દયાભૂયીજી મેં તે રાજગાદી કમુચી / હતી. હું ખુશી છું કે મારા પરવરદેમાર પાસ હું તદન / પચીન અતે બેચુનાદ બજીએ. મરવા પેદલાં હું સંપેને કહું / છું કે મારે ખાતર, મારા જીવનાં છુટકારાને ખાતર બંદગી / કરો. ધર્મ પર મને મન્નુદ એકીન છે. મરનાંથી તે એકીન / હું છોડતી નથી.”

હાર બાંદ તેણીએ પોતાની દાસી મીસીસ એલનને પો-તાન ગ્વવસ અતે રોમાલ આખ્યાં ટાવરનાં કાનસરેજવને / તેણીએ પોતાની એક ચોપડી આપી, જેમાં તેણીએ પોતાનાં / ખાવિંદ વીચે લખ્યું હતું:—“માણસાઈ ઇનસાફ તેની વિરુદ્ધ / હતો, પણ બોદા તેનાં રૂદ અને જીવતે પુરતો બદલો આપે.” / પોતા મારે તેણીએ લખ્યું હતું, કે એ કે તેણી પોતાને / બેચુનાદ માંલે, તોપછુ એ તેણીને તે વાંકને માટે તકસીર-વાર / ટેકાવવામાં આવે, તો તેણીની નાદાન્યન અને જગ્યાની- / નો વાંક કહેવાયે, જેથી તેણી છુટે છે કે બોદા અને સર્વ / તેણીને એ બદાનાથી માર કરે.”

આંખતે મારો આંધવામાં આગ્યો, અતે—“ઓ બોદા, / તારા પચીન ઇનસાફને હું મારું રૂદ સધુકે કહ છું” નાં / બોલ સાથ લેડી જેન આ દગાખોર દુન્યામાંથી ચાલતી / થઈ. ૧૫૫૪ ની અરમી ફ્રેન્ચવારીને દીને મેરી જેન એએ / પોતાની નદાની જીંદગી ખતમ કીધી. તેણીને મારે મમ / કરનાર અને તેણીનાં સદશ્યો પીછાળનાર ધણાં હતાં. તેણી / બચ્યાં જેવી નિરોધતા, અને જીવરગી જેવી દાનાઈ ધરા-વતી. અતે એ બધું અઢાર વર્ષની કુંક મુદતમાં તેણીએ / પૂરું કીધું. અઢાર વર્ષની ઉંમરની કવી / સાદાબીદીના જન્મે / જન્મી, ફ્રિચમુદો જેવી ઉડી વીધા હાંસલ કરી, શીરેસ્ટાઈ / પચીન જીંદગી શુભરી, તોપછુ એક વુગ્ધ દીખમાં ઉપર મા / વાપ અતે સગાં વદાસાઓનાં લોખતે ખાતર અતે ધર્મ / પરનાં સાચાં એકીનને ખાતર તેણી મુધી અને આન સુધી / લેડી જેન એ જેનું એકીબીજન લેખી સગાંઓથી નાથ પામ્યું / નથી. નદાની અઢાર વર્ષની ઉમરે બચી, સાચી, ધર્મા, નર્મ, / લેડી જેન એને દીખમું મહોત લાલક નહતું.

મેડરબાનું કાવસહ ટાવર.

ખીજાં માણસોનાં પાપો આપણી આંખ સામે દેખાય છે; / પણ આપણાં પોતાનાં આપણી પીડ પાછળ દોષ છે.

તમારું દીલ જુદામાંથી બાહ્ય રાખજે અને ખોદા તમને / જલદીથી તેને મલતો મેલેડો આપશે.

જેમ મોરીને માલ રાખનાર માર કહેવાય, તેમ શુભળ / નીલ સાંબળનાર તેજોજા ખાજ કહેવાય.

જીંદગીનાં મોટા દુમ્મર—જીંદગીનાં મોટા દુમ્મર અને શીલ- / સુરી એ છે કે આપણી દાવની દાખલને સોંપી કરસ અખરી, / પછી તે સારી દોષ થા નહીં; ફરખે સજીવીથી સોસવાં અને / શુખે અધમખાનાં અને ઉપકાર સાથે લોખવડ.

કાગળ લખવા વીશે થોડીક સુચના.

કાગળ લખવાની રીત એ આપણી કેળવણીનો અગત્યનો ભાગ બનવો જોઈએ. તેની શક્તિ ભારે છે, તેનો દીવાસો મોટો છે, અને તે લખનાર તેમજ વાંચનાર બંનેને દુનિયામાં કોઈથી ખુશનુમાં યા તો કોઈથી કેટલાય ભરેલું કામ થઈ પડે છે.

વારંવાર પુછવામાં આવે છે, કે “એક સારું કાગળ લખવા માટે કયા કાગળ મુજબ ચાલવું જોઈએ?” અને તેનો વારંવાર જવાબ મળે છે કે “તને જેમ જોઈએ તેમ લખો.” હવે જોકે આ બાંધી સરસ શીખાવણું છે, તોપણ ખરાબ રીતે જોતાં ખાતરી વિનાની નથી, કારણકે આપણે જોડીએ ને કરતાં વધારે સારું લખવું જોઈએ. ખોટા, વિચાર વિનાના જોડો, એકતાં એક શબ્દો ધડી ધડી જોડવાની રેલ, અને એવીજ બીજી ખાતરીના વાતચીતમાં માફ થઈ શકે છે, પણ કાગળમાં તે માફ થઈ શકે નહીં, કારણકે લખનારને વીચાર કરવાને, વીચારો અને જોડો પત્રક કરવાને, તેઓને વધારે સારા આકારમાં મુકવાને, અને લખ્યા પછી પાછું વાંચી જોવાને વખત મળે છે; વીચાર વિનાનું લખાણ નહીં માફ થઈ શકાય તેવું હોય છે, કારણ કે કાંઈ આપણે જોડીએ છીએ તે શુદ્ધી શકાય છે, પણ જે કાંઈ લખેલું હોય છે, તે તો હમેશા શુદ્ધી રહી જાય છે.

કાગળ લખવામાં જે ચીજોને હદ બાહાર જતાં અટકાવવી જોઈએ છે:—

પેદલાં તો ઘણીજ સફાઈથી લખવું નહીં, એટલે કે ‘આપણું’ જાન અને દુશ્મીઆરી બધું ખતાવી દેવામાં વીચારથી લખવું નહીં. અતીશય મુશ્કેલી વીચારો, મોટા મોટા જોડો, ભયંકર ભરેલા જોડો, દુકમાં આપ બહાલ, અને ખોટા લખાણ ખતાવવો ન જોઈએ, તેમજ વધી અતીશય એકરકાર યા ખાતરી ભરી રીત પણ વાપરવી ન જોઈએ; બીજું એકે આપણાં લખાણની ભાષા ઘણી સાદા અને સહેલ હોવી જોઈએ, પણ વધી હલકી ભાષા પણ વાપરવી ન જોઈએ.

વ્યાકરણમાં ભુલ કદી પણ કરવી નહીં. તેપરથી આપણું અજાનપણું અને ખાતરી ભરી કેસવણી જણાય છે, અને લખનાર વીશે સારો વીચાર જોઈતો નથી.

જ્યારે કાગળ લખો ત્યારે તમે કાણ છેવો અને કાણ પર લખો છે તે શુદ્ધી જતા ના. તમારી કલમને છુટથી

પણ દાહપણથી ચલાવજો, એક સારું કાગળ લખવામાં સીકત, લાગણી સરલતા અને કાંઈ વધારે બીન એકલે-કાલું જોઈએ છે, જેનીપર તમે લખતાં હોવો તેની ઉમર, ભત્તી અને દરજ્જાને હમેશાં ધ્યાનમાં રાખવો.

કાગળ લખવામાં ચોક્કસ કાયદાઓ છે, જે સારી કેસવણી અને નમનતાઈ બધા કાગળને લખવા માટે જરૂરનાં છે:— જોડોને કદીથી દુકમાં લખવા નહીં. (કાંઈ કામ ધધાના જોડો ચીવાય),

કદીથી છેક અને લીટાઓથી ભરેલાં કાગળને જોડકાં ના.

કદીથી તારીખ વિનાનાં કાગળને, રહેવા દેશો ના.

કદીથી એઅબીબડું લખશો ના.

કદીથી જે કાંઈ ખરું ન હોય તે લખશો ના.

કદીથી નહીં જાણવા લાયક કાંઈકની હેવાલ આપશો ના.

જોડી ખરાબર કરજો.

ઉક્તી શકે તેવું લખજો.

કદીથી ખરાબ હક્કા શબ્દોનો ઉપયોગ કરશો ના.

જ્યારે દુકા બેસિયી લખી શકાતું હોય, ત્યારે કદીથી લાંબા યા અસાધારણ જોડો વાપરશો ના.

જોડોએ.

ભ ર વા-ગુ થ વા વી શે.

“દેશી” નો કદીનો કોર

ખાસે આપેલી “દેશી” એટલે જોડોનાં કોર “કુચલ” (દોરીનાં રેશમો) ભરવાથી ઘણી મુંઝર લાગશે એના પાતરનાં લીલા-વજ્ર મહદતા ઉતરતા રંગનાં લેવાં, કદી સહેદ અથવા શીકા જાણુરા રંગની લેવી, કસમે ભરવાથી પણ આ કોર બહુ શોભશે.

ઉપર આપેલા કેનવાસનાં અક્ષરો ઘણાં ઉપયોગમાં લેવાઈ શકશે.

વીરોલ.

આ “શ્રી વિર” પુર્ણ, કોટમાં, નાં ૭૦, હાનગી રોડમાં “કચસરે હિન્દ” સ્ટીમ પ્રેસમાં પ્રિન્ટ થઈ કરમણ કાગલ મેન્ટ્રાએ બાંધ્યું છે.

ભલાઈ ને ખુરાઈ.

મોજુસલતની કારવાઈ ઇમાને કામકાજમાં "ભલાઈ" તથા "ખુરાઈ" એ એકસરખા ભાગ લેતાં આંખમાં હતાં તેમાંથી એક પ્રસંગે "ખુરાઈ" એ "ભલાઈ" ને હાંપી મુકી; કેમકે "ખુરાઈ"ની સંખ્યા ઘણી વધી જવાથી તેનું જોર વધી પડ્યું હતું, અને ધૃતીપર તેનો અમલ વેગથી ગયા હતા. "ભલાઈ" સ્વર્ગમાં હજી ગઈ, અને તેના પર જીવમ શૂનરનારના હાથર તેનો વેર લેવાનો વાજાંબી દંડ મોંઘેલો. તેણે અજાણ કાંધી કે હવે "ખુરાઈ"થી મારા છાપાડા કરે, કેમકે તેની અને મારી વચ્ચે કોઈ સામાન્ય રીત નથી એટલે મારેથી તેની સાથે રહી રાહતું નથી તેમની વચ્ચે દબેશમાં જમણે ચાલતો હતો માટે દબેથી એક બીલાના રમણ સાર મઠમ હાથરો બધાય એવી અરજ ભલાઈએ સ્વર્ગને દીધી. બેહેરતે આ અરજ મંજૂર દીધી અને એનો દંડમ કાઢ્યો કે હવે પછી "ખુરાઈ"એ ધૃતીપર એક બીલાની સંખ્યામાં જવું, પણ "ભલાઈ"એ પોતાનીકે મેળે વગર રહેતે લોકોના ધરમાં પ્રવેશ કરવો. એ અવધાનો પરીણામ એ થયો કે, "ખુરાઈ"નો વીરવાર બોહોલો છે અને તે એકપણ એક આતી નથી, પણ અમ્યાન આવે છે; પણ "ભલાઈ" બેહેરતમાંથી નીકળી એકી જુદી જુદી એક પછી એક જે કોઈ તેની કદર ભણે છે તેને સ્વાં ભય છે. એક રાખરે પોતાના પર આવી પડેલી "ખુરાઈ" એની આ વાત કહી છે. તેનો પડાવ લકનહથી કાન પુર થયો હતો, અને વરસાદને બીજે કેટલાક શાહાદા સુધી તેને સરદી તથા લીનાસ ખમતી પડી હતી અને થોડાક દીવસ પછી ખુરાઈએ તેના પર આવી પડી. તેને સુરતી તથા યાદ લાગવા માંડ્યા. તેના હોય થતા દુઃખ બીસકલ વળતા રહેવા. કંઈ પણ કરવું હોય, તો તે મોઢી તલલીક હોય તેમ લાગે; અને તે ના તાકાત તથા હલાસ યદ થયો. શરૂઆતમાં તેના મોઢોમાં ખરાબ સ્વાદ આવવા લાગ્યો, બુખ વળી રહી અને કદાખાં તે તેથી છાતી અને પીઠમાં દરદ થવા માંડ્યું. જ્યો તેની જમણી કુખમાં તથા દમ્બરને પગના નળોમાં બેવરકુ દરદ તથા ભારેલાન જેવું લાગવા માંડ્યું. આ કાકે વખત પછી તેના હાથ કુચી થયા, અને તેના પગના સનાય પીડાથી બરજ આમ્યા. શતના લેખ નહોતો અને એને કંઈક દીનો તક તેને કંઈ આરામ મળ્યો નહોતો. દૈન્યરોજ નવખાઈ વધતી ગઈ. નરા લેખ આવી કે દરદને લેખે તે જમી કડે. આવી હાલતમાં તે કંઈક મહીના તવક રહેવા, અને તેણે મને કહ્યું કે "એ કેટલાંબોતે રૂંધેથી દવાદારમાં ખરવી નાખવા છે, અને કેટલાક મહીના પછી મારી હાલત આજની કતાં ખરાબ છે; અને આખરે નીસસ યદ મેં બંદગી-છોટી કે એ ખોડા કુ વારે આધારે હજી અને હાલુ છવતો છાંજી તો તેમાં શું? તલવાર તુજી માથું ધરી કાઢેના સંકાં કદાપી નવાવર આવતો. પણ રહે, તો તેમાં શું વલણ!" નરાક આરામ પડે તો નહીં જે હેલાં કરનાં પધારે મામા હાલ યાવ, એવી સ્પીનીમાં તે રીનાયા કરતો હતો તેનામાં સીમરસ ક્યુરેટીય સી

રપથી થયલા અલચળ કરે તેવા આરામની ખબર સાંભળી તેણે એક શીટી મંગાવી, અને એ દવા લેવા માંડી. ત્રણ મહીનામાં તેને સાર લાગવા માંડ્યું. દર દરેક શુધુ, બુખ પાછી આવી, ખોરાક પચવા લાગ્યો અને તે હાલમાંથી આજ સુધી તેને કદાપણ મંદવાડ થયો નથી. અરેખર તે "ખુરાઈ"ને વરા યદ થયો હતો, પણ "ભલાઈ"માની એકને જોજમી કદા દવાની તેનામાં શકતી હતી. સીમરસ સીરપ બતાવ નો કીરસ્તો હતો, અને તેની સતા એટલી બેરાવર હતી કે તેથી "ખુરાઈ" જમણીથી હારી ગઈ. હવે આ રાખરને શું થયું હતું? રાખર અને લાંબી મુદતનો કેલેન્ડરો રોમ. એ થવાનું કારણ શું? અપચું તથા અજીરણ. એ વાત ખરી છે કે ગરીબ આદમીનો રોક તે ના છવને ખાઈ ભય છે, તેમજ અજીરણ તથા બેદક કમી સરીપર પોતાનો માર મારે છે. અને જેમ જો દાએ "ભલાઈ"ને તેવી કદર શૂનરનાર સાથે એકી જુદી જુદી ને એક પછી એક મોકલે છે, તેમ તમને બીમારી યાવ તે વખત એક ખરી અને પકે બરેથી રખાય તેવી દવા જે સીમરસ ક્યુરેટીય સીરપ છે, તેની વચ્ચે બુખ ભણે એવી હમણી દુવા છે. સીમરસ ક્યુરેટીય સીરપમાં માત્ર વનસપતીની ખાસીયત છે, અને તે સારમાંસાર તથા તાનમાં તાન વસાણાથી ભરેલો છે એટલે તેના પર પુરેપુરો બરોસો રાખી રાખાય છે. ઝોમત દર બાટીકી દેકે રૂપયા ૧), રૂપયા ૨), ને રૂપયા ૪) છે. એ દવા નાપોવાની રીતનો પ્રવાસો બારતી પર લેપેટલા કમગમાં હાપેલો છે. એ દવા હાલુરવાના મુખ્ય ભલેરોમાં અપવા એના માટીકે "એ. એ. વાઇટ. લીમોરેડ" ૫, ફોર બસ સીટ, મુખ્ય. પોસીધી સીધી મલતી.

૪

G.

તદન નવીન ધપની અને ઘણી સરસ છપાઈ સાધની

ખોરદેહ. અખરેતા (તની માએનીના સાર સાથે.)

વીઢન પ્રોફેસર વેસ્ટરગાર્ડના અવસ્તાનાં છપાવલાં પુસ્તક ઉપરથી

અસાર સુધી કાપવાનાં પુસ્તકોમાં અવસ્તાનાં કચારો અચુક ભણાવાથી ઉચી ગીઢ પ્રમાણે અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારો દાખલ કયા છે અને ઘણાં નાનાં દદ છતાં એ પુસ્તકમાં અમેમ, યથા, નીમારડી, મેડો, પતેતો, નીરંગ, બાલો, નમસકાદો ઉપરાંત નવ ચક્રો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કર્ત્રિમત: ખાસ જોવા ખોરદેહ ગીતીટ સાથ નીનો ૩૫; ચાંચડાનાં પુર્કો સાથ ગીતીટ કરેલીના ૩૨; મોરકો ચાંચડાની કુલ ગીતીટીના ૩૩. દેશા પરવાચાએ પોસ્ટરના એ આના બધુ વાંચી "કચરકે લિન્ડ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેતી.

મુંબઈ, મધરાસં તથા સીલોનના નામદાર ગવરનરોના આસરે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની

સીવવાના સાંધા

અમારા સાંધા આસવામાં સેફ્ટી તથા ઝડપવાકા દેવા

યથા છે તે હાલ લોકો નકળી માલ ખનાવવા લાગ્યા છે ને

સીંગર કંપની વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને ખરાબ.

ના, કારણકે સમગ્ર ચક્ર છે તે સોતું હોતું નથી ને જે પહેલાં સોધ.

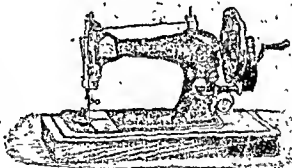
દરેક સંસ્થા પર અમારો

છાપ તથા આખું નામ

“ધી સીંગર મેન્યુ

ફેક્ટરીંગ કંપની”

કરી હોય છે.

૮૦ હુકાને

જણ ગમે તેવો

ચંતો પણ તેને લેવા

શકે તેમ હપતેથી પણ

આપવામાં આવે છે.

સોય, દોરા, તેલ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને ખાતુંઆને સીખવવાને માટે માણસ-ઘેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંધામાં અમારો વી. એસ. નામનો સાંધો કુટુંબોને લાયકનો, ચોલવામાં સેફ્ટી તથા હાલની નવી સોય મુજબની ખનાવતો છે. સીંગરનો દરેક માલ અમારીજ દુકાને મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની,

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

❖ આદિત્ય ૧૮૮૪ ❖

પુસ્તક ૧ કું.]

[અંક ૮૩૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસે પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સારે વાતે ઉપયોગી
થઈ પડે તેવું માસિક જોડાણું.

❖ લખનારાં—પારસી બાલુઓ. ❖

મુ'બદલ:

કયસરે હિન્દ સ્ટીમ પ્રેસમાં,
સામલ સવસલ મેકેતાલે પોતાને તરફ લખ્યું છે.
સંમિત વરસ ૧ ના વ્યાંગ ઉપર રૂ. ૩;
પૈસા ૬ આપા.

તો તું પશુ તેમ કરવાની રજા આપે; પણ જેણે તુંને આટલાં વરસ મુજે મોટે ચાહી છે, અને તારે માટે ધણુ ખર્ચુ' છે, તેનો હાથ ના પાડી તેને તું નીરાસ કરશે? મારી પીરજાન લાવ ને અને મને કહે કે જે અલંત ખ્યાર અને માયાથી તારી સંભાળ કરવા માટે અમે જેને પસંદ કર્યો છે, તે તારી ગયલી તનદરેસ્તી પાછી નહીં મુધારી સકશે!"

તેણીએ ઉપર જોયું. અને તેણીના શીકા પડેલા માથે તદન લાસ યથ ગયા. 'લાં એક હોયો, મરદાનગી ભરેલા દેખાવનો માણસ તેણી તરફ દીક્રોતો હોતો હતો. તેના ખ્યારમાં તેણીએ તેનો શીકા મેદેશે, ગંખી પડેલી આંખો, અને બેસી ગયલા માથો જોયા નહીં. "મારી પીરજાન, મારી પોતાની પીરજાન," એ સીવાય તેણીએ ખીજું કંઈ બોલેલું સાંભળ્યું નહીં અને તેણી એકદમ તેના પોહલા કરેલા હાથોમાં જઈ પડી રહ્યા હાગી.

"મારી અલંત વહાલી દીકરી, તું અમોને માફ કરશે!" દીનખાઈ ખ્યાર અને ઉશ્કેરાયલી લાગણીઓ સાચના સાદે બોલ્યાં. તેવજીની દીકરી તરતજ પોતાના અદરાયલા વરના હાથમાંથી છુટી થઈ તેવજીને વળગી પડી. "તારા માપે મારી પાસ વચન લીધું હતું, કે તુને એ વીગે કંઈ પણ જણાવતું નહીં, અને છેલ્લી થકી વેર તે વચન મેં પાળ્યું છે; કારણકે મારી દીકરી, તારી બનવેલી દુઃખભરી દુર-જોતો અમો બરેલા વાલી નહીં આપીશું એવા તારા એક થકીના શક માટે પણ શું તું ઉપડી સમને લાગતી ન હતી? મારી પીરજાન, તારી દુરને તેં એટલી તો યુગે મોટે બન્યો છે, દરેક બાપદામાં તું એટલી તો અમોને તા-બેદાર નીવડી છે; કે તારી તરફ અમો એવાં યાતકી થઈ શકેતજ નહીં. મારા વહાલાં ફસતમ, હવે એ તારીજ છે, કંઈ પણ બીજક વગર બોલે દીવે એવું મુખ તારે રવા-ધીન કરે' છું, કારણકે તેણીને માટેની તારી લાયકાત તે પુરવાર કરી આપી છે."

સાર પછી દીનખાઈ મનચેરસાહે આ બે વહાલાંઓને થોડો વખત એમણાં બેસી વાત કરવાની ને ટક આપી, તેની ઉપરનો પડેલો આપણે ઉચકીશું નહીં. એટલુંજ બસ છે કે જે દુરને તેઓએ બન્યો હતો, અને તેના ને જ-દેલા મળ્યા હતા તે માટે તેઓ મુખી હતાં, અલંત મુખી હતાં. જ્યારે જે કંઈ જાન્યું હતું તે સધળાંઓએ જાણ્યું, સારે તેઓનાં કોઈ પણ એવું નહીં હોયે કે જેનું દીવ મુસ યયું નહીં હોય. પીરજાન સધળાંની માનીતી હતી, અને તેણીને મુખી થયલી જોઈ સધળાં રાજ થયાં હતાં.

"પીરજાન, અમારાં ગરીબાં મેદગામમાં અમારી પાસેના નાના બગલામાં રહેવાને તું કમ્બલ કરશે!" તેણીનાં બંને-વીએ તેણીના કાનમાં કહ્યું. "તેં દમારા ને નાના બગ-લાને ધણો વખાણ્યો છે, તેને તારું પોતાનું ઘર કરવા તુંને ગમશે? ને નહીં ગમતો હોય તો મને કહે કે તેમાં શું

શું ફેરફાર કરાવું, અને આજાઉદીનનાં જાણુ કાણસ માફક હું સધળું તેમાં એકદમ ફેરફાર કરાવી નાખાય."

"આ વહાલાં, વહાલાં કેખરો હું જાણું છું કે તમે ફસતમ તરફથી બાથ લીધી નહીં હતો. આજે હું એટલી બધી મુખી થતો નહીં. ખીજું વધારે માંગવાને બદલે, તે-લાનેજ માટે તમે મને તમારો ઉપકાર માનવા નહીં દેશો!"

"નહીં મારી નાની પરી, હું કંઈ તેમ કરવા દેવાને નથી. કારણકે હું તો જે સાચું હતું તેજ બોલ્યો હતો અને પીરજાન તેમ કરવાની મારી ફરજ હતી કે જે ફર-જને ઉપકાર અથવા તો વખાણુ જોધ્યે નહીં. તું જાણીને ખુશી થશે કે બેદગામની દરખાસમાં ફસતમને પોતાની લા-યકાતને લીધે અને નહીં કે અગારા કોઈના વગથી, ધણી સારી વગવાળી જગા મળી છે, અને લાંથી આગલ વધ-વાના ધણા સારા "માન્સો" છે. હવે ફસતમ મારા ભા-ઈના બચાવનાર અને મારો અતકગતો માનીતો દેસ્ત થતો હોવાથી તેનાં અને તેની બાપડીનાં દરેક મુખની ગેરિવણુ કરવાની મારી ફરજ છે."

"કમી, ફરજ ફરજ કરી મને ચીડવો ના. જો તમે ફરીથી એમ બોલી મને નહીં ચીડવવાનું વચન આપશો, તો હું કમ્બલ કરીશ કે મેં ફસતમની પુરતી વખાણુ કરી ન હતી. હું ગેરવાજબી અને બીન માયાજી થઈ હતી."

"નહીં પીલાં તું ગેરવાજબી પણ નહીં હતી અને બીન માયાજી પણ ન હતી. ફક્ત તું બોલી જુઠું અને મોત-લજ જુદી રાખી અને તેમ તે 'શું' કામ કરીશું તે હું જાણતો હોવાથી હું તુંને માફ કરશ."

મેદેરવાનછતાં મેદેરવાઈ અને બીન બે તણુ પરાણાઓ અસાર આગમનનાં પોતાને વેર ગયાં હતાં અને ફક્ત મનચેરસાહેનું કુટુંબજ આરકામાં હતું. આ વેળા દીન-ખાઈ તથા જાંબગરી સીવાય સધળાંની અનજબની વચ્ચે મનચેરસાહે એકદમ હોળીનાં ખભાંપર હાથ મેળ્યો અને પછી માયાથી પણ રમણ સાદે બોલ્યા—

"કદાચ એક અનજબની અને એક સુખારકબાદી એક સાંજ માટે પુરતી થાય, પણ એક બીજ મુખી બનાવની બજાર આપવાની આજે હું મતલબ રાખું છું, કે જે બનાવ છેલા બનાવ કરતાં વધારે અનજબની ભરેલાં તોપણુ તેટલોજ ખુશાય છે. હું તમો સધળાં પાસે માંગી લઈશું કે તમો મને અને શીસીસ મનચેરસાહેને સુખારકબાદી આપો, કારણકે જે દહાડે અમારે સાં નેવો હોએકો આવવાના છે, તેજ દહાડે કે જોદા અમોને એક નવી છોકરી આપવાની મેદેરવાની કરનાર છે, આ સાંત દેખાવના જંબાન પોતા માટે બાપડી લાવવાની મતલબ રાખે છે, પણ અમારી નેવર વહુ કસ-કેતેની હોવાથી અમોને સાં જઈ લાવવી પડશે, અને સાર પછી અને ભાઈ મેદેરવાનનાં એક દહાડાં સાથે લગન કરવાની અમો આજાજ રાખ્યે છીએ."

"હોમી, મારો પંચગની, પુણા, અને છેડે મુ'બઈમાં ઉધરેલા માસીનાં એકરો પોતાની બાપડી તરીકે બગલાન

લાવે ! નહીં, "મારી આ તબવારના સોગંદ ખાઈ કંઈ છું કે" તું તેમ કરશે નહીં. "આ નખી ખખરની અગળખી અને ખુશાલી નરખી" પડ્યા પછી જાલ બોલ્યો. અને હોખીએ કોણને પોતાની બાપડી તરીકે પસંદ કરી હતી, એવા સવાલ પીરોજ તથા ખોરશેદે એકજ વખતે ક્યો.

"સરજન્યન સાહેબ કાંઈ બીજો ના," હોખી જવાબ દે તે આમંત્રણ કેખરે બોલ્યા. "એકે આપણે કાંઈ લશ-કરી સરજન્યનખી નથી, અને યવાની આશામાં પણ નથી, તેપણ તમારા કરતાં અમારી પારખવાની શકતી ધણી તીક્ષ્ણ છે. મારા એકમાર્ગી ભાઈ હોખીને હુપો બેઠ ત્યારે અભાર વેર કોઈજ પાખી નહીં ગયું હતું કે ? ખોરશેદ ક્યાં ગઈ તારી ઉંઘણથી થીચાર વાંચવાની શકતી, અને પીરોજન ક્યાં ગયું તારું કંઈત ભેનું. ગુલ તુંખી નહીં પારખી શકતી !"

"હા," તેણીએ તરત જવાબ દીધો, જે કે તેમ કરતાં તેણીના ગાત્ર એકદમ હમેશ કરતાં વધારે લાલ થઈ આવ્યા અને થોડા વખતમાં તદન સફેદ થઈ ગયા.

"મારા ભત્રી વદાના હોખી," તેણી પોતાના માસીના હોઠના તરફ હાથ લ'ખાવી શાંત અવાજે બોલી. "બેઠા તુંને ઘણા સુખી રાખે, તારી લાગણીઓ સાથ મેઢેરી પડે-લની માફક થોડાંજ ખરી દીક્સોછ ધરાવી શકે, તેણીની માફક થોડાંજ તુંને સુખી રાખી શકે."

"ગુલ તું ખરી છે," શતન બનાજ બોલી, અને હોખીએ ધણીજ ખારથી પોતાની માસીની હોઠનીને હાથ દાખ્યો. ભાર પછી છુસાણીથી લાલ થઈ આવેલા મેઢેરે તેને આસ-પાસના સધળાંને ઉપકાર માન્યો અને પછી જાલ તરફ ફરીને પુછ્યું કે તેને પુરતો સતોપ આપવા માટે. મેઢેરી પુરતી "પંચગીતીગરી" હતી કે નહીં ?

"તદન, તદન; તેણીને અંદીયાં લાવવા માટે તું મારી રેશમેન્ટના કમાન્ડરને સમજાવી મારી આખી દુકડી સાથ ફલકતે પણ બાઉ. હોખી એના જેવી સરસ બાપડી તુંને કોટ્ટી પણ માનેતે નહીં. કાંઈ આવેલા બચપણીજ તમો એક બીજાને બરાબર પીછાણતાં આવ્યાં હો. જે તું કોઈ ખીંછ સાથે પરખ્યો હતો, તો તે ધણીજ સરખ બરેલું અને પાખી કામ ગણ્યો. નાંદગીર તુંખી કાંચ નહીં હવે તારા બાપડો દાખ્યો પકડતો !"

"હું-કાણેકે જાલ કુવારી છ'ગીમાં હજ ઘણાં ખે-ગણ્યું નેહ છું ? મને હજ મારી મજલે, મારી રચુલે વધારે ગમે છે. અને થોડો લાંબો વખત હું છુસાણામાં ચુનોરવા માંડું છું" નાંદગીર રચુલે હસતું આવે તેવા બેદરકાર હેખાવ કરી કોચપર અરસાતાં બોલ્યો; પછી એક દમ થોડી ઉઠી નાટક તખત ઉપર કાંઈ બજ બતાવતો હોય તેવા આશા કરી બોલ્યો, "હું તો પારસામેન્ટને ખેંચર થવાતો છું. એમ. પી. એમ. પી. સમજ્યો. અને આવી મારી કામના બોળવાળી ફરજોમાં હું પરણવાને તે કેમ થીચાર કરી શકું."

"નાંદગીર તારાં બોલવામાં મેઢેજ સુધારો કરવાની હું બધાંજ કહેંછ, " દીનખાઈ મેઢેજ દરખીને બોલ્યાં. "યવાની આજ રાજીજ અને યવાની છું, એમાં ઘણો ફરક છે."

"પણ માયજ હું" તો જે મીઝની મતજબ રાજીજ તે પાર પાડ્યા વગર રેહેનુંજ નહીં. પણ કોણ ધારે માયજ કે તમે મારી ઉપર એવાં સખત થશો. તેપણ હું તમને માફ કરેંછ; કોઈ દહારો આજે તમે મને મેરધનસાફ ક્યા છે તે માટે દલગીર થશો. આ તમારું મુજમાં દસવાતું કહેંછ કે "હું" ધિમ્મું છું કે હું થાઉં." ચાલો કીકે આ-પણી બેઠમું. અને હવે બાતુંઓ અને ચંદરથો, ખીજાને, ખીજાને. અગળખીના આજે મેં એટલાં બધા મોટા ગળ્યા છે કે વધુ વખત હું ખમી શકતો નથી. ચાલો હવે મોહ-બજ ચાલે. "રસતમ," તેણે બહાર બહારને બુમ પાડી. "જે સહવારના સકારો ઉઠે તો આપણે ખેતમામ જઈ તારે લગતું સધળું જોઈ આવશું અને ત્રીજે દહારે પાછા ફરીશું."

"કામે નહીં રસતમ, કામે નહીં." પીરોજએ કાલાવાના બરેલા સાહે કહ્યું. "નહીં મારી અચંત વદાની કામે નહીં." તેણીને ખારથી કીક કરી નરમાસ બરેલા સાહે તે બોલ્યો, અને પછી તેમણે છુસાં પડ્યાં.

મે મણ જણ સીવાય સધળાંઓ સ્વાંથી ચાલી ગયાં, દી-નખાઈ પોતાની બાણીજને સહવારનાં તેવણ માટે કાંઈ કામ કરવાનું સોંપતાં હતાં. ગુલ તે વેળાએ અધારામાં ઉભી હતી. સધળાં ગયા પછી જાલ પણ કાંઈ ગીત ગાતો ગાતો બેઠો હતો, અને જવા આમંત્રણ પોતાની બેઢેનને તે મ-લવા આવ્યો. આટલા વખતમાં તેણીનાં મોઝાં ઉપર દીવાની શેરની પિડી અને તેણી તે વેળા એકલી તો શીકી લાગી કે તે જોઈ જાત ચોક્યો.

"જો બેઠા ! ગુલ તુંને છું ? હું તો હમણા તદન એક ભુત લેવી લાગે છે."

"જાલ વેલાં ના કહાડ, મને કાંઈ પણ નથી. એ તો જરા આવે વધારે મરખી હોવાથી મારો જીવ ધમરાય છે." તેણી હસવાની કાચેસ કરી બોલી. પણ તેણીનો અવાજ એટલો તો ઝુંઝવાયતો હતો, કે દીનખાઈ તથા જાલ બંને મજરાઈ ગયાં.

"દીકરી તું અમોને છોતરે છે. તું સારી પખે નથી. કહે મારી દીકરી તુંને કાંઈ હું-ગા માયજ ?" દીનખાઈ તેણીને પતાણીને બોલ્યાં.

કેમ્તું ધ્યાન નહીં ખેંચાયું લાં વેર ગુલ શાંત જીવ રા-ખી શક્ય; પણ તેણીની માસીનો માયાજ અવાજ ખાર બંદી દીકરીથી તેણી વધુ વખત કાજી રાખી શકી નહીં અને પાસે પડેલી એક ખુરસીપર બેસી જઈ રહી પડી.

"માસીજ કાંઈ નથી, કાંઈ તરી." તેણી દયકાં અઠ-કાવવાની કાચેસ કરતાં બોલી. "સાંજની વાત થઈ મને વધારે આંખી મરખી લાગતી હતી અને તેથી હાલ મારો જીવ મજરાય છે."

“હું” આશા રાખું છ. દીકરી કે તેમજ હોય,” તેવણે માયા ભરેલા સાદે કહ્યું. તેવણના મનમાં ફેટલાક થકો ઉપજ્યા હતા, જે ભે કે તલન ખરા તે ન હતા, પણ સ-ચ્ચાઈની ધણી નગદીક હતા. યોડીક વધારે માનીટ ‘લાં ચોખ્ખા પછી તેઓ પણ સુચા ગયાં.

“માલો, હવે હું” માઈ લખીય બરાબર જાણું છું.” શુચ પોતાનું દુઃખનું માથું તપીયા પર મુકી બોલી. “જાણે કે મેં કોઈ દેહાડો કરી પણ આશા રાખી હોય, જાણે કે આ નહીં ધારેલું બન્યું હોય તેમ હું” શું કામ એકદમ ઉઠકેરાઈ આવી છું? હું” શું જાણતી ન હતી, મને શું લાગતું ન હતું કે તે તેણીનેજ પસંદ કરશે? કે જે પોતાનાં બચ-પણથીજ બીજાને ચાહતો હતો, તેને ચાહવામાં હું” વેચા-પણ” કરતી હતી; મારા આટલા બધા કરાવેલું શું થયું? અગાઉ કરતાં હાથ મને આ ચીજ ખમવાની સુરક્ષા કેમ લાગે છે અને મારા બોદા! આ દુઃખમાં તું મને છોડી નેતો ના! માઈ દુઃખ ખમવાની તું મને છીંમત આપને, તેઓને મને સુખી જોવા દેજે. એ મારા મોડા બાપ, તેને તારું સરસમાં સરસ સુખ બસને, અને મને—” આટલું બોલતાં તેણીનું હૃદય બરાઈ આપ્યું, પણ જેમ તેમ કોરોશ કરી તેણી બોલી—ઓ મારા બોદા મને તારે ગમે તેમ કરજે.” બીજે દેહાડે સહવારના યુગમાં કોઈએ કંઈ પણ ફેરફાર જોયો નહીં. તેણી હંમેશ જેવી સાંત અને ખુશાલ હતી. તેણીનાં ચપળ આંખનાં માસી પણ તેણીનાં કંઈ જોઈ શક્યાં નહીં. શુચ પીરોજની પોતાનું નુંં થર કાંઈ વાની ગોપણમાં પોતાની દરેક સજાદ અને વીચારો આપવાને હંમેશ તૈયાર હતી, અને તેણીની દરેક ખુશાલી પોતાની હોય તેવી રીતે તેમાં ભાગ લેતી હતી. દીનબાઈ તેણીને હંમેશ ચીંતાવુર આંખે વપાસતાં હતાં; તેવણે પેહેલે ધાવું કે રસતને તેવણની બેઠેનની દીકરીનું દીઝ છતી તીકું” દરો, પણ તેવણનો તે વીચાર ફેરવાઈ ગયો, અને ભે કે તેવણની ખાતરી થઈ કે શહે પોતાનો ખ્યાર રસતમને આપી દોષો ન હોતા, તોપણ ખરી વાત શું હતી તે તેવણ પા-રખી શક્યાં ન હતાં.

અ ક ર છુ ૧૭ મુ.

યોડાં અઠવાડયામાં પસાર થઈ ગયાં, અને પીરોજની તનદરોસ્તી દેહાડે દેહાડે વધારે સુધરતી ગઈ, અને તેણી પાછી અસજનાં જેવી દસતી રમતી ખુશાળ યતી અછ. પણ તેણીની આ ખુશાળી બચપણનાં જેવી છુટી નહીં પણ સેહજ આંકોવવાળી હતી. અને તેથી તેણી પોતાનાં આસ. પાસનાઓને અગાઉ કરતાં ધણી વહાલી થઈ પડી હતી. રસતમનાં મોડાંપર પોતાનું અસજ તેજ આવડું જોઈ પી-ગેજ હરખાતી હતી. વળી તેનાં દેખાવમાં કંઈ નવી જા-તનો રેક જણાતો હતો, જે તેણીએ અગાઉ કેહ દેહાડે

જોયો ન હતો, અને જેથી તે તેણીને અગાઉ કરતાં ધણી વહાલી લાગતો હતો.

દીનબાઈ મનચેરશા પણ રોજ જોતાં હતાં, કે પોતાની દીકરીનાં બાળમાં તેઓએ દેહાપણ બધું પગડું બધું હતું. કારણ રસતમનાં રોજ તેઓ વધારે અને વધારે સારા શુ-ણે જોતાં હતાં. તે પોતાની ફરજોપર પુરવું બ્યાન આપ-તો હતો, અને મગરબાઈ સેહજ પણ તુંડાઈ, અને આ-સપાસનાઓમાં જોવાવાને તેનો અસજ અણુગમે હવે બી-લકડુ પણ જોવામાં ન આવતો. પોતાની નવી નોકરી પર જવા આગમય તેને એક મહીના આશાએસ લેવાનું તેની મરજી પર સોંપું હતું. પણ પાંચ સાત દેહાડ પચગનીમાં યુગની તે તરત પોતાની નોકરી પર ગયો.

પીરોજ તલન સુખી હતી. ફક્ત એકજ ચીજ માટે તે-ણીને નીરાશી ઉપજતી હતી. અને તે એક તેણીનાં બેદન, અનેવી ખોરશેહની લાંડતી તખવતને લીધે ડાકટરની સલા-હથી દરથઈ મુસાફરીએ નીકળનાર હતાં, અને પાછી ફ-રતાં નગદીક વરસ દેહાડો થાય એવો સંભવ હોવાથી તે-ણીનાં લગન પર હાજર રહેવાને તેઓ અશકત હતાં. કે-અશરએ વરસ દેહાડો સુધી લગન યુગતવી રાખવાની સુ-ચના કરી, પણ તે ઉપાડી લેવાને કોઈ પણ રાજ ન હતું. જાંહગીરે તો પોતાની માનીતી બેદનના લગન જોવા ખાતર હાલતરત મુસાફરીએ જવાનું માંડી વાળ્યું હતું અને જાહે પણ જતી વખતે વચન આપ્યું કે તેનો વડો, મેહરમાપની રાઈ તે વેળા થોડા દેહાડાની રજા આપશે, તો તે પણ આ-વી જશે.

જસ તથા ખોરશેહ અને કેઅશરના જવા પછી, થોડે દેહાડે હોમીએ એક કામગર યુગનાં હાથમાં મેળ્યું. અને જેથી તેઓને સેહજ ગમરાત ઉપજ્યો. તેણીને લાગું કે તે કંઈ અજાણ જેવી રીતે તેણી તરફ જોતો હતો, અને તેની નજર આગળથી દુર જવા પેલાં કામગરો જવાય આપવાં માટે તેણી પોતાનાં ઓરડા તરફ દોડી. જ્યારે હોમીએ તેને પાછી બોલાવી.

“શુચ મારી આગળથી દોડી ના જા; તારો જેથી જ-વાય હશે, તે હું મારે પોતાને હાથે લઈ જવાનો છું.”

તેણી શીકા ગાઓ અને પીસેલા હોયો સાથ પાછી ફરી. “હોમી આ કામગરમાં શું લાગ્યું છે, તે તુને ખબર છે; શું ડાકટર શીરોએ તુને પોતાનાં વીધાસમાં લીધા છે.”

“આ બંને સવાલોનો જવાબ હું કહેવાને ખુશી છું” કે હા, છે” તે સેહજ પકાઈથી હસીને બોલ્યો. “ડાકટર શી-રોએ મને પોતાનો Father confessor (જેની આગળ ખ્રી-સ્તીઓ પોતાનું પાપ કબુલ કરે છે તે) કહ્યો છે, અને તેનાં બદલામાં તેની તરફથી જેની કંઈ મારેથી બોલાય તે બે-લવાનું મેં વચન આપ્યું છે. શુચ તે તુને અતિપથ અને ખરાં વફાદાર દીલથી જાહે છે, તેને લાગે છે કે તેની બ-હારની દેખાઈ સુખી જાંહગી તારા વગર કંગાલ થઈ જશે.

તેની તરફથી માંગણી કરવાતે યુગ મેં વચન આપ્યું છે, અતે ખરેખર મારી વહાલી યુગ તુમે તેનાં તારી તરફનાં ખ્યાર અને માન માટે ધંધે પશુ સક હોયો નહીં.”

“તે માટે હું ઘણી દલગીર છું.” યુગે શાંત અવાજે કહ્યું. “ઘણીજ દલગીર છું, કારણકે તેવી લાગણીઓ પાછી વાગવાની મારામાં શકતી નથી. તેનાં કાગલોમાં તેને મારે માટે જે લાગણી વીચારે જણાવ્યા છે, જે માયાળુ લાગણીઓ બતાવી છે, તે માટે હું તેની ઉપકારી, ઘણી ઉપકારી છું. એક દોસ્ત તરીકે તેને માન આપવા અને તેની કીમત પીછાણવાને કદી હું ભુલીશ નહીં, પણ તે કરતાં વધુ કરવાની મારામાં શકતી નથી.”

“નહીં યુગ, તે આ માંગણી પર વીચાર કરવાને યોગ્ય વધારે વખત લે, તદ્દન એકદમજ તેમણે હાથ મરવાની ના ના પાડે. તું કહે છે કે તેને માટે તુને માન છે. હું જાણ છું કે એક દીકરા, ભાઈ, અને છેલ્લે એક મરદ તરીકેની તેની સાથેને તું વખાણુ છે. ભાઈ એમ એકદમ ના પાડવાને તુને શું એટલા વળનદાર કારણો મળ્યાં હશે?”

“ફક્ત એટલુંજ કે એક વર તરીકે હું કદી પણ તેને ચાહી શકીશ નહીં.”

“યુગ કદી પણ, એ એક ધણેજ લાંબો દલાડો છે, ખરેખર તું એટલી તો કંઠપીત મગજની નહીં હશે, કે એક જવાન જે પોતાની આયડીતે સુખી કરી શકે તેવા દરેક સારા યુગ ધરાવે છે, તેની માંગણી ફક્ત એટલાજ માટે ના પાડે છે, કે તે તારી ચોક્કસ લાગણીઓ વધારે જોડેથી ઉઠકેરી શકતો નથી. તું મુંજાતી નથી કે ટેકવાંક માણસો, જેવા માંજે તેવા ખાતરી કદી પણ ચાલી શકતાં નથી, અને તોપણ પરજોશી છ'કગીમાં તેઓ વધારે સુખી હોય છે? હવે ધાર યુગ કે કદાચ તું પણ તેઓમાંની એક હોય.”

“તેમ હોયથી” તેણીએ હંધ શાંત સાદહે કહ્યું. “તો જેકે તે વેળા તેણીનાં મોઢાં પર ધણેજ રતાસ ચડી આવ્યો. હોમી જેકે રમુજનાં મોઢાંએ હાથે હાથે, તોપણ તેણીનાં જખમી થયેલાં દીઘતે તેથી વધારે લાંબું હતું.”

“તેમ કદાચ હોયથી; એક વરને જેટલો ચાહવો જોઈએ, તેટલું હું કોઈને ચાહી શકું એવું માણસ મને કોઈ વખત નહીં પણ મળે, પણ તેથી કરીને શીરાજો કયુજ કરવામાં મારે અતરજી સંતોસ પામરી નહીં. હોમી હું આચાર રાખું છું કે તું મને કંઠપીત ભેજાની ધારો નહીં. પણ પરજોશી વેળા આખો આપણુ વરને ચાહવાનું, તેને તાજે રહેવાનું અને ફક્ત તેનો એજવાનીજ વીચાર કરવાનું મારે વધે છે, તે ફક્ત તેની તરફનાં કંઈ માદમાંજ સમાયેલું નથી. શીરાજ ‘ખરેજ’ એક માન આપવા લાયક સંકેત છે, કે જે કોઈપણ સુખી કરી શકે. અને ખરેજ હું ઘણી દુઃખી છું કે તેને પોતા માટે એક એવું માણસ મળે કદું છે, કે જે તેનાં અંતઃકરણની ખાર ભરી લાગણીને બદલી ફક્ત એક કંઈ માન, અને દોસ્તીની લાગણીની આપે છે.”

“પણ યુગ વીચાર કરવાતો સેહજ વખત તો વે, નેતે જરા તો આશા આપ, તેની સાથે તુંને કોઈ પણ બાતનો અણગમો નથી, અને તેનું કુટુંબ પણ તુને વહાલું છે, તે મને કેંદતો હતો કે છેક અચપણથી તે તુંને ચાહતો હતો. કે તે તુને કદી પણ ભુરી ગમે ન હતો, અને જ્યારે તેને તુને પાછી ભેજ, ભારે તેનાં સુદર સપનાઓ ખરા પડતા હોય તેનું તેને લાગુ. તું કે જેને હજી તારાં દીક્ર કોઈને આપ્યું નથી, તે તેની સાથે આટલીબધી બેઝાય અને તેને ચાહે નહીં એ અજાણ જેવું છે.”

“મેં કે જેને મારાં દીક્ર કોઈને હજી આપ્યું નથી? હોમી, તેની તુને શું ખબર હોય?” યુગ એવું તો હસવાનું મોહું કરી મોટી, કે મને એવું પડું માણસ પણ જે તારા. “મારાં દીકરીનાં વાત તુને બરાબર ખબર છે, એવું વીચારવામાં જરા તું આગળ નથી વધતો, અથવા તો એમ કરી મનનો છુપો બેદ શોધી કાઢવા માંજે છે?”

“નહીં અસંત વહાલી યુગ, આ બાબદમાં જેથી રીતે મજ યોજતે, અતે પોતાની લાગણી જણાવતે તેમ હું કરું છું; જેટલું તારાં મુખ તેને વહાલું છે તેટલુંજ મતે પણ છે. આપણે કેટલાં વરસો થયાં બરાબર બેઠન તરીકે સાથે રહ્યાં છીએ. અને મારાં માનને કે આ બાબ જુવાન માણસને કયુજ કરવા હું જે તુને કાલાવાસ કરું છું, તે ફક્ત તારાં બ્રાં મારેજ છે.”

“મારા વહાલા હોમી, હું તારાં માનું છું.” યુગે પોતાનો હાથ તેનાં હાથમાં સૂકી કદ્યું. “પણ ખરું છે કે આ બાબદમાં તું સેહજ જાણ છે. શીરાજ કાઠર ધણી લાયકાતવાલો જવાન છે, હું કયુજ કરું છું. પણ તેનાં અને મારાં બેઝાંણી હું સુખી થઈ શકીશ નહીં. જેકે દુનિયા આ મારા વીચારને મને તે રીતે હસી કાઢે; મારા અચપણનાં સાથી અને તેની ભત્રી માતાને નીરાચ કરવા માટે હું ઘણી દલગીર છું, પણ હું તેની બાંધી થઈ શકતી નથી.”

“અને તે જે તારો ખાર અભાર આગમ્ય કોઈને આપી દીધો હોય, તો ખરેજ હું તુને મોહસ.”

“હોમી, મેં તુને કદ્યુંજ નથી કે મેં મારા ખાર કોઈને આપી દીધો છે.” યુગે પોતાની મોટી આંખો સાથે તેની તરફ દીક્રને જોઈને કદ્યું. હોમી યુગવલમાં પડ્યો. તે તેણીનું દીઘ વાંચી શક્યો નહીં; તે પોતાને તેણીનાં વીચારમાં લેવાની સ્મરજ કરતે, તેણીને કોઈપણ રીતે સુખી બનાવવાનું તે વચન આપતે, પણ તેણીનાં દેખાવમાં કોઈ એવું માન આપવા લાયક હતું, કે તે વધુ મોડતો અચકી ગયો. તેણી કોઈ બીજને ચાહતી હશે, એવો તેને વીચાર આવ્યો નહીં. ભાઈ આ જવાન માણસને, કે જેને તે જાણતો હતો કે તેણી માન આપતી હતી, તેને એકદમ ના કહેવાનું કારણ શું હશે.

“આ બાબદની વધારે વાત કરી હું તુને નકામો ફાંખ દેવું છું.” તે મોઢે, “વારતે હવે શીરાજ પરનો તારો જ

વાળ આપ, અને તુને દુઃખ દેવા માટે મને માફ કરજે, અને ફરીથી આપણે એ વીરો વાત કરીશું નહીં.”

“હોમી એમાં માફ કરવા જેવું કાંઈ પણ નથી” તેણી સેદ્દન દલગીર સાહેબે બોલી.

ચોડો વખત શીરોજનાં ઉવાડાં કાગલ પર દીકલી, તેણી દલગીર દેખાવે લાંબી બેઠી, અને પછી પોતાનાં ઓરડામાં ચાલી ગઈ. તેણીએ આરતેથી પોતાનું બારણું અંદરથી બંધ કર્યું. અને પછી ધોલ્યા આગળ મુકેલી એક ખુરસી પર બેસી જઈ પોતાનો શીરોજે ચેદરો પોતાના હાથમાં ઢાંકી દીધો. હા, તેના હોયો બીજા માટે કાલાવાલા ભરી માંગણી કરે; તે એમ કહે, તેણી તેઓમાંની એક હશે કે જે પોતાનાં સઘળાં પ્યાર સાથે કોઈ પણ દહાડો ચાલી ન શકે. તેણીનાં દુઃખના કડવાં ઝેર જેવાં પાણીમાં ફેલેલ એક જ મીઠું તીણું હતું, અને તે એ કે હોમી દહાડા સંસ્વાઈ પારખી શક્યો ન હતો. પોતાનું દુઃખ છુપાવામાં તેણી હસેલ પામી હતી, અને તેમ વધુ વખત કરવાનો તેણીએ વધારે મક્કમ ડેઝાવ કર્યો.

“કોઈની દહાડો કોઈ જાણશે નહીં, કે માઈ આ દુસ્સ-ખોર દીલ, જે માંગણું નથી તેને મેં આપી દીધું” છે, નહીં, નહીં, આ ભરમ મારી સાચજી જીવેને મેં મરશે; કોઈ કોઈ નહીં જાણશે, કે હું કેટલી નીચી પડી છું. ગરીબ બીચારો શીરોજા! તેને એમજ લાગશે કે તેની નીરાશીમાં મારી બીલકુલ પણ દીલસોજી નથી, જ્યારે મને તો નીરાશીમાં દુઃખની ખુરસી ખજાર છે; અને હું તેની સાથે શું કામ નહીં મુખી થઈ શકું? શું કામ મારી કંગાલ એકલી અ-તુષી છંદગી લખાવ્યા કરે! કદાચ બાપડી તરીકેની ફર-જોમાં હું માઈ કાઠનું દુઃખ લુહી જઈશ. હોમીની દુર જઈ, હું તેને વીસરી શકીશ. પછી શીરોજને મારો પ્યાર આપવાનાં પરીત્ર સોગંદ ખાવા-કે જ્યારે તેને માટે મારામાં બીલકુલ પણ પ્યાર નથી-તેનાં પ્યારનો બેદરકારીથી જવાબ આપવા-અરે નહીં. નહીં, હું એટલી બધી પાપી થઈશ નહીં.”

શુભે ફરીથી પોતાનું મોઢું ઢાંકી નાંખ્યું. અને લાંબો વખત વેર દુઃખ ભરી વીચાર કર્યો. તેણીની મગજબાઈ, શીરોજનો હાથ કંથુજ કરવાને તેણીને ભલામજી કરતી હતી. પણ બીજી વધારે સારી લાગણીએ તેણીને તેમ કરનાં વારતી. દુઃખથી ફાતી જતી છાતીએ તેણી એકદમ પોતાની જગાપરથી ઉઠી. અને શીરોજનાં કાકુલો ભરી કાળજીને જવાબ લખવા બેઠી. તેણીની દરેક લીડીને દરેક બોલ માયા-ભર્યો હતો-દરેક વાક્યમાં તેનાં ભવિષ્ય માટે સારી દુવાઓ હતી-તેણીની દરેક લાગણીઓમાં તેની આવશ્યકતા માટે તેણીએ માન દેખાડ્યું હતું; પણ તેણીએ શાંત, અને મક્કમ બોલોમાં તેની માંગણી ઉપકાર સાથે ના પાડી હતી. તેણી ઘણી દલગીર હતી, કે તેણીની કોઈ પણ આવશ્યકતા તેણીએ તેની આશાને ઉત્તેજી આપ્યું હતું. પણ પોતાનાં બચ-પણનાં મયાણ સાથી, દોસ્ત, અને બાઈ તરફ, તેણીની

ખરી લાગણી મુજબ તેણી ચાલી હતી. અને દહાડાથી તેણી આશા રાખતી હતી, કે તે તેણીને તેમજ જાણશે. આ કાગ-જમાં આશા જેવી ચીજ બીલકુલ હતીજ નહીં, પણ તેમાં એટલી તો સાચી દીલસોજી અને માયાં સમાયલી હતી કે નીરાશીની વચમાં પણ શીરોજને સેદ્દન કરાર વળ્યો. પોતાનું કાગજ બંધ કરવા આગમ્ય શુભ સેદ્દન વખતે હોમી. લખતાં વખતે તેણીને જીવ શાંત થયો હતો, અને કાગજ મેકલી દેવા આગમ્ય તે પોતાના મારીને દેખાડવાનો તેણીએ ડેઝાવ કર્યો. અને પોતાનું તથા શીરોજનું કાગજ લઈ તેણીની મારીનાં ઓરડામાં ગઈ અને બંને કાગલો તેવણનાં હાથમાં મુક્યાં.

“તારા ડેઝાવ માટે મારી શુભ તે જરાખર વીચાર કર્યો છે?” દીનજાઈ બંને કાગલો વાંચ્યા પછી બોલ્યાં. “આ જુવાન્યાની તારીફ લાંબક આત્મના તે જરાખી વીચાર કર્યો છે? પરજુલા જેવી અગતની બાળદમાં હું તે તુને કરવાની ફરજ પાડવાની નથી, અને કાલાવાલા પણ કરવાની નથી. પણ હું આશા રાખું છું કે આ કાગલનો જવાબ તે વીચાર કરી વગર લખ્યો નહીં દશે.”

“નહીં મારીજ મેં તેમ કહ્યું નથી. હોમીએ પણ આ બાખરમાં મને જે શીખામણનાં બોલો કહેવા છે. અને તે પર પણ મેં ખુશ ધ્યાન આપ્યું છે, અને તોપણ મેં તેની માંગણી ના કંથુજ કરી છે, કારણકે વર દાખલ હું તેને કોઈ પણ વખત ચાલી શકીશ નહીં. હું તેનાં દરેક સારા શુભોને વખાણું છું. કોઈની દહાડો તેની અંદર મેં ખામી જેવું નેહ્યું નથી. હું તેની નીરાશી માટે આતી દલગીર છું. પણ ઉપલામ વીચારોથી હું તેને કંથુજ કરે; તો તેને અને મને પોતાને ધનસાઈ કીધેસાઈ ગણ્યા નહીં. હોમી હું જાણું છું કે મને કમખીત વીચારની અને પોતાના દોસ્ત તરફ સેદ્દન સખ્ત ધારે છે, અને જો કે આ વીચાર દુઃખ ભરેલો છે, તોપણ હાલ જેમ કીધું છે, તેનાં કરતાં બીજું વધારે હું કરી શકતી નથી.”

“સારે તે વીચારથી મારી દીકરી હું દુઃખી ના થા; શીરોજ તરફ મયાણ અને દોસ્તની લાગણી સીવાય બીજું કાંઈ પણ તે દેખાડ્યું નથી. જો તેને હું કોઈની રીતે ઉત્તેજી આપતી દેખાતે, તો અસાર આગમ્ય હું તુને તે વીચે સલાહ કરતે.” દીનજાઈએ મુખને કોડી કરી કહ્યું. “આપણું ઘરનાં જુવાન્યાઓએ ઘણી વખત રમુજમાં તારી સાથે શીરોજનું નામ બેસ્યું હતું, પણ હું તેઓને હમેશાં એ બાળદમાં મુગાં કરી દેતી હતી. શીરોજ તુને વખાણુની નજરથી જોતો હતો, તેમાં કાંઈ શક નથી. પણ એટલો જલદી તે તુને મેળવવાને અધીરો પડશે એવી મને ખબર ન હતી. હું તુને તારા હાલના ડેઝાવ માટે કષ્ટો આપીશ નહીં. જો કે દહાડા તે તારો ડેઝાવ તદન રહાપણુ ભરેલો નહીં હોય. લગન એ કાંઈ ચેડાં કાઢવાની ચીજ નથી. અને હું શીરોજને વર દાખલ ચાલી નહીં શકતી હોય, સારે તો તેને ના પાડવામાં તે ખરો માર્ગ વાપર્યો છે. હું કાંઈ મારી

યુવતી છુટી પડવાને ઐત્તરીયથી હોતેનર નથી થઈ અર્થ, કે તેણીને ગમે યા નહી ગમે તોપણ પરણવાની હું સલાહ આપું." હવે થોડા વખતમાં પાસા ધપાવવાના દહાડામાં થોડી ધણી ખુશાળી ઉભેરવા તુલ બાકી રહેશે. દીકરી એવો દસવીસી બની હુખી દેખાવ ના કર, જુવાન જાન્યો પરણવાની માંગણી એ હવે ના પાડતી નથી. ના, તારું કામગીર જઈને હોમીને આપ, ને તેને કહે કે મારીએ તે પાંચું છે અને તારો જવાબ ડહાપણમયો પાશે છે. જમદી પાછી આવજો, કારણકે મારી આગળ એક ચોપડીનાં થોડાંક પાના પાંચવા તુને બેસાડવાની છે."

યુગ તરત પોતાનાં મારીને તાબે થઇ, હોમીને પેઠું કામગીર આપવા ગઇ. દીનજાઈની ખાત્રી થઇ કે તેવણનાં સરો પાસા વગરનાં હતા નહી. અને તેવણની મારીની દીકરી કાંઈને આજ્ઞા વગર ચાંદતી હતી. વળી તેવણને વીચાર આપ્યો કે કદાચ તે માણસ તેવણનો જગાઇ રસતમ હશે. અને તેમ વીચારવાનું કારણ એજ કે પીરોજ ને દીને રસતમને પાછી મળી હતી, તે દહાડે શ્રેષ્ઠ સેદજ ગમરાત જતાઓ હતા. હોમી વીચારેના તેવણને ખ્યાલ પણ આપ્યો નહી. તેઓ યહો લાંબો વખત થયો બાઈ બેદન તરીકે રહેતાં હતાં. જન તથા શ્રેષ્ઠ તેવણને મનશે એટલાં તે પોતાનાં છોકરાં જેમાં હતાં, કે શ્રેષ્ઠ પોતાનાં મારીનાં દીકરાને ચાહતી હોય એવો ખ્યાલ વતીક પણ તેવણને આપ્યો નહી. બેચારથી પીરોજની લાગણીને તેણીએ એકદમ નાનો જવાબ લખ્યો સારથી તેવણની ખાત્રી થઈ કે યુગ કોઈને ચાહતી હતી, અને એમ પણ ખાત્રી થઈ કે દેહકમાં ચાહતી હતી. જોકે તેવણ તેણીને ધણોખી દીકાસો દેવા છત્તાં હતાં, તોપણ તે બાપદ પર વાત કરી તેણીને બરમ ખોલી દેવાની કરજ નહી પાડવાની તેવણે દેખાવ કર્યો.

જવાન પીરોજ દુખી અને નીરાશ થઇ ગયો, કારણકે શ્રેષ્ઠ તે ખરાં દીકરી ચાહતો હતો, તોપણ તેણી કામગીર વાંચ્યા પછી તેને કાંઈ પણ આજ્ઞા નિષ્ઠ નહી અને હમેશ તેણીને બાઈ અને દોસ્ત, -કે જેમ થવાની. તેણીએ પોતાનાં કામગીરમાં માંગણી કરી હતી-તરીકે રહેવાની કોશિષ કરવાનો તેણે દેખાવ કર્યો.

પોતાની દીકરીને કશું કરવાની ના પાડવાથી એદરજાઈને પણ પેહલે ધણે શ્રેષ્ઠો લાગે, પણ શ્રેષ્ઠ તેવણ સાથે હમેશની માફક એટલા તે ખ્યાલ સાથ વાન કરવા લાગી, કે વધુ વખત તેવણ તેણી મામેનું દાંપણ ટકાવી રાક્યાં નહી. જમશેદનાં કાલપાત્રાથી થોડો વખત બાંદગીર સાથે શ્રેષ્ઠ ધણી બેસાડાનીથી પુણે ગયો. લાં તેને જમશેદની બેદન માનકનું બોલવા ચાલવાનું, રીતમાત એટલાં તેણે જનનાં સાચાં કે તેને ધણે દીકાસો અને સુખ ઉપજવું. સાંથી તે પાંચરોજ પોતાની રેણમેટમાં રમ પુરી થવાથી જોડાવા ગયો, અને પાછો પંચગની ફરે તેટલાં યુગ સાથે બાઈ અને દોસ્ત તરીકે બેસાવાને પુરતો ચકતીયાન ગયો,

એક અઢીયાં બહુજીને જોયો, કે તેટલાં વખતમાં એક વંસ પસાર થઈ ગયું હતું. અને જેની વચમાં મરચટ દાસમાં એક ધણેનું દુઃખભર્યા જનાવ જન્યો હતો-પણ તેની વાત પછી.

ખેરશેદ કેળવણીનાં જવા પછી જમશેદ શરૂ પોતાનાં દોસ્તોનાં ધણોખી કાલપાત્રા છતાં પંચગની છોડી જવાને દેખાવ કર્યો. સાચકે કેટલાં નાણાં ઉચાપત કર્યાં હતાં, તેની તેવણે નક્કી ખજર કાઢી અને આખી રકમ તેવણે ભરી દીધી. સાર પછી તેનાં બીનું ધણાંક કરને બરતાં તેવણ પાસ ધણીજ નાની પુંછ રહી ગઈ. પણ પૈસા ગયા તેની તેવણને થોડીજ દરકાર હતી. તેવણ તો હવે પોતાનાં ઓળખીતાં પાસખીતાંઓથી દુર નહાસવા માંગવા હતા. પોતાની છોકરીને લગતા કાંઈ મોટા ખ્યાલથી પણ તેવણે દેખાવ મજબૂત કર્યો. પંચગનીમાં મરચટ દાસમાં અવારનવાર બુજાઇ અને પુણેથી શેડયાનાં છોકરાઓ આવતા હતા. હવે આમાં પણ લાં જતી આવતી હોવાથી તેવણને વીચાર આપ્યો, કે મું કામ પોતાની છોકરીને જેવી સાકસીની વચમાં રાખે. જ્યારે તેવણની ખાત્રી હતી કે તેણીનાં બાઈની સાથ સંવેમાં જાણીતી થયતી હોવાથી, તેણીને હાથ ધરવાને કોઈ પણ જહાર પડે નહી, જ્યારે તેવણ પોતાના દેહકથી પાછા દેખાવા નહી, સાર, અને પીરોજ, રસતમ, અને શ્રેષ્ઠ તેવણને બુસાવવ, કે જ્યાં તેવણને પુરુષ એકાંતપણ મજવાની આજ્ઞા હતી લાં જઈ રહેવાનો આમદ કર્યો, અને ધણી સમજવતથી તેવણ કશુંક થયા. અને આમાં પણ સેદજ ખુશ થઈ, કારણકે તેણી જાણતી હતી કે રસતમના જવા બુસાવમાં રહેતા હતા. અને લાં તેણીની મહીએ યુગ તથા પીરોજને મજવાની ધણી આજ્ઞા હતી.

"નવરોજ દસતુર એટલા તો બસા, માવાણ અને મહતાંવડ જુવરોજ મદદચ છે કે થોડા વખતમાં તેવણને તું ચાહવા વગર રહેશે નહી." જવાની એક બે દહાડા આગમય શ્રેષ્ઠ આજ્ઞાને કહ્યું. "મારે ખાતર તેવણને પુછજો કે અમે બુજાઈમાં પેહલવેદનાં આજ્ઞા પછી, પેહલાં થોડાં અજવાડમાં કયાં ઉતારો કર્યો હતો, અને તેવણ તુને તે જગા વગર જતાપરશે. અને વહાલી આજ્ઞા જે જગાપર મારાં માયની કપર છે, લાં પણ તું જવાને સુકશે નહી! રસતમે તે જગાપર એક ધણેજ મમ્મોનો નાનો બાગ બનાવ્યો છે તેની તું જાત લેવા કરજો, અને અવારનવાર તે જગાને સાફ કરાવજો. અને જન અને તું વહાલી આજ્ઞા, તારી કરી પણ ઉપકાર જુકીશું નહી. જ્યારે પણ જન ૨ સાવ જન્ય છે, સારે તે જગા પર પેહલે જન્ય છે."

"જન, તેણી તું કોઈ દહાડો બુસાવ આવે છે કે?" પોતાનાં આંખમાંનાં આંસુઓ બંધ કરી આજ્ઞાં એટલી તો કડપથી અને આજ્ઞાવંત ચેદરે ભોંડી કે શ્રેષ્ઠ એક પગ વેર તેણી તરફ અજબથી જોયું અને પછી દરોગે રાગો જવાન દીધો. આજ્ઞાંએ ખુશીથી તાબરા દોષા, અને પછી એકદમ સરમાઇ ગઇ હોય તેમ પોતાનું સાથ થઈ આવેજું

મોહું' ગુસ્સાનાં ખભાં પર ઠાંકી દીધું. શુભે વાંકી વરી તેણીનાં કપાસો પર બે ચાર કીસો કરી, અને થોડો વખત વધારે પોતાનાં બાઇ વીશે વાત ચલાવી.

તે દહાડીથી શુભે નેધું' કે આજ્ઞાં અગાઉ નેત્રી પાછી ખુશાલ દીસતી હતી. અને કાંઈ કુખા વીચારેથી મનમાં હરખાતી હોય તેવી રીતે અવારનવાર તેણીનાં ગાંઠો લાલ થઈ આવતા. જતી વખત તેણી પોતાના ખુશાળ દેખાવ જાળવી રાખી નહી. પણ ગુસ્સાની ખાત્રી હતી કે એક વખત તેઓનાં નવાં કીધેશાં ઘરમાં જઈ પુગવા પછી તેણી પાછી નેત્રી ને તેની ઘરો, અને તેણીનાં પેદલાંજ કાગળ પરથી ગુસ્સાની ખાત્રીને લઈ રહેશે. દીનખાઇ અજાણ થયાં, પણ શુભ નહીં થઈ.

હોમી પોતાની પસંદ કીધેશી બાપકીને કકરતે લેવા જવાની તૈયારી કરવામાં પડ્યો હતો. અને મનચેરસા તથા જાંઠગીર તેની સાથે જવાના હોવાથી, તેની જ તૈયારીઓમાં શેકાશ હતો. જ્યારે દીનખાઇ, પીરોજ, તથા રસતમ પોતાના જુનાં દોસ્તોને જોવા અધીરાં પડી ગયાં હતાં.

લાંબો વખત થયો મેદરીનું કાગળ નહીં આવવાથી હોમી વધારે ઓછો ચીંતાનુર જન્યો હતો; તેનાં હેલ્સાં બે ત્રણ કાગળને તો જ્યાંય વગરનું રહ્યાં હતાં. અને તેણીની માતા અથવા તો તેણીની પોતાનાં મરજીથી થોડો વખત થયા તેને કાંઈ પણ ખબર મળી હતી નહીં. આંતે એક દહાડો સહવારનાં પાસતાની ટેબલ પર તેને એક કાગળ મળ્યું. અને તે ઉપર લખેલા અક્ષરથી તે જોઈ શક્યો કે તે તેની મેદરીનું હતું. થોડા વખતમાં નાસ્તો પુરા કરી પેઠું કાગળ પોતાનાં ઓરડામાં લઈવા ગયો. અને ઘણે વખતે પોતાનાં કુટુંબને આવી મળ્યો. તેઓને કાંઈ ખબર ન હતી કે કાગળમાં શું લખેલું હતું. અને તોપણ તેઓ સર્વ ચીંતાનુર જન્યાં. પીરોજ, રસતમ તેને સુપ થઈ ગયાં, અને હમેશની ચીંતીયા જાંઠગીર તે એક પણ પછી એક હેડાણે ભેરી નહીં શકે, તે પણ ન્યુચમેપર હાથમાં લઈ પોતાનો બાઇ પાછો ફરે ત્યાં વેર જાણે તે જગા પર ભેસવાનો દેખાવ દેતો હોય તેવી રીતે બેઠો. તેની જ લાગણીથી તેનાં બાપ પણ જાંઠ ભેરી રહ્યા. શુભ પોતાની સહી માનક જનાઇનું કાગળ વાંચવામાં ઘૂંટાઈ હોય તેવી રીતે ભેરી રહી, જ્યારે દીનખાઇ ખોરડીદનું કાગળ વાંચવામાં શેકાયાં.

અતે ઘણે વખતે જાંઠગીર પોતાનાં દુનિયાની દાખી નહીં શકવાથી ભોલી ઉઠ્યો.

અટ્ટી ગયો. અને જાંઠગીર તેનું મોહું જોઈ અચરત થઈ ગમરાઈ ગયો.

હોમીનાં મોઢાં પર એક લોહીનું તીણું પથું જણાતું ન હતું; જાણે બોખાર આવતી હોય તેવી રીતે તેની આંખો બળતી હતી, અને તેનાં હોયો તાપનાં લખત્રમાં બરાઈ આંખ્યાં હોય તેવી રીતે ધુલતા હતા.

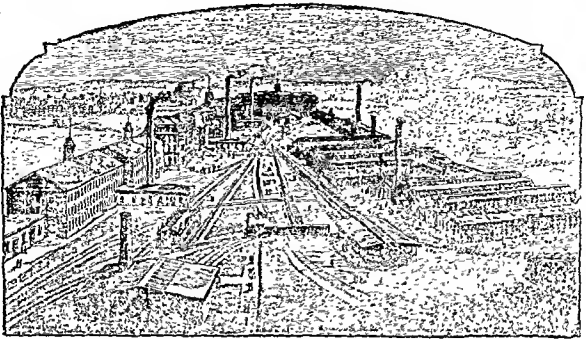
“વાંચો” તેણે એટલા તો બોખરે અવાજે કહ્યું કે તે તેનાં દેખાવ કરતાં વધારે ચોંકાવનાર હતું. અને તેને પેઠું કાગળ પોતાનાં બાપનાં હાથમાં મેથું. “જાવાઝ આંચે કાગળ વાંચો, અને બધાંને કહો-નું કહી શકતો નથી. હવે સવળું થઈ ચુકું!” તે પોતાની માતાનાં પગ આગળ મુકેશાં નાનાં રટલ પર ભેરી બોધ્યો, અને પોતાનું દુઃખનું મોહું તેવણનાં બોવાપર મેથું. “મારો મુદર રૂપનો પુરા થયો છે, અને હવે સજાગર થઈને હું શું જોતું છું! તદન કંઠાસપત, તદન કંઠાસપત! કો બોધો બોધાં, આ દુઃખ સદન કરતું મુશકેલ છે, તોપણ હું તુને તાલે ચલશ.” દીનખાઇ પોતાનાં ધુલતા ઠોકરાને છાતીએ દાખ્યો, અને આશા તથા દીશાસા બંધાં ભોલો સાથ વાત કરવાની કોશિશ કરી.

આખા ઓરડામાં મુપકીદી પથરાઈ હતી. તેઓનાં હોમી-નરમાથવાસા અપીરી અવાજનાં હોમીને તેવી હાલતમાં જોતું ખરેજ દુઃખ બનું હતું. રસતમે તેને હાથે રહીને રટલ પરથી ઉઠાડ્યો અને પાસેનાં એક કાગળ પર ભેસાડ્યો. પીરોજની આંખમાંથી આંસુઓની રેશો પડવા લાગી. અને જાંઠગીર તેને પતાવા ઉભો રહ્યો. પણ ગુસ્સાની આંખમાં એક પણ આંસુ હતું નહીં. તેણીનાં શીકા દેખાવથી કાંઈ પણ કહી શકે કે નજદીક હોમી જેટલુંજ દુઃખ તેણીને લાગતું હતું. અને તોપણ પોતાના મનની ધમ્મા મુજબ તેની આગળ જઈ તેને દીશાસું દેવાની તેણી હીમત કરી રાખી નહીં.

હોમીએ આંખેલું કાગળ વાંચતાં મનચેરસાનાં મોઢાં પર તરહવાર જાતની લાગણીઓ જણવા લાગી. જાંઠગીર બોધથી રીતે તેવણનાં મોઢાં પર દયા, દયગીરી થીકાર, ગોરડો એ સવળું જોઈ શકતો હતો.

“આ એક જુની ચાત હતી, અને ઘણી વખત બને તેવી હતી. પણ તેથી કાંઈ તેનો કડવાસ ઓછો થતો ન હતો. મેદરીએ ઉપજું કાગળ અતીશય માંદગીનાં બીજાણાં પરથી લખ્યું હતું. અઢવાડયાંથી વેર તેણી ભેમુધ હાલતમાં માંદગીનાં બીજાણાં પર પડી હતી. પણ જે સવળું જન્યું હતું તે તેણીએ પોતાનેજ હાથે પોતાનાં હોમી પર લખવાનો દેખાવ દેતો. આપણે એક વખત આગમય જોઈ ગયાં છીએ કે તેઓ સમયાં કકરતે ગયાં હતાં, અને ત્યાં જાનનજ પટેલ પોતાનાં કુટુંબ સાથે એટલી સારી ચાલ ચલાવતા હતા, કે મુનાખાઈ વધારે ચકરતાં બનીશની આશા રાખતાં હતાં. જાનનજ પોતાનો ઘણો ખર્ચ વખત ધરમોજ મુનરતા, અને જ્યારેથી બહાર જતા ત્યારે ઘણું ખર્ચ મેદરી સુનાખાને સાથેજ લઈ જતા હતા. તથા તેઓનાં ઘરમાં કાંઈ

ચંચળ બુદ્ધીનો બદલો ગંજ. ગરોબીમાંથી કરોડપતી થયલા વેપારીની વાર્તા.

સીંગરનાં મોટાં કારખાનાનો ઘોળાન.

(ગયા અંકથી સાંધણ ચાલુ.)

ખીજો ગરીબાઈમાંથી વધવાનો દાખલો ન્યુ હેવન ખાતેની આશીસમાં દર અઠવાડિયે છ ઝાકરને પગારે કામ કરનાર ગરીબ કલાકરો છે, કે જે કલાઈ હાલ સીંગર કંપનીની લાંડન ખાતેની ગંજવર આશીસનો મેનેજર થયો છે. આ લાંડન ખાતેની આશીસ આખા મેટ્રીકલ અને આર્ચિટેક્ચર, ફાન્સ, રૂબેન, પશ્ચીમ યુરોપ, આફ્રીકા, આમેરીકા, દક્ષિણ આમેરીકા, અને એશિયા ખાતેની ખ્રીસ્ટ સત્વન-ટમાં પોતાનો વહીવટ ચલાવે છે.

ઘોડાં વર્ષની વાત ઉપર સીંગરનાં કારખાનામાં માણસો માટે પાણી ઘઉં જાવ અને ખીજાં એવાં પરચુટણ કાચ માટે એક જર્મન છેકરાને ચાકરી રાખવામાં આવ્યો હતો તેણે પોતાની આ હલકી નોકરી એટલી તો સારી રીતે બજાવી કે તેને જલદીથી આગળ વધારવામાં આવ્યો. વધતાં વધતાં તે હાલ જર્મની ખાતે આવેલાં હેમબર્ગની સીંગરની આશીસનો મેનેજર થયો છે અને તે પોતાનો વહીવટ મધ્ય અને પૂર્વ યુરોપના દેશો સાથે ફોટોગ્રાફી ચલાવે છે. ખીજાઓ માફક તે પછુ ગ્રીસની ભર ભગા જાય અને લાગવગ વગર ફક્ત હલકામાં હલકી કરને બજાવવાને મગરૂરી અને વહાલરીથી વળગી રહેવાથી, તેમજ સાદસીકપણા અને પ્રમાણીકપણાથી તે આવા મોટાં એકા ઉપર આવવા પામ્યો છે.

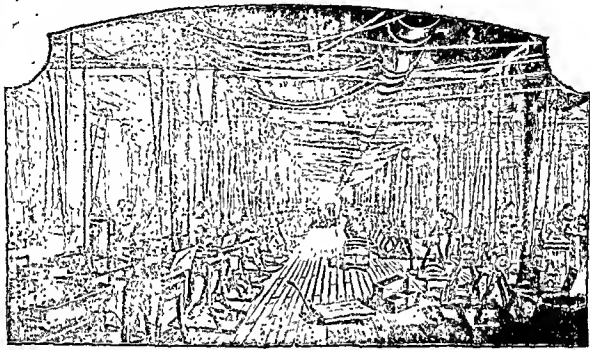
સીનડ્રીનારી અને મેટ્રીકલ ખાતેની સેનગ્રસ આશીસના મેનેજરો, જેઓ પદ મોટું કામ ચલાવે છે, તેઓ પછુ નાની શરૂઆતથી વર્ધિલા છે. ખરે જોઈતાં તો આ આસાધારણ ફોટો મેજરેથી અગામ્ય જેવી કંપનીમાં ચાલુ ખાતે, મેટેનન, અને ચંચળાઈ વગર આગળ વધવાને ખીજો ફોટોગ્રાફી સુતરો બાદશાહી રસ્તો નથી.

ફોટોગ્રાફી કંપની પોતાના વહીવટમાં સીંગર કંપનીના જેટલીજ મુદતની અંદર આવું છક કરી નાખનાર પરીણામ લાવી શકી હોય એવો એકબી દાખલો આખી દુનીયાની તવારીખમાંથી મળે એ શક બરેલું છે. મી. એરેસ્મોડ, જેણે હંટરું મશીન ખરીદ કીધું હતું, તેને આ મશીનની કોષધર્મ પેટંટ લેવા ના પાડવામાં બીજાં કારણે મેજર આ પછુ કારણ દરશાવ્યું હતું કે “પેટંટ લેવાને, કામ શરૂ કરવાને અને સંચાલો વેચવાને શરૂ આતામાં ૩૦૦૦ દાલરો જોઈએ.” તે વખતે એરેસ્મોડને સ્વપને પછુ ખ્યાલ ન હતો કે જરૂર વરસના અરસામાં ફક્ત એક જ કંપની એક જ જનના સીવવાના સંચાલો બનાવવાને લાગેા ઝાલરોની ગંજવર રકમ શરૂ કરી પેટંટ લેવામાં થીલ કરવા માટે ત્યારે એરેસ્મોડને ઠપકો આપવામાં આવતા ત્યારે તે જણાવતો કે પેટંટ માટે ૬૦ દાલર સરકારમાં ભરવા જોઈએ, જે થણા છે. અને હાલ સીંગર કંપની સીવવાના સંચાલો જુદી જુદી બહેર બજારો ધ્યાનવમાં હજારો ઝાલરો દર સાલ ખરચે છે.

વળી ખીજી ને કારણ એરેસ્મિડે બતાવ્યું હતું તે એ હતું કે તેને "ખીજી કામ કરવાનું છે." પણ હાલ એકજ સીંગરની કંપની પોતાનું કામ કરવાને માટે પચાસદાર ૪૦,૦૦૦ માણસો અને કમીશનથી કામ કરતાર બીજા ૧૦,૦૦૦ માણસો કામે લગાડે છે. આ સીંગર કંપની એ એટલું જતાં લખો દાલરો પોતાના ધંધામાં રોક્યા છે અને દર સાલ દલરો દાલર બહાર ખખરો પાછળ ખરચે છે. બહાર ખખરોની પ્રતિષ્ઠા આપવા માટે કંપનીએ ૪૦,૦૦૦ માણસો, અને ૮,૦૦૦ ધોડાઓ રાખ્યા છે એટલું જ નહીં પણ કંપનીએ પોતાનું મોટું કારખાનું ને "એલીકામેય"

ના નામથી ઝાગખાય છે, લાંથી તે ન્યુ થોર્ડ સુધી સંચા લાવ લઈ જવ કરવાને પોતાની ખાસ ટ્રેનો અને સ્ટીમ મોટો રાખી છે.

સીંગર કંપનીની સીવવાના સંચા વેચવાની શાખાઓ આખી સુધરેલી દુનીયામાં ઉધાડવામાં આવી છે અને આરતે આરતે અર્ધ સુધરેલા મુલકોમાં પણ શાખાઓ ઉધાડવામાં આવે છે. આખું યુનાઈટેડ સ્ટેટસ અને કેનેડા શાખા ઝોપી ગોવા સુધાર્થ મય છે. મેક્સિકો, વેસ્ટ ઈન્ડીઝ અને દક્ષીણ અમેરીકામાં તો "સીંગર" નું નામ એક ધરમતુ શબ્દ થઈ પડ્યું છે. યુરોપ ખંડના દરેક ભાગોમાં, તેમજ

• સ્ટે ખતાવવાનું ખાતું.

આફ્રીકા, એશીયા અને આસ્ટ્રેલિયાના યુરોપીયન સંસ્થાનોમાં પણ "સીંગરનો સીવવાનો સંચો" ખાતીનો યર્થ પડ્યો છે. સીંગરના સીવવાના સંચાનું મંજવર કામ આસ્ટ્રેલિયામાં ચલાવવામાં આવે છે. ચીન, જાપાન અને હાંદી મહાસાગરમાં આવેલા ટાપુઓમાં શાખાઓ અને નાની શાખાઓ સ્થાપવામાં આવી છે. હિન્દુસ્થાનમાં સીંગરના સીવવાના સંચાને મોટા પાયા ઉપર ધધી ચાલે છે તેવાની હિન્દુસ્થાનમાં ૮૦ હુકાનો છે. અને હુલ્લરો સંચાઓ વેચાએ છે. પારસીઓનાં હિન્દુઓનાં અને દરએક જાતનાં માહોંડામાં સીંગર ખાલજીતી છે. અને છેક દક્ષીણ આફ્રીકાના કેપ ટાઉન અને તાનસવાલ જેવા મુલકોની સીંગરની શાખાઓને સારું ઉત્તેજન અને આસરો આપે છે.

દરેક દરયા ઉપર સીંગરના સીવવાના સંચાઓ હડતા ફરે છે અને દરેક રસ્તા, ને ઉપર સુધરેલાં લોકો ફરે છે,

સાં દુનીયાની બેનપણીઓનો આ મોટો કંટાળો વેગરનો મદદગાર (સીંગરનો સીવવાનો સંચો) તેઓની મદદે જઈ ઉભો રહે છે. તેનો ખુશાલી બરેલો રાગ (સંચાનું ઉપયોગી પાણું) નેરોલો ખડતળ જરમન સ્ત્રીઓ સમજે છે, તેટલોજ નાનુક નેપાનીસ કુમારીકાઓ પણ સમજે છે. સીંગરના સંચાઓ ઉપર રસીયાની બુરા ખાલવાલી ખેડૂત છોડીઓ તેમજ મેક્સિકોની કાલી આંખોવાળી સ્ત્રીઓ કામ કરે છે. આ સંચાનું ગીત (તે કેવી રીતે વાપડવો) સમજવાને કાઠળી હુભાસ્યાની ગરજ નથી, તમારે ગમે તો તે કેનેડાના બરફની વચમાં અથવા પેરેચુઆના પેમપાસના જંગલમાં આવો. હાંદી માતાઓ અને ચીકોગોની ગરીબ કુમારીકાઓ સીંગરના સંચાથી લુગડાં સીરે છે. આ પ્રમાણે અમેરીકન સંચા, અમેરીકન લેન્ગ અને અમેરીકન પૈસો આખી દુનીયાની સ્ત્રીઓને સામાન્ય સગાઈ અને બેનપણાના ગાંધથી એકઠાં કરે છે.

સીંગર કંપનીની મુખ્ય આશીસ ન્યુ યૉર્ક શેહેરના મુની-
યન રોકવેરમાં ઘણીજ સરસ જગા ઉપર આવેલી છે. આ
આશીસમાંથી સાધરણ રીતે આખી દુનીયા સાથે કંપની
પોતાનો ધંધો ચલાવે છે. અમેરીકા ખાતેના ધંધો ૫૦ મો-
ટી સેન્ટ્રલ આશીસથી ચલાવવામાં આવે છે, જે આશીસો
શીલાટેલરશીયા, ઝીકાગો, સાન ફ્રાન્સીસકો, બોસ્ટન, પીટ-
સ બર્ગ, ન્યુ ઓરલીયાં, રીચમંડ, સીનસીનાટી, સેન્ટ લુઇસ
વગેરે મોટાં શેહેરોમાં આવેલી છે. દરેક સેન્ટ્રલ આશીસને
વહીવટ એક મેનેજર ચલાવે છે, જેના હુકમથી તેને સોંપે-

લા વીસતારમાં શાખા આશીસો ઉધાડવામાં આવે છે. વળી
શાખા આશીસના એજન્ટનું ધ્યાન પુણે તો પોતાના અસત-
કના દરેક કસબા અને ગામડામાં નાનકડી આશીસો ઉધાડી
શકે છે. હવે આ સેન્ટ્રલ આશીસોને જે વીભાગો સોંપવામાં
આવે છે તે સાધારણ રીતે એક આશુ' રાત્ર્ય હોય છે અને કે-
ટલાક દાખલાઓમાં તો એકથી વધારે રાત્ર્યો હોય છે, બી-
જ દાખલાઓમાં એક રાત્ર્યમાં બેથી વધુ સેન્ટ્રલ આશીસો હોય
છે. સેન્ટ્રલ આશીસના મેનેજર પોતાના અસતકની સમગ્ર શાખા
આશીસો ઉપર વહીવટ ચલાવે છે તેમ શાખા આશીસને એ-

સંજ્ઞા ગોડવવાનું ખાતું.

નંટ, પોતાના હાથ હેઠળની આશીસોના વહીવટ ચલાવે છે.
આ ઉપરથી વાંચતાદે એમ નસમજવું કે સેન્ટ્રલ આશીસો
મોટા અમલદારોને શેહેરોમાં ફક્ત નકાતે છે. દરેક સેન્ટ્રલ
આશીસ' પાસે સંજ્ઞાઓના ધરાક લાવી આપનારા અને જી-
ના સંજ્ઞા એકઠા કરનારા પોતાના ખાસ માણસો હોય છે,
અને દરેક મોટી આશીસ નજીક તે એજન્ટીજ કંપનીની
આશીસ હોય તેવી નેમથી પોતાનું કામ ખતમથી બજાવે છે.
તેજ પ્રમાણે શાખા આશીસમાં ધાય છે. ધીકાર વરસાને તે
મેનેજર ઉપર, કે જે એક સીપાદ બચ્ચાની માફક પોતાની ફર-
જો બજાવે નહીં અને પોતાની આશીસને નકચ કરવા બેગ
બનાવે નહીં. દેત્રેકા ખાતેના વહીવટ મુનાઈટ રેટરસની
માફક જે સેન્ટ્રલ આશીસોથી ચલાવવામાં આવે છે, જગાંની
એક મોન્ટ્રીયલ અને બીજી તોરોટો ખાતે છે. આ સમગ્રી રજ
મોટી આશીસો પોતાનો રીપાર્ટ ન્યુ યૉર્ક ખાતેની મુખ્ય આ-
શીસને કરે છે અને કંપનીના અમલદારો તરફથી હુકમો
મેળવે છે.

જેમ આગળ જણાવવામાં આવ્યું તેમ લંડન ખાતેની
સીંગરની આશીસ મંજીવર વહીવટ ચલાવે છે. દક્ષિણ
અમેરીકા ખાતેના વહીવટ લંડન ખાતેની આશીસ કરે છે,
કેંકે મુનાઈટરસના કરતાં ઈંગ્લંડ સાથે દક્ષિણ અમેરીકાનો
વહીવટ સરંગ અને સેટેલાઈટ ચલાવવામાં આવે છે.
હેમબરગ ખાતેની સીંગરની આશીસ મધ્ય અને ઉત્તર
યુરોપ અને પશ્ચીમ એશીયા સાથે પોતાનો ધંધો ચલાવે છે.
આ આશીસ પણ લંડન ખાતેની આશીસની માફક પોતાનો
રીપાર્ટ ન્યુ યૉર્ક ખાતેની મુખ્ય આશીસને કરે છે. આખી
દુનીયામાં સીંગર કંપનીની એકંદર આશીસો નબીક
૪,૫૦૦ છે, જેનો ત્રીજો ભાગ તો ફક્ત મુનાઈટર રેટરસમાં છે.
ઉપસે હેવાસ સીંગર કંપનીના મંજીવર ધંધાનો યોગદાં
ખ્યાલ આપે છે. દુનીયાની કોઈપણ જાહેર યા ખાનગી કાર
પોરસન આપી મનમાનતી અને સંપુરણ રીતે વહીવટ
ચલાવતી હોય, એ ધણું શકે બરેણું છે. સીંગરની આશીસની
માફક કોઈપણ એક પોતાના વહીવટની દરેક બાબતમાં

ચોકસ નહીં હશે એટલું જ નહીં, પણ કોઈપણ લશ્કર સર્જી
ગરની આફ્રીસના ઝટાક કરતાં નિયમિત વહેવારમાં
સરસ નહીં હશે. આવી સંપૂર્ણ રસમ એક મોટી કંપનીને
પોતાના ભોળાથી પડી ભાગતી અટકાવવાને જરૂરની છે. આ
મોટી મંજૂર સર્જિગરની કંપનીની સંપૂર્ણ અને મજબૂતી,
એજ તેની હમેશની ધીકતી હાલતની જમીનમીટી છે.

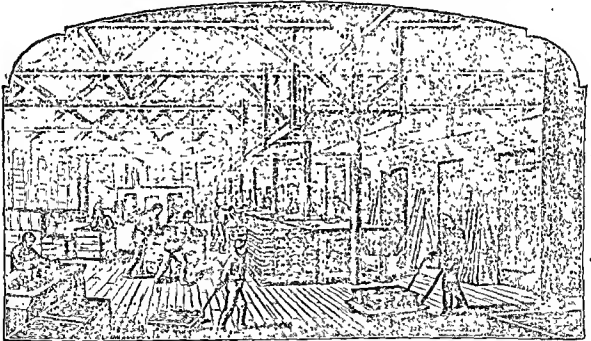
પ્રકરણ ૫મું.

સર્જિગરનું મોટું કારખાનું.

અમારી બાબત મીઠાની આટલું વાંચ્યા પછી સર્જિગરના
સંસ્થાઓ કેવી રીતે અને ક્યાં બનાવવામાં આવે છે તે જાણ
વાને ખુદરતી જગાસા ઉશકેરાવા વગર રહેશે નહીં. એમ ધારી
અમે તે જગાસા પાર પાડવાને ખુશી છીએ. જેઓને આ-
બાબત જાણવી હોય તેઓને અમે અમારી સાથે સર્જિગરનાં

મંજૂર કારખાનાની એક ઝડપી મુલાકાત લેવાને મોકલ
દઈએ છીએ.

“ન્યુ જરસી સેન્ટ્રલ રેલવે”નું ન્યુ યોર્કનું રેલવેન છોડીને
ન્યુ યોર્કનો અખાત ઝોળંગી, જરસીનાં ગામડાંઓમાં
થઈ, સર્જિગર કંપનીનાં મોટાં કારખાનાંની દીવાલો પસાર
કરી, આપણે એકીઝાથેય યોર્કના રેલવેન ઉપર ઉતરે છીએ.
ન્યુ જરસી રેલવેની સાત કીલોમીટર આ ખુશતુમા એલી-
ઝાથેય થોટ્ટર એક છે. રેલવેન પરથી ઉતરીને જતાં આપણી
નજરે એક ખુશતુમા બાગ પડે છે, જેમાં મુંદર શરણથેરી
અને બીજાં ઝાડો આવી રહેલાં છે અને વચોવચમાં દુલોના-
મુખપત્રી વચે એક દુવારો ઉઠે છે. આ સર્જિગરના કારખા-
નાનો ખાનગી બાગ છે અને થોટ્ટરના બાગ કરતાં તે થોડો
રળીયામંજી છે. સર્જિગર કંપનીએ કારખાનાની આગળનો
સઘળો જમીનનો કડકો ખરીદી, તેને એક બગીચામાં ફેરવી
નાખ્યો છે અને પોતાને ખરચે તેનો નીભાવ કરે છે. સર્જિ

લોખંડને પાણી પાવાની ભડી.

ગરના બગીચાની પેલી બાજુએ કારખાનાની ચાર માળની
ઈમારત આવી રહેલી છે. આ ઈમારત ઈટ, લોખંડ, અને
ફ્લેટની બાંધવામાં આવી છે અને તેને લોખંડના બીજો
અને ગરડરાથી ટેકો આપ્યો છે. ઈમારતનો આગળો બાગ
મુંદર છંટાથી બાંધવામાં આવ્યો છે અને ઈમારતને મથાળે
એક ટાવર બાંધવામાં આવ્યું છે, જેની અંદર એક મોટું
ધડિયાલ પાડેસનાં લોહાને વખત બતાવવાને ગ્રેનવામાં
આવ્યું છે.

મુંદર આશીસો પસાર કરી આપણે એક બીજા બાગમાં
આવ્યે છીએ, જેની ત્રણ બાજુએ લોખંડી ઈમારતોની હારથી

ઘેરાઈ ગયેલી છે. આ જગા કાંઈ પેદેલાં બાગને માટે રો-
કવામાં આવી ન હતી, પણ ફક્ત કારખાનાનાં ચોક માટે
તે ખરીદવામાં આવી હતી. ઈમારતો અને ચોકની વચે
એક જાતના ડામરના રસ્તાઓ બનાવેલા હોય છે, તેમજ
ડોકમાં જવા માટે પણ એક રસ્તો બાંધેલો છે. રસ્તાઓની
બાજુએ તેમજ વચે લીલું ઘાસ આવી રહેલું હોવાથી,
તેમજ ઝાડો અમે દુલોથી તે ધણા મુશીબીત દેખાય છે.
આ રસ્તાઓ સ્વચ્છ રાખવામાં આવે છે અને જો કે દર
રોજ ૨,૦૦૦ માણસો તે ઉપર જવઆવ કરે છે, તોપણ

(સાંધણ છે.)

મનવા બેટવા આપે સારે તેઓને પોતે જાતે આવકાર દેતા. તેઓ પોતાની કોલત કરતાં વધારે બપકાથી રહેતાં હતાં, અને તે સામે સુનાબાઈ વારંવાર પોતાનો અણગમો દેખાડતાં, પણ તેવણનાં વર તેવણને દસી કાઢતા અને એવી બાબદ માટે પોતાને અથવા મેદરીનાં જીવને રંછડા કરવા નાકહેતા. તેઓ પાસ પુરુરું હતું અને કોઈ દહાડા ખત્તને નહીં ખુટે તેની તેવણે પુરતી સંભાલ લીધી હતી. અમનજીના ઉપલા ભોલોથી સુનાબાઈના મનમાં સેદગ રીકર પાડતી, પણ તેને બુઝાસો પુછવાની તેવણની હીમત વચ્ચે ન હતી. અને આ અસાધારણ ચાંતવણમાં મેદરીનું મોટી રાખેજું તોફાન એકદમ આવી પડ્યું. અને સુનાબાઈની આંખો તેથી ખોટી થઇ.

તેઓને મુકાકાત આપવા આવનારાઓમાં એક કોઈ દીનશ દીપીંડી નામનો પાંચસી હતો. તેના એસસી પોપાક સીવાય તેનામાં ખેંચાણ કરનાર કંઈ ન હતું. અને અજાત તે સુનાબાઈ મેદરીને કંઈ અજાન રીતે અણગમતો લાગતો હતો. તેની ઉમર નવદીક વયસ વર્ષની દશે, જ્યારે તેનો અહારનો દેખાવ અંદરના ખરાગ ખવાસોની ગોવાડી આપનો હતો. કોઈ કહેતાં હતાં કે તે થણે પૈસાવારો હતો, જોકે એમ પણ અથવા હતી કે તેણે આ સમગ્ર પૈસા હાથીકાંતના વેપારમાં (લુગારમાં) પૈસા કમો હતો. આ બાણસ સાથ અમનજીને હમેશા ફરનાહરતાં જોવામાં આવતા હતા. અને અજાત ધરના થણીના માતીતો હોવાથી તે ધરમાં પણ અવારનવાર દેખાવ દેતો. સુનાબાઈ મેદરીને તેને માટે પુરતીજી થણે ધીકાર હતો. એક વેલાએ તેઓએ અમનજી આગલ પણ તે ધીકાર નહોતે કર્યો. પણ તેવણે તે સાંભળ્યા પછી એવુંતોફાન કર્યું, કે માએ દીકરી સુખર થઇ ગયાં. અને દીનશ દીપત્રીએ પોતાની મુકાકાતે ચાલુ રાખી.

“આએ માણસ કે જેને માટે નહોતે રીતે બેઠાવું હતું કે તે એકલપેત્રો, લાવજી, અને નીચ ખવાસનો હતો, તેને પોતાની દીકરી સાથ પરણવાની તેવણે કહ્યુંજાત આપી હતી. મેદરીને તેવણે સખ હોકમ કર્યો, કે પોતાનાં બનીયાનાં વર લાખજ તેને આવકાર આપે અને તેની સાથના પોતાનાં જાનની તેવાની કરે.

એક તેવાના ગોળા માફક ઉપલા ભોલો તેઓને કાને પડ્યા, અને એરી હોમી મરચત સાથ અટરાયથી છે એમ સુનાબાઈની કહેવાની હીમત પણ નહીં ચાલી. પણ પોતાની દીકરીને ખાતર તેવણે જીવર આવી ગોલ્યાં, અને તેવણે જોયું કે તેવણની બીહક પાયા વગરની ન હતી. તરતજ છંપાવતા અમનજીએ, મનચેરશા અને તેવણનાં કટુંબને ખરાખર્ચ ખરાખ ગોળો બાંડવા માંડી; થણું વર્ષ થયું અમનજી મનમાં એમજ ક્રૂતિ લઇને ફરતા હતા, કે મનચેરશાએ તેવણને કોઇ જાતનું અપમાન કર્યું હતું. અને દમણ તેવણે નહીં લખી રાકાય તેવા બપકાર ભોલો ભોલી ગંબીર સોગંદ બાધા, કે મેદરી કદી પણ હોમીની બાપડી થશે

નહી; હજ તે તેણીને સુએરી જોશે. તેવણના મીનસ વધ-તોજ મેલો, પણ સુનાબાઈએ તેવણના વધુ ભોલો સાંભળ્યા નહી. મેદરી એસુધ થઇ તેવણનાં પગ આગળ જમીન પર પડી હતી. તેવણને ગામે બાંડતા અટકાવા તેણી એકદમ ઉડી ઉભી હતી. તેવણના સોગંદ સમજવા આગમય તો તેણી બોંધ પર પડી ગઇ. અને પાછી દુસવારીમાં આવતાં થણે લાંબો વખત થયો. સુનાબાઈ બીચારો દુઃખથી કાટ કાટ થતી છાતીએ પોતાની કમનસીબ છોકરીનાં માંદગીનાં બીજાંણું આગલથી બીચારો નરી તેવણ તેણીની સારી થવાની દવા પણ માંગી શક્યાં નહી, કારણકે તેવણ જાણતાં હતાં કે તેણીનાં સુખની બીજકસ પણ આશા હતી નહી. અમનજી એક ભે વખત એરી રીતે કાંઈ બોલ્યા કે, દીવ તોને તેવણે ગંબીર વચન આપ્યું હતું કે તેવણનાં જુઝાં પછાને, નહીં જીંદગીના આધાર મેદરીનાં તેની સાથનાં જાન પર રહેતો હતો. અને આવાં માણસની બાપડી થવા માટે પોતાની દીકરીને છડાડવાને તેવણ કેમ બમ્બી શકે, અને તોપણ તેવણ તેણીને મરી ગયથી પણ કેમ જોઇ શકે! આ હેતવતી માતાએ આવાડાંઓ વેર પોતાની લાડકવાઇ દીકરીની કેવાં દુઃખથી માખજન કરી હતી, તેનું વર્ણન કદી કશમ નહીં શકે! અંતે એક દહાડા મેદરી સુધીમાં આવી. અને નહી સમજાવ તેવા નમ્રતા અવાજે પુછ્યું કે નેણી એમ કાંધ પડી હતી! આરતે આરતે મનસ્થાઇ તેણીનાં ખગર આગમ આવી જીવી. અને યોગ વખતમાં તેણીને સધવું માલમ પડ્યું. કાકરે કહ્યું કે તેણી સારી થવા માંગતી હતી અને યોગ દહાડામાં તેણી પોતાનાં બીજાંણું પરથી ઉઠાવને શકનીયાન થશે. સારપછી અમનજીએ તેણીને જોવા માટે થણી બોંદક કરી અને મેદરી પણ સામે થઈ નહી. શાંત મનએ અને થુમે મોટે તેણીના બાપે જે કહ્યું તે તેણીએ સાંભળ્યું. તેને શું કહ્યું તે તેણીએ હોમીના કામજમાં લખ્યું ન હતું. ફક્ત તેણીએ એટલુંજ લખ્યું કે તેણીની તંદરોસતી તદન ખરાખર થાય, લાંબેર થોયવાને તેણીએ પોતાના બાપ પાસ માંગી લીધું હતું.

“સારે મારા વદાત હોમી તું દીલાસો પકડ,” તેણીએ પોતાની દુઃખી કંઠાંણી પુરી કરતાં લખ્યું. “એ કોક મને આગ આપે છે, કે યોગ મહીનામાં હું અજાત જેવી પાછી તનદરોસત થવશ. હું તે વેળા મનમાં હડું છું કારણકે હું જાણું છું કે આ દુન્યામાં મારો હાથ કોઇ સાથે પણ જોડાવનો નથી. હું એટલુંજ ઇચ્છું છું કે મારા આપની પીરજ પુરી જાય સારેર મોત થોયજા નહી કરે. એ મારા વદાસ હોમી, હું થળી વખત આ દુન્યાના સુખને લુછી વઇ મોતને કંડાસ વખર જોઇ થકું છું, પણ હમેશ તેમ જાનું નથી. કોઇ કોઇ વખતે મને વીચાર આવે છે કે આ દુન્યામાં આપણે સાથે કેટલાં સુખી થઈ આપણા નાના ધરને બેહત અનાવને! હોમી હું કદી પળું કોઈની બાપડી થવાની નથી. અને હું કોઈની બાપડી હોવું તે કરતાં મેદરતમાં હોવું

વળતરથી, તેના જવાબમાં એક નોકરે આપે, તેને મેં એક ચીઠી આપી કહ્યું કે એક પગે પછી બોલ્યા વગર ખાસ માણસ સાથે તેની જગાએ પુનારવી. આ ચીઠીના જવાબમાં એક કક્કાક પછી એક આખરદાર દેખાવની નસ કે જેણીમાં મને ઘણો વીશ્વાસ હતો તેણી આવી, અને તેણીને મીસ વીલ્કતનનાં જોરડામાં લાવવામાં આવી. મેં તેણીને હુંકમાં સમઘો દેવાસ સમજાવ્યો અને તેણીને મારા વીશ્વાસમાં લીધી. "હું સ્ત્રીકનીઆ આણુ રાખવા ધારે છું," મેં કહ્યું, "અને હું ઈછું છું કે મારે દરદી એવાજ ખ્યાલ તમે રહે કે તેણીને હજુર મોરશીઆજ આપવામાં આવે છે. આપી તેણીનાં માન તંતુપર એણે દખાણુ થશે, અને સારું થવાની ટકા વધારે રહેશે."

તે નરેં મારા સમક્ષ હોકમો મુજબ બરાબર ચાલવાની કમુક્કાત આપી, મોક્કસ વખતને અંતરે તેણીને સ્ત્રીકનીઆનાં નાનાં "દોઝો" આપવાના હતા તેગજ તે દરદીને ખોરાક માટે કુધ સ્વશે બનાવેસો ગરબીના સુપ અને ચગમીન આપવાનો હતો. આ પછી હું બહાર ગયો અને જોનરસો તમા જોશીવરને તાર કપીઆ અને છેકે મારા દરદી સાથે રાત યુનરસને પાછો કર્યો.

સાર પછીનું પખવાડનું હું કદીથી ભુલી જઈશ નહીં. ઘણી સંભાલથી આપેલા સ્ત્રીકનીઆથી તેણીને કેપત મત્રવા છતાં તેણીનું દુઃખ ઘણુંજ ભયંકર હતું. તેણીની આંખમાંનો નાગી પાસીનો દેખાવ તેમજ તેણીનાં જવાન મોહકાં પરનો દુઃખી દેખાવ જે જલદીથી ભુલી જવશ નહીં. યેહેના પાંચ દીવસ પછાજ બરાબ ગયા, સાર પછી ઘણુંજ ધીમે ધીમે દુઃખનું ભેર કમતી થવા માંડ્યું. અંતે એક વખત એવો આવ્યો કે જ્યારે મીસ વીલ્કતનને લાંબી અને શાંત ખુદરતી ઉંધમાં પડેલી જોઈ હું ખુશી થયો.

જ્યારે તેણી તેમાંથી નીકળી સારે તેણીનાં મોહકાંપરનો દેખાવ તદન ફેરવાઈ ગયો, શાંત અને તાજગીવાળો હતો. હું તે વેળાએ તેણીનાં બીજાનાં પાસે ઉભો હતો.

"અરે હવે હું ઘણી બેટર છું." તેણીએ એક નીમકસો નાંખી કહ્યું. "મેં ઘણી સરસ ઉંધ આપી છે, હું કદી ઉપકારી છું કે મોરશીઆની અસર પાછી થવા માંડી છે."

"તમે કેમ જાણો છો કે મોરશીઆથી તમને ઉંધ આપી હતી?"
 "તે વીશે અને કેમ શકે હોય?" તેણીએ જવાબ દીધો.
 "સુવા આગમજ નસેં મારા હાથમાં સુઈતો મુક્યો હતો."
 "મેં નસ તરફ જોયું. તેણીએ હસીને પોતાનું મોહકું ફેરવ્યું હતું."

મેં તેણીને ઈસારત કરી જોરડો છોડી જવા કહ્યું. મેં કારણ કે ક્રાન્સીસ વીલ્કતનને મારે ને કાંઈ કહેવાનું હતું તે કહેવાનો હવે વખત આવ્યો હતો.

"તમે ઘણી અજબ જેની રીતે સારી પેટે દેખાવો છો," તેણીની પાસે બેસીને મેં કહ્યું, "તમે જલદીથી તદન સારી પેટે થશે એમ માનવાને અને દરેક કારણ છે."

"તમે ઘણું જોડીન રાખો છો" તેણીએ મોહકાંપર રતાસ અને આંખમાં આંસુ સાથે જવાબ દીધો. "પણ મને આશા બતાવવામાં શું કાપશે? મને મોરશીઆ વગર કદી માની શકે નહીં. હું તેની જોશામ ધઈ પડી છું; બનીવમાં હું તે જોશા જવામાં લેવાની કોશિશ કરશ. પણ જ્યાં સુધી હું જીવતી છું સુધી તે વગર તો મને કદીથી ચાકશે નહીં. મધુ આણુ પખવાડનું જે વેળાએ તેની અસર મારીપર થતી બંધ ધઈ હતી, તે વેળાનું મારે દુઃખ કેટલું હતું તે જોને યાપ તેજ સમજ શકે. ડાક્ટર હેમીફિલ્ડ હું તમારી આગળ કમુક્કા કરી દઉં છું, કે મારેથી મોરશીઆ વગર છોડી શકતું નથી."

"મીસ વીલ્કતન તમારા જોશીવરનો વીચાર કરો," મેં કહ્યું, "આપી તેને કેટલું દુઃખ યાપ તેનો વીચાર કરો."

"હું તેવણને વાસ્તે વીચાર કરું છું" તેણીએ જવાબ દીધો. "એવણને વાસ્તે હું ઘણું કદં, પણ આ બધીત આદત તેવણને ખાતર પણ મારેથી તોડી શકતી નથી. તે માટેની તાજગીજ કરવાનું પણ હવે નાકનું છે. હું ઘણી નાતવાન ધઈ ગઈ છું."

"જરાકની નહીં," મેં કહ્યું. "હવે હું કદુંછું તે સાંભળો, અને તમને કાંઈ સારી ખબર કહેવાની છે."

"તે શું છે? મારા જેવી કંગાલ અને પાપી છોકરી માટે શું સારી ખબર હોય?"

"તમે કાસો છો કે હમણા જે તાજગી બસે તેવી ઉંધમાં તમે પડ્યાં હતાં તેનું કારણ મોરશીઆ મુકવાનું હતું?"

"અસખત તેજ, નસેં મુક્યો હતો."

"તેણીએ તેનું કશું કીધુંજ નહીં હતું. તેણીએ પાણી ઘણાજ યોડા સ્ત્રીકનીઆ સાથે તમારી મામદીમાં મુક્યું હતું."

"સ્ત્રીકનીઆ! એ તમે શું બોલો છો?"

"હું જે કહું છું તે, મીસ વીલ્કતન, તમે ખુશી થાવો, કારણ અહાર આગમજની તમે તે ખુરી ટેપ પર છત જેવળી છો. આણું પખવાડનું યહું તમે મુદ્દમ મોરશીઆ લીધો નથી. તમે જેને મોરશીઆ ધારતાં હતાં તે તો સ્ત્રીકનીઆ ઘણાજ નાના જડામાં ટોનીક દાખલ આપવામાં આવતો હતો. ખરેખર તમે તે દીવસે ઘણું ભયંકર દુઃખમાં મુજત્યા છે, પણ દૈવી ખરાબ દુઃખ તો ઘણું દીવસ થયા મુકે યહું છે. તે તાજગી થશે તેવી અને ખુદરતી ઉંધ સાથેત કરી આપે છે, કે હવે તમે તદન સારાં થયાં છો."

"અમે અંદર આવ્યે કે?" એક ખુશાલ અવાજ ખારણાં આગળથી બોલ્યો.

"હા, ખચીતજ," મેં જવાબ દીધો, અને મીસીસ જોનરસો અને જોશીવર જોરડામાં દાખલ થયાં.

મેં ક્રાન્સીસ વીલ્કતનને ઉડીને ખુશાલીથી તેણીના વહાલા જોશીવર તરફ ભેંતાં જોઈ. મેં તેણીની આંખોમાં ખાર અને આશની રોશની જોઈ.

પરણવું કે નહીં પરણવું.

“એક ભાઈ શુંમણુ ભર્યા સવાય! હવે હું શું કરું? પરણું કે નહીં પરણું.”

અમારે શું? હર ક્રેસ્તાઓ તમને એકાસીયનનાં બેતરી ભરે તેમના પિંડે છે, તમારે પૂર્વેથી વિચાર બાંધવા કાંઈ થાશે જો. Longfellow.

પરણવું કે નહીં પરણવું? આ સવાય અમારું છેવું પ્રકરણ વાંચનારાઓનાં મનમાં ઉત્પત્ત થશે. લક્ષ્મી છંદગી સુખી બતાવવા માટે અમારે આટલી બધી સાચચેતી અને તૈયારીની જરૂર છે, ત્યારે શું તે એટલી બધી ક્ષીંતવને લાયકની છંદગી છે? શું કુમારોઓએ સંતોષી રહેતાં થીપવાનું વધું આર નથી? કુમારી કે પરણેલી હાંત્રત વધુ સુખી છે, તે એક ધણી લાંબા વખતને ચરવાતો સવાય છે. કેટલાંક લોકો મને એવી સારી હાંત્રતમાંથી પોતાને કંગાલ બતાવવાની ચતુરાઈ ધરાવે છે. જેમ કુમારો માંથી તેમ પરણેલામાંથી એકથી મોટી સંખ્યા તમોને મળશે કે ને તુરંત એક દાનાવનાં ગાદાપણુબંધ સંપૂર્ણ તમોને આદ દેખાડશે:

કાંઈથી તમે કશો, પરણેલી છંદગીમાં પડો કે તેથી દુર રહેશો, પણ તમોને બંનેમાં પસ્તાવું પડશે. પરણેલી છંદગીમાં વધુ મજાહ અને કુમારોપણમાં થોડી નજાબ હોય છે. આ બંને છંદગીની વધુ મજાહ અને વધુ નજાબ તથા થોડી મજાહ અને થોડી નજાબની એક બીજા સાથ સરખામણી કરવી અશક્ય છે.

લક્ષ્મી માટે એવું કહેવામાં આવે છે, કે જેઓ તેનાં નેગણમાં આવ્યાં છે, તેઓ બાહરે નીકળવાની ઇચ્છા રાખે છે, અને જેઓ બાહરે છે, તેઓ અંદર જવા માંગે છે. આપણે એ માટે જેમ જેમ વધુ વિચાર કર્યું, તેમ તેમ આપણી ખાતરી યતી નબળા છે, કે એક રજાઇતબંધન ધર્મશાસ્ત્રે લક્ષ્મી કિયા કરતાં કહેવા સમુદા કાંઈ ખાલી બધની અક્ષવા ઉદાપનારા નહીં હતા. તેણે કહ્યું હતું કે, “મારા મિત્રો, લક્ષ્મી યોગાઓને આશીરવાદ સમાન છે, ધણીઓને આપ મીસાહ છે, અને સધળાંઓ માટે અવેકાસ છે; તમે એજમમમાં પડો છો? થોડો વખત ઘેબીને વધુ બાર મુઝી છેવું ફરીથી પુછ્યું”, “તમે આ જોખનમાં પડો છો! આ જોખનમાં પડવા સાંમે કાંઈથી વધી ન લેવાયાથી તેણે કહ્યું, “મારો, આપણે આમળ વધીયે. કાસ્તીતો એકઠી રચ કહેતો હતો કે “જે એક સ્ત્રીને પરણે અને જે લગાઈ ઉપર નબ, તેણે કાંઈની નહીં ધારેલું બને, તે કણુજ શખ

વાની જરૂર છે.” પણ હમેશાં દુનિયામાં એવાં ધણીક જુવાન પુરુષો અને સ્ત્રીઓ રહેશે, કે જેઓ એમજ માનશે કે પરણેલી છંદગીમાં એવું કાંઈની બનશે નહીં, કે જે કાંઈની નહીં પરણવા કરતાં વધુ દુઃખદાયક હોય.

અમારે એકાસીયન, એક મોટા અભ્યાસી પરણ્યો, ત્યારે તેની કોલેજનાં એક જુવાન મિત્ર તરફથી મુબારકબાદોનો એક પત્ર આવ્યો, જેમાં તેણે લખ્યું હતું કે તે પોતાનાં મિત્રનો દાખલો પકડવા માંગતો હતો, પણ સાંપચેત રહેવા માટે પરણેલી છંદગીની સધળી અડચણો જાણવાનું તેણે છુટાપણું લીધું હતું. એકીને જવાબ વાડીયો કે “તું એક ધણીમાંથી લીધે થતી અડચણો જાણવા માંગે છે, તો હું તુને લખું છું.” પેદહું જે તું હમેશાં સહવારની ચાર વગતે હસતો હશે, તો તેણી તને જ વાગા મુધી સતેજો રેહવા દેશે. બીજું, જે તું ક્યાં ક્યાં અભ્યાસ કરતો હશે, તો તેણી તેમને આંકે કે નવ ક્યાંક ઉપર કાવી મેળશે. ત્રીજું જે તું અભ્યાસને ખાતર એક વખતનું ખાણું જવું સુકતો હશે, તો તેણી તુને તેથી ખપડાપીયા વિનાં રહેનાર નથી. જે આટલી અડચણો તુને બીહવડાવાને પુરતી ન હોય, તો હું જાણતો નથી કે તું જેવું માણસ છે?”

આપણે કદીથી કે આતો તેણીની તરફેણની મજબુત તકરાર છે. અને તે ખરજ છે. દરેક માણસને અને ધણી-કરીને એપકીઓનાં અભ્યાસીઓને તો સ્ત્રીની નાણુક સવાની જરૂર છે. એક કુમારો સમ્પત્ત મને એવીથી આશા હામ તમાં રહેતો હોય, તેથી એક ધણીમાંથી અને બાળકોનાં લીરસા વગર તેની સધળી મોજમજાહ અને સધળું સુખ અસંપૂર્ણ છે. પરણવું કે નહીં પરણવું, એ સવાયનો કાંઈની સંતોષકારક જવાબ આપી શક્યું નથી. જેમ એક ગર્ભિણી જે બે સુકાં ઘાસની ગંજીઓમાંથી કાંઈ પસંદ કરવી ને માટે અનિચ્છિ હતો, તેમ એક શખસને માટે કહેવામાં આવ્યું છે, કે તે એક બાનું ઉપર પરણ્યાંની માંગણીનું કામળ પોરસમાં નાખીયા પડી, આ કીમતી લખતને એક લાકડીવતી બાહરે એવી કાઠડવાની કોરોશ કરતો લોકોનાં દીકામાં આવ્યો હતો; પણ તેમાં નીવડળ નીવડીયાથી પોરસનાં ચોંચાળની આસપાસ લક્ષ્મી સામેનાં કારણો વિચારતો વિચારતો ફરવા લાગ્યો, પણ બંનેનાં સારાં નમોને તે બાનુંએ આ લક્ષ્યાપનારી માંગણી ના પાડી હતી. આ જનાં વખતમાં એવી ફરીવાદ ચાસે છે, કે જુવાનીયાઓ લક્ષ્મી તેમનાં મોટા બાપા અને મોટા માયનાં વખતનો મોયા મુરો રેવાન હોય, તેમ મણતા દીસે છે. પણ શું આપણી કોમળ જ્વતીતો એમાં કશો વાંક નથી? શું બાનુંઓનું ધરસસારી કરકસરનું અજ્ઞાનપણું, અતે અવિચારી ઉદ્ધક ખરેખર જુવાનીયાઓને આ જોખનમાં પડતાં અટકાવતા નથી? એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે બદરમાંની દરખારની બાનુંઓ, જુવાન પુરુષોનાં લક્ષ તરફનાં અખાલને દુર કરવા માટે શું શું ઉપાયો લેવા, તે નહીં કરવા એકી

મળી હતી. તેમનો દેરાવ ઝાઝાપણુવળો હતો. સમગ્રી આપ-
રદાર સ્ત્રીઓનાં પોશાકની 'સ્ટાઈલ'માં ફેરફાર કરવામાં
આવ્યો. પરજીવી સ્ત્રીઓએ ફક્ત સાદાં અને યોગ્ય જવે-
રાનોનો ઉપયોગ કરવાનો દેરાવ કરવામાં આવ્યો, તથા
એવો દુકમ કરવામાં આવ્યો, કે મોઝક ઉપરે સ્ત્રીઓએ
મુધરેલી દુનિયાની ફેશનોની હલકાઈ છોડી દેવી. આ સ-
ભાનું પરિણામ ફેરફારમાં આવ્યું, અને જુવાન બદરમાંએ
ટોળાંબંધ પરજીવા ઉપર ધ્યાન દોઢાવ્યું. રોજઈ બેઠેન પો-
તાની એક વિચીત્ર મોપડીમાં લમની જાંબલીયતો ઝોઢી
કરાવનારો સાર કાઢકતાં લખે છે કે: "શું તમારી પાસે
હાલત કાંઈ નથી? ત્યારે તમોને મદદ કરનાર" એક જણ
છે. શું તમે આખાદી ભાગયો છો? તમારું મુખ બેઠું
થયું છે, શું તમે પડની દશામાં છો? તેણી તમોને ધીરજ
આપશે, મદદ કરશે, અને તમારો બોલો ઉચકી લેવાય
એવું કરવામાં ભાગ લેશે. શું તમે ધરમાંજ પડેલા છો? ત્યારે
તેણી તમારી દશગીરીમાં હાંધી કાઢશે. શું તમે
ધધે ગયા છો? તેણી તમોને ધરમાંથી જતા બેધ છે,
તમારી ગેરહાજરીમાં તમારી રાહ જુવે છે, અને ખુશ-
લીથી ધકકતાં હયાં સાથે તમારી વાટજોની જમી રહે છે.
સાથ વગર કોંઈની રમીયામણું મળતું નથી અને એક
વધારા ધધીયાંણીનાં જેવી મધુર સોખત બીજ કાઢી નથી.
સગાઈનો ગાંઠ વધેતા બધ છે. માતાપીતા અને ભાઈ બેઠ-
નોની સંખ્યા બેઠી થાય છે." એ સમજી બેઠક કહે છે
તે બધે છે, પણ તેનાં તદન ઉલટા જવાબોથી દેવાનું સેદજુ
છે "શું તમારી પાસે દોઢાજ નથી? ત્યારે તમારી ગરીબાઈ
વધી છે. શું તમે આખાદ હાલતમાં છો? હવે તેણીનાં
કાઢક બરવો અને બેઠકશરીથી તમારી સુખી હાલતનો
છેડા આવ્યો છે. શું તમે પડની દશામાં છો? તમારી
કંગાળીપતે તેણી વધારશે, અને તમારો બોલો નહીં ઉચ-
કાય એવો કરશે. શું તમે ધરમાંજ પડેલા છો? તેણી
તમોને ધરમાંથી બારણાની બાહર કાઢશે. શું તમે ધધે
ગયા છો? ને તમે પ્રહયા હોવો તો ત્યાંજ રહેજો. દહાય
નહીં તો તમે થેર આવશે, ત્યારે તેણી ચાકરો અને જયાં
છોકરાનાં શેદાર રડવા દોળા ધુરકતી જમી રશે. લમનો
બંધ નહીં તુટે એવો છે-તેને લીધે કરવાની કાંઈજ આશા
નથી." પેલ લમને વખાણે છે, તોખી તે કુમારી હાલતને
પસંદ કરે છે. તેમાં સદાઈ છે, અને નરસૂળી છે. જેમ
વધન અને વીપતી તેમ મધુર ખુશાલી, ખરે સંતોષ અને
નહીં મુકાબલો કરી રાકાય એવું સુખ લમની જાંબલી ધરાવે છે.

ઘણા માણસોનું કહેવું છે કે, ને જે જણાં એક બીજાને
આદર્તા હોય, ખરેખર આદર્તા હોય, તેમની પાસે ગુજરાં-
નાં પુરતાં સાંધણું હોય, અને બનેની તદ્દરેલી સારી
હોય, કે તેમની નીતિસંબધી કાંઈની ખાંખી ન હોય, તો
એકાશક તેમને પરજીવા દેવો.

બેનમમીન કાંકલીને પોતાનાં એક મિત્ર ઉપર તેનાં
લમની મુમારકપાદી આપતાં લખીયું હતું કે, "હું ખુશી
છું કે તું પરજીવો છો; અને જાંબલી સુખીની આપરતી
કુમારી હાલતમાં રેદવાથી તું જીટકો છો. હવે તું એક
ઉપયોગી રેદરી નીવડવાની આશા છે. ત્યાં એવાં ધણાંક
જણાં છે કે જેઓ પોતાની કુમારી હાલત બદલનાનો વિ-
ચાર મુજતથી રાખે છે, અને આતે શોધી કાઢે છે કે હવે
ધણું મોડું થયું છે. કાતરનાં એક પાનાં માટે તું શું
વિચાર કરે? શું તે કાંઈની નીજ બરોગાર કાપે?"
ખુદર કેહતો હતો કે "માણસ ઉપર મોઢાએ મોઢકેમો
નેથી સરસ આશીરવાદ એક ભરી અને ધર્માં સ્ત્રી છે."
આખર સાલતાં તે હખે છે કે "મઢારે ઉઠતું, અને જુવાં-
નીમાં પરજીવું, એમાં પુરંપોને પતતાવાનું કાંઈ કારણ નથી."

પરજીવી જાંબલીની શીકર અને જાંબલી ધણી છે, પણ
શું કુમારી જાંબલીની ચોરી છે! કુમારો શમ્પસ કાંઈ ઉપર
આધાર રાખી શકતો નથી. એક પરજીવા પુરુષ જીટકોજ
તેનોખી ખરસ હોય છે, અને તેની જાંબલી ઝોઢી ખુશાલ
અને ઝોઢી ઉપયોગી નીવડે છે. "એ કેવી જાંબલી!"
કોનેત કહે છે. "કાંઈ તમોને મળવા થેરમાં આવે નહીં કે
તમે થેરની બાહરે જમો નહીં, ત્યાં સુધી તમારી સાથે
વાન કરનાર" કાંઈ મળે નહીં! તમારી દશગીરી અને તમા-
રી ખુશાલીમાં ભાગ લેનાર" કાંઈ નહીં! તમારાંમાં બીનખાઈ
કાઢક લેનાર" કાંઈ નહીં! સધલાં પોતપોતાની સંભાલ
લેતા પડે, ત્યારે તમારી સંભાલ કાણ લે! આટલું જતાંખી
આપણે એકદમ સધલાં જુવાન સ્ત્રી પુરંપોને પરજીવી દેવા
માંમતા નથી. એક જુરો ધણી કે જુરી ધણીયાણી મેળવવા
કરતાં તો તે હાલત વધુ સારી છે. લમનાં તખ્તા ઉપર
દાખર થતાં ધણીધણીયાંણીને આપવામાં આવતી મુમારક-
પાદી માટે, તેણી પોતાનો ભાગ કેલી રીને બજ લાવે છે,
તે જોતાં સુધી મુજતથી રાખતી બેઠકો.

માતાઓએ પોતાની દીકરીઓને શીખવતું બેઠકો કે, જેકે
સ્ત્રીઓ માટે લમની જાંબલી સૌથી સુખી છે, તોખી તે
ખુશાલી સાથે દશગીરીથી લાવે છે, અને સ્ત્રીઓ જેકે મોઢ-
રદારો અને માતાઓ ન બને, તોખી તેઓથી ઉપયોગી અને
સુખી જાંબલી રાકતી રાકતી. એવાં ધણાંક બેવકુરો છે, કે
જેઓ દરેક આશીરવાદને શ્રાપમાં લારી મેલે છે, માટે તેવા
લોકોને લાજમ છે કે પોતા સાથે બીજાને આખી જાંબલીનાં
કુખમાં નાખવા કરતાં પોતાની જાંબલી એકલીજ ગુમારવી.

હમખાઈ.

દાહયા પુરૂષો તકરાચી શીખે છે, બોલી સમજણવાળા અ-
મુજતથી, સૌથી અજાન જરીઆતથી અને સૌથી સરસ ખુદર-
થી શીખે છે.

જેઓ તોફાનમાં તમાની નજીક કલા રહે, તેઓની જો-
સ્તી કીમતી જણાશે; તકકામાં તો જીવ જાંબલીનાં ટોળાંઓ
તમારી આસપાસ એકાં થશે.

મીસ ઓગસ્ટા ફ્રાન્સીસ રામસે.

મીસ રામસે, મીસ હર્વે અને બીજી ધણીક સ્ત્રીઓની યુનીવર્સિટીની ચઢતી ડીગ્રીઓ મેલવવા માટેની કોરોપ ૧૮૮૭ નાં વર્ષને “બાનું”માંથી વર્ષ તરીકે કેમથીડળમાં ગણાયું હતું. થોડાંક વર્ષોની વાત ઉપર આપ કોણે સાંભળ્યું ન હતું કે કરાનેલી ચોક્કસ મુદતમાં સ્ત્રીઓ યુનીવર્સિટીનાં માનમાં આગ લેવા માટે પુરુષો સાથે હરીફાઈ કરે. પણ એમાં ફેરફાર કરવા માટે હવે “ગર્લન” અને “ન્યુનહેમ” ઉગી નીકળી છે. ૧૮૮૭ માં સપ્તાય પુરેપ વિદ્યાર્થીઓને દાખવાને અને પહેલા વર્ગનું સધનું માન મેલવવાને ઓગસ્ટા રામસે નક્કીજવાંત નીચડી હતી. તેણીને પીતા સર જેમ્સ રામસે પોતે પણ ઓક્સફર્ડને એક માનવંતો વિદ્યાર્થી હતો, માટે તેણીને પોતાની ચઢતી કેલવણીમાં વધારા કરવાને બેશક સારી ટકો મળી હતી. ૧૮૯૭ માં તેણીએ જન્મ લીધા હતા અને ન્યાં સુધી તેણી તેર વર્ષની થઈ, ત્યાં સુધી તેણીને યેર મધેલ કેલવણી આપવામાં આવી હતી. અને તેણીએ ગર્લનની ટેકાવરણી મેલવી ત્યાં સુધી તેણી સેન્ટ લીવિનડેસ રજુકમાં ગતી હતી.

તેણી કેમથીડળમાં આવી તેની એક વર્ષ આગમજ ઓક સીખવાનું શરૂ કર્યું હતું, માટે તેણીની ફોટોએ ચઢતી કેલવણીમાં લીધાવળીઓમાં અત્યંત પુરાણી ફેલાવી હતી. પોતાની હમેશની દીલસોજી માફક આપણાં માહારાણીએ સર હેન્ડી પોર્સોનથી મારફતે પોતાની એક સખી નીચે લખેલાં કાગળ સાથે મીસ રામસે ઉપર મોકલાવી હતી.

“એસબને તા. ૩૧મી જુલાઈ ૧૮૮૭.”

“સર હેન્ડી પોર્સોનબી, મીસ રામસેને માહારાણી તરફથી જીલ્લાવવાની રબ લે છે કે માફક પરિણામાં તેણીએ મેલવેલાં મોટાં માનની હદ જીલ્લા નામદાર રાણીએ પોતાની સખી મોકલાવી છે.”

પોતાની મોટી ફોટો પછી બીજે વર્ષે જે યુનીવર્સિટીમાં તેણીએ કેલવણી લીધી હતી, ત્યાંમાં એક વડા ડાક્ટર બતવર સાથે મીસ રામસે પરણી હતી. પોતાની સુખી ધરસંસારી અને મંડનીની ફરજે ચાલાકીથી જાનવીને મીસીસ બટવરે જતાવી આપ્યું છે કે ચઢતી કેલવણી સ્ત્રીઓને લાવકની ફરજે બજા લાવવા માટે નાલાયક કરતી નથી.

REPLY.

રાંધવાને લગતું.

વેફર કેક—અરથો રતલ ખાંડ, હોલ્ડ રતલ આટો, અરથો રતલ માંખણ, અરથો આંકડા કેરે સીડ અને પોતો પાસેર દુધ. ખાંડ, માંખણ અને આટોને સાથે મસલી તેમાં કેરે સીડ નાખો, પછી દુધ નામી લાડી જેવું બનાવો. દુધ વકળતું ઉઠતું લેવું જોઈએ, ત્યારબાદ વેફરને પછું પાતળું પર વળી તેમાંથી શેલ જેટલા જોઈએ એટલા મોટા કટકા કટાઈવા, અને તેમાં કાંટો લોડી આંધરાં પાત્રી ધીમી બીટમાં આસરે દરા મીનીટ બુલવા મકવાં.

રસ્તીયન તોફી—એક પાસેર કીમ, એક ચાહનું દધ બરી ખાંડ, અને એક વચ્ચો ચમચો બરી વેનીલાનું એસન્સ. ખાંડ અને કીમને એક તપેલીમાં સુકી થવાપર મુકો. અને સારાં બજાતાં પર ધીમે ધીમે ઉકલવા દેવો, પહેલાં ઉપલી મેળવણી પાણી જેવી થઈ જશે, પછી આસરે આસરે બડી થવા માંડશે, ત્યારે વેનીલાનું એસન્સ અંદર નાખવું. જ્યારે ઉપર ફીલ આવે અને તપેલીને વચ્ચી નહીં અટકે, ત્યારે ઉતારી એક ઘાલમાં ડીસને માંખણ લગાડી તેમાં કેકનું, અને તેના ચોરસ કટકા પાડવા, થઈ પડે કે ખાધામાં લેવું.

ફેન્ચ મેથોપાપરી—દશ આંકડા બદામ, દશ આંકડા પસતાં, અરથો રતલ ખાંડ, અરથો રતલ મધ, એક વાઈન ગલાસ બરીને ગોલાળ, ચણ છાંંની સફેદી અને વેફર પેપર. ખાંડને એક સોજ તપેલીમાં સુકી થવાપર મુકવી, પછે અને ઉકલવા આવે કે અંદર ગોલાળ, પસતાં, બદામ (ઘાલીને) અને મધ નાંખવું. બજાવર થયો છે કે નહીં તે જોવા એક કપમાં થઈ પાણી લઈ, તેમાં સીસાનાં થોડાં તીપાં નાખવાં તે બધાંદને હાથમાં દાખવાથી લાગી બજ તો થાસ બરાબર થયેલાં જાણુવો પછી તેને સુવાપણી ઉતારી છાંંની સફેદીને કાણુ દડ ચઢતી તેમાં મેળવવી. બધું જઈ લાડી જેવું થાય ત્યાં સુધી દીલવ દીલવ દરવા કરવું. ત્યાર પછી વેફર પેપર પર પાંચરી તેની પર બીજાં કાગળનો તાવ કોંક્રો અને ઉપર કાંઈ ભાર મુકી દાખવું. તદ્દન થઈ પડે તેના કટકા કરી ખાધામાં લેવા.

નાણુ.

ઝાડપાણુ અને તેમના વધારો.

પ્રકરણ ૩ જી.

ન્યામાં એટલી તો બધી જાતનાં ઝાડપાણુ યાએ છે, કે તે દરેકના જુદા અભાસ કરવે ધણું આશ્ચર્ય છે. પણ તોથી તેના ભાગ કરીને તે એકસ ભાગ ઉપરથી તેની જાતનાં જાત જાતની શક્ય છે. એક જાતનાં એક ઝાડની બાંધણી અને તેનું કામ નેપા અને બળપા પછી તેની જાતનાં બીજા જાતની વીરે આપણને એકે-લાઈથી વીચાર આપી શકે છે.

પાણુખંડે સપાળાં ઝાડો ઉપર દુષ્ટ આવે છે, તોથી ફૂં, લીમ, લીમન, ને દુષ્ટ આવતાં નથી. અને ત્યારે ઝાડપાણુનાં પેટલા આ બે ભાગ છે. અને તેમને દુષ્ટવાળાં, અને દુષ્ટ વગરનાં ઝાડપાણુ કહે છે.

આપણે મળાં પ્રકરણમાં જોઈ મળાં, કે કોઈ બીજામાં એક ને કોઈના બે પાંદડા હોય છે. બીજામાં આ નહોતો તથા. વન તે ઝાડોને એક બીજાની જુદાં પાંદડા છે. અને ત્યારે એ પ્રમાણે હવે દુષ્ટવાળાનાં બે વર્ગ યાએ છે. કોઈ બે પાંદડાં-વાળા ને કોઈ એક પાંદડાવાળું. બે પાંદડાંવાળાનાં યાદને જુદી જાત યાએ છે. અને વચ્ચા ગરની આસપાસ લાકડાંનાં પડ યાએ છે. અને દર વરસે એ પડ વધતાં જાય છે. વળી એનાં પાંદડાંની ઉપર છાણી છાણી ગુચવાએથી નેસા જાય છે. અને તેનાં જુદાના ભાગે ચાર કે પાંચ, કે ત્રણ અથવા તેના બેચડા ચેપડા હોય છે.

એ પાંદડાંવાળાં ઝાડનાં યાદને જુદી જાત હોતી નથી. અને તેમાં અદરના ગરની સાથે મળીને લાકડું બને છે. ને તે લાકડું જાંબા શાખા શાખાવાળું યાએ છે. તેનાં પાંદડાંની નેસા છેક પાંદડાંને જોડાએથી દાંખાનીમાંથી નીકળે છે તે છેક પાંદડાંની ટોચ (અગ્રી) સુધી એકજ લીટીમાં લંબાએથી રહે છે. ને એક બીજાની વચ્ચે જગ્યા પણ એકસરખી રહે છે. અને તેનાં દુષ્ટનાં યાદખંડનાં ત્રણ પડ યાએ છે. અને બે ચાર પડનાં દુષ્ટ કદાચળ યાએ છે, પણ વળી પાંચ પડનાં તો કોઈનજ યતાં નથી.

હવે ત્યારે દુષ્ટવાળાં ઝાડનાં તે કઈ જાતનું, બે પાંદડાંવાળું, કે એક પાંદડાંવાળું છે, તે તે ઝાડનાં બી, યડ, પાતરાં કે કળીપરથી પણ પરખાય છે.

કેટલાંક બી એવાં તો છાણાં હોય છે, કે સુકમદનીક વંચ વીના તેની તપાસ થઈ શકતી નથી, પણ યાદની બાંધણી આપણી આંખે દેખી શકાય છે, અને એક વેળા તેનાં પડની

બાંધણી તપાસ પછી તે ઝાડ દુષ્ટવાળાં ઝાડમાંથી કયા વર્ગનું છે તે કહેવાઈ શકાય છે. બે પાંદડાંવાળાં ઝાડનું યડ બાદરથી વધતું જાય છે, અને ગમે વરસે ને લાકડું તેનાં યડ હોય તેની ઉપર બીજે વરસે બીજું પડ યાએ છે. એ પ્રમાણે તે પડ દર વરસે જાયું થતું જાય છે. એક પાંદડાં-વાળાં ઝાડ ને દુષ્ટવાળાં ઝાડના બીજે વર્ગ છે, તેનાં યડમાં ને શાખાવાળું લાકડું યાએ છે, તે તેના ગંધ લાગમાંથી વધતું જાય છે, ને વરસેવરસ તે વચમાંથી નવું વધતું જાયું હોવાથી આમળનાં ઉલ્લાં ને બાજુપર કરતું જાય છે. એટલે તે લાંબુ થતું જાય છે.

બે પાંદડાંનાં બીનાં ઝાડો યાદખંડનાં જુદાનાં જુદાં છે. કેરી, પેરનાં ઝાડો, બાહપામી, બીજાં નાનાં છાડવા અને એવાં ઝાડો યાદખંડનાં એક વર્ગનાં હોય છે. એક પાંદડાંનાં બીનાં ઝાડો તાડ, માદાડ, ખજુરાં ને યાદખંડનાં અનજ અને યાદને લગતાં હોય છે. કાંદાનું ઝાડ પણ એક વર્ગનું છે.

એક પાંદડાંનાં બીનાં ઝાડો ગરમ દેશમાં યાદખંડ છે. વાંસનાં, ખજુરીનાં, તાડનાં, શેરડીનાં નીજે આપણે ગરમ દેશમાં યાદખંડ જોઈએ છીએ.

દુષ્ટ વગરનાં ઝાડો ઉપર ખરેખર દુષ્ટ ઉગતાં નવરે આવતાં નથી, પણ તેમાં દુષ્ટની ગરમ સારાઈ બીજું કોઈ હોય છે. તેમાં દુષ્ટને ગરમ કોઈ છાણાં ઢાળ્યાં જાયું યાએ છે, અને તે પાંદડાંની ઉપર પાણુ ઉપર પુષ્કળ જાયું છે. અને એ જાતનાં ઝાડની જોડાદ તે વડે વધે છે.

ફૂં, ગેસ, લીમ, લીમન, ફૂંજ (ફૂંજની રોખી) અને દરીઆઈ પાણી વધ જોઈ યાએ છે. આ જાતનાં ઝાડનાં પણ વળી બે ભાગ છે. તેનાં પેટલા ભાગમાં ફૂં અને લીમ આવે છે, તેની યડ ગંધ લાગમાંથી હોય છે. બીજા ભાગમાં ફૂંજ (ફૂંજની રોખી) લીમ અને દરીઆઈ પાણી આવે છે. તેમને કોઈ યડ કે પાતરાં યતાં નથી, પણ તે તો નાની નાની કોણીઓનાં આકારમાં વધતું જાય છે. S.

એક તામેદાર દરદી—એક જુદાં દાદર, જેની ચાદરત સકતી દીવપ દીન એવી થતી હતી, તેવજુને એક દીવસે એક જુદાન સખસ ને આનવી દત્તો તેને મઠે બોલાવવામાં આવ્યો. ધરમાં આવતાં તેવજુને માલમ પડ્યું કે તે દરદી બીજાનામાં હતો પણ તેને સુલ સરકમ શીવાય બીજું કંઈ પણ દરદી નહી. કોઈ ક્વા તેને લખી આપીને તે દાકરે કહ્યું:—

“હવે, મારા સાહેબ, હું પાછો આવું છું. તેની બીજાનામાં રહેલો.”

તેવજુ આમ કહીને ગયા અને પોતાનાં દરદી વધે સપણું જુદી ગયા. વખત વહી ગયો. એક દીવસે મોહલામાં તેવજુ તે જુદાન સખસની ખાતાને મળ્યા અને તેવજુને એક તેવજુને પોતાના દરદી સાદ આવ્યો અને જોડીને બોલ્યા:—

“સારું, તમારો દીકરો હાલુ કેમ છે?”

તેવજુની અજબોની વચ્ચે તેણીએ જવાબ દીધો કે તેવજુનાં દોહમને તામેદાર તે તે હજી બીજાનામાં હતો! દાકરને લાંબી આંખાને ત્રણ આંખામાં યતાં હતાં.

સુનાને સુખની વાર્તા

પ્રકરણ ૭ મું.

બેનની વાર્તા.

વાં તેઓ બેન નગર આગળથી દુર
યાં, કે ફેંક બહુ ઝડપથી ધરખંડ ગયો.
હવે તેણે પોતાને શાંત કરવા માટે બીડી
સળગાવી, અને થોડા વખત પછી તે
લીલીના થોડાએના તમેલા તપાસવા
ગયો. કારણ હાલમાંના સપ્તમાં માણસો
સાને ફેંક ગયાના હતા. તેઓએ તેની
વખાણુ દબાવેલી વેળા સાંભળી હતી, અને
જ્યારે તે 'મીમ બ્લિસ' નામની લાડ-
ધમાં હતો, સારે તેની બહાદુરી માટે વર્તમાન પંચોમાં
પણુ વાંચ્યું હતું. તે એવો બહાદુર લડેલો હતો, કે એક
વેળા તે જ્યારે વાધનો ધીસાર કરવા ગયો, સારે તે વાંચે એક
થોડા જખમ કયા છતાં તેને તે વાધને મારી નાખ્યો હતો. તેઓ
સપ્તમાં જાણતાં હતાં કે હાલથી કોઈ પણ વેળા આ શુરા સયે
પરજીવે, અને તે માટે કારણ હાલના માણસો જાડુ મગરર
હતાં. નેતે થોડા જાપર મેસતાં પણ બહુ સારા આવડતું હતું.
લીલીના જુના કાચબેન બેનને ફેંક જાડુ. પસંદ પડતો હતો,
કેમરે તે પણ એક વેળા તેના જાપરી સાથે તેજ લડાઈમાં
હતો, જ્યારે બેનને તો ફક્ત જખમ થયો હતો, પણ ફેંકનો
જાપ તો લડાઈમાં કપાઈ ગયો હતો.

બેન, ફેંક કીસપડને દમરેમાં માન આવતો હતો, અને
ફેંકને તે હમેશાં મીસ લીલી સાથે પરજીવાને કેહેતો હતો, કે
મહે આવી થોડી દોષન બીજના લાખમાં જ્ય તે એને ગમતું
નહોતું, તેથી હવે બેન માટે બેનની સલાહ લેવાને ફેંક ગયો.
તે ધરડો સોલજર એક પમથીવાંપર હારનેસ લિપ્તો
સામન ના જોરડામાં બે છોકરાઓ સાથે વાતો કરતો બેડો
હતો, અને જોવા કપટન કીસપડને તેણે બેચો, તેવજર તે
પોતાની જગાપરથી ઉડીને કપટનને હાજતી સત્તામ કરી. તે
જાડુ ઠીંગણો, અને પોંદોંચીસો માણસ હતો. જ્યારે કપટન
કીસપડને બેચો તેવજર તે ગનમાં સમઠ ગયો કે કંઈ વાત
પુછવા તે આવેલો હતો, તેથી તેને પોતાની પાસે બેઠેલા છો-
કરાઓને ઈસારતથી બીજ જોરડામાં મોકલી દીધા. "બેન !
હું ત્રેને પેલા ભુરા થોડા માટે કંઈ પુછવા માંયું છું, જે
નારમનનમાં વેચવાનો છે." કીસપડ બોલ્યું સાર કહ્યું અને
આ વાત સાંભળીને બેન નમ્યો.

"તે કીસપડમાં પાછલા તમેલાની હારમાં ખોંધ્યા છે ?
નહીં વાર ?" કીસપડ તરતજ સવાલ પુછ્યો.

"હા ! કપટન, પેહેલાં તે થોડો પેલા ધરડા બેડન
મીં જોખાવન પાસે હતો, અને ત્રણ વરસ થયાં. તેઓએ
વેચી નાખ્યો છે !" બેન ઊતર વાળ્યો.

ફેંક પોતાની બીડીની રાખ ખખેરતાં કહ્યું "પણ
તે બહુજ મોથો છે !"

"હા ! તે બહુજ મોથો છે ખરો ! પણ કપટન જે
સાંભળીયું છે કે પેલા છોકરો મીં બેન, મીસ લીલી સાથે
પરજીવતા છે ખરી વાત ?" બેને થોડાની વાત પરથી યુદ્ધ
બેનની વાતો પર પોતાનું ધ્યાન ખેંચ્યું.

કીસપડ જબીર બની કહ્યું "હા ! એ વાત ખરી છે,
અને ઘણું કરી તેમ થયો !"

"કપટન તમને ખબર તો હતી કે શહેરમાં તરેલવાર
વાતો થાય છે !" અને પછી તે વીચાર કરવા લાગ્યો, કે
આવા કપટને કપટનને અહીં આવવાનું શું કામ ?

"શું વાતો થાય છે ?" કીસપડ પોતાની પીઠ બેન
તરફ ફેરવી એક લગામ લઈને કાળજીથી તપાસતો હોય એમ
હોમો, પણ ખરું પુછીએ તો તે પોતાનો ધબસદ દેખાડ-
વાને માટે એમ બોલો હતો.

"કપટન લોકો કેહે છે કે એક છોકરી અહીં છે અને
તેની સાથે બેન પરજીવાનો છે, પણ હું નથી ધારતો કે એ
ખરી વાત હોય ?"

"હું કંઈ એ વીરો જાણતો નથી," ફેંક બોલ્યો.

"વળી મેં એમ પણ સાંભળીયું છે, કે મીં જોખાવન
એટલે એ છોકરીનો જાપ, તેણીની સાથે પરજીવાને એને દુરજ
પાડશે, તેથી હવે એનું શેવડ શું આવે છે તે બોડુ બેડ-
એ !" તે ધરડો બોલ્યો,

"સારે આ છોકરીનું નામ શું છે ?" કીસપડ પુછ્યું.

"તેણીનું નામ એવી જોખાવન છે, અને તેણી બહુજ
ખુશમુત છે." આ બોલતાં તેણે મીં કીસપડ તરફ બેચું.

"જાણી જાણસમજી છોકરી ?" કીસપડ બહુજ લી-
કાર બરેલી રીતે કહ્યું, "વાર" બેન સદવારે નોરમનન જાળીને
પેલા ભુરા થોડાના ૮૦ રૂપીઆ કેહેલો, અને એક છોકરાને
દમણું હું જે ચીડી આપું છું, તે કીસપડમાં મીસ લીલીને
આપી આવા કેહેરો. તેણી ભાં જે ત્રણ દીવસ માટે કેહેરો,
અને રાત્રે તેઓએ મને સાહે-ખાતું લેવા મોકાવ્યો છે, પણ
હું નહીં સમજી નહીં." બેને આમ બોલી તે ચીડી લખવા
થોડાના સામનના (હારનેસ રમ) જોરડાની જાહાર નીકળ્યો.
બેને કેટલોક વખત સૂધી તેને બેચો કીધો અને પછી મનમાં
ખખડ્યો કે "બે સીમી એની સાથે પરજીવે, તો બેડું જાડુજ
સાર છે." "પણ તેણીનાં મનમાં કાણ જાણે શું" વીચાર
આવના હશે ?" એમ, તે ધરડો સોલજર પોતાના મનમાં
જખડવા લાગ્યો, અને પછી હારનેસ રમમાં નહીં સામન સાફ
કરવા મંડી ગયો. આજ વેળા કીસપડ ધરમાં નહીં પોંદોંચી
અને હવે તેણે ચીડી લખવાની શરૂ કરી.

મળતાં ભેંયાં દનાં; અને તેણીએ એઓ વીશે વાત થતી સાંભળની હતી; ડોરેથી તેણીને એક ખાતુ લઈ બાંધી પેત્રી નાખુડીમરેલી વાન વીશે પુછવા લાગી, અને નેણી પણ આ ખખર આપવાને માટેજ આવી હતી.

"એથી વધુ તો હું કંઈ જાણતી નથી, પણ મારી દીકરાની દીકરી મીસ લીલીને ત્યાં ચાકરીએ છે, અને તેણીએ આવીને મને કહયું; વળી તેણીએ એમ પણ કહયું કે હવે મીસ લીલીનો સમગ્રો કારમાર મીસીસ રીડલ કરે છે અને હાલ તેણીની ખુશી મનમાં સમાવવી મુશ્કેલ છે, કેમજે તમે જાણો છો કે પૈસા જેની મીસ કરી નથી." આ બોલી ફરીથી તેણી પોતાના કાંતો દેખાડી હતી પડી.

"હું એ કાંઈ દીવસ કશુંક કરીશ નહીં," ફરીથી ડોરેથીએ બિતર વાળ્યો, પણ તેણી આ સાંભળી એટલી ગુસ્સે થઈ ગઈ હતી કે, દુધ વીશે સંપત્તિ વીસરી નહોતી તેણી આ મનેમ મદાર મારવા લાગી, બ્યારે પેત્રી ધરડી તો તેણીને જોતી પાછળ ઉભીજ રહી; પછી તેણી- સુસાન તરફ જોતાં મનમાં બળકી "ખરેખર એ વીશે એમીને જાણુજ ખમતુ" પડ્યો. "થોડો વખત રહીને તે સારા સ્વભાવની છોકરીએ પાછી હાંમત ધરી, અને પેત્રી ધરડી દુધ લઈને જતી રહી.

ડોરેથીએ જાણ્યો નેણી એક સ્વાણી છોકરી હતી, તે સમ-ણીમાં જ્યાં તેણીને આપ બેઠો હતો ત્યાં મઈ, પણ પેત્રી ધરડી યુ' બોલી હતી, તે વાત એકદમ પોતાના આપને, અ-થવા તેણીની બેઠનને હદી નહોતી. તેણી જાનુ જાનુદસજ હતી, તોપણ તેણીનું અંતઃકરણ સદા નીર્મળ હતું. અને તેણી જાનુજની હતી કે એમી અને જોન વચ્ચે જાનુ પ્રીની બારી હતી. કદાચ તેણીએ યુસસામાં એમીને કહયું હોય, પણ હમણા તેણીને યુસસા નરમ પડ્યા હશે, અને તેણી પોતાની બેઠન વીશે દુઃખી થતી હતી. તેણીએ બાદારથી મીસ લીલી વીશે હમંચે વેસા સાંભળીયું હતું, કે તેણી તેના ખીત્રાઇ સાથે પરણવાની હતી, પણ તે વાત ખરી ન પડતાં આજે પાછી નવી વાતો સાંભળી હતી. પેટેલાં તેણીએ સાંભળીયું હતું કે લીલી મીડ દીકરખં સાથે પરણે એણી એનતાની કીસપરં પો-તાના બીમમાં લખ્યું હતું, અને જોન મીસ લીલીનો કાચમેન જોને વાંચનાર વીસરી ગયા નહીં હશે, તે હમેશાં ખાતીયી કેટેનો હતો કે તેણી કેપટનનેજ પરજોશે.

તેણીના બોલોએ ડોરેથીને એટલી બધી અંતાતુર કરી હતી, કે તેણીએ પોતાના આપને આ વાત તેણીની બેઠન સુધે ગયા પછી કેટેરનું મન કર્યું હવે તેણીએ યાદ જનાવી, અને સુસનને ટેળાકપર ખાલા કાળી મુકવા કહયું અને પછી પોસાંક ઉઠા અને રોડટ બરક પોતાના આપ વાસને પકડવા લાગી. તેણીના આપ એક લાંબી ખુસીયર બેઠો હતો, અને ડોરે-થી જે પકડનાર પકડવાની હતી તેણીની તરફ જોતો હતો. "આવ દીકરા પેટેથી તાર" કામ પુરું કર" તેણે પોતાની છોકરીને કહયું, અને બ્યારે ડોરેથીએ યાદ જનાવા મઈ જોરે તેની પાછળ મીડ એ.આવન મગો અને ખાતના ઓર-જાનો દીવો બસા ઉઠ્યો કેવો.

એમી હજુ પણ પોતાના ઓરડામાંજ હતી. આ એક મા બાપની છોકરીઓમાં અથવા કહીએ તો બંને બેઠેનોમાં જાનુજ તમારત હતો. ડોરેથીએ એક સાથે બુરા મરીનાનો પોસાક પેડડ્યો હતો, પણ એમી તો તેણીથી તદન જુદાજ પોસાકમાં આવી, અને આ વીશે નેણીને બાપ કાંઈજ વાંધો લેતો ન હતો. બ્યારે ડોરેથી એમીના કાંચા પોસાક માટે ક્યારે કરતી હતી, બ્યારે તેનો બાપ પાછો બિતર વાળ્યો કે "એ મારાં જગમને એની મરજમાં આવે તેવો પોસાક પેટેરવા દે, તું તો હમરે પુમેલી છે, વાસતે તુંને તો સારો પોસાક હવે મળેનો નથી; પણ મારી એમી તો હજુ જુવાન છે." તોપણ વાંચ-નાર જ્યો છે તેમ ડોરેથીને કંઈ ધમ્મક વર્ષ નહોતો. તેણીને બાપ એમીની નહીં જાણે તેમ એમીને મહીને લાકારે બે પાંડોડ આપતો હતો.

આ બે પાંડોડ તેણીના પોસાક માટે પુગતા હતા, કેમજે બંને આપણે આ બે પાંડોડના રૂપીઆ કરીએ તો ૩૦ થાય, અને તોપણ મીડ એ.આવનનું મન તેણીને વધારે આપવાનું થયું હતું, કેમજે તે પોતાની બોમ્બાજ જેની છોકરીને માટે સદા મમદર હતો. એમી પણ પોતાના બાપને છવે જાનથી ચાલતી હતી, અને બ્યારે નેણી ખાતના ઓરડામાં આવી, ત્યારે તેણીના બાપને એક યુગી કરવા ઠોકી મઈ.

"મારી જ્ઞાલી દીકરી હમણા મારી પાસે ના આવે ?" તે બોલ્યો "હું હમણાજ કામપરથી આવ્યો છું, અને જ્યાં સુધી હું નાહી આવું નહીં, ત્યાં સુધી તારા આપા ઉમદા પોસા-કમા તુંને સુખી આપવાને લાયકનો નથી."

એમી હસી પડીને પોતાની ખુસીયર જઈને બેઠી, અને પછી તરફ જાણ પોતાનું ખાતું ખાવા બેઠાં. થોડા વખત પછી તેની નજરે એમી ઉપર પડી, જેણી પોતાનું ખાતું ખાતુજ અણખમતી રીતે ખાતી હતી. મીડ એ.આવન પોતાની ખુખ-સુસત બેઠી તરફ જઈ બોલ્યો.

"કમ બ્હાસી તું આજે ખાતી કેમ નથી ?" તેણી હતી પડીને બોલી "ખાલાજી હું કંઈ તમારા જેટલી બેઠન કરતી નથી."

મીડ એ.આવનને પોતાનું માંયું દીધયું, પણ ડોરેથી વ-ચમાં બોલે હસી "હું ઈચ્છુંજ એમી કે તારે આખા દીવ-સમાં કંઈ પણ કામ કરી તારાં દાડમાં કસવાં જોઈએ ?"

એમી યુસસામાં રોપ તેમ તેણીએ મોઢેલું કયું. આ સાંભળી તેનો બાપ યુસસા કી બોલી કહ્યો "નહીં નહીં !"

"હાલ એનો કામ કરવાનો વખત નથી, તેણીને ઉપયોગી થતો વખત આમળ આવનાર છે, હાલ તો એને હુડથી કરવા દે! સાંભળીયું એમી !" અને તે એમી તરફ જઈ હસી પડ્યો.

ખાતનું પુક થયા બાદ સમગ્ર પોતાપોતાના ઓરડામાં સુવા મગા. એમી સુઈ ગયા બાદ ડોરેથી નીચે પોતાનો બાપ જ્યાં બેઠો હતો તે ઓરડામાં મઈ અને બાજલું રાંધી

દીધું. તેણીના બાપ અચરત યથા લાગ્યો, કે રાતની વેલાએ તેના ઓરડામાં આવવાનું શું કારણ હશે! એમ મનમાં ધારીને તેણીને પુછ્યું કે,

“કેમ દીકરી શું છે?”

તે હાલ ખુશ મીઠાનગમાં હતો, પોતાનાં મોટાં બુટ કાઢી નાખ્યાં હતાં અને મોઢોડાંમાં બીડી. લઈ એક અકવાડીક વર્તમાન પત્ર વાંચતો હતો.

“બાપાજી હું તમને મારી નાહતી બેઠેન વીરો કંઈ કહેવા માયું.” મીં ઝોઆપન એકદમ બોલી ઉઠ્યો, “શું તું એમી વીરો કહેવા માંગે છે?”

“હા! બાપાજી! હું એટલું જ કહેવા માંયું છું કે તમે એ સાંભળીશું તો હશે કે આજ કેટલાક માસ યથા એમી નેન રીડસ સાપની દેસ્તી વધુ અને વધુ કરતી જાય છે, અને હું ખરેખર કંઈ છું કે તેણી આ કામમાં કાવનાર નથી જે આજે જુદીજ વાત બાંભળી છે.” પોતાની એકપરથી એકદમ કંદે મારી મીં ઝોઆપન હવે ધઈ બોલ્યો “શું એ વાત મારી દીકરીને લગતી છે? મને જરાદી જણાય, અને તે વાત તુંને કોણે કહી તેનું પણ નામ મને જણાય!”

“નહી! નહી! બાપાજી એમી વીરો તો કંઈ જ નથી, પણ જે આજે સાંભળ્યું છે કે આ જુવાન જુરથ મીં નેન રીડસ, કંદેસ દીકરીની મીસ લીલી સાથે આદરણ સુક્યો છે, અને આ જો વાન ખરીજ હોય, તો એ વીરો એમી જાનુજ કુખી થશે.”

આ સાંભળી તે ધરડા પીતાને કંઈ દુઃખ લાગ્યું હશે, તે વીરો લખવા કરતાં પ્રીય વાંચનારને વીચારી લેતું. તેણે જાનુજ શરૂઆતમાં કહ્યું “આ વાતનો નીવેરો વેદેશે લાવરા? મીં ઝોઆપન એક થોડી ઘણી પુછવાણો શખસ હતો, અને જો એમી નેન સાથે પરણે તો તેનું સુખશાલુ સાથે એટલા વેસા તે આપી શકતો. આપણે કહી મયાં છીએ તેમ મીં ઝોઆપન પોતાની દીકરી વાસ્તે સદા મગરજ હતો, અને તેણીને એક પેલાદાર બાનું યમાને તે દશેમાં ઈચ્છતો હતો.

હવે પોતાની દીકરી તરફથી કોઈ પણ જાતની સલાહ મેળવવાની આશાથી તે બોલ્યો “પણ વ્હાલી દીકરી તે માટે તું શું ધારે છે?” હોરેથી એ ઉત્તર વાળ્યો “હું એમ ધારું છું કે તમે એને ઘેર જઈને એને પુછો કે જે વાત આપણે આજે સાંભળી છે તે ખરી છે કે ખોટી? અને જો ખરી હોય તો મીં નેન આગળ શું કરવા માંગે છે? બાપાજી મેદેરયાની કરી ચારી તરફથી આટલું કામ કરો, કેમ જે એ મારી બેઠેનને કુખી કરશે.”

ફરીથી જાનુજ શરૂઆતમાં આવી તેણીના બાપ બોલ્યો “પણ એમ કરતું તેને સમજર નથી.” “મીસ લીલી સાથે પરણવાને કંઈ પણ અધીકાર નથી, કેમ જે તેણે એમીને પસંદ કરી છે, ત્યારે એમી સાથેજ પરણતું નેહએ.” હોરેથી આ બોલે જાનુજ બાર સુધીને બોલી.

મીં ઝોઆપને મોંમાંથી બીડી કાઢીને પોતાનું માંયું દીકરું.

“હું એ વીરો કાસે જરૂર બદીજસ્ત કરીશ.” હોરેથી બાલુતી હતી કે તેણીનો બાપ પોતાનું વચન પાળશેજ.

પ્રકરણ ૬ મું.

નેન રીડસનું દીવાનખાતું.

જ્યારે લીલી યોમસ ખાતી વખતના કપડાં બદલવા મઈ, સારે તેણીને એક માણસે મીડી લાખીને આપી, જે તેણીના પીનાઈ તરફની હતી. જેથી તેણીએ પેલી મીડી વાંચી કે તરવજ તેણી સમજ મઈ કે માયું કુખવાનું તો કંઈ બાદાણુજ હતું, કેમજે જે કસાક અગાજ તેણીએ તેને સારી તંદરોસ્તીમાં લેયો હતો. વાંચનારને ખંચર હશે કે તેણી છેલ્લી વેલા જ્યારે પોતાના પીનાઈને મૂકી હતી તે વેલા તેણી નેન સાથે અદરારી સુધી છે એમ તેને જણાયું હતું, અને રીડસનું તેનું ન આવવાનું કારણ પણ એજ હતું, આથી તેણીને બહુ દુઃખ લાગ્યું, અને તેણી ચીરદાઈ મઈ.

લીલી દેમેશાં પોતાના પીનાઈને બાઈ તરીકેજ આહતી હતી, તેણે લીલીને પોતાની માદેરદાર યથા કહ્યું હતું, પણ લીલીએ તેને સાફ ના પાડી હતી.

કેકે તેઓ સાથે બાણું લેવા ના પાડી હતી, તે વીરો લીલી નેનને કહેવા કપડાં બદલવા બાદ નીચે ઉતરી અને સર્વે વાતથી નેનને વાકેફ કર્યા બાદ તેઓ સર્વે સાથે બાણું લીધું, અને તે આજે દહાડો તેઓ વચ્ચે મેરી ખુશીથી પસાર થયો. બાણું લીધા બાદ નેન, મીસીસ રીડસ, અને લીલી આ ત્રણે જણની નાની ટોળકી ભર ખુશીમાં દીવાનખાનામાં દીસતી હતી. આ દીવાનખાનામાં ઘરડો મીં રીડસ નેનને આપ પોતાની ખુરસીપર અદેસાઈ મેરો હતો, તે બીચારે લકવાથી હેરાન હોવાને લીધે કોઈ દીવસ મણ મંડળી સાથે બેસી આરામથી ખાતો ન હોતો, તે બીચારે ઘરડો પોતાને હાથે ખાઈ પણ શકતો ન હોતો, તેને ખવડાવવાને માટે બીજું માણસ નેહઈ હતું, અને આજે પણ આપણે આ ઠેકણે એકત્રો તેને બેરેકો નંધયે છીએ.

મીસીસ રીડસ લીલીનો હાથ ધરી તેણીને મીં રીડસની ખુરસી પાસે લઈ મઈ.

“વહાલા રીડસ આજની એણીને તમારીજ દીકરી ગણ્યો!” એમ બોલી લીલીના હાથ પેલા જુદા નખના પડી મથવા હાથમાં સુક્યો. આથી લીલીનું અંતઃકરણ ખીજાયું અને તેણીએ શુંકણયે પડીને મીં રીડસના હાથપર એક વીડી લીધી, અને તેણીએ પોતાના બે હાથો તેના મોઢે નીકળ્યા, એ પડી મીં રીડસ થોડા આરાદરવાના શખ્તો દેમેશ કરતાં બહુ સાફ રીતે બોલ્યો. તે બોલે આ હતા, “જ્યાર તમે બંનેને સુખી રાખે, અને સાદ્ય થાય.” આ બોલે સાંભળતાંજ લીલીના આંખમાં આંસુઓ આપ્યાં અને તેજ વેલા નેન રીડસ આગળ આવીને બોલ્યો. “બાપાજી હું એણીને સુખી કરવા પ્રયત્ન કરીશ.”

આ બોલતાં તેના અંતઃકરણમાં હજારો શ્વરસાઓ ઉભરાઈ જતા હતા. આ સાંજ જાહેર ખુશી ભરી પસાર થયા પછી રાત્રે જ્યેન એમીને ખીસ લીધી સાથે તેના અદરાવવાની ખખર આપવા માટે કાગળ લખવા બેઠો, પણ આ દુઃખભરી ખખર તેણીને આપવા તેના હાથ ચાલતા ન હોતા એવી ખખર તેણીને લખતાં તેના છગરમાં એકેકરી નજમ લાગતો હતો, તોપણ તેને ખીસ એમીને મથવા કહ્યું હતું અને તે દીવસ નજદીકે આપતો હતો.

બ્યારે સધળાં મુઠ્ઠા ગયાં, લારે તે પોતાની તેજસ આગળ લખવા બેઠો, અને હવે તે શબ્દ એવા શોધવા લાગ્યો, કે જેથી એમીને કોઈ રીતે વધુ દુઃખ લાગે નહીં, પણ તેમ તે કરી શકેલા નહીં. યોગ વખત પછી તેને લખવા માંડ્યું. “વહાલી એમી! મને જુલ્મી ન, પણ આટલું લખી તેને તે કાગળ ફાડી નાંખ્યું” અને ખીજું લખવા માંડ્યું.

“મારી વહાલી એમી” તેને લખવા માંડ્યું, “મને ખખર નથી પડતી કે આ કાગળ લખતાં મારે અંતઃકરણ મને કેટલું કંપે છે! કેમકે મને ખીદીક લાગે છે કે આ કાગળ મળતાં તું પણ તેટલીજ દુઃખી થશે, પણ તું જાણે છે કે એક વસ્તુએ મને તારી સાથે પરણવાને અટકાવ્યો છે અને તે કેઈજ નહીં, પણ મારી હાલતપર તું નીગાહ પોંદોંયાડ, મને ખખર છે કે તું હમેશાં મને ચાહતી આવી છે, તોપણ આપણે સદા મિત્ર રહીશું, અને આપણી હાલતી માયા હું કરી પણ વીસરનાર નથી.”

“મારી વહાલી! તું પૈસા વીશે કંઈજ જાણતી નથી, પણ તુંને સમજણ પાડવા માંડ્યું છું કે હું એક કપોર કરતાં પણ હજાર કરજને ગરીબ છું, અને માઝ ધર આર સમજી ગીરવી મુકડું છે, તે પણ યોગ વખતમાં સધળાં માંગનાર તરફથી લેવાઈ જશે અને હું કે વખતમાં માઝાં માતા પીતા એવી હાલતમાં આવી પડશે કે તેમને રેડેવાને ઘેર મળતું મુશકેલ થઈ પડશે. એમી! આવી હાલતમાં મને જોઈ તું મારીપર દયા આપજો, અને મને માફ કરશે, અને હજી આગળ હું શું લખીશ તે માટે મને મારી ખખરથી એવું અંતઃકરણથી ધમકું છું.”

“વહાલી એમી! હું ધારું છું કે તું ખીસ લીધીને એ લખતી હશે! તેણી બહુજ ભરી ચાળ્યા છે, અને તેણી જાણે છે કે હું કેવી અવસ્થામાં, અને તેણીને પરણવાને કેટલા નાલાયક છું, તોપણ તેણીએ મને મારી મોહારદાર થવાને વચન આપ્યું છે. મારી મા પણ મને એ વીશે જાહેર બોલોંસ કરે છે, તથા તેણી પૈસાદાર છે; નહીં તો હું કોઈ કાગે પણ એમીને પરણતે નહીં. જો હું પૈસાદાર હતો, અને આવી અવસ્થાએ જો મને નડતે નહીં તો તે એક જુદીજ વાત હતી, પણ હાલતી મારી હાલત જાણી તું મને માફ કરશે એમી આશા છે. વળા તું ખાવીથી માનને કે હું તુંને કોઈ દીવસે વીસરીશ નહીં, પણ વહાલી એમી તું મને વીસરી નવા પ્રયત્ન કરજો, અને કોઈ તારે લાખ-

કનો ભરવાર કરી તેની સાથે મુખી થજો. હવે મારે વીશે વધુ ગમ કરતી ના. જો મારા હાથમાં એમ કરવાનું હતો, તો હું કોઈ દીવસે ખીસ લીધી સાથે પરણતે નહીં, પણ દરએક વાતમાં પૈસા જોઈએ છે, અને પૈસા વગર મારા જુરા હાલ થાય છે. હું તુંને કાંસે મળશ એમ મેં તુંને જાણવીયું હતું, મગર હું ધારું છું કે હવે તે વીશે તું મને માફ કરશે, અને ફરી એક વાર મારી ચાહી ખતમ કરું છું. વધુ દીવસ દુઃખાવવા હું માંગતો નથી.

લાં હમેશાંના તારો સાચો મિત્ર

જ્યેન રીડલ.”

જ્યેન તે કાગળ પુરો થયો, અને ફરીથી તે વાંચી મનમાં કેહવા લાગ્યો, કે “આ કાગળ નહીં મોકલું” તો વધારે સાઝ. “આ કાગળ વીશે તે પોતાને મનમાં મુર્ખ ગણવાં લાગે. આવી મુર્ખ બની રીતે ન લખવા કરતાં તેણે મનમાં વીચાર થોધા કે પોતે જઈ આ દુઃખ ભરીજ ખખર વીગતે તેણીની આગળ બ્યાન કરે, તોપણ તેણે આ કાગળ ફાડી ન નાખતાં પોતાની લખવાની ટેજલનાં ખાનામાં બંધ કર્યાં, અને તે રાત તેને વીચારમાં અને દુઃખમાં મુજરી. યોદા વખત તે એમી સાથે પરણવાનો વીચાર કરતો હતો, પણ તેણે વેસા તેને પોતાની ગરીબ હાલત વીશે દુઃખ લાગતું હતું. રાત ભારી અંદેશમાં પસાર થઈ, અને સહવારનું પેરાંદયું થયા બાદ સુર પોતાના નેજસ્વી કારજોથી પ્રકાશી દીન-પત્રીર દેખાર દેવા લાગ્યો, તોપણ તેને એવે એકબી વીચાર મુઠ્ઠા નહીં, કે જેથી તેના મનનો લતાપ દૂર થાય. આખરે તે પોતાના એરડામાંથી સહવારનો નાસ્તો લેવા નીકળે જાયો, બ્યારે તેની માતાએ તેના મેડેરા પરથી પાત્રી જઈ પુછ્યું “શું આને તારા જ્યેન સાઝ” નથી?”

“હા! આજે મારા જ્યેન જરા બેચેની જેવું લાગે છે!” જ્યેન બોલ્યો. આ બોલો સાંભળી તેની માતા ચીંતાલુર થઈ; અને જીલ બાગુ લીધીનું કોમળ અંતઃકરણ વધારે દુઃખ્યું. તેણી સમજી થઈ કે આજની જ્યેનની માંદગીનું કારણ કોઈ પૈસા વીશેજ છે.

ખાણું પુરું થયા બાદ જ્યેન પોતાની ખુરસી પરથી ઉઠ્યો, કે તરતજ લીધી પણ ઉઠીને કાનમાં લાગી કંઈ કહ્યું. વાંચનાર કદાચ એમ ધારશે કે આ તેણીની કાનમાં લાગી બોલવાની મતલબ શું હશે? તેણી એટલુંજ કેહવા માંગતી હતી, કે, તેણીની અંતર દોલતમાંથી તે જોઈતો લાભ લે. આ વીશે જ્યેન તેણીના ઉપકાર માનીને કેહવા લાગ્યો, કે આ બધી તેણીની મેહરબાની માટે તે કેટલો ના લાયક હતો. હજી તો આ બોલતું પુરું કરે છે, તેટલામાં તેની માતા ખીસીસ રીડલ પાછી એરડામાં આવી.

“જ્યેની મારા વહાલી!” તેણીએ હમેશથી ઉઘડી રીતે કહ્યું. “કોઈ ખાણસ આગ્યો છે, અને મેં” તેને તારી લાખ-કરીમાં બેસાડ્યો છે!”

“માપજ! તે કોણ છે?” જ્યેને એકદમ પ્રતી ઉત્તર-વાળ્યો.

“કોઈ કંઈ કામસર આવેલો છે, અને હું ધારું છું કે તે કોઈ તારો બ્રાહ્મણીતો હોવો જોઈએ!” આ તેણીના બાલવામાં કંઈ બેદ સમાવશે હતો, પણ મીસ લીલી બી-ચારી તે બેદ સમજ શકી નહી. બે કોઈ બીચું તેણીની જગાપર હોત, તો એ બેદ શું છે તે તરત પામી જતે.

તે ઓરડા છોડ્યા અગાઉ જોને મીસ લીલી પાસે ઘોડો વખત માંગી લીધો. તેની મા પણ જોનેની પછવાડે ગઈ, અને બીજા ઓરડામાં જતાં વાર ઓરડાનું બારણું બંધ કરી લીધું. તેની માતાએ જોનેના કાનમાં લાગીને કહ્યું કે “મીઠો બ્રાહ્મણ આવ્યો છે, જેમ બને તેમ તેને ધીમેથી અને સમજાવીને તરત રવાના કરો.”

“શું મીઠો બ્રાહ્મણ આવ્યો છે?” આ બ્રાહ્મણ તે તદન શીખ પડી ગયો. તેની માએ માથું ઢીલવ્યું, અને પાછું ધીમેથી કહ્યું કે “ધરમાંનું કોઈ ન જાણે તેમ તેને સમજાવીને મોકલો,” આ બોલી બીજા પળે તેણી ભાંધી જ્યાં લીલી બેઠી હતી ત્યાં ગઈ.

તેની મા ગયા બાદ જોને એક હાથ મારી, અને પોતાના બંને હાથોથી મોઢું ઢાંકી દબને ઘોડો વખત ઉભો રહ્યો, પણ પછી જરા હસતું મોં કરીને લાઇબ્રેરીનું બારણું ઉઘાડ્યા ગયો.

[સંધ્યે છે.] શુભચાંદ્ર પુરોહતજી ભુવવાળા.

પુરાતન વખતના બેબીસોનની તવારીખ.

બીસોનના શાહા નેચુકાનગર અને તેના દાનાવ યાહુડી પ્રધાને લગતી રસીકી કદાવણી બીજી કોઈ પણ ઇતિહાસમાંથી મળશે નહીં, તે પશ્ચિમ સેઢરની જાણવાળેગ તવારીખ તેનાં ઉદય પછીનાં અસ્ત થવા સુધીનું બ્યાન તેનાં વાંચનારનાં મગજ પર મજબુત અસર કરી ધ્યાન જેઠી રાખે છે.

બેબીસોનના શાહ જ્યારે તે સેઢર બધાઇ રહ્યું, ત્યારે કેટલાક તોર અને દમામ તેમજ પુર કરસાની ગરરીથી જગ્યે જગ્યે નજરે દેખી ચાલતો અને જળડતો—

“આ માફ બેબીસોન છે કે જોને જે” મારી બાદશાહ-તના કાનને ખાતર અને મારાં જરના જોરે બધાની ઉણું કાપું છે!”

ચંદ્રાતી પછી પડતી તેમજ ઉદય પછી અસ્ત અને હરતી પછી નાશ એ કુદરતની કરામતનો એક અચુક કાપશે સહીની શરખાતથીજ નેમાયશે છે. પ્રાચીન કાલમાં જે જમીને દુનિયાની રાણીનું નામ મેળવેલું તે શેહેરનું નામ આજે ફક્ત ઇતિહાસમાંજ જલવાઈ રહેલું છે, મગરરીએ જેમ ઘણાકોને ફના કાપ્યાં છે, તેજ મીસલે આ પુરાતન શેહેરની પણ પડતી આવેલી કહેવાય છે. ચાને તે સુંદર

દીપકમાન શેહેર એક નાશનો ઢગલો થઇ પડ્યું છે. ઇતિહાસમાં નામ કદાહી ગયતું તે બેબીસોન જોને સોનેરી શેહેરનું નામ આપ્યું હતું, તે આજ તમામ તારાજ થઇ ગયું છે. ફક્ત તેનો રસીકો ઇતિહાસ હવે જળવાઈ રહ્યો છે.

“તું” હવે કદાહી “સમતનતની બાતું” કહેવાશે નહીં!” એ સુન્દર નખી રેન્ડેએ એ શેહેરપર આપ નાખ્યા. “બેબી-સોન મારા આપમાંથી કદી મોકલું થશે નહીં. તે તારાજ થઇ પડશે, અને પછી આગત માફક દીપકમાન થવા કદાહી ઉઠશે નહીં.”

કાફરની હસે વર્ષ આગમજ આ એક વખતનું અઘ-કત બન્યું શેહેર જીવતું જાગતું અને હસતું થયું હતું. એની બંને બાજુએ સુક્રેતીસ નદી વેલતી હતી; જોરેમદ શેકારી “નીમરોડ” જોનો અસત રથાપનાર હતો.

એ શેહેરના સ્થળની નજદીકમાં “બેબીસોન ટાવર” હો-વાથી એમ ધારવામાં આવે છે કે એ શેહેરનું નામ આપ-વામાં આવ્યું હતું. બેબીસોનની બાદશાહત શાહ નેચુકાન નગરના હાથ હેઠળ ઘણી વખાણની ટોચે પુગી હતી. એને એ શાહે પાછું નવેસરથી બાંધ્યું હતું; વળી નકર સેના, રથાંથી પીતાનાં મેદેકને તેને ધણો તેજરથી બનાવ્યો હતો; જે સોનું, રત્ન જમીનદોષત કીધેમાં તે વખતના જેસેલ-મથી લઈ આવવામાં આવ્યું હતું.

હીરોલસ ઉપરથી જાણાય છે, જે બેબીસોન યેરાવામાં જપણ માફક હતું. પ્રાચીનકાળમાં દુનિયાની સાત નવાઈ-ઓમાંની એક નવાઈ તે બેબીસોનની યુદ્ધ દીવાલો અને યુલતા બાજો હતા, તે દીવાલો ૩૫૦ શીટ જમી અને ૮૭ શીટ જમી હતી. યોગની સરખી માર આઠાંઓ તેની ઉપરથી સેલવાઈથી પસાર થઈ જાય એટલી તે દીવાલો પો-હળી હતી. આ દીવાલોમાંથી એકસો પીતમ્બા દરવાજાઓ શેઢરમાં જવાને રસ્તો આપતા.

કેટલાક ઇતિહાસ લખનારાઓ કહે છે, કે આગમજ વખત-તરું બેબીસોન આજના લંડન કરતાં પાંચ ઘણું મોટું હતું. તેની વરતી રીસ લાખથી પચાસ લાખ સુધી હતી. ભાંના વખણપવા યુલતા બાજો શાહ નેચુકાને નેઝરે પોતાની અતિ માનીતી આપડી એમીતીસને રાજ રાખવા બધાંઓ હતા. તેની બાપડી એમીતીસ તે સુનેરી શેહેરની યુદ્ધથી મોખી હવા, મોહકાં મેદાન અને તાજ લીલાંની વજોરેનો ઘણો શોખ ધરાવતો. તે શેહેરની પંક્તી વખણપડી પોહળી દી-વાલોથી દુર એક મોટા પર્વત ઉભો હતો. તે પર્વતની સાથે અગાસીઓ પર અગાસીઓ એવી રીતે બાંધીને દીવાલો સાથે જોડી લીધી હતી, કે તે યુલતી અગાસીઓનો દેખાવ ધ્યાન ખેંચી રહેતો હતો. આ અગાસીઓને સુંદર ફળ, ડુલોના જ-થાળખ ઓરોથી ઢાંકી લીધી હતી, જેથી દુરથી જોનારને એમજ લાગે કે યુલતો બાગ છે. તે યુલતો બાગ એક જ-વતી દુનિયાનો નહીં પણ બેહસ્તના બાગનોજ ખ્યાલ આ-વતો હતો. આ યુલતો બાગ શાહેનેચુકાનગર પોતાની લાડથી

બાપડીની ખાસ મરજીથી છુટે હાથે જર ખરચી ઉભો કીધો હતો. તેને દુરથી જોનાર એક લખનાર તે વીરો લખે છે. “પરંતુ ઉપરથી હુલતાં મેદાનો” અને ખચીત તે હુલતાં શોભાધમાન મેદાનો આગેહુલ્ય હુલતાંજ દેખાતાં હતાં.

ચાહનેયુગાદનઝરતો મેહેલ ઘેરાવામાં છ માધવ હતો, તેને જરસેમનની અતિ કીમતી છણસોથી સણુગારવામાં આગ્યો હતો. તેમાં દાખલ થયાને પીતઢના દરવાખાએ ચણુ હતો. આ બધા રમણીક અને નઝરને ઠંડક આપનારા દીક્ષને રાહત દેનારા, દીક્ષપછર દેખાવો વચ્ચેથી જ્યારે ચાહનેયુગાદનઝર મગરૂરીથી સરને ટેકવી પોતાના મનને એમ બોલી દરખાષ કે “આહા, આ બેબીસોન છે કે જેને મેં” આવી રીતે બધાવીને સણુગાર્યું છે.” તેમાં કાંઈ નવાઈમયી. બેબીસોનમાં થતા ગાલીચાઓ અને લ્યાંનું લાકડકામ અતિ ઘણું વખણાતું, અને પ્રખ્યાતી પામતું.

આ દાખલા પરથી બેબીસોનની લખાઈ અને પોદળા-ધનો આપણને ખ્યાલ આવશે—

જ્યારે “સાહરસ થી ઝેટ” હુરૂતીસના રસ્તેથી ફરી બેબીસોન લીધું, ત્યારે તે શહેરમાં અધવચ્ચે વસ્તાં લોકોએ તે બીના કેટલાક દીવસો સુધી ગળી પણ નહીં.

લ્યાં જતા મુસાદરો નખી ડેન્યઢના થાપતું તમામ ખરા-પણું તે બોહોજલાશી બધા શહેરના નાશના ધમકામાં જીવે છે, તે શહેરની નાશ પામેલી ચીજો બીના” શહેરને માટે સણુગારવા ઉપાડી જવામાં આવી છે.

આવી રીતે આ એક વખતની “સઘતનટની જાનું” યાને સર્વે સઘતનનીમાં ચઢકતી સઘતનટનું નામ ધરાવનાર તે આખાદ શહેર ફકટ પોતાની કેદની અને ટુંક તવારીખ પાછળા જમાના માટે મુકી ગયું છે. આજનાં આરબો તે ફનાં પામેનાં આજનાં શહેરને શેઠતાંનનાં સાલામાં ધારે છે.

તે શહેર જે એક વખતે અતિ ખુલ્લ દેહેલો હોયા ટા-વરો, વગેરે ધરાવતું તે આજે જમીનદોસ્ત થઈ પડ્યું છે. તેમાં ધોસ, ચારો, ચા ફલ, ફુલો કણ પણ થતું નથી. તે શહેરનાં લોકોની મગરૂરી બરી ખરાબ યાદને લીધે ચીર-કાઈ જઈ નખી ડેન્યે તેની ઉપર આપ કિતારી હતા, જે સદીઓ પછી ખરા પડ્યા છે.

તે હવે કદી વસ્તીથી છપવું થશે નહીં, તેવી આખાદ હાલતમાં આવશે નહીં, તેમાં કોઈ આરબ હવે તણુ મારી રહેકાંલુ કરશે નહીં, કોઈ ભરવાડ ત્યાં જનવર ચરાવશે નહીં; પણ લ્યાં જગલનાં જગતી હેવાનો રહેકાંલુ કરશે, લ્યાં ઘુવડોનો વસ્તવ થશે.

એમ મગરૂરીને લીધે એકવારનું સોનેરી શહેર કેવી રીતે નાશ પામ્યું તે જોઈ લેા.

ચીસ શહેરખાતું કાવચણ દાવર.

વખતનો ઉપયોગ.

મારા વખતની નીચમીત વેદચણી કરો. દરેક કલાક તેનું પોતાનું કામ કર્યો જશે. અને કાંઈબી વખત શુમારો નહીં; વળી દરેક માર્ગમાંથી આવસાઈ અને તેની જનમાંના ખીજ દુર્ગુણો આવના બધ પરશે.” આ પ્રમાણે બીશપ હોન લખતા હતા; અમે નહીં ધારતા કે એ કરતાં વધારે કીમતી શબ્દોમાં વખતનો ઘટનો ઉપયોગ કરવાની જરૂરીયાતની અમે સલાહ આપી શકીએ, અમારા વિચાર પ્રમાણે દરેક બાબદમાં કાંઈક સાખવાથી મળતાં શુખ નેટકું બીજું કાઢી મેલવી શકવું નથી. પણ તે તો જેઓ મીનીટોની સંભાળ રાખે છે તેઓજ મેળવી શકે છે.

આપણે આપણાં બાળપણમાં રીખી ગયાં છીએ કે “સેદ-તાંન આવશુ માણસો પાસે કાંઈબી નુકસાન કરવાનું શોધી કાઢે છે.” પણ જેમ જેમ વર્ષો પસાર થતાં જાય છે, તેમ તેમ તો આ સાચી વાત આપણાં ધ્યાનમાં મળ્યુત હસવી જોઈએ.

નીરાશી અને કંગાડીયત વારંવાર આવસાધમાં શુનરેશ કલાકોનું પરીણામ છે. અમારાં વાંચનારાંઓમાંની કોઈ જુ-વોન ઉઠકરી કરાંબી દેખઈતાં કારણ વિના મેચેન દીસે, ત્યારે તેણીએ નકી માનવું કે કાંઈ લાખકરી ઉગ્રાગમું વખત રોકવાથી તેનો તુરત ઉપાય થશે. આપણી છાંદેમીમાં એવી કેટલીક પત્રો આવે છે કે જ્યારે આપણને લાગે છે, કે સ-ધનું જેટલું જ ધાય છે, કે કોરોશ કરવાથી કણ વસતું નથી, મોચા આખી દુનિયા આપણી સામે ધાય છે, અને આપણાં જ્યાં દુઃખી કાંઈબી હશે નહીં, ત્યારે જો તમે ત-મારો વખત પુરતો રોકવા માટે કાંઈ કામ શોધી કાઢાવશું હશે તો વર્ષો પછી તે દાદાસઓને તમે મોટાં ઉપકાર સાથે યાદ કરતાં રહેશો. એક ચીજ એકેદમ કરવી, અરથી લગાઇ છતવા બરાબર છે. બલિખની ઉપર આસા રાખી કાંઈ કામ માટે ધીલ કર્યા કરવી, એનાં કરતાં વધારે તે વખ-તનો ગેર ઉપયોગ બીજાં જોઈ શકાશે નહીં. યાત્રતો વખત જે આપણાં હાથમાં છે તે ખોઈ બલિખ જે કોઈબી માણસ જણવું નથી, તેની ઉપર એક કામ મુકતથી સાખવાથી અજોકતાઓ પાદર-ચોકસ કામ જનવું ખોઈએ છીએ. તમે છોકરીઓ, તમારી ખીજતી જુવાનીમાં તમારી છાંદેમીને કીમતી વખત મેદરકારીથી ખોવો છો. તમારાં કરતાં ઘણાં માંધાંઓ યાદ રાખી શકે તે કરતાં વધુ સેલવાઈથી તમે

યાદ રાખી શકે છે; અને હવે પછી શીખા તે કરતાં વધુ સેહલાઈથી તમારી જુવાનીમાં શીખી શકે છે. જે દેવો તમે હમણાં અખતીયાર કરો છો, તે આખી જીંદગીમાં તમારી સાથે કાયમ રહેશે. જે હમણાં ચાલતા વખતમાં તમારી જીંદગી નીચળીત કામેમાં ચુલરવાનો દરાવ કરશે, તે આગલ ચાલતાં તમારી જીંદગીમાં કંઈ થોડું સુખ તમને મળવાનું નથી.

આ કેહતું એક વાચન જેવું લાગે છે, પણ તેની તે એક સચાઈ છે કે, દોલત, ચહડતી હામત, કે તનદરેસ્તી વતીક ભવિષ્યમાં તમને ખરેખરોં મુંખી કરશે નહીં. પણ ઉદાગમાં વખત કાઢવાની તમારી દેવજ ખરેખરી મગનદ અને સુખ આપશે.

જે તમને કંઈ મદદ જોઈતી હશે તેા તમે વારંવાર જોતાં હશે કે ઉદાગી માણસોને તમને મદદ કરવાને વખત મેલવતાં હશે; આદે આલસુ માણસોને કંઈખી ચીજ કરવાને વખત મળતો ન હશે.

એક ચોક્કસ ડયુક આદે ન્યુકાસલને મારે એવું કેલવામાં આવતું હતું, કે તે દરરોજ સહવારનાં અરધા કલાક જોડતો હતો, અને આખો દાહાડો તે મેલવવા પાછક દોડતો હતો. આપણે કેટલી યોડી વખતની કીમત ગણીએ છીએ. કેટલાં બધા પૈદ અને મધ્યમ વયનાં શખ્સો પોતાનાં સુમાગમાં વધી પાછાં મેલવવા તૈયાર થાય!

તમારી આસપાસ જુઓ, અને અનુભવ ઉપરથી તમારી ખાતરી કરો કે કોણુ વધારે મુંખી અને સતેાની જીંદગી ચુગરે છે. તમે જોશો કે જેઓ ખીનાં ખમનાંની માફક વખતનેથી સંભાલે છે, તેઓજ પુથીપુશાકી સાથ પોતાનાં દાહાડા કાઢે છે.

RECAP.

ભરવા-યું થવા વીશે.

ચેત્રી તથા લીલીના કાર.

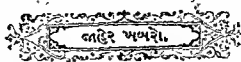
ઉપરી કોરનાં નમુનાંમાં પાંચ પાંખરીનું દુક છે તે “બે નમી” નું છે, જેની ત્રણ બીણી પાંખરી ત્રણ પીસા રંગની અને ઉપરી બે યોડી પાંખરી બે નાંચુરા રંગની લેખી, યાને ગમે તેા તણુ નાહની નાંચુરા રંગની અને બે યોડી પીસા રંગની લેખી. પાતરોં અને દાંખરી લીસા ત્રણ ચહડતા ઉતરતા “મરતલ ઝીન” ની લેખી અને બીણી “લીલી” યો સફેદ રંગની કહાડી. આ કોર ઉપર મુજબ બરાબર રૂંમ મોહીને ભરવાથી ઘણી મુદર લાગશે.

હાલમાં ભરવાને લગતા નથી જાતનાં સાંચા નીકળ્યા છે, જેનું ગ્રીમ પાસે આપીએ છીએ. એ સાંચાની બનાવટ ઘણી સાદી છે અને તેથી ઘણું સેહમથી ભરાઈ શકાય છે. ભરવાની દુક સમગ્ર નીચે મુજબ છે—નોંધકાં I અક્ષર આગળ રકુ છે તે ધીસાં તાહક કરવાથી સોય નીકળી તેમજ મુકાઈ શકાય છે. સોયને એથી રીતે મુકવી કેં ઉપરનું હેતકલ ઉચકીએ તેા ચાણી સેજ આપણાં હાથને લાગે. આ મીનમાં હેતકલ નીચે કીધું છે તેથી સોય ઘણી નીચે દેખાય છે. II અક્ષરનાં નોંધકાંમાં રેશમ લઈને તેને સોયની અણી ઠો માં મોતું. પછી જે કપડાં પર આપણે ભરવા માંગતાં હોઈએ તેનાં ઉતરાં પડ પર તરોડ છપાવી સાંચા પરનો જોલ કુ-ચરોડ ઉપર નીચે કરી છપ ઉપર ચક્કાવવો. વગર છાપનાં સવરોં પર ઉપર જે ભરશો તે સગરી બાળુ. એ સાંચાં દોઢમાં એક લેનમાં છોટા-અમેરીકન વેડીંગ કુંભાંથી મળશે. એક વળા પાંચ દલ મીનીક ભરતાં બેવાથી ભરવાનું તુરત સમજ શકાશે, કોઈ પણ જાતનાં રેશમ વા ઉતનું એ સાંચાથી ભરાઈ શકાય છે અને તે ભરેલું ખનીત ઘણું શીખાખમાન લાગે છે અને વધુ ડડપથી ધાય છે. આ સાદુ અને સેહલું ચાંન બાનું એને ઉદાગી થઈ પડ્યા વિના રહેશે નહીં.

પીરોલ.

આ “સી મિત્ર” મુંખી, કોહામ, નાં ૭૦, હારનબી રોશમાં “કમસરે લી-” રશીમ પરેશમાં પામને મદે કમ્પલ કામલ મેહુનામે બાપું છે.

૫૬

એક આણસહમત્તુ આદમી.

એક સાખસનાં પેટમાં દરેક લોકી આવવાથી તે એક હડીમને ત્યાં ગયા અને કહ્યું "હડીમજી, બોલોને વારતે મને કંઈ દેવા આપો, નહીં તો હું આ પેટના દરેકથી મરી જઈશ." હડીમજીએ તેને પુછ્યું કે "આજ તારા આંખમાં શું આવ્યું છે?" તેના તેમજ જવાબ સીધા કે "કંઈ બલેલી રાટલી મેં એક કુટરો." આ જવાબ સાંભળી હડીમજીએ કહ્યું "હીક, મને તમારી આંખ ખતાવો." અને પોતાના એક નોકરને આંખની દવા લાવવાનું ફર માવ્યું. પેલા દરેકી આદમી આ સાંભળી બોલી કહ્યો "અરે હડીમજી, આ તે શું મજાકમસારી ને વખત છે કે હું પેટના દરેકથી મરું છું" અને તમે આંખની દવાની વાતો કરો છો. આંખની દવાને પેટના દરેક સાથે શું લાગતું બલમત્તુ છે?" હડીમજીએ જવાબ આપ્યો કે "પેલેમાં તો હું તારી આંખ સારી કરવાં આવું છું, કેમકે એ તો કે પછીનું છે કે તારામાં કાંઈયે વેળામાં શું દરેક છે તે બહુજાની શક્તિ નથી; એ હોત તો તું બનેલી દોટકી ખાતે નહીં."

એક ધનવંત મેપારીએ કહ્યું કે મને એક 'પેટ' મહે તો લાખ રૂપયા આવ્યું. પણ નીચીની પેટ બંનેને એક મોટી કીમતનું રત્ન છે, અને આ સોલ છે કે ત્યાં તલક છે ત્યાં પેલું નથી ત્યાં તલક તેની કંઈ કોઈ જાતનું નથી. હવે જેટ પોતાની તનદરેકત હાલતમાં જે જે નકામી અપવાદો મીને તેમાં લખ છે તેને દરેક રૂપ છે, ખમુ આંતરમાં કીચક મેકરો યદી જવાથી મુખ્ય નવ બંધ પછ બંધ તો તેના પરીણામ શું થશે? કમજબત તથા બેકારને મેકરો રીતે ગરો થાય છે. જે દેવ નામાંથી મેકરો તેમજ પાત્ર નહી નીકળે તો શું થાય છે? ગરો કમજબત થાય છે તથા આંતરમાંની અંતરની કીચક નીકળે અને અજબજબી દરેક રે પેલોથ છે. આ જાણ હાલતમાં શું થાય છે? હ ધામજી, તેનું શું કારણ? કેમકે આંતરમાં પોતાનું કામ કરવાની શક્તિ નથી. ત્યારે હવે એના પરીણામ શું થાય છે? જમર, યાને દાહસોજી, અને તે શખસને એ લીધારી લે છે તે જુગલક ક હાલતમાં પોતાના જ્ઞાસ કહે છે. તમે પેલેમાં ચોંદની દસાર નહી કરો અને કાપી બીલીની પ મ પચવા નહી કરો તો બિર, પમ ત્યારપછીના ચોંદની બેરદારીના પરીણામ જુગ અને પીસ થાય છે. તમેએ યાદ રાખવું કે એક તરફથી પેલે લી વાર તથા બીજી વાર માંક થાય છે, પમ ત્રીજી વાર તો તેને સખ ચીજને લેદેએ કાપી કલેઅમાં જમારે દેખ પેલા થાય છે ત્યારે તે આદમીની હાલત કેવળ દોષ છે તે કુખમાં મોમાં દરેકથી પીસ થાય છે. મોમાંમાં ખાંખ રવાક આવે છે, નાનું ધા બાં દેખાય છે, કમજબત થેપી ચે છે, માથામાં તથા ખજમાં દરેક થાય છે, તેનેથી કંઈ કામ વર્ધ શકતું નથી અથવા તેને ક્યામાં મજા પડતી નથી; લોહીનું ખનન મુરત થાય છે, તેની જુગ ખાંખ

દોષ છે અને તેની સારી હાલત ક્યાંય થઈ પડે છે. આંતરમાં તથા કલેઅના રોગોમાં સીંગલસ કુલ દેવીવ સીરપના જેવા અસરકારક બિપાય બીને કે હ બહુજામાં આવેલા નથી. આ જમજમત દવાની અસર લાખદોષ થાય છે. "એ વગર પડોડાયથી અરબી યોડીના જેવી તેનું અને ગુપ્તપ" સીંગલ સ સીરપ લીધેથી માનુષી કુરતી મરો થાય છે. આંતરમાંથી મળ તથા રસ કારી નાખી તે પા તાનું કામ કાચેરસર કરે તેવી હાલતમાં તેને રાખે છે. કલેઅને કલપત આપે છે અને તેમાંથી નીરમ જ પીત પેલા કરે છે, તથા લોહીમાંથી મેલાઈ જા બી કાંઈ છે, આ અન્યથ જેવી જેવજ તથા બજ વાન કરતી દવાથી સમગ્રી બેન તથા દુઃખદાયક વેદ ના જે બિપર કાંઈ છે તે જેમ જેમ લોહી સાફ થતું બ થાય છે અને તે નવું થતું બધ છે તેમ તેમ એક પછી એક દુર થાય છે. સીંગલસ કુરેડીવ સીરપના એક બોસારે દર રાત નીવમસર લીધેથી લોહી મુક્તમાં લો હી રવચ કરવાને તેનામાં જુલ છે એ આંખની મળ કાંઈ તથા સારાબદની તાકાની બેપરથી સાબીત થશે. સીંગલસ કુરેડીવ સીરપમાં ખાત વનરપની ખા રાખત છે, અને તે સામાં સામાં તથા તાલમાં તાલ વસાણાથી બનેલો છે એટલે તેનાપર પુરેપુરો બરોસો રાખી રાખાય છે,

કીમત દર બાદથી હીક ૩૨, ૨, ને ૪ છે. એ દેવા વા પચવાની રીતને ખુશારો વાટકીપર લખેલેવા કામક માં છાપેલો છે.

એ દવા લો દુસ્તાનના મુખ્ય બનદારમાં અથવા એ ના માટે કે જે ને. વાટ. લોખંડ પૈરખસ રી ૨. મુખજી. પાસેથી સીધી મળશે.

૫

૭. મી.

તદન નચીજ ધપની અને પછી સરસ
છપાઈ સાથની

ખોરદેહ અવસ્તા (તેની માએનીના સાર સાથે.)

વીદાન પ્રેલેસર વેસરદારના અવસ્તાનાં છપાયલાં પુસ્તક કપાયથી

અસાર મુખી છપાયલાં પુસ્તકોમાં અવસ્તાના દવાને અજુબ જવાબથી કેટલી રોગ પ્રમાણે અવસ્તાના સુદે દવાથી હાજર થયે છે અને ધણાં નાનાં કદ છતાં એ પુસ્તકમાં અંખ, ધપા, નીખારો, મેલો, પતેલો, નીરજી, બાંને, નમસરકારે રૂપસાંત નવ ચરતો હાજર કરવામાં આવી છે.

કીમત: માત્ર આના ખાસ: થોડી ગીલીટ સાથ નીના રૂપ આંગડાનાં પુકો સાથ નીલીટ દેહીના રૂપ માંકો આંગડાની કુત ગીલીટનીના રૂ. દેસા વરવાળાએ બેરદારના બે આના વધુ વાટી "કમજબતે લિન્ડ" પ્રેશમાંથી મળતી લેવી.

તરફ જોયું. અને તેવણની આંખમાં એટલાં તો આંસુ આવી ગયાં કે તે છુપાવવા તેવણ ફરી ગયાં. ફક્ત યુગ્મ પોતાનું સાંતપણું જાણી શકી હતી. ખરું છે કે બધારે મેદરે યુગ્મને અત્યંત ખ્યાર સાથે કાતી કરી, ભારે તેણીના માંસે શીકા પડી ગયા, અને હાથો ધુન્વા લાગ્યા, પણ આસપાસનાં કોઈએ પણ તે જોયું નહીં.

“મારી મેદરી, તેણીનાંજ અવાજથી મારી સુષ ડેકાણે આવી, તેણીનાંજ બોલવાથી મારી નીરાશી દુર થઈ હતી.” તે દહાડે સાંજનાં હોમી કે જે મેદરીના કાંચ આગળ બેઠો હતો, તે યુગ્મ કે જેણી મેદરી માટે બરાબર તકલા બેઠાવતી હતી તેણી તરફ ફરીને બોલ્યા “તારાં કાગળથી હું તદન હમ્મતાઈ ગયો હતો, શું કરું તે હું જાણતો ન હતો, અને તેણીએ સુવેચના વીચારથીજ મારા બાપે આ પગલું ભર્યું કે જેમાં તેણે દેહતે ભેગવી છે.” મેદરીએ યુગ્મના હાથો દાખ્યા, અને ઉપકાર બરી આંખો સાથે તેણી તરફ જોયું. યુગ્મે હસવાનો દેખાવ કર્યો સીવાય કાંઈ પણ ઉત્તર દીધો નહીં.

યોગાં અધવાસ્યાં પસાર થઈ ગયાં, અને અંતે મેદરીનાં માંસેનાં મનમાં પણ વીચાર ઉત્પન્ન કે તેવણની દીકરી દહાડે દહાડે વધારે અને વધારે નખાતી જતી હતી. અને તેણીને લાંબો વખત કચવાની કાંઈ થયું આશા ન હતી. તેણીને તોલું લાગી શકે તેવું કાંઈ દુઃખ થતું ન હતું, પણ તેણી અતીશય નખલી થઈ ગઈ હતી, અને કોઈની મદદ વગર એખલી ચાલી પણ શકતી ન હતી, તેણી આંગે નખાતી જતી હતી, પણ તેણીને મેદરે દહાડે દહાડે વધારે ખીસતો અને યુગ્મસુરત લાગતો હતો. તેણીની આંખો વધારે ચમકતી, અને માંડી વધારે નરમ અને તાજગી બરી દીસતી હતી. ફક્ત એકજ વીચાર તેણીને દુઃખી કરતો હતો, તેણીને હોમી હજી જે બનવાનું હતું તે માટે તૈયાર ન હતો.

એક દહાડા તે તેણી આગળ બેસી તેઓનાં બચીપનાં સુખ માટે વાત કરતો હતો, તેટલાં મેદરીએ નરમાસથી તેના હાથપર પોતાના હાથ મુકયો, અને ધણજન મધુર સાદે કહયું:

“મારા વહાલા, હવે એવી ઝીંજોને વધુ વખત વીચાર ના કર. જે ધરખારમાં આપણે જોડાઈ રહેવા બન્યાનાં હોય, તે અભાર આગમયનું તૈયાર થઈ ચુકું છે. કદાચ હું ભાં પેહલી જવશ, પણ તેથી તે ધર તુને વધારે ખ્યાર થઈ પડશે.” હોમીએ તેણીનાં બોલવાને અર્થ સમજવા તેણી તરફ જોયું; અને અકસેસા! તે તરત સમજી ગયો.

“મારી તરફ એવી રીતે ના જો” તેણીએ કાઠાવાલા બધી અવાજે કહયું: “આપણા સુખનું ધર ઉપર તૈયાર થઈ ચુકું છે, પણ આ દુન્યામાં તેવું કદી બનવાનું નથી. હું ખરું બોલવાને આનાકાની શું કામ કરું! હોમી, મારા વહાલા હોમી, ખોલને ધરનું મને અભાર આગમય તેડું આપજી” છે, અને શું આંસુઓ વગર તું મને નહીં જવા દેશે? “મેદરે” કમનસીબ હોમી બોલ્યો, “મેદર, અરે મને આવા બોલાથી વીધી ન. નાખ, તું મરી નહીં જશે, તું મને એખલો અટલો નાખી નહીં જશે.”

“મારા વહાલા, ખરેખર તો હું મરી નહીં જઈશ-હોમી, અરે આ છુટાં પડવાનું ધણું થોડા વખતનું છે, આપણે ફરીથી એક વખત પાઠાં મળશું” અને પછી કદી કદી છુટાં પડીશું નહીં.”

“મેદરી, તું નજીક પડી ગઈજી તેથીજ તુને મોતનો વીચાર આવ્યા કરે છે; પણ તું સારી થશે, હું જાણું છું કે તું સારી થશે, મારે ખોદા મારી બંદગી સાંભલશે.”

હોમી ઉપલા બોલો બોલો તો ખરે, પણ તેણે પણ અતે મેદરીના બોલવામાં સમ્માદ જોઈ, અને ખોદા પર વીધાસ રાખી, કદાચ તેણે દુઃખ પર ભારે તેને ધુરતી બનવાની શક્તી આપવાની દુધા માંગતો બેઠો. તેને ખોદાપર અને બંદગીપર કેટલો વીધાસ હતો, તેતો જેઓએ તેની બચવણની જીંદગી બરાબર માંગી હશે તેનેજ ખ્યાલ આવી શકે.

મનચેરશા કલકતેથી પાછા ફર્યા હતા. પણ તેવણ દી. વીનવીની કાંઈપણ ખબર આ તો પેલાં યુગ્મ ધ્યેસાં જોયાર્યાં મેજવવામાં તદન નીધુજી નીવડ્યા. બંદગીપર પોતાના બાપ સાથે આગ્યો નહી, કારણકે મેદરીની માંદગીને લીધે તેની બેદનનાં પણ લગ્ન યુગ્મતથી રાખેલાં હોવાથી તેણે આગ્યેશ્યા નહી, ભાં પોતાનાં બેદન બધેની મજબૂતી કેરાં કર્યાં હતાં. રસ્તા મેજમામથી અવારનવાર આવતો હોવાથી ખીરાજને પોતાનાં નવાં ધરની તૈયારીઓ પણ કરવાની હોવાથી તેણીને ધણોખરો વખત તેવામાં જતો હતો, અને જેથી યુગ્મ ધણુખરું મેદરીની આગળ રેહતી હતી. યુગ્મમાં એકલપેટાઈ જેવું કાંઈપણ હતું નહીં. મેદરી માટે તેણી અંતરજીવી દુઃખી થતી હતી, અને તેણીની જીંદગી મેજમામથી તેણી પોતાની પણ આપવાને તૈયાર થતે, કે જેથી હોમી પણ સુખી થઈ શકે. હોમીનું સેદજ પણ દુઃખ દુર કરવા તેણી શું નહીં કરતે! તેની મેદરીની સારવાર કરવા જ્યારે હોમી યુગ્મને ખ્યાર અને ઉપકારભર્યા બોલો કેહતો, ભારે આ બોલોથી તેણીપર અંદરખાંસી થઈ શું અસર થતી હતી તે કાંઈ જાણી શકતું ન હતું. આસપાસ કોઈને પણ મેદરી અને દીનજાઈ સીવાય ખ્યાલ ન હતું, કે યુગ્મ તદન સુખી ન હતી. મેદરી બચવણથીજ યુગ્મને ચાહતી આવી હતી, અને તેણીની હાલની માંદગીમાં તેઓની દીકરી વધારે ઘાડી બની હતી. આ વેળા તેણી જોઈશક્તી હતી, કે યુગ્મ તદન સુખી ન હતી; કે તેણીને દુઃખી થવાનું કાંઈ છુટું કારણ હતું. અને થોડા વીચાર પછી તેણી સમ્માદ પણ પારખી કાઢી શકી. મેદરી કાંઈપણ કરી પોતાની સહીને સુખી કરવા માંગતી હતી. તેણીને લાગું કે યુગ્મ કદાચ પોતાને પણ ઉતરતી હોય અને આથી મેદરી જાણવા માંગતી હતી, કે કોણપર તેણીએ પોતાનો ખ્યાર રેડી દીધો હતો. મરવા આગમય પોતાની વહાલી યુગ્મે સુખી કરવાના વીચારે તેણીનાં મગજમાં એટલું ઊંડું રૂપ પડ્યું, કે યુગ્મ સાથે એક વખત એકલી બેસી વાત કરી તેણીને વીધાસ મેજવાની તક થોમી અને તે તેણીને જાણી મળી.

“નહી મારી વહાલી, આને તું મારી આગળ વાંચ ના.” એક દહાડો સાંને ઝોરમાં કોઇ નહી હોવાથી મેહરીએ યુક્તને વાંચતી અટકાવતાં કહ્યું. “મને તારી સાથે વાત કરવા વધારે મરે છે. એમ એટલી ચીંતાવર દેખા ના હું વધુ બોલી મને શાક્રી નાખજ નહી. અહીંયાં આવ ગુલ, મારી પાસ આવી બેસ, હું તારેજ માટે કોઈ વાત કરવા માગુચું.” “મારે માટે?” યુને અજબ થઈ પુછ્યું. “નહી વહાલી મેહર, એ કરતાં વધારે રસકસવાળી બાબદ તુંને વાત કરવા માટે મળી શકશે?”

“નહી જાન, કારણકે મને હમણા ઘણાખરો તારેજ વીચાર આવે છે, મારી નજદીક આવતી અજરે મારી દરેકે યુદ્ધી વધારે ચપલ બનાવી છે, કારણકે અગાઉ કરતાં આસપાસની યીને હું વધારે સેલ્લાથી ભેડાં અને સમજી શકું છું; તારા આ હાથ અને હસતા દેખાવમાં પણ હું વાંચી શકુ છું કે તું સુખી નથી. અને જો હું તુંને પુછીશ કે તું શું કામ તેમ છે તો તું મારે માટે બેઠું નહી ધારશે.”

“મેહરી, તુંને શું ખબર નથી કે હું બધા દહાડા ખીચ શોકાથી જુદીજ ભતતની છું.” યુલ સેલ્જ અમરાટી બોલી. “બંધપણમાં પેલું હું જાણતી ન હતી કે ખુશાલ અને રસુછ થઈ તે કેવું હશે; અને હવે હું ધરકી થવા આપી ભારે તેવી કેમ થઈ શકું? હું મારી હાલતી જાણીથી મતોળી છું, અને આસપાસનાં વ્યવસ્થા બધાં સુખે છતાં, હું તેમ નહી હોઉં તો ઘણી નસુણી મણાઉં.”

“યુલ, આપા બોલોથી તું વાત કુલપવા માગે છે, પણ મારી તો તેથી વધુ ખાતી શાપ છે, કે મારો શક મરે છે. મારી વહાલી યુલ, તારા જેવી મારી અલ્પ વહાલી સહીને મારા મરવા આગમય હું સેલ્જની સુખી કરી શકી છું” એવા વીચારથી મને કેટલી બધી ખુશાલી અને કેટલું સુખ ઉપજશે તેની તુંને ખબર નથી.”

“વહાલી મેહર, તેનો વીચાર ના કર. ખરેખરજ મારે ધણું સુખી દેખાતું જોઈએ, અને તેમ જો હું નહી દેખાતી હોતું તો તેમાં મારા ફાટવ ખવાસનો વાંક કાઢવો જોઈએ; મેહરી તું મને સુખ આપી શકશે નહી, તારી તે જાન મને એવી બધી છતાં જર આવવાની નથી.”

“એમ ના બેલ ગુલ; બધાં સુખી કે: ખ્યા આ દલગીરી આપણા પેતાના દીલમાં ભરાયમાં રહે છે, ભાં વેર તે કદી મરી નહી શકે તેવાં આપણે ધાર્યે છીએ; પણ એક વખત કોઈ આગળ તેની વાત કંઈ પછી તેની કેટલી બધી સુલકેલીએ દૂર થઈ જાય છે? મારી વહાલી, તારી આ દલગીરીને તારા પેતાનાજ વિચારોથી ઉનેજણ આપી વધારી ના દે.”

“મેહરી, કેટલીક દલગીરીઓ એવી નથી આવતી કે જે છુપાવેલીજ વધારે મારી? રૂપાપેલો જાનમ પ્રુલ્લો થવાથી શું તેમાંથી તાણું બોલી દૂરીથી નથી જતું? બ્યારે હમેશ્યું બંધ રહેલું કોઈ દહાડો તદનજ સમજી શાપ છે.”

“હા, ખરેખર, કોઇ તેવી દલગીરીઓ હોય છે કે જે કદીપણ દૂર કરી શકાય તેવી હોતી નથી. પણ આટલું બોલી તેણી અટકી ગઈ, પછી સેલ્જ કાચપરથી ઉઠી પોતાના હાથ યુક્તની આસપાસ વીરાળ્યા, અને ધીરા પણ અસરકારક સારે બોલી-તારા પ્યાર, મારી ગુલ, શું ખરેખર એટલા બધા આશા વગરનો છે? મરે નહી, નહી, એમ હોયજ નહી; એમ બની શકેજ નહી કે તારા જેવી છોકરી તારા દીમતી પ્યાર કોઇને આપે અને તે પાછાં વાસે નહી.”

યુલ ચાંદી, તેણીના ચેહરે લાલ થઈ આવ્યો, મેહરીને છોતરવા તેણી શાંતપણે બોલવા માગતી હતી, પણ તેણી તેમ કરી શકી નહી, તેણીના છુપે ભેદ એકદમ ભાસમ પડી આવ્યો હતો, અને તેણીની આંખોમાં એકદમ આંસુઓ આવીં ડળ્યાં. કેવો જલ્દીથી એક શબ્દ-એક બોલ વરસોવેર જાનવેલાં શાંતપણને બાંધ શકે છે? દીલસોજ કેટલી જલ્દીથી આપણી છાતીપરમે પરડે ખીસાડી નાખે છે?

“તે” મારો ભરમ વાંચે છે, તેણી બોલી અને તેણીના અવાજ ધુલવા લાગ્યા; “હું તે ના પારીશ નહીજ; પણ મરે મેહરી એ માટે તું હવે વધુ વાત કરતી ના. બ્યારે એક સ્ત્રી નખશાળ બતારી પોતાની પ્યાર એવાં માણસને અપે છે, કે જે માણસને તેની જરૂર નથી અને કોઈ દહાડો પડવાની પણ નથી, ભારે તેવી ભતતને પ્યાર વધારે અપારમાં દખાઈ રહે તેટલું તેણીની શાંતી અને સારાં નામ માટે મારે. મારો પ્યાર કોઇએ માનવાથી બહાર પડશે ન હતો, મને પેલેક ધરથીજ તે માટે આશા હતી નહી, અને તેથી જો મારાં સુખનો નાશ થયો હોય, તો તેમાં મારી પોતાની નખશાળનોજ વાંક કાઢવો જોઈએ, અને મારે પોતે એપરીએજ તેનું દુ:ખ સોસાઈ જોઈએ.”

“પણ આશા જેવું કોઈજ નથી યુલ-કોઈ નથી? એમ ના ધાર, મારી વહાલી; જો તેણે પોતાનો પ્યાર હજી કોઇને આપી દીધો નહી હોય, ભારે હજીથી તે કોઈ દહાડો તારો થશે એવી શું આશા નથી?”

“નહી મેહર, કોઈજ નહી, હું જાણતી હતી કે તેણે પોતાનો પ્યાર કોઇને આપી દીધો હતો. હું જાણતી હતી કે કોઈ દહાડે તે મારો થવાનોજ નથી, અને તેથી હું તેને ચાલતી હતી. એજ મેહરી, મારી નખશાળ તરફ ધીસારની નજરથી જોતી ના, તે મારો છુપે ભેદ જાણી લીધો છે, પણ તે માટે તું કોઈ આગળ બોલતી ના, તેના જેવા બતા પરીજ માણસને ચાલવામાં શરમ જેવું કોઈ નથી, અને તોપણ-મેહરી, અલ્પ વહાલી મેહરી, મને વચન આપ કે તું કોઈ આગળ બોલશે નહી, તું મને કહે છે તારા હોમમાંથી ઉપવી વાત બહાર પડશે નહી.”

“નહી! તે કોઈ દહાડો પડશે નહી યુલ, શાંત થા, મારી વહાલી, તારા ભેદ મારી સાથેજ મરી જશે.” મેહરીએ દિલગીરીથી જવાબ દીધો, કારણકે યુલ તદન ઉસકેરાઈ આવી દ્યકંઝોમાં શુંગવાઈ જતી હતી.

“મારે માટે તો હવે કાંઈપણ આશા નથી. અરે જો અસ તેનેજ હું સુખી જોઈ શકું તો હું કાંઈ વધારે માંગુ નહીં; પણ અરે તેને ક’ગાસ થએતો જોઈ, અને મને લાગે કે તેને દીકરાએ આપવાની મારામાં બીલકુલ પણ શકતી નથી—મારે—” શુભ ફરીથી એકદમ યુગી થઈ ગઈ, અને તેણીનું આંખું મોઢું લાલ થઈ આવ્યું. મેઢરીએ તેણી તરફ પ્યાર અને દીકરાસાથી દીકરું. શુભે ધારયું કે તેણી અન્નજેષી અને સકથી ભેતી હતી. એક જમ્બરી કોસેપ ફરી તેણીએ પોતાનો જીવ શાંત કર્યો. આંસુઓ તુછી નાખ્યાં અને ધણીજ ખારથી મેઢરીનાં કપાસપર કીસ કરી.

“અતીથત વહાલી મેઢરી, હવે આપણે એ માટે વધુ વાત કરીશું નહીં.” તેણીએ શાંત ધીરા અવાજે કહ્યું. “જોતા તારી દીકરાસાથેનાં તુંને બદલો આપે, હવે હું શાંત થઈ ગઈછ. વહાલી મેઢરી, તારો જીવ નકામો ઉશકેરવા માટે મને માફ કરજે.”

“નહી, મારી મીઠી શુભ, મને માફ કરજે મેં તારો જીવ દુષ્કર્યો છે, અને મેં તારી પાસ માફ આગવી જોઈએ. છેકજ તું નીરાશીમાં દુખી ગઈ દશે એવો મને સેહજ પણ ખ્યાલ નહીં હતો. હું તો આશા રાખતી હતી કે, આ દુન્યામાંથી હું જઈ તે આગમ્ય મારી શુભ ઉપર સુખની સહવાર ઉમેરી જોવશ. પણ હું જોઈજ, મને લાગેજ કે તેમ બનશેજ નહીં.”

આટલા વખતમાં પીરોજન આવી, અને તેણે વધુ બોલતાં સુપ થઈ ગયાં. મેઢરી દહાડે દહાડે નખળી થઈ જતી હતી, તો જોઈ તેણીનું મગજ જેવું ને તેવું મગજુત હતું; અને તેણીનાં દોષ્ટો બીલતાં હતાં કે તેઓ તદન નીરાંત જીવે એમાં હશે, તેટલાં તેણી કાંઈપણ પડે ચાલી જશે. એક દહાડો સાંભળતાં તેણીએ સઘળાં જમ્બને પોતાની પાસ બેસવાની અરજ કરી; તેણીમાં તે દહાડે ‘સેહજ વધારે જોર આવેલું’ લાગતું હતું, અને તેણી તેઓ અધાને સાથે બેવા ઇચ્છતી હતી. તેઓએ તેણીની અરજ કમુક કરી, અને તેણી તેઓ સઘળાં સાથે જોઈતી તો ખુશાલ સાદે વાત કરવા લાગી, કે સુનાપાઈ અને હોમી થોડો વખત પોતાની ચીંતા ભુલી ગયાં. તે દાહાડાની સાંહજ ધણી સુંદર અને રળીયામણી હતી, અને તેણીની પોતાની અરજથી તેણીના કામને બારી આગમ્ય ખસેડવામાં આવ્યો હતો. અને આ મૂરી જતી છોકરી તેમાંથી બહારનો ભપકા બંધો દેખાવ ભેતી હતી. વસંત રૂતનાં જિમાં ઝાડો તાજાં અને લીલાં દેખાતાં હતાં, અને જેની વચમાંથી આથમતા સુરજને સોનેરી રતાસ લીલાં સાં જણાતો હતો. તેઓનાં ઘર સામે આવેલાં તથાવ પણ થોડો ઘણો દેખાતો હતો, અને તેની અંદર આકાશનો તેની સઘળી યુગસુરતી સાથે એવો પડેલો જણાતો હતો, બ્યારે તેઓનાં બગલાની બાજુએ આવેલી એક ટેકડીપર સુરજનો સેહજસાન ઉભસ દેખાતો હતો. હોમી મેઢરી આગળ આખાની વખાણ કરવા લાગી.

“હા મારા હોમી, આખી પુદરત ખુશાલ છે, દરેક નીજ

દરની લાગે છે, આખે આ પોતાનાં લીલાસ માટે ખોડાનો ઉપકાર માનતાં લાગે છે, અને હું, મારા વહાલા હોમી, હું પણ આજ દેટલી ખુશ છેજ કે તે સાહેબે મારી બંદગી સાંભલી છે—મારી પોતાની જન્મ ભુમીમાં; અને મારાં અતીથત વહાલાંઓની વચમાં મને મરવા દેવાની રમ આપી છે.”

તેણીએ પોતાનું ડોકું હોમીની છાતી ઉપર મેળ્યું, અને દેટલો વખત સુપ રહી; થોડો વખત રહી તેણી પીરોજન તરફ ફરી અને ખુશાલ અવાજે બોલી “મીઠું તુંને યાદ છે કે થોડાં વરસ આગમ્ય તે મને કહ્યું હતું કે ગીત આવા સુંદર દેખાવને. વધારે જોયાણ કરનારો બનાવે છે? મને આજે તે અથા અથપાણના ખુશાળ વિચારો મારાં મગજમાં પાછા ઉભરી આવેલાં લાગે છે, જા, તારાં ગીતાર લાવ, અને પેલે દહાડે તે મારી આગળ થોડીક ઈચ્છેજ ક-લીઓ વાંચી તેને મારાં સંભાવ.”

“નહી મેઢરી તેથી તુંને કંઈજા નહીં લાગશે?” પીરોજન તેણીની નજદીક જઈ બોલી,

“નહી. વહાલી, તારો ઝીણો મધુર નરમ અવાજ તેમ નહીં કરશે, તે સામે મને સુખ અને કરાર આપશે. આજે હમેશ કરતાં વધારે મગજુત, અને સારી થઈ હોજ તેવું મને લાગે છે, વહાલી પીરોજન, ફક્ત ગમે તો તેની એકજ લીલી ગા, અને બીજાં ગીતો આજે મનમાં નથી.”

એક પક્ષ પીરોજનએ આંચકી કરી અને પોતાની માતા તથા સુનાપાઈ તરફ જોયું. બંને જણે કાંઈપણ અડચણ નહીં લીધાથી રસતમ જમ્બને પીરોજનનું ગીતાર લાગ્યો; પીરોજન ઓરડાને છેક નાંકે જઈ બેઠી કે મેઢરી આગળ ધણો થોધાત થાવ નહી, અને ધણીજ મીઠા દસગીરી બરેશ અવાજે નીચડું ઈચ્છેજ ગીત ગાયું.

“Remember me ! Ah, not with sorrow ;
Tis but sleep to wake in bliss,
Life's gayest hours can seek to borrow
Vainly such a dream as this.
Ah see 'tis heaven itself revealing
To my dimmed and failing sight
And hark ! 'tis Angel's voices stealing
Through the starry veil of night
Come, brother, come : Ah : quickly sever
The cold links of earth's dull chain ;
Come to thy home where thou wilt never
Pain or sorrow feel again.
Come brother come : we spread before thee
Visions of thy blissful home,
Hail not if Death's cold pang come o'er thee
It will but bid thee haste and come—
Ah, yes, I see bright forms are breaking
Through the mist that veils mine eyes ;
Now gladly, gladly, earth forsaking
Take, oh, take me to the skies
Remember me ! Though upward flying
Still I wait love's last fond kiss,
Then, oh farewell ; my spirit's sighing
To behold its home of bliss.”

આ દસગીરીનરેણું મીત ખતમ થયું, અને દરેક જણ સુખ ભેગી રહ્યું. મેહરીએ હથ પોતાનું ડાકું હોમીની છાતી ઉપરજ મુકેલું હતું; અને તેના હાથે પોતાના હાથમાં પકડેલા હતા. સુરજ હવે તદન નમી ગયો હતો અને અધારમાં તેણીનો મેહરો બરાબર જણાતો ન હતો, નહીં તો તેમાં ફેરફાર થયેલો તરત દેખાઈ આવતો. તે હવે આ દુન્યા કરતાં પૈથી દુન્યા જેવો વધારે યથ ગયો હતો. તેણીએ પોતાની નજર શુન કે જે તેણીની પાસેજ ખેડી હતી, તેની ઉપર ટીકવી. પણ શુભે તેણીને જોઈ નહી, કારણકે તે વખત તેણી હોમી તરફ જણે તેણીને કોણએ જાદુ કર્યું હોય તેમ તમર તમર ભેળા કરતી હતી. આ મરતી છોકરીએ તેણીના મેહરાપર દસગીરીનો છાપ ભેગો અને જણે કાંઈ સમ્યાઈ એકદમ માલમ પડી આવી હોય, તેમ તેણીનો ખુશસુરત મેહરો એકદમ દીપી આગ્યો. તેણીએ પોતાનો હાથ લંબાવી શુનનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો, અને હોમીના હાથમાં મુકવાની કોશિશ કરી અને પછી આંતો અર્થ સદમંગલવા માંગતી હોય તેમ તેની તરફ જોયું, પણ તેણીનું જોર હવે તદન જવું રહ્યું હતું. તેણીની જગ્યા ઉપડી સજી નહી, અને શુનનો હાથ તેણીના હાથમાંથી પડી ગયો.

“હોમી, મને કીસ કર, હું સુખ જવા માગું છું,” તેણી એકલા તો નરમ અવાજે બોલી કે ફક્ત હોમીનું સાંભળી શક્યો. એક ખારબરી કીસમાં તેઓના હોઠો મળ્યા અને પાછું તેણીએ પોતાનું માથું તેની છાતી પર મુક્યું, અને જોવી તો ખીંટી નરમાશભરેલી ઉપમાં તેણી પહેલી કેપાઈ, કે રમે તેણી જાગી ઉઠે, કરી લાં કોણએ શું કે આં કર્યું નહી. નજીક અડધો કલાક તેની રીતે પસાર થઈ ગયો, અને તેણીએ કાંઈપણ દીક્ષયાઈ કરી નહી. આકાશ પરના ચક્રકતા બોલા ચંદ્રમાની રૂપેરી રેશમ્પી બોલી બારીમાંથી પસાર થઈને મેહરી અને હોમીનાં શરીર પર પડી, અને મેહરના રેશમ્પી તેઓ પર પડી હોય તેવો તેઓની આસપાસ ઉત્તમ થઈ રહ્યો. મેહરીનું માથું સેલજ ખોસી જવાથી તેણીના બાંધેલા આવો છુટકા થઈ એક સોનેરી યુરુષા માફક તેણીના મેહરા પર પડેલા હતા. નરમાસ અને ખારથી હોમીએ તેનું માથું પોતાના બોલાપર મેલવા ઉચક્યું; તેમ કરતાં તેણીના ખાસ પછવાડે પડી ગયા, અને તેણીનો મેહરો ખુશ્તો દીર્યો. હોમીથી એક ઘણીજ મોટી ચીંચારી પગાઈ નાઈ અને શુન એકદમ મોંઘી ઉઠી ઉભી થઈ.

“ચપો, ચપો, મારી મેહર સુતેલી છે” સુતાબાઈ બોલાય; પણ મનચેરના તેવજુંને નરમાસથી તેણીના કોય આગવથી ખોસાડી ખીન જોરમાં લઈ ગયા. તેણીની આંખે બધ હતી; તેણીનો ખીંટો મેહરો, હોઠો આગળના મેહર દસવાના કેપાલથી દીપી નીકળ્યો હતો, કે જેમ ઘણી વખત ઉપમાં પડતી ભારે થતું હતું. હા, તેણી મીડી, સાંત ઉપમાં પડી હતી, પણ તેણીનો જીવ અભાર આગમનનો ઉડી ગયો હતો.

[સાંધણુ છે.]

Two OLD MAIDS.

અંગ્રેજીમાં લગ્ન વેળાની રસમ.

એજેમાં એવી રસમ છે કે, જે દીવસે લગ્ન નક્કી થયાં હોય તેની ત્રણ અઠવાડયાં અગાઉથી તેડાંના કારડો મોકલવા, અને જેનીપર તે મોકલવામાં આવે તેણે તુરતજ તેનો જવાબ વાલનો જોઈએ. કેટલાકો આ કારડો અપેક્ષા તેષાર ખરીદે છે, અને તેમાં નામો અને તારીખની જગ્યા રાખેલી હોય છે તે હાથે ભરે છે, પણ ઘણાંજો ખાસ છપાવવાનું વધારે પસંદ કરે છે, કે જેથી જે શખસને તેનું કરવાનું હોય, તેનાં નામ સીવાય બીજું બરાબર છપાઈ શકાય; આ કારડો તેઓ મુનેરી અથવા રૂપેરી અક્ષરમાં છપાવે છે. તે કેવી રીતે છપાવવામાં આવે છે તેનો સાધારણ ફારમ અંગ્રેજીમાં નીચે મુજબ છે:—

Mr. AND Mrs. SMITH
request the pleasure of

Mr. and Mrs.'s company
at the marriage of their daughter HILD.

To Mr. BROWN,

On Monday, November 12th, at 12 o'clock.

Ceremony at St. Thomas' Cathedral,
Fort.

• Breakfast at 1-30.

97, Elphinstone Circle.

R. S. V. P.

તેડાંના કારડો ઉપલા આકારમાં કહાડવામાં આવે છે. જે સાંજનાં લગ્ન હોય છે તો નાસ્તાને જલ્દે કારડમાં નીચે આ મુજબ લખે છે—“Mrs. Smith at home 3 to 5 P.M.”.

જેવો લગ્નનો દીવસ નક્કી કરવામાં આવે છે કે પરણતી છોકરી તેણીની તરફની “બાઇડમ્સેક્સ” (પરણતી કન્યાની પછવાડે હાજર રેહનારી સ્ત્રીઓ) પસંદ કરે છે, અને પછી તેઓના પોશાકની મોલવણ ચાલે છે.

જે પરણતી કન્યા પોતે સંદે પોશાક પહેરવાની મરજી ધરાવે છે, તો તેની સાથે વેસ, ફુલો અથવા હીરા યા મોતીના દામીના સીવાય બીજું કાંઈ પણ વધારે શોભાવમાન લાગતું નથી, પણ જે તેણી કાંઈ રંગીન પોશાક પહેરે છે, તો તેની સાથે વેસ અથવા ફુલના દાર મુદ્દવં શોભતા નથી.

થણી વેળાએ અંગ્રેજોનાં ચાલતી રસમ સુઝળ, પરણતી વેળાએ કન્યા સફેદ પોશાક, વેસ્ટ અને ટ્રુસો પેહેરવાનું પસંદ કરતી નથી, તેણી તે વેળાએ ચામળી ફેશન સુઝળના રંગ અને કપડાંનો સહો પોશાક પેહેરે છે. આવી વેળાએ “બ્રાઇડસમેડસ” ને પણ સાદાજ પોશાકમાં શણ-ગારવામાં આવે છે, અને તેઓ પણ ટ્રુસોના દાર અને વેસ્ટ પેહેરતી નથી.

બ્યારે એક વીધવા ફરીથી પરણે છે, સારે તેણી સફેદ પોષાક અથવા “ઝોરેન્ન બ્લોસમ”નાં ટ્રુસો પેહેરતી નથી. તેણીની “બ્રાઇડસમેડસ” પણ હોતી નથી. યહુ’ પછે પેહલાં લગ્ન વેળાની વીડી (વેડીંગ રીંગ જે સાદી સુ-નાની હોય છે) કહાડી નાખવામાં આવતી નથી, પણ બીટ પીડી તેની ઉપરજ પેહેરવામાં આવે છે.

વરરાજનો પોશાક અંગ્રેજોનાં સાધારણ સદાચારનાં પેહરવામાં આવતો પોશાક હોય છે; યહુ’ કરીને તેનાં બતનમાં સફેદ ટુલ ખોસવામાં આવે છે, અને ખોસ્યા રંગનાં હાથનાં મોળાં પેહેરે છે. તેની સાથે તેનો બાઇ અથવા દોસ્ત રહે છે, જે જેને “યુઝ સેન” અથવા “બેસ્ટ મેન” કહે છે; આ બ્રહ્મચ વરરાજ સાથે દેવક્રમાં જાય છે, અને તેના જમણા હાથપર ઉભો રહે છે. દેવક્રમાં આપવામાં આવતી શી અથવા બીજે ખરચ વરરાજ તેને હસ્તકથી કરાવે છે.

કન્યા જે ટ્રુસોનાં તુરો લઈ દેવક્રમાં પરણવા આવે છે, તે તેણી માટે વરરાજને મોકલેલો હોય છે, અને વારેયકી-એ “બ્રાઇડસમેડસ”ના તુરો પણ તેજ મોકલે છે.

વળી હમણાં એવી રસમ નીકળી છે કે વરરાજને દરેક “બ્રાઇડસમેડસ”ને કાંઈ ભેટ આપવી. આ ભેટ યહુ’કરીને કાંઈ દામીનો હોય છે: મોચ, વીડી, આંગરી, લાટીટ, બેસ-લેટ વગેરે આપવામાં આવે છે: તેની ઉપર યહુ’કરીને કન્યા અને વરરાજનો મોનોબામ હોય છે.

દેવક્રમાંથી યર જતી વેળાએ સગાં વહાણાં અને નોતરેલા દોસ્તઆશનાવા (જેઓ કન્યાને લાં ઉતરેલાં હોય) તથા બ્રાઇડસમેડસ માટેની ગાડીઓ કન્યાનાં માથાપ પુરી પાડે છે. વરરાજ તેની પોતાની એક ગાડી (જે તેની મેટ્રીક થા બાનુતી હોય છે) લાવે છે, જેમાં તે પરણી રહ્યા પછી પોતાની ધણીઆણીને લઈ દેવક્રમાંથી તેણીના આપને લાં જાય છે. નો વરરાજ ધણે દુર રહેતો હોય અને પોતાની ગાડી હોવા છતાં લાવી ન સકાય, તો કન્યાએ જાપ પોતાની એક ગાડી તેને આપે છે.

નોતરેલા પરણીઓમાં જેઓ કન્યાનાં માથાપને લાં ઉતરેલા ન હોય, તેઓ આ પોત પોતાની ગાડીની મોહવણ રાખે છે. કેટલીક વેળાએ બ્યારે નોતરેલા પરણીઓને લગ્નને દીવસે દુરથી રેલવે મારફતે આવવું પડે છે, તેઓને રેલવેમાં લઈ જવા માટે કન્યાનો જાપ રેલવેપર ગાડી મોકલે છે.

નોતરેલા પરણીઓને સકારેથી દેવક્રમાં જવું જોઈએ છે; લાં તેઓને દેખાડવામાં આવે તે મેકકપર બેસે છે. કન્યાની માતા અને “બ્રાઇડસમેડસ” કન્યાની આગમચ જાય છે; તેણી પોતાના બાપ, ભાઈ, અથવા કાંઈ નજીકના ખેશી યા વાળી (જે તેણીને તેણીના વરને સોંપે છે) સાથે છેલી જાય છે.

જે તેણીના બાપ હોતો નથી, તો કાંઈ વેળાએ તેણીની માતા તેણીને સોંપી આપે છે. તેવી વેળાએ તેણી છતાં તેણીની માતાની સાથે આવે છે. “બ્રાઇડસમેડસ” કન્યાની સાથે જોતી દેવક્રના દરવાજામાં ઉભી રહે છે, અને જેવી તેણી આવી પુણે છે તેવી તેણીની પુકે ચાલીને અંદર જાય છે. કન્યા તેણીના જાપનો જમણો હાથ લઈને ચાલે છે, અને તેઓની પછાતે બમે “બ્રાઇડસમેડસ” ચાલે છે. યહુ’ ખર’ કન્યાનાં સગાંઓ કન્યાના કામો હાથપર અને વરરાજનાં સગાંઓ જમણા હાથપર ઉભાં રહે છે.

કીયા શરૂ થવાની આગમચ વડી “બ્રાઇડસમેડસ” કન્યાના હાથનાં મોળાં અને તેણીનાં તુરો પોતાના હાથમાં ધરે છે.

બ્યારે લગ્નની કીયા પુરી થાય છે, સારે વરરાજ પોતાનો કામો હાથ પોતાની ધણીઆણીને આપે છે, જે લઈ તેઓ પાદરીની પુકે દેવક્રમાં આવેલા તેના ઝોરકમાં (જેને વેસ્ટી કહે છે) જાય છે, બ્યાં કન્યા, વરરાજ, અને તેઓનાં જે વચ્ચે સગાં, કન્યાનો બાપ, “યુઝસેન,” અને વડી “બ્રાઇડસમેડસ” રેસસ્ટરપર સહી કરે છે.

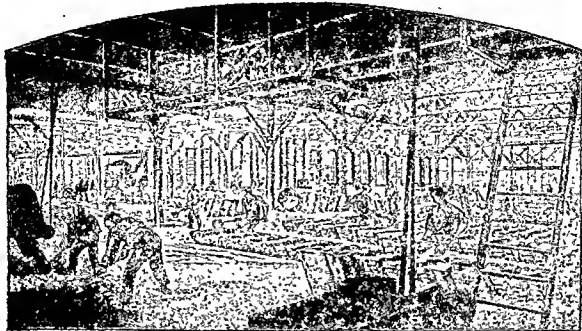
કન્યા અને વરરાજ પેહલાં દેવક્રમાંથી જાય છે; સાર પછી કન્યાનાં માથાપની ગાડી જાય છે (ધરમાં પરણીઓ આવે તેઓને આવકાર દેવા માટે તેઓને પેહલાં જવાની જરૂર પડે છે) સારપછી બીજાઓ જેમ ગમે તેમ એક એકની પછાતે ગાડીમાં કન્યાનાં માથાપને ધર જાય છે.

આ નવું પરણેલું જોડું ઝોરકમાં આગમચીજ બેસે છે, અને દોસ્ત આશનાઓ અને સગાં વહાણાં દાખલ થતાં વાર તેઓને સુખારકમાંથી આપે છે.

કેટલાંક ધરમાં લગ્નની બેઠ સોગાત લગ્નની એક દીવસ આગમચીજ દોસ્ત આશનાવોને દેખાડવામાં આવે છે. આ રીત હમણું નવીજ કાપચ યહુ’ છે અને તે ધણી જુઝાડીને છે. લગ્નની એક દીવસ આગમચ કન્યાનાં માથાપ સાંજનાં દોસ્ત આશનાવોને નોતરે છે અને લાં તેઓને સધળી ભેટો જતાવે છે અને તે સાંજ નાચ રંગ કરી જુઝાડીમાં પસાર કરે છે; વળી કેટલાંક લગ્નને દીવસેજ સધળી ભેટો એક ઝોરકમાં બેલા સુકે છે.

ધણીખરી બધી ભેટો કન્યાને ઘેર લગ્નની એક અઠવાડ્યું આગમચ મોકળવી જોઈએ. કન્યા ગમે એટલી કામમાં મોકલવી હોય, તોપણ તુરતજ તેને જવાબ લખવાને તેણીએ ચુકવું ન જોઈએ. કેટલાક ધણા અતઃક્રમના દોસ્તો કન્યા તેમજ વરરાજ બંનેને નામે ભેટો મોકલે છે. યહુ’કરીને વીડીનીગ કાંઈપર “ધણી બધી દુવાઓ સાથે,” “ધણા ખાર સાથે,” વગેરે ભોલો લખી ભેટ સાથે મોકળવામાં આવે છે.

ચંચળ ધુદ્ધીનો બહલો ગજ. ગરીબીમાંથી કરોડપતી થયલા વેપારીની વાર્તા.

લોખંડ ગાળવાનું ખાતું.

(૧૫૫ ચંકષી સાંધણ આગું)

આપણે એકબી પથર કે પ્રભાવ મીઠા રસ્તા ઉપર પડેલી ભેતા નથી. રસ્તાઓની આસપાસ રેલવે સડકો આવી રહેલી છે. આ સડકથી મુખ્ય દરવાજા અને ડોકને બોલેડી નાખવામાં આવ્યાં છે; તેમજ શાખા સડકોથી કારખાનાની દુકાનેને મુખ્ય દરવાજા સાથે બોલેડી નાખવામાં આવી છે. સધળી બધી પાંચ માઈલની લંબાઈની આ સડક નાખવામાં આવેલી છે અને હમેશાં કોલસો, લોખંડ, લાંબર વગેરે કારખાનામાં લાવવા માટે આ સડક વાપરવામાં આવે છે એટલુંજ નહીં, પણ તે ઉપરથી સંચાલિત વગેરે ડોકમાં લઈ જવામાં આવે છે. આ કામ માટે કંપનીનાં પેતાનાં એનજીનો અને ગાર્ડો રાખેલાં છે. ગાર્ડોનાં એક મોટા રોડ બાંધેલા છે, જ્યાં મીકગો, સેંટ લુઈ, અથવા સાન ક્રાસ્ટી-સકો ખાતે સીંગરના સંચાલિત મોડલવા માટે ગાર્ડો તૈયાર રાખવામાં આવેલાં છે. વધી તેની પાસેના રોડમાં પેનસીલવેનીયાની ખાણોમાંના કોલસો ભરેલાં ગાર્ડો કંપનીનાં એનજીનો ધસડી લાવે છે. રેટરન આઈ લેંડ સાઉઠ ખાતેની ગોદી, જે ૧૦૦૦ ફીટ દુર છે, જ્યાં કંપનીની રેડીયર “એડવર્ડ ક્રાઈ” ન્યુ યોર્ક ખાતે સંચાલિત લઈ જાય છે અથવા તો ન્યુ યોર્કના ઉપસાગરમાં પડેલી યુરોપીયન રેડીયર ઉપર સીવવાના સંચાલિત લઈ જાય છે. લોખંડના અને કોલસાના ટોપ પસાર કરી આપણે કારખાનાના બહીષાળા ભાગમાં દાખલ થઈએ છીએ. સાંચી

ખાણના ઉંચા ખાટોમાં ઉપરથી જે માણસો બહીમાં ચાલુ કોલસો નાખે છે. બહીની નળદીક જે ત્રણ માણસો પીગલી ખચલાં લોદાને એક ચક્ર ઉપર મુકેલાં મોટાં વાસણમાં ઝીંકે છે અને કારખાનાને બીજા નાકે લઈ જાય છે અને ત્યાં બીજા માણસો તે વાસણને સંચાલના પાટલા નમુનાની લાંબી હાથેવાલી જગ્યા આગળ લઈ જઈ પેલી હાથેમાં તે રસ રેડે છે. આવી મોટી ચાર બહીઓ જ્યાં કામ કરે છે, તેમાંની ત્રણ બહીઓ એક કલાકમાં આઠ ટન લોહું પીગલાવી રાકે છે અને બીજી એક છે ટન પીગલાવે છે. સદવારનો વખત મોલડરો રેતી વગેરેના નમુના જુદી જુદી જગ્યાઓ ઉપર પાડે છે અને બપોરના બે કલાક સુધી બહીમાંથી પીગલેલાં લોદાનો રસ લાવી તે ઉપર રેડવામાં આવે છે. બપોરે તે તલન કંડું મઈ જાય છે, ત્યારે રેતી કલાકી નાખી લોદાને બહાર કલાકવામાં આવે છે અને તેનો જગીર ઉપર ટપ કરવામાં આવે છે. બપોરે બધી રેતી નીકળી જાય છે, ત્યારે તેને બીજા દીવસ સુધી બીજા રાખવામાં આવે છે. આ બહીવાળા ભાગમાં ૪૦૦ માણસો કામ કરે છે અને દરરોજ ૨૫ ટન લોહું તેમાં પીગળાવવામાં આવે છે. કારખાનાના નીચલા ભાગે જે એક જગીર રેડી છે.

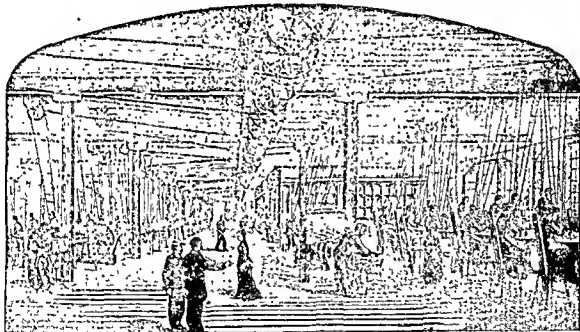
આ તે ફક્ત સંચાલિત જે ભાગ લોખંડનો બનાવવામાં આવે છે તેની વાત થઈ. સંચાલિત ધણે ભાગ તે રેડી અને રેડે આથરન, જે ફોરજીંગ રોપમાં બનાવવામાં આવે છે, તેને બનેલા છે. કાસ્ટ આથરન સંચાલના પગો

અથવા બેઠક, આગ અને બેઠ, બેસેનસ બીલીલ, બેઠ બી-
લીલ અને એવાં બીજાં કામ માટે વપડાય છે. આ બાગે
ન્યારે બરાબર ઠંડા પડે છે, ત્યારે મોઢામાંથી કઢાડીને “રમ-
બલીંગ રમ”માં લઈ જવામાં આવે છે, ન્યાં તેની ઉપરથી
રેતી વગેરે કઢાડી નાખી તેને સ્વચ્છ કરવામાં આવે છે.

બાદ સંચાના પગે અથવા બેઠક “દ્રીલીંગ રમ”માં લઈ
જવામાં આવે છે, ન્યાં ઝકુથી તેના ઉપર નાકાં પાડવામાં
આવે છે અને પછી તેને નેપાળીંગ રમમાં લઈ જવામાં
આવે છે, ન્યાં એક મોટાં વાસણમાં તેને નાખીને સારી
રીતે નેપાનના પ્રવાહી પદાર્થ સાથે ઉકારે છે અને મછી તેથી
હાલતમાં તેને લાં કેટલાક દીવસ નાખી મુકે છે. આથી
કરીને તે મુંદર, કાણું અને ચક્રચકીન થાય છે અને કીતા-
ઈ જતું નથી. “આગી” અને “બેઠ” સીવાય કાસત આપરનના
બીજાં બાગોને પણ આ પ્રમાણે કરવામાં આવે છે. પછી
તેઓને “ઝોરનેરોંગ રમ”માં લઈ જવામાં આવે છે. સં-
ચાના ચક્ર અને બીજાં બાગોને “નેપાળીંગ રમ”માં લેવા

અથવા “મીલીંગ” ખાતામાં લઈ જવામાં આવે છે, જે
૫૦x૩૦ ફીટનું જે મજલાનું કારખાનું છે. અહીં છરીથી
કરીને તેઓને ઘસી ઘસીને બાળના જેવા સ્વચ્છ અને
બારીક બનાવવામાં આવે છે.

“રમબલીંગ રમ”ની પાસે “ફારજીંગ શોપ” આવેલી છે.
અહીં સંચાના રટીસ અને રોત આપરનો વાળા બાગોને હથો-
ડા વતી ટીપવામાં આવે છે. આ કામ માટે વપડતા
હથોડાઓનું વજન ૩૦૦ થી ૧,૫૦૦ રતલનું હોય છે.
હથોડાને છેડે અંકડી “દાઈ” હોય છે તેમજ હરની ઉપર
પણ “દાઈ” હોય છે. ત્યારે લાલચોલ લોઢાંને સળીઓ
હરની ઉપર મુકવામાં આવે છે અને હથોડાને એક ધા તે
ઉપર પડે છે, સારે પેઠે સળીઓ ફક્ત એકજ ધાથી જેવી
“દાઈ” હોય તે પ્રમાણે “શટલ”, “ફીડ ગ્રાઉવર” અથવા
લીપરના આકારમાં બદલાઈ જાય છે. શટલ જે નાના
મજલાના આકારનું હોય છે તેને તેથી ફક્ત હથોડાના એકજ
ધાથી બનાવવામાં આવે છે. પછી તે શટલને બીજાં ઝોર-

શોપ બનાવવાનું ખાનું.

ડામાં લઈ જવામાં આવે છે, ન્યાં તેને બરાબર સરખું
કરવામાં આવે છે. સાર પછી બીજાં ઝોરડામાં તેને નાકાં
પાડવામાં આવે છે. બીજાં ઝોરડામાં એક ચક્ર ઉપર તેને
પાલીસ કરવા આવે છે અને વધી બીજાં ઝોરડામાં તેને
એક નાની “ચેક રપ્રીંગ” જડવામાં આવે છે. “ફારજીંગ
શોપ” ૪૨૩x૫૦ ફીટ છે.

“મીલીંગ” ખાતામાંથી દરેક મીનને છુટી પાડવાને ઈનસ-
“પેકશન” ખાતામાં લઈ જવામાં આવે છે, ન્યાં દરેક ભાગ
અને ઠંડકાનું એક સ્ત્રીલના “ગેન”થી બરાબર માપ લેવામાં

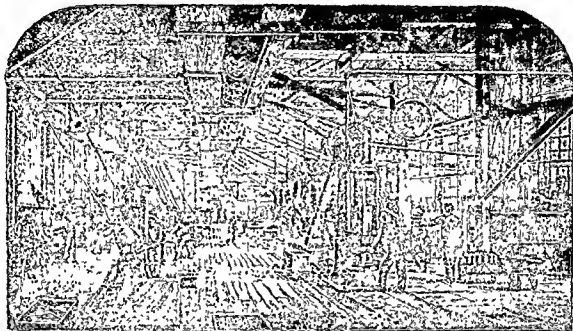
આવે છે અને જે ભાગ બરાબર હોય છે તેને રટોક રમ-
માં ચોકસવામાં આવે છે, અને જે ભાગ બરાબર નથી
હોતા તેને રદ કરી ફરીથી બનાવવા પાછા બહી-
માં નાખવામાં આવે છે. આ બારીક તપાસને લીધેજ
સર્ગરના સંચાઓ પોતાનું કામ બરાબર રીતે બજાવવાને
માટે પ્રખ્યાત થયેલા છે. આ ઉપરથી “પુલ્લ” જણાશે કે
સર્ગરની કંપની પોતાના સંચા બનાવવામાં કેવી ચોકસ
છે. સર્વેથી સસતા સર્ગરના સીવવાના સંચામાં અને
કીમતી સર્ગરના સંચામાં તદ્દાવત માત્ર એટલોજ કે કી-

મતી સંચામાં બહારના સંચાર વધારે અને તેની ઉપર કેપીનેટ વર્ક કરવામાં આવેલું હોય છે, બાકી કામ કરતા હોય તો બંનેના સરખાજ હોય છે.

સંભાજ ભરી તપાસથી પસાર કરેલા બાગોને રેલક રમમાં લઈ જઈ દરેકને તેને માટે રાખેલી પેટીઓમાં મુકવામાં આવે છે. ત્યાંથી જ્યારે માંગવામાં આવે છે ત્યારે તેઓને “એસેમબલીંગ રમ”માં મોકલવામાં આવે છે. રેલક રમ ૫૦×૧૮૦ શીટ છે.

સંચાની મથાજના બાગો અને “એડ પ્લેટ”ને આપણે “એ-પાર્નીંગ રમ”માં મુકી આવ્યા હતા તે તરફ આપણી નજર

પાછી ફેરવે. હાંથી તેઓને “એડનેમેન્ટીંગ ડીપાર્ટમેન્ટ”માં મોકલવામાં આવે છે, જ્યાં બાહોશ કારીગર સુંદર ઉત્તના બાગોના બ્રશથી ડુસો વગેરેના મીત્રો પેલા ભાગ ઉપર પાડે છે, જે ટપ્પલ ઉપર રહે છે. આ સુંદર અને ચુસ્તબધુ ભથ્થો મીત્રો એટલી તો ઝડપથી પાડવામાં આવે છે કે તે બેનારને છક કચો વગર રહેજ નહીં. તમારાં ધરમાંના સીવવાના સંચા ઉપરની સુંદર નકસીઓ લુગ્ગો અને પછી ખાસ કરી કે એક માણસ કાંઈ મદદ વગર તુરતા તુરત ફેવી રીતે નકસી પાડતો હશે. તે માણસ કાંઈ દરેજન એક બે મશીન ઉપર આવી રીતે નકસી પાડતો નથી, પણ તેની આ

હોમ'ડ ઘડવાનું ખાતું.

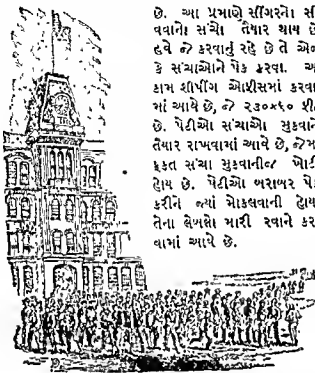
કામની રાસ દરરોજની ૧૦૦ મશીનની આવે છે. જેની મુખ-ડોને એક માણસે નકસી પાડી, કે તુરત થીજે માણસ તેને લઈ તે ઉપરની દરેક મુખડપેનારી લાઇન ઉપર સોનાના પાતરાં મુકે છે અને તેને “સાઇટીંગ”થી દાખે છે, જેથી તે ચોટી જાય છે. સાર બાદ તેને વારનીશ કરવામાં આવે છે, પછી મોટા પેનામાં મુકી તેને ઉકાલવામાં આવે છે અને તેને હાં ફડું, સખત અને ચકચકીત થાય હાં મુકી રાખે છે. “એડનેમેન્ટીંગ રમ” ૧૨૫×૭૫ શીટ છે.

સંચાના મોટા બાગોને માણી પાઈ, નકસી પાડવા બાદ તેઓને “એસેમબલીંગ રમ”માં લાવવામાં આવે છે, અને તેજ વખતે સંચાના નાના બાગોને “રેલક રમ”થી હાં લઈ આવવામાં આવે છે. અહીં સધળા બાગોને સચે કરી નાખી, દરેકને તેની લાયક જગાએ મશીનમાં બેસાડવામાં આવે છે. બાગોને બરાબર માફકસરના બનાવેલા હોવાથી

તેઓને બેસાડતાં કાંઈખી મુશ્કેળી નડતી નથી. આ રમની પાસેન “એડનેમેન્ટીંગ રમ” છે, જ્યાં સંચાઓને હારેદાર ગો-લી ચલાવવામાં આવે છે. આ હારોની આસપાસ બાહોશ કારીગરો ફરતા ફરે છે અને બારીકથી સંચાઓ બરાબર કામ કરે છે કે નહીં તે તપાસે છે. બે વરદાકખી ખાની માલમ પડે છે, તો તે સંચાને પાણું “એસેમબલીંગ” અને “એડનેમેન્ટીંગ” ખાતાંઓમાં મોકલવામાં આવે છે. આ ખાતાંઓ વાલી બે મજલાની ઈમારતે ૧૧૦૦×૫૦ શીટ જગ્યા રોકી છે.

“ઇનસપેક્શન” ખાતું ૨૦૦×૫૦ શીટ છે. અહીં વલી પાછા સંચાઓને ચંચળ કારીગરો ફરીથી તપાસે છે અને બે દરેક પ્રકારે બરાબર માલમ પડે છે તો તે સંચાઓને હાંથી હારામાં ઉમેલી છોડીઓને આપવામાં આવે છે, જેઓ લુગડાંઓને ટાંક મારી ખાતરી કરે છે કે લુગડાં બરાબર સીવાય છે કે નહીં. આ કામ માટે દર રોજ ૫૦ છોડીઓ

રાકાય છે. પછી સંચાલોને “સેલિંગ આપ” ખાતામાં લઈ જવામાં આવે છે. આ ખાતું ૪૬૦×૬૦ શીટ જગા રોકે છે. અહીં બેઠકો અને ટેબલો ગોઠવી મુકવી હોય છે, જે ઉપર તૈયાર થઈ આવેલા સંચાલો બરાબર ગોઠવવામાં આવે છે.

ધડયાલ સંચાલો દર્શાવર.

બહાર પાડવામાં આવશે; પણ હાલ કારખાનામાંથી દર અડધાડાયે ૧૨,૦૦૦ તૈયાર સંચાલો બહાર મોકલવામાં આવે છે. આ મંજૂર કારખાના ઉપરાંત સર્ગર કંપનીનું બીજું એક કારખાતું સ્કાટલેન્ડના ગલાસગો શેહેરમાં આવેલું છે, જ્યાં દર અડધાડાયે ૪,૦૦૦ થી ૫,૦૦૦ સીવવાના સંચાલો બનાવવામાં આવે છે. આટલું છતાં યુનાઈટેડ સ્ટેટસની અને કેનેડાની સર્ગરની આશીસવાળાઓ દરયાદ કરે છે કે તેઓને પુરતા જથ્થામાં સંચાલો ન મળવાથી તેઓના ધધાને નુકસાન થાય છે. જોકે વખતે વખતે કારખાનામાં વધારે કરવામાં આવતો જાય છે, તોપણ સઘળી તરફથી આવતી માગણીઓને પૂરું પાડી શકાતું નથી.

આખો કારખાનામાં સર્વથી સરસ અને રમુજ આપનાર ખાતું સોય બનાવવાનું છે. અહીં જ્યાં નવતાં સ્વીલનાં તારનાં બંડલને એક મશીન આગળ મુકવામાં આવે છે. આ મશીન પેલા તારને મજબૂત કરે છે, તેની જે બાજુએ સોયનું નાકું આવવાનું હોય તે તરફની બંને બાજુને ખાંચ પાડે છે અને તેને ત્યારબાદ કાપી કઢાડે છે. એક છેકરી ઉપરતજ મુકી ભરીને સોયો ઉચકી લે છે, તેઓને એક વાર મશીનમાં મુકે છે અને ફક્ત એકજ ધાથી સોયને નાકું પાડે છે. ત્યાર બાદ સોયના બીજા છેડાને તીક્ષ્ણ અણીવાળા બનાવવામાં આવે છે. તેને પાણી પાયા બાદ સોયનાં નાકાને દોરાને કાપી ને નાખે તે માટે અંદરની બાજુથી પાલીશ કરવામાં આવે છે, ત્યાર બાદ આખી સોયને પાલીશ કરવામાં આવે છે. ત્યાર બાદ સોયોને બંડોમાં બાંધી પેટીઓમાં પેક કરવામાં આવે છે અને જ્યાં જ્યાં નોંધએ ત્યાં ઘટતે ઠંડાણુ વેચવા માટે મોકલી આપવામાં આવે છે. આ ખાનામાં ૧૦૦ મરદો અને ૫૦ સ્ત્રીઓ કામ કરે છે.

સંચાના કેટલાક ભાગોને કામ બરાબર કરવાની શક્તી લાવવાને પાલીશ કરવામાં આવે છે. પાલીશ કરવા માટે નાનાં મોટાં પેડાંઓ ધરીઓ ઉપર ફરતાં ફરે છે. આ માટે ૧૨૫×૫૦ શીટ જગા રોકાયેલી છે. બીજાં મોરડામાં સંચા માટે જોડેલી સ્વીલની કમાન બનાવવામાં આવે છે. બીજા ૨૦૦ શીટ લાંબા મોરડામાં સ્ક્રીમો બનાવવામાં આવે છે. વચ્ચે એક જુદા મોરડામાં સંચા માટેના હથેલીવારો બનાવવામાં અને સમારવામાં આવે છે. અહીં સર્વથી જાહેરાતમાં જાહેરાત કારીગરોને કામ લગાડવામાં આવેલા છે. એક બીજા મોરડામાં રૂપાની પ્લેટોના એતેચમેટોને સીલવરકોટથી કવર કરવામાં આવે છે.

બટન હોલ બનાવવાને મોરડો ૧૫૦×૫૦ શીટ છે અને અહીં સર્ગરના નવાં બટન હોલ સંચાલો ગોઠવવામાં આવે છે. બટન હોલ બનાવવાનું ધણું ગુચવણ બરેલું અને અગમળ જેવું છે. એ કામમાં ધડાયેલા જાહેરાત કારીગર દરરોજના ૧,૫૦૦ થી ૨,૨૦૦ બટન હોલો બનાવે છે અને તેઓને બરાબર સીવે છે. સર્ગરના આ નવાં સંચાલો ઘોડા વખત થયેજ નહિર ઉપયોગમાં આણવામાં આવશે છે, અને તે જલદીથી લોક પસંદગી મેળવવા પામશે છે, અકસર કરીને દરજીઓ અને મોચીઓ તેના તરફ વધુ ખેંચાયા છે. તે કપડાં ઉપર અથવા ચામડાં ઉપર બટન હોલ પાડે છે અને તેનું કામ જોટલું બધું વધી ગયું છે કે બટન હોલ બનાવવાના મોરડાની જગામાં મોટા વધારે કરવાની કંપનીને ભરે જણાયું છે. આખાં કારખાનાનાં દરેક ખાતાંઓની જગાઓમાં વધારે કરવાને કંપની બીચાર રાખે છે. જ્યારે આ મોટું કારખાતું ૧૮૭૩ ના સમયમાં બાંધવામાં આવ્યું, ત્યારે એવું ધારવામાં આવ્યું હતું કે કારખાનામાંથી દર અડધાડાયે ૪૦૦૦ સંધુલું સંચાલો બનાવી

માલ અઠડાવ ઉતાર કરવાનું ખાતું.

માલ અઠડાવ ઉતાર કરવાનું ખાતું. સોયો ઉચકી લે છે, તેઓને એક વાર મશીનમાં મુકે છે અને ફક્ત એકજ ધાથી સોયને નાકું પાડે છે. ત્યાર બાદ સોયના બીજા છેડાને તીક્ષ્ણ અણીવાળા બનાવવામાં આવે છે. તેને પાણી પાયા બાદ સોયનાં નાકાને દોરાને કાપી ને નાખે તે માટે અંદરની બાજુથી પાલીશ કરવામાં આવે છે, ત્યાર બાદ આખી સોયને પાલીશ કરવામાં આવે છે. ત્યાર બાદ સોયોને બંડોમાં બાંધી પેટીઓમાં પેક કરવામાં આવે છે અને જ્યાં જ્યાં નોંધએ ત્યાં ઘટતે ઠંડાણુ વેચવા માટે મોકલી આપવામાં આવે છે. આ ખાનામાં ૧૦૦ મરદો અને ૫૦ સ્ત્રીઓ કામ કરે છે.

(સંધુ છે.)

લગનનો નાસતો ખાવા જવા આગમન ઘરનાં ઘણી ઘણીઆણી લોં દાખર રહેલાંઓ જેઓ એક બીજાને પી-છાણતાં ન હોય તેઓને ઝોળખાણુ કરાવે છે અને પછી દરેક અદસ્તને અંકેડી ખાનું સોંપી આપે છે કે તેઓ તેમને નાસતાની ટેવસપર લઈ જાય.

કન્યા અને વરરાત્રીને ટેવસપર આગમન બેસાડવામાં આવે છે; તેઓ સાથેજ બેસે છે; કન્યા વરરાત્રીના કામા હાથપર બેસે છે. કન્યાનો ખાપ વરરાત્રીની માતાને લઈને જાય છે, તેઓની પછવાડે કન્યાની માતા વરરાત્રીના ખાપ સાથે જાય છે; "બેસતમેન," વડી "બ્રાઈડસમેડસ"ને લઈને જાય છે, તેઓની પછવાડે "બ્રાઈડસમેડસ" અંકેડા અદસ્ત સાથે આવે છે, ત્યારપછી બીજા પરોણાઓ આવે છે. લગનનું કેક કન્યા અને વરરાત્રીની સામે મુકવામાં આવે છે, અને હમેશાં એવી રીત હોય છે કે, કન્યાએ તે-માંથી પેદસો કંકડો કાપેનો જોઈએ.

જમવા બેઠેલાંઓમાંથી પાદરી અથવા તો ફાઈ જુદો દોસ્ત કન્યા અને વરરાત્રીની સલામતી લેવડાવે છે. વરરાત્રી તરફથી તેનો ઉપકાર માનવમાં આવે છે. કન્યાનાં માખા-પની સલામતી વરરાત્રીનો ખાપ લેવડાવે છે, અને વરરાત્રીનાં માખાપની સલામતી કન્યાનો ખાપ લેવાડે છે. "મુસ-મેન" "બ્રાઈડસમેડસ"ની સલામતી લેવડાવે છે, અને એક કુશાલી અદસ્ત તેણીઓ તરફથી ઉપકાર માને છે. નાશનો ખાણસ થયા પછી કન્યા પોતાનો પેરાસ બદલવા જાય છે, અને પછી "હનીમન" કરવા માટે લાંબી ઉપડી જાય છે.

લગનનાં માખાંનો અરથ હમેશાં કન્યાનાં માખાંપે કર-નો જોઈએ, પછી તે ખાણું તેઓના પોતાના ઘરમાં, યા ફાઈ સગાં વડાકાંના ઘરમાં અથવા હોટેલમાં આપવામાં આવ્યું હોય.

પીરોલ.

આસરે પચાસ વરસની વયત પર વીઝીઅમ ઈસ્ટન નામે એક ફરનીયર બનાવનાર થઈ એવા હતા, તેનામાં કોઈ વળી આનંદજન જેવી દેવ હતી. તેનાંતે એક બે હલી કે, તેની પોતાની ફાડીની પેરમાં દોલ મુકું. પોતાનાં કારખાનાનાં દીનજનના યોગદાને નીચ વસરા મુખી તેને પોતાનું ઘેર બનાવ્યું હતું. એક નાહના ગોરવામાં તેણે થોડું ફરનીયર ગોઠવ્યું હતું, પણ તેમાં તેનું બીજાનું હતું નહીં. તેને બદલે વાહાડાનાં ધીમડાંએ પર પુકેડી એક ફાડીન હતી, તેનાં વળીયાંમાં કનનાં ગરમ કપડાં-ઓથી પડ હતી હતું તેને મુખા હાથ-ગરમ અને સમવદ બરથું બનાવ્યું હતું. વીસ વરસ મુખી ફરનો જાનાનાં ગોઠ હાસન આ ફાડીનમાં ખરતો હતો અને સવાર મુખી નીરાંતે ઉપાતો હતો.

કપડાંપછી ફરદનાં ઘણ કંઠાડવાની રીત—જે બાજ પર ઠાપ પડેલાં હોય તેને ફેરોસીન તેમણે બરાબર લીજવવો, પણ તેને પ્રજા યોગ્ય તે બીજેલા બાજપર હાથએન્ટ એક જોડા નાખતો અને તકે મુકવા મુકવું. આમ એક વાર કાપાથી એક ઘણ ન નીકરે તો ફરીથી ઉપકા બજાવે અજમાવે.

ઝાડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૪ થું.

ઝાડપાનની બારીક બાંધણી.

કપાન નાની નાની ફાડીઓ બેગી મળીને જુદી જુદી રીતે સાથે જોડાઈને થયેલાં છે. આ બારીક ફાડીઓ આ-પણી નન્દરે દેખાતી નથી, પણ તે ત-પાસવા માટે મુકમરશીક થઈ જોઈએ છે. આ ફાડીઓથી બનેલા બાળને સેમ્યુલર ટીસ્યુ (cellular tissue) કહે છે.

દરેક ઝાડમાં આ જાતનું બંધન ઘણું સાપારણુ છે અને દરેક ઝાડમાં મુખ્ય બંધન એજ છે. નાનાં ઝાડો જેવાં કે ફરીઆઈ પાળો, લીલ, લીમન, કો-રાંની તેથી વીગેરે તો એજ જાતનાં બંધનનાં બનેલાં છે, અને તેથી તેમને સેમ્યુલર પ્લેન્ટ (cellular plant) કહે છે. વધી ગોડાં ઝાડો પણ ઉગ્યા માટે છે લોરે આવાજ બંધનનાં હોય છે, અને જે જે જાગ નવા થતા જાય છે, તે બધા એવી છણી છણી ફાડી ફાડીથી સર થાય છે. પ્રખત થયેલા શેપમાં જે જાતની ફાડીઓ પતરાં, કુલ, છાત્ર, ગર, માવાદાર ફળ અને નરમ મુલ્યાં અને થડમાં બેવામાં આવે છે.

જો આપણે એક કુખયું પાત્ર લઈ તેની ઉપરની પાતળી ચામડી કાઢી નાખી, તો પછી તે પાતરામાં છણી છણી ગોળ જેવા આકારની ફાડીઓ મુકમલકે થઈ વડે જો-વાથી જણાય છે. આ ફાડીઓ તે પાતરાનાં સેમ્યુલર ટીસ્યુ (cellular tissue) કહેવાય છે.

આ નાની નાની ફાડીઓ જેના સેમ્યુલર ટીસ્યુમાં બને છે, તે આકાર ને કદમાં એક બીજાથી થવાં જુદાં પડે છે, અને તેમાં કાક ઉગની વખતે ઘણા ફેરફારો થાય છે. આ ફેરફારો કેમ અને કેવા થાય છે તે મહત્વનું હોય આપણને કામનું નથી. પણ વળી બીજા બીજાં બીજ એક જાતનાં eoli (મિલ) ઝાડમાં થાય છે તે લાંબી ફાડીઓ જેવાં હોય છે. રાંનો બી ઉપર જે જાણ જેવું દેખાય છે તે આથી એક એક ફાડીનાં થયેલાં છે. સણ અને એવી સાખાવાળી વસ્તુ એ જાતનાં eoli ની થાય છે. એ eoli આરે કુખમાં હોય છે, ત્યારે તેની ચામડી નરમ અને તે ફાડીઓ ઘટ પ્રવાહીથી ભરેલી હોય છે. પણ જ્યો વખત જા ફાડીઓની ચામડી તેની નરમ રહેતી નથી; તે રસ્તે

રફતે કંઠણ થતી જાય છે, અને એ પ્રમાણે બ્યારે એ નરમ ખીમાંથી ચોડું' ઝાડ થાય છે, ત્યારે એ કોઠલીઓ ખણુ કંઠણ થયેલી હોય છે, ને તે તેની અંદરના પ્રવાહથી થાય છે. બ્યારે તે કંઠણ થાય છે, ત્યારે તેમાંની હીલચાલ તદ્દન નરમ પડી જાય છે. આ પ્રમાણે થયા પછી તે cell ને મરી ગયેલાં ધારવામાં આવે છે. નાલીઝરનું કંઠણ કોટણું, ચેરી, પીચ, અને ખજુરનો ફળીઓ વીગેરે દુકાં પણ કંઠણ cell નાંજ થાય છે.

કંઠણ અને લાંબી કોઠલીઓ (cells) થી ઝાડનો જે ભાગ બને છે તેને woody tissues અથવા લાકડું' કહે છે. ઝાડ, છોડ અને બાઈપાક્ષાનો જે ભાગ લાકડું' છે તે તમામ એ જાતની લાંબી કંઠણ કોઠલીઓના થયેલા છે. ડુલવાલાં તમામ ઝાડોમાં એ ભાગ હોય છે. વળી એ ભાગ અંદરની છાજ અને પાતરાંની નેસમાં પણ હોય છે, અને બ્યારે તેની ઉપરનાં ખીજાં નાજુક cells કાઢી નાખવામાં આવે છે, સારે ઝીતી હારતી હાર જણાય છે, ને તે ઘણી ઝીજે બનાવવામાં કામ લાગે છે. એને સાધારણ રીતે નવી છાજ કહે છે.

cellular અને woody tissues ની સાથે ઝાડમાં ખીજાંની tissues હોય છે. તે લાંબી પોષણ નળીઓના આકારના હોય છે, અને તે દોરા જેવા પતલા તારનું યુગ્મ વળેલું હોય તેવા હોય છે. સોળરી અને છારેન્યમનાં પાતરાંની ડાંખળીની ઉપરના પડપર કાપ મુકયા પછી તેને છુદું પાડતાં એ જણાય છે. એ તાર ને ધીમે ધીમે અને સંભાળથી ખેંચો, તો દોરાની માફક ખેંચાઈ આવી તે યુગ્મ ઉખડાય છે. એ કરોલયાના પડ જેવું જણાય છે, ને એને વાસકયુલર ટીસ્યુ (vascular tissues) કહે છે.

ઝાડપાનના તમામ ભાગો મુળ્યાં, યડ, પાતરાં, ડુલ, અને ફળ સપલામાં જુદી જુદી જાતના cells અને vessels બેવામાં આવે છે અને આવાં સાદાં tissues થીજ ઝાડપાન છેલે છે, અને તેનો વધારો પણ થાય છે.

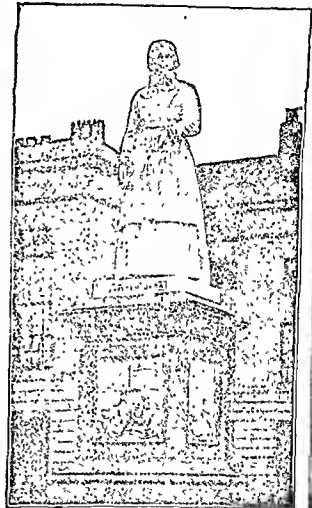
આવી રીતના છણા છણા cells થી એક ઝાડમાંથી રૂ. તે ખીજાંમાંથી આંડ, કાષમાંથી દવા, કાષમાંથી ચુંદર, કાષમાંથી રાજન, રંગ વગેરે ઝીજે આપણે માટે બને છે. પણ એ સપલું' ને નેહરું' તો ફક્ત દવા, પાણી અને જમીનમાંની મટાડીમાંથી પાતરાં અને મુળ્યાનાં cells બનાવે છે.

S.

સાતીનનાં છુદ સાફ કરવાની રીત—નવી ફેલનલનો કકો લઈ તેને “સ્પીરીટ ઓફ વાઇન”માં ભેરી સાતીનપર ઘસડવો; ખરાબ થયેલા ફેલનલનો ભાગ ઉપર ઉપર ઘસડ્યા કરવો નહીં, કેમકે તેથી સાફ થયેલા સાતીનનો ભાગ પાછો મેલો થયો; તે કકો મેલો થાય કે બીજે બદલા કરવો. સફેદ સાતીનનાં છુદને જલ કાગળમાં વીટાલીને રાખવાં બેઠાં. એ લાંબા વખત સુધી ખરાબ નહીં થાય તેમ રાખવાં હોય તો જલ કાગળમાં વીટાલી તેપર નરમ ગાદી વીટાલવા, કે જેથી દવા અંદર નહીં શકે નહીં; આમ કીધાથી છુદ પીલાં થતાં અટકશે.

સી સ્ટ ૨ દો રા .

બાસાલી કુડુંબની સ્ત્રીઓ સીવાય સીસ્તર દોરાજ એક પસેપકારી નાર છે, કે જેણીને એક બાવલાંનું માન ઇંગલંડમાં આપવામાં આવ્યું હોય. તેણીના પીતા એક ધર્મશુર હતો અને તેણીના ભાઈ માર્ક પેત્રીસન ઓક્સફર્ડમાં એક પ્રોફેસર હતો. તે કહેતા હતા કે તેની બેઠેન દોરા “સચાઈને પણ શણગારના” માહતી હતી. ૩૫ વર્ષની વયે ‘જેગલો’નાં એક મંડળમાં તેણી ભેડાઈ હતી, અને લાંબી તેણીને “વાઈસેલ”ની ઇસ્પીટાલમાં માર્ક માણસેની માનવત કરવા મોકલાવવામાં આવી હતી. તે ઇસ્પીટાલની કમીટીનાં તેડાંને માન આપી તેણીએ લાંબા રહેવાનું કમુલ

હવું હતું. સીસ્તર દોરા અને મીસ નાઈટીંગેલ વચ્ચે યુક્તિ-
બલો દર્શાવે તો આપણને માન્ય પડશે, કે પેદલી જરૂરની
વખતે પોતાની મરજીનો ભોગ આપનાર પણ સત્તા અને
કીર્તિને આદરારી અને પોતાની થતી વખાણમાં પુશ્કળ
તથા મગર હતી. તેણી ધણી ધર્મી હતી, અને ધર્મને લગત-
તાં મંડોળની ધણી શોખીન હતી, અને તેને ખાતર પોતાની
રાતની આસપાસ જોઈવાને તૈયાર થતી હતી. પણ તેણીને
તેણીની મરજી મુજબજ આલવા દેવામાં આવતી. કોણનું
વચે પડતું તેણીને સુદૃઢ પસંદ હતું નહીં. ખીન્ન હાથ
ઉપર, મીસ નાઈટીંગેલ ખીનસ્વાર્થી અને ક્રૂરત પોતાનાં
અંતઃકરણને સંતોષ આપવા માટે સખત મેહેનત કરનાર
હતી. કોણ દરદીની બંતે માવજત કરવાનું, કે દીકાસો દે-
વાનું, કે તેમને મોટાના ઉપકારના સપુત્રે સાંભળવાનું તે-
ણીના નસીબમાં ન હતું, પણ સધળા જમાના અને સધ-
ળા મુશ્કેલીના દરદીઓની માવજત કરવાની કેળવણી આપ-
વાની રીત તેણીની બીનસ્વાર્થી મેહેનતને આભારી છે.

૧૮૭૫ માં “વાઈસેસ”માં ક્ષીતજાતો રોગ ચાલતો હતો,
ત્યારે તેણીએ ઇરિષ્ઠાલનું સપથું કામ એક ઉચકરીની મ-
દદથી કરવાને માથે ઉઠાવ્યું હતું. તે વખતની સીસ્તર
દોરા માટેની કેટલીક બીનાઓમાં સહસપાત ધણી છે, પણ
તેણીની આશય મેહેનત, અને દરદીઓ તરફના આદર માટે
તો કમી હક નથી. જ્યારે તેણી ક્રૂર ૪૫ વર્ષની હતી, ત્યારે
ખરપસાનાં દરદી મરણ પામી હતી. તેણીનાં મુરદાની પેટી
તેણીએ માવજત કરી સારા રૂઝવેના ૧૮ હેલકરીના
બેઝીકી હાઈ ગયા હતા, અને વાઈસેસની મરપેરિશનના
પ્રમુખ તથા સમાસદો અને ખીન્ન સંકેટો લોકો તેણીને
છેતું માન આપવા ગયા હતા. આઠ વરસ પછી મીં બી-
લીયમસનનું બનાવેલું સીસ્તર દોરાનું આવડું ઉત્તર કરવામાં
આવ્યું હતું, કે જેનું મીતર અંગેએ મથાળે આપ્યું છે.

RICH.

દીકાનતર અને પાણીની ખાદલીઓ સાફ કરવાની
રીત—કપામાં ધોવાના રોડાખારના નાદના ઠક્કા કરી તે તથા
સરોઝો બાઝીમાં નાખી ખુબ લીલવડું, પણ બાઝીને જુલ જેવો
નહીં અથવા હાથ વડી પણ તેનું મોઢું પાંદડું નહીં, નહીં તો કાપી
જાય; મધ્યમ દરદી એક વખતે બરી રોડાએ એક મોટા ગમચો
બરી સરોઝો જેવો. આ મેકવણીથી બાઝીઓ ધણી જલદી અને
તલન સાફ થઈ જાય છે; ત્યાર પછી રોડાનું પાણીએ ધોઈ નાખવી.
ખીજ રીત એ છે કે, આદર્શ પાતરને ઘોળાં ગરમ પાણીમાં
લીલીને બાઝીમાં નાખી જ્યાં સુધી સાફ થાય ત્યાં સુધી બાઝ-
ીને લીલવ્યા કરવી, પછી રોડાનું પાણીએ ધોઈ નાખી સાફ કરવી.
ખીજ રીત એ છે કે, કાપા ખરેડાના ઝીણા ખીણા હટા કરી
રોડાં પાણી સાથે બાઝીમાં નાખવા, અને જ્યાં સુધી સાફ
થાય ત્યાં સુધી ખુબ લીલવ લીલવ કરવું. પછી સાફ પાણીએ
ધોઈ નાખવી.

કોખીને વાસ આટકોંધવાની રીત—કોખીને જાડી વેળાએ
જો ખરાબ વાસ નીકળે છે તે ઘરમાં આવતો આટકવવા મટે પા-
ણીમાં એક હાંડો અને બલું સરખું નીમક નાખવું.
તથા તપોતીનું દાંધુલું ઉપાડું રાખવું.

સુનાને સુજની વાર્તા

પ્રકરણ ૧૦ સુ.

આલખઈ ઓપ્રાયન.

જ્યારે જોન લાઈલેરીના ઝોરડામાં દાખલ થયો, ત્યારે
મીં ઓપ્રાયને સમાગ કરી, “સાહેબજી” તે બોલ્યો, “આજે
કેટલી ધંડી છે.”

“હા! આજે બહુજ ટાહાડ છે,” આ બોલતાં તેણે એક
પુરસી બતાવી કહ્યું, “આવો મીં ઓપ્રાયન, બેસો.”
“હું કંઈ બેસવાની જરૂર નોતો નથી, જો મને કહેવું છે
તે હું ઉઠો રહીને કહી શકીશ! હું જે વીરો કહેવા માગું
છું તે વીરો તમને ચેતાવવા તો મારી દીકરી ડોરોથીએ મને
આઈ મોહ્યો છે.” એવો મીં ઓપ્રાયન આઠડું બોલી
રહ્યો તેવોજ જોન સમજી ગયો કે, તે એમી વીરો કંઈ કહેવા
આવ્યો છે, પણ પાછો થોડો વખત વીચારે હશે પછી તે
બોલ્યો, “જો તેમ કંઈ કહેવા માંગતા હોયો તો આઈ આવો.
આ જમાનાં આપણી વાત વચ્ચે કોઈ ખતમ કરનાર નથી.”

“હા! મીં જોન, તમારી સાથે મને ધણી આગમની વાત
કરવી છે.” મીં ઓપ્રાયન બોલ્યો, અને પછી પોતાનું મોં
તુલતાં કહ્યું “મીં જોન, હવે મારું સાંભળો, આજ પછી
મારી દીકરી સાથે તમો ફરશો હરસો નહીં, અથવા કોઈ પણ
દીવસે મળીશો નહીં, કારણકે હવે એમાંજ આખર સમાપત્તી છે.”
જોન પોતાની નજર નીચી કરીને બહુ મુશ્કેલીમાં પડ્યો.
“મીં ઓપ્રાયન, હું બહુજ દુઃખી છું,” તે બોલ્યો.

“તમો દુઃખી છેઓ અથવા ધંડો તેમાં મને કમી ફાયદો
નથી. કેહવજ છે તેમ પેટમાં ઊંચરને છોડી મુકવો, પછી
તેની પાછળ બીકાડીને દોડાવવી, અને વળી દુઃખી થવું કે
બીકાડીએ ઊંચરને પકડ્યો નહીં. ડોરોથીએ મને કહ્યું જે
“મીં જોનને ઘેર જઈને કહેવું કે હવે પછી તમોએ એમીને
મણવું નહીં.” હું તેણીની સલાહ પ્રમાણે સદા ચાલતો આવ્યો
છું, અને મારી મોહોરદાર મરી ગયા પછી એજ મારા આખા
ઘરનો કારખાર ચલાવે છે.”

“મીં ઓપ્રાયન—” જોન બોલવા જતો હતો, પણ તરતજ
મીં ઓપ્રાયને હાથની ઇસારાથી તેને ચુપ કયો.

“જરા થોભો! મીં જોન, મેં મારી વાત હજી પુરી કરી
નથી; વળી ડોરોથીએ એજ પણ કહ્યું કે હવે પછી તમોએ
કોઈ દીવસે પણ એમીને મણવું નહીં—અને જે મોટા તો
તેણીનું સાફ ઈચ્છતા હોયો તો?”

“એમને શું?”

“એટલે એમ! મારા મેહેરખાન, કે જે તમે એમીને પરજીવા માગતા નહીં હોવો તો એકદમ હવે તમારું જવાબ આપવાનું બંધ કરો, જે તમે મારી દીકરીને પરજીવા માંગતા હોવો તો હું ખુશીથી એમીને તમારા હાથમાં આપું, અને એમાં હું કંઈજ વાંધો લેવું નહીં.”

“હું કદત એટલુંજ કહેવા માગું છું કે—” જોન દેખઈતા કુખ અને ચુરસાથી બોલ્યો.

“તમે કુખી છેઓ!” જોને અપુરું મુકેલું વાક્ય તેણે પુરું કર્યું.

“વાર મીઠું જોન, જે તમે કુખીજ છો, તો એક પ્રમાણિક માણસ પ્રમાણે વંતો: મારા મેહેરખાન, તમે જુલો છો તો ખરા કે તેણી નખાઈ ગઈ છે અને તેણીને વધુ કુખી નેવા હું ઈચ્છતો નથી.”

“મીઠું એઆખન,” જોને બોલવા માગ્યું “જેમ તમે તેણીને એક નીંદાવ બાળક ગણો છો, નેમજ અને પણ તેણીની જુલુજ દયા આવે છે, અને વળી હું-હું-તેણીને આદતું-આદતું છું, પણ હું ધારું છું કે તમને ખોટું લાગે તેવું મેં કંઈ કર્યું નથી.”

“પણ હમણા તો તેવુંજ થયું છે! જુલો મારા મેહેરખાન, એક જાતનો રોગ થાય છે, જે રોગ યથાથી માણસની ઉંચ જતી રહે છે, લુખ તરી નબ્બ છે, અને મોડાંપરની રવાની ઉડી નબ્બ છે; તેજાન મનો જુલો છે અને મારી એમી હાસ એ રોગથી પીડાય છે, એટલે નથી તેણી જરાજર ખાતી કે નથી જરાજર સુતી, પણ હું જોવું છું કે તે રોગ તો તમેજ છે, એમ હું કહું તો માલે! પેટમાં એ મારી બેડી ઉમતા સુરજ જેવી હતી, પણ હમણા તેણીને શું થયું! તે છેકરી કાણે એટલે બધે ફેરફાર કરીને તેણીની છંદગીને સંતાપમાં નાખી! હું એ વીશે તમને કહીશ મીઠું જોન! તે તમેજ છેઓ અને તમેજ તે છેકરીની છંદગી ધુજમાં નાખી.”

“નહી! નહીં! મીઠું એઆખન, તમે કહો છો તેટલો બધો હું હોય દેવા લાયકનો નથી!” જોને બહુ કુખી આસાને ચોરડામાં આગ તેમ ફરતાં કહ્યું.

“બાકે તેથી વધારે દેવ આપવા તમને ઘટે છે, એમ હું ધારું છું. રોગથીએ મને કહ્યું કે ‘આવજી જોને એમ કહેજો કે તે’ મારી મેહેરને સદાની કુખી કરી છે,’ અને આજ તેણીના બોલો હતો.”

હજી પણ જોન કુખમાં બહુ ગીરફતાર થઈને ફરતો હતો. “મીઠું એઆખન, મેં જે આવીયારી પ્રમથું બસું છે, તે માટે જે તમે માંગશો તે આપીશ, અને આ મારા બે-લવાપર તમે વીશ્વાસ રાખો.”

“વાર એ વાત તો તમે રહેવા દેવો,” મીઠું એઆખન પોતાનાં મોડાં મજબૂમાં જાને હાથો નાખતાં બોલ્યો “પણ મને એક વીચાર સાચો લાગે છે, અને તે એ છે કે, જે તમે મારી છેકરીને સુખી કરવા માંગતા હોવો, તો હું તમને તેણી સાથનાં તમારાં લગ્નને દીવસે જે હજાર પાઉંડ આપીશ, જે મારી પાસે જેકમાં પડ્યા છે.”

“હું તેમ કરી શકતો નથી, મીઠું એઆખન, હું તેમ કરીશ નહીં” જોન ફરીથી બોલ્યો.

“શું તમે તમે કરી શકતા નથી?” મીઠું એઆખન જુલુજ મોટાથી અને ચુરસામાં બોલ્યો, “તમે શું એમ ધારો છો કે તમે તેમ કરી શકતા નથી? તમે જે છેકરી સાથે છથી વધુ માસ વેહેવાર રાખ્યો, અને જેણી પાસે જે હજાર પાઉંડ છે, તેણી સાથે શું તમે પરજી શકતા નથી?—એ પરથી મને જણાય છે કે તમે જુલુજ આપવાપર્યા માણસ છેઓ. તમે એમી સાથે પરજીવામાં શું વાંધો જુલો છો? મારી છેકરી ખુબસુરત છે તેમજ એખી સુના જેવી છે. જુલો મીઠું જોન, જે તમે એમ કરશો તો—” જોન પોતાના જાને હાથ મારી માટે લખાવી તેને બેલતો અટકાવી બોલ્યો “એમ જાને જોવું નથી. મીઠું એઆખન, મને માફ કરો!”

“શા માટે નહીં,” એઆખન જુલુજ મોટાથી બોલ્યો, “શા માટે નહીં તે મને કહે! શું એ છેકરી જેતરમાં જન્મી હતી, અને તારો જન્મ મેહેરમાં થયો હતો, તેટલા માટે. નહીં? જે એમ હોય તો એનો વીચાર એમી સાથે દોરતી પાડવા મગાઉજ કરવો હતો.”

જોન જુલુજ મજમ રીતે બોલ્યો “મીઠું એઆખન, હું હજ કરતાં વધારે ગરીબ છું!”

“તેટલાં માટેજ હું તમને જે હજાર પાઉંડ આપું છું, એક તમારાં જવા આજસુ અને વગર કામના માણસને જે હજાર પાઉંડ તો હજ કરતાં વધારે ઘઈ ગયા છે!”

જોન મીઠું એઆખનપર ડોળા કકડાવતો મુગો મુગો ઉભો રહ્યો. હજીથી પોતાનો સાદ વધારે લખાવીને એઆખનને જરાડ મારી “શું તું મારા સવાલનો જવાબ નહીં આપશે? રોગથીએ કહ્યું જે ‘એમી પાસે તમારા સવાલનો જવાબ માગજો’ પણ મેં જુલુજ પ્રથમ કંઈ હતો તું કેમ બોલતો નથી? અને તું જુલુજ ઉંધો અને અજુસમજુ માણસ જણાય છે.”

“હું તમને કહું છું કે એ જીલકુલ જની સકનાર નથી, અને જે હજાર પાઉંડ તો એકજ કરજદારને બસ થશે,” જોન ફરી ફરીથી બોલ્યો.

“સારે જે તું મારાં લીટી સાથે પરખુશો તો તું એક આપવાપર્યા, બીજારા એમ એક નીચમાં નીચ માણસ ગણાશે.” આ બોલવું પુરું થયું તેટલામાં તે ચોરડાનું ખાણું ઉપડ્યું, અને મીડીસ રીડસ એકદમ ધસી આવી.

“શું છે જોન?” તેણીએ ખીજવાઈને કહ્યું, “મીઠું એઆખન, જે તમારી વાતમાં હું કંઈ ખતમ કરું તો મને માફ કરજો, પણ તમે એટલા મોટે બોલો છો કે કદાચ મારો ધણી વધારે મોંઘો થઈ પડશે, અને તમને તેની લડકી પડેલી હાલતની તો બગર દરોજ. ડાક્ટર કહે છે કે જે વધારે મગજ થઈ શોગળો તો તે એકદમ મરી જશે.”

“હું તેમજુને વધુ કુખી કરવા ઈચ્છતો નથી,” મીઠું એઆખને બીજો બોલતાં કહ્યું, “પણ બાઈસાહિબ, આ તમારા

છાકરાને—“મીઠો ઝોઝાપન મેહેરબાની કરી એટલા મોટે ના બોલો, ખરેખર મારા ધણી બહુજ ગાંધા છે, અને જે તમને કંઈ કહેતું હોય તો મારે ખાતર મેહેરબાની કરી બીજી વેળા આપણા તો હુકમર થશે.”

“કાંઈ બીજી વેળા?” મીઠો ઝોઝાપન બોલ્યો, “એવજુ પશુ પોતાના છોકરા નેવાંજ આપરવાર્ધા છે! મીસીસ રીડઝ, હું તમને કહું છું કે તમારો છોકરો એક હુન્ના માથુસની પોટે વસતો છે.”

મીસીસ રીડઝે કરગરીને કહ્યું કે “તમે તમારી તકરારું સેવક લાનવાને બીજી વેળા આપજો. અરે! મીઠો ઝોઝાપન, મારી પર કયા આણો, અને હમણા તો નવેબો-નહીં તો મીઠો રીડઝ.”

“વારું, ભારે હું જાણું છું.” મીઠો ઝોઝાપન બોલ્યો, “જ્યારે તમારી ખુશીજ છે તો હવે વધુ વખત હું રહી શકતો નથી. પશુ જુનો મીસીસ રીડઝ” આ બોલતાં તેણે જોન તરફ હાથ લંબાવીને બીકીક દેખાડી, “ફરીથી જો તમારો દીકરો મારી દીકરીને મળશે, તો હું એનું ધડપર માથું રાખીશ નહીં. હું એને કુવાને મેહોલેતે મારીશ, અને જે એજ ન કહે તો મારું નામ ઝોઝાપન નહીં!”

“વારું! વારું! મેહેરબાની કરી હમણા નવેબો!” ફરીથી મીસીસ રીડઝે કરગરીને કહ્યું.

“હા! હા! હું જાણું છું! જાઈ! સાહેબજી! પશુ જુને તો હું ફીક સમજાવીશ” આ બોલતાં તેણે જોન તરફ જોયું “અને જો મારી દુકાનપર હું ફરીથી આવશે, તો ને મારેથી પછી ખનશે તે કહીશ.” એજ બોલી ધણીએક બીકીક દેખાડી આખરે લાંબી માત્રી મળે.

જેવો તે મળે તેવોજ જોન રીડઝ એક ખુસીપર ફસાઈ પડ્યો.

“મીઠો ઝોઝાપન શું કહેતો હતો જોન!” તેની માએ કુવરા આપને પુછી. “અડધો કલાક થયો હું એના દુઃખ-બોલી બોલે સાંભળતી હતી, પશુ જ્યારે નીલીજ સંભળાઈ શકયા, ભારેમે તારા બાપની માંદગીનું બાદાણું લાગીને કાઢ્યો; કદાચ લીલીએ પશુ એ તકરાર વીશે સાંભળ્યું હતું. અરે જોન! એ બહુજ દુઃખદાયક છે.”

“હું એના બોલોને લાયક છેક-એ ને બોલ્યો તે બોલે બોમ ખડું છે અને એના કરતાં હું કાઈ રીતે સારો માથુસ નથી!” જોન પોતાની નજર જોતી કંઈ વગર બેઠાતો હતો.

“અરે જોન! એ તું શું બોલે છે?”

“મને લીલી સાથે પરણવાને જવાબી હક નથી.”

“જોની શું તું ગાંડો થયો છે?” મીસીસ રીડઝે જાહુ દુઃખથી કહ્યું, “તું તો ખરો ગાંડો જા-યો છે-પશુ તું તો મીસ લીલી સાથે અદરારું ચુક્યો છે.”

“હા! માયજ એ વાત ખરી છે! પશુ અને જાજીથી તેમ કરવું પડ્યું છે” જોન તેની માતાનાં મોં તરફ જોઈ બોલ્યો, “વળી તે વખતે હું આ વાત વીસરી ગયો હતો. આ મારી આજરે સંભવાની વાત વીસરી ગયો હતો.”

“હું હમણા જઈ લીલીને એ વીશે કહીશ અને પછી—”

“ઓ! જોન” મીસીસ રીડઝે તેનો હાથ લાંબો કરગરીને કહ્યું, “તું તારી માનું કહ્યું નહીં માને? તું તારાં ગરીબ માથાપને દુઃખી કરવા માગે છે? કહે છે તો ખરો કે કરન/હારે પોતાના પૈસા માટે તજાબી રહ્યા છે, અને થોડા વખતમાં આપણીપર એકદમ હુમલો કરશે, અને તે અજાણ પોતાનું સંપત્તિ ધન આપી શકશે. જો એમજ જુને કરવાનું હતું, ત્યારે શા માટે પેહેલાં તેણીને કહ્યું નહીં. જોણી સાથે તું કોઈ દીવસે પરણી નહીં શકે, તે છોકરીએ જુને વચન આપ-તું છે! ભારે કંપ અમથી ધીંજ કરીને તારાં માથાપને દુઃખી કરે છે. જો એમીને બાપ પૈસાં માગશે, તો મીસ લીલી આપવાને કણુસ કરશે.”

“હા! હા! તે બંધી વાતો ખરી છે પશુ—”

“ભારે મારા વહાલા, મને કહે કે આ વાત લીલીને કાને પડ્યા તું દે નહીં! અરે! મારા વહાલામાં વહાલા દીકરા—” તેની પાસે મીસીસ રીડઝે જાઈને જાને હાથો પોતાના હાથમાં લઈને કહ્યું, “આપણું સારું નામ તું ધુજળાં ના મેજ અને કંઈગી કરી જે તું એણીને—”

જોને આજો કંઈ ઉત્તર વચ્ચે નહીં; તે વીચારવા લાગશે કે કદાચ મીઠો ભોર-સને કંઈ સલાહ આપશે.

“વારું, મને બીજું કંઈ ભેંધવું નથી, પશુ વચન આપ કે તું એ વાત લીલીને કહે નહીં. અરે! જોની મારા વહાલા, જ્યારે તારો જગા થયો હતો ત્યારે હું મરતી મરતી બસો હતી-અને જે તેજ વેળા હું મરી મઈ હોત, તો સાફ થને કે આપું દુઃખ અને જોનું પડને નહીં. એક જામી પંકતીનું માથુસ નીચી પંકતીની છોકરી સાથે ગરણે, એથી ખરાજ દુઃખ બીજું-કોઈજ નથી.”

“તેની કંઈપણ દરકાર કંઈ વગર હું એમી સાથેજ પર-ણીશ.” જોને બહુજ મંજીરે પઢીને કહ્યું. “પશુ એ વીશે હું મોડો વખન બીચાર કરીશ, અને જોનશ કે શું કરવું! હાલ તમે આવીથી નવેબો.”

“મને એવજુજ કહે કે આ વાત તું લીલીને કહે નહીં, પછીજ હું આવીથી જતી રહીશ” મીસીસ રીડઝ બોલ્યાં.

“હમણા હું તમને વચન આપું છું કે આ વાત લીલીને કહીશ નહીં, પશુ મને લાગે છે કે હું મીઠો ભોર-સને જાઈ મરજું.”

“હા! હા! એ તારી વાત ખરી છે” મીસીસ રીડઝે પોતાનાં આંસ જીવ્યાં કહ્યું, “જોનને એકદમ તેને મળ, તે એક એવો માથુસ છે કે એનો છોડા વેહેલો લારજ. જોન, હવે હું જાણું છું. લીલી પોતાના પીચાઈને મળવા જાય છે, કે જોને મીસ લીલી સાથે થોડી વાતો કરવી છે. લીલીએ એને જોતરના આપણે સ્વં આપાને માટે તેડ્યો છે, તેથી જો તું વેહેલો આવે તો દીકા હું લીલીને કહું કે તું નોરનનટન જાય છે.”

“તમે કહેશો તો વધારે સાફ થશે-અને વળી હું દીસ-પડને જોનશ મોંઘતો નથી-હા! માયજ તમે લીલીને કહે કે હું જાણું છું.”

આ બોલતું ઘઉં રહ્યા પછી મીસીસ રીડઝ લીલીને જોવા ગઈ, અને ફરી એક વાર જોને પોતાના વીચારોમાં ગરક થયેલા એકસા પડ્યો. ફરીથી તે પોતાને સાંત પાડવા ગાંઠે જોરડામાં આગ તેને ફરવા લાગ્યો. એ તે એક પૈસાદાર માણસ હતો, તે તે જરૂર એમી સાથે પરણ્યો. પણ હાનની તેની હાનત જાહેર ખરાબ હતી, અને એમી પાસે એટલા પણ પૈસા નહોતા કે તેણી તેનું શરૂ કરવું પણ આપી શકે. હવે તેણે વધુ વખત ન લગાડતાં મીંડે સોરન્સને જઈ મળવાનું મન કર્યું. મીંડે સોરન્સને લાંબા જઈને મીંડે આગમનને ઘોડા ધણી પૈસા આપવા એવું તેનું મન થયું. જ્યારે તે નોરમનટન જવા માટે કપડાં બદલવા ગયો, તેવીજ તેની મા લીલી તરફની એક ચીકી સાથે આવી. આ ચીકી વાંચીને તેને પોતાના ગળામાં ચુક્યા પછી નોરમનટન જવા તે નીકળ્યો અને લાંબા જઈ મીંડે સોરન્સની સમાલ વેળાનો દરવાજો કંપો.

પ્રકરણ ૧૨મું.

સુચવાદમાં પડેલા જોન.

ઘોડા વખતમાં જોન જાહેર ડ્રાઇવિંગ નોરમનટન જઈ પુગો, અને પછી મીંડે સોરન્સની જોડીમાં જવાનું મન કર્યું, પણ તેવજુ લાંબા નહોતા. તેવજુને જાહેર જોરમાં ત.વ. આવી હતી, અને તેથી તેવજુ આજે આસીસમાં આગળ ન હતા, એમ તેવજુના વડા કારભારીએ કહ્યું.

જ્યારે જોને આ સાંભળ્યું, સારે તેને જરા રીસ ચડી. મીંડે સોરન્સનું ઘર નોરમનટનથી ત્રણ ચાર માઈલને છેડે હતું. જોનેને તેનું ઘર ખરાબ હતું, પણ લાંબા જવાનું તેનું મન થયું નહીં, કેમ કે માંદા માણસને તાસ આપેલાં એ રસત નહીં એવું ધાર્યું, તેવજુ જોનેને આજની વાત કહેવાની જરૂર જણાઈ, અને તે લાંબા નીકળ્યો. આખરે તે મીંડે સોરન્સનાં સુંદર ઘર પાસે આવી લાગ્યો. તે એક ગોઠું કુશર ઘર હતું, જે ત્રણ ચાર મેટરની વચ્ચે આવેલું હતું. તે ઘરની આસપાસની સઘળી ચીજ દેખાડતી હતી કે તે એક સારો પૈસાદાર માણસો હતો, અને આ જગ્યા જાહેર રમણ હતી. ઘોડાજ વખતમાં મીંડે સોરન્સને એક સુંદર દીવાનખાનામાં બેઠો જોયો, જ્યાં આતશ પોતાની પુર રેશમીથી સજાગતા હતા. તે ઘરડા વખતે એક લાંબી ઈંચીયર પર બેઠો હતો, અને એક છત્રી નાગની ખુબસુરત કુત્રી પાસે હતી.

જોને જોને ઘરમાં ગયો તેવીજ પેલી કુત્રી બોલવા લાગી, કેમકે તેણીને પારકાં માણસો ગમતાં નહોતાં. મીંડે સોરન્સ જોનનાં મોંમાં સામે જોઈને હસ્યો અને તેણે પોતાનો હાથ લંબાવીને ખુરશીપરથી ઉઠતાં કહ્યું, “કેમ મારા વંદલા દીકરા, આજે અહીં કેમ આવ્યું થયું ? હું ઈચ્છું છું કે કંઈ માઠા સમાચાર તો તમે કહેવા માંગતા નહીં હોવો!”

“હા! મીંડે સોરન્સ, હું દુઃખી છું, કંઈ તેવીજ વાત બની છે,” આ બોલતાં તેણે જાહેર દુઃખ અને શરમથી નીચું જોયું.

મીંડે સોરન્સે જાહેર ઉતાવળમાં પુછ્યું, “હું ધારું છું કે કંઈ મીસ લીલી વીશે તો નથી જ?”

“નહીં! નહીં! મીસ લીલી વીશે તો નથી, પણ-મને એ વાત કરતાં જાહેર શરમ લાગે છે, મીંડે સોરન્સ—”

“નહીં! નહીં! મારેથી તમને શરમાવું જોઈએ નહીં” તે ધરડા વખતે હસીને કહ્યું, “મીંડે જોન, તમારો દગલો કાઢી નાખો, અને આતશ આગળ આવી બેસીને બંધી વાત મને કહો. હંમી, હવે તારું બોલવું બંધ કર.” પછી મીંડે સોરન્સે ચંગ વગાડ્યો, અને જ્યારે નોકર આજે સારે તેને એક ગ્રાસ શેરી અને ઘોડી બીસક્રીટ લાવવા કહ્યું.

જોને તે શેરીનું ગ્રાસ પીધું, અને પછી ઘોડા વખત વીચાર કર્યા કીધો.

“આજે મીંડે જોન, તમારી વાત સાર કરો!” તેના શીકા જોહેરા સાથું જોઈને મીંડે સોરન્સે કહ્યું.

જ્યારે તેજો વાને વજગ્યા હતા, ત્યારે આપણે આપણી નજર ડીસપર્ડ તરફ ફેરવીએ, જ્યાં મીસીસ રીડઝ, ફ્રેંક, અને લીલી તરતનાંજ આજુબાજુ રહ્યાં હતાં. ફ્રેંકે ફુનિયાનું દુઃખ રાખ સંઈ વેઠ્યું હતું, અને હવે પોતાની વાત લીલીને કેમ કહેવી તેના વીચારમાં હતા. તેની આજની સુસાહનાથી મીસીસ રીડઝ જાહેર દીસતી હતી. હવે તે પોતાની વાત સાર કરવાને લીલી પાસે ગયો. “લીલી, હું તારી સાથે ઘોડી વાન કરવા માંડું છું, અને મીસીસ રીડઝ આપણને ઘોડા વખતની રમ આપશે તો આપણે સાથે આસતાં ફરવા જઈશું, અને તું તારો ગરમ ઝળો બોડી લે, કેમકે આજે જાહેર થઈ છે.”

આ સાંભળી લીલીએ આનાકાની બતાવી. તેણી મનમાં સમજ કે કદાચ મીસીસ રીડઝને ખરાબ લાગશે; એટલામાં મીસીસ રીડઝે તેણીનાં મનની વાત પામી જઈને કહ્યું “લીલી, આજે હવે કરતાં વધારે થઈ છે, અને હું ધારું છું કે તું જાહેર જઈ શકશે નહીં.”

“કેમ ફ્રેંક, તમે મું ધારો છો ?” લીલીએ પુછ્યું. પણ આ બોલેલા ફ્રેંકને અચ્છગમતા ઘઉં પડ્યા.

“લીલી, જેમ તારી મરજી” ફ્રેંકે ઉત્તર વાળ્યો. પણ કદાચ ફ્રેંકના મનમાં જોણું આવે, એમ ધારી આખરે લીલીએ તેની સાથે જવાનો વીચાર કર્યો.

“મીસીસ રીડઝ, અમને ઘોડા વખતની રમ આપશે ?”

આ તેણીનું બોલતું મીસીસ રીડઝે ખુશીથી કહ્યું કીધો પછી તેજો જાને જણ્યું જવા નીકળ્યાં, અને પાંદડાં વગરના ઝોડા હેલ્ડથી આલવા માંડ્યું. જ્યાં સુધી મીસીસ રીડઝની નજરથી તેજો દુર થયાં નહીં, લાંબા સુધી કેપટન ડીસપર્ડ પોતાની વાત સાર કરી નહીં. ઘોડા વખત પછી તે જોયો, “લીલી હું તુને કંઈક શીખામણના બે જોડો કહેવા માંડું છું, જે સાંભળી તું ચુરસે થશે નહીં, કેમકે હું તારો અતસગનો નેચી યાજી છું તથા એ શીખામણ મને દેવીને જોઈએ. લીલી, તુને યાદ તો હશે કે ઘોડા દીવસની વાત પર તે મને

કહ્યું હતું, કે તું આ ધરડીના છોકરા સાથે અદાર્થ યુદ્ધ છે, પણ હું ધારું છું કે તું તેની વનજીવિની અનુભવી દરો.”

“અવગત, હું તે જાણું છું!” લીલી બોલી.

“સારે બસા હું હવે તે વીરે વધારે એકાદીસ નહીં, પણ લીલી, મને રચને પણ નહોતું, કે તું એક એવા છોકરા સાથે યુદ્ધ કરી, કે જેની નીલા આંખ શહેર કરે છે!”

“ફક્ત, હું તમારા બોલવાનો અર્થ સમજી શકતી નથી; જો તમે એમ કહેવા માંગતા હોવો કે તે ગરીબ છે, અથવા કન્યાદાર છે, તો તે વીરે હું જાણું છું; પણ એમાં તેનો શો વંક છે?”

“લીલી, હું તારો દયાળુ રચના સારી રીતે જાણું છું, પણ તે બારે બાર કન્યાદાર છે, તેનું ઘર અને ધરમાંની બીજી સઘળી જાણ્યો, એટલે જમીનપરની સાદરી વરીક ગીરા યુદ્ધ છે, એટલુંજ નહીં પણ તેણે એક ગરીબ છોકરીને નારાજ કરી છે.”

“તમારા કહેવાની મતલબ શું છે, તે હું બરાબર સમજી શકતી નથી, તે માટે મને ખુલાસાવાર કહે!”

“જો બીનાનો વધુ ખુલાસો જો તું માંગતી હોય તો જોનને પૂછી જોજે કે એની આજ્ઞાપન કોણ છે? અને તે શું બોલશે આપે છે તે ધ્યાન કરીને સાંભળજે.”

“ફક્ત, તે હું કમુસ કરતી નથી અને કરીશ પણ નહીં.”

તેણીએ બહુ દુઃખ સાથે કહ્યું.

“તેની સમ્માર્થ તુંને આગળ આમતાં ખજાર પડશે, પણ તે વીરે હવે વધુ બોલવાનો વખત નથી, કેમકે તે પોતેજ ચાંદી આવે છે.”

લીલીએ એકદમ ઉપર જોયું, અને તેણીએ જોનને દુરથી આવતા દોઢા; તે ધોડાપર બેસીને આવતા હતા. હમણાં ત્રણ વાગ્યાનો સુમાર થવા આવ્યો હતો, જ્યારે બે કલાક પછી પેલી છોકરીને મલવાનું વચન આપ્યું હતું. તેને આવતાં જોઈ, કંઈ બાંધુજી નહીં હોય એવો કેપટન ડીસપેંડે દેખાવ કાઢ્યો.

જ્યારે જોન મીઠું ભોર-સને લાંબી નીકળ્યો, સારે તેનો વીમાર જલદીથી ધર બંધ સઘળી વાતોથી પોતાની માને વાકે કરવાનો હતો, પણ હવે જ્યારે લીલીને તથા તેના પીતાઈને રસતામાં ફરતાં દોઢાં, સારે તે પુત્ર યવાને બદલે દગબીર થયો, કેમકે આં તેને કામી થયું પડ્યું.

“મીઠું જોન, તમારું કામ પૂરું કરી આવવા?” ફક્ત પૂછ્યું.

“લીલીએ મને પૂછ્યું કે તમે કઈ કામસર નેતરનનન ગયલા હતા?”

“હું લીલીને કંઈ કહેવા માટે અહીં આવ્યો હતો,” ફક્ત બોલ્યું જરી રાખ્યું. “પણ હજી મારું કહેવું કે પૂરું કાંઈ નથી, અને અમે તમને લણે વખત પોલી કીધું નહીં,” તેણે હસતા ચોંટરાંથી જોન તરફ નેહીને કહ્યું.

આ સાંભળી જોને બહુ ગુસ્સાના ડોળથી કહ્યું, “લીલી, હું પાંધરા ધર જાઉં છું, માટે તું મારી સાથે નહીં આવશે?”

“જો તમારી ગરજ હોય તો હું તમારી સાથે આવવાને તઈવાર છું.”

“એમ કરશે તો વધારે સારું! હું મારું છું” કે તું મને માફ કરશે, કેમકે વધુ વખત સુધી હું મીઠું ભોર-સને લાં રોકાવશે હતા.”

આ સાંભળી ફક્ત હસ્યો, પણ આ તેનું હસ્યું કંઈ સખ-દાયક નહોતું. “સાહેબજી લીલી, કેમકે હું રાત્રે એડીનખરે તરફ જવા ઉપકાર છું. અને હું મારું છું” કે તુંને પાછો વેઢેલો આવી મરીશ.

“સારું છું તમે આજે રાત્રે જવાના છો?” તેણી બહુ દગબીરીથી બોલી.

“હા! હું આજે રાત્રે જવાનો છું,” પણ લીલી, હું તારો બહુજ ઉપકારી છું, કેમકે તારા નોકરો મને બહુજ મદદ આપે છે, હવે સાહેબજી!” અને આ બોલતાં તેણે શેકડેડ મારે હાથ લગાડ્યા. “મારી જે સારી સીખામણ છે તે તું લીસરી જતી ના!” હવે તે મીઠું કાંક પાસે ગયો, અને અચ્ચે હાથમાં હાથ મેળવ્યા પછી આમતો થયો. જોન પોતાના ધોડાપરથી ઉતરીને ધોડાની લગામ હાથમાં ધરી લીલી સાથે આમત લાગ્યો.

ફક્ત બે વાત તેણીને કહી હતી, તે વાતથી જોનને વાકે કરવાની નેણીએ બહુજ હીમત કરી, પણ ફક્ત. તે બોલવાને તેણીની છત ઉપડી નહીં. આ ન બોલતાં તેણીએ ધોડીની બીજી વાતો કીધી, જેનો પ્રતીકર જોને દયાળુ રીતે વાળ્યો. તે પછી તેણીએ પેલી વાત કહેવાનો પ્રયત્ન કરાવ કર્યો.

“જોન?—” તેણી બોલવા જતી હતી, તેટલામાં એક નાનો છોકરો હાથમાં એક મીડી લઈને એકાએક આવી લાગ્યો અને કહ્યું, “તમારું મીઠું જોન રીડમ છેઓ કે?”

“હા! હું છું” જોને ઉતર વાળ્યો.

“સારે આ મીડી તમારું નામની છે” તે છોકરો બોલ્યો. “અને તે તમારું હાથમાં આપવાનું કહેવું છે, અને તેનો જવાબ મંગાવશે છે!” આ મીડી લેતાં જોનનાં મોઢાંપર ગમરાલ પંચપણ, કેમકે પેના પેનસીલીથી લખેલા અક્ષરો કોઈનાજ નહીં પણ પેલી એની આજ્ઞાપનના હતા, અને તેમાં આ નીચલી બે લીડીઓ લખેલી હતી.

“જોન! હું તમારે માટે પોલી યાજી છું, માટે જલદીથી આવી! કેમકે હું તમને જોવા માઉં છું. હાં એમી જો.

[સાંધવ છે.] સુભાષીં પુરશેદજી સુભાષીં.

સીવવાના સાંચાને સાફ કરવાની રીત—સુખના સાં-ધાએ કેરાસીન તેલથી બિંબી, થોડી મીઠોરે સાંચાને ઝટપથી ચલાવશે, સાર પછી બહુ તેજ કરતા વડી બરાબર ટુણી નાખવું, અને જે જાણેમાં સાંચાનું તેલ પુરવાની જરૂર હોય તે વા-ગમાં પુરવું.

આમદાનાં સુદને લાસવવાની રીત—આમદું પોડું સાં-ધવા અને ફોડી જતું અકાચના માટે જુદાંપર જોરડું લગાડી બાર કલાક સુધી સુકાવવા દેવું; મહીનામાં એક વખત આમ લગાડ-વાથી મુદ્દ મણી ઠકશે. આ પછી સાંધારણ લગાડીને તે ઉપર લ-ગાડવાથી મજાની પાકીસ થશે.

પ્રશયાની રાણી લુહસા.

સહી મુર્તિપુરકોની જાતના આગલા રેખાને માફક એક વહેમ યુરોપમાં ધણે દેહેશત ઉપજાવનારો હતો. તે એ કે, ન્યારે કાંઈ નવું બાંધકામ કરવાનું હોય સારે ભાં એક નીંદા આદર્શોનો ભોગ આપી તે દેહાણે તેને લોકો મેળવે; એટલા માટે કે તે બાંધકામ ઉપર અરાય શક્તિની-ભૂત પરીદર્શી-બદનગર દુર યથ મેદરખાનીની નગર રહે, અને

વહી તે મકાન લાંબા વખત સુધી મનજીત ઉછું રહે. પ્રશયાની લુહસાને જોયા એક ભાગમાં આપવા જરૂરન લોકોએ ધણું ચાહ્યું. જરૂરનીએ છત મેલવવા બાદ તેણીની ઘોરપર ફોદલો વાપરો લટકાવ્યો હતો.

પ્રશયાની રાણી લુહસાની કાકાણી અગળ્ય જેવી છે. તેણીને માટે અને તેણીની બેદનને માટે લખતાં એક લખનાર જણાવે છે કે, ૧૭૫૩ ના મે માસમાં તેણી અને તેણીની બેદનને ન્યારે પરણી પી સારે “લગાધના ભયંકર દેખાવો” વચ્ચે તારાથી ગ્રજકાદ ભયું આકાશ હોય તેવો દેખાવ યથ રહ્યો હતો.”

૧૮૫૦ માં પ્રશયાની લુહસાએ ન્યારે એક મોખાનાંમાં નીચલા વિચારો દર્શાવ્યાસારે તે વાંચી ધણું જણું હેરત થયાં હતાં: “જે કોઈએ પોતાની શરી આંસુ સાથે ખાધી નહીં દશે, અને જે કોઈ ગમગીન રીતે રાતે પોતાનાં ગીઝાનાં પર બેઠું ન હોય તેણે જોહાદ શક્તિ જતણી ન હોય.”

એક નાકાની વહાલી માનિતી સુખી રાણીના આ અગળ્ય જેવા ખ્યાલો! પોતાની રૂંચતની માનિતી, ખાવોદની વહાલી, સર્વેની લાડકી રાણીના ખ્યાલો આપાગ જીવર ગમગીન કેમ ? તેણીનાં એકાંત મકાનમાં ધણી વાર ફેંચ જણવાના અવાજે અંબળાતા, તોણી તેણીનું જયજય ધણું સુખ સાંતીમાં પસાર થયું હતું. ફેંચ પ્રગ્નસાકાંને સાંને ધણી વાર જર્મન પ્રી-સોએ વ્યર્થની લડાઈ હતી કીધી, એવી આશામાં કે, તેઓના ફ્રાન્સના બાહ્યધને પાછો તખ્તપર બેસાડે; પણ પ્રગ્નસાકાંને પસંદ કરનાર યુરપર મદરેલાઓપર કાંઈ એખલાં જર્મનીથી અસર થાય એમ હતું નહીં. જર્મનીને પ્રશયાએ મદદ કીધી નહીં. તેના એકલા પડવાથી તેને કટકે કટકે તોડી પાડવાની નેપોલ્યોનેને હીક તક ગથી. તે મોહકું શેઠર જે બેઝાઈને રહેતે તો પોતાનાં જીવે અને મદદથી ટકી રહેતે. પણ આ તો પેલી લાડકીના બા-રાવાલી વાત જેવું થયું. બારો છોડીને અંકેડી લાડકી તોડવાથી જેમ તુડી ગઈ, તેમ તે દેશ ન્યારે એખલું પડ્યું. સારે તેને તોડી પાડવા નેપોલ્યોનેને હીક તક મથી.

આ બનાવ જોનાર બે જણું હતાં. તેઓને તે બેઝા ધણું દુઃખ થયું. પેહલાએ તે અનુભવી આંખે બેઝા, પોતાનાં કામ વચ્ચેથી બેઝા, પણ બીજાને તે વિષે

ધણું લાગ્યું. તેની પડતી બેઝા તેણીને દરગીરી ધણી લા-મતી. આ બે જણુંઓમાંનું એક તે પ્રધાન વાનરેન હતો, અને બીજો તે પ્રશયાની રાણી લુહસા હતી.

લુહસાની શેઠાદીનું પેહલું વર્ષ ધણું સુખ સાંતીમાં પસાર થયું. પ્રશયાની માદીનો વારસ તે લુહસાનો ખાવીદ તેણીની દરેક ગરજ રાખતો. રૂંચત પોતાની આ ભવિષ્યની રાણીપર કર્યાન હતી. કોઈ વેળા લુહસાને પોતાના ખાવીદ સાથ દરગીર સંબંધી ખટપટ થતી, પણ જરાજ વાર.

લુહસાનો ધણી ધણીક બાળકોમાં બેહરસીએ અને હીકો હતો; તે બીજાઓનું પાકવવા હમેશાં તેઓના કદ-વાથી ઉચ્ચ કરતો.

લુહસાને સસરો પ્રશયાનો શાહ મરણ પામ્યો, જેથી તેના બેઠાને પ્રશયાની રાજ લગામ લેવી પડી. પેહલાં તો આ ફેરફારથી તે બેઠાને કાંઈ માંડું લાગ્યું નહી. ન્યારે તેઓને દરગીરની રીતબીતોથી કંટાએ આવતો હતો તેઓ પારેજમાં જઈ વસતાં, કે ન્યાં રાણીએ એક રાસ મકાન બંધાવ્યું હતું.

અહીં તેઓ ધણું સુખથી વસતાં હતાં. લુહસા તે ગામમાં ગરીબ લોકોની ધણી માનિતી થઈ પડી. તેણી ગરીબોને ખુશી કરવા તેઓને તરેહવાર બીજે અપાવતી અને ના-હાં બાળકો પોતાની જ્યાન રાણીથી જરાબી બીઠાં વા-ગંબીર જાતનાં નહીં. માનની લાગણી સાથ તેઓને લુહ-સાની હાજરી વખતે હસતો ચેહરો થતો. તેણીને સાદાઈ ધણી પસંદ હતી. ગરીબ લોકોના બોળા હસના ચેહરાથી “પેરેજની બસી ખાતું” તો ખેતાજ તેણીને જોડેલા માંબલવા પસંદ હતો તેણે “માનવત મહારાણી સાહેબ”નો ખે-તાજ તેણીને દરખાવતો નહીં.

આ સુખી દહાડા ધણા જરૂરી પસાર થઈ ગયા. જર્મ-નીને પાપખાસ કરી છત મેળખવાની દોડધામ તેણીએને શરૂ કરી, પણ પ્રશયા તેને બચાવી લેવા બહાર પડ્યું નહીં.

નવેમજર માસમાં પ્રશયાનાં રાજ રાણી તથા શેઠેનશાહ એલેક્ઝાંદરે ફેરડીક ધી એટની કંચર પાસે આ રીતના કસમ લીધા; કે, “જર્મનીને મહાદ લાવનારાઓથી છોડવું” આ માનતા બર આવેલી બેવાને લુહસા છવવા પામી ન હતી. મરણ આગમન તેણીએ ધણું સેહન્યું હતું.

યોડા વખતમાં લગાઈ જોઈર થઈ. તે વેળા લુહસાની હાંમત ધણી હતી. પોતાનાં લશ્કરમાં શુર ઉપજાવવાને તેણી અતિ ધણી મેહનત લેતી, અને તેથી વેળા પોતાના પતિને નરમ બેઝા તેણી દુઃખી થતી હતી. એક વેળા તેણીએ રજીમેટના કર્નલનું કાંમ આપે લીધું અને લોકમાં ધણું શુર ઉપજાવ્યું.

ન્યારે જર્મની દુઃખથી મોહકું થઈ છુટાપણાના રાગ વગ્નહતું, સારે બીચારી લુહસા ત્રણ વર્ષ આગમનની મરણ પામી હતી.

લુહસાની સાથે હમેશાં નાસ્તો લેવાની તેણીના ખાવીદને ટેવ હતી; એક વેળા ન્યારે તે લુહસાના ઓરડામાં બાંધલ થયો સારે તેણે એક ટેબલપર એક ટોપી મુકેલી બેઝા, જે તેને તમામ નવી લાગી.

તેણે મશકરીમાં તે ટોપીનું દામ હુણસાને પુછ્યું. “આ ટોપીનું દામ શું?”

“બાનુંએના પોશાકની કીમત પુછવાનું મરદાને કામ નથી. તેઓને તેમાં સહમત નહીં, અને વળી તેઓને હમેશાં તે ધણું બારી લાગે છે;” હુણસાએ જવાબ દીધો.

“તોખી આ ટોપીનું દામ અને કહો, તે હું જાણુવા માયું છું!”

“હીક, એ ટોપી મેં સસ્તામાં પડાવી લીધી છે. ફક્ત દશ રૂપા એ ટોપીના મેં આપ્યા છે.”

“તેટલી મોહટી રકમને તમે ફક્ત કહોઠ બાનું?” તેણીનાં ખાવીદે પુછ્યું. “આવી નજીવી યીનને માટે દશ રૂપા? કેટલી મોહટી રકમ?” એમ મોહતી વેળા તે એક બારી આગલ ઉભો હતો, બાંધી તેણે એક લશકરી બુદ્ધ શખ્સને પસાર થતાં જોયા. રાત્રીએ તેને અંદર આવવા કહ્યું; તેવો તે અંદર આવ્યો કે રાત્રીએ તેને કહ્યું:-

“પેલા સામા મોહાપર બેઠેલાં બાનું પાસ ધણુ પેસા છે તે તમને યોગ્ય આપવા તેવણુ ધારે છે. તેવણુ પાસે ધણુ પેસા છે, તેનો વિચાર કરી મને જાણુવો કે સામી કોરે મુકેલી પેલી ટોપીની કીમત તેવણુ શું આપવી જોઈએ વાર? તમે તે ઉપરની ચમકતી ગોઝાળી રીબનેપર લોભાતા ના, પણ તેનું જે તમને લાયક દામ લાગે તેમ કહેજો.”

તે બુદ્ધો સોલજર જે આવી યીનેથી તબન એખર હતો, તે ખૂબ મહાગત્રી વિચાર કરી મોઝ્યો: “નાખર, હું કાઠું છું કે જે ક્રોશનની કીમતમાં ખરીદી શકાય.”

“સારે જુવો, એ ટોપીને માટે તે પેસાદાર બાનુંએ કેટલી મોહટી રકમ આપી છે! દશ રૂપા એ ટોપીના જેવણે આપ્યા છે. બ્યારે આટલી સરખી એક ટોપીપર જેવણે આટલી મોહટી રકમ ખર્ચી છે, ત્યારે તો તમે કે જેને પેસાની ગરજ છે, તેને એવણ કેટલુંક આપશે તે માટે જોવાનું છે.”

આવી આકાંક્ષી રીતે હુણસાએ પોતાને પોતાના ખાવીદે પેસા આપવાની ફરજમાં ઉતારી તે જોઈ તેણી દમી. સોલજરને પેસા કહાડી આપતાં તેણીએ તેને કહ્યું: “સ્ટેબલ, બારી પાસે ઉભેલા પેલા અદસ્ત પાસ મારા કરતાં ધણુ વધુ પેસા છે, જે તેમણે પોતાનાં બુટપર વાપરે છે. મને જે મહેલ છે તેમણે તરફથી છે, વાસ્તે હું કાઠું છું કે મારા કરતાં તેવણુ તમને ભેગા પેસા આપશે.”

રાત્રીએ પોતાનાં છટકામાં પોતાનેજ સપાડાયેલો જોયો, તેથી તેણે તરત પીથ રૂપા સોલજરને કહાડી આપ્યા. આ બનાવથી ત્યાં તે વખતે જખરી હસાદસ ચાલી રહી. આ પછી જ્યારે રાણી હુણસા મરણ પામી ત્યારે એક વેળા રાત્રીને તેજ બુદ્ધો સોલજર સામે મર્યો. રાત્રીએ તેને તુરત એલખ્યો અને તેને આટલાની પુછ્યું:

“તમને યાદ છે?”

જેથી વધુ રાત્રી ભોલી શકયો નહીં; તેની હતી ભરાઈ આવી નેથી તે ત્યાંથી હાપથી ચાલી ગયો. તેને તે સોલજર સાથની રાણી હુણસાની ટોપીપર થયેલી વાતચીત યાદ આવી, અને તે હસ્યુખી માનીતી હુણસાની યાદથી તે ડુખી બની ગયો.

મીસ મેકેરબાનું કાવચેજ દાખર.

ધણી યાણી ની પસંદગી.

પુત્રાર કહે છે તેમ, જો એક મીઠાની પસંદગી કરવા આવ્યો બાણસને બહી સંભાળ લેવાની અવરજ હોય, તો એક ધણીમાણીને પસંદ કરવા આવ્યો તેણે કેટલી ધણી સંભાળ લેવી જોઈએ તે જોવી વગરણું અને શુભો ભણાને તે કેટલોખરે ખાદ્યાર્થક રહેશે. જોઈએ કેવળ ખાનગી, જનસભા અને દોહતને વધુ પસંદ કરવા કરતાં સારી નીતી અને સારી કેળવણીથી સૌ પેઢયા માટે તેણે કેટલું વધુ હંધણું જોઈએ! Robert Burton,

મ પછી એક માણસની છંદગી મુખી નીવડશે કે અસુખી, તેનો યોરો આધાર તેણે પોતાની છંદગીના ભાગમાંની કેટલી પસંદગી ઉપર રહેશે છે. એક ભણી યીના કરતાં વધુ સારું કાંઈ નથી, તેમજ એક યુરી યી કરતાં વધુ સુરં બીજું કાંઈ નથી. વીનજીની વીધા જાણનારે એકીસન એક ધણી શરમાલ માણસ હતો, તોખી જ્યારે તેનાં યોરો ધર ઉપર હકમત કરવા એક ધણીમાણીની ગરજ હતી એમ તેના એક બની દોરતે કહ્યું હતું, “સારે તેણે બીહતા બીહતાં પુછ્યું હતું કે, કેણેને તે પોતાની ધણીમાણી કરે! “કાંઈખી” તેના મીઠે જવાબ આપ્યો. બારી મેકરકાર સમાલ માની જે માણસ “કાંઈખી” પરણે તે ખરેખર વીપતીમાં આવી પડે, કારણકે એક શીયાસે એક માંદા પડેલા સીદને જે કહ્યું હતું, તે ખરેખરી સચ્ચાઈ સાથ આ પ્રકારનાં માનવીઓને લાગુ પડે છે. “હું જોઈ છું કે તારા શુદ્ધમાં ધણાં પ્રાણીઓ દાખલ થાય છે, પણ કાંઈખી પછાં પાછાં બાહરનીકડમાં જોતો નથી.” આ ન ફેરવાય એવું પગલું ભરે તે અગાધ સારી રીતે સાહેતેલી રાખજો; કારણકે, જો કે દુક વખતમાં તમે પસંદ કરશો, પણ તે તમારી છંદગીનાં છેડા મુખી વળી રહેશે. પેહલાં તો અમે ખુશ્કું લખીએ છીએ કે, જેમ નીચે લખેલી જાહેરખબર બાહર પાડનાર ધણી પોતાને સંપૂર્ણ સમજતો હતો, તેમ તમે પોતાનેથી ધારતા હોવો, તોખી એક સંપૂર્ણ ખુખીઓવાળા ધણીમાણી તો તમેને કદીથી મળવાની નથી. “એક જુવાન અદસ્ત, જેણે હમણાંજ ધર રખવાનું શરૂ કર્યું છે, તે આદાર અને પચીસ વર્ષની વયેની ઉમરની, પાંચ હજાર પાંડ કે તેથી વધુ દોહલવાસી, સારી કેળવાયેલી, સારાં ફેરસાં અને મજસુત બાંધવાવાળી, તેણીનાં બુટ વગર પાંચ શીટ ચાર ઈંચની જીસાઈ ધરાવનાર બાનું સાથ પરણવા માંડે છે; ધણી રોંગીની નહીં અને ધણી પાતલી નહીં, સફેદ સીધા મજસુત ઘોંટોવાળી, પતપતેરોતરી નહીં તેમજ કુંજરીની નહીં, પોશાકની અતીથત રોખીની નહીં

તેણી સુધઃ, અને થોડે ખરેએ ફાપી નીકલે તેની નારી નેહણે, કે ને તેણીના ધણીની સમઘી છુપી વાતો પોતાનાં દીકરામાં ઢાંકી રાખે અને નેથી તેણીને ધનાર ધણી (ઉપલી) નહેર ખજારનો આપનાર) પોતાનું સધળું દીક તેણીની આગળ પુકડું કરી શકે. ગરીબાઓમાં કરકસર, અને આ બાદીમાં ધટારો થવે બપકા ઓછો કરી ન્વળે, એવી એક ખાનું નેણી પરણવા છત્તી હોય તેણીએ વાધ. એ. ને આલગરમેનગરીનાં હેડ કારી હાઉસમાં પુછ્યું. તાં ૬૦-ને અહરમ્થી ઉપકા સધળા સુણા ધરાવનારી બાનુંને તદનજ લાયકનો છે, તે વિષે બેશીકર રહેલું.”

એનેજ મળતી વાત એક જૂદ વયની બાનું માટે દમારા સાંભળવામાં આપી છે, કે નેણીએ પોતાના એક કારભારીને શેહરમાં બઈ પોતા માટે એક ગાય ખરીદવાનો હુકમ આપ્યો હતો. તેણીએ તેને સખમજ્યું હતું કે, તે સારે દેકાણે ઉધરેલી, ચોખેરીના રંગની, સરસ ચાંમડીની, જુવાન, પીઠ આગમ્થી સીધી, અને ટકી કુદાવનું આનાકાની ન કરે એવી નેહણે; અને વળી તેની ડીખત દશ પાંચથી વધુ નહી હોય. કારભારી ને એક જુધ્ધો રકોટલેડનો રહેવાસી હતો, અને જેને પોતાની શેકાણી આગલ જેમ ગમે તેમ બોલવાનો હક હતો, તે આ સધળું સાંભળી બોલી ઉઠ્યો: “સારે તો મારાં બાઈ, હું ધાર” છું” કે તમે શું જાણ મંડીયે પડે અને એવી ગાય બજારની બોલને અરજ કરે, કારણ કે તે મેલવવાનો બીજો ઇલાજ કાંઈ નથી.”

“અ” સુખ શામાં છે? સતોષમાં. કેટલાં બધાં જાણ કરે છે, “અરે! ને હું તવંગર હતો તો કેટલો સુખી થતો!” એક અહરમ જે દોલતના રાજા ‘શાંસમાઈદન’ની પરાણાગત ચાખતો હતો, તેણે પોતાના મેળ/બાનને પુછીયું, “તમે એક સુખી માણસ હોવા નેહણે.” “—સુખી!” તેણે કહ્યું. “સુખી! હું સુખી! — સુખી!” “હા, સુખી!” “—ચાલો, હવે એ વાત બતાવો!” એક બીજા અમેરીકાના લખપત્રી બોને જેઠા એસતરનેબી કહેવામાં આપ્યું હતું કે આટલો બધો તવંગર હોવાથી તે ધણેા સુખી હોવો નેહણે. “કાંય?” તેણે જવાબ દીધો, “તમારાં કપડાં અને ખોરાક માટે શું તમોને મારી દોલતની સંભાલ લેવાનું ગમશે? કારણ કે, દોલતમદ હોવા છતાંબી હું એજ મેળવું છું, બીજા કાંઈ નહીં.” એક જુનો લખવાર કહે છે કે, એક ધણીયાંણી સાથે મોટી દોલત મેલવાથી તું તારું છુટાપણું બોલે છે. તેણી તારી ઉપર કરશે અમલ ચલાવે છે, અને હે બાહેરનો ખરચાણ હાથ રાખવાથી તુંને બીખારી કરી મુકે છે. જ્યારે ગરીબ બી-ચારે! તેણીની તે દોલત હોવાથી તું કયું કરી શકતો નથી.

“મારી બાપડીએ પોતાની કરકસર, હાપણ અને ધીરજથી મારી દોલત એકઠી કરી છે,” આ પ્રમાણે એક મોટી દોલત ધરાવનાર શખ્સને બોલતાં સાંભળી તેનો સાથી કહેવાઈથી બોલી ઉઠ્યો: “અને મારી બાપડીએ નહીં ધરતા ખરેચોથી મને બીખારી બનાવ્યો છે.” ને છેકરી પોતાના

બરધારને માટે મોટી રીત લાવે છે, તે પોતાના બાપનાં બપકાદાર થેરના બપકાદાર ચોખેળી લેતી આવે છે; થોડીજ એવી છેકરીએ ગરીબાઓમાં સંસાર ચલાવી બાળતી દર્શો. જેમ દોલત માટે નહીં, તેમ ફક્ત ખુબસુરતી માટેજ એક નારને પોતાની ધણીયાંણી કરવામાં હડાપણુ નથી. જેમ આપણાં ધરનો કે મુશકનો દેખાવ ગમે એવેળી યુ-હોય, તોથી દરેકજ નેહણે છીયે તો એક સરખો કંટાળો ઉપખરે એવે લાગે છે, તેમજ સુંદર સદ્યુજો વગરની ખુબસુરત નાર પણ ઘઈ પડે છે. આજની ખુબસુરતી કામે સાધારણ થઈ ન્યય છે, જ્યારે સાધારણ મેહરામાં પ્રગટી નીકળતી બલાઈ વખત જવે વધુ અને વધુ ખુબસુરતી આવતી ન્યય છે.

ગમે તે થાય, પણ એક ભેવકૂક રીતે તો કદીથી ત-મારી છંદગીનો સાથી કરતા ના. જે ધણીયાંણી સાધારણ તર્ક શક્તીથી ધરાવતી નથી, જે પોતાની સાધારણ મુશ-કેલીયાંતો દુર કરી શક્તી નથી, અને જેને દોષથી રીતે તેણીના ધણીની સાથી કહેવાય નહીં, તેણી ધર ચલાવવામાં મદદ કરવાને બદલે જમટો અટકાવ કરે છે. જય-દીથી કે મોડેથીથી એક થેરનો કારભાર સાંની સ્ત્રીઓના હાથમાં આવી પડે છે; માટે તેને તરતું રાખવું કે દુખાડી દેવું એ તેમની શક્તી ઉપર તણ રહે છે. એક નારી સ્ત્રીને પરણવાથી એક માણસ વીપત્તીના પંજમાં સપડાય છે ખરે, પણ ને એક સુખ સ્ત્રીને પરણે, તેને માટે તો કાંઈજ આશા નથી.

ખરેખર, એક પુરૂષે ધરની કારભારણ, કે બજારમી મેળવવા કરતાં પોતાની ધણીયાંણીમાં એક મીત કે સાથી મેળવવી વધુ સારી છે; તોબી જે છેકરી પોતાના બરધારની કુરસદના વખતની સાથી થવા સાથે તેણીનાં ધરનેબી સારી સ્ત્રીતીમાં રાખી કે રખાવી શકે છે, તેણી પોતાના બરધારને ખરેખરી દોલતજ ધઈ પડે છે. ‘થેકરી’ સ્ત્રીએ માટે કહેતો હતો કે “આપણું (પુરૂષોને) ધણું ખર” ને નેહણે છે તે એક નમ્ર, આપણું વખાણનાર, હસ્તાં મુખમાંની, ગાળાને ચાહનારી, સારી ચાહ બનાવી બાળનારી સ્ત્રીએ છે.” આજર આજતાં તે એક ધણીયાંણી માટે લખે છે કે, “તેણી તમારે માટે અને તમારાં મીત્રોને માટે ખેચાણુ કરનાર” ધેર બનાવી શકે એવી હોવી નેહણે, તેણીને માટે એવું કહેવાનું નેહણે કે નીસીસ—કેવી સરસ ન-મુનેદાર ધણીયાંણી છે! ને તેણી પોતે હુશીયાર નહી હોય તો કાંઈ નહી, પણ બીજાની હુશીયારીની તો કદર જુનનારી તેણી જરૂર હોવી નેહણે. રમુછ અને હસમુખી તો હોયીજ નેહણે, ક્ષરણીએ ને સ્ત્રી કોઈ દીને હસતી નથી, તે, ફુનિ-યાનો સૌથી-મોટો બોલે છે. લાડ બીક-સચીક પોતાની ધણીયાંણી માટે કહેતા હતા કે, તેણી સૌથી સખ દીકાદાર પણ એક નમુનેદાર સંપૂર્ણ મોહદાર હતી.

છેલ્લે, અને લાડ બરહીએ પોતાના દીકરાને આપેલી શી-ખાણુ આ નેજે ઉતારી લઈયે છીયે: “જ્યારે તું મોહાની

મેદરખાનીથી જીવાન વધમાં આવે, હારે વારી ધણીયાંથીને પસંદ કરવામાં દુરબંદેશો અને સાવચેતી વાપરજે, કારણકે તે મધેન તારા જાણીપણું સુખ દુઃખ ઉપજ થયે; તારી છંદગીનું તેજ એક કામ છે, કે જેમાં એક વખત તે જીવ કાઢી તે આખી છંદગી પરતાવામાં જુને કહાડી પડશે. તેણી છેક ગરીબ નહીં દોષી નેહાયે, કારણકે જનરમાંથી ફક્ત એકચાઈ કાંઈ ખરી કરી શકતી નથી. વળી દેવલતને ખાતર કોઈ હલકી જીનીયાની બદલુરત સ્ત્રી સાથે પણ નેહાતો ના, કારણકે તે બીજાઓમાં ધીકાર અને તારામાં નાપસંદગીનું મુળ આસ્તે આસ્તે પકડશે. અલગતાનાં કદતી સ્ત્રી, કે મુખે આપડી સાથે તારી છંદગી નેહતો ના, કારણકે પેહલાથી તારી એલાદ વેંદીમાંની થશે, અને છેત્રી જુને વારંવાર શરમમાં નાખશે, અને તું ધમ્મશર કે તેણીની જાણવાની છબ ન હશે તો વધુ સાથે. તું તારી મોટી દીલગીરી વચ્ચે રોપી કહાડશે, કે જ્યારે તો પછાન મોઢું થઈ ગયું હોય છે, કે એક મુખે સ્ત્રીના જેવું કંઠાને ઉપનવનાર ખીચું કાંઈ નથી. ” સૌથી અગત્યનું એ છે કે, હમેશાં જીવાન પુરોએ પોતાનાં મગજમાં દસાવતું નેહાયે કે, તેમનાં ધરનાં સુખને આધાર એક સ્ત્રીની ખુબસુરતી કે દોષત ઉપર નહીં, પણ તેણીની ચાલચલણ ઉપર રહે છે. વાંઘિને મારે દરજીયર કરનારી હેતવંતી સ્ત્રી મુલાની ખરેખરી મેસલ બધેસ છે, અને તેને નાજવી રાખવાની દરેક જીવાનીમા કે દહ ધણીઓની ફરજ છે.

હમખાઈ.

રાંધવાને લગતું.

આરાશોટની બીસકીટ—આરેશ તરત માખણ, છ ઇંડાં, આરેશ રતલ આટો, છ આંદરસ આરાશોટ, અને આરેશ રતલ ખાંડ—માખણને ધૂળને મલાઈ જેવું બનાવો, ઇંડાને કંઈ ચઢાવી તેની સાથે મેલવો, પછી આટાને ધીમે ધીમે અંદર નાંખી એકરસ કરો. સઘથી મેલવણી સારી પેઠે હુંડાય પછી તેમાં આરાશોટ અને ખાંડ નાંખો, હાથમાર બીસકીટ જીવવાના પવરના “લીન”પર માખણ લગાડી તેપર હપ્પી મેલવણીના ઉપવાના નેહસા કદતા નાના નાના કંકા છુદા છુદા દેડ બીસા બહીમાં જીવવા મુકો.

આરાશોટનું પુડીંગ—ચાર આંદરસ આરાશોટ, નજ પાંચેર દુધ, બે આંદરસ ખાંડ, લીંબુની છાત, છ ઇંડાં. ચોટાં દુધ સાથે આરાશોટને મેલવો, બાકીનાં દુધને કહાડી તેમાં ખાંડ, આરાશોટ, અને લીંબુની છાત નાંખી બા કલાક સુધી ચુકાપર ઉકલવા દેવો; આખી વખત ચુકાપર હીસવ્યા કરવું, પછી અંદરથી લીંબુની છાત કહાડી નાંખી ઇંડાંની દાઢને બરાબર દોડવી અંદર એકરસ કરવી; એક પવરના મીઠાને માખણ લગાડવું, અને જ્યારે સઘું તેવાર થાય છે ઇંડાં સફેદીને કંઠણ કંઈ ચઢાડવી ઉપલી મેલવણીમાં દેડ તેને મોઢમાં નાખવું. મોઢ પોણું બરાબ લાંબુ ધીન દેડવું, અને ગરમ બહીમાં વીસ મીનીટ જુવવું. કહાડયા પછી તરત ખાવામાં લેવું.

નાણુ.

એક ઈરેક્ટીવની લખેલા અનઅન્ય નેત્રી વાત.

(તેના પોતાના મોડામાં.)

પાતો શરૂ કરતાં “યેમ્સ ડીલન”માં થયેલી મોટી ચોરીનો હક સાર અને આપું છું. “યેમ્સ” નહીની દક્ષીણ દીસાએ યેમ્સ ડીલન નામનું મુદર નાનું ગામનું આવેલું છે. લાંબાં ઘણાં ખરાં ઘરો “લંડનના” મેમારીઓ અને દલાલોનાં છે. આવાં એક મોટાં ઘેરપર (જે એક પૈસાદાર દલાલનું હતું) જીરાઓની નગર ખેંચાઈ અને એક રાતના તે ઘેરનાં માણસોની ગેરહાજરીમાં ધણીજ ચાલાકાથી તેઓ દાખલ થયા અને ધણીએક કોમતી ચીજો ચોરી ગયા. આ ચોરીથી લોકોમાં ધણી ચક્રચાર તે વખતે થઈ હતી, કારણકે તે ધરનો ધણી લોકોમાં ધણો ભણીતો માણસ હતો, અને ચોરાઓની મતા હબ્બેરે રીપોર્ટની કહેવાતી હતી. આ મતાને ધણો ખરો ભાગ રૂપાની રકાથી, ખરેસાત, કેટલીક જાતનાં કોમતી ઘડીઆલા, ચાર “એપ્રિલ પેન્ટ” કાપેલાં પીકચરો, અને ધણીક કોમતી તકલી કામતો હતો. ચોરોને પકડવાની દરેક સુકતી રચવામાં આવી, અને તે ઘેરના ધણીએ ફક્ત પીકચરો મેળવી આપનારને ૫૦૦ પાઉન્ડનું ધનંતામ આપવાને બહેર કાઢ્યું. પણ આટલું છતાં તેઓ કાંઈ પણ પતો મળ્યો નહી, અને જેઓને શકપરથી પકડવામાં આવ્યા હતા, તેઓને પુરતી સાક્ષી નહી પડ્યાથી છોડી દેવામાં આવ્યા.

જોકે આ “કેસ” સાથે મને કાંઈપણ લાગતું વગરનું ન હતું, તોપણ મેં તેની અંદર ધણી કાળજી રાખી અને ધણી આતુરતાથી ચોરીસની હીજયાત તપાસવા લાગ્યો, કે તેઓ આ જુઆઓને પકડવામાં ફતેહ પામે છે કે નહી; પણ તેઓ તેમાં નીષ્ફળ થયા, જેથી આસ્તે આસ્તે ચર્ચા નરમ પડતી ગઈ અને લોકોનાં મનમાંથી તે વાત વીસરાતી ચાલી. એક વર્ષ પછી લંડનનાં ન્યુસપેપરમાં નીચલી બહેર ખબર આવ્યાથી તે ગામમાં પાછી ગાખડ થવા લાગી.

“—જોના મુલામ, સંભાળને, યેમ્સ ડીલન યાદ રાખજો.” બાહેરનાં લોકોનાં શક ઉશકેરવાને આમાં કાંઈપણ ન હતું, પણ પોલીસને લાગ્યું કે આ બહેર ખબર કાંઈ પણ રીતે ચોરીની સાથે સંબંધ ધરાવે છે. આથી નેલાતાપ સઘથી દુશીયાર ઈરેક્ટીવોએ પોતાની બનતું કર્યું, પણ

તેમાં નીપજતા શીવાએ તેઓને કાંઈ મધ્ય નહીં. તેઓ એટલીજ ખમર લાગ્યા કે, જાહેર ખમર કોઈ સ્ત્રીએ સુ-કાવી હતી, એકે તેણી કેવી હતી તેનું કાંઈપણ વર્ણન લાવી સક્યા નહીં; હવે જ્યારે ડીટકડીવા હારી બેઠા, સારે વાત પણ પાછી બંધ પડી.

આ ચોરીને બે વર્ષ થયા પછી હું એક દીવસે નવે-ખમર મહીનાની અતીશય યંડી રાતનાં, એક મોહકામાંથી પસાર થતો હતો. વરસાદ થયો પડતો હોવાથી કોઈ પણ લોક નહોતો પડતું નહોતું. એકાએક, જેવો હું નીચી મુ-ડીએ આગતો હતો, તેવામાં કોઈએ મારો હાથ મળ્યું પકડ્યો અને ધુલતે સાથે બોલ્યું કે “તમારું નામ—” છે, અને તમે ડીટકડીવા છો, નહીં વાર ?”

એક આંચકો મારી હું તેના કપાળમાંથી છુટ્યો અને બે-લનાર તરફ ફરીને બોલ્યું તો તે એક સ્ત્રી માલમ પડી. તેણી ચીરેહાથ, લાંબી અને મુઠ્ઠાક જેવી હતી. તેણીનાં કપડાં વરસાદથી તદન બીજાઈ ગયાં હતાં, અને ટાંચી દરર કાંપતી હતી. તેણીનાં માથાંપર શાલનો નાનો ટુકડો વીરાળો હતો, અને હું તેણીનું મોં જોઈ ન સકવાથી મેં પુછ્યું:

“તમે કોણ છો, અને મારું નામ તમે કેમ જાણ્યું ?”

તેણી આંધી ઘેલીની માફક ખડખડ હસવા અને હાંસવા લાગી. પછી તેણી બોલી: “હું એક અણનું મુઠું” છું અને થોડાજ વખતમાં મુલેકું થઈ જઈશ. આજ મારી હકીકત છે અને એટલુંજ તમને મારે વિષે જાણવું જોઈએ. તમને હું કેમ જાણ્યું” છું તે કહેવાની જરૂર નથી. હું તમને જાણ્યું છું અને તેજ બસ છે.”

આવી તેણીની આંધી હું થયો અનન્ય થયો. તેણીનાં દુઃખથી મુઠાક થયેલા દેખાવ એકે જોનારને ધુનરી છુટે એવો હતો, તોપણ અગાઉ જોયેલા મુખી દીવસોની જવાબી આપતો હતો.

“વાર, તમે મારી પાસે શું માંગો છો ?” મેં તેણીની આંધી કંગાલ હાલત પર દયા લાવી માયાથી પુછ્યું.

“હું તમને વેર લેવા છું” તેણીએ જવાબ દીધો.

“એટલે, તમે શું કહેવા માંગો છો ?”

“મારી સાથે આવો અને તમે જાણશો.”

“જ્યારે તમે મને કહેતાં નથી કે તમે કોણ છો, અને શું માંગો છો, સારે હું તમારી સાથે શું કામ આવું ?”

“તમે શું મારેથી બીછા છો ?” તેણીએ પુછ્યું.

“નહીં ?” મેં જવાબ દીધો, “હું નહીં ધારતો કે હું કંઈ પણ અવતાર માણસ યા સ્ત્રી બીહતો હોતું.”

“સારે મારી સાથે આવો.”

“તમે જ્યાં મુખી મને કહો નહીં કે તમે શું માંગો છો, સાંસુધી એક જરા પણ હું ખીસવાનો નથી.”

તેણી જરા નજીક આવી, અને પાસેની જતીને ઉભસ તેણીનાં મોહકાં પર પડવાથી મેં જોયું કે તે મેહરો ઉઝળો ફક જેવો હતો અને આંખોમાં પણ ઊંઘ ખાડા પડેલા હતા.

“લનડનની પાસેનાં “થિમ્સ ડીલન”ની ચોરી ચોરી તમે કોઈ દીવસે સાંભળ્યું છે ?” તેણી બોલી.

આ સવાલ મને એકદમ ચોકાવવાને બસ હતો. “હા,” મેં આતુરતાથી જવાબ આપ્યો, “તેને વીશે શું ? પણ જરા છાયામાં આવો” મેં વધાર્યું, અને તેણીના હાથ પકડી દરવાજાના ગાળામાં લઈ ગયો.

“અરે, મારે વીશે એટલી બધી તસદી ના લેવો” તેણી બોખરા સાથે બોલી, “વરસાદથી મને કાંઈ પણ ધન ય-વાની નથી. ફક્ત મારાં અંગરની એકજ નેમને વાસ્તે હું અનુકું, અને તે ખાસ થયા પછી આ દુનિયામાં વધારે વાર રહેવા પામીશ નહીં; અને સારે તમે મને થસડી નાખજો, અને હું જલદીથી છુલાઈ જઈશ.”

મને લાગ્યું કે તેણીનું માથું ઠેકાણે નથી, અને તેણીને શાંત કરવાને માટે હું બોલ્યો: “આટલાં બધાં નાશીપાસ થઈવાત ના કરો. હું જોવું છું કે તમે આજીવી છો, પણ મને લાગે છે, કે તમને પુરતો ખોરાક અને ગરમીની જરૂર છે. તમે તદન બીજાઈ ગયાં છો, વાસ્તે મારી સાથે આવો અને સારું જેવું ખાનું લઈ સગડી આગ્રહ ગરમ યાવો. કાલે હું તમને કોઈ હરિપટામાં લઈ જવાની કોશિશ કરીશ.”

વળી પાછી તેણી ઘેલીની માફક હસવા લાગી.

“કેટલાંક વર્ષો પછી, તમેજ પેહેલા રાખસ છો કે જો-મારી સાથે માયાથી વાત કરી હોય; પણ મને કાંઈ ખો-રાક વા ગરમીની જરૂર નથી. મારી લાગણીઓ તદન મરી ગઈ છે. ફક્ત હું મારી એકજ નેમને વાસ્તે અનુકું અને તેજ વાસ્તે આજે મેં તમને ઉભા રાખ્યા.”

હવે તેણીની સાથે વધારે વાર તકરાર કરવાનું યોગ્ય ન લેતાં હું બોલ્યો:—“વાર, પણ “થિમ્સ ડીલન”ની ચોરી તમે શું કહેવા માંગો છો ?”

“એક માણસ કે જેનો તેની અંદર થયો ખરો હાથ હતો,” તેણી બોલી, “તે એક થયો દુષ્ટ ચંડાળ છે, અને ચોતાના સોજતીઓમાં—જોના મુલામ તરીકે જોડાયા છે.”

જેવું મેં આજે સાંભળ્યું તેવો હું પાછો ચોકાવો અને આતુરતાથી પુછ્યું: “તમે લનડનનાં ન્યુસપેરમાં કોઈ દીવસે જાહેર ખમર આવી હતી ?”

“હા,” તેણીએ જવાબ દીધો, “હા, મેં આવી હતી.” તે માણસે મારી અંદામીનો નાશ કર્યો છે, અને તેના દુઃખનોના હાથમાં તેને પકડી આપવાને હું ઈતમર છું.”

“તે હમણું ક્યાં છે ?” હું બોલ્યો.

“અંદીથી કંઈ દુર નથી, જ્યાં તે પીધાની જાગમાં પડેલો છે. આજે રાતનાં તેણે મને શરમ ભરેલી રીતે ગાળો દીધી છે, અને આંધી ખરાગ રાતે તેણે મને ઘેરમાંથી મારે કડી મુઠી અને મારી આંધી કાલીવતનો છેડો લાવવાને હું નહીંમાં પડવા જતી હતી, પણ તમને જોવાથી મેં મારી ધારણા ફેરવી. મેં તેને ધણી વાર ધમકી આપી છે, પણ હવે હું ખચીત મારું વેર લઈશ.”

“શુ” તમે એમ કહે છે કે ને પીધાની જીવનમાં છે ?” મેં પુછ્યું.

“હા, નેમ જો ન હાય તો કાંઈ પણ માણસ તેને છ-વતો પકડવાને શક્તીવાન થાય નહીં, કારણ કે તેનામાં એક યોગ્યાના જેટલું જોર છે, અને ધણું ધાસ્તીજરેકું માણસ છે; જો તમે આવો તો હમણાં ધણી સેદ્યાદ્યથી પકડી શકશો.”

જેની રીતે હવે પગલું બસવું તેના પીધારમાં હતું પડ્યો. જો હું એકેએ જાઉં તો આ ધાસ્તીજરેકા માણસને પકડવામાં નીપજળ થાઉં. વળી જો હું દીકરું કે તો તેને પકડવાની તક ખોદી દેજો; તેથી તે સ્ત્રીને મેં આગળ આગળ ચાલવા કહ્યું, અને હું પછવાડે ચાલ્યો. તેણી એક પણ બોલ બોલ્યા વીના ચાલ્યા કીધી, અને પા કલાકમાં એક અતીશ્ય અધારમાં ખુલ્લું આગળ જમી રહી.

“આ યુવામાંથી ઉપર જવાનું છે” તેણી આસ્તેથી બોલી. “આ જગા સર્વના દર છે, અને તેથી આપણને સં-ભાળથી જવું નોંધ્યો.”

હું નહાણો હતો કે આ સર્વના દરમાં સંભાળથી જવું નોંધ્યો, તેથી થોડીક પગ ચોલી એક પોલીસના સીપાઈને જતો બોલાવ્યો, અને તેને રુકમાં મારી વીગત કરી, બીજા યજ્ઞ ચાર માણસને બોલાવવા ગોકર્યો. તેની પસંદી બે-ડીઓ સેવાને પણ હું ચુક્યો નહીં. જ્યારે તે માણસ મારા કુકુડો બળવવા ગયો, ત્યારે તે સ્ત્રીને મેં આગળ ચાલવા કહ્યું. આધારમાં તરેસાં દમને સેદ્યાક વાર ચાલ્યાં, પછી હમણે દાદરનું બારણું મધ્યું અને ઉપર ચઢવા માંડ્યું. હમે નીચે માંજે ગયાં; મેં મીનખતી સમગ્રાથી, અને તે સ્ત્રીએ ગમ્ભીરમાં ફરફાં મારી એક કુંચી કહાડી બારણું ઊંધાડ્યું.

“તમે અદર જાઓ” તેણી આસ્તેથી બોલી, “તે છે નાંકે પડેલા છે.”

મેં તેણીને ચેદનાં જવા કહ્યું, પણ તેમ કરવાને તેણી નારાજ જાણી, અને પાછી ફરી જતી રહેવા માંડ્યું; પણ મને કાંઈ ભતતી દમગથાજી જાણી, જેથી મેં તેણીને તરત ને ઓરડાને છેક નાંકેનું બારણું ઊંધાડવા કહ્યું.

તેણીએ તેમ કર્યું, અને હું નગરીકનો નગરીક રહ્યો. ઓરડા મોટા અને સારા ચણગારેલાં હતાં, ટેનસની ઉપર એક બતી બજતી હતી, અને દેવાજ પર નક્શીકામ અને “ઓર્થિક પેન્ટીંગ”નાં પીકચરો રાખેલાં હતાં, જે મેં તરત “પોન્સ ડીવન”નાં પીકચરો તરીકે ઓળખ્યાં.

હવે હું વધારે વાર ને સ્ત્રીની ઉપર શક લઈ જઈ જા-કો, કે જેણી જેવા હું ઓરડામાં દાખલ થયો કે જગ-દીથી આહરે સહી ગઈ. ઓરડાની એક બાજુએ મને બી-ખાંડું મુકેલું દીસ્યું, કે જેની ઉપર એક માણસ પડેલો હતો. તેણે ફેલેનમનું ખદીવાન, પાટલુન, તથા મોળાં પેટે-લેલાં દંતાં, પણ પગમાં જુદાં ન દંતાં. તે એક જગરદસ્ત મે- માણસ હતું, જેની ઊંચાઈ છ ફીટથી કમી ન હતી. તેની ચામડી ધણીજ કાળા રંગની, અને મોટી કામી મુઠા

અને દાઢાકી હતી; તેની આંખો ત્રીણી કાલી અને ચઢકતી હતી, અને કાંઈને કીકાને જોતો હોય તેમ દીસતું હતું.

આવા અન્યથા જેવા માણસને પકડવાની હોશમાં મેં બેકી હાથમાં લઈ બીજાણાં તરફ કંદકે માર્યો, પણ તેને નીરાધાર સમજવામાં મેં મોટી ભુલ કીધી. વીજળીની કડપથી તે મારી પર આવી પડ્યો, અને હું તેના બારથી નીચે દબાઈ ગયો, અને હાથમાંથી બેકીએ મરીક પડી ગઈ. તે એવો તો એકાએક મારી પર આવી પડ્યો, કે તેની સામે થવાની મને કાંઈ પણ સુધ રહી નહીં, અને તે જગ-રદસ્ત હુઆના ધાથે હોંજા હું નીરાધાર થઈ પડ્યો.

ગુસ્સાથી લાલ પાંચો થઈ તેણે મને મરદનમાંથી પકડ્યો, અને માટ્ટું માથું જમીનપર અક્ષાળવા લાગ્યો. હવે મને મારી છ'છળીને ચારતો લડત ચત્તાવથી પડી : જેમ તેમ કરી મેં મારો જમણો હાથ છુટો કર્યો, અને મારાં મધમાં જોરથી તેનાં મોંપર એવો તો જોરથી ફટકો લગાવ્યો, કે તરતજ તેની નસકોરી ફુટી લોહી મગગ મારાં મોં પર પડ્યું અને મને આંધો આંધો જાનાવ્યો. તે સમયથી મારી સરકા-ચમાં આવી પડ્યો, કારણ કે એક નો તેણે મને મજબુત પકડ્યો હતો, અને બીજું તો, મારા બીજા “ઝોરકેતો” મને પુરો અડચણમાં નાખ્યો હતો. મને આ પંજે લાગ્યું કે, મારી છ'છળી અણીપર ચઢકતી હતી, કારણ કે તે અડધી થોરે સક્કસ દર પળે મને વધારે ને વધારે શુભગાવતો હતો. પણ નધારેથી મદદ મને આવી વળતે એક જણ તરફથી મળી : તે સ્ત્રી—તે મુડદાક ઓરડા—હમણે આવી તાલતમાં જોયા ત્યારે બેકીએ જે જમીનપર પડેલી હતી તે ઉચકી અને તે માણસને પેદશાવી. આથી તેનો મીનસ બેવડો ગયો, અને મને છોડી તેણીની તરફ ચોક્કસ માર્યો કે—“આ તારા જ કામ છે ત્યારે !”

એક પળમાં હું કબો થયો અને મારા ખેડદમણ કહાડી નાખી તેની તરફ ગયો, કારણકે તે તે કાગળ ઓરડાને દેવાજ સાથે ચોંપી શુભગાવી મારી નાખતો હતો. મેં કમરમાંથી પકડી મસગ્યો, અને તે સ્ત્રી જમીનપર દગ થઈને પડી, ત્યારે તેણીનાં મોંમાંથી લોહી અતીશ્ય વહેવા.

હજુ પણ તેને એમજ પકડી જેમ તેમ મોટી હીએ હું તેને બારણાં આગળ મસકી લાગ્યો, પણ તે જોર આગળ મારેથી રહી શક્યું નહીં. પોતાનાં સપ જાણથી ને મને ઓરડામાં લઈ ગયો, અને સમકી ના-ઈ ગીયો ઉચકવા ચત્ત કરવા લાગ્યો; નેની મત લમ મેની મત એક બારી કોરોશથી મેં તેને જોળ મદક ફેરવ્યો, જેથી હમે બેવ નીચે પડ્યા; પણ આ વખતે તે મારી નીચે આવી ગયો હતો, પણ હમે કરી પોતાના હાથ બધાર કહાડ્યા અને જગા જોર કરી લઈ ઉભો થયો. અને મને નાખી દીધો. પણ જેવો તે કાંધો તેવોજ હું પણ ઉડવાને શક્તીવાન થયો, અને એક વાર ફરીથી અમે એક એકના તોફા પીસવા લાગ્યા.

૧. એ પોતાની જ તારીફ, પોતાના જ વીચારો, વાતો અને કા-
મોથી ભરેલાં હોય છે અને જેની પર લખતાં હોય તેને પુ-
છાવેલી જાણતોના તદ્દન અપાઝા કરવામાં આવે છે. કેટલીક
વેળા આપણે એકાંતે મળ્યો છીએ, જેઓ એક પળવાર પણ
પોતા સીવાય કોઈનો વીચાર કરતાં નથી અથવા ખેલતાં
નથી. તેઓ પોતામાં જ એટલાં મુદ્દાપત્રો હોય છે, પોતા-
ને જ વીચાર એટલો વહાલો હોય છે કે, તેઓને સ્વપ્ન પણ
નથી કે તેઓ બીજાઓને કેટલાં કંટાળાભર્યાં થઈ પડે છે.

તમારાં કાગળોમાં જોત જોત લખતાં ના, જે તમને ક-
હેતું હોય તે હુકમાં અને બંને તેટલું બરાબર લખજો, ન-
કામાં તાહેલાંથી તમારાં કાગળો ભરતાં ના.

“જે કોઈ પોતાને હકમાં કેમ રાખતું તે જાણતો નથી,
તે લખી જાણતો નથી;” એક જાણીતો લખનાર આ મુ-
જબ કહે છે, અને એ સખાણમાં ખચીત ઘણી અચ્ચાઈ
સમાયેલી છે.

કાગળને ઘણી જુદી જુદી માત્રામાં લખાય છે, જેવાં કે
ઉપકારનાં, ફપદારનાં, ઊમાસાનાં, માણીનાં, સલાહનાં વગેરે,
જે દરેકને લખવા માટે થોડેસ રીત હોય છે; વધારે સા-
ધારણ લખનારાં કાગળો દોસ્ત આમનાય પર લખાતાં કાગળો છે.

આ છેલ્લાં જાણનાં કાગળો લખવાનું કેતું ખુશતુમાં હોય
છે કે કંટાળામાં એક જાણ પર અથવા આપણા દોસ્ત આ-
મનાય પર કાગળ લખવાનું કેતું મનનું લાગે છે? તે કા-
ગળને ખચીત આનંદકારક થઈ પડે છે, અને સારાં લ-
ખેલાં હોય કે ખરાબ હોય, તે છતાં એકસરખી રીતે આ-
વકારક થઈ પડે છે. આવી રીતનાં લખેલાં કાગળો લ-
ખનાર એક વહાલા દોસ્તને મળી તેની સાથે વાત કરવા
બરાબર છે. તેમાં જાણે આપણે વાત કરતાં હોઈએ તેમજ
લખાય છે, કંઈ પણ ગેરસમજૂતી થવાની બીજક વગર
આપણી સાગણીઓને પુર જોશમાં બહાર કઢાવે છીએ.

એક મોટો લખનાર બસામણ કરે છે, કે કાગળને છુટ્ટી
અને મોઢાં બંને લખવાં. પણ જે રાતનાં લખ્યું હોય તે
સહવારનાં પાછું વાંચી જોતું, અને જે આપણી અક્લ ના-
કયુષ કરે તેને આતંત્રમાં ફેંટી ફેંટું. એક ખરાબ કાગળ
જુલાઈ સકાય, અથવા કોઈની રીતે માફ થઈ શકે, પણ
એક ખરાબ અક્લર કદાચ જુલસાઈ સકાય અને કદાચ જ
માફ થઈ શકે. તે લખનાર આગમન વીચાર કરવાનો લખનાર
જો છે, તેથી આપણે એવડા વાંકમાં આવ્યો છીએ. બોલો
હકી જય છે, લખાણ રહી જય છે. તે જ લખનાર સીઓનાં
કાગળો વીશે જોતતાં લખે છે, કે “તેણીનું કાગળ ગમે
એટલું મોડું હોય, પણ તેણી સૌથી છેલ્લાં પોતાના સૌથી
વાહલા વીચારો દરશાવે છે.” સૌથી સરસ સીજ છેલ્લે
મુઠી રાખતી એ તદ્દન સુદરતી અને ખુશતુમાં વીચાર છે.
વધી એમ પણ કહે છે, કે સીઓનાં એક બીજા નજવાઈ એ
છે, કે તેઓને તાજે કશું લખ્યા વીના ચાલતું નથી.

ઓરસેડ.

તેહઓ.

કાગળ લખવા વીશે થોડીક સુચના.

એવો કાચો રાખજો કે જ્યાંએ લખ્યા અથાઉ કાગળો
કાઢી નાખતાં નહી, પછી તમારે માટેની ગમે એવી કામ-
જામરી ખમર આપવી હોય, તોપણ તે છેલ્લે મુઠી રહેવા
દેજો. એછામાં એછું પેહલું એક પાનું કાગળમાં તમે
પુછાવેલા સવાલોના જવાબો આપવામાં રોકજો, અને જે
ખમર આપો તે માટેના તમારા વીચારો જણાવજો, ભાર-
પછી જ તમારે માટે જે લખતું હોય તે લખજો, આવી રી-
તનાં લખેલાં કાગળો હમેશાં વાંચનારને મુઠી કરે છે, કાર-
ણકે તે જતાવે છે કે તેઓનાં કાગળમાં કાલજ લેવામાં આવે છે.
હમેશાં ભારે તમારી પોતાની જમણ મારતાં સખાણ રા-
ખજો. ઘણાં કાગળોની મુખ્ય ખામી એજ હોય છે કે તે-
રણ

એક બારીસ્ટરનાં બાપણની ખુબી.

સ્વીની નામે કેનેડાનો એક બારીસ્ટર માણસનો ખવાસ ઘણો બઢી પીછાણી શકતો હતો, અને બેવાની શકતી પણ તેનામાં ઘણી લીક્ણ હતી. કાંઈ પણ ચીજ બારીસ્ટરની બેવામાં નેની નજર ચુકતી ન હતી. એક મુકદ્દમામાં રાજા-યસો હોય તે વેળા, જેમ એક બીલાડી ઉદરની તપાસ કરવા કરે તેને, તે બુ-રિને તપાસવા કરતો, અને વારંવાર

પેતાની તકરારનો એકદમ છેડા લાવી, જુરીને તે આજદ પર વીચાર કરવાનું સોંપી તેનાં કુલને અચરતીમાં નાખતો હતો. તે કહેતો હતો કે “એક વેળા જુરીને આપણા વીચારો તરફ વજણુ લેતી બેવા પછી દમ તોડવાનું અને વખત ચુમાવવાનું કું? કામ? જુરી મારા હાથમાં આવી છે કે નહી તે હું તરત બાણી શકું છું. તે વેળાએ હું એકદમ અટકી બઢું છું, પછી મારું બાપણુ ગમે તે આકારમાં પુરું થવું હોય. હું તો માનું છું કે એક કુસ તેનો મુકદ્દમા છતવા મારે એક વકીલને રોકે છે અને નહી કે તેની બાપણુ કરવાની શકતી દેખાડવા મારે.” આ મોડા બારીસ્ટરની નવાઈ-જેવી શકતી થોડાં વરસની વાત પર મોનનીમમાં ચાલેલા એક યુનને બઢતા મુકદ્દમામાં સારી રીતે દેખાઈ આવી હતી. મીં સ્વીનીને ખુનીના બચાવ મારે રાજામાં આખ્યા હતો. સરકાર તરફથી બંદીયાન સામેનો મુકદ્દમા ધબોજ સ્પષ્ટ આકારમાં ખુદેખુદે દેખાડવામાં આવ્યો હતો. બચારે મીં સ્વીની જુરી આગળ બાપણુ કરવા મારે ઉઠ્યા ભારે તેવને ઘણી સંભાળથી, સાદીમાં દેખાડેલી ખરી બીનાએ મારે અથવા તેને લગતા કાપદાએ મારે મોત્રવાનું અખાડા દીધું. તેવણે બતાવી આપું કે, જુરીના બાર માણસો જેઓ તેઓના એક મનુષ્ય બાપજીધની છંદગી મારે અબીપ્રાય આપવાને લાં બેઠા હતા, તેઓ પર કેટલી બચવીત બચાવદારી આપી પડી હતી. તેવણે ઉમેરણું કે, બંદીયાનને યુનેહગાર રેવવાથી તેની પર નહી પણ તેનાં કુટુંબ પર મોટી આક્રમ આપી પડશે. તેવણે જુરીને એક પળવાર વીચાર કરવા કહ્યું કે ઉલ્ટો બંબીપ્રાય આપવાથી તે બંદીયાનની ધણીઆણી અને તેનાં નાનાં બચ્ચાંઓપર કેવી અસર થશે.

ભાર પછી તેવણે હેરાત કરે તેવી કળાથી અને ઘણી છટા-દાર બાપમાં તેનાં લાગતાં વજમતાંનાં દુઃખનું અસરકારક બધાન કર્યું. તેવણે તે યુનેહગારનાં ધરનો ખીતાર જુરી માણસોની આંખ સામે મુક્યો. તેની સખુરીવાલી અને હેતવતી બાપડીને તેણીનું કામ છેડી, તેના વરને આપવો. બેવાને ખીતાવુર દીક્ષે રસ્તા પર રોકમાં કરતી, દુરથી તેનો આકાર પેદેદો બેવાને અને આપતાને વાર ગરમ ગરમ બોળન તેને આપવાને આપુરતાથી રાહ બેતી તેઓને દે-

ખાડી આપી. તેવણે ત્રણ ગોવાળી માણવાનાં છોકરાંઓ દરવાજાના જુના દીંચકાપર બેસી તેઓના “પપા”ની રાહ બેતો ખીતારમાં.

આટલું બોધ્યા પછી બારીસ્ટર સાહેબે બેવાનું દે, જુરી-માનો એક મુકદ્દમાની પેતાને આપવું દ્યકું અટકાવી શકતો હતો, અને તેની આંખમાં સેહેન બીનાશ પણ બઢાતો હતો.

તેવણુ આથી થોભ્યા. પછી તેઓ તરફ ફરી પેતાના બંને હાથો લંબાવી, જેમ એક બચ્ચું તેના બાપને કાઢવા-વાશા કરે તેમ મુકદ્દમાની સમજ શકાય તેવા ધીમા બચાને બોધ્યા: “અદરસો, તમેજે તેને ધર તેઓ આગળ મોકલવો બેધવે.”

એક બધુ પેતાની બેક પરથી અકસ્વરે ઉઠી તેવિ અ-વાને બોધ્યા: “હા, અમે એમજ કરકું.”

તેજ વેળા મીં સ્વીની બેસી ગયા. તે મુકદ્દમા છલ્યા. તેનાં કુલને છેડી દેવામાં આવ્યો. પણ આ મુકદ્દમામાં કોઈથી રમણ ચીજ એ હતી (અને જે તે બારીસ્ટરને પધવરેથી માત્રમ પડી) કે તે બંદીયાન એક કુમારો શખસ હતો!

નાઇ.

બરવા સીમવાને લગતું.

બચ્ચાનું ચોદકું.

આ માત્રના અમારા વધારામાં બચ્ચાંનાં ચોદકાંનો એક કાપ આપ્યો છે. ઉપર આપેલાં ચોદકાંનાં ચીત્રમાં બેવા-થી એ કાપ કેવી રીતે મોઢાની સીમવા તે તુરત સમજ પડશે. કાંપની અંદર જે લાંબી પડી છે, તે ઉપરની સેવાની છે; તેની ઉપર એક બાણુએથી બતાવ દીધાં છે અને અમાસ-પાસ કરતી લેસ મુકદ્દમાં આપી છે; જેટલું નાનું મોટું બેધનું હોય તે મુજબ કાપ નાનો મોટો કાપવો. આ ચો-લ્લું વેતરવાનું તથા સીમવાનું બને સેહેનું છે અને વળી બચ્ચાંનાં આગમાં પેદરેકું બધુ શોખરો.

પીશિત.

જન્મ આ પસી બિન્દુ મુખર્જી, કોટકાં, નાં ૭૦, હરિવંશી રોડમાં “કમલેન્દુ હિન્દ” ક્ષેત્ર પરમમાં પાતાને મારે કસામજ કાંપતજ પ્રેરતાને બાપુ છે.

એક શેઠ અને તેના ઘોડાવાલો.

એક શેઠનાર એક શેઠનાર થયા અને આંબાણુ' કે ત્યાં
કોરની વળની પછી હતી તેથી મનોએ તેણે પોતાના ઘોડાના
શરૂ થાને આંબાણુને કહ્યું કે "તું" કાઢી આ ને હું રખવાળો કે
રીશ, કેમકે મારે તાગપર ભરેલા સહી મકોના નથી." ઘેડ
વાળાએ ઉત્તર આપ્યો: "અરેરે, આજેરે, આ તેમું" બોલે
શી! હું" સુઈ બીજી અને માગ શેઠ બનેલ રહે, એ મારેથી
કરી થાય નહીં." કુંડાણમાં આમણે શેઠ સુઈ થયા. તરુ
કાગ પછી બીજી ઉડતાં સાંભળે પાકર માગે પુછ્યું કે "તું"
કરે છે?" તેણે બનામ દીધું કે "હું" બીયામાં છું" કે
મે કામને પાણી ઉપર પડેલી જેની રીતે મથી છે." થારે તો
કરી કહ્યું કે "મને ભય છે કે રબને કાલ મરે અને તને
કોઈ ખજાર નહીં પડે." તેણે બનામ દીધું કે "મમો, બોદાવ",
તમેએ ખાલી કામની કે હું" પુછ મોકરોનાં છું" શેઠ પાછા
સુઈ થયા અને મમો મનોએ બાગ અને પુછ્યું "અચી
આ ઘોડાવાળા, તું" કરે છે?" તેણે બનામ દીધું કે "મમો
કામ આસનામને વખર રખાએ કેમ દેકારી માર્યું કે તેના
બીયામાં છું" છું." શેઠ ઉત્તર આપ્યો કે "તરી આ બીયાવા
ત રીતીના મેરી આપને ઘોડા લઈ જશે એવી મને દેહાર
ત છે." મોકરો કહ્યું "અરેરે, ખારા બોદાવ", હું" ના ભયને
છું" ને કામ કેમ આપશે" શેઠ પાછા સુઈ થયા અને કમણે
ક રાત બારી હતી તેરડાનાં બની હતી વેડવાળને પુછ્યું કે
"તું" કરે છે?" તેણે બનામ આપ્યું કે "હું" બીયામાં છું"
કે મેરે શેઠે તો મારી મરે મમો હવે કાલે મારે લગ
ખાખાર કાલે બની કે તેના મનોએ મને."

એ તો સાંકે રીતી છે કે ઘોડાવાળે વખતમાં મે કમણે પાછા
કોરીશમાં ખરાબ લેતો; અને ઘોડા કાલે મરે મમો હવે લગ
કેલોને લઈ જશે પરીરે દેરેક માલુમને વેતપનામને કાલે ઉ
મકરો પડે છે, મારે હરકોઈને થીને બને ઘોડાના કાલેવાય થ
કું" મોકરોને. તે છતાં પાછા તેમણે નામો કાલે ઉડવાકા ન
હી તેમણે એક મકરો એક આલેશીય મને કહ્યું કે "તું"
કે એક કાલે છે, તે" પુછ્યું" થા સાકર તેણે બનામ આ
પ્યો કે "બાલે કાલે મારો પરીણામ મકરોને કુપ્ત એમ મને
લાગે છે. હું" હું મેરો કાલે બીજી છું, અને મુગત, ઉડાસે અ
ને નમકો મુકું છું" મેરે કે મારો ભૂખ ખરાબ છે તે છતાં ખા
કા પછી મારા વેરમાં ને કમણે ભયંકર દરદ થાય છે. મારે
માથું બાલું જીનીના બે વડે વચ્ચે કમણે મમો હોય તેમ પીયા
થ છે અને રીઅંગરીશ ખારા હોલ મારા મતા ભયું છે." આ
બીયાકો એક મકર દેકારી પોતાના માથા પર નેકેલો બોલે
લઈ ભયે કે તેના કરતાં પાછા બારી થીને પાતાના વેરકા ઉ
કાવે છે. પાછા હવે એ આપણીને છું" છું" કે તે આપણને
કેલેમમાં માલમ પડશે. મુકો તમા કડામાં દરદ તે મુકે પાડ
અને કલેમના દરદ તે મુકે પીસ તે મુકે અને પાછો કાલ
તમા અવર થાને તાપની અવર મુકે" વડો આપણે અનેક ભ
તની બીમરી ભાગવે છીએ તે ભયનાં અવર મુકે" તેમણે
ભાલુકું કે એ કાલે જે મો નથી, પાછા કુકત પેલી માલુમબી,
પીચી ઉડવા કરતા અને જોત આલુનર બીમરી જેને અવ
રણ તમા બદલેબી કહે છે તેના પરીણામ તમા મીઠા છે.
એ બીમારી મુનમાં મેરે વેરકા કરે છે અને તેથી કમીને ભયો
કું મકરો એક પછી એક આવે છે. આ અલગલુ તમા બ
કેબી તે મુકે છે? આ તેનાં કેટલાં લોકલ છે—ભૂખ મરો

ભય છે, ખાખ પછી પીસ થાય છે, પેટ મુન તમા કુંડું" થઈ
મકું" હોય તેમ લાગે છે, મુનમાં દરદ થાય છે, બારી તમા
પીસમાં દરદ થાય છે, એકદમ ઉભા થવાથી મરુ આવે છે.
આખર આખ મારે છે, બારી પપન થાય છે, લગપર મેરી થ
કે છે, મમોમાં તમા મોકુમા મરી હવા તમા પછી મારે છે
અને ઉડાસે તાગવાસ થાય છે. હરેક કાલેમાં આ ભયા મી
ન્ટો મેનાં નથી, પણ મોકુમા" એક પાછા હોય તો તેના અગ
થ એકલ છે. ત્યારે હવે તમારે મુકું કમું" મેરેએ તેમણે
પેટ તમા મોકુમામાંથી મરી. કાલે નાખતી નીચે, કાલેને
રખાક કાલે એકરે તેમને તમારી પાચન શામતી પાછી મમો
એ અચકલ કેમ લવતી એ સપાડનાં બનામ એ છે કે
અલગલુ તમા બદલેબી અને તેથી પેટા મતો મેરે બીમરી
માં મીચમ કમુરેલીય મીચ બની દરમી. તમા ઉડાસે કર
તો મમો અસરકામત અપણીત થાય છે. મીચમ કમુરેલીય મી
ચ તાલમાં તાલમાં તમા રખામાં રખાક પસાણીને બનેકો
છે અને તેમ વનવતી વખર બીજી કાલે પમું પસાય નહીં
કે વાપી હર કાલેના વપામમાં બપે તેમ છે. તેમણે થાર મે
પાડું કે મુકોમાં વખતસર એક મેરુકો મારા લાખવા સાક અને
શમીના હરેક ભાગને નવરારેત ભગવાન કરવા મારે એ સુકો
પસારે અસરકાક કાલે મેરી બીજી કાલે ભાલુવામાં આવી નથી.
તમા વધમાં મુકોના મુખ કાલે હો, અને તારી મુકુ અપા
ક રહેા અને તે તારે મેચમ તમા માલુમત વડે મોકો થામેક.
મીચમ કમુરેલીય તોરવામાં બીચકલ વનરપનીની મશીમ
ત છે, તે મેરી બીમા અને તાલે" મમાલુમી બનાવે છે
અને તેના ઉપર મુકુરો ભર્યા મુકો કાલેમ છે.
મીચમ દર રીતી રીક—મોકે રખાક, બે રખાક તમા માર
રખાક.

એ રથ કેમ ખાવો તેની મમમ રીતીપર લકેરેક કામ
માં બાપી છે.
એ રથ હીરનનાનાં મરે બલકોમાં અપવા થ રીઅ
પ રીક, મુનવાસા એમ મોકો એ, મર, વાઈડ લીમીટ
પસારી મરો મરોવેકી મરો.

M. O

SHORTHAND SCHOOL,
Sr. XAVIER'S COLLEGE—BOMBAY.
 (Established 1890.)
Should Ladies learn Shorthand?
 Read the Prospectus of the above
 S. H. School for 1895, now ready,
 (together with application forms)
 at Messrs. NORMAN & Co., Book-
 sellers, Church Gate Street, Bombay,
 and Ladies will not lose the oppor-
 tunity not offered to them before.
All Applications for 1895 Session
should reach the College before
3rd January 1895.

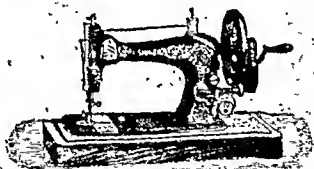
મુંબઈ, મધરાસ તથા સીલોનના નામદાર ગવર્નરના આસર હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના

સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા આસવામાં સેદલા તથા ઝડપવાના હેવાને લીધે લોકોમાં એટલાવો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નક્કી માત્ર બનાવવા લાગ્યા છે ને "સીંગર," સીંગર-સીસ્ટમ, "ઈન્ડિયન સીંગર" કરી વેચે છે અને તેથી એવા દુકાન ને બહારના દેખાવના નકલી માત્ર પર અનર્થ જતા ના, કારણકે સઘળું ચક્ર છે તે સોતું હોતું નથી ને જે પહેલાં સાંચા તે પાછળથી મોંઘા પડે છે.

દરેક સંચાપર અમારો
છાપ તથા આપું નામ
"ધી સીંગર મેન્યુ
ફેક્ટરીંગ કંપની"
કરી હોય છે.

અમારી હિંદુસ્તાનમાં
૮૦ દુકાનો છે ને દરેક
જણ ગમે તેવો ગરીબ હો
ય તોપણ તેને લેવા બની
શકે તેમ હપતેથી પણ
આપવામાં આવે છે.

સોય, દોરી, તંત્ર ગુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને ખાતુંઆને શીખવવાને માટે માણસ ઘેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો વી. એસ. નામનો સાંચો કુદ્યોને લાયકનો, આસવામાં સેદલા તથા હાલની નવી સોય મુજબની બનાવતો છે. સીંગરનો દરેક માલ અમારીજ દુકાને મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની,

ને બાર પ, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

શ્રી ડીસેમબર ૧૯૮૪

પ્રસ્તુત ૧ હું.

[અંક ૧૦૩]

સ્ત્રી મિત્ર

દર માસે ગ્રામ્ય ધર્મ, જીવિત સરવે વાતે ઉપોગી
મહં પદે તેજ મહાસિક ચોખા-યુ.

શ્રી ૧ ના રાં—પારસી બાલુઓ.

શ્રી ૨ ના રાં—

કચસરે લિ-દ સ્ત્રીશ પ્રેમમાં.

ફામલ કાવરાલ મેલવાય પાલન માટે છાપું.

ફામલ વરસ ૧ ના ચોખા ઉપર ૨૩;

પાલન ૧, અંગી.

યદ્યપી છે કે જેથી મારું ઘર, અને મારા દોસ્તો મને વધારે વહાલાં થઈ પડ્યાં છે, અને તેઓથી છુટા પડી કેયે બહાર મારેથી સુખ શોધવા જવાનું નથી. હું ડાક્ટર ઉર્લ, અને તેથી મારી તનદોસ્તી કેમ સારી રાખવી તેના ઉપાયો બાંધું છું; અને મારા વહાલા બાવાજી, મારું ખરું માણુએ કે બનતાં સુધી મારી તનદોસ્તી બરાબર રાખવાના ન્દરેક ઉપાય હું અજમાવશ અને તે સાથે મારાં મા બાપ તથા ભાઈ બેહેનો તરફની ફરજોમાં હું મારું દુઃખ વીસરી જઈશ.”

મનચેરશાએ હોમીને બરોડા ઠાંકણે, અને તે વેળા તથા સાર પછી તે જેથી તેને ફરીથી કહ્યું નહી.

હોમીની દલગીરીમાં એકલવેટાપણું બીજકૃષ્ણ હતું નહી. તે હજી વહાલો દીકરો, ખારો ભાઈ, અને બરો દોસ્ત હતો; અને પોતાની આસપાસનાંઓમાં દુઃખ ટાળવામાં પોતાનો સંપૂર્ણ વખત રોકતો હતો. તે પોતાના ધધાની અને બીજી ફરજો એવી તો સરસ રીતે બજાવતો હતો, કે જે તે અવારનવાર બેસુધ નહી યઈ જવા કરતે તો તેઓને તેની તનદોસ્તીની પછી ઝાઝી શીકર રહેતે નહી. અને જ્યારે તે ધરની બહાર હોય અને તેમ થાય સારે તે પોતે વધારે ખુશી થતો હતો, કે તેનાં માથની ચીંતા વધે નહી. તેમ થયા પછી તે થોડો વખત રહી ચાંત પગલે ઘર આવતો, થોડો વખત પોતાના બોરડામાં બેસતો અને પછી કાંઈ કસુંજ નહી હોય તેમ બહાર આવી હમેશની માફક બધાં સાથે વાત કરતો હતો.

ફક્ત પછી વખત અતીત થવાની નજરથી પોતાનાં દોસ્ત તરફ જોતો હતો. તેનાં દીકની કૌથી મજબુત લાગણી પીરોળ મારેનો ખ્યાર હતો, અને તે વીચારતો કે, જે જેવી રીતે મેહેરને હોમીના હાથમાંથી ઝુટાવી લેવામાં આવી હતી, તેમ તેની પીરોળને લેવામાં આવે, તો કદી પણ તેના દોસ્તના જેવી વલેણ કે ચલાવી શકે નહી; અને હોમીની માફક તે પોતાની સંપૂર્ણ ફરજો ચાંત મનજે બજાવી શકે નહી.

પોતાની માસીની દીકરી યુવની સંગતમાં હોમીને મજા અને દીવાલો બેઠક મળતાં હતાં. તેણીએ તેની મેહેર તરફ એટલો તો આહ બતાવ્યો હતો, તેણીની એટલી તો સારવાર કરી હતી, કે તેને લાગુ કે તેની માસીની દીકરી તેથી તેને હમેશ કરતાં વહાલી થઈ પડી હતી. તે ઘણી વખત એકલો તેણીની સાથે ફરવા જતો, પોતાનાં ઘરાકોની તરેહવાર વાત કરતો, અને પોતાનાં ઘણાં જીવન ઘરાકોની નીજ કરવા પણ અવારનવાર તે તેણીને લઈ જતો. પણ યુવ તેથી કોઈ દહાડે છેતરાતી હતી નહી. તેણી બાજુતી હતી કે, હજી તે ભાઈ તરીકેના ખ્યાર હતો અને તે વધવાની કદી પણ આશા હતી નહી. તેણી અમાહની માફકજ પોતાપર કાંઈ રાખતી હતી, અને હોમીનો વીચારવંત દલગીર દેખાવ કોઈ કોઈ વખતે હસતો કરવાની તેણીમાં રાકતી છે, જે વીચારવંતજ તેણી સંતાપ પકડતી હતી.

નંદગીર પણ પોતાના ભાઈ ઉપર ઘણાજ ખ્યાર અને દીવસોજમથી કાગલો લખતો હતો, અને દીનપાઈ મન-મેશા દરખાસ સાથે જોતાં હતાં કે આ બેજ ભાઈ વચ્ચેનો ખ્યાર કેટલો મજબુત હતો, તેઓ વચ્ચેની દોસ્તી કેટલી મંઠામલી હતી. ખોરશેદની તનદોસ્તી દહાડે દહાડે મુશરતી જતી હતી. તેણીના નહાનો બુઝો, નંદગીર લખતો હતો કે, એવો તો મસ્તાન, મશકરે અને મનનો હતો કે તેની ખાત્રી હતી કે તે પોતે પણ બે વરસની યુવરમ વયે પોતાના બાણેજના જેવોજ હશે. તેઓ હાલ ઈંગ્લંડમાં હતાં અને હાંથી અમેરીકા જવાની તૈયારી કરતાં હતાં. નંદગીર લખતો હતો કે તેહેમીના બેહેલી હોમજ (જે અમે અમાહ લખતાં બુઝી ગયાં કે ખોરશેદ કેખશર સાથે, તેઓના ધણા કાશાવાત્રાથી તેઓની મુસાફરીમાં જોગદ હતી)ની સંગતમાં તે પોતાના ભાઈ મારેડું ધણું દુઃખ વીસરી જતો હતો, અને તેણીની હાજરીથી તેઓની સંપૂર્ણની મજાદમાં ધણો વધારો થયો હતો. તેહેમીનાના ભાઈનાં મરણ પછી તેણી પોતાની માતા સાથે કોઈ સમાને ઘર કોઈબે ગઈ હતી, જ્યાં કમનસીબે તેણીની માતા-સરી ગઈ અને તેહેમીનાએ પેલાં સમાનેજ ઘર લાં રહેવાને ઈરાવ કર્યો. હવે મેહેરામ મરતી વખત કેખશરને પોતાની બેહેનના વાળી તરીકે નેમી ગયો હતો, અને તેહેમીનાને જ્યારે ખબર પડી કે કેખશર આજેલાજા જવાના હતા, સારે તેણીએ પોતાના પૈસાને લગતી અને બીજી કાંઈ ગોઠવણ કરવા માટે, તેવણને બે દહાડા કાંબે આપવાનું તેડું કર્યું અને બોધાંથી કેખશરે ખોરશેદ તેણીને પોતાની સાથે ધસડી લઈ ગયાં.

નંદગીર પોતાના ભાઈ તરફ જે મજબુત ખ્યાર ધરાવતો હતો તેથી આ વેળા હોમીપર આવી પડેલાં દુઃખથી તેણે પોતાનો અસલ રમુજ અને ખુશાસ ખવાસ ધણો ખોલી દીધો હતો, અને તેવામાં તેને તેહેમીના બેહેલી હોમજની વાત વધારે દીનપસંદ લાગતી હતી. મેહેરી અને તેહેમીના બેહેરી વખત સાથે રહેલાં હોવાથી હોમીને-લગતી ધણીખરી જીનાથી તેણી વાકેફ થઈ હતી, અને જોકે તેણીએ તેને કદીપણુ જોયો ન હતો, તોપણુ ઉપલી વાતો-પરથી નંદગીર સાથે તેના ભાઈ અને મેહેરને લગતી ધણી વાતો કરી રાકતી હતી. નંદગીર ગમે એટલી વખત તેણી આગલ પોતાના ભાઈ અને મેહેરની વાત કરેતો, અને હમેશાં તેહેમીના દીલસોજબરવા બોલેથી તેને ચાંત પાડતી હતી. આથી કરી તેણે બધેબધ પોતાનાં બેહેન બંનેથી સાથેજ જવાને વીચાર કર્યો અને તેહેમીના પણ તેથી દલગીર થયેલી જણાઈ નહી.

નંદગીરને ફક્ત એકજ દલગીરી લાગતી હતી કે, તે પોતાની બેહેનનાં લગનપર હાજર રહેવાને અશક્ત હતો, અને એમ પણ એક વખત લખી મોકલ્યું કે, જે તેની બેહેન ધણીતી હોય તો હાલ તે પોતાનો અમેરીકા જવાનો

વીચાર માંડી વાળે, અને તરત ઈંગ્લંડથી મુખ્ય આવવા માટે નીકળી પડી, લગનપર હાજર રહે. પણ પીરોગ્ય પોતાને ખાતર પોતાના બાઈની મજાહેમાં ખતરો નાખે તેવી ન હતી, અને તેણીએ ના લખ્યું.

પીરોગ્યનાં લગન હોળીના કાચવાસાથી, તેણી ધારતી હતી તે આગમ્ય ઈરવવામાં આવ્યાં; ખેરશેદનાં લગનની માફક પણ આ લગનની ધામધુમ કરવાની ન હતી. પીરોગ્ય હમેશા કહતો પોતાનાં કુટુંબનાં માણસોની વચ્ચે પોતાનાં લગન કરવાને ઈચ્છતી હતી, અને હોળી મોલેશ કે કોંઈપણ ધુમધામ નહી કરવાની હોવાથી લાંબો વખતવેર લગન મુકતવી રાખવાની કોંઈપણ જરૂર ન હતી.

“મારી મેહેરી તમે મેહુને જોડતાં જોવાને ધણી ઈચ્છતી હતી,” તે બુલ્લે હોડે બોલ્યો; “જે તેણીની માંદગી એકદમ એટલી બધી વધી નહી જતે તો તેણી તમારાં લગનપર હાજર રહેવાને ઈચ્છતી હતી, અને તેણી જો હાથ પોતાની ઈચ્છા જણાવી શકતે તો તમોને મુખી થયા હર માવતે. તેણીને ખાતર તમારાં જોડાંબુને મુકતવી રાખવાને પુણી થતે નહી. મારા હોસ્ત અને મારી મેહેનને સાથે જોડામણાં જોડ તેઓને સારી દુવા દેતાં મારો જીવ ધણે દરખાઈ જશે.”

તેના છેલ્લા બોલો એટલા તો ફગીરીમયાં પણ સાથે એટલા તો મીઠાસવાસા લાગ્યા કે પીરોગ્ય પોતાની લાગણી દાખી શકી નહી, અને તેનાં ખભાં પર માથું ઝુકી રહી પડી.

“હોળી, હોળી, હું કેવી ઈચ્છું છું કે તું ખી મુખી થાય.”

“અને મારી માથી મેહુને તેમ જુ મને થયેલા જોડો; જલદી-ધણે જલદી, હું મુખી થયશ તદન-તદન મુખી.”

તે પોતાની મેહેનને ખારથી કાસ કરતાં ધીરે સાથે બોલ્યો. પીરોગ્યએ તે વેળા તેના બોલવાની રૂપ ઉપર અચવા તો મેહરા પર ધ્યાન આપ્યું નહી; પણ ગુરે તે જોયું, અને તેણીને કોંઈ નહી સમજ પડે તેવી આંચકી અંદરથી લાગી, અને આખો દહાડોવેર તે અસર તેણી પરથી ગઈ નહી. તેણી સમજ શકી નહી, કારણ કે તેણી તે સમજવા માંગતી ન હતી.

થોડા દહાડા પછી તેઓ એક જણ સાથે ફરવા જતાં હતાં, સારે ગુરે તેને પુછ્યું કે, લગન એટલાં બધાં જલદી કરવાને તે એટલો બધો ઈતેમર શું કામ હતો.

“કારણ કે, વહાલી ગુલ, તેઓનાં લગન જોવાની મને ધણી હોંસ છે.”

“હોંસ છે! હોળી! કાંએ વહી લગન પછીથી જોવાનાં તે દમજાણી જોવાનાં નહી તો તું શું મારાસત્યા કહેવા પરથી કોંઈ મુસાફરીએ જવાનો વીચાર રાખે છે!”

“નહી ગુલ, મને જે ફરને હાથ માટે હાથી છે, તે જ્યાં મુખી મને અંદોથી જોવાની લેવામાં આવશે સારેર છોડી દેવાનો નથી. હું મારી મેહેનનાં લગન મુકતવી રાખવા માગતો નથી, કારણ કે હું જાણતો નથી કે ક્યારેથી મને મારો પેદા કરનાર બોલાવી લે.”

“પણ હોળી, એમ તો આપણાંમાં કોઈથી કહી શકે? વળી થોડાજ દહાડાની વાત પર પેલી કોઈ તારી ઈંગ્લેન્ડથી ધરાકને કહેતો હતો કે કોઈથી બાળદમાં ઉતાવળ નહી કરવી જોઈએ, અને હવે એમ કેમ?”

“હા, હું તેમ બોલ્યો હતો ખરો, પણ આપણી બાળદ સાથે તે સ્ત્રીની બાળદને ધણું લાગતું વસગતું નથી. પીરોગ્ય રસ્તા કોંઈ ઉતાવળમાં અંદરયા ન હતો અને વળી અંદરયા પછી પણ ધણી ઉતાવળમાં પરણતો નથી. હું કહે છે તેમની ખરું છે કે, આપણાંમાં કોઈની કોઈ પણ તેડી લેવામાં આવે. પણ જોએને તેની અગાઉથી આગાહી થાય તેઓએ તે માટે વધારે તૈયાર રહેવું જોઈએ.”

“પણ હોળી, એવું તે કોણ નસીબવાળું હોય કે જેને અગાઉથી આગાહી થાય? શું આપણે દરેક જણે મોત નજીક હોય તેવી રીતે તૈયાર ન રહેવું જોઈએ?”

“વગર શકે આપણે તેમ કરવું જોઈએ. આપણે એવી રીતે તૈયાર રહેવું જોઈએ કે જ્યારે તે ખારે હકતાસા આપણને તેડે સારે આપણને કોઈથી રીતની રીકર નહી લાગે. પણ જ્યાં મુખી થોડા વખતમાં આપણી મરી જવાની ખાતરી નહી હોય, ત્યાં વેર દુનિયાદારીની ખીજ મીજો આપણે ચોક્કસ શકે નહી. પણ ગુલ, જ્યારે મોતને આપણે આપણી નજીક આવતું જોઈએ, જ્યારે તેના આવવાની સંધ્ય નીશાનીએ આપણાં દીકરાં દાખલ થઈ મુખી હોય, સારે શું કામ આપણી દુનિયાદારીની ગોરવણી કરી નહી લઈએ. સમજાઈ તરફ આપણે શું કામ હાથે કરી આંખમાં ધણે, કે જેમ અરસોસ, ધણું જણે કરે છે! સારે શું આપણે ચોક્કસ રાખી આપણી આસપાસનાંઓને મુખી કરવાની કોશિશ નહી કરવી જોઈએ!”

ગુલ જવાબ આપી શકી નહી. તે શું કહેવા માગતો હતો તે તેણી જરાજર સમજતી હતી; તેણીના જીવ એકદમ યુગબાઈ આવ્યો, પણ જેમ તેમ કરી તેણી શાંત રહી; તેણીએ ખીજ મીજો વીધે વાત કરવાની કોશિશ કરી, પણ તેણીની જગ્યા ઉપડી શકી નહી.

હોળી પોતાના મંબીર વીચારમાં એટલો તો ગુંટાયેલો હતો કે તેણીના ગમરાત તેણે જોયો નહી, અને નરમાસ ભરેલે સાથે આગળ ચલાવ્યું.

“મારી ગુલ, હું જાણું છું કે મોત વીધે તુને કોંઈ ધણો ભયંકર વીચાર નથી; સારે જે મીજથી હું તદન પુરી છઉ તે વીધે તુને ખખર કરતાં છે શું કામ અચકાઉ? જે તીર મારી મેહેનને લઈ ગયો છે, તે મારાં છગરમાં પણ દાખલ થઈ મને એવી જાણતું દરદ સોંપી ગયો છે, કે જેમાંથી મને એવી માણસાઈ અતુરાઈ છતાં પણ અચી શકાય નહી. ગુલ, હું અધોની દવા કરું, ખીજાંઓનાં દરદ પારખું, અને શું મારું નહી જાણું? નહી, એવો વીચાર મનમાં રાખવા માટે તું મને ઈપેક ના આપ. ગુલ, વહાલી ગુલ, મારા જવા પછી, મારી માએને દીકાસો આપવાને

હું તુને સોંપી જાઉં. તેણીનાં સઘળાં છોકરાંઓમાંથી ફક્ત તું એકલી જ તેવું આગળ રહેશે, અને ફક્ત તેવું જ નહીં પણ મારા આપને પણ દીકરાઓ અને મુખ્ય આપના 'તું' થવું કરી શકશે. ને કે હું તો કદી વધુન નહીં થઈ શકાય તેવું મુખ મેલવાના જાઉં છું, તોપણ ખુદરતી રીતે તેઓને મારેથી છુટ્ટ પડતાં અતીશય લાગશે ! યુવ, અને કહે, તું મારી બેઠેન, મારી દોસ્ત, બોલ, તું શું તેમ નહીં કરશે ? ”

“ હોમી, ફક્ત એક મીનીટ થોજ ! ” મુખ નહીં સંભળાય તેવા સાદે બોલી. હોમીના આ ખુદ્દા બોલોતી તેણી હવે પોતાની લાગણીઓને વધુ વખત શાંત રાખી શકી નહીં. તેણી પાસે મુકેલા એક બાંકપર બેસી ગઈ, અને મોહું પોતાના હાથોમાં ઢાંકી દીધું. એક મીનીટને બદલે સંખ્યાબંધ મીનીટો પસાર થઈ ગઈ, અને હજી તેણી મુખ રહી. હોમી તેણીની પાસે બેઠો, તેણી આસપાસ પોતાના હાથ વીટાડ્યા, અને તેણીનાં થડાં બીણાં કપાળપર એક ભાંધના ખાર સાથે દાસ કરી. તેણી મોંઝી, અને ઉડી ઉભી થને, પણ તેટલું તેણીમાં બેર હતું નહીં. એક પળેપર તેણીએ પોતાનું ડોક તેનાં ખભાંપર નાખ્યું, અને આંસુઓથી ભરે તેણીનાં હૃદય શાંત થયો. “ હોમી, મને માફ કરજે ” શાંત થવાની કોશિશ કરતાં તેણી બોલી. “ અરે, કે બે એમી નખાં મગજની છેલ્લી, પણ મારી ઉપર તે જે વીધાસ મુકેલો છે તે માટે પસતાનો ના. તારું બોલેલું નહીં મારેલું અચ્ચુય હતું; પણ હોમી, મારી ઉપર વીધાસ રાખ. ” તેણીએ દલગીરી ભરી આંખો સાથે તેની તરફ જોયું. “ હા, હોમી, મારી ઉપર વીધાસ રાખ. મારાં મારી-મારાં માએ કરતાં વધારે મારી તરફ તું જેવી રીતે જાહેર તેવી જ રીતે વર્તે. મારી દરેક સંભાળ, મારું દરેક બેર તેવજીને દીધાસે આપવામાં હું વાપરીશ. તેવજીના ધણા ઉપકારો તમે હું દેખાએથી છેલ્લે અને મારી આખી જીંદગી આખી દેલે નોખી તે ઉપકારોનો બદલો વાળેસો ગણાય નહીં. લાંબો વખત થયાં હું વીચાર કરતી આવતી કે હું તેઓનો કેમ બદલો વાળું, અને-વહાલા, અતીથત વહાલા હોમી, જ્યાં મુખી મુખ જીવશે ત્યાં મુખી કદી કદી પણ મારાં વહાલાં મારીજી એકલા પડશે નહીં. ” તેની મારીની છોકરીના બોલવાનો આખો અર્થ હોમી સમજી શક્યો નહીં. તેને મનસે આ સાદો બોલોમાં ધણાજ ગંભીર સોગંદ અને વચન સમાવવાં હતાં એવો તેને સહેજે પણ ખ્યાલ ન હતો. તેણી જાણતી હતી કે કદી કદી તેણી કોઈને આઠી શકશે નહીં, અને તેણી પોતાની માતાની સંભાળ કરવાનું તેણીને સોંપ્યું છે, એ વીચારમાં કાંઈ અજાણ દીસ મુખી કરનાર તેણીને લાગ્યું.

તેણી પ્યારની મનજીત લાગણીઓ ધરાવે છે એવી હોમીને ભરા પણ ખબર ન હતી, અને તેણીના કમનસીબ પ્યારનું મુજ તે હતો, એવો તો તેને ખીચકુચ પણ ખ્યાલ હતો નહીં. તેવો શક કદી તેનાં મગજમાં દાખલ થયો

હતો નહીં. તે જાણતો હતો કે તેણી તેને ધણીજ ચાહતી હતી; પણ તે તો જેમ પીરોજ તેને ચાહતી હતી તેમ તે ધારતો હતો. તેણીનાં મનજીત મનપર તેને ધણી વીધાસ હતો, અને તેથીજ આટલી બધી બોલવાથી તે તેણી આગળ બોલ્યો હતો. તે દુઃખભરેલા દહાડા પછી હોમી તેની ઉપર હજી વધારે હેત દેખાડવા શરૂ, અને તે જ સારે તેણીને સોંપેલા વીધાસ માટે દલગીર કેમ થાય ?

તેઓનાં કુટુંબનાં સઘળાં તો પીરોજનાં લગનપર હાજર થઈ શક્યાં નહીં અને તેમાં બ્યારે બે ચાર દહાડે જઈ તેઓ તરફ આંખો લાડે અજાણ તેઓ ધણું ખુશી થયાં. તેની રેજીમેન્ટ કાંઈ ચોક્કસ કારણોને લીધે આફ્રીકા જવાની હતી, અને તેથી તે આગમય થોડા દહાડા તેને ઘર નજી આવવાની રજા મળી હતી. પોતાની બેઠેનને મોટે મોટેની મરજી તથા હોમીનાં દુઃખનો હેવાલ સાંભળી તેને ધણું લાડું હતું. પણ અતે તે ખુશાલ સ્વભાવનો હોવાથી તેને લીધે મરજી દાલનાં ખીજાં પણ હમેશ કરતાં દુઃખીખુશીમાં દહાડા પસાર કરવા લાગ્યાં.

પીરોજનાં લગનપર દીનપાછાએ આવ્યાં તેગલી મંગાવી હતી, અને તેથી તેણી પણ ખુશી થઈ હતી અને મુખ્ય કરી સરજીવન જાહેર બેઠી તેણીની ખુશાલીમાં વધારો થયો હતો. બંધ પોતાનાં બાનુ દોસ્તો તરફ વધારે બોધી સંખ્યાથી વરતેતાં હતાં; એક પરાઈ માણસ કદી નહીં શકે કે તેનું માનીતું કોણ હતું. પણ બ્યારેથી તે અને આલાં વાત કરતાં, સારે બેઠેમાં કાંઈ એનું બેવામાં આવતું કે જેથી મુજબો જીવ દરખાતો.

અતે લગનનો દહાડો આવ્યો, અને ધણીજ સાદાથી બે મુંબળના દસ્તુરોએ રસ્તમ અને પીરોજને હમેશ માટે બેઠ્યાં.

રહે હોમીને તે દહાડે કાંઈ દુઃખભરી ચાદ આવે એમ દીનપાછા મનચેરશા ધણું બીહતાં હતાં, પણ સંવે દાજરે રહેવાંઓમાં તેજ ચર્ચેથી શાંત લાગતો હતો. તે વેળાનો લાંબો દેખાવ ધણેજ સુંદર લાગતો હતો. પીરોજ તેણીના તલન સફેદ ચાદા પોપાકમાં અતી સુંદર અને તેણી હતી તે કરતાં પણ જુવાન લાગતી હતી. રસતમનો મરદાનગીબરેશો ચેરેશો ખુશાલી અને મુખથી ચક્રી રહેતો હતો, અને તેની પાસે જેથી નરમસલાખા દેખાતી છોકરીની દરેક રીતની સંભાળ કરવાને તે તલન લાયક લાગતો હતો. મનચેરશા દીનપાછા પોતાની છોકરીની બાજુએ તેણીને અતે મુખી થએલી બેઠી સતોતી ચેરેશો બેઠાં હતાં. હોમી ધણીજ ગંભીર પણ શાંત દેખાવ સાથે રસતમની ખુશી પછવાડે ઉભો હતો, અને તે કાંઈ છુપી બંધી કરતો હોય તેવો તેને દેખાવ લાગતો હતો. મુખ પણ હોમીના નેરકાજ ગંભીર પણ લગાર દલગીર દેખાવે પીરોજની પછવાડે બેઠી હતી. દીનપાછા કોઈ કોઈ વખત તેણી તરફ ચીંતાતુર આંખે જોતાં હતાં, અને રસ્તમને

તેણી છુપી રીતે ચાહતી હતી, એવો શક પાછો તેવજીને અવારનવાર આવ્યા કરતો હતો. માણસોનાં દીકરાંના છુપા ભરખે આપણે કોઈ વખત ફાકટમાં જાણવાની કોશિશ કેમ છીએ. દેખાવ અને દીકસોઈ કોઈ વખત નહીં ધારેલી, નહીં માંગેલી અસર કરે છે. શુદ્ધ જાણતી ન હતી કે, તે વેળાનો દેખાવ તેણી ઉપર શું કામ એટલી બધી અસર કરતો હતો; તેણીએ શાંત થવાની ધણી કોશિશ કરી અને કદાચ તેમાં તેણી કાયવેળી. પણ એકદમ તેણીની નજર હોમી પર પડી ગઈ. તે વેળા તેનો ચહેરો તાજગી ભરેલો અને તનદરેસ્ત લાગતો હતો. તરત તેણીને તેના બોલો યાદ આવી ગયા; યોગ્ય વખતમાં આ તનદરેસ્ત માત્રો પર મોતનો શીકસ અદશી, તેની ચલકતી આંખો આંખો પડી જશે, અને તેનો મીઠો મંદુર અવાજ આ કુન્યામાં સદાનો ચુપ થઈ જશે.

લગ્નને દહાડેજાં સંજનાં પીરોજ પોતાના વર સાથે એકગામ ગઈ. પોતાની બેઠન ખોરસદ પણ હમેશ પોતાની નજદીક રહેશે તથા પોતાનાં માથાપને પણ અવારનવાર મથવા જઈ શકશે એવા વીચારથી પીરોજને પોતાનાં કુટુંબથી છુટું પડતી વખત કોઈ ધણું લાગુ નહીં. ખોરસદ કરતાં પીરોજની છુટું પડતાં દીનખાઈને વધારે લાગુ. આ નરમાસનોથી છોકરીએ તેણીનાં બચાવમાં પણ જ્યેષ્ઠ કુખ દીકરી હશે; પણ પોતાનાં બચ્ચાંને મુખી જોઈ તેવજી પણ સંતોષ પામ્યાં, અને તેણી ઉપર હમેશ સંબાળ રાખતા ઉપકાર બરેલાં દીક સાથે તે દાકારને અરજ કરી.

એકે આસપાસનાં સર્વે જણ તે દહાડે શુદ્ધને મુખી અને ખુશાલ ધારતાં હતાં, સીવાય કે તેણીનાં માસી દીનખાઈ; અને તેવજી સર્વે જણ પોતાપોતાના ખોરડામાં રૂપ ગયા પછી રાતે શુદ્ધ આગળ ગયાં. શુદ્ધ પોતાનાં માસી ખોરડામાં દાખલ થયાં સારે કોઈ ઉડા વીચારમાં શુદ્ધાચલી બેઠી હતી, અને તેણીએ તેવજીને અંદર આવતાં જોયાં નહીં, અને તેવજી સાથે એકે તેટલાં તેણીને પોતાનાં આંસુઓ નુકી નાખવાનો પણ વખત મર્યા નહીં.

“શુદ્ધ, મારી મીઠી દીકરી!”

શુદ્ધ એકદમ ઉઠી ઊભી થઈ, અને આંસુઓથી ભરેલી આંખ સાથે તેવજીને લગી પડી.

“મારી પોતાની શુદ્ધ, મારા ઘડપણના દહાડાને ખુશાલ કરવા હવે તું જ બાકી રહી છે. મારી અલંત વાહલી, હવે યોગ્ય વખતમાં તું પણ મને છોડી જતી ના, હું તારેથી છુટી પડી સપીશ નહીં.”

“અરે નહીં, નહીં; હું કદી કદી પણ તમને છોડી જઈશ નહીં. મારાં માથ કરતાં પણ વધારે, તમારું ધર તે હમેશ માથે થશે; અને જ્યાં તમે જશો ત્યાં શુદ્ધ તમારી પુરે આવશે.”

“તમને છોડી જવા મને પુછાવે ના, ખરેખર, ખરેખર, તમારા જેવી હું કોઈનાં પણ ઘરમાં મુખી રહી સપીશ નહીં.”

“મારી શુદ્ધ, એવા નીરાશ થઈ ગએલા સાહે ના બોલ.”

દીનખાઈ તેણીને પ્યારથી કીસ કરી બોલ્યાં: “તારી પુરતી

મરજ અને રમ વગર કદી પણ તું મારાં ઘરમાંથી જશે નહીં. દીકરી, તુને યાદ નથી કે તે વીષે મેં પેહલ વેદજી તુને ક્યારે વચન આપ્યું હતું?” દીનખાઈએ રસુજી સાથે કહ્યું, કારણકે તેવજી શુદ્ધનો બેઠ જાણવા માગતાં ન હતાં પણ તેણીને દીકસો આપવા ઇચ્છતાં હતાં.

પીરોજનાં લગન પછી યોગ્ય મહીના મરચત હાલમાં તદન શાંતી સાથે પસાર થઈ ગયા. આ વખતમાં કોઈ કોઈ વેળા શુદ્ધ ધારતી હતી કે તેણી હોમી માટે છવાઈ હતી કે હોમી પોતે પણ પોતા વીષે ક્યાંયે હતા. પણ રસતમ આશા રાખવાની હીમત કરી શકશે નહીં; શુદ્ધની માફક રોજ કોઈ તે પોતાનાં દોસ્તને જોતો ન હતો, અને જ્યારેથી તે તેને મળતો, ક્યારે દરેક વખત તે હોમીમાં મજાસવાનો ફરફાર જોઈ શકતો હતો.

આ વેળાએ હમેશનાં તાજગી અને તનદરેસ્તી ભરેલી દહાડાનાં પંચંગમાં કોઈ ખરાબ ધાર ફાટી નીકળી અને એક ઝાકટર તરીકે અચળત હોમીની ફરજનેમાં ધણે વધારે થયો. પણ આ વખતે જણે તેનાં નજાનાં પડી ગએલાં આંગનાં પણ નહીં જોરે આવ્યું; અને આખા દહાડા તથા રાતો તે ગરીબોની સારવાર કરવામાં શુદ્ધરતો હતો. પોતાની ફવાથી તેઓનાં તનનાં દુઃખને, અને માથાજી મીઠા બોલો અને સસાહથી તેઓનાં મનનાં દુઃખને દાખી દેવાનું તે પોતાથી બનતું કરતો હતો. ધણીકે “માઘ બાવ-રીએ યોગ્ય વખતમાં ધણી અને બચ્ચાં વગરની થઈ પડતી. ધણીકે બાળકો એક દહાડામાં મા બાપ વગરનાં થઈ શકતાં; અને આ સઘળાં માટે હોમીની મદદ અને દીકસોઈ તૈયારજ હતી.

પોતાની માસીના છોકરાનો દાખલો પકડી શુદ્ધ પણ તેને પગથે ચાલતી અને તેઓની સારવાર કરવામાં પોતાનો ધણે વખત રોકતી હતી. પેહલે તો તેણીને તેનાં તાવથી ભરેલાં ઘરમાં જતાં ધણી ચારવામાં આવી, કારણકે લોકો કહેતાં હતાં કે તાવ ઉઠતી હતી. પણ શુદ્ધે કોઈનું માન્યું નહીં અને આવા દુઃખ ભરેલા વખતમાં દીનખાઈએ પણ તેણીને તેણીની ફરજ જાળવતાં અટકાવવાની કોશિશ કરી નહીં. હોમીને પોતા માટે કોઈપણ ધારતી ન હતી. પણ શુદ્ધ-માટે તે ધણે બીહતો હતો, અને એક દહાડા તેણે પોતાની બીહત તેણી આગળ જણાવી. “મરચત હાલ જેવા મોટા મેહલમાં, અને આ નાનાં જુવંસાંઓમાં એક સર-ખીજ રીતે મારો મોઢા પોતાનો હાથ મારી આકાપાસ રાખે છે. જો તેની મરજજ હશે કે મારે અસારથીજ મો-તને સ્વાદ આપવો જોઈએ, તો હું તારી બહાર નહીં પણ નીકળું તોમી જ થયાનું હોય તે તો થયાનું.”

હોમી સાર પછી કોઈ પણ બોલ્યો નહીં, અને એક ધ-ણીજ સરસ મદદગાર તેણી તેને થઈ પડી. નજદીક ય અઘલામાં વેર આ રોગનું જોર ચાલુ રહ્યું; સાર પછી તે રોજેજ નરમ પડતું જણાયું, અને યોગ્ય વખતમાં હવે તે

સમુજ્ઞ નાશ પામશે એવી આશા રાખવામાં આવી. આ વેળા એક દહાડે રાતે મરચંટ હાજના દ્રોણિ રમનાં બેસી સઘળાં વાત કરતાં હતાં તેટલાં એક માણસ દોડતું આવ્યું, અને કહેવા લાગ્યું કે હોરમસજી શેઠને એકદમ બોલાવે છે. મેહેરી કાકી મરવા પડ્યાં છે. તરવ પેલલાં હોમી અને યુવ દોડી ગયાં અને તેઓની પુઠે મન-મેરસાહ દીનખાઇ પણ ગયાં. મેહેરી કાકી હવે એક કલાક પણ કાંટે નેમ હતું નહીં. તેવજી મરવાને બીહતાં હોય તેવું જણાવું પણ ન હતું. ફક્ત તેવજીને એટલું જ દુઃખ થતું હતું કે, મરવા આંગમય તેવજી પોતાના દીકરા ખશરને બેઠે શકતાં ન હતાં, કારણ ખશર નહાંગીર સાથે ગયો હતો. હોમીએ તેવજી ઉપર ઘણાક ઉપાય અજમાવ્યા, એકે તે જણવેલા હતા કે તે સઘળા ફાકટ હતા. એક કલાકમાં તો તેવજી બોદા તથા પોતાના દીકરા ખશરનું નામ દર્મ આ જહાન છોડી ગયાં, અને દીનખાઇ તથા યુવે તેવજીનાં મરણની કીયાને લગતી સઘળી તૈયારી કરાવી.

બીજે દહાડે સહવારે હોમી પોતાના આપ સાથ મેહેરી કાકીને છેલ્લું માન આપવા ગયો. આ વખત તેનો દેખાવ હમેશ કરનાં વધારે તનદોરત અને તાજગી ભરેલો લાગતો હતો. હવે એક વખત જણાવી ગયાં છીયે કે મેહેરી કાકી હોમીને જનમથી દીનખાજીને ધર રહ્યાં હતાં, અને તેઓને તેવજી બીજાએ કરનાં ઘણાં વહાલાં હતાં, એકે તે બહારથી ધણું ખર્ચે દેખાડતો ન હતો. તેવજીને ધરમાંથી બહાર કાઢવાની પાંચેક મીનીટ અગાઉ તે અંદર ગયો, અને કેટલાક વખત વેર ગંભીર મેહરે તેવજીનાં રંધાન પર તેણે તીક્યા કર્યું, તેમ કરતાં આજપરનો રતાસ એકદમ ઉડી ગયો, તેની આંખનો ચક્કાત જતો રહ્યો અને પોતાનાં કપાસ પરનો પસીનો મુછપા તેણે પોતાના હાથ જાણે મહા મુશકેળીએ ઉચક્યો. મનમેરસાહ જેવજી ચોરેક દુર ઉભા હતા તેવજી એકદમ તેની પાસે દોડી ગયા અને બીજ પડે હોમી તેવજીના હાથમાં બેસુધ થઇ પડ્યો. તેજ દહાડે સાંજે આખા પંચમગનીમાં ખચર ફેલાઈ કે ડાકટર હોમી મરચંટ ભરો, અને સઘળાનો વહાલો હોમી, જેણે આપસમાંનાં દુઃખો શાળવા અને તેઓને દીઠાસો આપવા પોતાની તનદોરતીની કાંઇપણ દરકાર નહીં ન હતો, તે પેલીજ એવી ખરાજી તાવે પટકાઈ પડ્યો હતો.

પ્રકરણ ૨૦મું.

કેખશરે બનાજી અને તેવજીની સાચીની નાની ટળાકી કરતાં કરતાં કલકતે આવી પુગી હતી, કે જ્યાં ખોરશેઠનો બીજી બાળક પોતાના ધણીને ભેટ આપવાનો વખત નજીક આવેલો હોવાથી તેઓએ થોડો વખત લાંજ રહેવાનો દેરાવ કર્યો. તેણીને તે વેળા વધારે ઓછી કટી પડશે એવા ડાકટરોએ ભય આપ્યો હતો, પણ બોદાના હોકમથી તે ભય પસાર થઇ ગયો, અને ખોરશેઠ તથા તેણીનું નાલું

બાળક એક હેતવંતો આપ અને ધણી ધમ્મજે તેવી સારી તનદોરતીમાં હતાં. નહાંગીર કલકતે આવ્યા પછી તરત દારજીલીંગ અને સીમશે ગયો, અને થોડા વખતમાં પાછો ફર્યો; અહીંથી તે એખશે યુવજી ફરવાનો વીચાર રાખતો હતો. પણ ખોરશેઠની તનદોરતી તદન સારી ન હોવાથી તથા તેણીની નરમાસવાળી સહીની સંગતમાં તેને વધુ રહેવાની ધમ્મજી હોવાથી તરત વેળા તેણે તે વીચાર માંડી વાળ્યો. એક દહાડે તેણીનાં ખોરશેઠની નાની પુત્રીને તેના મામાના હાથમાં રમાડવા આપી તે વેળાએ તેણે પોતાની અરથી જાંઘતી નાની બાણીને અતી ખારથી કીસ કરી એવી રીતે તેણીના તરફ જોયું કે તેણીના ગાદ શરમથી લાલ થઇ આવ્યા, અને કાંઈ અજાજ જતાની પુરાલીથી તેણીનું લપડું ધપકવા લાગ્યું.

તેઓની મુસાફરી દરમ્યાન અને મુખ્ય કરી આ વેળાએ તેણીના કેખશરે ખોરશેઠને ધણીજી કામની અને કીમતી થઇ પડી હતી. આવી વખતે પોતાની દીકરી આગલ નહીં હોવા માટે દીનખાજીને ધણું લાગતું હતું, પણ કેખશરે તેવજીપર અવારનવાર તાર કરી તથા કામશે બધી સંધ્યારે આપ્યા કરતા હતા. જે દહાડે નહાંગીર સીમશેથી પાછો ફર્યો તેની બીજે દહાડે સહવારે તેઓ નાંડતાપર બેસી તરેહવાર પુરાણ વાંચતા ચક્કાવતાં હતાં, તેટલાં લાં ગોરતપાણે આપ્યો, જેના હાથમાંનાં ધણાં કામશેમાંનાં ફક્ત બેજ મરચંટ હાથમાંનાં હતાં. એક યુવના અક્ષરનું નહાંગીરપર હતું, અને બીજું મનમેરસાના અક્ષરનું ખશરપર હતું.

“ધણું અજાજ જેનું” નહાંગીર બોલ્યો, “મારાં માએ ખોરશેઠપર નથી બધું” અને હોમીએ મારી ઉપર નથી બધું; હું જાણું છું કે એનીપર કામનો બોલો દમણા પછો આવી પડ્યો છે, પણ તેથી શું એને મારીપર પણ લખવાનો વખત મલતો નથી.”

“તારાં માએ, અને બીજાં માએ ખોરશેઠપર વજી ચાર દહાડા આગમય લખ્યું હતું ખરું” કેખશરે બોલ્યા, પણ નહાંગીરે તેવજીનું બોલવાનું કાંઈ સાંભળ્યું નહીં. તે યુવનાં કાગલનું પરખીકું એકદમ ફાડી વાંચવા મુંઝારો હતો. કેખશરે પોતાના કામશે વાંચવા પડેલા હોવાથી તેવજી નહાંગીરનાં મોઢાંપરનો ધલરાત જોયો નહીં, પણ તેણીનાં જોયું કે તેના હાથે પુલકળા ધુવતા હતા, અને મહા મુંઝવેથી તે તેમજ ધરી શકતો હતો.

“ઓ બોદા! નહાંગીરજી-નહાંગીર, બોલોની શું થયું?” તેણીના પોતાનું હમેશનું ચરમાળપણું ખોલી દઇ બોલી અને કેખશરનું પછું તેણીના બોલવાપરથી એકદમ તેની તરફ ધ્યાન ખેંચ્યું.

“જાણું, બોલની શું છે, કોઈ મરચંટ હાથમાં સીક પડી ગયું છે? ખોદાને ખાતર બોલી દે!” તેવજી પણ નજીક નહાંગીર જેટલાજ ધલરાઇ જઈ બોલ્યા.

“હોમી,” ફક્ત જનહીર એટલું જ બોલી શક્યો, “હોમી મારો ભાઈ, અરે ખોદા, તે મરવા સુતો છે, અને હું તેની નજીક પણ નથી. ખોદા ખાતર કેપશર આ કાગલ વાંચો; મને લખેલું જણાયું” પણ નથી. હવે કાંઈપણ વખત આકી રહ્યો છે—હું વખતસર પંચગની બધ પુગીશ ? આ તો તે મરી ગયો છે એવી તથ્યારી કરવા તેઓએ આ કાગલ લખ્યું છે ?”

“જનહીર, તે હજી જીવતો છે, અને તું જો હમણા એકદમ જશી તો કદાચ ફાપદોળી થશે” કેપશર જનહીરને પતાવતા બોલ્યા. તે એકદમ હકી ઉભો થઈ જોરડામાંથી ચાલી જતો હતો; પણ પાછો એકદમ ઉભો રહી ગયો.

“જોરશેતને જણાવતા ના—તેણીને હમણાં કાંઈ કહે તો ના, તેણી સાંભળીને હપતાઈ જશે—મરી જશે;” તે બોલ્યો. “ખોદા તારાં આ આંસુઓના બદલાએ કાપે !” તે તેણીના નજીકજઈ તેણીના હાથ પોતાના હાથમાં લઈ બોલ્યો; આ વેળા તેની પોતાની આંખોમાંથી પણ આંસુઓની ધારો વહેતી હતી: “અરે મારો વીચાર કંઈ કરજે, હું હાથ તેનાં મોતનાં બીજાનાં આગળ નજીક કે ને કાંઈ દહાડે તારો ભાઈ થશે, આપણે બેઠેને તે પોતાની તરફની સારી દુવાઓ દેશે એવી છે” આશા રાખતો હતો. અને—” તે વધુ બોલી શક્યો નહીં. તે પુજતી છોડીને હાથ તેણે પોતાના હોડો સાથ દાખ્યા, અને લંથી એકદમ ચાલી ગયો.

કેપશર પણ તેની પુઠે ગયા, કારણકે તેવજ જણાતા હતા કે જનહીર જ્યાની કાંઈપણ ટૂંકારી કરી શકે તેવી હાલતમાં ન હતો. વળી તેજ દહાડે ખકશરને પણ પોતાની માતાનાં મરણને લગતી ખચર પડવાથી તે પણ પોતાના શેકને ઝાઝો કામ નહીં લાગી શકે તેવો થઈ પડ્યો હતો. તોપણ એક વખત પોતાના શેકનાં દુઃખનું કારણ જણાવવા પછી તે પણ જનની મદદ કરવાને સુક્યો નહીં. પોતાના મનમેરશા શેક પોતાના મરવા સુતેલા દીકરાનાં બીજાણાં આગળથી પણ પોતાના નોકરને તેની માતાનાં મરણ માટે અતી ખ્યારમંથી બોલેમાં દીલાસો લખે, એ જાળડે તે જવાનપર ધણી અસર કરી અને તેથીજ પોતાના નાના શેકને મદદ કરવાને તેણે વધારે મક્કમ દેરાવ કયો.

જનહીર પોતાની સઘળી તૈયારી કરી સાંજની વેનમાં સુખજ આવવા નીકળી પડ્યો. પણ તેની સુસાદીમાં શું શું જનનું તેની કાંઈપણ વીગત આપ્યા વગર, હવે હમારાં વાંચનારને મર્યાત હાલમાં હોમીનાં માંદગીનાં બીજાણાં આગળ એકદમ લઈ જશું.

હોમી મર્યાત પોતાનાં બીજાણાં ઉપર પડેલા હતા; અને મોતને યદો હાથ તેનાં કપાળ ઉપર જણાતો હતો; પણ આથી તેનો એકદમ કાંઈથી રીતે ઝાંખો પડી ગયો હતો નહીં. સાચું તેની પુરતી પુખ્તસુરતીમાં વધારો થયેલો લાગતો હતો, બેકે તેનું આંગ તો દીવાસલી જેવું પાતળું થઈ

ગયજું લાગતું હતું. તાવમાં તેને થોડા દહાડા પચન થઈ આવ્યો હતો. પણ હાથ તે પુર સુલીમાં હતો, અને સારી તેની મગજ શક્તી હમેશ કરતાં વધારે જોરપર લાગતી હતી. તે જણાતો હતો કે મોત નજીક આવતું હતું. તે માટે તે શાંત મગજે હવે વીચાર કરી શકતો હતો, અને પોતાના ખોદા તથા પોતાની મેઢેરને ફરીથી એક વખત મલવાને તે તથી રહ્યો હતો.

જે દહાડાની આવણે વાત ફરીથી, તે દહાડે મેઢેરજામને હોમીએ પોતાની નજીક બોલાવ્યા અને જયપણમાં તેવજ ને તેને સારી અને ખોદાઈ રાહની કળવણી આપી હતી તે માટે મેઢેરો ઉપકાર માન્યો. તેવજ આગળ બોલતાં તે થાડી ગયો, અને પોતાની માતાના હાથમાં પોતાની હાથ નાખી સુસ્ત થઈ પડ્યો. દીનપાદ તેની પાશુએજ બેઠાં હતાં. દુઃખથી તેવજની છાતી ફાટ ફાટ થતી હતી, પણ તેવજની આંખમાં એક પણ આંસુ જોવામાં આવતું ન હતું; અને આ આવી પડનારી આશત ધીરજથી સોસવા માટે તેવજ મનમાં તે ખોદાની મદદ માગતાં હતાં. પીરોળ પોતાની માતાના પગ આગલ તેવજના ખોદાને અટકીને બેઠી હતી. મનમેરશા હોમીની જરાખર સામે દીવાસને અટકીને શીકા ફર થઈ ગયેલા હતા. તેવજના મરદાનગીમરદશા મેઢેરની દસ-ગીરીમરી ઉશકેરણીથીજ તેવજ એક જીવતા માણસ જેવા લાગતા હતા. હોમીના બીજાણાની ડાખી પાશુએજ રસતમ ઉભેલો હતો, અને જે હોમીના બીજાણા આગમને આગલ રાત દીવસ કાંઈપણ આઠાએસ લેવા વગર રહેતો હતો. તેજ પાશુએ હોમીની માળાપ વગરની મારતીની દીકરી બેઠી હતી, અને બેકે તેણીની આંખોમાં બીલકુલ પણ આંસુ ન હતાં, પણ તેણીને મેઢેરો એટલો તો ભખી ખાધેલા લાગતો હતો, કે જે સૌ સોનાં દુઃખમાં તે વેળાએ પડ્યાં ન હતા, તો જરૂર તે તરફ કાંઈજ પણ ધ્યાન યોગ્યા વગર રહેતો નહીં. ઉંચા જુજરજ દેખાવના મેઢેરજામને હોમીનાં માથાં આગળ બેઠા રહી તેને દસગીર મેઢેરે પણ વખાણની નજરથી નીહાળતા હતા.

“મારાં પોતાનાં માથજ, તમારો હોમી એટલો તો સુખી છે, એટલો તો સુખી છે, માથજ મારાં, તમે મારે માટે રડતાં ના. અરે તમારો હમેશો ખ્યાર, અને તમારી સારં ભાળ, મારા જયપણના વખતનું તમારું નરમાશપણું, મારાં છોકરવજ કામની તમારી વખાણ, મારી જવાનીની ઉમેદનું તમારું ઉત્તેજન, એ સઘજું મને હાલ હમેશ કરતાં વધારે જોડથી શાદ આવે છે. તેનો હું તમારો ધણો ઉપકાર માનવા માણજું, પણ મારેથી તેજ બની શકતું નથી, અને વળી મારા પાવા પણ-મારા હેતવતા માનવતા જાવા-તમારી નરમાશ બેરેલી સંભોલેતો બદલો આપવા મેં યોદુજ કર્યું છે. મારાં ભાજએહેતો-તમારો ખ્યાર પણ મારી ઉપર અતીચ દહતો-ખોદા તેમને તે માટે સુખી કરે-તમો સઘજાને સુખી કરે; હું જાણજું, મને લાગે છે કે તે તમોને કરશે.”

વેળાએ તેવણને કેમ છોડી નહોતો? અને તેવણના ધણીના દમેશના પ્યારભરી બોલો આ વખત તેવણને દીવાસો નહીં આપી શકે? નહીં; તેઓ બંને જણ બોધાર છત્તાર નથી બેઠાં; તેઓ ખુશી થતાં હતાં, કે તેઓના વાહાણ દીકરાનું મોત એટલું બધું શાંતપણે આવ્યું હતું. તેના મરતી વખતના છેલ્લા બોલો આ બેક માથાપને યાદ આવી તેઓનાં જખમી ધમેલોમાં હોંનું ચોડું થયું રૂઝ લાવવાને વરસોનાં વરસો પસાર થયાં નોંધેછો.

એક બે અઢ્યાસમાં રસતખને તો પાણું પોતાની નોક-કરીની ફરજ બજાવવા ખાતર બેસમામ જતું પડ્યું. પણ નંદગીર પાણે બોરશેઠ આગળ કસકતે નજી અથવા તો પીરામ પોતાના ધણીને ઘરે નજી તેટલાં દીનબાઈ એક દમ બપખરી રીતે આગરી પડ્યાં અને તેઓ બેઠેને પ'અગની ચોળી જતું પડ્યું. પ'અગનીનાં જે તાવ દેશાઈ હતી, અને જણે હોમી મરમ'તને બન લીધો હતો, તેણે દીનબાઈપર પણ ગલસો કપો. તેવણના વાહાણ દીકરાનાં મરણ પછી ત્રણ આ-વાડે તેવણ પણ ખીછાણે પડ્યાં, અને લાંબી પાછાં ઉઠે તે વીરે તેવણનાં દુઃખી કુટુંબને શક આવ્યો. આરે દુઃખ બંધે વખતે ફક્ત તેણીનાં માસીનાં છોકરાંજ નહીં પણ તેણીના માસા વડીક પણે ખરે આધાર યુગપર રાખવા લાગ્યા, અને તેણીનેજ લાખવો પડી તેઓ પોતાનું મન પણ મક્કમ રાખતાં હતાં. આસપાસનાં સરેના મરે એવા કાલાવાસા છતાં, યુગ પોતાનાં માસીની ખીછાણે આગળથી રાત દીવસ જતાં ન હતી, યા તો કોઇને તેવણની મારમન કરવા દેની ન હતી. તેણી જવાન અને ખીનઅનુભરી તો હતી, પણ પોતાનાં માસી તરફના પ્યાર, અને ખીછ એક સામણી કે જે તેણીનાં પોતાનાંજ દીકરાં છુપાએલી હતી, તેથી કોઈ તેણીમાં નું જેર આવ્યું હતું. ડાકટર વડીક પણ તેણી તરફ ધણી વેળા આનંદથીની આંખથી જોતા હતા. હોમીનાં મરણ પછી યુવે પોતાની લાગણીને એથી તો કાણુમાં રાખી હતી કે તેણી આંધુમાં પણ પોતાના છપને રાહત આપી શકતી ન હતી. કોઈએ તેણીને કોઈ વેળા પણ રૂતાં નોંધ ન હતી, તો નોકે તેના એકરમો દરેક દેખાવ તેણીનાં અંદરખાનેનાં ઊંડાં દુઃખની ગવાહી પુરતો હતો. પણ તે તેણીની ફરજ બજાવતાં કોઈપણ રીતે અટકાવતું ન હતું. સુપ્રજીદીથી પણ સચળાં પોતાનાં જેર સાક એક માતાનાં દીકને કશર વાવવાની તેણી કોરોચ કરતી હતી. તેણીનાંજ ખમોંપર હોમીનાં મરણ પછી દીનબાઈએ પેલસ વેદતાં રહી, પોતાની દલગીરીને રાહત આપી હતી. અને તે માથાપ વગરની છોકરીને પોતાની છતીએ દાગતાં તેવણે તે પોતાનો આવી કીમતી બેઠ દૂછ તેવણ ખોટે જલથી રાખવા સાદ ઉપકાર માન્યો હતો. પણ તે વેળાએ યુગનાં મનમાં શું પસાર થતું હતું તેની તેવણને ચોડીજ ખબર હતી. તેવણ ચોડુંજ જાનુના હતાં કે હોમી તેણીને એક બાઈ કરતાં પણ કેટલો બધો વહાલો હતો, કે તેણી એક ખાસી-

ના દીકરાનાંજ મરણનો શોક કરતી ન હતી. પણ તે દીકરાને તેણીએ પોતાની સઘળો દીકરા, હમેશ માટે આપી દીધો હતો, તેથી પણ કરતી હતી. દીનબાઈ ફક્ત આટલુંજ જાણતાં હતાં, કે તેવણની બાણછને ઉધારવા બચપણમાં તેવણે જે મેદનત લીધી હતી, તેનો તેણી આ વેળા, આખો બદલો વાળી આપતી હતી. પોતાની બેઠેનનાં માથાપ વગરનાં બચ્ચાંને પોતાને મર લાવવા તેવણ કોઈપણ દહાડો પસ-તાયાં ન હતાં, પણ હવે તો જ્યારે તેવણ પોતાની માંદગીને પખોડી નાખી, નજવી હાલતમાં પોતાનાં બીછાણું હપર પડેલાં હતાં, અને જ્યાં તેવણે તેણી એખલીનેજ પોતાની નજદીક લેઈ, ત્યારે તો આ માથાપ વગરનું બચ્ચું તેવ-ણને જણવામાં બોદાએ તેવણપર ઉપકારજ કપો હોય એવું તેવણને લાગું.

આગળો સરખી ચીંતાઓ, પોતાના બાઈનું મરણ, અને માતાની બધ જરેલી માંદગીથી પીરામની તખીયત એટલી તો લડી મચેલી લાગી કે રસતખ તેને ક્યે પણ હવા ખાવા લઈ જવાને લીધાર કપો અને અતે તેણીને બુસા-વજ લઈ જવાનું નક્કી કર્યું. તેના આ દેશાપને તેણીના બાપ, અને ડાકટર બેક તરફથી કિતેજજ મલક્યું, અરે પ'અગની ખાતે હજી યોડો વખત વધારે રહેવાના પીરામના કાલાવસા છતાં રસતખ સખજ્યો નહીં; પણ તેણીને સાથે લઈજ ગયો, અને લાં ખરેજ તેણીની તખીયતમાં ધણે ભૂધારા થયો.

આ બે માસી માસીની છોકરીઓને તેઓનાં બાળપણમાં તદન જુદીજ રીતે ઉધારવામાં આવેલી હોવાથી હાસ તે-ઓના ખાસતમાં અજબ જેવું જુદાપણું જોવામાં આવતું હતું. જે યુગ તથા પીરામને, તેઓના બાળપણથીજ સાથે અને એકસરખી રીતે ઉધારવામાં આવ્યાં હતાં તો, પણ ખરે બેક જણ એકજ જાનને સ્વભાવ દેખાડતે, પણ નોકે એટા લાચી પીરામને કોઈપણ વખત ઉધારવામાં આવી ન હતી, તોપણ રસતખની બાઈદ સીવાય દરેક સીરમાં તેણીએ ખમર વખરનું સુખ મોગવ્યું હતું. ખાર અને હેત તેણીને નેટલાં નોંધેછો તેટલાં મદ્યાં હતાં, પણ આથી કરી તેણીની બુસામાં વધારો થવાને બદલે તેણીનાં મુખમાં વધારો થયો હતો, અને સચ્ચાદને માથે આલવાને તેણી શીખી હતી. તેણીને દરેક લીચાર, દરેક સામણી છુપાવવાની કોઈપણ દહાડો મરજ પડી હતી નહીં. બચપણથીજ પો-તાની દલગીરી બુસાથી પોતાની માતાને જણાવી દેવાની તેણીને રૂઝ હતી, અને નેમી કરી જુવાનીમાં પોતાની યાગણીઓપર કાણુ રાખવાનું તેણીને બારી લાગતું હતું. તેણી નજળાં મગરની તો રહેવાઈ સકાયજ નહીં, કારણકે રસતખ તરફના પ્યારમાં, તેણીએ જુદીજ વગાણ દેખાડી હતી. તેણીની તનદરેકતી તે વખત સડકી મઈ હતી ખરી, પણ તેથી તો સામું પુરવાર થતું હતું કે તેણીનાં શરીર કરતાં તેણીનું મગજ વધારે જખર હતું, નોકે યુગની શાંતી અને હાપણું નોંધ પીરામ હમેશ પોતાને પખી વખત

કપડાં આપતી હતી. બચપણથીજ ગુલ દલગીરી અને બાપામાં ઉધરી હતી. તેણીના બાપસીવાએ તે વેળા કાષ્ઠપણ-તેણીની માતા વડીક-તેણીપર ખ્યાર રેગુ' અથવા તો હેત બતાવવું ન હતું, અને આથી કરી તેણીએ પોતાનો સઘનો ખ્યાર, દરેક બચ્ચાં જેવી લાગણીઓ છુપાવી રાખી હતી. વળી આ સઘનાં સાથે તેણીના બાપનાં મરણની રાતે તેણીએ જે બચબરેલો દેખાવ જોયો હતો, તેની તેણીનાં મનની વળાણપર પુરતી અસર થઈ હતી. તેણી પોતાનાં માસીને ઘર રહેવા આવી લાંબે દશ વરસની પણ નહીં હતી, પણ લારપછી તેણી ખવાસમાં પીરોત્ત જેવી થઈ શકે એ મુશ્કેલ, નહીં બનવા જેવું હતું. કુમળાં મગજપર આસપાસના સંજોગોથી છાપ પડી ગયો હતો, અને હવે તેની સઘણી નીશાનીઓ બુલારાઈ શકાય તેવું હતું નહીં. વળી માસીને ઘર પણ બનેલા કેટલાક જાનોવા, કે જેની અમારાં વાંચનારાં પુરતાં વાંકે છે, તેથી પણ પેલી નીશાનીઓ મજબુત થઈ હતી. દુઃખથી ગુલ આપણે હાલ જેવી ઓલાખે છીએ તેવી થઈ હતી, અને મગજપર કાણુ રાખવો એ શું સીજ છે તે બરાબર સમજવા વગર તે તેણીનો ખુદરતી ખવાસ થઈ પડ્યો હતો.

હોમીનાં મરણની ખગર જેને કે ખશરેએ ખોરશેદ તદન તનદેરત લાય થાવિર તેણીને જણાવવાની મુતતવી રાખી હતી, પણ તે મતવા પછી તેણીપર એટલી તો અસર થઈ કે તરતજ મુખઈ આવવાને તેણીની સઘણી ઇચ્છા છતાં તેણી અશક્ત થઈ પડી, અને આજ કારણને લીધે તેણીની માતાની માંદગી પણ તેણીથી છુપી રાખવામાં આવી હતી. પોતાની ઇચ્છાઓ જણાવી શકાય તેટલું દીનખાઈમાં જોર આવ્યું કે તેવણે નાંદગીર ખોરશેદ આગળ મોકલ્યા, અને તેણીને દીકરાએ આપવાના કાલાવાલા કર્યા, જેને તેવણે અતીશય નખળાં અને આસપાસની ચીજોમાં કાંઈપણ ભાગ નહીં લઈ શકે તેવાં થઈ પડ્યાં હતાં તે છતાં પોતાનાં બચ્ચાં માટે તેવણે પેલેલા તીચાર આપવો હતો. નાંદગીર પોતાની માતાની ઘણી ઇચ્છાથી પાછો કસકતે ગયો. ખોરશેદની તખીવતમાં પણ પોતાના બાળને જોઈને સારો તકાવત પડ્યો, અને તેણીને વધુ તનદેરત બનાવવા કે ખશરે તેણીને સીમથે લઇ ગયા.

ગુલનાં નસીજમાં, જે દુઃખ પડ્યું હતું તેટલુંજ ખગવાતું ન હતું. બીજી દલગીરી તેણીનાં માથાંપર ભમ્યા કરતી હતી, અને જેનું દુઃખ હોમીનાં મરણ જેટલુંજ નજીક કરી હતું. એક દલાડો સહવારે તેણી લાષરેરીમાં ગઈ લાંબે પોતાના માસા સાથે ફક્ત કાકટરનેજ નહીં પણ મેહરજીભાઈ માસતરને તેણીએ જોયા.

કાકટર અને મેહરજીભાઈ તો અચાનવાર ઘરમાં મુલાકાત આપનારાઓ હોવાથી તેણી કાંઈ અચરત થઈ નહીં, પણ મનચેરશાને ધલરાત બરેલો દેખાવ જોઈ તેણીને બધ પેડો. ગુલને ખોરગમાં દાખલ થતાં જોઈ તેવણે ચોં-

ક્યા, અને મેહરજીભાઈની કાંઈ સત્તાહ અને મદદ માંગતા હોય તેવી રીતે તેવણે તેવણે તરફ જોયું.

“આપણે તેણીપર ખરેખરજી વીરવાસ રાખી શક્યે કે?” કાકટર સેહજ શકમરેલો સાહે બોલ્યા અને ગુલ તરફ દલગીર મેહર જોયું. “શું આ દુઃખભરી ખગર તેણી દીનખાઈથી છુપી રાખશે એવી આપણે ખાતરી રાખી શક્યે? કારણકે હાલ જો તેવણે આગલ તે બાળદનો કાળથી રીતે ઇસારો થયો, તો તેવણની જીંદગીને જોખમદાર હું રહું નહીં.”

“કાકટર, તમે મારી ઉપર પુરતો બરેસો રાખો” ગુલ મુકમ અવાજે બોલી. “વળી એવું શું નહું દુઃખ આવી પડ્યું છે, કે જે તમે મારાં માસીને જણાવતાં વીહો છો? અરે મને કમતા ના, નહીં તો જે ખરે હશે તે કરતાં પણ વધારે દુઃખભરેલી હું આતમારી ખગર ધારીશ. મેહરજીભાઈ, મારા વલાસ મામાજી, તમે શું મારી ઉપર વીરવાસ નહીં મુકશો?”

“મારી ગરીબ ગુલ,” તેણીના માસા લહડતે સાહે બોલ્યા, “ખરેજ દુઃખ તું ઘણીસારી રીતે ખમે છે, પણ આ બાળદમાં હમેશ કરતાં પણ વધારે દીમતની ગરજ પડશે. સપથું દહ મુખી જણાયું નથી. કદાચ દહબી આસા હોય, પણ તેવી આસાને ઉત્તેજન આપવાની હું દીમત કરી શકતો નથી. મેહરજીભાઈ તમે તેણીને કહેા,” તેવણે પોતાની નગર તેણી તરફથી ખીસાડી બોલ્યા, “હું કહી શકતો નથી.”

“શું તમે કાંઈ જાણને માટે કહેવા માંગો છો? અરે તેને શું થયું છે? અરે મેહરજીભાઈ, મેહરજીભાઈ, મને જે હોય તે કહેા, હું સપથું ખખીશ.”

એક બાપના જેટલી નરમાસથી મેહરજીભાઈએ ખ્યાર અને દીકરાસામગ્રી સાહે કહ્યું કે તે દલાડે સહવારના તેજોને એક સરકારી કાગલ મળ્યું હતું, તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે, જલ્દ પોતાની રેજીમેન્ટ સાથે આફ્રીકા જવા નીકળ્યો હતો. કેપ આવ પુલ હોય તરફ આ સ્ત્રીમરને તેના નામ નહ્યું અને આખી સ્ત્રીમર તેનાં સઘનાં માણસો સાથે જુની ગઈ હતી. તેજોને બચાવ માટે નજીક આવેલાં ટાણપરથી મદદ મોકલવામાં આવી, પણ તે વચર ગઈ હતી. બીજે દલાડે સહવારના ઘણાંક મુલેલાં માણસોની લાલ મલી આવી અને તેજોની સાથે એક તોપી પણ મલી, જેની ઉપર જલ્દ મેનર કરી લખ્યું હતું, અને આથી તે જલાદુર જવાનનો પણ તેના સાથીઓ જેવાજ હાલ થયો હતો એવો દુઃખભર્યો શક આવતો હતો. તેને લગતી ત્યાં ઘણી શોધખોલ કરી હતી પણ સઘણી કાકટર; પણ હાં અચાનવાર દરતી બીજી સ્ત્રીમરે કદાચ તેને ઉપાડી લીધો હશે એવી તેજોને સેહજ આશા હતી. આ કાગલમાં લલકરી વડાએ મનચેરશા પાસ તદન નીરાલ નહીં થયા પણ આશા રાખવા માગી લીધું હતું અને તેણે

ફક્ત ઉપર જ નહીં જાણના દોસ્તોને દીકરાસે દેવા નહીં પણ પોતાને જેમ સાચાં હવું તેમ લખ્યું હવું. પણ મનચેરસા તેની આશામાં ભાગ લઈ શક્યા નહીં. તેણીના સાચા સોદરાએ બેહેલી હોમજીનો અંત પણ એવી બેદરશી રીતે જ આપ્યો હતો; લાંબો વખત, ઘણો લાંબો વખત, તે જીવતો છે, તે પાછો ફરશે, એવી તેવણને આશા રહી હતી. આ ઉચકેરાયલી-આ શકબરી હાલતમાં દીનચાઇએ કેટલું ખમ્યું હવું, તે તેવણને બરાબર યાદ હવું અને મનચેરસાએ ધારણ કે ગુલ તેની જ ઉચકેરાયલીએ, તેવાજ શકમાં રહે તે કરતાં પોતાના ભાઇને સુવેશે ધારે તે વધારે સારું. આ બે ભાઇ બેહેન વચ્ચે કેટલું હેત હવું તેની તેવણને પુરતી ખબર હતી. તેવણે ધણીજ દુઃખ અને દલગીરીઓ બેહેરા સાચ તેણી તરફ નેહીયું આપે. તેવણે જાણ્યું પોતાનું ભોલવાનું પુરું કંઈ પછી તેવણે તેણીને પોતાની બેદરશી ઉપરાસાપરી કીસ કરી તથા એમનીરાશ નહીં થઈ જવાને તેણીને કાસાવાલા કંઈ; કદાચ જલ જાગી જશે હોય. ગુલ એક પણ ભોલ બોલી નહીં, પણ તેણીનું આજીવન ધણીજ હવું. ધણીક મીનીટ પસાર થઈ મધ તોપણ હજી તેણીએ પોતાનું માયું જમકયું નહીં. મેદર જાણી, જેવણે દમેશ પોતાના બોસોથી તેણીપર અસર કરી શકતા હતા, તેવણે તેણીને ઘણો દીકરાસે દીધો, અને બેદરશી વીશ્વાસ રાખવાનું તેણી પાસ માગી લીધું. તેને અને તારા ભાઇને તે બેદરશી હાથમાં ગુલ, મારી દીકરી, તેના મરજીને તાપે થવા માટે તારામાં પુરવું નેર આપે એવું પાંચી બે, અને ને તેણે તારા જલપર મેદરઆની કરી તેને પેલી વધારે સુખી દુનિયામાં બોસાવી લીધો હશે, તો તેની તરફના તારા ખારથી આ દુઃખ ખમવાની તેને શક્તી આવશે. મારી દીકરી, કંડી પડ, અને તારા વહાલાં માસી જેને બેદરશી મેદરઆનીની રહે હજી તારે માટે બચાવ્યાં છે, તેવણને ખાતર તારી હાલની ઉચકેરાઇ આવેલી લાગણીઓને શાંત પાડ. આ નવાં દુઃખમાંથી હાલ તરત તેવણને બચાવી લેવા માટે હમે તારી ઉપર ઇતવાર રાખ્યું, ખરેખર હમે તેમ કરી શકશું.

“મેદરજાણી તમે ખરા છેવો, અરે બેદર તમને તમારી આ માયાબરી માલનો બદલો આપો.” તે મરીજ ખીચારી દુઃખના ભાર તમે ક્યકાઈ જતી છોકરી પોતાનું માયું ઉચકી બોલી. તેણીની મેદરશી વલન સફેદ ધુની જેવો થઈ ગયો હતો, પણ તેણીની આંખ નજર પણ આંધળી બીજાએવી જણાતી ન હતી. ગુલના પાંચે તેવાં ક્યકાંએ તેણીને આવતાં હતાં, પણ તે જેમ તેમ કરી દાખી દેતી હતી. હોમીનો દેખાવ તેણીની નજરે આવી, પોતાની મામેની દમેશ સુખી સંભાળ કરવાનું તેણીએ ખચન આપ્યું હવું તે પાદ દેખાડતો હોય તેવું તેણીને લાગતું હવું. મેદરજાણી બોસોથી આ પાદને વધારે જાગ્રુતાઈ મલી, અને તેની સાથે સધળું શાંતપણે ખમવાનું તેણીમાં નેર

પણ આવ્યું. “તમે ખરેખર જ મારી ઉપર વીશ્વાસ રાખો. મારો આકાશી બાપ આ દુઃખ ખમવાની અને હાલ તરત તો તે છુપું રાખવાની મને શક્તી આપશે. ડાકટર, તમે મારે માટે કંઈ બીજા ના. મારા અતી વહાલા મામાજી, શું તમે તમારી ગુલ ઉપર વીશ્વાસ નહીં ગુલો ?” તેણીએ મનચેરસા તરફ નેહીયું અને તેવણની આંખમાં આંસુઓ આવી ગયાં. “હા, મારી વહાલી ગુલ, દમણા, અને હમે પછી હમેશાં તારી ઉપર વીશ્વાસ ગુલોશું;” તેવણે સેદર ઉચકેરાયેલા સાદે બોલ્યા. “આ દુઃખબરી ફરજ બનવાજ માટે બેદરશી પુરતો બદલો આપે. હું તેને દીકરાસે, અને આશા આપવા છડ્યું. પણ મારા કરતાં તે બેદરશી પુરતો વધારે આપશે.”

મનચેરસા પોતાના ઉપલા બોસો પુરા કરે તેટલાં ગુલ લાખીપીમાંથી ચાલી ગઈ, અને બીજી અરધો કલાક વચમાં પસાર નહીં થઈ ગયો તેટલાં તો તેણી શાંત દેખાવે પોતાની માસી આગળ જઈ બેઠી.

“મારી વહાલી ગુલ, તું ઘણે વખતે દમણા મારી આગળ આવેલી, કે નહીં તો મારી એકધરેની છડ્યાથી મને એવું લાગે ?” દીનચાઇ તે જાણીની સહવારે બોલ્યાં.

“મારો વહાલાં માસીજી, શું તમને મારી આટલા વખતમાં નજર પડી હતી ? હું ઘણી ખુશી છું, કારણકે તમારી સાથે હમેશ રહેવા મને આવડ્યું બહુ સુખ ઉપજેછે સારે તો તમે પણ મારી સંગતમાં મજા મેલવો, એ વીચારથી મને કેટલી બધી ખુશાલી ઉપજતી જોઈએ.” ગુલે જવાબ દીધો.

મારી પોતાની ગુલ, તારી સંગતમાં મને મજા નહીં તો શું મને ? તારા જેવી હેતવતી-માયાજી, નરમાસવાલી માવજત કરનારી મને ક્યાં મને ?

[સંખલુ છે.]

Two Old Mamas.

ન મુ ને દા ર ધણી.

જે વર્ષની વાત ઉપર એક નમુનેદાર ધણી ઉપર લખાણ કરવામાં કાંઈખી મુશ્કેલી પડતી નહીં હતી, કારણ કે સદીના સરદારો જેખી કાંઈ કરતા તે એકમત થવામાં આવતું હવું; યાતો તેઓએ આંધિલા કિસ્સા ઉપર કોઈખી બાનું હુમલો કરવાની હીમત કરતી ન હતી. તેના દેહો સામે તકરાર કરવી તેનો ઇલાખણ સામે શક બતાવવા, કે ઘર સસારમાં તેના વચે પડવા સામે વાંધો દહાવવા એ તો ન અને એવું મુશ્કેલ ગણાતું હવું. પીતા અને ધણીની જાંઠ કુલ જના સધલા લાભો સમજવા હતા. તેની મજલ અને તેની સમગ્ર આગલ સધલાની કાચજી પેદલી રહેલી હતી. તેની ખુશાલીનો ભાગીયો અને તેનાં બાદકાની માતા તો આખો દહાડો ઘેરની જાનસમાજ પડેલી હતી.

પણ હવે એ સધલું દેરવાઈ ગયું છે. પેદલાં પુરોગો ને ને હરી કદાગતા હતા તે હવે દેખીછતી સમ્યાઈ તરીકે પુરવાર થતું જાય છે. પણ હમણાંનો નમુનેદાર ધણી કેવો છે? શું પેદલા કરતાં તે સ્ત્રીઓને ખરેખર વધુ સુખી કરશે? શું આપણી સ્ત્રીઓ ખરેખર ઘટતી રીતે તેનાં દુઃખમાં તેમજ સુખમાં ભાગ લેશે? આ તો અતીતજ છે—કે ને એવો દેરદાર તમે પુરોગોની જીંદગીમાં કરવા માંગતા હોવો તો તે સ્ત્રીઓના બેલાથાથી નહીં, પણ દાખલાથી થઈ શકે.

ખરેખરા નમુનેદાર ધણી એક ઉચાગી પુરુષ હોવો જોઈએ, કે જેનો આખો દહાડો કામમાં જતો હોય. પુરોગો પુરતાં કામ વગર કદીથી સુખી રહી શકતા નથી, અને જેને પોતાની આ શક્તી બહાર વાપરવાની જોગવાઈ મળતી નથી, તે પોતાનાં ઘરના કારભારમાં વધે પડી ધણીક વેળા માફાં પરિણામો લાવે છે. જેની નાની નાની બાબદમાં વધે પડ્યાંથી એક પુરુષ પુરોગો એક સ્ત્રીને કંટાળો આપે છે, તેટલો જીવન કસાંથી તેણીને આવતો નથી. લગનનું સુખ વધારે સલામત રહે છે, જ્યારે તે આખો દીવસ ચાકથી કંટાળેલાં સાંજે ઘેર આવે છે, અને જોય છે કે તેની નમુનેદાર ધણીયાણીએ સુરેહ અને શાંતીભર્યાં ઘેરમાં તેને વિસાગો આપવાની સઘળી તૈયારી કરી રાખી છે. આપણે ધણીક દુઃખી થયેલી જીંદગીઓનાં કારણમાં સ્ત્રીઓની નબળાઈ અને સુખાંધ બેઠકનું, પણ હાલમાં આપવામાં આવતી કેળવણી આગલ જતાં લગ્નની જીંદગીમાં પડતા ખાડાઓને પુરી નાખશે. ગમે એવા નમુનેદાર ધણીનેથી તેની જાની દીલસોજી અને મદદની જરૂર છે. એનું વારંવાર કહેવામાં આવે છે કે બાહેરગામ વસ્તી સ્ત્રીઓ વધારે સુખી જીંદગી જીવે છે. ધણી અને ધણીયાણી લાંબાં એક બીજાનાં ખર્ચાં ભિન્ન અને સાગી બને છે, માટે નાની નાની જાનલોમાં એક બીજા સાથે એકમત થઈ તેઓ તેની નીકાળ લાવે છે.

સ્ત્રીઓ પોતાના ધણીઓ પાસેથી આવતા સ્વાગતા કરાવવાને લીધણ લાગણી ધરાવે છે. તેઓ ધારે છે કે તેમની પેદલથી મરજી રાખવાનો તેમના ધણીઓનો દક્ છે, માટે ખરેખરા સમજી નમુનેદાર ધણી કદીથી સ્ત્રીઓની જીંદગી ખરેખર ખુશાલ કરનારી પ્યાર તથા માનભરી વર્તણૂક ચલાવવાને ભુલશે નહીં. ધણીક પરજીલ્લી જીંદગીઓ પુરોગોની નાની નાની જુલોથી ખરબે અડકી પડે છે. એનું કારણ કાંઈ એમ નથી કે ધણીનો પ્યાર ઘટ્યો છે, પણ તેની ધર બહારની શેકાણુ તેના બિચારોને એટલા તો શેકી રાખે છે કે ફક્ત ગફલતી તેને તેની બાવડીની તરફ આજુ-લફે દેવા દેતી નથી. લગ્નની અંદર સ્ત્રી અને પુરુષની જીંદગી એટલી તો જોડાયેલી છે કે જો તેઓ તેમને ખરબે અડગાવા નહીં માગતાં હોય તો બંને જણે સુખ મળી પોતાને બચાવવાના ઉપાયો લેવા જોઈએ. માટે જ્યાં સુધી એક નમુનેદાર ધણીયાણી તમે હોવો નહીં લાંબુ સુધી એક ખરેખરા નમુનેદાર ધણી તમેને મળી શકે નહીં.

હમણાઈ.

કેનેરી પક્ષીને યુરોપમાં પેદલવેહલાં કેમ દાખલ કરવામાં આવ્યાં?

કેનેરી પક્ષીને યુરોપમાં પેદલવેહલાં કેમ દાખલ કરવામાં આવ્યાં તે વીશેની એક કહાણી નીચે મુજબ કહેવામાં આવી છે. એક વેપારીનું વહાણ જેમાં તે વેળાએ ધણાં નવાઈ જેવાં લાગતાં આ મુનેરી રંગનાં પક્ષીની મોટી સંખ્યા ભરેલી હતી, તે છટલીના કાનારાપર ખડક સાથે અડગાઈને ભાગી ગયું. ગરીબ બીચારું વહાણ તેને પાણીપર રાખવાની ધણી મેહનત કરવા છતાં સમુદ્રને તળીએ જવાની તૈયારીમાં હતું. તેવામાં એક ખસારી ને ફક્ત નાની ઉમરનો એક છોકરો હતો, તેણે પીંજરાનું બારણું ઉઘાડી મેલ્યું અને તેઓને છોડી છુટ્યાં. જેનું વહાણ નીચે ગયું કે તે ખુશાલ પક્ષીઓ હવામાં ઉડ્યાં. અને એસખાનું ટાણુ ને નજીકની જમીન હતી લાંબી ગયાં અને લાંબાં તેઓનું રહેણાણ કીધું. લાંબી હવા પણ તેઓને માફક આવતી હોવાથી બેશક તેઓ પોતાની ઓલાદમાં જન્મદીથી વધારે કરતે, પણ બે અડચણો તેઓને નહીં.

પેદલાં તો આ નવાઈ જેવાં મુનેરી પક્ષીઓને પકડીને ઘરમાં રાખવાનું એટલું તો થેલાપણું લાંબાં લોકોને લાગ્યું કે સચે તેમ કરવા મંડ્યાં; પણ એક વેળા પકડ્યા પછી તેઓને કેવી રીતે રાખવાં અને ખવાડવાં તે વીશે તેઓ તદ્દન અજાણાં હતાં. બીચું તો એ કે, બાજેલાં વહાણપરથી ઉડેલાં પક્ષીઓમાં બે યા ત્રણજી માદા હતી, પણ ત્યારપછી બીજા વેપારીઓ કેનેરીના તાપુમાંથી બીજાં વધારે પક્ષીઓ લાવ્યાં, અને રફતે રફતે તેઓએ યુરોપમાં પગપેસારો કીધો.

એનું માનવામાં આવે છે કે, ને ચક્રતો પીઠો રંગ તેનાં પીંછાંપર જોવામાં આવે છે તે તેનો અસલ રંગ નથી, પણ કાલા અને પીઠા રંગથી જોલાયેલો એક જાતનો 'ઓલીવ ગ્રીન' છે. ધણી મેહનત અને સંભાળથી પક્ષી પકડનારા દરેક રંગના કેનેરી પક્ષી મેલવામાં ફતેહ પામ્યા છે; કે ને 'ફીસલ પેલેસ'માં દર વરસે થતાં પક્ષીઓનાં સંકટરચનામાં જોવામાં આવે છે.

પીઠેલાં.

ચચળ બુદ્ધીનો બંદોષ ગળ. ગરીબીમાંથી દરોડપતી થયલા વેપારીની વાર્તા.

(ગયા અંકથી સાંધણ ચાલુ)

મોટાં કારખાનાંની દક્ષીણ બાબતે ૨૦૦ શીટ લાખી ત્રણ મજલાની ઈટી બાંધેલી એક ઈમારત આવેલી છે, જ્યાં ટેમ્પલો વગેરે બનાવવામાં આવે છે. કંપનીનું એક કારખાનું દક્ષીણ બેંડમાં આવેલાં ઈડિયાનામાં આવેલું છે, જ્યાં અખરોટના રંગની કાલી ટેમ્પલો, તેનાં ઠાંકણાંઓ અને લાકડાંના ફેસો બનાવવામાં આવે છે. આ કારખાનામાંથી કેટલુંક અધુરું કામ એસીઝાબેથ ખાતેનાં કારખાનામાં મોકલવામાં આવે છે, જે આ ઈમારતમાં પુરું કરવામાં આવે છે. આ ઈમારતની પાસે ખીજ એક ઈમારત છે, જે “બોક્ષ શોપ” ને નામે યોજાયા છે. અહીં સમાઓને પેક કરવા માટેની પેટીઓ બનાવવામાં આવે છે અને તે માટે ૬૦ માણસો કામ કરે છે. પેટીઓ બનાવવા માટે પાઈનવુડ ૩,૦૦,૦૦૦ શીટ લાકડું દર માસ વાપરવામાં આવે છે.

આખું કારખાનું ચકાવવાને છ એનજીનો નેન-ધુએ છે, જેનું સામકું બળ ૧,૦૦૦ હોર્સ પાવર જેટલું થવા ભય છે. તેને માટે ૨૨ બાઈલ્ડો નેનધી છે, જેઓ દરેકની રાસ ૭૫ હોર્સ પાવરની આવે છે, જેઓ એનજીનોને ચકાવવાને સ્ટીમ પુરી પાડે છે. આ ગળવર કારખાનાના મજલાઓએ સામટી રીતે ૧૩ એકર જમીન રોકેલી છે અને તેમાંની દર ચોરસ ફુટ જમીન હરેશા ઉપયોગમાં આવે છે. રોક સુધાં આખાં કારખાનાએ ૩૨ એકર જમીન રોકેલી છે.

અમારા વાંચનારાઓ, સીંગરના સીવવાના સંશય બનાવવા માટેનાં કારખાનાનું આ કુક વર્ણન છે. એવું ધારવામાં આવે છે કે આખી દુનીયામાં આ કારખાનાના જેવું સર્વથી સંપૂર્ણ, વ્યવસ્થિત અને નેનધી દરેક સામટી સાચનું એક કારખાનું હસ્તી ધરાવતું નથી. એવું પણ વળી માનવામાં આવે છે કે ફક્ત એક જ જીવ બનાવવાને માટે વપરાસમાં આવતું આજ એક સપેથી મોટું કારખાનું આખી દુનીયામાં છે. તેમાં ૨,૩૦૦ સ્ત્રી મરદોને રોજ મજ છે. જેમની પીળાં કારખાનાઓમાં કરવામાં આવે છે તેમ સનીવારને બદલે દર સોમવારે મરદોને તેઓને રોજ ચુકવી આપવામાં આવે છે; તેથી એમ બને છે કે, તેઓને ખરી મે-હેરાતાથી મેગવેલા પૈસા બરબાદ કરવાને તક મળતી નથી અને તે પૈસા પોતાનાં કુટુંબના લાભ અર્થે વાપરવાને તેઓને નેનગવાઈ મળે છે. સીંગરનાં કારખાનાના લાગતા વળગતાંઓ તેમાં કામ કરતાં માણસો ઉપર ધણીજ આ-

વાની લાગણીથી ભય છે. ને કોઈની કામદારને ધન થાય છે, તો તેની સાથ ધણીજ ઉદારતાથી વર્તવામાં આવે છે. પણક કામદારોનાં કુટુંબોમાં આવી પડેલાં દુખોમાં કંપની તરફથી મળતી મદદથી થટાડો થયેલો છે. કારખાનાના એક ભાગમાં એક માણસ કામ કરતો હોય અને ને તે આજની પડી ભય છે અથવા બીજાં કારજોથી કામ કરવાને અચકત થઈ પડે છે, સારે તે ભાગના કામદારે તેને નેનધી મદદ આપે છે એટલુંજ નહીં, પણ ને તેને નાણાંની મદદની જરૂર હોય છે, તો તેને માટે એક ઉચરાણાનું લીસ્ટ ફરવું કરવામાં આવે છે. પોતાના બાઈબિથ કામદારે માટેજ તેઓ ઉદાર દીલ બતાવે છે એમ નથી. જ્યારે દક્ષીણના રાજ્યોમાં કમરો થવાથી હજારો માણસો મરણ પામ્યાં હતાં, સારે સંકટમાં આવી પડેલાં કુટુંબોને મદદ કરવાને આ કારખાનાના મજુરોએ ચાર દીવસમાં ૪,૧૦૦ દાવર એકઠા કરી મોકલાવી આપ્યા હતા. કારખાનામાં કામ કરતાં માણસોએ પોત પોતામાં કેટલીક મંડળીઓ ઉભી કીધી છે, જે તેમને માટે વાખવાળી બરેલું છે. તેઓમાંની

એક “રાષ્ટ્રલ ટીમ” છે, જેને દર સાલ કંપની એક સુંદર ગેઝેટ બેટ આપે છે. બીજી એક “આસ બેડ”ને નામે આપવામાં છે. તે ઉપરાંત ફેટલીક સારી નામના મેળવેલી બોલ કલબો છે.

પ્રકરણ ૬ હું.

આ ક્ષેત્રમાં કારણ શું?

આ દુનીયામાં બનતા દરેક બનાવ માટે સંગીન કારણ હોય છે, જોકે આપણે તે કારણ શોધી કઢાવી શક્યે શકીએ; તેજ મુજબ સર્ગર કાળની આગવળ જેવી અને અજાણીતના ક્ષણસના જેવી ક્ષેત્રમાં પણ કારણ હોયું જોઈએ. ૧૮૭૨ માં નીકાચો શહેરમાં મોટી ગંભીર આગ લાગવાથી હજારો રહેવાસીઓ લાચારીમાં આવી પડ્યા, ત્યારે તેઓને મદદ કરવા માટે કંઈ થયેલી રીલીફ કમીટીએ, જે નાચાર સીધવાના ધંધા કરનારી છોડીઓએ અરજ કીધી તેઓને સીધવાના સંચાઓ પુરા પાડ્યા હતા. આ વખતે કમીટીએ ૧૬ જુદી જુદી કંપનીઓએ બનાવેલા સીધવાના સંચાઓ એક મોટા ઝોરડામાં ગોઠવ્યા હતા અને તે છોડીઓને તેમાંથી પોતાને માફક આપતો સંચો પસંદ કરવાને જણાવવામાં આવતું હતું. સધળા મળીને ૨,૯૪૪ છોડીઓ સંચાઓ લઈ ગઈ હતી, તેમાંની ૨,૪૨૭ છોડીઓએ સર્ગરના સંચા પસંદ કીધા હતા અને બાકીની ૫૧૭ છોડીઓએ બાકી રહેલા ૧૫ જુદી જુદી જાતના સંચાઓમાંથી પોતાની પસંદગી કીધી હતી. આ ગરીબ છોડીઓને સીધીને પોતાનું ગુજરાન કરવાનું હોવા છતાં આ ૧૬ જાતના સંચાઓમાંથી જેઓ માટે તેના બનાવનારો પુશકલ તારીફ કરતા હતા, તે છતાં મોટી સંખ્યાએ સર્ગરના સંચાને પસંદગી આપી તે માટે કંઈપણ કારણ હોયું જોઈએ. ત્યારે કંઈપણ જાતનું મચીન હજારો ધરમાં વાપડવામાં આવે અને તેજ જાતનાં બીજાં બનાવનારાઓના મશીનોને પછાટ નામે ત્યારે તેનું કંઈપણ કારણ તો હોયું

જોઈએ અને જે વાંચનારાઓ ધીરજથી નીચેનાં હેવાલ વાંચવો ચાહુ રાખશે તો તેઓને ટુરનર તેનું કારણ જણાઈ આવશે.

આ ચોપડીના લખનારને આ બાબદના સમ્બંધમાં પેન-સીટવેનીયામાં આવેલાં રેનન્ટન શહેરમાં જોઈએ. મારે કપડાં બનાવવાનું મોટું કારખાનું રાખનાર મીં જોલેડ જણાવે છે કે તેનાં પોતાનાં કારખાનામાં સેંકડો સીધવાના સંચાઓ રીમથી ચલાવવામાં આવે છે. તેઓ જુદા જુદા બનાવનારાઓના હોય છે, પણ ત્યારે અંદરનું સાંચાકામ બગડી જાય છે, ત્યારે તેઓની જગ્યાએ તે સર્ગરનું સાંચાકામ મુકે છે. આમ કરવાનાં કારણમાં મીં જોલેડ જણાવે છે કે ત્યારે સર્ગરનો સંચો ખાલી પડે છે, ત્યારે તે મેળવવાને બીજા સંચા ઉપર કામ કરતી દરેક છોડી કાલો કરે છે;

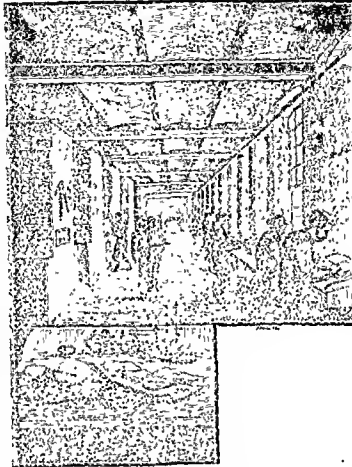
પીતલ માળવાની બહી.

ચોપડો તપાસવામાં આવે અને સધળું ચુસ્તું થઈ ગયું, કાંકે છોડીઓને તેઓનાં કામના પ્રમાણમાં પગાર આપવામાં આવતો હોવાથી, સર્ગરના સંચા ઉપર કામ કરતી છોડીઓ બીજા મેકરોના સંચા ઉપર કામ કરતી છોડીઓ કરતાં અધવાડે એકથી વધી ગયેર વધુ મેળવતી હતી.

અહીં ત્યારે લોકો સર્ગરના સીધવાના સંચાને કાં પસંદ કરે છે, તેની ગ્રામ વાત મહેર ધઈ જાય છે. સંચાની કરામત એટલી તો સાદી છે કે એક છોડર પછુ તે સમજી શકે, અને તે એટલી તો મજબૂત છે કે એક બીનઅનુભવી પછુ કદાચ તેમાં બગાડ કરી શકે છે. આપણે ઉપર જોઈ

તેથી ઉલટું ત્યારે બીજા બનાવનારનો સંચો ખાલી પડે છે ત્યારે છોડીઓ તે ન લેવાને અને કે બહાણું કદાચ છે અને આગુરતાથી સર્ગરનો સંચો ખાલી પડવાની રાહ જુએ છે. મીં જોલેડ વધુ જણાવે છે કે આનું કારણ શોધી કઢાવવાને તેણે કારખાનાના વડાને જણાવ્યું હતું. આ વડાએ તપાસ કરી એણે જણાવ્યું કે સર્ગરના સંચા ઉપર કામ કરતી છોડીઓને બીજા મેકરોના સંચા ઉપર કામ કરતી છોડીઓની ખાફે સીધવાના સંચાના “શીટસ” રીપર કરવાને વખત લાગતો નથી. આ ઉપરથી પગાર આપવાને,

ગયા તેમ સંચાઓને સં-
વેથી સરસ ધાતુના બ-
નાવવામાં આવે છે. તે-
ને એવી તો સરસ રીતે
શીટ કરવામાં આવે છે
કે એક ઈચના હત્તરમાં
ભાગ જેટલી પથ્થુ તેમાં
ખામી રહેતી નથી. પે-
ચવા માટે તૈયાર થવા
અગાઉ તેની ત્રણ ચાર
વાર તપાસ કરવામાં આ-
વે છે અને તેથી કરીને
ફીઓને “શીટસ” રી-
પેર કરવાને વખત ખોલ-
વાની ધાત્તી રહેતી નથી.
એક અદ્યત્ત મીગર ઇં-
પનીને ચોડાક વખતની
વાત ઉપર એક પત્ર સ-
ખી જણાવે છે કે તેણે
૨૩ વર્ષની વાત ઉપર
સીંગરનેા સમો ખરીદ-
યો હતો અને આજ પ-
થ્થુ તે નવા માફક લુગ-
ડાં સીવે છે અને તેનું
સંચાકામ સખળું સંચાલ-
હાલતમાં છે.

માલ જરવાનું ખાતું.

ધણીકો સીંગરના સીવવાના સંચાના ગંજપર વેપારથી
અન્યથા ચર્ધ સંચવાઈ જાય છે કે આ સચળા સંચાનું શુ-
ચતું દરે, પથ્થુ આને જવાબ આપવો ધણી સેહેજ છે;
જો વેપાર મોટો હોય, તો જાણુનું કે દુનીયા તેના કરતાં
ધણી મોટી હોવી નોંધએ. સંચાળા ભરેલી ગણતરીથી એવું
માન્ય પડે છે કે આજ સુધીમાં આખી દુનીયામાં દરેક
પ્રકારના સીવવાના સંચા (૧૯૫૧ તે ચાલુ હાલતમાં હોય ચા-
નકામાં ચર્ધ પડયા હોય) ૬૦,૦૦,૦૦૦ છે. ફક્ત યુનાઇટેડ
સ્ટેટસમાં ૧,૦૦,૦૦,૦૦૦ કુટુંબોમાં સીવવાના સંચા વપ-
રાય છે, પણ આ સંચાઓમાંના ૧૦,૦૦,૦૦૦ ઘરોને બદલે
કારખાનાઓમાં વપરાય છે, જ્યાં તેઓને રીપરી ધણીજ
અડપમાં ચલાવવામાં આવતા હોવાથી ચોડાક વર્ષમાં તેઓ

ઘસાઈ જાય છે. તેથી
જો આખી દુનીયાના સં-
ચાઓ યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં
લાવવામાં આવતા હોય
તો તેથી ફક્ત યુનાઇટેડ
સ્ટેટસનાં અર્ધાં કુટુંબોને-
જ તે મળી શકે. સુધરેલા
દેશોમાં ૭૦,૦૦,૦૦૦ કુ-
ટુંબો સીવવાના સંચા વા-
પડે છે. વળી ચીન, જા-
પાન અને હાઈમાં પણ
આ ધંધાએ પોતાનો પ-
ગલડો દાખલ કાઢ્યો છે,
જ્યાં પણ તે હીનપર હી-
ન વધતોજ જાય છે.

આ પ્રમાણે એક કં-
ગાળ સંસ્કારથી જનમ
પામેલા સીંગરના સીવ-
વાના સંચાની આ વાર્તા
છે. આ પ્રમાણે એક
માણસે દુનીયામાં વધ-
વાને કેવાં ફાંફા ચાંચીં
હતાં અને મુસફોળોએ
મેહેરી હતી, અને આંતે
તે ઈપી ફોલ પામ્યો

હતો, તેનું વર્ણન પુરું થાય છે. આ માણસની અકલને
આખી દુનીયા આભારી છે. તે માણસની શોધથી દુની-
યાને બોહળા, અગણીન અને હમેશ સુધી વધારો કરવાનો
શાયદાઓ થયા છે, જે માટે આખી દુનીયા તેને ખરાં અં-
તકરણથી આભારી છે. જો આ દુનીયામાંથી એકાએક
સીવવાના સંચાઓને અને તેથી ચલકા શાયદાઓને દુર
કરવામાં આવે, તો આ દુનીયાનું શુ' થાય તેનો ખ્યાલ
આપણીથી ચર્ધ શકતો નથી. આ સીવવાના સંચાની શો-
ધના બાબમાં જે સર્વથી સંતોષકારક બીના છે, તે એજ કે
પોતાની શોધનું ફળ ચાખવાને અને પોતાની ચંચળ મન
શક્તીથી મેળવેલું ફળ ચાખવાને આ મહાન કારીગર ખીં
આઈ એમ. સીંગર જીવ્યો હતો.

ઝાડપાન અને તેમનો વધારો.

મ ક ર જી પ મુ'.

મુખ્યાં અને તેનાં કામો.

મુખ્યાં એવડું કામ કરે છે, એક તો તે ઝાડને જમીનમાં મજબુત પકડેલું રાખે છે, અને બીજું, જમીનમાંથી ખોરાક ચુસી લે છે. મુખ્યાંની અંદરથી દોરા જેવા શાખાઓ અને નાની નાની ડાંખળીઓ આસપાસ ફરે છે, ને તે બધું મુખ્યાં સાથે જમીનની અંદર રહે છે. ને આપણે આ જમીનમાં દડાએથી મુખ્યાં પરની ફરેલી ડાંખળીઓની બાજુ અને છેડા તપાસે છીએ તો તેની ઉપર ઘણાંક પતળાં ને નાજુક નાનાં મુખ્યાંઓ જણાય છે. આ ભાગ નરમ ને દેખાઈ શકે એવા હોય છે, અને તેઓને મુખ્ય કરીને જમીનમાંથી ભીનાશ ચુસી લે છે. એ મુખ્યાંઓ કેવાં ઝડપથી પાણી ચુસે છે તે એક ઉગતા ગાખને ઉખેડી તેનાં મુખ્યાં પરથી મટાડી ઘોઘ નાખી તેને પાણીમાં ચુક-યાથી બાંધત્રમ પડે છે. આવી રીતે જે પાણી ચુસી લેવામાં આવે છે તેમાંથી થોડાંક ભાગ ઝાડમાં રહે છે, ને બાકીનો ઘણાંક ભાગ પાતરાંને રસ્તે બાહર નીકળી જાય છે. હવે સારે એ પ્રમાણે યાચે છે તેનું કારણ એ કે, ઝાડની અંદર જે ખણીન પદાર્થ મુખ્ય કરીને તેને ઉગતી વેળાએ નેહ્યે છે, તે પાણીમાં એટલો તો થોડો પીગળેલો હોય છે કે તેને લીધે તેને (ઝાડને) નેહ્યે તેથીથી વધારે પાણી ચુસી લેવું પડે છે.

ફેટલીક વખતે મુખ્યાં ઝાડને માટે આવતાં વરસનો ખોરાક ભરી રાખે છે. આવાં મુખ્યાં જ્યાં ને માવાદાર હોય છે, સળગત, ગાનર, મુળા ઇલાદી એવી જાતનાં મુખ્યાં છે. ફેટલાંક મુખ્યાં ઝાડને નેહ્યે એટલોજ ખોરાક ચુસે છે. ઝાડ ઝાડી અને ઘાસનાં શાખાવાળાં મુખ્યાં એ જાતનાં છે.

ઝાડની જીંદગી જેટલી લાંબી હોય છે તે પ્રમાણે તે ઝાડને તેવી જાતનાં મુખ્યાં યાચે છે મોટાં ઝાડ અને નાનાં છાડને ડાંખળીવાળાં મુખ્યાં હોય છે, અને તે ડાંખળીઓને છેડે દોરા જેવા શાખા અથવા નરમ નવાં મુખ્યાં ફરેલાં જણાય છે. આ મુખ્યાં જમીનમાંથી ખોરાક ચુસવા માટેજ ઉપયોગી છે. બાહ્યવાળા (નરમ બાંધાના શાખાઓ)ના યડમાં

લાકડાનો ભાગ બહુ થોડો હોય છે, અને જેઓ દર વરસે મરી જતાં હોય તે અને જેઓ સુકક ગયાં પછી પાછાં મોસમે તાજાં થતાં હોય તે બેમાંનાં એકનેથી જેમ તે વરસ દહાડો ઇવે તેવાં, કે બે વરસ ઇવે તેવાં, કે ઘણાં વરસ ઇવે તેવાં હોય તેમ તેનાં મુખ્યાં જુદી જુદી જાતનાં યાચે છે. વરસ દહાડો ઇવે એવાં હોય છે તેઓને જે વરસમાં ઉગે છે તેજ વરસમાં ફલ ફળ પણ આવે છે અને બીયાં પાકટ થયા પછી ઝાડ તેજ વરસમાં મરી જાય છે. આવા ઝાડવાને શાખાવાળાં મુખ્યાં જેવાં મુખ્યાં યાચે છે, અથવા એક જાડું મુખ્ય હોય છે ને તેની આસપાસ પતળી શાખાવાળી ડાંખળીઓ ફેલાયેલી હોય છે. બે વરસવાળાને જે વરસમાં ઉગે છે ને વરસમાં ફલ નથી આવતાં, પણ એગર રહે છે ને બીજા વરસે ફલ આપીને ફળનાં બીયાં પાકટ થયા બાદ મરી જાય છે. આવા શાખામાં થોડેજ વરસે ઘણાં સરળો ખોરાક ઝાડમાં એકઠો થાય છે ને પછી બીજા વરસે ફલ ફળ આવતી વેળાએ તે ખોરાક કામ લાગે છે. આપણે જોયું કે, ઝાડનો શાખી મુકેલો ખોરાક મુખ્યામાં રહે છે, પણ ફેટલાંક ઝાડમાં તો તે પાતરાં અને નાની ડાંખળીઓમાં પણ રહે છે. આનો એક દાખલો કોબીજ છે. જે શાખા ઘણાં વરસ ઇવે છે તે જેવો સ્થાનો મેસે છે કે મરી જાય છે, અને જમીનની બરાબર થઈ રહે છે. પણ તેનાં ઘણાં થોડાંક ભાગ તેની ઉપરની કળીઓ સાથે જમીનમાં એકઠાં એમ રહે છે, અને બીજા મોસમમાં પાણી ઝાડ ઉગી નીકળે છે. આવી વેળાએ તેનાં મુખ્યાંમાં કે કોઈની ખોરાક રહેલો હોય છે.

S.

ધંધાને લગતી રીતભાત—સર વીલ્યમ ગથ નામે એક મોટા ડાકટરની નીચલી વાત પરથી જણાય છે કે એક દર્દીના તેનાં ડાકટર પરનો વીધાસ એ સંવેદી આશમન ઘણી અગતની યીજ છે.

સર વીલ્યમને એક વેળા ઘણી ઉતાવળમાં એક દર્દી આગળ લોકાલવાવનાં આપ્યા, કે જે દર્દી એક જુવાન ડાકટરની સંભાળ હેઠળ દોતો. વધારા કરતાં સર વીલ્યમને માલમ પડ્યું કે એકસ દવાએ સચે તે દર્દીને થોડે થોડે વખતે બ્રાન્ડી અને પાણી આપવામાં આવતું હતું. તે મોટા ડાકટરે તેને ઘણી સંભાળથી તપાસીને કહ્યું, “એને બીજે એક ચમચે ભરી બ્રાન્ડી આપો.”

સાર પછી તે થોડા જુવાન ડાકટર સાથે ખાનગી જોરડામાં ગયો. ફરવાને બંધ કરીને તે મોલ્યો. “એનું દર્દ ફેલાયું ફેલાયું છે, કોઈની કાસજીસર તમને બાન્ડી આપવો નહીં નેહ્યો દોતો.”

“પણ” તે નાનો ડાકટર અજબજાબ ચઢને મોલ્યો, “સર વીલ્યમ, હું ધારું છું કે તમે હમણાંજ નસંને કહ્યું કે એક બીજે ચમચે ભરી બ્રાન્ડી આપવો.”

“તે ખરું છે,” તે મોટા ડાકટરે કહ્યું, “કારણ કે મારે તે દર્દીના તમારા પરનાં વીધાસને બંધ કરવો ન નેહ્યે, નહીં તો કે તમે ફરીથી તેને જે કાંઈ કહેશે તે તે માનશે નહીં અને એવેન રહેશે.”

પ્રી-સેસ ઓફ વેદસની ધરની છંદગી.

પ્રી-સેસ ઓફ વેદસની બહેર છંદગી વીરો પુરાણ લખાયું અને ભોલાયું છે. વરસો થયાં આ પુણ્યસુરત સાદબદી તેણીની બનીયતી રચયતી એટલી તો માનીતી યદ પડી છે કે તેણીનાં દરેક બહેર કામ અને ભોલાની બારીક બારીક નોંધ લેવામાં આવે છે. તેણીના દેખાવનું દબરો લોકોનાં દીએને ખુશ કરે તેવો છે. ઈચ્છામાં જે કોઈ પણ સ્ત્રી સૌથી વધારે બહેરમાં આવી હોય તો તે પ્રી-સેસ ઓફ વેદસ છે. તે દેશમાંની બધી એક જમાનારી, મુંદર, મુંદરેલી, પુણ્યસુરત સ્ત્રીઓ જેઓ બહેર છંદગીમાં એકે યા બીજી રીતે બામ લેતી હોય તેઓમાંની એકે પણ એવી નથી કે જેની આગળ આપણી બનીયતી રાણી બીજી પદવી ધરાવે. તેણીના અતીશય પુણ્યસુરત ચેહેરા, રાણીને છાતરી ખુબીઓ, અને માથાણુ ખનાસ સાથે તેણી ખચીતત્વ એક નમુનેદાર સાદબદી છે.

પણ જ્યારે દરેક જણ તેણીની બહેર છંદગી વીરો આટલું ખડું બળે છે, સારે તેણીની ખાનગી છંદગી વીરો ઘણું યોદ્ધા બળાયું છે. આવી કારણ એ છે કે, તેણી ઘણા એકમારગી ખવાસની છે, અને જોકે તેણીનાં મીરો સખ્યાજી છે, તોપણ પોતાનાં કુટુંબની બહાર કોઈ પણ અત્તજનોને ખીત તેણી ધરાવતી નથી. ઈચ્છામાંનાં તેણીનાં કુટુંબ, તેમજ તેણીનાં માતપિતા ડેનમાર્કના રાજા અને રાણી અને તેણીની બે બેદનો એક રચનાની હાથ વીધવા યવલી સાદનસાદબદી, અને બીજી, એકે એક કમળરસેન્ડ સાધના સગપણના ગાંધી તેણી એટલી તો સંતોષી છે કે બહેરનાં સાથે અત્તજનો દેરતી બાંધવાને તેણી કમળી નથી.

ખાંતીસ વરસની વાત પર જ્યારે આ સાદબદી અને તેણીની બે બેદનો ત્રણ પુણ્યસુરત બાગકો હતાં, તે વેળાએ તેઓની હાલત તેઓને એકાંત છંદગી યુગરવાની રૂપ પાડતી હતી. તેઓના પીતા જે હાલનો ડેનમાર્કના રાજા થાય છે તે વેળાએ ફક્ત એક ડ્યુકનો ખેતાળ ધરાવતો હતો, અને તેનો ખેતાળ બાલકવાની તેનામાં પુરતી ચકતી નહીં હોવાથી તેને તાલેવંત કુટુંબના મોટા છોકરાઓને ચીતારો દુનર શીખવાની ફરજ પડતી હતી. તે અને તેવું કુટુંબ એક નાના બંગલામાં રહેતાં હતાં, અને જ્યારે તે જુના, મમરુ શેહેરમાં લોકો ફરતાં ફરતાં તેઓના બંગલા આગળથી જતાં, સારે દરવાજા આગળ ઉભાં રહી, તે મુંદર નાની સાદબદીઓને

તેઓના સુતરાડ જન્મામાં પ્રુશાના ક્યારા વચ્ચે દોડતી જોતાં. તેઓ પોતેજ સૌથી મુંદરમાં મુંદર પ્રુશા મીસાલ દીસતી હતી. તે વખત ઘણે સુધી હતો; અને તે સુધી બચપણના દીવસો કે જ્યારે તેઓ પોતાનાં જુનાં વરના સીસાતરીબંધ બાગમાં રમતાં હતાં, તે પાછલા દીવસોમાં તેઓને વારવાર યાદ આવતા હતા.

તેઓના પીતા તે વેળાએ ડેનમાર્કનાં રાજાની સીધી રીતે વારસ ન હતો, અને તે પંકતી પર ચઢવાનો તે સોમી પણ ન હતો. પણ જે મરત્યો અને પ્રમાણીકપણું, અને બધાં તેમજ સાચાં કામ માટેની આમદબરી મેહનત માટે ડેનમાર્કના રાજા વળણીતો છે, તેજ જુવાનીના દીવસોમાં પણ તેની છંદગીના નીચેમાં હતા, અને તેનાં ગચ્ચાંઓએ તેમાંથી ક્યારે મેળવ્યો હતો. કંઈપણ બોટા બપટો યા બોટા દેખાવ કરવાની કોશિશ તે સંત વરમાં જોવામાં આવતી ન હતી. તેની ત્રણ દીકરીઓને ઘણીજ સાદી રીતે ઉધારવામાં આવી હતી; ધરને લગતાં ઘણાંએક કામકામમાં તેણીઓ મદદ કરતી હતી; તેઓના શીખવા પર મંબીર ધ્યાન આપવામાં આવતું હતું, અને તે પ્રુશ્યા પછી કેપડાંએ વેતરવા અને સીપવામાં લાંબા વખત યુગરવામાં આવતો હતો, કારણ કે તે વેળાએ બનીયતી ઈજ્જતની રાણી, રશીયાની સાદબદી, અને એકે આજ કમળરસેન્ડની દરે મહીનાની આવક બાર શીર્સંગ હતી. તેથી જે મુંદર સુતરાડ અને મમલીનના ગ્રન્થા પેદરી ત્રણે બેદનો લીલા બગીચામાં પરીયાંએ મીસાલ કુદની હતી, તે જન્માઓ યેરમાં તેઓને પોતાનેજ હાથે સીપવામાં આવતા હતા; અને તેઓ ફક્ત પોતાનાં કપડાં સીપતાં હતાં એટલુંજ નહીં પણ ફાદાં તુડાં પણ પોતેજ દરરત કરતાં હતાં.

જ્યારે સાંદજ પડતાં કોઈને માસ્તર ડ્યુક ધરમાં આવતા સારે તેઓની માતા-હાલની ડેનમાર્કની રાણી-પોતાનાં બાગકો, જેઓ સાંદજનાં ગ્રન્થામાં મેદાનપર કુદતાં અને રમતાં હતાં, તેઓને મીશ મધુર અવાજે બોલાવતાં સંબળાતી, “અલેકઝાંડરા, ડેનમાર, થાઈસ, તમે કયાં છે?” યાલો જવડી, મારી દીકરીઓ, જમવા મારે આવો; બાપા ધેર આવ્યા છે.” અને એકે ઘણી સાદી ખાનગી રેગલ આગળ એકે પુરાણમાં નાવું કુટુંબ એકું મળતું, અને તેઓના પીતા શેહેરમાં આખો દીવસ શું શું બન્યું હતું તેની તેઓ આગળ વાત કરતો, અને તેની દીકરીઓ ધીખવાનાં તેમજ ધરનાં બીજાં કામકામની સંખળી વાનો તેની આગળ કરવામાં મગદ મેળવતી.

ત્યારપછી એકાએક અને તદન નધારેલું એકે બાદશાહી તાજ તેઓનાં નાનાં ધરમાં લાવવામાં આવ્યું. તે ફક્ત મુરોગની ઉતરે આવેલાં એક નાનાં રાજતું તાજ હતું. પણ તેણે સપડી ચીને જેરવી નાખી. સુતરાડ પોપાકમાં ફરતારી તે ત્રણે છોકરીઓપર હવે લોકો ફક્ત તેઓ અસાધારણ પુણ્યસુરત હતાં તે માટેજ જોતાં ન હતાં, પણ

તેઓ હવે અગતનાં માનવી થયાં હતાં, જેઓનાં માથાં પર એક બાદશાહી તાજનાં એવરોતો ચલકતાં હતાં. તેઓ તરફ વખાણુની નજરથી જોનારાં તે નાનાં ગામનાં લોકોની નજર આગળથી તેઓ જાહોથી ગુપ્ત થઈ ગયાં. હવેથી તેઓ રૂનમાઈના મેહેલમાં બાદશાહી ભવનમાં રહેવા લાગ્યાં.

તે વેળાએ તે શાહજાદીઓ માટે ધણું સંભાળવું ન હતું. એટલું જ કે તેઓ ખુબસુરતીમાં વધતી જતી હતી, અને એવી વાત સઘન પંથકો દત્તી કે તેઓમાં સાથી ખુબસુરત શાહજાદી એલેક્ઝાન્ડરા હતી. તેણી ત્રણેયમાં સૌથી વડી હતી. તેટલા વખતમાં જુમાપણું મહારાણી અને પ્રીન્સ આલજરડોને વડો દીકરો ઉતરમાં આવ્યો હતો અને હવે તેને માટે બાપડી શોધવાનો વખત થયો હતો. એક જગ્યા ન માણસે એક બીજાને ગમતાં થઈ પડે નહીં ત્યાં સુધી લગ્ન વીરો કદી પણ વીચાર ન કરવાની ધારણા રાખીને ધણી સીકરથી પ્રીન્સ આલજરડે એવરડે ઓફ વેલ્સ અને પ્રીન્સેસ એલેક્ઝાન્ડરા ઓફ રૂનમાઈને સાથે મેલવવાની યોજના કરવામાં આવી; તેમ સેલ્લાઈથી બની શકે તેવું હતું. તે જુવાન શાહજાદી અદાર વરસની ઉંમરે જરમનીના દક્ષીણ ભાગમાં ફરવા નીકળી હતી. પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સ જરમનીના રેહનીશ પ્રલકમાં મુસાફરી કરતો હતો, અને હવે તે વધારે દક્ષીણમાં હીલ્ડેબર્ગ તરફ ગયો, જ્યાં તેને તેની ભત્રીપત્ની બાપડી મત્રી. આ મેસાપ ૧૮૧૧ ની પાનખર રજુમાં થયો હતો. પ્રીન્સ રેનીશ શાહજાદીની અતીત ખુબસુરતીથી અનંદ થયો હતો અને બીજા અદાર મહીનામાં તેઓ ધણીવાર મધ્યા પછી શાહજાદી અલેક્ઝાન્ડરા પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સની ધણીમાંથી યદ અને તેની સાથે તેનાં અગ્રેષ્ઠ ધરમાં ગઈ.

તેણીનાં લગનની ખુશાહીને હેવાસ આપી અને લ'બાણુ કરીશું નહીં. જે પ્યાર અને વખાણુની લાગણી પેહલાંથી તેણીએ ઉલ્લેખ કરી હતી, તે ધીમે ધીમે મળતુપણીથી વધી છે, અને આજના દીવસ સુધી વધતી ચાલુ રહી છે. પ્રીન્સેસ ઓફ વેલ્સ જે કશાંથીબી લોકોની એટલીબધી માનીતી થઈ પડી હોય તો તે તેણીના મીઠા સ્વીપણુને જાનતા શુણીથી છે. એ બાબદમાં તેણીની એક પણ હરીફ નથી. હુનિયામાં એક પણ એવી સ્ત્રી ન હશે કે જેની ખરં દીલથી આટલીબધી ખુશામત અને નકલ કરવામાં આવતી હોય. તેણી ચોક્કસ રીતે પોતાના બાલ બાંધે છે અને ઉંમળડની ચરખીચરખ સ્ત્રીઓ તેમાં તેણીની નકલ કરે છે, અને તે વેળાએ તેઓ લુહી જાય છે કે, જે દપ એકનાં મોહડાં પર શોભે તે બીજાને તદ્દન બગાડી નાંખે છે. તેણી એક જાતના ચોક્કસ કપડાંનો પોશાક પહેરે છે, જેમાં તેણીનું સીધું પાતળું આંગ બહુ દીપી નીકળે છે. હવે તેવોજ પોશાક બંધીગમથી ગોળ ગોળ અને બતક જેવી સ્ત્રીઓ પણ પેહ-ની નીકળે છે. આ આંધળી નકલ કરવાની ટેવ એટલી તો હદ સુધી લાઇ જવામાં આવી છે કે શાહજાદીની કેટલીક

આંખોની પણ નકલ કરવામાં આવે છે. ચોક્કસ વરસની વાતપર જ્યારે પ્રીન્સેસ ઓફ વેલ્સ પગની કાંઈ અડચણને લીધે લગાર લગાડાને ચાલતાં હતાં, તે જોઈને ફ્રાન્સેસ બાનુએનું આપ્તુ લચકર તે પ્રમાણે લગાડાનું ચાલવા લાગ્યું. તેણીનાં ગળાપર કાંઈ ચીરો પડેલો હોવાથી તે હાંકવાને તેણી મખમલની રીબન અથવા તો મોતી યા કાંઈ બીજાં એવરોતોને દાર બરાબર દહાડીની નીચે ગળાને વળગી રહે તેવી રીતે પેહેરતી હતી, જે જોઇ સઘળાઓ તે જ પ્રમાણે પેહેરવા લાગ્યાં.

પણ આપણે આ તો તેણીની જાહેર હંગામી વિશે બોલ્યાં છીએ. જેમ જેમ વધારે જાહેરમાં તેણીની નકલ કરવામાં આવતી, અને વખાણુ તથા માનથી તેણી તરફ જોવામાં આવતું, તેમ તેમ તેણીને થોતાનું ધર વધારે વાહલું અને વધારે માનીતું થઈ પડતું. તેણીનાં ડહાપણવાલાં અને વાહલાં માણાપોએ જે નેક શુણે તેણીમાં દાખલ કીધા હતા, તેનેથી તેણીને દીવસથી પોતાનું બચપણું ધર જોડી પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સની ધણીઆણી તરીકે તેણીનાં મુખી ધરમાં દાખલ થઈ તે દીવસથી તેણી સર્વેની વાહલી અને માનીતી થઈ પડી. જાહેર મંડળીઓમાં આગેવાન ભાગ લેનારી આવી ચાલક ખુબસુરત શાહજાદીને કુટુંબની વધારે અત્તજગની અને સાદી નિર્દોષ મનહોને ધીકારવાને બદલે ધરની દરેક દરજ્જેમાં આગેવાન ભાગ લેતાં જોઈને ધણીએકે મોટે ચેરની બાઇઓ, જેઓ ધરની દરજ્જે અને તેઓનાં બચ્ચાંમાં કાળજી ધરાવવાનું તેઓના દરજ્જાથી હલકું સમજતાં હતાં, તેઓએ પોતાની હંગામીમાં એક નવો સંકો ઉમેર્યો અને આપણી નમુનેદાર શાહજાદીની નકલ કરી, તેણીની માથે ધરમાં ઉપોગી થઈ પડવાને બદાદરીભરી કોરોશ કરવા લાગી.

ધણી ધણીમાંથી અને માતાઓ તથા વળી જે બાનુઓ જાહેર મંડળમાં ધણી ફરે છે, તેઓને પણ ધરની દરજ્જે બનવવાનું સેહડું હોય છે; પણ આપણાં પ્રીન્સેસ ઓફ વેલ્સ માટે તો ખચીતજ તેમ હતું નહીં. જ્યારે પહેલેથી જાહેરની હજરો ફરજે બનવવાનો બોળે તેણી પર આવી પડતો, ત્યારે તેણીના ધણી અને બચ્ચાં સાથે ધરની એકાંત હંગામી માટે વખત મેળવવાનું ધણું સુસજ્જ પડતું, તે છતાં કાંઈ પણ કરી ધણી સીકરથી તેણી તે મેળવી શકતી. આપણને યાદ રાખવું જોઈએ કે, આપણું મહારાણીહી વીધવા થયા પછી એકાંત હંગામી જીવનરતાં હોવાથી જાહેરમાં ધણીખરં આવવાનું ન હતાં, અને તેથી ખુદરતી રીતે આપણા ભત્રીપના રામનનાં ધણીમાંથી તરીકે બાદશાહી કુટુંબ તરફથી રાજને લગતાં અને બીજાં જાહેર કામકાજની આગેવાની તેવણને લેવી પડતી. પણ જાણે કે આ એક બાબત માટે આપણું નરમાસવાળાં શાહજાદીએ મક્કમ ફરાવ કીધો હોય તેમ દીસતું હતું કે, કાંઈપી બાહેરનાં કામકાજ તેવણને ધરની દરજ્જેથી દુર રાખી શકશે નહીં; તેવણ

પોતાનાં અમ્યાંઓની માવજત જાતન કીધી હતી, તેવજીવ તેઓને પહેલાં પગલાં ભરતાં શીખવ્યું હતું, તેઓની પહેલો બંદી બેસતાં શીખવી હતી, તેવજીવ તેઓના મિત્ર અને સાથી, તેઓનાં બચપણનાં દુખમાં દયા ખાનારાં, તેઓની ખુશાલીમાં ભાગ લેનાર, નાનાં દુખ અને દશગીરીમાં દી-લાસો દેનાર હતાં. વાંચનાર, તમે ખચીતજ પ્રીતેસ એક વેસ્તનાં તેણીનાં બાળકો સાથનાં મીઠાં ભેંયાં દશે કે જેમાં તેણી તેઓને પીદપર લખીને રખાડે છે. કેટલાકમાં તેણી તેઓને પોતાની આસપાસ બેસાડી તેઓ આગળ બચ્ચાં લાવકની વાતો વાંચે છે, વગેરે. આ મીઠાં આપણી આંખે જુદી ફેરનાં લાગે છે, પણ આં બાદશાહી કુટુંબની જીંદગીના નાના દેખાવો આપણને એક માતાના ખારની વાત કહે છે, કે જે, જ્યાં સુધી દુનિયાં રહેશે ત્યાં સુધી ક-દીથી જુદી થવાની નથી.

પોતાનાં અમ્યાંઓ સાથે (૮) સુખી વર્ષો સુવરચ પછી શાહનવીપર એકએક મોટા બોલે આવી ગયા. આપણે શાહનવી તાજકીઈ તાજનાં ભોમ થઇ પડ્યા હતાં, અને ઘણાં અટવાયોંએ સુધી મોતને કાંઠે હતાં, અને તેનાં બીજાણાં પાસે શાહનવીએ પોતે એક ઉપોચી નક્કે થઈ પડ્યા માટે પોતાનું દુઃખ અદરથી જેમ તેમ દાખીને તેની સારવાર કીધી હતી, ખડે પગે તેની આકરી કીધી હતી અને તેનાં તેણીને જલ મર્યા હતાં. તે વેળાની એક વાત કહેવામાં આવી છે, તે સામેત કરી આપે છે કે તેણી કેટલી માયાણ દીકરી હતી. તેઓને એક યોગવાસો જે વેળાએ શાહનવી આખરી હતો તેજ વેળાએ તેજ માંદગીથી પીગડો હતો. શાહનવીએ તે વીશે સાંમચું અને જોકે પોતાની શીકરના બોલ તમે કચકાઈ ગઈ હતી, તો-પણ તે માણસની ખજર મેળાયા પિના એકે પણ દીવસ પધાર થવા દીધો નહી. તેણી વળી પોતે તેને જેવા પણ જતી અને તે મરણ પામવા પછી તેને માટે જેઓ વીલા-પ કરતાં હતાં તેઓ આગળ જઈ તેઓનાં દુખમાં ભાગ લીધો.

સેન્ડરીગહેમનાં બાદશાહી બાળકો મોટા છોકરા અને છોકરીઓ થયાં અને તેપણુ હતુ તેઓની માતા તેઓની સૌથી મોટી દોસ્ત હતી. તેઓનાં પળેલાં જનાવરો હતાં અને તેણી તેઓમાં પણ પોતે કાળજી લેતી. ખરેખર તેણીને દરેક જાતનાં જાનવરોએ એટલે તો શોખ છે કે દરેકજ તેણી તેઓની ખુશકાત લે છે, અને તેમાં મનહર મેલેલ છે. તેણીના યોગ અને કુનાં ખુશર-રનીના નમુના છે. તેણીનું સૌથી ગાનીનું જનાવર તેણીની બીજાડીએ છે. સેન્ડરીગહેમના મેદેકમાં પછીએ પણ બી-હક વીનાની છુટાપણની જીંદગી ભોમવે છે, અને સુખનમાં સખત શીયાળામાં પણ ખુદરત જે ભોરાક તેઓને આપી ન શકે તે તેઓને મેઘમાં મહે છે.

મોઠો વારંવાર અજબ થાય છે, કે બાદશાહી કુટુંબનાં આદમીઓ ધરમાં કેરી રીતની જીંદગી સુવરતાં દશે. તેઓ

ધારે છે કે બીજાં લોકો કરતાં તેઓ જુદીજ રીતની જી-દગી સુવરતાં દશે. આ વીચાર તદન બુબભયો છે. અજ-ખત, કારણની રીતઆત તેઓની ધણી આપે આવે છે, અને જે બાદશાહી કુટુંબનાં તે સુખ્ય ચાલવા ધારે તો તેમ કરી શકે, પણ સારાં નસીબે આપણાં બાદશાહી કુટુંબનાં દરેક આદમી એની કંઠાળાબરી રીતને પીધારે છે, અને પ્રીત તથા પ્રીતેસ એક વેસ્તનાં ધરમાં જતા એવી રીત ધણીજ યોડી જેવામાં આવે છે. શાહનવીને તેણીનાં બચ-પણના દીવસોમાં સીવવા ભરવાને જેટલો શોખ હતા તે-ટલો દમણી પણ છે. તેવજી સમીધાપણી સાથે છે, આજ નવ વરસની વાત પર “ડરેસ” વેતરવા અને સીવવાની કાંઈ મોઠક નથી રીત નીકળી હતી, તે કેળા તેવજીને અને તેવ-જીની દીકરીઓને આ મોઠકસ રીત શીખવવા માટે એક ખાસ શીશુક રાખવામાં આવી હતી; ત્યારપછી તજી સા-લગીએ પોતાના અને તેઓની માતાને હાથના બનાવેલા બંધબેસતા પોશાકમાં વારંવાર જેવામાં આવતી હતી. તરેદવાર જાતનું દેનરી ભરતકામ પણ પ્રીતેસ એક વેસ્તનો માનીતો હુમર છે, અને સેન્ડરીગહેમના આરકા-ઓમાં તેવજીના હાથની દુશીઆરી અને તેજના તરેદવાર નમુના જેવામાં આવે છે. તેમજ તેવજીની અસંત સુદર તાહની “ડેરી” (દહી, પનીર, માખણ, તમાઈ વગેરે બના-વવાની જગા) ફક્ત એક જોવાનું રમકડું નથી. તેથી ઉમદુ, શાહનવી સાં વારંવાર પોતાને હાથે માખણ બનાવે છે. આવાં કામથી ફક્ત તનદરેસ્તીનેજ હાપકો થતો નથી, પણ શાહનવીની સાંભળવાની શક્તી હલકો હલકો એકાદી ચવાથી આવું કામકાજ એક અમુક્ય આશીરવાદ થઇ પડે છે.

ખુશરીદ.

સખી પાઉવાના હુમરનેા તમે ઉપોચા-એક બીજાવા-પણ આચકનાં દોહને નરમ કરવા માટે એક એકીઆની ઠોક-રીએ ઘોરનાં કપડાં પહેરી કોશીનમાં સુળે પોતાની સખી પડાવો. આ તેણીની યુકરી ફતેહબરી નીવડવાને બદલે તે બાપડો જુવાન રાખસ મગળવી ખીરી ગયો. આ કાઠાં કાંઈ બધારે જેવાણુ કરનાર આકારમાં તેણીએ પોતાને સુકી હતી.

વળી એક બીજા જુવાન મદદરથ વીરો કહે છે કે, સખી પડા-વની વેળાએ તે પોતાને ચંદરો મરડી મોરીને એવો તો કદરપો કરવા લાગ્યો કે સખી પાડનારે પલસાળે પુછ્યું:

“તમે શું કોઈ પાડનાર છેમો કે અને પોલીસે વમો પર સખી પડવાની ફજ પડાવથી તમારો ચંદરો ઉપાવવા માટે આવેા કદરપો દેખાવ કરો છો કે ?”

પેલાએ જવાબ આપ્યો, “નહી, પણ મેરી એન સાધનું મારે હાજર હું તેડવા માંડ્યું, મેં તેણીને કહ્યું છે કે તેણી ને છ-અગી દોષ તો હું દંડબી તેણીનેજ ચવસ, પણ કાંઈ દેવનેા અલસપાત ચવાથી હું કદરપો બની ગયો છું.”

“કીક છે; આમે સખી તેણીને મળ્યો લારે તમે ખચીનજ છડા થયો.” તે સખી પાડનારે કહ્યું.

સુનાને સુખની વાર્તા.

પ્રકરણ ૧૨ સુ.

દુઃખનો વધારો.

વે આપણે મીઠા આશ્વાસન તરફ આપણું ધ્યાન ખેંચીએ, કે જે મીઠા જ્વનને ધરતી બહુજી શુરસામાં આવેલો હતો. મીઠા જ્વનને ક્રોધમાં અપમાન માટે તે મનમાં પસ્તાવો હતો. તે કંઈક દીઘનો તથા શુરસાવાસો હતો, તેપણુ નખાનો અને પ્રમાણીક હતો. જ્વનના આપણાં ધરમાં વરસો સુધી એ બાડે રહેતો હતો. હવે તે વીચાર કરતો હતો કે રખે તેને જ્વન પોતાનાં ધરમાંથી કઢાડી મુકે ! તે આમ તેમ જોઈ બપાડ્યો ! ! તેઓ જે કાંઈ મુકશે તો બધે, પણ આ દુઃખ તે કેમ બપાડ્યું ? શું તે કહે છે કે તે મારી છોકરીને નહીં પરણ્યું ? જ્વન બોલ્યો કે "એ નહીં બની શકે તેમ છે." પણ હું તેને એવો સવાદ ચલાવીશ ! જે ધરીથી તે મારી છોકરીને ખજશે તો તેને હું વનથી બેઝન કરી નાખીશ. આખા શુરસામાં તેણે આસપાસનાં સર્વ લોકને કહી દીધું કે જ્વને તેની છોકરી સાથનું વચન તોડ્યું છે. તે પોતાનાં મનમાં સમજતો હતો કે એમી કાંઈપણ સારા માણસને લાપકની છોકરી છે. ડોરેથી પોતાના આપણી વાત જોતી ઉભી હતી, અને તેને જ્વનનાં તેના મોઢેરાપરથી પતી ગઈ કે તે પોતાની ઉમેદમાં નીપજી થયો હતો, અને જ્યાં તે બેઠો હતો ત્યાં ડોરેથી દોડી ગઈ, અને પુછ્યું "બાપા, મને કહેશો કે આખરનો નીકળ્યું શું આવ્યો ?" તેણીને આપણે જવાબ જતો હતો, તેટલામાં તેને અટકાવીને ડોરેથી બોલી "બાપાજી ચોખો ! અહીં કદાચ એમી હશે તો સાંભળશે, માટે આપણે બગીચામાં જઈ વાતો કરીશું, કેમકે ત્યાં આપણને સાંભળનાર કાંઈ નથી."

આ સાંભળી આશ્વાસન પોતાની દીકરી સાથે બગીચામાં જવા લાગ્યો, અને જ્વન જોડાજ વખતમાં બગીચામાં જઈ પુગ્યો કે જેણે પોતાની વાત કરવા માંડી; અને ડોરેથી તે સાંભળવાને ઇતેજાર બની.

"તે મીસ થોમસ સાથે પરણ્યો છે !" આશ્વાસન બોલ્યો.

"પણ હું તેનાં સુખમાં આરે આવીશ, અને તેની ધારેલી સઘળી આશાઓનો નાશ કરીશ."

ડોરેથી બોલી "કેવી શરમની વાત ! પણ હું તો પહેલેથી જ બહુતી હતી કે જેનું પરીણામ સારું આવનાર નથી." તેણે પોતાનો મીઠવળ ડોરેથી પર બાદ્યો. "જ્યારે તું આમ બગીચા જા વાત બહુતી હતી, ત્યારે મને એ વીશે શા વાસ્તે ચેતાવ્યું નહીં !"

"બાપાજી, હું એમીને દર વખતે જવા ના પાડતી હતી, પણ તેણીએ મારું કહ્યું માન્યું નહીં. જ્યારે હું એ વીશે વીચાર કરું છું, કે જે એ મીસ લીલી સાથે પરણશે તો એમી આપણાં કથા સીવાય રહેશે નહીં."

ચોટા વખત વીચાર કરી ડોરેથી બોલવા લાગી, "આપણે મીસ લીલીને જાણીને એ વીશે સઘળી ખરી બીનાથી વારૂં કરીએ, કેમકે લોકો કહે છે કે તેણી બહુજી ઉમદા ખવાસની છોકરી છે, અને એ તેણી આ સંપત્તિ ખરી બીના બહુજી કદાચ તેણી મીઠા જ્વન સાથનું કારણ તોડી નાખશે."

"હવે તું જાણ અને એમીને એ વીશે સર્વે દલીલત કહી પાડે કર. એમ કહી તે વેઢેલો ધરમાં ગયો, અને પોતાનાં મનપરનો ગમ જોઈ કંઈક વાસ્તે તેણે જે જાસ વીસદીના પીમાં, બાદ તે પોતાને કામે ગયો, અને ડોરેથી બપોરનું આવાનું તૈયાર કરવાને માટે સંધ્યુમાં બીજાં માણસો સાથે કામે બગીચી ગઈ. એક વારે જ્યારે તેણીને બાપ બોલાવ્યો, ત્યારે પણ તે જાણુ શુરસામાં હતો. આવાનને વાર એમીએ તેની પાસે દોડી જઈને તેને એક સુમી લીધી. "કેવું કંઈ મોડું !" તેણી પોતાના આપણું જોઈ પસવાસ્તાં સદાના હસમુખા સ્વભાવમાં બોલી, પણ એવો કંઈ ઉત્તર આપ્યા વગર આશ્વાસને પીક ફેરવી નાખી, અને ડોરેથી તરફ જવા લાગ્યો.

"બાપાજી શું છે ?" એમીએ દયા આપે એમી રીતે પુછ્યું. "ખાનું પૂરું થયા બાદ પોતાની દીકરી સાથે એક જોત વડુ બોલવા વગર તે પોતાની બીકી સજગાવી, ખેતરનું કામ જવા ચાલી ગયો. પોતાના આપ તરફ જતાં એમીએ ડોરેથી પુછ્યું "જાણે બાપાજી શુરસામાં કેમ છે ?"

"હું તેનું કારણ જુને જરા વખત રહીને પછી જણાવીશ." આ સાંભળી માલ ઉપર જતાં જતાં એમી કંઈ મહુર સ્વરથી ગાતી હતી. તેણી આજનાં કલા ડરેસમાં બહુજી સુંદર દીસતી હતી. આને હમણા તેણી જ્વનને મલવા જવા માટે કપડાં બદલવા ગઈ. તેણીની પુઢેજ ડોરેથી પણ ગઈ; જોડાજ વખતમાં એમી તૈયાર થઈ.

"એમી ! હું ધારું છું કે તું આજે બહાર જવાની તો નહીજ હશે ?" ડોરેથી બોલી.

એમીએ હસીને કહ્યું, "હા ! હું જઈ છું, પણ ચાહેની વખતે તો હું પાછી આવતીશ, હું બહુ વખત લગાડનાર નથી."

ડોરેથી પોતાની બેઠેલના હાથ પકડીને બોલી, "એમી મારે જુને કંઈ વાત કહેવી છે, માટે જોડા વખત વાસ્તે દીવાન ખાનામાં આવ !"

"હમણા મને જરા પણ વખત નથી" એમીએ ધીરજ બોલી કહ્યું. "જે તું હમણા મને શેકશે તો પાછું ફરતાં બહુજી રાત પડીજશે."

“તે આવતુંજ નેહાયે,” ડોરોથીએ બાલુ લીખત પકડી કહ્યું, અને આથી ગરીબ બીચારી એમીને જનુંજ પકડ્યું. “મેટ્ટરવાની કરી જસદી કહેઈ અથવા જ્યારે હું પાછી આપીશ ત્યારે તે તુંને કહેતું હોય તે પછી મને કહેજે.”

ડોરોથીએ બારણું બંધ કીધું, અને બારણુની આડે ઉભી રહીને કહેવા લાગી, “એમી તું ક્યાં જાય છે? ઈન્ચુ છું કે નહીં આગમ મીઠું જોનને મળવાને તો નહીજ જતી હોય?”

આ સાંભળતાં એમીનું મોઢું મોં રાતું બન્યું. “ડોરોથી હું ક્યાં જાતું છું તેની સાથે તુંને શું કરવું છે? હું તેનો જવાબ આપીશ નહીં, એકદમ બારણું ઉઘાડ.”

ડોરોથીએ પક્ષે દયાપ કરીને કહ્યું, “નહી, હું બારણું ઉઘાડીશ નહીં; એમી તું સાંભળીને જાણજ થશે કે આજે બાપાજી શા વાસે ગયે છે તારાં આજે સવારે બાપાજી મીઠું જોનને લાં ગયા હતા, કેમકે બપો લોકોએ તારે માટે વાતો ચલાવી છે, અને બાપાજી એના નીવડે લાવવા ગયા હતા.”

“સારું શું તે બાપાજીને તેને મરે કોઈક? આજથી હવે હું તારી સાથે જોડીશ નહીં. જસ! મને ખબર નીકળવા દે! હું અજાત જનના” એમી ધુનતાં ધુનતાં ગુસ્સામાં જોડી.

“માંડી છોકરી, જસ થોળ, અને મારું સાંભળ! હા! બાપાજી આજે ગયા હતા, અને તેઓએ મીઠું જોનને તારી સાથે પરજુષા કહ્યું, પણ તેણે ના પાડી. બાપાજીએ એ દુઃખર પાકું આપણ કહ્યા તેણે પોતે ના પાડી! આજ તમારું વચન કે? મેં આગમનીજ કહ્યું હતું કે તે તુંને મુજબ બનાવશે, અને પોતે પણ બનાશે.” એમીએ જનુંજ ગુસ્સામાં કહ્યું, “જસ! મને જવા દે! હું તારી વાત સાંભળવા માગતી નથી,” એમ જોડતાં તેણી પોતાની બેઠેલને બારણું પાસેથી ખસાડવા ગઈ.

“હવે તો તું લાં નહીં જસે કેમ એમી? શું તુંને તારી આખર વહાની મળી! તુંને ખબર છે કે બાપાજી શા વાસે લાં ગયા હતા? કેમકે લોકો કહે છે કે મીઠું જોન મીસ લીલી સાથે પરજુષા મળે છે, અને આ વાત ખરીજ છે, કેમકે એ મીસીની રીડમ તરફથી મેં સાંભળી છે. એમી, હવે તેને મીસે વધારે વાતો જણાવે સંતાપ આપ્યા વગર તારા જોડામાં જઈને કપડાં કાઢી નાખ, અને એક રાખણી છોડી પોંડે વસતો.”

એમી કઈકજુ ઉતર આપ્યા રીયાય બહુ ઝડપથી પોતાની બેઠેલને બારણું પાસેથી ખસાડવાની કોરૂંજ કરતી હતી. “હવે બારણું પાસેથી ખસી જા! અને વધુ મને સંતાપ ના-ખડ” પોટું” હવે થોડાજ વખતમાં જનુંજ અવરશે!”

આટલું બોલતાં એમીએ પોતાની બેઠેલને બારણું પાસેથી ખસાડી નાખી, અને ડોરોથી તરફી ખસી જઈને મળ્યાં જોડવા લાગી કે મારા કદવાળી એમી ખાલી થતી નથી, પણ જ્યારે જોન પોતાને માટે કહેશે ત્યારેજ એની ખાલી થશે.

પછી પોતાની બેઠેલ જ્યાં મુકી ડોરોથીની આંખ આંખની ગુમ થઈ નહીં. લાં મુકી તેણીની યુગસુતરી તરફ

જોતી ઉભી હવે હશે વાંચનાતું ધ્યાન એમી તરફ ફરતીએ, તેણી ચાલવાને બદલે હોડતી હતી, અને આ વખતે ગુસ્સે, નાસાજ, અને ધારતીએ તેણીની ઉપર મચળા કર્યા હતા. “ખરેખર એ જુડી વાતો હોવી જોઈએ! તદન જુડી-અને તેણી-”

હવે જ્યાં તેઓ હમેશાં મળતાં હતાં, લાં આવી પોહોંચી, ને કેમકે જરૂર બહુ જોર કરી કાસ્ટસ લીવના પુલ સાથે અડાલત હતું, અને કાઈ કાઈ કેમકે પાણીમાં જરૂરના નાના તાના નાકડ તરતા હતા. આ જગ્યામાં મીઠું જોડાવાય પોતાનાં ડોરોને માટે હમેશાં જરૂર તોડતો હતો, અને આજે સવારે પણ તોડ્યું હતું. નહીની આસપાસ થંડી અને જરૂર લીવાય બીજું કંઈ નહોતું. લાં એમી વગર બીજું કંઈ જાણતું પાણી નહોતું. એમીએ આસપાસ જોયું, પણ ફક્ત નહીની મંદ અવાજ લીવાય બીજું કંઈ સાંભળી શકી નહીં; ફક્ત તેણી પોતાની જાસ લેવાને અવાજ સાંભળી શકતી હતી. “સારું શું તે બાપુર નહીં આવે! તેણે મને લીવાસંધી કહ્યું હતું કે હું જરૂર આવીશ.” તે કમનસીબ છોકરી તદન નાસાજ બની. હવે તે એક તુરેથી ડાંખડી ઉપર બેઠી, અને પોતાનાં મનને શાંત કરવાને હમરો ઉપાય કીધા, કંઈ પણ અડચણને લીધે તે શેઠાએ દશી, માટે થોળું જોડ્યું.

હજ તેણી યુગસુતર બેઠી હતી. ઉપર વાદળાં, અને આજ સપાસ જરૂર અને થંડી રીયાય બીજું કંઈ લાં નહોતું. તેણી લીવાસમાં બેઠી હતી નેવામાં કોઇનાં પગલાંને અવાજ સાંભળ્યો, અને પોતાની જગ્યાપરથી એકદમ ચોંકી ઉઠીને ઉભી થઈ. તે જોન નહોતો, તેણીએ પોતાના ધર પાસેના એક જોળાવોના છોડાને દોડો. ને છોડાએ એમીને લીવા વગર પોતાને એક પગ નહીને કીનારે બાંધેલી પાર પર જુડી અને પોતાની હાથ લંબાવી જરૂર લેવા જતો હતો. તેને જોતાંજ એમીનાં મનમાં કંઈ ઉપાય સુગર્યો. તેણી હમેશાં પોતાનાં મનમાંમાં એક નાની નોટ યુગ રાખતી હતી, અને તે નોટ યુગ દરજુષા પણ તેણીનાં મનમાંમાં જતી હતી. તેણીએ તે કાઢીને ઉપાડી. તેણીએ લીવાર કર્યો કે માટે તેની ઉપર થોડા જોડા લખીને તેની ના આવવાની ખબર પુણાવતી જોડ્યો, અને આ મીડી પેના છોડા સાથે જોડાવાની લીવાર કર્યા. તેનું નામ બેક હતું. તેણીએ કહ્યું, “જેક જાતી આવ” આ જોડા સાંભળતાંજ ને તેણીની પાસે હોડતો આવ્યો, કેમકે તે એમીને જોડાખતો હતો. તેણીએ જોડાવા માટું “જેક, જો હું એક રીડીંગ આપીશ તો તું મારું કંઈ કામ કરશે?”

“ખીસ એમી, જો તમે મને એક રીડીંગ આપશે તો હું તમારું કેમકેજુ કામ કરવાને તઈવાર છું!”

“હું તુંને એક રીડીંગ આપું છું, તે તું જઈને મીઠું જોનને આપી આવ, તેજુને તું જોડાજ છે નહીં વાદ?”

“હું તેજુને જોડાજું છું.”

“તેજુજના કાંઈ નોકરને જઈને કહેજે કે તું પોતે તેજુને મલગ માગે છે, અને જ્યારે મીઠું જોન ખબર આવે,

ભારે તેવજીનાજ હાથમાં આ મીઠી આપને, જે હું તુને
દગથા આપું છું.” એમ બોલી એમીએ પીઠ ફેરવીને એક
મીઠી લખવા માંડી.

“જેન, હું તમારે ખારે ખોડી થાતું છું, ખારે જલદીથી
આવો, કેમકે હું તમને જોવા માયું છું. એમી મીઠું આપ્યા-
યન.” આ સમયે તેણીએ પેઢેલાં ચીતરી કાઢ્યા, અને તે ખાતું
ફાડીને પાંખી પેલા છેકરા તરફ ફરીને બોલી.

“દહે આ મીઠી મીઠું જોનનાજ હાથમાં આપવાને નેક
તું મને વચન આપશે?”

“હા! મીસ એમી હું તમને ખાતરીથી કહું છું કે આ
મીઠી તેવજીનાજ હાથમાં જશે.”

“ભારે આ મીઠી લઈને એકદમ જા!”

હજી પછી નેક તે ઠેકણેથી હાથેા નહી, તેને પેલી મીઠી
લીધી, અને પછી એમીનાં મોં સાચું જોરા લાગ્યે.

“કેમ હજી તું જોતા નથી? તું શા વારતે ઉભો રહ્યો છે?”

“મીસ એમી, હું શીશીંગ ખારે જોખ્યો છું, જે મેહેરજાની
કરી આપશે!” આ સાંભળી એમીએ પોતાની પેસાની કા-
ટશી કાઢીને તેને શીશીંગ આપીને કહ્યું કે “જે તું વધારે
ઉતાવળ કરી જશે તો હું તુને એક બીજી શીશીંગ આપીશ.”

પાછે પેલા છેકરો હસતો ઉભો, “જા નેક વેહેશે જા!”

“મીસ એમી, હું પેલી બીજી શીશીંગ ખારે જોખ્યો છું!”

ભારે લીલીએ બીજી શીશીંગ આપી, ભારે જેમ જલદી
દોડાય તેમ વેહેશે દોડયો.

દહે ફરી એક વાર એમી એખતી પડી. આ વજા રાત
થવા આખી હતી, તેપણુ તેણી પોતાનાં મનમાં માનતી હતી
કે હજી પછી જોન આવશે, કેમકે તેણે વચન આપ્યું હતું,
અને આખીને કહેશે કે આ જાધી વાત કેવી ખોટી હતી!
તેણીને એક રાત માદ આવી, ભારે તારા પોતાનાં રહેરી
તાજમાં ચળકતા હતા, અને જોને તે તારાનાં જુદાં જુદાં
નામ તેણીને કહી સંજાગ્યાં હતાં. “શુ?” તેણી પોતાનાં
મનમાં બળદરા લાગી “શુ” એવો વખન ફરી નહી આવશે?
હા! હા! કહાય! કહાય!”

ન્યાં તેઓ હમેશાં મક્કતાં હતાં, સાં આમ તેમ તેણી
ફરવા લાગી. તેણી દરેક અવાજથી ચેંકતી, પણ હજી જોન
આવ્યો નહોતો. સેવરે તેણીએ પગલાંએ અવાજ સાંભળયો,
અને તેણી એકદમ ચેંકી ફરીને જોય છે, એટલામાં તેણીએ
જેકો પાછો આવેલો જોયો. તે પોતાના મેલા કાટપર હાથ
ફેરવતાં બોલ્યો “મીઠું જોન મને મલ્યા હતા!”

“શુ” તું મીઠું જોનને મલ્યો, અને તેવજી તુંને શું કહ્યું?”
આ સામકાને ઉત્તર ન વળતાં તે યુગે ઉભો રહ્યો, પણ
યોડા વખત વીચાર કરી બોલવા લાગ્યો કે “મને મીઠું જોને
કંઈ કહ્યું નહી, પણ આ મીઠી આપી.”

તેણીએ તે મીઠી હાથમાં લીધી. પ્રીય વાંચનાર, આ મીઠી
કહ હતી તે તમે વીસરી ગયાં નહી દશો. આ તેજ મીઠી હતી
કે જે જોને રાતે લખીને પોતાની તેવજનાં ખાતાંમાં મુકી

હતી, જેમાં તેને મીસ લીલી સાથે અદરાર ચુકવાની ખબર
મલી હતી. ભારે એમીની મીઠી જોનને મલી તે પેલા મીસ
લીલી સાથે તે બગીચામાં ફરતો હતો.

તે મીઠીમાં તેણે થોડા દીસાસાના બોલો ઉમેર્યા, જે નીચે
પ્રમાણે હતા:—

“એમી! આજે સદવારે તારો બાપ મારે ત્યાં આવ્યો હતો,
અને ફરીથી તુને મલવાને તેણે મને સખત મનાઇ કરી છે, ખારે
દહે તુંને હું ફરી મલી શકતો નથી, જે ખારે હું અંતઃકરણથી
દલચીર છું, અને વળી છપ્પું છું કે તું મને માફ કરશે.

હા હું છું તારો સહાનો સાથો મીઠ
જોની રીહલ.”

ઉપલી જાને મીઠીઓ વાંચી તે ગરીબ બીચારી છે-
કરી ખારે દુઃખ સાથે અદરાર પડી. તેણીની આંખે તમ્મર
આવવા લાગ્યાં, તેપણુ આવાં દુઃખ વચ્ચે પોતાના જાને હાથો
જોડી ચુકણીએ પડીને તે કીરતારને અરજ શુભરી કે આ
છેલ્લી યડીએ તેણીને સદાય થાય!

આ દેવાન જેઈ તે છેકરો બીધો, અને મનમાં સદમ-
જ્યો કે તેણી એકાએક માંડી થઈ ગઈ હશે. તે તેણીની
પાસે દોડી ગયો, અને તેણીનો હાથ પકડીને પુછ્યું “શું”
તમારા છત્રને સારું નથી? હું જાહે મીસ ડોરોથીને
તેડી લાઈ?”

આ બોલો સાંભળી તેણી ઉઠી અને ધીમા અવાજથી
બોલી, “નહી! નહી! નેક, દહે મને કાઈની મદદ જોઈતી
નથી.” આ બોલતાં તેણીએ પોતાની ચશમ કાઢ્યાં લાગ્યાં
તરફ ફેંકી અને અધઘાતા બરફ તરફ જોઈ બોલી, “દહે
આ જાંદગી આપરી છે.” થોડાજ વખતમાં તે નીલીય છેકરી
આ ફુનિયામાંથી શુભ ચઈ જવાની હતી. પાંખી થોડો વખત
તેણી ઉભી રહી, અને પછી પોતાની મોટણુક કાઢીને જોનને
છેલ્લી સલામના અને થોડા અંતની ધડીના બોલો લખ્યા.

“તમારી ચીમી મને પુગી છે; દહે હું છપીય નહી, પણ હુંકી
મરીશ, અને વધુ વાર હું તમને ત્રાસ આપનાર નહી! આજે
સદવારે મારા બાવાજ દોરો ખારે બરફ તોડવા આવ્યા હતા,
પણુ તેવજીને થોડાજ ખબર હતી કે તેવજી પોતાની દીકરી ખારે
બર આવતા હતા!

હા હું ખી એમી.”

તેણીએ આ દયા ઉપખવનાર બોલો લખી પોતાના પુજન-
તા હાથે મીઠી લખીને લાળી, અને પછી તે પેલા છેકરાને
આપીને કહ્યું, જે છેકરો આટલો બધો વખત તેણીની ત-
રફ જાડુજ ધાસતીથી જોતો હતો. “આ મીઠી લઈ જાહે
મીઠું જોનને આપી આવ, અને કહેજે કે તેવજીની મીઠી
મને મલી છે, અને આ તેનો જવાબ છે.” હજી પેલા છેક-
રાનું મન લંબી જવાનું થયું નહી તેથી તે બોલ્યો “હું જાજી
છું અને મીસ ડોરોથીનેજ તેડી લાઈ છું.”

“નહી! નહી! તેમ કરવાનું કંઈ કામ નથી, પણ જાહે
બાવાજને”—આ બોલ બોલતાં તેણીએ વીચાર કર્યો, અને
પોતાના વહાલા બાપનો વહાલ માદ આપ્યો, પણ ફરીથી
તેણી બોલી “ફક્ત આ મીઠી તું મીઠું જોનનેજ આપી

આવ, બીજી કંઈ નહી, અને હવે વેહેણ જાએ!" તે એક-રાએ ચીડી લીધી અને પુછ્યું "બાઈ સાહેબ, આનો જવાબ નેઈશ કે?"

"નહી! હવે જવાબનું શું કામ છે? પણ મેદરખાની કરી દોડતો જાએ. જ્યારે તે જતા હશે તે વખતે એમી તેને જોતી હશે, અને જ્યારે તે નજર આગવથી દૂર થયો, તે-વીજ તેણીએ પોતાની આંખો ઠાંકી દઈને એક બહુજ દુઃખ-ની ચીચીયારી પાડી રહી પડી.

તેણીની ખુદીમરી હાજી, તેણીનું સુખ, અને વળી તેણીનાં દુઃખો એ સર્વે એક પક્ષકારમાં નજર સામે આવી ઉભાં, જે વેળા એક નીશાસની હાથ મારી તે નદીના કીનારા પર તેણી અંદર ડુબવાને ચડી, અને થોડાજ વખતમાં તેણી બોહોળાં પાણીપર તરવા લાગી. વેહેતાં તે પાણી બહુજ ધીમે વેહેતું હતું. પછી થોડાજ વખતમાં ગરીબ બીચારી એમી આમળા આમળા પથ્થરા લાગી, જ્યાં ખરકનાં મોઢાં ચોસનાં તેણીના પગ સાથે અડકતાં હતાં, અને હવે જે ટેકણે સવારે તેણીના બાપે ખરક તોડ્યું હતું ત્યાં આવી લાગી, જ્યાં પાણી નહ કરતાં વધારે હોવાને લીધે તેણી એકદમ ધસારાઈ ગઈ. જ્યાં તેણી એક મોટાં ખરકનાં ચોસનાં સાથે અડકાઈ તે-વીજ તેણીએ ચીચીયારી પાડી, અને પછી પાંડા, ઊંડા કરાના જોતખોમાં સપકાઈ ગઈ, અને બપોર જોતખો સાથે તેણીએ એક જોત ચક્કર ખધાં. આ ટેકણેનું પાણી પુર નેશમાં વેહેતું હતું, અને આ કમનસીબ છોકરી જોતખો સાથે તણાતી માલી. હજી થયું તેણી હચમી હતી. આ તેણીની છેલ્લી ધડીએ ફરી એક વાર કારકલ હીલ તરફ નજર ફેંટી અને જાણવા માટે બહુ ફાંફાં માર્યાં, જે વ્યૂઝાન હજવે તેણીએ વગર વીચારે નાશ કર્યો હતો. આ કારકલ હીલના પુલના પાયાને સ્પર્શ પકડવા તેણીએ પોતાના બંને હાથો લગાવ્યા, પણ ફેટક-ફરી તેણીએ એક દુઃખની ચીચીયારી પાડી, પણ આ ચીચીયારી સાંભળીને તેને જાણવાનાર મોહા સીચાજ ત્યાં કાઈ નહોતું. આ તેણીની મરતી વખતની ચીચીયારી હતી, અને થોડાજ વખતમાં છુપાશ્વરત એમી જોતખાન આ જ-યાનક નદીમાં સંધાની સુખ ધઈ ગઈ.

* * * * *

જ્યારે તે નીહાં છોકરી પોતાની સંધાની જાંખમાં જાંખતી હતી, તેજ વેળા જોતખાં મનમાં હમરો વીચાર આવતા હતા. જે વેળા એમીની ચીડીને જવાબ લખવાને જોત પોતાના જોરમાં ગયો, ત્યારે લીલીને થોડા વખત માટે તેને ચાક કરવા પુછ્યું હતું પણ પાંજા આંખો લીલીનાં મોટાંપર આજ્ય રીતે ફેરાર થયેલો નેઈને તે મનમાં સહ-મનજો કે ફક દીસપોઈ તેણીને કંઈપણ તેને વીરો સમજ-વેડું હોતું નેઈયે! તોપણ તેણીને થોડી ધણી ઘસેલો સારી રીતે સદમજ પડે છે તેવામાં એક બીજી ચીડી આવી જે ચીડી પેલા છોકરાએ ધુનતા હાથે આપી લીધી.

૫૬૨૫ ૧૩૩૫.

ફેટકદની મેહેનત અને શોધ.

તેણે તે શબ્દો વાંચ્યા, અને તેનું પોતાનું પાપ તેની સાથે ઉચું રહ્યું. તેણે એક દુઃખની હાથ મારી પેલા ધુનતા છોકરાનો હાથ પકડ્યો. "તેણી ક્યાં છે? તું આંખો ત્યારે તેણી ક્યાં હતી?"

તે એકદમ બોલી હાથે,

"બીસ એમી ડીક નહી આમળા ઉમાં રહ્યાં છે, અને બ-હુજ ખસાજ અવસ્થામાં છે." તે છોકરા પોતાની આંગળીથી તે બાહુ દેખાડતાં બોલ્યો.

હવે જોને વધુ વાંતો પુછ્યા સીચાજ પેલા છોકરાને એક તરફ ખસાડી જે તરફ તેણે એમીને જઈ મળવાનું વચન આપ્યું હતું, તે તરફ પોતાથી જમ વેહેલું દોડાણું તેમ દોડયો.

જ્યારે તે પેલી જગ્યાપર આવી લાગ્યો ત્યારે તેને ત્યાં કાઈ દીસ્યું નહી, ત્યાં એમીની કંઈપણ નીશાની નહોતી, તેણીએ આ દુઃખી હાજીનો છોડા આપ્યો હતો.

જેકે ત્યાં ફરી નીશાની નહોતી, તોપણ તેણે શું જ્યેયું? તેણે એક કાગળ બીભઈ ગયલી જમીનપર પડેલું જ્યેયું. તેણે તે એકદમ જાગ્યડી લીધું. તે કાગળ જોતનું પોતાનુંજ હતું, જ્યાં તેણે લીલી સાથે ખરકવાની ખચરના નીચ શબ્દો લખ્યા હતા.

હવે ખુદરલી રીતે તેની ગડગડ અને બીલક વધી. હજી પછી તે દોડતો હતો, અને આખરે જે જગ્યામાં એમીએ પોતાનો હથ આપ્યો હતો, ત્યાં આવી લાગ્યો.

આ ટેકણે પાણી બહુજ તોફાની હતું, દરેક ધડીએ પાણી વધતુંજ જતું હતું, અને ખરકના કકડાઓ તે પાણીના સ-પાટામાં વહેતા જતા હતા, જે તોફાની જોતખો કારકલ હીલ તરફ જતા હતા. જોત જાણુતો હતો કે એ નદીની પેલી તરફ એક દીવાડાંકી હતી, અને લાંબી એક નાની હોડી મથરો એવા વીચારથી તે ત્યાં થોડો વખત ઉભો રહ્યો. હવે તેને સ્પર્શ મારવા પડી ગયું હતું, અને તેની નજર પેલાં પાણીપરજ હતી.

તે કારકલ હીલના પાયા પાસે બારીકથી કંઈ તપાસતો હતો, તેજવામાં તેણે પોતાની બહુ પાસતી વગે શું જ્યેયું?—અને તેને એક મોટી ચોસ સા માટે મારી? તેણે પેલાં કાળાં પાણીના જોતખો વગે કંઈ વધુ ઉપર આવેલી જોઈ, જે આજ તેમ હીલતી હતી. જોત બહુ તીક્ષ્ણ નજરવાળો હતો, અને જ્યારે તેણે ફરીથી તપાસીને જ્યેયું, ત્યારે તેણે એકદમ પોતાનો દમથો કાઢીને ફેંડી દીધો, અને એકદમ તોફાની, અને ઝડપથી વેહેનારા જોતખાં તેણે કુદકો માર્યો. તેને તરતાં સદા આવડવાને લીધે જે જગ્યામાં તેણે પેલી વચુને જોઈ હતી ત્યાં આવ્યો. થોડા વખતમાં તે પેલી જગ્યા પાસે આવી લાગ્યો. પાંચી એમી જોતખા સપાટા સહીત ઉપર આવી અને જોત તેણીને પકડવા ગયો, પણ તેણી હાથમાં

આવી નહી, કેમકે બીજાજ પહે તેણી પાછી દુષ્ટી અર્ધ. ફરી એક વાર તેણી ઉપર આવી, અને આ વેળા જોને તેણીના ભુરા ઝમાને એકદમ મન્યુત પકડી લીધા અને ઝાળખે, જ્યારે તે જાણતો હતો કે એમી મુવેલી અથવા છવતી તેપણુ તેની પાસેજ હતી.

અફસોસ! તેણે તે ઝબો પકડ્યો, પણ સાં એમી નહોતી. કારણકે દીકરા પુત્રના એક ખીસામાં તે ઝબો આંટકી રહેલો હતો, અને મોઝનઆમાં હેઠે દુષ્ટી જતો અથવા ઉપર તરી આવતો હતો. તેણે આ ઝબો જોરથી પકડ્યો, પણ તેણીની ખ્યાવ કરતાં પોતેજ તે બધકર મોઝનમાં સપડાઈ ગયો, કેમકે તેનું માથું જોરથી કારણકે દીકરા એકાદ ખપરા સાં અડાડ્યું. તેના કાનમાં પાણી બરાઈ ગયું હતું. આ જખમ થયાથી તે એકદમ બેસુધ થઈ ગયો હતો, અને હાથમાં જોને તે મોઝનઆ સાથે કારણકે દીકર પુત્રની નીચેથી પસાર થતો હતો; પણ આથી વધુ એમીની શોધ તે કરી શક્યો નહી. હજુ પણ તેના હાથમાં એમીનો ઝબો પકડેલો હતો, અને તેનામાં જરા જરા છપ હતો, એટલામાં સપડાઈ ગયો, માથુસોએ દીરા. આ બેમાંનો એક એમીનો બાપ મીંડો ઝાપ્યાન, અને બીજો મીંડો જોને જો હતો, જે મીંડો લીસીનો પાડોશી થતો હતો. તેઓએ જોનેનો ઘોડો એક આકાર આ નદીમાં જોરથી ધસાડી જતો જોયો. મીંડો જોને ઝોએ પોતાના ગયાણા અને શોધ કરનાર કુતરાને એકદમ પાણીમાં ઉતાર્યો, અને જોને તરફ આંગળી કરી તેને તે તરફ જવાની નીસારી બતવાઈ. તે કુતરો જાદુજ બહાદુરીથી તરતો તે તરફ ગયો, અને તરતજ જોનેની આગળ જઈ પુગો, અને જોનેને હાથમાંથી પકડ્યો. તે શ્યાણો કુતરો જોનેના ભારી મોઝન સહીત અફસોસે ઝીસતો આખરે કીનારે આવ્યો. વાંચનાર! આ દેખાવ કેવો અજબજા જોવો દશે તેનો ખ્યાલ તમે પોતેજ કરવો.

આ મુગાં પ્રાણીએ પોતાનું ભુરા વાજવણું મોડું બધકર મોઝનઆથી ઉઠ્યું રાખ્યું હતું. તેની તીક્ષ્ણ ભુરી આંખો આ જોને કાઈ સારે દેકાણે મુકીને ફરી રહેલી હતી. આ જોને બોલ્યો એ તે ચતુર કુતરાને શાપાસી આપતા મોડી જુશી સાથે કીનારા આગળ ગયા. જ્યારે આ ઉગદા પ્રાણી કીનારાની છેડ લગોલગ આવ્યું સારે તેઓએ આ અથમુવેલા છેકરાને થડાં અને વેહેતાં પાણીમાંથી ખેંચી લીધા. તેને ખેંચી લીધા બાદ, આ પરાપકારી કુતરો પણ પોતાની મેળે કીનારા પર આવ્યો. તે પોતાના પુખસુરત ભુરા વાજ અડકા લાગ્યો, અને તે પરથી એક જમણવતો હતો કે તેને સોંપેલું ધારતો ભરેલું કામ તેણે સેહેનદારથી બજાવ્યું હતું. જોનેને તે કીનારા પર લીધા બાદ તરતજ તેઓ જોને જણે તેને આજખે, તેઓએ તેને ઘાસપર સુવાડ્યો, જે મીંડો જોને જો તેના દગલાનાં બટન કાઢી છાતી તપાસવા લાગ્યો. હજુ તેનામાં જરા જરા છપ હતો. આ જોને ઝોએ પોતા પાસેની વીંડસકીની નાની શીશી કાઢી, અને તેમાંનો ઘોડો ઘણીજ મુશકેળથી

તેના મોમાં પડેલો, અને ઘોડો તેના હાથપગને ઝોળ્યો. પછી તેને લાંબ પડતો મેલી મીંડો જો પેલા ઝમા. વીશો શોધ કરવા નીકળ્યો, જે હજુ પણ જોનેના હાથમાં મન્યુત પકડેલો હતો. રાત પડી જવાને લીધે આ ઝમા કોણુનો હતો તે તેઓએ જોળખ્યો નહી; અને તેઓ સમજ્યા કે જોનેનો પોતાનો મોડો કોઠ (મોવર કોઠ) દશે! પણ મીંડો જોને જોનેના હાથમાંથી તે ખેંચી લીધે ને તપાસવા લાગ્યો. પછી તેઓએ ખાજુ ફેંકતાં કહ્યું “આતો કાઈ અજબાનો છે.”

“જુ” એક અજબાનો છે” તેણે તરતજ તે ઉઘડી લીધો અને ભારીકીથી તપાસવા લાગ્યો, “આ ઝમા મારી દીકરીનો છે.” તેણે કહ્યું “અરે! આ તો મારી એમીનો છે, આ જુવો તેપર મારી ડોસાથીએ પોતાને હાથે એમીનું નામ પાડ્યું છે.”

આ જોને તે બીચારા ધરડાને બદલ દુઃખ લાગ્યું. તે સમજ્યો કે જોને અને તેની દીકરી એમીએ સાથે આપવાત કરવાને નીચક કર્યો દશે! પણ એ ગરીબ બીચારા પરી દીકરીથી તદન અંતબળી હતો. તેણે બહુ દુઃખ સારે રડતાં કહ્યું. “અરે! જો! જો! મારી દીકરી એમી તો ખરેજ દુષ્ટી ગઈ છે, અને તેણીના આપવાતનું કારણ હું જ છું, કેમકે મેં તેણીને આ છેકરાને મક્કવા ના કહ્યું હતું.”

મીંડો ઝાપ્યાન દવે કીનારાપર આગ તેમ માંડા માણસ માફક દોડવા લાગ્યો, અને પોતાની દીકરીનું નામ કઈ મોટે મોટે હાંકી આતો હતો.

સાંધવું દોઢાં મુલખાઈ ખુરોદહ ભુજવાંકા.

રાંધવાને લાગતું.

આરાદેહતું ખુદાંજ બાફેલું—જે ઘોડા ચમચા ભરી આરાદે, સાગત્રણ પારોર દુધ, મણુ છાં, જે આંકસ માખણ, એક મોટો ચમચા ભરી ખાંડી, અને લીંણ, વેનીસા, અથવા બદામનું એકસર તેરત મોડે; આરાદેહને અરધા પારોર દુધ સાથે મેલવા, ખાંડીનાં દુધને ઉકાળી તેમાં ઉપકા આરાદેહને એકસર કરી, ફેંડું પરે લાંબુથી લીંણ લીંણ કરવા કરી. ત્યારપછી છાંડને બસારો દોહલી તે ખાંડ, તથા ઉપર લખેલાં એકસરમાંનું કોણી બંતનું એક અંદર મેલવા. પછી માખણ લગાડ્યાં વાસણમાં મુકી તે પર માખણ લગાડ્યું કામજ દાંડી બાફવર દોહડ કલાક મુકી ચમચા દેવો, પછી કદાહી કોણી બંતની જેલી સાથે આધામાં લેવું.

માછલીનાં તોરક—તરેલી માછલી, કીમ, એક છડું, એક આંકસ માખણ, નીમક, મરી, જવની અને ઝીણા છડેલો કાંદા. તરેલી માછલીને ફડી પાકી તેમાંથી આસરે પા રતલ જેટલો ગર લેવો, તેમાં એક ચમચી મરી, મીડું અને જવની તથા એક મોટો ચમચા ભરી ઝીણા છડેલો કાંદા નાંખી સપકાને એકસર કરડે. ત્યારબાદ એક મોટો ચમચા ભરી કીમ તેમાં મેળવવી. આ સપકાને એક તરેલીમાં નાંખી અંદર મોડે છડાંની દાંધ મેળવી મુલા પર ગરમ થાય લાંબુથી લીંણ લીંણ કરવું; પછી પાંડીની કાલરોને બુંદ માખણ લગાડી તોરક કરવી અને તે પર ઉપકા જેવણી લઈ પાંદરી ઉપર પાંડેલો બારીક ભુજા. જલ-રાવવો, અને ઘોડું માખણ ઉપર મુકી બહીમાં દશે મીનીટ રાખવું, પછી કદાહી ગરમ ગરમ આધામાં લેવું.

પીચાલ.

વાંચનનો શોખ.

ગરંડમાં વાંચનનો શોખ ફેટલી હદ સુધી વધી ગયો છે તે આ દુક દાખલા પરથી જણાશે. ઈંગ્લંડમાં ગમે એવું એક ગરીબમાં ગરીબ આદમી પણ પુસ્તકો ખરીદી વાંચે છે, ગરીબ માખાપની બેઠીએ જેણીએ થોડુંક વાંચવા લખવા નહિયા પાઠ તરત રુકોથી ઉઠી જઈ પોતાનાં ગરીબ માખાપને મદદ કરવાને માટે કંઈ દુક પગારની નોકરી મેળવી રહે છે, અને કામપરથી પરવાર મક્કતાં તુરત વાંચવાનું લાઇ બેસે છે એ આપણને જણાવતું છે. એવી એક આંગ્લા લાંચનારી બખરચણું બંધાતે અહીં ફરજાન્યું છે, જેણીથી તેણીની આઠ ફેટલી કંઠાળી ગઈ હતી તે જણાશે. તેણીનાજ બોલોમાં અહીં એ નાની બાબત ઉઠારી લઈયું.

“હું મારા ખાવીદ બોય સાથ ન્યુયોર્કથી ફરા માછલને છેટે આવેલા એક નાનાં મુઠક સુખવારી ફેરેજમાં વસતી હતી. હમને પરણવાને ફકત છ માસ થયા હતા.”

એક દીવસ મને મારા બોયે જણાવ્યું કે “મારી પીત્રણ બેઠેન ઝેસી આપણને લાં જમવા આવશે. મેં તેણીને અને તેણીના ખાવીદને આપણે લાં એક દીવસ ખાણું લેવાને નોતાઈ કીધું છે, જે તેઓએ કબુલ્યું છે.”

હવે હું જાણતી હતી કે મારા ખાવીદની પીત્રણ બેઠેન ઝેસી થર સંસારમાં ઘણી પાઠવરદી હતી. વળી તેણી મુઠક અને ઠાવડી હતી તે પણ હું જાણતી. વળી મેં એમ પણ સંભલ્યું હતું કે મારા બોયને તેણીની સાથ પરજાવવાની મરજ માત પીતાની હતી, જેથી ઝેસીની નજરમાં હું નીચી પડવા માંગતી નહીં.

“એમી, આજે સાંજે તેઓ આવે તે આગમજ બધું સાફસુક રાખી સારું પકવાન રંધાવી તૈયાર રાખજે. હું ખાસ દેખરેખ રાખજે. આપણી બખરચણું સીક પડી ગઈ છે વાસ્તે હું આજે આશીસે જતાં જતાં એક સારી રાંધનારીને મોકલાવી આપીશ. તેણીની ઉપર દેખરેખ રાખી સારું રંધાવજે.” એટલું બોલી બોય કામપર ગયો.

મારા વખતમાં બોયે મોકલાવેલી નવી રાંધનારી “સીરીનાં કુક” નામે આવી લાગી. તેણી આંજે માટેલી અને બેદરકાર દીસતી હતી. લગભગ બપોર થવા આવી હતી અને સાંજે તો બોય પોતાની પીત્રણ ઝેસી અને તેણીના ખાવીદ સાથે આવવાની હતી; વળી હું રાંધણુકળામાં એટલી તો કુશળ હતી કે, મને કોઈ એક થર બાંધવા કહે અને

એક પાટીને માટે ખાણું પકાવવા કહે તે મારે બનશે સબળું બરાબર હતું.”

આજે પકાવવાની સંધળી યીજે સીરીનાને હાથે બોયે એક બાસ્કીતમાં ભરી મોકલાવી હતી.

“એ બધી તાજ તરકારી સીરીનાં હું સારી રવેશે પકાવી શકશે?” મેં મારી નવી રાંધનારીને પુછ્યું.

“એ માનવત બાનું” સીરીના પુર ગંભીરાધથી બોલી.

“મારા રાંધણના હુતરપર શક ના લઈ જાવો. બધું તૈયાર અને સ્વાદીષ્ટ કરવામાં આવશે, વાસ્તે તમે બાનુંએ બેસીકર રહેજું. આજનાં ખાણીની ફતેહ પુર ખાતીથી. માનજો.”

“સીરીનાં; તારું બધું ક્યારે તારું? એ નાટકી બાયા હું કયાંથી જીખી?” હું મનમાંન જળડી.

તેણી મારા કરતાં હોયારમાં દોઢ ગણી હતી, જ્યારે તેણી બોલતી ત્યારે મારાં માયાંથી દોઢ ઘણી ઉચાધથીજ મને અવાજ આવતો.

તેણીને રાંધણીમાં મુકી હું હવે બીજા ખાણાંપર નોંધતી યીજે પ્યાસી, રકાખી, ખેરો, છપાસો, કાંદા, ચમચા, બજેરે સાફસુક કરવામાં રોકાઈ. મને સીરીનાની બીલીક હતી. તેણી કાંઈ હસ્તું ઉપગવે તેવા તરેહવાર આજા કરી બોલતી, જેથી મને તેણી દીમાની હોય એમ લાગ્યું. રખે હું એક દીવાની ઓત સાથ થરમાં એખલી પડી હોઉં તેની બીલીક હું કરવા લાગી; હવે સીરીનાનું રાજ રાંધણીમાં કેમ ચાલતું હતું તે જોવાને હું ધીમે ધીમે હેઠળ ઉતરી, અને બાજુમાંની બારીમાંથી સીમાઈ બાવરચીખાનામાં જોવા મં; ડી. તો મેં લાં થું બેયું?

તેણી એક ટેબલ આગળ બેઠી હતી, તેણીના બોળા પર એક પાણીથી ભરેલું વાસણ હતું. ટેબલપર એક બાજુ એક ટોપલી ભરી પપેટા હતા, જ્યારે તેણીની સામે એક ડીચ ભરી છોલેસા પપેટા ડોળા થુરકતા, અને બરાબર તે ખેરની પડોશમાં એક ઉચાડું ચોપાન્યું મુકાયું હતું. તેણીએ ઘણી દુક ફેલવણી લીધી હોવી જોઈએ, કારણ તેણી મનમાં વાંચી ચકતી નહીં, પણ ધીમે ધીમે કંઠાર આવતો તેમાંથી પપેટા છોલતાં છોલતાં આ પ્રમાણે વાંચતી:

“એવાં થેર કમોનો પચ્ચાતાપ કરવો! ઓરેલ્યાને લાગ્યું કે હવે ઈસાકનો વખત નજીક આવ્યો છે. (છરી ફેટલી ચાલતી છે, આ મુધાં માર વખત મારાં આંગળાંપર ચાલી મઠ.) ઓરેલ્યા સજન ખમવાને તૈયાર હતી, (અરર! વળી હાથપર છરી આવી જતી હતી.)”

“સીરીનાં!” મેં હવે પોકાર્યું.

“ઓહ! એ કોણ છે?” મારાં એકાએક અવાજથી તેણી ચમકીને ખડી થઈ ઉભી, જેથી બોળાપરનું પાણીનું વાસણ ઉઠલાઈ પડ્યું, અને લાં પાણી પાણી થઈ રહ્યું.

“ઓહો! માનવત બાનું; તમેા છો કે? માફ, મારી બાનું, માફ માંયજ. હું હમણાં તરકારીનું ખાણું તૈયાર કરી

સુકું છું" મારી બાતું. આટલું સાફ કરીને તે કરવામાં આવશે." તેણીએ જવાબ દીધો.

"પણ સીરીનાં, તું જાણે છે કે ફક્ત તારા સુધાં પાંચ જણાંઓનું ખાણું પકાવવાનું છે સારે રાત્રી વાસ્તે આટલા બધા-વીસ જણાં ખાણે એટલા-પતેતા છોળી સુક્યા?" મેં કહ્યું.

"સંભાળથી, બાતું, સંભાળથી એ છેલેલા પપેટાને કાઢને મારે રાખવામાં સીરીનાં કાંઈ બાધી રાખશે નહીં."

"જીણું આટલું બધું કામ સુકી દઈ પપેટા છોળવાની શી જરૂર પડી? કામ પુરતાજ છેલ્લા હવે તો બસ ચતે." "હવેથી બાતુંનો હોઠમ સીરીનાંને શરૂ છે." ફરબે આંગ હસતું ઉપજાવે તેમ હીચવી તેણી બોલી.

મારાં દેખતાં ઉતાવળમાં બગરની બારફેટમાંથી બે પીળાં મરચાંનાં તેણીએ ખેંચી કહાડ્યાં. જ્યારે મારી નવી બાવરચણ સીરીનાં તે મરચાંનાં પીળાંનાં પીળાં કાંઈ અજબ જેવા નાટકી દેરથી અને જુદી તોરથી ખેંચી કહાડતી સારે હું મારું હસતું સુકાકેજ અટકાવી રાખી. કેટલાંક વરસનું વેર તે ગરીબ પીળાં પર લેતી હોય તેમ તેઓનાં પીછા કુંપી કહાડી સાફસુક કરી તૈયાર કરી સુદલાપર તપેલી ચઢકાવી, પોતાના દુધમળને ફાંસીએ લટકાવી દીધા હોય તેમ, છૂટકારાને કમ ખેંચ્યો. જ્યારે મેં જોયું કે ખાણું થોડું ઘણું રંધાઈ ચુકું હતું, સારે બાવરચીખાનામાંથી ઉપર ગઈ.

માળપર જઈ સાંને પહેરવાને રૂસ કહાડી તેપર લેસ, રીજન, બટન, વગેરે બરાબર કરી પાછી હું રાંધણીમાં ગઈ. મને સીરીનાંપર બરસો હતો નહીં.

એ મેં હાં શું જોયું? શુશ્કાથી મારાં બધાં ખેંચાઈ ગયાં; મારી ખાસ બનાવેલી કીમ જે મેં "મેરી"માં નાખી સાંને ખાણુંપર એક ખાસ વાખવાળી મેળવવાની પુર આશામાં તૈયાર કરી મુકી હતી, તે મારી નાની બીલાડી બેડી બેડી ચાટતી હતી, જ્યારે સુધલા ચિનાની પેલી નાટકી દેખી, માટેલી ઝોરત એક રેખા આગમ બેસી પાછી વાંચવામાં રોકાઈ હતી. બળતું ઉડી ગયું હતું, આતશ ઝાળવાઈ ગયા હતા, જ્યારે ચીકીની તપેલી બેડી મારા બોલનો નાનો કુસો પીળાંને બક્ષ કરવા મડ્યો હતો. સીરીનાંના પગ પાસે બગરની બારફેટ ઉઠી વળીને પડી હતી, તેમાંથી સધલી ચીજો પંચરાખને ઉરગતી માફક રાંધણીમાં પડી હતી. બાફેલી તરકારીઓ અહીં હાં સુકેલી નજર પડતી. બીલાડી, કુતરાં, મરચાં, મલાઈ, તથા તરકારી એ બધાંની કશી પણ દરકાર ક્યાં વીના, તેઓને બીલકુલ ભુલી ગઈ હોય તેમ સીરીનાં ઘોર જેવા કઠોર અવાજે નીચે પ્રમાણે વાંચતી હતી:—

"બધું તૈયાર હતું, બીલામણાં બંદીખાનામાંથી તે કેડીને બહાર લાવવામાં આવ્યો. તે કેડીએ આ જગતમાં પોતાના છેલ્લા દીવસે છેલ્લી વાર ઓરેલ્યાને જોઈ લેવા

પોતાની અશમ ભીડ તરફ ફેરવી; પણ તે મનમોહન સુખે તેની દઝગીરી વચ્ચે તેની નજરે પડ્યો નહીં."

"સીરીનાં!" તેણી આટલું વાંચી દમ લેવા ચોખી તે જોઈ મેં તેણીને અટકાવવા પોકાર્યું, પણ મારું કાંઈ વધુ નહીં, તેણીનું પીગળ્યું પાણું ચાલ્યું.

"ઓરેલ્યાને જોયા વિના મરવાનું તેનાં નસીબમાં હતું?"

"સીરીનાં!" મેં મોહોરે પુકાર્યું અને તેને સખતાઈથી જોતી દયાધને હું ઉભી. મારા અવાજથી એકદમ ચમકી ઉઠી વાઘ જેવી એક જગીરી છત્રાંગ મારી મલાઈ, તરકારી, કુતરાં, બીલાડી, હાથમાંની ચોપડી સવંને ઉઠળ પાડળ કરી નાખી તેણી મારી સામે આવી ઉભી.

"મેદરબાનગીભરી બલી બાતું, કાંઈ હોઠમ ફરમાવો; બન લાવવાને બંદી તૈયાર છે. પણ આહા, આ હું શું જોઈ છું! દે સા, બદકાર બીલાડી, તારું મોંહ જોતું હવે મને સમજવા નથી." તેણી બીલાડીને કીમ આટતાં જોઈ ઉશકેરાઈ પોતાની ફરમાસ બાપમાં બોલી.

એજ વખતે મેં મારા કુતરાં તરફ જોયું; જે મારાં માતેલાં પીળાંઓના ધાણુ ફાંગતો હતો. હાં સીરીનાંની નજર જઈ પુગી.

"રે બેદા પ્રાણી, તારાં પાળનારાંઓ જમે તે આગમન તને જમતું લાગમ છે? તે અને બીલાડીએ મારી આખર લીધી છે, કાણું કર અહીંથી."

જેવી તેણી આટલું બોલી દમ લેવા ચોખી કે મેં તેણીને તેણીની બેદરકારી માટે ધણી બખરાઈ કહાડી, જે તેણીએ મારી અજબથી વચ્ચે એક શબ્દ પણ સાંભળેલો વિના સાંભળી લીધું. પછી એકદમ વીળલીની ડાબે તેણી કામે વળગી; આતશ સળગાવી બળતું કીધું, રાંધેલી તરકારીઓને બરાબર રાંધી, જમીનપર વીખરાઈ પડેલી ચીજો ઉચકી જગે ચોકાવી દીધી, અને એકવાર ફરી સંધાઈતું રાત્ર રાંધણીમાં તેણીએ બતાવી આપ્યું.

"નેકનામ બાતું" તે બધું કીધા પછી નમીને તેણી બેઠી; "તમારા વાણમાં મરચાં બદકાર પલાય છે, તેમાંનાં બે માતેલાં મરચાં રાંધવાની મને પરવાનગી આપો, જરા વખતમાં તે તૈયાર થયેલાં સમજાવો. પરોણીને રાહત મહે એનું આજનું ખાણું બનશે, મારે બેસીકર રહેા બાતું."

"ધુળ નાંખી તારાં નામ પર!" એમ વીચારી મેં તેણીને બે પીળાં લેવા દેવાની પરવાનગી આપી. હવે તેણીને એકળી બાવરચીખાનામાં સુકી જવાનું મારું મન થયું નહીં. મારી નજર સામે સીરીનાં વીળજીની ડાબે કામ કરતી. વળી કાણુ જાણે હું જાણે તો પાછો કાંઈ શીતો ઉભો થાય એવા ડરથી હું હાંન ઉભી.

પાંચ વાગવા આઘ્યા એનું જોઈ રૂસ કરવા હું માળપર ગઈ. દરેક ચઈ રહેતાંને વાર દરવાજા પર ગાડી આવી ઉભી. એસી તથા તેણીના બાવોદને આવકાર દઈ હું અને બોલ માળ પર લઈ ગયાં.

તેઓ સાથની વાતમાં વખત વધી ગાલે. મને દરેક પળે આકરવકર થતી કે વળી સીરીનાં શું કરી નાંખશે. તેઓને છોડી મારેથી જવાય નહીં; મારાં ઘરની ગાલવણી વગેરેથી ઝેસી ખુશ થઈ ગઈ; તેણી મારી તારીફ માવા લાગી, જેથી હું બીધી કે ખાણીની વખતે રખે હું પકડાય આવું, અને માફ ખેસમજવણી તેઓને સહમતજ નહ. સીરીનાં તરફ રાંધણીમાં જવાને હું કાંઈ બાહાણું સાંધતી હતી. બોમ મારી સામે ખેડો હતો, જેથી હું તેને હસારત કરી રાંધણીમાં જવા મોંઘતી હતી, પણ તે સમજાવે નહીં, જેથી બોલે:

“ઓમી, તને આવે શું છે? ક્યારની વાંકું તીકું મોઢ કાંચ કરી રહી છે?”

“નહી, કાંઈની નથી.” મેં ફરેત પરી જઈ જવાય વાલે. હાથપાદ મેં બહાણુંઓ નહીં કહાડતાં ધીમેથી ઝેસને કહ્યું.

“નવી રાંધનારીઓના તમને કાંઈ અનુભવ છે કેમ?”

“હા, ઘણે, તેઓ પાછળ આપણ પકડાઈ પડે છીએ. તમને જેવું હોય તો જઈ આવો, તેટલાં હું આજમ જોઈશ.”

હું તુરત જમવાના ઓરડામાં દોડી. એક સેવો લાંબો દેખા વાં સપથી ચીત્તે લાંબી ટેબલ પર હતી, પણ હેરફેર પીર-સેસી. લાંબો દેખાય એટલો કંઠો, પાંડ, સુપ, મરચાં, ફીમ, પચેડા, વગેરે બધું જેમ ગમે તેમ મુકેલું; ને દીશમાં એક ચીજ એકપે લાંબી મુકેલી. બધો ગેઝાજો નગર પડ્યો. બાજુમાં સીરીનાં તેણીને હમણેનું વજોલું મેલું એ પાનું બધ ડોળતી હીસતી વાંચવામાં રોડાવતી હતી.

“સીરીનાં!” મેં પુકાર્યું.

“આવું છું” આવું. માર’ ફક્ત હવે એકન પાનું બાકી છે, માનવત આવું, હજી ઓરેથ્યા આવી નથી, જેથી મારા છવ સીકે ઠંગાઈ ગયો છે. તેણીનું શું થયું તે જાણવાને ફક્ત એકન પાનું બાકી છે. બાણું તેજ પર તૈયાર છે, જમી લેવો.”

“સીરીનાં; જમદીથી આવી ખાણીની ટેચ ગાલવણમાં મને મદદ કરો.” મેં બેઠદ ચીરગઈ જઈ પુકાર્યું.

“યોડી પળની મહેતમ, આવું, રહેમ કરી યોડી પળની મહેતમ આવો; અરર! હજી ઓરેથ્યા તમે નહી.” તેણી ચોપડીમાં જાયું રાંખી બેસી. તેણીને પાછી વાંચવામાં રોડાવતી એક મને ને ચીક હજી ને દહીં શકતી નથી. એ તો કંગાળ, કંગાળ ચોપાનું, કે ને આવી એક દહી રાંધનારીનું મગજ ફેરવી નાખ્યું હતું! ફિનિષમાં એમાં વાંચનો અથવા વાંચન જેવું કાંઈ કંઈ હતેજ નહીં તો કેવું સાર, મેં અતિથણી હકાત સાથ ધ્રુવ્યું.

સીરીનાંએ વાંચવા માંડ્યું. “ઓરેથ્યા તરફ હવે આપણે આપણી નગર ફેરવે” એજ પળે મારા ચુરસાની હદ ન રહેવાથી એક છતાં મારી તે માતેસી ઓરેથ્યા જમર-હત દાંધમાંથી તે ચોપાનું મુંડેવી લઈ મેં બારી બહાર ફેરવી દીધું.

“ઓરેથ્યા, મેં મારી ઓરેથ્યાનું શું થયું તે મને જાણવા દેજો” એમ બોલતી સીરીનાં જવાનીનું બેર આવું હોય.

તેમ એકદમ આંધળી કાંઈ બારી બહાર ફેરવી પડી પળમાં ચોપાનું ઉપાડી લાવી મારા નગર કેચપર મેસી ઉતાવળમાં વાંચના મંડી. એ વખતે તેણીનાં મગજમાંથી તેણીની ખાણી યા પર પડેલાંની અને ખાણીની મેનીજની મધલી વાતો વીસરાઈ ગઈ હોય તેમ દીસ્યું હતું.

સીરીનાંથી કાંઈ વળે નહીં. એવું જેમ હું પોતેજ ટેબલ ગેલવવા મંડી ગઈ. એટલે મારો મોજન જગડી ગયો. હતા કે ઉતાવળ, ચીરગત, અને મરચાંમાં કામ કરવા જતાં મારા ચુનાં મોહર જેવા રૂસપર સુપ ડોળાવાથી ગઈ પડ્યા તેમજ અસ્તીનપરની સેસ ઉતાવળ કરવા જતાં દરવાજાનાં કળાંમાં બેળવાઈ જવાથી ફાટી ગઈ. મારો મોજન એટલે બીગડી ગયો કે સર્વે મીજ મને આકારી થઈ પડી. મારી નીચરી અને ચુરસાબરી હીચઆન બેતી હસ્યું મોહું કરી નાટકી રૂપે ચાલતી સીરીનાં તે પેમાં ચોપાનાંની માનીતી માતેસી ઓરેથ્યા અંદર ચાલી મારી સુખે આવી ઉભી.

“માનવત નેક નામદાર આવું,” તેણી હસતે બેઠે નાટકી રૂપે બોલી, “ઓરેથ્યાની વાતો પુરી થઈ છે. તેણી સમાગત છે, જેથી મારા છવની મેચેની ખતમ થઈ ખુશી ઉપછી છે, વાંચને હવે મને તમને મદદ કરવા દો.”

વાતો પુરી થઈ બાહ હવે તેણી તેણી ગાંઠી હડાપણ-વાલી બની હતી. તેણીએ એવી તો સરસ ટપથી બાણું ટેબલપર મોડેલી દીધું કે તે બપોડામાં મોડેલી દીધેલું બાણું સર્વેને ધણું સરસ લાગ્યું.

ચાલો, પાછી સમાધાની થઈ. મારા રીચાય સીરીનાંની ચાલથી કોઈ બીજું વાંકું નહોતું.

જ્યારે પડેલાંઓ ગયાં અને બોલે ફરી એક વાર મારી આગમ સીરીનાંને હાથનાં ખાણીની તારીફ કરવા માંડી હારે હું એકદમ રડી પડી, અને મને ખમતી પડેલી હિંતમરી અને સીરીનાંની ચાલનું સમીક્ષર જ્યાન બોળને કહી સમાજનું સારે તો તે વાંકો વળી હમણાં મંડ્યો તે મુજો રહેજ નહીં. મારાચીબી હમણાં વીતી ગાલ્યું નહીં.

રાતની ચાહાની તેધારીઓ રાંધણીમાં કેમ થતી હતી તે બેલો હું પાછી રાંધણીમાં મેં જોયું.

પાણું મેં રાંધણીમાં શું નેલું? સીરીનાં! સીરીનાં! તેણી પાછી પોતાની જાત પર ગઈ હતી. ટેબલ પર અર-ગ્રમથી ફિસા પડેલી, ચુડાનાં આવન ન હોવાથી બીસાડી લાં આલેલાં ખાતી હતી, ઉપાડી બારીમાંથી મરચાં રાંધણીમાં આવી આવન ખાઈ જતાં. હજી તેઓને ટીક્યાં હતાં નહીં. પણ સીરીનાં ક્યાં હતી?

આહાહા! પાછી; પાછી તેણી એક નાની મીનજતી સવગા-વી બનાં ચઢયરી કોર, ઘોધારી છું છું કરતા આવજો એક નવી વાતો સાર કરી વાંચવામાં રોકાઈ હતી. તે વખતે તેણીને મનસે ફિનિષમાં બીછ કશી મીએ હતીજ નહીં!

તેણીનાં આવ્યાં જમર એટક માટે મારી અને બોળની દવ-ગીરી વચ્ચે તેણી બીછ જ સવારે નાળીએર આપ્યું પડ્યું.

નાટક અને વાતો વાંચવાનો શોખ ધરાવતી એક ઓરેથ્યા રાંધણી કેમ રાંધે?

સેઠરખાનું કાવસહ કાવર.

આગળ વખતના ઉમદા બાંધકામો.

વ તરફનાં અસહી બાંધકામો, આજનાં પશ્ચીમનાં કામો કરતાં ઘણાં વખાણવા લાયક અને લાંબા વખત સુધી ટકાઉ અને યુક્તકામ રહેલાં છે. જે આપણે જુનાં આગળ દીવસોનાં મકાનો સાથે આજની આપણી સુધરેલી ટપની બહેર બીલડીઓની સરખામણી કરીશું, તો આપણે એવા દરાય ઉપર આવીશું કે આજના આગળ વધેલા કળાકાંક્ષા જાનાના મોટી ડીગરીવાલા હજારોની કામગીરી પૂરી થઈ ચકાએલી ઉમારતો વહેલી નાશ પામે તેવી બાંધકામોથી બનેલી છે.

પ્રાચીન કાળના ક્ષિત્ત માહેલા ગામીના પીરમીઠ (મીસ-રી મીનારા) ને આ જામનાં કયું બાંધકામ પુગી શકશે? કોણપણ નહીં. કદ આપણી યુવક બાંધણી દેશ હજાર વરસથી વધારે ટકી શકશે? આજ કાલ જમને મોટે સહરેકું મીકામે કે જ્યાં ઘણી ઉંચાંમાં ઉંચી ઉમાર-તો નજરે આવે છે, તેઓના પાંચે માટીના છે અને તેની જ કેટલીક યુવક બાંધણીઓ તો અત્યારમાં જ નીચે આવવાની નખખાઈ દેખાઈ છે. કુદરતનાં એક સોલેજ આંચકામાં તે બધાં નીચે આવશે, સારે અસલ એકામ, ક્ષત્રી વીધા અને આગળા ઉત્તીહાસનાં કલતરોનું શું થશે? ને બધાં ખવાઈ જશે, ઉધાઈ ને કાઠથી ચવાઈ જશે અને થોડા વખતમાં તે માહેલી એક લીટી પાણી રહેશે નહીં.

આજના વખતમાં, કોણની બીસડીંગ બધાં 'છે, સારે તેના ઉપર પ્રાયા લેખ કોતરાય છે? કોઈ બાંધનારનું સીક્ત-ભર્યું નામ યા કોઈ કનઠાકારનું નામ. શીઝરુરી, વીધા કે હુમરને એક સમજી નહીં. એ દહે પછીની જોસાદોને જરાથી ખપ વગરનું છે અને તોપણ પ્રાચીન કાળના ક્ષિત્ત-પ્તિયતો એકેએક એવી યુવક બાંધણીઓ, લેખા અને ઉ-મદા મીનારા ઉભા કરી ગયા છે, જે તે આજેની યુગી યુ-પકીદીમાં ભેનારની માને તેઓની કલ્પના સકતીના ઉચે ખ્યાલ આપતી ઉભી છે.

હાંદુસ્થાન માહેલી ગામોને, તેમજ ખેતરોને પાણી પુર પાડતાં તળાવો અને નેહેરો, શેખાખમાન કારીગરીવાલાં મોટાં દેહે-ગંઓ, જમીન માહેલી હેરાત કરનારી રચનાઓ, ગંબવર પાહાડામાં કોતરેલાં મકાનો આ શું બધું માણસાઈ કામ છે, જે માનવાને માણસાઈ કોશિય આંચકી ખાએ છે? ઉમોરા અને બેલીક-ચાના યુદ્ધોમાં સંખ્યાબંધ મુર્તિઓ અને સર્વથી ઉમદા કોતરકામો છે, જે આજ તુલીક વખાણ-વા ભેગ તથા દરેક મુસાફરનું ધ્યાન ખેંચી રાખવા ભેગ છે. કાંઈવાસના યુદ્ધોએ જેઓ ચારસો એક શીટ હંડા અને એકસો પંચીવાસી શીટ પોહાણા છે અને જે આગળા જમાનાના માનવીઓએજ દીધેલા કહેવાય છે, તેની અંદર સો શીટ બી-

યું પહારોટી પંગોડા છે, જેને એક મુશ્કીલ ગેસેરી, પાંચ મોટાં દેવલ, એક કુશાદે રાજમંદીર અને સરખે છેરે બાંધેલી ચાંગલાની હારો છે. ત્રણ ગંબવર મોટા હાંધીઓ લાં પથરમાંથી કારી કદાઉંલા છે. લક્ષ્મીના એક મીનાર લાં આરામ લેતો નજરે પડે છે, જેની આગળપાણુ બે હાંધીઓ પોતાના પાછલા પગે ઉપર ઉભા રહેલા છે, જે ગોપા તેણી ઉપર પાણી વંદસાવે છે.

લાંથી એક રસ્તો મૂળી તથા જમણી આગળ તરફ પુ-લે છે. વળી લાં ત્રીશ શીટને અંતરે આસરે એકતાલીસ શીટ હિયા અને અગ્રીમાર શીટ પોહાલા બે મીનારાઓ બાં-ધેલા છે અને ત્રીસ શીટ આગલ તમારી નજરે બંદારથી તેમજ અંદરથી કોતરેલું એક પંગોડા પડશે; લાં સોલ માં-ભા ઉભા છે, બાવીસ ચાર પુણાના થાંબલાઓ છે અને પાંચ દાખત્ર થવાના રસતા છે.

આજનાં સતાવીસ કોતરેલા યુદ્ધોએ છે, તે લાંના લે-ખ ઉપરથી બસો વરસના માલમ પડે છે. સોલોમનનું દે-વલ આની આગળ શું બીસાદમાં?

વળી હાંદુસ્થાનનાં તળાવો તરફ જુલે, લોગમપડીગો દડી માઇલ લાંબા અને બસો વરસનો જુલો છે. જુસરા પટનખનાં તળાવનો ધેરાનો તેર માઇલનો છે, ગનહુર આંક માઇલ, ગરગી બાર માઇલ, રોનગીલમાલા અગ્રીમાર માઇ-લ, કુરાઇ નવ માઇલ, એમબેમ બેકમ વીસ માઇલ હોનો, જે ૬૮ આશમાંજોને પાણી પુર પાડતાં હતો. હેરાશાહ-માં એક ગાંડુ મોટો તળાવ છે, જે વીસ માઇલ, સમયોરસ છે અને તે આખાં શહેરને પાણી પુર પાડે છે.

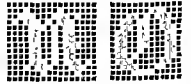
આખા ભરતખંડમાં આગળા વખતનાં ઘણાં મહામારત કામો છે, જેની નકલ આજની જમાનો કરી શકશે નહીં, અને આપણે બખીલ સુધારો તે ઉપર વૈસા "બીગાડવા" ને રમ આપશે નહીં.

જરખાનું કાચસહ દાખર.

લ ર વા-ગુ' થ વા વી રો

જેલ. જેમ.

જેન. જો.

પીરેલા.

જા આ "જો મિત્ર" મુબર, કોટમાં, નાં ૭૦, ઉપરની શેડમાં "કમચરે હિન્દ" સ્થિત પરેશમાં પાનાને માટે કસામ કાચસહ મહેતામિ બાપુ છે.

બે ખોટા ભોમીયા અને એક ખરો ભોમીયા.

એક પ્રસંગે મુલતાન મહમુદનું હાંદુરયાનમાં આવું થયું ત્યારે બે આદમી તેની હબ્બર આવવા અને કહ્યું કે “અમે ભોમીયા છીએ અને તમોને રસ્તા દેખાડીશું.” આ બેપરથી મુલતાન સાહેબ પોતાના લશકરને કુલમ ઓધો કે આ ભોમીયાની પાછલ આ લો. ત્રણ દહાડા સુધી કુલ કરતા કરતા આખર મુલતાન પોતાના લશકર સહીત એક અરણ્યમાં આવી પહોંચ્યા કે જ્યાં પાણી કે ચારાનું એક નામ પણ નહીં હતું. આ બેઉ મુલતાને પેલા બે માણસોને પોતાની હબ્બર બેઠાથી પૂછ્યું કે “આ કેરે કરને આ પાણી જ્યાં છે?” અહીં કાંઈની વસ્તી બરતી છે કે નહીં?” તેઓએ જવાબ કીધો કે “અમે નજીબીએને વડોને આ અરણ્યમાં સારવા છીએ; તમે જુઓ છો કે તમારી સાથા ફરીએ છે અને પાછલ હાંદુરયાનનું લશકર છે અને તમારી ફાતમાંનો એક પણ આદમી બચવાનો નથી. અમેએ અમારી ફરજ બજવી છે; તમેએ અમન ને કરડું હોય તે કરો.” આ વાતથી તો દરમયાનમાં એક પણ હુબથી કુકડી એકાએક હવામાં ઉડીને લેવામાં આવી; સુલતાને પોતાના મનમાં કહ્યું કે “જ્યાં પણ હુબથી હોય છે ત્યાં મન પાણી હોતું જોઈએ.” અને તે કુકડીને રસ્તે ચાલવા માડ્યું. ચાલતાં ચાલતાં એક મોટી નદીને કિનારે આવી પહોંચ્યા, પણ એ નદીનું માણી ખાકું અને પી નહીં શકાય તેવું હતું. આ દેરાનગતીમાં એક બીજી પણ હુબથી તેની નજરે પડી અને તેના રસ્તા પકડ્યો. આખરે એક ગામમાં આવી પહોંચ્યા કે જ્યાં મોટું પાણી મહી આવવાથી સર્વ ખુશ થયા અને અમનચેતનમાં નીરમયપણે લશકરે ઉતરી ગયા.

તમારી દાલત સુલતાન મહમુદની માફક પળી વખત ખરાબ હોય છે, અને એકે તમારી સાથે હસીઆરખાં આદમી ન હોય તે છતાં પળીક વાર રોગનું લશકર હોય છે. આ રોગ લશકરનું હુબ્યા ન હોય તેમાં ધોળા વખત લાગ્યો; આટલું તેમ નહીં કરતાં હું તમોને મોટા સવાલ પૂછું છું કે જેથી તમને માલમ પડે કે એ લશકર કેવું છે. કાઠપલ્લ વાર તમારી જીજ બીલકુલ જતી રહે છે કે તમારે શરીર કદી ગરમ ખુશરોને દુરાસતી થાય છે કે તમારી આંખની સહેલી દાખી પીત્તલ મારે છે કે તમારી તીલી મોટી થઈ ગઈ છે કે તમારા પેટમાં કદી મોઢો બોલે હોય એવું ફરક હશે? કે તમારી કબમાં ચા ખરામાં મીઠું મીઠું ફરક હશે? કે તમોને વારંવાર જીવમચકલને સીરપીડા થાય છે કે તમે જીવજીવતથી પીડાઓ છો? અને તેવારા મોઢોમાં મોઢા સવાદનું પાણી એકઠું થાય છે કે હવે એ કપર પુછા. ચોંટાંમાંથી ત્રણ કે ચાર તમારામાં હોય તો તમારા કદીલમાં તથા લોડીમાં તમારી જોડે; અને એક ખરા પ્રમાણીક તથા નીમકદલાલ

ભોમીયાની તમોને તાબડોતોબ જરૂર છે એવું બેસાક માનજો. આ રોગનું લશકર દુર દરવા, સારું પુરો બરોડો મુખી શકાય એવો ભોમીયા સીંગલસ ક્યુ રેશીય સીરપ છે, એનેથી પુણ્ય નથી આરામ થાય છે. આ દેરામાં કપર કહેલા રોગથી કેટલા આદમી પીડાય છે તેનો તમને કંઈ ખવાય છે. લાંબા આદમી પીડાય છે, અરેરે, તે કદા દહાડા કેવા સું નકાર અને બચબરેલા હોય છે. આ બીચારા કંઝા લ આદમીઓ વગર ભોમીયો રહેતો તેઓ મરણ પામે છે. પારે તમોને એક જ પાક કહેવાનો છે; તે એ કે આરા બાંધી સલુરી પાકી બેસી રહેવાથી ચારા થવાની કમેલ તમોએ રાખવી નહીં. જે તમે ને ભોમીયો દેખાડી આપશો છે. તેની તમે વખત સર મદદ લો. એની તારીફથી હબ્બરો વાકેફાર છે અને જેમ સુલતાન મહમુદને પણ હુબથી મરખીવડે મીઠું પાણી મળ્યું હતું, તેમ આ દવા રોગોનું મુજ મારી તેને જરૂરી તમારી દેહમાંથી દહાડી નાખશે અને તમારા બદલને આરામગતા તથા સહી આપી તમોને વગર રહે આરામમાં મુગા દેશે.

સીંગલસ ક્યુરેશીય સીરપમાં માત્ર વસપસતીની ખાસીયત છે, અને તે સારામાં સારાં તથા તાનમાં તાન વસાણાથી બનેલો છે એટલે તેનાપર પુરેપુરો બરોડો રાખી શકાય છે. એની કોમત દર-ખાલ્લી કીક ૩૧, ૩૨, અને ૩૩ છે. એ દવા વાપરવાની રીતનો ખુબારો ખાસીયર લખેલા કાગલમાં છાપેલો છે. એ દવા હાંદુસયાનના મુખ્ય બળદોમાં અથવા એના માલીક “એ. જે. વાહલ લીમીટેડ” પ ફાવેલું સીક મુજબ પાસેથી સીધી મલશે.

T. F.

SHORTHAND SCHOOL,

St. Xavier's College—Bombay.

(Established 1890.)

Should Ladies learn Shorthand?

Read the Prospectus of the above S. H. School for 1895, now ready, (together with application forms) at Messrs. NORMAN & Co., Booksellers, Church Gate Street, Bombay, and Ladies will not lose the opportunity not offered to them before.

All Applications for 1895 Session should reach the College before 3rd January 1895.

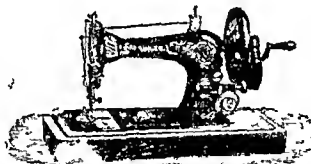
મુખઈ, મધરાસ તથા સીલોનના ~~સીલો~~ નામદાર ગવરનરોના આસર હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના

સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા ચાલવામાં સહેલા તથા જડપનાના હોવાને લાધે લોકોમાં એટલાંતો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલનીલોકો નક્કી માથ બનાવવા વાગ્યા છે ને “સીંગર,” સીંગર સીસ્તમ, “મિન્યુક સીંગર” કરી વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને બહારના દેખાવના નક્કી માથ પર અર્થ જતા ના, કાગણુકે સમજી ચલકે છે તે સોનું હાતુ નથી ને જ પહેલાં સોવા તે પાછળથી મોઢાં પડે છે

દરેક સંસ્થાપર અમારા
છાપ તથા આખું નામ
“ધી સીંગર મેન્યુ
ફેક્ચરીંગ કંપની”
કરી હોય છે

અમારી હાલિબતાનમાં
૮૦ હુકાનો છે ને દરેક
જણ ગમે તેવો ગરીબ હો-
ય તોપણ તેને લેવા બની
શકે તેમ હપતેથી પંજુ
આપવામાં આવે છે

સોય, દોરા, તેવ પ્રગી ના એકાકી સંખવામાં આવે ક ને જાતુઓને સીખવાને માટે માણસ ઘેર મોકળવામાં આવે જ. સીંગરના સાચામાં અમારા વી એસ નામનો સાચો કુકુળોને લાયકનો, ચાલવામાં સહેલા તથા હાલની નવી શોખ મુજમની મનાતનો છે સીંગરનો દરેક માથ અમારીજ હુકાને મળે છે

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની,

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

જાનેવારી ૧૮૯૫

પ્રસ્તુત ૧૩]

[અંક ૧૧૩૦]

સ્ત્રી મિત્ર

દર માસે મળત ચલુ, શ્રીજીને મરવે વાતે ઉપચારી
અર્થ પટે તેડુ માની. ચિંતાનુ

જી ન ખ ના ગ—પાન્ડે પાતુઓ. જી

કુ બ ઈ:

કયમરે લિન સ્ત્રીન પ્રેમમા,
શ્રીમદ મવમડ મેહેતાએ ગોલાને મળે બાપુ ઉ
દીમત વ-સ ૨ ના આંગ ઉપર કહે,
૧ ૨૪ ૬ આવા

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

શ્રી સાંકળ્યુ—જાનેવારી ૧૮૯૫

૧. એક માતાની કેળવણીનો બદલો—(લખનાર Two Old Maids.).....	૨૪૧
૨. એક ઉપદેશી ભેટ—(લખનાર Ruby.).....	૨૪૦
૩. સારી સલાહ—(લખનાર Ruby.).....	૨૪૨
૪. મુનાને મુખની યાત્રા—(લખનાર ગુલબાઈ મુસાવાલા.).....	૨૪૩
૫. જાડપાન અને તેમનો વધારો—(લખનાર S.).....	૨૪૭
૬. હરેક છાકરીએ કેવી રીતે પોતાનાં મગજને વાપરવું એવું?—(લખનાર ખીરાલ.)	૨૫૮
૭. શંખવાને લગતું—(લખનાર વાલ.).....	૨૬૧
૮. મરીબ બાપડી ખીસ એટીઅટ—(લખનાર ખીરાલ.).....	૨૬૨

શ્રી મિત્ર

SHRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પ્રસ્તાવ ૬૬.

જનવારી ૧૮૯૫.

અંક ૧૧૩૦.

— એક માતાની કેળવણીનો પદ્ધતિ. —

પ્રકરણ ૨૦મું આ છે.

“તા”
રી માટે શાંત પાડી અને ખુશામ કાણુ રખે ! મારી દીકરી, તારી તરફની નજરોમાં નજરો ઓળ પછુ પ્રસ્તાર કરી આપે છે કે તું મને કેટલી ચાહે છે.”
તેણીની આંખમાં ઉપસા મોઝાથી આંસુઓ આવી ગયાં, અને પોતાનાં માસીને વધારે વાદાવી થઈ પડવાની કોશિશ કરવાનો તેણીએ દેશન ક્યો. અરે આપણું વહાણોમાં તરફના એક પછુ સારા મોઝાથી આપણને કેટલું બધું હિતજાણુ મલે છે. આપણે જે કરશે જાણે તેનો શુભ પીઠાનવામાં આવે છે, એવા વીચારથી આપણી મુશકેજ કોશિશો કેટલી બધી સહેલ થઈ પડે છે. આપણને ચાહવામાં આવે છે, એવા વીચારથી આપણી ફરતે કેટલી બધી ખીડી માળે છે.

દીનજાણને ખજર ન હતી કે, તેવજાન મોઝાથી તેવજાની બાણુજનાં જખમી થએલાં હોંઠાને કેટલો બધો કરાર વચ્ચે હતો. તેવજાને ખાતર શુભ કેટલું બધું ખજતી હતી, તેનો દીનજાણને અંધો પછુ ખ્યાલ હતો નહીં.

કદાચો, અઢનાડમાં પસાર થઇ ગયાં; અને દીનજાણમાં પાણુ ભેર આવવા લાગુ, અને પોતાનાં બીજાનાં પર પડી રહેનાં તેવજાને કંઠાજો આવવા માંડ્યો. આજેજ વેળાએ તેવજાને દરેક રીતે રાહ રાખવા માટે તેણીને હમેશ કરતાં વધારે કોશિશ કરવી પડી.

એક દહાડો સાંજનાં તેઓ બેઠાં બેઠાં વાત કરતાં હતાં, તેટલાં ક્ષણની આસાની વાત નીકળી, અને દીનજાણ બે-

વવા લાગ્યાં કે તેણીનાં કામજો હમેશ મુશ્કેલ ખુશામ આવતાં ન હતાં. આનું કારણ શુભ તો જાતરીથી પારખી શકો. જનજનું શું થયું હશે, તે વીરે આસાંએ શુભપર ફક્ત એકજ વખત લખ્યું હતું. પણ તે એક વેળામાંજ તેણીની લાગણીનો ખરો અર્થ સમજ મળી પીરોજાનુ શુભાવસ હોવાથી તેણી તરફથી આસાંએ જનજનું કે દીનજાણથી જનજને લગતી વાત છુપાવી હતી. આથી તેવજાનાં કામજમાં તેણી તે વીરે કાંઈ લખતી ન હતી. તોપણ ઉપર જણાવ્યું તેમ, તેવજા પરનાં તેણીનાં કામજો ખુશામ આવતાં ન હતાં, અને દીનજાણએ પાણુ કે તેણીના બાઈ શાવકની કાંઈ પણ ખજર તેઓને મજતી ન હોવાથી કદાચ તેથી તેણી અપાર નવાર રમગીર અને ચીંતાતુર બનતી હતી. આ વાત ક્યાં પછી દીનજાણએ શુભને કાંઈ ઉઘેજી ગીત ગાવા કહ્યું, અને તેવજા પોતાનું એક માનીતું ગીત ‘The greatest of the household નામનું પસંદ કર્યું. એક પળેવેર શુભ તે ગીત ગાતાં અચકાઈ, પણ તરત તેણી પીઆના આગળ ઢોડી મઠી, અને પીરો મધુર હસકે ઉપજું ગીત ગાવું. આ માતાં ફક્ત એકજ વખત તેણીના હોષો પુનઃપા, કારણ તે કળી ગાતાં તેને જાણનો વીચાર આવ્યા વગર રહ્યો નહી.

The sea, the blue long sea hath our
He lies where pearls lie deep
He was the loved of all, yet none
O'er his low bed may weep

મનવેરજા તેઓના જોવા પગર ઓરડામાં કાજલ થયા હતા, અને અઢ્ય વાળી દમગીર બેઠેલ પોતાની બાણુજ અને બાણેડીને અપારનવાર તપાસતા હતા. તેજ દહાડે સહવારે ડાકટરે તેવજાને કહ્યું હતું કે દીનજાણ માટે હવે કોઈપણ જનજો લેવ રહ્યો ન હતો, અને પેલી દુઃખજરી ખજર હવે તેવજાને જણાવવાની ડાકટરે સલાહ આપી હતી. તેવજા શાંત થઈ ઓરડામાં હમણા તેજ કારણસર આવ્યા હતા. પોતાની બાણુજનાં મોઢાંપર દુઃખનો છાપ તેવજા જોયો અને વડુ ઢાંચો વખત પોતાનાં ધણીઆણીને છેવરવાને તેવજા હવે વાળજી પાણું નહી. ‘ગીત પ્ર’ ક્યાં પછી શુભ તરત પોતાનાં માસી આગળ આવી, એડી, પણ

તેણીનું હૈડું એટલું તો બારાણ આબુનું હતું, કે તેણી કાંઈ બોલી શકી નહીં.

“મારા વાહલા ધણી, તમે એમ સુપ કેમ ચઢ ગયા છો?” દીનપાણ મનચેરશા તરફ ફરીને બોલ્યાં, કે જેવણ દીનપાણનો સાદ સાંભળી એકદમ ચોંક્યા. “આવા ઉંઝ વીચારનું કાંઈ કારણ નજીવરો?”

“યોડું ધણું શુભનેલીધે,” તેવણ બોલ્યા, અને તે સાચું જ હતું. “હું વીચારતો હતો કે તેણી કેવી શીઠી અને સોદરાઈ ગયલી લાગે છે, અને યોડા વખત થયો દલગીરી અને ચીંતાને કટકો બધો બોલને તેણી ઉપર પડ્યો છે.”

“તેમ ચઢું છે ખરું, અને તેથી આપણે જેટલાં જલદી પંચમનીની બહાર નજીવે તેટલું સારું.” મારી શુભ, મારી લાંબી કંઠાખામરી માંદગીથી તારાં આ દુઃખમાં ધણી વધારો થયો છે. પણ જ્યાં સુધી તારાં મોઢાંપર હું હમેશાં રતાસ લેનું ધરા નહીં, જ્યાં સુધી તું પાછી હમેશાં જેવી ખુશાલ દેખાશે નહીં, ત્યાં સુધી હું પુરતી તનદેરાત ચઢ શકવાની નથી.”

“મારા વાહલાં મારીશ, મારી કાંઈ શીર કરો ના, અરેખર હું તદન સારીકાની છોઈ.” શુભ રખેને તેણીનાં આંસુ નજીવ આવી એવી બીકથી ઉપર બેળા વગર બોલી.

“તું ખરી છે મારી દીનું.” મનચેરશા એકદમ શાંત થવાની ધણી કોશિશ કરી પોતાનાં ધણીપાણીના કાંચ આગળ જઈ બોલ્યા, અને તેવણની આંખપાસ પોતાના હાથ વીકાડ્યા. તારે ખાતર શુભે છુપી રીતે કેટલું ખમ્બું છે તેની તુંને ખબર નથી. તેણીની તનદેરાતની લક્ષી નજીવ અરેખર દુઃખખમ્બું કારણ હતું નજીવતી નથી. અરે મારી વાહલાઈ, અસાર સુધી હું તુંને કહેતાં બીહતો હતો, પણ હવે તારામાં પાણું બેર આવડું હોવાથી—હું વધુ વખત અચકાઈશ નહીં; તેણીને ખાતર આ ખબર તું સાંતીથી સાંભળશે, કે જેમ તેણીએ તારે ખાતર કહ્યું છે. તેણીને તું શું લીધાશે નહીં આપશે? તું શું—તેજ પડે એકદમ કોણે બેરણું ઉઘાડ્યું. દીનપાણે પોતાના વરના બેલવાથી ગભરાઈ તેવણનો હાથ મજબુત પોતાના હાથમાં ધરી હતો, બ્યારે શુભ, પેલા બોલો ફરીથી પોતાના માસાને મોઢે સાંભળવા નહીં માંગતી હોવાથી બાંધી ઉઠી બહાર જતી હતી.

પણ તેટલાં બારણું બંધાવી એક માણસ દાખલ થયું, અને તેણીના હાથમાં એક કાગળ મુક્યું. તેણીએ ઉપરનાં સરનામાં પર બેળું, અને તેણીથી એક બીણી ચીંચીયારી પડાઈ ગઈ. તેણીએ એકદમ કાગળ ઉખેડ્યું, નીચેની સહી વાંચી, અને બેસી ચઢ જમીન પર પડી. તેણી કે જેણે પોતાનું દુઃખ આવી સરસ રીતે ખમ્બું હતું, જેણે પોતાની દરેક લાગણી છુપાવવાની ફરેહબરી કોશિશ કરી હતી, તેણી હવે એકદમ ખુશાળી ખમવાને તદન અચકત ચઢ પડી હતી. મનચેરશા એકદમ ઉઠી ઉભા થયા, તેવણ તેણીને પડતી અટકાવી તો શક્યા નહીં, પણ તે કે જેને તેવણ ફરીવાર બંધ

કાંચમાં દટાયેલાં ધારતા હતા, તેના હાથ દરકત તેવણે પેશા કાગળ પર બેળ્યા; બ્યારે દીનપાણ પોતાની સમજા ગળાં સાંત વધી દઈ બીજે કાંઈ પણ વીચાર કર્યા વગર પોતાની બાણુછને સુઠીમાં લાવવા પડ્યાં. યોડા, ધણીજ યોડા બેળામાં તેવણ સમજા સમજા ગયાં. મનચેરશાનું હૈડું ઉપર કારથી એટલું તો ઉછળતું હતું, કે પહેલે તો તેવણ બોલી પણ શક્યા નહીં. શુભને દુરધારીમાં આવતાં ધણી વખત લાગે, તેણીનાં નજીવ શરીરે ધણું દુઃખ ખમ્બું હતું, અને હવે બ્યારે ખુશાલી પાછી આવી હતી, હવે દલગીરી અધવા તો કાંઈ પણ વીન છુપાવતી રહી ન હતી—બ્યારે તેણીનાં મગજની દ્રવતા એકદમ જતી રહી, અને તેણી જેવી નાટુક અને ખારબરી હતી તેવી ચઢ ગઈ. શુભ દુરધારીમાં આવે તે આગમય તેવણે તેણીનાં અસારસુધીનાં છુપાં દુઃખ માટે પુરતું સાંભળ્યું, અને આ નરમાસવાળી છોકરીએ તેવણ માટે આટલું બધું ખમ્બું છે એનું જાણી તેવાજ ધખખતમાં તેણી માટેનો તેવણનો ખાર ધણી વધ્યો.

“શું હું સ્વપ્નોને જોઈ છું, કે મેં અરેખર વાંચ્યું છે કે જાલ હતું થયે છે—તે બધી ગયાં હશે, ને કુખી ગયાં ન હશે! અરે મને કહો, મારું મગજ હતું ફરતું હોય તેનું લાગે છે! તેનાજ હાથનું સખેણું કાગળ શું તેજો એ મને નહીં આપ્યું હતું? અરે, કે ફક્ત મારી કંપના અને તેમ કહે છે!”

“મારી વાહલાઈ શુભ, તે ખરું જ છે, તે મેંદેરજાની અરેખા દાંદરે પોતાનો ગાથાખર્ચો હાથ લખાવી તેને બચાવ્યો કે. મારી દીકરી, શું તેજો આપણે ઉપકાર માનવો ન જોઈએ?” એક વેરાંન જંગમમાં જેવી રીતે દબ વરસે, તે સમજા લીધું દેખાય, વાતો એક જખમ પર કંડક આપનારી દંડા જેવો કરાર વાળે તેવીજ અસર દીનપાણના બોલોથી શુભનાં ધપકતાં દેરાં પર થઈ.

દીનપાણે તેણીને પોતાની છાતીએ દાખી અને બીજાં ધણી ખાર બેરેલા બોલોથી તેણીને વધુ શાંત પાડી.

“મારી શુભ, તું એક વખત મારી આગળ બેસી હતી કે જે મારા ઉપકારોનાં દખાણ તજે તું દખાલ્યી છે, તેને કહી કહી પણ બસેલા વાળી શકશે નહીં. તે વેળા મેં તુંને કહ્યું હતું, તે તુંને થાદ દશે કે, કદાચ કોઈ વખત હું તારા ઉપકાર તજે દખાઈ જઈશ. અને શું મારા બોલો દખાં ખરા નથી પડ્યા? મારા ખાર, આટલીબધી ચીંતાઓમાંથી અને બચાવના માટે મને તારી કેટલીબધી આખારી થતું જોઈએ? મારી તરફ જો, અને હસ મારી શુભ, અને પછી આપણે શાંત થઈ આપણે વહાલો બસ શું કહે છે તે વાંચે. જો તે મારી નજીક હશે, તો તુંને એકદમ આટલીબધી ખુશાળી આપવા માટે હું તેને ધમકાવતે.”

શુભે ખુશાળ સુધી મેંદરે પોતાનાં મારી તરફ બેળું, અને ફરી ફરીથી બસતું નાતું કાગળ વાંચ્યું. તે ઉતાવળમાં લખેલું હતું, અને તેમાં સમજી બીનાએ સમા-

વેણી ન હતી. પણ તે કેવી રીતે બંધી ગયો હતો. તેનું બધાન અમે આંખતાં પ્રકરણમાં વધારે વીગતવાર કરીશું. આ કાગળ રીઝો બેનરીઆથી લખેલું હતું, અને બોહી રીતે એવાજ વીચારથી લખ્યું હતું કે તે બધી ગમે છે એ તેની બેહેનને અભાર આપ્યોયતું માલમ પરેણું હોયું નેહ્યે. તેણે બધી જવા માટે પોતાના લશકરી વડા પર તત્તરજ લખ્યું હતું, પંચુ તે તેને વખતસર નહીં મળેલું હોવાથી, મનચેરશાનાં કુટુંબ પર પણ તે લખી શક્યો ન હતો, અને તેથીજ જલસને લાઇતું લખેલું કાગળ તેઓને એકદમ મન્યું. તે લખતો હતો કે દરીયામાં થોડો વખત રહેવાથી તે આભરી પડી ગયો હતો, પંચુ હવે તેમાંથી આસ્તે આસ્તે સારો થતો હતો, કે તે એક નાનાં લાકડાંને વળગી રહેશે હતો, અને એક રોપેનીશ સ્ટીમર નામે આલમા ને રીઝો બેનરીઆ જતી હતી, તેણે તેને ડાબી લીધો હતો; કે આ સ્ટીમર પર કોર્ષ સરજનન સોસી, જે પોતાને પારસી કહે છે, તેણે તેની ઘણી સારવાર કરી હતી અને તેનેજ તેની છઠ્ઠી પછી બચાવી હતી. તે લખતો હતો કે, સરજનન સોસીમાં કોર્ષ એવું જણાવું હતું કે જેનું વર્ણન તે કરી શકતો ન હતો, પણ જે સ્ત્રીજ સામાં માણસનો તેની તરફ ખ્યાર અને માન ખેએ તેનું હતું. તેની માદાંથી અસધારણ હતી, પણ હજ તેણે આખી સાંભળી ન હતી; અને જે થોડી ઘણી સાંભળી હતી તે તે ઉતાવળને લીધે લખી શકતો ન હતો, પણ જ્યારે તે યુવક પાછો ફરે ત્યારે સરજનન સોસીને પોતાની સાથે લાવવાની આશા રાખતો હતો.

સરજનન એવર જાલ છેવે છે, અને થોડા વખતમાં પુર તત્તરજોક્તીમાં પાછો ફરવાનો છે, તે વાત સપથે પંચરાઈ ગઇ, અને સપથોં ખુશી થવા લાગાં. પીરોજ રસ્તમ પર તરત તે લિયે તાર મોકળવામાં આવ્યો, અને એક બે દહાડામાં તેઓ પંચગતી આવ્યાં. હાંફાંજી એવું ન હશે, કે જેઓએ ગુરૂ તથા મનચેરશા જેઓએ કેટલો વખત મુએ મોહડે ધણું ખમ્યું હતું, તેઓ તરફ પોતાની દીકરોજી ખતાવી ન હોય. પરંતુનાં સુત્રાબાઈ, જેજીજી મેહરીનાં મરણ પછી બહાર નીકળતાં ન હતાં, તેવજી પણ પોતાનાં જુવાનીનાં દિવસોને યુવારજાદી આપવા આવ્યાં. હોમી ગુરૂથી તે વેળા તેવજી મરચટ હોલમાં આવ્યાં હતાં, અને દીનપ્રાઈ જ્યારે ઘણાં ગમચળાં, ત્યારે તેવજીની સારવાર કરવામાં તેણે પણ સાથ ભાગ લીધો હતો. પણ સુત્રાબાઈ એવાં એકવેપટોં ન હતાં, કે દગગીરીમાં દીકરાએ દઈ જી સાળીમાં ભાગ નહીં લે, અને તેથીજ જાલ માટે સારી ખખર સાંભળી તેવજી મરચટ હોલમાં ગયાં.

ઉપથી ખખર સાંભળ્યા પછી થોડે આંધાંએ મનચેરશાં દીનપ્રાઈ તથા ગુરૂ, ત્રણ ચાર મહીના મામલેચંદ્ર રહેલાં ગયાં. તેઓના વહાલા હોખીનાં મરણને હજ થોડાંજ મહીના થયા હતા, અને તેથીજ આ એકાંત જગ્યાનાં જવાનું તેઓને વધારે પસંદ પડ્યું. આદ્યાં દીસેગખમાં દિવતમરને ટાંકેલે કેમચર, ખોરશેદની આવવાની આશા રાખતાં હતાં.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

હમારાં વાંચનારની માફક હશે પણ ઘણો વખત આગમય બની અથલી વાતને આ વાત સાથે જોડવા છપ્પાં નથી, પણ જરૂરને લીધે તેમ કરતું પડે છે. સરજનન સોસી માટે બંધે ઘણી તારીફ લખી હતી. પણ જાલ ધારતો હતો તે કરતાં તેને આપણી હમજીની ચાલતી વાત સાથે ઘણું લખતું વળગતું હોવાથી હમારાં વાંચનારાં સાથે તેની ઓળખ કરાવવી એજીએ.

જે દહાડે જાલની નાની સ્ટીમર ડુખી મઇ તે દહાડે સાંજે તે તરફ એક રોપેનીશ વહાણ ધીરેથી રીઝો બેનરીઆ તરફ મેહલ કરતું જતું હતું. સહવારની સાથે સરખાવતાં દરીયા ઘણો શાંત પડ્યો હતો, અને વહાણપરના બધાસીઓ ખુશાલી સાથે પોતાપોતાની ફરજને અજલવતા હતા, અને અંકેક વચ્ચે કહેતા કે, સેન્ટ જનગેને તોફાનને વખતે તેઓએ ધાદ કર્યો હોવાથી તેણે આટલા વખતમાં દરીયાને આપે શાંત કરી નાખ્યો હશે.

આ બધાસીઓથી થોડેક દુર એક જગ્યા કે જે તેઓથી તદન જુદાજ દેખાવતો હતો, તે વહાણના સડને અઠાંથી ઉભો હતો. તેનો દેખાવ રોપેનીશ તો હતોજ નહીં. તે ઢપ છપમાં છુરોખન, નહીં, ઉજીજ જેવો હતો, અને તો પણ તેનું મોઢું ઉજીજ જેવું ન હતું, કશાંય તે મેહલ યાદુદી જેવો લાગે, અને તો પણ તેનો મેહરો યાદુદી લેકો જેવો અચ્છી-યાજો પણ ન હતો. થોડા બોસીમાં, આ પશ્ચીમ તરફની ઢપ છપવાંજી માણસ પુરે દેશનાં લોકોમાંનો એક હોય તેનાં લાગતો હતો. તેની અસસ ચામડી સફેદ હોવી નેહ્યે, પણ હાલ તે સુરજનાં તડકાંથી શામળી થઇ મથલી લાગતી હતી. તે જાંબો અને વણ સરસ જાંબાનો હતો, અને તેના દમાખવાસ દેખાવથી તે કોઈ સારો ખાનદાની માણસ લાગતો હતો. તો પણ તેના મરદાંનગી બરેલા મેહરા પર લાંબો વખત ખમેલાં દુખોનો છાપ પ્રગટ દીરતો હતો. તેના ઘેરા જુરા વાસેમાં ઘણે દેકાણે સફેદ રૂપેરી લાઇનો જેવામાં આવતી હતી, અને જેથી તે કાંઈ નહીં તો પ્રચલેક વરસની ઉમરનો હોય તેને લાગતો હતો. તેને કેટલેક કોઈ કેઈ વેજનાં તેના મેહરાના દેખાવથી તે દશ વરસ વધારે જુવાન લાગતો. હમેશ તેના મેહરા દગગીર દીરતો, પણ કોઈ વખત તેની આંખો ચકડી આવતી અને ગાંઠો જાણે હજરેજીથી રતા થઈ આવતા અને તે પરથી એક બારીક નજરે નેનવાર માણસ કદી શકે, કે જુવાનીનું શોરી હજ તેવામાંથી થયું નથી, પણ અવારનવાર ખમેલાં સંકટોથી થકું પડી ગયું છે. દુકમાં, આ મેહરા એવો હતો કે એક ઘીટાર, યાંતો માણસાઈ ખવાસનો પરીક્ષક તેની સાંમે લાંબો વખત તીકુમાં મજાદ મેલવે, કારણ કે જેલ માટે તેમાં શીખવાનું ઘણું હતું.

સરજનન સોસી આપણે ઉપર જણાવી ગયાં છીયે તેમ સુપ દેખાવે સડને અટલી દરયા તરફ તીકતો હતો, તેટલાં હવે શાંત

યદ્યપિ ગયલા દરીયા પર કાંઈ અજ્ઞાન જેવી યીજ તરતી જોઈ. તેની નજદીક કોઈ પણ વહાણ ન હતું, અને સરળપન સોસી પોતાની નજર પેલી યીજ તરફથી ખીસાડી શક્યો નહી. તેની ખાત્રી યદ્ય કે, ઉપલી યીજ કાંઈજ નહી પણ પાખાને વળગી રહેલું કોઈ માણસનું શરીર હતું. તે તરત વહાણના કપતાન આગલ ગયો, અને એક નાની બોટ દરીયામાં ઉતારવાને તેને ધણી કાલાવાલા કર્યા. થોડા વખત તો તેણે કે કટમાંજ કાલાવાલા કર્યા, કપતાન બારયોલોમીઉએ કહ્યું કે જે માણસ આટલો બધો વખત ધરો દરિયામાં પડ્યો તેની જીવંતી અવાવાવતો વીચાર કરવો એ મુશ્કાળબુંદ હતું. ફાકટમાં તે પોતાનાં વહાણને ખોટી કરવા માગતો ન હતો; કે તેનું વહાણ ધણું ભરાઈ ગયું હતું, અને બીજા કોઈ ખારે તેમાં સગવડ ભરી જગા ન હતી.

કપતાનની ઉપલી બેદરકાર પણ મક્કમ ઠેકાવની બાબા માંબળી સરળપન સોસીની કાળી આંખો આગળ મુરસાથી ચમકવા લાગી, અને ફરીથી એક વખત બેરસા ભર્યા સાદ સાથ તેના કાલાવાલા કર્યા. કેપટન બારયોલોમીઉએ તેની તરફ આગળેથી જોયું. આ દલગીર દેખાવતો અને એકંતવાસ પસંદ કરનાર માણસ આટલો શરસો અને વુરસો જાતાવે એવી તેને આશા હતી નહી. કાંઈ પણ જવાબ દીધા વગર કપતાન તેની સાથ તુટકપર ગયો. પેલી યીજ પહેલી હતી તે તરફ જોયું. તે હવે વહાણની ધણી નજદીક તરી આવેલી હોવાથી બરાબર તેનીપર એક માણસ હોય તેનું લાગતું હતું, અને કપતાને એકદમ એક નાનું વહાણ તે તરફ ધર્ષ જવાતો હોકમ કર્યો.

“સીતાર, એને હમણા તો દરયામાંથી કડાવો, પણ એમાંજ એ પાછો પડવાતો.” કપતાને સરળપન સોસીને રોષનીચ બાપમાં કહ્યું. ખલાસીઓ પણ પાલ્યને તેના બેળ સાથે બોટમાં મુકતા હતા તે તરફ સરળપન ધ્યાનથી જોતો હતો. કોઈપણ માણસના ચેહરાપર મોતનો છાપ જો એવો ખુશો જોયો ન હતો, પણ જેમ તમારી મરજ, ફકત મારાં વહાણ ઉપર એક મુવેલાં માણસને રાખવાને ફરમાવતા ના, નહી તો એક પત્રકારમાં મારાં માણસો બળથો ઉશારશે.”

સોસીએ તેને કાંઈપણ જવાબ દીધો નહી, પણ જ્યાંથી પેલાં માણસને તેઓ ઉપર લાવતા હતા તે બાજુ ગયો. તેઓએ તેને પાલાં પરથી ઉચક્યો અને નરમ તકમાઓનાં ખીછાણાંપર નાખ્યો, અને જ્યાંથી તેનાં મોઢાંપર નમતા મુરજની સઘળી રોશણી પડતી હતી. ફકત એકજ નજરથી સોસીએ તેને ઉજીજ લશકરના અમલદાર તરફ જોવાખ્યો. પણ ખીજ નજર કરતાં તે અગ્નિજેળીથી ચોક્યો. ખલાસીઓએ તેની ગરદન આસપાસ વીટાલેલો રોમવાડ ઊડ્યો. આ વેળા તેનો ચેહરો મુવેલાં માણસ જેવો શીઠો હતો. તેની રોક અને ગરદન ધણુંજ સફેદ હતાં, જ્યારે તેનાં ધણાજ સરસ ઘાટનાં કપાંત્રપર વીખરાજેલા કસખી કરચ.

બીજાલા બાનથી તેનો દેખાવ એટલો તો બાજુક બેસાં જેવો લાગતો હતો કે ખલાસીઓ મનમાં દરીા અકેને કહેવા લાગ્યા કે, આવા બેરીના દેખાવના મરદને લશકરી પોશાક પેહરવાની શું જરૂર હશે. પણ સરળપન સોસીએ પોતાની નજર તેનીપરથી ખીસાડી નહી. પોતાની જવાનીના, પોતાનાં ધરનાં મુખના વીચારો તેનાં મગજપર ધરી આવ્યા, અને તેની આંખો આંસુઓથી ચમકવા લાગી. તે આંસુઓ કે જેઓથી વરસો વેર તેની આંખો અગ્નિથી હતી, અને તોપણ તે બજાવતો ન હતો, સમજ ન શકતો હતો કે શું કામ એકદમ તેની લાગણી આવી રીતે ઉશકેરાઈ આવી હતી. પણ જેમ જેમ તે મુજસુરત ચેહરા તે વધારે જોતો, તેમ તેમ તેની લાગણી વધારે ઉશકેરાતી. પોતાના છેકરવન-પણાના જનાવો તેને યાદ આવી જઈ તે ફરીથી પોતાને ધરનજ તેઓનો ખ્યાર મેલવવા ઇચ્છતા લાગે, તેઓથી છુટા પડવાને બંધો ધણેજ થોડો વખત ધરો હોય એવું તેને લાગ્યું. આ જવાન કોણુ હશે કે જેની તરફ એકદમ તેની ખ્યારભરી લાગણીઓ ઉશકેરાઈ આવી હતી? કદાચ તેની સાથ તેને કાંઈપણ લાગતુ વળગતું નહી હોય; કદાચ તેઓ બંને જમ્યુ એક ધર્મના પણ નહી હોય; પણ ભારે આ મુદર ચેહરા શું કામ એટલા થોડા વખતમાં તેની લાગણીઓમાં ફેરફાર કરી નાખતો હતો. અતે તેણે પોતાના જીવને શાંત કર્યો, અને તેની આગળ પડેલાં દેખણાં જીવ વગરનાં શરીરમાં જીવ લાવવાના તેણે દરેક ઉપાય અજમાવ્યા. અતે તેનામાં સેફન જીવ આવતો જણાયો, અને સરળપન સોસીએ તેને પોતાની કેબીનમાં લઈ જવાનો હોકમ કર્યા. તે અને હું એકજ રાજની પ્રભુ છીએ, તેના પોપાકપરથી જણાય છે કે લશકરમાં તેની માતા જેવીજ પદવી છે, અને એ ક્રોધ બીજાની સંભાલ હોલ તેને સોંપવામાં આવે તો તેના જીવને સંતોષ નહી મળે. તુટકપરથી કેબીનમાં લઈ જતાં તેનાં ગજવામાંથી એક નાની ચોપડી પડી ગઈ, જે સોસીએ કેટલીક ઇતેમરીથી ઉચકી. તે એક મુજરાલી બાપમાં લખેલી બજવાની ચોપડી હતી. આ પરથી તેની ખાત્રી યદ્ય કે તે જવાન જરયોરતી ધર્મનો અને તેના પોતાનાજ ધર્મનો હતો. તેને તે જોયા પછી બીજો એવો વીચાર આવ્યો, કે તેની પોતાની પાસે પણ તેજ કંઈની બજવાની ચોપડી હતી. તેણે પોતાની ચોપડી ગજવામાંથી કાઢી અને એક તેને તદ્દન સરખી લાગી. “હું કેવો મુર્ખ છઉં? શું મે બજવાની ચોપડીઓ એકમાંની આવે તેમાં જરાપણ અજ્ઞાન યવા જેવું છે” તેણે ધાર્યું. તેણે પોતાની પાછી પોતાનાં ગજવામાં એલી; ખીજ ઉધાકી અને ફરીથી અગ્નિજેળીથી ચોક્યો. “સોરાખ બેહલી હોમજી!” ઉપડનામ જોઈ તે બેહલો. “ઓ મરવરદેગર? આ જવાન કોણુ હશે? કોણુ તેને આ ચોપડી આપી હશે?” તે એટલો તો ઉશકેરાઈ આવ્યો હતો કે તેની નીચેનું લખ્યું હતું તે પણ તે મુજકેળીથી વાંચી શક્યો.

“નજ મેનર ! અરે, આ ચોપડીના અસવ માલેક જેવો હું ક્યારે બનીશ ! કદાચ મારા ધંધાની ફરજને હું તેની માફકજ બજાવતો હોઈશ, કદાચ તેના નેટરોએ હું બહાદુર હોઈશ, પણ તેના જેવો બસો માણસ હું સાથી થઈશ ! આ પવીત્ર ચોપડીને તે ચાહતો હતો, અને હું પણ તેને ચાહીશ.” થોડી બગા છોડી દીધા પછી પાછું વળખું હતું :

“મારાં વાહાતાં હેતવંતાંઓ ખાતર મેં આ ચોપડી વાંચવાની શરૂ કરી હતી. હું આ ચોપડીમાં માની સકીશ એવું કહી પણ ધારતો ન હતો, પણ તેમ ધારવામાં મેં ભુલ કરી હતી. જ્યારે મારી સામે લાલચો આવી હતી હોય ત્યારે કેટલી બધી વખત આ ચોપડીએ મને બચાવી લીધો છે, મને દીકાસો દીધો છે, મને સારે માંગે લઈ ગઈ છે. અરે મારી અસલ વાહાલી યુગ ? બે આ ચોપડી હા-ભની માફક ચાર વર્ષ આગમય પણ મારી સાથે હતે તો તુને કેટલાંબધાં દુઃખમાંથી હું બચાવી શકતે ?”

આએન દપના બીજા ફરજોએ તે ચોપડીનાં કારં પા-નાંઓ પર લખેલાં હતા, પણ તેઓમાંની એકથી, સરજન-મનં સોસી-આગળ બેઠેલી પરડો ને હાથ તેની આસપાસ વીટળાયો હતો તે ખોલી શક્યો નહીં. કાંઈ પણ મેનર નામના પારસી પ્રદરથને તે ઓલખતો ન હતો, અને તેથી તેનાં મનમાં વધારે યુગ્વચાડો ઊભા થયો હતો. ગિપ્સા ફ-રાઓમાં ધણીકાં નામ લખેલાં હતાં, પણ તે પણ તેને કાંઈ પણ મગજની શક્તિ નહીં. ફક્ત એકજ નામે તેની પર અસર કરી, તે નામ કે જે તે પોતાનાં દુઃખ, ગોલામખી-રીના વખતમાં પણ કદી છુટી ગયો ન હતો; કે જે નામ ધરાવનાર માણસને હૃતથી વળગી પડવાને તે તરખી રહ્યો હતો. આ નામ દીનખાઈનું હતું; આએ નામ વાંચતાં, જેમ નક્કને પ્રલેપલહેસો બેઈ તેને ગઈશુનરી માફ આવી તેની લાગણીએ ઊશકેરાઈ આવી હતી, તેમજ તે વેળા પણ થયું. ફાકટમાં તેની અક્ષય સુચવતી હતી કે દીનખાઈના-મનાં પારસી ઘેરાંઓ ધણી છે; આ નામથી તો ફક્ત તેને એકજ માણસ યાદ આવતું હતું. પેલો બગી ગયો જ-વાને જોકે હુકારીમાં આએ હતો, પણ નજીબ પડી ગ-યો હોવાને લીધે તે-મોલવાને અસહ્ય હતો; વળી કદાચ તે મોસલાળી માંગતો હોય, પણ સોસી પોતેજ ઝકટર હોવાથી તેમ કરવા દે નહીં. સરજનન સોસી નાજની આ-ગળના આગળ રહી માવજત કરતા હતા. બે દલામ અને એક રાત તે તેવજુ તેની આગળથી ખીસ્યા પણ નહીં. અને જ્યાં મોસી નહીં શકવાથી એવી તો નજરે તેવજુને યુગો ઉપકાર માનતો કે તેવજુનું હૈડું ધપકતું, અને તેવ-જુના અસનના દહાડા વધારે યાદ આવતા.

“મારા લાકરના કરનલ પર, હું બગી ગયો છું એમ ફક્ત બે મોલ લખવા દેવો.” જાહે એક વખત પોતાના કાચ પરથી ઊઠી, સેફન જાહેરપખા સાદે કહ્યું.

“અને મારા જીવાન દોસત, તે કાગળને એકજ્યે કેમ ?”

આ બરફરીયામાં તે ખાચુ તરફ જતી કોઈ પણ સ્ટીમર આપણે જોઈ શકતા નથી.”

જાહે સેફન અધીરાધી જવાબ દીધો, પણ તરતજ પોતાનો યુરસો ઘણી દ્રષ્ટિ દસવાનું મોહકું કરી બોલ્યો : “સાહેબ, મને માફ કરો; હાલ મને જે મોહાઈ રહ્યો મથી મારો બચાવ થયો છે તેનાજ પીચાર કરવો જોઈયે. અને તેમાં જે તમારો હાથ હતો, તે મારે મારે તમારો ઊપકાર માનવો જોઈયે. મોહા પછી મારી જીંદગી માટે હું તમા-રોજ આભારી છું. અરે, હું ઇમિજી છું કે મારાં માસી અને મારી બેઠેન હાલ અંદી હતે; હા, તેઓ મને કેટલાંબધા પ્યારથી ચાહે છે, અને કદાચ તેટલાંબધા ખારને હું લાય-કનો પણ ન હોઈશ. તેઓ હાલ તમારો કેટલાંબધો ઉપ-કાર માનતે. સરજનન સોસી, હું ગળું છું કે હું તમારો કેટલો બધો ઉપકારી થયો છું, પણ મારી લાગણી જણા-વવાને મારી પાસે પુરતા શક્તો નથી.”

“જોદાને ખાતર જવાન માણસ, જવાને ખાતર મને કહે કે તું કોણ છે ?” સરજનને નમ્રતો હાથ એકજમ પોતાના હાથમાં ધરી તેની તરફ તીકીતીકીને બેઈ ઉપકેરાયલા, નહીં સમજ્ય તેવા સાદે કહ્યું; કારણ જાહેનાં દરેક મોલ, તેનો દરેક દેખાવ એક જાણીતા માણસની નેને માફ આપતો હતો :

“મારું નામ નંદન મેનર છે.”

“પણ હોકાર, તારી માયનું-તારી માયનું ? હું કાંઈ ફ-ક્ત મારી જીવાના પુરી પાડ્યા આ સવાલ કરતો નથી.”

“તેવજુ હોરમજસા બેઠેલી હોમજનાં સર્વથી-નાનાં દીકરી ચાએ, તેવજુનું નામ આઠમાય હતું.”

સોસીએ તે જવાન તરફ વધારે તીકીને જોયું, અને પછી બોખરે ધીરે સાદે બોલ્યો. “હું જાણતો હતો-આ ફક્ત કરપના ન હતી.” અને પછી પોતાની જગાપર મજરાયલા જેવા દેખાવે પછવાડે અસેટાઈ પડ્યો. પણ તરતજ તે પા-છે શાંત થઈ ગયો, અને જ્યાં તેને કાંઈ અનઅજીબી અ-થવા તો કાંઈ દીકાસાના બોલ કહે તેટલાં તેણે પાછું પુછ્યું. “શું ખીં હોરમજસા બેઠેલી હોમજ હજી છપતા છે ? હું તેમને એવજાણતો હતો. તે એક માયાજુ ધરડો અલગ્ય હતો.” તેનો હોડો ધુન્યા લાગ્યા, અને તે વધુ ખોલી શક્યો નહીં.

“અરે નહીં; મારાં માએ રંગન જવાથી તેવજુને ધાનુ લાયું, અને તે દસગીરી તેવજુ ખી શક્યા નહીં. વળી તેવજુ તેજ વખતે એવી પણ ખપર સાંભળી કે તેવજુને એકે પુરો દીકરો તેની સ્ટીમર પરનાં સવળમાં લોકો સાથે ડૂબી ગયો હતો. આથી તેવજુનું દીમ તુડી ગયું, અને થોડા માસમાં તેવજુ મરણ પામ્યા.”

સરજનને પોતાનું મોહું હાંધ્યામાં હાંકી દીધું, અને ધ-ણીક મોનીટરે સુખ ખેસી રહ્યો. પછી પાછું પુછ્યું. “ત્રાં ફક્ત તારી માસી તથા બેઠેન મોહ્યા હતા; શું ત્યારે તારાં મા હજી છપતાં નથી ?”

“હું અમાર વરસનો હતો ત્યારનાં તેવજુ શુનરી ગયાં. મારી બેઠેન તે વેળા દશ વરસની પણ નહીં હશે. મારા

માયા સરજનન ગેરર ખરેશદેશ રચનામાં લાંબા દે-
શીએ સાધની એક જુએમાં માર્યા ગયા. આર પછી
મારા માયને લાં રહેવા ગમ્યું નહી, અને તેવણ ખુબ
આપવા નીકર્યાં. લાંથી આવતાં માર્યાં એવણુ જુસાવત
ખાતે આવતરી પડી ગયાં. લાંથી એવણે પોતાનાં જેદને
તેગવી મંગાવ્યાં, તેવણની સંભાળમાં દમે જેઠ ગાખમે-
ને સોંપ્યાં, અને થોડા વખતમાં પોતાનો ધાણુ તે કીર-
તારને દવાલે કયાં.

“તેવણની જેદને કેતારા આપની જેદને માટે તું બોલે છે?”
“તેવણનાં પોતાનાં જેદને-ગીરીસ મનનેરસા મરચદ.”

“મનનેરસા, અને તેવણનાં ધણીયાણી દલ છવતાં છે?”
“હલે છે કે તેઓને તું બોલે છે?” સરજનન એકદમ
હડી કૂચા થઈ ગયા, અને વલ પછુ નમદીકે તેવણની
નેરસાએ તેવણને જોઈ ઉસકેરાઈ ગયા. “જવાન, તેણીની
મારી આગળ વાત કર. તેણીને માટે મને કાંઈપણ કહે.
અરે, લાંબો વખત થયો મેં તેણીનું નામ સાંભળ્યું ન હતું.”

“તમે શું મારાં માસીને બોલવવા દતા? સરજનન
સોસી, તમારે માટે વાત કરતાં મેં તેવણને કહી પણ સાં-
ભળ્યાં નથી.”

“મનવા નેગ છે.” તેણે જવાબ દીધો, અને તેના હોડા
પર રોહજ દસવાનો દેખાવ જણાયો. પણ તે દેખાવ એવો
હતો, કે જાણે આગમ્ય કાંઈ તેના દેખાવવામાં માણુસને
જોયું હોય તેવું તેને લાગ્યું. “મારા ઉકરનનપણમાં મેં
તેવણને જોયાં હતાં, અને તે વેળા તેવણ મારી ઉપર ઘણી
માયા દેખાડતાં હતાં. મારા જવાન દેસત, આપણાં ઉક-
રનનપણમાં સાંપીએને આપણે જમકી ભુલી જતા નથી.
સુખ કરી જ્યારે આપણી જવાનીના દલાડા ધણા દુઃખમાં
વલ છે લારે. મારી ગોલામગીરીને વખતે દીનયાદ બેદલી
દોમછનેા દસ્તો દેખાવ રાત દલાડો મારાં ઉંઘને તેમજ
નશ્વત સ્વપનાઓમાં હાજર રહેતા હતા; પણ તેણી તો પ-
રજીકી છે- હાલ તેણી એક કુખી બાઈની અને દેખવતી
માતા હશે; તેણી હાલ અમનઅમનમાં રહેતી હોવાથી, જે
ઉકરપર તેણી માયા દેખાડતી હતી તેને ભુલી ગઈ હોય
તો તેના કાંઈ અજબ થવા જેવું નથી.”

“ગોલામગીરી વખતે!” નામ જોડ્યો, કારણ કે ઉપલા
બોલો સાંભળી તેને ધણી અનખણી ઉપલ હતી. “તમે
એક બીરીસ લશકરી અમલદાર કદીખી ગોલામ થઈ ચકા!”

“હા, મારા જુવાન દેસત; સાત વરસ વેર એવજઅ-
સનાં ધીકારનરેશાં બંધીખાનામાં હું પડેશો હતો, અને છે-
હવાં સાતે વરસ વેર હું ગોલામગીરી કરતો હતો.”

જાણે એકદમ પોતાનો એક હાથે પડેશો, કદીખી, બીજો
હાથે તથપાર ખેંચી કાઢી, જ્યારે તેના મેદરનાં સપથો
દેખાવ જુવાનીનો જુરસો દેખાડતું હતું; તો એકે તે વ-
ખત તે કાંઈ બોલી શક્યો નહી. સરજનન મોસાએ ફરીથી
હસવાનો દેખાવ કયાં-તેજ દસવાનો દેખાવ કે જે જાણે
ખાર-અને માન ઉસકેરતો હતો.

“મારા બહાદર ઉકર, હવે તો હું છુટા થયો છું; ગો-
લામગીરીની જેડીએ મારા હાથમાં કાંઈ દલાડો પડી
નહી હોય, એવું મને હવે લાગે છે.” કાંઈ દલાડો હું તમારી
આગળ વધારે વાત કરીશ. પણ હમણા તો તારી માસીને
લગતો દેવાવ કદી મારી ઉપર ઉપકાર કર; નેણીને લગતી
કાંઈની વાત કર-શું તેણીને લાં કાંઈ ઉકરનાં થયાં છે-
હલે તેણીને વર છવતાં છે? શું દીનયાદ મરચદ અસ-
જીજ નરમાશવાની, ખારબરી, મકમ ખવાસની, ખરે

માર્ગે ચાલનારી, પોતાની દુરને અદા કરનારી, દીનયાદ
બેદલીદોગલ જેડી છે?” જાણે બરજામાં દેખાવે-કે જે
દેખાવે ફરીથી એક વખત સરજનન મોસાની નજર તેની
તરફ ખેંચી-પોતાનાં માસીને લગતી સઘળી વાત કરી.
જાણે બીજી કાંઈ વાત એટલાધા આથી કરવા ગમતે
નહી; સરજનને કાંઈ પીછ વાતો. પુછી દને તો દલાડા
આપણે જવાન તેજાજ જોસામરેશા બોલામાં કરતે.

જાણે જવાસ ખરેખર લશકરી માણુસ જેવો હતો, તેને
પોતાનો ધર્મો મજો લાદાશો હતો, પણ તેને પોતાનું ધર
તે કરતાં ખેંચાંજવાણું લાગતું હતું. જેમ જેમ તે મોરો
થતો જતો હતો તેમ તે તો મારી તરફના તેના ખાર તથા
માન વધારા જતાં હતાં. જાંદમીર.યા હોમી પણ પો-
તાની માતાને તેના કરતાં વધુ માહતાં ન હશે. અને તેણે
પોતાની લાગણી પ્રમાણે સરજનન આગળ વાત કરી;

તેણીના તેની પર દેટલાધા ઉપકારો, તે અને તેની મા
તાવ વગરની જેદને શા માટે પોતાનાં માસીને આજારી
દાવે, એ સઘળું તેણે પોતાના સાસી આગળ કહ્યું; તે
જોડ્યો કે, તેવણે તેઓ સાથે મોનો વગ રાખ્યો હતો, કે
પોતાનાં જમ્યાં અને તેઓ વચ્ચે તેવણે કાંઈ પણ જાતનો
કાંઈની દલાડો કરક રાખ્યો ન હતો. વળી મરચદ, જાંસમાં
વરસમારી સુખ, અને એકે વચ્ચેના ખારનું પછુ તેણે
સોસી આગળ સીજ રજુ કર્યું, અને તે સાંભળી તેની પણ

આજો ચમકવા લાગી; તથા આટલાં વરસો વેર તેના ખા-
રનો ત્રો કાંઈ પણ ઉપયોગ વગર સુકાઈ જતો હતો, તે
બિચકી વાત પુરી થાય તે આગમ્ય પાછો તાજો થયો,
અને આ અસલી ખવાસનો જવાન જેનો તેણે જ્ય જયા-
વ્યો હતો, તેની પર કાંઈ પણ અચકા વગર તેને સુધનો
ખાસી કીધી. જાણે તેમાં કાંઈ પણ અજબ જેવું લાગ્યું નહીં. તે
ધારતો હતો કે તેનાં માસીને કાંઈએ એકાંબી વેળા જોયાં
હોય, (પછી વરસો આગમ્ય જન્મ) હોય તો શું થયું?

તો જરજર તે માણુસ તેવણને કદી પણ ભુલી નહીં;
અને તેવણને માટે વધુ જીવવાની બરજ દેખાડવા વગર
રહે નહીં. અને જાણે પણ પોતાનાં માસીને ખાતર આ-
સરજનન મોસા પર વધારે હેત આપ્યું. પોતે જમ્યા
પછી તેણે પહેલું કાગળ પોતાના કરનસ પર લખ્યું હતું,
અને જેની અંદર પોતાનાં કુટુંબ માટે પણ તેણે કાગળ
ખીણ્યું હતું. આ કાગળમાં તેણે સરજનન મોસા માટે

ધણું સખ્યું હતું, અને તેનાં મારીએ તેને માટે કોઈ વેળા વાત નહીં કરી તે માટે પોતાની અન્યથા નજીવી હતી. પણ આપણે આગમન બેઠેકે ગયાં તેમ, તે કામગીરી તે જાણનાર દેશીએ પોતાના ન હતા, અને જીમ્ન કામગીરીમાં તે તેણે ઊનાવજમાં પોતા સીવાય બીજું કંઈ પણ કામગીરી ન હતું. ત્યાર પછીનાં જીમ્ન કામગીરીમાં તે સરજન સોસી વીશે અવારનવાર કાંઈ કાંઈ લખતો, અણ પોતાનાં મારી પાસે તેવણ વીશે કાંઈ પણ ખજાર પુછતો ન હતો.

નંતર સારો થયા પછી સ્ત્રીમરપર થયેા ઉપચારી યર્ધ પડ્યો, અને યુદ્ધરતી તેનો ખવાસ સચવાતા બરેકો તથા મીતનસાર હોવાથી તે કોટાન આરોગ્યશીલક અને સ્ત્રીમરના સધળા અવાસીઓનો માનીતો યર્ધ પડ્યો. તેનો વખત સ્ત્રીમર સ્ત્રીમરપર જુદાં જુદાં કામો અને મનદોમાં ઘણી સરસ રીતે ખજાર થતો, તેવણ ઘણી વેળા તે ધમકતો કે પોતાની રેશમેટ સાથે હોઈ પોતાના ધંધાની ફરતે બનતે. પણ આ મોજ મનદ અને જુદાં જુદાં કામોમાં પડ્યા છતાં જન સરજન સોસી કે જેની અને તેની જમ્મરમાં તેમજ ખવાસમાં પણ ઘણા ફરક હતા, તેનો માનીતો, અને કહી નહીં છુટે પાંડી શકાય તેવો હોસ્ત થઈ પડ્યો. જન કાંઈ પોતે નહીં સમજી શકે તેવાં કારણથી હમેશ પોતાના આ નવા હોસ્ત સાથે પોતાનાં ધરને લગતીજ વાત કરતો, અને સોસી તેની વાતોપરથી તેનાં કુટુંબનાં દરેક માણસને જોવા વગર બરાબર એકાચ લાગે. હોમી માટે જન ઘણીજ તારીફ કરી જો-રવાથી વાગે કરતો; મરીબ ખીચારો; તેને ઘોડીજ ખજાર હતી, કે જે માસીના છોકરાની માત્રનો તે વખાણનાર હતા, તે નો અસાર આગમનનો પોતાનાં ઉક્તમાં ધરમાં વસવાત કરવા, આ દુનિયા છોડી ચાલી ગયો હતો. તે માસીના છોકરાને તે ફરીથી જોનાર ન હતો. આ દુઃખ-ભરી ખજારને વાગતાં કાગળો આપીકા મોસલમાં આપ્યાં હતાં, પણ જનને તેના અકસમાતને લીધે તે કાગળો કદી પણ પડ્યાં હતાં નહીં. ત્યાર પછીનાં પોતાનાં કાગળોમાં તે અવાર નવાર હોમી માટે લખી તેની વખતન વીરે નજીવી ઈતેમરી. ભરી ખજાર પુછાવતો હતો, અને યુવ પણ તે મુખે આવે તે આગમન આ દુઃખજરી ખીનામી તેને વાકેફ કરતા પછી ધમકતો હતી.

બીજી બીજી વાતો કરતાં એક દહાડે સરજન સોસીએ જનને પુછ્યું કે, હોમરનાશ બેઠકી હોમરએ કાણુને પોતાના વાસ કરી હતો. અને જ્યારે જનને કહ્યું કે તેણે કરી લીધેલા દીકરા પણ ભર જુવાન વગે મરણ પામ્યો, ત્યારે તેવણ ઘણા દમગીર મચેલા નજીવી.

“ત્યારે તે મીં પેસનનએ આગાહી ધણેકી બોલી પડી છે.” તેવણ થોડો વખત ચોળીતે બોલ્યા. “અને ત્યારે કે જે જે જ્યારે નાનો હતો ત્યારે તેવણ અવાર નવાર કહેતા હતા કે, બેઠકી હોમરનાં ખાનદાનનાં છોકરા પો-

તાનાં કુટુંબનેજ નહીં પણ આપી પારસી હોમરને પણ સારાં ત્રણાડો. મરીબ ખીચારો સોરાખ, તેવણનો થયેા માનીતો હતો.”

“ત્યારે તે તમે મારા મામાને પણ જોલખતા હતા.” જનને અન્યથેથી અને જુલાની બરવા સાથે કહ્યું. “અને તેને આગાહીજ કાંઈ નહીં કહ્યું, કે જે તેવણને લગતા તમે દેશકાં સવાલો, કે જે નજીવીને જે ઘણા ઈતેમર છું, તે પુછતે.”

“અને તમે સોરાખ માટે જ્યું તે મું સાંભળ્યું છે કે જેથી તમે તેને માટે બીજું નજીવી માગો છો.” સરજન સોસીએ પોતાના મોક્ષ જાતના હસવાના દેખાવથી કહ્યું. “જે તે પારતો હતો કે મારો જવાન હોત અસાર આગમનનો પોતાના દેશમાં બુલાઈ પણ ગયો હશે.”

“બુલાઈ ગયો.” અને તેથી જે જોડેન તેની ઉપર હવ પ્રાણ કાદકી આગે નેનેથી. તેણી કે જે હજી મુખી તેના દમગીરી બરવા અંત માટે દુઃખી થાય છે; તેવણ હમેશ અને તેવણનાં તે માનીતા બાળનો દાખલો આપી તેના જેવા થવાને કલેજણ દે છે. જે તમે મારાં માસીને બરાબર ખીજાણના હોયો તે આપી રીતે બોલી નહીં. મારા સોરાખ મામા એકથી તે ખજાર, ભરી ત્યાં સાથ તેવણનાં મગજપર ફોતરાજ રહ્યા છે, કે મારે જોયે લાંબો વખત પણ તે છાપને બુસરી શકે નહીં.”

આ બોલોથી સરજનનની ઉત્ક્રમર આંખોમાં આંસુઓ આવી ગયાં; પોતાની કામગીરી છુપાવતા તેવણે થોડો વખત પોતાનું મોઢું ફેરવ્યું, અને પછી પુછ્યું કે મીં પેસનનએ કોઈ દહાડે જવાન સોરાખની વાત કરતા હતા, અને મારે સરજન આગળ જે દહાડે તે સરજન થઈ પડ્યા મની આગ્યો, તે રાતાનાં જે બન્યું હતું, જે દેખાવ મીં પેસનનએ કયો હતો તે વીરે સધળું આતુરતાથી કહ્યું. “તેવણ તેને માટે ઘણાજ ખજારથી બોલ્યા હતા, તેને પોતાનો વહાલો કરી લીધેલા દીકરા અને મામાજી હીમન-વાન સોરાખ તરીકે બોલાવ્યા હતા.” જનને કહ્યું. સરજન સોસીએ જનના બેકે હામો પોતાના હાથમાં લીધા અને તેના ઉપર બોલોથી તેવણને જે દાખલો મળ્યો હતો તેનો ઉપકાર માનવા માગતા હોય તેવી રીતે તેની તરફ જોયું. ફરીથી જન કાંઈ તેવણના મોદરા પર અન્ય જનને હોમાર જોયો, અને તેનું દૈનું ધપકવા લાગ્યું, પણ તેમ મું કામ થયું હતું તે થોડી કાલવાની તેણે ફેકટમાં કાગેશ કરી.

સરજન સોસીએ જુદી જુદી વખતે પોતાની પર લીટલી કાદાણીની વાત જન આગમ કરી હતી, અને આવી અને તેનો ટુકો દેવાત આપીયું. તેની સ્ત્રીમર સાથે અ-હો બાગમ પછી તે તેના અથેકા જે સાથીઓ સાથે મો-રકો અને એકજઅરના છીનારાપર તરી ગયો હતો, જ્યાંના પાવજી મુરોએ તેઓને પકડી લીધા અને છુપા નસુમો તરીકે

“દે” આગળ પકડી લઈ ગયા. તેણે તેઓને કોદવાનાં બંદીખાનાં કે જેમાં ધણુક કેદીઓ વસેલા થયાં પડેલા હતા, તેમાં નાખવાનો હોકમ કર્યો. હાં તે આજે વરસ વેર રહેશે, અને અંદી તેનીપર તેના ખીજ સાથીઓ માફક ઘણું જીવન જીવવા લાગ્યો. તે પછી આ ટપુઓ પર કોઈને એ અંદાજ મોકલી, અને “દે”ના હોકમથી સઘળા બંદીખાઓને બનરમાં ગોલામ તરીકે વેચવા મોકલ્યા. બંદીખાનાં અને દુઃખથી તેનો જવાનીનો જીરવો નરમ પડ્યો ન હતો. બધારે તે કેદ પકડાયો ભારે વીસ વરસનો હશે, અને તે વેળા તેનાં મનમાં કેવા કેવા વીચાર આવતા હતા તેનું વર્ણન કરતું સુઝકેળ છે. એક હોકરાનાં પુણાવ મોહમાં દીવ સાથે તે બંદીખાનામાં ગયો હતો. એક માતીસ તરીકે તે બહાર આવ્યો. પણ અરે, મોટા માતીડા યઈનેણે મોટાં મોટાં કામો કરવાની પોતાની છોકરવન વધમાં જે આસાઓ રાખી હતી તે કેમ એકદમ જતી રહે? ગોલામ તરીકે તો બંદીખાન કરતાં પણ તેનીપર વધારે જીલમ જીરવનામાં આવ્યો, અને યુષ્મ કરી તેના જીલ્લા ધર્મને લીધે, કે જે ધર્મ કદી પણ નહોતો હોવાના તેણે અંદરખાનીથી સોગંદ ખાધા હતા. તેની પાસે એક બહુવાની મોપડી હતી, જે પહેલે તે તે પોતાની વહાલી બેહેન તરફની ભેટ દાખલ હમેશ પોતા સાથે રાખતો હતો, અને હવે તેને તે પોતાનો બંધ સાચવવા કામ લાગી. પહેલે તે ગોલામખાનીની બંદીખામાં પડવાને તેનો જવાન જીવ વીચાર કરી શકેજો નહોતો, અને તેમાંથી છુટી જવાને તેણે ધણુક પ્લાને રચ્યા અને થોડા તે અમલમાં પણ લાવ્યો. પણ તેના શેઠા તે ધારતો હતો તે કરતાં વધારે પક્ષા હતા, અને તેની સઘળી યુક્તિઓ નીપાફળ ગઈ. તે પણ સોસી નીરાશ થયો નહોતો; છુટવાની આસા હજી તેનાં જીવમાં તાજી હતી. અતિ તે એક તુરકીના હાથમાં આવ્યો, અને તે જો તેના ધર્મનો હતો નો તે તેને ધણું વધારે માત આપી શકતો. તેને માંચ જુદી જુદી વખત બનરમાં વેચવામાં આવ્યો હતો, અને દરેક શેઠ તેને છેલા કરતાં વધારે અને વધારે માતકા લાગતો. તેણે શું શું પામ્યું હતું તેનું બચાન જો અંદીમાં આવ્યાં બંધાયે, તે ખીજ પ્રકરણનાં પ્રકરણો બરાઈ જાય, પણ તેઓ એવી બનતાં હતાં, કે સોસીને બદલે કોઈ ખીજે જવાન હતો તે, મહમદ અલી નાચનો એક તુરકી કે જે તુનીસનો મોટો અમલદાર હતો, તેના હાથમાં જવા પછી સુખી અને સંતોષી બનતો. આ માણસ ધર્મનો અનુભૂ ન હતો. તે કેહેતા હતા કે દરેક ધર્મમાં સારી તીજ હોય છે. તેનાં હાથમાં નીચે, દુઃખ અને દલગીરી માટે જગા હતીજ નહોતી. કંગાસતપણાને તેના દરવાજામાં દાખલ થવાનો હોકમ હતોજ નહોતો, અને ખરું જોતાં તો તેણે સોસીની હાલત પર દયા લાવીનેજ તેને અતી દુઃખમાંથી બચાવવા માટે ખરીદી લીધો હતો. તેના શરીરનાં દુઃખને દુર કરવા મહમદ અલી કાંઈ

પણ કરવાને ચુક્યો નહોતો. પણ આ પારસી જરથોસ્તી બંદીખાનાં મમજ પરતું દુઃખ તેની ગમે એવી જેઠેરખાની છતાં દુર યઈ શક્ય નહોતો. સોસીના અગીરી ખવાસ પર પેલા તરફની જેઠેરખાની અને ખાયાથી ઘણી અચર થઈ, અને સાંથી તેણે નહારી જવાની કોશિષ કરી નહી, કારણકે તેમ કરતું ઉપકારનો બદલો અપકારમાં વાળવા જેવું તેણે ધાર્યું. પણ તેખી હજી તે ગોલામ હતો. તેનાં શરીર-પર કોઈ પણ બનતી બેડી યા બંદી નાંખવામાં આવી હતી નહોતી. પણ ગોલામખીરીના વીચારોથી તેની લાગણીઓ બંદીખામાં સીકરાઈ ગયલી તેને લાગતી હતી. હવે તેને કોઈ પણ માણસ ગરબનો માર મારતું ન હતું. પણ ગોલામખીરી, ગોલામખીરી, હમેશને માટે ગોલામખીરી એ વીચાર તેને કોતરી ખાતો હતો.

આ જવાન પારસી ગોલામ! અતે મહમદ એટલો લાભ લેવા લાગ્યો કે તેને છોડી ચુકવાની, પેસાદાર અને માનવત બનાવવાની, અને એક દોસ્ત તરીકે તેને દરેક ગદદ કરવાની માંગણી કરી, પણ તે એવી શરતે કે તે પોતાનો ધર્મ છોડી, માહેમેદન ધર્મને માને, અને તુનીસમાં પોતાનો વસવાત કરે. મહમદ અલીએ આ માંગણી ઘણી ખાયાબરી રીતે કરી હતી, પણ તેણે તે દલગીરી પણ મક્કમ દેખાવે ના પાડી. મહમદે તેને ધણી સમજાવ્યો અને કહ્યું કે તે જાણતો ન હતો કે કુલકાકામાં તે પોતાની નજીકીથી કેટલું બધું સુખ ફેંકી દેતો હતો; તે પણ તે એકનો જ થયો નહોતો, અને અલીએ અતે કાકોને તેમ કરવાનું છોડી દીધું. વખત પસાર થઈ ગયો, તોપણ સોસીનું પોતાની દાસત મારેતું દુઃખ ગોણું થયું નહોતો, અને પેલો બંધો કુલકાકા આજુસ પણ તેનાં સારામાં ગંગાઈ નેટલીજ ઉમટ રાખવા લાગે. સોસીએ પોતાના શેઠનાં ધણું કામને સારી હાલતમાં ચુક્યાં હતાં. વળી એક દહારો સારે નસીએ મહમદના માનીતા દીકરાને તેણે એક અનુની વાધના પંજમાંથી બચાવ્યો, જેથી તે થરડો માણસ વધુ વખત પોતાની હમ્મલા દાખી શકે નહોતો, અને તરતજ તેને છુટાપણું બચાવ્યું. વળી તેને પોતાને દેશ જવાની પણ રજા મળી, અને ઘણી કામતી બેટો સાથે અંદી પોતે તેને રકીમ પર વળાવ્યા. સોસી જલદી જવાને અધીસરી કરી ગયો હતો, કારણકે તેને લાગ્યું કે જ્યાંસુધી તે આફ્રીકામાં હતો, લાંસુધી ગોલામખીરીની બંદી તેની આસપાસ કોઈપણ વખત વીટળાય એવો તેને ભય રહેતો હતો.

તે પોતાના અસલ શેઠ-પણ-હવે દોસ્ત-થી દલગીરી સાથે છુટો પડ્યો, પણ તાજી હવા પવનના જેવો તે પણ હવે છુટો છે. એ વીચાર-એ સઘળાંથી તેનાં મનને ભય જતો રહેશે, અને તેનો જીવ પુરા થશે; પણ માણસાઈ જીવર હમેશ પુરાણ રહે એવી હાલતમાં હોય નથી. ચોવીસ વરસ થયાં સોસીને મરી ગયો કારણમાં આવતો હતો. જીવીસ વરસ થયાં પોતાના દેશથી તે છુટો પડ્યો

હતો અને પોતાના દોસ્તોને જોયા ન હતા. તે પછી ફરે, અને કોઈ કદાચ તેને ક્યારેય ધારે, તેના દોસ્તો તેને જોઈને નહીં, અને તેની વાત કોઈ માને નહીં; તેનાં કુટુંબને બીજી નવી સમાજજીવોમાં નવી ખુશાલીઓ સાથે વીખરાઈ ગયું જોય, અને લાંબો વખત દેશનીકાલ ચપકાની તેઓનાં ઘરમાં જગા ન થાય. આ સઘળા વીચારો સોસીને અચાર નવાર દુખી કરી નાખતા હતા; અને જોકે જાનની વાત સાંભળ્યા પછી તેઓને ગેરહતસાદ ક્યોં છે એવો તેને દીખાસો મળ્યો હતો, તે છતાં પણ ઉપલા વીચારો તદ્દન તેનાં મનમાંથી જતા ન હતા.

ઉપર જણાવેલી બીના વીશે જાણ અને સોસી ઘણી વખત પોતાની મુસાફરી દરમ્યાન વાત કરતા હતા. આ અણખુશા અદરચની કાઠાંણી સાંભળ્યામાં જાણ ઘણી મનદઃ મેળવતો હતો. એક કરતાં વધારે વખત તેને લાગુ કે સરજનન સોસી સાથે તે પારતો હતો તે કરતાં વધારે તેને લાગતું વચગતું હતું; પણ તે વીચાર ખ્યાલી ધારી તેણે તે બહાર જણાવ્યો નહોતો.

અતે તેઓ ન્યુયોર્ક આવી પુગા, અને લાંબી આ બે પારસીઓએ મુજબ આપતી રીતમરની પેસેજ લીધી. જાણતું હતું ખુશાલીથી ઘપકવા લાગ્યું. પોતાના નવા દોસ્તની પોતાનાં કુટુંબ સાથે જોડાણથી કરાવવાને તે તરફી રહ્યો હતો; અને સોસી કે જે જાણ માટે ઘણો ખ્યાર પડાવતો હતો, તેને પણ પોતાના જવાન દોસ્તનો વા ચાગો. પણ તેઓ હજી ન્યુયોર્કમાં જ હતા તેટલાં જાણને પોતાનાં કુટુંબ તરફથી બે કાગડો મળ્યાં. એક તેનાં માસા માસીનું હતું, અને બીજું તેની મેઇનનું હતું. પણ પરબીઓમાં પર કાંઈ શોકની પતી જોઈ તે ચોક્કસ. મેહરી મારેના શોક તો તેઓએ અભ્યાર આગમનનો છોડી દીધો હતો, તેણે ધાર્યું; અને મહા મુશકેલીએ તે પરબીનું ઉપાકી કાગજ બહાર કાઢી શક્યો. જ્યારે તેણે ખરી ખબર જાણી, લારે તે મુશ મુશ વગરનો યદ્ય એક ખુરસીપર ફસડાઈ પડ્યો.

સરજનન સોસીએ તેને ઘણાં દીક્ષામાના જોતો કહ્યા, પણ જાણે તેણે તેપર કંઈ ખ્યાન આપ્યું નહીં. તેણે પકત હોમી માટે નહીં મજી પોતાનાં ચારી માટે દુઃખ લાગતું હતું. તે જાણતો હતો કે કેટલા ઉંડા ખ્યારથી તેણે પોતાનાં છોકરાને આહતાં હતાં, અને જોકે તેણે જે જોઈ હતું તે માટે તેના કાગજમાં કાંઈ ઘણું લખ્યું ન હતું, તોપણ તેણે તેણે લખેલી દરેક જોત તેનાં દેહને લાગી આવતો, અને જાણ અતે નદીન જાણી શકાયાથી તે કાગજ પર માણું મુકી ફેંકેલું જમ્યાં માફ રહ્યો. હોમી, તેનો બોલો, નરખાસાસો, ચચાલ છોકરવન વધતો સાથી, તેની જવાન વધતો વધાર દોસ્ત, તે મું ખરેખર જતા રહ્યો હતો-તેનાં ઘરમાં તેની જાણ ખાલી પડી હતી! અને અને તેના વગર મરચત હાલ કેવું કેવો આવે તેનું લાગતું હતું. જાનથી જોકે પોતાનાં માળખાને આહવામાં

હોમી કરતાં કોઈથી રીતે પછાત નહીં હતો, જોકે તે પણ પોતાના બાપ માફક જે તેઓનું મુખ વધારવાને હમેશ ઉત્તર રહેતો હતો, અને તોપણ તે કદી પણ હોમીની જગા પુરી શકે નહીં. જાનથી એક મોટો ચક્રવર્તી મદ હતો, કે જે મદ પોતાની નજીક આવતાં ચક્રવર્તીપર પોતાની રાશણી ફેંકે છે. પણ તે એકની એક જગાએ રહેતો ન હોવાથી તેની લીક્ષાકામાં, તેના ચક્રવર્તીમાં ખત્રજ થયા કરે છે. પણ હોમી એક નાના નરખ ચક્રવર્તીના તારા જેવો હતો, કે જે પોતાની ફેરવેલી જગાએ ફરી આ-સપાસનાં સઘળાને ધીમી ગેરણી ખાપી પોતાનાં જાતી ઘરમાં અનીખ ચક્રવર્તી રાખતો. જાણ આવી રીતે પોતાનાં માસીનાં છોકરાંઓનું વર્ણન પોતાના દીક્ષાસાંભર્યા સાથી આગલ કરતો હતો, અને તે વેળા સોસીથી આ જવાન સરજનન તરફ વળાણની નજરે જોવાયા વગર રહેવાનું નહીં. જાણે તેને એક કાગળે લાંચવા આખ્યાં, અને તેણે ઘણી ઉત્તરની તથા ઘણી ખુશાલીથી લાંચ્યાં. દીનખાણું કાગજ તેણે પોતાના દોસ સાથે લખ્યું. પણ જાણ તે વેળા પોતાના જગમીર બરયા વીચારોમાં મુકાયતો હોવાથી તે જોઈ નહીં. ન્યુ યોર્કથી મુખજની આખી મુસાફરીમાં જાણ જગમીર રહેલો. પણ તેના આ જગમીર ખવાસમાં સરજનન સોસી તેના કેટલાક વધારે મારા મુશો જોઈ શક્યા, કે જે તેણે તેની ખુશાલ મુશ મનદો વચ્ચે જોઈ નહીં શકે; અને આથી તેણે તેની તરફના ખ્યાર વધુ વધ્યો, અને જાણ પણ તેણે ખ્યારનો તેટલા જ જોસાથી જવાન આપતો હતો. વળી જાણે તેણે મુખજ જાણ પુગવા પછી તરતજ તેની સાથે માનલેખ તેનાં કુટુંબમાં કાંઈ જવાનો ઘણો આમલ ક્યો, અને સરજનન સોસી અતે કમુલ થયા. જાણ ખુરી યદ્ય જોઈતો કે, એક વખત મારાં કુટુંબ સાથે જોડાણથી કરો, અને તમારાં કુટુંબને સોધી કાઢવાને કું કાંઈ પણ કર્યા વગર રહીશ નહીં. વળી પાછા સરજનન સોસી પોતે ચોક્કસ જાણનાં હવાવ કરી પોતાના જવાન દોસ્તની દરેક છત્રાને તાબે થવા કમુલ થયા.

[સાંખણ છે.]

Two Old Maids.

રૂપેનનો રાજા પાંચમો આરેસ કે જે દુનિયામાં દ્વાથી મોટામાં મોટો રાજા થઈ ગયો છે. તેને માટે જો છે કે રાજાનાં વરસમાં તે પોતાનાં રાજાનાં છોડી છ પોતાના દીકરા બીન્દીલીપને રૂપેનમાં આવેલાં એકીમકુશાનાં મકામાં એકાંત છત્રની મુજરવા લાગ્યો. લાં ૧૫૫૮ ના આખરે મહીલામાં તેણે પોતાના મોલની અને કાશ્મીરી કીવા છત્રતાંજવન કરાવી. રૂપેનમાં તેણે પોતાની પાર બંધાવી, અને પોતાના નો-કોના-દાશમાં કાશી જતીઓ આથી તેઓને પાયરતના સર-પત્ર માફક આગલ ચલાવ્યા, અને પોતે ચારમાં વીરલાદ દોસી-નમાં પત્રને પગપાડે આગ્યો. પોતાને માટની દાસની કીવા તેણે સંભળ્યો અને બંદીમાં પોતે સામેલ થયા. આ પછી તે ૨૧ મી સપ્ટેમ્બર ૧૫૫૮ ને દીને પત્ર વરસની ઉંમર ખરેખર મરણ પામ્યો.

એક ઉપોગી ભેટ.

વે તો મારી ધીરજનો છેડા આગ્યો છે, હું તદન કંઠાળી મધ છું!" પીરોન, એક શેતરંજના પાસે પડેલા દગલા તરફ યુસ્સાબરેલા મેદરા અને આંસુઓથી ભરેલી આંખો સાથે જ્વેતાં પોતાના અદરાયલા ધણી સોરાય ખરાસને કહેવા લાગી.

એક પળ મુઠ્ઠી સોરાય તેણીના નેટલા ધીરગયથો લાગે, પણ થોડીક વારમાં શાંત પડી તેણીનો હાથ પસવારી ખોલ્યો—“કાંઈ નહીં, વાદાલી, કાંઈ નહીં.”

“શેતરંજ!” યુસ્સાથી ચમકતી આંખો સાથે પીરોન બળમગા લાગી. “શેતરંજ—અને તેણીએ શુકાં પરણી સારે મોતીની વીતી અને ધીરીનને સુખાને જુમ આપ્યો હતો; જ્યારે આપણે ગરીબ છીએ, અને આપણને મુદરેલા શોખો છે માટે આપણી ગરીબાઈ એવી ખુશી દેખાડી આપવાની તેઓ ફરજ સમજે છે. સુના મારાંજો આજે સોમતી શેતરંજ ભેટ મોકળાવી છે અને રતન કાઢીએ રાંધણીમતી સામન મોકળાવ્યો છે. શું તેઓ એવું વીગારે છે કે આપણે ગરીબ રહીશું, માટે આપણી જીંદગીમાં કાંઈની મુદર વીળેની જરૂરયાત રહેશે નહીં?”

“આપણી ગરીબાઈ છતાંની આપણી જીંદગી મુદરજ રહેશે, માટે એવા એવા વીચારો ના લાવ.”

પીરોન પડેજ અને તેણીના અદરાયલા ધણી સોરાય ખરાસ બંને આખાં પગરનાં હતાં; બંનેનાં ખાનદાન સારાં હતાં, પણ બંને કેળવાયલાં અને ખરચાણુ છવનાં હતાં, માટે બંનેની ગરીબાઈને લીધે એક બાથુનાં સગવડોલાંઓએ ફરાવ છોધો હતો કે તેમને બપોડા તરફનો પ્યાર વધે એવી હાલની ફેશનની ભેટો ન આપતાં તેમનાં લગ્નને દીવસે, કામ લાગે અને લાંબો વખત જવાબ દે એવી ઉપોગી ભેટો કરવી. રૂપાંનાં ફરાવર વાસ, કે સુનાની સાંકળી, એસકી પંખા, કે સુંદર આતમજો આપાથી તેમની ગરીબ જીંદગીમાં કાંઈની મદદ થાય નહીં. આ વાજબી વીચાર હતો, પણ તેથી કાંઈ પીરોનને ઓછી દલગીરી પેદા થઈ નહીં. થોડા વખત પછી એક માણસ ચીઠ્ઠી સાથે એક બાકસ લઈ આવ્યો. પીરોનએ ચીઠ્ઠી ઉપેડીને વાંચી, તે નીચે પ્રમાણે લખેલી હતી:—

“વાદાલી પીરોન,

આજે સવારની હું તારાં લગ્નની ભેટ ખરીદવા મટે સમગ્ર બધરસને ત્યાં ફેરવાઈ હતી. તુને જીં પસંદ પડશે તે શોધી

હાડવાનું ધણું મુશ્કેલ હતું; પણ મને લાગ્યું કે તું કાંઈની ઉપોગી ભેટ પસંદ કરશે, માટે માણુનો સઠ તારી ઉપર મોકળાવી છે તે જોતે. લાગે તું તે બીજું ભેટું ગળા સકે માટેનું તદન સારો પસંદ કર્યો છે અને—”

પીરોનએ વધુ વાંચ્યું નહીં, અને યુસ્સામાં “દરેક ઉપોગી મીઝ”ની ધીકારવાનું શરૂ કર્યું. “હું ધારું છું” કે તેમની મતમગ સાચી છે, પણ તેથી કાંઈ હું તેમની નેટલા જોઈને તેટલી ઉપકારી રહેતી નથી. સોરાય, દમણાથી બાંજોડા કરવાનું શરૂ કરવા અને ગમશે.”

તેણે તેણીને સમજાવતીને કંડી પાડી અને જ્યારે તેણીની જીવેળનની સહી મેદરાં મોદી પોતાની ભેટ લઈને આવી, સારે હમેશની માફક પ્રશાન અને હસ્તે મોદરે આ વકાર દેવાને તેણી હી હતી.

“આજે મારી નજીની ભેટ છે, પીરોન, મેં ધણું કે તુને કાંઈ છે—”

“તું મને કાંઈની આપશે તે ગમશે, મેદરાં,” પીરોન ઝડપથી વચ્ચે જોલી ઠકી, કારણકે તેણી પેલા ડરામણુ, જાખો “ઉપોગી ભેટો” સાંભળવા માંગતી નહીં હતી. મેદરાં મોદીએ એક સુંદર આંધણીની ચોપડી ટેબલ ઉપર મુકી અને થોડાક વખત મુઠ્ઠી વાત કરીને મધ. “મેદરાં એવી મજેલી છાકરી છે, સોરાય, અમે બંને એક પીગને ખરેખર વાઢીને છીએ, અને તેણી મને પુરતી પીછાળે છે. પણ એ ચોપડી શું છે? તે દીને અમે એક તેનીસમતી કપીતાની ચોપડી માટે વાત કરતાં હતાં, શું તે છે કે?” સોરાયે જોયું કે તે એક રાંધણુ વીધાતી ચોપડી હતી, સારે તે કશું લાગ્યો નહીં, અને ચોપડી પીરોનના હાથમાં આપી. તેણીએ તે જોઈને આંખોમાં આંસુઓ સાથે એક પણ બોમ્બ બોધવા વીનાં પાછી મુકી.

“યાદ રાખજે વાદાલી, કે તું તેણીને ચાહે-છે.”

“હા, અને તેણીએ મને રાંધવાતી ચોપડી આપી છે.”

આ તકકાર ચાલે છે તેટલામાં આ બંને જુવાન નીરાસ થયલાંઓનો ખાસ ખીજ જાંદગીર મીનાઈ તેમને મલવા આવ્યો.

“હું તારે માટે એક નાની જોયી ભેટ લાગ્યો છું,” પીરોન, હું જાણું છું કે તુને વિગીન ચીએનો સારે શોખ છે, માટે એનાં કરતાં બીજું હું કરું તારી મરજીને લાયક જોઈ શકું નહીં” એમ કહી તેણે પોતાની ભેટ ઉપરથી ફર ઉપેડીને તેમને બતાવી. તે એક રૂપાંનાં કોઈ હિન્દી નવાળે જાંદગીરનાં કાકાને આપેલું નકશીદાર પણ મોટાણુ પુટલું હતું. તેની કીમતનો તો પારજ નહોતો. પીરોન કહેતી હતી તેમ તે મધથી તો તેણીની સધલી મારી કાઢીઓએ આપેલી શેતરંજ, ગાલીયા અને સાદા ટેબલ કરોડો તો જયો ને જયો હોરી લેવા.

“આ ધણી સરસ ભેટ છે, જાંદગીર, પણ શું તારી હાલની હાલત જાણવા છતાંની એવી કીમતી ભેટ કણુ કરવામાં હને વાજબી ગણાયે?”

“શું હવે હું હાથકાળાદ કદી જવાનો નથી તે તમોને લેતાં આટકાવે છે ?”

“નહી નહી, તુને તો નહીં પણ તારા માંગનારાઓને, એટલી ખોટ જાય કેની ?”

“અરે, મારા માંગનારાઓ તો ભણા માણસો છે, તેઓ એટલી દરકાર કરશે નહીં. તું જાણે છે તો ખરો, સોરાળા, કે મારા કાકા એટલજી ચીનાઈ હાથકાળાદમાં ઘણો વચ-વચીસો ધરાવતા હતા. તેવણે મને દીકરા તરીકે પાંખો હતો. મારા હાથ હાથ હોવાથી મેં તેમની દોષતને ભરસે દેવું કીધું હતું, અને મારા માંગનારાઓથી તે ભરસે આપતા જતા હતા. હવે તેમના શુભરવા પછી તેમની દોષતવું છું માથમ પડવું નથી. ફક્ત તેમના બંગ્લાનું મોટું એકાદી ફરનીગર વેચી, મારા માંગનારાઓને આપવા સિવાય છુટકો હતો નહીં. તેવણે જેમ તેઓને તેમજ મનેથી ની-રાય કીધો હતો, મારે મારા ભણા માંગનારાઓએ એમાં મારો હુકો-વાંક કહાડ્યો નથી, અને જે મને પસંદ પડતું હોય તે મેં ત્રણ કીમતી ચીજો મારે એવી એમ જવારે જણાવ્યું, સારે મેં તે મહેથી આ યુગા અદરમને તમે મારે પસંદ કરી કહાડી લીધો.”

“જો નાંદગીર, તારી બેઠ હું સધળાં કરતાં વધુ પસંદ કરું છું. પણ શું તે તારે મારે કાંઈ નહીં લીધું અને હમારજી વિચાર કીધો ?”

“હા, હું થોડાં પરણવાનો હતો. મારાં સાથી વાહાવાં મોજોને ઘોડોને દીવસે નહીં તો ક્યે દીને વાદ કરવાનો હતો ? વધુ કશા તમે મારે હું વધુ—”

“કુચોગી નહીં, મને ઉચોગી બેઠ નથી જોઈતી નાંદગીર” પીરોજ ખુશાલીથી મોઝી ઉઠી. “હવે ગરીબા-છાંથી સુખી રહીશું; અને તું હમોને વારંવાર મજતો રહેશે, નહીં વાર ?”

નાંદગીર ચીનાઈના કાકાનો સાથમ વેચવાથી તેના માંગનારાઓને પૂરું મજી ચુકું હતું. તે પોતે એક વેપારીની દારીમાં મોઝી રહ્યો હતો, અને સોરાળ ખરાસ દેવીડ અને મોઝીની વીમા કંપનીની આરીસમાં આગળ ચાલતાં વધવાની આશાએ રહ્યો હતો.

પીરોજ અને સોરાળ પરણ્યા પછી મુખમાં દહાડા કહાડતાં હતાં, પણ એક વર્ષ થયું નહીં તેટલાં તો તેઓ પેહલાં કરતાંથી વધુ ગરીબ થતાં હતાં. ચાકરો પમાર નેહડતો હતો, ઘોઘીને જે ત્રણ મહીનાના પેસા આપવાના હતા. પણ સાથી વધતું તો ધરતું ભાડું મહડી મળું હતું.

“હવે શું કરીશું,” પીરોજ શીકરથી ગમરાઈ જતી મોઝી ઉઠી.

“આપણે વધારે કરકસર નહીં કરી ચકીયે ?” સોરાળે પુછ્યું.

“હં મારાથી ખનતું કંઈ છું સોરાળ.”

“વાહાલી પીરોજ, શું તું એમ ધારે છે કે મારી મત-
રખું

લખ તુને કપડો આપવાની હતી ? નહીં, નહીં, મારે ખાતર તે બપડાનું ઘર શું છોડ્યું નથી ?”

“હા, જો સુનામારીએ મને મોતીની વીડી કીધી હતે, કે સુનાની નાની જેવીથી જણસ આપી હતે તો તેની જગીનગીરીમાં કોઈથી આપણને આપતે, અને જો રખલના સડને જલસે રૂપાની કોઈ વસ્તુ હતે તો આપણે કેવાં તેમને આપે વાદ કરતે. સેતરજી તો આપણે પગે પગે મેલીથી કરી, અને પથોડો તો આપણે વાપરીયેલ. હમણાં જો ઉ-પ્પોગી નહીં હોય એવું કાંઈ હતે તો આપણે કહાડીથી નાખતે.” જાને જણાવું દસી પડ્યાં, પણ તે વખતે તેમની નંદર નાંદગીર ચીનાઈનાં આપેલાં રૂપાનાં પુતલાં તરફ પડી. “તે ઉપ્પોગી નથી,” સોરાળે કહ્યું, “નહીં-અને પછી કીમતી છે.”

“હા, પણ નાંદગીરની બેઠ—તેમાંથી ભાડું આપી ચકાસે.”

“પણ સોરાળ, નાંદગીર નહીં જોશે સારે શું કહેશે ?” પીરોજને કાધાઈ પુછ્યું.

“કે આપણે તેની બેઠનો ખરે વખતે ઉપોગ કરવામાં તવન વાજણી દતાં.”

પીરોજ કીમતી ઉઠી અને તે રૂપાનું પુતળું તપાસવા લાગી. “હું છપ્પું છું કે નાંદગીર પોતાનાં કાખસર હાથ-કાળાદ મથો નહીં દતે. તેની ગેરહાજરીમાં એ કહાડી નાખતું કીક નહીં દીસતું, પણ એ આજે આવવાને છે તેટલું સારું છે.” તેણીએ પેઠું પુતળું હાથમાં લીધું અને પોતાને ખરેજ ખુશાલી આપેલી આ પેહલ પેહલી લગની બેઠને છોડી દેવાના વિચારથી આંસુઓ પાડ્યા માંડ્યાં. પણ તેટલાં રસ્તામાં “બગાલી બાપુ”નાં ગાય-ણોને એક એવો તો મોટો અવાજ નીકળ્યો કે અડપથી જેવા જતાં બોય ઉપર પેઠું પુતળું પડી ગયું.

“પીરોજ, અંદી જો”—“શું સોરાળ ?” તેણી એ પાછી ફરી પોતાના બરથારના પેહરા તરફ જોયું તો અન્યથા, ખુશાલી, ગમરાઈ એ સધળું પ્રગટી રહ્યું હતું. તેણીએ પોતાનો ખાવડ જ્યાં જોતો હતો ત્યાં જોયું તો પુતળાંમાંથી હીરા અને માણેકનો નાનો જલો લોપ ઉપર પડેલો દીડો.

“પુતળાંમાં સંતારેલું કહેરાત ! એસુમાર દોલત ! એ સધળું કોણનું ? સોરાળ, આપણું કે નાંદગીરનું ?”

“કાપડમાં કોણનું તે હું જાણતો નથી, પણ આપણે પ્રમાણીક નીટાથી નાંદગીર ચીનાઈને એ સધળું આપ-વું જોઈએ.”

તેણી કાંઈ મોહી નહીં, પણ માણસને મોહાવી ચીનાઈને ત્યાં મોકલ્યો, અને કહેવાયું કે જેવા નાંદગીરજી આવે તેવા તેણીને ત્યાં મોકલી દેવા. મોકલના ગયા પછી જાને ધણી ધણીમાંથી પોતાના પગ આગળ પડેલી મોટી દોલત તરફ જોતાં ચુપચુપ મોઝી. અને જોરમનું બારણું ઉઘાડ્યું અને નાંદગીર ચીનાઈ હમોસાના જેવા હસતાં દાખત થયો.

“કામ શું છે? પીરોજ, સોરાજ; કાંઈ માહું વાદળ આવી પડયું છે કે?”

“નહીં; પણ તારે માટે કાંઈ સારી વધામણી છે,” અતે તેઓએ તેને સધળું કહયું.

“વાદ વાદ! આ તો આપણે જેનું ઇચ્છીએ તેનું જ થયું છે; પીરોજ, આપણે ધારતાં હતાં તે કરતાં તો ખરેખર વધુ ઉપોગી જ બેઠા છે” તુને આવી હતી.

“તે” અને પુતળું આપું હતું, નાંદગીર, અંદરની જગ્યાએ નહીં” પીરોજએ મનઃશુદ્ધિથી જવાબ દીધો.

“હ”, સારે શું તમે એમ ધારો છ કે-ફીક, હું એમાંનાં ચોડાંક લેવા માટે કાંઈ મગરૂરી રાખતો નથી, પણ ઉપા રહેા, સોરાજ, વાદાલા દોસ્ત, જરાક અને પેકું પુતળું આપ તો!” તેણે તે પુતળું લીધું અને તેનું તળું તદન ભાંછ નાખ્યું અને એણે તે ખરેખર તેના ધારણા મુજબ તેના કાકાએ પોતાનાં સધલાં કીમતી બોન્ડો અને દોસ્ત શેકવાને લખતો ખખતો આવી સંતોષેલા હતા. હવે આ ભેદ માત્રમ પડ્યો હતો. જેમાંથી રૂબીનાં હવે લખપતી થયો હતો, તેમજ સોરાજ ખરાસનેથી હવે પોતાનાં લગ્નની પેલી કીમતી બેઠા કુચ્છ કરવામાં કસો વાંધો હતો નહીં. ચોડાંક અવેશ તેણે વેચીને દેખાં અને મોઢાની કુખનીમાં પોતાનો ભાગ ખરીદ્યો હતો, અને હવે તે પેદદી દેવી, મોઢી અને ખરાસની પેદદીને નામે ધમધાકાર કામ ચલાવે છે. બાકીનાંઓને તેકેસ પીરોજ ખરાસ પેદદી છે, કે જેનો ચલાકાત અને શુંદરતા એકે તેણીની સહીએ છક થાય છે. તેઓ જેટલાં ગરીબાઈમાં સુખી હતાં, તેટલાં જ સુખમાં પણ છુટથી અને ઉદારતાથી પોતાનો પૈસો ખરચી રહ્યા કહાંક છે.

RUBY.

સારી સલાહ.

પણ નોખે છીએ કે ખોદાએ માલુમ હતતે એક મોડાં કુટુંબનાં છોકરાં તરીકે એક બીજને સુખી કરવા અને આશીરવાદ સમાન થઈ પડ્યા પેદા કર્યા છે. વધ વધનાંએનો અનુભવ અને હડાપણ જુવાન અને બીનઅનુભવીએને રસ્તા બતાવવા તથા મદદ કરવાને કામનાં છે, માટે જ્યારે એક જુવાન છોકરી તદન પોતાની મરજી પ્રમાણે ચાલે છે, સારે તેણી ખોદાના હુકમથી ઉલટી જાય છે. એ વખતે તેણી સલામતીનો રસ્તા પસાર કરતી નથી, અને નેક કેટલીક વખત તેણી હડાપણથી કામ લે છે, તોથી લણીક વેળા અગત્યની બાબદમાં તેણી ભૂતે માર્ગ ગાય છે. આપણે વધુકોને એકાએક છીએ, જેઓ કોણું મત લેતાં નથી, અને કોઈની સલાહ પ્રમાણે ચાલતાં નથી,

પણ આપણને લાગે છે કે ગમે એવીની કોશિશ કરવા છતાં તેમને આપણે વધુમાં ચાલી-શકતાં નથી. તેઓ ધારે છે કે તેમના જેનું હડાપણ દુનિયામાં બીજાં કોણેથી નથી, માટે કોઈથી તેમના જેની તફાકતી ધરાવતું નથી; પણ જ્યારે એક છોકરી બીજાની સલાહ પુછે છે, સારે તેણી પોતાની નમનતાઈ અને બીજાંએ તરફનું માન બતાવે છે, કે જે એક ખરેખરી ધર્મી સ્ત્રી ભવિષ્યમાં બનવાની નીચાતી છે. તેણી બીજાની દોષસોજ તથા પ્રીત મેળવે છે, એક ખરી યદસ્થ બાનું તરીકે પોતાને બતાવે છે અને ખોદાના બતાવેલા પવિત્ર માર્ગે ચાલી તેના આશીરવાદ મેલવી, મોડી થતાં મોઢા અને માલુસોનું માન મેળવે છે.

પણ કોણની આગળ સારી સલાહ માટે જનું, તેનો આગમજથી પુરેલો વિચાર કરવો જોઈએ. જરૂરની બાબદોમાં કદીથી જુવાન અને બીનઅનુભવી આગળ જતાં ના, કે જેઓ તમારા પોતા કરતાં કાંઈ વધુ જાણતાં નથી; તેઓ આગળ જાએ કે જેમને વર્ગીએ સાવચેત રહેવા શીખવ્યું છે. અનુભવી, યાદમાં અને શીખેલાં માલુસો આગળ જાએ, તેઓ આગળ જાએ કે જેઓ તમારા આવી તુરંગને પુરામદ ખાતર ઉત્તેજન નહીં આપે, જેઓને તમારાં ભલાંની ખરી કામજી હોય અને જેઓ તમે પડવા માંગતા ખાડા અતે ખાડીઓથી, આગળ ધસીને તમેને દુર રાખે; જેઓ જરૂરની વખતે નરમ કપડો આપવાને વાજબી ધારે, આ તો તમારી લાગણીને જખમીથી કરે. યાદ રાખજો કે એક મીઠું કેસા જખમી તમેને ઉપોગીમાન જ છે, અને જેઓ તમારો સલાહ આપવા માંગતાં હોય તેમનાં મોમાંથી પુરામદના સખુનો તો દુરજ રહેવા જોઈએ. સધળીથી વધુ” તો તે માલુસ પાસે જાએ કે જે ખોદાનો ડર કરે છે, અને હડાપણ તથા સમજણ શકતી ધરાવે છે. જે તમે એવા માલુસોને આગળખતાં હોવા તો તેમને વધુથી રહેજો, તેમની સલાહ લેવો અતે તે પ્રમાણે વંતો. આગળ ચાલતાં તમેને માત્રમ પકડી કે કેટલા બધા ધાર્મીમાં માર્ગમાંથી તમે દુર રહ્યાં છો; અને આગળ ચાલતાં હડાપણના માર્ગમાં તમે પોતે જોડાએ બધો અનુભવ મેળવશે કે જેથી તમે તમારી નાની જુવાન બેઠોતો તમારી છાયા આપનારી પાંખ તજે લઈ તેમને સારી સલાહ આપવાને શક્તિવાન થશો. આ જગ્યાએ રાત્ર સો-લોખનતા દીકરા રેહોબોમની વાત જુવાન છોકરીએને સારો ધડો આપે છે, માટે હમે તે અત્રે ઉતારી લખ્યે છીએ. સોલોખનના દાઢ હેઠળ યાહુદીઓ ઉપર ઘણો બોલે પડતો હતો. તે તેઓ પાસે એટલો તો કર લેતો હતો કે જેથી તેણે પોતાની રૂપતાના બોજો મોડી દોલત એકઠી કીધી હતી. તેની દેવાનીમાં તેઓએ એ સધળું ખમ્યું, પણ જ્યારે તેમે છોકરા રેહોબોમ તજ ઉપર આવ્યો. સારે તેઓએ પોતાનું એક ઉપ્યુદન મોકલી પોતા ઉપરનો બોલો જોડા કરવા કહ્યો, અને તેના બદલામાં તેઓ તેના બાપ અને બપાયા માફક તેનીથી નીમકદલાવીથી ચાકરી બજાવશે

એમ કહ્યલાત આપી. ખચીત એક અગત્યનું પગલું ભરવાનો હવે વખત. આવ્યો હતો. જે લોકો ઉપરનો મોળે આછો કરે તો રાજ્યની મેદમુલ આછી થાય અને જે નહીં કરે તો રાજ્યમાં બગથો ઉઠે. તેણે પેઢમાં પોતાથી વધુ અનુભવી અને જ્ઞ વયના સલાહકારોનું મત લીધું. તેઓએ લોકોનાં માંગવા પ્રમાણે કરવા જણાવ્યું. પણ આ જુવાન રાજાને પોતાના આપની મોટી દોહાત મોહવા ગમ્યું નહીં, અને તે જુવાન રાજાને આ બાહોસ અનુભવીઓનું કહ્યું અનુકૂલ નહીં થવાથી પોતા જેવા જુવાનીશાઓ આગળ ગયો. તેમને કાંઈ રાજ્યનાં બંધાની દરકાર હતી નહીં, અને વધી તેમની મુખોષ અને ખીનઅનુભવીપણામાં બલિષ્ઠતાનાં પરિણામની પેલા પ્રહારા સલાહકારો મારફત તેમને ખજર હતી નહીં; માટે તેઓએ નીચે મુજબને ન્યાય આપવાને રાજાને ભલામણ કરી: “મારું નાનું આંગણું મારા આપની કમર કરતાં વધુ જડ્યું થશે, કારણકે જ્યારે મારા આપે તમારી ઉપર મોટો બોળે મુકયો છે, તો હું તે ઉપર બીજો મુકીશ. મારા આપ તમને આપકથી સીધા કરતો હતો પણ હું લીધુએની મારફત તમને દખીસ.” એનું પરીણામ બળશામાં આવ્યું, આર ભતમની દશ ભતો સમી થઈ, અને રેહોએમે ફક્ત બે ભત તરફથી કર મેલવી પોતાની આવક આગળ રહેતે તે કરતાંથી ઘણી ઓછી કરી નાખી. આ યુદ્ધ પરીણામ જાણ્યોથી તેની ખાતરી થઈ કે જે તે પોતાની મરજ વિરૂધ્ધ જાણેથી પોતાના આપના જજ મહાનીશાની સલાહ પ્રમાણે આવ્યો હતો તો આપી ખરાબી થતે નહીં. આ ઉપરથી આપણે શીખવું જોઈએ કે, જેઓ આપણને સલાહ આપવાને શકતિવાન હોય તેમની આમદ આપણે જવું, એટલું જ નહીં પણ તે ગમે એવીથી આપણી લાગણીને જખમી કરનારી કે મગરૂરીને નરમ પાડનારી હોય તોથી તે પ્રમાણે આપણે ચાલવું જોઈએ.

RUPR.

છોકરીઓ અને દાસ-જુવાન સ્ત્રીઓએ ખસુલ કરી વધારે અગત્ય પોસાડેને બહો દાર પીવાની ટેવ પાડવાથી પછી સંભાલ રાખવી જોઈએ. જે દાર લેવાની અગત્ય હોય તો તે પુરો પોસાડ લીધા પછી જ લેવો, અને જો પછુ અમય વળત નહીં હોય તેમણે ઘણું કરીને સ્ત્રીઓને મોટા ભાગ દારથી દૂર રહેવાથી વધારે સારી તંદરિસ્તી બેગર છે; વળી કેટલાક કેસોમાં જ્યાં ધીર અથવા યોદ્ધા વાહનથી હન્ય સહતીને મદદ મળી રહે અને તંદરિસ્તી સુધરી રહે તેવા કેસોમાં પણ ડાહરની લાલચ મળુ વગર ખીન કોઈની વખતે દાર લેવા નહીં. એક રીતે દાર લેવાનું ઘણી રીતે તંદરિસ્તીને ફક્ત ટુકડાન કરવાનું નહીં પણ આકર્ષી રીતે ઘણાં દુઃખોનું કારણ થઈ પડે છે, કુખ્ય કરીને નખસા બાંધવાળાઓને, અને તેથી હમેશાં એક રીતે દાર પીવાની ટેવ પડી જાય છે. ઘણા અનુભવ પરથી જણાય છે કે, આવી ટેવ પુષ્કળ અસુખી પશોએ સંજોગે કારણ છે; વળી તેની દુઃખાવક અસર તેઓનાં બચ્ચાની તંદરિસ્તી પર થાય છે.

સુનાને મુળની વાતી.

પ્રકરણ ૧૪ સુ.

એમાં જરૂર.

આશ્વાયન ચરમી બેમાનીમાં એમીનું નામ દેઈ મોટે મોટે મીઆરીઓ પાડી હતો, એવામાં સારાં ભાવે કારણ લીધ પુલ તરફથી કેટલાંક માણસો તેને મદદ કરવાને દોડી આવ્યાં. તેણે પેલાં માણસોને કહ્યું કે, તેની દીકરી પાણીમાં પડી હતી, પણ તેની નજર તો પાણીપર જ હતી. પછી કેટલાંક માણસો દોડી લેવા ગયા, ખીન મીસ ડોરેથીને ખજર આપવા ગયા, જ્યારે યોદ્ધાએકની નજર પેલી તોણની ડીલ નદીપર ફરી રહેલી હતી. પણ મોઢાંભોડાં બરજાં મીસમાં અને કાંતારા પરની નકામાં ધાસ સીવાય તે ખુબસુરત છોકરીની કમી નીકળી જણાઈ નહીં, જેણી પોતાના બાપની અતી વાહાની હતી, અને જેણી માટે મીં આશ્વાયન સદા ગમરૂર હતો.

મીં જે ને દહપણુ મેસુદ જોનની આગળ હતો, તે પણ યોદ્ધા વખતમાં મીં આશ્વાયન પાસે આવી લાંગ્રો, અને મદદ કરવા તથા મીં આશ્વાયનનાં દુઃખમાં ભાગ લેવા ગયો.

પછી જોનને એક નજદીકનાં મુપડાંમાં ભઈ જવામાં આવ્યો, અને તેની પાસે આતશ રાખ્યો.

યોદ્ધા વખતમાં તે નદીની આસપાસનો આખો મોહલો જોનની તથા મીં આશ્વાયનની પાસે આવી લાંગ્રો. યોદ્ધા માણસોએ જોનનાં ભીંજવણાં કપડાં કાઢી નાખ્યાં, અને એમ સોંથી યોદ્ધા માહલપર ને નાનું ગામડું હતું લાંબી ડાક ટરને લેવાપવાને માટે એક તાર કંપો. માણસ પછપાડે માણસો ડોરેથીને કહેવા માટે દોડ્યા, કે તેણીની મેડેન નદીમાં દૂબી થઈ છે, અને મીં જોન રીડમને નદીમાંથી એવીને કાઢવામાં આવ્યો હતો.

ને માણસો ડોરેથીને આ દુઃખાવક ખજર આપવા ગયા હતા, તેઓને ચાલપ પડ્યું કે ડોરેથી ધરમાં નહેાની; પણ તે ખજર તેઓએ પેલી સારા સ્વભાવની છોકરી કાસને કહી, જેણી તે સોંભળતાં વાર મોટી મીસો પાડીને મીં આશ્વાયનનાં ધરને ઉધાડું મુકી, પોતાની ટપી પેઢીને નદીને રત્તો દોડતી ગઈ.

ડોરથી પોતાની બેઠેન માટે બહુ શીકરમાં પડી હતી, અને રાત પડી જવાને સમયે પોને પોતાની નાની બેઠેનને સીધા નીકળી હતી. તેણી હજુ તે પોડી દુર ગઈ નહીં તેટલામાં તેણીએ પેલા છોકરા જોયે, અને ડોરથીએ તેને પુ-
છ્યું કે, મીસ એમી કાઈ ટેકાણે ગઈ હતી કે નહીં.

પોડો વખત જેક યુપયુ ઉભો રહીને નીચાર કરવા માગ્યો કે, ડોરથીને ખરું કહેવું કે જોડું. પણ તેટલામાં તેણીએ ખીરજ બોલીને પુછ્યું “તે તેણીને જોઈ છે ?”

જેક પોતાનાં ગળવાંમાંના પેલા અખડાવીને કહ્યું “હા ! જોમાં છે.”

“સારે તેણી ક્યાં છે ?” ડોરથીએ પુછ્યું.

“તેણે કીમ નહીં પાસે છે; પણ બહુજ માંદાં છે.”

જેક ઉત્તર વાળ્યો.

“શું તેણી માંદી છે ?” તેણીએ એકદમ પુછ્યું. “સારે તું મારી સાથે આવ અને તેણી ક્યાં છે તે જગ્યા અને દેખાડ.”

જેક ડોરથીની આગળ આગળ દુકે રસ્તેથી કીમ નદી તરફ દોડવા લાગ્યો, અને પોતાજ વખતમાં તેણે તે જગ્યાપર જઈ પુર્ગા. તેણીએ કેટલાંએક માથુસોનું ટોળું કાર્ટસ લીધે પુલપર ભેંધું, પણ અધારું હોવાને લીધે તેણીને ઓસળી રાક્યાં નહીં. જેમાં તેણે જરા આગળ ચાલ્યાં, તેટલામાં તેણીને પગે કંઈ વાંટળાયું, અને તે ઊંચકી જતાં આગળ પડ્યું કે તે જોન રીડમને કોટ હતો, જે તેણે નદીમાં પડવા આગાહ લાં રાખ્યો હતો.

જેક તે ઊંચકી લીધો, અને આ ઊંચકતી વેળા એક મીઠી તેનાં ગળવાંમાંથી સરીને ડોરથીના પગપર પડી. આ જોનની પોતાની મીઠી હતી, જે તેણે એમીપર ચોક્કસ લીધી, અને જે તેણીએ લાંબ પડવા લીધી હતી. ડોરથીએ તે મીઠી ઉપાડી શીધી, અને ધોડા વખત પછી તેણીએ તપાસીને જોયું કે, તે પરાવા અક્ષર જોન કીમનના હતો.

પછી તેણીએ બહુ દુઃખ સારે તે ગળવામાં મેલી, અને જેક કોટ ઉપાડી લીધો, અને જોનને આવવા માંડ્યું. હવે મીડી રાત્રી થવાને લીધે અધારું સર્વ ટેકાણે પંથરાઈ રહ્યું હતું, અને તેણી પોતાની બેઠેનનું નામ દેઈ મોટે મોટે હાંક મારતી હતી, પણ તેણીના જગવામાં ફક્ત પ્રતીશબ્દ સંભળાતો હતો.

તે જગ્યા પહોંચ બપોર હતી, પુલસ અને ઝાંકળથી દરેક જગ્યા સફેદ દીસતી હતી, અને ઝાંડની દરએક ડાળીએ પાંદડાં વગર ઊંચાડી દીસતી હતી. જ્યાં જોખાને જેક એકલી યુધી હતી, તે જગ્યા તેણે ડોરથીને બતલાવી.

“આ જગ્યાપર મેં તેણીને મીઠી આપી હતી, જે વાંચી તેણી એકદમ કસાઈ પડી હતી.” જેકે કહ્યું.

“કઈ મીઠી ?” ડોરથીએ પુછ્યું.

“જે મીઠી મીંડ જોન રીડમે અને આપી હતી તે.”

“અને સાર પછી શું બીના બની ?” ડોરથીએ એક-
દમ પુછ્યું.

“તે મીઠીના જગવામાં ફક્ત બે લીડીએ મીસ એમીએ લખી વાળી, અને તે મેં જોનના હાથમાં આપી, જે વાંચીને મીંડ જોન એક માંડાની પેટ દોડતો ગયો.”

આ તેનું જોલું સાંભળી આવ્યાં અધારામાં તે મીઠી વાંચવાને તેણીએ બહુ ધ્યાન કરી અને ધુજતાં ધુજતાં ફરી તેણીએ તે મીઠી જગવામાં યુધી.

તેણીએ ફરીથી એમીને હાંક મારી, પણ ફરી તેણીએ પ્રતીશબ્દ સાંભળ્યો.

“જોમી પાંડી ધરે ગઈ હશે !” તેણીએ પેલા છોકરાને ધોરથી કહ્યું, “હવે આપણે ધર તરફ જઈએ, પણ કાર્ટસ લીધે પુલસે રસ્તેથી જઈશું.”

હવે એમી લીધે તેણીની ધારતી વધતી આવી. જોનની કોટ, તેમાંથી એમીની મીઠી, એ સર્વે લાં કપી રીતે પડ્યું હશે તેના અધારામાં તેણી પડી, પણ ડોરથીને આનો કશો જવાબ માર્યો નહીં, પોડો વખત રહીને તેણે કાર્ટસ લીધે પુલ પાસે આવી લાગ્યા, અને લાં એક માલમિજા જેવો દેખાવ તેણીની નજરે પડ્યો. પુલની ઉપર કેટલાંએક માથુસોના હાથમાં કાચી પાકેલાં દીસતાં હતાં, અને વાંકા વળીને પેલી તોડાની નદીમાં તેણે બહુ આતુરતાથી કંઈ જોતા હતા.

ડોરથીએ તરતજ તેણીના આપને ઓસળ્યો, જે તીકી તીકીને પુલ હેઠે જોતો હતો, અને તેના ચેરપરપરી જાણ્યું હતું કે આ વેળા તેને બહુ દુઃખ વેકું પડતું હતું.

ડોરથી હવે હજપમી ચાલવા લાગી, તેણી પુલ તરફ દોડી, અને બ્યારે તેણીના પડોરીએએ તેણીને ઓસળી, સારે તેણીએ માથુસની બીડમાંથી જવાને તેણી માટે રસ્તો કપ્યો.

તેણી પોતાના આપ પાસે જઈને બોલી “બાબાજી છે ?”

ડોરથીને આપ તેણીની ઉપર ચૂસે ચૂસે બોલ્યો, “શું થયું ?” તેણે મોટેથી બરાડ મારી, “હવે પુછ છે કે શું થયું ?” એ સર્વે કામ તાંદ્રા છે-તારા કડવા સુખનંદીન મારી દીકરીએ પોતાનો પ્રભુ આપેલ. તેણે બને અંદર કુળી મથાં, પેલા છોકરાને અધધુપેસે કુસાએ બદાર બે મી કાઢ્યો, અને તેણે હાથમાં એમીનો અમ્મો હતો.

પોતાના આપના આવ્યા યુસ્સા બરવા અને દુઃખ ઉપજાવનારા મોસોથી ડોરથીની આંખે તમ્મર આવવા લાગ્યાં, અને તેણી એકદમ કી ગઈ.

અડધેએક કલાક પછી તેણી ઉઠી, અને અજગ્ય નીચારો તેણીનાં જનમાં બમવા લાગ્યા. જો તેણીના આપ જોનની મીઠી વાંચને તોજ તેને આશમ પડતે કે એણે બેઠ જ્યાં સાથે કુળી મથાં ન હતાં, અને ડોરથીને કપકો આપવો નકામો હતો, પણ પછી ડોરથીએ પોતાના આપને પુછ્યું કે, “બાબાજી, તમને એમી લીધે કેમ માલમ પડ્યું, તમે કેમ જાણ્યું કે તેણી કુળીજ ગઈ છે ?” હુ-થેર જઈને જોઈ હું, કલાસ તેણી લાં હશે.”

મીંડ ઓસાવન તેણીનાં મોં સામે યુસ્સાથી જોતો હતો, પણ બીચારી ડોરથી તેા ધારતીની મારી ધુજતી હતી; એટલામાં તેણીની ધારતી પેલી સારા સ્વભાવની છોકરી સુસન

પોતાની શેઠાણી પાસે જઈને તેણીના બંને હાથે પોતાનામાં ઘર્ષ રડતી રડતી બેઠી.

“બાઈ સહાય, તેઓ ઘેર નથી,” પણ ડોરેશીએ તેણીને વંકુ ન બોલવા માટે નીશાની કરી.

“જઈને જોજી છું,” ફરીથી તેણી બેઠી, અને જેમ વેહેણ જવાય તેમ તેણી વેહેલી ચાલવા લાગી, અને પાછળ બેથું ભારે તેણીને માથામાં પડ્યું કે જેને તેણીને ભેટતા હશે હતા, અને ડોરેશીએ તેને બોલાવેલો કહ્યું, “જેક મારી સાથે આવ્ય, પણ મીસ એમી તો કંઈ બોલતો ના! અને જો તું એમ કરશે તો આડધો કાઢીને (સવા રૂપીઆ) આપીશ.” આ સાંભળી જેકે માથું ઢીલવ્યું. આજે જે પેસા તેને બળ્યા હતા તે પરથી જેકે સમજાવેલો હતો કે ફક્ત એક જ રોજમાં તે એક પેસાદાર છોકરો બની ગયો હતો. આજે તેને નીચે પ્રમાણે પેસા બળ્યા હતા: જે સીફીંગ એમી પાસથી, અને આડધો કાઢીને ડોરેશીએ આપેલો, અને આડધો બીજાને બેનની પાસેના હતા.

“એ તું શું જાગજાને લાઈ બળ છે?” તેના એક મીસે બેનને કોઠા ભેટાં પુછ્યું.

“તું તારા કામ કર!” જેકે બહુ મનસ્વીમાં ઉત્તર વાળ્યો.

પછી તે ડોરેશીની પછાડે ખાલી ધરની રાંધણીમાં ગયો, અને ડોરેશીની કાકકુદીથી બેનને કોઠા તેણીને સ્વા-ધીન કરી, અને પોતાની કબજેમાં આડધો કાઢી લીધો.

“અને હવે જેકે, તે” અને વચન આપતું જેકેએ કે આ આજની વાત તારી બપોળને અથવા તારા બાપને, અથવા કોઈને કહેવી નહીં. જો એ વાત તું કોઈને કહેશે અને જો બાપજી બહુથી કે તે” આ વાત કહી, તો વધારે શરસે થઈને શું કરશે તે કહેવાઈ સાકાઈ નથી.

ફરીથી જેકે પોતાનું માથું ઢીલવ્યું, “વાઈ હું કોઈને કહીશ નહીં.”

“હવે કાઢયો છોકરો યઈને ચાલોથી જા! હું તારો ઉપ-કાર કોઈ વેળા વીસરીશ નહીં.”

જેકે બહુ આવીકથી ધર તરફ હાથે. જેવા તે ધર ગયો, તેણે જુઓ વીરો સર્વ વાત વીસરી જઈને, પોતાના પેસા ગળવા મંડી ગયો. તે ગયા બાદ ડોરેશીએ જુદું જુદું સાથે એક હાથ મારી. આ છોકરો પેલી ધરડી આંતરણી દીકરાનો દીકરો થતો હતો, અને જેકેની પોતાની બેઠન મીસ લીધાને લાં પોતણે હતી.

ડોરેશી પોતાનાં મન સાથે વીચારવા લાગી કે, આ છોકરો મુપ રહેશે અથવા આ દુઃખદાયક વાત બધે પાંચ-સાઈ જશે? હવે તેણી ઈચ્છવા લાગી કે તેણીની બેઠન દુખી મઈ નહીં દશે, અને હજી પણ તેણીને બાપજી પાછા ઘેર લાવશે! એવો વીચાર કરી તેણી માળખર દોડી ગઈ, અને લાં એમીના ઓરડામાં જઈને દીવો સળગાવેને લાં બીજાના આગળ આલસ વેળાને ગરમ જંડોસો બહાર કાઢી પોતાની બેઠનને પાછી મળવાની વાટ જોતી બેઠી, પણ સર્વે ફેકડર:

તેણીને હવે બેઠેની અને નાશજી પેલા થવા લાગી. તેણી આમાં મોટાં ધરમાં એકલી હતી, કેમકે નદી આગળ સુસન પોતાની શેઠાણી મીસ એમીને નદી કીનારે લાવવાની વાટ જોતી હતી, અને સુસન શીવાય બીજાં ધરમાં માણસોનું એક મોટું ટાણું તે દેખાવ જોવાને અને દુઃખી મીડો એકાપતને મદદ કરવાને બેથું થયું હતું.

એકએક ડોરેશીને પેસા કોઠા અને તેનાં મનમાંથી સરી પડેલો પેસા કારડ ચાદ આવ્યો.

તેણીએ હેઠલા પાણીનું ફાણસ સળગાવ્યું, પોતાનાં મન-વાંમાંથી તે કાગળ જેમી કાઢ્યું, અને ચોડાજ વખતમાં તેણીને સર્વે દુઃખદાયક વાત માથામાં પડી ગઈ. તે જીવાન છોકરાએ તેણીની બેઠનને લખ્યું હતું કે તે મીસ લીલી સાથે પરણવાનો હતો, અને હવેજ તેણીની ખાતી થઈ, કેમકે તેણે પોતાના હાથે આ ખબર લખી હતી. ડોરેશી શરસાંથી વધારે લાચ બનીને ધુનવા મંડી ગઈ, અને જો તે વેળા બેન લાં હતો, તો ખરેખર તેને મારવા વખતે ડોરેશી રહેતો નહીં. તેણીએ પેછું કાગળ હેઠે નાખી દીધું, અને પેસા કોઠા ઉપરથી બીજાં મનમાંમાં શું હતું, તે બેલા મંડી ગઈ. બીજાં મનમાંમાં પાંચ પાઉન્ડ, અને જે કાગળની કાપલી જે એમીએ પોતાની નોટ છુકમાંથી ફાડી હતી, તે હતી.

જેવા તેણીએ પોતાની બેઠનના અક્ષર એકાપ્ત્યા, કે તર-તર બહુ આતુરતાથી પેલી જે કારડની કાપલી લાંબી, અને વાંચતીજ તેણીની સર્વે આશાઓ દુખમાં મળી, કેમકે વાં-ચનારે જાણ્યું છે તેમ, તેમાં પેસા ઉપલી વખતના જે બોલેો હતા.

પ્રકરણ ૧૫મું.

પરોપકારી ‘બેન’ કુટુંબની ધખાણ.

જ્યારે પેસા કારડર બેનનાં છુપડાંમાં દાખલ થયો, ભારે તેણે બેનને બેસક દીધો. આસપાસનાં બધાં માણસોને ખ-સાડીને કારડર મોરડેને એકદમ ઉપાય અજમાવ્યા. તે કારડર એક જોયો, દુઃખદાર, અને ધરડા સમજતાવાતો અદરથ હતો. આ ઉપરથી તેને ચોડાજ વખતમાં સુદી આવી. બેને પોતાની આંખો જાંબડી હાથ પાંચ લાંબા કંથો, અને પછી કંઈ માંગતો હોય તેમ હાથ લાંબા કરી લેવા ગયો, અને મોટીથી આ નીચલા સપ્ટો બોલ્યો: “એમી! એમી!”

જે સ્ત્રીઓ અને પુરુષો આગળ હતાં, તેઓ એક બીજાનાં મોં સાથું બેલા લાગ્યાં, અને કારડર મોરડેને પણ બહુ આ-ચરતીથી મીડો મેનાં મોં સાથું બેથું.

હજી તે બસખર સુદીમાં આવ્યો નહોતો અને વીચારતો હતો કે કમચા પછી તે પાણીમાંજ છે, અને હાથ લાંબા કરી તે કમનસીબ એકરીને બચાવવા પ્રયત્ન કરતો હતો.

હવે તેને દીસાસો આપવાને કારડરે પ્રયત્ન કર્યો; તેને હાથ પોતાનામાં લીધો, અને બહુ બારીકથી તપાસવા લાગ્યો. પછી તેણે બેથું કે તેનું માથું આડધાનું હતું.

ખીજી પથે ડાકટર મીંઝે જોતો હાથ પકડી તેને કુંપ-
ડાની બહાર કઢી કહેવા લાઈ ગયો.

“તેનાં ગામીને બહુજી ઈજા થઈ છે.” ડાકટર બેઠયો, “તે-
નું મગજ બહુ જીરેથી આફડાયું છે, અને કાઈખી તદખીરે
તેને ઘેર લઈ જવો જોઈએ. મીંઝે, તમે એ લીધે જોની
માતાને ખજાર આપી શકશો?”

વાઈ ડાકટર સાહેબ, હું જાણીશું, અને બનતી મેહેનતે હું
વેહેરો પાછો ફરીશ.”

“તેને ઘર લઈ જવા માસે તમે તમારી સાથે ગાડી લે-
તા આવજો.” એમ બોલી ડાકટર પાછો કુંપડામાં દરદીને
તપાસવા ગયો, અને મીંઝે મીસીસ રીડસને ખજાર આપ-
વાને ગયો.

આ વેળા જોનેને બહુ મોડું થયું હતું, તેની મા અને
મીસ લીલી વાટ જોતાં હતાં, તેડસામાં એક ચાકરે આવીને
તેઓને કહ્યું કે મીંઝે ને પુણેએ તેઓને મળવા માંગતા હતા.
આ સાંભળી તેઓ બંને ચોંક્યાં.

“હું તેને જમને પોતે મળું છું,” તેણી બોલી, “જોનસન,
(ચાકરનું નામ) તેવજી ક્યાં છે?”

“તેવજી દીવાનખાનામાં છે,” અને લાં મીસીસ રીડસ ત-
રતર જઈ પુછી.

મીંઝે પોતાના હાથ લાં રાખેલી એક શીમડી પર સેકતો હતો,
એવામાં મીસીસ રીડસના રેશમી ટ્રેસનો આવજા સાંભળતાં જ
તે ક્યાં જોને તેણીને નખીને સલામ કરી શેઠડેડ માટે હા-
થ લંબાવ્યો.

“હું તમને કઈ દુઃખ વાર્યો સંકેસો કહેવા આવ્યો છું,”
મીંઝે કહ્યું.

“કીસ નદી આગળ કઈ અકસ્માત બન્યો છે.”

આ સાંભળતાં જ તેણી શીકી પડી ગઈ, અને પાસેની એક
પુરસી પર ડેખત આંધને બેસી ગઈ. “શું મારો દીકરો અંદર
પડી ગયો છે?”

“હા! બાધ સાહેબ, તે કાણ બંજો કેમ નદીમાં પડી
ગયો, પણ મારો કુંડો જોન-એક હુશીયાર પ્રાણીએ તેને વખત-
તસર બહાર કાઢીને જીવ બચાવ્યો છે. પણ બાઈ સાહેબ,
તમે એટલાં બધાં દળતાઓ ના, તે હમણા તો ફીક છે, તેને
જોનસનનાં કુંપડામાં રાખ્યો છે, અને ડાકટરને હજોએ
બોલાવ્યો હતો, અને તેઓએ જોન અહીં મોકલ્યો છે, પણ
બહુ ખરાબ એટલા માટે કે તેનું માથું આફડાયું છે.”

“શું માથું આફડાયું છે?” મીસીસ રીડસ એનાં મો સાથે
જોતાં બહુ ધારતીથી બોલી. “તમે મને જાણતાં તો નથી? શું
એથી ખરાબ તો કઈ ખીના બની નથી?”

“જો તમે એમ કહેવા માંગતાં હોવો, તો તે જીવતા છે”
મીંઝે બોલ્યો, “પણ હું એમ માઈ છું કે તેનું માથું કારકસ
હીસ પુસ સાથે આફડાયું હતો, કેમકે જમને મેં અને મીંઝે
જોખામને મીંઝે જોનેને જોવા લાકે તેઓ કારકસ હીસના
પુસ હેઠે હતા, અને—”

“શું મીંઝે જોખામને તેને બચાવ્યો?”

“એમ નહીં, મીંઝે જોખામને મારી સાથે હતો, અને મેં
જેવું કે જોન પાણીમાં તરતા હતા, અને આ મારી કંપના
ખરીજ પડી.

“પણ લાકે તે જીવતા તો છે કે નહીં?” આ બોલતાં
મીસીસ રીડસની આંખમાંથી આંસુની ધાર વહી ચાલી, અને
ખીંજે એક પથ શબ્દ બોલ્યા શીવાય તેણીએ દીવાનખાનું
છોડ્યું, અને જ્યાં લીલી હતી લાં ગઈ, જેણી શીકી, અને
બહુ દુઃખ સાથે એક પુણમાં ઉભી રહી સમજું સાંભળતી હતી.
“લીલી! લીલી!” મીસીસ રીડસ પોતાના બંને હાથ
તેણીના મળે વડાજતાં બોલી, “તે કદયું તેમજ—તે કદયું
તેમજ જોન લીકો છે, પણ તે જીવતા છે.”

“આ બોલો સાંભળી લીલી ચારખી બેમાન જેવી બનીને
ધુજવા લાગી.

“તેને નદીમાંથી કાઢ્યો છે—ચાકરમાને નદીમાં પડી ગયો
હતો.” મીસીસ રીડસે કહ્યું, “અને કારકસ હીસ પુસ સાથે
તેનું માથું આફડાયું છે.”

“શું માથું કારકસ હીસ સાથે આફડાયું છે?” લીલીએ
બહુ દુઃખ સાથે પુછ્યું.

“હા વાહલી! પથ એટલી બધી ધારતી ના ખા!—તેને
ધારતી જેવું ક્યું થયું નથી.” અને ફરીથી મીસીસ રીડસે
લીલીને એક ચીઘી લીધી, જ્યારે બંનેની આંખમાંથી આંસુ-
ઓ વહી જતાં હતાં. “આ લીલી, આવ મારી સાથે, અને
જોન લીધે મીંઝે પુછ,” એમ કહી મીસીસ રીડસ લીલી-
નો હાથ પકડી તેણીને દીવાનખાનામાં લાવી. મીંઝે લીલીને
બહુજી મનેહર રીતે નમ્યો, અને લીલીએ પોતાનો પુજોતો
હાથ શેઠડેડ માટે લંબાવ્યો.

“ખાનું, હું કઈ સારી ખજાર આપવા આવ્યો નથી, એમ
તમને મીસીસ રીડસે કહ્યું તો હશે, પણ તમારાં સારાં ભાષણે
કઈ માડું બન્યું નથી. હું હમણા મીસીસ રીડસની પાસ
મારા કુચારી મળાજી કરેતો હતો. મીસ મોખસ, તમેએ જોને
આજ બહુ વખત જોયો હતો? પણ બહુ ખુશીની વાત એ
છે કે એણે મીંઝે નીચ રીડસનો જીવ બચાવ્યો છે, અને તે
હમણા બહાર બેઠો છે. જો તમે બહાર જઈ જોવું માથું
પસવારશો તો એ બહુજી ખુશી પશે, કેમકે તે બહુ સમ-
જી કુંડો છે, અને સર્વે સમજે છે.” એમ બોલી મીંઝે
હસી પડ્યો.

“હા! મેં-મેં-જોનેને જોયો છે,” તેણી બોલી, “શું તેણે
મીંઝે જોનેનો જીવ બચાવ્યો?”

“હા, કદત તેણે જ બચાવ્યો, અને તે જો નહીં હતો તો
કાણ બંજો શું થતે-પણ બાઈ સાહેબ!” એમ બોલતાં તે મી-
સીસ રીડસ તરફ ફરી, “ડાકટરે મીંઝે જોનેને જમની ઘર
લાવવાને મને લાલાગણુ કરી છે, અને મારે એક ગાડી મીંઝે
જોખામ-સની કુંપડી આગળ લઈ જવી જોઈએ. હું થોડાજ
વખતમાં મીંઝે જોનેને લઈ આવું છું.”

લીલીએ બહુ કમલીને કહ્યું, "મીસીસ રીડન, હમો બને નજીક જઈએ?"

મીડે જોયે મીસીસ રીડન તરફ જોઈને લીલીને નહીં જોઈવાને ઈસારત કરી.

"મારી વાલાથી, હું ધારું છું કે હું નહીં જાય તો વધારે સારું!" તેણી બોલી, "મીડે મેં પર મારો પુરતો બંધોસો છે, અને તે માટે હું એમની બહુજ આભારી છું." એમ કહી તેણીએ પોતાનો ખુણસરત હાથ તેના હાથમાં સેકરેટ માટે આપ્યો, જે તેણે બહુ માન સહીત લીધો. આ પ્રમાણે મોડવણ થઈ. માડી માટે વરદી આપી, અને મીડે જેને જે વસ્ત્રનું નોર્મલ હતું, તે લીલીએ આપ્યું, અને લીલી ઉધારે મારે પેશા કુચને શાળાથી આપવા ગઈ, જે પોતાની પાસે પોરું એક હાડકું બહુ ખુશીથી આવતો બેઠો હતો. લીલી ગાંઠા વળો, અને તેનાં સુંદર કપાળ પર એક સુગંધી લીધી. પછી પેશા કુચાએ તેણીનાં મોં સામે બહુ વાદાવથી નોંધ્યું. બેન પોતાનું હાડકું લીસરી ગયો. તેણે જાણ્યું કે લીલી હમણા ઉદાસ હતી, અને તેણીને મનદ આપવાને માટે પોતાથી બનવું કહ્યું.

તે તેણીની પાસે ગયો, તેણીના હાથ ચારવા, અને પોતાનું માથું તેણીના ડ્રેસપર મુક્યું. તે મુક્યું પ્રાણી મોહોરથી બોલી તેણીને દીકસો દઈ ગયું નહીં, તોપણ તેની રીત-ભાતપરથી એમજ જાણતું હતું, કે તે લીલીને દીન આપતો હતો. લીલી તેને માટે થોડું આપતું લાવવાને સંપૂર્ણમાં ગઈ, અને બેને પેટ ભરીને ખાધું. મોટલામાં માડી મીડે જેને લઈ જવા બોલી થતી હતી તેમાં મીડે જે મોટે, ને બેન તેની પછવાડે દોડતો ગયો.

[સંખળ છે.]

ચુલ્લાઈ પુરોડો જીવવાડા.

હાડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૬૬.

યદ અને તેનો ઉપયોગ.

પણે જાડનાં યદના આકાર અથવા તેના અંદરના બાંધા ઉપરથી તેના ભાગ કરી શકાય છીએ. યદનાં ખરોં જાડોમાં યદ ઉભાં હોય છે, અને તેની ઉપર પાનમાં તથા ડુંબા આસપાસ એવી રીતે ઉગે છે કે તેથી તેઓની ઉપર પુરતી રોશણી ને દવા આવી શકે છે. કેમકે દવા અને રોશણી ઉપર જાડનાં કાનેનો મોટો આધાર રહે છે. બીજાં કેટલાંક જાડનાં યદ જમીનની ઉપર લાંબાં યદને પડેલાં હોય છે. કેટલાંક જેમ જેમ તેમ આસપાસ વીટળાયા કરે છે; તેમને વેળા કહે છે.

કેટલાંક વેળાઓ ઉપર યદ છે; આવા વેળાઓ કોઈ ચીજની ઉપર વીટળાઈને હોય યદ છે, કોઈ જાતના આવા વેળા કાળીથી જમણી તો કોઈ જાતના જમણીથી કાળી બાજુ વીટળાય છે, પણ એકજ જાતનાની વળાણ હમેશા એકજ રીતની હોય છે. ઉપર યદતા વેળાને પાતળી નાજુક દોરીઓ કુટે છે અને કાંઈની ઉપર વીટળી વીટળીને તે ઉપર યદ છે. વળી કેટલાંક આવી રીતે જીલ્લા દેરા જેવાં મુલ્યાંઓ યદ તે વડે તે કોઈ ચીજની આસપાસ વીટળાય છે. કોઈ જાડનાં રોપાઓની એ પાતળી જીલ્લા દોરીઓને છેડે બચ્ચાંની દુધ પીવાની ગોતરીના જેવા પોહોલો ભાગ યદ જાય છે, અને પછી તે ભાગ દીવાજ ઉપર વળગી જાય છે. વળી કેટલાંક જાડમાં યદ જમીનની અંદર રહે છે; આવાં યદની નાની નાની ગાંબળાઓ ઉપર હવામાં આવે છે. પડેલાં જાડ એજ રીતનું છે. પડેલાં જાડનાં યદના કેટલાંક ભાગ જમીનની અંદર રહે છે, અને તેમાંથી કુટેલી ગાંબળાઓ અને મુલ્યાંઓના છેડા ઉપર પડેલા યાંએ છે. એ પડેલાં જાડ જમીન ઉપર આપણને એક કુટ જોયું દેખાએ તો તેના કેટલાંક ભાગ જમીનની અંદર દટાએસો રહે છે, અને તે જામની ઉપર ગાંબળાઓ કુટે છે, અને તેની ઉપર મુલ્યાંઓ તથા પડેલા યાંએ છે. પડેલાં જાડ મોસમ પુરી થયા પછી તમામ મરી જાય છે, પણ તેની અંદરના મોંડ એમના એજ રહે છે, અને તેમાંથી વરસે પાણું મોસમપર નવું જાડ થાય છે. પડેલાં જાડ ખાડા ખાડા દેખાય છે તે જગ્યાએ કળીઓ થાય છે, અને તેમાંથી જાડ ઉગે છે ત્યારે પડેલાં જાડ તમામ માવાદર ભાગ તેના ખોરાક તરીકે કામ લાગે છે.

બીજાંથી કેટલીક જાતનાં યદ હોય છે, અને સાધારણ લોકો તેને મુલ્યાં હોય એજ સમજે છે; જેમકે કાંદા. તે ખરેખર કળીઓ છે ને આસપાસ પડેલી દંકામણી હોય છે. તેઓ જમીનની અંદર ઉગે છે. બીજાં સુરણ જેવાં હોય છે.

પેહિળો થતાં વર્ગની મોટાં તેમજ નાનાં જાડમાં woody tissues વચ્ચે ભાગમાંના cellular tissues ને જે ગર થાય છે તેની આસપાસ વીટળાયલાં છે, ને પછી તે પાર્જા જાડની જાળથી દંકામણાં છે. પહેલે વરસે નાના છેડા અને મોટાં જાડની ઉપવાની રીત એકસરખીજ હોય છે, પણ બીજે વરસે જાડમાં ગયાં વરસમાં જે woody tissues થી થયેલું લાકું હોય છે તેની અને જાળની વચ્ચે બીજું નવું પડ થાય છે, અને એ પ્રમાણે દર વરસે તેમાં નવાં નવાં પડ વધતાં જાય છે. એ વર્ગનાં જાડનાં પડ ઉપરથી તે કેટલાં વરસનું છે તે કહી શકાય છે, કેમકે દર વરસે તેમાં એક એક પડ વધતું જાય છે. આ ઉપરથી કંઈ એવું નહીં ધારતું કે આ સંધ્યાં પડ તમામ woody tissues નાં જ નહીં એક પડ વચ્ચે ગરમથા તે છેડા સુધી cellular tissues ના પાનવા પડમાં આડા અથવા લંબા પડા હોય છે. ને જાડને આકું કાપે તો તેની અંદર એ

(cellular tissues ના) પરડા નજીકે રોશણીનાં કારણની માફક છેક અંધ ભાગથી છાજી સુધી લ'ગાયલા રેખાયા છે. આકાનાં લાકડાને પાલીમ કાઢ્યા પછી તે ને સુદર લાગે છે તેના બધા આધાર આની ઉપર રહે છે.

એ વર્ગનાં ઝાડની છાજનો બે પડ હોય છે. બાહેરનું પડ cellular tissues નું થયલું છે. ફેટલાંકે ઝાડમાં એ tissues થઈને બંડાં થાય છે. છાજનું અંદરનું પડ woody tissues નું થયલું છે, અને તેમાં વચ્ચે વચ્ચે cellular tissues ચુમવાઈ ગયાં હોય છે. આ પડ ધણું મીઠા હોય છે, અને કપડાં વણવાનાં કારખાનાઓમાં તે કેમ વપરાય છે તે આપણે હવે પછી નેહ્યું. સજી એ સજીનાં ઝાડની છાજનું અંદરનું પડ છે. પછી હવે લાકડાનાં એ પડ શાનાં ને કેમ થાય છે? ને આપણે એક કુમળાં ઝાડની એક ડાંખળી જાપરથી છાલ જો'આને કાઢ્યે તો તે છાજ અને અંદરનાં લાકડાંની વચ્ચે મીઠાછો સુદર નેવો પદાર્થ નજીકો. આ વસ્તુમાંથી cells થાય છે, અને પહેલાં તે નરમ પડનાં હોય છે ને પછી ધીમે ધીમે અંદરના ભાગમાંની કંઠણુ મીઠાથી કંઠણુ થતાં નમય છે. આ પ્રમાણે ને લાકડાંનું નવું પડ થાય છે તે પહેલાં પડ કરતાં વધારે ખુશ્કા રંગનું ને નરમ હોય છે.

પાતળાં ને સીધાં ઉગનાં વર્ગનાં ઝાડ cellular tissues નાં થાય છે, અને તેમાં વચ્ચે વચ્ચે શાખા શાખાવાળા લાકડાંના ભાગ શાખાનાં બંડકની માફક લાંબો ને લાંબો થાય છે, ને તેથી જો તે ઝાડનાં યડને ઉછું કાપે તો તેમાં પાંચ ને લાંબાં લાંબાં એવાં બંડકો નજીકો, ને જે આજુ કાપે તો બંડકો મીઠાં મીઠાં મીઠાં મીઠાં માલમ પડે છે. જેમ જેમ ઝાડ મોટું થતું જાય છે, તેમ તેમ તેમાં દર વરસે એ શાખાવાળા ભાગ ઉમેરાતાં જતાં હોવાથી તેમાં લાકડું વધે છે.

એ વર્ગનાં ઝાડને ડાંખળી કઢાયજ થાય છે, પણ તે ઉભાંજ વધતાં જાય છે. એ વર્ગનાં ઝાડ ધણાંખરાં ગરમ દેશમાંજ ઉગે છે. નાળીએરી, ખજુરી, તાડ વીગેરે એ જાતનાં છે. અનાજનાં ઘઉં, ચોખા, બાજરી, જવ વીગેરે પણ એજ વર્ગનાં ગણાય છે.

બીજી જાતનાં ફરનાં ઝાડો છે. એની રોંચ પર પાતરાંના જુગમ્પા ને જુગમ્પા થાય છે, અને એ પાતરાંના નીચલા ભાગમાંથી (એટલે યડના ઉપલા ભાગમાંથી) ઝાડ વધતું જાય છે. એ જાતનાં ઝાડમાંના woody tissues ની મીઠાવણી એવી રીતની છે કે તેથી યડની બાહેરની બાજુ પર જોય ચકરડાં થાય છે.

ઝાડીએ અને આરસીના કાંઠાએ સાફ કરવાની રીત-આમરે એક શેર ઉઠાં પાછળમાં એક ચમચો ભરી કેરોસીન તેલ નાખવું, પછી એક ચામળીના કડકાને તે પાછળમાં બોલી કાચપર ધસડાવો; ક્રમત પાછળથી કાચ સાફ કરનાં જેટલો વખત લાગશે તે કરતાં વધારા વખતમાં કપલી રીતે સાફ કરો; પછી સુકાં ચામળીના કડકાએ ધસડાવે હજી.

દરેક ઊંઠકરીએ કેવી રીતે પોતાનાં મગજને વાપરવું નેહ્યે ?

દરેકની ધિર વિદ્યા "ના વખણાવ્યા કરતા પેલીએ પોતાની કળવણી પુરી કરવા માટે ઘર છોડ્યું" આરે તેનો પીતા એક મિત્ર આગળ બેઠ્યો. "મારો દીકરો હવે કોલેજમાં ગયો છે, તે એક મોટો પુરુષ નીપડશે-ખરેખર ધણો મોટો-મારી ખાતરી છે, કારણકે મારી આજી જીંદગીમાં એના નેહ્યું સાફ મગજ ને" કાઢ્યું નેહ્યું નથી."

આવાં સાફ મગજથી પાંદળી જીંદગીમાં તે તેના ધર્મની ખરેખરી સેવા જાનવી શક્યો, અને સમ્યાઈ શોધી કાઢનાર તરીકે તે વખતના તેના બીજા કોઇપણ સાથીએ કરતાં વધારે વખણાઈ ગયો.

હવે ઊંઠકરીએ, ને આપણું મગજ સાફ હોય-પછી તે ખુદરતી રીતે કે મેદનત કરીને બનાવવાથી-તો જેમ પેલી તેનાં મ'ગજમાં ઉછેરથી થઈ પડશે હતા તે તેમ આપણે આપણાં મ'ગજમાં યઈ પડશે, અને તેની માફક જ્યાં પણ જઈએ ત્યાં અજવાળું પાંચરવાનું માન મેલવ્યે.

પેલીની માફક દરેક વીચારને છેડો સમ્યાઈની શોધમાં આવવો નેહ્યો. આપણે ભગતી દરેક મીનમાંથી સમ્યાઈ શોધવી-એજ મેલવવાની આપણે યત્ન કરવી નેહ્યો.

જેઓ નાદાન હોય છે, તેઓને ધણી ઓળે અજબતાં વિશ્વાસપર લેવી પડે છે, પણ આપણે મોઢાં થયા પછી આપણી ફરજ છે કે દરેક મીન માટે બરાબર વીચાર કરવાની પ્રયત્ન કરવી, આપણી સમજ શક્તિને લીજીજ બનાવવી, કે જેથી ખરી ખીના જુલે જુલે નેહ્યું શકાય, અને તેની લાયકાત માટે ઝડપથી અને બરાબર મત આપી શકાય. આવી રીતે બરાબર બનાવેલા મગજનો સંજો કણાં ને ખરાબજો કામકાજમાં ખરાબર ચાલવાને આપણને શક્તિ વાન બનાવે છે, અને રોજની જીંદગીમાં કણાં સાદાં કામકાજમાં પણ તેટલોજ ઉપયોગી થઈ પડે છે.

દુનિયાની યુશકેળ મીજોમાંની એક એ છે કે, બરાબર મત બાંધવું; બીજા બોસોમાં બોલ્યે તો, કોઈની તકરારમાં પડેલી બાજત વીશેની સમ્યાઈ સોધી કઢાડવી. દરેક સવાલની એ બાજુ હોય છે, અને કોઈ વેળાએ ક્રમત એજ નહી પણ કમન બાજુ હોય છે, અને દરેક માટે કોઈ વજનદાર કહેવાનું હોય છે.

વળી કોઈ કોઈ વાર એવું બને છે કે, તે બાળત વીરો દરેક બાળુએથી ભેવા છતાં તેમાં કંઈ શક રહે છે અને તેવી વેળાએ હાપણુબંધો રસ્તો એજ છે કે, ખત આપવામાં પીલ નાંખવી. એક પ્રમાણિક મગજ એક બાળત પર શકનો ઊંચો હોય તેને ચોક્કસ અને સાચી તરીકે કદીથી ભટ્ટેર કરશે નહીં.

સચ્ચાઈ વીરો આરકમીશપ વેટલીનાં લખાણો પરથી યોગ્ય કહેવતરથી વાક્યો અંતરે ટીકે છીએ, જે પ્ધાન પર દસાવવા માટે ધણુ હાથેગી થઈ પડશે:—

“સચ્ચાઈ શું છે? એક સવાલ છે, જેની આગળ બીજા બધા સવાલો મુલતવી રાખવા જોઈએ.”

“સચ્ચાઈની બાળુ સીવાય બીજી કોઈ પણ બાળુ સલામત નથી.”

“બધાં લોકો ધુએ છે કે તેઓની બાળુએ સચ્ચાઈ હોય, પણ યોગ્ય સચ્ચાઈની બાળુએ રહેવાને ઈચ્છે છે.”

સચ્ચાઈ આપણે મગજની બીનસાધકતા કરતાં તે માટે બેદરકાર રહેવાથી વધારે ખોટી છે છીએ.

ધર્મની સચ્ચાઈ શોધી એ સૌથી ઉમદા કામ છે, અને કોઈ ધંધુ માણસ ભલેતે માટે તે નીકી અપભ્રંત કામ છે. સચ્ચાઈના એક શુભ જો છે કે તકરાર કરવી.

શક રાખવા વીરોનો અભાવ-નુકસાને પીકમાં રાખવાનો અણગમો, અને બારીકાથી તપાસ કરવાની આગસાઈ માણસ ભલેતા મોટા ભાગને, જુદી જુદી બાળતેપર જાણીથી ટેડાવ કરી દેવાને લક્ષ્યવાળે છે, કે જે બાળતોમાંની એકની પણ તેઓ પુખ્ત તપાસ કરતાં નથી.”

“સચ્ચાઈ શું છે, એ સવાલ જો પેદલી જગાએ પુછવાને બદલે બીજી જગાએ પુછવામાં આવે તો તેનો જવાબ જુદોજ મળે.”

બધી ભુલો કોઈપણ ભલેતની સચ્ચાઈની પડોશમાંથીજ નીકલે છે; તેઓ તેની આસપાસ ઉગે છે, અને તેની નજીકમાં હોવાથીજ ધણુ ખરે તેઓને જોર પણ મળે છે.”

ઉપરનાં હાપણુ બરમાં વાક્યોપર પ્ધાન પુગાડવાથી તે આપણને ધણીએક મુશ્કેલીની ટેકડીપરથી સલામત લઈ જશે, અને ધણીએક ભુલોમાં પડતાં અટકાવશે. કદાચ તે બીજી કોઈપણ રીતે આપણને સુખ મળી શકે તે કરતાં વધારે સુખ આપણા માટે લાવશે. લોડ એકન કહે છે કે “કીનારાપર ઉભા રહી વાહાણોને દરખાપર ઉછળતાં જોવાની મનહ લાગે છે; એક કાંદવાની બારીએ ઉભા રહી નીચે થતી લગાઈ જોવાની મનહ લાગે છે; પણ સચ્ચાઈની લાલકારક જમીન, એક ટેકડી કે જ્યાં કોઈની હકુમત ચાલતી નથી, અને જ્યાંની હવા હમેશાં નીરમળ અને ચોંત હોય છે ત્યાં ઉભી રહી નીચેની ખાંડીમાંનું ભટકવાનું, ભુલો, ધુમસ અને તોફાન જોવાના જેવી મનહ બીજી કોઈપણ નથી. આ દે-ખાપર હમેશાં આપણે દયાથી જોઈએ છીએ, નહીં કે સુખાનથી.”

આપણને બરાબર વીચાર કરતાં અટકાવવાને ધણું દુશ્મનો આપણી સાદ જોતાં હોય છે. આમાંનાં કેટલાકો આપણી પોતાનીજ બહારની બાળુએ હોય છે, કે જેમ હોવાથી આપણે ખરે કરીએ છીએ યા ખોટું તે પ્ધાનમાં લીધા વગર વીચાર કરવી મુશ્કેલ છે. પણ મુખ્ય દુશ્મનો આપણાં પોતાનાં દીલમાં રહે છે અને તે આપણા પોતાના ખરા ખવાસ અને વેલેમોમાં મળી આવે છે.

જો આપણાં મગજને તનદોરોત અને બરાબર રીતે કામ કરી શકે તેવું સખતું હોય તો આપણા મીનશને કાનુમાં રાખવાની ધણી જરૂર છે. તોફાની દરખામાં સંતોષકારક અને સમવડભરી મગજની મુસાફરીઓ થતી નથી.

બ્યારે એક જણુ શુરોએ યહું હોય છે લ્યારે હાપણુબંધો વીચાર કરી શકે છે? તેમ બનવુંજ મુશ્કેલ છે, તે વેળાએ તેવું મગજ તાપની કુખમાં હોય છે, અને એવા જુદાસાની અસર તણે હોય છે કે જેને એક કવી નીચલી લીટીઓમાં દરસાવે છે:

“એક જુરસો જેનો તોફાની અપારો દીલમાં રોપેલી દરેક નેપાને ઉમેડી નાંખે છે, અને મગજર શીલકુશીનો નાશ કરે છે.”

અદેખાઈ અને અંતસ તેડલીજ નાશકારક છે, તેજ પ્રમાણે સુખાન પણ છે; મુખ્ય કરીને પોતાની દુશીખારી વીરોનું સુખાન. ધારતી અને ચીંતા પણ તેડલીજ ખરાબ છે, જેની અસર તણે વિચાર શક્તિ આગળ વધી શકતી નથી. જેવું મગજ તનદોરોત હશે તે સર યોમસ બારનાઈની માફક કહેશે, “મનની ચીંતાને હું નાશકારક પાપ તરીકે ગણીશ, અને ટેડાવ કરીશ કે જુરીને કંગાલ બનવું નહીં.”

સુખી અને સંતોષી રહેવું એ સખળાં મગજને લગતાં કામ માટે સારી નીશાની છે. કહેવત છે કે ખુશીમય “દીલ એસડની ગરજ સારે છે,” તે જેમ શરીરને તેમજ મનને લાગુ પડે છે. જ્યાં ખુશાલી હોય છે ત્યાં અદેખાઈ, મારા-મારી અને કંકાસ હોતા નથી.

તપાસ કીધા વીના આગળથી બાંધી દીધેલો ખોટો વીચાર એ ખરી વીચાર શકતીના એક બીજે મોટા દુશ્મન છે. આ બાળત વીરો કહકર વોલસના યોગ્યક હાપણુબંધો બોલો અંગે ટાંકીશું:—

તમારેથી જુદા વીચારો ધરાવનારાંથી ખીલતાં ના અથવા તેઓ સાથે ચીરણતાં ના. કેટલાંક લોકો પોતાનાં ખરાપણાં માટે એટલી તો ખાતરી રાખે છે કે તેઓ પોતા ચીલવાય બીનતા વીચારો સંભળતાં પણ નથી. અક્ષરવાલી દુનિયામાં તેઓ પોતા માટે એક નાનો પ્રાંત જુદો હકારે છે, જેટલા ભાગપરજ તેઓ ધારે છે કે રાશની પ્રકારો છે, જ્યારે બાકીનો બધો ભાગ અધારમાં રહે છે. તેઓ વીધાના મહાસાગરમાં હીમતથી બહાર પડતા નથી, અથવા તો બીજાં મગજનાં બંડોળની તપાસ કરતાં નથી કે જે નકર અને હોપોથી અને કદાચ પોતા કરતાં વધારે કીમતી ખમજનો ધરાવે છે. માણસોને એમ ધારવા દેતાં

ના, કે ચોક્કસ સમ્યાઈ ફક્ત તેઓનાં મગજમાં અને જે વીદ્યાનો તેઓએ અભ્યાસ કર્યો છે તેમાં જ સમાવશી છે.

સમ્યાઈ જ્યાંથી મળે ત્યાં તે શોધાવે, પછી તમારા દોસ્તોમાં હોય કે દુશ્મનોમાં, મુશ્કેલી દેશમાં હોય કે જંગલી દેશમાં. કુલ જ્યાંથી હોય તે તે સુદર પ્રજ્વળ મણાવ, તેના કંઠા કાઢી નાખવે, અને ગોસાથ રાખવે.

સઘળાં અક્ષરવાણાં લોકો નેમ કરે છે, તેઓની ફક્ત એક જ નેમ તે સામ્યા વીચારો છે; કોઈથી વીચાર ફક્ત તેઓના પોતાના હોવાથી જ તેઓ તેને વચગી રહેતાં નથી. એક વેલાએ સર આધસાક ન્યુતનને તેના દોસ્તે કહ્યું કે એક ફ્રેન્ચ શીરમચુક સર ન્યુતનનાં કેટલાંક ખતો ખસતો થતો ન હતો.

“માતરીથી માનવે કે તેના વીચારો પર હું ધણી જ અળથથી ધ્યાન આપીશ.” ન્યુતને જવાબ દીધો.

હાકરીઓ, જેમ બ્રહ્મા વીચારો કરવાનું જરૂરનું છે તેમ બની રીતમાન વાપરવાની પણ જરૂરની છે. આપણા બોલો નરમાસભર્યા હોવા જોઈએ, અને નહીં કે આપણે જાણે કેટલાં અગતનાં માણસ અને ભુલ વીનાનાં વીચાર કરનારાં હોઈએ તેમ. આપણુ ધણીએ કેટલાંક લોકોને જોઈએ છે, જેઓ એવા તો કમથી વાતો કરે છે કે જાણે સામાં માણસ સાથે દગણું મરાઈ પડે. હવે જેઓ સારી રીતે ઉપદેશો અને સાધારણ અક્ષર ધરાવનારાં હોય તેઓ માટે આ ધણું વાંધાભર્યું છે. સ્ત્રીના નેક શુભોમાં નરમાસપણું પણ એક શુભ હોવા જોઈએ.

શાંત અને અક્ષરવાળાં મગજને બીજાઓનાં મનો સાંભળે છે, અને કોણનાં ખરાં છે તે તકશર કરી શોધી કાઢે છે.

જેટલું સામાં માણસોને માન આપે તેટલું તેઓના વીચારોને આપવે. વીચાર કરવાનો અને સમ્યાઈ શોધી કાઢવાનો તેઓને તમારા જેટલા જ હક છે. ગોમેથી કહે છે કે “કોઈની માણસ ખરેખરી રીતે બીજાને સમજાવતો નથી, અને કોઈથી જે માણસો પર એક જ ભતના બોલોથી એક જ ભતની અસર થતી નથી.”

ખુશી રહેજો. આ આખાં લખાણમાંથી બીજું કંઈ નહીં તો ફક્ત એટલું જ તમને યાદ રહેશે તો તમારું વંચિતું ફાકટમાં જશે નહીં. આ જે બોલો કેટલી બધી ખરાબ લાગણી, કંગાળત્વપણું અને પીક પાછળની અજોષમાંથી આપણને બચાવે છે.

જવલી બાળત વીશે ચોમા દીવસની વાત પર વાત કરતાં મારી એક મીત્ર બોલી, “દરેક જણને જે કંઈ કહેવાનું હોય છે તે હું સાંભળું છું, પણ હમેશાં હૈલે મારા જ વીચારોને વળગી રહું છું.” તેણી જે આમ બોલી હતે તો વધારે શક્તિ કહેવાતે કે “હું સાંભળું છું, અને વીચાર કરું છું” અને જે જરૂર હોય તો મારા પોતાના વીચારો ફેરવું છું” આપણને હમેશાં બીજાઓનાં સાંભળવા તમાર રહેવું જોઈએ, બીજા કંઈ વીચારથી નહીં તો એટલા વીચારથી

કે, આપણાં દોસ્તો તે બાળત વીશે વધારે જાણતાં હશે અને તે વીશે વીચાર કરવાને તેઓ પાસે વધારે કારણો હશે. તકશર હમેશાં કીમતી છે, કારણ કે જે કોઈ ફક્ત પોતાના જાણવું જાણે છે તે તે વીશે થોડું જ જાણે છે.

પણ જ્યારે તકશર કીમતી છે ત્યારે પચાતી સાધારણ રીતે ઉત્તેજન ન આપવું જોઈએ. કેટલાંક લોકોને તેમ કરવાનું ઘેણપણું હોય છે અતે તેથી તેઓ જ્યાંથી જાય છે ત્યાં કંગાળાબર્ષી થઈ પડે છે. જે તેઓ ફક્ત સમ્યાઈ શોધી કાઢવા માટે તકશર કરતાં હોય તો કીક, પણ તેઓ જીત મેલવા તોમ કરે છે અને તેથી તેઓને મીનસ નજી બાળતમાં બહારું લાઈ છે.

જે લોકો એવી તકશર શર કરે તો સચુરીથી તેઓને સાંભળવે. જે તમારી ખાતરી હોય કે તમે ખરાં છો અને તેઓ ખોટાં છે, તો પણ સાંભળવે. એવી હાલતમાં એટલા વીચારથી સંતોષ મેલવવે કે, જેમ સુરખપરનાં ધાળાં આપણે કદાદી શકીએ નહીં, તેમ તે માણસનું અમાનપણું દૂર કરી શકે નહીં.

વીચાર કરવાની શક્તિ માટે ફક્ત મગજની જ હાલત પર ધ્યાન આપવું ન જોઈએ, તે માટે શરીરની હાલતની પણ સંભાળ રાખવાની જરૂર છે. શરીરનો બાધો કે જે પર દરેક ચીજનો આધાર રહે છે, તે પર આંખ વીચારણાં કરવાં ન જોઈએ; નહીં તો કે જાનની બતીને જાલવવાની તબીબી કરતાં આપણે જરૂર જ જંગલી બતીને સુજની નાખીએ. શરીર અને મગજ એટલાં બધાં તો એક બીજાં સાથે જોડાયેલાં છે કે એક પર દબાણ પડવાથી બીજું ન જાય પડી જાય છે. હડાપણુથી રસ્તો ફક્ત એ જ છે કે એવી રીતે રહેવું કે જેથી ખુદાના આશીર્વાદથી મેળે તે તન્દરિસ્ત રાખી શકે.

લોક કહે છે કે “જે જાન મેળવવા જતાં આપણે આપણી તન્દરિસ્તીને ચુકશાન કર્યો, તો આપણે એક તીજ માટે મેળેનત કર્યો છીએ કે જે આપણા હાથમાં આવ્યા પછી નકામી થઈ પડે છે, અને એવી રીતે આપણાં શરીર પર વધારે જાણે નાંખીને (જે જેમ કરવાની મતજબ જે કે આપણને પોતાને વધારે ઉપોગી બનાવવાની હોય છે) આપણાં યોગ્ય જાનથી જે બહુ કરવાની શક્તી અને તક હોય છે તે પણ આપણે ખોટી દષ્ટિે છીએ. ખોટાં આપણાં તેટલી જ શક્તી મુકવાનું પુરતું ધાર્યું છે ત્યારે તો તેટલાંથી જ તેની સેવા બજાવવાની અને આપણી આસપાસનાં જોઈએ ઉપોગી થઈ પડવાની મેળેનત કરવી જોઈએ.

જે હાકરીઓ તન્દરિસ્ત બાંધાની થવા ઈચ્છતી હોય તેઓએ વીચારવાની શક્તીને હલખાહેર લઈ જવી ન જોઈએ, અને બીજા હાથ પર, જેઓ મુશીઆર મગજનાં થવા ઈચ્છતાં હોય તેઓએ તેઓનાં શરીરને કેમ વાપરવું તેની સંભાળ રાખવી જોઈએ.

પહેલાં તો તેઓએ ખાવા પીવા પર ધ્યાન આપવું જોઈ

ધમે. નહીં જરૂરપત ઘણ શકે તેવી ચીજ ને તમે ખાશો તો મુખે મગજનાં તમે નીવડશો.

મગજ વાપરનારોએ ધણુ ખાતું ન લેછો. એક વખ-
ણુયે સરજન તેનાં ભાષણમાં એ વીરો શું કહે છે તે
જુઓ. "માથુસ જતની સાધારણ મુખાઇ અને મુચવણુ-
ખર્ષાં દરેકાનું કારણ શું છે તે હું તમને ખરેખર કહું છું.
એધીની માફક ઠીસી ઠીસી ખાતું, કે જેથી પાંચણુ શક-
તી પર નેહાયે તે કરતાં વધારે બોલે પડી તે ખરાબ ઘઈ
બધ છે, ઘણી જાતનાં દરદો ઉત્પન્ન કરે છે તથા મગજ શ-
કતીને મુક્ત બનાવી મેળે છે."

વળી આપણને ઘણી ઉધની પણ જરૂર છે. જેઓ ઘણો
વીચાર કરતાં હોય, એટલે કે જેઓને ધણુ જેનું કામ
કરવાનું હોય તેઓને ઘણી ઉધની જરૂર છે, અને જેઓ
ઉધમાંથી પણ વખત બચાવે એ તેઓનાં મગજ તેમજ
શરીર બંનેને માટે ધણુ જ નાશકારક છે.

વળી મગજના વીસામોને વાસ્તે મગજની પણ જરૂર છે.
સધના મહાન પુરો માટે કહે છે કે, તેઓ પોતાની તન-
દૌરસ્તીની નાશવણી માટે ચોકસા હદમાં મગજને વીસામે
આપતા. જે તવારીખ કહે છે તે ખરૂં હોય તો, મોટા શીક
શીકસુદ સેકેલીસ માટે કહે છે કે તે લાકડાનાં પોગપર
મેસી સવારી કરતો અને તે માટે તેના ચેલાઓ તેનીપર
હતા. કારણકે કી રીશીસ જેસમરી કમરતથી તેનાં મ-
ગજને તાલગી આપતો. તે એક વેળાએ તેના એક નોકર
સાથે હરીકાઈ કરતો માલમ પડ્યો હતા કે દેવાકના સાચી
જામા ભાગપર કોણ કહીને પેઢમાં ચઢી બધ છે. ઈશ્વરી
વિદ્યા જાણનાર વખણુયલા સેમુઅલ કશાં માટે કહે છે કે
તે પોતાનાં લખાણોમાં મને એટલો ચડાવ્યો હોવા છતાં
લખતાં લખતાં હડીને મગત મેલવવા માટે એક નીસાળનાં
છોકરાની માફક પુરશીઓ અને તેજગ્રાપર કુદકા મારતો
હતો; આમ કરવાને અર્થ તેના કેટલાક દોસ્તો સમજ
શકતા ન હતા. એક વેળાએ તેવણુ આવી કસરત કરતા
હતા તેટલામાં એક વિકાનમાં ખપતા સખસ લાં આવી
લાયા, જેને જેમી કાકર કલાં બોલ્યા "હવે આપણને
બંધ કરેનું નેહાયે, કારણકે અહીંનાં એક મુખો આવે છે."
એમાં તો કાંઈજ શક નથી કે, મગજને વધારે સારી
રીતે વીચાર કરી શકે તેવી હાતમાં લાવવા માટે તેને
કોઈ કોઈ વેળાએ આશાએ આપવાની જરૂર છે.

મગજનો શરીરની હાલત સાથેના સંબંધ લોકો
એટલે તો થોડો સમજે છે કે કેળાવાયાં લોકોમાંથી
પણ વારંવાર આપણને દાખલાઓ મળી આવે છે કે જે-
ઓએ મગજ પર અતીથ દબાણ કરવાથી શરીરનો નાશ
કાપો હોય છે, અને તેમ થવાનું ખરૂં કારણ શું હશે તે
માટે તે શખસને જરાક પણ ખ્યાલ હોતો નથી.

અને અમે જે કાંઈ બોલ્યાં છીએ તેમાં, જેઓ વીચાર
શક્તીને ખોમવવા માંગતાં હોય તેઓએ કેં કેં અગ્રિયપર

ધ્યાન આપવું જોઈએ તે બતાવવા સીવાય બીજું વધારે
કશું કહી નથી. એ કરતાં પણ વધુ વીચારી અને લખી
શકાય, પણ હકાપણ અમેને અવે અટકાવે છે, કારણકે જે
કાંઈ કહી શકાવું હોય તેના દરેક દરેક બોધ છેલ્લે મુખી
કહેવો એ દરજ્જાની નીચાની છે.

તોપણ છેલ્લી એક ચીજ કહવા વીના અમે આ બા-
બત ખતમ કરીશું નહીં.

હકત વીચાર કરવાને ખાતર આપણે આપણાં જેનને
મુચવાકામાં નાંખે છીએ, પણ તેનું સેવક કાંઈ કામમાં આવે
છે તો તે વીચાર ઘણો હાથેગી ઘણ પડે છે. આપણાં દ-
રેક કામની પછાડે વીચાર છે. પહેલાં મગજથી કામ કર્યો
વગર આપણે કાંઈની ચીજ પર અસર કરી શકતાં નથી,
કોઈની છતી શકતાં નથી, કાંઈની અટકાવી શકતાં નથી,
કાંઈની બનાવી શકતાં નથી. તે કામનાં દરેક પગલાં પર
વીચારનો આધાર રહેવો જોઈએ.

સારે આપણા વીચારો ખરા બાંધવાનું કેટલું અગત્યું
છે? ને તેઓ જીવનમાં હશે તો આપણાં કામની તેવાંજ
થશે. અને ને તેઓ પ્રમાણીક અને સાચ્યા હશે તો આ-
પણાં કામની તેટલાંજ વખાણને પાત થશે.

તેથી છેલ્લીઓ, સારી રીતે વીચાર કરજે કે તમે સારી
રીતે વર્તી શકો, અને બીજાં જેને બતાવજે કે તમે તમારી
જીવની સારી રીતે ચાલવી શકો છો, કારણકે પહેલાં તમે
શીખ્યાં છે કે તમારાં મગજને સારી હાલતમાં રાખવું.

પીચીન.

રાંધવાને લગતું.

પચેડાનાં પક-પચેડાને બારી તેને પીસીને નરમ માવા
લેવા કરવા, તે માવો આશરે એક રતલ જેટલો લઈ તેમાં જે
આંકસ માણણને લાગીને રેડવું અને પાંચ મીનીટ મુખી પડે
પુક કરી કરવું, સારપણી અંદર એક ઇંડું, તેમજ માટે નેહાયે
એકલું નીમક, અને અરોડા પાંદોર દુધ અથવા કીમ નાંખવું.
સખમોને બરાબર મેળવી પેતીસ જીવવાના દાખલામાં અથવા
બીસાઈટ જીવવાનાં પતરાં પર પુડા પુડા કરકા મુખી લાસ ચાચ
લાં મુખી જીવવું.

ઝોખા અને લીંછુનું પુડીંગ-પા રતલ ચોખા, અથવા
સાર દુધ, તથા આંકસ માણણ, જે આંકસ પાંદ, જે ઇંડાં, અને
એક લીંછુ. ચોખા નરમ ચાચ લાંમુખી દુધમાં મેરવેલો, પછી અ-
ંદર માણણ, પાંદ, ઇંડાંની રાજ અને એક લીંછુનો રસ તથા
તેની ઊલને બારીક કાપીને નાંખો; સખમોને પુડી છુટીને એક
રસ કરી ઠીસમાં નાંખો; સારખાદ ધીમી બહીમાં પોટી કલાક
જીવવા મુકો; છતાંની સહેલીને કલ્લ કરે ચઢાવી તેમાં એક
વખમી બરી પાંદ નાંખો અને તેને પેલાં મુડીમ પર રેડો; ઉપર
પાંદ બરાબર સહેલી બંધાય લાંમુખી બહીમાં પાછું મુકો.

ઝોખાનાં કેક-ચાર આંકસ માણણ, ચાર આંકસ પાંદ,
જે ઇંડાં, જે આંકસ પડેનો આંક, જે આંકસ ચોખાનો આંક,
ચોડું લીંછુનું એકનસ. માણણની હીલવી હીલતને તેનું કીમ
બનાવો, તમા પાંદ અને ઇંડાં નાંખો, પછી બંને જાતનો આંક
નાખી સખમોને એકરસ કરો. છેલ્લાં લીંછુનું એકનસ નાખીને
કેક જીવવાના દાખલામાં થોડો થોડો મેળવળી રેડી વીસ મીનીટ
મુખી બહીમાં જીવવા મુકો.

નાણુ.

ગરીબ બાપડી મીસ એલીઝબેટ.

ચલી વાતા એક લખનારના મોસોમાં ટોકેને છીને. હું એક વાતા લખવા માટે માઈ બેથુ ચલાવવા ફોટમાં ફાંફાં મારતો હતો. તે વાતા અને મોક્સ વખતમાં લખી મોકલવાની હતી; શું લખતું તેનાં વીમારમાં હું ચુટાવેલો હતો, તેવામાં મારા ચોરડાનું બારણું ઊધડ્યું અને એક નોકરે આવી ડાકટર વાસતનને નામનો કાર્ડ ટેબલ પર ચુકવેલો.

આ ડાકટર વાસતન ખાસ મગજનાં દરદો માટે વખ-લાખવા હતા.

“હું તમને રોકાવશા નેઈ” ધણે દલગીર છું” તેવણ ચોરડામાં ફાળવ થતાં આસપાસ નજર ફેરવી બોલ્યા, અને મેં નીરાસીધી જવાબ દીધો.

“રોકાવશા ? હું ધન્યજી” કે હું રોકાવશો હતો. સારું થયું કે ડાકટર તમે આવી લાગ્યા. તમે કાંઈ દુકી રસ પર તેવી વાતાનું ચોકડું અને ધડી આપે તો દીક, નહીં તો તમેજો મને તમારી ખાનગી દેવાનશાળામાં એકદમ લઈ જવું પડશે.”

ડાકટર હસ્યા:

“હું ધારું છું કે આજનો દિવસ મારી સાથે આવી વાતાનું ચોકડું રચવાનો તમને વખત નહીં હશે ?”

આ સુચનાને હું વલગી પડયો:

“ને મને કાંઈ વીમાર મલી રહે તો હું રાતનાંજી બેસીને લખી કહાડું, આવતી કાલે મને મોકલવું નેઈએ. હાલ તો હું વખત ગુમાવવા રીવાજ બીજું કશું કરતો નથી.”

“અને આખો વખત બીડી પીવા કરી તમે પોતાને આનંદી બનાવો છો” ડાકટર કુંદારો મારી બોલ્યા. “આવો, હવે જે રહ્યું છે તે મુકા દેવો તો મને જે કાંઈ કહેવાનું છે તે કહો. કમનસીબે તે બીના કોઈબી વાતા લખનારને સંતોષ પમાડવાને ધણી ફરજીયાર થઈ પડશે.”

મેં બીડી મુકા દીધી અને વાસતને આગળ ચલાવ્યું. “હું તમારી આગળ આવ્યો છું, કારણ કે હું બલ્કુ” કે તમે રીચમન્ડમાં રહેનારાં એલીઝબેટનાં કુટુંબને ઓલખો છો, તમે તેઓ વીશે આગળ વાત કરતા હતા એમ મને યાદ છે.”

“કાણ, કરનલ એલીઝબેટ માટે કહે છે; હા, તેવણ તો મારા બાવાના મોટા મીત્ર થતા હતા. જ્યારેબી હું રીચમન્ડ બનું છું ત્યારે લાંબા વીના રહેતો નથી.”

“એમજ તમને કહેતાં મેં સાંભળ્યા હતા, હવે હું તમારી પાસે એ મોંઘું છું કે તમે હમેશની માફક આવે લાંબા અને ને તમને અડચણ નહીં હોય તો સાથે મને લેતા બવો, ને આપણે ચાર ને છત્રીશની ચેન પકડ્યું તો આપણને એક કલાક મોટમાં સેલેલ કરી આવવાને મગશે, અને ને રીચમન્ડમાં આપણું દલગીરીભર્યું કામ આપણને એક વાતા લખવાનું નહીં સુચવશે તોખી હું તમને એક લખાવવાની કમ્પુલાત આપું છું.”

“દલગીરીભર્યું કામ ?” હું પાછું બોલ્યો. “શું હશે ? તમે તો ભરમમાં વાત કરો છો ?”

“દીક ! ને તમે મારી સાથે આવો તો આપણે જતાં જતાં હું તમારી આગળ સધણું ખુશું કરીને કહેવશ. હું દમણાં જવડી કપડાં બદલવા બઝી છું. ચાર ને છત્રીશની ચેન પકડ્યા માટે વખત ધણે થોડો રહ્યો છે, હું તમને વેલરજુનાં રેસન પર મલીશ.”

ડાકટર કહ્યું તેમ ઉપમી ચેન પકડવાને વખત ધણે થોડો રહ્યો હતો, અને લાંબો લાંબુશો પુછી વખત ધ-માવવાનું મેં દરેક ધાઈ નહીં, પણ તે છતાં મને બહુ ચટપટ થવા લાગી, અને કપડાં પહેરતાં અને રેસન તરફ જતાં જતાં હું તરેલવાર વીમાર કરવા લાગ્યો કે વાસતનને કરનલ એલીઝબેટ અને તેમજીની દીકરી સાથે શું કામ પડ્યું હશે, અને દુનિયામાં સૌથી સાંત અને મુખી જીંદગી ચલત-રનારાં આ લોકોના સંબંધમાં શું ફરજીયાર પીના બની હશે. રેસન પર આવી પુગતાં મેં ભેવા ડાકટરને લાંબા મારી રાહ જોતાં ઉમેશા ભેવા તેવોજ હું તેવણ આગળ દોડી ગયો, અને લાંબો ઉમેશી ચેનના એક ખાસી કલાસમાં તેવણને ધસડી મથે.

“હવે મેહેરજાની કરી આ તમારાં બેદી કામ વીશે મને બધું કહે.” અને બેશ પછી મેં કહ્યું.

“પેદલાં તો વધારે અગતનું એ છે કે કરનલ એલીઝબેટની દીકરી વીશે તમે જે જાણુતા હોવો તે સધણું” મને કહે, હું ધારું છું કે ધણાં વરસો થયાં તમે તે કુટુંબને પીઠાંજો છો.”

“હું નાનો હતો સારનો, પણ લીલીય કાંઈ તે ખુદા શખસની પોતાની દીકરી નથી, નોકે તેણી તેનું નામ રાખે છે. જ્યારે તેણીની માતા કરનલ સાથે પરણી આવે તેણી તણ વરસની ઉમરની હતી, તેણીની માતા ગમે વરસે ગુ-જરી હતી.”

“તેણી ધણીજ ખુબસુરત છે, નહીં વાર ?”

“હા, ધણીજ. તમે તેણીની સાથે પરણવાનો તો નહીં વીમાર કરતા હોવો, વાસતન ?” મેં મશકેરીમાં પુછ્યું. ડાકટરે અસાધારણ ગંભીરતાથી જવાબ દીધો:

“નહી, મારો એક જીવાન ભત્રીજો છે, જે મીસ લીલીય એલીઝબેટ સાથે પરણવા માંગે છે, ગરીબ બીચારો.”

“ગરીબ બીચારો !” હું પાછું બોલ્યો “કાંય તેણી શું તેને કમુલ નહીં કરતી કે ?”

“મને ધારતી એ છે કે હવે તે કદીથી તેણીની માંગણી કરશે નહીં. તમે કોઈ દહાડા એઓને તેને વીશે વાત કરતાં નથી સાંભળ્યાં ?”

“હું એઓને ત્યાં ઘણો વખત યથો ગયો નથી.”

“અહું” કહત એક મહિના થયેજ ગાંધીએ એઓ સાથે જોડાણ પાડી છે. તે ગંદીના દહાડા રીંગમનમાં રહેશે હતા અને ત્યાં એક દીવસે ગીસ લીલીય દરયામાં એકેજ કરવા જતાં ખોટાં લાંબી વળવાથી દરયામાં પડી ગઈ, જેમાંથી સારાં નસીએ કહેા કે કનનસીએ કહેા, મારા બનીગતએ તેણીને દુખનાં ખવાતી. સાર પછી તે વારંવાર તેઓને ઘર જવા લાગ્યો, અને તે જુવાન ખાતું સાથે એકદમ ખારમાં પડ્યો.

જે દીવસની વાતપર તે કરનસ એસીઆટને ખાનગી મળ્યો, અને તેવજુની દીકરી પાસે તેણીના હાથની માંગણી કરવાને તેવજુની રમ પુછી. ગરીબ બાપડી કરનસે તેની સમજા આપીને બંગ કીધો, અને ગાંધી દીસ તદન તુડી મથું.

“પણ બાંધો શું હતા ?” “મેં અનઅભીથી પુછ્યું, કારણ ગાંધી વાસતનની આકચકણ અને હાલત ઘણી સારી હતી. ડાકટરે કંઈ શક્યો મારી તરફ નેહું.”

“ત્યારે તમે ગીસ એસીઆટનાં થેસાપણાં બીશે શું કંઈજ સાંભળ્યું નથી ?”

“ગીસ લીલીય થેસી ! કેમ બને, તેણી તો મને દુનિયામાં ફાંચી ડાહી અને શાંચી મંજૂર સી લાગે છે.”

“ગાંધી પછુ ગઈ કાલે મારી આગળ એમજ કહેતો હતો, પણ તેણીના બાપડા કહેવાપર આપણને શક લઈ જવાનું કશું કારણ નથી. થેસાપણું એ ઘણી કમીરી ચીજ છે. કોઈ વેળાએ આપણે એક તદન થેસાં માણસ સાથે રહીએ અને મહીનાઓ સુધી પારખી શકીએ નહીં. ગાંધી મારી પાસે એ માંગે છે કે, મારે જમને જોડું કે ગીસ એ-લીઆટનું થેસાપણું સારું થઈ શકે તેવું છે કે નહીં અને તેણીને જવા માટે મેં આજે રસ્તા લીધો છે. જો આજે સાંજે તમે મને કોઈ જુદાં નામ દેજા ત્યાં એકલાપણે, આજે તે જુવાન ખાતુંને જોવાને અને તેણી સાથે વાતચીત કરવાને બને એટલી તક આપશો, તો હું ધારું છું કે હું તેણીની દીક પરીક્ષા કરી શકીશ, પણ કદાચ આ સેહજ કમીમાં મને મદદ કરવા તમને ગમતું ન હશે.”

મારી તેમ કરવાની મરજ માટે મેં તેને ખાતરી આપી, અને અંગે બને સુખ થેસા. આ યોગ્યવાની અખરે મારાં મગજને પુરાકળ શેકી નાખ્યું હતું, અને તે ચમ્પન, સુંદર છોકરી આ ભયંકાર દુખનો ભોગ થઈ પડી હતી, તથા તે શખસ જેના ખારમાં આ બચીત શોધથી એકાએક ખસ પડી હતી, તેઓની હું ખરાં દીવથી દયા ખાવા લાગ્યો. તેના વીચારમાં અને વીચારમાં ડાકટર મારી આગળ જે વાત કરતા હતા તેપર મારેથી પુરતું ખાન પછુ આપણું ન હતું; વખત પછુ નીડે નહીં એટલે લાંબો લાગતો હતો. અતિ અંગે કરનસ એસીઆટનાં ઘર

આગળ જઈ પુગા અને દરવાજો ઠોકી પુછ્યું કે “કરનસ બાપડીસ એસીઆટ ઘરમાં છે ?”

તેઓ બને જહાર ફરવા નીકળ્યા હતા, અને જ્યારે નોકરે જણાવ્યું કે અંગે ધરમાં જઈ ત્યાં થોભવું, ત્યારે વાસતને મને તેમ કરતાં અટકાવ્યો અને મારે બધે પોતેજ તુરત જવાળ દીધો કે તેઓ જે તરફ ગયાં હતાં તે તરફ અંગે પણ ફરતા ફરતા જઈએ એટલે તેઓને મજી શક્યું. તેવજુને મને “સમજાવ્યું” કે તેમ કરવાથી જો તેઓ અંગેને મળી શકે તો ગીસ લીલીય સાથે વાત કરવાની તેવજુને જોઈતી હતી તેવી તક મળશે. નોકરે અંગેને ક્યો રસ્તો લેવો તે દેખાડ્યો અને અંગે તે તરફ જવા નીકળ્યા.

અમારી મક્કસ પાર પડે એવું લાગ્યું નહીં, કારણકે અંગે કલાક આઠા ત્યાં સુધી અમુને તેઓની કમી નીશાની જણાઈ નહીં, તેથી પાછા ફરવાનો કેરાન કીધો. હવે એ-લીઆટનાં વસતી પછવાડે એક કરવાથી સડે આપેલી હતી, જેની પેલી મેર જવા માટે અંગેને ઘણો આડો અવરોધ રસ્તા લેવો પડ્યો હતો, મારે હવે પાછું ફરતી વેળાએ મને લાગ્યું કે, જો અંગે સીધા તે સડકની ઉપરથી ઘડને માસી જઈશે તો ઘણી વધારે ઝડપથી જઈ પુગમું. સુરજ જલદીથી અસ્ત પાડ્યો હતો, પણ મારી ખાતરી હતી કે “અધારામાં પણ રસ્તા સુકીશ નહીં, અને આકટર પણ તેવજુની મરજ વીરજ મારી સાથે ચાલ્યા. સારું થયું કે તેવજે તેમ કીડું. ધરથી થોડકે દુર સડક સેહજ આડો ફાટો લે છે, અને અંગે અધારામાં ડોકડતા જ્યાં ત્યાં જઈ પુગા કે વાસતને એકાએક મારે હાથ પકડ્યો.

“જુઓ ! પેટું સડકપર શું છે ?”

કોઈ બે માણસો-એક પુરખ અને એક સ્ત્રી-સડકની બરાબર વચોવચમાં ફાડાં મારતાં હોય તેમ લાગ્યું.

“અરે યોહા ! તેઓ જેના રસ્તાની બરાબર વચમાં છે.” મેં જુમ પાડી, કારણ એક આવતી જેનની લાલ બતીએ વજાણથી ચોક્કસ પાર દુર મને દેખાઈ. હું નહીં ધારતો કે ડાકટરે મને સાંજના હોખ. તેવજુ તો અત્યાર આગમનનાં તે તરફ જુમ થઈ ગયા હતા, અને હજી તે હું તેવજુની પુકે જઈ તે આગમન જોઈ તેવજુને તે બે ઝાંખા આકાશ જેઓ સામેથી આવતાં ઇનજનના રસ્તાની બરાબર વચમાં આમ તેમ ડેલા ખાતાં હતાં તેઓ તરફ જોઈ શકી જતાં જોયા. જે પછે તેવજુ તેઓ આગળ જઈ પોંદતા તે પછે પેટું ઇનજન તેઓ આગળથી પસાર થઈ જવું દેખાણું, અને મારી તો ખાતરી હતી કે જેન પસાર થઈ જવા પછી હું તજીડેને કમીમાં ગમ્યાં જોઈશ. પણ જ્યારે જેન પસાર થઈ ગઈ અને તેઓ તજીડે સડકની બીજી ગાજીએ સમાગત હસેસાં દેખાતાં તે વેળાએ મેં જે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, તેનો વીચાર કરે. પણ વળી તેઓ કોણ હતાં તે જ્યારે મેં જોયું ત્યારે મારી અનઅભી મારા છુટકારાના જોઈલીજ મોડી હતી. તેઓ કરનસ અને ગીસ

એલીચટ્ટ હતો. જ્યારે હું તેઓ તરફ દોડી ગયો ત્યારે વાસતન અંધારામાં આવતી ત્રેન દેખાતી ઘણી સુસજ્જ પડે છે એવું કાંઈ યોજના હતા. જે બે જણની સેધમાં અમે હતા તેઓ સાથે મેં તેવણને જે પેદલું નામ મારાં મોહકમાં આવ્યું તે નામે ઝોલખાવ્યા. તેમાં તેવણે કાંઈ અનંજેળી દેખાડી નહી; અતે તેવણ ઘણી સેલ્લાઈથી તે ખાતું સાથે વાતમાં રોકાયા અને હું તે જુદા મહરઘની બાજુએ વાત કરતો ચાલ્યો. દમણું સડકપર જે બનાવ બન્યો હતો તે વીશે મેં કહ્યો એસારો ક્રીધો નહી, પણ તેનો ખુશાસો જાણવા હું ધણો તબ્બર હતો એમ કરનવે ધારેયું હતાં જોઇએ.

“એને ધારતી છે કે હું બાપડી મારી દીકરીનું બમળીત દુઃખ વધુ વખત છુપું રાખી શકીશ નહી” તેવણે કહયું. હું જાણે તેવણનું કહેવું સમજતો ન હોજી તેવું મેં રાખ બતાવ્યું, અને તેવણે આગલ મક્કાવ્યું, “હું ધાર છું કે મારે તમને બરાબર કહેવું જોઇએ. દરેક જણ હવે જાણશે કે લીલીય થેલી છે. દમણાંજ તમે જોયું દરો કે તેણી રેલવેની સડકપરથી હલવાને મારી સામે પુતી હતી. જો તમારા હોસ્ત બરાબર વખતસર આવી યુગા ન હતે તો અમે બનેના દુકડે દુકડા ચર્ચે ગયા હતે.”

તે ગરીબ જુદા રાખસને દીવાસો દેવાતે મેં મારેથી બનવું કીધું, પણ તે ધણું થોડું હતું, અને અમે રૂપ-રૂપ ધરમાં ગયા. અને આખે રસ્તે ચટપટ થતી હતી કે વાસતન તેવણની તપાસમાં કેટલી હદ સુધી શ્રાવ્યો હતા. તેવણ અને મીસઃ એલીચટ્ટ જેઓ અમારી પગપાડે ચાસતાં હતાં તેઓને દર વેળાએ જ્યારે હું પછવાડે મારું ડાકું કે-રવતો ત્યારે કાંઈ ધણી વાતમાં શુંદામમાં જોતો, અને તે પરથી મેં અનુમાન કર્યું કે તેવણ પોતાની તેમનાં કાવશે. ધર આગળ આવી યુગતાં તેવણે પોતાનાં પગનાં વધારે કડપથી ઊંચક્યાં અને અમારી આગળ આવી ઉભા કર-નમે સુચવ્યું કે રાતનું ખાતું ધાપ તેટલાં અમેએ જાગમાં ફરી વખત જાગરશે, જે ડાક્ટરે એકદમ કથુલ કીધું અને તેવણ સાથે ચાલ્યા. હું લીલીય સાથે ધરમાં ગયો, જ્યાં અમારે મારે એક ખીજ જાળજોખી હતી. જુવાન ગામ વાસતન એવા વીધારથી લાં આગ્યા હતા કે કરનવેતે સ-મનથી તેના કાકા માસે મીસઃ એલીચટ્ટનાં બેનની તપાસ કરાવતી. જેવી તે જુવાન ખાતું પોતાનાં કપમાં જાલકા ઉપર દોડી ગય, તેવોજ તે તકતો લાલ લઘ મેં તે ગરીબ બાપડાને જે સપયું બન્યું હતું તે કહયું. ડાક્ટર છુપાં નામ હેકંજ તપાસ કરવાની ધારણાથી લાં આવ્યા હતા તે વીશે તે કથું જાણતો ન હતો, અને જ્યારે તેણે લીલીયનાં જીવન કરવાનાં થેલાપણાં વીશે સંબોધ્યું ત્યારે તેણે સ-તાપ જોવાનું ખરેખર ધણું દુઃખમયું હતું.

“હું માનીજ નહી સકતો ! હું એક પગવાર પણ તેણીને રડેજ

થેલી ધારી નહી સકતો !” તે જોરડામાં આમ તેમ ફેરા ખાતાં જોલ્યો.

“જે બન્યું છે તે તો નહી બન્યું થઇ શકે નહી,” હું જોલ્યો અને તેજ પથે ડાક્ટર જોરડામાં દાખલ થયા. “ગાઈ, તું અંહીયાં ?” તેવણે લગભગ અચરત થઇ પુછ્યું. “હું તુને જોઇ જુદી છું, કારણ અને કાંઈ જુદી ભરી ખબર તુને કહેવાની છે.” ત્યાર પછી તેવણ મારી તરફ ફર્યા. “હું જુદી છું, કે તમે બહાર જઇ કરનવર નહર રાખો,” તેવણ ધીમેથી જોલ્યા, “તેવણને એક પગથી છુટા રાખવા ન જોઇએ.”

“કરનવર ?” મેં શકમંદ અવાજે પુછ્યું. “હા ! તમે હું તેવણને સડકપર જીવન કરવા જતાં જોવા નહી ? એ શખસ ધારતી ભરી રીતે દેવાના છે.” “તેવણની દીકરીનીજ માફક, જોકે જેલ વચ્ચે મોહીનો તો કશો સંજય નથી.”

વાસતને હવે અંધારાજ પાતાની. “શુકર મોહાના કે મીસ લીલીય તો બરાબર છે. તમે જાણો છો કે એક દેવાનું ખાણસ પોતા સીવાય તેની આસ-પાસનાં દરેક જણને દેવાનું ધારે છે. આ જુદા મહરઘતે એક મહીનો આગમનના કાળજનાં નહી સુકવા માટે મતે તે જુવાન ખાતુંને ધમકાવતી જોઇશે.”

જોરડોદ.

ઉલ્લાં ઘોડાંકે વરસ થયાં અમેરીકાની મહલીના ચોક્કસ લાગમાં એક રશમ પછી સાધારણ થઇ પડી છે, તે એક છાત્ર-ઉદાના સુકદમાંથી છલ્યા પછી તેની જુદામાં ખાતું આપવું. વર અને ખડકી બંને લગનના ચોક્કમાંથી તસાક ચેલ્યા પછી તેને જુદાથી જાહેર કરવા મહે ખાણનાં તેમાં કદાદે છે, થોડા મહીનાની વાત પર અમેરીકાનાં એક વસતમાન પથે જાણાયું હતું કે એક ખાતું આપાં એક ખાણ પર (કે જે તેણીના સુખી છટકરનાં માનમાં આપવામાં આવ્યું હતું) તેના બે આગલા વરો સાથે જોડી હતી, કે જેઓને ખીલ પંજાણીઓની સાથે નો-તરવામાં આવ્યા હતા.

પારલાનેટના કાપદા અમાણે ખાતું—અસજના વખ-તના કેટલાક કાચાઓ દાઝ તે હોય તો ઘણા અજાણમતા થઈ પડે. સબ ઝીલ જોડવડનાં રાજનાં દરમાં વરસમાં પારલાનેટનો એક એવા કાચો ખસાર થયો હતો કે કોઇથી માણસે એથી વધારે વાંછી આવી નહી, સીવાય કે કાંઈ મોટા તેલવાર પર કે જ્યારે ત્રણ વાણી ખાખામાં લેતી.

પરં વરસ સુધી ગોળી લઇને ફરનાર—લેક્ટરન્ટ જેન રવ મસતનસ થઈ જે દમણાંજ મોહક થયું પણ માન્યો છે, તે એકજાળ જીવતો અજેજ અનકારો દરો, કે જે હુસમનની ગોળી પોતાનાં સરીસાં પરં વરસે સુધી લઈને ફરતો હતો. જેનસ થઈ જે (૮) વરસની હમરેના હતો, તે ૧૮૭૩ માં લસકરમાં દાખલ થયો હતો. જાણની લડાઈમાં તેને એક માળો લાગી હતી, તે કદીથી કદાકવામાં આવી ન હતી, અને તે વારંવાર તેને અસ્થણ કરતી હતી, અને વળી કોઇવાર તેથી તે મંગડતો પણ હતો.

જ્યાં આ જગીરનાં જુઓ, કોરમાં, નાં ૭૦, હુસમનો રોડમાં “કમમરે હિન્” જોલક ઉલ્લાં વરસમાં પોતાને માટે રશમ કાપસલ મેલતામ જાણ્યું છે.

બક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાંચરવા

લાયક ઘણી ઉચી સ્ટેશનરી.

સેટ બેમસ..... બાકશ ૧ નો રૂપા

ધમીપીરીયત..... " ૧ નો રૂપા

મીકાડો " ૧ નો રૂપા

આ સ્ટેશનરીના શોભાયમાન બાકશમાં નો ફક્ત એકજ નમુના તરીકે મંગાવવા થી ખાતરી થશે.

"ક્યસરે હિન્દ" છાપણાનામાંથી રેફ કા પૈસા મોકલી મંગાવી લેવા.

"ક્યસરે હિન્દ" વાળી

ત મા મ

ખોરદેહ અવસ્તા

કે જેના જેવું મણુ, સદાઈકાર અને શુદ્ધ નેત્રણીનું પુસ્તક આજ મુખીમાં કોઈ.

પણ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.

એમાં અપેમ, મયા, પાંચે ગ્રેહ, બધી નીચાઈઓ, પતેનો, પમીશ વધનો, બાળે, આકરંગોનો, આકરીનો, સુતેમ, વેદેશારનું, મુકતારના દહારાઓ ઉપર પડવાના ઈન્દ્રિયનેના હા, મીશે રોજની મેતાએથ, દવા, નીર મો, આઈરવારો, મેતાનતો અને એ વીગેરે સમજા અવસ્તાનું

માહુડું પુસ્તક

વિદ્વાન પ્રોફેસર વેન્ટરગાર્ડના અવસ્તાનાં છપાયેલાં

પુસ્તક ઉપરથી દસ્તુર એરચ્છ સોતરાબજ મેહરછરાબજ પારો ઘણીજ ચાકરામાંથી મુધરાયું છે.

કીમત: પુસ્તક એકના રૂપયા આર.

વધારે જલ્દાં કાગળપર છપાયેલી અને ચામ કાંનાં પુકાંવાલીના રૂપયા આઠ. સેકંડ ચેપર અથવા લખત કરવાનાં કાગળ ઉપર છાપેલી અને ગીલીટ કીપેલીની કીમત રૂ૧૫.

૧. દેશાછપાણાઓએ ૬ રૂપિયાગીના રૂ૧૫૦૦ ખાતર તથા પોતે સમી રૂપા, ૬ રૂપિયાગીના રૂ૧૫૦૦ ખાતર તથા ૬ રૂપિયા રૂ૧૫ ગીનાં રૂ૧૫૦૦ ખાતર પાંચેક હોવાને લીધે રૂ૧૫ના ચેકરવાની તત્તલે તેના ઉપર રૂપયા ૬ મુ.

"ક્યસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવા.

ક ય સ રે હિન્દ વા લી

આવા કાળા હરફની

પા ૬

ખોરદેહ અવસ્તા

જેમાં દરેકજાના બદલાત પડવા બેજ અવસ્તા ઉપરાંત હોરમજદ, અરદીએહિશત, સંદેશ વચત હાહુખત તથા વકી સંદેશ મશત મલી આર મશતો પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

આ પુસ્તક પ્રોફેસર વેન્ટરગાર્ડના અવસ્તાનાં પુસ્તકને આધારે ઘણી ચોકસાઈથી રચ્યું છે.

ગરબામાં રહી શકે તેટલા ત્રાટે કદ ખાસ નાનું રાખ્યું છે.

૬૬ કીમત ફક્ત આના છ.

પોસ્ટલ ચેક આનો.

તદન નવીન ધપની અને ઘણી સરજ છપાઈ સાથેનો

ખોરદેહ અવસ્તા

(તેની માએનીના સાર સાથે.)

વિદ્વાન પ્રોફેસર વેન્ટરગાર્ડના અવસ્તાનાં છપાયેલાં

પુસ્તક ઉપરથી દસ્તુર એરચ્છ સોતરાબજ મેહરછરાબજ મુધારેલા અવસ્તા.

અભાર મુખી છપાયેલાં પુસ્તકોમાં અવસ્તા ના ઉચારો અશુદ્ધ જણાવાથી ઉચી શોધ પ્રમાણે અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારો દાખલ કર્યા છે અને ઘણાં નાનાં કદ છતાં એ પુસ્તકમાં અપેમ, મયા, નીઆરો, ગ્રેહ, પતેનો, નીરંગો, બાળે, નમસ કાશે ઉપરાંત નવ વચનો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કીમત: આ આના બાર; થોડી ગીલીટ સાથનીનો રૂ૧; આંગ્રાનાં પુરાં સાથ ગીલીટ કરેલીનો રૂ૨; ખોરકો-આંગ્રાનાં પુલ ગીલીટનીનો રૂ૩. દેશાવરવાળાઓએ પોસ્ટલનાં એ આના ૬ રૂપાલી "ક્યસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

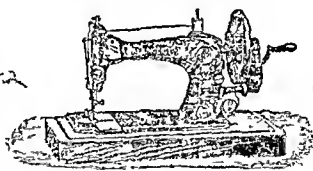
મુંબઈ, મધરાસ તથા સીલોનના ~~અહીં~~ નામદાર ગવર્નરોના આસરા હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના

સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા ચાવવામાં સહેલાં તથા ઝડપવાવા હોવાને લીધે લોકોમાં એટલાનો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નકળી માલ બનાવવા લાગ્યાં છે ને “સીંગર,” સીંગર સીસ્ટમ, “ઈન્ડિયન સીંગર” કંપી વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને ગહારના ઢેખાવના નકલી માલ પર અનુર્ધ જતા ના, કાળજી સમજી ચક્ર છે તે સોનું હોતું નથી ને જે પહેલાં સોંધા તે પાછાથી મોંધા પડે છે.

દરેક સંચાપર અમારો છાપ તથા આશુ નામ “ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની” કરી હોય છે.

અમારી હીંદુસ્તાનમાં ૮૦ હુકાનો છે ને દરેક જણ ગમે તેવો ગરીબ છે ‘ય તોપણ તેને લેવા બની શકે તેમ હપતેથી પણ આપવામાં આવે છે

સોય, દોરો, તેલ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને બાનુંઓને સીધાંવવાને માટે માથુસ વેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો વી. એમ. નામનો સાંચો કુદેગોને લાયકનો, ચાલવામાં સહેલો તથા હાલની નવી શોધ મુજબની બનાવતો છે. સીંગરનો દરેક માલ અમારીજ હુકાને મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

જા મેંગરવારી ૧૮૯૫ ના.

પ્રસ્તુત ૧.૬.૧૫.]

[અંક ૧૨૨૦.]

સ્રી મિત્ર.

દર માસે અમલ થતું, સ્રીમિત્રને સરવે વાતે ઉપદેશ
થઈ પડે તેણે માસીક ચોખાનું.

જી લખ ના સં—પાસરી બાનુઓ. જી

મુ અર્થ:

કચ્છને હિન્દ આઈલ એટલેલ ચેસમાં,
સામણ કાવસણ મેહેવાયે ચેલાને મટે છાપું છે.
કીમત વરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂડે;
જાણે ૧ આંગ.

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

નિ સાંકળ્યું—એ બરવારી ૧૮૯૫

૧. એક માતાની કેળવણીને બદલે—(લખનાર TWO OLD MAIDS).....	૨૬૫
૨. સાહસી બેસ—(લખનાર RUBY).....	૨૭૧
૩. શુભને શુભની વાર્તા—(લખનાર શ્રવણાઈ પ્રસોદ્ધ બુલ/વાલા).....	૨૭૫
૪. મેરી-એક બહાદુર ઠોકરી—(લખનાર મેડેરબાનું કાવચ દાવરી).....	૨૭૮
૫. જાડપાન અને તેમનો પધારો—(લખનાર S).....	૨૮૧
૬. રાંધવાને લગતું—(લખનાર પીરામ).....	૨૮૧
૭. અરચ આપીને રહેલો પડેલો—(લખનાર RUBY).....	૨૮૨
૮. બરવા-ચુંચવા વીરો—(લખનાર પીરામ)	૨૮૬
૯. રશીયાનું બાદશાહી કુટુંબ—(લખનાર જરબાનું કાવચ દાવરી).....	૨૮૬
૧૦. પરચુટલુ	૨૮૭

CIRCULATING LIBRARY

સ્ત્રી મિત્ર

STRA MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૬૩.

ફેબ્રુઆરી ૧૮૯૫.

અંક ૧૨મો.

ઐ એક માતાની કેળવણીનો ખદ્દો. ૬

પ્રકરણ ૨૨મું આ લુ.

હ અને તેના નવા હોસ્તને હવે આપણે સુખથી તરફ સફર કરતા રહેવા હજી, મામલેશવરમાં મનચેરશા દીનપાઈ તરફ આપણી નજર ફેરવે, કે તેઓ પોતાની બાણીને દહાડે દહાડે દેખાવમાં સારી થતી જોઈએ પુણ્ય થતાં હતાં.

તેઓ જે વખતે મામલેશવર અર્થાતે વખત આ રજાઆમણી ટેકડી હજી ધણી બોધત હતી, અને સાંની 'સુ'દર હવાથી સુખમાં નહીં પણ તેણીનાં માસીમાં પણ ધણી સારા ફરક પડ્યો હોતો. હોખીને તેણીએ જે વચન આપ્યું હતું, તે આમલેશવરમાં લેવાયેલાં હવે વખત આવ્યો છે, કે તેણીનાં માસા માસીનાં સુખને આધાર ફક્ત તેણીનાં સુખાન રસુદ સ્વભાવ પર રહે છે, એ લાગણીથી તેણી બનતી કોરોશ કરતી અને તે કોરોશમાં પોતાનું અર્થ 'દુઃખ લુછી જતી હતી. દર વખત તેણીનાં માસા માસી તેણીનાં નવા સારા સુખ જોતાં, કે જે સુખોથી અગાઉ તેઓ અનુભવ્યાં હતાં; તેણીની લાગણીઓ કાંઈ બહાર ભણુકાર ચલકી નીકળે તેવી ન હતી. તે સોપતાં ધણી વખત થતો હતો, પણ એક વખત તે જોવા પછી તે તરફ આર અને માન દેખાવ્યા સીવાય કોઈથી રહેવાનું ન હતું. તેવણનાં દરેક હાકરોએ ભગપણમાં તેઓને ઉધારવાની મેહનતનો ખદ્દો ભરી દીધો હતો. પણ સુખે તે તેવણ આશા રાખતાં હતાં તે કરતાં પણ ધણી વધુ બંદો આજો હતો, અને આ પ્રમાણે મા-

મલેશવરના નાના બંગલામાં મરચતાં કુટુંબમાં દરેક જણ આકેકને સુખી કરવાની કોરોશ કરી પોતે પણ સુખી થવું હતું. તેઓના એકાંતવાસમાં તેઓનો વાહાલો હોખી નેઓને માફ આવી તેઓનો તેરફો વખત ફરજી કરતો, પણ તેઓના આ એકાંત કસાકે તેઓની શેજની ફરજને કરી પણ આડે આવતા ન હતા.

કેમસે જોરોશની એક બે દહાડામાં લાંબા આવવાની વંકી હતી. મનચેરશા દીનપાઈએ તેઓની સાથે તેદમીનાને લાવવાનું પણ કાલાવાસાભવે તેડે 'મોક્ષ્યુ' હતું, અને તે તેણીએ કમુલ કર્યું હતું. તેદમીના અને જાંદગીર વચ્ચે તેઓના આરને લગતી ખાનગી વાત થઈ હતી, પણ હજી સુધી તેઓએ બહાર ક્યું ન હતું. જાંદગીર પોતાના બાણીનું દુઃખ જણી લુછી ગયો ન હતો, અને તે વેળા તેદમીનાની દીસસોથ તેમ ધણીજ આવકારવાયક થઈ પડી હતી. પણ જ્યાં સુધી તેનાં હોડમાં પડેલો હોડો જમન સેફર પણ રજા નહીં, લાંબો વેર પોતાના છપ્પ કરતાં પણ વાહાલી ફી સાથે પરચુવાને તે રાજ ન હતો.

જાંદગીરે અલખત પોતાનાં માખાપ અને કુટુંબને તો પોતાના ખાર વીરે જણાવ્યું હતું, અને પોતાની નથી વહેને જોવા મનચેરશાહ, દીનપાઈ ઉત્તમશીથી વાર જોતાં હતાં. "મનચેરશા, આજે જે એક નવચુવા જેવી ખજાર સાંભળી હું" જે જોરડામાં તેવણ અને સુલ જોડાં હતાં લાંબા મનચેરશાને ઘણા થતા જોઈ દીનપાઈ બોધ્યાં. આપણું બધું પંચમની આવે છે અને આજે સહવારે મને કાગજ લખી એક સારું જેવું ધર આપણી નજરીક શોધી કહાડવાને જણાવ્યું છે. તેણીનાં માસીને જોડે ધણી સીક પડી જઈ અતે સુચરી ગયો, તેથીજ તેણીએ આસાર વેર મારી હપર કાગજ લખ્યું ન હતું. ગરીબ ખીચારો, કાંઈ કેટલાં વરસ વધાં તળીવતથી લાડી મંગો હતો, અને અતે મોતે તેનો છુટકો કોપો તે સાર.

બધું જણે છે કે તેવણ સાંત મન, અને તેવણની બે છોકરીઓ બાળછતાં હાથમાં સુખી રહેશે જોવાં સતોથી દીસે ખરણ પામ્યા હતા; કે તેણીએ બનતું કરી પોતાનાં માસીના દીકરા—ની દીકરીઓને ખાર મેળવવામાં ફેલે મેળવી

હતી, અને તેવણે મરતી વખત હેમ્મે તેણીના તે માટે અતીવ્ય ઉપકાર માન્યો હતો, કે જે મોસોથી તેણીને ઘણો દીસારો ઉપજવો હતો.

“તેમાં કાંઈય શક નથી, ન્હાઈજ એવા ઉમદા ખવાસનાં છે કે પોતાનાં માસીનાં છોકરાની મા વગરની છોકરીઓનાં મીઠા થઈ પડવામાંનું પહેલે તો તેવણેને ઘણો દીસારો મળ્યો હતો. હું ખુશી છું હવે, કે મારી અગમચેતી ખોટી પડી છે, અને તેણી તેની બાપડી થઈ નથી.”

“માસાઈ, ત્યારે તમે એમ અગાઉ ધારતા હતા ખરા ?” શુભે અજબ ધર્મને યુક્ત્યું.

“હું ધારતો હતો કે તેણીનાં માસીનો છોકરો—અને તેણી તેને માટે ખાર ધરાવે છે તે શોધી કઢાડશે, અને તેનું તેણી તરફનું માન બાકીની ધીજ કરશે. પણ મારે કયુષ કરવું નેહ્યે કે હમણા જે છે તેજ સાદું છે; વળી તેનાં છોકરાંએ પણ તેણીને મગાઈ મા ધાર્યા વગર પોતાના બાપડી બેઠેન અને પોતાની કુદ તરીકે વધારે આદરો. પણ મારી અગમચેતી માટે, શુભા, તેં એટલીજમી અગમચી કાંપ બતાવી ? શું તેઓ પરણ્યે તે કાંઈ નહીં બનવા જેવું હતું.”

“નહીં, નહીં બનવા જેવું નહીં; પણ હું નહીં ધારતી. હતી કે જે વખત ન્હાઈજ પોતાનાં માસીનાં છોકરાને તેની વાહાલી બાપડીનાં મરણ માટે દીસારો દેવાં મંગતાં હતાં, તે વખત તેવણે પોતાનો ખાર બદલ નજારી દે. હું તો ધારું છું કે તેવણે અગાઉ કરતાં પણ વધારે છુપાવવાની કોશિષ કીધી હતી. વળી—જો તેણીને બચપણથી પોતાની બેઠેન દાખલ જોતા આપ્તથી મોટાપણે બીજી રીતે નેહ શકે નહીં.”

“શુભ, માણસાઈ દીઠ પારખવામાં તું ઘણી ચતુર લાગે છે !” તેણીના માસા હસીને બોલ્યા, પણ ત્યારે તું શું એમ કહેવા મંગિ છે કે મામા માસીનાં, મા કાકા કુદનાં અકે-કને માડી નહીં શકે ?”

શુભે પોતાનું મોઢું વધારે નીચું કર્યું, કારણ કે તેણીને લાગ્યું કે તેણીનાં મોઢાં પર રતારા ચડી તેણીની ચાડી ખાઈ આપવા માંગતો હતો, અને ઉપર નેહવા વગર, સાંત અવાજને જવાબ દીધો :

“એવો ખાર હોય છે, અને રહી શકે છે, તેનો ન્હાઈજ એક તાગે પુરાવો છે—કદાચ ધણું ખરું તેવો ખાર સ્ત્રીનાં દીઠમાં રહે છે, પુરોમાં કદાચ ન હોય છે, સ્ત્રીમાં કે તેઓ પુદન અકેકથી જુદાં ઉધમાં હોય.”

“હું ધારું છું કે, શુભ તું ખરી છે” તેણીનાં માસી બોલ્યાં. “ન્હાઈજ કોઈની કદાહો તેણીનાં માસીનાં છોકરા સાથે પરણશે એમ હું કહી પણ તારા માસા માફક ધારતી હતી નહીં.”

“માસાઈ, જે એવી આગાહી હું પડેમેથી કરતો તો તમે મને શું કહેતે ?” શુભે સેહજ પકાઈમાં દેખાવથી બોલી. “કે તું મને ધાંધ છોડે તેવી શાંત શુદ્ધને બદલે અમારી વીરાત્ત જેવી કસીત છોકરી છે. પણ હવે મારેકરી એક કારે મુકી, મારી શુભ, મારે કહેવું નેહ્યે કે હું આજે તારા દીઠ તપાસવાના વીચારથી આ ચોરમાંનાં દાખલ થયો છું.”

મારું ?” તેણી અજબમીત્તવા સાદે શીકી થઈ જઈ બોલી. “તમે શું કહેવા માંગો છો ?”

“એટલું કહેવા માંડું છું કે મારા દોરત મનચેરવા કંઠાકટરનો છોકરો અરેદેશર, કે જે આપણી મુળમીની મુનીવરસીડીને કુતેહગંદ એમ. એ. ઉપાંત લગડનો એમ. ડી. છે, તેણે તારા હાથની માંગણી કરી છે. તારા હાથની તારી પોતા પાસે માંગણી કરવા તેને મેં મોડી ખુશી સાથે રત્ન આપી છે, અને મને જરા પણ શક નથી કે તારાં મારી પણ તેમાં ખુશી થશે, કારણકે છોકરો ફક્ત પૈસા-વાજો અને ધણેજ સીમેસો છે એટલું જ નહીં, પણ ઘણીજ સારી માલમલણનો છે. એટલીજમી ગભરાઈ ના જ; મેં તેને અગાઉથી કહ્યું છે કે, તારી પોતાની રત્ન લીધા વગર હું વાત આગળ વધવા દઈશ નહીં.”

“ત્યારે મારા વહાલા માસાઈ, જે વાત આગળ વધવા દેતા નથી.” શુભે ઘણાજ કાલાવાસામાં દેખાવે એજન રખાડીની કહ્યું. “મારે માટેનાં કાકટર અરેદેશનાં મારાં મત માટે હું તેવણનો ઘણો ઉપકાર માંડું છું, પણ અરેખર હું તેવણની માંગણી સ્વીકારી શકતી નથી. કાંઈની ઉત્તેજણ આપી તેની આશા વધવા દેતા ના, કારણકે તેનો મીરાસીમાંનું છેડા આવવાનો.”

“શુભ, આ સ્ત્રીની મારી પસંદગી હું ફેરવી શકતો નથી, કારણકે છોકરી મણી મળતો છે. એના જેવા યોગજ જવાનો દરો, કે જેની સાથે મારાં કુટુંબમાંનાં દાખલે જોડાવવાં જોવાને હું ઈચ્છતો હોતું. એકદમજ શું કામ તેનું ચાંબળવાને તું ના પાડે છે ? હું કયુષ કરું છું કે તેની પર ખાર કરવા જેટલો તું તેને ઓલખતી નહીં હોય, તોપણ હું ખરું કહું છું કે જેમ તું તેને વધુ પીછાણશે, તેમ તું તેનામાં ખાર કરવા અને માન આપવા લાયક વધુ જશે.”

“મારા વહાલા માસાઈ, તે વીધે મને કાંઈપણ શક નથી. મીઠું અરેદેશર જેવા યોગજ જવાનો હશે કે જેને હું તેના જેટલું માન આપતી હોઉં અને તેના હાથની માંગણી ના પાડી, તેની દોરતી પણ ખોલવા માટે હું ઘણી દલગીર થઈશ.”

“પણ શુભ, તેને પોતાનેજ મોટે કાંમ નહીં તું તેનું બેલવું સાંભળે. શુભ, હું નહીં ધારતો કે તું પૈલી કસીત કદાહી કસીતી મારી કુદી ઓલખાણમાં હું નેહ શકી છું કે, એક નમુનેદાર વર થવાના તેવણમાં ફરકે શુભ છે. હું તેવણમાં કાંઈપણ ખોટી મીઠું નેહ શકતી નથી. પણ—”

“પણ શું મારી વાહાલી બાણુ ? ખરેખર તારાં મારી અને મારી આગળ જે હોય તે બોલે બોલે બોલવાને તું અચકાતી તો નહીં હોય ?”

“નંદી માસાજી, પણ પરજીવાની મારી મરજી નથી. એ સીવાય વધુ કંઈવાનું કાંઈ નથી, કે પરજીવાથી મને જેટલું સુખ ઉપજે તે કરતાં મારાં માસા મામીને છોડી જવાનું મને વધારે દુઃખ સાચ.”

“કાચ શુભ, તારી આખી જીવાન છ’લગી શું” હમારી પર વેરી નાખવા માગે છે કે? થોડા વખતમાં હમેા ખેડ જીજી સીરાડાઈ વરડાંઓ યદ જીજી, અને શું તારી જીવાની અંગેને દીલસો આપવા, અને સુખી રાખવામાંનું તું કાઠી નાખવા માગે છે કે? મારી વાહલી દીકરી, હજી વીચાર કર કે, જીવાન અરદેશરની બાપડી તરીકે તુને આ દુનિયામાં કેટલું બધું સુખ મળશે. દીનબાઈ, તું કાંઈ બોલતી નથી? કેમ, તું નથી ધારતી કે આપણી નરમાસવાસી શુભ અરદેશરની બાપડી યદ ઘણી સુખી થશે?”

“મારા વાહલા ઘણી, તેણી જો આપણી સાથેજ રહેવા ઇચ્છતી હોય તો તેમ નહીં બને.” દીનબાઈ અસરકારક સાદે બોલ્યાં. તેવજી આટલો વખત નહીં બોલ્યાં તેવું કારણ એજ કે, તેવજી શુભને મેદરા તપાસતાં હતો. પણ હંમણા તેવજીના બોલવાની દય એવી હતી કે શુભ વધુ વખત હસવાને દેખાવ રાખી શકી નહીં, અને તેણીની આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં. ઘણી ઉઠી તેણી પોતાનાં માસી આગળ ગઇ, અને તેવજીનાં ખખાંપર પોતાનું મોઢું છુપાવી બોલી:

“અરે, અરે, મને તમારી આગળથી જીવાની ફરજ પાડતાં ના. હું અહીંજ સુખી છોકું. પણ કેરે હું એવી એવી તો દુઃખી પડ્યા. હું કશુંજ કરજી કે અરદેશર કંઠાકટર વર દાખલ બધી રીતે સારા છે; ને છોકરી તેનો ખાર પાછો વાળી શકે, તે ઘણીજ આપવાન ગણારી બેઠએ, પણ હું નહીં, હું કે જે તેને કાંઈ પણ આપી શકતી નથી.”

તેણી એકદમ અચકી ગઇ, તેણીના ગાલ લાલ થઈ આવ્યા હતા, અને ડચડાંઓથી તેણીને સાદ ઝુંગળાઈ ગયો હતો.

દીનબાઈએ શુભે મોટે તેણીને પોતાની છાતીએ દાખી, જ્યારે મનચેરશા તેણી તરફ અજાણ્યથી બેઠ બોલ્યા:

“મારી વાહલી દીકરી, સારે શું તે તારા ખાર કાઢને આપી દીધો છે?” તેવજી ખાર અને નરમાસબરી રીતે બોલ્યા: “પણ મારી શુભ, તે મારે આટલીબધી દલગીરી કેવી? તું શું એમ તો નહીં ધારતી હોય કે તારી પસંદગીના વર સાથે પરજીવાની અંગે તુને રંગ નહીં આવ્યો? સારે મારી શુભ, જે હોય તે અચકાયા વગર બોલી દે. એવો તે કાણ છે કે જેણે તારા છુપે ખાર મેળવ્યો છે, અને જેને ખાતર તું બીજી બધી માંગણીઓ ના પાડે છે.”

શુભે પોતાનું મોઢું ઢાંક્યું, અને દલગીર મેદરે પોતાના માસા તરફ બોલ્યું.

“એ મારા ખાર મરી ગયલાને આપ્યો છે.” તેણીએ પોતાનાં માસીના હાથ હાથમાં ધરીને કહ્યું, અને પછી જલદીથી ઉભેડું: “અરે, મારી નજાબાઈ મારે મને દેખેકો આ-

વતાં ના. હું ધારતી હતી કે મારા જરમ કદી મારા હાથે બહાર નીકળશે નહીં. પણ હવે તે મને છુપાવેલો શું કામ બેઠએ? મરી ગયલાં માણસને ચાહવામાં કાંઈ પણ પાપ નથી; તો બેઠે તે જીવે. હવે તો કદી મારી આ લાગણી બહાર આવત નહીં, અને તેની પસંદગીની બાપડી સાથે તેને પરજીવો બેઠું હું પણ સુખી થતો. અરે, જે ફક્ત મને બેઠેન તરીકેજ જોતાં હતા, તેને ચાહવા માટે મને બદલામ કરતાં ના. આ દુનિયામાં કોઈ નહીં કહી શકશે, કે તે મારી લાગણી દાખી નાખવાને મેં કેટલી બધી કાશેશો કરી હતી. તે અંગે છે, પણ હોમી સાથે મારાં દીલ પણ લઈ ગયો છે, અને હવે બીજાને હમ હું મારા હાથ આપી શકું?”

“હોમી!” મનચેરશા દીનબાઈ એકદમ બોલી ઉઠ્યાં અને શુભે પોતાનું શરમથી લાલ યદ આવેલું મોઢું તેઓથી છુપાવવા સારે પછાડે ફેરવી નાંખ્યું. એક વળ વેર તેઓ સુખ રહ્યાં, અને પછી દીનબાઈએ તે ઉશકેરાઈ આવેલી છોકરીને પોતાની મોઢમાં દાખી, ઘણાજ ખાર અને માયાબની સાદે બોલ્યાં. “મારી ગરીબ, ગરીબ શુભ!” અને તેણીની આંખોમાં આંસુઓ આવી ગયાં. મનચેરશાએ બેઠ તરફ ઘણી ઉશકેરાઈ આવેલી લાગણી સાથે બોલ્યું; તેવજીને ગઇ જુવરી સંધળી માદ આવી ગઇ, અને તેવજીની બાજુએ કેટલું બધું પોતાનાં માસીના દીકરાને ચાહવામાં ખમ્બું હશે, તેનો તેવજીને કાંઈ ખ્યાલ આવ્યો અને તે પણ કેવી રીતે? કાંઈ પણ બોલ્યા, ફરમાદ કરી વગર, કે જાહેને તે મારે શાક જીવ નહીં તેમ. જ્યારે તેણી પોતાનાં માસા મારીને દોમાસે આપવાની કાશેશ કરતી હતી, સારે તેણીનું પોતાનું જીગર દુઃખથી વીધાઈ જતું હતું. જે વખતે મેદરીને તેણીનાં બાપના કુંદરમાંથી ગમાવવા તેણી હોમીને આટલોબધો ઉશકેરતી હતી, તે વખતે તેણીની પોતાની લાગણીઓ કેહી હોતી જોઈએ? હા, ખરેખરજ તેણી ચાહતી હતી. સાચા, નીકાંબ, જોખાખા પારથી ચાહતી હતી; મનચેરશાનાં મનપર આ સંપળા વીચારે કરતાં ઘણી અસર યદ. તેવજી પોતાની બાજુએ એકદમ પોતાની છાતીએ દાખી તેણીના આંસુથી ભરેલા માસાપર કાસ કરી, અને દીનબાઈના હાથમાં પાછી તેણીને મુકી ચોરડો છોડી માસી ગયા.

પોતાના વરતા જેવાજ વીચારે દીનબાઈનાં મનમાં પણ આવ્યા હતા; પણ આ વીચારો સાથે, સચ્ચાઈ તરફ આવેલો બધો વખત આંધળાપણું દેખાડવા માટે પોતાને કપકો આપતાં હતાં. તેણીએ પોતાનો ખાર ફક્તમને આપ્યો હોય એવો પેહલે તેવજીને વીચાર આવ્યો હતો, પણ કાંચે મરી તેણીએ હોમીને આપ્યો હોય; તે પણ પેહલાના નેટલુંજ જનવા જોગ હતું. હવેજ તેવજીને સમજ પડી કે, જે દહાડે હોમીનું મેદરી સાથનું અદરાવાનું બહેર કરવામાં આવ્યું સારે શું કામ તેણી ઉશકેરાઈ ગઇ હતી. અને તેપણ આ સજીવ છતાં તેવજીને ખુશાલ રાખવા તેણી

પોતાનું દુઃખ કેટલું બધું ભૂલી જવાની કોશિશ કરતી હતી. પછી આ વીચારથીજ તેણી તેવણને વધારે વાદાવી યર્ષ પડી ન હતી. તેવણના વાદાના દીકરાને ખાતર તેણી બીજાં કાંઈપણ સાથ પરણવા ના પાડતી હતી; તેની તરફના ખારને ખાતર તેણી બીજાંનો ખાર કચુક કરવા ના પાડતી હતી. અને આ વીચાર શું એક વાદાથી હેતવંતી માતાને દીવાસાભંગ નહીં લાગે! અને તેવણ અને તેવણની બા-ભણની વચ્ચેના ખારનો ગાંઠ વધારે મજબુત થાય તેમાં કાંઈ અજબ થવા જેવું છે?

કેટલોક વખત વેર મારી બાણેજ સુખજ ભેસી રહ્યાં. યુવતી આંખોમાંથી આંસુઓની ધારો તેણીની માથીની છાતીપર પડતી હતી. પછી તેવણે તે અટકાવવાની કાંઈપણ કોશિશ કરી નહીં, કારણકે તેવણને ખબર હતી કે, આંસુઓ કેટલાં દીવાસાભંગ્યં હતાં. યુવતી મગજપરથી પછી એક બાર ઓછા થયો; હવે તેણીનાં માસા માસીથી તેણીને કાંઈપણ છુપાવવાનું રહ્યું હતું નહીં. તેઓ હવે જાણતાં હતાં કે મગજના ખાલી ફાંદાથીજ તેણી કાંઈ બીજાં સાથ પરણવાને ના પાડતી હતી નહીં. ઉપરાંત દીવસ પડી કાંઈ પછી વખતે તેણીનાં મારી માસાએ તેણીને પરણાવવાની વાત કાઢી નહીં.

એક બે દહાડામાં કેખશર, ખોરશેદ મામશેશવર આવી પહોંતાં, પછી તેઓની આ મુકામત તદ્દન ખુશાક હતી નહીં. હોમીનાં મરણ પછી ખોરશેદે પેદલીજ વખત પોતાનાં માત પીતાને જોયાં હતાં, અને આકેકને મસતાં સથળોને પોતાનું દુઃખ યાદ આવી ગયું, પછી દરેકે શાંત રહેવાની કોશિશ કરી.

તેહમીનાંને જોઈ દીનબાઈ ઘણું ખુશ થયાં. તેણી ધ-જીજી શરમાલ અને નરમાસવાસા દેખાવતી હતી, અને યોગ વખતમાં પોતાના શાંત સ્વભાવથી સર્વેને માનીતી યર્ષ પડી. તેણી દીનબાઈની બેઠલી હોમજનાં ખાનદાનની એકલીજ બાકી રહેલી સગી હતી, અને જાંદગીરનાં તેણી સામનાં લગ્નથીજ બેઠલીહોમજ અને મરજાતું ખાનદાન વધારે ઘણા સંબંધથી જોડાશે એ વીચારથી તેવણને ઘણું ખુશાલી ઉપજ. બેઠલી હોમજનાં ખાનદાનને કાંઈ છેકરો વારસ તે કુટુંબને વધારો કરવા રહેશે નહીં હતાં તે માટે તેવણ અવાર નવાર દુઃખી થતાં હતાં, કારણકે પોતાનાં બચપણમાં તેવણને બાઈ કુટુંબની કેટલી બધી આખર વધારશે તે માટે તેવણે મોટા મોટા વીચારો કર્યા હતા. દીનબાઈમાં કાંઈ કુટુંબને લગતી ઘણી મગરરી ન હતી, પછી તેવણના ઉપકા વીચારો તેવણના બાઈ તરફના ખાર સાથ ઘણા ખરા જોડાવણા હતા.

ક્રિસ્તમસને ટાંકણે તેઓનાં કુટુંબના દોસ્ત મીઠું પેસતનજી પછી મામશેશવર યોગ દહાડા રહેવા આવ્યા હતા, અને તેવણની હાજરીથી તેઓ ધારતાં હતાં તે કરતાં વધારે ખુશાલીમાં દહાડા પસાર થવા લાગ્યા. પેસતનજી

દીનબાઈનાં કુટુંબના બધું ઇત્તનારા હતા. હોમીનાં મરણથી તેવણને ઘણું દુઃખ ઉપજ્યું હતું, અને જાનને અકસમાત, તથા તેની બગી જવાની વાત તેવણ ધણે સર લઈ સાંભળતા હતા. મનચેરના, જે બહાદુરીથી યુવે પોતાના બાઈને લખતી ખબર સાંભળી હતી તે વીગે પછી પેસતનજી આજળ બોલ્યા, અને તે માટેનો પોતાનો અતી સારો વીચાર છુપાવી, મીઠું પેસતનજીએ ફક્ત મથકેરીમાં, કહ્યું કે તેણીએ પછી પોતાના બાપ, અને બાઈની માફક કાંઈ લશકરી ગોઠરીમાં જોડાવું જોઈએ.

દેખીનાં મરણથી મરજાત હાજના જીવાન પારસના ખવાસપર દમેશની અમર યર્ષ હતી. તે કાંઈ બહારથી દશ-મીર જણાતો ન હતો, પછી તેનું દમેશનું મસ્તી તેણા સદાનું જીવું રહ્યું હતું; અમાઉના જેવો ગરબડો જવાન હવે તે વધુ વખત રહેશે ન હતો. તેના મેકરા પર શાંત રીતને કેકાય વધુ દોસ્તો હતા, અને અમાઉ કરતાં પોતાનાં માખાપ પર તે અલંકાર હેત કરતો હતો. તે દમેશ તેઓને આહતા, અને સુખી કરવા ઇત્તતો; દેખીનાં પોતાનો પછી પોતાનાં માખાપ તરફનો ખાર કરતાં વધારે ચડે નહીં. પછી હવે તે ખાર તે જીહીજી રીતે દેખાડતો હતો. ખુશાક અને રમુજી તો તે હજી હતોજ, પછી તેનું મોટે સાદનું હસવાનું, જે મરજાત હાજને અસ-લના વખતમાં અવારનવાર ધુભાવું, તે દમેશનું જીવું રહ્યું હતું. જાણે કે વાદાસા બીજાં મોટે હરતા રમતાં, ખુશાક, મથકેરા, મસતાન જાંદગીર મરજાતને શાંત અને મજીર માણસમાં ફેરવી નાખ્યો હતો. તેનાં કુટુંબને તે દહારે દહારે હોમી જેવો વધારે થતો જતો હોય તેમ લાગતો હતો, અને તેથી તેઓને તે વધારે વાદાલો યર્ષ પડ્યો હતો, અને તેજ પ્રમાણે તેહમીનાં બેઠલી હોમજનો પછી તેના આ ફેરફારથી તેની તરફનો ખાર વધારે અને જોખમી બન્યો હતો.

જાણને આવવાને હવે યોગજ દહાડા બાકી હતા, અને મીઠું પેસતનજી કહેતા કે તેવણના બહાદુર છેકરોના બ-ચવાનારને જ્યાં તમક તેવણ જોશે નહીં ત્યાં વેર તેવણને કસાવ લગાવના નહીં. સરજનના સોસી, તેવણ આ નામ કાંઈપણ દહાડો સાંભળ્યું ન હતું, અને તેવણની ખાતરી હતી કે જવાનીમાં તેવણે તેને કદી પછી જોયો હતા નહીં. “મને તે જોવપે છે, મારી સાથ તે ઈમિતઝ એકજ રડીમરમાં મળે હતા એમ તેની કહેવાની મતલબ શું?”

“બાઈ સાહેબ યુગ્યાનું, મારે માનતાં હોયો તો માનજો કે એવજી કોઈ જગ્યાએ કમારા છે.” તેવણ હસીને અવાર નવાર યુગને કહેતા, અને તેવણની ઉમદા યાદાસ્ત શકતી પર શકે લઈ જવા માટે, તેણી પર વેર લેવાને સો-મક ખાતા; કારણકે તેણીએ એક દહાડો કહ્યું કે, ઈ-મલઝ જવાને તેવણને ઘણું વરસ થય્યાં હોવાથી, કદાચ બનવા જેવું છે કે તેવણ પોતાના જવાન સાથીનું નામ પછી

હુલી ગયા હોય. અને મીઠું પેસતનજી પાછો ઉતરે હતા કે ધણી વરસની ગોઝામગીરીથી કદાચ તે બીચારાનું મગજ ખીસી બધું, જેથી પણ પહેલું પારસી નામ સાંભળે તે તેમણે આલખતો હતો હોવા નોંધ્યે એવું તે ધારતા હશે !

“કાંઈ નહીં ગુજ, તે બીચારાને ગોઝામગીરી ખખવી પડી છે, અને તેથી તેને આપણે ઠગારા તરીકે ગણીશું નહીં.” અને અતે પેલા ઠગારાને બેઠાની પેસતનજીની આશા પુરી પડી.

એક દહાડા તેવણ ખોરશેદના છુયા સોરાબને પોતાના ખોલા પર બેસાડી રમાડતા હતા, અને ગુજ ખોરશેદની છ મહીનાની બુચીને કેડ પર લઈ એમ તેમ ફરતી હતી.

“ગુજ, મેહેરને મારા હાથમાં આપ” કેખશર દેખડતા ખુશાલ દેખાવે આરમમાં દાખલ થઈ બોલ્યા. એક મીનીટમાં તમને કોઈ બીજાને ફીસ કરવાનું મક્કશે. અને જેમ તું દલગીરી શાંતપણથી ખખી શકે છે તેમ ખુશાલી ખખી શકતી ન હોય ને. મને મારી નાની મેહેરનાં દાડકાં પાસમાં માટે બીઠવું બેઠ્યો.”

“કેખશર, તમે શું બકા છો તે મને સમજ પડતી નથી. તમે મારી બુચીને મારા હાથમાંથી લેશો નહીં, સીધામ કે તેનું તમે મને પુરતું કારણ આપો.”

“હું એમ બકું છું કે, જો જાજ અલ્લાર આગમચને અંદીયાં નહીં આવ્યો હોય તો પાંચ મીનીટમાં આવશે. હા, ગુજ, હવે તું મેહેરને આપી દેશો. ચાલો, ચાલો મારી પાસનાં બાનું” અને તે જુવાન બાપે ગુજના ડુગ્ગતા હાથોમાંથી પોતાનાં નાની બાળકને લઈ તેણીની અલંકૃત ખુશાલી વચ્ચે તેને હવામાં ઉછાળ્યું.

બીજીજ બે જાજ આરમમાં દાખલ થઈ પોતાની બેઠ ને ગળે વળગી પડ્યો. આ પણ ઘણી ઉંઝરનારી હતી. કારણ કે હવે ગુજને ખરેખર લાગુ કે તે લાંબી સફરથી પાછો ફર્યો ન હતો, પણ મેતાનું મોઢાંમાંથી પાછો આવ્યો હતો, જવાન સરખાને પોતાની બેઠને પોતાના હાથોમાંથી છોડી, નહીં દાખી સકાય તેવી લાગણીઓથી ગોરડાની આસપાસ બેઠું. જે સવેને તે ચાહતો હતો તેઓ લાં દતાં નહીં. પીરિગની ગોરડાનીથી તેને ઘણું લાગુ નહીં, પણ હોખી-અરે તેનો નરમાસભવ્ય અવાજ આટલાં બધાંની વચ્ચે તેણે સાંભળ્યો નહીં. તેણે પોતાનાં મારાને સદંતર કાળા, શીકના પોશાકમાં બેઠાં. તેવણ તેને ઘણું શીકાં, અને પોતાનાં થઇ ગયેલાં લાગાં, અને આ જુવાન માણસ વધુ વખત ચોખી શક્યો નહીં. તે પોતાનાં મારાને એકદમ વળગી પડ્યો.

મનમેરશા જાજથી તેઓ આગળ ગયા. “આપણા વાહોલા હોખી સૂખી થયા છે.” તેવણે જાજના હાથ પોતાના હાથમાં ખાચી દીધવીને ગંભીર સાદે કહ્યું. “જાજ, આપણે હમણાં દુખી થઈ ન લેશો. પણ તે ખોલા કે જેણે મારા હોખીને લઈ લીધો છે, તે ખોલાએ પોતાની મામાભવ્યો હાથ બહાર કહાડી તું બેઠાઓ તે માટે ખુશ થવું બેઠ્યો. મારા જાજ, તુંને પણ કદાચ અમેએ ખોલાયો

હતો. દીનું, મારી વાહાલી દીનું, ફક્ત હમણાંનાંજ સુખનો તું વીચાર કર.”

તેવણના અસરકારક બોલોથી બે જણ પર અસર થઈ, અને પોતાનાં મારાનાં કપાળ પર ઘણીજ ખારબરી ફીસ કરી તે લાંબી તરત નજીક ઉભેલા પેસતનજીને ખખવાં ગયો, અને તેવણ સાથે બે ચાર બોલ વાત કરી પોતાનાં કુટુંબનાં બીજાંઓને હમણાંની માફક ખારબરી રીતે મળ્યા.

આ ઉપલા દેખાવને એક જણ-યુગે મોહડે, કોઈ નહીં બેથ તેમ બેઠું હતું. દરેક જણ જાજનાં એટલાં તો યુદાઈ ગયાં હતાં, કે તેઓને કોઈ પરાયાનો વીચાર આવ્યો નહીં. પણ તે પરાયો માણસ પોતાની આસપાસ અને મુખ્ય કરી એવી તો લાગણીથી બેઠો હતો, કે તેનામાં બોલવાની કે હીલચાલની શક્તિ ગુમ થઈ હોય તેવું તેને લાગ્યું. વખતે કાંઈ દીનબાઈમાં ઝાઝો ફેરફાર થયો નહીં હતો, તેવણે દુઃખ, દલગીરી, બધું શાંત રીતે ખખ્યું હતું. સોશીએ તેવણ તરફ બેઠું અને મુશકેળોથી તેવણને જાળે વળગી, તે જાણુ હતો તે જાણુવતાં પોતાને અટકાવી શક્યો ? તેણે તેણીની આસપાસનાં બીજાં કુટુંબને બેઠું-તેઓ તેણીનાં છોકરાં હતાં-અને તોપણ તેઓને મનસે તે મરી ખખ્યો જેવો હતો અને હવે શું તેણી તેને યાદ રાખશે.

જાજને એકદમ પોતાનો દોસ્ત યાદ આવી ગયો, અને આટલો વખત તેની તરફ બેઠેરકારી દેખડાયા માટે પસ્તાવો દેખાડી તેનાં કુટુંબનાં સપળાંનું સરજનન સોસી તરફ ખ્યાન બેઠું. મનમેરશા તથા દીનબાઈ પણ બીજાંઓ સાથે આ પરાયા મંદસ્થને આપકાર આપવા ગયાં. તેણી પોતાના ગાણુજની હાંદગી બચાવવા અને ભાર પછી, તેની સજાજ લેવા માટે તેનો ઉપકાર માન્યો, અને જ્યારે દીનબાઈએ તેને કહ્યું ભારે સોસી એકદમ એકસો તો શીકો થઈ ગયો કે જાજ સમજ્યો કે તે માકરી આવ્યો પડી ગયો હશે, અને ઉરત વેળા તેને પોતાના આરમમાં જવાની બલાગણુ કરી.

“મેં પછી વરસે મારી કાખનાં માણસને મોટે માયાળુ સાદ સમજ્યો છે, લાંબે વખતે મેં પારસી કુટુંબને બેઠું છે, અને મારા જવાન દોસ્ત તેઓને એકદમ છોડી જવાને મને ફરમાવશે ?” સોસી કાલાવાસાભવ્ય સાદ સાથે જાજનાં ખખાં પર હાથ મુકી બોલ્યા અને તે દલગીરીભવ્ય સાથે દીનબાઈનાં પેટમાં કાંઈ યુધાઈ આવ્યું.

“નહીં, કદી નહીં, કદી નહીં.” જાજ ખુશાલ સાહે બેઠો. “મીઠું પેસતનજી, મારાં વાહાલાં મારીજી, તમે આ મારા ભલા દોસ્તને જાજબોલો ? એવણુ કહે છે કે એનાણુ જવાન છોકરા હતા ભારે તમે, એવું બેઠું બોલખતા હતા.”

પેસતનજીએ, સરજનન સોસીના દાખલ થવા પછી તેની પરથી પોતાની નજર ખીસાડી હતીજ નહીં, અને હવે તેવણ મેહેર ગંભીર સાદે બોલ્યા:—

“મેં કોઈ દહાડા યુધાઈમાં કે કેપે પણ સોસી નાખના પારસી જવાનનું નામ સાંભળ્યું હતું નહીં, પણ આ મેહેર

મેં કોઈ દહાડાં જોયસો હોય તેવો લાગે છે. માફ કરજો સાહેબ, પણ હમેશાં તમારું નામ એનું હતું ?”

“મીઠું પેસતનજી, હું બાળુ છું” સ્વાં સુધી, હું બચ્ચું હતો ત્યારનું, પણ કદાચ હું તમને એમ કહીશ કે હું તમારી સાથેજ ઈંગલંડ ગયો હતો, તો કદાચ તમારી ખાતી થશે. શું સ્ટીમર પર અને ઈંગલંડમાં એક છોકરા એવો નહીં હતો કે જે ગમે એવો નાલાયક છતાં, તેના જેવા થવાને તે વખત ઈંગલંડમાં વસતા ધણીક પારસી જવાનોને તમે બલામણુ કરતા હતા, અને જે છોકરાને તમારા દીકરા માફક તમે ચાહતા હતા ? એક વેળાએ જ્યારે તેણે દર્બારમાં હુખી મરતા પારસી છોકરાને બચાવ્યો ત્યારે હું તેની સાથેજ હતો. તે વેળા તમે તેની કંટલી બધી તારીફ કરી હતી, તે શું તમે ભૂલી ગયા, મીઠું પેસતનજી ?”

“નહી, પેસતનજીએ ઉત્કટથી જવાબ દીધો. તે દહાડાં હું ભૂલી ગયો નથી કે જ્યારે મારા સોરાયે ઉપજું બહાર અને માયાજી કામ કરું” હતું. પણ એવાં તો કામો તેણે ધણીખી વખત કર્યાં હશે.”

“અને તમે કહેતા હતા કે, યોગ્ય વખતમાં તે ધણી પંકાઇ જશે; કે સોરાયથી બેઠલી હોમજીનું કુટુંબ એટલું તો દીપી નીકળશે કે જેમ કોઈપણ પારસી કુટુંબ ચલુ નહીં હોય.”

મીઠું પેસતનજીએ આ અંગણુ અદરથ તરફ વધતી જતી અન્યબીથી જોયું.

“સોરાય ? બેઠલી હોમજી ! ત્યારે તો સરજપન સોસી, તમે મારા બાઇને ઓળખતા હતા.” દીનજીભાઈએ બોલ્યું “ધણું ધણું વરસો પસાર થઇ ગયાં છે, તેમણે મને કહ્યું કે છેલ્લા તેવણને તમે ક્યાં જોયા હતા ?”

“બાઇ, જે સ્ટીમરમાં તેવણ ગયા હતા, તેમાં હું પણ હતો.” તે ધીરા અન્ય જવા આપ્યો બોલ્યો, કારણકે તે મહા મુશકેળીથી પોતાના જીવને શાંત રાખી શક્યો હતો. “વીશ અને છ વરસ થયાં સ્ટીમર—બાઈ છોડી મુક હતી, અને સ્વાં તેણી પાછી આવવા પામી હતી નહીં; વીશ તે છ વરસે મેં મારા બાપીકા મુલકમાં પાછો પગ મેલ્યો છે.”

“અને શું તમારા સીવાય બધા હુખી મુઆ ? શું તમે એકલાજ બચી ગયા ? સ્ટીમરના હુખી ગયા પછી તમે મારા બાઇને જોયા હતા ? દીનજીભાઈએ ગજરાપકા સાથે પુછ્યું, અને પોતે શું કરતાં હતાં તે બધા વગર તે અંગણુ અદરથમાં ખભાં પર પોતાનો પુજતો હાથ મેલ્યો. “તે પણ કદાચ તમારી સાથે બચી ગયો હોય, પણ અરે ! આટલાં બધાં વરસની ઓલામખીરી કરતાં તો મોત સાફ.”

“અફસોસ ! મારી દીનું, હજી તું” શું કામ એવી બોલી આપા રાખે છે ?” તેવણના વરનાથબહેલા સાથે બોલ્યા, કારણકે તેવણે જોયું કે, દીનજીભાઈ ઉશકેરાઇ આવ્યાં હતાં. “દીનજીભાઈ” પેસતનજી આંતરતાભાઈ સાથે બોલ્યા, “દીનજીભાઈ, મારાં બચપણના સોથી વાઢાલા દોસ્તની દીકરી,

આ મેહરા તરફ જો, જરાબર જો; શું આ મેહરાને તમે પીછાણતાં નથી ? વીશ અને છ વરસે પોતાનું કામ કર્યું છે, પણ તે એટલું બધું નથી કે તમારી આંખોએ તે ઓળખાઇ નહીં શકાય. શું આ ચક્રવર્તી બેસ્ટાબહેલી આંખો, આ ઝોળ કાલેશના હોડો તમે અચાક જોયા ન હતા ? તમે કાંઈ બોલો તે આગમન આ મેહરા તરફ જરાબર જોવો.”

“બાનું, સોરાય મેહલીહોમજી હજી જીવે છે.” તે અંગણુ અદરથ શુંગળાપકા સાથે બોલ્યો. અને આટલું બોલતાં તેણે પોતાનાં કપાળ પર પડેલા નજાબ ખાસો, જે તેના અચ દેખાવને યોડો ધણી ધુપાવતા હતા, તે ખીસાડી નાખ્યા અને તેવણ તરફ તીક્યું. આ વખતે મુરજનો આખો ચક્કાટ તેનાં મોઢાં પર પડ્યો. મનચેરશા એકંધા અને તેવણથી અન્યએથી અને પુણાક્ષીની ભુમ પકાઇ ગઈ, પણ દીનજીભાઈએ હજી પોતાની આંખો આ અંગણુ અદરથ તરફથી ખીસાડી નહીં.

“દીનું, મારી મેહરન, મારી પોતાની મેહરન, તું” મને ઓળખશે નહીં ? તું” શું એમ નહીં મારી શકશે કે સોરાય છવતો છે.” તે હકકેરાઇ આવેલે સાથે બોલ્યો.

“ઓ બોલો, આ તો સોરાય પોતે છે ?” તેવણ બોલ્યાં, અને નજદીક અડધાં બેસુધ થયાં તેના હાથમાં પડ્યાં; જોરસાથી બાઇએ મેહરને પોતાની છાતીએ દાખી. તે વખતનું મુખ કદી નહીં બનવા જેવું, અરે નહીં હોય તેવું લાગતું હતું. તે ફક્ત સુખનો સ્વપ્નનો હોય તેવું લાગતું હતું. તે આસપાસનાં ખીનખીન પારખીયા આવકાર મુશકેળીથી સાંભળી શકતો હતો. મીઠું પેસતનજીએ તેનો હાથ પોતાના હાથમાં દાખી નાખ્યો, અને બચ્ચાંની માફક રડવા લાગ્યા. તેવું બેચું ફરવું હોય તેવું તેને લાગ્યું. આસપાસની કાંઈપણ સીન તે જોઇ શક્યો નહીં. તેની પોતાની મેહરન, જેને તેણે પોતાના જોલામખીરીના વખતમાં અતીત્ય દાખી હતી, તે મેહરને હાથ તેની છાતીએ દાખી છે એ વીચાર સીવાય તેને બીજું તે વેળા કાંઈપણ મુક પડ્યું નહીં. જ્યારે તે એક નાનો મરતાન છોકરો હતો, ત્યારે તેણીની શીખામણો, તેણીના સારા બોલો તેની પર યોડીશ અસર કરતા હતા; પણ કુખના વખતમાં તે તેને દોહાસા જેવા થઇ પડ્યા હતા.

મરચંટ કુટુંબનાં છોકરાંઓ ઉપરો દેખાવ અન્યબીથી જોતાં ઉભાં હતાં. કેમકે અને જનદગીર તો તરત ચેતી ગયા કે આ અંગણુ અદરથ કાણ હતો; પણ તેને ઓળખ્યાથી દીનજીભાઈ પર કેવી અસર થાય છે તે જોવા તેઓ ચોખ્ખા હતા. ત્યાર પછી સધળાં છોકરાંઓ દીનજીભાઈ, તેવણના બાઇ, મીઠું પેસતનજી અને મનચેરશાને આરગમાં એજાયાં રહેવા દઇ બહાર ગયાં.

“મારા સોરાય મામા પોતે ! હું કેવો મુજ, કેવો અખાડી કે અચાર આગમન તે હું સોધી શક્યો નહીં ?” જન આરગની બહાર જવા પછી પુરાણ સાથે બોલ્યો.

યોડા વખતમાં કુટુંબનાં બીજાંઓ શાંત પડી ગયાં, પણ સરન્થન સોસી જેને આપણે હવેથી સોરાય બેહલી હોમજી કહીશું, તેને તેમ ચતાં ઘણા વખત લાગ્યો. તેને પોતાનાં કુટુંબ માટે ઘણું સાંભળવાનું હતું. પોતાની પર ચીતેલાં હાંખ માટે ઘણું કહેવાનું હતું.

“આ બધું માફ કુટુંબ” તે લાગણી સાચ બોલ્યો. “હું કે જે પોતાને આ દુનિયામાં એખસા પડી ગયેલાં ધારતો હતો, તે એમ બોલી શકે કે હું ધારતો હતો કે આટલાં બધાં વરસ પસાર થઈ ગયેલાં હોવાથી કોઈ મને એલખશે નહીં, કોઈ મને આહરે નહીં. મારી મેહેન, અને કપડો ના આપ, આ વીચારથી મને જે હાંખ ઉપજ્યું હતું તેજ પુરતી શીક્ષા છે અને આ જે મેં સપનાને જ્ઞેયાં છે તે મનમેરસા બધાં તમારાં કે?” તે વધારે ખુશાલ આવ્યો બોલ્યો, “અરે હું ઇચ્છું કે તેઓ સપનાં મને આદે. હું તેઓને બધાંને અલાર આગમચનો એલખું છું, કારણકે જલે મારી આગળ તેઓને લગતી ઘણી વાત કરી છે, અને તેનો આપેલાં દેવાસ ખરા છે કે નહીં તે હવે જાણવા બાકી રહ્યું છે. ગરીબ બીચારો, આરોગ્ય બધો વખત સુધી તેને કમવા માટે ખરેખર હું તેના કપડાંને લાચકનો છેલો.”

“અને વાહલા સોરાય, આ નામ ધારણ કરવાનું કારણ શું?” મનમેરસાએ પુછ્યું, “જોલામગીરીની જગત જલ્યા પછી પાણું તાર નામજ કાંઈ નહીં ધારણ કરું?”

“અને સોસી તાર જલ્યા નામ હતું એમ કહેવાની તું હીમતજ કેમ કરી શકે?” મીં પેસતનજ સેહેન ધમકી બેરેલા સાહે બોલ્યા. મીં સોરાય, અસલ તમે મારા કેમલું છોડું જોલાવાની હીમત કરી શકતા ન હતા.”

દીનખાજ સેહેન હરયાં.

“અને મીં પેસતનજ, મેં તમને છેતરાયા નથી. મારી મેહેનને પુછો કે મારા બપાવા મને સોસી સીમાએ કોઈ દહાકો બીજાં નામે જોલાવતા હતા કે, અને પેસતનજ શેક, તમને પણ તે ખબર હોવી જોઈએ, તમે કેમ જુલી ગયા.”

“હા, હા, હવે મને યાદ આવે છે ખરું. હું તે તો તલનજ જુલી ગયો હતો, મારે કજીલ કરવું જોઈએ.”

“પણ તોની સોસી તમા બેહલી હોમજીનું નામ શું કામ નહીં વાપર્યું?” મનમેરસાએ પુછ્યું.

“મારા સુખે, ગેરવાજીની વીચારોને લીધે હું અજુતો ન હતો કે મારા બાવા જીવતા હતા કે નહીં, અને કદાચ તેવણે મેં બીજે વારસ કરી લીધો હોય, તો એકદમ મારે ખરે નામે અંહી દેખાવ દઈ તેનાં લીધેકાંપર હું ત્રાપ મારવા માંગતો ન હતો. વળી મને મારાં કુટુંબનાં બીજાંઓ માટે પણ જરા ખબર ન હતી. અને બીજું નામ ધારણ કરવાથી સેહલાખી તેઓને લાગતું હું સાંભળી શકીશ એમ હું ધારતો હતો.”

યોડા વખતમાં સધળાંઓ સાચ સોરાય મામાને સારં થઈ ગયાં; દરેક જણ તેવણને માહવા લાગ્યાં અને તેનું પીરોજ તથા તેણીના વરતી એલખાણ કરવાને તરફી રહ્યા, કે તેઓ પછી લાં એક બે દહાડામાં આવનાર હતાં જલ્ય દસીને કહેતો હતો કે પીરોજનાં આવ્યા પછી મારાનાં ખાર તેની પરથી ઉતરી જવાનો, પણ નહીં, તેણે તો મામાના ખારમાં હમેશનાં જોળી જગા રાખી અને સોરાય મામાને જલ્ય વગર કદી પણ ચાલી શકતું ન હતું.

[સાંધણ છે.]

Two OLD MAIDS.

સા હરા બેલ.

ધારું” માએજ, કે વરત રતુ આવશે લાં સુધી પુલો ઉગવાનાં નથી.”

“કદાચ ઉગેથી.”

“તેઓ લાલ, સફેદ કે ચલાથી ચરો?”

“હું મુદલ કહી શકતી નથી.”

“હું તેમને ઉગતાં જોવાને જીજીશ?”

આ ઉરેલાં સવાલ એટલા તો ધીમા આવ્યાં પુછવામાં આવ્યા હતા કે તેનો જવાબ આપવામાં આવ્યો નહીં. રથ

એલ સમડી પારો જેએલા એક સોફા ઉપર પડી હતી. તેણીની પાસેની ટેબલ ઉપર એક કુંદમાં છરેનીયમનો રાષો મુકેલો હતો, અને તેની બીજી પાસેએ બારી આગળ તેણીની માતા જરાજી યોગવા વિના પોતાનું સીવતી હતી. રાશની નો ઘડાડો થતો જતો હતો, માટે મીસીસ એલે પોતાનું કામ પુરું કરવા પછી ઉતાવળ કરવા માંડી. હજી તો બે બટન હોલ કરવાનાં હતાં, અને સમડીનો જોલા દીવાલ ઉપર પડવા માંડ્યો હતો; પણ દીવાલ ઉપરના અને સી-લીંગના ડાબે આ અધારા જોળાથી દેકાઈ જતા હતા, માટે રથને આ અધારાંમાંજ વધુ સુંદર લાગતું હતું. જોરાજીમાંની અમરજ ઉપર મુકેલાં જલાસકામ ઉપર કીર-જો પડી ચળકાટ આપતાં હતાં, પણ રાશી વધુ અજવાળું છરેનીયમનાં પાતરાંઓ ઉપર પડ્યાં હતાં, અને લાંજ તેણી ધણે વખત સુધી જોયા કરતી હતી.

“માએજ” તેણીએ યોડીકે જીનીટી સુપડીટી પકડ્યા પછી ફરીથી પુછ્યું; “તમે ધારો છો કે—ફ. શું તમે ધારતાં નથી કે શીમે આ લાવવામાં મારી ઉપર ગોટા ઉ-પકાર કરી છે?”

“બહો, મીસીસ એલે કુંકમાં પતાવ્યું. તેણી હવે બારીની વધુ નજીક રહેવા માટે ઉભી થઈ હતી.

“તમે ખરેખર ધારો છો કે તેને હું પસંદ પડું છું?”

“હા.”

“જે હું સારી થઈશ તો તે મને—માએજ, શું તે મને પરજુશે?”

“હા, તું જાણે છે તો ખરી કે તેણે તેમ કહ્યું છે.”

મીસીસ એલનાં જતન હોલ હવે પુરાં ચયાં હતાં, માટે તેણીએ હવે હોરા તોડીને પોતાની દીકરી તરફ ચીંતાથી જોયું, પણ સમડીનાં કીરજો તેણીનાં મોહ ઉપરની લાગણી બતાવી શકે એટલી બધી રાશની આપતાં ન હતાં. તેણી એ સંભાળથી પોતાના સીવવાનાંની ધડી વાળી અને આદે-

માટે તૈયારી કરી. થોડીક મીનીટ સુધી રૂથ તેણીને તપાસતી બેઠી. એક બે વખત તેણી કાંઈ કહેવા માંગતી હોય તેમ તેણીના હોઠો દીક્ષા. હેલ્થે તેણી ધ્રુવે અવાજે બોલી:-

“રૂ” તમે ખરેખર એમ ધારો છો? જો તેમ નહીં હોય તો કહેતાં ના. હું પકી ગઈ ન હોતે તો રૂ” તે એમ કહેવું? મેહરબાનીની કડી માએજ અને ખરેખર કહેજે.”

“રૂ, હું” જે ધારતી નથી તે કહી જી કહું છું? મારી ખાતરી છે કે જે તું સારી પેઠે હવે તો એ તુંને પરજોયે હશે.”

મીસીસ બેલનાં સખત અવાજે રૂથનાં મગજમાં એક ધણા લાંબા વખત અચાક અનેકા અનાયને તાજે કરાવ્યો. તે તેણીના બાપનાં મરણ પછી તુરતજ બન્યું હતું, અને તે વેળા તેઓ બાલ તરફારીની તેમની બાપની દુકાન રાખતાં હતાં. નાના પછપાડેના ઝોરડામાં તેણી આવી હતી, જ્યારે તેણીની માતાએ પુછેલા કાંઈ સવાલના જવાબમાં તેણી જુલું બોલી હતી તે તુરતજ જણાઈ આવ્યું હતું અને તેણીને એક અધારી ઝોરડીમાં ગાંધવામાં આવી હતી, સાંધી તેણીએ પોતાની માતા સાદરા બેલને તેણીનાં બાજુએ નાશી બજવા, તેણીના આંખા ઉપરથી આ પાપને ગણ મટાડવા અને વેધી દુનિયામાં પાપીઓને ખસતા બદલામાંથી તેણીને છુટકો કરવા અને માટે ધરતી શીક્ષા આ દુનિયામાં જ કરવાની તેણીને મદદ આપવાની ખોદા પાસે અરજ કરતી સાંભળી હતી. રૂથને તે અવાજ જાણે મધ કાસે જ સાંભળ્યો હોય એટલે યાદ હતો અને તેને અધારાં કરતાં વધુ બીહલી હતી. તેણીએ પોતાની માને અરજ કરી હતી કે, પેલી દુનિયામાં શીક્ષા અગવાનું તેણી વધુ પસંદ કરશે, પણ જવાબમાં ફક્ત ધજરની નીંદા કરનારાઓ માટેની બંગીને અવાજ આવતો હતો અને તે શબ્દ જોને અર્થથી તેણી જાણતી ન હતી, તેને તેણી દમણીથી ધીકારવા અને તેથી ધ્રુવવા તથા બીહવા શીખી હતી. નહી, તેણીની ખાતરી યઈ હતી કે તેણીની માતા જે ખરે ધારશે તેજ કહેશે.

મીસીસ બેલે યાદ બનાવ્યા પછી તેણી બોલી, “આજે મારે આ રીતવાનું લઘ જનું જોઈએ, પણ હું એક કલાકમાં તો પાકી આવીશ.”

રૂથે કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં, તેણી વિચારતી હતી કે શીક તેણીને મળવા આજે સાંજે આવશે કે નહીં.

“તેમ કાલે રાત્રે મને એટલો તો યાદવો જણ્યો હતો.”

તેણી પોતાને કહેવા લાગી અને જ્યારે તેણીની માતા મધ ભારે દાદર ઉપર ચલકતાં દરેક પગલાં આતુરતાથી તપાસવા લાગી. તે એક દારવાલી રાત હતી, પણ મીસીસ બેલને તેથી કાંઈ અસાધ્ય થઈ નહોતું. કકડકતા પવનમાં તેણી ભારી ભોળી સાથે પણ ધણી ઝડપથી ચાલતી હતી. તેણી રૂથના દેહાળીની બધા અક્ષમાત અને તેથી તેણીનું નમંદી આવતું જોત, શીક તરફનો તેણીને આજ એ સવાળાં માટે વિચારતી હતી.

“સાદરા બેલ” દેખાવમાં તેમજ બોલવામાં બેદરકાર અને સખત દીમતી સ્ત્રી લાગતી હતી, પણ બહારના પોષાકની નીચે એક એવું હૃદય હતું કે જે ધણું જોરસાથી ચાલી શકે; અને આ સધળો ખાર તેણી પોતાના બરધારનાં મરણ પછી પોતાની દોરીક ઉપર રાખતી હતી. તેણીને માટે તેણી બંગી કરતી અને કશું કરવામાં બાકી રાખતી નહોતી. ખરેખર, તે એક ભારી મેહનતનું કામ હતું. તેમની દુકાન પકી લાગી હતી, અને તેણીને સીધી સાંધીને પોતાનું પુરું કરતું પડતું હતું. પણ રૂથ ‘ડ્રેસ’ બનાવવા શીખી હતી અને તેમનું કામ આગળ ચાલતું હતું; પણ પંદર દહાડા આગમન રૂથ ભારી બોજ સાથે પકી ગઈ હતી, અને તેણીના છવને હાની યુગવાને બચ હતો.

સાદરા બેલે આ સધળું કુલે મોહર ખરડું હતું. પડોશીઓ કહેતાં હતાં કે તેણીને કાંઈ દરકાર હતી નહોતી; પણ રડી કુટીને લોકોને જણાવવાની તેણીની રીત હતી નહોતી. વળી આ પખવાડીયામાં તેણીને એક બીજો ધા લાગ્યો હતો. તેણીને માથમ પડતું હતું કે રૂથ તેણીને ચાલતી હતી તે કરતાં વધુ કોમ્પ્લીમન્ટ સપ્સને ચાલતી હતી. રૂથની ગાંઠણી ઉપરથી તેણીએ તેને પોતાને લાં તેડ્યો હતો, પણ તેથી કાંઈ તેણીના તેની તરફના અદેખાઈબધી ધીકારમાં થટાડો થયો ન હતો, અને તેણે તેણીનાં દુઃખમાં બેવડો વધારો કર્યો હતો. આ સધળા વિચારો કરતી કરતી તેણી ચાલતી હતી, અને જે કોઈ તેણીને બહારને સખ દેખાવ જોય તે કહી જી કહી શકે નહોતું કે, ખારને માટે તેણી કેવી દબાળતી હતી, અને આ વિચાર કેવી કંગાળત્વ તેણીને બસતો હતો. તેણી ઘેર પોંદઅવા આવી હતી તેવામાં એક ઝોલખીતો સાદ તેણીને કાને પડ્યો. પાણું ફરીને તેણીએ જોયું તો શીક એક ઊંઘા કરીની કમરની આસપાસ હાથ વીંટળી વાહાલથી ઉભો રહ્યો હતો. મીસીસ બેલ ઝોલામાં ઉભી રહી, કે જોઈ તે તેણીને ઝોલખી શકે નહોતું; જોવાં તેણી પસાર થયાં કે તેણીએ તેને “વાહાલી” બોલતાં સાંભળ્યો.

“જે મોહરડાંવાળો ટોંગી! મારી રૂથ આગળ તે કેમ આવવાની દીમત કરે છે, અને કેવાંએક દુઃખમાં આવી પડ્યો હોય તેમ દેખાવ કરે છે. મરીબ બીયારી રૂથ, તેણી તેને હવે નહાં ચાલશે, હું કહીશ અને એ તેને ધીકારશે.”

અને આ સધળો વખત હવે રૂથ તેણીને વધુ ચાહશે એ વિચાર તેણીને અસંતપ્ત પ્રજાલી બસતો હતો. તેણીએ તેજ સાંજે રૂથને કહેવાનો ઠરાવ કર્યો હતો, પણ જ્યારે તેણી ઘેર યુગી ભારે તેણી કાંઈની ખરાબ સમાચાર સાંભળવાને તદન અશકત દુઃખમાં પડેલી હતી. રૂથ તે રાત્રે શીક્ષને આટે કાંઈ વધુ બોલી નહોતી, ફક્ત જ્યારે તેણીની માતા પેલું છંદેનીયમનું કુંકું ખસડવા જતી હતી ભારે તેણીને તેમ કરવાનું ના પાડ્યું.

બીજે દહાડેની રૂથને કહેવાની મીસીસ બેલે કોશિશ કરી. પહેલાં તો તેણીને લાગુ હતું કે તેણીએ શીક્ષને જોયો હતો.

એને બીજી શું નોંધ હવું, તે કહેવાનું સહેલું પડશે, પણ તેમ નહીં હવું. એક વખતે તેણીએ બોલવાનું શરૂ કર્યું હતું, પણ તુરતજ રૂથ ઉંધાઈ ગમ્મડી માંલમ પડી હતી, અને કંઈની સાંભળ્યું હતું નહીં. માટે ન્યાંકુષ્ઠી રૂથ પોતેજ તેને માટે બોલેલાં સુધી યોગવાનું નક્કી કર્યું.

* * * * *

એક આવાડીયું પસાર થયું હતું, રૂથનું મોત નજીક આવતું હતું, અને તેણી એટલી તો નબળી થઈ હતી કે પોતાનું બીજાણીની છોડાણું નહીં હવું. આ આણું આંકે વાડીયું તેણી બંધકારો કરતી હતી અને ઘણી દુઃખી થતી હતી. હવે તેણી તદન સુધીમાં આવી હતી, અને સપ્તજી દુઃખ લગભગ જતું રહ્યું હતું, પણ તેણી પોતે અને તેણીની માતા બન્નેની હતી કે હવે તેણીને જીવવાના ધણા કલાકો બાકી ન હતા.

ન્યાંરે તેણી બંધકારો કરતી હતી, સારજ શીકને માટે તેણી બોલી હતી, અને હજી સુધી તેની બેવકાફ માટે તેણીને કરી ખર્ચ ન હતી. તેણીની માતાનું કહેવું તેણીને ખાતરીભર્યું લાગ્યું હતું અને વીચારતી હતી કે તેને બોલાવેલાં સુધી તેણે આવવાને વાજબી ધાર્યું ન હશે.

“હું તેને છેલ્લી વખત મળવા ચાહું છું,” તેણી પોતાને કહેવા લાગી; “શીક, તુંને છોડી જવાનું થયું ભારી લાગે છે; અંદર બેઠા, હું તેને એટલો બધો ચાહું છું, મને માથું ફરે. તેને એટલો બધો ચાહવામાં બેઠું છે. થોડોક એણે ચાહું એમ તું કર; નહીં, નહીં, એણે નહીં, હું તેમ કરી શકતી નથી—” તેણીએ પોતાની આંખો બંધ કરી. “અને એની જરૂર છે, હું શીક વગર સુખી રહી શકું નહીં.”

ન્યાંરે તેણીએ પોતાની આંખો ઉંધાડી ત્યારે તેણીની માતા તેણી આગળ ઉભી હતી.

“શું, ફરીથી તુંને બોલે છે ?”

“નહીં, માએજ, પણ કેટલા વાગ્યા ?”

“દમણાજ સાત વાગ્યા.”

“શીક દમણા પોતાનાં કામ ઉપરથી ઘેર આવશે, માએજ. મેહરબાની કરી છેલ્લી સલામ કરવા એને તેડી લાવો. પણ તેને બીમથે કહેજો, હું બીડું છું” કે એ ઘણા દલગીર થશે. “હું નર્મ શકતી નથી,” સાદરા બેઠે પોતાની અસલી સજા રીતે જવાબ આપ્યો. તેણીએ વધુ બોલવાની કોશિશ કરી, પણ શબ્દો બહાર પડી શક્યા નહીં. તેણી પોતાની પેહલી નબળાઈ માટે દલગીર થવા લાગી.

“મેહરબાની કરી નવો,” રૂથે કાંકલુદીથી અરજ કરી, “અરે! ઉતાવળ કરો, નહીં તો કદાચ હું મરણ પછી પામીશ.”

મીસીસ બેલ તેણી તે કહે તે વખતે પોતાની દીકરીનું મોંઠા નેચા રાજ ન હતી, માટે તેણી તરફ પીક ફેરવી તેણી ઉભી.

પણ એકાએક તેણીને એક યુક્તી સૂઝ, કે નર્મથી તેણી રૂથને ખરેખર સુખી માતે દેહણું પાડે. પછી તેમાં કદાચનો સમાવેશ હતો, કે જે તેણીનું સમ્બાધને ચાહતું હોય પીકારતું હતું.

“નહીં, નહીં” તેણી જરા મેરેથી બોલી હતી, “નહીં, મારે એને કહેવુંજ નોંધાયે, એથી શું સાર થવાનું હવું ?”

“માએજ, ઉતાવળ કરો.”

“બેઠા મને જોર આપે. હવે બંનેને મંદ કરે.”

“શીક, માએજ !”

“રૂથ, હું તેને લાવી શકતી નથી મને ના—”

“અરે તેને તેડી લાવો, તેડી લાવો, હું તેને જોવા વગર સુખથી મરી શકતી નથી. જો તમે બંનેનાં કે એની મને કેટલી જરૂર છે તો તમે જ્યાં વિના રહો નહીં. શું તમે મને ચાહતાં નથી, માએજ ? આ મારી છેલ્લીજ અરજ છે, મેહરબાની કરીને—” તેણીએ વધુ બોલવાની કોશિશ કરી, પણ હવે તેણીનું સપ્તજી જોર ખાસી થયું હતું, અને તેણી બેસેલ થતી જતી હતી.

મીસીસ બેલે રસતું એક કપ લીધું અને પેલી છોકરીના હોઠો વચ્ચેથી મુશકેળાએ રેડ્યું.

“એ કમ્પાઇનું કાંઈ સાર પરીણામ ન આવશે,” તેણી પોતાને વારંવાર કહેવા લાગી.

રૂથે હુશીયાર થઈને આંસુભરી આંખો સાથે એવા તો આજીજીભરવા દેખાવથી જોયું કે તેણીની માતાનો પોતાનાં એકસુરાં બાળક તરફનો ખ્યાર સમ્બાધની આગળ ધરી આવ્યો.

એક વખત ઠરાવ કીધા પછી સાદરા બેલ વધુ વીચાર કરવા યોગી નહીં. તેણી ધસારાવધ શીકનાં રહેવાનાં ઘર આગળ મઠ. શીક તુરતજ બહાર જવા નીકળતો તેણીને મળ્યો.

“મારી મરજી વિરુદ્ધ હું તમે પાસ એક માંગણી કરવા આવી છું, મીઠી શીકીય.”

તે જીવાન ખાણે કાંઈ જવાબ દીધો નહીં, તે તેણીને જુસ્સો અને ઉશ્કેરણી નેષ્ટ તદન મળરાઈ થયેલા તેણી પડે આવ્યો. તેણીએ ઝડપથી તેને સપ્તજી કહ્યું, પણ જરાએ કપકો આપ્યો નહીં.

“જો રાત્રે તું મારી રૂથને મળી ગયો તેની બીજી દોને મેં તુંને એક બીજી સ્ત્રી સાથે ફરતાં જોયા હતા, મેં તુંને તેણીને વાહાલી કહેતાં સાંભળ્યા હતા. મેં રૂથને કહેવાની કોશિશ કરી હતી કે તું જે મોહાગને હોંખી છે, પણ તેણીનું દુઃખ જોઈ મારી છાતી ચાલી નહીં, અને હવે હું તારા જેવી હોંખી ચાલું છું. તેણી મરવા પડી છે, ઝડપથી મોત પાસે આવવું જાય છે, અને તેણી તુંને મળવા માંગે છે તમે આવશે, અને તેણીને આગળના જીવનના ચાહોએ જેવું રોળ પાલશે કે તેણી સદવા સુધી જીવનાર નથી. અરે! મારે જેવું પુછવું પડે છે, પણ શું કરું. હું રૂથને દુઃખમાં મારવા ઇચ્છતી નથી, અને તેણી તમોને એટલાબધા ચાહે છે. આવશે કે ?” તેણી તેના હાથ પકડી કાંકલુદીથી જોવા લાગી. દલગીરી અને નીરાશીએ તેણીના હૃદયે શના થયા મેહરબાજ સ્વભાવ ઉપર દમણાં સરદારી મેળવી હતી. શીક કાંઈ સખત દેખાતો માનવી ન હતો, તેને દમણાં થયું લાઈ હતું, અને જો રૂથ અથવા તેણીની માતા તેને

લાગ્યામાં જઈ લાગ્યા કરેને તો તેણી કરવાને તૈયાર થતે. રથ દરેક આવજને પ્યાનથી સાંભળતી હતી, માટે જ્યારે શીઘ્ર ચરમાતો ચરમાતો ઓરડામાં દાખલ થયો, હાથે તેણીનાં મોઢ ઉપર ખુશાલીનું હસતું પ્રગટી નીકળ્યું.

“હું જાણતી હતી કે તમે આવશોજ,” પોતાનો પાતળો હાથ તેની તરફ લંબાવી તેણી બોલી, “માએજ, તમારો મોટેડ ઉપકાર થયો.”

શીઘ્ર તેણીનાં પાસે ગયો અને તેણીનો હાથ પોતાના બંને હાથોમાં ધરી બીઠતો બીઠતો તેણી તરફ જવા લાગ્યો. મીસીસ બેલ એક ખુરશી પકડીને પોતાનાં ધુલ્લાં દીકરને મળજુનાઈ આપવાની કોશિશ કરતી તેમને તપાસતી હતી. “શીઘ્ર,” રથે કહ્યું. — “હા.”

રથે તેની તરફ જોયું, અને એક પળ સૂઝના આશ તેણીનાં મનમાં પેડો. મીસીસ બેલ તે જોઈ બીધી કે આખરે તેણીની હીકમત પાર પડવાની ન હતી. “મને ઘટતી શીક્ષા થાય છે,” એમ બોલી તેણી પોતાનું મોઢ પોતાના હાથો વડે ઢાંધી એક ખુરશી ઉપર મેરડી ગઈ. પણ શીઘ્ર ઉપર તીક્ર રહેલી આવર આંખોએ તેને હીંમત આપી, તેણે રથનાં કપાળ ઉપર બીજાસાતા ગાંઠોને ઊંચા કર્યા.

“મારી સાથે બેસ, શીઘ્ર,” તે ઊકટી પીએથી બળડી “વાહાલી રથ,” એમ કહી તેણે તેણી આગળ ચુંદણ પર પડી એક કીસ કરી. તેણી નેના મોઢરા તરફ એકી ઠાપે જોવા લાગી. ગોપા તેણી તે ભૂલી જશે એવી બી-કમાં હોય. પણ હવે એક ખરેખર સુખી હસતું તેણીનાં મોઢ ઉપર જણાયું, અને તે જ્યારે મીસીસ બેલે જોયું હાથે રથનાં કપાળની કંગાઈ ભૂલી ગઈ અને બેઠાનો ઉપકાર માનવા લાગી.

“શીઘ્ર, હું તો મરી જવાની છું,” પણ તું અને ભૂલી જશે નહીં અને હમેશાં ચાહશે કેની?”

“હા.”

“તું” અને તેમ કહે.”

“રથ, હું તને ચાહું છું,” તે લાગણીથી બોલી ઉઠ્યો, તેના સવળા સારા શુભ હવે ગદાર નીકળી આવ્યા. તેણીનાં એવાં જુવાન વખાં મોત માટેની ખરી દલગીરીએ તેને લાગ્યું કે તે ખરેખર રથને ચાહતો હતો. “જ્યાં-સુધી હું જીવસ, લાંબુથી તુંને ભૂલીશ નહીં, વાહાલી.”

“હું તુને હમેશાં ચાહીશ,” તેણીએ જવાબ આપ્યો. “અરે બેસ, એની હમેશાં સંભાળ લેજે, ઊંઘી સલામ.” તેણે તેણીના હોઠો અને કપાળ ઉપર વાહાલથી કીસ કરી, અને તેણીએ મુશકેલીથી પોતાનો નખો હાથ તેની ગરદન આસપાસ વીંટળાવ્યો, અને તેણીની માતા—જે માતાને આ સમજી માટે તેણી આબારી હતી, જેણીને પ્યાર પેશા પ્યાર સાથે સરખાવતાં સલગેલી દીપાસલીની રેશની આગળ મધ્ય બપોરની રેશની જેવો હતો, તેણીને માટે એકબી શબ્દ કે એકબી વીચાર બહાર પડ્યો હતો નહીં.

તેણીના પ્યાર કપકામ્યા સજીનો અને યુગી યુગબીદીથી એટલો તો વીંટળાયેલો હતો કે તેણીની દીકરી તેથી ત-દન અનજી હતી, માટે આ યુધ્ધો દીકરો પ્યાર તેણીને વધુ મધુર લાગતો હતો.

એકલી, ભુલાઈ ગયેલી, હેતુપ્રીત વગરની તેણી યથ હતી. તેણી રડતી રડતી પોતાને નીરાંત બદલાવી બેઠાને ગરબ કરવા લાગી હતી. તેણી કંઈ હવે પસાતી હતી નહીં, કે જેને તેણીએ રથની આગળ લાવવામાં આવ્યું બધું કીધું હતું, તેને લીધે રથ તેણીને ભૂલી ગઈ હતી નહીં; તેણી ખરેખર યુધ્ધી હતી કે તેણીએ પોતાની મરજીનો ભોગ આપ્યો હતો. ફક્ત તેણી એટલી તો એખલી પડી હતી, અને તેણીને લાગતું હતું કે તેણી રથની તરફ વધુ દયાળુ નહીં યથ હતી કે તેમ થવા છતાંયી તેણીના આ-ત્માનો બંધાવ તેણી કરી શકતે. પણ તેણીના ભરથારે તે-ણીને ફરમાવ્યું હતું કે તેણીને બગાડવી નહીં. એક અવાજ સાંભળવાથી તેણી ચમકી અને જોયું” તો શીઘ્ર યુધ્ધ મ-ડીએથી ઉઠીને તેણીની માતા આગળ જોતો ઉભો હતો.

મીસીસ બેલ ઉઠી અને બીજાણું આગળ ગઈ; તે બી-છાણે પડેલી ઊકટી મુશકેળીએ કંઈ લેતી હતી, પણ તે-ણીના મોઢરા ઉપર હવે અર્ધ સુખ પ્રગટી નીકળ્યું હતું.

“મોતની મોટી મેદેરવાની યથ છે, તેણી હવે ખરેખર સુખી છે,” તે ગરીબ બીચારી માતા બખડવા લાગી. “હું ખુશી છું કે મેં તેણીને કહ્યું નહીં હતું;” અને હવે બેઠે-સતમાંથી તેણી કદાચ મને વધારે ચાહશે.”

ભણે તે વિચારનો જવાબ આપતી હોય તેમ રથે આંખ ઊંધાડી પોતાની માતા તરફ જોયું અને પછી સુખથી મ-રણ પાંખી.

* * * * *

રથનાં મોત પછી સાહરા બેલ એક તદન જુદીજ ભત-ની સ્ત્રી બની હતી. પડેલીએ કહેતા હતા કે હવે તેણી જોછી મમર હતી, અને દોષનુંબી બધું કરવાને તૈયાર હતી, પણ ઊકટાંઓ તરફનો તેણીનો પ્યાર તો ખરેખર લોકોને ધણા અજાણ કરતો હતો.

શીઘ્ર અને તેણી વચ્ચે વધુ સારી ઓલખાણ યથ હતી. તે રથનો તેની તરફનો પ્યાર કદીથી ભૂલી ગયો હતો નહીં, માટે અર્ધ દીલથી પ્રમાણિક છંદગી યુઝરવાની તેણે કોશિ-શ કરી હતી, જેમાં તે ફતેહ પાંખેલો હતો, પણ સાહરા બેલની સવાને પણ તે બંધી છંદગી આબારી હતી.

ROBY.

સીનાએના પગની ફેરડીને—એક ઘણેજ સદરથે એક કી-વડે એક સીનાને તેઓમાં ચાલતી બહારંગીના પગ નાના કં-વાની ઘાતકી રસમ કદાકી નાખવાને સમજવવાને કોશિશ કરી. તે સીનાનો જવાબ નીચે પ્રમાણિક હતો: “સીનાએ સીધો પગને દાખીને નાના કરે છે, એ ખરી વાત છે; પણ ધુરોપયન સીધો કમરને દાખીને નાની કરે છે, અને હું જાણતી નહીં કે જેમાં અસાધ્ય કયું?”

પ્રકરણ ૧૬ મું.

લેનની માંદગી.

કે વખતમાં લેન રીડલને ઘર લાવવામાં આવ્યો, પણ લીલીને તેની પાસે જવા દેવાને ડાકટરે ના પાડી.

“બાઈ સાહેબ, હમણાં એની પાસે વધારે મગ્ગડ થવા દેવી નહીં, કેગદે મગ્ગડ થવાથી એના આખમાં વધારે બગાડ થશે.” એમ પેલો ડાકટર બોલ્યો. આ તેની શીખામણ મીસીસ રીડલે માની અને કોઈને લેન પાસે જવા દીધું નહીં.

જ્યારે લેનને ઘેર લાવ્યાં, સારે પણ તે એસદીમાં જ હતો. તેને મોઢામાંપર રતાસ ચડ્યો, અને દરપણે એમીનું નામ દેવા લાગ્યો. લેનની માએ જ્યારે આ શબ્દો સાંભળ્યા સારે લીલી પડીને ધ્રુજવા લાગી, અને ડાકટરને પુછ્યું, “ડાકટર શું તે બપોરેથી સ્થિતીમાં છે ?”

“તેનું ભેજું મુઠ આપ્યું છે;” ડાકટરે જલુ ગંભીરપણે કહ્યું, “તે જલુજ માંદો છે.”

લેન માંદો પડ્યા પછી મીસીસ રીડલના દહાડા જલુજ દુઃખદાયક ગયા. કોઈ વેળા લેનની માંદગી વખતી હતી, અને તે વેળા એમીનું નામ દેતો હતો, તો પાછો કોઈ વેળા તે તદન સારો હોય એવો દીસતો હતો, અને કેટલાક કલાકે સુધી સુઈ રહેતો.

છેલ્લાં બીજે દહાડે જ્યારે ડાકટર આવ્યો, સારે મીસીસ રીડલે તેને આરમ્મની બાહાર લઈ જઈ પુછ્યું, “ડાકટર, એ શું બકે છે ? એના બેલાવોને હેતુ શું છે ?”

“બાઈ સાહેબ, બધાં માણસો કહે છે તો ખરા ! કોઈ શું બકે છે, અને બીજે શું બકે છે, પણ કંઈ ખરું જોડું માલમ પડતું નથી, તોપણ એટલું તો ખરું છે કે જે દહાડે લેનને નદીમાંથી બાહાર કાઢવામાં આવ્યો, તે દહાડે પેલી મીસ એમી આજ્ઞાપન પણ સુખી ગઈ.”

“હું જાણતીજ હતી કે એમાં કશી ભેદ હોવા જોઈએ,” તેણી ધ્રુજતાં બોલી. જેઓ મીંડેનની ચાકરીમાં હતાં, તેઓ સર્વે જાણ મીસ એમી અને લેનની આ દુઃખદાયક વાતથી વાકેફ ને હતાં, પણ ફક્ત એક જ જાણ-ફક્ત ડોરેથી આજ્ઞાપન આ આજ્ઞા વાતથી જરાજર વાકેફ હતી, તેણી તે જરી વાત પોતાના બાપને કહેવાને

હોમત કરતી નહોતી, કેમકે મીંડેનને વધુ દુઃખ દેવા તેણી ઇચ્છતી નહીં, અને જ્યારે તેણીએ સાંભળ્યું કે મીંડેનને અતીવ્ય માંદો હતો, સારે તેણી ખરાં અતઃકરણથી દલગીર થઈ, અને પ્રાર્થના કરવા લાગી કે ઇશ્વર એને બચાવે, એકે તેણે તેણીની જોઈને મારી નાખી હતી, અને તેણીના જાપ હમેશાં તેણીને મેળાં મારતા, જે ડોરેથીને ખમવાં પડતાં; આટલું છતાં પણ તેણી લેન તરફ આટલી બધી માયાળુ હતી. ખરેખર આવી છાકરીઓ આપણા બેવામાં જલુજ થોડી આવે છે.

મીંડેન આજ્ઞાપન હમેશાં આ શબ્દો કહેતો હતો કે, “આ સર્વે તો કીધું ! તારા કોકરે મીસીસ રીડલને મારી નાંખી.”

આથી બેનના ઘરમાં, એટલે મીસીસ રીડલના અને મીંડેન આજ્ઞાપનના ઘરમાં દુઃખ શીવાય બીજું કંઈ નહોતું, અને તે સારે લીલી પણ તેનીજ સ્થિતિમાં હતી.

પેલેમાં તો મીસીસ રીડલે કહ્યું કે તેનાં માથાં પર લાગવાથી તેનું ભેજું મુઠ ગયું છે, અને તેથી તેને તદન શાંત રાખવો જોઈએ, અને કોઈએ તેની પાસે જવું નહીં, તો પણ લીલીએ લેનને લેવા મીસીસ રીડલને જલુ જલુ કારણે બતલાવ્યાં, અને ફક્ત તેના આરમ્મના બાહાર આગળ ઉઠ્યું રહેવા જણાવ્યું, પણ આટલી બધી તેણીની કાંકસુદી છતાં મીસીસ રીડલે આંખમાં આંસુઓ લાવી કહ્યું,

“મારી વાહાલી, તેને જોઈને હું ફક્ત દુઃખી થશો; તે કોણ જાણે શું થું બકે છે-નહીં, નહીં, આપણે એને વે-હેતો સારો કરી નાખવા પ્રયત્ન કરીશું;” અને ડાકટર કહે છે કે એની સાથે કોઈ વાત કરશે નહીં તો, એ સારો થાય એવી આરા છે.”

લીલી હવે વધુ અને વધુ ઉદાસ થઈ હતી, તેણી આરમ્મમાં એકલી બેસી રહેતી, જ્યારે મીસીસ રીડલ પોતાના દીકરા પછારે પછારા મારતી હતી. વળી આ દુઃખની વેળા મીસીસ રીડલને એકથી યુદ્ધી કીકેરોડે છોડી જવાનું પણ તેણીનું મન થયું નહીં; પણ ત્રીજે દીવસે તેણીની પર એક કાગળ આવ્યું, જેથી તેણીનું અતઃકરણ દુઃખી થયું.

આ વેળા લેનની બે જોઈને જુસી અને એમલ પોતાના ભાઈની જલુ સખત માંદગી સાંભળીને આવી હતી. જુસી ઉઘી, પતળી, કાળી આંખોવાળી છાકરી હતી, અને પોતાની માતાથી તદન જુદીજ હતી, પણ એમલ હુલસાર, રમતીયાલ, જીજ્ઞસુરત, અને સારા સ્વભાવની છાકરી હતી, અને તેણીના રમતીયાલ સ્વભાવથી તેણી સર્વેની વાહાલી હતી.

જ્યારે મીસીસ રીડલે પોતાની દીકરીએને લખ્યું હતું કે જોન લીલી સાથે અદરાયો છે, સારે તે બંને જોઈને જલુ જુસી થઈ. આ વાત જુસીને જલુજ પસંદ પડી, કેમ કે તેણી મનમાં સમજ કે હવે એઓનાં સર્વે દુઃખનો છેડો આવશે. જુસીએ પોતાનાં મનમાં લેનનાં સુખ માટે હંમેશાં વીચાર કરીયા હતા, પણ જ્યારે તેણીએ પોતાના ભાઈની માંદગી સાંભળી સારે તેણીના સમગ્રા વીચાર ઉઘાડા બન્યા.

તે પોતાના બાઈને બહુ ચાહતી હતી, પણ તેણી જરા ગુસ્સે થઈ, જ્યારે તેણીએ સાંભળ્યું કે એમી માટે તેણે નદીમાં ડુબકી મારી હતી.

જ્યારે તેઓની માતાએ તેમને આવવાનું લખ્યું, સારે તે બંને બેઠોને એકઠાં આવવા નીકળ્યા. તેઓ એક સુદર શેઠરમાં સ્થિતિવાને માટે રહેતાં હતાં, જ્યાં એથલ સંવેની વાહાલી થઈ પડી હતી, અને જ્યારે તેણી પોતાના બાઈને જોવા જવા લાગી, સારે બધી સંજોગો દુઃખી થઈ હતી.

તેઓ હવે પોતાને ઘર આવી પોહોંઆ. જોનને જરા પણ ફરક પડ્યો નહોતો, અને દીવસે દીવસે તેની તંદરોતીમાં વધારે બગાડ થતો હતો. તેઓની બાપ હમેશા કરતાં વધારે મંદિર જણાતો હતો. લીલી પણ શીશી અને જીવને સારું નહોતું હોય એવી દસ્તી હતી, અને જ્યારે જુસ્તીએ તેણીને લીલી, સારે તેણી મનમાં બગાડવા લાગી કે, “જો હું એણીના જેવી સ્ત્રીતીમાં હતે તો, મારા જેવી સુખી ફિનિયામાં કાઈ હતે નહીં.”

લીલી પણ આ પેટુલીજ વેળા તેણીની સુખી અને બાગ્યશાળી છાંદગીમાં એકલી બધી ઉદાસ દસ્તી હતી.

જે કાગળ તેણીની પર આપ્યું હતું, તે ફ્રેંક હીસપર્ડ તરફથી હતું, અને જે દીવસે સવારે જુસ્તી અને એથલ બંને આવી પોહોંઆ, તેજ દીવસે આ કાગળ પણ આપ્યું હતું. તે નીચે પ્રમાણે હતું:-

“મારી વાહાલી લીલી.

“આ કાગળ પર હું ક્રિસ્ટોફર ડી. સરનાયું ફ્રેંક, કેમ જે હું નહિ છે કે જોનના (ફ્રાન્ક) સાથે મને પત્નિવેશવાર છે, અને તેણે મને લખ્યું હતું કે હજી પણ હું ક્રિસ્ટોફરમાં છે, અને મીસીસ રીડને આ રહે છે. પણ હું ધારું છું કે હવે તેની ના-ગોશીની વાત તે સાંભળી દરો, અને તેની સાથે કારજ તે તોડ્યું હશે. જે નામોશીની વાત વીરો હું તુને લખવા માગું છું. તે તો હવે ખબર છે-અલબત્ત તે હું નહિ છે-અને તે પણ મીસીસ રીડને પોતાની આબર શખવા માટે કહાયું હું હમણા વાત કરી હોય નહીં. હું તારા પીનાઇ બાપ, તેમજ ખરા મીન છું, અને તેથીજ હું તું આ વાતથી વાકેફ નહોતું હોય, તો તે હજીવારી મારી ફરજ છે. ધરો! જોન મને લખે છે કે જે રહીને હું કારજ લીધો ગયો, એટલે જ્યારે હું ક્રિસ્ટોફરમાં છતાં પડ્યો, તેજ દીવસે તેણીએ તારા સાથની અદરાવવાની વાત સાંભળી, અને તેજ રોજની બપોરે પેલી કમકામ્ય ઠાકરી જેમી આશ્રાયન હૂળી ગઈ. પણ જોન તેણીને બચાવે તે અગાઉ તેણી ગુમ થઈ ગઈ હતી, અને જોનનાં માયામાં છુપી લાગ્યાથી અથડાયા જેવા પેલા તારા કાહુત મીન જેના કુનાએ તેને ખેંચી કાઢ્યો. હું ધારું છું કે તારી સાસુએ તુને કહ્યું હશે કે જ્યારે જોનને ક્રિસ્ટોફર બહાર કાઢવામાં આવ્યો, સારે એમીના કહ્યો તેના હૃદયમાં જેરથી પકડેલા હતા. સારે હું એક એવા માણસ સાથે પરણવા તયાર થઈ છે કે જેની આપણું જીવન આબર હલકી થશે. એ વીરો વીચાર કરતાં મને કમકમાટી પડે છે, અને હુંજ તપા સંતાપ પેલા થાય છે. વાહાલી-લીલી, મારી સલાહ માન-અને જોનની સાથે પરણવાનો તારા વીચાર પકડો જેલ-જેની રીતે તે વસ્તી છે તેની રીતે ફક્ત એક નીચમાં નીચ મા-

ણસ પણ વળે નહીં, અને તુને હું એક ખરાબ માણસની સાથે પત્નિવેશી જેવા ઇચ્છતો નથી. મને લખીને જણાવને કે તું એક સ્વાસ્થી ઠાકરી થઈ છે અને મારી પર લીધાસ રાખને. હોલ એજ આજ.

માનજે મને તારો સહાનો સાચો પીનાઇ, ફ્રેંક ડી.”

પ્રકરણ ૧૭ સુ.

મીસીસ રીડલનું બરમતમાં બોલવું.

લીલી જોનની બંને બેઠોને મળવા ગઈ તેની થોડી વખત અગાઉ પેટુ કાગળ મળ્યું હતું, જે કંઈ સુખદાયક નહોતું. જ્યારે લીલી તેઓને સુખી લેવા ગઈ સારે પણ તેણી દુઃખી રીકતી હતી.

“તમે તમારા છાંદને શા માટે એટલો બધો સંતાપો છો? તે જલદી સારો થઈ જશે,” આ પ્રમાણે જુસ્તીએ તેણીને દીધાસે જેતાં કહ્યું.

એથલ અથવા એથ (જે નામથી કુકુબમાં જોવા-વતા હતી) કંઈ બોલી નહીં, પણ લીલી સાચું હમેશના પોતાના માયાજી સ્વભાવે જોઈ, અને તેણીના યંડા અને સારે કાઠોપર સુખીમાં લીલી. એટલામાં મીસીસ રીડલ ઓરડામાં આવી, અને બંને બેઠોને એકજાસ વાત પોતાના બાપ માટે પુછી.

“પણ માયલ, એ એકાએક કેમ પડી ગયો હશે? જુસ્તીએ પુછ્યું.

“હું ધારું છું કે તે બરફપરથી લપસી પડ્યો હશે.” મીસીસ રીડલ જોશ્યાં.

“જ્યારે તે નદીની આગળ ફરવા ગયો, તેની થોડોજ વખત અગાઉ તે લીલી સાથે ફરતો હતો,” અને આ બોલતાં તેણીએ લીલી સાચું જોયું.

પણ તેજ વેળા લીલીની હીસચાલપરથી મીસીસ રીડલ સમજ ગઈ કે, જે વાત તેણી જણાવવા માંગતી હતી, તે વીરો કાઠએ પણ તેણીને કહેવું હોતું જોઈએ, કેમકે લીલીએ સાંભળતાજ પોતાની નજર નીચી કીધી, અને હોહો કરડ્યા. તેજ પણ તેણીને પોતાના પીનાઇના કોપેસો ઇસારો માઠ આવ્યો, અને તેણી વીચાર કરવા લાગી કે તે અરેબર હતું કે ખોટું.

હવે જુસ્તી લીલી તરફ ફરીને બોલી, “એ કીલ નદી પાસે ફરવા જવાના હતા તે નીચી વચુને કંઈ કહ્યું હતું?” હજી પણ પોતાની આંખો ઉઠી કર્યા સીવાય લીલી બોલી, “નહીં.”

જીજીજ પણ મીસીસ રીડલ બોલી, “હવે મને મારા રીકરાની આગળ જવું જોઈએ.” એમ બોલી તેણી પેલા ઓરડામાંથી જતી રહી, પણ ખરું પુછીએ તો તેમ તેણીએ કહ્યું નહીં. તેણી પોતાના ઓરડામાં વીચાર કરવા ગઈ. “આ દુઃખી ઠાકરીની વાત કાઠએ પણ તેણીને કહી હશે.”

તેણી પોતાના સુવાના ઝોરડામાં ગઈ, કે પૈલી વાત લીલીનાં મનપરથી કેમ વીસરાવવી. પછી તેણીએ અંચ વગાડ્યો, અને પોતાની દાસીને તેડીને કહ્યું કે તેણીએ મીસ લીલીને તેડી લાવ્યું.

યોગાજ વખતમાં લીલી ઝોરડામાં દાખલ થઈ, અને મીસીસ રીડને તંતરજ તેણીની તરફ દોડી જઈને તેણીના હાથ પોતાનામાં લીધો, અને બને જણ પોતાની વાતમાં મશગુલ થયાં.

છેલ્લે તેણી વાત પુરી કરતાં આ રાખ્દો બોલી હતી: “લીલી, મારી વાહાલી-આવી વેળાએ તો મને મદદ કરવી જોઈએ, અને તું મારી પાસેજ રહેશે એવી આશા છે.” ફરીથી મીસીસ રીડને લીલીના હાથ લીધો, અને તેણીનાં મોં સામે બહુ દયા ઉપજાવનારી રીતે જોયું. અરેખર આ વેળા તેણી બહુ દુઃખી દેખતી હતી. તેણીની સર્વે તેક આશાઓ આ પોતાના અતી સુંદર અને એકપુરા દીકરા પર હતી, અને તેજ દીકરાને આવી રીતીમાં જોવાને તેણી જાલુ દુઃખી હતી.

હવે તેણી (મીસીસ રીડ) મન સાથે વીચાર કરવા લાગી કે જોનેને કદાચ કંઈ થશે તો તેણીને જીવંત બારી પડી જશે.

મીસીસ રીડ હમેશાં પૈસાદાર માણસોને આદતી હતી, અને ગરીબ માણસોને ધીકારતી હતી, પણ પોતે તેનો વીચાર કરતી નહોતી કે તેણી કેટલી ગરીબ અવસ્થામાં હતી. તેણીએ પરપુષા બાદ કોઈ દીવસે સુખ જોયું નહોતું, કેમકે તેણીના ધણી પણ ગરીબ સ્થિતિમાં હતા, પણ એટલું તો ખરું હતું કે તેણીના ધણી હમ્બરે એક જ મોનને માથેક હતા. પણ તે સપણું શું કામતું? કેમકે કમનસીમે તે સપણું જમીન ગીરથી મુકી હતી.

જ્યારે આપણે મીડ રીડની વીશે વાત કરીએ છીએ, ત્યારે તે પોતાના ઝોરડામાં ધણીયેર પર બેઠો હતો; અને જ્યારે લીલી તે ઝોરડામાં ગઈ ત્યારે તેણીએ હુસી અને એકને પોતાના બાપ પાસે બેઠી જોઈ. એક યુકેલીએ પડીને બહુ પ્રીતથી પોતાના બાપનો હાથ લપને કંઈ દવા જોળતી હતી, એવામાં લીલી તેની પાસે ગઈ અને તેનો બીજે હાથ લપને પુછ્યું કે તે કેમ હતો.

“નવાં દુઃખો, વાહાલી, નવાં દુઃખો શીવાય બીજું કંઈ નહોતું; તે પોતાના હમેશના રાખેતા પ્રમાણે બોલ્યો, તેને કોઈએ કહ્યું હતું કે જોને અતીધણી માર્દો છે, જ્યારે મીસીસ રીડને સર્વેને તારાદ કરી હતી કે, કોઈએ તેને જોને વીશે કહેવું નહીં, અને જ્યારે તેણે આ ખબર સાંભળી ત્યારે હમેશ કરતાં વધારે માર્દો થયો.

“મીડ રીડ, જોને હમણા સારી તંદરેસ્તીમાં છે,” લીલીએ તેનાં મનની વાત સમજ લખને અતી નરમપણથી કહ્યું. આ સુખન સાંભળી તે ઘરડાનાં મોંપર ખુશી ચમકી નીકળી, અને ઉપર જોહને યોગ આશીર્વાદના બોલો બોલ્યા.

પછી લીલી યુકેલીએ પડી, અને નાની બાળદાની વાતો કરવા લાગી, કે જેથી તેનું દુઃખ તે વીસરી જાય.

લીલી આગ્રા બાદ મીસીસ રીડની જેલ દીકરીએ માળપર પોતાનાં બંધ કરેલાં કપડાં પેટીમાંથી કાઢવા ગઈ.

પ્રકરણ ૧૮ સં.

જોનેની તંદરેસ્તીમાં થતો સુધારો.

બીજા ચોવીસ કલાકમાં જોનેની તંદરેસ્તી સુધરતી ચાલી, અને પેહલીજ વેળા તે જરા નીરાંતે સુતો, જે ઉધ પેલા અકસ્માત પછી આજેજ લેવાને તે બાગ્યશાળી બન્યો હતો. તે વગર બપડવે ઉઠ્યો, તેની કાનપટ્ટીની આગળની નાકીની ટપકારો, અને તેની રાતી બનેલી આંખમાંનું તેજ એકદમ નાશુદ થયું, અને પોતાની માતાનાં મોં સામું સંક્રમંદ દેખે લાગ્યું.

“વાહાલા, આજે તારી તખીએત સારી દીસે છે!” તેણીએ ધીરેથી કહ્યું, આનો જવાબ તેણે એક કહથા માણસની પેઠે વાળ્યો. પછી તેણે આંખો ઢાંચી દીધી, અને એક નીસાસો નાખ્યો.

પછી તેણે પોતાની આંખો ઉઘાડી અને માવનાં મોં સામે જોહને પુછ્યું, “માથડું, હું કેટલા દીવસ થયા માર્દો છેલ્લું?”

“વાહાલા, થણા દીવસ થયા,” તેણીએ પ્રતીકિતર વાળ્યો, “તુને ખબર તો હશે કે નદીમાં તું પડી ગયો હતો ત્યારે તુને માથાંપર બહુ જખમ થયો હતો?” પોતાના દીકરાની સ્મરણ સહતી કેટલી બધી છે તે તેણી તપાસવા લાગી.

“હા, હું તે જાણું છું,” જોને બહુ દુઃખ સાથે કહ્યું, “જોનેઓમાં હું પ્રપડાઈ ગયો, અને કારણકીજ મુશના પાયા સાથે મારું માથું અડધાડું હતું.” હવે તે એકદમ ઉઠ્યો, અને જણે કેટલુંક જોર આપ્યું હોય તેમ બેઠો અને બોલ્યો, “માથડું, એમી આશ્વાયન છવી છે?”

“હા! મારા વાહાલા,” તેણી બોલી, “તેણી બગી છે; પણ તેણીના વીચાર કરવાનો હમણા વખત નથી.”

આ સાંભળી તેણે પોતાનાં મનમાં ધખરતો આભાર માન્યો, અને પાછો સુઈ ગયો, અને આંખો ઢાંચી દીધી. યોગાજ વખતમાં મીસીસ રીડને બહુ અજાણથી વચ્ચે તેની આંખમાંથી આંસુઓ નીકળતાં દીઠાં. હજી પણ જોને મુગો મુગો સુતોજ હતો, એટલામાં તેની માએ તેનું મન રી-ગ્રાવવા હમ્બરે વાતો કાઢી, તેણીએ પોતાની દીકરીએની આવવાની ખબર આપી, અને પછી હસીને કહ્યું, “હું ક્યારેય કે મીડ શેલજુને તારી બેહેનોમાંથી એકને પરજુશે, કેમકે આજે તે બે વાર આપણે લાંબાં આવી ગયો.”

વાંચનાર! મીડ શેલજુને તો વીસરી ગયાં નહોતું હશે, જે હમેશાં મીસીસ રીડને લાંબાં આવજવ કરતો હતો.

હવે તેણી જોનનાં બીજાનાં આગળથી ઉઠી, અને બારીએ જઈ; એવામાં તેણીએ ઝાકટર મોરટનને આવતો દીધો. તેણીએ ધાંધું કે જોન એમી વીચે ઝાકટરને જરૂર પુછ્યો, ને તે કદાચ ખરી બીનાથી જોનને વાકેફ કર્યો, અને તેણીએ મીન મોરટનને અધ્યયનમાં એટલે ઘરના દીવાનખાનામાં મળવાનો નીશ્ચય કર્યો. તેણી દીવાનખાનામાં તરતજ આવી પુગી, જ્યાં ઝાકટર પોતાનાં ઝોવરકોટ કહાડતો હતો.

“ઝાકટર, હું તમો સામે થોડી ખાનગી વાત કરવા માગું છું.” તેણી જોની. આ બોલ સાંભળી ઝાકટર અદ્યયની નજરો; અને તેણીએ બોલવા માંડ્યું:

“આજે તમે મારા દીકરોને સારી હાલતમાં જોશો, તે રોજ કરતાં આજે વધારે દોશીઆરીમાં છે, પણ ઝાકટર, તમે મેહેરબાની કરી જોને વધારે પુછવછ કરવાની સખત મનાઈ કરશો?”

“અલખત, તેને વધારે બોલવા જેવું નહીં” તેણે ઉત્તર વાળ્યો.

“ઝાકટર” મેં તમને એટલાં વાસ્તેજ અર્ધી રાખ્યા છે, કારણકે જોન તમને આજે પેલી દુઃખી છોકરી વીચે પુછ્યો, અને તમેજાની એમજ કહેજો કે તેણી જીતી છે.”

“હા” મારો પણ વીચાર એવોજ છે.”

હવે તેમણે જોનનાં ઝોરડામાં ગયા; ઝાકટર પોતાનાં દરદીને તપાસ્યો, અતે તેને આજે આવી મારી હાલતમાં જોઈ ખુશ થયો, પણ જોને પોતાની વાત શરૂ કરી.

“ઝાકટર, તમે ધારો મેજે ત્રીસ એમી આશ્રયનની દવાદાર કરતા દરો? હું ધારું છું કે તેણી હાલ સારી પળે દરો?”

“મીન જોન, હું તેણીની દવા કરતો નથી.” ઝાકટરે વધુ બોલવાના અબાધ કરી કહ્યું પતાવ્યું, “હું મોકલું છું તે દવા તમે મોંપ રાખી પીતા જાઓ.”

હવે ઝાકટર થોડીક અગત જોગી વાત કરીને સાંથી ઘર જવા નીકળ્યો. ઝાકટર મોરટનને ત્રીસીસ રીક્ટે જે વાત ખાનગી રાખવા કહી હતી, તેમજ જોનની હાલતે પણ કહ્યું.

“લીસી, તુંને જોન પોતાનાં ઝોરડામાં જોવા માંગે છે, પણ ખારી દીકરી, મેં તુંને કહેમી વાત બુઝતી ના.” એમ ત્રીસીસ રીક્ટે આવીને લીસીને કહ્યું, અને તરતજ ત્રીસીસ લીસી તેનાં ઝોરડામાં ગઈ. જોનને મેહેરા કેવો શંકા મારી ગયો હતો, અને તેનું ઉંચું કદ કેટું સુકાઈ સોદસાઈ ગયું હતું, તે સર્વે લીસીએ એકદમ જોઈ લીધું. તેણી હવે જોનની પાસે ગઈ, અને મગતાથી તેને શોકહેડ માટે હાથ આપ્યો.

[સાંધ્ય છે.] શુભાઈ ખુરસોટ જુલવાતા.

ખુદાં અને કદરૂપાં કેમ દેખાવું—જે જતદીથી ખુદાં અને કદરૂપાં દેખાઈ હોય, તે જ જાત અને ઝોરડાપણુને સદત આપમે.

મેરી-એક બહાદુર છોકરી.

નરામાં જ્યારે ધાર્તીનું રાજ્ય ફેલાયું, ત્યારે ધણીક બાહાદુરીમયી કામો સ્ત્રીઓથી થયાં હતાં, જેમણે એક નાહો દાખવ્યો અને ટપકાવી વર્ણન.

જો. તે કાન્સના જન્મકાર દિવસે. તે હુમલનારા કમકમાવનારા પ્રભસતાક રાજ્ય રચાવવાને થયેલી કાપકાપીના દેહેશતનાક દીવસે, તે દીવસે કે જ્યારે બાદરાહીની પડતી કરી પ્રભસતાક રચાવવાને થયેલી ખુનરેંછ, આદમીઓના પીઠાપ કરતા અપામે.

આદમી ધર્મ આદમીનેજ મારનારા ધાતકી નિદેય રાખ્સે. પ્રભસતાક રાજ્ય રચાવવાને માટે થયેલી ઉગરાવેલી ખુનરેંછનું દાર્તાન વાંચી જોયું નથી કાગળનું? કાન્સનો તેજ ભયભીત વેળાને આપણે સ્ત્રીનાર સ્ત્રીનારીએ છીએ, કે જ્યારે નાહક તીરોપ પુરોગોને ગથીએ ગથી ધેરી જોવાન કરવામાં આવતા.

આ એક સ્ત્રી કાગી અધારી સદવાર હતી, કે જેની અધારી સદવાર પીછ વેળા થતી નહીં હતી; જાણે ખુદરત તેમો ઉપર રૂડી હતી. કાન્સના મોઝા અમકારો અને ઉમરાવોનાં રોજાને આજે જોવાન કીધા હતા, અને હજ કયાંજ ભય છે. તે મરદન મારવાની જગ્યા આગળ પ્રભસતાકની તરફજુલાસીએ એક મોઝા રોજું ઉઘું હતું. તે ધાનકી, લામણી વગરનાં આસાગીએ હતું. જેવો એક ઉમરાવનો જાન લેવામાં આવતો કે રોજામાંથી ખુશાથી અને દરખવા પેકારોનો મોર હતો.

તે મરદન મારવાની જગ્યા આગળ બે સ્ત્રીઓ ઉભેલી જણાવી; તેઓ આ દીવ તોડનાર, છાતી ફેડનાર દેખાવ ની હાથથી ઉભી હતી. આ બે માહેમી એક છોકરીએ સાતમો ચેકેયે હુપાવવા મજબુર થયાં નાખ્યો હતો. તેપણ પારીકીની જોનારને આજમ પડે કે તે છોકરી જુઓ પાછળથી રડતી હતી. તે ધાતકી હેરાન્યનમયો દેખાવ તરફ જોઈ કાગળતી હતી. જર પજે હોરા જોડી દે તેવી લાઇજાજ ધર્મ હતી.

જે જે કપાતીને તે ફેરોને હાથ સપકાઈ જોવાન થતા તેઓનાં અમાગ્યાં નસીબ ઉપર વિજાપ કરતી તે અજાણ ઉભી હતી. તેણી માગ્યે વીસ વર્ષની હોયતેરી જાનાન દીરતી. તેણીની જોડે હમેરી પેટી બીછ છોકરી તેજીને ધણી રીતે મગની આપતી. તેઓ હાથાધમાં અને પાંધમાં એકસરખાં દીરતી. તેઓને પેહેરનેશ એકએકની તદન ઉઘરેશ નહીં હોત તો તેઓને લોકો જોહેતોમાં ગાપાવે. પણ તેઓ જોહેતની સમાઈ ધરાવતાં નહીં હતાં. પેકડી કરતાં આ પીછડી ત્રીમાયમજી.

તદન જુદી હતી. તેણી આ કર્મથીજ દેખાવ તરફ કાંઈક સં-
તોષની નબરેથી જોતી. તેણીની બુખી આંખો તે દેખાવ
બોઈ કાંઈ દરખા-દા કહેતાં કમકમાટ ઉપર છે કે, તે છોડી
તે ડરામણ દેખાવ તરફ હરખેલી જોતી. તેણી બળખતી.—

“હા, નાપાક, તમે ઉમરાવો ધઈ દમો મરીએને બુખાં
મરતાં બોઈ દમો ઉપર કદી રહેગ કરતા નહી; હોએ તેનો
બદલો. મને દીવસો સુધી તમે તરફથી એક સૂકું પાંઉ
ખરીદવાને પઈબી નહીં મળતી. તો હોએ હવે તેનો બદલો.
મરીએને બુખાં મારી પોતે મળતહમાં વસે એ ખેલખી સાં-
ખી શકતો નથી. અતે તમારી પડતીનો દીવસ આપ્યો. આ-
હાહા! એક ધીમા ઉમરાવની છાંદગીની બેત યુમળ.”

એમ તેણી મુઝકારથી બચડી હતી.
તેણીના આ બકબકારા ઉપર લોકો બડબડ હસતાં અને
તેણીને દીવાની થઈ ગયેલી જાનતો. કેટલાંક તેણીની જવા-
નીનો ખ્યાલ કરી દીવથી દુઃખી થતાં કે આવી નાખી છોડી
આપા કુર દેખાવો બોઈ કમ મપન થતી હશે. આ કંગાળ
છોડીને થોડા વખત નીકાળા પેલી જુઓવાલી છોડીએ તે-
ણીનાં ખખાં ઉપર હાથ મેળ્યો, અને ધીમા રચે તેણીના
કાનમાં લાગી કહ્યું:—

“તને પૈસાવાલી થવા મને છે ?”
તે છોડી આ સવામથી અમજી દેવાનાં મીસાલ હતી પડી જોતી.
“અમીનજી! વળી નહીં કોણને મને !”
“આસ સારે, મારી પુકે આવ, તું માતબર થશે.”
“ફીક, ચાલો !”

સુઝકે બીડાબીડાંથી રસ્તો ચોકચો કરી તેઓ બહાર
પડ્યાં; થોડુંક ચાલ્યા બાદ પેલી જુઓવાલીએ બીજીને પ્રબુધ:—

“હું તને ક્યાં નામથી ઓળખું ?”
“મને સહે કાંઈ બીખારી મેરીને નામે ઓળખે છે.”
“તું બીખ મોંથી તારું પુકું કરે છે ?”
“હા, હવે મને તમારું નામ અને કામ જણાવે.”
“મારું નામ પણ મેરી છે.”
“તમે ઉમરાવની ખાનદાનનાં છો કે ?”

“તેની સાથે હમણું આપણને કાંઈ કામ નથી. મને તારે
ધરે લઈ જાય, પછી હું કહીશ.”

એક અંધારી ગલીના બંધીવાર નજસ, કંગાળ, મંધ મારતા
ઝોરડામાં બીખારી મેરી પોતાની નવી સોજતણ મેરીને લઈ ગઈ.

“આ મારો મેહેલ !” આ મેર્યાના સમ્બો વાપરી તે
કંગાળ છોડી તીખાસથી હતી.

પેલી અળખારી લાંબી બંધીવાર દવા અને નજસથી બી-
લકુચ ખખતી નહીં, જે ઉપરથી જણાઈ આવતું કે હમણું
કાન્સમાં કાપાકાપી જે હાથ કુકનાંઓ ઉપર ચાલતી તેઓ
માહેમી તેણી પણ એક હતી, યાને તેણી એક ઉમરાવની તો-
ખમની ખાનદાની બાત હતી. આંખ ચોકી તે કંગાળ ઓ-
રડો બોઈ લઈ તેણી જોતી,—

“તું પારીસમાં જાણીતી છે કે ? અહીંનાં લોક તને
ઓળખે છે કે ?”

રહત

“હા, મને દરેક જણ ઓળખે છે. બીખારી મેરીને કોણ
નથી ઓળખતું ?”

“તું રોએસથીએરને જાણીતી છે ? તેમ બે હોપ તો હું
એક સાકું તારી સાથ કરવા માગું છું.”

પ્રખસત્તાક રાજ્ય વધતું બેખાને લોકોની જે ટાળી ઉભી
થઈ હતી તેઓનો પડતો તે રોએસથીએર હતો, જે આતીથલો
વાતણ દીવનો, દયાદીજ શખસ હતો. તે ઉમરાવોને પકડી
વખર રહેમે કતલ કરાવતો. તે ટાળીનો વડો હતો.

“મને નામથી રોએસથીએર ઓળખે છે એમ હું જાણું છું.
તેણે મને કહી બોઈ નથી, પણ માંડ નામ તેણે સાંભળ્યું છે.”

“મને તેજ બોઈ છે. તારું નામ તે જણતો હોય તો
ગસ હવે સાંભળ, આ મારાં કપડાં તું બેચ છે તેમ તારાં

કપડાં કરતાં મણાં કીમતી છે, તે હું તારા સાથ બદલવા
માંડું છું. તેના બદલામાં હું તને સારી રકમ આપીશ. હું
તારાં કપડાં પેહેરી બહાર જઈશ તેટલાં તું આ કપડાં પેહેરી
અને છુપાઈ રહેજે. તેને માટે આ એક હમર ફીક મારા
પાસ છે તે લે, બીખારી પછી આપીશ.”

“મારાં કપડાં પેહેરી તમે ક્યાં જશો ?”
“દમણું આપણ જ્યાંથી આવ્યાં લાં !”

“હા! હું હવે સમજ, તમે તમારા કીમતી પોસાકથી એક
ઉત્સવ જાનું દાખવ પકાઈ આવો તેથી મારાં કંગાળ ક-
પડાં પેહેરી તમે બહાર જવા ઈચ્છો. આપણી આંખ અને
જાનનો રંગ સરખો છે, વળી આપણે જાંબો પણ એક સરખો
છે, જેથી મારાં કપડાંમાં તમારો બીખારી મેરી જેવો જણાશે.”

થોડા વખતમાં પેલી હાંચ લાડમાં વસેલી, મેહેલમાં ઉધ-
રેલી, ખરેખર મેલો, પારીસનાં અમીરી મંડળમાં સચેની
વાલકી, સચેની લાડકી, મેરી કી નાનીસ તે કંગાળ વખતને
વરા ધઈ, ધાતકી રાખસોને કંગાળ પારીસમાં જાણીતી થયેલી
એક બીખારી મેરીનાં કંગાળ ચીકેકાસ કપડાં પેહેરી લઈ
સોહોદામાં બહાર પડી. અને તે શાને ખાતર ?

ધન છે તે મેહેલને કે જેણી પોતાના જાનની દરકાર
કાંપીના પોતાના જાણને ખાતર તેવા સચકાર વખતે બહાર
પડી; તેને જંગાવવા વેરા બહારી આગળ વધી.

એ મેરી કી નાનીસની કાહોલી ઘણી કરણસ છે. તેણીના
ઉમરાવની પીતા અને બે વડા માર્જીએને પેલા પ્રખસત્તાક રાજ્ય-
ની તરફેણવાદ દયાદીન નાતરસ બદલાયોએ પકડી લાવી
પારીસનાં એકેએક ઉમરાવોને જરુખથી ઉમેડી નાંખી છે.
જનું રાજ્ય સ્થાપવા દેવાના ધાતકી વીચારથી રહેતી નાખ્યા
હતા, તે રોએસથીએરના કુર વીચાર અને હોઠમથી તેઓને
જોઈ ક્યાં દતા. સારથાદ મેરી અને હવે તેણીને બાકી રહેશે
એક જવાન બાઈ તે ધાતકી વરેઓના હાથમાંથી સટકવા
ગરમાં છુપાતાં હસતાં, પણ થોડાક કલાક થયાં મેરીના બાઇને
તે નીકળ શખસે ઉપાડી ગયા હતા. તે બચારો અતે જે
જાણી આવ્યો હતો. મેરીની નીચાની દહ હતી નહીં, તેણી
પોતાના બાઈને નાહક મારાઈ જતો જંગાવવા બીખારી મેરી-
નો વેરા લઈ બહાર પડી.

ગોઠાઓ ખસાર કરી તે ઊઠી તે હવા-ખતેભર્યા કામ યતી
જગ્યા ઉપર આવી ઉભી; લોકોની બીડો ફર કરી તેણી અંદરને
અંદર ગઈ. અતિ છે નાશકારક જગ્યા ઉપર આવી અટકી.
તેણીને યાદ આવ્યું કે એ તેણી ગંગાખાર ચેદરો રાખશે
તો પકડાઈ આવશે, તેથી બીખારી મેરીના મેશ આશ્ચ
વા તેણી હસી. તે હસવાનો અવાજ કરતાં એક હવેરવાર રઝ-
વાનો અવાજ પરવડે. તેનેથી તેટલો કમકમાત ઉપડે નહીં;
તેણે તે હસવાનો અવાજ દબાવે. મેરી પોતે તે અવાજને કદી
વીસરી હશે નહીં. તે કઠોર કાંઠા ઉપખવવાઈ હસતું હતું.

“એહ, વળી બીજી ખરેખરે એવું ટોચું આવ્યું !”
હેવાન જેવાં સખત દીવ ધરાવનારાઓ ટોચાંમાંથી પુકારી ઉઠ્યા.
મેરીનું લોહી બધાઈ ગયું. તેણીએ જખરી કરી નજાઈગો
દુઘસો પોતા ઉપર ફાવવા દીધો નહીં. તેણીએ બીચું એક
ઉમરાવેનું ટોચું આવડું રીડું.

કમનસીબ, ગરમ યુનાહો ગાયો જતા ઉમરાવ શખેસનું એક ટોચું
આવ્યું. તે ટોચામાં તેણીના બાઈ પેદરો આમતો હતો. તેના ગોઠરા
ઉપર આવી તોર હતો. બેધડક ગજન્યુન પગશે અને ગમરર ચેદરે
તે પગપાયાં ઉપર ચઢવા લાગ્યો, જખાંથી ગરદન ગારવાનો
જગ્યા ઉપર જવાનું. તે બીનરહેશત તે જગ્યા તરફ આગ્યો.
હમણું સુધી પોતાના બાઈને જેઈ મેરીની હીમતપર એટ
આવી હતી. પણ તેને છે સાં લગોલગ જતો જોઈને તે-
ણીની હીમત પાછી આવી. પોતાના ખાનદાનના એક પુર
નાહામો મેરામને ખંઆની પોતાના પીતાનું નામ કાયમ રાખવાં
તે બદાદર ઠાકરીએ વીચાર કીધો. આગમજથી ગોઠરી રાખેલાં
ચોક્કાં મોસાખ તેણી છાંમં ગારી પગમાંથી ચઢી જઈ
બાઈના હાથ વહાવથી અડીને જોયી:

“એનું શું કારણ? તને શા વારને ચઢી લાવવામાં
આવ્યો છે, મારા બાઈ, ચઢી તો ફક્ત ઉમરાવનેજ ખાર-
વામાં આવે છે.” તેણી જોયી.

“બાજુ ધારે; અમે કંગાળ ઠાકરી !” એક ખરીશ મોડ્યો.
“મને જ્યાં સુધી જણાવવામાં નહીં આવે કે મારા બા-
ઈને શા વારને ગરદન મારવામાં આવે છે, સાં સુધી
હું બાજુ યનાર નથી.” મેરી દિગંત ધરી જોયી.

“તારો બાઈ?” કેટલાક ખરીશોએ હેરત ધઈ પુછ્યું.

“હા, એ મારો બાઈ છે.”

“તું કોણ છે સાર?”

“હું બીખારી મેરી છું. શું તમો મને નથી ઓલખતા ?”
સરે હેરત થયા.

“હા, અજખત! હમો તને ઓઝખમે છીએ. પણ આ
કાંઈ તારો બાઈ નથી.”

“એ મારો બાઈજ છે, એને પુછો.”

હમણું સુધી તેણીના બાઈ એનટાઓ કી નાન્ટીસ તે બી-
હો હાથ ઊઠી તરફ તીકારની નજરની જોતો ઉભો હતો.
એની સીધતથી મેરી બીખારી મેરીમાં ફેરવાઈ ગઈ હતી કે તે
બાઈ પોતાની વાહાલી મેહેનને પીછાથી ધક્કો નહીં. પછી
તેને મેરીની હીમત તરફ ખ્યાન પુઝ્યું, જેથી તે મોડ્યો:

“એ મારી વાહાલી મેહેન !”

“શું ખરેખર આ તારો બાઈ છે ?” હવે જુદાથી મોને-
સથીએર પોતે બદાદર નીકળી આવી મોડ્યો.

“હા, પણ તેઓ મારું માનતા નથી.”

“પણ એનું નામ જુદું છે.”

“તે વીધે તમારી કાંઈ જુલ હશે. એને મોકલો કશું.”

“આ ઠાકરી ખરું જોસે છે કે તું તેણીને બાઈ છે?”

“હા,” તેણીના બાઈએ જવાબ વાલ્યો.

“સારે શું તું કીનાન્ટીસનાં ઉમરાવી ખાનદાનનો નથી?”

મેનેસથીએરે નીચાણથી પુછ્યું.

“હું કહ્યુંકે તે સાંજશે છે કેની ? હું એનો બાઈ યાજ છું.
એ મારી સગી મેહેન છે.” તે જવાબ જણાવ્યું.

“સારે તું કીનાન્ટીસનાં ખાનદાનનો નહીં હશે અને આ
મેરીનો બાઈ હતો એમ લગને પેલેલે કાં ન જણાવ્યું ?”

“કાંઈ મારું માનતે નહીં. મારું કાંઈ માનતે નહીં, કારણ
મારાં કાગતી કપડાં તેની વીરૂધ્ધ હતાં. એ ઉમરાવી પોસાક
ઉપરથી તમારાં માણસોએ મને ઉમરાવ ધારી પકડાવી જુઝ
કીધી. હું કહેવાનો હતો કે હું આ બીખારી મેરીનો બાઈ
છું. પણ મને સુખ રહેવા જણાવ્યું હતું.” તે મોડ્યો.

હવે યાત્રી મેનેસથીએરે તે જવાબની આંખોમાં યોડો
વખત તીક્યું; પછી તેણીની મેહેન તરફ ફર્યો, અને પોતાની
તેણી આંખો તેણીના ચેદરો ઉપર ઠાકી. મેરી ધણી બીધી.
તમે પકડાઈ આવે તે બંદરખાનેથી છુટતી બદાદરી
હીમતખના દેખાવ કરી જોયી, જખારે તે આદમીના અવતારનો
સેહતાન પોતાનાં માણસો તરફ ફરીને મોડ્યો:

“એને છોડી મેલો !”

આ જોસો સાથ જવાન એનટાઓ કીનાન્ટીસને ઊઠી
મેલવામાં આવ્યો. સંકોષથી છુટો યતાં પોતાની વાહાલી મેહે-
નનો હાથ મખતાથી ઝાલો તે જખલેજુ પગથાંઓ ઉતરી
બીડમાં વીટળાઈ ગયો. પોતાનાંમાંનાં એકને સગજ તેને મારે
લોકોએ ખુશી જતારી. હજ તે પગો જખ સરોસટની હતી.
હજીની પકડાઈ આવવાનો સંખવ હતો. મેરીનાં ધર નજીક
તેઓ આવી લાગતાં મેરી કીનાન્ટીસ પોતાની હોસ જોડી
દીધી. તેણીને બાઈ યુચવાઈ ગયો, એટલાં બીખારી મેરી
સખજુ તેને જણાવી પોતાને સાં લઈ ગઈ, જેણી મેરી કી-
નાન્ટીસનાં ના કહેવા છતાં બદાદર નીકળી હતી. એવાં કાગતી
કપડાં પેદરી બીખારી મેરી વળી ધરમાં બારાઈળી રહે !

જખારે મેરી કીનાન્ટીસ હેરામાં આવી સારે તેણી બાઈને
બેડી. છુટકારા મારે મેહેએ તે દાદારનો આગાર માનવા બં-
દી કરી.

બીખારી મેરીને નવાજ તે બાઈ મેહેન પારીસથી હવે
સદંતર કંઠાળી કેડે બીજ જગ્યાએ જઈ સુખથી રહ્યાં. એ
રીતે મેરી કીનાન્ટીસ પોતાનાં ખાનદાનનાં ખેરામને ખચાવી
લઈ પોતાનું નામ તથાવીખના સદાઓ ઉપર કાયમ રાખ્યું,
અને પોતાની જાતીને ગમરર કરવા જોજ દાખલો મેસાડ્યો.

જેઠરખાનું કાપસજ દાખર.

અડપાન અને તેમનો વધારો.

મકરણ ૬ કું.

પાતરાં અને કળી.

તરાંની સાથે જ્યારે નીચે ને ડાંખળી આવે છે તે હોય, ને તેને છેડે વળી એ કે એક કીણાં પાતરાંની હોય સારે તે એક આપુ પાતરાં કહેવાય છે. ઘણાં ખરાં પાતરાં સાથે કીણાં પાતરાં ને કાઢને તો ડાંખળીથી હોતી નથી. પણ તેમ કેટલાંકને તો કીણાં પાતરાં ને ડાંખળી નહીં એકલાખાઈ આવે એવાં હોય છે. પાતરાં સાદાં તથા મીઠાં હોય છે. સાદું પાતરાં તે આપુ એકર હોય છે, અને મીઠાં પાતરાં એક કરતાં વધારે ભાગોનાં બનેલાં હોય છે. પાતરાંઓમાં પણ ઘડના જેવાજ શાખાઓ હોય છે. પાતરાંની અંદર ને કીણી થોડી નેસ આવે છે તે હોરા જેવા શાખાની ધમકી હોય છે, અને ને લીસા ભાગ પેલી નેસોની ઉપર ફરી વળેલાં હોય છે તે ખાણુંવળા શાખાને ધમકો છે; અને વળી એ બધું એક ઘણીજ પતળી ચામડીથી ઢંકાયેલું હોય છે. પાતરાંનું ઢાંકણ કમળ હોય છે, અને ને એક પાતરાં પાણીમાં થોડો વખત પડી રહેલું હોય તો તેમાં એ માસમ પડી આવે છે. પાણીમાં પડી રહવાથી તેમાં ને cellular tissue નો ભાગ હોય તે સપથો કાઢીને જતો રહે છે, અને તેના વડે ને ઉપર ને નીચેનું પડ વળેલું હોય છે તે છુટું પડે છે.

કેટલાંક પાતરાંને પાતરાંની ડાંખળીમાંથી એક વખ નીકળે છે તે પાતરાંના મધ્ય ભાગમાંથી થયેને છેક આણી સુધી જાય છે, અને પછી તેની અંદરથી બારીક વળો નીકળે છે. કેટલાંક પાતરાંને તેની ડાંખળી આગળથી એક સરખાં કદની ઘણી વળો નીકળે છે. આવાં પાતરાંઓ dicotyledonous વર્ગનાં કાઠનાં થાય છે, એટલે કે જેનાં યડ exogenous હોય તેનાં થાય છે. કેટલાંક પાતરાંઓમાં વખ ડાંખળી આગળથી નીકળીને સીધી ને સીધી આખાં પાતરાંમાંથી આસી જાય છે, અને તેમની ધમ્મ્યે તદાવત સરખો રહે છે; તેઓમાંથી છુટાં વળો નીકળતા નથી. આ જાતનાં પાતરાં monocotyledonous વર્ગનાં કાઠનાં એટલે જેનું યડ endogenous હોય તેનાં થાય છે. Monocotyledonous વર્ગનાં કાઠ કાઠનાં પાતરાંમાં વચકી વખમાંથી ખીછ વળો નીકળે છે, તે છેક પાતરાંની કોર સુધી સીધી ને સીધી જાય છે.

પાતરાંની સપાટી છુણી છાંટી બરાબેથી હોય છે. આ છાંટ જેવા ડાઘ દેખાયે છે તે પાતરાંની અંદરના ભાગમાંના ખાડા છે ને તેમાં દવા રહે છે. એને દમ લેવાનાં આંધરાં કહે છે, તેઓ કાળા યુક્તાના જેવા આકારનાં હોય

છે, ને ઘણાંજ પતળાં ખાણાંથી ઢંકાયેલાં હોય છે. એમાં પડી પડી ઉચકવા ને બંધ થવાની શક્તી રહેલી હોય છે. મુઠી દવામાં એ ખાણાં મીમરાઈ જાય છે, ને દવામાં ઘણો ભ્રમનાસ હોય તે વખતે તે ઉપસી આવે છે ને વચમાંથી ઉધડી જાય છે. આ આંધરાં પાતરાંની ઉપરનાં કરતાં નીચેની બાજુપર ઘણાં હોય છે, ને કાંઈ વળાયે તો ઉપર મુઠક જણાઈ જાય નથી. છુટાં છુટાં કાઠનાં એની સંખ્યા જુદી જુદી હોય છે. જેમાં એ ઘણાં હોય તેમાં એક ચોરસ ઈંચ જેટલી જગ્યામાં તો કંઈ દાઝેલાં હોય છે. એ આંધરાંનું કામ પાતરાંમાંથી દવા પાણીને આવજવ કરવાનો રસ્તો કરી આપવાનું હોય છે ને તેથી ને શાખા પાણીમાં ઉઠે છે તેમાં એ કાઠનાં જણાતાં નથી.

જુદાં જુદાં આડ પ્રમાણે પાતરાંના જુદા જુદા આકાર હોય છે. પ્રજા તે ઘણાં હોવાને લીધે એ વિવિધ જાતનાં આકારોએ તેમની આકૃતિ ઉપરથી તેમનાં નામ આપેલાં છે.

કળી એ એક જાતની કળીની શરૂઆત છે, કેમકે તેનાંથીજ નવાં કાઠ ઉત્પન્ન છે. ને કાઠ એ કે જેથી વધારે વરસ અથવા કે તેઓમાં મોસમ પુરી થયા આવે છે સારે પાતરાંનાં યડમાંથી નવી કળીઓ કુટે છે, અને તેમની ઉપર ભીંજાવાનાં આકારનું ઢાંકણ રહે છે. એ ઢાંકણથી દવ તડકાં લીગેરેથી તેમનો બચાવ થાય છે. ગરમ દેશમાં ને ઝાડો થાય છે તેમની કળી ઉપર કશું જુદું ઢાંકણ હોતું નથી. કળીઓની આસપાસ છુટાં પાતરાંઓ જુદી જુદી રીતે લીગાયેલાં હોય છે. પણ એક જાતનાં કાઠમાં ઘણાં ખરાં એકજ રીતનાં હોય છે. S.

શંધવાને લગતું.

એકલેટનાં મકરણ—પા રતવ મીઠાં નામ, પોણું રતવ ખાંડ, એ ઇંડાની સફેદી, નેનીનાં બેસન અને એક આંધરાં ચાકેલું. નામને ઇંડાથી સુકી ફરીને ઝીંઝી કુંદની, કુંદની નેલાં એ અંદર એક ઇંડાની સફેદી થોડી નાખતાં જડું. લીસું નાંખાં જેવું થવા પછી અંદર ખાંડ અને ખીંડ ઇંડાની સફેદી નાખવી, ચાકેલેને પચાવવા અથવા તેને ઝાખવાને ઝીંઝી લીસા કરવા; પછી તેને ઉપસી મેકવળીમાં વેનીકા સાથે નાખવો, ત્યાર બાદ તેના ગોળ દસ બનાવવા, જે બનાવતી વેળા આંધરાં ને લીંબાશ કરવાં કે વલગી બધ નહીં. ફરકે દસાપર નરા નરા પાણીનો દાઘ ફેરવવો, પછી થડી બહીમાં સખત થાય ત્યાં સુધી સુકાવો દેવા.

ફરકરીઆં—ત્રણ આંધરાં પકડો આંધરાં, એક છુટું અને એક પારો દુધ. આંધરાં થોડાં દુધમાં ભાંધી નરમ કરવો, પછી છુટાંને કડું થકડાવી તે તથા બાણીનું દુધ અંદર નાખવું. આંધરાં ને ભરભર છુટી નરમ અને લીંસી બનાવવો. ત્યારબાદ એક પેનામાં છુટાં મી કરવાથી તેમાં કાચી મેકવળીમાંથી એક મીઠા અથવા ભરી રેડવું. એક માણેથી સાત માથે કે કંડાવું. એ મુળ્ય આંધરાંનું થયેલો રેડી તમાચ કે રાખીમાં છુટાં કંડાવવા, એક એક પર મુકવાથી વલગી જાય. પછી તેપર લીસુ નીચની ખાંડ બજવાની ખાંડ.

પીરિસાત.

અરય આપીને રહેલો પરાણો.

પ્રકરણ ૧ છું.

તલેન્ડસાનાં કુટુંબવાલાં અરેઅર ધણાં ગરીબ હતાં. વગર સરખની, કચુચ રાખવામાં આવતી, અને ધર્મી પુરુષોની સખાવતથી ઝાંછી થતી ગરીબાઈ તેમની ન હતી; પણ દોહતના દેખઈતા આડામાં મદસ્સાઈને દેખાવ બચી રાખવાની મહા મેદનતબરી ક'માંથીયત તેમની હતી. કેપટન મેતલેન્ડે તેની જુવાનીમાં દોહતનું મુખ ભોગવ્યું હતું, અને

જોકે હમણાં સદાના યુરા દેવે તેની આવકને ઘણી ઘટાડી નાખી હતી, તોપણ તેનાં અસહી મોડી રાતનાં ખાણાં, સારી બીકીઓ અને તેના માનીતા વાછીને વગર તેને ચાલતું ન હતું. થોડી આવકમાં આ બધી જરૂરીયાતો પુરી પાડવાનું તેની નાજુક ધણીવાણીને મારે ધણું સખત હતું, પણ આવક અને ખર્ચનું પાણું સરખું રાખવાની આ મેદનત જરી રાખવાનું તેણીએ પોતાનાં મોતનાં બીજાણાં ઉપર પોતાની વહી દીકરી પાસે વચન લીધું હતું.

મારજરી, જોકે પોતાના આપના આપજાણીથી પોતાની માતા માફક અંજલુ ન હતી, તોણી તેણીએ આ બોલે પોતાનાં જુવાન ખર્ચાં ઉપર જાંચકી લીધી હતો. ફેટલીક વખતે જ્યારે સુપકીદીથી નહીંજ અમાત્ર, હારે પોતાની લગંડી બેહેન આગળ મહીનાઓની સખતાઈના ઉમરો તેણી કહાડતી હતી. પણ શસ્ત્રોના આ જુસ્સો થોડા વખતમાં વહી જતો અને હારે તેણી આગળના જોખીજ મંદુર, ખુશ સ્વભાવની, દોરાની કુખથી ધેરાયલી જીંદગીને ચલકાટ આપનારી સાથી બનતી હતી.

તેમની આગલી જીંદગીના બપોર સપકાનો થોડોક ખ્યાલ મારજરીને આવતો, પણ દોરાને તેમનાં હાલનાં સુંદર વેળાથી દંકાયલાં, અને દરીયા તરફ ઉઘડતી બારીઓવાલાં ઘેર રીતવાય બીન્ન કલાની પાદ હતી નહી. તેણી એક બારી આગળ કલાકો સુધી પડી રહી નીચેની ટેકડીઓને અહડતા મેળવેલા તપાસતી હતી, અને દરેક બાકી ક દરેક છુદીરોના દેખાવ તેણીને જુના મીત્રો લાગતા હતા. મારજરી તેણીની પેડાંવાળી યુરશી દરરોજ કીનારે ધસકી જતી હતી, અને લાં તેઓ કદીબી આસાએસ ન લેતાં દરીયાની ફેરફાર ચતી ખુબસુરતી તપાસતાં હતાં.

જુન મહીનાની એક તડકાંવાળી બપોરે જ્યારે ભરતીનાં પાણી પોતા પાછળ દરીયાની લીલ અને રીપોનાં ફાટલાં મુધી આસરી ગયાં હતાં હારે આબ્યાં હતાં. ખુરસીને ટેકડીની નીચે બાયામાં ધસવામાં આવી હતી, અને હની રેતી ઉપર મારજરી પોતાના બને દાયો કુંકણ ઉપર મેલી મેલી હતી. તેણીના સુવરાઈ દેસે પોતાનો અસર બહુ રંગ વારંવાર ધોવાયાથી બોદ્યો હતો. તેણીની બોલિ દુકા થતી હતી, અને ઘેર છુટી ગયો હતો, અને તોણી આ મીદરેલાય હાલત છતાંણી તેણી ખરેખર ખુબસુરત લાગતી હતી. તેણીની મામકી ઉપર શસ્ત્રાથી રતાસ ચઢકી આવ્યો હતો, તેણીની ભુરી બ્લુ આંખોમાંથી શસ્ત્રો પ્રકાશી નીકળ્યો હતો, અને તેણીના સુંદર હોઠો શસ્ત્રાથી ધુજતા હતા.

“શુ કરવા જુઠા ટોંગ કરવાનું એવણુ ચાલુ રાખે છે?” તેણી સખાઈથી કહેતી હતી. “ખાણું કયાંથી મેળવતું તે એક દરરોજનો ભારે સવાસ થઈ પડ્યો છે, હારે તે મારે કપડાં બદલ્યાં એ કેવી શીરીમારી! અરે! મરાયા અને હું ખાણીની તપ્પીરી કરવામાં ફેટલાયલા કલાક ગુમાવ્યે છીયે. તે ગરીબ છોકરી આખો દહાડો શમામગીરી કરીને આપણી સેવામાં હબી રહે અને જરાક ખાગી પડી તો ખાવાનો મીઠાસ જતો રહે છે, ફેટલીક વખત તો મને એટલું મારમાં આવતું પડે છે.”

“મારાપાને તેની દરકાર નથી,” દોરાએ ધીમેથી કહ્યું.

“તેણી તુંને ઘણી માહે છે, મારજરી.”

“આપણે ‘સેમરોવા’ બાડે આપીને નાનાં ધરમાં જતું બે. બપે. તેણીએ દરકાર કર્યા વગર આગળ ચલાવ્યું. “હું આપણાં વાહાલાં ધરને ચાહું છું, પણ આપણે કાંઈબી રીતે પૈસા મેળવવા નેછીયે, અને મને તો લાગે છે કે એજ સાદી રીત છે.”

“બાવા કદીબી કચુચ થાય નહીં,” તેણીની નાની બેહેને પોતાનું માથું હાડપણથી હીચકીને કહ્યું. “એવણુ તેમાં હલકાઈ ગયું.”

“મરીબાઈની સામે પ્રમાણીકપણે લગત ચલાવવામાં કરી. હલકાઈ નથી,” મારજરીએ જુસ્સાથી જવાબ દીધો; “પણ દોહત નહીં હોવા છતાં મોરો દેખાવ ધારણ કરવામાં, અને જે મારે પૈસા આપવાના ન મળે તેથી ચીંતે ખરીદવામાં ચરમભરેલી હલકાઈ છે.”

“જે આપણે કોઈ અરય આપીને રહેતા પરાણા મારે સાંભળ્યે તો પૈસા મેળવી શકીયે.” તે બાળકે આસાથી કહ્યું.

“બીન્ન એ કહે છે તેમ આપણેબી તેને ભાડુત કાંચે નહી કહીયે.” બાવાને આ એરાકી વાક્ય આવડ્યો નહીં હતો તે એમથી કરવાને કચુચ થતે નહીં. ખર્ષ કહું તે, મને તો એમાં કશું વળે એવું દીસતું નથી.” મારજરી બોલી.

“કેવું ચરમભરેલું છે કે સખણું કાચ અને સખળી નાંજ તારજ માથે પડે છે,” દોરા પોતાની નજ ભુરી આંખોમાં દયા સાથે બોલી હતી. “હું છંચું છું કે તે મીસીસ

દ્રમંદની મોંગણી કચુક રાખી હતો. જેમ સીનદરેકાની પરી ધર્મમાતા તેણીને બાંધવા આવી હતી, તેમ થતે.”

“અને પછી તારી બજાતી મોટી બેહેન વગર તુને કેમ ચાલતે ?” મારજરીએ હસવાનો પ્રયત્ન કરી કહ્યું, “નહીં નહીં, મારે કામ ઘેરમાં જ છે.”

“હવેનમાં કોઈ તવંગર કચુક સાથે પરણીને તું બધા દહાડા સુખી થતે,” દોરાએ દમગીરીથી આગળ ચલાવ્યું.

આ અર્થમાં જેવા સાદા સંજ્ઞાઓ મારજરીને હસ્તે આવ્યાં, પણ ફરીથી કંઠાળાનો સેહજ ઓળો તેણીનાં મોઢા ઉપર જણાયો.

“હું ગરીબાઈથી એટલી તો કંટાળી ગઈ છું કે દોષથી તવંગર માથાસને પરણવા કચુક થાજી,” તેણીએ પોતાની પાતળી, રીંછા ચેહરાની બેહેન તરફ નોંધુ કે તેણીનો ચેહરા શરમથી લાલ થઈ આવ્યો, કારણકે જ્યાં તેઓ ઉભાં હતાં તેના તદ્દન પાસે એક જુવાન શખસ તેનીસાના દેશમાં હતો, કે જેણે આ ધીમારવા ભોગ શખ્સો બરાબર સાંભળેલા હોવા નોંધ્યો.

તેના સુદર બેહરાથી મારજરીના નજોર યદ્ય ગયો હતો. તેમની તરફ એકથી નજર ફેંક્યા વિના તે કુદકો મારી રેતી ઉપર કુદી પડ્યો અને મુઠો મુઠો ચાલી ગયો.

“અરે, મારજરી !” દોરા ગંભીરતાથી બોલી ઉઠી.

“હમણાં મારી સાથે ભોમતી ના,” તેણીએ ધીમા મુંગણાતા આગળે ફરમાવ્યું. “હું-હું શરમથી મરી જવશ, અરે, મારાથી એમ કેમ બોલાઈ ગયું ?”

“કાંઈ નહીં,” તેણીની બેહેન દોરાએ આપ્યો. “હું નહીં ધારતી કે તું એને ફરીથી મારે.”

“એ મજાજીન, મને લાગે છે કે એ ધણી આખો ઉઠાઓ અહીં ચુલરવા આવ્યો છે, અને એ આપણને દરરોજ મળશે.”

“આ અવાજ નહીં યામ એવી રેતી ઉપર લોકોને જેમ ગમે તેમ ફરવાની છુદ નહીં સૂકવી નોંધ્યે, નહીં તો સાથે લઈ રાખીને ચાંચાની પારકાનેટ તેમને ફરતે પાડી નોંધ્યે,” તે બાળકે ચુસ્તપણે પોતાનો વિચાર જણાવ્યો.

“નહી, પણ મારાં જેવાં બોલવાને પારકાનેટ દાખી દેવું વધારે સારું છે, હવે મને એક મજાજીન પકડી મળવો છે. ચાલ, આપણે ઘેર જઈએ, નહીં તો વળી પેલા જુવાન શખ્સને મળીશું.”

જોકે તેઓને સાહે માટે મોડું થયું હતું, તોમ્મી તેઓ એ નોંધુ કે તેમનો બાપ કાંઈ આપાધારણ પુષ્પ રચનાવામાં હતો. અરવ આપોને રહેલા ઇચ્છાના પરાણો માટેની તેની બહેર અખર ફરેકદેવ નીવડી હતી.

“મણે સરસ જુવાન શખ્સ છે,” તેણે મારજરીએ કાવેકાં ચાહેનાં પ્યાસામાં ખીંડ અને દુધ સંભાળી નાખીને કહ્યું. “આએ નાની સુઝત જગમાં અરેખર તે એક કામતી ઝોળતી થઈ પડશે, અને મને તે એટલો પસંદ પડશે છે કે

જે વધુ વાર બોટી ન રહેવાનું ફરત ધારી આવશે તેને બોલાવ્યો છે; તે અહીંજ ખાણું લેશે, માટે મારજરી, સંઘળી તેવારી કરાવશે.”

“તે એક મીતારો છે કે ? ભારે તો થયું કરીને બહાર રજ રહેશે.” મારજરીએ પુછ્યું.

“હું એમ ફક્ત ધારૂં,” તેણીના બાપે સાહે પીતાં કહ્યું. “પણ મારા કહેવામાં કાંઈ ભુલ પડતી નથી. તેણે કાંઈ એ માટે કહ્યું નથી, પણ મારી તો ખાતરી છે.”

“કદામ તે મારજરીની ગ્રામી રંગશે.” દોરાએ પોતાની અતી સુદર બેહેન તરફ વખાણતી નજર ફેંકી પુછ્યું.

“અરેખર ભેવકર હોય તેજ સખી પાતાનો અહીં આવે.

દેખાવો મીતારનાર તે હશે, પણ મારજરી, હવે તું ખાણુ માટે તૈયારી કરવા ભયે તો સારું. ને આપણી સાથે કા-છપી જમવા આવે છે, તો મરાયા પોતાનું ભેજીન બોટી દેશે.

સાંજનું ખાણું તો તૈયાર થઈ ચુકું હતું, પણ હવે કાંઈ બીજું વધારવાની જરૂર હતી. માટે મારજરી ખાણીના વખતની યોડીક મીનીટ આગમજ પરવારીને બેસવાના ઓરડામાં આવી. મીન દેશમંડ બારી આગળ ઉભો રહીને કેપટને તેલવેનડ સાથે વાત કરતો હતો. તેણી છેક નજીકે આવી ભારે તે દ્યો, અને તેણીનાં ઘરેરમાંથી ગાયા સંઘળું લોકો તેણીનાં મોઢા ઉપર પડી આવ્યું; કારણકે તે દહાડે જેઓએ જુવાન શખ્સને તેણીની આગળ ઉભો હતો. તે-ણીનો કાચો લેસને દેસ, તેણીની અન્નએળી, તેણીની વિચા-રવાંત આંગો, અને શરમથી નીચે પડતાં બુઝાંઓ, તથા કામથી યાદી ગયાના હાથો, એ સંઘળાંતું તેણીએ એકી નજરે માપ લીધું હતું. તેને હવે સમજ પડી કે પેલા સહ-વારના ભોમપક્ષા બોલોની કાંઈ ખરી મતલબ હતી નહીં.

પણ તેજ પછે મરાયા ખાણું તૈયાર થવાની બજાર આ-પવા આવી. એક ઓરડામાંથી, બીજા ઓરડામાં જવાની તૈયારી માટે તેણી દોરાને મદદ કરવા ગઈ, અને દેશમંડે જમારે તેણીની ખાજરી સંભાળી જોઈ ભારે તેણી માટે બાંધેલાં હથકાં મત માટે તેને ઘણો પસ્તાવો થયો. સંઘળો વખત તેણી ધણી સુપ રહી હતી, પણ એક મીવાપ તે ઉપર બીજાં કોણું બાન બેંચાણું ન હતું, કારણ કે કેપટને પ્રેરવેનડને પોતાનો અવાજ સાંભળતા વધુ ગમતું હતું, અને એક નવો સાંભળનાર કાંઈ દરરોજ મળતો નહીં હતો.

“સુરેતો અસ્ત પામતી વખતનો દેખાવ દુરથી ઘણો સો રસ લાગે છે. આસમાનનો અને દરીયાનો દેખાવ અરે હવા ખાવા આવનારાઓ દર સાંજે નેચા વિના રહેતાં નથી.”

“હુંબી તે નેચેલો ઘણો પુશી યદ્ય; પણ શું હમણાંજ આપણે જઈએ ?”

“હ, મારાથી તો આજે નહીં જનશે, પણ મારી દી-કરી તમોને રસ્તો બતાવવા પુછી થશે.”

મારજરી દોરાના કાચ ઉપરથી ઉઠી, પણ તેણીની આ-નાકાની નેંધ દેશમંડે ધીમેથી કહ્યું; “તમે યાકી ગયાં છે, આ બારીએથીથી આપણે નેંધ સકીશું ની ?”

“ધાકી ગધ છે? છટ છટ,” કેપટન મેટલેન્ડ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો. “મારજરી કશાંથી થાકતી નથી; મીન દેશમંડ, એક સેહેરની છોકરીની માથેક તમે એને સમજવી નહીં જોઈએ.”

“હું” મારી ટાપી પેહરીને આપું છું,” તેણીએ ઓરડામાંથી ઉતાવળે બહાર નીકળીને કહ્યું.

તેણીના બાપના અપમાનજન્ય અવાજે તે જુવાન સખસને ચુસ્તે કંપી હતો, માટે યોગ્યક થડા સખુને બોલીને તે મારજરીની પછવાડે ગયો.

“સાં પવન ધણા આવે છે, માટે તમે તમારી હથળા ટાપી બદલો તો સાર.” દેશમંડે તેમ કહ્યું અને તેએ ફરવાને બહાર નીકળ્યાં. મારજરી ધણી અપથી વાતો કરતી હતી, અને જેકે જોયું કે તેણીનાં મનમાં સહવારનાં બોલાઓના સખુને માટેજ વિચાર આવતો હતો. તેને હીમત આપી નહી કે તેણીને કહે કે તે શબ્દો માટે તેનાં મનમાં કાંઈથી ભુરો વિચાર હતો નહી, પણ તેણીની સાથ અંતે તે ખેતલી બેસાડ ગયો કે તેઓ રકડીને મહાને પુખ્ત તેડકાં તો તેણી પોતાની સધળી ચીંતા બુલી જઈ તદન મુખી દીસવા લાગી.

“ધું” આ દેખાવ જણાવવાનો નથી?” તેણીએ પોતાની નીચે પડેલા મોહકા ફરીયા તરફ જોઈને તેને પુછ્યું.

“મગરૂરી લેવા લાપક,” તેની બ્બ આંગળામાં ખુસાલી સાથ તેણે ઉશકેરાઈને જવાબ દીધો.

“સુર્યનો આતશી જોગો જોહો યતો જતો હતો, વાદળાંઓ તેની આસપાસ પંદરાતાં હતાં અને આટલાં-ટીકનાં બ્બ પાણીના જોળાઓ નીચે અવાજ કરતા હતા. તેઓ સાં તદન મુપકીદીમાં અસ્ત પામતા સુર્યનાં કીરણો તપાસતાં હતાં હતાં. “એ ખરેખર કેવો સુંદર દેખાવ છે” તેણે આખરે પોતાની સાથ તરફ જોઈને કહ્યું, “આ દેખાવ હું કદી બુલીશ નહી, મીસ મેટલેન્ડ.”

“મારા બાપા કહે છે તેમ જો હોય તો અજબતાં બી-બીઓના કરતાં ખુબસુરતીની તમે વધુ પીછાં છું કરો છો; તેવણુ કહેતા હતા કે તમે એક મીતારા છો.”

“કેપટન મેટલેન્ડ મને સાતમે આસપાસે ચઢાવે છે, હું તેમ હોવાનું ડોલ ધાવતો નથી, પણ યોડું ધણું ‘મેન્ટ’ કરું છું.”

“સારે તમેને આંહીયાં કરતાં વધુ સારી જગા મળતે નહી,” તેણીએ કિનારા તરફ આંગળી કરીને કહ્યું.

“નહી,” તેણે પોતાની આંગળો તેણીના સુંદર બેહેરા તરફ દેરવીને કહ્યું. “હીમાંના કરતાં વધુ સારી જગાએ હું આવી શકતો નહી.”

અ ક ર લુ ર ભુ.

એક મહીનો યધ ગયો હતો, અને જેક દેશમંડ લેગોરવામાં ફરીયા થયો હતો. તેણે શોધી કહાડ્યું હતું કે દોરા એક ફેશતોજ હતી, અને તેણીના બાપ આપસવા

વેથી ખરેખર હતો, જ્યારે મારજરી સાથી સુંદર પણ સાથી મગરૂર છોકરી હતી. દોરા અને તેના વચ્ચે ધણી મીતારા આવી હતી, પણ તેની ધણીકાની કોરોશ છતાં મારજરી તેની સાથે છુટી થઈ વતેતી ન હતી. ફક્ત એક વાક્યને માટેની તેણીની દલગીરી તેની સાથ મીતારા આંધતાં તેણીને અટકાવતી હતી; અને તેણીને ખબર ન હતું કે તે તો તદન બુલી ગયો હતો.

દોરાએ આ બુનબો ધણી ખુશાનીમાં પસાર કર્યો હતો, તેણીની એકાંત છંદગીમાં હમણુંજ તેણી આંગળો દીવસ બહાર રહી શકતી હતી, કારણકે જેક તેણીની મારી ખુરશી ધસડતાં કદીથી થાકતો ન હતો.

એક ધણી ગરમીવાલી સહવારે એમ કાંધા પછી તે પાણી પીવા માટે રાંધણીમાં જતો હતો, સારે મરાયાને બદલે મારજરીને પોતાની બોહિ ઉઘી કરી મીઠાબ બનાવતી જોધ તે ઉભો રહ્યો.

“હું” આશા રાખું છું કે તમેને કાંઈ અચચક કરતો નહી હોવા. આશવાથી મને એટલી તો તરસ લાગી કે એક ગઝાસ પાણી માંગવા હું આવ્યો છું.”

“તમે કંઈ લેશો? આપણી પાસે પ્રપકસ પડેલું છે,” તેણીએ પોતાના આટાથી ખુરડાએકા હાથે બુલીને કહ્યું.

તેણીએ કખટમાંથી એક ગઝાસ કહાડ્યું, અને ટુરતજ કંઈ લઈ આવી.

“તમારી મોટી મેહેરબાની યધ. હું” અંહી પીવું તો કેમ? એમ કહી તે બારી ઉપર બેઠો, અને તેણીને ફરીથી કામે વળગેલી તપાસવા લાગો. “આરીતે મીઠાબ બનેલું કે?”

“હવે ગોદ ધણી સારો લાગે છે,” તેણે તેણીની તરફ નજર ફેંકીને પુછ્યું.

“મરાયા એને ફરતી મીઠાબ કહે છે.” તેણીએ તેની તરફ જોવાવિના કહ્યું. “કેટલીક બઝીમાં તૈયાર થવા આવી હશે. તમેને યોડુંક ગમશે?”

“જો તમેથી લેવો તો.” તેણે જવાબ દીધો.

“આ ગરમ ફહાડામાં કાંઈથી મીન બુંજવાથી કંટાળો આવે છે. પણ હવે તો પુરું કરવા આવી છું.”

“મરાયા નહીં કરી શકતી કે?” તેણે દીસસાંછથી પુછ્યું.

“નહી, એક વખતે મરાયાએ એવો સરસ સ્વાદ ચખાડી છે કે તે ફહાડા ઉપર તો હમે લાંછણું લાંછી છે.”

“હા, પણ તમે મને કહ્યું હતું તે બુલી ગયાં કે? આ સુંદર સોહદરમ આગળ મારી સારી રીતબાત હું બુલી નહી છું.”

“હું” આવું તે અગાઉ મારા હાથ પીવા દો. હું પળમાં આવું છું.” તેણીએ બુલેને ટુરતજ પોતાનું એખન છોડીને આવી.

“તમે તે કહાડી કાંઈ નાખ્યું? એક ઇસ્પાગની નર્મનો તમે ફેસ કહાડી નાખો અને જુલો પછી રું શહેર એક સાધારણ સ્ત્રી.”

“અને મારો રાંધવાનો વેશ કહાડી નાખો, એટલે હું રહે? તેણીએ પુછ્યું.

“હુનિયામાં સૌથી સુંદર છોકરી.” તેણે તુરતજ નવાળ દીધો. આ નહીં ધારેલા નવાળથી તેણી શરમાઈ ગઈ અને ઉડી જતા જતી હતી, પણ તેણે તેણીને અટકાવી. “માફ કરજો, કદાચ મારે એમ નહીં બોલવું હતું.”

“મને એવી જુદી ખુશાંત ગમતી નથી.”
“જે સાચુ હતું તેજ હું બોલ્યો છું,” તેણે નવાળ દીધો.
“તેઓ બંને હવે સુગાં સુગાં બેઠાં. થોડક વારે મારન-રીએ પુછ્યું. “તમોને ખીજી બેઠેલો?”
“નહી,” તેણે દમામથી નવાળ આપ્યો.
“તમે ત્રીરડાવલા લાગેછો,” તેણીએ અજબેથી પુછ્યું.
“ખુદરતીજ.”
“પણ કાંઈ?”

“કાંઈ બોલે તેની ઉપર વિશ્વાસ નહીં રાખો તો અજબ-તાં તેને નહીં પસંદ પડે.”
“અરે મને માફ કરો; મારી ખાતરી છે કે ખોટું તમે કદીથી નહીં બોલો.”

“તારી આગમ તો કદીથી નહીં, મારન-રી. હું જુદું બોલું તે અગાઉ મારે જમણે હાથ કાપી નાખવા તૈયાર છું.”
મારન-રીનું એકવીસમું વર્ષ આવી પુગવું હતું. માટે એ ટાંકે તેણીને બેઠ આપવા માટે. જેક અને દોરા તેવારી-માં રોકાયલાં હતાં. દેશમ-ડે પેદલાંથીજ ધાણું હતું કે દોરાની સખી આપવાથી તેણી ઘણી ખુશ થશે, માટે જેકે બનતી કોશિશથી પોતે માથે ઉઠાવેલું કામ ક્ષેત્રથી પાર પાડ્યું. તે દીવસ ખાણું લઈ કાંઈ ખીજ નવાળે ચુ-નરવાને દારાએ પોતાના બાપ પાસે દેરાવ કરાવ્યો હતો; માટે તે દીને મારન-રીને ઘણું કરવાનું હતું; નાસ્તાની ટે-બલને મરાયાએ કૂંડોથી ચણગારી હતી. દોરાએ પોતાની બેઠનની રકાથી આગળ થોડીક બેઠા બેઠાવી હતી, અને સખીનાં કાગળને તેણીની ખુરશીના હાથા ઉપર મુક્યું હતું. મારન-રી જેવી ઓરડામાં દાખલ થઈ કે તે સખીની ઉપર તેણીની નજર પડી. ખુશાલી અને અનન્યતાથી તેણી કશું બોલી શકી નહીં, પણ તેણીને ખુશ, મેહરોજ જેકને બદલે આપવા માટે પુરતો હતો.

“તુને આજે એકવીસમું વર્ષ થયું કે?” કેપટન મેતલે-ન્ડ ઓરડામાં દાખલ થતાં બોલવા લાગે. “તુને બેઠ આપવાનું મારી પાસે કાંઈ નથી, માટે હું દરમીર છું.”
“તમારી પાસેથી મેં કશું મેળવવાની આશા રાખીજ નથી, પણ દોરાની સખી કેવી બરોબર છે, મી-ડેશમ-ડે મને એ આપીને મારી ઉપર મોટી મેહરખાંતી કરી છે.”
પણ હવે તેમને માટે માટી આવી લાગી હતી. એક બાજુએ દોરાને મેસાડીને મારન-રી અને દેશમ-ડે સામે જગા લીધી. ખાણીની બાસકેત નીચે મુકવામાં આવી.
“આપણે લાખકને સંપૂર્ણ દહાડો આપ્યો છે.” જેકે કહ્યું. “ગરમી પછી આ પચનની લેહકી ઘણી સુંદર લાગે છે.”

“જમણમાં આપણને ઘણી ચડી લાગશે. લેનહરનની ખીજ ઘણી સુંદર છે, મી-ડેશમ-ડે; માથાએ અને માથાએ સુધી દમામદાર ગ્રાડો, અને નીચે લીલાતારીની રીતરછ ખીજાવેલી આપણને ગામમ પડશે.”

“તે સારે પરીઓના મુલક હોવા બેઠો.” તેણે હસીને કહ્યું. “અને જોગમન, તે કેવું છે?”

“ઘણું જ નાનું ગામકું, એક દેવળ, કોનવતન, એક સ્કેલ, થોડાંક નાનાં ઘરો, અને પાદરીના બંગલા સીવાય ખીજી કંઈજ નથી.”

જ્યારે તેઓ તે ગામડાંમાં પુગ્યાં, સારે દોરા થાકી ગયેલી હોવાથી સારી ધર્મશાલામાં આસાએસ લેવા બેઠી અને જેક મારન-રી સાથ દેવલ અને કોનવતનની મુલાકાતે ગયો.

“વધે અગાઉ કંઈથી શીકરાઈ ગયલા ખંડારીઓની યાદમાં ઉભો કરેલો એક ક્રોસ અંદી છે તે તમોએ જોવા બેઠો.”
“જેવાં તેઓ દેવલનાં કમખાઉડમાં દાખલ થયાં કે મારન-રીએ કહ્યું.”

“પણ આ ખીજુ આગળ કાંઈ દરીયો નહીં આવ્યો હોય.” તેણે અજબથીથી સવાલ કીધો.
“તે કાંઈ ઘણું દુર નથી. જે તેને તાવર ઉપર આવશે તો માથમ પડશે.”

છેક ઉપર ચઢકાયાથી તેઓ તદન થાકી ગયાં હતાં. તે-મની નજર નીચે આખી ખીજુ જોવા હસ્તી પડેલી હતી, અને ઝાડોની પેલી બાજુએથી દરીયાનાં બહુ પાણી જ-ણતાં હતાં.

“સમજું કેવું શાંત છે! કેવું સુરેહ બનું લાગે છે,” તેણે ધીમેથી વાત ચલાવી.

“આપણે અંદી આવ્યાથી જાણે જોદાની વધુ નજદીક આવ્યાં હોયે તેમ લાગે છે.”

તેણે પોતાનું મથું તેણી તરફ ફેરવ્યું. આ વેળાની તે-ણીની નજ્રા અને મંચુર દેખાવે લાંબો વખત થયો તે જો-લવા કષ્ટતા રાખે. બહાર કલાકાઠા:

“મારન-રી, હું તુને કાંઈ કહેવા માંડું છું, કે જે અંકવા-ડયાંઓ થયાં હું બોલવાની કોશિશ કરતો હતો. તું સ-મજ ગઈ હશે, તે જોયું હશે કે હું તુને ચાહું છું.”

“અરે, કાંઈ વધુ બોલો ના,” તેણી વચ્ચે બોલી ઉઠી, “હું જાણતી હતી કે તમે મને ચાહવા શીખાછો, પણ હું આ-શા રાખતી હતી કે તમે જુલો જરો અને કદીથી મને કહેશો નહીં.”

“સારે મારે માટે કાંઈજ આશા નથી કે? તમે મને ચાહતાં નથી, કાંઈ દીવસેથી ચાહશો નહીં?”

“હું તમોને કદીથી પરણી શકું નહીં.” તેણીએ સહેજ, અનાકાની સાથ નવાળ દીધો.

તેણીના બોલવામાં સહેજ અનાકાની બોવાથી. એક દ-ખતો માણસ રીણને વચ્ચે તેમ તેણે ઉશકરાઈને પુછ્યું.

“તું મારા સવાકનો જવાબ દેતી નથી, મારજની. મેં તુંને પુછ્યું છે કે શું તું મને આઠી નહી શકે ?”

“તેમ હોય તેણી કાંઈ નહી બને, પણ-પણ જોતમો-એ જાણવું જોઈએ હોય તો હા, હું તમોને આપું છું.”

તેણે તેણીને હાથ લેવાની કોશિશ કરી, પણ તે તેણીએ ખેંચી લીધી, “તમે-તમે સગવળતા નથી, આપણે હમણા છીએ તે કરતાં વધારે ઘણું શક્તાં નથી. તમે તમારી હાથત દ-છ તો સુધારવાની છે, અને હું હોરાને છોડી શકતી નથી. એમ ના વીચારતા કે મારે પોતાને ખાતર હું ગરીબ રહે-વા ના પાડું છું,” તેણીએ ઘ્યા બરેલી રીતે આગળ ચલા-વ્યું, “જોહાને ખાતર એમ ના માનતા કે હું તે દીને જે કાંઈ બોલી તે મારા ખરાં દીકના બોલેા હતા. પણ એક પુરપને ગરીબાઈ કેવી બારી પડે છે તે હું જાણું છું, મારે-જ તમોને તેમાં ધસડવા હું રાહ નથી.”

“હું તો સમજુ છું, પણ તું જ સમજતી નથી. વહાલી, મારી હાલત મારે હું કદીથી બોલેા નથી. પણ મારા બાવાએ આજેથીયામાં ધણું પેદા કીધું છે, અને આપણે ગરીબાઈ શું છે તે હવે પછી જાણીશું નહી.”

“સારે હશે શું ખોટાજ વિચાર હજી બેઠાં છીએ કે ?”

તેણીએ ચમકીને પુછ્યું.

“મેં તમો લોકને પેદાશથીજ કહ્યું હતું કે હું કાંઈ ધંધાદારી ચીતારનાર નથી, જોકે તું જાણે છે તેમ હું યો-કુંકે ચીતારું છું ખરો.”

મારજનીએ કાંઈ જવાબ દીધો નહી, પણ તેની તરફથી ફર જોવા લાગી.

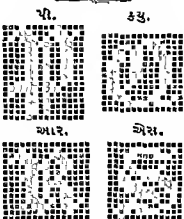
“હવે મને એક જુદાજ જવાબ આપશે કેમ ! તે’ મને કહ્યું છે કે તું મને આપે છે, હવે મને કહે કે તું મારી ધણીમાંથી ચરી ?”

“તમે કદીથી વિચાર્યો નહી કે તમો પૈસાવાલા છે તેથી-”

“કદીથી નહી, જેમ હું તારી ઉપર ખ્યાર રાખું છું તેમ તારી ઉપર મારો વિશ્વાસથી છે.”

સરખા.

લ ર વા-નું થ વા વી શે .

પીશાલ.

રશીયાનું બાદશાહી કુટુંબ.

રશીયાનું હાલનું બાદશાહી કુટુંબ અ-સલ યુરીયાયી આવેલું છે, અને આ શાહનશાહી ધણું કરીને જરમન શા-હનશાહીઓ સાથેજ લગનના ગાંધી જે-ઠાતા આવ્યા છે. ૧૬૧૩ માં રશયાના ઉગરાપોએ માઇકલ રાઇનકને પોતાના અર તરીકે ચુડી કઢાડ્યો હતો. તેને જીતનાર જગઆસકાર પીટર પી ગ્રેટ હતા, જે ૧૬૮૯માં રાજગાદીએ આવ્યો

૧૭૨૫ માં મરણ પામ્યો.

એકેકાન્ડર બીએ તે આ છેજા મરદુંમ આરના પીતાએ ૧૮૫૫ માં શાહનશાહ નીકોલસ પછી ગાદી ભેળવી. તેના રાજ્ય અમલમાં સીધી મોટા બનાવ તે ૧૮૬૧ માં શુધા-મોને છુટાપણું બખશયાનો બન્યો હતો. ૧૮૬૩-૬૪ માં પોલંડમાં જે દુષ્ક ધ્યું હતું, તેને ઘણી સમીપથી બંધ કરવામાં આવ્યું અને ૧૮૬૮ માં પોલંડ દેસ રશીયન શા-હનશાહત સાથ જોડાયું. ૧૮૭૪ માં બધા રશીયનેને મોડાકે રીવાય લશકરમાં જોડવાની ફરજ પાડી.

તરકીમાં અંધેર રાજકારભાર આલવાના બદલાણું હેઝળ (રસો તરકીશ વાર) ૧૮૭૭ માં રશયા તેની સાથ લગાડમાં ઉતર્યું હતું. જ્યારે રશીયન લશકર ધરદમખોલની સરહદે જઇ પુછ, સારે એક સુનેદનાશું પસાર કરવામાં આવ્યું, જેથી રશીયાના અમલ તમેના દેશમાં વધારો થયો, અને તરકીમાં વસતા કીચીયોનામાં સારો સુધારો થયો.

નીલીલીખનમાં નામ હેઝળ રાજ્યના ફેરફાર બામે બેદીલી ઉડી ને મરદુંમ શાહનશાહની છંદમાં ઉપર ધણાએક હુમ-લાએ કરવામાં આવ્યા. તેની સામે બનેકવાર પીસરોશો દાડવામાં આવી; વીનહર પેલેસનો મોટો ભાગ ઉરાડી દે-વામાં આવ્યો; એક આગગાદી જે માંહે તે સુસાદી કર-નાર હતો, તેનો અચ્છુચ નાશ કરવામાં આવ્યો. પણ તે વેળા અર ખોદાની મેટરથી બગી ગયો. શાહનશાહ પોતે સેંટ પીટરસબર્ગ ખાતે એક ધોડાની ગાડીમાં જતા હતા. તા. ૧૩મી માર્ચ ૧૮૮૧ ને દીવસે, જ્યારે તે આમ ગાડીમાં બેસી જતા હતા, સારે એક છડાનો ગોળો તેની ગાડી તથે ફેંકવામાં આવ્યો; તે વેળાથી અર ઈવ વગર સદીસસા-મત ગાડીમાંથી બહાર કુદી પડ્યો, અને જ્યારે તે જખમી થયલાંઓને મદદ માટે હોકમ આપતો હતો, સારે એક બીજો નાસકારક ગોળો તેના પગ આગળ નાંખવામાં આવ્યો, જેથી તેના પગેનો છુંછો ઘણ ગયો. તેજ પછે તે લાંના બરકુના

કમ ઉપર તુકી પડ્યો, જે નેનાં લોકોથી તમામ લાક રંગે ગીતો ઘડ ગયો હતો. એક સમયે ગરજ પામ્યો, ભ્યારે ખીત્ત વીસ નજમી થયા. આરો-લોકોથી અરજતા પડે તેના મે-લેખમાં લખવામાં આવ્યો, અને તેજ ભયોરે તે ગુજર પામ્યો. એની પછી એનો બીજો દીકરો એકેકાનકર ત્રીજો ગા-લોએ આવ્યો. ને તેના બાપનો બીજો ભેટો થતો હતો. ૧૮૪૫ ના માર્ચ માસમાં મરદમ આર નજમો હતો. ૧૮૬૬ ના નવેમ્બર માસમાં તે પ્રી-સેસ ઉપમાર, તે ઉપમારકના રાજાની બીજ ભેટી, અને આપણાં નામદાર પ્રી-સેસ એક વેલ્સની બેટીને દેરે પરણ્યો. રાજગાદીએ બેસવાના ઇરા-દાની તેને કેળવણી મળી નહોતી અને લગ્નકરી કયાવદ ઉપાંત તે બીજી વધુ મોડું કીધો હતો.

આના પોતાનાં મરજુ પછી રાજાના નીલકીરોનાં કા-વત્રાનાં ધાર્તીજનો આ મોટાં રાજપનો સાદનસાદ ગરસીમીનાના પોતાના કોશમાં છુપાઈ ગેરો હતો. તેને તમનશીન કરવાનું ૧૮૮૩ માં સાસ મુખી સુવતથી રાખ-વામાં આવ્યું, ત્યારપછી તેને ધર્મીન પાલકમુખી ગાદી-નશીન કરવામાં આવ્યો, અને કેટલાક દીવસો મુખી બાદ-શાહી મેળખાની પણ ચાલુ રહી હતી.

એકેકાનકર ત્રીજાના અમત્રમાં મધ્ય એશીયામાં રશીયન કયાવદનો પછો સારો સુધારો થયો હતો.

મર્વના દેશકાક વડાએની આરમ્બી ૧૮૮૪ માં રશીય-નોએ તે પોતાના તાજામાં લીધું. મર્વના સુસકથી રશીયનો અધ્યાત્મની સરહદ મુખી પોંદતી ગયા, તેથી થોડો વખત એની ધારતી ઉપજ છે તેઓ ઉગરક સાથે આદી પડશે. લાડ રહીને તે વેળાએ હિન્દુસ્તાનના મવરનર નેનરસ હતા, જેમની રાજગાદી કુનેદથી સુવેદ ભરી રહી હતી. એશીયા-દીક અને સુરોપન ઝોલીનસીએને લેખક માટે દુનિયા-માંની સરવેથી મોટી રેલવેની ચેલનવા પ્રમ્મ, જેની લંબાઈ ૪૭૮૫ માઈલ હતી, અને ખરચ ત્રણ કરોડ રૂબીને લાખ અસરકારમાં આવ્યો હતો. આ સાદનસાદ દેરક મોટાઈ-વાસો અને મોલકાં રાજ્યનો ધણી છતાં છુટાપણની છંદ-ગીતો મોતાર હતો.

તેનું શ્રુર ધિન્ધાર તેનો પુત્રો શીશક મોન પોખીડોને-રકર છે. તે એક સાંકડાં ગમનનો અને માનનો લોખી સમ્પ છે; તેનાજ બારે લાગવગથી રશીયા મગસંજી છુ-ટાપણમાં આગળ વધેનું નથી.

ખીત્ત હાય ઉપર, આ છેડાં ચીદ બંનેની આખાં પુરોપ વચ્ચેની સુવેદન, આજ મરદમ ઇરને બાજારી છે. મરીખ બીચારો! આ કહેવત એને તાન ખરી પડેલી લાગે છે. "Uneasy lies the head that wears a crown." રાજોદીન સોમજરો તેના મેહેરમાં મોટી રાખના, અને સીપાઈએ તેના દેરક રસ્તામાં પાસવાની કરતા, ત્યારે આગમીએ મુસાફરી કરેનાં ભારે સોમજરોને લાઇન આ-બે માંભલાની માફક નજમે લગે હતા રાખવામાં આ-

વતા. સુતાં કે બેસતાં, ખાતાં કે પીતાં, ઉપતાં કે જામતાં, ક્યોમીની તેને બધ એછો હતો નહોં. ડેનમારક તરફની ત્રી દર વરસની મુલાકાતમાંની એક વખતે તે પોતાની ખાનીતી બાલેલો નામદારો પ્રી-સે અને પ્રી-સેસ એક વે-લ્સની બેટીએને છેડી સલામ કરતો હતો.

"છોકરી સલામ મારાં વડામાંએ" તેઓને માસાનાં વ-દાવથી બેઠતાં તે બોલ્યો, "તમે તમારાં મુખવાસી દેખ-લીક ધરમાં પધારોછો, ત્યારે હું મારાં રશીયન બંદીખા-નામાં જવું છું."

સોસાયટીમાં ખુશું ફરવાનું, કે મેળાવાઓમાં ખીરાજ-વાનું તો તે બીચારાનાં નસીબમાંજ કયારે દેખા આથી તે અચરેથી પોતાનાં બાદશાહી રાજ્યનાં કામમાંથી દૂર રાખતો ભારે તે પોતાનાં કુરુબમાંજ પોતાનો આજનો વખત ગુજરતો. તેને પોતાની ધણીવાણી અને બચ્માંએ ઉપર પણ વાદાલ હતું.

દેરક જોખમમાંથી અને ચાલુ બધમાંથી બચી જઈ આ સાદનસાદ પોતાને પચાસમે વરસે સાંતીથી પોતાનાં વાદા-ત્રાંમોની વચ્ચે રાજાની દહીણે આવેલાં લીવેરિયા ખાને, તાન રશી નવમ્બર ૧૮૯૪ ને દીને બેદિસ્તાનશીન થયો.

એનો પડો દીકરો, જેણે ૧૮૬૧ માં આપણી તરફ હિન્દુ-સ્તાનની મુલાકાત લીધી હતી, અને જે જોખાન ખાતે કપાઈ જતાં સેલેજમાં બચી ગયો હતો, તે નીકેલસ ખીત્તનાં નામ સાથે હાથ રશીયાની રાજગાદીએ આવ્યો છે તે ૧૮૬૮ માં જન્મ્યો હતો. તેનાં લમ હિન્દુસ્તાનનાં સાદનસાદખાનુની ન-ખીરી તે મરદમ પ્રી-સેસ એશીસની બેટી, સાદાનલો એ-લીસ નેરે થયાં છે. એને બે બાઈએ છે. માંડ ઉધુક જા-ગોરમ ૧૮૭૧ માં જન્મેલો-અને માંડ ઉધુક માઈકલ જેનો જન્મ ૧૮૭૮ માં થયો છે. વળતી બે બેટોનો છે. માંડ ર-વેસ ઝીના, જે થોડાં વરસ થયાં પરણી છે, અને માંડ એસ એસથા, જેણી ૧૮૮૨ માં જન્મેલી છે.

રાજગાદી ઉપર બેસતી વેળા આ જખાન આરે સુવેદ મંજર નાહરે કરનારો દંદરો ફર્યો છે, જે ધણું સંજોપ-કરક અને સુશી થવા લેખ છે.

જરજાનું કાવસછ દાવર.

પર મુ દ છુ.

એક જુવાન છેડકરી જેણી પોતાનાં પતની છંદોથી અ-સંતોષી બની હતી અને દેખેલાં પોતાનાં દુઃખની વાતો કરી હતી તથા અવાજ, દેખાવ, અને રીતખાનમાં પોતાનો અસંતો-ષ દેખાવતી હતી, તેણીએ એક દીવસે તેણીનાં ડડવામાં પતની, હસતાં બેઠસા અને મુખી અવાજથી તેણીના એક મિત્ર-ને અજાત બતાવ્યો.

"મમાં બધું કેમ છે?" તે મિત્રે પૂછ્યું, એટ મારીને કે હાંડ પુશીવતી ખજાર તેણીમાં આ ફેરાર લીધા દરો.

"અરે બધું બરાબર છે" તેને જવાબ મળ્યો "એ તો નુંજ ફેરસાઈ છું."

તમારા સ્વભાવને કાણુમાં રાખજો-વેલેલાં મગજ અને દીક્ષી સાંતી મેલવના શીખને મુખ્ય કરી લેવાની આ-મગજ અથવા પછી, એટલે કે જ્યારે જરૂરત થવાનું કામ થાયતું હોય ત્યારે મન અથવા દીક્ષને ઉશ્કેરનાં ના. એટલા માટે તમારા સ્વભાવને કાણુમાં રાખજો, દરેક જીવની ચલકતી બાજુ જીવની કેસલો કરજો, હદમાં નહીં રહી શકે તેવા બુદ્ધિશીલોને બને એ દેશા દાખો દેજો, અદેખાઈ, ધીકાર, અને કપટને દુર કરજો, અને દરેક માણસ માટે સાચા વીચાર સાથે તમારા માણુ તમારા ત-ક્રીયા પર મુકજો. તમારી જરૂરીઆતોને તમારી આવક કરવાં વધવા દેતાં ના અને એટલી મુશ્કેલીઆતો છતાં સુખવાડામાં પડતાં ના, પણ તે કે જે સમગ્રી જીવે જોય છે તેની નજરમાં કે ખરું હોય તેજ કરવાના કૃત વીચાર કરજો, અને બહારો ક્રીયા વગર તેનાં પરિણામો ખમજો ને તમે એકલા જીવન લેતા હોજો તો તમારા વીચારો પ્રુશાહ રાખજો. ને પરસારને લગવા હોય તો કચ્છો, વંજીર તકરોશ અને નાખુરા ખાખતો દુર કરજો રોસકીપીયર કહે છે કે, સાંત મગજ વગર ખાખેડું લો જન બરાબર જરૂરત થતું નથી, તેથી ઉલ્લીન અસર પ્રુસનુમાં વાતનીત, આપકારાધક ખજર, અથવા પ્રુસાહ સાચીથી ઉત્પન્ન થાય છે હું ધર્મીશાસ્ત્રીઓને લખામણ કરું છું કે તેઓના પછી આખજ જમની જેવાંને ઊકારાં અથવા નોંદરોને લગતા પરવા કુકાની વાતો કરી નહીં, અથવા પુશાશ માગની કરી નહીં, અથવા તે સીરકાલે તેવા સવાલો પુશાશ નહીં; અને ધર્મીઓને સવાલ આપુ છું કે કુનિયાની જાતવ અને દરોશો પાતાનાં જી-કામ રાખજો, અને મનહ, પ્રુશાશી અને ખમત આપનારી વાતો કરવી પાતાને કાણુમાં રાખજો એ તંદોરડી અને મુખ વેકર સદશી સરસ પગલું છે.

ધર સજીગારવાના નીચરો-એક જોય લખનાર પર સજીગાર-વા મદિ નીચવા સાધારણ નીચરો આપે છે:-

રશો-ધર રહેનારાનાં જેડું હોય તેજીએ રજો-દરેક ધરમાં એક મુખ્ય જોરો રહેનારાનાં મુખ્ય કામને મક્કતો આવવો તેજીએ, જેમ કે એક ચીતારાના ધરમાં એક "રહીડીએ" હોય તેજીએ, એક ભલેલાના ધરમાં તેની "રશીડી" હોય તેજીએ

ઝને-ફરનીયર કહે કહે ખરીદતું, અને કદી પણ એકદમ લેવું નહીં, કાણુ કે ધીમે ધીમે આપણા-વીચારો ખીલે છે અને વધે છે.

રશો-દરેક જીવ "તેરર"થી ખરીદને નકવ કરવાના વીચારથી અથવા જોગી મગરોને ખાતર, અથવા ક્રીમત જેડું કદી પણ ખરીદી કરશો ના ખરીદ કરવી વેળા લાગ્યાત અને જરૂરીઆતનો વીચાર કરજો

ઉપવા નીચરો સાચે આપણુ એકમવતા મજીને ચા-નરી, તો પણ નીચરો તો કાંઈજ થક નથી કે જેડું જોડે પરમાંની જીલે પરથી તેમાં વસનારાઓની ચાલચલમ, તેરર, અને વીચારોનું મત બાંધી રાકાય તેરર વજીને ધરે જોયાણુ કરનાર, વા-ઉડું અને ખરેખર પર બેડું થઈ પડે છે, ને તેમાં વસનારાઓ માટે આપણે કરમાર કરતા હોઈએ તો.

આશા હુનિયાને સજીવત બનાવે છે આશા તેને હવેમાં નવી બનાવે છે, અને વજી હુન્યાનાં વીથી સરસ અને ક્રીધી ચલકતા દેખાવનાં પણ આશા બતાવે છે કે તે કૃત હવે પછીનાં આપણુદ મુખ્યનો જોડો છે

એક જેડાણુવાતું ધર-એક પરચેરી સીની તેજીનાં મગી નરકી કરવેનાંની એક જો છે કે, ધરને જેડાણુ કરનાર બનાવડું પુરશ પડું કરીને પરની ખજાર ધધામાં રોકાયલા રહે છે, અથવા તો તેજો આપીમમા, દુકાનમાં અથવા તો બીજા મગ એકલા રોકાયલા રહે છે કે તેજીની પડીયાણી અને ઊક-રશો આપી દીરસ તેજીના જેડામાં થોડાંજ આવે છે એક કામદાર માણસ તેની ફરજીયાતો વખત તેનાં કુટુંબની વચમાં સુભરવાને હજી એ ખરીદત મણુ અગતનું છે આપી એક પ-ણીયાણીની દીત છાપી લે તેની રીતસાતથી તેજીના ધણી મદિ થાને જેડાણુ કરનાર અને પ્રુશાશ બનાવવાની ફરજ વધારે અ-ગતવી છે. બની, ઉકાચપણું, અને આખજુ ખમતોની સખ્યાબધ લાકડો ને તેની આસપાસ ભેડે છે, તેનો તેજીને વીચાર કરવા દેવો; તેના પધારે લીરે ફેલી જુદી જુદી ભતનાં માણસો સાથે તેને કામ પાડતું પડે છે તે તેજીને ચાલ રાખવા જેડો; તેજીમાના ક્રીયાઓ જુદી રીતે ખોલોને બનાવર કરે છે; કેટકો દમાખોર જુદીથી તેજીના નાચ કરે છે; કેટકો તેજીની હુશીયારી અને રમુશપણુથી પાપી કામને એકા પાપી આકારમા કેખાટે છે. તેજી છું તેની સમતમાં રહેવાને છપ્પ છું ધરનાં મંડળ તરફ તેને વધારે જોયાતો લેવાને તેજી ચાહે છે? જોન મનહ, ફેસા, અને નીચપણનાં રહેકાણીની લાયકો સાથે થવા તેનાં હવેને તેજી મજબુદ કરશે? તેજીની ચાલચલકથી તેને એક કેખારો કે તેની જરૂરનારીમાં પર તેજીને વડાકું છે, તેની હાલતીમાં તે વધારે વડાકું છે, તેજીની હોવ વિનાની સાથે-સાથ, જોડું મન, અને સાચણુ દીત અને બાંકરોની કુનવામાં તે ને લાગણી વિનાનું એકરેકાપણું, હુશ્યાઈ, અને ફેસા જુએ છે તેની વચે તેનાં મનમાં તેજીની પ્રુમળયો થવા ફેસા, પરની મનહની પ્રુશાશીતરી સાંતીને આખજ આપી બુકારની નછવી અને જોગાદારી મનહની જમા લેવા દેવો, તેનાં ધરને સાંધી છું તેજીની કોષપણી બને લાં મુખી મુખરું રહેકાણુ થવા દેને, અને તેને જીનું ઊપર હોય મુખ રોકવા જવાની ખ-ચીતન થોડી લાયક મયરો

વેહલા કલામની વર્તણુક-એક ધણું રેસાવાડું કુટુંબ નુ રોલકી લીવરજુવ નહું હડું, તેજીએ રશીમરપર મગી રોકે તેરડી સરસમાં સરસ સમનહ વેડવી હતી બજોખરો વખત તે મક્કરથ અને તેની ધર્મીઆણી સાથેનાં સાથે રહેતાં, પણુ ઊક-રશો આપી રશીમરપર જેમ મયે તેમ દોરતાં અતે તેજો સુખે જોડામાં તો દરોશાલરોં થઈ પડવાં, કે કપડાત આખજ તેજીની ફેરબદ અઈ, અને તેજી તેજીને સખત કપકો આપી આપી તેજીજી માલોગી ગુરેસો ઉશ્કેરણો અને તેજીએ કપ-શાનને કહડું કે તેજીએ વેહલા કલાસની દીકરી લીવેલી હોવાથી વેહલા કલાસના હવે જોગારવા દેરા તેજીએ "બાધાકાકેન, તે કાપાને કહડુ, વેહલા કલાસની દીકરી એરે કે વેહલા કલાસની વર્તણુક"

આ પછી તેજી વધારે સાથે થઈ નહીં.

કેટકાં માણસો છે જેઓ હવા ખાંવાની પ્રુસરીને મ-લતા બાને છે એકમે કે તેજો પ્રુસરીની માફક હવેમાં દીક્ષા વર છે પણ કદીથી આજેજુ વધવા નથી

જુગ-આ "સીમિર" મુખર, મોગી, નાં જન, હાંતનની રોશમાં "કલરે, હિન્દ" જોઈલ હીનલ પરસમાં પાતાને મારે કરાનલ મવમલ મેડેનામી બાપુ

બક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાપરવા

સાચક ઘણો ઉચી સ્ટેશનરી

સેન્ટ જોસ... આક્રમ '૧' તો રહ્યા

મિત્રોની સહાયતા..... ૧ નો ૨૧૧

भीकड़ो " १ तो ३१

आ स्टेशनरीना शोलायमान पाकसमां
नो इकते अकष्ट नमुना तरीके मंजाववा
थी पात्री यशे.

“કચસરે હિન્દ” છાપખાનામાંથી શક
હા પૈસા ચોકડી મંગાવી લેવા.

“કયસરે હિન્દ” વાળી

त भा भ

ખોરદેહ અવસ્થા

કે જેના જેવું સાચું, અદ્વાઈતર આતે શુદ્ધ
જોડણીનું પુસ્તક આજ સુધીમાં કોઈ
પણ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.

એમાં અપેક્ષા, યથા, પાંચે ગોઠે, અર્ધી નીઆસો,
પતોતો, પચીસ યથોતો, બાજો, આદરંગતો,
આદરીતો, સતોમ, ઘેટાશાલુ, મુક્તાદના
દહાદાઓ ઉપર પડવાના ઈન્કશનોના હા,
ત્રીશે રાજની સેતાએશ, દુષા, નીરં
ગો, આદરીતપણે, મેતાનાજોતેઅને
એ વીગેરે સધળા અવસ્થાનું

મોહન પુસ્તક

वीरान ग्रीष्मर नेरुत्तराईना अवस्तानां उपायनां
पुरतः उपरथी

દરેક બેરબાદ સોહરાબજી મેહિરજીરાજી
પાસે ધણીજ ચાકરાઈયી સંધરાબજી ઉ.

કોમત: પુસ્તક એકના રૂપથા આદ. વધારે જાદા કાગળ પર છપાયેલી અને આમ જાનાં પુકાવાલીના રૂપથા આદ. સેકંડ પેપર અથવા લાખત કરેલાંનાં કાગળ ઉપર છાપેલી અને ગીલીટ ડીપેરીની કોમત રૂ૧૫.

१०. देशावरवाणामिच्छेत् ॥ ३ ॥ अथवा, नागानां ईश्वरकृतं पादद्वयं
तथा पक्षीयं साधे देशाः ॥ ८ ॥ अथवा, नागानां ईश्वरकृतं पादद्वयं तथा
ईश्वरकृतं तथा पक्षीयं नागानां ईश्वरकृतं पादद्वयं अथवा काचित्
देशाः ॥ १० ॥ अथवा, नागानां तत्तत् तन्मेषां ईश्वरकृतं पादद्वयं ॥ १० ॥
११. कथं स हि सिद्धः ॥ ११ ॥ अथवा, अथवा नागानां तत्तत् तन्मेषां ईश्वरकृतं पादद्वयं ॥ ११ ॥

તદન નવીજ ધપની અને ઘણી સરસ-
છપાઈ સાથની

ખોરદેહ અવસ્થા

(તેની માએનીના સાર સાથે.)

पीढ़ान प्रिन्सेसर वेस्टरगाईना अवस्तानां उपायशां
पुस्तक उपरती

કસ્ટુર એરચછ સોહરાખછ મેહરછરાખાએ
મુધારેલા અવસ્તા.

અભાર મુખી જ્ઞાપકમાં પુસ્તકોમાં અવસ્તા
ના ઉચારો અશુદ્ધ જણાવાયા છેત્રી શોધ પ્રમાણે
અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારો દાખવ કલા ઉ અને
ધણી નાનાં કદ છતાં એ પુસ્તકમાં અંગ્રેમ, યથા,
નીઆરજી, જેહા, પતેતી, નીરજી, બાળ, નમસ્
કારો ઉપરાંત નવ શ્વેતો દાખવ કરવામાં આવી છે.

કીમતઃ માત્ર આના બાર; થોડી ગીલીટ સાયનીટો રૂ૬; આંખડાનાં પુઠાં સાય ગીલીટ ૬ રૈલીના રૂ૬; મારડા આંખડાનાં કુલ ગીલીટનીના રૂ૩. દેશપરવળાઓએ પારદેશના બે આના વ પુવાલી "કચસરે હિન્દુ" ગ્રંથમાંથી મળાથી લેધી.

ਉਤਪਤਿ ਦੇ ਦਿਨ. ੬

હર સ્ત્રીનારે સાદુનારના મગત થતું

આખાં હિન્દુસ્થાનમાં સર્વે યુજરાતી તથા અગ્રે
છ-યુજરાતી પ્રાંતોમાં સૌથી બોદણો દ્વારે પામેલું
પત્ર. જે પત્રમાં મહેર આબદો ઉપર લખાણ ઉપરાં
ત આખી દુનિયાની જાણવાજોગ બજારે આવે છે.

સવાજીમનેા દર

(જો સુધેરા અર્ધાનુપ્રાસ અપાય તો બેઈમ.)

સુખપ્રતાં પરાક્રો, દેશાચરતાં પરાક્રો.

परसुनरि..... ३४-३-०..... ३५-१०-०

७ भासना... ३३-०-०..... ३३-१३-०

प्रश्न भाषितः। ३२-३-७... ३२- ७-७

ସମ୍ପାଦନା ୨୦-୪-୦..... ୨୦-୪-୧

૫૦- પુણ્યમાં ભવજન આપનાર વાંચનાર વાંચનાર
 જેને વાંચનાર આપનાર.

જાહેર પ્રગટનો દર.

આર ભાઈન અધરા તેની અંદર... ૧૧-૦-૭

સાર પાણી ફરેક નહુ લાઈનના... ૩૦-૪-

તેજ પાણી ઘાપવાનો અરથો હતા.

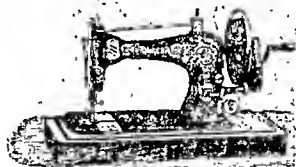
મુંબઈ, મધરાસ તથા સીલોનના આમદાર ગવર્નમેંતના આસરા હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના

સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા ચાલવામાં સહેલા તથા ઝડપવાળા હોવાને લીધે લોકોમાં એટલાતો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નકળી માત્ર ખનાવવા લાગ્યા છે ને “સીંગર,” સીંગર સીસ્તમ, “ઈન્ડિયન સીંગર” કરી વેચે છે અને તેથી એવા હુકમો ને જાહેરના દેખાવના નકલી માત્ર પર અર્થજ નથી ના, કારણકે સચળ ચક્ર છે તે સોતું હોતું નથી ને જે પદેલાં સાંચા તે પાછળથી મેંધા પડે છે.

દરેક સંચા પર અમારો છાપ તથા આખું નામ “ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની” કરી હોય છે.

અમારી હાલુસ્તાનમાં ૮૦ હુકમો છે ને દરેક જણ ગમે તેવો ગરીબ હોય તે પેણ તેને લેવા જીની શકે તેમ હપતેથી પેણ આપવામાં આવે છે.

સોય, ઢોરો, તેજ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને જાતુંઆને સીખવવાને માટે માણસ ઘેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો વી. એસ. નામનો સાંચો કુદ્યોને લાયકનો, ચાલવામાં સહેલો તથા હાલની નવી સોય સુજની ખનાવતો છે. સીંગરનો દરેક માત્ર અમારીજ હુકમે મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

નંબર ૪, દેવલના મોહલો, મુંબઈ.

જે માસ ૧૯૯૫

[પુરતક ૭૫]

[અંક ૧૭૦]

સ્ત્રી મિત્ર

દર માસે પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને મરચે વાતે ઉપયોગી
થઈ પડે તેનું માસીક ચોપાનું.

ૐ લંચ ના રાં—પારસી બાનુઓ, ૬

ધુ બ ઈ:

કયમરે લિન્ડ આઈલ્ડ એનથન ગેશમાં,
ફરામલ કાવમલ મિલિનારે પેલાતે મરે બાપુ ઈ.
કીમત વરસ ૧ ના આંગે ઉપર ૩૩;
પાલે ૧ આંગ

ગાયથી
નાના અ-
ના ફરવા હતે
ચુને માવમ પડ-
કોઈપણ બદનામ
તાતાનાં હાકરાંઓને
ચોકો તેવણને ટપકો
નાં દયાવર ખાતાં. કુવર-
ગવણીનાં ફજ હમણા આ-
તથા તેણી પોતાની ફરવ
ફતી હતી નહી.
પોત ફરી હતી તેનો વીચાર
ગોરવામાં

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

સુ સાંકળ્યું—માર્ચ ૧૮૯૫

	સંદે.
૧. એક માતાની કેળવણીનો અંદાજ—(લખનાર TWO OLD MAIDS).....	૧
૨. મુનાને મુળની વાર્તા—(લખનાર ગુલબાઉ ખુર્રોદીય યુન્વાલા).....	૭
૩. દર્નલ ટેનીંગલામનો બદલાર!—(લખનાર મેહેરખાનું કાવસજી દાવર).....	૧૧
૪. વચ્ચે વાંધેલી અદરાયલી ઠાકરોએને એ ગાલ—(લખનાર પીશીલ).....	૧૩
૫. બરવા-ગુ'થવા વીરો—(લખનાર નાજી).....	૧૫
૬. રાંધવાને લગતું—(લખનાર પીશીલ).....	૧૫
૭. આડપાન અને તેમનો વધારો—(લખનાર S).....	૧૬
૮. ફિસાદાર સ્ત્રીઓની કેવી રીતે પુઠ પકડવામાં આવે છે—(લા. મેરખાનું કા. દાવર).....	૧૭
૯. "ઘોરાયું છે—એક ઘર"—(લખનાર તેદેમી).....	૧૭
૧૦. આંધળા માણસનો મિત્ર—(લખનાર બોરસેદ).....	૧૮
૧૧. એક અસહ્ય સ્ત્રી—(લખનાર મીર ગુલબાઉ કાવસજી દાવર).....	૨૨
૧૨. નવાઈ નેવા પલંગો—(લખનાર નાજી).....	૨૩
૧૩. પરચુટણ	૨૪

કૌમિત્રી

STRA MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૭૫.

માસ ૧૮૯૫.

અંક ૧૬૧.

કે એક માતાની કેળવણીનો બદલો. ક

પ્રકરણ ૨૨મું.

મારાં વાંચનારને હુસાવકમાં આવેલાં એક નાનાં ગદ્યનની હવે મુદ્દાગત કરાવવી જોઈએ. આમાં ત્રણ પોતાનાં નાનાં ધરમાં દરમીર ચેદર બેઠી હતી. તેણી જે આરગમાં બેઠી હતી તે ધણે નાનાં પણ અતી તેજથી સહમારેલાં હતાં. આ આરગની નગરીકમાં બહાર એક સુંદર નાનાં બાગ હતો, જેમાં તરફવાર જાતનાં સુંદર ટ્રેસો ઉગેલાં હતાં. તેણીનાં ધરથી થોડેક દુર લેહાની વાર ભરી એક નાની બાગ જેવી જગા કરી લીધી હતી, જેની વચ્ચે વચમાં સંગેરમરનો એક પથર હીસતો હતો, અને તે પરથી લાગતું હતું કે તેની નીચે કાચને દાટવામાં આવ્યું હતું. આ પથરની ઉપર મરનાર બાઈનું નામ, અને તેણીની ઉમ્મર લખવામાં આવી હતી. નવરોજ દરમીર અ-ગાઉ આ નાની જગાની બરદાસ લેતા હતા; પણ જન-શેદજ શરાહ લાં વસવા આવ્યા પછી આ જગા સાફસફ રાખવાનું આવાંએ પોતાને માથે લીધું હતું, અને તેણી શેજ લાં સહવાર સાંજ આવી બેસતી હતી. આ થોડાંની નીચે જે સુંદર બાનું પકી હતી તેને આવાંએ કહી, પણ જોડ ન હતી, પણ તેણી આવાં જેને ચાહતી, હતી તેની મા થતી હતી.

આવાંને સોંજે લાં આવવાનો વખત થઈ ગયો હતો, પણ હજ તેણી લાં દેખાતી ન હતી. તેણીને બદલે આજે લાં એક લાલ-લગ્નરી પોપાકવાલો ઉપાં કદનો પુખ્તમુરત

જવાન જણાતો હતો. તેને દેખીને વીગારવત અને સેદજ દરમીર લાગતો હતો, તે એકે અંદરખાતેનાં કાંઈ સુખથી તેના ચેદરાપર સંતોષ પ્રગટી નીકળ્યો હતો. તેણે આસ-પાસ ફરતે જોયું અને લાંનાં તરફવાર સુંદર કુલોના દેખાવથી તેનાં મોટાંપર પણ ખુલાસી પધરાઈ. આપર ઉગેલાં એક ગ્રાહણ તેણે તેાકી પોતાના હોઠોએ દાખ્યો, અને પછી તેને પોતાની છાતી આગળ માર્યો. “આ મને ભેવડું વાહાડું છે” તે મનમાં જોલ્યો, “એક તેા જેને હું ચાહું છું” તેણે તે ઉધારયું છે, અને ખીંચું, તે મારી માની ઉલી આરામગાહની જગાપર ઉગ્યું છે. અરે મારાં માપછ, હું ઇચ્છું છું” કે તમે દમણ તમારા જડને જોડ શકો; તમે ખચીત મને સારી દુવાઓ દેવા વગર રહો નહીં, પણ તેમ ખની શકજ નહીં. અરે, ત્રણ ત્રણ જણ મારીપરે આ-ટલું બધું હેત ધરાવે છે, સારે હવે મારે વધુ માગતું ન જોઈએ.” તે જે ત્રણ મીનીટ વધારે થોભ્યો અને પછી નવરોજ દરમીરનાં ધર આગળ ગયો.

આવાં હમે ઉપર-જણાવી ગયાં છીએ તેમ દરમીર મે-હેરે પોતાનાં આરગમાં બેઠી હતી, અને એક કસતો વધુ વખત તેણીની આંખમાંથી આંસુઓ પડ્યાં હતાં; તેણીનાં બાપનાં મીરગાઉ થઈ ગયા. સ્વભાવમાં હજ કાંઈપણ સુ-ધારો થયો ન હતો; એકે તેણી જાણતી હતી કે તેવણ તેણીને અતીશ્ય ચાહતા હતા, પણ તેવણના સ્વભાવથી તેણીને ધણું ખમતું પડતું હતું. “જે તેવણ પોતાનાં અ-ગાઉના જુના હોનાં સાથ રહી મંડળીઓમાં ફરવા” હોતે તેા તેવણ વધારે સુખી થતે, કારણકે તેવણને માલમ પડ-તે કે તેવણનાં છોકરાંને લીધે તેવણને કાંઈપણ બદનાંય કરવું ન હતું. જરબાઈએ જે રીતે પોતાનાં છોકરાંએને ખેદકારીથી ઉધારમાં હતાં તે માટે લોકો તેવણને કપકે દતાં, પણ જમશેદજની તેા સધમાં દયાન આતાં. કાર-બાઈ જેહતા અને દીનવાઈની કેળવણીનાં ફજ દમણ આ-વાંમાં જોવામાં આવતાં હતાં, તથા તેણી પોતાની ફરજ ખજવલામાં કદીપણ પછાત પડતી હતી નહીં.

“આવાં, આપણે ગઈ રાતે વાત કરી હતી તેના વીચાર કર્યો કે ?” જમશેદજ એકકમ આરગમાં દાખલ થઈ બે-

આગળ જા. ફરીથી હવે તેણી તારી આગળથી એક બી-
થેમાં હરણુ માથે નાહતી જશે નહીં; તેણીને કહેજે કે જો
તેણીના આપે પહેલેથી જાણુ' હતે કે જલ જમરે તેણીનું
દીલ લુટી લીધું હતું, તો તેણીના વ્યવહાર જીવને હું એટલા
બધા જાળાવામાં નાખતે નહીં. તેણીને એમ પણ કહેજે
કે, માણુકજી મેહતાનાં નામથી હવે તેણીને ફરીથી કંટાળા
આપવામાં આવશે નહીં. જા દીકરા, જા."

જલ એક ખીજ પણ સાં યોખ્યો નહીં, યોડા વખતમાં
તે આખા વાગમાં ફરી વર્યો, અને આમાં ક્યાં ગઇ હતી
તે માટે ધરમાં સર્વે માણસને પુછ્યું. પછી તે પાછો પોતાની
માતાની ઘેર આવ્યો ગયો. આમાં સાં આવ્યો એક
વખત ઉપર વાંચી ગયાં જીએ તેના લીધારે સાથ ગભરા-
વથી લાગણીઓ સાથ એકી હતી, અને જલ તેણી આગળ
જઈ ઉભો. યોડા વખતમાં તેને તેણીના ખાપ સાથ શું
વાત થઈ હતી તે કહી સંભળાવી, અને પછી તેણીના
ધ્યાની, તેણીના હાથની કાલાવાસા ભરી માંગણી કરી.
આમાં પોતાની ખ્યાર દુખાવવા માંગતી હતીજ નહીં, અને
લાંબો વખત, ધણે લાંબો વખત આ બે જવાનીમાંએએ
તે એકાંત ઘેર આગળ ખીડી વાતો કરી.

"મારી આમાં, મારાં માએજીની હેલ્થી આસાએજીની જગા
આગળ આવ્યો છ'દગી વેર સાચ્યાં રહેવાનું એકેને વખત
આમું છે; અને આ કામ માટે આ જગા કરતાં કઇ
ખીજ જગા લામક હોય? હા, હું કેવો છ'દગું છું કે હાલ
તેવણુ ખુશ થઈ આપણી ઉપર સારી દુઝાઈ વરસાવે."

આમાં જેવી ધરમાં આવી કે જમશેદજીએ તેણીને અ-
તીશ્ય ખ્યારથી પોતાની છાતીએ દાખી અને તે દહાડે રાત્રે
આમાંને લાગ્યું કે તેણીએ જાલેલેલી સળગી મુશકેજ કર્યો,
તેણીએ સોસેલાં સધળાં દુખ્યાં. બદલો વળી રહેવા હતો.
તેણીના લાંબા વખતનો ખ્યાર પાછો વાળવામાં આવ્યો હતો.
તો, યોડા મંડીનામાં તેણી જાલની બાવડી ચલાવી હતી.
કે તે બહાદુર, સધળામાં માન પામેલા જવાન સરજાને
બધાંએને છોડી તેણીનેજ પસંદ કરી હતી. ફક્ત આજ
લીધારથી તેણી સુખી થતી ન હતી. પણ તેણીના જાપને
અસહ જેવા યોડા ધણા પાછા ખુશાલ જોઈ તેણીને વધુ
ખુશાલી ઉપજી હતી. તેવજુ આગાઉના જમશેદજી સરાફ
માથકે યોગતા અને વર્નતા હતા. જલ હમેશ તેવજુને
મનીતો હતા, પણ તે અને આમાં બચપણથી સાથે રમ-
તાં આવેલાં હોવાથી તેઓ વચ્ચે કોઇખી જાતનો ખ્યાર
હશે એવું તેવજુને નેહ શક્યા ન હતા.

જમશેદજી અને આમાંએ બન્નેને ધણકે સનાલો પ્રુછાં,
અને જાલે પોતાને, થયસા દરયાના અદસખાતની તથા પો-
તાના મામા કેવી રીતે મર્યા હતા તેને લગતી સધળી વાત
કહી. હવેજ જમશેદજીને માલમ પડ્યું કે જ્યારે જાલના
દુખી જવાની વાત ચાત્રતી હતી, તે વેળા આમાં શું કામ
એટલી બધી દુખી લાગતી હતી. જલ જ્યારે પોતાના

અડસખાત વીધે વાત કરતો હતો, હારે આંસુમરી આંખો
સાથ આમાંએ તેનાં ખમતપર માયું મેલ્યું, પણ જે આંસુ-
ઓ જાલના ખ્યારબધા બોલોથી જલદીથી સુકાઇ ગયાં.

સોરાજ બેહલી હોમજીને પેલા તરફ મોરી દોલત ભેટ
આપી હતી, તે ઉપરાંત તેની આપીકી દોલત પણ ધણી
હતી. તેવજુના બાપા તેણી મારે વડોદરામાં મોરી ઇસ્તેરામાં
મુકી ગયા હતા, ખજુ તેવજુના યુગ થવાથી તે હારમજ-
શાના કરી લીધેલા દીકરાને મઝી હતી. તેના યુમરી
જ્યા પછી તે હારમજશાનાં વસતનામાં યુજન સરકારના
હાથમાં ગઇ હતી; પણ સોરાજના પાછા ફરવા પછી તેણે
પોતાની હક રજુ કરી પોતાની આપીકી દોલતપર દાવો
કર્યો, અને તેમાં તે સેલસાથી દાવો. તેમ કયા પછી
દીનજાઈ, મનરેશ તથા મીન પેસતનજીની રાજ ખુશી
સાથ જાલને પોતાનો દીકરા કરી લીધો, અને પોતાની
આખી દોલતનો તેને વારસ દેલ્યો. સોરાજ બોલ્યા કે
જાલે પેહલી નમરેજ તેવજુનું દીલ છતી લીધું હતું, અને
તેને જ્યારથી જોયો લ્યારથીજ તેવજુ તેને પોતાનો દીકરા
કરી લેવા ઇચ્છતા હતા. વળી જે વખતે જાલને તેના મામાએ
દીકરા કરી લીધો તેજ વેળા તેને પોતાના વડા તરફથી
ખજર મઝી કે તેના પગારમાં વધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

આ અંકે પછીની અંકે ખુશાલ ખમરોથી જલ એકલો
તો હસકાઇ ગયો કે તે પોતાને શાંત રાખી શક્યો નહીં,
અને તેની આસપાસનાંઓને તેથી રડુન મઝતી હતી.
તેની નરેમાસવાની શાંત બેઠેને જોયું કે જાલનું જેમ સુખં
વધતું જતું હતું તેમ તેમ તેણી પણ વધારે સુખી થતી
જતી હતી. વળી તેણી પોતાના મામાને પણ ધણું ચાહી
તેવજુનું પણ દીલ છતી લેતી હતી. પેહલે તો તેવજુ તે-
ણીના બાપજર ધણું હેત દેખાડતા હતા તેથી વાહાલા થઇ
પડ્યા હતા, પણ હવે તો તેણીપર જે અસર ખ્યાર તેવજુ
કરતા તેથી વધારે વાહાલા થઈ પડ્યા. દીનજાઈએ તેણીને
લગતી સધળી વાત પોતાના જાલ આગળ કરી હતી અને
તેથી તેવજુપર ધણી અસર થઈ હતી.

યોડા દહાડામાં યુગને લઇ સોરાજ મામા જુસાવજ જ-
મશેદજી સરાફને ઘર ગયા, અને આમાંએ તેને નેહ અંતી-
શ્ય ખુશી થઈ. જે રીતે સોરાજ જમશેદજીને મર્યા તેથી
જમશેદજીનાં મનમાં જે સેકજ રાક હતો તે જતો રહેલો.
એકે હમોએ કહ્યુ કરવું નેહએ કે સોરાજ પેહલે, આમાંને
પોતાની વડુ કરવા કરતાં જનાજીની રતનજાઈને વડુ કરવા
માગતા હતા. જનાજીની માણકે તેવજુને વડુ પસંદ પડતો,
પણ તેણી તો મેરવાનજી ઝકટરના શીરોજ સાથે અદરાવાની
હતી એવી વાત ચરચાતી હતી. જ્યારે સોરાજે જોયું કે
તેવજુના લંડીનએ તો આમાં સાથે પરણવાનો નહીં દેરાં
વજ કોં હતો, અને જ્યારે દીનજાઈને મોટે તેવજુ આ-
લાંની તારીફ સાંભળી હારે તેવજુ જરા પણ સામે થયા
નહી, અને એકી ખુશી સાથ પોતાની રમ આપી. તેવજુ

દ્રુત રત્ન આપીનેજ સતોપ પામ્યા નહી, પણ પોતાની યતારી વહુને એકદમ જઈને જોવાને તેવણે ઠેરાય કંધી, અને તેણીને નેધ તેવણ તદન સતોપ પામ્યા.

યોડાં અઠવાડ્યાં એરી ખુશાલીમાં પસાર થઈ ગયાં. શુદ્ધ પણ વણી ચુપી હતી. ને તેણીના બાઈએ તેણીને તેને માટે બાઈડી સેધવાનું સોંપ્યું હતે તેા શુદ્ધ આઠાં રીતનાએ બીજાં દાઈને પણ પસંદ કરતે નહી. જાણે પણ યુવતી મરણ પુછ્યા વગર આઠાંના દાઈની માંગણી કરી હતી નહી.

“મારી બેહેન, મારી બેહેન કરતાં પણ વધારે. તારી દીકસોજ મેલ્યા વગર, તારી ખુશી વગર હું કોઈપણ દહાડે પરણવાનો નથી.” તેણે તેણીને ખારથી કાઢી કરતાં કહ્યું. “હું એરી બાઈડી લાવ્યા છપ્પુ છુ કે ને ખારે ખાતરજ નહી પણ તારે પોતાને ખાતર છુ તુને માહે.

જે ખાતું માનબંધ ખાર સાથ તારી તરફ જોવાને ના પાડે, તેની સાથ હું કદી પણ પરણવાનો નથી, આઠાં સારક તેમ કરે છે મારી બેહેન, તારી તરફના તેણીના ખારથીજ તેણીએ મારું પેઢું ખાન પોતા તરફ જેમ્મું હતું. તેણી તુને મારી કાનીજ ગણ્યો. બોદાની મેઠરજાનીથી ને હમારે ઘર ઊકાડાં આવશે તેા તેઓને પણ તુને માન આપતાં, તારીપર ખાર કરતાં તેણી સ્તીપવશે. સારે મારી હમેશની વાહાલી વધારા બેહેન, મને કહે કે આઠાંને મારી બાઈડી કરવાથી તું ખુશી થશે ?”

શુદ્ધની આંખોમાંથી ખુશાલીનાં આંસુઓ તપક્યાં, પણ થોડા વખતમાં તે તુજી નાખી, જનનું ફેડું ખુશાલીથી ધપકે તેવી રીતે જવાબ દીધો.

બધાંએ ધણીજ કાલાવાસ કંધીથી અંતે જમશેદજી એક મહીના પંચગનીમાં જીવરવાને આવ્યા. જનની બદલી પુણ્યાનાં લયકરમાં થયેલી હોવાથી તે સ્વાં પોતાને માટે એક ઘણો સરસ બંગલો ખરીદી તેને સ્વચ્છવારવા સાં ગમે, કે ને બંગલામાં તે પરણીને પોતાની આસાને બેઠું જવાનો હતો. જન પોતાના મામાને પોતાની સારે રાખવાની બેંદ હસ કરતો હતો, પણ તેવણ અવાર નવાર તેને ઘર અને પોતાનાં બેહેન દીનજાઈને ઘર રહેવા માંગતા હતા. વળી તેવણ બોલતા કે નવાં પરણ્યાં માણસોએ કંઈ નહી તેા એક વરસ તેા તદન એખજીજ રહેવું જોઈએ. અંતે તેઓની બેંદસથી તેઓનાં લગણ વીતાં થોડે દહાડે તેવણે શુદ્ધની સાથ થોડા વખત પુણ્યામાં પોતાના બાણેજના બંગલામાં રહેવા જવાનું નક્કી કર્યું.

“શુદ્ધ, તું કોઈ દહાડે પરણતી ના હું કે; કારણકે હું જીવતો નહી કે મારી બેહેન તારા વગર શું કરશે” એક દહાડે સોરાખ બેહેલી હોમજી હસીને બોલ્યા.

“સોરાખ માંમે, ખાત્રી રાખજે કે હું તેમ કોઈ વખત કરવાનીજ નથી, મને કુમારી જીંદગીનું છુટાપણું વધારે ગમે છે; અને સીવાય કે મારાં માસી મને અહીંયાંથી જવાની ફરજજ પાડે, સાં વેર હું તેવણને ઊડવાની નથી.”

“અને શુદ્ધ, તેમ તેા તેવણ કરવાનાંજ નથી” આવા બોલી. “તે દહાડેજ તેવણ મને કહેતાં હતાં કે અમારે ઘરથી તું રહેવા આવશે, સારે તેવણને કેમ ચામશે; પણ વાહાલી શુદ્ધ, તુંને અવારનવાર અમારે ઘર રહેવા આવવું પડશે. જોની, જન તેા કંઈ ધણું મોટું ફેશનએજસ લોકે રાખે તેવું ઘર માંગવા માગે છે, અને તારી સલાહ અને મદદ વગર હું તે બધું એખથી કેમ કરી શકું.”

“જે જન અને તું બેક જણ તમારાં કદાપણમરમાં બેજને મારી ખુશામત કરવામાં શકશે, તેા કોઈ દહાડે હું તમારે ઘર આવવાનીજ નથી.” શુદ્ધ ગંભીર દેખાવાની કોશિય કરતાં કહ્યું, અને પછી તેણીએ જઈને આસાને કીસ લી.

“જન અને જાંઘીરની છપ્પાથી તેઓનાં લગન પંચગનીમાં મરચું દાંસમાંજ કરવાનું નક્કી થયું, અને જીલાઈ મહીનાનું પેઢું અઠવાડ્યું તે માટે ફેરવ્યું. જાંઘીરને યુવકની સરકારે પોતાના વડા બેનજીનીપર તરીકે નેમ્મો હતો, અને કોઈ કામસર તેને જીલાઈ મહીનામાં કલકતે જવાનું હતું. આથી તે જનની પરણી તેહનીનાને પણ પોતાની સાથ લઈ જવા માંગતો હતો. તેહનીના દાલ કેમસર ખોરશેઠ સાથ બેજમામ રહેતી હતી, અને જાંઘીર પરણવાની થોડા દહાડા આગમય પંચગની આવવાનું તેઓએ ફેરવ્યું હતું.

અંતે લગનનો દહાડો આવી પુગ્યો. નવરોજ અને યુવકથી તેમવેલા ફરુરોમાંના એકે જનનાં લગન કર્યાં, જમારે જમારપણ અને તેવણના જોડ્યાએ જાંઘીરે તેહનીનાં કર્યાં. પંચગ્યોમાંના કેટલાક ગોમાળી સરમાઈ આસાને પસંદ કરતાં, તેા કોઈ શીકી પણ શાંત અને રંગવવાસ દેખાવની તેહનીના તરફ પસંદગી દેખાડું. કોઈ કહેવું કે પરણતી વખત જન ધણો અઘરાયશે લાગતો હતો, જ્યારે બીજાં કહેતાં હતાં કે જાંઘીર શેઠ આ ખુશાલ તાંકણાને છાજે તે કરતાં ધણા વધારે ગંભીર લાગતા હતા. ઉપલા વીચારો લગન વીતા બાદ પંચગનીનાં પારસી મંડળમાં લોકો આકેને જણાવતાં હતાં.

“જે મને તે બક્યા ના કરો” એક હામરે પુગ્યો મદસ્ય ઉપલો નીચાર કોઈને જણાવતાં સાંભળી બોલ્યો. “ગરીબ બીચારા ઊકરાના તે વેળાના વીચાર પોતાના બાઈ માટેના હતા, કે ને જાઈ આજે પોતાના બાઈને પરણતો નેઈ ધણો ખુદ થતે. તમને ખબર નથી કે હામીનાં મરણ પછી તે કેવો ગંભીર થઈ ગયો છે, અને તેમ ચાપ તેમાં નવઈ જેવું કંઈ નથી.”

[સાંખજી જ.]

TWO OLD MAIDS

સુનાને મુળની વાર્તા.

પ્રકરણ ૧૯ સુ.

એક દુઃખમરી કાઠાણી.

લીને લેખને તે બહુ ખુશ થયો, અને મોટાક વખત તે કંઈ બોલ્યો નહીં. તેઓ બને એખસાંજ હતાં, કેમકે મીસીસ રીડલ તેણીને ચારડાનાં બારણાં પાસે મુકીને જતી રહી હતી. હજી પણ લીલી તેની પાસેજ ઉભી હતી.

“વાહાલી લીલી, હું તુંને મળવા માંગું છું,” તે બોલ્યો, “મને તારી સાથે મોડીક વાત કરવી છે—એક બહુ લાંબી વાત કરવી છે—વાત હું તુંને કહેવા માંગું છું તે આપણા બંનેના બાબમાં દુઃખમરી છે. પણ નહીં, મારે તે કહેવી ન જોઈએ, અને વળી ખરી ન કહીશ!”

“જેના, મને કોઈ બીજે દીવસે ને તમને કહેવું હોય તે કહેજે,” લીલી બહુ નરાસપી બોલી, તેણી જ્ઞેનની માતાના બોલો યાદ કરતી હતી.

“નહીં! નહીં! તે વાત હમણાજ કહેવી જોઈએ. તું મારા કામની પાસે આવીને બેસશે—અહીં આવ—મારી સાથે બેસ!”

આ બોલતાં તેણે લીલીને માટે પોતાની અડોઅડ ખુરશી બેઠી.

“તુંને ખબર તો હશે કે છેલ્લી વેળા આપણે જ્યારે સાથે ફરતાં હતાં સારે—” આટલા શબ્દો બોલી તે પીચાર કરવા પડ્યો.

“હા! મને તે વીશે યાદ છે.”

“મને એક છોકરાએ ચીઠી આપી હતી તે યાદ હશે! લીલી, હું જોઈશું કે તે વાત તુંને વાદ છે, અને તે ચીઠી એમી બોલાવન તરફની હતી. જે તારી સાથે પરણવાને વચન આપ્યું” જ્ઞેને પોતાનાં બોલવું જતી રાખ્યું, અને ઉઠીને બેઠો, “પણ એમ કરવાને મને કશો હક્ક નથી. હું મને મારી બહાર? જો! લીલી, તું મને માફ કરશે?”

“કેમકે હું તારી સાથનું માફ કાઢજો તોડી નાખવા માંગું છું.” લીલી બહુ શીઘ્ર પડી ગઈ. તેણીનાં મોઢાંમાંથી ફક્ત પોડાન શબ્દો નીકળી શક્યા.

“શું તમે એમ કહેવા માંગો છો—?” તેણીએ પૂછ્યું.

“હું એમ કહેવા માંગું છું, વાહાલી લીલી, કે હું એક અપમાનકારક રીતે વર્ત્યો છું; ખચીત તે એક દુઃખદાયક વાત છે, પણ હું ખરેખરીજ કહીશ, અને પછી હું ખરો છગમરી છઝઝું છું કે કપાણી રીતે તું મને માફ કરશે. તું મારા અકસ્માત વીશે તો જાણે છે, લીલી, મારાં માથાને જે બહુ મારી જમ્યો થયો હતો, તેના ભોગ હું શી રીતે યદ્ય પડ્યો તે તું જાણે છે? આ બેઠમરેલી વાત હું તુંને તારા વીધાસ પર કહું છું. હવે તુંને અહીં બોલાવવાની મારી અવધ્ય તું પામી ગઈ હશે!”

“જેના, જે મોડી ઘણી વાત એ વીશે સાંભળી છે,” લીલી દેખાઈતી રીતે ધુજળાં મોલી, “હું છઝઝું કે હમણા તમે કંઈ વધારે તમારા છવને સંતાપ આપીને બોલશો નહીં; તમારાં માતાજીએ મને કહેવું છે કે તમને વધારે બોલાવવું નહીં.”

“મરીજ બીચારાં માયજ! હું તેઓ માટે દુઃખી છું, પણ જ્યારે એક માનવી જાતપર બીજાનાં જોરો એક અતી વાહાલાનાં મરણની વાત તેના કાનપર પડે છે, સારે તે માનવી પેટમાં જેવો હતો, તેવો રહેતો નથી લીલી, હું હજી સર્વે વાતથી વાકેફગાર નથી,—૧૮ માસ આગાઉ મને આ છોકરી સાથે દાસ્તી બાજી.”

“અરે! જ્ઞેની હવે વધુ બોલો ના!” લીલીએ કરમરીને પોતાના મેઢેરાપર હાથ ટાંકી કહ્યું.

“વાહાલી લીલી, તે શાંત મને કહેવીજ નોંધે! જ્યારે મને તેણીની સાથે દાસ્તી બાજી સારે મારી છઝઝીતી વીચાર થયો નહીં—અને જ્યારે આ સર્વે દુઃખોથી હું કંટાળી ગયો સારેજ જે તુંને—પણ અરે લીલી, તારા મોં ફેરવી ના નાખ! આ વેળા તું મારીપર દયા આણું અને મને કહે કે, તે મને માફ કરી છે?”

“અને તે દહારે ને ચીઠી આપી હતી, તેમાં શું એમીએ તમને બોલાવ્યા હતા?” લીલીએ પૂછ્યું.

“જે તેણીને બેસપતવારે મલવાનું વચન આપ્યું હતું, અને તેણીને જ્ઞે મળવાને માટે મને એમીએ યાદ દેવાડી હતી—લીલી, હવે તને સર્વે વાંતાની ખબર તો પડી હશે?”

લીલીએ મુગી મુગી સાંભળ્યા કીધું, અને હવે ડચકાં ખવા લાગી. જ્ઞેનનાં મોં સાથું જ્ઞેવાની તેણીની હીમત આવી નહીં.

“એમીને બચાવવામાં આવી છે, એમ જે મારાં માયજ તરફથી સાંભળ્યું છે, અને હવે તેણીને હું વધુ દુઃખી કરવા માગતો નથી.”

હવે લીલી વધુ અને વધુ રડવા લાગી.

“લીલી, હું તારે માટે શું કરી શકું? જે તારો માથાજી સ્વચ્છાવ જાણીને, અને મને માફ કરશે એવું ધારીને આ સમજી વાત કહી છે. દરએક વાતમાં તું મારેથી કેરવી બધી ચહાડતી પકતીની છે! અને હું તારે માટે કેરવો નાશાયક છું? પણ હવે—”

“તમે હવે આપેલું વચન તોડવા માંડ્યા છો?” લીલીએ ધીમેથી કહ્યું.

“હા! લીલી, હું તેમ કરવા માંડ્યું છું, હું એમી ઝો-આયન સાથે પરણીશ, અને એમ થયા પછી હું દેશવટો ભોગવીશ.”

પણ અહીં લીલીએ એક ડચકાનો અવાજ સાંભળ્યો, અને હવે તેણી અહીંથી ઉઠી.

“હવે હું જઈ?” તેણીએ પુછ્યું.

જેન પોતે પણ ઉઠ્યો, અને તેણીના બંને હાથ ધરી તે બોલવા લાગ્યો, “લીલી તું હમેશાં મારી સાથે માયાળી વર્તી છે, અને આ હુંબની વેળાએ તું મને મદદ આપશે, અને માફ કરશે, એવી આશા છે.”

“હા, જેની, હું તેમ કરવા પ્રયત્ન કરીશ” એમ બોલી તેણી પોતાનો હાથ સેરવી લઈને લાંબી ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

જેનનો વીચાર.

લીલી જેનના ઝોરડામાંથી રડતી પોતાના ઝોરડામાં જતી હતી, પણ એવામાં મીરીસ રીડલ તેણીને અધવચ્ચમાં મળી, જેણી આતુરતાથી લીલીની વાટ જોતી હતી. લીલીએ સંજે અનેથી પીનાથી પોતાની સામુને વાકેફ કરી, અને તેણી પણ પોતાના દીકરાની આવી નાલાયક ભુલથી અતીત્ય દુઃખગીર થઈ.

થોડા વખત તેઓ વચ્ચે મુપકીદી પંચરાઈ, પણ હવે મીરીસ રીડલ બોલવા માંડ્યું, “હું ધારું છું, મારી વાદાલી દીકરી, કે મને આવી સંકટની વેળાએ જોખમી મુશી હું તારે ઘેર જશે નહીં.”

“મીરીસ રીડલ, મને કોઈ પણ સારો વીચાર સુનતો નથી, અને હું અહીં રહું તે કદતાં હું મારે ઘર આવડે સાંજે જઈશ! અને તે માટે તમે મને માફ કરશો.”

લીલીએ પોતાનો બોલ પાળ્યો, અને તેજ સાંજે તેણી કાર્ટલ હાથ તરફ ફરી. તેણીને જેનની બહુજ દયા આવી. થોડાજ દહાડામાં આખાં સેફ્ટરમાં આ વાત પંચરાઈ ગઈ, અને તે વાત જોકે ‘ઝોડીનજરો’માં પણ સાંભળી, અને આ વાતથી ખુશ થઈને તેણે લીલીપર એક કાગળ લખ્યું.

પણ તે કાગળનો જવાબ લીલીએ લખ્યો નહી, અને તેથી તેણી બહુજ ચુસ્ત થઈ, તેપણ આ તેનાં ઉત્તેજન માટે લીલીએ તેને દોષ દીધો નહી, કેમકે તે એક અત્યંત ગમે ગમે થતો હતો. તે હમેશાં લીલીને શીખામણ દેતો હતો, જે તેણી ધણાં માન સહીત નાની જોડેન પ્રમાણે સ્વીકારતી હતી. છેલ્લે, બહુ વીચાર કરીને તેણીએ ફેંકના કાગળનો જવાબ હુંકમાં વાલ્યો.

આ વખત લીલી માટે બહુ દુઃખદાયક અને ત્રાસ દેનાર હતો.

જે દહાડા પછી મીડ રોલરુક કાર્ટલ હાથમાં લીલીની બેટ મારે આવ્યો અને તે પણ જનજીતો હતો કે જેને લીલી સાચતું કારજ તોડ્યું છે.

“કેમ, આટલા બધા દીવસ તમે ક્યાં હતા?” લીલીએ પુછ્યું.

“હું મીરીસ રીડલને તેણીનાં હુંખમાં મદદ આપવામાં રોકાયેલો હતો,” તેણે કહ્યું. “પણ હું જોઈશું કે જેન દીવસે દીવસ વધારે નજીક આવતો જાય છે.”

“હું ધારું છું કે તે હવે સારીકાની હશે?” લીલી બહુ નરમાસથી બોલી.

“તે હમણા કંઈ પુર તદ્દરેડતીમાં નથી,” મીડ રોલરુકે ઉત્તર આપ્યો.

“જરેબર તેઓનું કુટુંબ કોઈ જાગૃદશાળી નથી, અને મીરીસ રીડલ પર મને બહુ દયા આવે છે, તેણીની બે ખુશસુરત બેઠીઓનું શું થશે જે નો જેન—” આં બોલતાં તેણે બહુ દલગીરી બતાવવી, તે પણ આ તેની દલગીરી ખરાં જીગરની ન હતી.

લીલીએ આનો કશો જવાબ આપ્યો નહી. આ જવાબ માલુસ રીડલનાં હાથમાં (મીરીસ રીડલનાં ઘરમાં) તેઓનો મિત્ર બનીને રહ્યો હતો.

મીડ રોલરુકે જેનું કે આ વાતોથી લીલીને સંતાપ થતો હતો. એમ ધારી તેણે એ વીરો વધુ વાત કીધી નહી, અને બીજી વાતો કરવા લાગ્યો, એવામાં હુસી તથા એથલ લીલીની બેટ મારે આવ્યાં. મીડ રોલરુકને જોતાજ હુસી હસી પડી, અને જેહતી નહીને મનોરંજક દેખાવ મીડ રોલરુકને દેખાડતા તેણી મારી આગળ લઈ ગઈ.

તેણે બંને વાતો કરતાં હતાં ભારે લીલી બહુ ધ્યાનથી તેમના જોહાડેની વાતો સાંભળતી હતી.

“મેં માયજીને આટલાં દહાડા કોઈ દીવસે જ્યાં ન હતાં.” તેણી બોલી. “તેવણ પોતે પોતાના જીગરને ધીકારે છે.”

“અને તમારો જાજ કેમ છે?” લીલીએ એમના જોહરા સામું જોયા વગર પુછ્યું. “માતાજ કહેતાં હતાં કે હમણા તે સારીકાની છે, અને આ આકાશમાંની અગાઉ તે તેવણ માસ પરથી આવશે, અને લીલી, પછી હું છપ્પું છું કે તમે આમુને આવીને મળી જશો?”

લીલી તેણીનાં મોં સામે જોઈને મનમાં વીચારવા લાગી કે, કદાચ મીરીસ રીડલે આ વાત તેણીને કહી હોય. હુસી અને એથલ લીલીને ગળવા આખાં તેની બે દહાડા અગાઉ એક દુઃખદાયક જવાબ બન્યો હતો. જેન રીડલની દારીએ મીરીસ રીડલ ક્યાં હતાં તે પુછ્યું, અને જ્યાં તેણી હતી ત્યાં બહુ પુરસ્કામાં પોતાના હાથમાં એક કાગળ લઈ કીધી ગઈ.

“અન્યતઃ! જાણ સહેજ, આ બહુજ દુઃખદાયક છે.” પેલી દારી જેન બે બોલી, “આ મીડી તમારા દીકરાએ મને ટપાલની પેત્રીમાં નાખવા કહ્યું છે.”

“શુ” મીં બેને તુને આ ચીટી આપી ?” મીસીસ રી-
ડલે બહુ અચરત થઇને પુછ્યું.

“હાહા !” તેણીએ કુકેમાં પતાવ્યું.

યોડા વખત મીસીસ રીડલ કંઈ બોલ્યાં નહીં, પણ તે
મીડી પરતું સરનામું વાંચ્યું, જે નીચે મુજબ હતું.

મીસ એમી ઓઆયન

નં ૧૫૩૦—નોરમનટન.

પેલી દારીના કહેવા મુજબ ને કાગળ પેલી મુવેલી
છાકરીના સરનામાનું હતું.

“આ કાગળ તું મારે સ્વાધીન કરા કેમકે યોડાજ
વખતમાં મીં બેન આ દુઃખભરી વાતથી વાકેફ થયો.”
મીસીસ રીડલે આ વાત કહત બેનની તદ્દરેસતીને મારેજ
કહી નહોતી, પણ તેનાં આ કેટલાં દુઃખભરી પરીણામ
નીપજ્યાં છે, તે વાંચનારે બાજુ પડે.

“તે બે આ માંદગીથી મરી જતે તો હીક થતે,” એમ
મીસીસ રીડલે પોતાનાં મનમાં બબડવા લાગી. તેણી યોડા
વખત પેઠું કાગળ હાથમાં ધરીને ઉભી રહી, પણ છેલ્લે
તેણીએ તે કાગળ ઉખેડ્યું, અને વાંચ્યું, સારે માત્રમ પડ્યું
કે એમીને પોતાની પરજીવત થવાને બેનને કમ્પ્યું હતું.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

ડોહાથીનું કાગળ.

આ સર્વે દીવસો એમી ઓઆયનનાં ઘરમાં એક કુંગર
મીસાજ પસાર થયા હતા, જે દીવસો દુઃખના વેહેતા જતા
હતા. મીં ઓઆયન પોતાની જુવાન દીકરી મરણ પામ્યા
પછી એક અજબ સ્વભાવની માણસ બન્યા હતા.

તે દારની બેઠામીમાં આખો દીવસ પડી રહેતા હતા,
પોતાનું કામ તણ દીધું હતું, અને જે કોઇ તેને મત્રવા
આવે, તેની સાથે યુરીયાધરી વાત પણ કરતો નહોતો,
પણ ઘણુંકરીને તે વધારે યુસ્તે, અને કૃપાહીન ડોહાથીપર
ચંતો હતો, અને આ સર્વે દુઃખભરી ચબ્દો તે સારા સ્વ-
ભાવની છાંકરી વેળી જતી હતી.

પછી તેજાને માત્રમ પડ્યું કે બેન સારા થતો જાય
છે; આ સાંભળી બેને બાપ દીકરીને દુઃખ લાગ્યું. આ
ખબર સાંભળીને તે મોરેથી યુસ્સામાં બેઠાથો, “એ તો
સારો થયો, અને મારી દીકરી તો મરી ગઈ.”

“ખબરખર ને એમીના જુની કહેવાય ?” ડોહાથી બોલી,
પણ એટલામાં કાંઈ વીચાર આવી જઈને તેણીએ પોતાના
હોડા કરડ્યા, અને ધડ દ્યું બોલી નહી.

આ ખબર લાગનાર મીં એ, હીલીનો બાફત હતો,
જેણે કહ્યું કે કાકર કહે છે કે હવે બંધી આફત મડી ગઈ છે.

“અને બેને તેમને કંઈ કહ્યું ?” મીં ઓઆયને પો-
તાની જુરથીપરથી હાંતાં પુછ્યું, “એન શું સુદીમાં છે,
સારે તો હું જઈને પુછીશ કે મારી દીકરી કેવી રીતે
કુખી ગઈ ?”

“તેણે જીજ યોડા દીવસ સુધી કાઇને મત્રવું નહી એમ
કાકરનું કહેતું છે,” મીં એજે ઉતર વાળ્યો, “મેં સાંભ-
ળ્યું છે કે તે દહા ઘણો એકાંતમાં રહે છે, પણ હું ધારે
છું કે તે સારો થયા બાદ તમને આવીને મલશે.”

“હું કાપિણી રીતે તેને જઈને મલીશ.” મીં ઓઆયને
સમ ખાઇને કહ્યું.

મીં એ હમણા પણ પોતાના સ્થાણા કુના બેનને સા-
થેજ લાગ્યો હતો, મારે તે તરફ આંગળી કરી મીં ઓ-
આયને કહ્યું, “જ્યારે મારી દીકરી કુખી ગઈ સારે ને
પેલાને શું કરવા બહાર કાઢ્યો, તેને પણ મારી દીકરીની
પાછળ ફરવા દેને.” આ સાંભળી પેલા દયાળુ કુનો કંઈ
સમજ્યો હોય તેમ ઓઆયનનાં મોં સામે જોઈને બોસ-
વા લાગ્યો.

“નહી ! નહી ! આ તમારું બોલવું રાસત નથી,” એમ
બોલી એજે પોતાના કુનાને બોલાવ્યો, અને તેનું મુઠાવું
માથું પસવાડ્યું.

બેને પોતાથી બનવું કર્યું. “તમે ખાતરી માનજો કે
બે તમારી દીકરી ત્યાં પરેલી એજે હીકી હતો, તો તેણીને
તરતજ બેન બચાવતે, કેમકે એમી હમેશાં બેનની તરફ
માયાળુ રીતે જોતી હતી.

આ સથળો વખત ડોહાથી તેજાની પાસે બેસીને મીં
એ અને પોતાના બાપ વચ્ચેની વાતચીત સાંભળતી હતી,
અને પોતાની બેઠેન પાછી યાદ આવીને તેને બહુ દુઃખ
લાગ્યું, પણ તેજ પછે તેણીએ એક શબ્દ બોલ્યા વગર તે
ઓરડા છોડ્યો, અને પોતાના ઓરડામાં જઈને પેટી ઉઘાડી,
બેનનો કાટ કાઢ્યો, જેમાં પેટી બેસીપર લખેલી ચીટી હતી.

આ ચીટી ડોહાથીએ દુઃખથી વાંચી. હવે બેનની ત-
દ્દરેસતી સારી થતી જતી હતી, તે ખબર સાંભળી તેણીને
બહુ સંતોષ પેદા થયો, કેમકે એમી વગર તેણીના ધરતું
સઘણું શુષ જવું રહ્યું હતું. “તે એક આપસ્યાર્થી મુખ
માણસ છે,” એમ તેણી પોતાનાં મન સાથે બબડી.

હવે તેણીથી વધુ દુઃખ સહેતાવું ન હતું. હવે તેણીએ
વીચાર કર્યો કે એક કાગળ લખીને બેનના પેસા, પેસા
કાટ અને યોડીક બીના એમી વીશે લખીને મોકલવી જોઈ-
એ. આ વીચાર તેણીને પગદ પડ્યો. નેના પેસા અને
કાટ મોકલવામાં તેણીએ પ્રમાણીકપણું જોયું. તેણીએ
પેલા કાટનું પાસવલ કર્યું અને તેના પેસા પોતાના ગળ-
વામાંથી કાઢ્યા, જે તેણીને બેનના કાટમાંથી જડ્યા હતા,
જે પાંચ પાંડ, અને યોડીક શીલગિ હતી.

તેણીએ સદ્યારે રોદેરમાં જઈને પેસા પેસાનો મની ઓર-
ડર કરાવ્યો, અને બપોરે જ્યારે તેણીના બાપ ખાતું ખાઈને
બાહેર ગયો સારે તેણી કાગળ લખવા બેસી.

તેણી હમેશાં આજ બોલો બોલતી હતી, કે જેમ તેણે
મારી બેઠેનેનું દુઃખી કરીને મારી નાખી, તેમજ હું પણ
તેની સાથે નીકળી યઈશ.

હવે તેણીએ કાગળ લખવા માંડ્યું:—

“સાહેબ ! આજ દીને તમારે નામનો એક મની ઓરડર ફક્ષ”, જેમાં નીચે મુજબની રકમ હું મોકલું છું; તેમાં પાંચ પાઉન્ડ, સાત શીલીંગ અને ત્રણ પેન્સ છે. જે રાત્રે તમારે મારી પોતાની બેઠેનને આ દુનિયામાંથી નાબુદ થીથી હતી, તેજ રાત્રે મને આ રકમ તમારા કોટના ગળામાંથી મળી હતી. હું તમારો કોટ પણ પાછો મોકલું છું, પણ તમેજો મારી બેઠેન પર લખેલી ચીઠ્ઠી, તમે તેણીએ લખેલો તેનો જવાબ એ બંને હું પાછાં મોકલી સમીક્ષા નહીં.

“સાહેબ, એમીપર આવેલી તમારી ચીઠ્ઠી મેં વાંચી છે, અને તેણીના છુતી તમેજો છા.

“તમે મને લખ્યું હતું કે, તમે મીસ લીલીને પરણવાના છેએ, પણ તમે તેણીની સાથે પરણો, તેની અગાઉ મીસ લીલી તમારી ખર્ચા વતીલુક જણાવેલો, અને હવે એમ કરવા માટે દુર રહેા. મારા મરીબ પીતાજી હજી ખરી બીના બચવા નથી, પણ તેઓ જાણે છે કે તમે અને એમી બંને સાથે હજી ગયાં. ને તેઓ એમીના છેલ્લા દુઃખી સપ્તેહ, અને તમારી ચીઠ્ઠી વાંચતે તો, તમે આ દુનિયામાં પછી વાર છવી રાકતે નહીં, કેમને હું જાણું છું કે, તેઓ તમારે પોતાનું ચર લેતે ! અને હું તમને સલાહ આપું છું કે તમેજો તમારી સલામતી ખાતર ડીફેન્ડેન્સમાં રહેવું નહીં. હવે પછી હું તમારું મેલું લેખક નહીં, કેમકે તમેજો આમાર્શ સગનાં રૂપી કહીને હમેશાંનું દુઃખી કહ્યું છે, તે હું તમને કહી પણ મારું કરનાર નથી.

લીન રોડેથી ઓપ્રાયન.”

જેન માટે જરા પણ દયા ન આણવા વગર આ કાગળ તેણીએ ખીડ્યો; તેણી કાગળ લખને પોસ્ટ ઓફીસમાં મૂક, અને કાગળ નાખ્યા બાદ બેઠેલી થેર ફરી. હવે તેણી વીચાર કરવા લાગી કે, એનો જવાબ આવશે કે નહીં !

જેનને તે કાગળ ખીજી સહવારે નાસ્તાની વેળાએ મળ્યું. તેની માંદગી પછી આ પેઢેનીજ વેળા તે બધાં સાથે નાસ્તો લેવા આવ્યો હતો, અને જ્યારે ઓરડામાં દાખલ થયો, સારે તે શીક્ષા, અને હમેશ કરતાં જિઓ દીરતો હતો, કેમકે તે શરીરે લેવાઈ ગયો હતો.

મીસીસ રીડને તેને જિતાંજ હકી, અને યુગી લીધી.

“મારા વાહાલા દીકરા, બહે પધાઓ.” તેણીએ માને છાનતાં નાહાલથી કહ્યું. યોજન વખતમાં ટપાલના કાગળની એક થેલી લખને ચાકર આવ્યો. આ થેલી મીસીસ રીડને ઉપેડી. તેણીએ કેટલાંએક કાગળ પોતાને નામનાં લીધાં, પણ પછી જેનના નામનું કાગળ તેને આપ્યું. આ કાગળ લેવાને માટે તે બહુ આતુર બન્યો. તેણે જાણ્યું કે આ કાગળ મીસ એમીપર મોકલવામાં આવ્યું હતું તેનો જવાબ હશે ! જેનું તેણે કાગળ ઉખેડ્યું કે તેના હાથમાંથી પેલો મની ઓરડર નીચે પડી ગયો, મીસીસ રીડને એકાએક જેનનાં મોહાંમાંપર થયેલો ફેરફાર જોયો.

આ કાગળ વાંચ્યા બાદ તેના ચેહરોને રંગ બદલાઈ ગયો. એક એક બોલ્યા વગર તે ટેબલપરથી ઉઠ્યો, ને પેશું કાગળ તથા મની ઓરડર હાથમાં લઈ ઉપર પોતાના ઓરડામાં ગયો, અને અંગ વગાડી પોતાની માને તેડી.

તેની મા એકદમ ચમકી ઉઠી, અને તેના ઓરડા બહી દોડી; તેને ઓરડાની અધધચમાં ઉમેલો જોયો.

“માતાજી, તમે મને શા માટે ઉતરવો ?” તે અતી મોટ અવાજે બોલ્યો. “તેણી તો મરી ગઈ, તેણીની બેઠેને લખ્યું છે—એથી ઓપ્રાયન તો મારી ગઈ—અને ડોરોથીના કહેલા પ્રમાણે હું એમીનો છુતી થયો છું !”

“મુગો રહે, જેન, મુગો રહે !”

“એમ કરવાની તમારી ખતમજ શી ?” જેને બોલવું જરી રાખ્યું. “તમેજો મને ફરસાવી લોકોમાં મારી હતી કરાવી છે, કેમકે મેં આ મરનાર છોકરીને છેલ્લે મારી સાથે પરણવા લખ્યું હતું.”

“મારા દીકરા”, મીસીસ રીડને તેની આગળ મૂક અને યુઠ્ઠણીએ પડીને બંને હાથોથી તેના પગો પકડ્યા, “મને માફ કર, તારી જીંદગી જેખમમાં હતી, અને તુંને બચાવવા માટેજ મને આ મુકતી રચવી પડી. શું તું એમ ધારે છે કે મેં તારાં દુઃખમાં જાગ લીધી નથી ? તે’ એમીપર લખેલું કાગળ મેં મોકલ્યું નથી. તારી દાસીએ મને આપ્યું, હતું ને મેં તે મારી પાસે રાખ્યું છે. જેન, જેન, તું મને માફ કર.”

“આ કાગળ વાંચો”, જેન બહુ શરસાથી બોલ્યો. “આ કાગળ પછી હું અમે રહેનાર નથી, અને ફરી હું આવનાર પણ નથી.” મીસીસ રીડને તે કાગળ વાંચી પુરું કીધું.

તેણીએ દુઃખ સાથે કહ્યું “હા ! તારે અલીધી જનું જોણિ, હવે તું એકદમ ઉપડી જા, અને પેલા માણસથી હવે દુર રહેજ. આને રાત્રેજ તું લંડન તરફ જા, હવાપાણી ફેરખદલ થયાથી તારી તબદોસ્તી સુધરશે, અને હું લાં તુંને આવીને મળીશ !”

હજી પણ જેન કંઈ બોલ્યો નહીં.

“જે જેની, માર’ માન અને ફરી લીલીને તારી સાથે પરણવાને કહે ! મને ખાનવીના નસીખમાં દુઃખસુખ સર-જેનાં હોય છે, પણ આપણને તો એક એક દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે કે જે કરીપણ નીકે નહીં અને તેથીજ—”

“હું તેને હવે પછી કદી કરનાર નથી”, જેન બહુ ભાર યુગીને બોલ્યો.

“માતાજી, હવે તમે તમારું કામ કરવા જાવો, અને મને થોડો વખત વીચાર કરવાને આપો.”

જેન રીડને તેજ સાંને ડીફેન્ડેન્સ છોડ્યું અને ફરી ડીફેન્ડેન્સ નહીં આવવાનો તેણે પક્ષો દેવાય કર્યા. તેણે એક કાગળ ડોરોથી ઓપ્રાયન પર લખ્યું, અને ખીચું કાગળ પેલા વરગ વકીલ મીન સોર-ચાને લખ્યું, અને ઘર સંબંધી પોતાની માતા સાથે થોડીક વાતો બહુજ શાંતપણે કીધી.

પછી જવાની અગાઉ તે નીચે ઉતરયો ને પોતાના ખાખને બેટવા ગયો, પણ તે ઘરડો ખીચારો તેના જવાની મતલબ સમજી શક્યો નહીં.

પછી તેની દાસીએ કહ્યું, “આજે એવણની તંદોસ્તી જરા સારી નથી અને તેથી પાણી ફેરખદલ કરવા જાય છે.”

જ્યારે જોને વાંકા વળીને પોતાના જાપનાં પોઢાંમાં કપાળ પર સુખી લીધી સારે તે બીચારો રક્ત લાગ્યો.

“નવાં હુઝો, વાહાતા દીકરા, નવાં હુઝો,” તેણે પોતાના હમેશાના રાખેતા પ્રમાણે કહ્યું.

એક સખત હાથ મારીને જોને ચાલવા માંડ્યું, અને વીચાર કરવા લાગ્યો કે હવે તે પોતાના જાપને કોઈ દિવસે જોશે નહીં. પછી દીવાનખાનામાં તેણે પોતાની માને દીકી, જેણી તેની સાથે રોયનવર જવાને નૈયાર હતી. “હું તારી સાથે રોયન સુધી આવું છું.” તેની મા બોલી, અને જોને તેણીને ના કહી શક્યો નહીં. થોડા વખત પછી તેઓ રોયનવર આવી લાગ્યાં, અને તરતજ માડી પાછીના દેશ માટે પલાટ દારમપરથી ચાલતી યદ.

[સંધ્યુ છે]

સુલખાઈ પુરોદેશ બુજવાલા.

કર્નલ ડેનીંગહામનો બટલર !

ક કાળી અધારી રાત્રે મેં જનમાંથી ઉતરી હોસ્ટેનનાં રોયન ઉપર એક માડી બાંહે કરવા ઇચ્છ્યું, પણ વરસાદ થયો પડતો હોવાથી કોઈ પણ માડીયાને મને આશરો આપ્યો નહોતો. “દીક, દીક, દીક નોરકોટ, આગળ ચાલ, કોઈનું ઘર મને તેમાં ધુસી વરસાદ થોભે ભાં સુધી આશરો માંગીશું.” હું મનડે બગડી આગળ વધ્યો.

અને રોયનથી આગળ ચાલતાં એક પણ મકાન મળ્યું નહીં. તેટલા અરસામાં હું એટલો બીનાઈ ગયો કે મારાં છુટમાં મારા પગ તરવા લાગ્યા, અને દગલો તો તીપાવા માંડ્યો. અતે ધણે રસ્તો કાપ્યા બાદ મને એક ઉજાવાલું બતીનું મકાન દેખાયું. ઘર આગળ જઈ મેં તેની દરવાજો ઠોક્યો.

એક અંદાર ઉમરની, માયાળુ સ્વભાવની સ્ત્રીએ તે દરવાજો ખોલ્યો. પેહલીજ નગરે મને તે સ્ત્રી સાથે જોળાયો. મને જોતાંવાર તે બની ગોરત બળે હું તેણીને બેટો હાથ તેવી ફીકરથી બોલી ઉઠી—

“અરર ! અંદર આવો, બાહ, અંદર આવો, એવા જગરા વરસાદમાં શા વાસ્તે બહાર પડ્યા ? તબીબત બીગડી આવશે.” તે બની સ્ત્રીએ મને અંદર લીધો.

ઉતાવળમાં ત્રણેણીએ એક સગડી જોજાળ તાપ આપતી બતાવી દીધી અને હું ક્યાં જગરા હતો તે મને યુજ્યું.

“મને કર્નલ ડેનીંગહામને ભાં જુઝું છે.” મેં જણાવ્યું.

“તેવજુઝું મકાન કાંઈ અદોથી ધણું દૂર નથી સાહેબ. કર્નલ ડેનીંગહામ ધણા ભક્ષા શખસ છે, દગલો જેવાં ગરીબો ઉપર તેઓ ધણા મહેરબાન છે, મારા દીકરા “જેન”ને

તેવજુ નોકરી અપાવી છે. પણ સાહેબ, તમારાં કપડાં ધણાં બીનાઈ મ્યાં છે, સરડી થશે, વાસ્તે બદલી નાખો.”

હું એકે બોલે તે સ્ત્રીની આ માંગણી કબુલ કરી પડ્યો, જેથી તેણીએ પોતાના દીકરા જેનનાં કપડાંની એક જોડ મને લાવી આપી. અજાણતે તે મારાં એરકી અને બખેરેસ્તાં કપડાંઓ કરતાં ધણું દીલાં અને બેરોજ હતો, તેવજુ મેં તે પેહેરવાની આનાકાની કરી નહીં. મારાં એરકી કપડાં કઢાડી નાખી મેં તેણીએ આપેલાં ધીસાં અને લાંબાં હુડાં પાટલુન અને દગલો પેહેર્યો, મારાં વારનીશનાં ચલકતાં તાઇજ છુટ કઢાડી મેં તેનાં મારા પગ અંદર રમતાં કરે તેવાં ધીસાં સાથે આમડાંનાં ચીરાઈ ગથમાં છુટ પેહેર્યો. મારી નરમ અને કીમતી ટાપી ઉતારી તેની ગેસી મોટી ટાપી મારે માથે ધાલી. ટુકમાં હું એક બારીસતરમાંથી ફેરવાઇ એક ગરીબ હલકા મજૂરના વેપમાં આવ્યો. કપડાંથી મારામાં આટલો ફેરફાર થઈ ગયો. તેણીએ મારે માટે ગરમી અપવા ચાહતું કપ બનાવ્યું તે પી લઈ હું તેણી મારે સાથે વીચાર રાખી બહાર પડ્યો. વરસાદ તદ્દન જઈ પડી ગયો હતો.

હવે મારાં વાંચનારને મારે જણાવતું જોખે કે, હું કર્નલ ડેનીંગહામને ભાં શા સાર જોતા હતા.

કર્નલ મારા મામા થતા હતા, મારાં મમાઇ થોડાંજ વર્ષે યયાં મરણ પામ્યાં હતાં તેવજુ વીસમાં લખ્યું કે મારા મામા કર્નલ ડેનીંગહામ જે એરકોટ ઉપર વસતાં તે કહી વેચતી નહીં પણ મારે મારા મામા કર્નલ ડેનીંગહામની બેટી જોડે લગન કરી તે એરકોટ સરખે ભાગે બેઠકો વાપરતી. એ મોટી મીઠસત ઉપર એક જોડકાં રોડું મોટું મકાન આવેલું હતું, જેને નહીં વેચવાને મારાં મમાઇને વિચાર હોવાથી, અને વળી પોતાની દીકરી તે મારાં માથે પણ તેમાં ભાગ આપવાને માટે મારાં મમાઇએ આ પ્રમાણે વીસ કહ્યું હતું.

મેં મારા મામાની બેટીને જોઈ હતી નહીં. તેણી સાથે મારાં લગન કરવાને મારાં મમાઇ રાજ હતો. મેં તેઓને ધણા લાંબો વખત થયો જોયાં હતાં નહીં, જેથી કર્નલે હવે મને પોતાને ભાં આવવાનું નોતું દીધું. હું મારી બનીઅની બાથડીને જોઈ, પછી હમારાં લગન કરવાને તેમનો વિચાર હતો.

હું પેલી બાથમાં નાનાં મકાનમાંથી તેજ કાળી, અધારી સરદ રાત્રે બહાર નીકળ્યો. વિચારમાં વિચારમાં ધારવા કરતાં જલ્દી હું મારા મામાનાં મકાન ફરેલે આગળ આવી લાગ્યો. મેં દરવાજા ઉપરના ઘંટે જોશથી વગડ્યો, જેની એક બટલર જેવા દોટા આસામીએ તે દરવાજો ખોલ્યો.

તેણે મારા તરફ ટગર ટગર જોવા કીધું. તે વખતે શું બોલતું તે મને મુજ પડ્યું નહીં, જેથી તેને મેં કહ્યું—

“આ કર્નલ ડેનીંગહામનું મકાન છે, કે મેં ચુક કરી છે !”

“હા, આ કર્નલનું મકાન છે. મારી જગ્યા ઉપર કર્નલે બહાર ગામથી તેડી મંગાવેલા નંબા બટલર તે તમો દહો.

હવે મને ન્યાય આપી, માફ કરજો, મેં તમને બહાર ઉપાસ્યો, મકુન્ને તમારું નામ શું ?”

“હીગીન્સ !” મેં વિચારું કે તેઓ મને કોઈ આવનાર નવો બદલાર મારાં કપડાં ઉપરથી પારે છે, સારે હું તેવાં કોઈ નામ હેઠળ રહી અહીંના મહીમા ખરોચર જોઉં, પછીથી તે વિશે મામાજીને હું સમજાવી લઉં.

“રાંધણીમાં આવો સાહેબ.” પેલા બટલરે મને આવકાર દીધો.

તે મને રાંધણીમાં લઇ ગયો. એક મોટું સગવડભર્યું તે બાવરચીખાનું હતું; ત્યાં બે કામ કરનારી સ્ત્રીઓ મેં બેઠેલી જોઈ, જેઓ મને જ્યેષ્ઠ આવકાર દેવા ઉભી યથા.

“આપણા” બટલરે મારી આવકાર આપી કરાવી. “આપણા કનૈસ સાહેબે મારી જગ્યા ઉપર નવા તેડાવેલા બટલર એવણ મીઠો હીગીન્સ છે. તેઓ સાથ તમારી પીછાણ કરાવવાની રજા લઈ રહ્યા છે.”

પેલી સ્ત્રીઓએ મારી તરફ ડાકું નમાવ્યું.

“હવે આ ભારી દગલો કાઢો સાહેબ, ઠીક થયું તમે આવ્યા તો, હું કાંઈ ગામ જનાર છું.” દમારા કનૈસ સાથ થયો બસા છે. હું તેમને તમારા આગામી ખબર કરીશ. મને આ નોકરી અને મારા લાખકીવાસ કનૈસ સાથને છોડી જતાં થયું દુઃખ થાય છે, પણ હવે અહીં મારા જેવાએ રહેવામાં શોખ નથી.” બટલરે કહ્યું.

“કાંઈ વાર ? તેનો શું સંભળ ? શું કનૈસ સાથ સમ્પત છે ?”

“આરે નારે સાથ, કદત તેવજીવને બીધે મને જવું પડે છે. એ જવાબ બાઈને મારાથી પુરે પડી ચકાનું નથી. વળા”

એટલામાં એક નિયતી વાગતા થઈને બીધે તે બટલર બોલતો મુખ મધ બહાર દોડ્યો. પેલી સ્ત્રીઓએ નરકારાં ચઢાડ્યાં.

જરા વારમાં તે પાછો આવી બોલ્યો:

“હું એકાએક ગયો તેનું કારણ એજ મીઠો હીગીન્સ, કે તે થઈ મીસ ક્લોડાએ વગાડ્યો હતો. જતાં જો જરા વાર લાગે તો વળા તે બાઈનો યુક્તો મને સાંખવો પડે. હાથમાંનું ગમે તેનું કામ પડતું મુકી એ બાઈની હાજરીમાં તરત જવું જોઈએ, નહીં તો પછી તરેહવાર રેવજીનું બેલવું સાંખવું પડે છે. હમણાંજ એ બાળે અમને નજીરેને એ બાળે ધમકાવી કહાડ્યાં છે. મેં તમારા આવી પુગવાની ખબર સાહામને કીધી છે. હમણાં મીસ ક્લોડા સગડી માટે લાકડાં માગે છે તે તમે લઈ જાવો.”

લાકડાંના કટકા હાથમાં ઉપાડી હું તેને બતાવેલે રસ્તે એક મોટા શીલ્ડગરેલા સોરકામાં ગયો. ત્યાં એક ટેબલ આગળ એક મોટી ઉમરના રાપ્સ અને બે જવાન અંબલાઓ આઠ લેવા બેઠાં હતાં. તે અદરજ તે કનૈસ મામા હતા એમ મેં ટુરત બાણી કીધું. મારા પાસ મામાએ મોકલાવેલી મીસ ક્લોડાની સખી હતી, જે ઉપરથી મેં તેણીને

પણ આવજી કાઢી. બહુ ડરેસ, કાળા વાળ અને એક મુઠર ચેહરાની તેણી હતી. જ્યારે તેણીની સોટો બેઠેલી ને દેખાતી, મનદરજ ચેહરાની, સોનેરી બાવવામી કોણ હતી તે હું બજીતો નહીં. બીનકુલ ધીમાં જ્યાં નીચાં કપડાંમાં હું બેવાજોજ બની રહ્યો હતો. મારો દેખાવ કપડાંને લીધે થયો વીચીર દોસ્તો.

મારા તરફ એક નાણુશીની નજર ફેંકી ક્લોડાએ ડાકું મુણાવ્યું. મને ટુરત લાગ્યું કે બાઈ સાહેબે તે વેળા મારે માટે મનસે વીચાર્યું કે “તું” કહી ચાલશે નહીં.”

“દમણા તો તું કાજી ગયો દરે, વાસ્તે સગડીમાં લાકડાં પુરી જીનને તુને બતાવવામાં આવે તે સોરકામાં પેલી બાઈ; કામની વાત કદી કરીશું.” કનૈસ મામા બોલ્યા.

“નહી રે બાવાજી, એ શું ધોળવાનો હતો ? એ કાંઈ આપણે ત્યાં ચાલશે નહીં. મુલો કાંઈ રડતો ચણાવાળો મજુર જેવો અમાડી દોસે છે. હું” એને અહીં નહીં રાખવા દેજો. પપા, બીચાર કદા કે ઠીક નેરકાટ આવે તેમ તેવજી સામે એ અંતારી કેવો લાગશે ? કાંઈ રકાસ કરી બેસશે તો આપણને સરમાનું પડશે. એનાં કપડાં પેહેરવાની રીત કેવી કોઈનેથી દુઃખી આવે તેવી છે.” હું સાંભળું તેની દરકાર કંઈ વિના તે બેઠેલી ગયતી ક્લોડા બોલી ઉઠી.

“ક્લોડા ! ક્લોડા !” તેણીની સોટો બેઠેલી બીજી જવાન બાળે તેણીને બોલતી વારવા માટે ધીમા નરમ અવાજમાં કહ્યું, “બીચારા ઉપર આવતાં વાર એ શું મગકો ? તેની લાગણી દુઃખારી તેનો તો ખ્યાલ કર. ગરીબ માણસ દોરો તેને એટલો બધો લીજીલ શા વાસ્તે ? હું માંગી લઉં કે એ બચારો સોરકો છોડી જાય સાંખી થુપ રહે.”

“તું તાર કામ કર મુજબ, તુને મારા વચ્ચે કોણ બોલાવે ? તારી સલાહ તારી પાસ રાખ !”

મેં મુઠકું ઉપર પડે વાંકો વળા સધડીમાં લાકડાં પુરી કીધાં.

“ક્લોડા, તું તારા કડક સ્વભાવથી તારી જીવસૂતરીને બગાડે; હું તારાં સારાંને માટે કહું છું તે તુને પસંદ નથી પડતું, તો હું કાંઈ કનૈસ છોડી જનાર છું. સારે રાજ ચર્ચા ?” જીજન્યા બોલી.

“અહ ! કાંઈ નહીં. બેઠાસક સીધારને !” ક્લોડા કહી. “હું નહું છું, તમે અહીં લાંબો વખત થોમો શા વાસ્તે વળગી રહ્યાં છો. તમારી ને તમારાં માયતી એમાં શું મતલબ છે તે હું પુરતી રીતે સમજું છું. જ્યારે ઠીક નેરકાટ કનૈસ આવનાર છે સારેજ શા વાસ્તે તમેને તમારાં માયે અહીં મોકલ્યાં તે કાંઈ અણસમજીની સમજ જાય કે તમે એક બારીસ્ટરને તમારી તરફ ખેંચવા માંગો છો, પણ એમ ના બરેસે રહેતાં બાઈ કે તમારા જેવી એક નાચાર, લોકોને પેસે ઉધરતી છોડી ઉધર ઠીક નેરકાટ જેવો એક કેળવણી જવાન બારીસ્ટર જવાન આપશે.”

હવે તારેથી અને મારીથી હું તદન કંઠાળી છું; મારીને કહેજો કે તમારા જેવી એક ગરીબ દરજ્જાની બેઠીને પરણવા ડીક નોરકાટ હલકા થશે નહીં પણ—”

“બસ, બસ ક્યોકયા, તું એવાં હલકાં અપમાનોથી મુજબાને સતાવ ના. મારી યુજબા ક્યાં જનણી હતી કે ડીક અને આવનાર છે. મેં એણીને યોગ દીવસ આપણે લાંબા હવા ખાવા ખાસ તેડી લારે આપી.” કનેજ બોલ્યા. “હમણા જો ડીક તને એમ બોલતાં સાંભળે તો તે તારે માટે શું વિચારે?”

“ડીક નોરકાટ તેણીને સાંભળી છે, મામાજી, અને તેણીના આવા વલકણ સ્વભાવ અને હલકી તાનાંમણીથી તે એટલા વખતમાં તદન ધરાઇ ગયો.” એકાએક સગડી આવળથી ઉભો થઇ મને એમ બોલતો સાંભળી તે ત્રણે જણાં હેરાત થયાં. મેં આખાં કપડાં ચા વાસ્તે પેઢરયાં અને મને બટલર કેમ દોડી બેસાડ્યો તે વીરો સપણું તેઓને કહ્યું, જેથી મારા મામાએ પોતાની એકપુરી જેડીની સાથેથી થયલા રકાસને લીધે શરમાઈને નીચું જોડ્યું. આ વેળા ક્યોકયા પોતાનો ચેહેરો છુપાવવા તબનીવ કરતી, જ્યારે યુજબાએ પોતાની બધી આંખ હેરાત થઇ મારા ઉપર ટીકી.

મેં સાંભળે સાંજ એક મીલકતને ખાતર મારે આખા બવનું કુખ નહીં ખેંદવાના વીચારથી મારા મામાને હમારી સગાઇને માટે ના કહ્યું.

મને પણ મ્યુએક જુડે હોવાથી અને યુજબા સાંજ રહેતી હોવાથી હું તેણીને સાથે લઇ ગયો. તેણી સંપુર્ણ કેળવણી લઈ ચુકેલી એક જવાન કુમારીકા હતી. તેણી પોતાની કેળવણીને જોરે કમાતી અને પોતાનું અને પોતાની માનું પુરું કરતી.

હું તેઓને લાંબા દરજ્જા આપતો જતો રહ્યો, જેથી મેં તેણીના શુભોના ડીક અભ્યાસ કીધા બાદ તેણી સાથે મેં લગ્ન કીધાં. યોડીક મીલકતને ખાતર પેલી વડકણ સ્વભાવની તુમાળી ઓરતની ટોક મને એળવી નહીં લેતાં મેં ખોદાના શુગરાણા કીધા કે તેણીથી હું બચ્યો. એણીને મેં મારી બનાવી કે તેણી પોતા સાથે પૈસાની કહેવાની રીત નહીં પણ સદગુણ અને વર મલાવવાની પક્ષી માલીતી ધરાવતી આવી છે, જેથી મારી જીંદગી હમેશની સુખી સંતોષી બની છે. પેલી મલી જી જેણીએ મને કંડી રાતે આશરો આપ્યો હતો, તેણીને મેં પછી સારી મદદ કીધી. તેણીની જીવનરૂઝીકા હું એક કલકત્તીની ટોકરી બચ્ચો હતો.

ચેહેરખાનું કાવસજી દાવર.

સગેમરમરપર પડેલા ડાઘ કેમ કંઠાહવા—લીંબુનો રસ અને વાંગીનો નાં તેલને એક સરખાં વળતમાં લઈ સારી પેડે મેલવીને જ્યાં ડાઘ પડ્યા હોય તે પર લગાડું, અને થોડા મીનીક પછી નરમ કપડાંથી ધસીને તુલું. તમારાં કપડાં પર તેલના કાંઠા પડે નહીં તેની સંભાલ રાખવી, નહીં તો જળી જશે.

વચસે વાંધેના અદરાયલી છોકરીઓને બે બોલ.

ક યુરપ અને બી પોતાને એક બીજાને લાવકનાં સમજે છે; તેઓને પરણવા, એક બીજા સાથે રહેવા, અને ઘર ચલાવવા મને છે, તેઓ અદરાય છે, અને પરણવાનો દીવસ લગભગ નક્કી કરે છે; ચોક્કસ દીવસ નહીં તો મહીનો તો જરૂર રહેવો છે. હોતી વીતી, દીનાળી વીતી પા તો કાંઈ બીજા દરમિયાને દીવસે લગ્ન નક્કી થાય છે.

છોકરીઓ, આ બધું કેટલું ગંભીર છે! લગ્ન કાંઈ ગપાસપ્પા મારવાની, હસવાની અથવા નકામે પટપટારો કરવાની બાળત નથી, તે એક છોકરીને પોતાને માથે હોતી લેવાનું ઘણું જ ગંભીર પગલું છે.

એક ઉમરે પુગેલી સ્ત્રીને તે માટે, જેટલી ગંભીરતા લાગે તેટલી એક જુવાન છોકરીને કદાચ જ લાગે; પણ તેણીએ તે માટે ગંભીરતા અને ધાર્મિકતા વીચાર તો કરેલાં જોઈએ. છોકરીઓ, આમ બોલવાની મતલબ તમે ઉમરી સમજશો ના. મારી કહેવાની મતલબ એમ નથી કે જો છોકરીઓ પરણવાની હોય તેઓએ ગંભીર, હલગીર અને કંમાળ દેખાડું જોઈએ. ખુશાલ અને હસતાં દેખાં અને તેણી ગંભીરતા બતાવવો.

ટકાવદાર, ગંભીર, વીચારવંત અને તોખી ખુશાલ, હસતાં અને આશાવંત તમને શું જોઈએ.

શું તમે એક ગંભીર સ્ત્રી કરવાનાં નથી? તમે પોતાની રાજીખુશીથી નવી ગંભીર કરને, નવી જવાબદારી માથે હોતી લેનાર છો; તમે તમારી જીંદગી બીજી જીંદગી સાથે જોડનાર છો. આ બીજી જીંદગીને ‘હમી’ કરવામાં અથવા નીચી પાડવામાં તમે મદદ કરનાર છો; તમે આ માણસને હુનિયામાં તેણે આગળ જો કામ કીધું ‘હા’ તેથી વધારે સાફ કરવામાં, અથવા તો તેને તેમ કરતાં અટકાવવામાં મદદ કરનાર છો; તમે તેને હીમત આપનાર છો અથવા નાહીમત કરનાર છો; તમે તેનાં ખરા મદદગાર અને સાથી થનાર છો અથવા તો તેને જો અદરાયથી ટોક જરાવર થઈ પડનાર છો.

અને કામઠા પ્રમાણે જ્યાંસુધી તમેને મોત છૂટાં પાડે સાંસુધી તમે તેનાં સુખમાં પા દુઃખમાં, તેની નહોળજાન સ્ત્રીમાં પા ગરીબાઈમાં તેની સામયણ થનાર છો.

ઐરીની નીમકદરામીથી, અથવા ધણીના નાહસી જવાથી, ધાતકીપણુ યા નીમકદરામીથીજ કાપદો તમેને છુટાં પાડી શકશે. આવો કાપદો ખરો છે કે ખોટો તે વીજે તકરાર કરવાનું આપણું કામ નથી; ઊકરીઓ, આ નહીં ફેરવાઈ શકાય તેવું પગલું જે તમે ભરનાર છો તેપર-લક્ષ્મી મોટી ગંભીરતાપર—બાર મુકી તે તમેને જતાવવા ઇચ્છુ છું.

વંળા ધર છોડી જવાનું શું જોણું ગંભીર અને દલગીરી બધું છે? તે કાંઈ ફક્ત ઈંટ અને ચુનાનું બાંધકામ છોડી જવાનું નથી, પણ તમારાં વાહવાંઓને, તમારી જીંદગીનાં જીવનં વલગજીને છોડી જવાં છે, તમે કદાચ તમારાં મા-પાપ, બાઈઓ અને મેહેનોને છોડી જશો; જ્યારે તમે માંમાં પડેલાં સારે તમારી માવજત કરવા, તમને બીજાનામાં સુવાડી માયાથી તમારી સારવાર કરવા તમારી માતા તમને મળશે નહીં; ધણી વરસો સુધી જે જાણીતા ચેદરાઓ તમે જતાં આવ્યાં છો તે તમે તમારી આસપાસ જોશો નહીં; તમે આ બધું છોડી, જાવો છો અને તે શા માટે?

જે માણસને તમે પસંદ કરીશો છે અને જેને માટે તમે દરકાર કરો છો તેને માટે.

હવે હું એક સવાલ તમને પૂછું છું: તમારી ખાતરી છે કે તમે તેને માટે દરકાર કરો છો? પણ તમે તો તેની સાથે અદરાઈ ચુકાં છો અને ઉપર કહેવા પ્રમાણે તમારાં લક્ષ્મી મહીનો અને કદાચ દહાડો 'પણુ નક્કી ચઈ સુકો છે. સારે તો હું ધાર' છું કે તમે તો તે માટે દરકાર કરતાં હોવાં જોઈએ. કમુકાત અપાઈ ચુકી છે અને તમારા વચસે કારણ' ચઈ મુકય' છે.

અજે સાદગ કધારે તોડાવું અને કધારે નહીં તોડાવું તે વીશે બે મોલ જોલીશું.

હું ધાર' છું કે તમે એકબીજાને લાંબો વખત યથો પીછાણતાં અને ચાહતાં હશે, અને તમે પુરતો વીચાર કરીશો વગર અદરાયાં નહીં હશે.

સારે લાંબો વખત તમે એકબીજાને જોલણતાં અને ચાહતાં હોવાથી તમે ઉતાવળે અને વગર વીચારે તો અદરાયાં નથી, પ્રેયી ધણીને વળનદાર કારણુ વીના તમેજે કારણ તોડાવું ન જોઈએ. અદરાવાનું એક ધણીને ગંભીર ચીજ છે, જેકે અજાણત લક્ષ્મી નેટલી ગંભીર નહીં.

તમે આ કમુકાત આપી ચુક્યાં છો, અને તેમાં હમેજ સુધીનાં જોડાવાથી જો તમે દુઃખ, કમગાળ્યતપણ, અને શરમમાં આવી પડતાં હોવો તોજ ને કમુકાત તોડાવો.

તમે પુછશો કે કારણ તોડવા માટે પુરતાં વળનદાર કારણુ તે શું હોવાં જોઈએ. એનો પુઠાસો અજે પુરતો જુ' હશે આપી શકાતો નથી. તે વીશે વધારે જારીક વીચાર અને તપાસ કરવાનું તમારા હાથમાં છે. તોપણ તમેજે ખરી રીતે કેમ ચાલ્યું તેના યોગ્ય દાખલા અજે આપું છું.

જો તેની સાથે તમેજે અદરાયા પછી, તમારો મોલ તેને આપ્યા પછી, તમને તેની ચાત્રવજી વીશે કાંઈ જોઈ' માત્રમ પડે કે જે વીશે તમે અગાજી કશું જાણતાં ન હતાં, તો કારણ તોડવામાં અને જો તોડો નહીં તો તે વાત યોરો વખત સુધી ધીલમાં રાખવામાં તમે કશું જોઈ' કરશો નહીં.

હવે તમે પુછશો કે આનું પગલું ભરવા માટે કેઈ જોડી ચીજે હું પુરતી અમતની ધાર' છું? નીચલી ચીજે મુખ્ય છે. ધ્યાનમાં રાખજો, હું ફરીથી કહું છું કે, ચાદ રાખજો કે તમે તેની સાથે અદરાયા પછીજ તે તમને માત્રમ પડેલી હોવી જોઈએ. તમે જો અગાઉથી તે જાણતાં હોવો તો તમને કડી પણ અદરાવું હતુંજ નહીં.

વાદ, તમાર' કારણ તોડવાનાં મુખ્ય કારણો આ હોવાં જોઈએ—પેદહું, જે તમે ચોક્કસ જાણો કે તેણે ખીજી છે. કરીનાં બનીપનો નાશ કરીશો, તો તેની સાથનું કારણ તોડવામાં તમે ખીલકુલ ખરાં છો. બીજું, જે તમે ચોક્કસ જાણો કે તે જીમીરી અથવા ડાકરો છે; ત્રીજું, જે તમે ચોક્કસ જાણો કે તે કરનદાર છે; ચોથું, કે તે બપજીત ખરાજ સ્વભાવને માણસ છે. પાંચમું તે ધ'ધારિજગાર વખરો છે, અને તેમાં રોકાવાની કાંઈખી આંશા નથી; જે તમને માત્રમ પડે કે ઉપલી ચીજેમાંની કાંઈખી કાંઈ પછુ સુમ વીનાની ખરી હોય, તો તમાર' કારણ તોડવામાં તમે જોઈ' કરશો નહીં.

તમને ખરીપનો વીચાર કરવો જોઈએ અને થોડા વખતના ખારને ખાતર જનમ સુધીની પરજોલી જીંદગીનાં મુજબે જેખમમાં નાંખવું ન જોઈએ.

અદરાયા આગમન તે માણસને લગતી દરેક ચીજ' જાણર જાણવી જોઈએ. ઊકરીનાં માખાપે તેઓની દીકરીનું મુખ જે ધણીને સોંપવાનું હોય તેને લગતી પુરતી પરજી કરવી જોઈએ. એક નાદાન ઊકરી કરતાં. તેઓને તેમ કરવું જુદરતી રીતે જોઈ' મુશકેજ થઈ પડે છે, અને તમે ઊકરીઓ, જે તમારાં માખાપ તે બાખતતાં બધું ચોક્કસ હોય તો આકળીં થશે ના, અને કંટાળો ખાશે ના! તમારાં માખાપને તે બાખતતાં બાખમ છે, તમે કંઈ નહીં તેને કાપદો જોજો?

ચાલો, હવે આપણે આગળ ચલાવે: તમે જાણો તમાર' કારણ તોડવા માંગતાં નથી; આ દુનિયામાં 'તમે જે માણસને તમારી આખી જીંદગી સોંપવાનાં છેજો તેની સાંમે તમે કશું જાણતાં નથી, અને લક્ષ્મી દીવસન નક્કી કરવા તો રહ્યો છે. હવે ઊકરીઓ, લક્ષ્મી દરેક બાખદમાં પેદ-વેથી તે છેલ્લે સુધી તમારાં માતાની સલાહ લેજો.

હવે, ધંરનાં કામકામને વીશે બે મોલ જોલીશું. ધર ચલાવાનું શર કરો તે આગમન તેને લગતી તેમજ રાંધવાને લગતી થોડીક સમજ જોજવળો. હવે તમે પરજીવાનાં છેજો એટલે કે તમને તમારા ધણીનું જોજન તેમજ ખીજ ચીજોપર કે અરેખ રાખવાની છે, સારે તો ખને તેજી શીખી લેજો. ત

મારા ધણીનું સુખ વધારવાને જે કાંઈ શીખવું થઈ તે બધું તમારે શીખવું જોઈએ.

હવે પરણેલી જીંદગી વીશે તમારા શુભીચાર રખાવી તબ તે વીશે તમેએ ઘણો જિંદગી વીચાર બાંધવો જોઈએ, અને તમારા ધણી પાસે પણ તેમ બંધાવવો જોઈએ. તેવો જિંદગી વીચાર બાંધવાને એક ખીજાને મદદ કરજો અને તે કદીથી હલકો પડવા દેતાં ના. તમે જે કાંઈ કહેો અથવા કરો તે દરેક ચીજમાં તેને મદદ કરજો. ખરું કામ કરતાં તેને કદીથી અટકાવતાં ના. કાંઈથી ખોટી ચીજ કરતાં અથવા કહેતાં તેને તેડી પાડજો. તેના પીતા અથવા માતા વીશે ભેગજી અથવા તુમકારથી કદીથી તેને બોલવા દેશો ના; કાંઈ પણ બધી ચીજને હસી કહાડવામાં તેને ઉત્તેજન આપશો ના. કાંઈ બધા અને કોઈને તુકશાન ન કરે તેવા વીચારો અને "તેરો" તે ધરાવતો હોય તો તેમાં તેને ઉત્તેજન આપજો; ધરમપર જો તેને એકીન હોય તો તેમાં તેને તારાજ કરશો ના.

તમારેથી અને તેડલી તેને મદદ કરજો—આતરી રાખજો કે જીંદગીમાં બધાં કામ કરવાને એક પુરવતે ધણીનું મુશકેલી પડે છે; તેને તેડી પાડશો ના અથવા તે જરાકથી અટકાવશો ના. તમને કે જેને તે આદ છે તેનો એક બધા ફરેતા, પચીત જીંદગી માટેની તેની છાજઓને ઉપકરનાર, તેનાં કુખમાં દીકાસો દેનાર, તેની મુશકેલીઓમાં રજોતા બતાવનાર તરીકે તેને વીચાર કરવા દેજો. તેને તમને મદદ કરવા, દીકાસો દેવા, અને ઉત્તેજન આપવા દેજો.

એકખીજાના સામ્યા સાથી થાને—હમેશાં એકખીજ તરફ નમતાથી વર્તજો. તમે એકખીજાને ઘણાં સારી રીતે પીછાણો છો તેથી નમ્રતા અને સમ્મતા ઊડી દેશો ના. તેની સાથે તુઠાઈ અને ભીંસમાં વાત કરશો ના. એક ખીજા માટેના તમારા ખાતરી સાથે સમ્મતા અને માનને બેધેલું રહેવા દેજો, અને તમારી અજીબ પરણેલી જીંદગી સુધી તે ચાલુ રાખજો. પરમ્પણ પછી એક ખીજા તરફના ખાર અને માનનો છેડા આવવા દેતાં ના. જેમ જેમ વરસો વધે તેમ તેમ તેમાં વધારો થવા દેજો.

પીરેજી.

ભરવા-ગુથવા વીશે.

તી.

બુ.

વી.

નાજુ.

રાંધવાને લગતું.

ઈંદાં બનાવવાની જુદી જુદી ઈંદાલીઅન રીત.

“એગસ આલા હુકમેશ” — એક કાંદાની કાતરી પાકી તેને વીમાં લાલ કરો, તેમાં પારોર દુધ તથા હ કઠણ બાફેલાં ઈંદાં અથવા આંધાં કાપી તે નાખો અને ધીમે ઇમારે ત્રણ ચાર મીનીટ રહેવા દેવો. હવે જે કાચાં ઈંદાંની ટાળને કંઈ ચઢાડી તે તથા સાથેસ પાંચરીને ઝીણી કાપી એક ચમચો ભરી અંદર નાખવી; સાથે એક આંડસ વેકાની પનીર ખારીક છુટો ફરીને, એક ચમચી તબ, નીમક અને મરી તેરેટ માટે અંદર નાખવું. સપાઈ નાખ્યા પછી ધીમે ઇમારે છથી આઠ મીનીટ રહેવા દેવો, પછી ઇમારી થોડી છીંચોને રસ ઉપર નીચવી ગરમ ગરમ ખાધમાં લેવું.

“એગસ આલા દેમાનેલા” — જે આંડસ માખણને તાલી તેમાં એક આંડસ પકેનો અથવા મેલવી જે પારોર દુધ દેડી છ લાપર મુકો અને કઠોર પડના આવે ભાંઈ સુધી ધીમા ઇમારે લીલવ લીલવ કરવા કરો. પછી ઇમારી ચાણલીમાંથી બીજાં ચાસણમાં ગાલી કહાડો. હવે તેમાં ચાર ઈંદાંની ટાળને કંઈ ચઢાડી નાખો, અને એક ચમચો ખાંડ અને એક ચમચી ભયકાલ ખમણીને નાખવું. પાછું ચુકાપર સુકી લગભગ કરો પડવા આવે ભાંઈ સુધી ધીમા ઇમારે લીલવ લીલવ કરવું. એક ડીસમાં તાર કઠણ બાફેલાં ઈંદાં તૈયાર શખી તે દરેકના ચપાર કઠકા કરી પાંચરી સુખા અને તેપર તપેલીમાંની ઉપલી મેળવણી દેડી ખાધમાં લેવું.

“એગસ આલા કાંતતાદીના” — એક બુંજાના ડીસમાં ચાર આંડસ માખણને તાપીને રેવો, પછી પાંચવી છ કાતરીઓ પર નેલાની પનીરને છુટો ભરો ભરો પાંચરી તે બધી કાતરીઓને ઉપકાં માખણવાળાં ડીસમાં પાંચરીને મુકો. હવે દરેક કાતરીપર સંધાવથી આંડકું ઈંડું બાંધે અને તેપર નીમક, મરી અને ભયકાલ તેરેટ માટે બસાવો, પછી ધીમી બઢીમાં ડાસને મુકો, ઈંદાં બાફે તે ડાસને બદાર કહાડી તેને ડીસ એમનું એમ ટેબલ પર લઈ નવું.

“એમ જોદસ” — તાર કઠણ બાફેલાં ઈંદાંની ઝીણી મુકો કરો, તેમાં એક ચમચો ચમચો ભરી ઝીણી કાપેલી સાથેસ પાંચરી, એક આંડસ નેલાની પનીરને મુકો, જે આંડસ પાંચરી મુકો અને થોડું નીમક તથા મરી નાખો. પછી જે કાચાં ઈંદાંની ટાળને કંઈ ચઢાડી ઉપલી મેળવણીમાં બસાવર એકરસ કરી તેના મેળવ દસ બનાવી તેને ઈંદાં અને પાંદિના મુકામાં ગાલી ડીમાં લાલ કરી કહાડો.

“એગસ આલા ઝનેઈસ” — જે તાના કાંદાને ઝીણા કાપી ધીમાં લાલ તરો, પછી અરધા રોર દુધમાં એક મેડી ચમચો ભરી થઈ જો આંદો મેળવીને તેમાં નાખો. અંદર નીમક તથા મરી તેરેટ માટે નાખવું. સપાઈ બચાવેર એકરસ કરી ધીમે ઇમારે છથી આઠ મીનીટ સુધી લીલવ લીલવ કરવું. ચારબાદ છ ઈંદાંનો કંઈ ચઢાડી અંદર મેળવવો અને પાછું થોડી મીનીટ સુધી ધીમે ઇમારે સુકી ચારબા, કરવું. પાંદિની કાતરીઓને બુંજો તોરડ કરીને તે પર ઉપલી મેળવણી ગરમ ગરમ પાંચરીને ખાધમાં લેવું.

પીરેજી.

આડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૮૫.

કુલ, તેના ભાગ, અને ઉપયોગ.

યારે આડનાં મુળ, યડ અને પાતરાં આડને ઉઘારી મેલું કરવાનું કામ કરે છે, સારે કુલ તે આડની ખેંદાએ વધારવાની તૈયારી કરી ચુકવાનું કામ કરે છે, અને તેથી કુલને ઝોલાદ વધારનારાં અન્યથા કહે છે.

ખીન પ્રકરણમાં આપણે જોઈ ગયાં તેમ કુલમાં ચાર ભાગ હોય છે. લીલી પાતરીઓ અને રંગીન પાતરીઓ અઝી

કાખની નથી, પણ ખાડીનાં બે કાખનાં છે. અધરે કુલમાં આ ચારે ભાગ હોય છે સારે તેને પુણું અથવા આપું કુલ કહે છે, ને તેમાંના કોષ ભાગ નહોતો હોય સારે તેને અધર કરીને કહે છે. કેટલાંક કુલમાં લીલી પાતરી નથી હોતી તો વળી કોષમાં રંગીન પાતરી નહોતો હોય, ને કોષમાં અમથા નરના દોરા હોય ને ખીનમાં અમથા માદાનો દોરા છે. હવે આ નર માદાના દોરા આડની ઝોલાદ વધારવા એક સરખા ઉપોગી છે, અને એ એક જાતનાં આડપર તેમાંનું એકજ યવું હોય તો તેજ જાતનાં ખીન આડપર તેમાંનું ખીજું થાય છે; એથી એક આડનાં બધાં કુલમાં માદાનો દોરા હોતો નથી અને અમથા નરના દોરા હોય છે, તો ખીન તેજ જાતનાં આડ ઉપર માદાનો દોરા હોય છે, ને નરના દોરા હોતા નથી, અને કોષમાં એકજ આડની ઉપર એ બંને જાતનાં (એક એકમાં અમથા નરના દોરા તો ખીનમાં અમથા માદાના દોરા) કુલ થાય છે.

જુદી જુદી જાતનાં કુલતેવા રંગ, આકાર, દેખાવ વગેરેમાં એક બીજાથી જુદાં પડે છે.

કુલની બાંધણી:—કુલમાં સર્વથી બાહર ને પડ હોય છે તે પાતરાં જેવું હોય છે, તેનો રંગ લીલો હોય છે. કોષ કુલમાં એ જોડાયલાં ને કોષમાં છુટાં હોય છે. સાર પછી તેની અંદરનું પડ રંગીન પાતરાંમાંનું હોય છે. એ પણ પતળાં પાતરાં જેવાં હોય છે, ને તેનો રંગ જુદો જુદો હોય છે. એ પણ કોષ કુલમાં નીચેથી ઉપર સુધી જોડાયલાં ને કોષમાં યોડાં કે ધણાં છુટાં હોય છે; લીલી અને રંગીન પાતરીઓ અધાર નવાર જોડાયેલી હોય છે. નરના દોરા રંગીન પાતરીઓની અંદર હોય છે, દરએક નરના દોરાને છેડે એક એક કોષી હોય છે. આ કોષીમાં કાંઈક જુદી જેવી ચીજ હોય છે. કોષ કોષીને એ દોરા લાંબો કે ટુકો હોય છે ને કોષને નથી હોતો. હવે માદાનો દોરા સર્વથી વચ્ચે છે. માદાના દોરાના કોષમાં એકજ અને કોષમાં ધણા ભાગ હોય છે. માદાના દોરાના વચ્ચા ભાગને ગર્ભ

સ્થાન કહે છે, અને તેની અંદર ખીયાં થાય છે. માદાના દોરાનો ઉપરનો ભાગ ખાનાવાળા શાખાનો અનેલો હોય છે, અને તેની ઉપર કંઈ પડ હોતું નથી. કોષ કુલમાં તે ઉપરનો ભાગ ગર્ભસ્થાનને લાગેલો હોય છે, ને કોષમાં એ બેની વચ્ચે દોરા હોય છે.

કુલના તમામ અન્યથો તેની કાંખળીના છેડાપર વળેલા હોય છે. કેટલાંક કુલોમાં તેની કાંખળીનો ઉપરનો ભાગ મોઢોલો હોય છે. લીલી અને રંગીન પાતરીઓ માત્ર વરસાદ, તડકાં, તોફાનના પવન વગેરેથી જ્યારે અંદરના ભાગો કુમળા ને નાના હોય છે સારે તેનો અથાવ કરે છે, અને જ્યારે ગર્ભસ્થાન જરોથર તૈયાર થાય છે, અને તેની અંદરનાં ખીયાં મોટાં કરવાને માટે તેને ગરમી જોઈએ છે, સારે ઉપરનાં રંગીન પાતરાં ખરી પડે છે, અને કોષમાં તો બાહરનાં લીલાં પાતરાંની ખરી નબ છે, પણ આ પ્રમાણે થયા અગાડ, એટલે ખીયાં પાકે છે તે અગાડ તેમાં કાંઈક ફેરફાર થાય છે.

નરના દોરાને છેડેની કોઠલી ધણીખરી લાંબા આકારની ને બે ભાગની થયેલી હોય છે. આ બે ભાગોમાં એક જાતની જુદી થાય છે, ને જ્યારે તે પુણું દાલતમાં આવે છે સારે તેમાંથી તે જુદી બાહર નીકળવા માટે તે ભાગોનાં બંને કાડયાં થાય છે, ને તેમાંથી પેલી જુદી બાહર નીકળે છે, પણ જ્યારે તે જુદી પુણું દાલતમાં આવે છે સારે માદાના દોરાના ઉપલા ભાગમાં કંઈ ફેરફાર થાય છે; આ વખતે એ ભાગ ખલારાયેલો થાય છે, અને કોષ વખતે ઝીણા બાત દેખાય છે, અને તે કાંઈક ચીકણા પ્રવાહીથી બીજાયેલા રહે છે. હવે પેલી જુદી કોઠળીમાંથી નીકળે છે તેવી એ ભાગ ઉપર પડે છે, ને તે ચીકણો હોવાથી તે ઉપરજ વળગી રહે છે.

વળી ને આડનાં કુલમાં એકમાં અમથા નરના દોરા ને ખીનમાં અમથા માદાના દોરા થાય છે, તેમાં મધમાખીઓ તે જુદી લઈ જાય છે. તેઓ જ્યારે નરના દોરાની કોઠળીવાળાં કુલમાં મધ ચુસવા નાંખે છે કે તેમાંથી શરીર ઉપર તે જુદી વળગી નાંખે છે ને પછી માદાના દોરા વાળાં કુલમાં નાંખે છે સારે તે માદાના દોરાના ઉપલા ભાગમાં પડે છે.

આ જુદીને મુકમલરૂકે યંત્રમાંથી જોતાં દરેક દાણો માત્ર એક જીણી કોઠળી જણાય છે. આ કોઠળીનો આકાર જુદાં જુદાં આ પ્રમાણે જુદો જુદો હોય છે, પણ એક જ જાતનાં આડમાં હમેશા એકજ સરખો આકાર હોય છે, અને જેવો તે માદાના દોરાના ઉપલા ભાગની બીની સપાટી ઉપર પડે છે, કે તેમાં ફેરફાર થાય છે. એક એક કોઠળીની લાંબી લાંબી નળીઓ યદને તે માદાના દોરામાં ઉતરે છે, અને નીચે ગર્ભસ્થાનમાં દાખલ થાય છે, અને તેમાં ને પ્રસાદી હોય છે તે ખીયાંમાં નાંખે છે ને સાર પછી તે ખીયાં પાછોને સંપુર્ણ થાય છે.

પૈસાદાર સ્ત્રીઓની કેવી રીતે પુક પકડવામાં આવે છે.

લાયતમાં પરણ્યા માટે પૈસાદાર બાનુંઓની પુક કેવી રીતે પકડવામાં આવે છે, તેના યોગ્ય દાખલા નીચે દેખાય છે. એક યુગ્મસુતર ઊંઘી નેણી ધણી લાગણી ધરાવનારી હોતી નથી, અથવા તો એક સાદા દેખાતી ઊંઘી નેણી અતીત્ર્ય ખાલી બદામી આંધળી બની ગયતી હોય છે, તેણીને આ રીત કંટાળાભરી થઈ પડતી નથી; પણ એક તદ્દન સાદા દેખાતી ઊંઘી, નેણી સમજે છે કે પોતે કેવી છે, તેણીને જ્યારે પૈસા સાથે પરણનારાઓ કંટાળા આપે છે ત્યારે નેણી બહુ દુઃખી થાય છે, કારણ તેણી સમજે છે કે તેઓ ફક્ત તેણીના પૈસા સાથેન પરણ્યા માને છે. લગભગ દરેક માણસ જેની સાથે તેણી સંબંધમાં આવે છે, તે નેણીને એક સમજાવે બીજી તરીકે ગણે છે અને તેવા માણસો અને એકથી ઝાડપથી તે બીજાને પકડવાને પ્રયત્ન કરે છે.

એક લક્ષ્યાપતણ બાનું એક ચોક્કસ પુરુષ માટે કહે છે કે, તેને એક ખાનાની પાર્ટમાં ખાસ તેણી સાથે મેલવવા માટે (કે જેમ તેણીને પાછતથી માન્ય પડ્યું) નોંધું કરવામાં આવ્યું. ખાનાની આગમન તેને તેણી સાથે ઝોડખાણ કરાવવામાં આવી, અને જમતી વેળાએથી તે તેણીની પાસે બેઠો. તેની સાથેની વાતચીતપરથી તેણીને તેને વીશે કંઈ સાદો વીચાર બેઠો નહીં. બાનું પછી તે કંઈ તાલમેલ કરી સખીઓ ખતાવવાને બાંદાણે તેણીને એક યુવામાં લઈ ગયો અને ત્યાં વધુ દીઘ કીધા વીના તેણીને પોતા સાથે પરણવા પુછ્યું. તેણી આવી બેઠવળી માટે એટલી તો યુરસે થઈ ગઈ કે કાંઈ પણ જવાબ દીધા વીના ત્યાંથી ચાલી ગઈ અને ત્યાર પછી તેની સાથે વધારે ઝોડખાણ પાડવાને મુકમપણીથી ના પાડી. તે સખસના એક અતલગતા દેખતે તેને પુછ્યું કે તેણે આટલી બધી ઉતાવળ શા માટે કરી, જેના જવાબમાં તે બોલ્યો—

“તુઓની, કે બીસ રી—કોઈ બીજી લક્ષ્યાપતણું નામ કહીને ત્યાં શતાનાં જમવા લગનાર હતા, અને હું જાણવા માંગતો હતો કે બીસ રી—મને કયુમ કરશે કે નહીં, કે જેથી બીસ રી—સાથે કેવી રીતે વાતું તે અને સમજાવે.” એક બીજા દાખલામાં એક ચોક્કસ પુરુષ એક ઊંઘી સાથે પરણવા માંગતો હતો, કે જેની પાસે પૈસા હતા એવું

તે ધારતો હતો. હવે બન્યું એમ કે તે ઊંઘી પાસે યોગ્ય પૈસા હતા અને તેની પાસે તે કરતાં વધુ ઝોડખા હોવાથી તેણીએ તેની સાથે પરણવા ના પાડી, અને બોલી “મારી એક સહી ધણી પૈસાદાર છે તેની સાથે કાંઈ નહીં પરણતા.” આ પછી તેણીએ તેની સાથે તેને ઝોડખાણ કરાવી, અને યોગ્ય વખતમાં તે સખસ આ બીજાને કહેવા લાગ્યો કે તેણી શીવાય બીજા કોઈની ઊંઘીને નેણે કદી પણ ચાવી નથી. આ પરથી તે ઊંઘી દરોડી પડી અને બોલી:

“તમારી યાદગાર સખી ધણી બુદ્ધ બરેલી હોતી બેઠીએ જ્યારે નો તમે તદ્દન કંઈપણ વીનાના માણસ હોવા બેઠીએ, એક આકાશવાણીના વાતપર તો તમે મારી સહીની પુક પકડી હતી, હમેશાં તેણીની સાથેની સાથે વિરતા હતા, અને કોઈની બીજા તરફ બેતા ન હતા. એટલા વારમાં તમે બે તેણીને જુલો ગયા હોવા તો તમારામાં ફેરાં જેવી ચીજ હજી નહીં; અને બે તમે તેણીને જુલો ગયા ન હોવા તો તમે કેમ ખાતરીથી કહી શકો છો કે “મારા શીવાય બીજા કોઈને પણ તમે ચાલી નથી?”

એક જુવાન પુરુષ માટે કહે છે કે, તેણે છેલ્લાં આઠ વરસ સુધી લંડનમાંની દરેક પૈસાદાર બાનું સાથે પરણવાની માંગણી કરી અને તે બધીએ તેને ના પાડી. એક જુવાન અમેરિકન બાનું કહે છે કે છેલ્લાં તેણે એક બાનુંને ત્રણ વેળા માગણી કરી; અને તેણીએ કંટાળી તેને કહ્યું કે ફરીથી તેવી માગણી નહીં કરવા માટે વરસ દહાડે કેટલા ફરીઆની રકમ તેને બેઠતી હતી. બે એક લખત કરી તે કયુમ કરે નો તેણી જે રકમ તે માગે તે આપવા તૈયાર હતી.

આવા આવા ધણા કંટાળાના પૈસાદાર બાનુંઓ બોમ થઈ પડે છે.

ચોરસો.

“ચોરાયું છે—એક ઘર.”

કે કોને અને શોખાણી કોપેલી ચોરીના ધણાએક દાખલાઓ સોમજવામાં આવ્યા છે, પણ લંડનમાં વીધ વરસની વાતપર એક યા વધુ દુશીઆર ધર ફાગનાર એક ધણી લીમબરી ચોરી કરી ફાવી ગયા હતા તેવી તો કદાચ સામજવામાં આવી હશે.

જે ધરને તેઓએ પોતાનાં આ કામ માટે પસંદ કીધું હતું તે કેમચરવેલના એક એકાંત અંત આગરદાર સતાપર આવેલું ઘર હતું. તેમાં વસનાર એક વચરે વાંચેનાં ચંદ્રસ્ય હતો. કમનસીબે તે બાપકાની ધણીઆણી દમેશાં આંદી આટલા કરતી હતી. આથી એક વરસ સીધામાં તેણીને બદારગાર સર્ધ જવાની તેને જરૂર લાગી અને તેના નોકરોને રાજ આપી

ધર બંધ કરવાનો તેણે ડેરાવ કીધો, અને નેણીને ચુરાવની દફીણે હથા ફેરવડવ કરવા લાઇ ગયો.

તેના ગયા પછી યોડુ કે એક એસાકી અને સારા દેખાવનો પુરુષ લાંબાઓ, અને ફરતીયર ખરીદ કરનારાઓમાંના એકની દુકાનપર જઈ તેને એક બરેલાં ધરને સધળો સામન લીસાંકીથી વેચવાને હોકમ આપ્યો. તેણે કહ્યું કે તે પોતાનું ઘેર પાછું બંધાવી તેને નવી ફેશન મુજબ સણગારવા ખાંગતા હશે. પેલું પર જે થોડા વખત થયો બંધ હતું તેનું સરનામું તેણે તેઓને આપ્યું. વેચાંણ માટે બહેર ખજાર આપવામાં આવી અને થોડા વખતમાં તે સધળું વેચી નાખવામાં આવ્યું. દરેક મીઠાં એવી તે છોકરી અને જાગર કરવામાં આવી કે આસપાસનાં કોણને કાંઈ શક ગયો નહીં. તેનાં વેચાંણથી એક સારી રકમ મળી અને તેને એક બીજા ફેશન સજ્જતને આપવામાં આવ્યો. આટલું કામ પુરતી ફેલેદમદીથી થયા પછી બીજું પગલું જે લેવામાં આવ્યું તે વધારે હિમત ભર્યું હતું; તે જ શખસ ધર તોડી પાડનારાને લાંબો ગયો અને જણાવ્યું—તે જ કમનસીબ ધરની ધડાણી આપીને—જે તે પોતાનું ધર તોડી પડાવી તેની જગાએ ખાસ તૈયાર કીધેલા “સ્ટાન” મુજબ એક તકન નવું બાંધવા કહ્યો હતો. આ પરથી તેઓએ તે ધર તોડી પાડવાનું માથે લીધું, અને તે કામ માટે ધારા મુજબ તેણે તેઓને કાંઈ થોડી રકમ આંગણ પર આપી.

જો ધરનાં ભખત ફેરવવાની કાંઈ મુશ્કેલીઓ ન હોત તે બેસક વધારે આગમ વધી તે જમીનનો ટુકડો પણ તેણે વેચી નાખ્યો હતો, પણ તેમ તે બની શકે તેનું ન હોવાથી પેલા મેટ્રો ગળવામાં લઈ તે શખસ અને તેના ભત્રીયાઓ લાંબી એકદમ શુભ થઈ ગયા, અને લાર પછી તેઓને શોષી કહાડવાની સધળી મેદનત ફેક્ટ ગઈ.

જ્યારે તે ધરનો ધણી ટુકડામાં પાછો ફર્યો ત્યારે નવાં તે એક સાઈ આરાસે કીધેલું ધર મુકી ગયો હતો. લાંબાં જમીનપર એક મોટા ખાસ શીવાય બીજું કાંઈપણ ન હોવાથી તેની અગમગી કોઈ બધી દસી! કોઈપણ રીતે આપણે હજી સકમદ છએ કે જોઈ પધારે કુટીઆરીબરી ગયલા વધારે ફેલેદમદ મોરી કડીબી થઈ હોય.

તેજો.

કોડીઓને કેમ દુર કરવી—હજી અને બીજા જગા નવાં કીડી થતી હોય તેને દુર કરવા માટે તેનાં દરેક કાંઈક દારો-લીક એસીક અને પાણી અથવા તે દારોલીક સાણુથી ધોવાં. જે દારોલીક એસીકનો વાસ કાઢવે અણુઅંતરે હોય તે નીચલી મીઠા અનુભવની. “એમોનિયા”નો એક મોટો કંડો લઈ તેને થોડાં ગરમ પાણીમાં પીગળાવી અંદર બીજું થઈ પાણી ફેડવું. એમોનિયાને કંડો આસરે મરખીનાં છાંં નેટકો મોટા હોવા અને તેટલામાં આસરે શેર પાણી છાંં. પાણીપર નવાં કીડી થતી હોય લાંબાં પાણી બરાબર લગાડવાથી વીકળે લાંબો નહીં, કારણ તેઓને એમોનિયાનો વાસ કાઢવે ખતો નથી.

આંધળા માણસનો મિત્ર.

મહિમ, મેદરેશની કરી બારણું બંધ કરતા આવડો? મને તમારી સાથે કાંઈ ધણી આગતની વાત કરવી છે,” સર રાલે પેન તેવણના મીત્ર સાથે મોરયામાં દાખલ થતાં બોલ્યા.

તેવણના મીત્ર જવાન ડાક્ટરના પાતળા સામળા પણ ખુબમુત મેદર-પર રતાશ મહડી આવ્યો.

“શું કાંઈ તમારી તનદેરતીને લગતી વાત છે કે?” તેણે પૂછ્યું અને તે આંધળા બેરોનેટનો ધીમે આજ્ઞ સાંભળી તે ચોંક્યો.

“નહી, કેમને લગતી વાત છે.”

ડાક્ટર તોમ કેનહેમે છુટકારાનો દમ બેચ્ચે કે તેને સાચી આંધળા હતો અને તેની બેચેની બેઈ શકતો નહોતો.

“તમારું ધણીઆણી આજરી તો નથી?” તેણે પૂછ્યું “હું બેજા છું,” કે થોડા દીવસ થયા તેવણ ભગાર શીકાં દેખાઈ છે.”

“મને લાગે છે કે તેવણનું સરીર નહીં પણ મગજ આજરી છે.” આંધળા શખસ જાંબીરાઈથી બોલ્યા. “બેસો અને હું તેણી માટે જે કંઈ છું તે સાંભળો; મને લાગે છે કે મને કોઈની સાથે તે પીરી વાત કરવી જોઈએ, અને તમે એવા નો સાક્ષ મગજના, અક્ષરવાળા અને કાંઈ પણ બેવકુફી બરી લાગણી વિનાના શખસ છો કે હું ધારું છું કે તમે મને કાંઈ પણ મદદ અને સલાહ આપી શકશો.”

“બેન, મારેથી તમે માટે જેટલું બનશે તેટલું કરવાને રાજ થઈશ.” તે ડાક્ટર તે આંધળા શખસની સામે બેસી બોલ્યા. તેની પીઠ આરગમાંથી બહાર નીકળતા કુંદર ગડાન અને કુલના માંડવની તરફ હતી, અને તેની આંખો તેના સાંધીના આંખ વિનાના મેદરપર ધણી આગુરતાથી તીકીને બેલી હતી. તે બેરોનેટના મેદરપરની સજુરીવાડી દબવીરીથી અને તેવણના બોલોથી તેની બેચેની કાંઈ થોડી, એકી થઈ ન હતી, પણ હજી તેણે બીહતાં બીહતાં અને સકમદ મેદરે પૂછ્યું: “શું સલાહ કું તમને આપી શકું?”

“જુઓની, આજ થોડા દીવસ થયાં હું વીચાર કરું છું કે મને મારી જીંદગીને છોડા શું કામ નહીં લાવવો જોઈએ,” તે બેરોનેટ સજુરીથી બોલ્યા; “અને તમે જોટલા તો દંડ, અક્ષરવાળા છો કે મેં ધારું કે તમારું મત પૂછું. અલખત, એ કાંઈ એવા સવાલ નથી કે જે માટે એક દેહ-સ્તની સલાહ પૂછવી જોઈએ.” તેવણે ચલાવ્યું અને એક

પગપાર તેવણના સુંદર પણ આંખ વિનાના મેહરાપર ગં-
ભીર દસબું પ્રગટી નીકળ્યું. "પણ તમે બીજા માણસો
કરતાં જુદાજુદા છે, તમે દરેક ચીજનું અસરપણું જોઈ શકો છો."

"હા, હું દરેક ચીજ તરફ અકલ્પથી અને કયા પણ
વેહેમ વિના જોવાની કાશિએ કરું છું." ગાંધરે કંઈ પેટે કહ્યું.
"તમે જીવર કરવાને શા પરથી વીચાર કરો છો અને તેને
તમારાં ધણીઆંથી સાથે શું લાંછી વસાવે છે?"

"ધણું" તે આંધ્રના શબ્દ મોલ્યા. "એકે હું આંધ્રજો
છું, તોપણ જીવગી મને પુરતી ખુશનુમાં લાગે છે. અંધાર
જોવાની અને ટેવ પડી ગઈ છે, અને મારાં લક્ષ પડી હું
ધણી ધણીનું સુખી છું. જે મને મારા પોતાનોજ વીચાર
કરવાનો હતો તે હું ચોત માટે ધમ્મત નહીં. પણ મારી
જીવગી જે જીવે છે મારા પોતાના કરતાં વધારે ચાહું
છું તેનાં સુખની જે આરે આવતી હોય, તે હું ધારું છું કે
હું જીવનાં રહેવામાં ધણી એકસપેદાઈ કરું છું."

"તમે તો કાંઈ અજ્ઞાન જોવા માણસ છો," તે ગાંધરે ક-
હ્યું. "અજ્ઞાન તમે ગંભીરપણે તો નહીંજ જોવાતા હોયો."

"હું મારી જીવગીમાં કાંઈ પણ વાર એટલે ગંભીર નહીં
હોયો," તે મેરોનેટ જોડ્યા.

ગાંધરે પાછી પોતાની કાળી આંખે પોતાના હેરતના
મેહરાપર તાંકી અને પુછ્યું:

"તમે શા પરથી કહેછો કે જે તમે મરી જાવો તો
સેડી પેન વધારે સુખી થાય?"

"સારે તેણી જે માણસને ચાહું છે તેની સાથે પરણી
શકે."

ડેનહેમે તેવણ તરફ અજાણેથી જોયું.

"અને તે કાણ છે?"

"તમે જાણો છો કે તે કાણ છે."

ગાંધરે લગાર ચીરદાઈને જોડ્યા:

"તમારી ધણીઆણીને લગતી વાતો મને ખબર હોય
એવું શા પરથી તમે જોશો છો? હું તો ધારું છું કે તેણી
તમારી ધણી હેતવંતી ધણીઆણી છે."

"તેણી તેથી છે તો ખરી, જોહા તેણીનું બહુ કરે!"

તે આંધ્રના મેરોનેટ સામણીનો જોડ્યા, "તેણી દુનિયામાં
સૌથી સરસ સ્ત્રી છે; તેથીજ હું તેણીનાં સુખની આરે આ-
વવા માંગતો નથી. મરીજ બીચારી રેશી! તમે જાણો-
છો કે તેણીએ કદીથી મને ચાહવાતા લેંગ નથી કીધા."

"પણ હું પુછું કે તમે આ બધું મને શા માટે કહો
છો?" ડેનહેમે લગાર સખ્તાઈથી જોડ્યો.

તે આંધ્રના શબ્દે એક નીસાસો નાખ્યો.

"અને કોઈનીથી આગળ કહેવું નહિએ અને તમે મને
મદદ કરી શકશો."

"કે સેડી પેન તમારી દરકાર કરતાં સીધે?"

"નહી, મને બીહક છે કે હવે તે તો કદીથી બની શકે
નહી, નેકે એક વેળા મને આશા હતી કે વખત જતાં

હું તેણીનું દીવ હતી લક્ષ્ય. અવગત, તમે મારાં લગ્નને
લગતી સઘળી બીનાથી વાકેફ તો હશો. રેશી તેના બાપની
હઠેલી તથા દત્તીને એક ધણીજ કરડા રચનાવનો, સખ્ત
દીવનો, પૈસાને લાલચુ શબ્દ હતો, તે એક હુચ્ચાની સાથે
તેણીને પરણાવવા નીકળ્યો હતો, અને તેની સાંમે યવતી
તેણીમાં હીમત હતી નહી, તેથી હું તેણીને છૂટકારા કરવા
આગ્રહો અને તેણી સાથે પ્રણયો. હું લગ્નગત તેણીના બા-
પના જેટલી ઉમ્મરનો છું, અને વળી આંધ્રના છું; પણ હું
જાણુતો હતો કે જે હેવાને તેણીના બાપ તેણીને વેચવા
માંગતો હતો તેના કરતાં હું ધણી વધારે બનેા મણી નીવ-
ડીશ, અને તેથી હું તેણીને પરણ્યો."

"દયાને ખાતર!"

"નહી, નહી!" તે આંધ્રના શબ્દે એકદમ મોલી ઉઠ્યો,
"તેણી એ કરતાં પણ વધારે ધાર્તીમાં હતો તોપણ તેણીને
જીવવાને હું કદી પણ વીચાર કરતે નહી, પણ હું લાંબો
વખત થયો તેણીને ચાહતો હતો, કાણુ તેમ નહી કરી શકે?"

તે એકદમ સુષ રહી ગયો. "આપણે તદ્દન એકલાજ
છઈએ, નહી વાર?"

"તદ્દન," ગાંધરે પછતરે ફરીને જોવાની મેહેનત લીધા
વીના કહ્યું, અને તે આંધ્રના શબ્દે ખાતરી મલકાવી
આગળ ચલાવ્યું:

"મેં ધાર્યું કે વખત જતાં મને ચાહવા હું તેણીને
શીખવીશ, અને હું ધારું છું કે જે તમે નહી હતો તે હું
તેમાં ફાવતો."

"હું નહી હતું? એટલે પેન, તમે શું કહેવા માગો છો?"

પાંચી દીવથી લાસ થઈ આવી ગાંધરે જીરસીપરથી
ઉઠીને જોડ્યો, પણ જેવું આંધ્રના શબ્દે આગળ ચલાવ્યું
કે તે પાછો મેડો અને એક જોડા દમ ખેંચ્યો.

"મારા વાહવા છોકરા, તમે ધણી ઉતાવળા છો, તમે
જે કાંઈ કીંડું તે એજ કે તમે કેપટન રેવીલને અંહીઆં
લાખ્યા હું જાણું છું કે તમે પાતો તો તેની માફક મારી
ધણીઆણીનું હેત મારા પરથી ખેંચી લેવાના કરતાં તમારો
જમણો હાથ વધારે ખુશીથી કાપી નાખો. તેને અંહીઆં
લાવવા માટે હું કાંઈ તમને દંપકો આપતો નથી, દયાય
તેને દંપકો આપવાનો પણ મારો હક્ક નથી. જીરડતી છે કે
તે ઉસીનું ધ્યાન ખેંચે. તે ધણી મજબુત અને ખુબજીરડત
જીતમારજન જોવો, લોકો મને કહે છે, અને પોતા વીરોનો
વીચાર તેણી પાસે કરાવવાની તેને દરેક તક મળી છે. તમે
જને તેણી સાથે તેનીસ રમી શકો છો, ફરી હરી શકો છો.
હું તો એક વગર ઉપોચારના આંધ્રના શબ્દ છું, અને
કાંઈજ કરી શકતો નથી."

"પણ અચીત તમે તમારાં ધણીઆણી વીરો મેરો
વીચાર કરો છો," ગાંધરે કહ્યું, "તેણી કાંઈપણ અમી
વીચારી બની રહી છે."

"હું તે જાણું છું," મેરોનેટ કહ્યું, "તેથીજ હું તેણી
માટે એટલે દગગીર છું; મરીજ બીચારી છોકરી, એક

તદન બહી ઝીંધીથી ખારમાં પડ્યા પીના રહેતાય નહી, અને તેણીનાં કમનસીબ કે તેણી પોતાના વરને બદલે કપટન ગ્રેવીસ સાથે ખારમાં પડી છે. ફક્ત દોસ્તીને ખાતર એક ઊંઘરી સાથે પરણવામાં કાંઈથી પુરપને ઘણું બેનખમ છે. તેણી મોટે યા વેલ્કે કાંઈથી આદે છે અને તે ને તેણીના વરને બદલે કાંઈ બીજા પુરુષ હોય છે તે એક જીંદગીના નાશ થાય છે.”

“અને તમે સાપરથી કહો છો કે લેડી પેન ગ્રેવીસનો વીચાર કરે છે ?” ગ્રાક્ટરે તેના પુનઃસૂચિત ગ્રેહારપર ચુરા હસવાના દેખાવ સાથે પૂછ્યું, ને તે ગરીબ બાપટો આંધળા સખસ બેઠક ચકતો ન હતો.

ફરીથી તેણે નીસાસો નાખ્યો.

“ત્રેક્ટર નીસાનીએ છે ને હું સમજતી ચકતો નથી, કે ને કદાચ એક આંધળા સીવાય બીજું કાંઈ જોઈ શકે નહી. તેણીના પસવારવામાં, તેણીના બેલવા ચાલવામાં હું ઘોડા ઘોડા ફેરવાર જોઈ છું. તેણી વધારે દસખીર જણાય છે, અને મને તેનું કારણ કહેતી નથી. મધ રાતનાં તેણી ઉંખનાં તેનું નામ મોસી હતી. તેનું નામ તોમ છે, નહીં વાઈ-તમારાજ નેનું.”

ગ્રાક્ટરે ડાકું પુછાવ્યું, તે મનમાં ને મનમાં આ વાત સાંભળી ખુશી થતો હતો.

“પણ તમારા દોસ્ત ગારેના ડેરીના ખારની બીજી વધારે સાંભળીએ આપવી નકામી છે.” તેણે આગળ ચલાવ્યું. “મેશક, તમે પોતેજ તે જોયું હશે.”

“હું તમને ખાતરીથી કહું છું કે તોમ ગ્રેવીસ સાથે લેડી પેન હમેશાં ઘટતી મથાણી વર્તે છે.” ગ્રાક્ટરે કહ્યું.

“મારી ખાતરી છે કે તેણી તેમ કરતીજ હશે.” બેરોનેટ મગફરીથી બોલ્યા. “પણ ભારે કાંઈથી સ્ત્રી એક પુરુષ સાથે ખારમાં હોય છે ભારે ને કાંઈ તે સમજી શકે તેને ખતાવ્યા પિના તેણીથી રહેવાનું નથી. ડેનહેમ અને બોલ્કે-બોલ્કું કહે કે હું શું ખરો નથી ?”

“તમે લેડી પેન સાથે તે નીસી પંચાતી કરવા છાંઈ છો ?” ગ્રાક્ટરે સાવધેતીથી પૂછ્યું.

“જોહા તેનું કામ કરવાથી મને પનાહ રાખે.”

“ભારે શું તોમ ગ્રેવીસ સાથે તેમ કરવા માંગો છો ?”

“તે નકાચું છે. હું તો ફક્ત એ બાળતની ખાતરી કરવા માંગું છું, કે મારે કેમ ચાલવું તેની મને મનજ પડે.”

“ભારે તો હું તમને મારા વીશ્વાસમાં લઈને કહું ?”

“પુરતા વીશ્વાસમાં.”

ફરીથી ગ્રાક્ટરે મુછમાં હસ્યો.

“ભારે તો મારા વાહાલા પેન, હું તમારી સાથે સુધાં દીલથી વાત કરીશ.”

“જેમ તમે હમેશાં કરો છો તેમ, ચલાવો.”

“મારી તદન ખાતરી છે કે લેડી પેન દોઢની સાથે આરમાં છે.”

“કપટન ગ્રેવીસ સાથે ?”

“હા.”

“મારી ખાતરીજ હતી.” બેરોનેટે એક હાથ મારી કહ્યું, “હવે હું તમારી તરફથી બીજું વધુ બંધુવા માંગું છું. તમે ગ્રેવીસને મારા કરતાં વધારે જોલવો છો, બેરોન મને તો એ પ્રકરજ હજી તદન અજાણ છે, જોકે તે આંધળાં આંધળો લાંબો વખત ઘરો આવે છે. તો પણ મને કહો કે ને હું તેજોની વચ્ચે ન હોવું તો તે શું ડેરીને પરણશે અને તેણીને સુખી કરશે ?”

“મારી ખાતરી છે,” ગ્રાક્ટરે ખાતરી બંધાવે કહ્યું, “અજાણ તમે તેણી માટે પુરુષ સુકી જશો, કારણ ગ્રેવીસ પાસે કાંઈ પૈસા નથી. તે મારા જેવોજ ગરીબ છે.”

“હું તો ધારતો હતો કે તે સારી હાલતમાં હશે,” બેરોનેટે કહ્યું, “પણ અજાણ મારે ને કાંઈ છે તે હું ડેરીનેજ આપી જવશ. એ પ્રમાણે હું મારે વીશ્વાસ કરી ચુક્યો છું.”

ગ્રાક્ટરે ડેનહેમે પોતાના મુકાબ મપત્તા હોડો બીજાવ્યા.

“કીક, હવે તમે શું કરવા માંગો છો ?” તેણે જોખરે સાદે પૂછ્યું.

“હું એર ખાવાનો વીચાર કરતો હતો, અને ત્રે ધાણું કે તમે મને તેમાં મદદ કરશો.”

“તમે મશકરી રો છો.”

તે આંધળા સખસનાં મોહકાંપર ફરીથી દસગીરી બંધું મુદર હસવું જણાવ્યું.

“હું શું મશકરી કરતો હોવું તેવો દેખાડો છું ?” તેણે કહ્યું.

“પણ તમે ને કહો છો તે ને હું કરું તો પુનઃ વાંકમાં આપી જશો.”

“હું ખુશી છું કે તમે અકપથી આ વાતનો વીચાર કીચો છે,” તે આંધળા સખસે આમ બોલ્યા છતાં નીસાસો ખ્યો. “હું ધારું છું કે હવે મારે એ બીજા કરવા સીવાય કુછ નથી.”

“લેડી પેનનાં સુખ માટે હું ધારું છું કે તેમજ છે. અજાણ, તેમ કરવામાં તમે ઘણી બહાદુરીનું કામ કરશો, અને ફિનિયામાં હું નહીં ધારતો કે કાંઈથી માણસ એવું કરી શકે, પણ તમે તો બીજાઓથી તદન ઉચ્ચની રીતે વર્તો છો.”

તે માણસને તેનાં કામથી વારવાને એક બોલ પછી બોલ્યો ન હતો અને તે બેરોનેટ જેવળ અંદરખાનેથી આસા સખતા હતા કે તે તેવળને તેમ કરતાં અટકાવશે, તેવળ પોતાની આશામાં નીવડળ થયા. તેવળ કાંઈ તેનું પગલું ભરતા અટક્યા માંગતા ન હતા અથવા કાંઈ તેમ કરવાની કોશીસ કરે તેની પણ દરકાર કરતા ન હતા, પણ ગ્રાક્ટરે ડેનહેમ વરસો થયાં તેવળનો મોટો મિત્ર થતો હતો અને સર રાક્ષીએ ધારણ કે કાંઈ નહીં તો તેવળને બોલવાના વીચાર માટે થોડી દસગીરી પણ તેણે જણાવવી જોઈતી હતી. તેવળે તેને તેમ કહ્યું અને ગ્રાક્ટરનો અવાજ એકદમ જાણે લાગણીમાં ફેરવાઈ ગયો.

“મારા બુદ્ધા મિત્ર, તમારી ખરેખરી મતલબ છે એનું મેં ધાર્યું ન હતું. હું બાજુ કે તમે અમથા બોલો છો” તેણે કહ્યું. “તમારી ધણીવાણીનાં ખરાં સુખ માટે તમારા ભોગ આપવા તમે મને એટલા રાજ હોવો, તોખી અલગત તમે પોતાને ખરેખર તો મારી નાખશો નહીં.”

“તું કામ નહીં?” ફરીથી તેજ અવાજ તે બેરોનિટે પુછ્યો.

“ફક્ત એજ કે, આંખની રોશની સીવાય પુરતી તદ્દરોસ્તી, દોસ્ત અને દીલ છાંટે તેવી દરેક ગીજ ધરતનાર એક શખ્સ તેનું કરે નહીં.”

“આંખની રોશની અને મારી બહીના પ્યાર સીવાય.” તે આંધળો શખ્સ બોલ્યો.

“મારો એમ કહે છે, આંખની રોશની અને તમારી બહીના પ્યાર સીવાય,” ગ્રાટર તેવણને એકજત ઘઈ બોલ્યો. “તે ઘડી આવી પુરો સારે છ’દગીને વળગી રહેવાને તમારી પાસે હજી પુરતું છે. માણસો જ્યાં સુધી ગરીબાઈ, શરમ અથવા દુઃખથી તેઓનાં દીલ ખવાઈ જતાં નથી ત્યાં સુધી પોતે પોતાને મારી નાખતાં નથી.”

“કાંઈ ખાતરીભર્યું એ મને આપો અને પછી આપણે જોઈશું.” તે બેરોનિટ ધીમેથી બોલ્યા.

“અને મારી ગરદન ફાંસમાં સુકું?”

“કાંઈ એવી ગોઠવણ કરો કે જેથી કાંઈ બાજી રહે નહીં. ડેનહેમ, આપણને ઘણા લાંબા વખતની દોસ્તી છે, હું છાંટું છું કે તમે આંખે છેલ્લું માયાભર્યું કામ મારે માટે કરો. તેમ જો નહીં કરશો તો પછી બીજી અમલક બરી રીતે ખંદુકે યા અઆથી મને કરવું પડશે.”

“મારા વાહલા દોસ્ત, તમને એવી વાત કરવી ન જોઈએ.”

“સારે તો મને એર આપો; હું તમને કહું છું કે મારી બહીની સુખ મારા પોતાનાં કરતાં સો ઘણું વધારે છે, અને જેમ હું અમાઝ બજાવતો હતો તેમ તમે મને ખાતરી કરી આપી છે કે મારી છ’દગીજ ફક્ત તેણીનાં સુખની આંડે છે. તમે મને મદદ કરશો યા નહીં, તેખી આવતી કાલ આગમન તો મારો દમ બંધ થશે.”

ગ્રાટરના હોઠો વધારે સુકાયા લાગ્યા, તેનું આંખું ગળું સુકાઈ ગયું હોય તેવું લાગ્યું, અને તેનો ચેહરો સફેદ પુતી જેવો ઘઈ ગયો. તે ઉઠ્યો અને ઝોરડામાં આમ તેમ ફેરા ખાવા લાગ્યો.

“એમ જુઓ પેન,” તે આંધળા શખ્સની ખુરસી સામે ઉભો રહી તેને જોખારા અવાજે કહ્યું, “હું એક ગ્રાટર તરીકે તમારી સાથે વાત કરું છું. તમે પુરતી તનદરોસ્તીમાં નથી; તમારી જરૂરત રાકતી, અને લીવર બરાબર કામ કરતાં નથી.”

તે બેરોનિટ કડવાસથી હસ્યા, અને તેની વચ્ચે બોલવાની કેશોશ કીધી, પણ ડેનહેમે તેજ અજાજ જેવા જોખારા અવાજમાં બોલવાનું માણ શખ્સ:

“તમને સાર” કરે તેનું હું કાંઈ આપીશ. પણ તમે ઘણીજ ખાતરી રાખજો કે તે ઘણાજ નાના નાના ભાગોમાં લેવું, જે કાંઈ અકસ્માતથી વધારે મોટા ભાગ લેવાશે તો તમે પાંચ મીનીટમાં મરણ પામશો.”

તેણે પહેલાં બોલવા માંડ્યું સારે તે આંધળા શખ્સને તેની પર ને ખીજવાત લાગ્યો હતો તે હવે જતો રહ્યો અને તેવણે પોતાનો હાથ લંબાવી તે બીજા શખ્સનો હાથ લાપ્યો.

“ડેનહેમ, હું જાણતો હતો કે તું મારી લાગણીઓ પર દયાની નજરથી જોશે અને મારી તરફ એક દોસ્તનો ભાગ જખમશે.” તેવણ ઉપકારથી બોલ્યા. “તમે તે દવા હમણાં આપી રહો છો?”

તે ગ્રાટરે ડાકું ધુણાવી હા કહ્યું અને દરવાજા તરફ ચાલ્યો.

જે પળે તે લાંબી ગયો કે પેસા કુલના માંડવામાંથી મોટા ફનેસનાં ઝાડનાં પાતરાંઓ જે દરવાજા તરીકે ત્યાં હતાં સુકાં હતાં તે ખસેડી એક મુંદર, નરમાશવાળા ચેહરાની, જુવાન નાની ઓ ઝોરડામાં દાખલ થઈ, અને જ્યાં તે આંધળો શખ્સ બેઠો હતો ત્યાં ઘઈ. તેણીએ તેની ગરદન આસપાસ પોતાના હાથો વીટાળી તેને “કાસ” કીધી. લાગણીના ઉત્તરથી તેણીને ચેહરો ધીસો લાગતો હતો; તેણીની આંખો આંસુઓથી લાલ થઈ આવી હતી.

“કેમ, મારી નાની બેરી, તું ક્યાંથી નીકળી આવી?” તેવણે તેને પુછીશો. અવાજે તેણીને પુછ્યું, અને ડેસડીસોનાંએ તેણીના જુદરતી હમેશના જેવા અવાજે જવાબ આપવાની કોશિશ કીધી:

“હું હમણાંજ માંડવાની પછાડેથી આવી છું, એ મુંદરવા ગ્રાટરે ડેનહેમ તમને આપવાના છે?”

“મારી જરૂરત રાકતી બરાબર કરવાને વાસ્તે કાંઈ છે, વાહલાલી.”

“તમારી જરૂરત રાકતી બરાબર નથી એવી મને તો કાંઈ ખબર નથી, તમે શા પરથી એમ કાઠો છો?”

“નહીં, કાંઈ નહીં કેમ, ફક્ત એજ કે મને કાંઈ ગમતું નથી અને દરમીની લાગ્યા કરે છે, અને ગ્રાટર ડેનહેમ અને મે મળીને તે સાર” કરવાનો વીચાર કીધો છે.”

તેણીએ કાંઈ જવાબ દીધો નહીં, પણ તેવણના પગ આગળ મુંદરવાનીએ પડી પોતાના માસ તેવણનાં મુંદરવા પર રેકવા.

“મારા વહાલા રાલી, હું તમને કાંઈ કહેવા માંડું છું.” તેવણના હાથ નરમાસથી પસવારતાં તેણી બોલી, “તમે જાણો છો કે બ્યારે હું એક ગરીબ, નીરાધાર છોકરી હતી અને દુનિયામાં મારી દરકાર કરનાર યા મને મદદ કરનાર કાંઈ ન હતું સારે તમે મારી સાથે ફેરવીબંધી બનાવી કીધી હતી, અને પછી મને તમારી બેરી બનાવી, જે વેળાએ મેં તમને કહ્યું હતું કે હું તમને ચાહતી નહીં હતી.”

“હા, વાહલાલી.”

“વાર, સારે તમે કાંધ નહીં મને કહ્યું કે તમે મને ચાહતા હતા ? હું ભણું છું કે તમે તેમ વારંવાર બોલતા હતા, પણ હું ધારતી હતી કે તેમ તો તમે માયાને લીધે કહેતા હતા, અને ફક્ત દયાને ખાતર તમે મારી સાથે પરચ્યા હતા અને મારી તમને જરૂર નહીં હતી. જો હું ભણતું કે તમે મને આટલી બધી ચાહો છો તો હું ધાર છું કે હું તમને ચાહતાં ધણી જલદી શીખતે, પણ તેમ ન બનવાથી હું ફક્ત વખાણતી નગરથી તમને ભેટી હતી અને માન આપતી હતી.”

“અને હવે તો તે મારે ધણું મોડું થઈ ગયું છે, અને તું કાંઈ બીજાને ચાહવા શીખી છે. મારી નાની મેરી, મને કાંઈથી કહેવાને બીજ ના;” તેવજી નરમાસથી બોલ્યા. પણ ભેડી પેને લગભગ રડી પડીને જવાબ દીધો:

“નદી નદી; હું તમારા સીવાય બીજા કાંઈનેથી ચાહતાં શીખી નથી, મારા વાહલા, વાહલા ધણી, એટલું ખરું છે.” તેણીએ વધારે ધીરેથી આગળ ચલાવ્યું, “કે એક માણસ જેણે તમારી તરફ આજે ધણી ધાતકી અને પાપી માન ચલાવી છે, તેની તરફ કાંઈ ધણેજ મોડો વખત મને કાંઈ ભત્તર બચતીત જે ચાણુ ચણું હતું. મને વીચાર કરતાંથી કમકમાત લાગે છે કે, એક પગવારથી મેં તેને તમારા કરતાં વધારે પસંદ કરીધો, તમે કે જેવજી એટલા બધા, એટલા ઉમદા ખવાસનાં અને બીજા એકલપેદા છો, અને મને આટલી બધી ચાહોછા. મારા સૌથી વાહલા ધણી, તમારા સીવાય બીજા કાંઈને કદી પણ ચાહવાનો હું વીચારતી કરી શકતી નથી.”

તેવજી તેણીના બાલ નરમાસથી પસવારતા હતા.

“અને ડેસી, વાર આજે મને હમણું કહેવાતું શું કારણ ?” તેવજી પૂછ્યું. હજુ પણ તેવજીની માનવાની હિમત થતી ન હતી કે, જે પ્યાર મારે તેવજી આસા છોડી હતી તે તેવજી અંતે જીવ્યો હતો. તેણીના જવાબથી તેવજીની ખાતરી થઈ કે તેણી આમ તેવજીના દોસ્ત સાથની વાતચીત સાંભળતી બોલતી ન હતી.

“જે” હમણાં જ જણ્યું કે કેટલો નીચ, હલકો અને હિચકારો તે રાખસ છે. આજે પેહલીજ વાર મેં તેની ખરી ચાલસચણનાં તેને ભેર્યો અને તરતજ તમારી આગળ દોડી આવી.”

“અને મારી નાની બધરી, મને ફિનિયામાં સૌથી સુખી માણસ બનાવ્યો છે.” તેવજી તેણીને પોતાની પાસે લઈ “કાસ” કરી બોલ્યા “કાંઈ ડેસી તું રડતી હતી કે ?”

“રાહી, હું આટલી આંધળી અને સુખી બની એ વીચારથી મને દુઃખ લાગે છે. ચાલો, આપણે બાગમાં ફરીએ.” તેણીએ મોરખાંથી નીકળતાં હતાં તેટલાં ઝડપે ડેનહેમ હાથમાં એક બાંડલ લઈ અંદર આવતાં તેણીને મળ્યો.

“આજે તમારી દવા આવી છે,” તેણીએ કહ્યું, “હું દોડતી જઈને તે લઈ આવું.”

તેણી તે લેવા મારે ફરી અને બેરોન્ટે ધીરે ધીરે બાગ તરફ ચાલ્યા. ઝાકટર ડેનહેમ તેના દોસ્તને બદલે તેવજીની

ધણીઆણીને સામેથી પોતા તરફ આવતાં ભેદ લગાર અચરત થયા. તેણીનાં દીકરાની જુરમો તેણીની ચમકતી આંખો અને શીકા ચેદરામાં જણાવે હતા.

“પ્રતી, તે મેર મને આપ.” તેણીએ શરમાથી ભેશમાં આવી જઈ કહ્યું. “તમે શું એમ ધારતા હતા કે તમારા દોસ્તનું જે ખુન કરો તો હું તમારી સાથે પરણું અને તેવજીના પૈસા તમને આપું” આજ પછી ભણતું કે હું મારા ધણીને ચાહતાં શીખીશું, અને તે રાખસ કે જેની બધી જુજને રંગેથી યુક્તીઓ-હવે બધું મને ખૂબે પૂછ્યું સમજ પડે છે-થી એક પગ વાર હું તેની તરફ લલચાઈ હતી તેને હવે હું ધીકારતાં શીખી છું. ઝાકટર તોમ ડેનહેમ, આજથી હવે તમે મારાં ધર છોડી જાઓ. હવે પછી આપણે દુશ્મને જઈએ. હું બોદાનો ઉપકાર મારું છું કે મારા વાહલા ધણી સાથની તમારી વાતચીત વેળાએ તમે કેવા છો તે શોધી કહાડવા હું પુરતો લાંબો વખત મોંઘ પછવાડે હતી.”

ઝાકટર.

એક સંતોશી છોકરી

હલકાડું દારકુંતી નીશાળ એક યેરના મોઠા એટલાપર હતી, જેણે ખરડીમાંથી પણ બાળકોનું વીસ બારીસા છોકરાં એનો એક કબાસ હતો; પણ લાં તો ધણી ખરી પુરતી રોશનીના વાંધા હતાં. ખરડીમાં શરૂઆતની જુલરાતી માંપડીઓ દરરોજના મહેતાજી શીખવતા હતા, જ્યારે મોજેદ સાહેબ નીશાળનાં એને સવારે નવથી દસ વાગા સુધી

જેક અવરતા બજાવતા હતા. તે ઉપરાંત મહેતાજી સાંજે બધા છોકરાંએ દારેદાર એટલાપર ઉભા રાખીને હાથ ભેંજવીને ચાલીસ વેરનાં આંક રામડા કહડાવી ભણાવીને સાંજે પાંચ વાગે નીશાળ છોડતા. નીશાળમાં ધણુખરા મરીજ પારસીના છોકરાંએ આવતા હતા. ધનજીશાહ ધર્મને એવો શોખ હતો જે ગરીબ નીશાળનાંએને કંઈકંઈ રમકડાં અથવા મોઠા વેંદળીને ખુશી કરવાં. દર સનીવારે તેવજી એ પ્રમાણે આ નીશાળમાં છોકરાંએને વારં વાર કંઈ કંઈ લઈ આવે, કાંઈ વેળા પેપરમીટનાં પડીકાં તો કાંઈ વખત તામન પાંચ વગેરે લાવીને ટેમજપર મુકાવે. નેટલા છોકરાંએ તેટલાંજ પડીકાં અથવા પાંઉ લાવે, પણ હમેશાં તેવજી નાનાં મોટાં બોલ પડીકાં ટેમજપર મોકલવા હતા એટલુંજ નહીં પણ પાંઉથી નાનાં મોટાંજ લઈ આવે; પછી એક લેવો છોકરાંએની અપાઝની વધારે મોઠડું લેવાની હરીફાઈ, તે તાણતાણ-એક એકનાં દીકપર વુડી પડીને છોકરાંએ જેમ ગડગડ કરે તેમ ધર્મજી બારીક નજરે બેઠી મનમાં મગન થાય, પણ બીચારા દારકાંદારનું પાકી જતું હતું.

ધર્મજી દીલના ધનજીશાહે નાટાલને દહાડે દરેક છોકરા દીક એક એક કરાવ્યાં, પણ હમેશની રીત પ્રમાણે નાનાં મોટાં રાખ્યાં હતાં. રાખેતા પ્રમાણે ટેમજપર લાવીને કેક

સુકમાં, કે લેવો છોકરાઓ એક એક હાથકી નળો-એમ કહીને ધર્મી છોકરાઓને રોંગ નેવા લાગા; સક કોઈ મોટાં કેક લેવાના લોભમાં પડતા ખડતા ટેબલપર બેઠીને જુદીને બહાર નીકળી નવા લાગા. છેલ્લે એક નાનું કેક પતરાના દાખડામાં હતું, તે એક નાથશેા છોકરો લઈને ખુદી સાથે આભારની આંખે ધર્મી છોકરો તરફ દૂરીને નખીને ઘેર ગયો. “અરે સાહેબ, તમે મારે” માનો તો એકસરખાંન કેક અથવા પડીકે કરાવો.” એલદારએ બધાવધું. “કે એ ગોસાંઓ એમ ગોપધાર” કરે નહીં; કોઈ દહાડો એમ તો હાથ પગ ભાંજવાનો સોદો. પેલા છત્રો જુવાપ ને મનની મસ્તાન જેવા પોરવાઓ પહેલે હાથ મારે છે ને તે લોહની કાનીન બધા એકેક પર તુડી પર છે ને ખીચારા આએ એક સોસીન હલ્લુ રહીને જે પથે છે તે છેલ્લે લઈને ઘેર જાય છે.”

એ છોકરો કાણુતો છે મારતર? ધર્મી છોકરો પૂછ્યું.
એ તો છ, આપરે છેટે કોઈ સાપુરસ સતોસીનો છોકરો છે, કહે ને એનો બાપ મોડુંક થયું. ચુલ્લી ગયો છે ને ગરીબ માએ ને બે ત્રણ બાઈ બેઠુંન બેગો રહે છે.

હવે જુઓ એલદાર, ધર્મી છોકરો સમજ પાડી, આ ગરીબ છોકરોને એના ઘેરમાં થણી સરસ કેળવણી મળી છે, જેથી એ મુશો મુશો બધી ગડબડ ભાગ પછી એના બાળનું લાઇને ઘેર જાય છે. હવે તમારી નીશાળખી તમારા બાપા હીજ-દારના વખતની છે, પણ તેમાં તમે એકનું એક ભતવું પો-પટની કાની ભણાવ્યા સીવાય ખીજુ બચાંઓને બોધ આપવા જેનું તો કંઈ શીખવતા નથી, હારે આએ મસતી-મોર છોકરાઓના માખાપ જાણે કે છોકરાઓ સરવે ની-શાળમાં શીખે છે. પણ ઘેરની કેળવણીથી નહીં ને નીશાળ-નીથી તેની કેળવણીથી બેનસીબ, એટલે એ તોશાની પાર-કસો તોશાન નહીં કરે તો ખીજુ શું?

ધર્મી છોકરી નરમ ધમકાથી મોજેક સાહેબની કંઈક આમી થઈ. હાલતી વખતે ધર્મી છોકરો કહ્યું કે મારી તરફથી રૂ.૧૦૦ વરસ દહાડે આ નીશાળને મદદશે, મારે વીવેક અને નીતીની મોપડીઓ નીશાળમાં દાખલ કરીને બાળકોનાં કુમળાં મગ-જમાં તેનું શાન દસાવવું, ને ને છોકરો વીવેકી તથા સભ્ય-તાવાળો નીકળે તેને ચડતી માટે ધનામ આપવું.

છાજાતી છાતીએ “પેલા નાના” પણ સતોસી છોકરાએ પોતાની આ પાસે જઈને તે કેકે સુક્યું. તેણીએ તરતજ બચાંઓને વેંદળી આપવા કાપ્યું, પણ જેવી છરી ફેરવી કે કેકનું પડ ખીસીને ચોંથાના નહીં, રૂપાના નહીં પણ સુ-નાના પચીસ સીકા નીકળી પડ્યા. તે માએ અને બચાં-ઓતી કેવી અજાણથી! જા દીકરા એમને એમ એ પત-રોંગે દાખડો લઈને ધર્મી પાસે, તે કહે કે કેકને બદલે આ ચીકી નીકળવા તે અમારેથી કેમ રખાપ. તે બસા છો-કરાએ તરતજ લઈને ધર્મી પાસે પેલા દાખડો સુક્યો ને ને હતું તે કહ્યું. ધર્મી છોકરો તે દાખડો ભેળમ પાછો રોમાંકે બોંધીને આપ્યો ને પોતાની પાકીટમાંથી એક કા-ગળડું પરખીને “આપ્યું ને કહ્યું” ને ઘેર જઈને ઉમેડ્યું, એ સરવે સીકા તુટે ધનામ દાખલ છે. ગરીબ એરાળની ખુશીનો શું પાર! ઘેર જઈને પેલું કાગળ બોસીને વાંચ્યું તો તેમાંથી એકસો રૂપાની નોટ સાથે એક સીદી મલી તેમાં ફક્ત એટલુંજ હતું કે સતેશી અને પ્રમાણિકે અજાણનામ.

ગોસાં ચુલબાનું કાવસલ દાખર.

નવાઈ જેવા પક્ષગો.

કે માથુસ જતનો મોટો ભાગ લાકડાં અથવા પીતલના બનાવેલા સાધારણ પક્ષગોથી સતોય પામે છે, તોપણ કેટલાંક એવાં પણ આસામીઓ છે, કે જેઓનો આ અજાતનાં ફરતીયર મારેનો તેસ્ટ કાંઈ અજાણ જેવો હોય છે.

દાખલા તરીકે, મોટાં વરસની વાત પર પેરીસના એક અહરથે પેરીસની એક મોટી દુકાનપર એક મોનાનો પ-લંગ બનાવવાનો હોકમ આપ્યો, જેનાં પાસાં સુધાંગે દરેક ભાગ આ કીમતી ધાતુના બનાવેલા હતા. પેહલી નજરે જોતાં આ ખચીતજ સખસુટ ખરચનો એક નમુનો જણાતો હતો; પણ તે અહરથ તેને નાણું રોકવાની એક સારી જેની રીત તરીકે ગણતો હતો, કે ને નાણું તેની મરજ પર તે કહીએ તે ધાતુ ઉપજાવી શકે.

તેસેજ અસામારણ પક્ષગ એક જુદી જીએ પોતાના હથોળ મારે બનાવ્યો હતો. તેણીએ કેકે વાંચ્યું હતું કે પક્ષગના પેચાનાં પેમાં તમે ને કામતી દબ્બીઓ સુધી હોય તો તેથી વધુ “ધેકેન્સીસી” દીસમાં રહી શકે છે, અને તેથી તેણીએ ધાતુ કે આમો પક્ષગ ને કાચનો બનાવ્યો હોય તો તે તેથી પણ વધારે રાખી શકે. આ પરથી તેણીએ તેવો એક કાચનો પક્ષગ બનાવ્યો, જે પુરો થયા પછી દુનખરંદીનો એક નમુનો થઈ પડ્યો.

“ધેકેન્સીસી”ને લગતા પક્ષગો ચાલુ સદીની શરઆ-તમાં ઝડકરે જોઇએ નામના એક નીમદહીમે બનાવ્યા હતા, ને એકકા પર્વં પગ પોંડની કીમતે વેચતો હતો. તેની બહાર ખજરમાં તે વીશે તે લખતો હતો, કે, ને કોઈ તે પક્ષગ પર સુએ તે પાછી જુવાની તેમજ ખુખસુરતી અને વનદેહતી ગેળાવે.

ખરેખર જોતાં તો આ પક્ષગોમાં સાધારણ પીસના પ-લંગો સીવાય ખીજુ કાંઈજ ન હતું. તેઓ દરેક સાથે એકકા “બેકરી” નેડવામાં આવી હતા, બ્યારે તેની તર-ફથી ને કાંઈ કહેવાઈ શકાય તે એજ કે, તે પર સુપાથી કોઈને સુદલ ટુકસાન થયું ન હતું.

પણ સીધી અજાણ જતના પક્ષગો તો વંચની કાચીમ-રીથી બનાવેલા પક્ષગો છે, કે ને કેટલાક ચક્રમ ભેગનાં સમસોએ વારંવાર બનાવવાના હોકમો આપ્યા હતા.

એક જુદા દરીઆઈ કપરાને એકે વેળા તેના મિત્રને કહ્યું કે, ભૂખંસુથી તેને દરીઆના જેવા હાંચકા લાગે નહીં

લાંસુધી તેને ઉપ આવી શકતી ન હતી. કેટલી કેટલી રાત સુધી આ કમનસીબ અદરશ નૃત્ય પડી રહેતા હતા, અને તેથી તેની તનદરેસ્તીને યુવકજા નુકસાન થતું હતું. અતે તેના ડાકટરોએ ધાતું કે યંત્રની મદદથી તેઓને દર્દી ધ્વજીતો હતા તેવા દૈગ્ધક લાવવાની કાંઈથી કોશિશ કરવી જોઈએ. આથી એક ઈન્જનેર સાથે મસક્ત કરી તેઓએ એક પલંગ બનાવ્યો, કે જેમાં યુદ્ધક સાંચાથી તે પરની તળાઈ ઉપર અને નીચે ફીક્કતી હતી અને જેથી જાતના દૈગ્ધક તે શખસ માંગતા હતા તે આવતા હતા, અને સારપણી તે કપડાને ઉધની ફરવાદ કીધી નહીં.

યોગા વળતની વાત પર હિન્દુસ્તાનના એક ચોક્કસ શાહ-જાદાએ માયણુ વળતી શકે તેવો પલંગ બનાવવાનો હોકમ આપ્યો હતો. પતંગની તળે ગાયનની પેડીને અને પાનાં રૂપી આરસીને મલતું આવે તેવું એક યંત્ર હતું. આ ગાયનના શોષીન હિન્દુ શાહજાદા ફક્ત તે પલંગ પર સુખને એક ખતન દાખે એટલે તેમાંથી એક જે-ઝના જેવો અવાજ નીકળતો હતો. તે યંત્રમાં તરેહવાર જાતના રાગો સમાવેલા હતા, કે જેથી તે શાહજાદાને જ્યારેથી સ્વપ્નામાંથી નૃત્ય થઈ ઉઠે કે પાછી ઉઘ લાવવા તેની મરજી મુજબ ખનાં રાગો વળગવા ફક્ત પેટું ખતન દાખતું પડતું હતું.

વળી એવેજા એક પલંગ મોટાં પ્રદરશણુ વેશાએ 'સો-હોની નજીકમાં રહેનાર એક અદરશ બનાવ્યો હતો. આ પલંગને પ્રદરશણમાં મેસવાની તેની ખારણા હતી, પણ કાંઈક કારણથી તેની આ હુનરવાળી નમુનો લાંબા જાણે નહી. દેખાવમાં તે એક સાધારણ પલંગ જેવો હતો, તેપર મુખ જોવાથી તેની ખુબીઓ અસખર જણાતી હતી. તેને માથે ઉધમાંથી નૃત્ય કરનાર એક ધડીઆળ મુકેટું હતું, અને તેપર સુનાર શખસ જે વેળાએ ઉઠવા માંગતા હોય, ધારો, કે સમારનાં છ વાગે નેને ઉઠવાનું હોય, તો ફક્ત તેણે તે પ્રમાણે પેટું ધડીઆળ માંકી મુકેટું, પણ તે પલંગ બનાવનાર કહેતા હતા તેમ, જે તેણે એક વેળા ધડીઆળ માંક્યું તો પછી તેણે વધુ મેલનત લેવી નહી, કારણ બીજી સવારનાં તે જરે જરે છ વાગે ઉઠ્યાનો. હવે તે કેમ બનતું હતું તે જણાવો:—

છ વાગે પેટું ધડીઆળ ગળગ કરતું. આથી જો તે શેખસ ઉઠે નહી, તો એક ગોળ દાંડા જે બીજાનાં પરની ચાદરને લાગતો હતો તે ગોળ અને ગોળ ફરવા માંડતો, અને આવી રીતે બીજાના પરનાં સઘળાં કપડાં તેપર વીટલાઈ બહાર નીકળતાં; સારેથી જો તે નહી ઉઠે તો પલંગની બંને બાજુએ અકેદી ચાંપ હતી તેને પેલો દાંડો જરાક સેરવતો એટલે પલંગ પરની તળાઈ ઉઠકીને રૂપી કીમતીનું એક ખુતું બનાવતી અને તે કમનસીબ શખસ ધીમેથી જમી નપર પડતો.

પરચુટણુ.

ધણીઆણી મેળવવાની હડાપણુબરી પતંગ-મી-પરેપકાર અને હડાપણુ લગનને મુખી બનાવે; પણ કાંઈ વરે હજીજાણુમાં, પુત્રત વિચાર વગર, લગીપના ખ્યાલ વગર, વિચાર અને રીતમાતના મહતાપણુની તપાસ કર્યા વિના મનની અને લાગણીની નીમજવાત નહુવા વગર કોઈથી પતંગ-મીમાં નાશીપાસી અને પરતાવા સીવાય બીજાં શાની આસા રાખી સંકાપ લગનની આવીજ સાધારણ રીત છે. એક જુવાનો અને કુમારીકા અચાનક સાથે મળે છે, યા તો કોઈ તર-બીરથી તેઓને સાથે મેળવવામાં આવે છે; તેઓ એક બીજાને જોય છે, સમજતાથી થોડી વણી નાતજીત કરે છે, વર જાય છે અને એક બીજાને રવપનામાં જોય છે; અને ધરાન રાકવાની અથવા તો વિચાર કરવાની વણી થોડી ચીતે તેઓનાં મનમાં દોષામાં, તેઓ જ્યારે છતાં દોષ છે ત્યારે ધણાં જોવે રહે છે, અને તેથી એવાં અતુમાનપર આવે છે કે તેઓ સાથે રહેવાથી મુખી થશે. તેઓ પરજો છે, અને જે બીજા ફક્ત બાણીજીને આ-ધણાં બનવાથી તેઓ જોઈ શક્યાં ન હતાં તે હમણાં થોડી કાંટે છે. બાં વિચારમાં તેઓ છંદની પરી કરે છે, અને ખુદત તથા નસીબને જાનનામ કરે છે. હવે કહી દે, "લગનની મીલકતમાં મુખની એમણે તે કરતાં વધારે આસા રાખી તેમો પાતાને કમ-તાં ના; જે સતેષા પોતા આપી શકે, અથવા તો આ દુનિયામાં એક પ્રાણને ગાંધી શકે તે કરતાં વધારે મેળવનાની એટલે કે રહે જતની અદમ્યોમાંથી મોક્ષાં રહેવાની આસા રાખતાં ના. હા, જન કાંઈ જોઈએપરની દેક્કી માફ સાફ વાદળાં બિનાનાં, તેમાં કોઈ કોઈ વેળાએ એક પવન આવે તો તેકાનની આસા રાખ-વી જોઈએ, જે કે ખલાસ થયાં પછી હવા વધારે સાફ અને મુ-ખાકારી થાય છે. ચોક્કસ જોતા અને જાનળો, માટેતેવાર રહે-જો. યાદ રાખજો કે હાલજુલ પરી વસંત રતનું વીડા મહીના જીત ગાય છે, પણ જ્યારે તેઓનાં છંદિયુપર સેવન જોશે છે ત્યારે મુખ યદ જાય છે, જાણે તેઓની સપડી ખુસાશી તેઓનાં જગ્યાંમાં માટેની જગ્યામાં ફેરવાઈ જાય હોય તેમ; તો પણ જેઓ ધણીઆણીની હડાપણુબરી પતંગ-મી કરે છે તેઓને લગ-નની બધી દેગાનજીઓને ખડેબે પરમેશ્વર બીજાં મુખી પુ-રની રીત વાળી આપે છે.

જરગન જોઈએ પરનાં કામકામમાં દુનિયામાં જોઈ કુચ હોય છે, પણ જોઈએના મુધારોની રેસ અતે જરગન મુખી જાય છે. લાંબા બાનુઓ માટે એક કમળ જાય છે, અને "નીક ટારવા કલજ" કહે છે. આવી જાતનું ખાતું ત્યાં પેહલ વેદહાં ઉપરજાય છે, અને બાનુઓની હલ્લી ઢાળતો તે પરી પારસો; કાણુ હાંડની માફક જરગીનમાં "રીફેરમેન્ટ" લેવા બેઠાંજો એકલાં જાય શકતાં નથી. આ વની કલજમાં તેઓને વાંચવા માટે પર્તમાન પત્રો મળે છે, તેઓ કાગજે લખી શકે છે, અને વણી મથમ કીમતે જોગજન મહી રહે છે.

ચીનમાં ગરીબ વર્ગના લોકો યાદે પીધા પછી તેનાં પા-તરાં કેસી દેવાને બદલે તેને સંભાળી સુકીને તેને તરીઆ, જોડાં, વળાઈ વગેરે બરવામાં રૂને બદલે કામે લગાડે છે.

આ "સી નિમ" મુંબઈ, કોમ્બો, નાં જો, હાલજો રોડમાં "કમ્પનરે" જોઈએ જાનજન પરમાં પાતાને માટે કમળક કાપક મહેતાઓ બાપુ છે.

અક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાપરવા
લાયક વસ્તુ ઉચી સ્ટેશનરી

સેટ જેમસ..... બાકશ ૧ મો રૂ. ૩૫૫
ધિપીરીયસ..... " ૧ મો રૂ. ૩૫૫
મીકાડો..... " ૧ મો રૂ. ૩૫૫

આ સ્ટેશનરીના ચોક્કાસમાન બાકશમાં
નો ફક્ત એકજ નમુના તરીકે મંગાવવા
થી ખાતરી થશે.

"ક્યસરે હિન્દ" છાપખાનામાંથી રોક
ડા પૈસા મોકલી મંગાવી લેવા.

"ક્યસરે હિન્દ" વાળી
તમામ

ખોરદેહ અવસ્તા

કે લેના જેવું સંપૂર્ણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ
સાચીનું પુસ્તક આજ સુધીમાં કોઈ
પણ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.

જેમાં અરેમ, યથા, પંચે જેદે, બધી નીઆરો,
પતેતો, પચીય યથેતો, બાન્ને, આદરમાંનો,
આદરીનો, મતોમ, ઘેદેશારતું, મુકેતાદના
દહાડાઓ ઉપર પડવાના ઇતિહાસનો હા,
ત્રીશે ચેનની સેતાએશ, દુવા, નીર
" જો, આશીરવાદો, મેનામતો અને
એ વીગેરે સંખળા અવસ્તાનું

મોહનું પુસ્તક

બીદાન પ્રોફેસર વેરરમાંડોના અવસ્તાનાં છપાવવાં
પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચલ મોહરબલ મેહેરશરાબુ
પાસે ધળીજ આદરમાંથી મુદ્રણનું છે.

કૌમિત: પુસ્તક એકના રૂપયા આર.

વધારે બહાં કાળજીપર છપાયેલી અને ચામ
ડાંનાં પુકાંવાલીના રૂપયા આઠ. સેકંડ પેપ
ર અથવા લખત કરવાનાં કાળજી ઉપર છાપે
લી અને ગીલીટ કીપેલીની કૌમિત રૂ. ૧૫.

"દેશાવસ્થાઓએ ૩ પોષાણાઓને રીજસ્ટર પોસ્ટેજ
તથા પરીજ સાથે રૂ. ૩૫, ૮ રૂ. પોષાણાઓને રીજસ્ટર પોસ્ટેજ સાથે
રૂ. ૩૫૦ તથા રૂ. ૩૫૦ નીચે રીજસ્ટર પોસ્ટેજ હિસ્સા સાથે
રૂ. ૩૫૦ મોકલવાથી તરત તેઓ ઉપર રવાના કરશે."

"ક્યસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

તદન નવીન ધપની અને ઘણી સરસ
છપાઈ સાથની

ખોરદેહ અવસ્તા

(તેની માએનીના સોંદ સાથે.)

બીદાન પ્રોફેસર વેરરમાંડોના અવસ્તાનાં છપાવવાં
પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચલ મોહરબલ મેહેરશરાબુએ
મુદ્રણેલા અવસ્તા.

અભાર સુધી છપાવવાં પુસ્તકમાં અવસ્તા
ના ઉચારો અમુક જણાવાથી ઉચી શોધ પ્રમાણે
અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારો દાખલ કર્યા છે અને
ઘણાં નાનાં કદ છતાં એ પુસ્તકમાં અરેમ, યથા,
નીઆરો, મેહે, પતેતો, નીરજો, બાન્ને, નમસ
કરો ઉપરાંત નવ યથેતો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કૌમિત: માત્ર આના બાર; યોડી ગીલીટ
સાથનીના રૂ. ૩૫; ચામડાંનાં પુકાં સાથે ગીલીટ ક
રેલીના રૂ. ૩૫; મોરકો ચામડાંની પુકા ગીલીટનીના
રૂ. ૩૫. દેશાવસ્થાઓએ પોસ્ટેજનાં એ આના વ
ધુ વાલી "ક્યસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

ક્યસરે હિન્દ.

દર રવીયારે સહવારના પ્રગટ થતું

આખાં હિન્દુસ્થાનમાં સર્વે ચુનરાતી તથા અંગ્રે
જી-ચુનરાતી પત્રોમાં સૌથી મોટો હિસ્સો પામેલું
પત્ર. એ પત્રમાં ભહેર ખબરો ઉપર લખાણ ઉપરાં
ત આખી દુનિયાની જાણવાનોગ ખબરો આવે છે.

લવાજમનો દર

(એ હિસ્સા આંબ ઉપર આપવાં એવું)

સુબઈનાં ઘરાકો. દેશાવસ્થાનાં ઘરાકો.

વરસના..... રૂ. ૦-૦-૦..... રૂ. ૫-૧૦-૦

છ માસના..... રૂ. ૦-૦-૦..... રૂ. ૩-૧૩-૦

ત્રણ માસના રૂ. ૦-૦-૦..... રૂ. ૨-૭-૦

છુટી નકલના રૂ. ૦-૪-૦..... રૂ. ૦-૪-૦

પાછળથી છપાવેલ આપનાર પાંચેથી વસતી રૂ. ૧)

લેખ નમુદ કરવામાં આવશે.

ભહેર ખબરો દર.

ચાર લાઈન અથવા તેની અંદર... રૂ. ૧-૦-૦

ચાર પાંચીની દરેક વધુ લાઈનનાં... રૂ. ૦-૬-૦

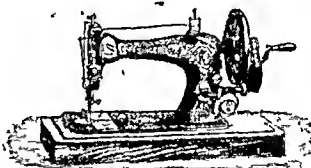
તેજ પાછી છાપવાનો અરેમો લાવ.

મુંબઈ, મધરાસ તથા સીલોનના નામદાર ગવર્નમેન્ટના આસર હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના સીવવાના સાંચા.

આગારા સાંચા ચાલવામાં સેહેલા તથા ઝડપવાના હોવાને લાધે લોકોમાં એટલાનો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નકળી માલ ખનાવવા લાગ્યા છે ને “સીંગર,” સીંગર સીસ્તમ, “ઈન્ડિયન સીંગર” કરી વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને ખદારના દેખાવના નકલી માલ પર અર્ધ જતા ના, કારણકે સચળું ચક્રકે છે તે સોતું હોતું નથી ને જે પહેલાં સોંધા તે પાછળથી મોંધા પડે છે.

દરેક સંચાપર અમારા છાપ તથા આખું નામ “ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની” કરી હોય છે

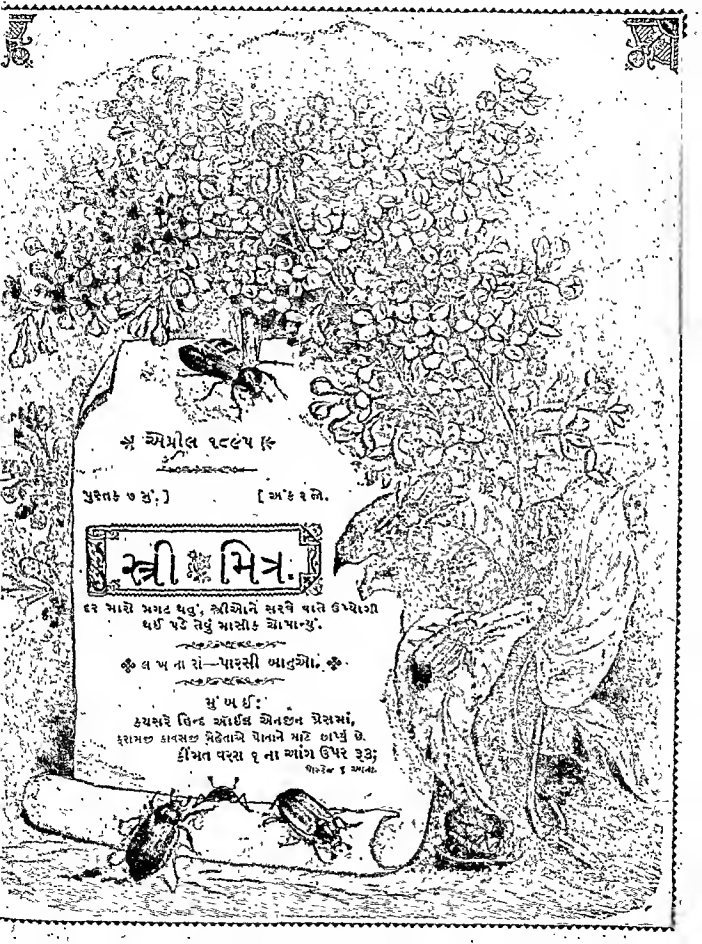

અમારી હાઈક્વોલિટીમાં ૮૦ હુકનો છે ને દરેક જણ ગમે તેવો ગરીબ હોય તોપણ તેને લેવા જીની શકે તેમ હપતેથી પણ આપવામાં આવે છે

સોય, દોરો, તેજ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને ખાતું જાને સીખવવાને માટે માણસ ઘેર મોકલવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો વી. એસ. નામનો સાંચો કુટંગોને લાયકનો, ચાલવામાં સેહેલો તથા હાલની નવી શોષ મુજબની ખનાવતનો છે. સીંગરનો દરેક માલ અમારીજા હુકમે મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

નંબર ૫, દેવલેના મોહલો, મુંબઈ.

✽ એમીલ ૧૮૯૫ ✽

[પ્રકાશક ૭ મું.]

[અંક ૨ ભે.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર મારે મગદ થવું, સ્ત્રીઓને સરવે વાતે ઉપચારી
ધર્મ પટે તેવું માસીક ચોખાનું.

❖ લખનારાં—પારસી બાલુબા. ❖

મું બધું:

કયસરે વિન્દ ઓઈલ એનહમ પ્રેસમાં,
ફરામલ કાવસલ મિલેતાએ પોતાને માટે હાથું છે.
કીમત વરસ ૧ ના આંગા ઉપર રૂ૩;
પાનર ૬ અના.

❖ સ્ત્રી મિત્ર. ❖

સુ સાંક જ્યુ—એ પ્રી લ ૧૮૯૫

૧. એક માતાની કેળવણીનો બદલો—(લખનાર TWO OLD MAIDS).....	૨૫
૨. નયનેદાર ધણી—(લખનાર RUBY).....	૩૧
૩. મુનાને મુળની વાર્તા—(લખનાર મુવલાઈ ખુશવાહા).....	૩૩
૪. ટોસાં એગેયાની શોધ—(લખનાર મેટેરનાનું કાવલજી દાવર).....	૩૭
૫. લગ્નનાં મુખમાં નીરાશ થયલાંએને એ બોલ—(લખનાર RUBY).....	૪૦
૬. લાલ અને સફેદ મોલાખ—(લખનાર તેહેમી).....	૪૨
૭. રંધિયાને લગવું—(લખનાર પીરામ).....	૪૪
૮. ફેની—(લખનાર નાનુ).....	૪૫

स्त्री मित्र

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

पुस्तक ७५.

अप्रैल १८८५.

अंक २३.

— ॐ एक मातानी देणवणीनो पदलो. ॐ —

प्र क र लु २३ मु.

हुंभीर अने तेदभीना परपया पछी अक
अववायु मु'अधमां रहयां अने पछी
कहाते वपडी गयां. त्यां नया पछी
नदभीर योरे वहारे योतानां भाजे
पर कागल लप्यु. नील नील कट-
लीक व्याज सप्या पछी तेले नीजे
प्रभाजे लप्यु हवु.
"नदवाभ्यां पसा-
र यतो दतो तदवां भने काष्ठ पछवा-
उथी गोवाभ्या, अने हुं हरीने नयेना लठहुं तेदवां सस-
इनेा शवभ सुसवमानना वेशभां भारी आगण आभी उभेा.
ते कवी रीते पोतानी लङ्गी गुमरतो दतो तेनी भारी
आगण ठकभाथी वात करवा गेडा. तेले जेथुं हरो के
तेनी वात तरह हुं नरा पछु दीससेछ देभाउते न दतो,
तेथी ते गोवाभ्यां ने गमे ते भांकीने गोदयेा के, माराभां
कांछपछु पाछी नथी. हुं नयेर दश वरसनेा दतो, अने
धडी धडीये मारा इरेसताछ यावाना सखाह अने भखा-
मछु देवा नतेा अने तेवजुनां नेछुथी दथी नतेा दतो
तेवेज हजभी छुं, अने तेना नयेा रमता प'यीनी सं-
गतने वायउनेा नथी. "तजेथी हवे वगदरा बाह हुभा-
ना नयेा यध पक्षाने शीयाभछु आपवा नीकवी पछेछ
शुं? लारे तो श्रेष्ठ सादेजछ, तमादेथी आपछे इर तेदवा
भवा." ते आठवुं गोवी यावी नतेा हतेा, पछु मे तेने
याथायने पुछु के शा मारे ते पोतानुं कर देछाछु. पो-
तानां कुं अने नछुपतेा न दतो. देभी मारे ने ते गो-

दवा दतो तेथी मारे वेदी वडकराथ आभ्यु हवु, तोपछु
नेम तेम खांत रही मे तेने वपडेा सवाय पुछयेा. ते
पणी कांछ गोदाभांभी भांकीने गोदयेा के, ते पोताना यापनुं
गोदुं नयेा पछु भांगतेा दतो नदी. हुं वधारे मीरमाछ
गयेा, पछु हज खांत रही तेने पुछु के तेनी भावानां
भरखु नीजे तेले सांभध्यु हवु के मारे गोदयेा कांछ बाभे
एवी वभर सांभद्यापछी तेदवीन वागणी वभर तेले कंठ्यु
"सांभध्यु, अरे सांभयाने हुं तो लुकीभी गयेा. कांछ
तेने तो वरसेा यध गयां? तेथी ने वधारे नसदी भरी
नतेा तो मारे मारे वधारे साहू धते."
"यवक सराह" हुं आती करम साहे गोदयेा, अने ते
सांभणी ते पछु बोकेयो, "तुं नले छ के तुं तारी पोता-
नी भावा मारे गोसेछ। अक माता के जेनी अक लुब
जेन हवी के, तेथी तुने मनीस्य भयारथी गोहती दती.
के जेथी तारी धातडी अजे तुदेवां दीसथी. भरखु पंभी
दती? शुं ताराभां अटली पछु लागली नथी के आ वा-
तथी तारी पर सेदरणी असर थापे?"
"जेदरणां की भारी भाजेनी तारीकां आजेथी
तारीह उमेरो के तेवजुनां भगवनी नयगाथी मारे स-
खानाथ वधुं छे, अने हभखुना नयेा हुं ह'गण रभउते
ननी गयेा छुं." ते दांसा कयकयाथी गोदयेा, अने सांथी
नतेा रहेवा भांगतेा दतो, तेदवां मे मारी ननरीक प'दके
देावतेा अवाजर सांभयेा अने दावक भारी आगण मु-
उं यध पडयेा. पछवारेथी भने भावभ पड्यु के, कांछ
देसी सीपाहे जाभभा तेनुं नछुथी जेछ पुन क्युं हवु, कंठ-
छुके तेले तेनुं धेर भांछ तेनी आभर लुकी दती.
* * * * *
योडा वभत व्या कभनसीभ नयवानां मुदवां आगण हुं
मुधमुध वभर उभेा रहयेा. ते वभते रतेथी पोवीस डा-
नसरेजभ नतेा दरो, तेले पेवा देसी सीपाहने व'दके देा-
वतां नयेा दतो तेने तेले अकहभ पछवारेथी पकडी वीथी,
भीछ पोवीसनी मदद भगावी अने साउकने अक व्यापुनां
वर तरा भीसाडी त्यां तेनी लुकी बरावी अने अ'दी भने
पछु साडी आपवी पडी. लार पछी मे सतावागाभेने

જણાવ્યું કે તે પારસી હોવાથી તે મુઝબ તેનાં અરજીની હેતુથી ક્રીયા કરાવતી. આગીખારીમાંથી જે એક અધીષ્ઠાત્ર તેડાવી મંગાવ્યો, તેને યદતા પૈસા આપ્યા અને તેની સમજણ સાચક ક્રીયા કરવાને જે તેને ફરગાવ્યું, તેને હું લાંબી ગાલી ગયો. હા, મારાં માયણ, તમારી સારી કેળવણી નહીં હતો તે તો મારા શું હાથ થતો! મારો યુદ્ધરતી ખવાસ સાવક જેવોજ હતો, તેના કરતાં હું કોઈથી રીતે ચડતો હતો નહીં, પણ તમારી સારે માર્ગેની કેળવણીથીજ હું દમણા જેવો હજો તેવા થયો છું. મારાં માય, મારાં માય, તમારા હબ્બર ઉપકાર તે મારે હું માનું છું.

આ કાગળ પછી થોડેજ દહાડે બહાંગીર તરફથી દીનખાને ખીજું કાગળ મળ્યું.

મારાં વાહાલાં માયણ, મધ વખતનાં કાગળમાં જે તમારી પર દુઃખજરી અને ખેદકારક ખીના લખી હતી. આ વખત એક દહાંગીરભરી પણ ઘણી સતોષકારક વાત લખતાં મને યુષાલી ઉપજે છે. આપણું વહાલાં એકબ-છતાંઓમાંનું એક હવે સુખી યશે એવી મને હવે આશા રહે છે. હું વધારે કહી શકતો નથી, કારણકે જે જવાન માયુસ મને મર્યો છે તેની તનદરેસતી એટલી તો ખરાબ મધ મધ છે કે તે તેની માતાને બધી શકે તે મારે મને ખીક છે, પણ હવે મારે તમને જોવાસાથી લખું જેઠાં.

એક દહાડો મારા ઓરડામાં અડધું બારણું ઉપાડું રાખી હું લખવા બેઠો હતો તેટલાં કાંઈને લાંબું જે ઉગો રહેશે નેહો અને તરતજ જે તેને એકલખી કાઢ્યો, તે અદી પ-ટેજ હતો. સાવક શરાફને રસ્તામાં નેહ હું નેટશે અજાણ થયો હતો તે કરતાંથી વધારે હું અદીને નેહને થયો. સાવકમાં જે કાંઈ પણ ફેરફાર નેહો હતો નહીં, પણ અદી તો એટલો બધો ફેરવાઈ ગયોજો લાગતો હતો કે, તેનો ચેદરો નેહ પહેશે તો મને તેની બેહન જીવતી મધ મારી સાંમે આવી ઉભી હોય તેવું લાગુ. હું તેને નેહને એટલો તો અજાણ થઈ ગયો હતો કે કાંઈ જોઈ શક્યો નહીં અને હું કાંઈ જોઈું તે આગમય ઉશકેરાઈ આવેલા દેખાવ સાથે મારી તરફ આવી મારો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ તે જોડ્યો, “બહાંગીર, મારેથી દુર ના થઈ જા, હું તદનજ દુનિયાથી રદ પાતલ થયો નથી, મને કહે કે મારી માએ છવે છે કે?”

“હા, તેથી છવે છે.” હું જોડ્યો, અને તરતજ તેણે ને-રસાભયાં જોલો સાથે જોડાનો ઉપકાર માન્યો અને સ્વાર પછી, બેસુધ મધ જગીના પર પડ્યો. તરતજ જે કાઢરતે તેડાવી મંગાવ્યો, જેણે તેને હોશીમાર કર્યો. તે દમણા એટલો તો નજીબ પડી ગયો છે કે તેનાં સાળા થવાની આસા રાખનાની હું હીમત કરી શકતો નથી, અને તેપણુ માએજ, મને લાગે છે કે તે જીવશે તો અગાઉ કરતાં વધારે સારો માયુસ થશે, અને પોતાની માએને સુખ આપશે. જે તેને મોટો નખત શાંત પડી રહેવાને ઘણો સમજાવ્યો, પણ તે સુખ રહ્યો નહીં અને પોતાની તથા પોતાનાં કુટુંબને લ-

ગતી તરફવાર વાતો મારી આગળ કરવા બેઠો. ખરું પુ-છાવે તો અદીએ આટળાં વરસમાં કાંઈ ખરાબ સાક ચ-લાવી હોય તેનું લાગતું નથી. તે પોતાના મને એવા પણ જોજ શોખના વખતમાં પોતાની માયને બુઝી ગયો ન હતો, અને તેથીજ તે વડું ખરાબીમાં પડતો આટક્યો હતો. તે કહે છે કે, તેની મા અને બેહન મેહરી તેને હેલ્યાં થોડાં વરસ થયાં આવીપણું યાદ આવ્યા કરતાં હતાં, કે અને તેણે પોતાના વખતો સાચીએ છોડી પોતાની માતા આગળ પાછો જઈ તેવણને મુખી કરવાનો હેતુ મર્યો. તેણે સાં-ભણ્યું કે તેનાં મા બેહન કલકતે ગયાં હતાં, અને તેએને મરવા તે લાંબો ગયો. કલકતે આવતાં માર્ગમાં તેને કોઈ પારસી મર્યો, જેણે તેની સાથે કેટલીક વાતો કરી અને પછી કલકતામાં પણ તેની પુડેનો પુકે રહ્યો. સ્વાર પછી એએક દહાડા તેને તે પારસી જણાયો નહીં અને અદી પણ તેની છુટકો પાંચવા મારે મનમાં પુકી થયો. એક દહાડો તે કલકતામાં પોતાની મા કયાં રહેતી હતી તેની શોધ કરતો હતો, તેટલાંમાં તેને પોલીસે પકડ્યો, અને પોલી નેહ જનાવવા મારે તેને બંદીખાનામાં નાખ્યો. તેણે આ વાંક કયાં નથી એવું ધણું જો કહ્યું, પણ તેનો કાંઈ સાક્ષી લાં નહીં હોવાથી કોઈએ માન્યું નહીં. એક નોટની ઉપર તો તેનાં મામની કસી પણ હતી, અને તેણે અંબણો પાર-સી નેહું નામ તેને પાછળથી ખખર-પર્યટ કે હીપીટી હતું તેણે નેની સાંમે જુજાની આપી, અદી આ સમજાવતો અ-જે કોઈ પણ રીતે સમજ શક્યો નહીં. પણ વાહાલાં માયણ, આ કેમ બન્યું તે આપણને તો બરાબર સમજ. પડે છે. મરીયાળી મારાં મુનાખાઈની બીઠકો ખરી પડી છે. તેપણુ અદી નીંદાય છે, અને ખરેખરો જુઝ્યો તો દીપીપી હતું, એમ હું બહેરવાં પુરવાર કરવાને મારેથી બનતું કયા વ-ખર રહીશ નહીં. જ્યારે અદી આગળ મેં દીપીપીનાં કાવત્રાંઓ મારે જોલાસો કર્યો સારે તે ધણો ઉશકેરાઈ આવ્યો. તેના બાપને મારે તેને કેહવું ખમતું પડ્યું હતું તે તે નેહ શક્યો, પણ તેની સાંમે એક તુકારો પણ કાઢ્યો નહીં. તેના બાપનાં તથા મેહરીનાં અરજીની તથા તેની માએનો દુઃખની ખખર કેહવું તેની પર ઘણી અસર ચલ્લી જણાઈ અને તેની તંદરેસતી મારે મને ખીક લાગવા માંડી. તેણે એના તો જોડામાં પોતાને કપડો આપ્યો કે તેનું હું અદી જમાન કરી શકતો નથી. તેને આવી હાલતમાં નેહ મને ધણું દુઃખ ઉપજે છે, કારણકે તેના બાપે તેની માયને તેને સારે માર્ગે સાલવાની કેળવણી આપવા દીધી હતો તો આજે તે કેવો જુદો માયુસ હતો. અદી અદી સુખી નથી, તે પોતાની માએને જોવા તકપી રહ્યો છે અને તેણેને નેહા વખર તેની તંદરેસતી પાછી આવવાની નથી.

અધીખાનામાં તે છ માસ રહ્યો અને તેટલાં તેણે નેહું કે તેના જુજાનીના સાથીઓમાંનો એક પણ તેની તરફેણમાં જુજાની આપવાને તૈયાર ન હતો. પણ કાંઈ સંજોગથી

તે જે દહાડે મને મથ્યો તેજ દહાડે બધીખાતામાંથી નહા-
રી આવવાને સકતીવાળ થયો હતો. ને યુગ્મજ તરફ એક-
દમ આવવા નીકળતો હતો, પણ રસ્તામાં બહાંગીરને બેઠો
તે તેની પુરે ધરમાં આવ્યો.

“અને હવે મેં તુને લેયો છે, અને મેં શું સાંભળ્યું
છું,” પેલી દુઃખભરી વાત ખાસ થયા પછી તે બોલ્યો.

“કે તારી માએ જીવે છે, કે હજી તેણી તારે માટે સાર
માં છે, અને તુંને લેવાને દિનભર છે” મેં જવાબ દીધો.
“હું તેવજીને તારી આગળ બોલાવી મંગાઉં, હું બધું છું
કે તેવજી ખીન” તેડાંની વાત બેઠો નહીં.”

“નહી, જ્યાં સુધી મારામાં ઝંઘી દરો ત્યાં સુધી તો
હજી તેવજીને પહેલો મળવા બધું. બે, બે હું જીવી રા-
હીશ નહીં, બે મારામાં હીમના માથાવાળું ભરે દરો નહીં,
તો પછી તેવજીને બોલાવી મંગાવવાની આપણે વાત કરીશું
અને જ્યાં સુધી આ કાજો ડાખ મારી આપરે પરથી ગય
નહી, ત્યાં સુધી મારી માએને કાંઈ બચાવવા ના.

તેની સાથે ઉપલી વાત કરી હું તરત બહાર ગયો અને
દીનીની વીળે પોલીસને ખબર આપી છે અને મોટી બાળી-
નગીરી આપી અહીંને છુટો કરાવ્યો છે.

આ દહાડા રહી બહાંગીરે પોતાના બાપ પર તાર ક-
પો કે “દીનીની પકડાશે છે, બર કેટલાં તેણે કાવતું પુરવાર
શ્રમ્યું છે. અહીંના માન સાથે લોકમાંથી મોકલો કપો છે
અને દિવનથીને ૧૪ વરસના સખ કેદખાતાની સખ યદ
છે, સુનાખાઈ પટેલને કહેને.”

બહાંગીરનાં કાગલો તથા તારથી મરચાં દાસમાં શાવ-
ક માટે તેઓ દમગીર થયાં તથા અહીં માટે પહોંં યુક્તી
થયાં. શાવકનાં મરણ માટે તેઓએ તેના બાપ અને બેદન
પર કહેવાડ્યું. તે મરણ આગમ્ય શું બોલ્યો હતો તે
મનચેરેસાહે તેના બાપ પર કાપ્યું નહીં અને જમરેદાજીને પણ
પોતાના ઊકારાની માસ માટે જરાબર ખબર હોવાથી કાંઈ
પુછાવ્યું નહીં. પણ મહીના વેર જમરેદાજી આગાઉ કરતાં
પણ વધારે એકાંતવાસમાં અને લોકોથી દુરના દુર રહવા,
પણ ભાર પછી તેવજી પોતાના હોસ્તોને મટવાલાગ્યા; તે-
વજીને મીઠાકાંડ ખવાસ હવે જતો રહેશે લાગતો હતો,
અને મનચેરેસા પછી વખત પોતાની બાપડીને કહેતા હતા
કે, જમરેદાજી પગાલો વરસે પગીસ વરસના જેવા હતા
તેવા વધારે લાગતા હતા. જમરેદાજી હવે ધણે ખરા વ-
ખત ભલે આમાં સાથે રહેતા અને તેઓની સંગતમાં
તેવજીને પણ શુખ ઉપજતું. પોતાના બાપમાં અચલ્ય મર-
ણથી આગળે ધણું દુઃખ ઉપજતું, પણ તેણીના વરના
ખારથી આરતે આરતે તેણી તે જુલો મળ.

“મહાદેવીના લખા પ્રગણેની સપડી ખબર એક દહાડો
શ્રે મનાખાઈને ધર-હર હવેવળે નરમાલ બેરસા સાહે
કહી, અને તે વેગાની માતાની પુણાલીનું જવાબ અહીં કેમ
કરી શકાય? નહીં, તેણે તીમર કરવાનો દગો હમારો વા-
મવારનેજ ઝોપીને ધરો.

ઉપર જણાવેલા તાર પછી ત્રણ દહાડે બહાંગીરે ફરી-
થી તાર કપો કે, અહીં ધણે સામે થતો જતો હતો અને
મે ત્રણ દહાડામાં પચગની આવવા કમકેતેથી નીકરી પક-
વાનો હતો.

સાંજનું ઝઝઝણ પથવા આવ્યું છે, અને સુનાખાઈ વાડી
આગળ બેસી બાગમાંનો દેખાવ જોય છે. મહીતો સપટેમ-
બર છે, અને તરતનોજ વરસાદ પડેલો હોવાથી સપડે લીધું
લીધું લાગે છે. મોરબની અંદર આસપાસ યુવના સખા-
બધી દાયોએ ફુલ ગોઠવેલાં છે, અને જેથી તે નાનો
મોરડો રચામણે લાગે છે, યુવ અવારનવાર સુનાખાઈ
આગળ આવી તેવજીનાં કામે કરતી અને તેવજી સાથે તર-
દવાર દીકરા બરી વાતો કરતી. તેણી જાણતી હતી કે,
હોખી જીવેલો હતો તો મેદરની માએને રીકવવાને કાંઈપણ
કરવામાં બધી રાખતે નહીં અને તે વીઆરથી તેણી સુના-
ખાઈ તરફ વધુ દેત કેખાતી હતી. અવારનવાર તેણી
તેવજી આગળ હોમી અને મેદરની વાત કરતી અને આપ-
ણે જે દહાડાને માટે વાત કયે છીએ, તે દહાડે પણ તેણી
સુનાખાઈ આગળ બેસી તેનીજ વાત કરતી હતી. સુનાખાઈ-
નો દેખાવ સાંત અને સંતોષી લાગતો હતો; યુવનો વીચા-
રવંત પણ સુધી દેખાવ હતો. તેણી અનીચ્છ જુમસુરત
હતી, પણ તેણીની જુમસુરતી જીવાનીની મક્કની જુમસુર-
તી જેવી હતી નહીં. કાંઈ પરાયો માથુસ તેણીના મેદરા
તરફ જોઈ કદવા વગર રહે નહીં કે, તેણીએ ધણી દમગી-
રીએ સોસી દરો.

“મારી મેદર આવીજ સાંજે મને છોડી માસી મળ હતી.”
સુનાખાઈ બોલ્યા. “તે વેળા હું નહીં ધારતી હતી કે આવી
સાંત લાગણીથી તે દહાડાને હું ધાર કરી શકશું; પણ અરે
બોદા, મારા દીકરા, મારા અહીંને પાછો બસી તે” અને કેદ-
ગી બધી સુધી બનાવી છે.”

“આપણે બોદા ખ્યાર, માયા અને મેદરબાની જ-
યો છે, અને આપણને સુધી કરવા ધીમાય તે બીજે વીચા-
ર કરતો નથી.” શુક આતુરતાથી બોલી.

શુક હજી તો પોતાનું બોલવાનું પુરું કરે છે તેટલાં એક
હિંચાં કદનો જવાબ અંદર દાખલ થયો. તે માતાએ તે
તરફ જોયું અને બીજી પળે માએ દીકરાં પળે વરસે પાછાં
અકેકને બેડી પડ્યાં.

“માયજી, તમે મને માફ કરી શકશો, મને તમારી સાથે
રહેવા દેશો? અરે, મને તમારી આગળથી કાઢી સુકતાં ના-
હું તમારે છોડી દેજી શકવાનો નથી.”

“તુંને કાઢી મેણું મારા દીકરા, મારા દીકરા-અરે કહી,
કહી નહીં.” તેવજી તેને ઉપડા ચાપરી કોડીએ કયા કીધી,
ફરીથી અને ફરીથી તેના મેદરા તરફ તીકવા કીધું, અને
ત્યાં તેવજી વાંચી થયાં. કે તેવજીનો દીકરા હવે કહી, કહી
તેવજીને છોડી જશે નહીં.

તે એક પળમાં વરસોનું દુઃખ સુધારી ગયું. માતાને
એટલુંજ ધાન્ય કે તેવજી પોતાના સુધરી મયમાં છોડવાને

છાતીએ ધર્યા છે; અને તેને, તેને લાગ્યું કે તેની માતાએ તેને માફ કર્યા છે.

સેવક.

હવે અમેને વધુ કહેવાનું બાકી રહ્યું નથી. અમારી મતલબ અમારાં વાંચનારાંઓને દેખાડવાની હતી કે, બચ-પણની સંભાળ પણ તે સાથે ખારબૂરી કેળવણીથી પછ-વાડે કેવાં પરીણામો આપે છે. મરચંદ કુટુંબની તવારીખથી તેઓ તે બેઠક શક્યાં હશે. બ્યારે હીસ્સાં સાવકના છેલ્લે ને હાથ થયા તે પરથી તમોને પેઢિયાં કરતાં ઉત્તરી કેળવણીનાં પરીણામ પણ માત્રમ પડ્યાં હશે.

પણ આ વાત પણ કમી આગમ્ય ફરીથી એક વખત મરચંદ હાથની મુલાકાત લઈએ.

છેલ્લાં પ્રકરણમાં દરશાની ગએલા બનાવેલો આઠ વરસ થયાં છે, અને મરચંદ કુટુંબ તેઓના અસહનના સાથે મલકાના ઝોરમાં બેસું થયું છે. લાં ધણું લેકા બેઠેલાં હતી, પણ તેમાં કુટુંબનાં સીવાય પરાયાં ધણું થોડાં હતાં. મનચેરશા, દીનબાઈ, મુનાબાઈ, જમશેદજી, બાઈજી અને દીનશાહ ડાક્ટર અને મેહરજીબાઈમાં વખતે કાંઈ ધણે ફરફાર કર્યા નથી. ને ફરફાર બેવામાં આવે છે તે ફક્ત લાં બેઠેલાં જુવાન્યાંઓમાજ છે, કે જેઓ વીચ વરસ આગમ્ય આ ઝોરમાં નાનાં બાળક તરીકે રમતાં હતાં.

ઝોરમાંની એક બાઈએ ઝોનરેબજી નહાંંગીર મરચંદ સી. આઈ. ઇ. જમશેદજી સાથે પુણાજ વાતો કરે છે. નહાંંગીર ગવરનરની કાલમસીમોને મેમબર થયો છે, અને જમારેથી તે અને જમશેદજી મસતા, ભારે ધણું ખરે રાજદારીજ વાતો કરતા. પણ આને તેઓએ તે વાતને રખસદ આપેલી જણાતી હતી. તેઓ બલકને વડો સાત વરસને છોકરો ખોરશેદ ને પોતાની કુઈ ખોરશેદના વડા છોકરા માફક સાથવાની કોશિષ કરતો હતો તેને તપાસતા, અને તેમાંથી રચુજ બેસવાતા હતા. પીરજીના બુચાએ હોમી અને સુસતાદ નાના ખોરશેદને વધારે ઝોરે ઝીર ડવતા હતા, અને કહેતા કે તે કદી સોરાજ માફક આવી શકતો નથી. ખોરશેદની બુચીએ મેહરી અને એમી પીરજીની નાની બુચી ખોરશેદ ને લગાર સરમાઈ હતી, તેમજ યાકેક હાથે પકડી ઝોરમાં ફેરવતાં હતાં, પણ તેણી જરા જરામાં પોતાની માતા આગળ દોડી જતી હતી; જ્યારે તેણીની નાની મેહન વળી તેણીથી ઉલટું. લાં મસતી તોફાન કરી રહી હતી, અને પીરજી અવાર નવાર તેણીને નરમ આવનાર ધમકાવી, સરખી રહેવાને સમજાવતી હતી. પણ દીનબાઈ મનચેરશાને તેણીનું મસતી તોફાન નોંધે હસતું આવતું હતું. ખોરશેદ આગાહના નેનીજ ત-મા ગાદી અને ખુચસુરત દેખાઈ. એક પડે પોતાના વડા છોકરાની સાથે મગર હેડે નીહાળતી હતી, તો બીજી પડે નહાંંગીર અથવા જાજ સાથે વાત કરતી. સાત વરસમાં

બંધમાં કાંઈ પણ ફરક પડ્યો હતો નહી. તે હાલ અગાડ કરતાં પણ આતી વધારે ખુચસુરત લાગતો હતો. જે કાંઈ એક વખત આચાક તેના બેહરાપર બેચ તેા ફરીથી પાછો ફરીને બેચા વગર રહે નહી એવો અસરકારક તેનો દેખાવ હતો. અને તેની પાંચ વરસની નાની દીકરી સુલ ને પોતાની કુઈની આસપાસ હાથ વીટાળી બેસી હતી, તેમાં પોતાના બાપની સમીપ ખુચસુરતી ઉતરી હોય તેવું જણાતું હતું. સુલ આપ જેવી હોવાથી માએ વધારે વાહાલી લાગતી હતી, બ્યારે સોરાખ માએ જેવો હોવાથી બાપને વાહાલો લાગતો હતો. મનચેરશાના ખોસા પર બંદગીર તેહગીનાંને એકબુરે અને તેથી-સીને માનીતો બુચો મેહો દતો, બ્યારે તેવણની આસપાસ બીજાં જે ચાર દીકરીનાં દીકરાંઓ રમતાં હતાં, અને ખરેખર તેવણ આમળો દેખાવ એક તીતારાની પીછીને લાંચકોનો હતો. પીરજી રસતમને છોકરો હોમી પોતાની મસતાન મેહનને તે બાઈ સપ જવા માંગતો હતો. પણ તે નાનાં પોતાના બાઈના દોકમ પ્રમાણે નહીં સાલવા ગમતું હોવાથી આ-ણીમમી પેલીગમ દોડતી હતી. એક પગ તેણી દીનબાઈના ખોસા પર મેસતી તો બીજી પગ કેપસરને દમચે જઈ પછવાડેથી તાણી આવતી.

“મારી પીરજી, એટલી ચીંતાતુર ના દેખા.” દીનબાઈએ ખારથી કહ્યું. “તારી આ મસતાન દીકરીને ક્યારે વાની તુંને કાંઈ પણ મેહનત પડવાની નથી. એનું અંદરું દીલ પણ તારા જેવુંજ છે, અને તેથી તેણીને ઉધારવતું તુંને મીડું લાગશે.”

પીરજી દરતુર અથવા તો મોઢોએ, અમાજના નેહ લાજ ખારથી પોતાની માય તરફ બેઠું, અને તેવણના હાથ પોતાના હાથમાં દાખ્યા.

“મારાં અલંકાર વાહાલાં માયજી, હજીમી તમે મારા અ-દરખાનેના વીચારો વાંચી શકો છો. બચપણથી તે દમણ સુધી મારા મેહરો એક ચોપડી માફક તમે વાંચી શકો છો.”

“અને મારી દીકરી, તે પાંઠ તું પણ સીખી નથી ?” તારી નરમચેરશાની સરમાઈ ખોરશેદ તારી પર વધારે આ-ધાર નથી રાખતી ?” હોમી પોતાની માનીતી ચોપડી, અને સુસતાદ પોતાની પુણાલી સાથે તારી દીલસોજ શો-ધવા નથી આવતાં. માનીને પણ તારો હસતો દેખાવબેચા વગર તેણીનું મસતી તોફાન ભાવતું નથી, અને નાની બુચી શીરન પણ તારો દીલસોજબેચા દેખાવ બેચા તરફી રહે છે.”

“અરે, મારા વાહાલાંઓને મારે હું શું નહીં કર.”

પીરજીએ ઉલટબંધ સાહે કહ્યું. “મારાં વાહાલાં માયજી, હાં નરી સંગાઈએ અને નથી પુણાલી લાવે છે. પણ એમ કમણ કહેશે, કે માએ દીકરી વચ્ચેનો તે પેહરો ખાર તોડે છે ? હવે, અને હવેજ મને લાગે છે કે તમે મને કેટલાં બધાં ચાહતાં હતાં.”

“ખોદા કરે ને પીરજી, તારાં છોકરાંથી મારાં નેવાંજ નીવડે; હું તુંને દીકરી એ કરતાં વધુ સારું સુખ છકી

ચકતી નથી.” દીનગાંધ બોલ્યાં અને તેણીના હાથ પકડી જે બાજુ સુનાગાંધી બંધી હતાં ત્યાં ગયાં. તેઓની બાજુએ ખાનાં પર જેથી નાનાં ઊકરાંઓ માટે બંધી હતી સત્તર વરસની બુધ્ધિશીલ પરીચેતર ખાનો વગર હતી. બ્યારે બીજી શુભરૂપ એકાંત જેથી બધી પડેલ સાથ વાત કરતી હતી, અને આસપાસ બેઠેલાં આસા રાખતાં હતાં કે કાંઈ દહાડો તેણી સુનાગાંધી વડુ થશે, અને સેરા રાખ માતા તો બોલે જોડશી આ બે જણની મસકેરી કરતા હતા.

અને આમાં જાન મેજરનાં આ સાત વરસે શું ફેરફાર કર્યો હતો? તેણી પોતાનાં ઊકરા ઊકરીઓને લઈ એણીમમ પેલીમમ ફરતી અને અસરની માફક જોડશી જેની લાગતી હતી. આંતરનાં મોંમાં પર જેવો મુખનો ઓપ પ્રગટ દોસ્તો હતો તેવો કાંઈના પછુ મેહરાંપર દોસ્તો નહીં હશે. જો શુભ તથા દીનગાંધ તેણીને અધાર નવાર નરમ શીખામણો આપ્યા નહીં કરતે, તો તેણી પોતાના વરના હાથથી જ્યાંયાં બ્યારથી છકી જતે.

“તમારી આંખોં તમારા ગુસ્તાદ પર એટલું હેત રાખે છે, કે મને અન્યથા કાગે છે કે તાને સોરાખ તેથી અરેખો યતો નથી.”

“સોરાખને માયના બોલા પર મેસપા કરતાં બીજું વધારે સારી સ્ત્રીન કરવાની છે.” સોરાખ તરફ જોઈ શરમન ન લાગ બોલ્યો. નાનો સોરાખ બોરોદની જુઓ એગીની પાંખરી પકડી એક બાજુથી બીજી બાજુએ ફરતો હતો. “બોરોદ, તું તારી દીકરીને હમણાથી જ એવાં ઊકરાંઓ સાથ નાજ નખરાં કરતાં શીખવે છે કે?”

“જાન, ખરે માનજે કે સાત વરસની ઉમરનાં નખરાં નાજ સત્તર વરસની ઉમરે કીધેલાં કરતાં ધીણું સારાં. તે વખતે જો તેણી કરે તો મને જરા મેચેન થયું પડે; હમણાં જો આ બે જણને મારેથી વખાણની નજરેથી જોવા વગર રહેવાનું નથી. આંતરે મને એમી કહેતી હતી કે સોરાખ મોટા બાવાના ઘરમાં શરમાવા કરે છે તે મને મનવું નથી, જેથી હું એને દોઝાથી ધમકાવું. એની શરમ કરાવી નાખીશ.”

સારે તો તેણી ઘણી સરસ રીતે કહેલ પાંખી છે, કારણકે પેલા નાના હુમલામાં શરમ જેની સ્ત્રીન હવે કાંઈ જોવામાં આવતી નથી. મને અપકરે દોષી અને મેહર પેત્રી બાજુ એખલાં મેસી વાત કરે છે તે સાંભળવા ગમે છે.”

જાન, વીસ વરસ આગમય આપણે અંતરે જોરમાં જ વાત કરતાં હતાં તે વાદ કર, અને કદાચ તેથી તૂટે સતોપ મત્રશો: બોરોદે દસીને કહ્યું. પછુ તે પેલાનાં તેણીનાં હસવામાં મેહર દમગીરીના અંતર હતો. દોષી મેહરનાં નાખથી તેણીને તેણીને બાદ અને તેની મેહર વાદ આવી ગયાં, અને તેણી ગમનાં હમણાં લાગી, કે આ બે જણની દાસત પછુ તેઓના જેની નહીં થાય.

“વીસ વરસને, બોરોદ, પસાર થતાં કંટયો મોટો વખત લાગે છે. તે વખતે હું સુસ્તાદ જેવો મસ્તાન હતો, અને તેથી હાલની તેની મસતી હું વધારે સમજ શકું છું. પછુ આજે મેરવાનજ ઝાકટરનાં મેહરગાંધ કેમ નહીં ગમે!”

“તેવજુ તો શીશન અને માનક સાથ ઉતર દિન્દુરયાન તરફ ફરવા ગયાં છે. માનકે એવજુને ઘણી બોલસ કરી અને એવજુથી ના પડાયું નહીં. મારાં સસરા સાસુ પછુ રતન આછામથને લઈ લાં બવાનો છે. ગમે વરસ હમે પછુ શીશન માનક સાથ ગયાં હતાં. માનક તો પોતાના વર પરથી હરખાઈ જાય છે અને તેને અને પોતાને વિરે એક વાત લખવા મંગે છે.”

“તું એમ કે? શીશન કાંઈ સાથ પેદસે બ્યારમાં પડ્યો હતો, પછુ તેણીના ના કહેવાથી નીરાશ થઈ માનક સાથ દોલાસ ખાતર પરજીવો હતો.

“આ તો ઘણી સાધારણ વાત કહી. જાન” જાંદગીરની તેહમીનાં બોલી “શીશનનું સારે મેહરું દીન કાણુપર હતું?”

“તમે નહીં જાણતા કે? વળી તમારી એક મોક્કસ સહી પર, કે જેવજુને હું હમેશ સીરડું છું” કે, લગનના દેવતાનાં તીરને તેવજુ કહી તાને યવાનાં નથી.”

“તેણી કદાચ તે જાતના બ્યારથી જોર નહીં થાય. પછુ બીજી કોઈપણ જાતના બ્યારની સાંગે તેણી યઈ ચકતી નથી.” બોરોદે શુભ તરફ આંગળી કરી તેહમીનાને કહ્યું. શુભની આસપાસ બે ત્રણ ઊકરાંઓ હતાં, અને તેણીના વીચાર-વંત મેહરા સતોપી અને ખુશાસ લાગતો હતો.

“અને તેણીને વાહવા પછી તે બીજી કાંઈને કેમ ચાહી શક્યો?” તેહમીનાએ અન્યથા થઈને કહ્યું.

“તદન કાદાણી મીસા વગરનું. કેમ તેહમીનાં,” જાન હસીને બોલ્યો. “પછુ તે ગરીબ બીચારો શું કરે. શુને પોતાની દોસ્તી સીવાય તેને કાંઈ પછુ નહીં આપવાનો પોતાનો મક્કમ વીચાર જાણ્યો, સારે તે શું કરે.”

“અને તે દોસ્તીની તે જરાખર કદર જુને છે.” બોરોદે બોલી. “તેહમીના, જુઓ કષુક કરશે કે તેને પરજુવામાં કાંઈપણ વાપરયું હતું, કારણકે મારી નજરે માનક શુભના જેવીજ છે, અને તેણે તેણીને પસંદ કરી તેમાં હું અન્યથા ધર્મ નથી. જાન, તુંને ખબર છે કે, શીશનની મેહન સીરીન પછુ મોક્ક વખતમાં પરજુવાની છે.”

“હા, મેં સાંભળ્યું છે ખરે.”

આટલા વખતમાં લાં જાંદગીર, મનમેરસા અને જાન-શેદજ આજ્યા અને તેઓ બીજી વાતમાં પડ્યાં.

“નહીં સુસ્તાદ દીકરા, તારી મેહનને ના સીરડવ.” પો-રોજાને સુસ્તાદ પોતાની મેહન મનીને શુભ આગમથી ધસડતો હતો તેને. શુકે નરમસથી કહ્યું.

“પછુ માસીજ, એ શુભને મારશેની?” તે ઊકરા મોટી બોલ્યો. “વળી તમારી પાસ ઉજુ રહેવાના એને બીસકુમ હક નથી.”

“પણ એ ઉઠી બેઠી રહે તો કાંઈ નહીં.” નાની શુભ બોલી. “અમે જેડ જણ ઉભાં રહેને તેટલી અંદી જ્યાં છે.”

“સુસતાદ, નીકર અંદીથી, યુગમાં કહે છે કે હું અંદી ઉભી રહું તો કાંઈ નહીં અને હું ઉભી રહેવાની ના,” તેણી દરની પોતાના બાદને ધક્કો મારી બોલી.

“શુભ માસીએ મને ચકરડી ખવાડવાનું વચન આપ્યું હતું, અને તેથી તેવણ મને આપીને ચકરડી ખવાડશે નહીં હોં વેર હું જવાનો નથી.” યુસતાદ બોલ્યો.

“ખોરશેદનાં માસી, મનેથી ખવાડો, મનેથી ખવાડો,” શુભો સોરાખ બોલ્યો, “મને ચકરડી ખવાડવાનું કુછએ ત્રણ મહીના આગમય વચન આપ્યું હતું.”

“અને ખતી તે મારું વચન હું કેટલી વખત બર લાંબી છું? યુસતાદ કરતાં તો તારી સાથે પછી વખત વધારે.” અને આટલું બોલી તેણીએ પેદરે યુસતાદને અને પછી સોરાખને ચકરડી ખવાડી.

“શુભ, જો તું જલનાં અને પીરાજનાં ઊકરાંઓ મારફત મારાં ઊકરાંઓની માનીતી થવાની કોશિષ નહીં કરી તો હું તુને કદી પણ મારફત કરવાની નથી.” કેખશર બોલ્યા.

“અને શું હું તેમ નથી કરતી” તેણીએ દરની કહ્યું, “પીરાજ તમા માતા જલનાં ઊકરાંઓને હું વધારે મલની હોવાથી તેઓ મારી સાથે વધારે બેસાય છે, જેમ તમારાં ઊકરાંઓ નથી કરતાં.”

“શુભ, હું તારાં માંતું છું,” કેખશર ઉમટી બોલ્યા. “પણ જ્યારે તારી આસપાસનાં ઊકરાંઓ તુને આટલી બધી સાથે છે હારે કક્કત મને એકજ બળાપો થાય છે.”

“અને તે શું વાર છે?”

“કે આ ઊકરાંઓમાંનું એકુ પણ તારાં હતે. દર વરસ મારી વધારે અને વધારે ખાતી થાય છે કે તે નહીં પરણવાને દેઢાવજ કરો છે. મારી બાનું દોસ્તમાં કોઈજ તારા જેવું પરણવાને લાયક હશે. તારા કરતાં કોઈજ વધારે સારી માતા થઈ શકશે; અને તોપણ કોઈ લાયક માણસને સુખી કરવા તું ના પાડે છે.”

“મારા વાહાલા કેખસર, મારે માટે તમે દલગીર ના થાઓ.” શુભે શાંત અવાજે પણ લાગણી સાથે કહ્યું. “તમારાં ઉઘાં મત માટે હું મગર છેજ. તોપણ હું કુમારી રહેવાની હજી તે માટે તમે દલગીર ના થાઓ. ખરે માનજે કે તેમ રહેવામાં મને કાંઈપણ દુઃખ ઉપજવાનું નથી. કુમારી અંદાઓ કોઈ વખત પોતાની આસપાસનાં ઝોનું વધારે બહું કરી શકે છે. અને જ્યારે તેમજ છે હારે તો આપણે સુખી નહીં થઈએ તેમાં આપણેજ વાંક ગણાય. વળી તમે ધારતા હશે કે, એકલી રહી હું એકલ-પેદી ચીરડાઉ થઈ જઈશ, પણ નહીં, તેમ થવું તો ખુદરતી ખવાસપર આધાર રાખે છે.

“શુભ, તું બુલ કરે છે, હું તુને તેમ કહેવા માંગતોજ નથી. પણ શુભ, નવી સમાજઓથી તારાં સુખમાં વધારો થાય તેવીજ મતલબથી હું કહું છું.”

“તમે કહેા છે તે ખરું છે, પણ મારી આસપાસનાં સમાજો પુરતાં છે, અને તેઓમાંથી પણ હું મોખમાં ચુટી શકશ.”

“મારી અમીરી ખવાસની શુભ, તું કેટલી જશે તો મોખમાં વેરશેખી અને ચુરશેખી. તું ખરી છે. તારા જેવા સ્વભાવની ઊકરી નહીંથી પરણે તો કેટલી દુઃખાઇ જશે. મારી દીકરીએ જ્યારે મોટી થઈ પરણવાને ઘણી અગતની ચીજ ધારશે, ત્યારે હું તેણીએને તારીજ આગમ્ય મોકલીશ. કદાચ શુભ, તું તારી હમણાની હાલતમાં વધારે સુખી હશે. હું ધમ્મું તેવો વર તુને કદાચ નહીંની મળે, અને મરીબ ખીચારાં સુનાયાઇની મારફત તુને દુઃખી થયેલી હું જોવા માંગતો નથી.”

“હું તો એમ ધારું છું કે સુનાયાઇનાં હમણાંનું સુખમાં તેવણનું આગમ્ય દુઃખ ભુલાઈ મૂકે છે.” શુભે વીચારવત દેખાવે કહ્યું. “અમે એવાં સુખી માણસોને પણ દુઃખ ખમવું પડે છે. અને જો એક માતા સંભાળથી પોતાનાં ઊકરાંને કેળવણી આપે છે, તો તેના તેણીને બદલા અથવા વધારે રહેતો નથી.”

“શુભ તું ખરી છે.” દીનખાઈ જેવણ પછવાડે ઉભાં રહી સમજી વાત સંભળતાં હતાં, તેવણ બોલ્યા. “એક માતાના પ્યાર સાથે ઘણીક ચીંતાઓ અને ક્રોધોની જોડાણથી હોય છે, પણ તેથી તેણીની દરમિયા વધારે મીઠી થઈ પડે છે. તમે શું ધારો છો કે, મારાં ઊકરાંઓને મેહનત લેતાં મેં કુધારી નહીં હોતે તો આજે તેઓ આવાં સુખી હોતે. આજે મારાં ઊકરાંઓ, તમારાં ઊકરાંઓને ઉધારવાની દરમિયા પગલ પડતાં ના. તેની ઉપરજ તેઓનાં તેમજ તમારાં સુખને આધાર રહે છે.”

“હા, માયછ, જેવી થયેલી તમે અમને કેળવણી આપી છે, તેવીજ જો અમે આપી શકીએ, તો પછી હમે સુખની આસા રાખી શકીએ ખરું.” ખોરશેદ પીરાજ જેડ પોતાનાં માતાની નજરની નજી બોલ્યા.

“અને ધારો કે કદાચ તે સુખ અમે મેળવેખી, તો તે મેળવતાં માયછ અમને કોણે શીખવ્યું છે?” જનકીએ લાગણી સાથે કહ્યું. “તમારી અને મારા બાવાની સંભાળ-બરી કેળવણીથી આજે અમે આવાં થયાં છીએ, અને જેમ અમે તમે તરફ જોઈએ છો, મારાં માય, તેમ જો અમારાં ઊકરાંઓ અમારી તરફ જોશે તો તે વેળા, તમે, અમે તમેનેજ હમે યાદ કરીશું.”

“દીકરા તું ખરું બોલ્યો છે.” મનચેરશા બોલ્યા, “તારી માતા સાથે જ્યારે હું દીકરા દીકરીનું સુખ બોગવતો હતો, ત્યારે મારાં ઊકરાંઓ, ઘણી વખત હું મારાં વાહાલાં માતાજીને યાદ કરતો હતો. તમારાં ઊકરાં મોટાં થાય તે આગમ્ય કદાચ હમે તો પેલી દુનિયામાં ચાલી પણ મળે હશે. પણ તોપણ તમારી માતાને પ્યાર અને માનથી યાદ કરવાને તેઓને શીખવજો.

TWO OLD MAIDS.

સમાપ્ત.

નમુનેદાર ધણી.

ભાષીત બાપણા કરનાર એટલું બા-
કો એક સોજતી જે પારસાએ દેતો મે-
ખર હતો, તે હમેશાં કહેતો કે, તેને
માટે બાપણ કરવાની કાંઈ અગત્ય ન
હતી, અને તેથી તે ફક્ત આ મોઢાજ
સપ્તદામાં જ પોતાનું મોઢાનું પુરું કરતો.
“હું મીઠું બાંકના કહેવા પ્રમાણે જ મ-
ળતો માઈ છું.” એજ પ્રમાણે પણ બી-
જી રીતે હું મારી આર્તિકલ લખવા

માંડું છું, એટલે કે મીસિસ લીન લીનતન અને તેણીના જેવાં
બીજાંઓ, જેઓ એવું કહેવા માંગતાં હોય છે, એક ધણી
પોતાની ધણીમાંથી પોતાને મને એવી રીતે ચલાવવાનો
હક ધરાવે છે, અને મને એવી આંખણી રીતેથી જો એક
સ્ત્રી તાપે થાએ તો આ દુનિયામાં મળતી ખરી સાંતી અને
ખરું સુખ મોગવે છે, તો હું તેમની વિરૂધ્ધ જીવને કહું છું
કે, એમ મોક્ષમાંથી ધિરની નીકા સિવાય બીજું કશું
નથી. એમ કહેવું કે બાંધાઈને સમજ અને નિતી શાસ્ત્રનું
માન સધવું મરદોમાં જ છે, અને એક સ્ત્રી તે સધવું તે-
નાથી શીખી શકે કે લજ શકે, છુટાપણથી તેઓ માથે
મહરી જાય છે, ઇલાદી મોઢાવાથી સ્ત્રી જાતીની નિતી ઉ-
પર જુદું તોદમત મેળવા ખરેખર છે.

નહી, આ કાંઈ નમુનેદાર ધણીની રીત મને લાગતી
નથી. નમુનેદાર લગ્નમાં રાત્રી અને પ્રભાત જેવાં સંજો
હોતો નથી. વળા તે એવીથી નથી કે જ્યાં એક ચઢતી
નિતિ અને ઊંચી મન શક્તિવાળો ઉતરતી પંક્તીની તાર
ઉપર ફુકમ ચલાવે છે. નમુનેદાર લગ્નમાં ખરું કહીએ તો,
જીંદગીમાં ચાલુ રહે એવી મજબુત મિત્રાચારીની અગત્ય
છે. એવી મિત્રાચારી જેણે કે જ્યાં બનેલાં “તેસ્ત” અને
શક્તિઓ હમેશની સોજાતમાં સુખ અને ખુશાલી જણી શકે.
જેઓ જુદી જુદી શક્તિઓમાં ચઢતી પડતી ધરાવતાં હોય,
કે જેથી બંને એક બીજાને મદદ કરવાને અને સલાહ
આપવાને શક્તિમાન થાય, કે જેવી જાતની મિત્રાચારી એક
જાતીના બે જણા વચ્ચે હોય છે. પણ તે કરતાં વધુ અત-
લમપણું અને પોતાનાં બાળકો તરફના બંનેને એક સર-
ખો પ્રીતિને જુસ્સો નમુનેદાર લગ્નની એવી મિત્રાચારીને બે
ઓઝો કે બે પુરોષો વચ્ચે હોતી હોસ્તી કરતાં વધુ સંપૂર્ણ
અને વધુ મધર બનાવે છે. વિચારોનું પુરવું એકમતપણું,
એક બીજાની ખામીઓ દરમુજબ કરવાની શક્તિ, એક બી-
જાના સારા ગુણોની વખાણ, અને રાજની ટેવા તથા તે-

સ્તો તરફની એક બીજાની પસંદગી આખી જીંદગીમાં
જોડાણને સુખી કરવા જરૂરનાં છે, અને આ મિત્રાચારી
સાથ બંનેનાં દીક્ષમાં જો પ્રીતિ હોય, તો ખરેખર પરણ્યાં
જોડાંઓ માટે મોઢા બેઠકાતનું મુકામ ખુશું મેલાયું હોય
છે. પણ જ્યારે એવી મિત્રાચારીના પાયા વગર બે જણાનું
જોડાણ થાય છે, અથવા જ્યારે કાંઈક બાળકથી તેમનામાં
ખત્રસ થાય છે, સારે તે લગ્નને કંગાળત ડેખત વધારી
બેઠી સિવાય બીજું કશું કહેવાય નહીં. માટે એક નમુનેદાર
ધણીમાં એવી ખામીઓ નહીં હોવી જોઈએ કે જે એક સ્ત્રીની
એક પુરુષ તરફની મિત્રાચારીનું મોત લાવે છે. વળી લગ્ન-
માં કાંઈ ફક્ત દોસ્તીના જ સંબંધ આવી આવડેલા નથી.
ત્યાં મોક્ષક ફરજો બન લાવવાની છે, અને નીરાશી નહીં
પણ ખુશાલી જણવાની શક્તિની ત્યાં અગત્ય છે. આપણે
જણાવી ગયાં તેમ, એક મિત્ર બીજા મિત્રથી જેવી ચાલની
આશા રાખે, તેવી ચાલ બંને જણાંએ એક બીજા તરફ
ચલાવવી જોઈએ. સોજાત, એક બીજાને આપવી જોઈતી
સલાહ, અને તેણીની નાજુકાઇને અનુસરતી સંભાળ તથા
બદારની દુનિયા. સાથના તેણીના સંબંધમાં ટેકો અને મદદ
આપવા સીવાય, એક નમુનેદાર ધણી ધરા માટે મારા પ-
રણેલા સાથી અને મિત્ર બીજું કશું વધારે કરવું જોઈએ ?

પહેલે તો તેણે લગ્ન વખતે કહેલા સમુજોને તદ્દન વફા
દારીથી પાળવા જોઈએ. દરેક ધણીને પોતાની ધણીમાંથી
તેણીનાં આ આપની સંભાળમાંથી ભેતી વખતે પુષ્કળમાં
આવે છે કે “જ્યાં સુધી તમે બંને છો તે જ્યાં સુધી તેણી-
ને એકલીને જ કમુશ રાખશો ?” ને પુરુષ આ વચન તોરે
છે, તે એક સૌથી પવિત્ર પદમને ફાડી નાખે છે. તેણે
પોતાનાં લગ્નનું સપણું માન અને સુખ રદ કર્યું છે. કાંઈ
ધણીમાંથી સુખી રહી શકતી નથી, જેણી જણે છે કે તે-
ણીને ધણી તેણીને એકજેન આદતો નથી. તે વખતથી તે-
ણીનાં માન દલકું પડે છે, અને તેણીની સ્ત્રીતી કંગાળત
બરી થાય છે, કારણકે તેણીનું ધણીમાંથીનું નામ હવે ફાક-
ટનું રહ્યું છે, અને તેણી અપવિત્ર માણસ તરફ ફરત બ-
નવાથી તેણી પોતે પોતાને ધીમારે છે. ગઠઠર જેનું-
આ હેરાં-ચતમયું કહેવું છે કે “પુરુષ અને સ્ત્રીની સર-
ખામણી હવે તો પુરુષની અનિતીમાં કાંઈ દમ જેવું નથી.”
પણ સ્ત્રીઓની તરફથી હવે કહીએ છીએ કે, પરણેલી જીંદ-
ગીનાં સુખ માટે બંને બાજુની વતંચુક એક સરખી નિતિ-
બરી હોવી જોઈએ. એક ધણીમાંથી કદાચ તે માફ કરે-
કદાચ પોતાનાં અને બીજાઓનાં નામને ખાતર તેણીએ
માફ કરવું જોઈએ—પણ લગ્ન તો તુરિજ જાય છે, અને
પછી તે કદીથી નમુનેદાર કહેવાય નહીં.

એક જુદામી ચપ્સ કહીએ નમુનેદાર ધણી ધધ શકે
નહીં. હું કાંઈ એમ કહેવા માંગતી નથી કે તેનામાં મારી
તકલ્ફિત હોય તો તે પોતાનું મત મજબુતાઈથી નહીં જણાવે,
પણ જ્યારે તેના વિચાર બદલાવાનાં ખરાં કારણો હોય,
અથવા જ્યારે તેની બેરીના લાબની તે દરકાર ક્યા વિના

તેણે જે કહ્યું તે યુવન નેછે એમ જણાવે, સારે તે ધણી જીલ્લા કહેવાશે, કે જેમ બન્યા વિનાથી એક શખ્સ ખરાં કારણથી પોતાનો વિચાર ફેરવી શકે અને પોતાની ધણીમાંથીનાં મતને આનુસરીને ચાલે. કેટલાક જળવાન અને ઉમદા મનશક્તિવા પુરોગો નેએ બહાર પોતાનાં મતને દલીલાધથી વળગી રહેતા, તેઓથી ધરમાં જીલ્લામતનો જરાકાંખી અંશ દાખલ થવા દેતા નહોતા. હાડ પામરસ્તન અમીતજન પુરોગોમાં મક્કમ હોવાને શખ્સ ગણાતો હતો, તેણી એકવાર બીન્સ આલખઈને ફરવાદ કરવી પડી હતી કે, પામરસ્તન પોતાના એકવાર નહેર કરેલા વિચારોનેથી પોતાની ધણીમાંથી સાથ વાત કરવા પડી બદલતો હતો. ખરેખર તો એ છે કે, દલીલાધમાં કાંઈ જોર નથી, એક લેપેટાપણમાં કાંઈ બસાઈ નથી, અને લશકરી હુકમો કરવામાં કાંઈ હલાવણ નથી, અને એવો એક જીલ્લામત દ્રક્ત હોયો, સ્વતંત્ર, એકસપેટા સુખીજ છે. જે પહે એક માણસ ફક્ત પોતાની મરજીજ પ્રમાણે ચલાવવાની આપ-અખસારી કરે છે, તેજ પહે તે મારી 'નમુનેદાર ધણી'ની દીપમાંથી નીકળી જાય છે. તે નમુનેદાર લગનાં એક તરીકે કહીથી બીજા લઈ શકે નહીં, કારણકે જ્યારે તે પોતાની ઇચ્છાને ન તોડી શકશે એવો કાપડો બનાવે છે, સારે જો તેની જી પતાંમણી અને જીલ્લાધથી વાકેફ હશે તો તેને સુખે બનાવશે, અને ને ખુશાં દીશની હશે તો તેની સામે ધણે અને સુખનો છેડો આપશે.

હું 'ધાર' હું કે એક નમુનેદાર ધણી થવા માટે તેની આવક પ્રમાણેની છુટો હાથ જરૂરનો છે, પણ જ્યારે બપોરો થોડોજ નેછે, જ્યારે દરેક રૂપિયાની ધરના ખરચમાં ખારે જરૂર હોય, સારે પોતાની ધણીમાંથીને સુખ અને સમવક આપવા માટે એક ધણીએ પોતાના ખાનગી ખરચો કાઢતા કરવા નેછે. ધણી જ્યાંસુધી તેની ધણીમાંથી એટલે હાથ ખરચ કરે છે એથી તેની ખાત્રી થાય નહીં, જ્યાંસુધી તેણી ઉપર વિશ્વાસ રાખવો નેછે, અને દરેક ખરચનો લીસાખ માંગવો નહીં નેછે, પણ જો છેડાએ જોળવાની તેણીની સુસકેળીમાં મદદ કરવી નેછે, તેણીને ધણી ખરચાણ નહીં કરવામાં તેજા કુટુંબનાં સુખને માટે પુરતો ખરચ કરવામાં તેની આવક પ્રમાણે મદદ કરવાથી નમુનેદાર ધણીની દીપમાં તેનું નામ સુકી શકાય છે.

સારા સ્વભાવની તો ધણીજ જરૂર છે, તેનાં સુખની કાંઈ દરકાર રાખતું નથી, યાતો તેના જોલવાને અપમાન કરવામાં આવે છે, એવા એવા ઉદાસી વિચારોનો બરેલો ધણી ખુશાલ જીવને સંતાપ આપે છે.

સારી રીતભાતની કાંઈ એછી અગલ છે એમ નથી. "માણસ જાત પોતાને કરવામાં આવેલા ખરા લાભ કરતાં પોતાને મહેલો સમ્મતાભરી તાજમતવાજીથી વધુ ઉપકારી રહે છે" એમ બેકન કહેતો હતો, અને એક શખ્સ જે ડાંગા મુકતો અને પોતાની ધણીમાંથીની તકોર કરતો

હાથ કહાડે છે, તે એક સ્ત્રીની લાગણીને ધણી ઇજ કરે છે. ધણી ધણીમાંથીના અતલગના સંબંધમાં સમ્મતા રાખવાથી બંનેનાં સુખને કાંઈ થોડો ટેકો મળતો નથી. નમુનેદાર ધણી એક પારખી સ્ત્રી તરફ જોઈ સમ્મતા વાપરે તેથીજ પોતાની ધણીમાંથી તરફની વાંપરશે.

જ્યારે આપણે એક મીન નમુનેદારજ બનાવવા માંએ સારે તો મલગતાં આપણે દરેક સારી જોલવણી માંએ છીએ. તેજ પ્રમાણે હું તેને સોદામજીથી પારીશ, પણ તે માટે પતરાજ કરનારો નહીં નેછે. તનદરોસ્ત અને બહાદુર, પણ નરમ લાગણીનો, ઘટતે પ્રસંગે પોતાનું પ્રીત જીતી રીને બતાવી આપનાર, પણ છેક કંઠાએ ઉપજાવે એટલે શોખીન નહીં નેછે. એક સારા સ્વભાવનો, મેજાનન પણ પંરોણામતને એક ધધા તરીકે ગણનાર નહીં, પોતાનાં ધરને અને કુટુંબને ચાહનાર, મજા અને સાચી તરફની લાગનાર નેછે, કે જેથી માલથી સમજાં તેને માન આપશે અને ચાહશે; કે જેની ધણીમાંથી તેને પોતાના સૌથી સરસ વાહલા વિગ તરીકે ચાહશે અને વખાણશે.

હું કાંઈએથી એવા શખ્સને જોયો છે કે હાથ તે નમુનેદાર શખ્સ હાથ નજર પડતો ન હશે. પણ હું 'ધાર' હું કે ધણી સ્ત્રીએને નહીંક એને મલતા ધણીએ મજા હશે, અને છેકરીએ એવા જીંદગીને સુખી કરનારા ખરા સાથીએ જોળવામાં ફતેહ જોળવશે, અને જો બંને જણાં જીજીશો તો તેમાં નેજીશુંને નમુનેદાર બનાવવામાં ફતેહ પામશે. આમીન.

RUPA.

કપડાં પર કુગ ચણી હોય તે કેમ કહાડવી—અરો. શેર અથવા તે કરતાં વધારે પાણીમાં એક રત્તસ સાણુને ઉકાડો અને કુગવાઈ કપડું તે પાણીમાં બરાબર ઝાળો, પછી તેને વડમાં સુકાવો છોડો; થોડું નીમક વાડી તેને જડું તે જીનાં કપડાં પર છોડો, કપડું સુકાઈ જાય તેમ તેની પર ગરમ હાથ પાણી છાંટતાં જડું. જો બની શકે તો આખી રાત જડાઈ સુકાઈ રહેવા દેવો. જો કુટુંબી ગઈ ન હોય તો ઉપલી રીત મુજબ પાછું કરો, તેમ કરવાથી કાંઈ કપડું ખરાબ થશે નહીં.

દીલા થઈ ગયલા દાંતને કેમ મજાજીત કરવા—તે વડીથી દાંત દીલા થઈ ગયા હોય તો દાદાદામાં જે તજલ લેણા ફરકીનું પાણી મોઢામાં રાખવાથી પાતને જોર આવે દાંત મજાજીત થશે. એક અજરોદના જોલો ફરકીને છડો લેઈ તેને ઉકલતાં પાણીમાં પીમલાવો, પછી થડું પાકી એક માદલીમાં રેડી મજાજીત જીય મારો, તેમાંથી થોડું થોડું કહાડી મોઢામાં લઈ બરાબર કોમરો કરવો.

આપણાં મહારાણીને બાજમોદેનો ખાનગી જમવાનો ચોરડો ધણીજ સાદી રીતે સજાજાડો છે. તેનાં મુખ્ય સજાજાર પાણીના રંગથી રંગેલાં ચોરડો છે. એકે તેમાં કાંઈ ખાસ કુશલતા જોવામાં આવતી નથી, તોપણ તેઓ ચાદરાથી કુટુંબનાં જ્યાં જ્યાં આસામીએ દાખનાં હોવાથી વધારે વખણાય છે.

સુનાને સુખની વાર્તા.

૩૬૨૩ ૨૨૩.

ખાણું ઘોડાનું પશુ ગતલજ તે એતો એત.

ધારે ડોરોથીને જોનું કાગળ મળ્યું, અને જ્યારે તેમની જોનની દક્ષીણી વાંચી, સારેજ તેણીની સુદ દેઝવે આવી તે તેણીને પચાતપ થયા લાગ્યે, અને તેણીએ વાંચવા માંડ્યું.

“ખાણુંસાહેબ

“મને તમારું કાગળ મળ્યું છે, અને ને વાંચીને સમજી બીના બહી છે. એમી જિરે જલ્દીને મારા જીવને એક કદારી લાગ્યા મીસાલ દુઃખ થયું છે. મારાં માતાજીએ મને કહ્યું હતું કે ‘એમી તો જીવતી છે,’ અને હું પણ તેણીને જીવતી સમજી. હું સારી થયા માટે મેં દીપ્તી પેદેશાં જોઈ કામ કર્યું, તે એક જોમીને તખીને મારી મોઢિસાર થયાને પુછ્યું. એ તમે એ ખરું માનતાં ન હોતો. મારી દાસી જોન રોને પુછી એને કે, ‘એણીને મેં એક કાગળ આપ્યું’ હતું કે નહીં? તેણીએ પેશ કાગળ મારાં માને આપ્યું, અને એ તમે તે કાગળ વાંચવા માંગતાં હોવા તો મારાં માતાજી તમને મોકલી આપશે. એમ લખી હતું કહી મારે બધાવ કરવા માંગતો નથી. એમીનું મરણ સર્વે કરતાં મને બહુજ દુઃખદાયક છે-ખરેખર અતીર દુઃખદાયક છે. હું અહીંથી એકદમ ઉપડી નહીં, અને પાછો ફરી ફરીશ નહીં; પણ એમ કરીને હું તમારા સુરખીજ પીવાજીથી કંઈ બચવા માંગતો નથી. લંડન ગયા પછી હું મારું સરનામું તમને મોકલીશ અને કોઈપણ વેળા તેજો મને સુખેથી મળવા આવે, પણ હું અહીં રહી સહતો નથી.

લાં જોન રીડવ.”

ડોરોથીએ આ કાગળ ફરી ફરીથી વાંચ્યું, અને જોન માટે દલગીર થઈ. ડોરોથી દવે બગવા લાગી, “જો મરીજ બીમારી મારી બેઢેન જીવતી હતો, તો તેના વીચાર આખરે પણ તેણીની સાથે પરજીવાનોજ હશે, અને પરજીવે સુખી થતો, તેથી દવે બધાં ગાણુસોને કહેવું જોઈએ કે, એમી તો અકસ્માતથી પડી મઈ, અને હું મારા જાપને પણ એમજ કહીશ; પણ નહીં, નહીં, તેને એમીની યાદ આપી ભત્તી દુઃખ મશે.” તે જોનનાં કાગળ માટે, અને તેણીની બેઢેનના ઉશ્કારા શબ્દો માટે તદન આનંદપ્રેમ હતો, ખરું કહ્યે તો ડોરોથી તેનેથી બહુ ડરની હતી, પણ તેણીએ વીચાર કર્યો કે, મીસીસ રીડવને જાણીને પેઠું કાગળ, જે જોને એમીપર લખ્યું હતું, તે ગંભીરવું જોઈએ.

તેણી ઉચરને ઉપકાર માનવા લાગી કે જોન રીડવ કીડ-ફાડેથી ઉપડી ગયો, કમકે દવે તેણીના બારે તેના પીછા હોડ્યો. પછી તેણીએ જોનનું કાગળ પેરીમાં બંધ કર્યું, અને ધરનાં કામ પછવાડે રોકાઈ. તેપણુ તેણી વીચાર કરતી હતી કે મીસીસ રીડવને શું લખવું? જોનની માતા પણ જોનના જવા માટે ઉચરની બહુજ આમારી થઈ, અને ઉપજવા લાગી કે જોન એને સારી જુદી બજે. જોનને રડેશનપર સુખીને તેણી કાટક કીડ તરફ લીધીની મુશકાને મઈ. તેણી લાઈએરીના ચોરડાની બારી આગળ બેસી કાંઈ જુદરતી રેખાવ જોતી હતી. આજનો દીનસ બહુજ રમણ દીસતો હતો. તરેહ તરેહનો જ્વનવરો લીલાં ધાસપર બેસી ટાળાંઓમાં આપસ આપસમાં રમત મેળવતાં હતાં, અને લીલીએ નાખેલા દાણુ વીનતાં હતાં, જે તેજોને રાખેલા મુજગ દબેશાં મળતો હતો. લાઈએરીની બારીમાંથી હાંટી ટેકડીએ પાચી પાણીના ધોધ જતા દીસતા હતા, પણ લીલીનું લક્ષ તેપર હતુંજ નહીં. પણ આ વેળા પેત્રી કીડ નહીને બપુંકર ચાચાજ સાંભળાને તેણીને ગરીબ એમીનું દુઃખદાયક મરણ યાદ આવ્યું.

તેણી પોતાની જગ્યાપરથી એકદમ ઉડી, અને મીસીસ રીડવની આગળ જઈને રોકેડેડ માટે હાથ લગાડ્યો, જ્યારે મીસીસ રીડવે તેણીને સુખી લીધી.

“આજે તુંને મળી જવાનું મેં મન કર્યું,” તેણી બોલી, “કમકે મારે તુંને કંઈ કહેવું છે; જોન આજે લંડન ઉપડી ગયો છે.”

“શું તેપણુ ગયા?” તેણીએ પુછ્યું.

“હા, લીલી; દવે તે સર્વે વતોથી વાકેફ થયો છે-તે દુઃખદાયક વાત બજે છે. આજેજ સવારે મીસ ડોરોથીનું કાગળ જોન પર આપ્યું હતું, ને તેણે તેણીએ એમી વીચે સર્વે ખરી કહીતું લખી હતી, અને તે કાગળ વાંચી જોને એકદમ ઉપડી જવાનો વીચાર કર્યો.”

દવે તેજોએ યોડીક બીજ વાનો કર્યો, અને એકગ્રેકને ખસે જીમરથી મળી, છુરાં પડ્યા તૈયાર થયાં.

મીસીસ રીડવે લીલીને કીડોડમાં હબેશાં આવજન કરવા આગ્રહ કર્યો, અને આ દગાણુ હોડરીએ પહોંચી જુદી ગળવાપી.

“તારા ગરીબ ધણીને કેટલી વાડામી છે, કે તું કીડ-ફાડેમાંથી ગયા બાદ તે એક દીવસે થયું હશે નથી.”

આ જુલમજાથી તેણીને મપસા દહાડા યાદ આવ્યા; જુદા મીન રીડવ જોનનું અને જોનના મમનાણુ શબ્દની યાદથી તેણીને બહુ દુઃખ લાગ્યું.

આહા! ગયા દહાડા અને આ દહાડામાં કેટલો ફેર! પણ નહીં, તેણીએ એવા દહાડા સહન કરવા પીરજ કરી.

એક દીવસે સવારે ફ્રેક કીડપડે તરફનો એક તાર લીલીને મળ્યો, જેમાં તેજ દીવસે સાંજે તે કાટક કીડમાં આવતાર હતો. એમ જણાયું હતું. જ્યારે તે આગ્રા, સારે હુસી, એ-ધમ અને લીલી સાથે સાંકોડની યાદા પીવા બેઠાં હતાં.

આપે લીલીએ તેમની સાથે ફાંકને ઓળખાણ કરાવી આપે તે બોલ્યા, "હા ! હું મીસેસ (છોકરીઓ) રીડમને ઓલખું છું."

તેણે પોતાની બેઠક હુસી પાસે લીધી.

આઠા મી લીલા બાદ હુસીએ ફેંકને પોતાને ધર, એટલે કીધફાઈમાં આવવાને તેડું કયું. અને તેણે ખુશી સાથે દા પાડી. પછી તે હુસી અને એમને ગાડી સુધી પેલિંગ્વાડી આવી લાઈબ્રેરીમાં લીલી પાસે આપ્યો.

"લીલી, હું જેવું છું કે હજી તે આ આગરદાર કંડું બની દોસ્તી છોડી નથી ?" તેણે ટકોર ચલાવી.

"હું મારા પડોશીની દોસ્તી કેમ છોડું ?" તેણીએ ઉત્તર વાળ્યો.

"પણ હું ધારું છું કે જોન સાથે તારું કારન તો બાગી ગયું હશે ?"

"હા," તેણીએ ટુકડાં પતાવ્યાં.

"હું તે માટે બહુજ ખુશી છું, તે હુઆ માણસ સાથે પરણ્યું ન નેઈરે."

"ફેક, શું તે હુઆ માણસ છે ?" લીલી એકદમ બોલી હતી. "એટલે જાની કરી એવું અપમાનકારક બોલતા ના ! ત- મને ખબર નથી કે તેની પર કેટલું દુઃખ પડે છે !"

"મને શક કર ! લીલી, પછી—"

"પણ શું ફેક ? તમે મને દરકશીએ એટલી જાણી સંતાવો ના ! તેણે કીધફાઈ છોડ્યું છે, અને દાલ બંધનમાં છે."

"કીધફાઈ જરા તેને માટે ગરમ દેસ છે એમ મેં સાંભ- બ્યું છે," તેણે યાદી ટકોર ચલાવી, "પણ એમ નથી કહેતો કે તેને માથકના મારની અથવા પીરોત્તના ધડાકાની બીક લાગતી હતી કે તે આદીથી જોતો રહેતો તેમાં કંઈ શક નથી." "ફેક, તમે એક ચાહનું કપ લેશો ? હું ચંચ વગાડું ?"

"નહી, મને શક કર, પણ વહાલી લીલી, તુંને ખબર નહીં હશે કે આજના નેટકો હું કોઈ દીવસે ખુશી થશે ન હોને, પણ આતીચ દમગીર કે પેસી ખીચારી છોકરી—"

"ફેક, મારી પર કૃપા કરીને ફરીથી તમે આ બીજો કંઈ બોલતા ના, તમે જાણો છો કે એ વાત સાંભળી મને બહુજ દુઃખ થાય છે."

"જો આ વાતથી તુંને દુઃખ થાય છે, તો હું ફરીથી બો- લીશ નહીં. આઠા ! આ જોરડો કેવો સુંદર છે !" તેણે પો- તાની વાન ફેરવી નાંખીને કહ્યું. "મને આ સુંદર મેહેલ ખ- તરજ કાર્ટન લીમમાં આવવાનું બહુ મને છે !" અને એમ બોલતાં તેણે એક છુપી હાથ મારી.

"ખરેખર ફેક આ જોરડો તમનેથી ધણીજ મને છે, પણ ફેક, આ મેહેલ તમારોજ ગણી કોઈ વાતે જુદાઈ નવજા વગર તમારે હમેશાં આવતા રહેવું." આ બોલો લીલીએ હ- સીને કહ્યા. લીલી પોતાના પીનાઈને હમેશાં માનથી બોલા- વતી હતી. છેલ્લે દીવસે કીધફાઈમાં બનેસો બનાવ તેણી પો- તાના પીનાઈને કહી શકી નહીં; તેણી જાણતી હતી કે આ સાંભળી ફેક ફેકત તેણીને ચીડવશે અને કા ખરાકેરી કરશે,

એમ ધારી હાથ તો તે વાન હુમ રાખવામાં જોઈએ ૬- હાથજ નેહું. પછી ફેક લીલીને મુખને તમેજા તરફ ચાલ્યો. ફેકને જોતાં જોન સમાગમાં પોતાની તોપી તરફ હાથ લઈ મથો, અને પછી તેને લીલીનાં તમેજા તપાસવાને માટે અંદર જવાને અટકાવી જણાવ્યું.

"જોન, આરુત્રીને લાયકના ઘોડા અડી કેવે મળશે ? ને જાતે તો હું તે માટે સારી કીમત આપીશ અને વળી હું ત્યાં પોતે જઈને નેઈરશ." ફેક- જોરડાની દરે પુછ્યું.

"સાહેબ, મીં બોલાવવાની પાસે જુવાન ઘોડાની એક બેઠક છે," તેણે જણાવ્યું, "અને ઘોડા બહુજ મજબુત છે, અને તમે જોતાં તે જે કામ માટે મથો છે તે માટે તદન લાયક છે એમ હું ધારું છું."

ફેકે પોતાની બીડીની રાખ ઝડકતાં પુછ્યું: "શું તું આ- તરીથી કહે છે, મીં બોલાવવાને તે ઘોડાઓ વેચશે ?"

"સાહેબ, હું રાત્રે જઈને તપાસ કરીશ," તેણે જણાવ્યું. "નાતર તમારે લાયકનાં હશે તો હું તમને કહીશ, અને આ પહે જાને કામ ચમારે સાથે જઈશું."

"વારં, તે માટે તપાસ કરજો અને કાલે આપીને મને જણાવજો કે તે શું કહે છે."

ફેક આ બાદ જોન તરનજ ઘોડાની તપાસ માટે મથો. તેને મીં બોલાવવા મથો, અને જોને તેને કહ્યું, કે "કેપ- ટન તપાસ ઘોડા લેવાને અને તેને માટે એક સારી મોડી રકમ આપવાને હજી છે." આ સાંભળી મીં બોલાવવાન ખુશ થયો, કેમકે આજ કેટલાક દીવસ ધવા તે વેચવાનોજ હતો.

"કેટલે સાંભળ્યું છે કે તમારા ઘોડા સફથી સારા છે અને તેઓ પોતે બેસા મથો છે." તે પોલેચિસો જોન બોલ્યો.

"કેપટની કુરમુદે જામે તેઓ આપીને ઘોડાઓ ભેષ." જોઆવાને જવાબ આપ્યો. અને પછી તેને દીવાનખાનામાં લઈ જઈ બીજી યોડીક વાતો કરી જોન ત્યાંથી ચાલતો થયો, અને કાર્ટન લીમમાં જઈને ફેકની સાથે "બીજી સદવારે ખાણ" મીં બોલાવવાને ઘેર જવાનું નક્કી કર્યું. પણ ફેકે લીલીને આ જોડવજી વીરો કયું કયું નહીં.

પછી બીજી સદવારે તેઓ મીં બોલાવવાને ધર મથા. ખરં કહેવે તો તે મીં બોલાવવાને જોન અને એમી વિને નેઈરજ જાણતો હતો તેથી વધુ તેને જણાવવા માગતો હતો, અને કહેવત છે તેમ "આગમાં તેલ નાખવા," તેમજ મીં બોલાવવાનાં દુઃખમાં વધારો કરવાને, અને તેવું જોન તરફનું વેર વધારવાને હમણા એ મ'ડ્યો હતો. જોને ફેકને કહ્યું, ફેક મીં બોલાવવાને હજી પછી ધારે છે કે જોન અને એમી જોને સાથે હુશી થયાં. તે જોડને બહુજ સારી રીતે તેને અપકાર દીધો. તે મરીજ માણસ ધણો લેવાઈ નખાઈ મથો હતો, અને તેનાં મોઢામાં પરધીજ જણાવું હતું કે તે બહુ ઘાર મીનો હતો અને ચુરસાવારો બન્યો હતો.

બહુજ સારી કીમત આપીને પછી ઘોડાજ વખતમાં ફેક પેલા ઘોડા ખરીદ્યા.

કેપટન ડીસફર્ડે આપેલા એક ગજવામાં મેલતાં તે બોલ્યો,
 "હું તમારું કોઈપણ કામ કરવાને રાજ છેલ્લું."
 પણ તેને કંઈ એકદમ માલ આવ્યું હોય તેમ; તે બોલ્યા લાગે,
 "મીઠાં જોઆયન, તમે કાંઈક કહેવા દુઃખી દીસી છે, તમારી દીકરી
 રિપે ભણીને હું આતીશ્વ દમગીર છું."

"અરે તે વાત વાદ આવતાં મારું હમર ફાટી નય છે,"
 જોઆયન બોલ્યો, "તે મારી વ્હાલી દીકરીને હું ફરી જોવા
 પામીશ નહીં."

"મીઠાં જોઆયન, મને પણ એ નાદાન છોકરા પર ગુડ ખીજવાટ
 છુટે છે, કારણકે તે મારી પીનાર્થ બેઠેન સાથે આદરશ્ચુકો હતો."

"જે મોલો હમણા તમે બોલી ગયા તે ફરી બોધશે?"

"જે હું તમને કહેવા માગુ છું તે ખરેખરી બનેલી બીના
 છે. પણ જ્યારે મેં મારી પીનાર્થ બેઠેનને જોખીનાં જોનને

દાવે-પચાવે, મોટાન વીસે લખ્યું-આરે તેણીએ પોતાનું જોનની
 સાથનું કાંઈ એકદમ તોડી નાખ્યું." હવે તેઓ અને ધરમાં

ગયા ને જે કાંઈ ખરી બનેલી બીના કોરોથી છુપી રાખવા
 જોગ્યા હતા-તે-અરે વાત કેપટન ડીસફર્ડે ખંડી ખંડીને કહી,
 જે વાત સાંભળી તે બેઠેન આતીશ્વ ચુરસામાં આગ્યો.

"જે, જોન તમારું હાથમાં આપે તો તમે તેને શું કરો?
 કે જે સેવાને મારાં આરાં ખચ્ચાને આ દુઃખમાંથી નાચુક
 થીવી?"

"એ વાત તમેજે અને યુધી નહીં જોઈએ. કેમજે હું
 એક સોમજર છેલ્લું અને સોમજરની યુધી આજની રીતની હોય
 છે, અને તેઓ કોઈથી રડતા નથી."

"અને હું પણ તેમજોજ એક છું" જોઆયન બોલે
 હમણે. "કેપટન, મારું પીનાર્થ, હું જોને હમેરાનો દુઃખી
 કરીશ; હું જોને લોડી લીધશ-હું. જોને એક કુટાત મોટાને
 મારીશ-જેણે મારી દીકરીને હમણા દીધી નહીં-મારી જોખીને-
 જેનું મોહોડું એક યુવાન જેનું હતું, અને પોતાનાં જાપને
 આતી વહાલથી માલતી હતી. શું તમે જોમ ધારોજ કે હું
 યુજો બેસી રહીશ? જોજે મારી દીકરીને એક જુનાં હાથનાં
 ગોળની (Gloves) બીસાને ફેંકી દીધી?"

"તેણે તમારા સાંપડામાંથી બચ્ચાને એક સાંસો ઉઘાપ
 મેળવ્યો છે. હું ધારું છું કે તેણે કીચફાં છેલ્લું છે."

"હાથ તે લંડનમાં છે, નહીં વાર? હું લાં જઈશ;
 અને જોને શેધી કાઢીને મેળાથી મારી નાખીશ, અને મારી
 દીકરી પછાડી અને મોહડું તોજ મારું નામ જોઆયન
 સમજાવું!"

"એ તો સ્વભાવીજ છે કે, તમને બહુ દુઃખ લાગતું
 હશે; તોપણ હું ધારું છું કે હવે જોન રીડજ કાંઈપણ દીવસે
 પોતાનું મોહોડું આ દેશમાં દેખાડશે નહીં."

પછી પેલા બેઠેન બહુ સખત સમ ખાધા, કે જે દહાડે
 જોન રીડજ પોતાનો પગ કીચફાંમાં ઝુકશે તેજ દીવસે તેનું
 ધડ પરથી માથું કપાશે, અને આ બોલોથી ફ્રેક ડીસફર્ડે અ-
 નમાં યુધી ધઈને લાંબી રમ લીધી.

પછી લાંબી તે કાસ્ટલ હીજ તરફ દૂરો, અને પીનાર
 કરવા લાગ્યો કે, જે જોનને મારી નામે તો તે લીધીથી
 સદમો દુર યાપ.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

બેઠેન મીઠાં જોઆયનને આપેલા સોમજ.

જ્યારે ફ્રેક કાસ્ટલ હીજમાં આવ્યો આરે તે ક્યાં ગયો હતો
 તેની ખજાર તેણે લીધીને આપી.

"મારી વાહાલી" લાઈબ્રેરીમાં જ્યાં લીધી બેઠી હતી,
 લાં જતાં કહેલું, "હું થોડો થાંડો અને સોમજ લઈ? કેમકે
 મને બહુજ તરસ લાગી છે."

લીધી પોતાની નજર ચોપડીપરથી જાંમી કરતાં કાંસીને
 બોલી. "ફ્રેક, તમે ક્યાં ગયા હતા કે તમને જોટલીયથી
 તરસ લાગી?"

"મારી વાહાલી, એક માથુસને ખાતર-જેનું નામ દેવાને
 મને મનાઈ કંઈ છે, તે નામ વગરના માથુસને ખાતર આજે
 મને બહુજ ખગતું પડ્યું છે."

"અરે ફ્રેક?"

"મારી વાહાલી, મારો જોલેજોમ સાચ્ચો છે, પણ હું તુને
 સધળી વાતથી નેનું નામ દીધા વગર વાકેફ કરીશ. આજે
 સવારે આરતીસરી મારે હું થોડા થોડા ખરીદવા ગયો, જ્યારે
 પેલાં ધરડા અને પોલિંગેસા બેને અને સીંદનાં મોહડાં સ-
 પડાવી દીધા."

"હું તમારી બોધવાની ગતમજા બીમકુમ સમજી શકતી
 નથી."

"જરા થોમ; મને સધળી વાતોથી તુને વાકેફ કરવા દે."
 જોમ બોલી જે વાતો મીઠાં જોઆયન સાથે ધઈ હતી તે સ-
 ધળી કંઠી. પણ લીધીને તે સાંભળવા મગલીજ નહીં, અને
 તેથી તેણી બોલી:

"અરે ફ્રેક, ફરીથી તે વાત મારી પાસે ના કાઢાડે ફ્રેક, જે
 તમે જાણો કે આ વાત કાંસાથી મને કેટલું દુઃખ યાપ છે,
 તે કહી પણ તમે ફરીફરીને મારી પાસે આ વાત કરને નહીં."
 ફ્રેક તેણીની પાસે ગયો, અને વાંકો વળીને તેણીના હાથ
 પર યુધી લીધી.

"મારી વાહાલીમાં વાહાલી લીધી, અને મારું કર," તે ભો-
 લ્યો. "લીધી, હવે હું ફરીથી કોઈ દીવસે એ વાત કાંસી
 નહીં." પછી તે તેણીની પાસે ગયો, અને તેણીની ખાંધ પર
 પોતાના હાથ યુકીને કહેવા લાગ્યો:

"લીધી, તું ભણતી તોન હશે, કે જેટલો નાચુક આજે હું
 કાસ્ટલ હીજ છેડવા મારે છું, તેટલો હું કોઈ દીવસે થયો નથી."

"પણ ફ્રેક, તમને શું રાતે અઢાંધી ઉપડી જવાની જરૂર છે?"

"હા! લીધી, બહુ જરૂર છે; તોપણ મને અઢાંધી લાં
 જવા મળતું નથી. પણ જે તું મારી સાથે પરણીને આવે-"
 લીધીએ હસીને પોતાનું માથું હીચવ્યું. "જે મારા કાઠાછ

હિવાત હતો અને નો તેઓ યજ્ઞ પરજુવા કહેતો તો હું કાઠ દીવસે એમ કરતો નહીં."

"મીસ લીલી, તું હસ ના! હું હમણા ઉતાવળમાં છું, પણ ખરેખર નો તું મારી સાથે પરજુ તો શું જાણુ સાહે નહીં યામ વાર?"

"નહીં, હું તો નથી ધારતી કે તે એક સાહે કામ ગણાય."

"પણ મારી વહાલી છેકરી, શા માટે નહીં? હું તુંને સર્વે કરતાં વધારે આહું છું, બસકે મારા જીવ કરતાં હું તુંને વધારે ગણું છું, સારે નહીં યામ એવું કારણ શું? હવે તો સર્વે અખસાર તારા હાથમાં જ છે, અને ને ગાલી છેકરી ધઈને—"

"ફ્રેક, સુખ જાનો ના!"

"શું તું મને સુખ ગણે છે? એ તો એક પુરતી વાત છે. આજે વરસો થયાં મારી સર્વે આરામમાં તારીપર હતી. જ્યારે તું પેલા સાથે અદાર્થ સારે હું એવા તો યસ્સે થયો હતો કે જાણું છું તારી સાથે કોઈ દીવસે જોશું નહીં. હવે તારા વીરો શહેરમાં થતી વાતોને એકદમ જાંબ કરી નાખ અને તારી સંજાજ માટે મને હક આપ."

"ખરેખર, હું ઈચ્છું છું કે તમે એમ નહીં જોશો."

"હું મારે જોશનું કેમ જાંબ કરી શકું? શું હું પધરતો બનેલા છું? શું લીલી, તું મારે નહીં માને?"

"નહીં, નહીં. એમ કાઠ દીવસે જાની શકશે નહીં."

"લીલી, હું મારે છું કે તારાં અંતઃકરણ પધરનું જાણું છે. તું કેટલીજાની નીકંબ યામ છે? ને લીલી, તું એમ કરશે તો આપણું કુનિયામાં સર્વેથી સુખી જીવવા ધઈશું, અને હવે તારી આ સમજી ખટપટ મુકી દઈને એક ગાલી છેડી જાની—"

લીલી પોતાનું દસનું જાંબ કરી. શકા નહીં, અને તેણીએ જરા યોજીને કહ્યું, "વારું ફ્રેક, તમે તમારે જોશનું પુરું કરી રહો, તેટલામાં હું જરા જાંબ કપડાં જાડતી આવું. આજે તમે એટલા જાંબ નાહાન કેમ જાની ગયા? પણ કહેવનું છે તેમ સોલજર અને સેલર (ખજાસીએ) હમેશાં—"

એમ જોલી તેણી હસી પડી, અને પછી ફ્રેકને નમીને લાંથી ચાલી ગઈ.

સાંજની માડીમાં કાર્ટજ લીલી તો 'એડીનબરો' તરફ ગયે, અને તેણે પોતાનો પક્ષો ડેરાવ લીલી સાથે પરજુવાનો કંચો.

હવે આપણે મીઠો એડાવન તરફ ફરશે, જે ફ્રેક ગયા પછી તરતજ રાંધણીમાં મોટે મોટે માંડા માણસની પેટે જરાડ મારતો ગયો, જ્યાં ડોરોથી હતી.

ડોરોથી ટેબલ આગળ ઉભી રહીને પુડીંગ જનાવતી હતી, અને જોયો એડાવન રાંધણીમાં દાખલ થયો, તેણે તેણીના આટાની હાથ સહીત તેણીને દીવાનખાનામાં ધસડી લઈ ગયો, અને ખારણું જાંબ કર્યું.

"આવાજ, તમે મને શું કહેવા માંગો છો?"

"જ્યાં મને પુછે છે કે શું કહેવા માંગું છું? જાણું છે કે મેં આજે શું સાંભળ્યું છે? તું જાણું છે કે હમણા આહીં આવી ગયા તેવજ કાણુ હતા?" તે જોડતે જરાડ મારીને પુછ્યું.

"હા! તેમાંનો એક યોડા ખરીદવા, તથા મને કહેવા આવ્યો હતો કે, મારી દીકરી કેમ હુડી ગઈ. દીકરી, પેલા મુકરમ કેપટન ડીસક્રી મીસ લીલીનો પીઠાઈ હતો, અને તેણે મને ખરેખરી સર્વે જાના કહી." તેના જાણે કહેલી સમજી વાત ડોરોથીએ ધુનતાં જમરે સાંભળી. હવે તે પોતાનું જોશનું પુરું કરતાં ફરીથી પેલા ખીલામણા સમ ખાવા લાગ્યો.

"તે માણસ અને હું જાંબે જાણુ એક દેશમાં રહી શકીશું નહીં. તેણે મારી દીકરીના જીવ લીધો, અને હું તેનો લઈશ, અને ને એ આહીં ફરી આવશે તો હું એને મારી નાખીશ સારેજ રહીશ."

"અરે! ખાવાજ, એવા ખીલામણા શખ્તો જોયો ના!"

"હું તે સખ્તો હમેશાં જોડતો રહીશ, અને તેમજ કરીશ." ફરીથી તે યસ્સાવાળા માણસે સોમકે જાણું. તે હાથ લંડનમાં છે, પણ હું તેને લાં શોધી કાઢીશ, હું એને કુચાને મોહીને મારીશ—અને ખરેખર, હું એમજ કરીશ."

"ખાવાજ, એમ જોશનું તમે ક્યાણુ માણસને લાખક નથી." ડોરોથી જોલી, જેણી એક સાંત સ્વભાવની છેકરી હતી "ખાવાજ. તમને એક પીઠાઈ દીકરી છે, જેકે તમે મને ગણકારતા વરીક નથી. મરીમ વહાલી જોડેન એમી મરી ગઈ, અને જ્યારે હવે આપણે તેણીને મેળવવા પામશું નહીં, સારે તે જુવાન છેકરાનું મોત લાખકથી શું હાથેથી ધનાર છે, હવે તેની વાત મુકી દેઓ, કાલકે તેની કારણી તેજ જોમવશે."

"બસ! બસ! હું તેને જોઈ લઈશ," એડાવન જોશ્યો, અને પોતાની બહીસડીની બાંકડી પાસે ગયો, જ્યારે ડોરોથી તેને જોતી ઉભી. પોતે તે વાત વીરો વાકેરે હોવા છતાં તેણી કશું જોન વીરો જોલી નહીં, તે માટે તેણીએ ઈશ્વરનો આજાર માન્યો અને તેણીએ જોનનું સરનામું 'પણ જાણું' હતું, કારકે ચાંદરે જોનની તરફથી એક કાગળ મળ્યું હતું, અને તેણે તેમાં પોતાનું સરનામું લખ્યું હતું. આજનું કાગળ વાંચવાથી ડોરોથીની જોન તરફની દયામાં વધારો થયો.

પછી સ્પાંણી ડોરોથી પોતાના આપને સાંત પાડવા માટે મઈ, અને યોડા કાણુ લીધા, તથા કેટલાએ લીધા એ સર્વે તેણીએ પોતાના આપને પુછ્યું.

"જે તમે યોડાને લશકરનું કામ શીખવો તો, ખાવાજ, હું ખચીત કહું છું કે, તમને જમ કમરો માય!"

આ જોશવાનો મીઠો એડાવનને કરી જવાબ આપ્યો નહીં, પણ તરતજ એક સખત હાથ મારી તે લાંથી બાહરે ગયો, જ્યાં ધાસની ગંજીઓ થતી હતી. તેણે પોતાનું ધરનું, તેમજ બહારનું સર્વે કામ તજ દીધું હતું. તેનાં મગજમાં હમેશાં પેલા સુદર જોડેરો જોનારો હોનો, જેણીએ પેલાં તોડાની પાણીમાં પોતાનો વાસો કંચો હતો, અને જેણી વગર મેતે મુઈ હતી.

મોટેથી બધાં સાંભળે એમ તે બોલ્યો, "ગો" મારી વહાલી દીકરી વીશે એમ જનવાની આશા કોઈ દીવસે પણ રાખી નહોતી. તેણે પોતાનાં આંસુઓ ખાંચેલાં કહ્યું, "એ તેણી મુનેલી હને તો હું એમ સમજતે કે તેણી પાછી ઉઠશે, અને તે એક જુદીજ વાત થતે, પણ તેણીનું આ દયા ઉપજાવનાર મૃત્યુ મારેથી કેમ ખમ્યાય ?"

અને આથી કોઈ સખત દીકરા માણસનું પણ અંતઃકરણ પીમળે, પણ હને મારાં એક કામ માટે ઈશ્વર ગદ્દ આપે, અને તે કામ બેનને પારવાતું છે."

જ્યારે રાત્રે તે સુઈ જતો હતો, ત્યારે પણ તેને સુખ ન હોતું, કેમકે એનોનો કાંઈ બાંધો, ખુમસુરતે મોહકું, અને તેણીની નરમાશબરેલી આંખોથી આંખોને પોતાના બાપને સુખી લેતાં સપ્નામાં હમેશાં, પાંચકે દરરોજ તે તેણીને ભેટો હતો.

[સાંધ્ય ૭.] મુલબાઈ ખુરસેદલ જુલવાલા.

ડા સાં એ ગે થા ની શોધ .

કે જોશ પનાહમાં રાખે ! જ્યારે આપણા ધર્મગુરુ જેવા ધર્મગુરુ પાપનું કામ કરે, ત્યારે નહીં શું બીજાં બોલે ? કોરેડી આંખો કટકાંએ નુકાતોં છુકાં એ ગે થા બાપને અપસોસ કીધો.

"શું થયું તે કાંઈ કહેશે એગેથા, વળી કોણ ઉપર પાપનું બોલતાં છુકાં બન્યું છે ?" એગેથાની પડોસણ બધા સાં આવી બેઠી અને બેઠી.

આ નાની વાર્તા આગળ ચાલે તે આગમન નજીકું જ રહતું. થઈ પડશે કે, એક નાનાં ઈંગ્લેન્ડ ગામડાંમાં સદાઈ દાર છુટાં છુટાં નાનાં ઘરોની દાર આગળ ઘરની બહાર મોડોની ઘરા હેઠળ બાળક તથા આ ત્રણ વરવારની ગડો-સણે દરરોજ ગામ ગપડાની વાતચીત કરવા આવી એકી મઠતી. તે ત્રણે જણાંએ જુદાં હોવાથી કાંઈથી નવી વાત નજીકીને ધણાં આતુર હતાં, અથવા તો કાંઈ નવી વાતનો જુદો ઉમેરો કરવાને આતુર રહેતાં. આપણી યુજાઈની કેટલીક કોલક કુછએ મીસાત એક વાતનું બોલું તેમને મળતું. બેઠાંએ, પછી તે ઉપરથી આખાં ગામડાંની નીંદા ચાલે. આજે એગેથા બાપને કાંઈ બોલું મઠ્યું હતું, નેથી તેઓ ટકા, ચડાવી વાત ચલાવતાં.

તેવણ પોતાની સહીઓમાં એક ખચરનું બોલું જ બગાડતાં. "અરે બધાં, સહમળેકા કે, અપસોસ ! અપસોસ ! હવે તો ધર્મગુરુ એમની પ્રત્યક્ષ કરવા માંડ્યાં છે. હવે શું બાપી રહ્યું ?" અને વળી મુઠાં આંખને છુપાવવા-અરે નુકાત-શમાલ ઉપર ટોડી મૂકી.

"પણ શું થયું, કાંઈ કહેશે કે અમયાંજ રડ્યા કરશે ? અમુને કહેવાની કે અમેની તમારાં દુઃખમાં બામ લખે

રડ્યે." હવે વધુ ન ખમાવાથી બીજી પડોસણ કેમીયા પુઠવા પડી. એગેથા ટોંગ કરતી થકી થકી મુઠી આંખો નુકતી તે તેણીની ખમાયું નહીં.

"કે વરી દલ પુછેછ ? તે તંચુને માલમ નહી કે આપણા પાદરી-પાદરી"

"હા બેગેથાની એગેથા, પાદરી હાવડે શું કીધું ?" બધાં એ પુછ્યું.

"અરે તોખા, તોખા, ધર્મની શીવસુરી સહમળવનાર આદમી પોતે એમ કરે ?"

અને દલ જ્યાંની લાંબાં ને જ્યાંની લાંબાં; ટોડી એગેથાએ વળી આંખોમાંથી આંસી બીનાસ નુકાત માંડ્યો.

"અરે તમારું બન્યું. થાયરે તમારું, લે ચાલો, હું તો જાનું છું, તમે નહીં કહેતાં તો પાદરીની બાપકી જેનાને પોતાને જ પુછું કે તેના ધણીએ શું મોરી કીધી ?" બધાં ફરકી ઉઠી.

"તે બીચારી ગરીબને કાંઈ એમ પુછાય ? તે તો જાણતી નહીં હશે," એગેથા વચ્ચે પડી "આપણાં આઠ-લાં સરખાં ગામડાંમાં જુમ ઉઠી છે કે બોટા સીકા પાઠનારાં આઠી છુપાય છે. તેઓ કોણ છે તે 'મે' બાંતે શોધી કાઢ્યું છે. કોઈ વાત બહાર નહીં કાઢે તો હું કાઢું. એ સીકા પાઠનાર તો આપણા ધર્મના ઉપાધ્યા પાદરી હાવડે ચાંતે છે."

"હર હર, તમે કેમ જાણ્યું એગેથા ?"

"પણ એ વાત છુપીજ રાખજે; જુઓ હું તમને કહું, મે એ શોધ કેમ કીધી તે; મે નજીકીલાડાની વાત ઉપર હું મારી બારી આગળ રાંતે મેડી હતી. મોરડાની બની ને; જુઓ નાંબેલી હતી. થોડો વખત હું બેઠી તેટલાં આંદરજામાં મને બહાર દેખાયું કે એક શખસ નાક સુધી મોરી ટોપી ઉતારી મોડોની અંદર ભરાતો છુપાતો આયું પાછું દેખતો સાંભળથી આપણેથી થોડેક દુર આવેલું ચેરતરનું ને લાંબા વગત આયું બાલી મકાન પડી રહ્યું છે તે તરફ ગયો.

મે તે આધોને તરત એલખ્યો, તે આપણે પાદરી હાવડે હતો. ત્યારપછી તે આંસી ધરની બારી નજીકે બતીનું અજવાળું દેખાયું, અને જરા વારમાં કાંઈ બારી થોડા થયા. પછી બારીમાંથી ધુમસ જેવું ધુમાડાનું પડ દેખાયું."

એગેથા ઉપજી બેસતી તે વેળા તેવજની બેક સહીઓ ઝડપું વકારી સાંભળતી.

"મરેરે, એમ હોય કે ? આવો બસો, આવી ઉતમ સર્વોદ અને ઉપદેશ આપનારો પાદરી પોતેજ પાપનું કામ કરે ! મોર ને દમ લોકો ઉપર શીતકાર નાંખી બેધ દેનાર રાતની વેળાએ પોતેજ મોર ઇગતું કામ કરે !" એમ બોલી કેમીયાએ શકતું ટાકું છુલ્લું બન્યું.

"હવે બાપી શું રહ્યું છે, રાતના એક જણ ભરાતું સંતાવું નય, ખાસ નાકેરે ટોપી ઝોર્વે, કે એકાબીય નહીં. અંદર જવા પછી બતી થાય, પછી કાંઈ કરવા મુકો સલગાઓ હોય તેવો ધુમાડો થઈ રહે. પછી વળી સીકા

પાડવાના થોડા સંભળાય છે તેવા થોડાક સંભળાય, તો પછી માનવાને અંત્યકીય કેમ લાગે ? ” એગેથા ફરવથી બોલી. “અફસોસ, અફસોસ, આવો બલો પાદરી આનું કામ કરે ? ”

“આપણે પાદરીને લાંબવારે જઈએ છીએ સારે તેની પામકી હેનાનું સદાનું રડવું મોઢ અને આંખ રૂંદથી ડાહવાયતી જેવી નેહએ છે તેનું કારણ એવ હશે. સારે એ પાદરી તો કેટો અકરાંતો વેશમાં ફાહલું દેખું ? ” હવે કેમીલાએ તેંઈ બોલી.

“પણ તેનું કારણ હેના હશે આપણને કહે છે કે તેણીનું માથું દુખે છે, અને આંખ નળી છે.” બધાએ જણાવ્યું.

“તે તું નહીં સમજે, રાતે બીચારી ફરતી જતી હતી હજારો કરતી હશે તેથી માથું દુખે અને પોતાના બુડા વરની દગાઈ ઉપર રડતી હશે તેથી નજર નળી થઈ પડે, તેમાં શું નપાઈ ? ” એગેથાએ પોતાનાં ખાલી બેન-મંથી સમજ આપી “હા, હા, એમજ, તોઆહ ! સારે આ-જવેર આપણે એના ધર્મ ઉપર ઉતરાયાં. એ બહારથી તેનું તેનું બોલતો બરો, પણ અંદરથી તો આવો પાપી નીકળે. હવે એનું આપણે કેમ કરું ? ” કેમીલાની સોસ જેવી પુછવા પડી.

“આપણા બેનનાં કરતાં એગેથાએ ધણું વધુ કઠાયાં છે, તેથી એવણુ જે મુશવે તે કરવું.” બધો બજારો.

“નહીં, કાંઈ ધણું વધુ નહીં, જે તણુ, કે એક જે વધુ પ્રધારે હશે.”

એગેથા ડોસાં જેવણે સાદાક શીયાળા જેવસા, તોપણ પોતાને જવાન કહેવરાવવા તેવણે કાંસીને ખીમા અનાને કહયું :

“તમે જેવું તેમ થોડા દહાંસા આપણેથી બરાબને લે-છએ, તેટલાં એ પાત કાંઈને કહેતાં ના. પછીથી બીજાંએને જણવીશું” અને બીજાં વધુ માણસો લઈતેએને પકડાવવા ચેરનરનાં ખાસી મકાન ઉપર હસી કસીયું.”

આ વાતને બીજી બેક કનવારબોરીએએ બ્રટ ટેકા આપ્યો. જે તણુ રાત સુધી બરાબર રાત્રે સાડા આઠ વાગે તેએએ પાદરી હાવડને મોડા દગસાં, તથા ટોપી, પેહડી ઝાડો હેડેથી ચેરનરનાં મકાન તરફ ચાલી જતાં એગેથા. બરાબર બી નવ વાગેને બારી નજદીક જણાવી, પછીથી પેલા મન્યુત થોડા તે ડોસાંએ સાંભળતાં.

“બસ હવે પાદરીજી સાહેબ, હવે તમારી પાંજ આપેલી જણ્યો.” મીને દીવસે તેને જતો નેહ એગેથા બળડી. તે તણુજે જણ્યાં એગેથાના ઝોરડાની બારીમાંથી ચીમાઈને જોતાં હતાં. તે બી ક્રકટ તેણીનાંજ મકાનમાંથી જણાતી.

ચોથે દીવસે રાતના સાડા આઠ વાગે એગેથા, બધા, અને કેમીલાએ કેટલાક કહેવાતા બહાદુર લોકોને તે કમ સીકા પાસનારાએનું છુડું મકાન ક્યાં હતું અને તેઓનો વડો પાદરી હાવડ હતો તે બધું, અજાણતે મરી મસાલા

સહીત કહી, પોતે તેને જતાં જેથો હોતો તે સર્વ જણાવી, કેટલાકોને તેઓને એકદમ જઈ પકડવા મારે તોયાર કીધા.

વરસાદને ઠંડી તો કહે જે માર કામ; તેની કકડતીક-ડીથી એગેથાનાં મોઢમાં આપી રહેલા તણુ ઘંતો એકકેસે અઠડાઅઠડી કરતા; બધારે બીચારી કેમીલાનાં હાડકાં ફે-ડમાં ઠંડીથી કકડતાં, અને બધાંએ વરસાદની ઝરીથી બ-ગવા જે છવી ઓરી હતી, તેમાં એક જગર પાકાર હતું, જે વાટેથી વરસાદની ધીંગી ઝરી અવારનવાર તેણીનાં લાંબા નાક ઉપર પડી તેણીનું છુડું હાડ સાથ તણુ હુમવાનું. આ તણુ કાકટ મારીએએ પોતા સાથ તણુ મરદાને લીધા હતા, જેઓ હાંમતે મરદા હતા. તેઓમાંના એકે સાવચેતી ખાતર જે રાહકેસો પોતા સાથ રાખી હતી, પણ તે તેના બાપસાદાના વખતની ડાનકપીઝદના જેવી તેજ હાવાથી તે દર પથે ફીકર કરતો કે રથે તે ધોતાવથી રાહકેસો આછી વખતે કામ નહીં લાગે. બીજાએ એક મોટા ડંગોસો ધસે હતો, જે એટલો ભારી હતો કે તેને હર કદને જમીન પર યુકવા પછીજ તેનાથી દમ લેવાતો, બધારે ત્રીજાને હાથ કંઈ ન આન્યાથી તેના હલકા મીનજમાં આને નકી માયો જમાની બીધી તેના લાંબા પગનાં શુંલો એકદમ નળાં મારી જઈ એક બીજા સાથે યુગ અઠડાઈ મરતાં, બધારે જે બીચારા પોતાના હધ્યારજંધ થયલા પેલા હોસ્તોની વચે ચાલતો, અને આ રમખાન ઉચું કરનારી પેલી ડો-સીએને મનમાં હજારો હજાર કહવા દેતો કે “અરેરે, આ કમખખત ડોસીઓના કહેવા પર નાહકે માંથી જણસ, આજ આ પંથામાં આઓજ ન હતો તો બંધુ” યતે.” અને આ નાનું સરધસ આગળ વધ્યું.

થોડા વખતમાં ચેરનરનાં મકાનની પાછળ આગીને તેઓ છુપાયાં. તેઓએ પાદરી હાવડને ખેડેદેશત આસી જતો દોડો. તે અંદર ગયો. થોડા વખતમાં પાછળ આછુના ઝોરડામાં માલ ઉપર બારી આગળ તેઓએ બી નેહ. તેઓએ ઠોકા પરવાની રાહ નેહ, પણ આજે તે આનાજ નહી આન્યાથી થોડા વખતમાં તેઓ સંતાવાની જગાએથી બહાર પડી મકાનના દરવાજા આગળ આપ્યાં. અજાણતે લાંબી બી તો હતીજ નહીં, એટલે તે મકાન અંધાર નેહ પેહલાંજ બ-ધાંઓની છાતી ઉપર પથરોના ભાર પડ્યો હોય તેમ લાગ્યું. “તમે વડા માણસ આગળ ચાલો સાહેબ,” આ તણુ મ-રદોમાંના એકે બીજાને મોગલાઈ મતથી તાજમતવાજથી આગળ વધવાનું માન આપ્યું. “અરે નારે સાહેબ, તમેજ પેહલાં ચાલો.” અંધારાં મકાનમાં આગળ વધવાનું માન બીજાને ઝેર જેનું લાગવાથી તેણુ પેહલાને કહયું, જે વેળા થોડા ત્રીજા, બાપડાનાં શુંલેણુ ધણુંજ કકરતાં કે રથે તેના પેસતા તેને એ માન ખાહવાની અચર કરે.

“તમે મીં જુસ. તમેજ આગળ વધો સાહેબ, મારી આંખ ધણી નળી છે, તે વખતે અંધારામાં મને દેસો દેઈ આપદે આપણને ફસાવે તેવી મને ફીકર છે.”

“પણ-પણ તે સાહેબ મને તો એવાં એવાં મકાનોમાં કાંઈ દેખાય તો બેઠોજ થઈ જવાની ટેવ છે, તેમ બેઠોજ થઈ જઈ તો તમે—”

“આમે મારી પુકે આવો, તમે બધા બીજાએ એ હું સમજું છું.” હવે એવેથા જ્યેણે આ વરથોડો ઉભો કીધો હતો તેવજુજ દાંભત કરી બહાર પડ્યો. અંધારોમાં શ્રેણે દોસ્તો કાંઈથી ગડગડ કરી વિના તેઓની પુકે સપથાં માથ ઉપર ચોરને પકડવાં ચડ્યાં. એક સામા ચોરકાનો દરવાજો બધો હતો તે એકાએક ચોરને પકડવાની ગંઢેસદથી એજે-થાએ ધડાકે દબીને ખોલી નાખ્યો. અંદરથી તેમની નજરે પેઠેલીજ તકે શું દેખાવ પડ્યો?

એક નાની ચોરણ ઉપર એક ખોટો દમરો અને પાંદડુન ચુકેલાં હતાં, જે પાદરી હાવડનાં હોએ એમ તેઓએ પીછાન્યાં. ચોરકા ધુમાડથી માણસને શંભાવે તેવો થઈ રહ્યો હતો. એક ધડીએર ઉપર એક શપસ અગ્રેટાયો હતો. તેનાં આંગપર, ક્ષવાનેચનું અખીસ, અને સાલ પાટડુન સીવાય બીજું કાંઈ ન હતું, તેને પાદરી હાવડ દાખલ ચોડખ્યો. દરવાજા ખોલ્યા તેજ પથે તેણે એક ધજરાતનો પોઢાર કરી અંદર આવેલાંઓને જોયા લીતા એક બારી ઉપર ચઢી નીચે પડકાવી દઈ નાહરી જવાનો પીચાર કીધો. તેજ નખતે ચોરકામાં પાદરી સીવાય બીજાં કાંઈને ન જોઈ બહારથી બધાં અંદર દોડી આવ્યાં.

પેલી ત્રણે જાણીતી થપસી કોઠકે કોસી હુશ્યોને-ગમની કનવાર રાખનારી આ ડોરોએને જોઈ પાદરી હાવડને ધોરજ આપી. તે પોતાના દેશમાં ન હોવાથી ચરમાઈ ગયો, અને અપાટમાં દમરો લઈ આંગ ઉપર ચોળી, આ બધાં શું કારણ હશે તે જાણવા તૈયાર થઈ ઉભો.

“હવે તમારા ટોંગની દડ થઈ, કાંય પોલીસને દાખ તમને જનું પડશે!” એવેથા ડોળા કકડાવી શ્વસાથી બોલી.

“તે શું મારાં પાછ?” પાદરીએ પોતાની ઉપે પૂછ્યું. એવેથા કાંઈ બોલવા બધ તે આગમજ એક લીમતવાન તેઓં તરફથી બહાર પડ્યો અને જોયો:

“તુને સરમ નહોં આવી?” ખોટા સીકા પાડતાં પકડાઈ જવાનીતો નહોં, પણ ખોદાનોખી ડર નહોં કીધો?”

“આપણને તો આ કાંઈ સહગજ નહોં પડતી, બેસો બાઇઓ, બેસો બાઇઓ, અને આ વરસાદની કકડની સરદ હવા કુત્તી રાતે તમે મને અહીં શું સહમખવયા આવ્યાં છો તે ધીરથી સહમખવતો.” એમ બોલી પાદરી સાહેબ પાછા ધડીએર ઉપર ખાસી તરફ જોવાવા.

પેલી કુશાઈએએ બેસવા દબાડ્યું, પણ કાંઈ બેઠક મજે નહોં, એટલે ઉભાંજ રહ્યાં, અને ઉંધ આવવી હતી કે શું તે દર પથે બોલુ” ડાબું વકાસી અવાખી ખાસા લાખ્યાં, જેટલાં પાદરીને તેનો શુનાદ સહમખવતો એક જન ઉભો.

“આપણાં ગામમાં ખોટા સીકા પાડનાર આવીને બનાવા છે તે આપણાં ખરી પડેલી આમે હવે જોઈએ છે. તે

ચોરમાના તમે એક છો, પાદરી સાહેબ, તેની સામેલીમાં આ એકાંજ મકાનની અંધારી ચોરકીમાં બતી, ધુમાડો, અને વળી આ સુરો પણ સમજોશો. અમે જોઈએ છે. તમે દર રાતે અહીં આવો છો તે અમેએ જોઈું છે, બનાવ પડી કાંઈ કોઠકાકપ્તી અમને સંભળાઈ છે. તેમાં સાક્ષી આપનાર આપણાં ગામમાંનાં આ જાણીતાં. બાઇઓ અને મરદો છે.”

“હા, હા, હા, હા! બાઇઓ, તમારી ચોટી ખુબ છે. હું અહીં ખોટા સીકા પાડવા આવતા નથી. બસાં માણસોં ખોટા સીકા કાંઈ મારાથી એખજાથી થાય?” પાદરી હસીને બોલ્યો.

“તે મને તે હોય, તમને સામેત કરવું પડશે, ચોર અને હમ થયા હવે સરમ બરેલું જુદું બોલવાનીથી દાંભત કરાશે?” શુર ઉપર મટેલાંઓ બોલ્યાં.

“બાઇઓ, બાઇઓ, જરા ધીરાં પડો, તમે ચોરને પકડવાની કમેદમાં નીરાલ થયાં, તેથી હું દરખીર છું. હું અહીં સીકા પાડવા આવતા નથી.”

“સારે શું કરવા અહીં અંધારોમાં ખાસી કાંઈ મારવા આવો? કાંઈ કોઈ ઉપર દાખપેય તો નથી રમવા આવતા?” એક ડોસીએ પૂછ્યું.

“નહોં, તેમજી નથી.”

“સારે કાંય?”

“હું અત્રે દરરોજ બીડી પીવા આવું છું.” પાદરી બોલ્યો. “બીડી!” સમજાંઓએ નહોં માનતાં હોય, તેમ જુઝ-કારથી આ શબ્દ હસી કાઢ્યો.

“હા, હું બીડી પીવા આવું છું. જેમ દરેક માણસને કાંઈ કાંઈ નખખાઈ હોય છે, તેમજ મારી આ એક નખખાઈ છે કે રાતે પુરતા જવામાં બીડી પીધા લીતા મને ઉંધ આવતી નથી. મારાં ધરમાં બીડી પીવાને એક ખાસ ચોરકો જુદો નથી. મારાં મકાનમાં બીડી પીવું તો તે મારી પાવડી ખખે શકતી નથી. મારી હેતાની તખીયત નાજુક હોવાથી બીડીના ધુમાડથી તેણી તુરત કંટાળે છે. વળી એ ધુમાડથી તેણી ફરવાદ કરે છે કે, અધી કુરતનીઓ કાળી થઈ જાય છે, અને ચેરમાંથી વાસ જતો નથી. જેથી હું દરરોજ અહીં આવી એક દબો બીડી પીને ખાસી કરું છું.” પાદરીએ મીરેથી ખુલાસો કીધો.

“પણ સારે કોઠકા શાના સંભળાય છે? વળી આ સુરો શાનો?” બેઠેલી થપસી એવેથા હજીની ફરેત નહોં પડતાં કારણે પૂછવા લાગી.

“કોઠકાનું કારણ તો ખાઈ, અત્રે ઠંડી થણી હોવાથી” હું આ નાના છરાએ લાકડાં ખાંચ આવતાં સમજાવું છું, જેથી ચોરકામાં ગરમી રહે. ફેટલીક વેળા ઘેરથી મોટા કોમસા લાવી મુકું છું, તે પણ ખાંચ સુરો સમજાવી ચોરકા ગરમ કરી જતી સમજાવી બીડી પીવા બેસું છું. એક કલાક પછી એક દબો ખાસી કરી ધર જનું છું. મારી હેનાએ મને આ મકાનમાં. બીડી પીવાનું સચખ્યું. હવે આ-

ધડો, તમે ધર નહ, તે પાક પેદાના કરનારને યાદ કરી બીજાંજી નયો તો હું મારો દ્રેસ કરી મારે ધર. જાતું. આ ને પીધેથી બીડીનો ટગલો જુવો."

જ્યાં ફળેત થયાં. ઉતરેલે ચેહરે મોટી બીલાડીઓ માનક સપળાં પાછાં ફર્યાં. દાદર ઉપર દરોરો, પછી દરવા નમતી બહાર પડ્યાં તેજ વખતે કેટલાક છોકરાઓનાં મોઢાં સરખસે તેઓને દુરેનો દુરેનો પોઝાથી વધારી લીધાં, જેઓ લાં છુપાઇ રહયા હતા. જેમ સુખધમાં કેટલાક પરવરતાં ડોસાંઓએ નવાં સુવાવડખાનામાં જુતના ચરનોત ખાલી પોઝાર આસપાસ ફેલાઓ હતા તેમજ એકને કાનથી બીનને કાને વાત થતાં, તે ગાગડાંના પાદરી જોડા સીસા પાડે છે એ વાત તે દહાડે આખાં ગામે જાણેલી હોવાથી નગી આજે પાદરીને તે મકાનમાં પકડવામાં આવનાર છે તેથી નજીનાં હોવાથી, મસ્તીખોર પેરમાઓનું એક મોડું ટાંચું તેઓની નજી લીના છુપી રીતે લાં આપ્યું હતું. તેઓએ ખધો ખુત્રાસો સાંખજેલો હોવાથી ચોર પકડવા મથ્યાંઓનો દુરેયો કીધો. દુરે! દુરે! દુરે! જોડા સીસા પાડનારાઓને હાંમતથી પકડનારાં બહાદુર ઘેરાં માતીયાઓની હીમત ઉપર આફરીનાં દુરે! દુરે! દુરે! બેલો! આ ફેસ્તો ન ખમાવાથી, રાતોરાત આ વાતનું સુખ કદાચ તે નીંદાખોર એજેલા પોતાનાં કોઈ સુનેકાં મારી છળવાં થયાં કે મું તે તેમની ખખર મલકે શેહેર છોડી સે માધમ દુર નહ વચ્ચાં.

પાછાં ફરવાની તેવણે બીમકુલ ઉતાવળ કીધી નહીં. તેણીની કીધેથી કેકડી અને ગરકેરી સાંખી જવાનું હવે પુઠાપામાં તેણીમાં જોર નહીં નહીં.

બીચારા જુસે પોતાની વાડીમાં થતા મોઢા પટેડાનો એક મોઢો જયેા પાદરી સાદાંજ ઉપર મોકલાવી તેવણ સાથ પાછો દોડતી કરી નાંખવાની પેરની કીધી, અને કેમીયાને જાંનાં એક મોઢાં સરસ બનાવટનાં પનીરની ચકીએ પોતેરતી રોહણીનો પસ્તાવો સહેર કરવા પાદરીનાં પીજરાં આ પાં જગ્યા લીધી.

આપણે બે પક ઉપર તે દહાડે વરસાદજીએ છતી મારતેઓએ પાદરી જાણ્યો હતા તેની રહે તેવણને જખરી ટાડ હેડેથી ચેસ્તરનાં મકેથી પંદર દહાડા બીજાંજામાં પડી રળતી નવ વાગને બારી તે ખાલી મકાનમાં બીડી ખીંચે છે; મજાનુત થોડા ને ડોસાંજી નથી.

"બસ હવે પાદરીજી સાહ ચેહેરખાનું કાવસજી કાવર. નજીજી." તીજે દીવસે તેને જાણ્યું.

ત્રણેડે જણાં એજેયાના ઝોરડાની રણીના બહાવા સાથે જોતાં હતાં. તે જતી ફેકડ તેણીનાંજ મકે મજાની બાજીજી ચોયે દીવસે રાતના સાડા આઠ વાગે જોખં સીસાપર કેમીયાએ કેટલાક કહેવાતા બહાદુર ટોકોનાં ચેરનાં પાડનારાઓનું છુપું મકાન ક્યાં હતું અને તે રણ દાવડું હતો તે બંધ, અજાણતે મરી મસાલ.

લગનાં સુખમાં નીરાશ થયલાંઓને બે બોલ.

"જેઓમાં સજીવી નથી, તેઓ કેવાં ગંભીર છે? કયાં જમન થાય હોર રમ આવતો નથી?"—Shakespeare.
 "હમણું મેં બાળખાં કરતાં નાશ પામેલા ખાગાને પતે મલેલા દોઢાં, અને જુઓ પેલાં સંતોષી પદોમાં પચર ફરવા દરેક ફરીથી નડે રહેલોજી બનાવવામાં રોહવામાં છે."—Longfellow.

જીરાના સોથી સરસ મનસુખાઓ કશુંખી પરીણામ આવ્યા લીના હવામાં ઉડી બપ છે. આપણાંમાંનાં કોઈથી વગર મુકનાં હેમશું નહીં. જીંજીનાં સાંધીની પસંદગી કરવામાં ઘણી સંખાજ લેવા છતાંખી વારંવાર લગનાં સાડાં નીવડળ નીવડે છે. હમરે એક માણસ ઘોડાની પરીક્ષા કરવાને શકતીવાન હોય છે, પણ માણસમાં ખવાસની પરીક્ષા

આજે દસ હમરે એક માણસ કરી શકે છે. અને કદાચ એ તેઓ સહમજખી ચકતાં હોય, તોખી ખરા સખાબ અને સુજોથી લગન આજે પુરતાં વોકે થવાની થોડીજ તક મહે છે. અસલની તવારીખની એક કંતકલા ઉપરથી આપણને માહમગ પડે છે કે, રહેદાય નામે એક મુધેરેલી મંડળાની ધૂંજીપશીવન ખુખસુરતી એક વેળા નાહવા ભેટી હતી, ભારે એક ગરક પશીએ તેણીનું એક જુદ જીંજી લઇને રોમેરીકસ નામે રાજ આગળ લાવી મેજી. તે સુદર જુડને ભેંપ તેણીના પગ જીપર મોડી પડયા અને છેલે એ જાનેની ખાચેક સાથ પરજેા. આપણાં નીંદોપ જોડાંઓનો મોઢો બાગ જેઓ લગનાં નહીં જણાયલાં મુલકમાં પોતાનું નસીય રોધવા બપ છે, તેઓમાંનો મોઢો બાગ એક બીજાની ખુખી આગીઓથી ઉપકા રાજ રાણીના જેટલાંજ બીનવાકેફ હોય છે. અને વળી અદરયા પછીની ચાલચલણ લગન પછીની ચાલચલણ કરતાં એટલી તો જુદી રાખવામાં આવે છે કે પાછળથી મરીખ બીચાર નસીય બદનામ થાય છે. એનો કહી ગયો છે કે, લગનાં એક સ્ત્રીએ પુરુષને અર્ધ જોળો કહેવામ. નીપજળ નીવડેલાં લગો, તે જોડા અર્ધ જોળાનો નમાવ છે. કે જે ખરા સાથીઓ મહે તો જાણકોની વાતમાં આવે છે તેમ, છેલે સધળાં સુખી થાય. આ વાતમાં ઘણી સમજાઈ છે કે, માણસ દુનિયામાં દરેક માણસ મારે એક સુરી બનાવી છે. પણ તેઓ વખતસર જોળા મહે છે. જે તેમ ન બને તો આપણી વાતનાં લખનારાંએક થાય પાપ પછી સુખી લગો નીવડવા મારે જોડી અડચણો નથી ઉભી થતી? અપે વતી? સું કરવા વખતસર મહતાં નથી? કારણકે વેસા, સોખ, અદેખાઈ, ધીકાર ધીસાદી ધુરી લાગણીઓ વચ્ચે નહી તેમને એક બીજાથી દુર કરે છે.

આ નિર્જીવ છે કે તુરતનાં પરજીવોં જોડાંચી નિરાશકળી તોફાનની અંધાર દેખાતાં ચીંતા અને જનનજનમાં પડે છે. આપણે જીવંતમાં અંધાર કરી લગ્ન પછી ઘણાં સુખની આસા રાખ્યે છીયે. બ્યારે તે વખતની આગમન આપણે હવામાં ફાટલા બાંધ્યે છીયે, સારે ધાયે છીયે કે સ્વર્ગની આ બાળુએ એવી સરસ સ્ત્રીતી બીજી કોઈ ન હશે; અને બ્યારે ખરી જીવંતી ચીંતા અને જનનજ સાથે અધી પડે છે, સારે તે હવાઈ ફીટલા ઘણાં જોશ સાથે તુડી પડે છે. દુનિયામાં ભોગવવી પડતી અગમજોખાંથી આપણે જોડાંમાં રહી ચકનારજ નથી એવાં વિચાર સાથે પરજીવી જીવંતી ચર કરવી વધુ સારી છે.

છોકરીઓ, હવે જે લોકો માથે હોરી લીધેલી ચીંતામાં આવી પડ્યાં હોય તેમને જે બોલ : કહેવા દેવો. જે લોકો ધારણ કરેલી નહીં પણ ખરેખરી પીડામાં આવી પડ્યાં હોય, તેઓએ જે જન્યુ ને ને જનવાનું થનાર નથી એમ મનજીત મનમાં કસાવી, પીઠજીરે પોતાની ધન કરવું જોઈયે. તેમની કંગાળત્વ છુપાવવાથી તેઓ વધારે સમજતાથી પોતાના હાલમાં કહાડી શકશે. ગમે તે થાય, પણ કદીથી આપણને કુઝી કરનારના મીત્રો અને સગાં વહાણાં આગળ દીસાસા પાટા જરૂં નહીં. તેઓ તેની તરફથી તરેહવાર બહાણું કહાડશે, અને તમારી હસી કરશે. તમે કદી એક જુવાન ઘમસનો ઢાખસો સાંભળ્યો છે ? તે બ્યારેની પોતાની જેવીના બાપને મક્કો : સારે તેની દીકરીના ખરાબ સ્વભાવ માટે કર્યાદ કરતો હતો. અતે તે બુલેગેં ગ્રહરમે પોતાના જમાઈની ફરીયાદથી કંટાળીને કહ્યું : “તમે તદન ખરા છો, તેણીના જેવી નહર નારી મેં કોઈ જોઈ નથી, અને જે હું તેણીની વધુ ફરીયાદ સાંભળીશ તો હું મારા વારસામાંથી તેણીને બાતલ કરીશ.” કોઈની રીતે એવી ફરીયાદ કરવાનું હીયકારાપણું બતાવવા કરતાં ઘરની મગરનીને આપણી મદદે ભોતાવવી વધુ સારી છે. “આપણે માણસ ભત,” જયોજ એવીયત કહે છે, “પુરો અને સ્ત્રીઓ, આપણા નાસ્તા અને ખાણાંના વખતની વચ્ચે ઘણી નીરાશી ખમવી પડે છે, આપણાં આંસુઓને પછાત રાખ્યાં છે, આપણું મોંદ શીડું દેખાય છે, અને સવારોના નવાખમાં કદીયજી છે.” કોઈ નથી.” મગરની આપણને મદદ કરે છે, અને બ્યારે તે આપણને યજોલી ઈજ છુપાવવામાં સહાય થાય છે, સારે તેમાં કશું બાકું નથી. આપણે બેડીમાં સપડાએલાં હોઈયે, પણ ને સોંકજોના અવાજ બાહરનાં લોકોએ સાંભળવા ન જોઈયે. આ હાલપણ સુખને માટે પસાર થાય છે.

“બીડી,” હીન સ્ત્રીકૃતે એક હાલો પોતાની ચંધનારીને કહ્યું : “તે આ મટનનાં કડકો બગાડી નાખ્યો છે, એ લે અને સુધારી લાવ.”

“મહરબાન સાહેબ” તેણીએ જવાબ દીધો, “એ નહી બની શકે તેમ છે.”

“ઠીક, સારે આ ઉપરથી ધડો લેજે, અને એવી સુકો ના કરતી કે જે સુધારી શકાય નહીં.”

ખરેખર, મોઢો જે અગમલી બાળદોમાંથી સુધરી ન શકે એવી જુલો ન કરે તો તેમના હકમાં કેટલો ફા-

વેદો થાય ? દલગીરીનું જારી રહેવું અને દુઃખની વખતી એછી અસર આપણું પોતા ઉપર આધાર રાખે છે. “જે તારી પાસે કાંટાઓનું જાંડ હોય, તો તેથી કાંઠા તે તેની ઉપર બેસવું જરૂરનું નથી.” અરે વળી આપણે જુલો નહીં જરૂં જોઈયે કે, મોહાની શક્તીમાં અને વખતમાં એવી અગમજોજ જેવી શક્તી છે કે જેથી જેમ આપણી દલગીરીનું રૂપ બદલાય છે, તેમજ આપણી ખામીઓ અને જુલોને તે સુનેરી આશીરવાદમાં ફેરવી નાખે છે. આ તો અસલની કહેવત છે કે, જે હાથ વગર તારી પડતી નથી. તેમજ જે જણાં વગર કન્યા કંઠાં થતો નથી. જે ધરધણીના સ્વભાવ ખરાબ હોય તો ધરની સુલેહ જાલવવા માટે ધરધણીવાળીમાં ઘણા કંઠા સ્વભાવની જરૂરીયાત છે. સેગ કટીસગો વિચાર કરો, કે જેની જેરી એનથીપ ગુસ્સાનું વાલણ ફેલાવવા પછી તામડી ભરીને પાણી તેની ઉપર નાખતી, સારે તે ઝડપથી બોલી ઉઠતો “ગંગાઠની પછી વરસાદ વરસે છે.” એક વજર બ્યારે કેટલાક મીત્રોની જગર આગળ તેણીએ તેને માંધા હતો, સારે તેઓએ તેણીને પાછી મારવાની સોંકીતસને ભાગમથુ કરી. તેણે જવાબ દીધો કે એમ કરી “વાહ ! સોંકીતસ, વાહ ! એનથીપ” બોલવાનું તેમને ને કારણ આપસ નહીં.

“માણસોને,” સેનકો કહે છે, “પોતાની એમે. અને ખામીઓ ઉપર નજર કરવા દો, અને તેઓ જોશે કે બીનનાં કરતાં તેની પોતા સાથે ગુસ્સે થવાનું વધુ કારણ છે.” ઘણી ધણીવાળીને જો સોયી સરસ સસાદ એવો તો શેક્સપીયરનાં સમુતોમાં રહેવું જોઈયે, “હું દુનિયામાં વસ્તા કોઈની સખતને કપકો આપીશ નહીં, પણ મારી પોતાની ખામીઓ એકલીયથી છે કે મારે અને પોતાને કપકો આપવા જોઈયે.”

બ્યારે તમે તમારાં નીપજી નીવરેલાં લગ્ન માટે ફરયાદ કરો, સારે કોઈ કોઈ વખતે વીચારજે કે શું તમે વધુ સારું જોખવાને લાયક કરતાં ? તમારા લોભી આત્માને વધુ ધરસંસારી સુખ ભોગવવાનો શું હક છે ? “તમે એવું ધારો,” કારસાચ કહે છે, “કે તમે કાંસી જવાને લાયક છો, અને ગોળી લાગવાથી મરણ પામ્યાંથી લાયક સુખી થશો.” રેકે ચીજનાં આપણે વીચાર કરતે જોઈયે કે હમણાં કરતાં વધુ કંગાળત્વ અને શરમભરી સ્ત્રીતીમાં આપણે આત્મી નથી. એક માણસ જે પોતાના કાંટાસા જોડા માટે જમણા કરતો હતો, તેને વગર પગનાં માનનીને જોઈ ઘણું શરમાવું પડ્યું હતું.” સસને સારે જીવ મોહનારાઓનાં દુઃખનો વિચાર કરો અને તમારા કરતાં કેટલી બધી વધુ હલ સુધીનાં દુઃખો બીજાઓ ખમતાં આત્મી છે, તે માદ કરો અને કહો કે ખરું કહું તો બીજાઓ જેમની જીવંતીમાં હીમત, મદદ અને દીસાસો દેનાર કોઈ નથી.” તેમની સાથે સરખાવતાં મારી જનજો સુસાખનાં કુલની મીસાલ કાંઠા સાથે સુખી થવાની છે. જ્યાં સુધી આપણે આપણાં દુઃખો ખમવાની કોશીસ કર્યે નહીં, જ્યાં સુધી આપણે કેટલું ખમવાને શક્તીવાન છીયે તેથી અગાન રહીયે છીયે. આટલે જેઓ લગ્નની જીવંતીમાં જોઈયે તે કરતાં વધુ સુખની આસા રાખ્યા પછી નિષ્કલ નીવડ્યાં હોય તેઓની પોતાથી બનવું સમજી કરવાથી ધીમે ધીમે સુખી થશે.

લાલ અને સફેદ ગોલાખ.

ગણા જમાનામાં જ્યારે રેલવેની સડકો અને વીજળીની રેલનીના લોકોને ખ્યાલ પણ ન હતો, ત્યારે તોરખનડીના જુના કીશ્વામાં બે બાઈએ સીમેસમીઅન અને એડ્રીઅન રહેતા હતા. તેઓનો ઉમરાવ આપ મોટી પુછ ધરાવતો ન હતો, અને તેઓની પોતાની ઉમ્મર અને દરજ્જાના તેઓના હોસ્તા અને સાથીઓ ઘણા યોગ્ય હતા.

તેઓની રમત ગમતની મુખ્ય સોજતણુ નારી 'મારી' હતી, જેણી તેઓની એક સમી હતી, અને તેઓના આશરણ હેઠળ રહેતી હતી.

મુકો આમેસેસવા જે કીશ્વામાં ઘણાજ એકંતાવસમાં રહેતો હતો, તે તેઓની શીક્ષક અને દરેક બાલકમાં રસ્તો બતાવનાર હતો. તેની કેળવણીથી એડ્રીઅને યોડોજ કાપદો મેલવ્યો હતો. શીખવા માટે તેવું બેચુ ન હતું એવું કંઈ હતું નહીં — કારણ તે ઘણો ચંચળ અને ટુશીઆર છેડેડો હતો — પણ પૈસા અને સત્તા મેળવવા માટે તેને જે કંઈ મદદ કરી શકે, તે સીવાય બીજું શીખવાની તે ઘણીજ યોડી દરકાર કરતો હતો.

બંને છેકરાઓ જેમ જેમ મોટા થતા ગયા તેમ તેમ એક બીજાથી જુદા બનતા ગયા. સીમેસમીઅન એડ્રીઅનના જેટલેજ આંગે તનદેરાંત અને રમતગમત તેમજ કસરતમાં તેના જેટલેજ ચાલાક હતો, પણ તેનાં કદાવર આંગ સાથે તેનામાં કંઈ જોર તરેહની નરમાશ જોવામાં આવતી હતી, કે જે તેના બહાદુર અને સમી દીક્ષના પણ ઉતાવળા ખવાસના બાઈમાં હતું નહીં.

ફક્ત એકજ ચીજમાં તેઓ એક બીજાને તદ્દન મલતા હતા — એકને તે મધુર 'મારી' માટેના તેઓના પ્યાર હતો. તેઓ 'જી'યા કદાવર દેખાવના જવાબ્યા થયા હતા અને હવે કાલો છોડી જઈ તેઓનાં ખાનદાનની પડી બામેલી દોહત પાછી સજીવન કરવા માટે પેરીસની મુસાફરીએ જવાનો વખત થયો હતો.

તેઓની કીશ્વામાં જીંદગીની આ છેકી સાંજ હતી. આવતી કાલથી તેઓ નવી, આગળ કદી અજબાવેલી નહીં તેવી જીંદગી શરૂ કરનાર હતા. એડ્રીઅન, સીમેસમીઅન અને 'મારી' ઉનાળાનાં નરમ અઝકળામાં ફરતાં હતાં. આ

તેઓનો છેડેડો દીવસ હતો. વરસો મુધી તેઓને પાછી આવી તક મલશે નહીં, કદાચ કદી પણ મળે નહીં.

એડ્રીઅને તેઓની મુપખીદી તોડી:

'મારી' કે જે આમને કાંઈ ધ્યાણી આપવી નેહમ્મે! એવી ધ્યાણી કે જે આનો અમારી સાથે લઈ જઈ શકે; તારી અને આપણું જીવું ધર જે અસવના જેવું બહાજવાદી બંધુ કરવાને આમે જઈએ છીએ, તેની યાદ રહે તેવું કંઈ આપ.'

"હું તમને શું આપું?" 'મારી'એ પુછ્યું.

"તારા આવનારો ગોલાખ" એડ્રીઅને જરાક ચોબીને કસરતથી મધેડો સોનામાં જડેડો એક ગોલાખ જે તેણીએ પેહેરેડો હતો તે બતાવીને કહ્યું, અને જે આ એક વેળાના તાલેવંત અને ઉમરાવી ખાનદાનની પણ હાલમાં ગરીબ થઈ ગયેલી દીકરીના હાથમાં રહેલા યોગ્ય ટાગીનાઓમાંનો એક હતો.

"લેવો એડ્રીઅન," જરાક લાલ થઈ આવીને પણ આની માયાબરી નવરથી તેની તરફ તે પકડીને તેણીએ જવા દીધો. "એ તમારે માટે સારી પુછ અને મુખ અને તમારું દીસ જે કંઈ ધમ્મે તે લાવે એવું હું ઇચ્છું છું." ત્યારપછી સીમેસમીઅન તરફ ફરીને નરમ અવાજે કહ્યું: "સીમેસમીઅન, તારે વાસ્તે તો મારી પાસે કંઈ નથી."

પણ તેણે જવાબ દીધો, "તારાં મામાં પર જે ખીજો સફેદ ગોલાખ છે તે મને આપ."

અને 'મારી'એ પોતાનો હાથ લંબાવી તે સફેદ કળી તોડીને તેને આપી અને બોલી, "બોહા તારી સંબાળ લે, સીમેસમીઅન."

તેઓ દસમીર મેદરે કીશ્વામાં પાછાં ફર્યાં.

એડ્રીઅનનો મેદરો જરા વારમાં પાછો જુલાલ થયો અને તે પોતાના પીતા તથા શીક્ષક સાથે ખુશીથી વાતો કરવા અને 'મારી' સાથે કંઈ દમ વિનાની મુસમુસ કરવા લાગ્યો; કારણ તેવું દીસ આશા અને લોભથી હજીવું હતું, પણ જુદાં પડવાના વિચારથી સીમેસમીઅનનું દીસ બારી હતું.

અતે જુની જીંદગીનો છેડેડો દહાડો ઉગ્યો; તેઓના પડી બામેડા વખતમાં બની શકે તેટલા હથીઆરખ થઈ અને માણસો લઈ તેઓ પોતાની જોખમબરી જીંદગીએ જવાને નીકળ્યા, અને 'મારી' એક કે જેને તેણી ચાહતી હતી, તેને છેડેડો મુધી જોવા ગઈ. હવે એડ્રીઅને પોતાપર કેટલી મેહેરખાની હતી તે, દેખાડવા ખાતર પોતાનો ગોલાખ તોપીમાં ખોસ્વો હતો, પણ સીમેસમીઅનનો તો હમેશ મુધી તેનાં હોંડાંની નબીક પડ્યો હતો.

* * * * *
પેરીસ તે વેળાએ પણ મોટું અને મોન મનદમાં ચકચુર બનેલું શહેર હતું. લાંની દરખાર મોન મનદમાં જુલાલી અને રમત ગમતમાં ચકચુર બનેલી, પણ અંદર

ખાતેથી સડો લાગેલી હતી. આવી હાલતમાં બને ભાઈ-એને લાં દાખર કરવામાં આવ્યા. એટલેબન બધી સીએ-માં ફાવતો હતો. ખુબસુરત, યુવાલ અને દીક્ષતવાન તે દરબારની દરેક મેળ મળદમાં ભાગ લેતો હતો, તોપણ પોતે આગળ વધવાની સાવચેતી રાખતો હતો. તેના ખુ-શાલ ચહેરા અને મજાકેરી છબ્બી અણુદદ મેહેરબાનીઓ મેલવતો હતો, અને તેથી ઘેર લખતો હતો કે તેનાં ખાન-દાનની દોલત પાછી મેળવવાની તે આશા રાખતો હતો.

તે હજુ સુધી પેઢો ઝવેરાતનો ગોલાખ પોતાની તોપી પર પેઢરતો હતો, અને ખાનતો હતો કે “મારી” તરફ તે હજુ વફાદાર હતો; પણ તેની વફાદારી તો જેટલી સેહ-લાઈથી તે તોપી કઢાડતો હતો તેટલી સેહલાઈથી કઢાડી નાખી હતી, અને દીવસમાં દનન વખત તેના ખારની સાથે વિચારથી, બેલથી, અને કામથી પાપ કરતો હતો. તોપીને તે પોતાને સાચ્ચ દીક્ષનો આશય સહમત્યો હતો. સીએસવીઅનનો ગોલાખ હમેશાં તેનાં હેડાંની નજદીકજ હતો અને એક વેળાને તેનો નાજુક પમરાટ તેનાં દીક્ષની આસપાસ નીટળાઈ જઈ, તેની આસપાસની છાંટીનાં પાપ અને યુધ્ધી તથા ક્ષાદીજી ઝામેથી નેને દુર રાખતો હોય તેમ લાગતુ હતું.

તેનાં શોભણાં આંગ અને ખુબસુરત ચહેરાથી કદાચ તેના ભાઈ કરતાં પણ વધુ મેહેરબાની તેણે મેલવી હતો; ખરખર, દરબારમાંની મોટી મોટી ખુબસુરત બાલુઓ તેની પર દેવાની બની જતી હતી, પણ તેઓનાં ખુશામતભર્યા બેલવાની તે દરકાર કરતો ન હતો, તેનાં મગજપર તેની કશી અસર થતી ન હતી, અને તેનાં નરમાશભર્યાં ઘંઘા-પણુને લીધે તેઓએ જલદીથી મજાકેરીમાં તેનું નામ “ફર-સ્તો” પાડ્યું.

તોપણ જેઓ દુઃખ યા આપદામાં આવી પડ્યાં હોય તેઓને તે એક ભાઈ તરીકે મદદ કરતો હતો, અને તેની પુકર, મીડી હાજરી પાપ અને સુરખાઈનાં વેરાનમાં એક રૂઢિપુ જગા મીસાલ લાગતી હતી, કે જ્યાં ઘણાંક કંટા-બેલાં દીશે ફરવાને ખુશી થતાં હતાં. ખીજી બાળદમાં તે એટલીઅનના જેટલા ફાંચો ન હતો, તોપણ પોતાનાં સાથ મગજ, પોતાના શીક્ષકની કાળજીથી મેદનતથી મેળવેલાં ગાનનાં ભડેળ, સારી રીતભાત અને સહુકાઈથી દુનિયામાં ચાલુકે આગળ વધવાને તેણે પણ પ્રતી મેહેરબાની મે-ળવી હતી.

પાંચ છ વરસ વહી ગયાં અને બને ભાઈઓ પાછા પોતાને ઘરે ફરયા. તેઓ વચ્ચે કાગળ પત્રનો વેલવાર ઘણો થોડો હતો, કારણ પેરીસ અને તેઓના કોલ્લા વચ્ચેનો રસ્તો લાંબો અને પાકતી બંધો હતો, તેથી કાગળ પત્ર સમાપત લાઇ જવાનું મોણું અને યુશકેળ કામ હતું; પણ હવે તો તેઓ પોતેજ એક ટુક સુલાકાત માટે પાછા ફરયા હતા.

તેઓએ “મારી”ને એક પતળી અને વાટપટખ વિનાની છોકરીમાંથી એક સુંદર અને ખુબસુરત પેરીમાં ફરવાઈ

મળવી એઈ. સીએસવીઅન તેણીની હાજરીમાં ધુળવા લા-ગ્યો, કારણકે તેણીને બેવાથી તે મોટો અને નાજુક ખાર જે તેઓ છુટાં પડ્યા પછી તેણે પોતાની છાતીમાં છુપાવી રાખ્યો હતો તે અંદર અને અંદર હબાવા કરતો હતો, તેથી તે લગભગ યુગો બની ગયો. તેણી તરફ તેનાં જોડા ખાર અને ખાનથી તે બીઠકણ બની ગયો હતો, અને કોઈ કોઈ વેળા તો ઘણે કંઠેજો દેખાવ કરતો હતો, જેથી “મારી” અસ્થેસ કરતી હતી કે તે તેણીને વધુ વાર બેઠેન તરીકે ચાહતો ન હતો.

પણ એટલીઅન તો તેણીપર ખાર કરતો હતો.

એક સીપાઈનાં ઝનુન અને જુરસાથી અને એક દરબારીની હુમ્માઈથી તે તેણીનાં દીક્ષ પર રાજ ઘેરા નાંખતો હતો.

“એ, તે” આપેલો લાલ ગોલાખ મેં” હજી સુધી રાખી મુક્યો છે,” એક વેળા ફરીથી ઉનાળાનાં ઝકકળોમાં ફરતાં ફરતાં તે નરમ અવાજે બોલ્યો, “આએજ જગાપર હું ગમે એવો નાનાયક હોવા છતાં તે” તે મને આપ્યો હતો.”

આએ સાંભળતાં “મારી”નાં મોહડાં પર રતાશ ચઢ્યો. તેણીને સ્વપ્ને પણ ન હતું કે યુગ સીએસવીઅનનાં દીક્ષમાં તેણી માટે વધારે જોડો, વધારે નીરમળ ખાર હતો, જેવો એટલીઅન કદી પણ ધરાવી ન શકે.

યોગ વખતમાં એટલીઅનના ખારના જુરસાથી “મારી”નું દીક્ષ તેની તરફ બોલવાઈ ગયું અને તેણી તેને ખરા ખારથી ચાલવા લાગી, જોકે અંદરખાનેતો તેણીનો છવ તો સીએસવીઅન તરફ ફરેલો હતો; પણ તે વીશની તે બાપડાને ખમર ન હતી, તે તો જોતો હતો કે જેમ સુરજપુખીનું કુલ સુરજ તરફ ફરે છે તેમ તેણી તેના ભાઈ તરફ ફરતી હતી.

આવી રીતે “મારી” એટલીઅન સાથે અદરાઈ, અને સી-એસવીઅને તેનાં દીક્ષમાંનું કડનું દુઃખ અને ઇચ્છા દાખવી દીધી, અને અદરાવાને દીવસે જગા ફરીથી “મારી”ના કાળા બાલમાં તે લાલ ગોલાખ તેણે જોયો લાંબે મનમાં. પીયારવા લાગ્યો કે “ખરખર દુનિયાના ખારનો લાલ ગોલાખ ખાર માટે નથી.”

તોપણ તેનાં દીક્ષમાંનાં દુઃખથી બીજાઓનાં દુઃખ માટે તે વધારે સંભાળ અને માયા દેખાવા લાગ્યો, અને જેને સુંદર મેહેરો વધારે સુંદર અને સાંત થયો.

બને ભાઈઓ તે મોટાં, સુંદર, પાંપી પેરીસમાં પાછા ફરયા અને એટલીઅન વધારે અને વધારે વખતો ગયો.

“મારી” એક મોટી બાલુ ચઈ અને તેણીની તેમજ એ-ટલીઅનની આપાદી વધતી ગઈ. કોઈ કોઈ વેળાએ જો કે દીક્ષનું હળું કે તેણી માટેનો તેનો ખાર પણ તેની છાંટી પર થોડીજ અસર કરતો હતો, તોપણ બીજા વરો સાથે સરખામણી કરતાં તે ઘણો અલો હતો અને સીએસવીઅનની મજબુત સત્તાથી તેનો ઝનુની બેસેલ અવકાશો હતો.

સીમેસચીઅન કોષ કોષ વેળાએ દરબારની છંદગી-
માં બેલાતો જણાતો હતો. ફરેનબલ દુનિયાની મીત્રા-
ચારી તે જેમ શોધતો નહી તેમ દુર પણ કરતો ન હતો,
અને લોકો તેને યજ્ઞો, જુસ્સા પીનાનાં દીલવાંચો કહેતાં
હતાં, પણ જ્યાંથી દુષ્ઠ અને દલગીરી-અને વળી પાપ
પણ (પુણ્યમય), ફરેનબલ, પાપ નહી) હોય ત્યાં તેનો
ચેહરા એક 'ફરેસ્તાના ચેહરા જેવો' યજ્ઞ પડતો હતો, અને
નાશીપાસીનાં અધારમાં આશા અને સુખનું અજવાળું
પાડતો હતો.

* * * * *
વરસ પડી ગયાં, અને વીશ વરસમાં તો એટીઅન એક
મેટો અને વગવાળો ઉભરાય થયો. એક વારનું તેનું પડી
ભાગેલું પર તેણે પાણું ઉછું કીધું; અને 'મારી' પોતાની
આસપાસ છોકરાંઓથી વીટળાયેલી એક સુંદર શોભાપમાન
ખાનું યજ્ઞ હતી, અને દુનિયાની ફેડી જુજળ તેઓ સુખી હતાં.
“લાલ મોલાળ સાર” નસીળ લાગ્યો હતો, એટીઅન
વારંવાર નાજુક બહારીથી કહેતો હતો; જ્યારે આ લાલ
મોલાળની વાતો દરબારમાં એક કાઠાણી મીસાલ યજ્ઞ પડી,
અને સીમેસચીઅનને તેનાં ગાન અને તેના બાઈના વચથી
ધમધમરની જગા મળી.

હવે એટીઅન અને 'મારી' તેઓના જુના કીલામાં એ-
કવાર ફરીથી ગયાં; તેઓ મેટા મોલામાં રહેતાં હતાં. સી-
મેસચીઅન એકવાર તેઓની સુલાકાતે ગયો. કીલાની ન-
જદીકમાં આવેલી ખીણ આગળ તે યોડાપરથી ઉતરયો,
એવી ઉઝાળી કે બાઈની ઊંચાઈ તે પગે ચઢીને જશે,
જ્યારે તેને નોકરો યોડા અને સામન સાથે પગપાડે આ-
વતા હતા. ખીણમાંથી વહેતા એક નાળાં આગળ આવી
પુગતાં તેણે એક બચ્ચાંની યુમે અને એક સ્ત્રીને રડવાનો
મેટો અવાજ સાંભળ્યો, અને ત્યાં રોકીને બેઠું તે એક
બાળક નેશથી વહેતા ઝરા સાથે ધસડાઈ જતું હતું, અને
તેની માતા કીનારા પર ઉભી રહીને રડતી હતી.

જેઠીની યોડા કોડે બેઠો બચડી તેણે પાણીમાં નખાની
દીધું, પણ પાણી જરૂર જેવાં હંડાં હતાં અને તુરતના વ-
રસાથી નદી ઉભાઈ જતી હતી; ઘણાજ સરસ તરનાર
માટે પણ ઘણાજ યોડી આસા હતી.

* * * * *
તેઓને તેનું શરીર મળ્યું—કે જ્યાં નેરથી વહેતા ઝરાએ
તેનેથી કંટલાઈ જઈ એક બાજુએ ફેંકી દીધું હતું—હજી
એક હાથે તેણે તે બાળકને નેરથી પકડ્યું હતું, અને તેનાં
મોઢાંપર શાંતીભર્યાં મોતાનું શાંત હસતું હતું.

ઘણાજ માનથી, ઘણાજ રડવા સાથે તેના નોકરો તેને
કીલામાં ઊંચકી લઈ ગયા, કારણ તેઓ તેને આહતા હતા.

ત્યાં આ દુનિયાપરની છેલી આરામગાહની જગા માટે
તેઓએ તેને તૈયાર કીધો, અને કરમાઈ ગયેલા સફેદ મો-
લાળ જે હજી તેનાં હેડાંની નજદીક પડેલા હતા, તે તે-

ઓએ તેના આજળ વાળેલા હાથમાં મુકયો. તેનો ચેહરા તે
દીવસે તે જુવાન ચેહરા જેવો હતો, કે જે વીશ વરસ અ-
ગાઉ તેના પ્યાર અને એટીઅનમાં મક્કમ, આ કંટાળાભરી
છંદગીનું નાસીળ અજમાવવા કીલો છોડીને ગયો હતો. તે
સફેદ મેટાળ જીવ વિનાની છાતીપર જીવ વિનાનો પડયો
હતો, પણ તેનો જીવ મોઢા કે જેને તે આપ્યો હતો તેની
આગળ એકલો પાછો ફર્યો નહીં; કારણકે તે પોતાની સાથે
પોતાના સાથી અને પોતાની કીર્તિ દાખલ, એક નીરમળ
અને ચળકતું દુધ, એક ડાઘ વિનાની છંદગીને સફેદ મો-
લાળ લઈ ગયો હતો.

તેહેમી.

સંધવાને લગતું.

આઈરીશ ઈસ્તુ—એ રતલ પટેડા, એ રતલ ગરમનું ગોસ,
એક રતલ કાંઠા, નીમક અને મરી. પટેડાને છાલી પાછને તેની
પાતળી કાતરીઓ પાટવી, કાંઠાને પણ છાલીને તેની કાતરીઓ
પાટવી, ગોસને હંડાં પાણીમાં નાખી તેની ઉપરની ચાચી
કઢાલી નાખીને નાના નાના કટકા કરવા, પછી તપેડીમાં પડેલું
ગોસનું પડ કરવું, પછી પટેડાનું અને ઉઠેલ કાંઠાનું એ પ્રયોજી
જ્યાં સુધી પુરું થાય ત્યાં સુધી પડ કરવાં. દરેક પડ ઉપર ની-
મક અને મરી ભરાવવું, લ્યારખાડ તે પડ પાસેર નેટકું પાણી
રેડી સુલાપર તપેડી સુકાવી અને કઢેલા આવવા દેવા અને પછી
તેથી ઉમારે દોઢથી બે કલાક સુધી રાખવું, બલી નહી બંધ તે
માટે અવારનવાર દીલગ્યા કરવું.

વીકેટોરીયા સેન્ટરીય—આઠ હંડાં, એક રતલ ખાંડ, પો-
લો રતલ પડને આંટો. હંડાં અને ખાંડને કાણુ નેક ચઢડાવી
તેમાં ધીમે ધીમે આંટો ચેલવતાં જવું, પછી નાનાં ઠાલકાં
પતરાંના ઠાળકામાં રેડી ધણી ગરમ બઢીમાં જુલવા મુકવું; પછી
ઉપર રાપખેરીની જેવી પાંચરી તેપર ખાંડ ભરાવવાની.

કેમ્બીજન પુર્ડીય—એક રતલ પડને આંટો, છ આંડસ
માખણ, એક આંડસ કોણી જતવો મુકો મુરખમો, ત્રણ આં-
ડસ સફેદ ખાંડ, છ આંડસ કાલી અને કરંટ દરાખ, અડધી
મેટો ચમચો ભરી બેકીંગ પાઉડર, અને પાસેર દુધ, માખણને
આડા સાથે ચેલવી, તેમાં મુરખખાના ઝીણા ઝીણા કટકા દરા-
ખના કાલીઅ કઢાલી તે નાંખવી. લ્યારખાડ ખાંડ, બેકીંગ પાઉ-
ડર અને દુધ નાંખી સંધજાને બરાબર, ચેલવવું અને ડીશને મા-
ખણ લગાડી તેમાં જપડી ચેલવણી નાંખી પોણો કલાક જુલવું.

કેકીન કેકે—અડધી રતલ ખાંડ, અડધી રતલ પડને
આંટો, અડધી રતલ તાણું માખણ, ચાર હંડાં, પા રતલ કરંટ
દરાખ, એક ચમચો ભરી ખમણેલું બંધકળ, જરા તળ અને તળ-
વંતી. માખણનું કીમ કરવું, પછી તેમાં ખાંડ તથા હંડાંની મા-
લને સારીપેટે છુટીને નાખવી, લ્યારખાડ સફેદી નાખવી, સંધજાને
સારીપેટે છુટવા બાદ અંદર આંટો, દરાખ અને ઉપર કહેલા
જરમ મસાલા નાખવો; બધું બરાબર એકસ કરી નાના પવ-
રનાં ઠાળકામાં રેડી ધણી ગરમ બઢીમાં વીશ મીનીટ જુલવું.

પીરોલ.

૨ ની.

હો! એમ કેમ બને! મીં તેહમુલજી બનયા નારતાની તેજસપર મેસવા આગમન પોતાની જગ્યા આગળ મુકેલાં કાગળ તપાસતાં અન્યથાથી મોલી કહ્યા.

મીં બનયા કમાર કમના માલુસ હતા, જેથી તેવજી હાડીસગાં જવા માટે ઘરમાંથી નવ વાગે નીકળી સાંજનાં પાંચ વાગે પાછા ફરતા હતા. તેવજી આંખે ભરેલા અને કીંગણ હતા, અને હમેશાં કોરાં કકરતાં કપડાંમાં દીરતા હતા. તેવજી કહે 'મીં નાનું હતું, જેમાં તેવજીનાં ધણીઆણી જેવજી તેવજીના જેવાંજ આંગે બરેલાં હતાં, એક બાવીસ વરસની ઉમરનો દીકરો, અને એમાં કાલકા નામે એક પુત્રસરત, અજરાકે, અદાર

વરસની ઉમરની છોકરી હતી, જે મીં બનયાનાં બેહેનની છોકરી થતી હતી. તેણીનાં મામાપ મરજી પાખાં હતાં, અને તેહમુલજીએ મહા મેહેનને તેવજીનાં ધણીઆણીને સમજાવી પઠાવી તેણીને પોતાનાં ધરમાં આસરે આપ્યો હતો. "તમારે ગમે તે કરો, તેહમુલજી," તેવજીનાં ધણીઆણી બોલ્યાં "અલગત પૈસા તમારા છે, અને એ કાંઈ મારી બાણેજ નથી, તમારી છે. પણ મારો જોત વાદ રાખ્યો, કે કહે 'અમાં સગાંએને લાવી રાખવાથી કહીની સાર' પરીણામ આપવું નથી."

"કાંય વાદ? હું તબીં ભેતો કે શું કામ સાર પરીણામ નહીં આપે." તેહમુલજીએ જવાબ દીધો, "તેણી જુનુસરત, મતવાન પવાસની છે, અને હું ધારું કે તુને મદદગાર થઈ પડશે."

"તેહમુલજી તમે જુની જાણેછો કે આપણે એક દીકરો છે." "મારી વાલાની, તે મેં હું જુલી નવું તો પછે દલગીર થાશે. પણ હું તારી મતલબ સમજતો નથી."

"મારી મતલબ એન કે, તેમણે એક બીલું સાંચે પરણવા માંગશે." "ને માંગે તો શું થયું?"

"માંગે તો શું થયું? હું તો જોવી આસાનાં હતી કે આપણા અદી માટે તમને કાંઈ મોટી વીચારે હશે અને એક અપ્રી થીનીની છોકરી સામે તેલું એકાણું કરવાને આવી રીતે હરે કહેને બોલશે એવું ધારતી નહીં હતી. આજના મોઢવારીના વખતમાં જ્યારે ધણીને મેહેનત કરી કમાવું હોય સારે ધણીઆણીએ મદદ માટે કાંઈની વાતવું ભેખ્યું."

અતે સેવટ એવું આજી કે, એમાં કાલકાને તેમનાં કહે 'અમાં લાવીને રાખવામાં આવી. તે છોકરી ધણી સારી હતી અને સંપેને રાજ રાખવાને પોતાથી બનવું કરતી હતી, જેથી મીસીસ બનયા પણ મનમાં કમજી કરતાં હતાં કે તેવજીને તેણી મળતી હતી.

આવી રીતે વખત પુરતી સતોપકારક રીતે પસાર થવા લાગ્યો, જ્યારે થડીની મેસનમાં એક સવારે નારતાની તેજસપર મીં બનયાએ ઉપલી અન્યથાથી બતાવી હતી.

"શું છે તેહમુલજી?" તેવજીનાં ધણીઆણી મોંઘાંને મોલી ઉઠ્યાં, જ્યારે તેવજીનો દીકરો અને બાણેજ બને તેવજીનું મોઢું લીધા લાખ્યાં. "બોલોની શું છે?"

"માસીસ માણેકરું અંતે કાગળ આપ્યું છે." તેવજીના ધણીએ જવાબ દીધો, "મારી ખાતરી છે કે, અદાર તેનાં છે-એટલે કે તપાસવા છાપપરથી કહી શકું છું. ધણીએ જોઈ આડીને આપ્યું હોય તેમ લાગે છે. પણ તેનાં અજીરની ટપાલ કાંઈ એથી તો એર તરાંહની છે કે હું ધારું છું કે હું જુલોતી નથી."

"હવાડીને જુલોતી ને ખાતરી થાય," તેવજીનાં ધણી આણીએ તારમાં સુચવ્યું.

"હારે તેમજ કહેવું, હીરવા વારામાં ફેરવી અકલ છે." પરજીડું કમેડતાં તેવજી બોલ્યા. "આટલે માંમે વખતે એને લખવાનું શું કારણ પડ્યું હશે?"

મીસીસ બનયા વળી કાંઈ બોલવા જતાં હતાં, તેટલાં તેહમુલજીના બોલવાથી તેવજી અચકી ગયાં.

"કાંઈ છુપી વાત તો નહીં હશે; કારણકે 'ખાનગી' કરી ઉપર લખવું નથી, કારે તો હું મોટીની વાંચુ છું." — કપાકાન, તા. ૧૮ વી દીસમ્બર.

"મારા વાલાના તેહમુલજી,

આપણી આટલી લાંબી લાંબી સુપકારી પછી મારી વરફાત આ કામને જોઈ તમે ખચોત અચળ તો થશે. આપણે એક બીજી સાથેના પચરહેવાર કેમ બંધ પડ્યા તે હું જાણતી નથી. હું ધારું છું કે તમેજ પડેલાં લખવાનું બંધ થાયું, કારણકે આપણે બંને સુપ રહેવા; વળી મારી પાઠ પછી હું અદાવાં લાંબાં કરતો ફરતો હશે, જે નેજાએ પચરહેવાર વાણ રાખવાનું સંદેશ પડ્યાં નથી.

"પણ મહ જુલોતી હશે મીસીસ જીએ-આપણને તો સાદવા વખતનું, જીવીવા વખતનું કામ છે. હું જેર આંખે છું. હા, મારાં અચલ વતનમાં સુખથી રહેવા માટે મેં યુસા પૈસા એકા કીધા છે, અને-પણી કરતાં લોહી વધારે બહુ હોય છે-હું મારાં પોતાનાં સગાંમાં વચ્ચે રહેવાનું પસંદ કરું છું. હું 'હેકા' રીસમમાં નીકળીશ. એ આ કાગળ તમને વખતસર પુરે તો મને બંધ પર લેવા આવશે, નહીં તો તમારાં ઘરની છાંપી મોકળાને, કારણ એ તમને વાંધા નહીં લેવ તો પડેલા તમારે લાંબા વીસા. હું મારી સાંચે, અલગત, મારી રીતેને લાઉશ. આટલે છે કે મારે ખાતર તેણી તમને મરશે. અલગ જતાં મારી ખાતરી છે કે તેણીને પોતાને ખાતર તમે જીવીથી તે જીવે વાદતાં સમજશે. મારી બધી યુસાફીમાં તેણી મારી

દમેસની સાથે છે—તેણી એકલીને મને આદે છે, અને હું એકલીને તેણીને ચાહું છું. આપણે જલદીથી મલનાર હોવાથી હું વધારે લખતો નથી. મીસીસ જનસાને મારી ઘણી ઘણી સલામ કહેને.

હું છું તમારો વાદાશિ પીત્રાઈ,
માણેકજી મેડરજી.”

“નેહુ—એ અંતે દરીદ્રામ રહેવા આવે છે. હું ધારતો હતોજ કે એ તેમ કરશે.”

“અને વળી તેવણે સારી જેવી પુ’છ એકી કીધી છે, તે વધારે ને વધારે સાફ છે.” તેવણનો દીકરો હરમે.

“અને, મીસીસ જનસા વચ્ચે બોલ્યાં, “એક દીકરી—ફ્રેની, કેટું સોનમહતું નામ, અલગત આપણને બાંધને તેણી ગમતી થઈ પડશે, અને વળી તેવણ પેદલાં આપણેજ હાં આવવાના છે. હું ધારું છું, તેદમુજજ, કે તમેજ એવણના સૌથી નજદીકના સગા થતા હોશો.”

“હાનં તો, કાગળ તો ૧૮ મી ડીસેમ્બરનું છે, સારે તો એવણ થોડા દહાડામાં આવી પુગશે. આજે જાહેને ખબર કહાડીશ કે ફ્રીમર ક્યારે આવી પુગવાની વકી છે.”

“ખાત્રા, એવણ એસેસ્યા કાંય ગયા? સુનું મેળવવા કે?”

“નહી, એક છોકરી સાથે પ્યારમાં હતા અને તે છોકરી એની સાથે પ્યારમાં હતી. પણ માણેક તે વેળાએ ગરીબ હતો, અને બવીપની કાંઈ ઘણી સારી આશા નહીં હતી, તેથી તેનાં મોઢાં સામે દરવાએ બંધ કરવામાં આવ્યો અને તેના એક દરીદ્ર સાથે તે છોકરીને પરણાવી દેવામાં આવી. આથી તે બહારગામ જતો રહેશે, અને હવે સારી જેવી દોષ્ટત સાથે પાછો ફરે છે. એજ કારણસર તે એસેસ્યા ગયા હતા. થોડ વીશે એ લખે છે તે એની બૈરીને વાસ્તે છે, એ લખતો હતો કે બૈરાંની મદદ વગર એ હાં રહી શકતો નહીં હતો, અને પરપંથા વગર તે કોઈ બીજી જીને ધરમાં રાખી શકતો નહીં હતો, તેથી તે પરપંથા. ચાર વરસ પછી તેણીનાં મરણની ખબર મળી. હવે આજ દિવસ, હું જેટલું નાણું છું તેટલુંજ તુ’બી નાણું છે.”

“માય તે માય,” જ્યારે મીઝ જનસા બોલતા હતા સારે તેવણનાં બીરાંખા પોતાનો દીકરો જે એક બોલ્યાં રીજને, પુશ્તમીજી, સારા દેખાવને જવાન્યા હતો, તેની ઉપર આશાના આંખો તીકી કાંઈ વીચારમાં શુંટામાં હતાં. હવે તેવણ બોલ્યાં:

“તમારાં મારીના દીકરાનાં લગન અને તેની બૈરીના મુજરવાના વખતથી ગણતરી મણીએ તો તેવણની દીકરી ફ્રેનીને વીશથી વધારે વરસ નહીં હોય. આપણા અંદીને વાસ્તે મનેનું બંધ મેરુ છે.”

અંદીનું મોઢકું લાલ થઈ આવ્યું; પછી તે રચુજી દસી પડ્યો. એમીએ પોતાનું માથું જલદીથી ઊંચક્યું. આ સાંભળી ખરેખર તેણીને ધારતી લાગી.

“મારાં બવીપની મોઢવણ એટલી ઝડપથી કરવા માટે તમારો ઉપકાર થયો માયજી” તે જીવાન શખસ બોલ્યો.

“અહીં એ કાંઈ દરવાની બાબત નથી,” તેનાં માતાજી બોલ્યાં, “હું કાંઈ મથકેરી કરતી નથી. તું સારા દેખાવને અને લાચક ઉમ્મરને છે. તુણે કે જેને મેહનત કરી મુજરાન કરવાનું છે, તેને વાસ્તે ફ્રેની કે જેણી તેણીના બાપની એકથી વારસ છે તેની સાથે પરણવા કરતાં બીજું વધારે શું સારું હોય?”

“સારે હું મને પોતાને વેચું—”

“છટ, છટ” તેનો બાપ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો. “તુને પોતાને વેચે! તારી માથ કહે છે તે તદન ખરું છે, કે આએ કારજ ચાલે તો અને સંધળાં ધણાં મુશ્કેલી થઈયું. યાદ રાખજે, મારા છોકરા, કે હાલના વખતનાં કહેવાતાં પ્યારનાં લગ્નો કાંઈ મુશ્કેલી નથી, તેનો છોડા છુડા છોડામાં નથી આવતો તો ક’આજ્યતપણમાં આવે છે. સાધારણ અઝક અને મજુરીથી કોષેલાં લગ્નોજ રહી શકે છે, એ બાંધોને વિચાર કરજે! તું બંદરપર તે બોલને લેવા. જામ તો સારું.”

“માવાજ, હું નહીં ધારતો કે મારાથી જવાઈ સમજશે” તે જીવાન શખસે તેમજપરથી ઉઠતાં કહ્યું, “પણ હું મારી જેન મુશ્કેલી નજીશ.”

“હુંથી મુશ્કેલી?” મીઝ જનસા બોલ્યા.

“નહીં, તમારી તો પાંચ મીનીટ પછવાડે છે” મીસીસ જનસા બોલ્યાં, સારપછી જેઓ તેવણનો દીકરો મ્યારમાંથી ગયા કે એમી તરફ ફરીને બોલ્યાં, “એમી ના તો નજીને આપાને કહે કે આજે મારું બીજાણું સાફ કરે નહીં, પે. હવાં પેટું કાપતું બીજાણું સાફ કરાવતું પડશે, જલદી ના, નહીં તો કરી દેશે.”

તે છોકરીને જલદીથી જવા કહેવાની જરૂર હતી નહીં. સાંચી નાદસવાને તકથી રહી હોય તેમ તેણી પોતાની મુશ્કેલી પરથી ઉઠી દોડી ગઈ.

“તેદમુજજ,” તેવણનાં બૈરી એકલાં પડ્યા પછી બોલ્યાં,

“હું એમીનો વીચાર કરતી હતી. તેણી લોકોને ગમતી થઈ પડે તેવી છોકરી છે. ધારો કે તમારા માણેકનું ધ્યાન તેનીપર હોય, તેમ બે ચાલે તો તેણી આપણને ઘણું મુશ્કેલી કરશે જો.”

“એટલે હું શું કહેવા માંગે છે તે હું સમજ્યો નહીં, હીજા.”

“જુવેની, હું એમ કહેવા માંડું છું કે તમારા માણેક અને તેમની દીકરીને આપણે હાં રાખ્યે.”

“વાર પછી, તેમાં એમી શું આચણ કરી શકે?”

“મારી મતજમ એની છે કે ફ્રેનીનું અંદી સાથે કરવું, પણ મને એક બે વાર એવો ખ્યાલ આવ્યો હતો કે એમીને કાદી ગમે છે, અને એમ બે હોય તો બેઉ છોકરીઓ એક બીરાં સાથે મળી જઈને એમી અને કવાખમાં હાડકું થઈ પડશે.”

“તે બની શકે તેવું છે. પણ તું શું કરવા માંગે છે?”

“હું એમ કરવા માંડું છું કે આપણે એને કોઈ આજખીતાને લઈ થોડા વખત રહેવા મોકલ્યે, એવું કહીને કે આપણે હાં દમથા જગા નથી—જે ખરું છે, કારણ એમીનાં મોજાં અને ફ્રેનીને આપવા માટે નેહશી. કેડ લાડકું નામ તેણીનું છે.”

“શીક છે. તુને જેમ ગમે તેમ કર. હું તો આલ્યો.”

તેવણ સીધારવા: મીસીસ જનસા એકલાં મનમુખે કરવા બેઠાં; એટલે વખત એમી દુઃખ અને દલગીરીથી સફે પુત્રી જેવી થઈ જઈ માંડપર રહતી હતી.

“અરે, હું ઇચ્છું છું કે તે ફેનીને વાસ્તે મને છોડી નહીં દેશે. મારું દીવ તેથી તુટી જશે.” આ બોલ્યા બે લીરાંબાઈને કાને પડ્યા હતા તે તો તેવણની શાંતીમાં ધણી ખલલ પડતો.

તેજ સાંને મીં અને મીસીસ બનયાં કાંઈ દોસ્તાને લાં મુકાકાતે ગયાં; અરેખર તો તેઓને લાં આવનાર પંચે-છાની ખખર આવવા અને એથી માટેની ગોઠવણ કરવા ગયાં હતાં. એમી ઓરડામાં એકથી બેઠી, આવી પનાર મોઢાં ડુઝમને પીચાર કરતી હતી. તેણીને તેની હાજતમાં કાંઈ આવીને પકડે તેની ધાકતી હતી નહીં, કારણકે ભંરે-સપતવારે સાંજનાં અંદી દમેશાં મોઢાં ધરે આવતા હતા, તેથી જ્યારે તારીને દરવાજાં દોઢવાને અવાજ અજાણે સારે તેણી હીકી નહીં. તેણીના ઓરડાનું બારણું ઉપરથી તોખી નેણીએ ફરીને જોયું નહીં. તેણીએ ધાણું કે કાંઈ નીચે આપ્યું દરી તે કહેવા આપા આવી દશે.

પણ એકાએક કોઈનું મોઢકું તેણી વરડે વાંકું વચ્ચું; કાંઈ પુરખને હાથ તેણીનાં ખખાં પર મુકાયો, કાંઈ પુરખને અવાજ બોલતાં સંભળાયો.

“કાંય વાહાલી એમી, એવે દલગીર ચેહરે કાંય બેઠી છે? અને વળી તારી આંખમાં તેા આંસુ છે?”

“અંદી!” એમી બોલી હતી. “તમે ઓરડા જમદી કેમ ધેર આવ્યા, આજે તો બરેસપતવાર છે.”

“હા, ધારા પ્રમાણે તો આજે મોડોજ આવતો. પણ તું શું એમ ધારે છે કે આજે સવારે માથણ પેલી છોકરી ફેની અને મારે વીશે ને કાંઈ બોલ્યાં તે પછી હું દમેજ માફક મોઢાં આપું? તું શું એમ ધારે છે એમી, કે તારી કુંદર આંખમાં તે વેળાએ ને દુઃખ, ને શક એક પગવાર ઉત્પત્ત થયો તે મેં જોયું નહીં? અને શું આબો દહાડો તેનો તેજ નીચાર નથી આવ્યો, અને વાઈસાહેબ, તમને ધમકાવા હું શું તારી નથી રહ્યો કે તારા શીવાય ખીજ કાંઈનાથી હું પીચાર કરું એવો એક પગવારથી તું મારીપર શક સહ જાય?”

“અરે અંદી!” તેણી બોલી, “તમે કેટલા-કેટલા-કેટલા બધા જતા હો; પણ શું તમે અરેખર બેઠો છો કે તમે ફેનીની દરકાર કરેશો નહીં, પછી તેણી માથા કરતાંથી યુગમુરત—”

“બનેજ નહીં.”

“અને પેસાવાલી હોય?” તેણી હવે હસ્તે ચેહરે બોલી. “એમી, બે તેણી હાલતનાની યાદજતી હોય, તોથી મને તારી પાંચેથી લઇ શકેશો નહીં.”

“અરે અંદી! તમે મને કેટલી સુખી જનાવી છ.” તેણીએ કહયું, અને પછી એકાએક અંદર થઇ બેઠી. “હું જુલો મઠ. મામા આજે સવારે ને બોલ્યાં તેનાં હું પીચાર કરતી હતી, અને તમને માલવા માટે હું ધણી એકધરેથી છું; કે આજના વખતમાં મેહેનત કરી ઝંજીર કરનાર માણસ માટે બેરીએ મદદ માટે કાંઈપણ લાવવું જોઈએ.”

“વખતને હજો મુકા!” અંદી બોલ્યો. “એમી” એક મેહેનતુ વર માટે ને સૌથી સરસ મદદ એક બેરી લાવે તે ખરો ખાર અને તેને મદદ કરવાની ખરાં દીખેના, ખરી લાગણીને દેખાવું. ને સૌથીએ તેઓના ધણીએ સૌથી મદદ કરી છે તે પેસાવાર સીએ નહીં. એમ બે, એમી, તું ને મને માનવો નહીં તો હું ફરીથી કહીશ તારી

સાથે બોલીશ નહીં. બે મને માલવા માટે જાવા મને ધેરમાંથી કહાડી મુકશે તોથી હું મને માલીશ.”

“વાહાલા, વાહાલા અંદી, મામા કહીશી એમ કરશે નહીં” એમી બોલી.

“હું નહીં ધારેના કે તેમ કરે.”

સીમર મગજવારે સાંકાંતનાં આવી પુગનાર હતી. મીં બનસાથી બંદરપર લેવા જવાને નહીં બની રાકવાથી એક ભાણુતી માકી ચીકી સાથે મોકેલી હતી.

તે મગજવારની સાંજે બાપ દીકરા વેઠલા ધેર આવ્યા હતા. બંધવાના હાથને કુંદર સજીવારવામાં આવ્યો હતો અને સજીમાં વાત બોલતાં બેઠાં હતાં.

“માડી આવી હ?” મીસીસ બનયા, માડીને દરવાજા આગળ ઉભી રહેવાના અવાજ સાંભળી બોલી ઉઠ્યાં.

સજીમાંથી દરવાજા આગળ ગયાં, પણ નાકીપાકીથી પાંચું ફર્યો. આડી તો આડી હતી, અને તેમાં સામન પણ હતો—એ પેડીએ—પણ માણેકયાદ હતા નહીં.

વોડાવાળો બોડાસો કીધો કે ચેના કાંઈ જુના દોસ્ત પણ વરસે મળવાથી તેવણ તેવણને પીતાને લાં લઇ ગયા. આથી તેવણે સામન મોકલાવ્યો હતો અને નહીં આવવા માટે પીતાની દલગીરી જણાવી, કાંઈ જરૂર આવવા કહયું હતું. એટલામાં માડીમાંથી કાળો, નોંસવાના જેવો અવાજ આવ્યો.

“અરે સાહેબ, હું જુલો ગયો. અંદર એક કુતરાની છે” વોડાવાળોએ કહયું.

“કુતરા!” મીસીસ બનયા જુમ પાડી કહ્યાં. “મારા ધેરમાં કાંઈ કુતરા જુતરા નેહાં નહીં.”

“દીકરા-દીકરા—પણ એ તો માણેકના છેના” તેવણના ધણી પતાવેનો મોલ્યા.

“એ તેનો હાથ, તમે જાણો છો તેવડાથ, કે હું કુતરાને ધીકાર છું, મુખાં જુમ લાગે તેમાં મેલાં કુતરાં—તમને કહું છું કે હું નથી—”

પણ તેટલામાં તે વોડાવાળો એક નાના કુતરાને મોઠલાપર મુકી ચાલી ગયો.

“મુઠુ બીલક લાગે તેવું, એમ ડખખણ” મીસીસ બનયા તો છેમ્મક પડ્યાં, “એને કહાડો. મારી આગળથી.” તે નાવું જનાવર કેખદતી રીતે તેને કાંઈ પસવારે એમી મતઝથી તેવણ તરફ આવવું હતું તે જોઈ તેવણ બોલ્યાં. “હું કાંઈ એને મારા ધેરમાં રાખું નહીં.”

“પણ દીકરા, માણેક અવે તેટલાં તો આવણે રાખવું નેહાં. આપણેથી તેને રસ્તાપર તો કહાડી મુકાય નહીં.” એ તો હાથમાં આવ્યું, અંદી એને કહાડે તો જહાર. મુખાં કુતરાને તે કાંઈ અંદીમાં મોકલવાનું છે.”

બનયાનાં ધરમાં વોડાટ થઇ રહ્યો. એ કહેતા હતા કે તેને જહાર રસ્તાપર કહાડી મુકાય નહીં; પણ દમેશની તેવણની નરમ થઇ જવાની રીત સુજન તેવણે કમુક કીધું કે એક રાત તેને જહાર એક ખાલી પોલી કાઠીમાં રાખવું, જ્યાં તે બાપકું દયા ભરી રીતે એક બે કાંક રંગ્યા અને બોલ્યા થયું.

“મારી ખાતરી છે કે એમી બે અંદીમાં હતાં તો તેણી આજે જઈ શકે નહીં.” અંદીએ મનમાં પીચાર્યું. “હું આ

હીયકારો છું. પણ જ્યારે બાવા સામે નદી યદ્ય થકે, સારે હું શું કરી શકું ?”

સહવાર પડી, હાડી કટકતી પડતી હતી, બનશાને લાંબાં નાસ્તાની તેળવણર બેસી વિચાર કરતાં હતાં કે માણેકશાહ દયાને આવશે, તેવામાં એક ગાડી પેટી પેટાશથી બનેલી આવી પુગી, તેમાંથી એક જિમો બિમરે પુગેલો પુરષ, કદાવર બાંધતો, માથાણુ દેખાવતો, અને ભુરા આવવાબો બહાર નીકળ્યો.

“એ તો માણેક છે” બનશા બોલી ઉઠ્યા.

“પણ તેવણની દીકરી ક્યાં છે?” હીરાંગણ બોલ્યાં.

તે ખરેખર માણેકશાહ હતા. ચોડી મીનીટમાં બંને તેવણનું દીક ગરમ લાગણીથી ઉભાજી નવું હોય તેમ તેઓને ઘણા ખાશી હેતુથી મળી બેઠીને તેવણ તેઓ વચ્ચે બેઠા.

“હા તેલચુક, હું અંતે આવી પુગો, મેં સારી દોલત એકી કીધી છે, અંતે મારાં સગાંઓ તેમાંથી કંઈ નહીં શ્રાવે મેળવે ? હું ધણેજ ખુશી થયો છું કે તમારા ઘેરમાં મને ઉતારો આપ્યો છે. આમે તમારો દીકરો કે ? મનેનો છોકરો છે—તેલચુક, બને તારી અંદાખાઈ લાગે છે. પણ” પછવાડે ફરીને, “મારી ફેની ક્યાં છે ?”

“તમારી દીકરી ?” મીસીસ બનશાએ પુછ્યું.

“મારી દીકરી ?” તેવણ રમુજથી હસીતે બોલ્યા, “મારી ફેની. હું તો ધારતો હતો કે તેણી મને બેઠીને ખુશીથી નાચતી અને કૂતી આવશે. મારી ખુશમુરતી ! મારી ફેની ક્યાં છે ? આ બોલો,” અને તે બીઠકથી શીકે યદ્ય ગયો, “અંતે એમ ના કહેતાં કે તેણી ખોવાઈ ગઈ છે.”

“અરે નહીં રે નહીં,” મીસીસ બનશા બોલ્યાં “તેણી તદન સલામત છે. આખા,” તેવણે તેણીને આંખ મારી અને અસારત કરી કાંઈ કહ્યું, “નતો જન્મદીથી જન્મતે તેતે લઈ આવ.”

“સારે શું” એવું નામ ફેની કે ? માણેક, હું બંને છે કે અમે તો ધણું કે તારી દીકરી હશે.” મીં બનશા બોલ્યા.

નહી, બોદાએ મને એવા આશીરવાદથી નવાબચો નથી, પણ આમે કુતરી આવી છે. દુનિયાની ગમેએવી મીજ આરેખી હું તેણીને બોદવું નહી—

“માહ, હું ધારું છું કે તે તો મરી ગઈ.” દરવાજા આગળથી આવાનો સાદ આપ્યો. “યંકીથી બધી ચકડી ગઈ છે.”

“શું ?” માણેકશાહે એક ગગડાટના જેવી ખુમ પાડી.

“તેણી ક્યાં છે ?” તે આસાતો હાથ પકડીને તેવણે પુછ્યું.

“ક્યાં છે તે બતાવ.”

તેઓને અંતે જણાવવું પડ્યું. તે કોહડી આગળ તેવણ ગયા. ફેનીને હેઠલાં ગરમ બીજાનું અને બોરાકની ટેવ હોવાથી હાડીથી ચકડી ગયલી તેણી જમીન પર પડી હતી. તેણી મરી ગઈ હતી ! નહી, તદન મરી ગઈ ન હતી, કારણ કે તેણીના શેઠના અવાજથી તેણીએ પોતાની સુદર આંખો એક સ્ત્રીની મારી અને ખાશ સાથે તેની તરફ ફેરવી.

તેણીનો શેઠ એક સ્ત્રીની માફક ડચકાં ખાવા લાગ્યો. તે નાની ચકડી ગયલી બેઠીને સુશકેણીએ બિચકી પોતાની ગરમ છાતી સાથે દાખી, લાંબે ઉભેલાંઓ વચ્ચેથી તે ગુપ્તચુપ ચાલી ગયો—એકે મોઝાં ધસી આવતાં વાહાણની માફક તે લાંબી ધસારાગંધ ચાલી ગયો.

શું એમ બની શકે કે આવો માથાણુ. મેદરો એટલો જલદી મુસાફરી ફેરવાઈ જઈ આવો સખત બની જાય ? તેમાં શું અવજન થવાનું છે ? તે કુતરી વરસો થયાં તેવણની સાથે રહી હતી, માંદગીની વેળાએ તેવણની બાવડને બેસી રીડી કર્યા કીધી હતી, અને કોષપણુ પુરવ યા સ્ત્રી કરતાં તેવણને વધુ ચાહતી હતી. જ્યારે તેવણની નાની આંખો આસપાસ ઉભેલાંઓ પર પડી, સારે બે બોલો તેવણનાં મોહકાંમાંથી નીકળ્યા :

“દયાહીણુ રાક્ષસો !”

“માણેક એમ જો,” ધીમેથી મીં બનશા બોલ્યા, પણ માણેકશાહ મેદરણ તેવણને કોહું આપ્યા નીના ધરમાંથી ચાલી જઈ ગાડીમાં બેઠો.

“ક્યાં લઈ જઈ સાહેબ ?” ઘોડાવાળાએ પુછ્યું.

“કુટુંબી—ચકાવ !”

સાર પછી ફેનીને વધારે ગરમ બંદુસમાં વીટાળીને, તેની પર વાકાં વળ્યા અંતે મોઝાં ડચકાં ખાવા લાગ્યા.

“હેવે છન ધસારો ?” પેદલીજવાર ગુસ્સે યદ્ય મીં બનશા બોલ્યા. “આપણાં શીવાય તે કોષનેથી પૈસા આપી જતે નહી, અંતે હવે તો આપણને બધાને દરનામાં હોમા-વેલાં બેઠે તે મગન થશે.”

“હું શું બાણું કે ‘મારી ફેની’ તે કુતરી હશે !” મીસીસ બનશા નારીપારીનાં આંચુએ પાડી બોલ્યાં.

“દયાહીણુ રાક્ષસ તેણે આપણને દેવાં, અને તે ખરેજ હતું. તેં તેમ કીધું, અને અમે તુંને કરવા દીધું.”

“હેવે હવે તું તે યદ્ય ?” આદી બોલ્યા. “કદાચ એવણ પાછી સમજૂતી કરશે. હું સામે નહી યવા માટે હી ચકારો હતો. એમી ને અંકીમાં હતે તો એમ નહી યવા દેતે.”

“એમી ? અરે હા, અસબત,” હીરાંગણ બોલ્યાં, “તારી આંખમાં તો એની દરેક ચીજ છે.”

“એ ખરું છે,” તક બેઠીને તેણે તાણો માર્યો, “કારણ કે હું તો તેણીને મારી બેસી કરવાનો છું. હા, બાકાશ હવે વધુવાર હું હીયકારો થનાર નથી—આમે મારી ખાનગી વાત છે કે મેં તમને કેટલી દીધી છે.”

માણેકશાહ તો સમજૂતીપર આવ્યાજ નહી. ફેની મારી યવા ગઈ પોતાની જુવાનીના દીવસો માફક પાણું બેઠકવા માંડ્યું, જે સ્ત્રીને તેવણ પેહલાં આદી હતી તેને મળ્યા અને તે દમણાં વીધવા હોવાથી તેની સાથે પરભ્યા.

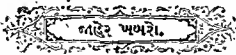
તેવણની ધણીઆણી તેવણની આગમન મરણ પામવાથી મીસીસ બનશાની આસા પાછી તાણ યદ્ય. પણ તેઓનાં નસીબમાં નાશીપારીજન લખેલી હતી. જ્યારે માણેકશાહ મરણ પામ્યા સારે તેવણ વીલમાં વરસ દહાડે ૩૨૦૦૦) એમી—આદીની બેસી—ને આપવા લખી ગયા; આકાતું સધલું કુતરાંઓનું રક્ષણ કરનારી મંડળી અને જનાવરપર પાતશી-પણું અટકાવનારી મંડળીમાં આપી ગયા.

“જોયું હોશા, જનાવરોને પણ તેઓના હકો આપવા બેઠેએ એવું નહી સમજનાથી આમે તુંને મળ્યું છે.”

“તમારા પીત્રાણની પતલજા, ‘મારી ફેની’ એટલે તેવણની કુતરી હતી એવું એ હું જાણતો તો તુરત સમજતો.” મીસીસ બનશાએ રમુજથી જવાબ દીધો.

માણેક.

આ “સી નિવ” ગ્રંથ, કોમળ, નાં ૭૭, હાલની શેઠમાં “કવરે હિન્” મેઝાઈ બેઠન પર પેરેમાં પાંચાને માટે દરમક કાલસક મેઝાઈ બેઠન છે.

બક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાપરવા

લાયક ઘણી ઉંચી સ્ટેશનરી

સેંટ નેમસ..... બાક્ષ ૧ નો રૂ૧૫૫
 ઇમિલીરીયસ..... ૧ નો રૂ૧૫૫
 ગીઝારા ૧ નો રૂ૧૫
 આ સ્ટેશનરીનાં શોભાવમાન બાક્ષસમાં
 નો ફક્ત એકજ નમુના તરીકે મંગાવવા
 થી ખાતરી થશે.
 “કયસરે હિન્દ” છાપખાનામાંથી રોક
 ડા પૈસા મોકલી મંગાવી લેવા.

“કયસરે હિન્દ” વાળી
 ત મા મ

ખોરદેહ અવસ્તા

કે જેના જેવું સંપૂર્ણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ
 જોડણીનું પુસ્તક આજ સુધીમાં કોઈ
 પણ પ્રકાર કરવામાં આવ્યું નથી.

એમાં અંગ્રેમ, યથા, પાંચે જોડે, બંધી નીઆરસો,
 પતેતો, પનીયા યથોતો, બાન્ને, આફરંગીનો,
 આફરીનો, સતોમ, ઘેહસારતું, સુકતાદના
 દલાદાઓ ઉપર પટવાના ઈન્જનનેના લા,
 ત્રીશ રોજની ચેતાએચ, રૂવા, નીર
 ગો, આશીરવાદો, મેનાખતો અને
 એ વીગેરે સઘળા અવસ્તાનું
 મોહુદું પુસ્તક

ખોદાન પ્રાદેસર વેસ્તમાઈના અવસ્તાનાં છપાવવા
 પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચણ સોહરાખણ મેહેરછરાણા
 પાસે ધાળીજ ચાકરાણથી સુધરાજી છે.

કૌમિત: પુસ્તક એકના રૂપયા આર.
 વધારે બહાં કાગળપર છપાયલી અને આમ
 ડાંનાં પુકાંવાલીના રૂપયા આઠ. સેકન્ડ પેપ
 ર અથવા લખત કરવાનાં કાગળ ઉપર છાપે
 લી અને ગીલીટ ક્રીધેલીની કૌમિત રૂ૧૫.

“કયસરે હિન્દ” પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

તઠન નવીજ ધપની અને ઘણી સરસ
 છબાઈ સાધની

ખોરદેહ અવસ્તા

(તેની ગાએનીના સાર સાથે.)
 ખોદાન પ્રાદેસર વેસ્તમાઈના અવસ્તાનાં છપાવવા
 પુસ્તક ઉપરથી
 દસ્તુર એરચણ સોહરાખણ મેહેરછરાણાએ
 સુધારેલા અવસ્તા.

આસાર સુધી છપાવવાં પુસ્તકોમાં અવસ્તા
 નો ઉવારો અશુદ્ધ જણાવાયો છેથી રોષ પ્રમાણે
 અવસ્તાના શુદ્ધ ઉવારો દાખલ કર્યા છે અને
 ઘણાં નાનાં દર છતાં એ પુસ્તકમાં અંગ્રેમ, યથા,
 નીઆરસો, ઘેહો, પતેતો, નીરંગો, બાન્ને, નમસ
 ફારો ઉપરાંત નવ યથોતો દાખલ કરવામાં આવી છે.
 કૌમિત: માત્ર આના ખાર; ચોડી ગીલીટ
 સાધનીનો રૂ૬; આંગડાનાં પુકાં સાથ ગીલીટ ૬
 રેલીના રૂ૨; મારકો આંગડાની કુલ ગીલીટનીના
 રૂ૩. રેશાવરવાળાઓએ પારદેશના એ આના વ
 હુ વાલી “કયસરે હિન્દ” પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

ક ય સ રે હિન્દ

દર રવીવારે સહવારના પ્રકાર થતું
 આખાં હિન્દુસ્થાનમાં સર્વે સુજરાતી તથા અંગ્રે
 હ સુજરાતી પંચામાં સોમી ખોદાનો ફરાવો પામેછ
 પત્ર. એ પત્રમાં જાહેર બાબદો ઉપર લખાયુ ઉપરાં
 જ આગળી દુનિયાની જાણવજોજ મળેરે આવે છે.

લવાજમનો દર

(ને હુમેસ અને ઉપર આપવાં બેઠેલ)

સુબંધનો ધરાકો.	દેશાવરનાં ધરાકો.
વરસના..... રૂ૪-૦-૦..... રૂ૫-૧૦-૦	
છ માસના... રૂ૩-૦-૦..... રૂ૩-૧૩-૦	
ત્રણ માસના રૂ૨-૦-૦..... રૂ૨- ૭-૦	
છુત્રી નકકેતાર રૂ૧-૪-૦..... રૂ૧- ૪-૬	
પ.છવતી લવાજમ અપવાદ ૫ મેસો વસના રૂ૧)	
હાલે તમુજ કરવામાં આવેલો.	

જાહેર ખબરોનો દર.

ચાર લાઇન અથવા તેની અંદર... રૂ૧-૦-૦
 ચાર પછીની દરેક વધુ લાઇનનો... રૂ૦-૪-૦
 તેજ પાછી છપવાનો અરજો ભાવ.

હીમકાશ છું. પણ ન્યારે બાવા સામે નહીં થઈ શકે, સારે હું શું કરી શકું ?”

સંદર્ભ પડી, હંડી કકડતી પડતી હતી, બનસાને લાંબા નાસ્તાની તેબતપર બેસી વિચાર કરનાં હતાં કે માણેકશાહ ક્યારે આવશે, તેવામાં એક ગાડી પેરી પેટારાથી બેઠેલી આવી યુગી, તેમાંથી એક લગ્ન બેઠેલ પુરુષો પુરુષ, કદાવર બાંધાનો, માયાણુ દેખાવેનો, અને ભુરા બાવબાળો બહાર નીકળ્યો.

“એ તો માણેક છે” બનસા બોલી ઉઠ્યા.

“પણ તેવણની દીકરી ક્યાં છે?” હીરાંબાઈ બોલ્યાં.

તે ખરેખર માણેકશાહ હતા. થોડી મીનીટમાં જાણે તેવણનું દીવ ગરમ લાગણીઓથી હબાઈ જવું હોય તેમ તેઓને ધણુ આશ્ચર્ય હતું તેથી મળી બેઠીને તેવણ તેઓ વચ્ચે બેઠા.

“હા તેહયુધ, હું અને આવી યુગી, મેં સારી દોલત એકઠી કીધી છે, અને મારાં સમાજોએ તેમાંથી કાંચ નહીં કાપેલો બેળવે! હું ધણેજ ખુશ થયો છું” કે તમારા યેરમાં અને ઉતારો આપ્યો છે. આએ તમારી દીકરા કે? મનેનો ઓકારો છે—તેહયુધ, અને તારી અદેખાઈ લાગે છે. પણ” પછવાડે ફરીને, “મારી ફેની ક્યાં છે?”

“તમારી દીકરી?” મીસીસ બનસાએ પુછ્યું.

“મારી દીકરી?” તેવણ રસુબથી હસીને બોલ્યા, “મારી કુતરી. હું તો ધારતો હતો કે તેણી અને જોષને ખુશીથી નાચતી અને કુદતી આવશે. મારી ખુશમુરતી! મારી ફેની ક્યાં છે? જો બેઠા” અને તે બીહકથી શીઝ થઈ ગયો, “મને એમ ના કહેતાં કે તેણી બોખાઈ ગઈ છે.”

“અરે નહીં રે નહીં,” મીસીસ બનસા બોલ્યાં “તેણી તદ્દન સ્વામત છે. આપા” તેવણે તેણીને આંખ મારી અને અસારત કરી કાંઈ કહ્યું, “જાતો જલદીથી જઈને તેને લઈ આવ.”

“સારે શું એવું નામ ફેની કે? માણેક, વું જાણે છે કે એમે તો ધાયું કે તારી દીકરી હશે.” મીન બનસા બોલ્યા. નહી, બોલ્યાં અને એવા આશ્ચર્યવાદથી નવાજ્યો નથી, પણ આએ કુતરી આપી છે. હિનાયાની ગમેતિતિ મીન માટેની છે તેણીને આદતું નહીં—

“બાહ, હું ધારું છું કે તે તો મરી ગઈ.” દરવાજા આગળથી આવાનો સાદ આગ્યો. “યડીથી બધી અકડી ગઈ છે.”

“શું?” માણેકશાહે એક ગગડટના જેવી શ્રુમ પાડી.

“તેણી ક્યાં છે?” તે આવાનો હાથ પકડીને તેવણે પુછ્યું.

“ક્યાં છે તે ખતાવ.”

તેઓને અને જણાવવું પડ્યું. તે કાઠડી આગળ તેવણ ગયા. ફેનીને હમેશાં ગરમ બીજાનું અને ખોરાકની યેવ હોવાથી હંડીથી અકડી ગયેલી તેણી જાન પર પડી હતી. તેણી મરી ગઈ હતી! નહી, તદ્દન મરી ગઈ ન હતી, કારણ કે તેણીના શેકના અવાજથી તેણીએ પોતાની સંદર આંખો એક સ્ત્રીની મારી અને ખાર સાથે તેની વરફ ફેરવી.

તેણીને શેઠ એક સ્ત્રીની માથેક ડચકાં ખાવા લાગ્યા. તે નાની અકડી ગયેલી મીનને યુગેકળીએ લિચ્છી પોતાની ગરમ છાતી સાથે દાખી, લાંબે હમેશાંએ વચ્ચેથી તે યુગયુગ ચાલી ગયો—એક મોટાં ધસી આવતાં વાહાણની માથેક તે લાંબી ધસારાબંધ ચાલી ગયો.

શું એમ બની શકે કે આવે. માયાણુ. એકદરે એકદરે જલદી શરૂઆતથી ફેરવાઈ જઈ આવે. સખત બની જાય? તેમાં શું અન્ય થવાનું છે? તે કુતરી વરસો થયાં તેવણની સાથે રહી હતી, માંદગીની વેળાએ તેવણની બાથુએ બેસી એકી કરવા કીધી હતી, અને કાષ્ઠપણુ પુરુષ થા સ્ત્રી કરતાં તેવણને વધુ ચાહતી હતી. ન્યારે તેવણની મનુની આંખો આસપાસ હમેશાંઓપર પડી, સારે બે બોલો તેવણનું મોઢાંમાંથી નીકળ્યા:

“દયાલિયુ સાક્ષી!”

“માણેક એમ બે,” ધીમેથી મીન બનસા બોલ્યા, પણ માણેકશાહે એકદર તેવણને કાઠું આપ્યા બીના ધરમાંથી ચાલી નીકળી ગયાં બેઠા.

“ક્યાં લઈ જાઉં સાહેબ?” ધોડાવાળાએ પુછ્યું.

“ફેણી—ચલાવ!”

સાર પડી ફેનીને વધારે ગરમ બનસામાં વીટાળીને, તેની પર વાકાં વચ્ચા અને મોટાં ડચકાં આપ્યા લાગ્યા.

“હવે શવ ધરાયો!” પેહલીન્યારે ગુસ્સે થઈ મીન બનસા બોલ્યા. “આપણું શીવાય તે કાષ્ઠનેથી પૈસા આપી જતો નહી, અને હવે તો આપણને બધાને દરવામાં હોમાવેલાં બેઠે તે મગન થશે.”

“હું શું જાણું કે ‘મારી ફેની’ તે કુતરી હશે!” મીસીસ બનસા નાદીપારની આંખોમાં પાડી બોલ્યાં.

“દયાલિયુ સાક્ષી તેણે આપણને કહ્યાં, અને તે ખરું હતું.” તે ગમે કીધું, અને અને તેને કરવા દીધું.

“હવે ને થયું તે તો થયું,” અદી બોલ્યો. “કદાચ એવણ પાછી સમજીતી કરશે. હું સામે નહીં થવા માટે ડી-ચકારો હતો. એમી જો અંદીમાં હતો તો એમ નહીં થવા દેતો.”

“એમી? ગરે હા, આતપણ.” હીરાંબાઈ બોલ્યા, “તારી આંખમાં તો એમી દરેક મીન છે.”

“જે ખરું છે,” તક જોષને તેણે તાણો માર્યો, “કારણ કે હું તો તેણીને મારી મેરી કરવાનો છું. હા, બાવાઈ હવે વધુવાર હું હીયકારો થનાર નથી—આએ મારી આનંદી વાત છે તે મેં તમને કહી દીધી છે.”

માણેકશાહ તો સમજીતીપર આભાજન નહી. ફેની સારી થયા પછી પોતાની જવાબની દીવસો માથેક પાછું તેવણ બટકવા માંડ્યું, જે સ્ત્રીને તેવણે યેહલાં ચાહી હતી તેને મળ્યા અને તે હમણાં વીધવા હોવાથી તેની સાથે પરણ્યા.

તેવણની ધણીઆણી તેવણની આગમન મરણ પામવાથી મીસીસ બનસાની આંખ પાછી ટાણ થઈ. પણ તેઓનાં નસીબમાં નાશીપારની જાણેલી હતી. ન્યારે માણેકશાહ મરણ પામ્યા સારે તેવણ વીલમાં વચસ દહાડે રૂ.૨૦૦૦ એમી—અદીની બેરી—ને આપવા લખી ગયા; બાકીનું સંપત્તિ કુતરોએનું રક્ષણ કરનારી. મંડળી અને જનાવરપર લાતકી-પણુ અટકાવનારી મંડળીમાં આપી ગયા.

“જેયું હીલ્લા, જનાવરોને પણ તેઓના હંકો આપવા જોષએ એવું નહીં સમજાવવાથી આએ તુને મળ્યું છે.”

“તમારા પીત્રાની મતલબ, ‘મારી ફેની’ એકદરે તેવણની કુતરી હતી એવું જો હું જાણતો તો તુરત સમજતો.” મીસીસ બનસાએ રસુબથી જવાબ દીધો.

નાણુ.

આ આ બીજા પાના પરથી લેવામાં આવેલ છે. આ આ બીજા પાના પરથી લેવામાં આવેલ છે. આ આ બીજા પાના પરથી લેવામાં આવેલ છે.

તદન નર્પીજ ધપની અને ઘણી મરસ
છપાઈ માથની

સાયક ધણી ઉંચી સ્ટેશનરી

સેટ નેમસ . .	બાકશ ૧ નો	૩૧૧
ઈમ્પીરીયલ . . .	,, ૧ નો	૩૧૧
મીકાડો	,, ૧ નો	૩૧૧

આ સ્ટેશનરીના શોભાયમાન બાકચમાં
નો ફક્ત એક જ નમુના તરીકે મળાવવા
થી ખાતરી થશે.

“कथमरे हिन्द” छापण्यान्तामाथी दोक
डा पैसा मोकली मंगावी सेवा

“કુયસરે હિન્દ” વાળી

૧૫૫

ખોરદેહ અવસ્થા

કે જેના જેવું સંપૂર્ણ, મહાદ્વાર અને શુદ્ધ
જોડણીનું પુસ્તક આજ સુધીમાં કોઈ
પણ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.

એર્થા અરેમ, યથા, પામે ગેડ, બધી નીઆરમે,
પતેનો, પચીશ પાતેનો, બાજે, આક્ર માતેનો,
આક્રીતો, મતામ, ઘેહશારતુ, મુકતામ્ના
દહારામે ઉપર પાવાના ઇશ્વરનેના હા,
ત્રીસે રાજનીમેતામેગ, દુવા, નીર
ગો, આશીર્વાદો, મોનામતોઅને
આવીગેરે સર્વથા અવસ્તાર્થ

मोहर्तुं पुस्तक

પીઠ્ઠાન પ્રોફેસર વેસ્ટરમાઉના અવસ્થાના બપોરના
પુરતક ઉપરથી

દત્તપુર એરચળ સોઠરાખળ મેહેરજીરાણા
પાસે ધણીજ મોઝાધયી, સુધરાન્ધુ છે

कीमत पुस्तक अंकना इषया २५२.

વધારે જાદા કાગળ પર છપાયેલી અને આમ
હના પુઠાંવાલીના રૂપમાં આઠ. સેકંડ પેપર
અથવા લખત કરવાનાં કાગળ ઉપર છાપે
લી અને ગીલીટ કીપેલીની કીંમત રૂ૨૫.

[illegible]

ખોરદેહ અવસ્થા

(તેની ખાંચેનીના સાર સાથે.)

પીઠ્ઠાન પ્રોફેસર વેસ્ટરગાર્ડના અવસ્થાના છપાયેલા

પ્રસ્તાવ લેવાથી
દસ્તુર બેરમલ મોહરખલ મેદરજરાણાએ
મુધારેલા અવસ્થા

અચ્છા સુધી જાયવા પુત્રકાંભા અચ્છા
ના ઉચ્ચારો અનુક્રમણાવાળી છેડી ગાંધ પ્રમાણે
અચ્છાના મુક ઉચ્ચારો દાખલ થયા છે અને
ધણા નાના કદ જના એ પુત્રકાંભા અચ્છા, યથા,
નીચાડાં, ગેદા, પતેતો, નીર ગો, બાળં, નમસ
કદા ઉપરાંત નવ અચ્છારો દાખલ કરવાના બાળી છે

ईमिता: भात्र आना आर; येदी गीरी
माथीना इर; आमाणा पुआ माय गीरी
रेयीना इर; भारदे आमाणी पुआ गीरी
इउ. हेमावनामाये पाउरेना ये आना
पुवायी "क्यसेर दिन्द" प्रेमभायी अगावी लंघी

કચ્છના રેલિનહ.ક.

६० रवीवारे सद्यपारना प्रगाढ थलु

આખા દિનદુઃખાનગા સંવે ચુલ્લરાતી તથા અગ્રે
 ૭ ચુલ્લરાતી પચોમા સૌથી મોડાળો દેવાનો પામેનું
 ૫૪ એ ૫૪મા જાહેર માનદો ઉપર બખાણ ઉપગ
 ત આખી દુનિયાની જાણવાજોગ ખચમે આવે છે

સવાજમનો દર

(ਜੇ ਹੁਮੈਸ਼ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੋਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ)

સુખધનાં ધરાડો. દેશાવરનાં ધરાડો.

વરસના ૩૪-૦-૦ . . . ૩૫-૧૦-૦

છ માસના ૩૩-૦-૦ ૩૩-૧૩-૦

[illegible]

કુળી નં. ૧૧૧ ૩૦-૬-૦ ૩૦- ૪-૦

॥ पाञ्चगव्यं नृणां भूषणम् ।

होणे वमुच उभयभर आनरी

ગાહેર ખખરનો દર.

ચાર લાઈન અથવા તેની અદર ૩૧-૦-૦

[illegible]

તેજ પાછી છાપનાનો અરથો લાવ

મુંબઈ, મધરાસ તથા સીલોનના સર્વે નામદાર ગવર્નમેન્ટના આસરે હેઠળ

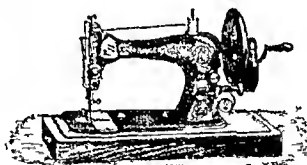
ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના

સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા ચાવવામાં સહેલા તથા ક્રડપનાના હોવાને લાધે લોકોમાં એટલાતો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નક્કી માત્ર જનાવવા લાગ્યા છે ને “સીંગર,” સીંગર સીસ્ટમ, “ઈન્ડ્યુક્ટ સીંગર” કરી વેચે છે અને તેથી એવા હવડા ને જહારના દેખાનના નક્કી માત્ર પર અર્ધજતા ના, કારણકે સવજીં ચક્ર છે તે સોતુ હોતુ નથી તે જ પહેલાં સોવા તે પાછળથી મોધા પડે છે.

દરેક સ આપર અમારો
છાપ તથા આપુ નામ
“ધી સીંગર મેન્યુ
ફેક્ટરીંગ કંપની”
કરી હોય છે

અમારી હીંદુસ્તાનમાં
૮૦ ફુકાનો છે ને દરેક
જણ ગમે તેવો મરીજ હો
ય તોપણ તેને લેવા જની
શકે તેમ હપતેથી પણ
આપવામાં આવે છે

સોય, દોરા, તેવ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને જાતુંજાને રીખવવાને માટે માલુસ વેર મોકળવામાં આવે છે સીંગરના સાંચામાં એમાર્ગવી. એસ. નામનો સાંચો કુટુબોને લાયકનો, ચાવવામાં સહેલો તથા હાવની નવી શોધ મુજમની જનાવતનો છે સીંગરનો દરેક માત્ર અમારીજ ફુકાને મળે છે

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

જે. મે. ૧૮૯૫ ક.
પુસ્તક ૭૫.] [ખ. ૩૩૩

સ્ત્રી મિત્ર

દર માસે પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સારવે વાતો ઉપરથી
થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

❖ ન ખાલી સો—પારસી આનુચી. ❖

સુખ યુગ :
કયસરે હિન્દ આઈત એતજન પ્રેસમાં,
ફામલગાવસાઈ મેડેતાલ પોતાને માટે છાપ્યું છે.
ફીમલ વર્સ ૧ ના વ્યાંગ ઉપર ૩૩;
૧૯૧૭ ૬ માસ.

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

શ્રી સાંકળ્યુ.—મે ૧૮૯૫

	પૃષ્ઠ.
૧. યુનાને યુજની વાર્તા—(લખનાર ગુલનાથ પુરોહિત ભુવવાલા).....	૪૬
૨. જાડપાન અને તેમનો વધારો—(લખનાર S).....	૫૭
૩. ગ્રીન્સેસ ક્રીશ્ચીયનની ધરમ્સારી હ'લ્ગી—(લખનાર RUBY).....	૫૮
૪. નયુનેહાર્થલ્ગી—(લખનાર RUBY).....	૬૧
૫. સ્ત્રી લખનારી તરફ અભાવ—(લખનાર મેટેરનાનું કાવસલ દાવર).....	૬૨
૬. વરખાઇ માસી—(લખનાર પીરોખ)	૬૮

સુમિત્રા

STRA MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પ્રથમ ક્રમ.

મે ૧૮૯૫.

અંક ૩૯૦.

સુનાને મુજની વારી.

પ્રકરણ ૨૪મું.

મીસીસ ક્રેમરની મદદ.

હનિયામાં માનવીને દરેક રીતનાં દુઃખ તથા સુખ વેડવાં પડે છે, સુખ પછી દુઃખ, અને દુઃખ પછી સુખ એ હરેક દમ માનવીને સરનેજી છે; એમો પેલેમે સુખી હોય છે, તેમો પાછળથી દુઃખ લાઈ અતીરય દગ્ગીર થાય છે, પણ ખીચારો જાન તો સતાનો દુઃખીજ દતો, અને હમણાં જ્યારે તે પોતાનું થર તછને લંડન આવ્યો ત્યારે પણ

કાગળ તેના જુના મીઠ મીઠ લોરન્સ તરફથી મળ્યું. તે કાગળ હમેશની મમતાથી રીતે લખ્યું હતું. જે દુઃખ જોન પર પડ્યું હતું, તે માટે તેને ખુશી રીતે એક શબ્દ પણ લખ્યો નહોતો, પણ યોગ, યોગ ધીરજના શબ્દો વચ્ચે નાંખ્યા હતા, અને તે પરથી જોન સહમત થયો.

તેણે પોતાનાં કાગળમાં દરશાન્યું હતું, કે દરેકે માલુમને કાંઈ પણ રીતનો ધધો કરવો જોઈએ, પણ હાલના વખતમાં પૈસાથીજ કોઈ કામ થાય છે, એ મીઠ લોરન્સે પુરા પાડ્યા હતા. તે કાગળ નીચે મુજબ હતું:—

“મારા વાહવા દીકરા, જે હું અને જન. આપણે તો હું તુને થોડી શીખામણના બે મોલ લખું છું. હું હાલનું કામ કેમ શીખતો નહીં? એમ કોપાથી તારું મન દુઃખથી વેગળ થશે, અને તારા મિત્ર પણ થયુ થઈને તુને કાંઈ પણ અવગણની વેળા મદદ કરવાને તૈયાર થશે. જે કામ શીખ્યાથી તું દુઃખાર અને બહાદુર માલુસ ગણાશે. જે તું આ ધધો બખલાર કરશે, તો એમાં હું તુને મારી જોડીને મદદ આપના સલા તૈયાર છું. તારા હાલના ખરચ માટે આ કાગળ મધે એક સો પાંચદાનો એક બીડું છે, જે તારા એક મિત્ર તરફથી કમલ રાખશે એવી આશા છે. મારા આ કાગળનો જવાબ વેડવો જોઈએ એવી ઉમેદ રાખું છું.”

લાં હું છું તારો સહાનો સાથો મિત્ર,

આરટી લોરન્સ.

આ કાગળથી જોનનાં મન પર બહુ અથર થઈ. તેણે પોતાનાં મનને એક સવાલ કર્યો કે આવી મીઠ લોરન્સની સંઘળી નેજેર્યાનીના માટે તેણે શું કર્યું હતું, અને પછી પોતાનું મીઠ લોરન્સ તરફનું સવળું કરવું દુઃખથી યાદ કર્યું, જે પાંચસો પાંચદાની વધારે થયું હતું.

પણ જો તે જાણ્યો કે આ સર્વે પૈસા કાણુની તરફથી આવ્યા છે, તો તેને વધારે દુઃખ થતે, કેમકે આ સર્વે રકમ આપનાર તો એક છુટું જ માલુસ હતું અને તેણી હમેશાં મીઠ લોરન્સને છુપું રાખના કહેતી નહતી. અને, તે પણ ખુશી થઈ તેમ અમલ કરતો હતો. એક દીવસ લીલી તેને થર મળી, પણ આ વાત કેમ છેડવી તે, માટે બહુ સરમાઈ અને વિચારમાં પડી.

તેણીએ પોતાની નીચે ને જોશનાં માંડ્યું.

તેની પર હાલત હમેશનાં જેવીજ હતી. તોપણ તેણે શીરતાર બારોસો રાખ્યો હતો, જે જે થાય તે મુજે મેડે સહન કરતો હતો. જોને પોતાના પાછલા યોગ સુખના દીવસ યાદ કર્યો. કેટલાક દીવસો તેણે મીઠ ચા જાન પીછાન વચર એકાંતામાં કાઢ્યા; લંડન શહેરનાં જતાં આવતાં સર્વે માલુસોને તે નીહાળીને જોતો, પણ તેની એકમાલુન કાંઈ તેને દીસતું નહોતું. તેણે કહેલી મીઠતા વધુ વાર સુખથી બોગવી ચઢ્યો નહીં. તે સર્વે ખુશીએ એક દુઃખના છાયા હેઠલ જમદીથી દંકાઈ ગઈ હતી.

પણ જેમ જેમ દહાડા પસાર થતા ગયા તેમ તેમ હંદાસી ઓછી થતી ગઈ. તેનાં પોતાનાં જીવનના માટે તે હવે અદેસો કરવા લાગ્યો, અને કાંઈપણ કામ હાથમાં લેવા તે વીચાર કરતો હતો, પણ તેની પાસે કાંઈ સારું ધધો કરવા પૈસા નહોતા, પણ તે શીરતાર તેની મદદે આવ્યો, તેને એક

“હું ધારું છું કે તમે મીઠા જોન રીડસતા મીઠા થાવો છો, નહીં વાર?”

“હું એમના અપાવાની વખતનો મીઠા છું.” મીઠા લોરન્સે હસીને જણાવ્યું.

“હા! હું તેમનો ખરો મીઠા થાઉં છું.”

પછી લીલીએ શરમાતાં શરમાતાં, જે કામ તેને કરવું હતું તે કહ્યું, અને જોનની હાલત વીશે પણ તેને સર્વ ખુશાસો કીધો.

આ સંઘર્ષી હકીકત સાંભળી મીઠા લોરન્સે પણ જોન માટે ગુલુ દલગીરી બતાવી.

આવી રીતની દીકસોજ બેઠને લીલીને જોન માટે કહેવાની વધારે હાંખત આવી. જોનને પોતાનું કામ વીસરાવવા માટે કંઈ પણ ધંધો કરવો જોઈએ, એમ તેણી માની. લીલીએ મીઠા લોરન્સને એક કાગળ જોનપર લખી તેને કંઈ ધંધો બતાવવામાં વીનંતી કરી.

“પણ તમે એને મેહેરબાની કરી જણાવવો કે આ તમારાજ પેસો છે, કેમકે તમે જાણો છો કે એમના મારી પાસેથી કેસો નહીં. અને તમે એમના જુના મીઠા છો. વળી મને ખબર છે કે જોનને તમારે માટે બહુજ સારો વીમાર છે.” લીલી પોતાના સદાના માયાજી સ્વભાવે બોલી. આમાં તેણીનાં ઉમદાં દીકરી મીઠા લોરન્સે કંઈ થોડો ખુશ થયો નહીં. તેણે કાગળ લખવા વચન આપ્યું, અને આ કાગળ લીલી ગયા બાદ તેણે લખ્યું હતું.

જોનને આ કાગળ મળ્યું, જે વાંચી તે અતીસ્ય ખુશ થયો. તે મન સાથે જોવાના લાગે કે આજા દયાજી, ઉમદા અવાસના મારા મીઠાના મારાપર થયેલા સર્વ ઉપકારો કંઈ રીતે ફેડીશ. તેણે હવે એક કાગળ મીઠા લોરન્સપર લખ્યું હતું, જેમાં તેણે મીઠા લોરન્સે લખેલા ધંધો ના પસંદ કીધો હતો. આ ધંધો નાપસંદ કરવાનું તેનું પેહેલું કારણ તો એ હતું કે તેની પાસે પૈસાની મર્યાદા રકમ ન હતી; તે શીખેલા, ઉઝાગી માણસ હતો, સખત તેણે કોઈની તાબેદારી નહીં કરતાં, પોતે એકાદ સ્વતંત્ર કામ હાથમાં લીધું. તે હાલ તો બહાર પડતાં લંડનમાં પત્રોમાં સારાં લખાણો કરતો હતો, જેમાં થોડાક પોતાની જીંદગીનો હવાલ પણ લખતો હતો. છપાઈ બહાર પડતાં પેપરોમાં તેનાં સારાં લખાણની તારીફ સાંભળી તે અંદરખાનેથી ખુશ થતો હતો, અને હાલમાં તે લખાણ કામમાં રોકાયેલો રહેતો હતો. પણ આ તેની ઉમેદમાં તે પાર પડ્યો નહીં, કેમકે એ લખાણ તેણે લંડન “મેગેઝીન”માં લેવાને માટે મોકલ્યાં હતાં તે પાછાં આવ્યાં, અને કોઈએ તેનાં લખાણ ઉપર દીક્ષા વડીક કહી દતા. આ વર્તમાન તેણે તોરમનમાં વાંચ્યું, અને વાંચીને પોતાની પેન ચુસ્તમાં ફેંટી દીધી.

આટલું જતાં પણ તેણે ધીરજ પરી, અને ફરી બીજાં સારાં લખાણો તેણે લખ્યાં, અને તેમાં તે નીપજી થયો નહીં. શું તે પોતાનું જાન વધારવા માંગતો હતો? ના!

એમ નહોતું, તે તો બીચારો પોતાના પેટ પુરતા પૈસા પેદા કરવાને પ્રયત્ન કરતો હતો.

થોડા મહીનાઓ આ રીતે વીસા. એક દીવસે મીઠા લીલી મીઠા લોરન્સને ઘેર ગઈ, સારે તેણે પેલું કાગળ જે જોન તરફથી વખતને મળ્યું હતું તે તેણીને વાંચાવ્યું. તેણી આ કાગળ વાંચીને જરા દલગીરી થઈ, કેમકે તેમાં જોને લગતું કામ શીખવા ના પાડી હતી.

“શું તેઓ ચોપડીઓ લખશે?” લીલીએ પૂછ્યું.

“નહીં! નહીં! રોજનાં બહાર પડતાં વર્તમાન પત્રોમાં તે લખાણ કરશે; પણ મારી વાદાથી દીકરી, તમે. એમ તે સહમતતાં કે તે એક હસકું કામ ગણાયો. લખાણ કરવામાં તો લણા માણસો બહુ પ્રખ્યાત બની ગયા છે, અને હું ધારું છું કે જોન પણ તેમાંનો એક નીવડશે.” ખરું પૂછ્યે તો જે કામ જોને ના પાડ્યું હતું તે લીલીએ અને મીઠા લોરન્સને બંનેને બહુજ સારું લાગ્યું. કુકે વખતમાં લીલી અને લોરન્સ બંને વચે ગુલુ દોરતી વધી, અને મીઠા લોરન્સે વચન આપ્યું કે તેણીના પૈસા વિશે જોનને તે કંઈ કહેશે નહીં.

બીજા થોડા વખતમાં જોન પોતાનું કામ ધમધાકાર રીતે કરતો હતો. તેણે પોતાનું રહેણું જાલ્યું, અને બીજા ધણીજ એકાંત જગ્યામાં જવાને તેણે મન કર્યું.

તેણે આ એકાંત જગ્યા વીશેની ખબર એક વર્તમાન પત્રમાં સાંભળી હતી, અને જ્યાં એક ધરડી સી તેને લઈ ગઈ. તે ધરડી સી તેને કહેવા લાગી કે અહીં પણ એક બીજા બાનું રહે છે.

“કેઈ બાનું રહે છે.” જોને પૂછ્યું. “તેણી ધરડી છે કે જીવાન?”

પેલી સી હસી પડી. “નહીં! નહીં! સાહેબ, મીઠાસ કેમ્પર તો સાદક વરસની ખરતીમાં હશે!”

આ વાત જોનને પસંદ પડી, અને તેજ રાતે પોતે એક એકાંત પણ સ્વંચ, અને સુદર રીતે ગોઠવેલા ઝોરડામાં સપર લેવાને ગયો. તે ધરની પછાટાંની બાજુએ એક ઝોરડો બગીચો હતો. તે ધરવાલીનું નામ ‘હવાના’ હતું, અને તેણી પણ ધરડીજ હતી. ‘હવાના’ બહુજ સારી અને સ્વચ્છ રીતે રહેતી હતી.

પેહેલાં તો જે લખાણ જોન મોકલે તે પાછાં આવે, અને વળી તે પર દીક્ષા ચાલ, પણ પછી તેણે મીઠા લોરન્સને પ્રેસમાં જઈ મલવાનું મન કર્યું, જે તે પ્રેસનો અધીપતી હતો. જોન મીઠા લોરન્સને જીવજતો હતો, અને તે હવે મીઠા લોરન્સને મલવા ગયો. જોને પોતાનો હાથ રોકેલ્યું માટે લખાણો, અને વગર જોલખવે તેણે જોનનો હાથ પોતાનામાં લીધો.

“હું માફ માગું છું” મીઠા લોરન્સે કહ્યું, “પણ તમે કોણ છો, તે કું બરાબર કહી શકતો નથી.”

“શું તમે મને એલખતો નથી? હું જોન રીડ છું.”

“હા! હા! ખચીત, ખરેખર, હું તમને ઓલખું છું,”
મીં વેસ્ટ એકદમ બોલી ઉઠે.

“અરે! હા! મારા દુસ્વાર અને જીવાન-ડીક્રેડાંના મિત્ર
છો-પણ તમે કેટલાઅંધા દુખી દીસો છો? હું ધારું છું
કે તમે પર એક મોડી આફત આવી પડી છે!” એમ
બોલતાં તેણે મીં નેનના પોપાક સાથું જોયું, જે પોપાક
થોડાના વખતમાં પેટરવાનો હતો.

“મને બહુજ દુઃખ પડ્યું છે,” જોને ઉત્તર વાળ્યો; “મને
તમને થોડીક વાત કહેવી છે, જે હું હમણા તમને કહું?”
મીં વેસ્ટ નેનને જોઈને બહુ ખુશ થયો, અને પોતાનું
સરનાયું આપ્યું અને નેનને બનતી મદદ આપવાને મીં
વેસ્ટે કહ્યા પછી તે માછી ધર તરફ ફેર્યો.

તેજ દહારે બપોરે ત્યારે તે ખાઈ રહીતે વીચારમાં બેઠો
હતો ત્યારે ‘દયાના’એ બારણું ડોકીયું અને જણાવ્યું કે
મીરીસ ફેઅર તમને મક્કા મારે છે.

તરતજ ફેઅરની ટ્રેસો અવાજ આપ્યો, અને તેજ વેળા
નેન પોતાની જગા પરથી ઉઠ્યો; બીટલ પહે આંખે
ખરેલી આસરે સાહક વરસતી ઉમરની એક સ્ત્રી એર-
લામાં દાખલ થયું, અને નેનને નમીને દણી. તેણીને હમેશાં
ગાલમાં હસવાની ટેવ હતી. તેણીને એક દાંત હોડપર
બહાર આવી પડેલો દીસતો હતો, અને એક આંખમાં
મોઢું કુચું હતું; તેપણ તેણી એક સગવડ અને ઉંચાં કુળની
પેલાદાર બાઈ હતી.

“મીં નેન, હું તમને નેહ બહુ ખુશ થયું છું.” તેણી
બોલી; “મેં તમારાં કુટુંબનું પ્રખ્યાત નામ સાંભળ્યું છે, અને
ત્યારે હું તાની વધમાં હતી ત્યારે હમેશાં તમારાં માથ-
છને નાચ (બાક)માં મક્કતી હતી. ખચીત તેઓ તે વેળાં
બહુજ સુંદર હતાં, તમે તેવજીને કાળજ લખો તો મારી
કુલ લખજો.”

“ત્યારે હું ધારું છું” કે તમે તોય અંબરજે-ડમાં રહેતાં
હશે.” નેને પુછ્યું.

“હા, મારી પરણેલી ઇંદગી મેં તોય અંબરજે-ડ-
માંજ ગુજરી હતી.”

“ત્યારે તો તમે મારાં માતાછને ઓગળતાં તો દેશો?”

“મેં” તેઓની સાથે જાતે વાત કરી નથી, પણ હું હમેશાં
એઓને જોતી હતી, અને તેઓના દીકરાસાથે ઓગળાણ
પાડવાને હું બહુ રાજી છઉં. તમે જણતા: તો દેશો, કે
મારા બીચારા મીં ફેસરને મ્હણ પામવાને આજ પચીસ
વરસ થતા આજનાં છે અને ત્યાર બાદ મેં તમારાં મુરખી
માતાછને જોયાં નથી, અને હમણાં મારાં ધરમકે મારી
દાસી ‘દયાના’ સીવાય બીજું કોઈ નથી.”

“ત્યારે મેં ત્યાર પછી તમે પરણ્યાં નહીં?”

“તેઓ મરણ પામ્યા બાદ હું કોઈ દીસે પરણ્યો નહીં;
પણ હવે મારાં દુઃખમાં ભાગ લેવાને કોઈ નથી, પણ મારો
વીચાર એક દીકરા કરી લેવાનો છે, અને તે સારો, સારો

ગુણો, તમા માથાજી સ્વભાવનો હોવો જોઈએ. મને એ-
પડીએ વાંચવી બહુ ગમે છે, હું લખાણ લખું છું” તમા
કપીટાઓ રચું છું, અને જે તમે કોઈ કોઈ વેળા મારી
બેઠ થોશો તો હું બહુજ ખુશી થઈશ.”

“તમે બહુજ સારા છો!”

“તમે હમણા માગપર આવશે તો હું તમને મારો
ખરો ખજનો દેખાડીશ, અને તમને મારી બનતી મેટુનના
લખાણ કરવામાં આપીશ.”

નેન તેણીને ના પાડી ચક્ર્યો નહી; તેપણ તેનાં સારાં
આમચી તેને જેનું માથુસ જોઈતું હતું તેનુંજ મળી ગયું;
તેણીનાં મોઢાંપરથી જોન કહી આપવો કે તેણી એક
દયાળુ બાઈ હતી.

તેઓ ઉપર ગવા બાદ મીરીસ ફેઅર થોડાને થોડા
કપીટાના તથા જુદાં જુદાં લખાણના દેખાડ્યા બાદ પાછી
ગોલી, “હું” બહુજ અભાગણી છું” કે મને એક દીકરા
નથી.” અને તેણી મનમાં જોનને પોતાનો દીકરા કરી
લેવા ચાહતી હતી.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

કામમાં થતો વધારો.

હાલ ફેઅરવારી મહીનો પસાર થયો હતો, અને માર્ચ
મહીનો સર થતો હતો; વસંત રજુ પોતાનો મુંદર દેખાવ
રહી હતી. દરેક કેમણી રમસ્ય દીસતું હતું, કાંઠો પોતાના
લીલા મુંદર પેટરવાસમાં વધારે સારાં દીસતાં હતાં, અને
હજી જોન પોતાનાં પેશાંજ ધરમાં અતી કામમાં મોક્કા-
વશે હતો.

માર્ચ મહીનાની અધવચમાં તેને કામ બહુ મજાજ લાગ્યું
અને આ મહીનામાં તે પોતાના સારા સ્વભાવના
મિત્ર મીં વેસ્ટને જે વાર મળી ચુક્યો હતો, જે લખાણ
માથુસે તેની પીઠ પર હાથ ફેરવી કેટલોએક દીકરાસો દીધો
હતો. એક દીકરો મુખ્ય અધીપતી (મીં વેસ્ટ) તરફથી
મીટી મલી, જેમાં નેનને આશીસમાં તેજવામાં આપ્યો હતો.
તે આશીસમાં ગયો, જ્યાં મીં વેસ્ટને તેની સાથે થોડી
અગત્યજોની વાત કરવી હતી. મીં વેસ્ટને દીકરા જેમ-
વેસ્ટ જેની ઉમર બારીસ વરસની હતી, અને જે આજ
ખાતામાં નોકરી હતો, તેની વધીયત સારી રહેતી નહોતી,
અને તેથીજ ડાહડરે તેને હયા ફેરવદજ કરાવવા મોકલવા
કહ્યું હતું.

મીં વેસ્ટે આ જગ્યા કોઈ બીજાને ન આપતાં નેનને
પસંદ કર્યો, અને પોતાના દીકરાની જગ્યા તેનેજ આપવાનો
પક્કો દેખાવ કરી, ઉપલી મીટી મળી તેને આશીસમાં
મોકલ્યો હતો. નેનને આવકાર સાથે દાખલ કરવામાં
આવ્યો. નેન જેમ્સ વેસ્ટને આ પેદશીજ વાર મળ્યો,
તેપણ તેના શીશ પડી ગયલા મેટરોપરથી નેનને તે મારો

લાગ્યો. મીઠા જેમ્સ સ્પેન જવાનો વીચાર રાખતો હતો, અને તે પોતે સ્પેનમાં શું કરવા વીચાર રાખતો હતો, તથા સ્થાંથી પાછો આવ્યા બાદ શું કરશે, તે વીશે બહુ ખુશી જોનને વાકેફ કીધો; પણ ગરીબ ખીચારો જાણતો ન હતો કે તે સ્થાંથી પાછો ફરી શકનાર નથી, કેમકે જોન હતો તેની આસપાસ ઘેરો નાખ્યો હતો, પણ નજરે તે તેને જોઈ શકતો ન હતો. તેણે જોનને પોતાનાં કામથી વાકેફ-ગાર કીધો, અને પ્રમાણીકપણે વર્તવા તેને ખરાં જીવનથી કહ્યું. વસંતઋતુ પુરી થઈ હતી; જોન અડધી રાત સુધી પોતાનું કામ બહુજ કાળજીથી કરતો; અને આ નોકરીમાં તે સારા પગાર મેળવતો હતો.

મીસીસ રીડજનું હમેશાં જોન પર કાળજી આવતું, અને એક વેળા જોને જ્યારે તેણીને મીસીસ ફ્રેઅરની દુવા લખી સારે તેણીએ મીસીસ ફ્રેઅરને જોડાખી. જોનની માતાએ પોતાના કાળજીમાં લખ્યું હતું કે તેણી બહુ અજબ થવા લાગી કે, જોને તેણીને શી રીતે જોડાખી હશે.

મીસીસ રીડજે જોનને તેણીની હાથ વીશે પુછ્યું હતું, અને જોને તેના જવાબમાં લખ્યું હતું કે, તે કશું જાણતો નહોતો.

જોન અવારનવાર તેણીને માટે ફળ કુલ તથા બીજી ઘણી વસ્તુઓ મોકલતો, જે તેણી બહુ માન સાથે સ્વીકારતી હતી. જ્યારે જોન તેણીનાં દીવાનખાનામાં આવતો, સારે તેને સ્થાં જોનને તેણી બહુજ ખુશી થતી, અને પોતાના કંઠેર અવાજે થોડાંક ગીત ગાતી, અથવા પોતાની રચેલી ચોપડીઓ દેખાડતી, અને મનમાં મલકાતી હતી કે જોનને તેણી હમેશાં ખુશ કરતી હતી.

એ મહાના તેઓની વચ્ચે દોસ્તી થવાને પસાર થવા લાગ્યા. હવે એક દિવસે એક અકસ્માત બન્યો, જેથી જોનની માથામાં વધારો થયો; પણ તે ખીતી ફક્ત એક માત્રે જાળીત હતી. એક દિવસે સાંઠને જ્યારે મીસીસ ફ્રેઅર અને જોન બંને ફરીને આવ્યાં, સારે બારણાં આગળ ગાડી આવીને ઉભી રહેતાં જોનને ફ્રેઅર ગાડીમાંથી ઉતરવા ગઈ, પણ તેટલાં તેણીની પગ દેસમાં ભેરવાઈ ગયો, અને બહુજ જોરથી આવીને તેણી બગલામાં જવાનાં પગથાં પર આવીને અડકાઈ.

જેની તેણીએ આચ્ચારી પાડી, કે તરતજ જોન તેણીની મદદે દોડી ગયો અને ઉપાડી લીધી. તેણીને બહુ સજા ધળ થઈ હતી, અને જ્યારે “હયાના” કાકટરને તેણા ગઈ, સારે સંજોગે વખત જોન તેણીની પાસેજ રહયો.

તેણીને પગ લાગી ગયો હતો, અને આ દુઃખની વેળા જોન તેણીની પાસેજ રહેતો, અને તેણીને માટે દુઃખી થતો હતો.

એક દિવસે તેણી બોલી, “જોન મારા દોકરા, તારા વગર હું શું કરતે તે હું કહી શકતી નથી.” આ સાંભળી જોન હસી પડ્યો.

એક દિવસે જ્યારે જોનની માતાએ એક ચોપડી ભરીને અતી સુંદર કૃત મોકલ્યાં, સારે તે સંજોગે કુલ જોન મીસીસ ફ્રેઅર પાસે લઈ ગયો. આ કુલ જોન તેણી બહુજ ખુશી થઈ. તેણીની આંખમાં આંસુઓ આવ્યાં, પણ તે ખુશીમાં હતો.

તેજ દિવસે જોન પોતાના ઓરડામાં લખતો બેઠો હતો, તેટલામાં “હયાના”એ ઓરડામાં આવીને કહ્યું, “સાહેબ, તમારાં માતાજી આવ્યાં છે.”

જોન એકદમ પોતાની ખુશીપરથી બહુ અચરતીમાં હશે, અને પાછળ જુએ છે તેટલામાં તો તેની માતાની પછવાડે દસ્તી ઉભી હતી.

“મારા વાહાલા, મારા વાહાલા,” તેણી જોન પાસે જઈને બોલી, અને તેના ગળે હાથ વીટાળીને તેને સુખી લીધી.

“તું” અને અહીં જોનને અજબ તો થતો હશે, પણ તુને નહીં લખવાનું કારણ એ હતું કે, મારું આવવાનું નહીં નહોતું, કેમકે તારા બાપાજી બહુજ માંદા છે, અને તેઓને સુધી આવવાનો મારો જીવ આંધો નહીં-પણ બીજું કંઈ મારી સાથે આવ્યું છે, અને તેણેજ મને અહીં માનવાને બોલાવે કરી.”

“અને તે કાણ છે ?” જોને હસીને પુછ્યું.

“આજ મારી સાથે, અને જો !” તેની મા બોલી. પછી જોન જાણે મારે પેલા બગીચાની એક બાજુએ ગયો, જ્યાં ગાડીમાં લીલી ચોમસ બેઠેલી હતી.

લીલી પોતાનો હાથ રોલેકંડ માટે લખાવતાં બોલી, “તમે હમને જોઈ બહુજ અચરત થયા હશે ?”

આ સાંભળી જોન હસી પડ્યો.

ચોડા વખત સ્થપકીની પંથરાઈ, પણ પછી મીસીસ રીડજ હસીને બોલી, “જોન, તે મીસ લીડીને અંદર બોલાવવી જોઈએ.”

“અવગત, તમેજો અંદર આવવું જોઈએ,” તેણે કહ્યું.

આ બોલતાં તેણે લીલીને ગાડીમાંથી ઉતરવાને માટે હાથ આપ્યો.

“હું-હું થોડાક દેસ વેચાતા લેવાને માટે અહીં આવી હતી અને મારી સાથેજ મીસીસ રીડજ પણ આવ્યાં, અને તમે જોજોજો તેમ, તેઓ તમને મળવા આવ્યા વગર જતે નહીં.”

“હું તમને બંને જાણીને અહીં જોઈ બહુજ ખુશ થયો છું-તમેજો અંદર આવશે ?”

આ બોલતાં જોન પોતાની માતા તથા લીડીને ખાવાના ઓરડા (ડાઇનિંગ રૂમ)માં લઈ ગયો, અને પછી જોનનાં “હયાજી” જોનને લીલી બહુ ખુશ થઈ, પણ જ્યારે તેણીએ જેમ્સ વેક્સની વાત સાંભળી સારે તેણી અતીજ દુઃખીર દોસ્તી હતી.

તરતજ હયાના અંદર શખલ થઈ.

“સાહેબ, મીસીસ ફ્રેઅર કહે છે કે આ બાનુંજો આદા લેશે ?”

“નહીં! નહીં! તેઓ ચાહા પીને આવ્યાં છે.”

હયાનાના અંદરદાખલ થવાથી તેમની વાતચીતમાં ખતલ મળી, પણ મીસીસ રીડલ હવે બીજી વાત કરવા લાગ્યાં.

“મારા વાહાલા જોન? તું શું એમ કહેવા માંગે છે કે તું ઉપર જઈને પેલી ધરડી મીસીસ ફ્રેઅર સાથે વાતચીત કરે છે, અને યશી તેને સર્વે વાતની મદદ આપે છે?”

“માથા, તેણી ફક્ત એકલી છે, અને બહુ દુઃખ વેઠે છે.”

“પણ સારે શું તુંને તેણીની દાસી અથવા ચાકર થઈ રહેતું જોઈએ?”

એ વાતને હું-હું બહુજ પસંદ કરે છું,” લીલીએ કહ્યું. જતા હોડિએ કહ્યું.

તે હોટેલ છોડ્યા પછી તેઓ બંનેએ એક દહાડા માટે લંડનનાં હોટેલમાં, જ્યાં લીલી અને મીસીસ રીડલ ઉતરી હતાં, લાંબો જોનને આવવાને બહુજ બોલ્યાં કરી; પણ જોન ના કહેવાને બદલે પોતાનું માથું ઢીસળ્યું, અને બોલ્યો, “તમે જાણો છો તો ખરાં, કેમકે એક મીનીસ્ટરી યુરસદ મક્કતી નથી, અને રાતની વખતે ખાણું લેવાને માટે ન બને એમ છે.”

“શું તું એટલોગણો સંશય થઈ રહ્યો છે કે તુંને બીલકુલ યુરસદ મક્કતી નથી?” તેની માતાએ તાસલાયક રીતે પુછ્યું.

“તમે કહો છો એમ તો નથીજ, પણ હું રાત્રોના ઘણા ખરા વખત આશીસમાં રહું છું, અને રાત્રે તમારી સાથે મને જમવાને બીજકુલ વખત મળી નહીં.”

“સારે તમે બપોરે હમારી સાથે જમવા આવશો?” લીલીએ પુછ્યું.

ચોડા વખત વીચાર કર્યા બાદ જોને આવવાને હા પાડી; પછી તે પોતાની માતા તથા લીલીને ગાડી સુધી પોહોંચાડવા ગયો, અને ગાડી નજર આગળથી દુર થઈ નહીં લાંબું સુધી તેને જોતો રહ્યો, અને પછી વરતજ ઘરમાં ગયો.

પ્રકરણ ૨૬મું.

મીંડી રીડલનું એકતું બીજાનું.

મીસીસ રીડલ તથા લીલી મીસીસ ફ્રેઅરનાં ઘરથી ચોડે દુર ગયાં નહીં, તેટલાંમાં તેઓની વચ્ચે નીચે સુજળ વાત થતી હતી.

“એવણુ કેટલા બધા લેવાઈ ગયા છે?” લીલીએ કહ્યું.

“એ મોંઘે જણાય છે-ખરેખર એને કામ હદ કરતાં વધારે કરતું પડે છે.” મીસીસ રીડલે ઉત્તર વાળ્યો.

“એવણુ કેટલાં દુઃખી જણાય છે-ખચીત એવણે બહુજ વેડ્યું છે.” લીલીએ કહ્યું. “તમેએ જોયું કે એના વાળ સફેદ થતા જાય છે?”

હમણા આ બંને બાનુઓમાં બહુજ મીનતા બાગી હતી; મીસીસ રીડલને લીલી સાથે મીનતા કરવાને ઘણું કારણ

હતાં, અને સુખ્ય કારણ વાંચનાર જાણે છે તેમ, પોતાના દીકરાને લીલી સાથે પરણવાનું હતું.

“મારી નંદરે તેના વાજાખર બીજકુલ પડીજ નથી,” મીસીસ રીડલે દુઃખથી દર્શાવે કહ્યું. “પણ તેની આ છંદગી બહુજ કંચાળ છે.”

આખે રસ્તે, એટલે હોટેલ સુધી નેઓ બંનેએ જોનનીજ વાત કીધી.

બીજે દહાડે જોન આવ્યો.

“માને હું તારી સાથે ફરવાને બીજકુલ નાલાયક ગણાઉં” જોને દર્શાવે કહ્યું.

“જો તમે ફરીથી એમ બોલશો, તો હું તમારી સાથે ચુસ્તે થઈશ!”

જોન હમેશના જેવો હસમુખો આવજ દીસતો ન હતો. તેનામાં કેટલોક ફેરફાર થયેલો દીસતો હતો, તેને રાત દીન પોતાના ધધાની શીકર હતી.

હવે તેઓ જોનથી છુટાં પડ્યાં. આ પેહેલીજ વાર તેની નોકરી પર આવ્યા બાદ પોતાની મા, તથા મીસ લીલી સાથે બપોરનું ખાણું (લંચ) લીધું હતું. તેણે પોતાની માને એક દીવસ વેડુ લંડનમાં ચોળવાને બોલ્યાં કરી, કેમકે તેઓએ કોઈ વંશ લંડન શહેર જોડ્યું નહોતું. પણ તેઓ ચોળી શક્યાં નહીં.

આ વાતો પુરી કરી જોન તેઓને હોટેલમાં શાખી પોતે પોતાની નોકરી પર ગયો.

બીજે દીવસ સવારે જોનને લંડન શહેરની પોતાની આશીસમાં મીસીસ રીડલ તરફથી એક તાર મળ્યો, જે તાર નીચે સુજળ હતો :-

“જોન, એકદમ અહીં આવ, તુંને કંઈ ખરાજ ખબર કહેવી છે.”

આ તાર મક્કતોજ જોન હોટેલમાં જવા તૈયાર થયો. ખરેખર તેને માટે આ ખબર બહુજ ખરાજ હતી.

મીસીસ રીડલને આ ખરાજ ખબર જુસ્તી તરફથી મળી હતી, જેમાં તેણીને જમકી બોલાવી હતી.

“વખત બોલવો નહીં, એકદમ નીકળી પરતું, મારા ખાવાજ બચતીત હાલતમાં છે.”

તેઓ સર્વેએ ધાઈ કે કદાચ મરીજ બીચારે મીંડી રીડલ જરી ગયો હશે અથવા મરી જવાની તૈયારીમાં હશે. કાકરે મીસીસ રીડલને આગળથીજ એટલાંજુલ હતું કે તે હવે વેડુ દીવસ કાદનાર નથી, અને જ્યારે જોન હોટેલમાં જઈ પુરો સારે તેની મા રડતી હતી. ગયલા દીવસે તેણીને યાદ આવ્યા, જે દીવસે તેણીએ રીડલના સુખમયી આશરે હેરાળ સુખમયી હતા.

હમણા કે જેન નહીં પણ મીંડી રીડલ સાથે મોહોડે મોહોડું બે બોલો વાત કરવા તેણી છતેજર હતી.

તેણી મીંડી રીડલ તરફ સદા વધારે હતી.

જ્યારે જોન આવ્યો, સારે તેણી બોલી, “બંને એકદમ જનું જોઈએ.”

“લીલી પણ તમારી સાથેજ આવે છે?” લીલી તરફ જોઈને તે બોલ્યો.

“અસખત, અને પણ જનું જોઈએ. હું તમારી માતાને હવે એપથી જવા દઈશ નહીં.”

“હું તારો મોટો ઉપકાર માનું છું,” તેણે કહ્યું “તમારી સાથે આવવાને મને આજે રમ મળશે નહીં. પણ કદાચ કાલે હું આવીશ.”

“નહીં, નહીં, મારા વાદાલા દીકરા” (મીસીસ રીડે પોતાનાં આંસુઓ નુછતાં, પોતાના પ્યારા, પતીની કથી દરકાર ન કરતાં જોનને પાછું કહ્યું) “તારે ડીકરોંથી દુર રહેવું જોઈએ.”

આ તેણીના બોલવાનો અર્થ જોન સમજી ગયો; તેણીને ડોરોથીનું કામજ વાદ આપ્યું, જેમાં ડોરોથીએ પોતાના બાપથી વેંમજો રહેવા જોનને લખ્યું હતું, અને લીલી પણ તેણીના બોલવાનો અર્થ સમજી ગઈ, કેમકે તેણીના પીતૃકર્મ ભાઈ ફ્રેંકે તેણીને સઘળી વાત કહી હતી.

“જોન, તમારે ડીકરોંમાં આવવું નહી, હું તમારી માને ખતતી મદદ આપીશ.”

આ સલાહનો જોને ઉત્તર વાળ્યો નહીં. તે તેઓને સુઠવા રોકેશનપર ગયો, અને તેઓની દીકરી કરાવી આપી તેઓની છુટા પડ્યો.

તેનાં ઉગરપર ફરી દુઃખે અજબો કથો દતો; તે જાણતો હતો કે જે કદાચ તેનો બાપ મરી જાય તો કરજવાળાઓ આવીને તુડી પડશે, અને જોનની જોડેન અને માને ઘરમાંથી કઢાડી મુકશે.

આ વીચાર કરતાં તેનું અતઃકરણ કાંઈ મધુ અને મનમાં પ્રાપ્તિના કરવા લાગ્યો કે ધ્રુવર મારા બાપને બચાવે! પણ “બીને દહાડે તેનીપર લીલીનું એક કામજ આપ્યું, જેમાં તેના બાપનાં મરણની ખબર મળી હતી:

“મીડો જોન, અગ્રી વખતસર આપી પોંદોંઆં નહીં. અગ્રી ડીકરોંડે આપી પુગાં તેની અચાહ તમારા વાદાલા બાવાજીને પોતાનો પ્રાણ તે ધીરવારને ઉવાલે કાપી દતો. તેઓને ચોદેરા સુખ અને શાંતીથી ખાતી નીકળ્યો છે. હવે આપણે તેઓ વીતે વધુ ગમ કરવા ન જોઈએ. તમારી મા બહુજ દુઃખમાં છે, અને તમારા પુત્ર કારક લખવાને તેઓએ મને કહ્યું છે. તમેએ કશી વાતે ચીંતા કરવી નહીં, અને તમે ડીકરોંડેમાં આવતા ના. મીડો વીરસને હું મળી સંલે વાતની તબવીન કરીશ. અને કેમજી રીતે અડચણ પડવા દંદશ નહીં અને મને તમારી ખરી મીડો જાણી તમે મારી પર લીધાસ રાખશે એવી આશા છે.

પણ ફરી ફરીથી હું તમને કામવાલા કંઈક કે તમેએ ડીકરોંડેમાં આવવું નહીં. દાહ જોન.

લીડો તમારી સહાની સાચી,
લીલી યોમસ.”

આ કામજના જવાબમાં તેણે લખ્યું હતું કે તેના પોતાના બાપની લાશ લઈ જવી નહીં, કેમકે તે વેળા તે દાનર થશે. આવી વેળાએ જોડેલે તેઓની ગરીબાઈ વચ્ચે

લીલીએ એક ખરા મીડ તરીકે કાપેલી આ સર્વે જોદેરખાનીને ઉપકાર માની તેણે યોડીક લીડીઓ ઉમેરી, તે આ નીચે પ્રમાણે હતી:—

“તે” ડીકરોંડે નહીં આવવું જોના અર્થે હું સમજી ગયો છું. હું મીડો જોનારાયની ધમકીથી દરીસ નહીં, અને હોશી વેળાએ મારા વાદાલા બાવાજીનું પોંદોંડું જોવા આવીશ, જે ફરીથી હું કોઈ કાલે પણ જોવા પામીશ નહીં. હું કાલે ડીકરોંડે આવીશ, અને હું આંઈ લાંબુધી. તારોજ સહાની સાચી, અને આતારી
જોના રીડેડ.”

આ કામજ વાંચ્યાથી લીલીની જોન તરફની કમળ વધી. પણ તેણીને કશો ઉપાય મુશ્કેલી નહીં, અને કંઈકાં લાગી કે જોન આવી વેળાએ મુરઘીતપણે રહે.

તેની મા પણ બહુજ વીચારમાં પડી, જ્યારે લીલીએ તેણીને જોનનું કામજ દેખાડ્યું. પણ આવી તેણી મગરર થઈ કે તેણીના દીકરા મીડો જોનાપન જેવા માણસથી પણ ડરતો નથી, અને હોમતવાન છે. તોપણ તેણીએ જોનને આવવાને ના કહ્યું હતું.

જે સંજો ગરીબ બીચારા મીડો રીડેડને આવવ મંજૂર પોંદોંડાવામાં આવવાનો હતો, તેજ સંજો જોનનાં જાં જુઓ. તેણે મીડો વેસ્ટને એ વચ્ચે દહાડા મારે બીળને પોતાનો આજ્ઞે આપવા કહ્યું, અને તે તેણે કમળ કર્યું. ગરીબ મીસીસ ફ્રેંચર જોનના જવાની ખબર સાંભળી બહુજ આંતમાં પડી, અને પોતાનું શું થશે તેનો વીચાર કરવા લાગી.

“તમે આવશે તેટલાં તો હું મૃત્યુ પામેલી હોઈશ.” તેણી પોતાનાં આંસુઓ નુછતાં બોલી.

“તમેએ એવું બોલવું ન જોઈએ,” જોન બોલ્યો.

“શું મારા ગરીબ બાવાજીનું હોશી વખતે મોંડું જોવા દેવા તમે રાજ નથી?”

“નહીં નહીં!” જે તમે કરો છો તે રાજ છે, પણ મારા વાદાલા દીકરા, તમને હવે કદાચ કંઈક સેંદેવનું પડશે?” તેણી પોચી.

“મીસીસ ફ્રેંચર, હવે હું નવાં દુઃખમાં આવી પડીશ; મારા પીતાજી એક ખુવાર થઈ મયલા માણસ હતો, અને હું એક કમનસીબ માણસનો દીકરા છું.” મારી સઘળી મોલકત ધરેણે મુકી છે, અને હવે કરજદાર છીએ.” પછી ગરીબ મીસીસ ફ્રેંચર જોન નહીં જોય એમ પોતાના રોમાલની ખાંકે છોડી, અને રડતી અસમજો જોનને સો પોંડી રકમ લેવા કહ્યું, જેથી જોનને બહુજ અચરતી પેદા થઈ.

“હું જાણું છું કે હું વૈસાદાર નથી,” તેણી બોલી. “પણ મારા વાદાલા દીકરા, જે સો પાઉન્ડ ટુને આવી વેલાએ જોડેલા હોય તો, તે હું જાણું છુંથી આપવા તૈયાર છું.” અરે, જોન, પાછા વાળ ના! હું ટુને મારા પોતીકા દીકરાથી વધુ આર્થુ છું, અને આ રકમ એક તારી ગરીબ માતા તરફથી કમળ રાખ.” આવી રીતની જોદેરખાનીથી જોનનું અતઃકરણ પીગમ્યું, અને માના જેવા વાદાવથી તેણે તેણીને દાહ લીધો.

“તમે બહુજ મંમતાજી છે.” તે બોલ્યો, “પરંપર બહુજ છે, પણ ખીસીસ ફ્રેઅર, એમ બની શકશે નહીં. તમે એ આપવાની માંગણી કરી તે મારા લીધા બરાબરજ થયું છે, હું મારા પોતીકા પૈસાથી મારા ખાતાછની કીધા કરીશ, પણ મને તમે કહેા કે જ્યારે હું ચોપડી છપાવીને બાહર પાડીશ ત્યારે તેમાંની એક નકલ તમે રાખશો?”

“મારા વાહાલા દીકરા, એક તો શું પણ સો નકલો રાખીશ.” તેણી બોલી, અને પછી જોન પાસથી વચન લીધું, કે જોન ગયા બાદ તેણીને કાગળ લખે. પછી તે ખીસીસ ફ્રેઅરથી છુટા પડ્યા.

સાંજે તે ડીકેશનમાં રહેશન પર આવ્યો, જ્યાં તેને માટે ગાડી તૈયાર હતી, અને અડધા કલાકમાં તે પોતાને ઘેર જઈ પોહ્યાં. તેની મા દીવાનખાનામાં તેને લેવા દોડી આવી, જેણીએ શોકના વખતમાં પેટેરવાનો સાદો કાચો દ્રેસ પેટેરમે હાલો. તેણીએ જોનને પોતાની છાતી સાથે દાખ્યો, અને ડબ્બાં ખાવા લાગી.

યોગા વખત પછી તેણી બોલી “લીલીએ આવા વખતમાં મને દીકરા સમાન મદદ આપી છે,” તેણીએ તેના કાનમાં લાગી કહ્યું, અને પછી આવાના ઝોરડામાં લઈ ગઈ, જ્યાં તેની બેઠેનો તેને ભેટવા ઉભી હતી.

“હમણા યોડીક બીજાનો વીશે મીં બોરન્સને પુછપરછ કરવા લીધી કાગલ ઢાલ ગઈ છે, અને તેણી કાંઈ પાછી આવશે; જોન, જો તેણી નહીં હવે તો મારું શું થતે?”

આનો જોને કશો જવાબ આપ્યો નહીં, પણ પોતાનાં મનમાં ખુશી થતો હતો કે લીલી લાં નહોતી. તે પોતાના મરણ પામેલા આપની લાશ પાસે ગયો, અને તેના કંઠા પડી ગયલા ચેહેરા સાચું જોયું. તેનાં સર્વે દુઃખનો આજે છોડા આવ્યો હતો. તે પોતાની સદાની સાંત ઉપરમાં પડ્યો હતો.

તે હસ્તો દીસતો હતો. જોન પોતાના આપનાં ખીલાણું આગળ યુઝીએ પડી, તેની પાછળ યુઝી ગયલાં તથા માણુસનું પોપણ કરવાનું વચન આપ્યું, અને રડતો ઝોરડામાં ગયો. તે લાં ખુરશીપર બેસી તે ધોરતાર પાસે દુકે બંદગી કરી અરજ સુભરવા લાગે કે “હવે તું હમારી પર રહેમ રાખજે અને મારી મા બેઠેનોનું પોપણ કરવા મને શકતી આપજે.” પણ ઝોરડામાં એક નોકરે આવી તેનું બારણું ઠોક્યું; આ અવાજ સાંભળી તે પોતાના વીચારમાંથી જાગૃત થયો. પછી પેલા ચાકરે ધીમેથી કહ્યું કે, “બહાર કોઈ તમને છુપી રીતે મલવા માંગે છે.”

“તે કોણ છે?” જોન પુછ્યું;

“સાહેબ, મીસ ડોરોથી આજ્ઞાવન આવ્યાં છે, અને તેઓ યોડી મીનીટ તમારી સાથે ગ્રુપ રીતે વાત કરવા માંગે છે.”

“તેવણ કયાં છે?” જોને પુછ્યું;

તેણી જમવાના ઝોરડામાં હતી, અને યોગાજ વખતમાં જોન ચીકરથી ધુનતો લાં જઈ લાગ્યો.

“મીં જોન, તમે મને અહીં જોઈને અજાબ થશો.”

પણ હું તમને કંઈ અગત્યની સુચના કરવા આવી છું. મારા આવવાજે સાંભળ્યું છે કે તમે આવ્યા છો, અને તમે એ તમારી સલામતીને ખાતર અહીંથી એકદમ આજેજ રાતે ઉપડી બહુ.”

“મીસ આજ્ઞાવન, તમે એ મને સુચના કાઢી તે માટે હું તમારે આભારી છું; પણ તમે બહુજા છે કે અહીં શા માટે આવ્યો છો, અને મારા આવવાજે અવલમંજલ પોંદ્યાંગાયા સીવાય હું કીશ્કેંડે જોડી શકતો નથી.” જોને આ સમજું બહુ ધીમેથી, મક્કમપણે કહ્યું.

“મીં જોન, જો તમે અહીં વધુ વખત રહેશો તો તમારું જીવ થશે. તમારું અહીં આવવાનું સાંભળ્યું છે, સારથી મારા આવવાજી ખુનપર ચલ્યા છે.”

“મીસ આજ્ઞાવન, તમે એ મારે ખાતર તસદી થીધી છે તે ઉપર હું જમ સુધી વીસરીશ નહીં; પણ તમને મેં કહેલાં કચણસર હું અહીંથી જઈ શકતો નથી. મારા વાહાલા પીતાજી કરતાં મારી જીંદગી હું કુચ ખીસાદમાં ગઈ છું, અને આવાં દુઃખની વેળાએ હું ધર જોડી બજો, એ એક દીકરાને મોટું ચરમભરેજું કહેવાય; તોપણ મીસ આજ્ઞાવન, હું તમારા આપને રસ્તે જઈશ નહીં.”

“મીં જોન, હું ખરું કહું છું કે છેલ્લે પણ તમે મારી બેઠેનને પરજીતે, અને તેથીજ હું તમને વગર મેતનાં મેતથી અટકાવું છું; મીં જોન, મેટરમાનીની રાહે અહીંથી જાઓ!”

“હું તેમ કરી શકતો નથી. મારાં મરણ વાસ્તે હું પાછો હટવાનો નથી; તોપણ માનવી જાતને એક વેળા મરવું છે અને મારી જીંદગી તો મને અકારીજ થઈ પડી છે.”

આટલી વાતચીત થયા પછી ડોરોથી ફરીથી જોનને ડીકેશનથી જતો રહેવાને કહી લાંબી આંખી ગઈ.

પ્રકર ૨૭ સુ.

જોનનું જીવ કરવાની કોશિસ.

ખીજે દહારે સહવારે મીં રીડજને અવલમંજલે પોંદ્યાંગાયામાં આવ્યો, અને તેના સદાનાં શાંત ખીલાનામાં પડેલા બેવાને તેના ધણી મીંજ તથા પડોશીઓ આવ્યા હતા. તેણે પોતાના જનમમાં કોઈનું બુરું કીધું નહોતું, અથવા આદ્યું નહોતું. લોકોનું ભણું કરવાને તે સદા તૈયાર રહેતો. આજની સવાર ધણીજ રમણ દીસતી હતી. જીવ મહીનાની લીસેતરીમાંથી તેની લાસ પસાર થતી હતી, તોપણ આજની સવાર રીડજનાં કંટુબમાં બહુજ દુઃખ ઉપજવનારી હતી. જોન પોતાના આપની લાસ પછવાડે ધીમે કંને આલતો હતો. આ સર્વે લોકોમાં તેને દીકાસો દેનાર કોઈ નહીં, પણ ફક્ત એકજ જણ હતું, અને તે પેલા ધરડો વડીલ મીં બોરન્સ હતો. તે જોનનાં સર્વે દુઃખો નજીવતો હતો. તે જોનની પાસે ગયો, અને બહુજ મમતાથી જોનનો હાથ પોતાનામાં લીધો, અને યોગાજ દી-

લાસના ખોલ મોડ્યો, જે ખોલ જોન નીચી નજર કરી સાંભળતો ઉભો, પણ આખું ધરવટ જોન અને પેલા ધરડા વચ્ચે વચ્ચે જોનને ધોડાંકે ખીન્ન* માણસો* પણ તેને દી-લાસો દેવા લાગ્યાં.

આખરે તે દલગીરી બરેલી પણ આવી, જ્યારે જોનના આપનો ખુબસુરત ચહેરો તેની આંખ આગળથી સદાને દૂર થવાનો હતો. ધોડાક માણસો જે મીઠો રીડસની અતી જની દેખતો હતો, તેઓએ તેની લાસપર આંસુઓ ઘેરવ્યાં.

આ સઘળાની વચ્ચે સર્વથી વધુ વીલાપ કરનારો જોન હતો. જ્યારે તે ધરથી પોતાના આપની લાસ પછવાડે જવા નીકળ્યો, ત્યારે જોનને ડોરોથીની વાત યાદ આવ્યાથી મનમાં વીચાર કરવા લાગ્યો કે તેને પણ પોતાના આપની કબર આગળ કદાચ દાટશે.

ડીફેન્ડાંમાં તેઓનું દેવળ* એક જાંબી ટેકડીપર હતું, અને તે ટેકડીપર ચઢવાને પથ્થરનાં પગથાં હતાં. આજે તે દેવળનો દરવાજો ખુલ્લો હતો, અને પાદરીઓ પોતાના કાળા પોશાકમાં તેને માટે પ્રાર્થના કરવાને ઉભા હતા. પછી મીઠો રીડસની લાસને ઉપર લઈ જવામાં આવી, અને જોન તેના આપની લાસપર હાથ દબાવે ચાલ્યો હતો, તેટલામાં તેની નજર એક માણસપર પડી, જે પેલી બીંટ (કાટ)ને અંદરીને ઉભો હતો. તે માણસ કોઈન નહીં, પણ પેલો મીઠો આંખપર ઓછાન હતો. તેની આસપાસ ખીન્ન* ધણાં માણસો હતાં, પણ ફક્ત તેણે મીઠો ઓછાન સાંકળે જોયું, અને જેવી તેઓ જનીની નજર એક થઈ, તેવાજ મીઠો ઓછાનને પોતાનું મોઢું* ફેરવી નાંખીને દાંતો કકડાવ્યા, અને બહુજ શુસ્સામાં આવ્યો.

ધોડાક ધમધમીના મોડો જોન સાંભળે એમ તે માંડ્યો, અને પછી પોતાનો હાથ ગળવામાં નાંખ્યો.

મીઠો રીડસને દાટવાની ક્રિયા થયા બાદ મીઠો ઓછાન પોતાનું કામ કરવાનો હતો. પાદરીએ પેટેલાં દેવળમાં પ્રાર્થના કરી, અને પછી કબર આગળ પ્રાર્થના કરવા ગયા, પણ હજી મીઠો ઓછાન જ્યાંનો સ્થાન ઉભો હતો.

તે પોતાનાં મન સાથે બચડ્યો, “પેટેલાં પેલા ધરડાને દાટવા દઈશ અને પછી—” તેણે પોતાના દાંતો પીસીને પેલી પીરટોલ આંખોને પકડી કહ્યું, “પછી હું જોને જોઈ લઈશું” મીઠો ઓછાન પોતાનું ધર છેડે તેની અગાઉ ડોરોથીએ ચુંકણીએ પડીને બાપને આવાં ખુની કામથી દૂર રહેવા કહ્યું. તે સવારથી આમ તેમ શુસ્સામાં ફરતો, અને તેને મારવાને માટે ચોળનાઓ કરતો હતો, પણ જ્યારે મીઠો રીડસની લાસ તેનાં ધરપરથી પસાર થવા લાગી, ત્યારે ડોરોથીએ જોયું કે, મીઠો ઓછાન પોતાની પીરટોલ કાઢતો હતો, અને તેમાં એક ગોળા નાંખીને ફરી ખીજ બે નણ પોતાના ગળવામાં નાખ્યા; પણ ડોરોથીએ કળણીને કહ્યું કે, તેણે ખુન કરીને પોતાનાં નામને કલંક લગાડ્યો નહીં.

* નાંખનારે બહુજ નોંઘાં કે ઘોડાં વચ્ચેની વાતને લેવામાં મુશ્કેલીને દુષ્ટતામાં દાટતો હતો, અને તે વેળા કબરસ્તાન નહોતો.

“અરે ! બાવાજી, તમને મારી દેવા આવતી નથી ?” તેણી બોલી.

“તેણે મારી એમીને મારી નાખી, અને તેણીનું સદાનું રહેઠાંજી પાણીમાં ડોડું, ત્યારે શું હું મુકી દઈ ? મારી દીકરી, અને એક દમ છોડી દે !” આ બોલતાં આવળાં તેણીને વગર દયાએ આંચકો ગયો અને ખસાડી નાંખી. “જે” સોગંદ લીધા છે—મારા સોગંદ પ્રમાણે હું વર્તશિ, અને આ વેળા જો ધર ઉતરી આવે, તોપણ હું મારા કસમ પાછા ફેરવીશ નહીં.”

આવા સખત બોલો બોલી, તે ધરમાંથી બહાર પડ્યો. ડોરોથી અડધી બેભાનપણે, અને ખીકની મારી આમ તેમ ફરવા અને દોડવા લાગી, અને શું કરવું તેના વીચારમાં પડી; પણ એક વીચાર તેણીને યાદ આવ્યો, અને તે એ હતો કે, તેણી ડીફેન્ડાં હોલમાં જઈ ખબર કહાડે કે જોન તેના આપની લાસ પછવાડે ગયો છે કે નહીં.

તેણી ડીફેન્ડાં હોલ (મીઠો રીડસનું ધર) આગળ આવી પોંદાંજી, તેટલામાં તેણીએ એક અખડાને કાળા પોશાકમાં બગીચામાં ફરતી દીડી. હવે તેણીને ધણાક વીચાર એકાએક આવી ગયા, અને તે સાથે તેણીને હીમત પણ આવી. તેણી પેલી અખડા આગળ દોડતી ગઈ, અને જ્યાં તેણીનાં પગલાં સાંભળ્યાં, કે તરતજ પેલી અખડાએ પોતા પાછળ ફરીને જોયું અને ડોરોથીએ તેણીને મીસ થોમસ તરીકે ઓળખી. લીલીએ પણ પેલી કાઠી ગયેલી અખડાને ઓળખી, અને તેણીની સાથે વાત કરવાને થોળી.

“તમે કંઈ લેવા આવ્યાં છો ?” તેણીએ મળનાણી રીતે પુછ્યું. આ સાંભળી ડોરોથી ડચકા ખાવા લાગી.

“અરે ! મીસ,” તેણી બુજતાં અને રડતાં, બાગા દુધ બચાવે બોલી, “કદાચ એ વાત મેં તમને કહેવી ન જોઈએ પણ—પણ—શું, મીઠો જોન રીડસ તેઓના બાવાજીની લાસ પછવાડે ગયા છે ?”

“હા ! તેઓ ગયા છે,” લીલીએ ઉતર વાંચ્યો, જેણી પણ હમણા બહુ ધમરાયેલી દીસતી હતી. “પણ તેઓ વીશે શું કહેવા માંગેછો ?”

“અરે ! એ ! મીસ, ત્યારે તો બાવાજી તેને મારી નાખશે; તેણે પોતાની પીરટોલ લઈને એક ગાંઠ માણસની પેરે તેને મારવા દોડ્યા છે. એ ! મીસ, હવે આપણે તેને બચાવવાને શું કરીશું ?”

આ વેળા ડોરોથી બહુજ ભયંકર સ્થિતિમાં હતી; તેણી પોતાના હાથ અડાડવા લાગી, રડવા લાગી, અને ખીજ એકજ પળમાં લીલીનો રંગ જે થોડા વખત અગાઉ લાલ દીસતો હતો, તે શ્વેત પડી ગયો, અને તેણીએ પોતાની મનસકંટી વાપરી.

“શું તમારા પીતાજી બહુલે અર્થ (ખુશી દેવળ) તરફ ગયા છે ?” લીલી વગર થોળવે એકદમ બોલી.

“તેઓ કંઈ મોડા નથી, કે ક્યાં ગયા છે—ફક્ત તેઓ એટલુંજ મોડા છે, જે આ વેળા ધર આવશે, તો તે”

પણ તેને આનાં કામથી અટકાવી શકશે નહીં—પણ તેઓ સાંભળ્યા હશે, કેમકે તેઓ પોતાનાં મનમાં તે લીસેન કંઈ જાણતા હતા.”

“સારે ગણો,” લીલી એક પગ પછી ચોખ્ખા રીઝામ ગોલી, “આખરે બીજે ચર્ચ તરફ દોડીશું, કેમકે જો આ પછે લાંબું પડે” તે મીઠા ઝોલાપાન તેને મારી શકશે નહીં.”

આ લીચાર ડોરેથીને પણ બહુજ પસંદ પડ્યો. હવે તેઓ અને જણ એતરોમાંથી, મેદાન, અને કાંટાળી વાડમાંથી બહુજ દુકે રસ્તે બીજે તરફ દોડતાં જતાં હતાં. તે બંને અજાણ્યોને આજનો રસ્તો બહુજ લાંબો લાગતો હતો, જ્યારે, વાંચનાર જાણશે કે બીજે ચર્ચ કીચકીથી જો માણસો અંતરે હતું. આખરે તેઓએ પેલાં દેવળી છમારન જોઈ, જે બહુજ ઊંચી હતી.

“અરે! મીસ, જુઓ, જુઓ,” ડોરેથી કાંટાં બોલી; (મીઠા રીડમને અપસમનજ પોહોંઆડવાની કીચા પુરી થઈ રહી હતી, અને સંવે માણસો પાછા પોતપોતાને ઘર જવા નીકળ્યા.) “મીસ જુઓ, પેલા બાવાજ કરવાન આગળની બીંટ પાસે ઉભા રહ્યા છે.” લીલીએ પણ પોતાની નમરે જોઈ કરીને જોયું. પેલી દત્તચ વરસોની જુની છમારત, વાદળી રંગનું આસમાન, દેવળી આસપાસનાં મેદાનમાં ઉગેલાં ‘કાઉન્સીપરોનાં’ કુચ, અને દેવળી આસપાસની જોળી જોળી બીંટો એ સર્વે લીલીએ એક પગકાડામાં જોઈ લીધું. તે બીંટની પાસે એક માણસને જોયો, જેણે પોતાના હાથ લાંબા કર્યા હતા, અને હાથમાં કંઈ હથેયાર પકડેલું હતું, જે ધરજની અજવાળાંથી ચક્રચક્રીત થઈ રહ્યું હતું.

એ કીચાવ તેણીએ બીજનું માણસોને જોયાં, જેઓ લાસની પછવાડે આવ્યાં હતાં, અને હવે પાછાં પોત પોતાનાં ઘર તરફ ફરતાં દીકરાં હતાં. તેની કીચા પુરી થઈ હતી; પેલા મરીજ બીચારાને તેના ગાય પાસેન દારવામાં આવ્યો હતો, અને જેણે હવે લાંબા પોતાનો વાંસો કર્યો હતો, અને મીઠા તથા પડોશીએ દુખી થઈને કંઈક વાતમાં રોકાવવા હતા. હવે તેઓ પોતપોતાની ઝાડીએ અગળ આવ્યા, અને બધાની વચ્ચે લીલીએ પેલા જોળા બાંધવાન માણસ આજનું ઝોલાપાનને ઝોલાવ્યો.

“અરે! તેઓ હવે તો છેક લગોલગ આવી પોહોંઆ છે—આખરે બહુજ મોટાં આવ્યાં? ડોરેથીએ ગીચ્ચારી પાડીને કહ્યું,” અરે! મીસ! મીસ લીલી, જુઓ બાવાજ પાસે પીરડો છે. અરે! આવો દેખાર હું જોઈ શકતી નથી, અરે! હું જોઈશ નહીં.”

તેણી એક પથરા પાસે પડી મૂક, અને જને હાથો વડે પોતાનો ચોદેશ કાંચો. પણ લીલી દોડતી મૂક, તેણીને પગથાપાંપર ચડી, તેણી આગળ-આગળ વધી, જેણી પડતી પડતી, અને કાંપતી હાંફતી જોનની છેક લગોલગ જઈ હતી; તેણીએ મીઠા ઝોલાપાનને જોયો, જે પોતાના હાથમાં પેલી પીરડો જોળી કરીને મારવાની તૈયારીમાં હતો, અને

જોયો જોન તેની પાછળથી પસાર થયો, તેજાન મીઠા ઝોલાપાનને પડતાં લીલીએ દોહો. તે લાસની પછવાડે આવનાર માણસોમાં એકદમ વનરાટ પથરાઈ રહ્યો. રસ્તામાં તે લાંબો મૂક પડ્યો હતો. આ જોઈ જોન તે તરફ દોડતો ગયો, અને એકદમ તેને જાયજી લીધો. તે પેલા એકત્ર હતો, જેનાં મોહમાં પર લોલી અને પ્રાણ અતીશે શુંગળાયેલો હતો; બીજને હવે લેતાં પોતેન હાથ બચતીત હાવનમાં પડ્યો હતો, અને તેણે પોતાની મચરૂમાં કહ્યું હતું કે જોલાથી પણ તે પાછો ફરનાર નથી. પણ નહીં, એમાં તેની મુખાંધ હતી, અને કહેવત છે તેમ “મોઢા રાખનાર તેને કાંઈ નહીં મારનાર,” અને જોનની મહેર પણ જોલાન આવ્યો હતો. [સાંધળ છે.] શુક્રવાદી પુરશેદજી ભુવવાતા.

ઝાડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૬ થું.

ફળ અને બીયો.

જે આગળ જોયું તેમ, કુશમાં ગર્ભસ્થાનની અંદર કાંઈમાં ધણા પરડા થાય છે, અને તેમાં ગર્ભે હાથપાય થાય છે, અને ગર્ભે ફળા પછી ગર્ભસ્થાનને બી-ચાંચાન અને ગર્ભને બીમાં કહે છે. પણ તે બીમાં પાછાને પાકટ થાય તે અમાડ તેમાં બીને કંઈ ફેરફાર થાય છે અને તે ફેરફાર બીમાંની રક્તણ માટે આસપાસ લીચાણમાં પડમાં થાય છે.

રીસેપીકસ, કેલીસ, અને કારપસ (પરમ) જુદી જુદી જાતનાં ફળને બનાવી પુખ્ત કરવામાં ઘણો ભાગ જતવે છે. એવું કહે છે કે, પરમાની જાસ નજી પડતી થયતી છે, અને તેને અંદરનું, વચ્ચનું અને બહારનું પડ કરી કહે છે. ઉગતાં નાનાં ફળમાં આ પડ બન્યુંતો નથી. પણ પાકાં ફળમાં તે જોરોત્તર માલમ પડે છે. કાણુ અને નારપલમાં અંદરનાં બીની ઉપર દંકાપણું કોઢ્યું છે તે અંદરનું પડ છે. સાર પછી જે સાખાચણો નરમ ભાગ છે તે વચ્ચનું પડ, અને છેલ્લે જે પાતળી જાડ છે તે બહારનું પડ છે.

જેને સાધારણ રીતે ફળ, નટ, બેરી, બીમાં લીગેરે કહે છે તેની ઉપરની કેમ થઈ તે હવે આપણે બારીકથી તપાસ્યો. કેટલાંક ફળો simple pistil (એકન કારપલ)નાં થયેલાં છે તે તેણીને simple fruit કહે છે. આવાદાર ફળ જેનાં કે દોષી ગર્ભસ્થાનને કેલીસના બેગા લગાવતી થયેલાં છે, અને રાજિવાવાળાં ફળ જેવાં કે આલુ, મુશ્કાં ફળ, જેવાં કે અનાન, કેટલાંવાળાં ફળ જેવાં કે નટ, લીગેરે એકતાં ગર્ભસ્થાનનાં થાય છે.

નાનાં ફળિયાવાલાં ફળ જેવાં કે ગુસપેરી, કરંડ, કેન-
બરી, દરાણ વીગેરેમાં જે નરમ માવાદાર ભાગ છે તે
અંદરનાં પડનેાં થયેલાં છે, અને ગર્ભસ્થાનને કેલીફીઆ બેગ
ઉગવાથી તેની છાલ બને છે. દોષીની ભતનાં બીજાં ફલો
જેવાં કે કાકરી, તરબુચ, અને માવાદાર તરકારી વીગેરે
જેરીનીજ ભતનાં છે પણ ફક્ત તેની છાલ કઠણ હોય છે.
સફરજન, પેર વીગેરે વળી જુદીજ રીતે બનેલાં છે. એ
ફલો compound pistlo યાને બેગપલાં કેલીફીઆનાં મળી
થયેલાં છે. એમ બેગપલાં નક્કીના આકારનાં કેલીફીઆ ઉગીને
તેનો માવાદાર ભાગ બને છે, અને તે આપણે ખાઈએ
છીએ. એમાં ખરેખરાં seed vessel (જીયાંની કાઠલી)
પાંચ હોય છે અને તેઓની વચ્ચે પરકા રહે છે. આ ફલો
રીસેપ્ટીકલના વધવાથી થયેલાં છે.

ફળિયાવાળાં ફળ જેવાંકે મોર, ચેરી, પીચ, જરદાળુ,
બદામ વીગેરેમાં ફળિયા અંદરનાં પડનેાં યાએ છે અને
માવો વચલાં પડનેાં ને છાલ બાહરનાં પડની બને છે.
બદામમાં વચલું પડ રસનું ભરેલું ને માવાદાર હોયું
નથી, પણ ગ્વીવટ ને શાખાવાળું હોય છે.

સુષી દરતમાં માવો હોતો નથી. પણ તે ફળમાં કંઈ
પોતાની મેળે ફાટ પડીને મીરાય છે. કોઈ અંદરનાં બી પાકડ
થવા પછી મીરાય છે ને કોઈ પેટેલાંથીજ છુટાં પડવા માંડે છે.
અજુરીની ભતનાં બીજાં ફળ હોય છે. એ તમામ ફળમાં
એક બી હોય છે. ઘઉં, જોખા, વચ, બાબરી વીગેરે અ-
નાજ પણ અજુરી જેવાજ હોય છે. ચેસનટ, બીચનટ અને
નાળીયોર પણ એજ ભતનાં છે, અને તે બધાં બાહરથી
થોડાં કે ઘણાં એક પડમાં ઢંકાયેલાં હોય છે.

મીરાઈને ફાટે એવી ભતનાં ફલોમાં પાપરી વીગેરે છે.
પાપરી એજ પીરજની થાય છે, અને જ્યારે તે પાકડ
થઈને પછી મુકાય છે ત્યારે પોતાની મેળે ઉઘી ફાટે છે.
કપાસીઆ કમ્પાઉન્ડ પીરજના બને છે અને તેઓમાં જુદી
જુદી રીતે ભાગ થયેલા છે. ખસખસના પોસને મયાજે
જ્યારે તે મુકાએ છે ત્યારે ફાટ પડે છે, અને તેને હળાએ
તો જેમ એક ખાલી હાથડામાં થોડુંક મરી નાખીને હળાએ
તે ખખરે તેમ ખખરે છે.

બીજાં કેટલાંક ફળ વળી બીજાં બીજાં મુચનજુ ભરેલાં હોય
નાનાં નાનાં ફળ બીજીને
multiple fruit અથવા
નાનાં દરએક ફળ નાનાં
જા accessory ફળોને
આજ વખત રી-
જેવા જેવું તો હો-
યું. ઉદાહરણ તરીકે
ફળની બીજેક-
થયેલું છે, પણ
સેતુર ઘણું
માવાદાર ભાગ
કેબરીની માફક
જે.

પ્રીન્સેસ ફીસ્ચીયનની ધરસંસારી હુંદગી.

મહાર પ્રીન્સેસ ફીસ્ચીયનની હુંદગીમાં
આપણે એક સુખી, સાદાં અને ભપકા-
સપકા વગરનાં ધરનો નમુનો જોઈએ
છીએ. વીંડસરનાં બાદશાહી મકાનથી
ફક્ત ચાર માઈલ દુર અને પાકમાં
આવેલું છતાં, લાં તમેને કોઈથી દખાવ-
દાર બપકા જેવું માત્રમ પડશે નહીં.
'બાઈથી' અને 'વરજનીયા'નાં વેળા
એથી બરાએલી એક સાદી રાતી ઈંટની
ધવેલી બપકા કરતાં સગવડ વધુ દેખાડે છે; અને ઉંખર બીજ
પગ મુક્યા પછી તેના બહારના દેખાવે આપણા ઉંખર ફરેલી
સારી અસરને અંદરના દેખાવ ઇત્યાદિ આપે છે.

આપણે હાલને રસ્તે દાખલ થતાં પ્રીન્સ ફીસ્ચીયને ઇ-
મલક, સ્કોટલેન્ડ, અને યુરોપના બીજા સુખકામાં ફરેલા શી-
કારોનાં માધાં ટર્ગેલાં જોઈએ છીએ. એક નાની ચાલમાંથી
પસાર થતાં પ્રીન્સેસનાં બાળકોની તેમનાં ગચપણના વખત
ની સળીએ તથા ચાતવારની સાંજે વારંવાર વપરાયું
'ઝોરબન' જેવું તેણીના પોતાના બેસવા ઉઠવાના ઝોર-
ડા તરફ આપણે છીએ, લાંની બારીએથી જે સુંદર દેખાવ
દીશે છે તે જોઈ આપણને અભયથી લાગતી નથી કે પોતા-
ના ખાસ ઝોરડા તરીકે આ શાગ પ્રીન્સેસે પસંદ કરી છે.
એકજ નજરે આપણે તેણીના ગાનીતા શોખોને જાણી લઈએ
છીએ. તેણીનાં ગચપણનાં ધરનાં વાતરકસર રહેશે,
અને તેણીની પરજોશી હુંદગીનું પેટુંલું લૂંટુંલું લૂંટુંલું
ની વાદ તાજ રખાવનારાં મિત્રા, સુંદર હુવેરોની આઈનારી
અને મદદગાર તરીકે તેણીને પુરવાર કરે છે. ચાલતા વખતના
જુદા જુદા સયસે ઉપરની ચોપડીએ આપણને દેખાડે છે કે
પ્રીન્સેસ અઠંગ વાંચનારી છે, જ્યારે ઉછોગી અને વધી
વપરાયેલી લખવાની તેજલ મવાલી પુરે છે કે સાહિબની
હુનિઆમાંથી તેણીએ પોતાનું નામ કહાડ્યું છે. જુદે જુદે વ-
ખતે તેણી પોતે એક અંધકરતા અને તરજુઓ કરનાર ટ-
રીકે પ્રથમ આમળ બાહરે પડી છે; અને જે બોહલે દેખાવો
તેણીની ચોપડીએ જેવા પામી છે, તે ઉપરથી સુલુલું માત્રમ
પરે છે કે તેણીની આસાડીની પુરતી કેટલુંજ સુખવામાં આવે છે.

એક પોંદજો દાદર ચડવા પછી પ્રીન્સેસ વીક્ટોરીયાના
સુખ બેસવાના ઝોરડા સુધી પ્રીન્સેસ ફીસ્ચીયનના બહુ કામ
જડેલા ઝોરડા તરફ આવી પોંદજો છીએ. મિત્રા અને
સગાં વાહલાંઓની સળીએ આ ઝોરડાની સુખ શોખા છે.

હવેનાં કાલે મ-
તેને માસોરો-
મીન રીડસ-
સારે ડોરોથી-
કાંદો હોતો, અને
વધુ પોતાના ગજવામાં
લયું કે, તેણી હન કરીને

* જોનારે જાણે કે ઘણા
ફળમાં દારદારો હતાં, અને તે વેળા ઉંખરનાં

અને લખવાની તેમજ ઉપર પ્રીન્સ ફીસ્મીયનનું પ્રતીયન લખરી લેખણમાં પાડેલું આખાં કદનું પેન્ટીંગ આપણું ધ્યાન ખેંચે છે.

અને હવે સવાલ ઉભો થાય છે કે પ્રીન્સેસ ફીસ્મીયન પોતાનો વખત કેમ ગુમાવે છે? પ્રીન્સેસ હજી તો જુનનાં છે, માટે બે આપણે તેણીએ હાથમાં મુઠીમાં જે જાળવ્યું છે તેનો વિચાર કરે તો, નજરે લેનારાઓ કહે છે કે “સદવારના પાંદરથી તે મોડી રાત મુઠી તેણી જરાકપી આગસુ રહેતી નથી.” તેમાં કશી અગત્યની જેવું લાગ્યે નહીં. પ્રીન્સેસ ફીસ્મીયને ધણીએક વખાણવા લાયક ખાતાંઓની સરખાત તથા વધારામાં લીધેલી ઉમરને લીધે તેણીની જાહેર જીવન એટલી તો પ્રખ્યાત છે કે આ ટેકાણે તેમને માટે ઘણું લખવાની જરૂર નથી. આપણને ખાસ કરીને તેણીની ધરની જીવન માટે લખવું છે, પણ એમ કરતાં ધરની ફરજ સાથે જોડાયેલી તેણીની જાહેર જીવન માટે કોઈજ નહીં બોધનું અસકમ છે.

બર શીખણમાં વડીક આવાસમાં ધણીક વખત સદવારના નવ વાગવા આગાઉ લંડનમાં બસનારી મોડીગામો હાજર થવા વીડસરમાં હાંકારી જતી તેણી માહમ પડતી હતી. શાયદ બ્રિટિશ નસ એસોસીએશનની સ્થાપના કરી તેણી ધણી પ્રખ્યાત થઈ છે. આ મંડળીની મતમજ પુરતું શીખેલી નસોનાં નામે રેજીસ્ટર કરાવવાની છે કે જેથી જરૂરની વખતે શીખતા ઉમેદવારોની વતી તેમને ચોકસવાને બની આવે. પ્રીન્સેસ ફીસ્મીયનની કદી ન થાયે એવી મેદન તનેજ આ આસોસીએશનને આપવામાં આવેલો અદારસે તાણું આસ ધરખાને આભારી હતો. એક જાણીતા તખીખ લખે છે કે, “આ મદાન કામમાં પ્રીન્સેસ ફીસ્મીયનનું ફક્ત નામજ નોડાયતું નથી, પણ તેણીની યાત્રુ હાજરી અને હાથપણવરી સુચનાઓએ આ હાથચાલની ગાતા તરીકે તેણીને સાબેત કરી આપી છે.”

આ ખાતું હવે આખી દુનિયામાં ફેલાઈ ગયું છે, અને દક્ષિણ આફ્રિકા, આસ્ટ્રેલિયા અને બીજે ઘણે ટેકાણે તેની શાખાઓ ઉઘાડવામાં આવી છે, જ્યાં આ ખરેખરી બાદશાહી બાનુની સત્તા ચાલે છે, અને જ્યાં તેણીનું નામ સાંમજતાંજ તેણીને આશીસ્વાદના સહુચાથી વધારી લેવામાં આવે છે.

પણ તમે એક પગથી એનું ના ધારતાં કે નસો માટેની તેણીની મેદનત ફક્ત આ આસોસીએશનનાં બસાં તરફજ આટલી રહી છે. તેણીનાં અંચલ બેગમાં “આસાએશનાં ધરો” “નસોનાં ખાતાંઓ” ઈલાહી ધરોપધારી યોજનાઓ રચી છે, ખરૂં કહીએ તો કોઈથી વર્ગનીઓએ તેણીના જેવી ખતીલી મેદનત નસોનાં બસાં માટે કદી નથી. આભારીની બરદાસ્ત લેવામાં પ્રીન્સેસ પુરતો કુશળ છે. કમ્પ્યુટરનજના વખતમાં જ્યારે તેણીના ધરખાસમાં એક જણ ધણું રીક પડી ગયું હતું, તેની ખાનગર તેણીએ યાકયા વગર કરી. ધણા મુશ્કેલ બનાવો વખતે તેણીનાં ઉજીમી રાને ધણાક આટરેનેગી

અગત્ય થી કાપી છે. દક્ષીની કે હુખનો હવાલ તેણીનાં ખરાં રૂબિને લાયકનાં કામગીર દેખાં ઉઠી અસર કરે છે, અને તે વેળાએ માંદાં માણસોનાં હુખમાં ધટાડો કરવાને ગાણસાઈ શક્તી જે કોઈ જાતની શકે તે સમયનું કરવાને તેણી પોતે કામે લાગે છે. ખરેખર તેણીને માટે કહેવાઈ શકાય કે—

“જ્યારે દક્ષીની અને વેદના બંધાને કાંડી નાખે છે, ત્યારે તું હંભારે સંભાળ કરનાર ફરેસતો છે.”

અસહન સીધવાના નાદર હુખરને સજીવન કરવા અને ગરીબ મદરજ બાનુઓને ધણી પુરો પાડવા ૧૮૭૨ માં “શાયદ રક્ષક ઓફ દઈ નીકરવર્ક” સ્થાપવામાં આવી હતી; તે એકે તેના જન્મ માટે નહીં તેણી હાલની આખાદ હાલતને માટે પ્રીન્સેસ ફીસ્મીયનને આભારી છે. આ બાદશાહી પ્રમુખ અને તેણીની કમીટીના આશ્રય હેઠળ એકાવન બાનુઓ સંસ્થાનોમાં શીક્ષક તરીકે કામે લાગવા ગઈ છે, જ્યારે થાય જુના શીખો અમેરીકામાં ડોક્ટરીક આઈ સોસાયટીના વડા તરીકે કામ ચલાવે છે. હમે ધીન” એવાં ધણીક ખાતાંઓનાં નામ હઈ શકે છે જ્યાં એ નામદાર ઓએ તેમની ગતીને જોર આપ્યું છે. હેલીના કોલેજ તેણીને પોતાની વડી તરીકે ગણવામાં મગરૂરી લે છે, અને તેણીનાં જેવી બાદશાહ વખતનારી જે કાલજ લે છે, તે માટે “શાયદ કોલેજ ઓફ મ્યુઝીક” પોતાને કીર્તી મથેલી સમજે છે; પણ પોતાનાં બાઈપ્લે મનુષ્યના લાભ માટે ફક્ત ધરોપધારી ખાતાંઓજ સ્થાપીને તેણી આટક નથી, હમે સાંમજ્યું છે કે, લંડનના પુર્વ ભાગમાં વસ્તાં ગરીબોમાંનાં એકે તેણીને “હમારી શાહનગરી”નું નામ આપેલું હતું, અને ખરેખર આ નામને લાયક તેણી બનીજ હતી.

લંડનની કંગાળખનમાંથી વર્ષના થોડાક દહાડા બાળકોને ગામડાંની મોખ્ખી દલામાં રાખવાના હમણા ચરવાતા લોકપ્રીય સંચારની તેણી ધણી તરફેણમાં છે. કમખરેનેડ સોડગથી ચાલી શાયએ એટલા તકાવતે એક નાનું ધર આ મતમજને ખાતર ઉઘાડવામાં આવ્યું છે. છ અને શાદ વર્ષની વચ્ચેનાં નજીક એકસો છોકરાંઓને બાર બારનાં ટોળામાં આંદી ઉતારો આપવામાં આવે છે, અને આંદી એક પખપાયું ચુખરવા પછી “રાણીની દીકરી”ની તરફથી મેગ્નેસી પ-લુએક મેદરેખનગીની વાતો લંડન ફક્ત નવ્ય છે.

જે બાળકોની માતાઓ આખો દહાડો કામમાં ચેકાવસી હોય છે, તેમની સદવારથી સાંજ મુઠી જતન લેવાનાં કામમાં પણ પ્રીન્સેસ ધણી ભાગ લે છે. વળી યંગ બીમેનસ ફીસ્મીયન એસોસીએશનની વીડસર અને ઈટનની શાખાઓની તેણી વડી છે, અને તેણીની પુરકત રાણાજી છતાં આ ખાતાંનીથી વારંવાર તેણી સુલાકાને લે. વીડસરનાં જુરાં જુરાં ધરોપધારી ખાતાંઓ ઉપર ઉપરીમણું ચાળીને તેણી સતોખ પામી નથી; પણ ગરીબોનાં છોકરાંઓની જરૂરીયાતો તેણી પોતે પોતાને હાથે પુરી પાડે છે; વળી કમખરેનેડ સોડગની ધરોપધારી જુવંમંઓમાંથી તેણીની હાજરી કોઈ થોડી નથી.

સ્વાદીષ્ટ પંકવાનોથી આનંદની ભુખને લગ્યાવવા એક ખાસકેલ લઈને વીંડસર પાર્કમાંથી જતી તેણી વારંવાર દીસે છે; તેઓ તેણીની મુલાકાતથી ખુશ થાય છે, દુષ્કાંઠે તેણીની દીસેસેજીની કાસળા પામે છે, અને સક્રીયાન ધ્યાધારીઓની સરખી સરખી ઇચ્છા ઉપજાવે એવી જીંદગી તેમને જરની રમતગમતોથી ખુશાલ થઈ છે.

ગરીબો એ નામદાર ઉપર કેવા વીધાસની નજરે જાય છે, તેના વધુએક અસરકારક દાખલા નોંધાવવા છે, જેમાં એકજ દને અહીં આપી શકે છીએ:—મુકામની લગ્ન વખતે સધળા સામ્રાજ્ય ફ્રેન્ચ જીવે પોતાની કમવામાં ખમી પડતી સખાંથી માટે દુષ્કાં પતાઈ હતાં, સારે પ્રીન્સેસ ફીરચીયન હમેશની માફક રીપાહો અને તેમાં કુટુંબની મદદ માટે ખજાર પડી હતી. એક દહારે વીંડસરની બાજુમાં એક સીપાહની બેરી મોતને બીજાં પડી હતી. તેણીનો ધણી ઉત્તર આફ્રિકામાં પોતાના મુકામ તરફથી લગ્ન કરતા હતા. તેણીની મરતી વખતની ઈચ્છા હતી કે, જે જાદુશી જાતુને તેણી એક ખીન તરીકે ગણવા સીખી હતી, તેણીની સખાં-બાંધમાં ન્યાંમુધી પોતાનાં તુરતનાં જન્મેમાં જાળકોને સોંપે નહીં, સાંમુધી તેણી સતોષથી મરણ પામશે નહીં. જ્યારે તેણીએ નામદાર શાહનશીના હાથમાં તેઓને મુક્યાં અને બોલી કે, “હવે હું મુખથી મરણ પામું છું, હું નાહું છું કે હવે તેઓની સખાં લેવાશે.” સારે તેણીનાં મોઢ ઉપર પં-ધરાયલી શાંતી એક ખરેખર ખુશનુમાં દેખાત હતો. તેણીનાં કીકની શાંતી ગાથા, બીન્ડીઓની લાગણી માટેના તેણીની વીધાર, અને તેણીની મનમોહન રીતમાટે થું નાનાં કે ઘોડાં અને ગરીબ કે તજગર, એ દરેકની પ્રીતી જોઈ લીધી છે. તેણી વીંડસરની શીલદારગોનીક સોસાધરીની મેન્બર છે, અને દર અઠવાડિયે સર વાજર પેરેટના હાથ હેઠળ આવતી ‘ગ્રે-ક્રીસ્ટ’માં ભાગ લેવા હાજર થઈ, ઉંચાં કુલનાંઓને પોતાની ઉંચી બન્ડરીથી સુધારવાને ઉત્તમન આપે છે. એક વખત જોયસે એકદમ યદ રાજવાની સક્રી તેણી ધરાવે છે, જે નીચલા દાખલા ઉપરથી માલમ પડે છે:—જેમાં યોડાં વરસ થયાં એકેકાતમાં માલતી શરત વેળા એક છાપાખાનાના મેનેજરે આઠ છોકરીઓને શરતના રસ્તા ઉપર વેચવા કહી પડી વાલવા અને ખીન કરવા સાં મોકલવાનો પારો હતો. જાનવારીઓના આ ગામગામિનો યોડા દહાડાનો પ્રવાસ જોઈને અને જોઈસે ખુશાલ સખાંને ખનતું કરવામાં આવતું હતું. જ્યારે તેણીઓએ જાણ્યું કે જે માવાળ જાતુએ ઉપડતી વેળા તેમને ખુશનુમાં હસવા સાથ કુશોનો અકેકા તોરો બેઠ આપ્યો હતો, તેણી કોઈજ નહીં પણ પ્રીન્સેસ ફીરચીયન હતી, સારે તેમની ખુશાળીને પાર ન હતો, પણ જ્યારે પીને દીને રેડશન ઉપર તેઓ મળ્યાં સારે તેણીની સ્વચ્છ આંખોએ આગળે દીને જોયલા એકદમોને તુરત પારખી કહાડવા સારે તો તેમના આનંદની હજાર રહી નહીં.

પ્રીન્સેસ ફીરચીયનની કુટુંબની જીંદગી તો આપણ સધળાની માફક કુશો અને કાંટાઓ બનેથી ભરેલી છે, જે વખત આ જાદુશી

વરમાંથી મોત બચીવ્યની સારી આશા આપતી ખીલતી કળીને ઉપાડી લઈ ગયું છે, પણ મોદાએ તેણીનાં ચાર જાળકોનું સુખ તેણીને આપ્યું છે, જેઓને સધળી આગદમાં ફ્રેન્ચ બચ્યાં. જોનાં જેનું જાન આપવા માટે પ્રીન્સેસ ફીરચીયન ઉઠેજ નહીં, વરસેસે અને શીકેલા રાખે છે. ફ્રેન્ચ રમતોનેજ જાને માલતીમાં ઉત્તમન સારેજી હોવાથી જુવાન શાહન-દાઓ હજુ સુધી તેના શોખીન છે, કે જે બને તેણીને ઇંગ્લંડની વેલોગટન અને ચાર્ટરહાઉસ સ્કુલોમાં કેળવણી આપવામાં આવી હતી.

જયપણના પેલેસ અગસ્ટના દીવસે ઉપર બીજા દેલીક માલતીઓની માફક કોઈ કોઈ પ્રાર નહીં પણ વારંવાર તેણી પોતાનાં જાળકોની મુલાકાત લેતી હતી. તેણીની ખાતી છે કે બાળક પારખ્યામાં હોય છે સારીજી એક માતા તેની ઉપર અચર કરી શકે છે. છેલ્લાં ચાર પાંચ વરસ થયાં તેમનો વડો દીકરા પ્રીન્સ ફીરચીયન વીકટર હાઉસ્ટાનમાં લશકરી નોકરી બજાવે છે. પ્રીન્સ આમખેડેલી લશકરી નોકરીમાં છે અને તેમની દીકરી ગામી દીકરી, જેણી ત્રણ વરસ અગાઉ એન-દાર્તના પ્રીન્સ એબીગેન સાથ પરણી હતી, તેણી પોતાનાં ફ્રેન્ચ ધરની કેળવણી બરસીનમાં કામે લગાડે છે. જોકે આ પ્રમાણે તેમનું કુટુંબ મંડળ હવે નાનું થયું છે, તેણી તેમની હમેશની સંસારી જીંદગી ચાલુ છે.

કઈ કામે નહીં થયાં હોય તો હમેશાં બને ધણી ધણી-આંણી પોતાની દીકરી પ્રીન્સેસ વીકટોરીયા સાથ પોતાના બેસવા ઉચાના જોડામાં બેઠેલાં માલમ પડે છે, જ્યારે પ્રીન્સેસ મોટેથી વાંચે છે, અને ચાલતા બનાવો ઉપર પોતાના ધણી તથા દીકરી સાથે તકરાર ચલાવે છે. દેલીક વખતે મુખી-કમાં વખત રેકામાં આવે છે, પણ કોઈજ દહારો એવો જતો દરો કે જ્યારે ગરીબો માટે કોઈ ગરમ કપડાંની ખનાવત તેણી કરતી ન હોય. ત્રણ વરસની વાત ઉપર પ્રીન્સ અને પ્રીન્સેસ ફીરચીયને પોતાનાં રેપેરી વાત કીધાં હતાં, સારે તેઓ તે-ખાં પચીસ વરસની વાત ઉપર થયલાં લક્ષ વખતે હાજર હતાં તેઓએ જોઈ લીધું હતું કે, ૧૮૫૬ ની ૫ મી જુલાઈએ આપવામાં આવેલી આશા કેવી સફળ થઈ હતી, અને તેઓ ખરેખર દુવા માને છે કે જેન પ્રમાણે એક ખીન તરની પ્રીતીથી ધણીએક ધરા મુખી બને.

RUB.

૧૮૦૯ નાં વરસમાં નીચલા નામાંકીત પુરોગોનો ભગ થયો હતો. મેન્ડેલ સોદન, મીન્ડ એડરસન, રોડે તેનીસન, ઓલીવર વેનડેલ, હોરસ, પ્રોફેસર બ્લેજ અને ડાસતીન. આ સધલાઓએ દુનિયાની રેસાને પેદલ વેલેલી આજેન વરસમાં જોઈ હતી અને આ મહાન પુરોગામીના એક શીવાય સધલાઓ આસરે ૮૦ વરસ મુખી જીવ્યાં છે.

સેરીઓમાં બાઈસીકલ પર બેસવાનો જે પવન ફાથો છે તે માટે કેલાક મોડા ડાકરો કહે છે કે, એવી જાતની સ્થિતિ જુવાન છોકરીઓ માટે ધણી મુશ્કાલનાક છે, અને તેથી ખરી અને છાત્રીને લગતાં દરોડા ઉતપન થાય છે.

નમુને દાર ધણી.

કે જુવાન છોકરીનાં સુખ માટે જવારે હું નમુનેદાર ધણી માટે વખતી હતી, આરેજ હું કહી ગઈ હતી કે, એક છોકરીની પોતાની ઈચ્છાઓ અને વર્તણૂક ઉપર તેનો ખરો જવાબ આપવા રાખે છે. દાખલા તરીકે, જો એક છોકરી ગંદાબાઈમાં બહાર પડવાની ઈચ્છા રાખતી હોય, તો એક ધર્મી નિકાન સાથે પરણવાથી તેણી સુખી થઈ શકશે નહીં, કારણકે આ માતના પુરુષની ઈચ્છાઓ એની રીતી તરફ દોડતી નથી; તેણી કદીથી તેને પોતાને લાગતો બનાવી શકશે નહીં. તેણીના નમુનેદાર ધણી તેને જ છે, કે નો તેણીને પેસથી બરેથી કાઢવી આવી શકે.

ખીજી છોકરી, જે પેદાશીના કરતાં જરા વધારે ઉંચા ખવારાની છે, તેણી અત્યુક્ત રીતે વસી પોતાનાં સૌથી સરસ પરકાશીઓની બજારબરની રહેવા ઈચ્છે છે, તેણીએ કદીથી એક હઠીલા અને સ્વતંત્ર પુરુષને પરણવું નહીં જોઈએ. તેણી કદાચ તેને ધણીક વારમાં ઢોલેશે રાખશે, પણ એક વખતે રોજની માફક તેણી ઉપર ધસારો કરશે, અને ને બેઠીમાં તેણીએ તેને બાંધી લીધો છે, તે બેઠી જેવતાં નધારેજી માફ પરીણામ આવી જશે.

અને અહીં બારી તમેને પહેલી સલાહ આપું છું. દરેક જુવાન સ્ત્રીએ અને જુવાન પુરુષોની પોતાનો જીવનશૈલી સાધી પસંદ કરતાં હોવાનું તે અથવા તેણી કેવા યુવાન છે તે જોવું જોઈએ; અને કદીથી ભવિષ્યની તેણીની અથવા તેની સત્તા સારી અસર કરશે એવા ભરસા ઉપર દેખતી આંખે આધાર બનાવવું નહીં. એક પુરુષ અથવા સ્ત્રીના આત્મ આત્મ વખતમાં કદાચ વધુ સારી કે વધુ નરસખી બને, પણ તેઓ કદીથી પોતાના યુગ્મો તરફ અહીં નાખવા નથી. કુતરાં અને ખીસાડાંઓની વર્તણૂકમાં જેટલો ફેર છે તેટલો જ કેટલીક બતનાં સ્ત્રી પુરુષોમાંથી હોય છે. તમે કદીથી કુતરાંને ખીસાડાંમાં લાવી શકશો નહીં. હમે આ બાબતમાં આટલું બધું લખ્યું છીએ તેનું કારણ એ છે કે, હમણાંના વખતમાં આપણી જુવાન છોકરીઓનું સુખ ધણી ધારણમાં આવી પડેલું હશે લાગે છે. વારંવાર અધર્મ અને અનીતિવાન માણસો પરણીને સુધરશે એવી આશામાં કેટલી બધી જુવાન છોકરીઓનું સુખ ખરાબે અટકાઈ પડ્યું છે? ને સધળી સ્ત્રીઓ લગ્ન સંબંધી આવી ભયંકાર હોયો કરે છે,

તેમને રેશની આપનાર શું કાંઈ દરોજ નહીં? એક જુવાન છોકરી જેણી પોતેની એક ધંધાદારી હતી, તેણીને હમે કહેતાં સાંભળી છે કે “જુવાનનાં જે શામ્પસ સુરી વર્તણૂક ચલાવતો હોય છે તે સૌથી સારો ખર્ચાઈ નીવડે છે, કારણકે તે બજારની કામત બજાવે છે.” આ તેણીના નમુનેદાર ધણી હતો! અરિય ખીયારી! તેણી ખરી હતી કે નહીં તે માટે તેણીની જગદી ખાતરી થઈ. યોગ્ય વખતમાં તેણીને કંગાલ્યતમાં છોડી દેવામાં આવી હતી.

હમે એક ખીજી સ્ત્રીને કલ્પન કરતી સાંભળી છે કે, જવારે તેણીના આદરણીયા ધણીનાં એક ભણું કરનારે તેણીને યોગ્ય અંશ સલાહના સંજ્ઞા કહેવા માગ્યા, આરે તેણી બેસી હતી હતી કે “કદીથી તેણી તેની સામે એક સંજ્ઞાની સાંભરશે નહીં!” એણે તેણી તરફ દયાળુ થયો. તેણે પોતે જ એક વધુ પૈસાદાર નાર સાથે પરણવા તેણીને છોડી મેળા અને તે વધુ અને વધુ હવડો થતો ગયો. ખખત. કાઠંથી સ્ત્રીએ એવા ધણી સાથે નહીં પરણવું જોઈએ, કે જેને માટે સામ્યું સાંભળવા તેણી બીહતી હોય! અને જો તે સધળું જુદું હોય તો તે સધળું ફોટોમંદ દરિયાથી જેલું પાડવા તેણી રાજી હોવી જોઈએ. ખરેખર, એક નમુનેદાર ધણીમાં એની કાઠં મીજ નહીં રહેવી જોઈએ કે જેથી તે એક ખરાબ શામ્પસ બનતો હોય. જેને માટે તેણીનાં મનમાં કાંઈ શક હોય તેને પરણવાનો કદીથી એક છોકરીએ ખ્યાલ કરવો ન જોઈએ. શું તેણીને પોતાને માટે કાઠંને શક હોય તેવા ધણી સાથે પરણવાની તેણી દરકાર રાખશે? હવે કાંઈ પુછો કે, એક શામ્પસ બસો છે કે જુડો તે કેમ ગણવ મારે છે તે માટે યોગ્ય સલાહ તમેએ પોતાને પુછવા જોઈએ. ખીમજોથી નવી આશ મથાવવાની તે આશ રાખતો હોય તે પ્રમાણે તે પોતે આશ છે? શું તે પોતાની બેઠેલીને ચુરસે કરી તેમની આંખમાં આંસુઓ લાવે છે? શું તે પોતાનાં જર્જર બપોળ મગ અને તુચ્છકારી કદાચે છે? શું તે સામ્યો અને જુદી કુમારીકાઓની દસી કરવામાં મગ્ન લે છે? શું તે છંદામાં છેલ્લી આગતી નીંદામાં પુરવિલું છે? શું તે પોતાની જર્જરિયાને પછવાડે ઉઠાડે ખરચ કરે છે? શું ખુશ્ખુશર સ્ત્રીઓને તે યુવાન યાદ રહેવા છે? શું ખીજી સ્ત્રીઓ તરફ તે વીવેકથી વર્તતો નથી? જો આ બધા સવાલોને બસી બાબતમાં તમે જવાબ લાવી શકો, તો જાણજો કે અહીં તમેને એક ખરેખરે શલો, ખીનરવાઈ શામ્પસ હાથ લાગે છે, અને કાઠંથી ખુરો શામ્પસ ધણી વખત વેર ખીનરવાઈ રહી શકતો નથી. જુદાઈ અને આપમતજન એક બેઠેલો છે. પણ કદીથી એક છોકરીએ બાહેરા દેખાવથી લુલાવો ખાવો નહીં. એક શામ્પસ હમકારને દહાડે આતશબેદરામ બતો હોય કે ધમતે લગતી લાગને સાંભળવાને ખુશાઈ દેખાડતો હોય, તો તેથી કાંઈ તે ખરેખર બસો દોશન જોઈએ એમ નથી. મારાં બચપણના દીવસમાં જે સૌથી ગેદલી દુઃખી મોકરદારને મેં જોઈ, તેણી કહેતી હતી: “આહ, છોકરીઓ, તેને દરોજ આતશબેદરામ

નઈ બાણતાં ભેઈ મેં' ધાણું કે તે ખરેખર સારો ગાયુસ હશે." ખરેખર, એવી ભતના ધણાક પુરા સખ્સો છે કે જેઓ બેવકુફ લોકોને કમચા માટે પહરેજગારીનો સાંદરો પેહરી નીકળે છે. પરજીવી હંદગીનાં સુખને માટે બીનરવાયેની ધણી નરરીવાત છે. માટે જે લોકો છોકરી એવું ઈચ્છે કે તેણીના ધનાર ખાવંદિ જીજી કોઈથી ફરતે અદા કરવી નહીં, તેણી એક "નયુનેદાર ધણી"ને લાખની નથી, -કદાચ તેણે ધણી, તેણીને ભેઈતોળી નથી. વળી એક બીજા સદ-ગુણની નરર છે, કે જેની ગેરકામરી લગનનાં સુખમાં જેરી દંપ છે તે હમે એક જુવાન સખ્સને જાલખે છીએ, કે જે તેનાં માતપીતા તથા બેહનો સાથે વસ્તો હતો, પણ વંચી સુધી તેગને ખખર ન હતી કે તે પરજોયો હતો. શું તે એક "નયુનેદાર ધણી" હતો? શું તે જુઝ્મી, અને કમ ધણીમાંથી તેની ઉપર ફરીથી વિશ્વાસ રાખી શકે? કોઈ તેણી ઉપર વિશ્વાસ રાખે એવો શું તેણીના હક રહેવો હતો?

બીનરવાયે, પુરુષ દીલ, વિચારવંત હોય અને સમ્માઈ કોઈથી પ્રકારની હંદગી યુગ્મરવા માટે અવરવાનાં છે, અને તે સાથે પુરા રમુજ સ્વભાવ જે દરેક યીજની કાળી ગાજી સાથ ચક્કાતી ગાજી પણ શોધી કહાડે છે, અને બીજાને ખુશી કરે એવા મધુર સખ્સો ગોલી શકે છે, તે જેને તમારા ભવિષ્યનાં સુખ દુઃખનાં ભાગીયામાં હોય તે આ દુનિયામાં મળજી દરેક સુખ ભોગવવાની તખને આશા છે.

આ પુર કરતી વેળા તખને એક સુચના કરવા દેએ. દરેક માણસમાં કોઈથી આખી રહે છે. નયુનેદાર ધણીમાંથી તે હોવી ભેઈયે. માટે જ્યારે આપણે આપણી હંદગીના સાથીની શોધ કરે ત્યારે તે ખાગીઓ તરફ દરજીરની નજરે ભેવું ભેઈયે; તે આપણે સાંખી નથી ભેઈયે, તે સધળું છતાં અને તેમાં મતની વીશ્વ જવા છતાં પણ તેગને આપણે માંદવા ભેઈયે.

તે ધણીમાંથી ખરી સુખી છે, જેણીના ધણી સામ્યા પ્ર-માણીક વસ્તો ઉપર આવી તેણીના નાણુક પગેને માટે સમ્માદાર માર્ગ તૈયાર કરે છે; અને તે ધણી ખરો સુખી છે, જે વધુ અને વધુ આતુરતાથી સમ્માઈનો માર્ગ પકડી રહે છે, કારણકે તે ભણે છે કે તેની ધણીમાંથી તેનાં પગલાં ભેટી આપણ વધે છે.

RUDY.

અમેરીકામાં ૧૦૦ લોકો છે, ૧૧૫ સીએ કામે લાગી છે; તેમાં નવાઈ જેવું એ છે કે, બધી સીએમાંની એક શોધાય બા-કાની સખા પરજોયી યા વીધવા છે. વધી બીજી નવાઈ જેવું એ છે કે, કોઈથી એક બેકમાં છે સીએ યાદરી નથી, અને કોઈથી બે લોકો ૧૧૫ સીએ કોઈથી ભતનો કોઈથી પ્રથવતી હોય તે એકલ શોધમાં નથી; એટલે કે એકલ શોધરની અંકેશ બેકમાં અંકેશ રહી કામે લાગી છે. તેઓ તરડી, ગેસીકંટ, વાઇસ ગેસી-કંટ, કેશીઅર અને ગેસીકંટ કેશીઅરના આધા ધરાવે છે.

શ્રી લખનારી તરફ અભાવ.

પ્રકરણ ૧ હું.

પેટન ચારલ્સ રથવન નામે ઉચ્ચ હાઉસ્ટાનની લશકરી નોકરીમાં હોતો. થોડા વખતની રમ લખ તે વેલાત મ-યો, જ્યાં તેને તેનો માનીતો દોસ્ત ઝ-કટર બેન્ટ અધ્યો, કેટલીક વાતનીત અને ખખર અંતરો એકમેક પાસથી મેળવ્યા બાદ ડાકટર બેન્ટ પોતાના મિ-સ્તને કહ્યું:

"હવે તુને પરજીવું ભેઈએ દોસ્ત ર-થવન, હાઉસ્ટાનમાં તારું ધર સાચવવાને એક લાએક બા-મીની તને નરર નજાય છે કેવી?"

"હા દોસ્ત, તેથીજ હું અને આભો છું." અને કેવી બા-મી -ભેઈયે છે તે તમે જાણો છો ડાકટર?" રથવને સવાલ કર્યો.

"નહી, કેવી?"

"એક બરી, મીઠા સ્વભાવની, ધરનો કારબાર તપાસી ભણે, નોકરોને બરાબર સારી રીતે હોકમમાં રાખી શકે તેવી. અને કોઈ મેરેદાનાં કામમાં માથું મારનારી, ડાકટર, કે વકીલ, કે લખનારી કે ચીતારી કોઈ ભેઈતી નથી. તે બીજી અને પસંદ નથી." રથવને સુચવ્યું.

"સીક રીક, શ્રી ડાકટર કે વકીલ હોય તેની સમને હું પણ વાંધો લઉં. પણ લખનારી કે ચીતારીએ શું મરેદાં બમાકડ્યું કે તેની સામે તુને વાંધો છે? લખીને ધરનાં કામ વચ્ચે એક બાવું પોતાવું ભેજું" ખીલવી માન મેળવે કે ચીતારીને પોતાવું મન હરખાવે, તેમાં હું વાંધો લેતો નથી.

"તખને લખનારી કે ચીતારી સામે કાંઈ વાંધો ન હશે, પણ મને તો તે સામેથી છેર: મરેદા જેવું લખાણ સીએ કાંઈ કરી નજીતી નથી. વળી જેઓ લખાણ કરે તેઓ ધરબાર શું ચલાવી શકે? પેલાં શું કરવું અને પેલાંને કેવો અંત લાવવો, તેના વીચારમાં સારો દહાડો ગાળી નાંખે, તે મને ગમે નહીં. તેના કરતાં નહીં લખી નજીતી હોય, અને જમ્યાંએને સંભાળી શકે તેવીજ એક જોરત મને પસંદ પડશે. એક જોરત જેણીને બેઠું લખાણોના બારથી દબાવાના કરતાં પાલી હોય, જેણી પોતાવું બંધ મગજ માટે માટે અને મારાં ધરને માટે રોકે તેને હું ખા-

રી બાપડી દાખલ પસંદ કરીશ, નહીં કે એક વીચારવત મીતારી, યા ખ્યાલોથી ધરાવતી વખનારી કે એક બોલી-દરાજ બાપજીકરતી."

ચારસના આ વીચારો સાંભળી બેન્ટ ઉઠકેરાયો.
"અરે જો ચાર્લી, સંભાળ, એમ ના બોલ, નહીંતર તું કાઢ મીતારી યા વખનારીનેજ પસંદ કરી બેસશે."

"કહી નહીં, જો એવી એક મીતારી યા વખનારીને હું પસંદ કરું તો તેણીથી છુટું પડતાં મારું મરણ નીપજે તો પણ હું તેણીથી નોકસો ચાઉં, એટલો બધો ધીક્ષર મને એ જાતની ઝોરતો ઉપર છે. જેઓ મરદેખાં કામમાં માયું પાલી ડાકટર કે બાપજીકરતી યા મીતારી કે વખાણુ-કર્તાઓ છે, તેણીઓ ઉપર મને ધણીજ અણમગો છે."

"આ તારા સાંકડા વીચારોની તો હદ નથી. સારું તું છું એક અણજી ઝોરતને પસંદ કરવા માગે છે? તું મોટાં નસીબના છે ચાર્લી, કે આ નાનાં અપટનનાં ગામડાંમાં એવી એકપણ વખનારી કે મીતારી કે ડાકટર, યા બાપજી-કરતી નથી." ડાકટર બેન્ટ જણાવ્યું.

"આ અપટનનું ગામડું ધણું નાનું, સ્વચ્છ હવાનું, લી-લોતારીથી ભરપૂર, થડિકાં મગજને રાહત આપનાર, મી-તારાઓનું ખન લક્ષ્યાવનાર, શાંત ખુશનુમાં જગ્યા ઉપર આવેલું હતું. આ ગામડાંમાં ચોડાંજ લોકો વસતાં, અને જેઓ વસતાં તેઓ એકબેકને તકન જણીતાં ઘડ રહેતાં હતાં. તેઓને ડાકટર બેન્ટ તરફ ધણું માન હતું. અપટ-નમાં કાઢ દહોડે કાઢને નહીં ઝોલખાતો નવો મેહોરા જો-યેલો નહીં, પણ હમણાજ તે ડાકટરને લાં કાઢ દોસ્ત પ-રોણી આવ્યો છે એ લાંનાં લોકોએ જાણ્યું.

ડાકટર બેન્ટ જ્યાં જ્યાં જતા લાં લાં જણાવી આવ-તા કે, તેવણને જવાન દોસ્ત લાં પરણ્યા આવ્યો હતો.

આ ખબર આખાં અપટનમાં ફેલાઈ. એક લીંદી વાસ-કરતો અમલદાર અને સારું કમાતો બાહાદુર જવાન અને પરણ્યા આવ્યો હતો એવું કમજવાં એ ગામડાંનાં દરેક ઘરમાં જ્યાં લાએક ઉમરની એકએક બને યા ચાર પાંચ છોકરીઓ હતી, તેઓનાં માથ મમાઈઓએ પોતાની દીક-રીઓને જોડવી દેવાના સ્વપ્ના દીઠા.

સહજે આ જવાનને પેહલે હાથ કરી લેવાને વીચાર કાપો.

એ ગામડાંમાં મીસીસ સ્વેલ નામે એક વીધવા બાપ હતી, જેણીની બે બેટીઓ પરણવાની ઉમરની હતી, જેથી એકનો બોલો માથેથી ઝોહો કરવા મીસીસ સ્વેલે ગમે તેમ કરી કેપટન ચારલ્સ રચવનને પોતાને હાથ કરવાની તક સોંપી. તેને ઘરમાં પેહલે તેડવાની તક એટલીજ હતી કે પાર્ક આપી આખાં ગામડાંનાં લોકોને તેડું કરવું, જેમાં કેપટનને પણ તેડાવેલો.

આ વીચાર આવતાં મીસીસ સ્વેલે પોતાની બે છોકરીઓ નેડે ઘરમાં સાફસૂદ કરવા કરાવવા માંડ્યું. ઘર બધું એક બે નોકરોની મદદ સાથે લઈ તેઓએ ઉઠક પાંઘલ

કરી નાખ્યું. સરસ ટેસ્ટથી શોભા લાગે તેવી રીતે બધો સામાન જોડ્યો. બાગ બગીચાનાં ઝાડોને આપો આપો દહોડો મેરી છોકરીઓએ ક્યારા કાપા. ખાના ઉપર નવું કપડું જોડાડ્યું. બારીઓપર બારીક જાલી નાખી, બારણાં-ઓને નવા પરદાઓથી શોભાવ્યા. પછી ખાણું પકાવવાનાં પ્રોગ્રામ ચલાવ્યું થયાં. મીસીસ સ્વેલ જાણતાં હતાં કે કેપટનને કાઢ લખવાનો શોખ ધરાવનારી નહીં પણ સારી રવેસે રાંધી જાણે અને ઘર સોંપી જાણે તેવી સ્ત્રી પસંદ છે, જેથી તેણીએ પોતાની બેટીઓ સોંપે તરેહવાર મીને અને મીઠાઈઓ કરાવવા માંડી.

આઠ દીવસ સુધી છત તોડીને ઘણી મેહેનત તે બેક છોકરીઓ અને તેઓની માતા મીસીસ સ્વેલે ઘરની શોભા અને તેજલના રાણમાર માટે કાપી. પછી જમવાનું તેડું કેપટન અને ડાકટર બેન્ટને નોકમવામાં આવ્યું.

એ તેડાની મીઠી વાંચતાં બેન્ટ હસીને બોલ્યો:

"ચાર્લી, સમજ્યો કે? આ જમવાનું તેડું નથી, પણ પરણવાની ભદ છે."

વખત સર કેપટન અને ડાકટર બેન્ટ આવી લાગ્યા; તોપણ વાટ જોતાં બેઠેલાં તે મેરાંઓને ધણું અચ્ચર ઘડ ગંધું લાગ્યું. જમવા આગમજ કેટલીક વા-તમીત ચાલી, જેમાં તે બેક મેહેનો જાણતી હોવાથી સ્ત્રી વકીલ, ડાકટર, વખનારી, ભાસાણુ કર્તા કે મીતારી, એ સર્વે ઉપર પોતા તરફથી દીકા કરવા ચાલુ કાપા. ટેબલ તો એટલી મેહેનત લઈ જોડવી હતી કે તેનો સુમાર નહીં. જ્યાં લાંથી કેપટનની નજરમાં આવ્યું ખાણું ઉત્તમ અને શ્રેષ્ઠ લાગે એમ તેઓ ધ્યાનતાં.

મીસીસ સ્વેલ છપ પકડીને મેનેજ કરતાં અને બધી માંને નરમ હાથે કેપટનને સુકતાં.

"જરા આ ધુરમો લેવો, એ માહરી સાહરાએ કાપો છે. ધણીજ સ્વાદીષ્ટ છે." તેવણે એક ધુરમાની મોડી મીર કેપટન તરફ ટકેલતાં કહ્યું.

"આ જરા કીમ લેવો કેપટન, જુવો, એવો સ્વાદ હાંડી-સ્વાનમાં કદી કદી તમે કીમમાં ચાખ્યો નહીં હશે. એ મારી લુધાએ કાપી છે." વળી માએ વખાણુ કાપી.

"તું ને માપજી." ધરમાવાનું ડાળ ધાંડીને લુધા એ-હેન નીડું જોઈ બોલી.

પણ મીસીસ સ્વેલ ધુગાં રહ્યાં નહીં.

"જુવો કેપટન, આ સોમેરી કેવી લાગે છે, ખાધા પછી મને કહેજો. એ મારી સાહરાએ પોતે ઉમારેલી છે. આ મીનપીસ જરા માંખણુ સાથે લેવો. બસ એ લોકનું ધ્યાન વાંચવા લખવા ઉપર નહીં તેડું તરેહવાર પકવાન કરવા પર ને બરડાં ઝુલવા ઉપર ધણું ને! વાંચવા લખવાનું તો નામ નહીં ખસ!"

કેપટનને હવે ખુશી અકરવકર કરતાં જોઈ ડાકટર બેન્ટ બોલ્યો:

“એ છેક સાર” નહીં, છોકરાંઓએ ઘોડું ધણું વાંચના લખવાનું તો દરરોજ રાખવુંજ નોંધ્યું. વાંચના લખવાની ખખટદારી નહીં રાખે તે તો અગણ્ય રહેવાની ધારતી. ખરું કેની? ચારસસ ?”

“હા, ખરું.”

ગરીબ બીચારી માતાએ જે તે વાતે દીકરીઓની વખાણ કરતાં કાણું કાણું, જેથી વળી ગીસીસ રમેણે ઉમડાંબુ: “અરે એમ તો વળી જરા રતી વાંચેજ લખેજ તો, વાંચવા લખવા વગર એ શોકને કાંઈ એન પડે કે ?”

જતી વખત સુધી તે ઇંતેજાર આરતે કેપટનને કાંઈ કાંઈ પાતો કરાવી, પોતેજી કીધી. તરેહવાર સરાધાત કીધી જેમાં સઘળી સાહરા અને લુછાએ બનાવેલી મીઠે બતાવી. તે-ઓનાં લાંબાં બપાનાં કીધાં, ઘણી ઘણી તારીફની પોતેજ કીધી. એટલું એટલું કીધું કે તેવણ દાકી મયલાં હવે ખુશાં જળ્યાવા લાગ્યાં, જ્યારે કેપટન અને ડાકટર કંટા-મેલા જળ્યાવા.

આંતે તેઓના હુટકો થયો. ઘેર જતાં ડાકટર બેન્ડે ડ-સીને કેપટનને પુછ્યું:

“કમ, બીચારાંઓની મેહનત ગવાશે કે રહ જશે ?”

“રહ જશે.”

“એટલે ?”

“એટલે એજ કે, મને એ બેમાનું એક પણ પસંદ નથી.”

કેટલાક દીવસ વધી ગયા, એટલા વખતમાં કેપટને પોતાની બનીબની ભાગ્યજીને એક બાટુથી શોધી વખાણીતે બેજ કહાડી હતી. તે તેજ ગામડાંમાં વસતી. એકે ગરીબ પણ ખુશરત, ચળરાક અને હસમુખી છોકરી એજીક ના-મની હતી. તેણીએ કાંઈપણ ફાંફાં કેપટનને છતવાને માટે માર્યાં ન હતાં.

ઘણા દીવસ સુધી એજીક સાથે એવાજાણ પાડી તેણીને લાં તે જતો આવતો રહેયો.

તે જોતો કે મેની ફક્ત એક સીક કાઝી સીમાય બીજું કાંઈ હતું નહીં. આખાં ધરતો બોલો મેને શીર હતો. તેણી એકીજીર હતી, તો પણ ઘર ઘણું સુખ રાખતી. કેપટનની પાત્રી થઈ કે જેથી છોકરી તેને નોંધતી હતી, તેવીજ એજીક હતી. કેપટને તેણીના હાથની માંગણી કરવાની તક નોંધ.

“આખી દુનિયામાં મને એક પણ સચું નથી,” એક દીવસ તેઓ એકલાં હતાં લ્યારે તે બોલ્યો, “તેની મેં આજરે દરકાર રાખી હતી નહીં; પણ એકે વેળા જ્યારે હું સીક પડ્યો અને ઇસ્પિકાશમાં હતો, લ્યારે ખરી ગમ્યાણ હતેજારીથી મારી ખખર કે જતન લેનાર એક પણ મારે સચું નહીં હોવાથી મને ઘણું દુઃખ થયું. લ્યારેથી મેં પરજીવાનો વીચાર કીધો છે, મને એક ધરરાણ બાપડી નોંધ્યું છે, મે.”

આ વાત ઉપરથી કેપટને મેના હાથની માંગણી કીધી અને મેને તેની ગોડી ખુશી મુઝે તેને હાથ કમુચ કીધી. અદરાપાને ઘોડા દીવસ ચપા કેડે કેપટને પોતાની મેને પોતાના ખાસ બપાસથી બજીતી કરવા એક દહારો સાર કહ્યું કે તેતે એક ડાકટર, વડીલ, કે લખનારી, બાપાણ કર્તે યા મીતારી કોષ પસંદ નથી; દુનિયા બધી કુમી નય અને ફક્ત બધી ડાકટર, વડીલ, બાસાણકર્તે, લખનારી, અને કિતારી બપાડી રહે અને તેને સ્ત્રીની ઘણી ઘણી જરૂર પડે, તેણી તે કહી પરજી નહીં.

“મને એ તમારા બીચારો તદન પસંદ નથી, ચાર્લ્સ,” મે બોલી.

“તુંતે પસંદ હોય કે નહીં હોય, પણ હું ખરોજ ભાગ્યશાલી કે મને જેથી નોંધતી હતી તેવીજ બાપડી મશી. તારા જેવી ધરરાણ બાપડીની મને ઘણી ગરજ છે.”

“અને ચાર્લ્સ, આ છેલ્લાં પ્રિદરરાણનાં એક મીન મારી તરફનું હોતે અને તે ઘણુંજ વખાણાયું” હતે તો તમે મને નહીં પરજીતે ?”

“કહી નહીં. પછી માફ ધ્યાન તું મેંચતેજ નહીં.” તેઓનાં લગનનો દીવસ નાનાં અપટનનાં ગામડાંમાં માછ રહેયો, મે પોતાના લગનના સંદે-દ્રેસમાં બીરાછ રહ્યો. કેપટનને ઘણીઓએ સુખારકબાદી આપી. તેઓ ધામધૂમ સાથે ઉપડી ગયાં.

પ્રકરણ રજી.

કેપટન ચારસસ રથનન અને તેની બાપડી મે એક સાદાં નાનાં ઘરમાં લંડનના રીજંટ પાર્ક તરફના રસ્તા ઉપર વસતાં. કેપટન એક વર્ષ લંડનમાં શુનરી પોતાનાં કામ ઉપર હિન્ડુસ્તાન જનાર હતો. છ મહીના ઘણા સુખ સં-પજમાં પસાર થઈ ગયા. પછી કેપટન રથનને મેમાં કાંઈ ફરફાર થયેલો જળ્યાયો. તેણી હમેશ માફક હેસતી રમતી નહીં પણ ગંભીર અને વિચારવંત થઈ ફરતી.

એમ ઘણા દીવસ કેપટનથી ખમણું નહી. વળી તે ધ્યા-નથી જોતો કે જ્યારે તે બહારથી આવતો લ્યારે મેં કાંઈ જખાટાબંધ ઉચકયુક કરતી, જોના અવાજ તેને દુરથી આવતો. એ વિષે મેને પુછવાનો વિચાર તેણી કીધો.

નાસ્તાની ટેબલ ઘણી સરસ રીતે ગોઠવી હતી. જ્યારે કેપટન નાસ્તાના આરમમાં ગયો લ્યારે મે હસતે એકરે એક વાજમાં તાજાં પુકો ગોઠવતી. કેપટન ટેબલ ઉપર બેઠો; તેની નાની સ્ત્રી આજે ઘણા ખુશાલ સ્વભાવમાં હતી, જેથી કેપટન તેણીને પુછવાનું લુકી ગયો.

નાસ્તા પછી મે પોતાના આરમમાં જઈ તૈયાર થઈ આવી.

“ક્યાં જાય છે મે ?” કેપટને પુછ્યું.

“જરા ખરીદી ઉપર. હિન્ડુસ્તાન લઈ જવા આવજીને ઘણી મીઠેની જરૂર પડશે, તે હમણાંજ ખરીદતી માઁ. હું હમણાં આવીશ.”

કેપટને એ વેળા મેને તેણીની ટેબલનું ખાણું સંભાળતી બાંધ કરતાં જોઈ, જેથી તેને કાંઈ શક પડે.

“વેહેલી આખરે. હજી સાથે આવું છું.”

“એ જણનું શું કામ છે? ચાર્લી, હું હમણાં આવું છું.”

“જેમ મરશ.”

આટલું જોલી કેપટન ન્યુસ વાંચવામાં રોકાયેલ એ બહાર ગઈ.

ચોટા વખત પછી કેપટનને એક કાગળ લખવાનું સાંભરી આવ્યું, જેથી તે હોયો ને ટેક તરફ ગયો. કાગળ લખ્યું, પણ પરખીકું મલે નહોતું. મેનાં ખાનામાં હશે એમ ધારી તેને કુચી લગાડી જોઈ. તેઓમાંની એક કુચી બરાબર લાગી. ખાતું ખુલ્યું. કેપટને પરખીકાંની શોધમાં ખાનામાંનાં કાગળો ઉઠાવવામાં કરવા માંડ્યાં, એટલે તેની નજર મેના હાથે લખાવમાં એક કાગળ ઉપર પડી. એ કાગળને કાઢીને જેવેનોથી ફાડી નાંખવા ઇચ્છ્યું હોય તેમ તેના એ કકડા વચ્ચેથી ચપલા હતા. પેહલાં કેપટનને કાંઈ શક નેવું લાગ્યું નહીં, પણ પાછલથી તે કાગળ જરા વાંચીને વાંચાનું મન થયું. તે વાંચવાં તેનો ચેહરો યુસ્સાથી લાલ પીઠો થઈ ગયો. યુસ્સો ઉતરી જઈ તે સાંત થયો. લારે તેને ચેહરો કંઈ જમીની નીરાશી નામેથી ખમી હોય તેવો જરૂર થયો હતો. તે કાગળમાં મેને હરે એ આ યુજન લખાવમાં હતું:

“હવે મારેથી ને થયું છે તે માફ કરો. મારા ખાલી-દને જણાવનાથી તમને કાંઈ લામ થશે નહીં. એ કિમ્બી ગ્રેવરે હું કરનામાં હુમતી હોવાથી મેં જ મોરણું હતું. તે વેળા મેં મારું દેવું ભૂલ્યું છે. પણ જ્યારે મારી ચોરી તમોએ પકડી કહાડી છે, લારે હું કયું કરી તમને આજન કરું છું કે એ વાત મારા ધણીને કાને જતી આવકાવશે.”

“હું તમને તેના પૈસા હસ્તે હસ્તે બરી દઇશ. તે મને એક સારી જેવી રકમ મળીને મળીને આપે છે, જેમાંથી હું તમને પૈસા બરીશ. મેં એક મોટી નાણાંની શરત બરી હતી, તેમાં હું લારી મઠ, જેથી પાસે પૈસાન હોવાને સમયે હું તેજ રાત્રે તમને મનવા આવી હતી; લાં ટેબલ ઉપર ગ્રેવરે પડ્યાં જોઈ તેમાંથી મેં લેખા લીધાં. હવે હું કરજ, જુમાર, કે સોરતી રચું મા કરું નહીં. કાંઈને એ વાત જણાવવા ના.”

કેપટન પેહેલે યુસ્સાથી તપી ગયો, પણ પાછલથી તે હાથ અફસોસ કરતો નિરાશ થઈ ખુસી ઉપર પડ્યો.

“રે મું નશીન હશે! એક ઝાકર કે વધીય, એક લખનારી કે ચિતારીથી બચવા જતાં હું એક નપેતર ચોટી હમ સ્ત્રીને પરણ્યો.” તે અફસોસ કરવા લાગ્યો.

“તેણીની મીઠી જખાન, જોડું હતું, એ સર્વે હમાઈ! રે અફસોસ.” તે બખડ્યો.

કેપટન ઘણો મનઃચુત થઈ ગયો, પણ આ કટકો તેનાથી ખમણ્યો નહોતો. તેના ચેહરાને રંગ લડી ગયો. તેના

હાથ પમ ધુજતા હતા. ખુસીપર ઉડીને બેસવાની હીમત રહી નહીં.

એક હમ સ્ત્રીથી છુરો થઈ હવે તે એકથો હિન્દુસ્તાન જશે. પોતાના એકથરાખા વખતમાં સુખ હુખતો સાથી લેવા જતાં સાગી આજની ધુજાણી થઈ, પાણું જેવું ને તેવું એકથું પડવાનું. જીલ ધણાંકના ગિયારાએ મેને રાગ્યો. વખત કેટલો ગયો તે તે બહુતો હતો નહીં.

“ચાર્લી, તેની બાવડીના નરમ મીઠા શબ્દોએ તેવું નામ પોકરાનું સાંભળીને ચમકી હશે.”

“ચાર્લી, ઉજતા હતા કે? એના આગસુ કેમ થઈ ગયા?” મેએ હસ્તે ચેહરે તેને હકાડ્યો.

“તેજ પરી ચાર્લીના શીકો જરૂર ચેહરો અને પેડું ના-ચકારક કાગળ તેની પોશમાં જોઈ મે ઉજલી સપ થઈ મઠ. તેના હોઠ ધુજવા લાગ્યા, બેક હાથ જોડી તેણી બજે મુઝે મોહડે પોતાના યુનાહની મારી ચાહતી હોય તેમ તેના સાથું સ્પીર ઉભી.

“તું જોય છે કે બધું હું નહું છું. હવે તારે મોહડે તારા યુનાહ કયું કરાવવા માયું છું. આ કાગળ તે વખતું હશે?” કેપટને મઠમ અવાજ કરી તેણીને પુછ્યું.

“હા,” તેણી ધુજતે અવાજે બોલી, “પણ ચાર્લી—

“હર, એક શબ્દ નહીં; પણ, બધું કાંઈ નહીં. કાંઈ એવો ખુસાસો તારા પાસ છે કે જેથી આ તારા યુનાહ એકો થતો હોય,” તેણે સખતાથી પુછ્યું.

“કાંઈ નહીં. એમ કરવા શિવાય મારો ઇસાજ નહીં હોતો. હું કોઈ દીવસ એ વિષે તમને કહેનાજ નહીં.”

“આને આવ્યા તારા યુનાહથી તું ચરમાતી નથી કે તું જોયકે એ આવી નામેથી કરતાં તું કે હું હમણા મુવાં હોને તો તે બેકતર હતું. મારે મનસે આ નામેથી મોત કરતાંથી ખરાબ છે.”

આ તેના શબ્દોથી મેએ નિચું લેયું.

“કમારો તે એવું કરવા માંડ્યું?”

“તણુ વરસ થયાં.”

“અફસોસ, ખરી જખાનીથીજ તે મને સજા હશે.”

આજ પછીથી કોઈ એમ નહીં જણ્યો કે તું મારી સ્ત્રી છે. હું હિન્દુસ્તાન જઈશ, તું તારે ઘરે જશે. આજ સુધી તે મને કમ્પો, હેતરો.”

“પણ ચાર્લી, ચાર્લી.” મેએ એકદમ રડી દેતાં હવે કહ્યું હું “તમને તે વાત જણાવવાનીજ હતી. હું રોજ તમને કહેવા માંડતી, પણ તમારા યુસ્સાથી ખીલતી. મેં તમને હમવાની વેત્રણ નહીં કરી હતી. મેં માયું કે તમે તે બહુ મને જરૂર માફ કરશો.”

“માફ! એવી સીન માફ થાય! તે ધીકારથી બેઠ્યો. “કટકીથી હું એ માફ નહીં કરું; તું તારે ઘરે જશે. આજ પછીથી તું મારું નામ પણ નહીં સાંભળશે. હું એ યુનાહ કટકીથી માફ કરનાર નથી.”

“ઓ ચાલી, એમ ધાતકી ના યાવો; મને યુકી ના જવો; હું તમારી પુટે આવીશ. મને માફ કરવું જોઈએ. બે વળી મને હમણું માફ કરો અને ખચીત, ખચીત, બોધાને હાજર નાજર ગણી કહું છું કે, હું એમ હવે કદી કરીશ નહીં.”

“કદી નહીં!” એટલું બોલી કેપટન ચારલ્સ રૂચવન ધરમાંથી બહાર પડ્યો. તેની આપડી મેને શુકલ પર પડી રડતાં બેઠું, તેણીના મનમોહન પણ કાગરો ચેલેરો બુલવાને તે ગાંઠા ધની ગયો. જ્યાં જવાપ લાં આલ્યો.

તે પોતાની આગળ પાછળ શું ગનવું તે જાણતો નહીં. અહીંથી કૂટે દુર જતા, બધું બુલવા તે તણપતો. એક ટીકીટ લઈ તે સ્ટેશન પરથી ગાડીમાં ઉપડી ગયો.

ગાડી ચોળી, પ્લાટફોર્મ ઉપર એક એકજાણીતો ચેલેરો તેને દીસ્યો. તે તેના એક જુના દોસ્તનો હતો. તે અચીણીની માફક બેઠો હતો, તેલકાં તે દોસ્ત તેને બેઠું, એક લખી તેને વળગી પડ્યો. કેપટન જાણે એકાએક પોતાના દોસ્ત હેરી આર્ચરને જોઈ હોસમાં આગ્યો, તે રડી પડ્યો. હેરી કાંઈ પુછે તે આગમજ કેપટન બેહોશ થઈ તેના હાથમાં પડ્યો.

હેરી આર્ચર પોતાના કોલેજના દોસ્ત કેપટન ચારલ્સ રૂચવનને ગાડીમાં બેસાડી પોતાને લાં ધણી સંભાળથી લઈ ગયો.

લાં કેપટન એટલો માંદો પડ્યો કે તેનામાં ઉડી બેસવાની શક્તિ રહી નહીં. કેટલાક દીવસો વહી ગયા પછી તે હુશીયારીમાં આગ્યો અને જનવર પેટે આંખ બેલી, પોતે ક્યાં હતો તેના વિચારમાં પડ્યો. તેણે એક સારા ઓરડામાં પોતાને પડેલો જોયો. વચ્ચેની ટેબલ આગળ એક સુદર બેઠે પડેલો કદી ઉભેલી તેને જણાઈ. બીજાણપરની દીકરાયત્રથી તે સ્ત્રીનું ધ્યાન તેના તરફ ખેંચાયું. તેણીએ પોઠ ફેરવી તેના સામું બેઠું. તે કેપટનને સારી હાલતમાં જોઈ તેણી ખુશી જણાઈ. તેણી તેના દોસ્ત હેરી આર્ચરની ધણીબાણી હતી.

પ્રકરણ ત્રીજું.

“તારો કેટલો ઉપકાર, દોસ્ત હેરી” કેપટન આબાર માણ્યો. “તે” મને નવા જનમે જવાડ્યો.”

“તુને મે” તે દહારે સ્ટેશન ઉપર એવો નજબો જોયો કે મે” આજેસો દીધો કે તું” મે દીવસથી વધુ જીવવા પામશે નહીં; પણ હમણાં તું” બોધાની મેહેરખાનીથી સારી કાની છે. તુંને હિન્દુસ્તાનની હવા સડી નહીં.” હેરી બોલ્યો.

“એમ લાંની હવાથી કાંઈ થયું નહીં” કેપટને જાણપાથી કહ્યું. પણ તેણે પોતાનાં કમનસીબીના વાત તેજોને કહી નહીં. તે હવે હિન્દુસ્તાન જલદી ઉપડી જવા માગતો હતો. હેરી એટલો જલદી તેને જવા દેતો નહીં.

એક દીવસ હેરી બહાર ગયો હતો. તેની આપડીને કાંગળે લખવા હતાં, જેથી તેણીએ તેને કહ્યું:

“તમારું મન ખુશ કરવા એક ધણી સરસ ચોપડી છે તે વાંચી કેપટન, હું યોડાં કાગળ લખી આવું છું.” કાછળી ઝીંગ તેના કુખી વિચારોને દુર રાખે એવી તેને બેઠેલી હતી, જેથી તેણે તે ચોપડી માંગી.

“ચોપડી મને આપો, તેનું નામ શું છે?”

“એ ચોપડીનું નામ “એક અંબીર બુલ” કરીને છે. એ હમણાં હમણાં ધણીજ વખણાય છે. એકેએક પેપરવાળાએ સારા રીવ્યુ લીધા છે. તોપણ એના બનાવનારનું નામ કાંઈ જાણતું નથી. કાંઈ કહે છે કે મદે છે, કાંઈ કહે છે કે એની લખનાર એક ઓરત છે.” તેણીએ જણાવ્યું.

“જો ઓરતની બનાવેલી તે ચોપડી હોય તો મેહેરખાની કરી મને આપતાંજ ના. મને સ્ત્રીઓનાં લખાણ પસંદ નથી,” કેપટને અડપમાં ઉમેર્યું.

“પણ આ ચોપડી તો તમને પસંદ પડશેજ. એવી ચોપડી મે” કદી આગળ વાંચી નથી. એવી ઉમદા લખણીથી આ ચોપડી લખાઈ છે કે મને વાંચતાં અંદર ને ને લખ્યું છે તે બધું નજર સામે આવી ગયું. એ બનાવનાર કાંઈની હોય, મરદ કે ઓરત, પણ તે કાંઈ ખરું બાહોશ લખનાર” હોવું જોઈએ.” મીસીસ આર્ચરે તારીફ દીધી.

એટલી બધી તારીફ સાંભળી કેપટને તે ચોપડી હાથમાં ધરી. “એક અંબીર બુલ” તેનાં પેહલાંજ મહાળાંના લખ ઉપર નજર પડતાં તેણે હાથ મારી.

“મારા જેવી મોટી બુલ કાંઈએ કરી હશે? એક લખનારી આ ચિતારીથી બીસીને દુર થવા જતાં એક કમ, ચોર ને જુમારી સ્ત્રીને કું ગોગ થઈ પડ્યો.”

“કેમ કેવી લાગે છે?” યોડો વખત પછી મીસીસ આર્ચરે તેને વાંચતો જોઈ પુછ્યું.

“ખચીત ધણી સરસ, મને એમ લાગે છે કે અંદર દર્શાવેલા ઉત્તમ વિચારોને મે” કાંઈને મોહકેથી બોલાતાં સાંભળ્યા છે.”

છેક જપોર પછી કેપટનના ઓરડામાંથી કાંઈ અગતી આવતી થતો મળ્યો મીસીસ આર્ચરે લાં ટોડી મઠ, તેણીએ કેપટનને જાણે અસ્તક પડી બેસુબાર રડતાં જોયો. મીસીસ આર્ચરનાં પગલાં સાંભલી તે અડપીને ઉઠ્યો.

“મીસીસ આર્ચર, લ’ડન માટે ત્રેન ક્યારે ઉપડે છે?” તેણે એકાએક પુછ્યું.

“તમે યુસાફરી કરવાને બિચકુલ તંદોસ્ત નથી. કેપટન, એ શું થઈ આવ્યું” એકાએક? જો કે અંદરનું લખાણ જોને જોને રહાવનાર” અને પેટ પકડીને હસાવનાર” છે ખરું, પણ તમારો જેવા એક મજબુત મનના માથાએ એટલું બધું રડવું નહીં જોઈએ. એમ તો મારાંથી વાંચતી વેગા પાંપણ ખીંખ્યાં હતી.”

તેણીના બોલનારના કાંઈ અસર થઈ નહીં. કેપટન વધુ અગતી ખાતો.

“તમે એમ કરશો કેપટન, તો હું તમને તેનું સેવક કહી દઇશ જો.”

મીસીસ આર્ચર, તમે નહીં સમજો. માફ કરો. તમારી સાચું મારાથી રહી પડાયું તે માટે હું દશગીર છોડી, હું લંડન જવા માંડ્યું છું.”

હવે તે ચોપડીમાં યું હવું કે જ્યાં કેપટન રૂથવનને એટલું, બધું લાગ્યું, તે તપાસે.

તે એક ધણીજ સરસ રીતે લખાયેલી વાંતા હતી. તેમાં એક જવાન છોકરી-વાંતાની નાયક-ની એક મોટી યુકથી વાંતાનો પ્લોટ રચાયો હતો. તેણીએ કાંઈ કરજ કીધું, કાંઈ શરત રખી, જેમાં હારવાથી કરજ વધી પડ્યું. તેમાંથી છુટવાનો રસ્તો કરવા તેણી એક દોસ્તને લાંબા ગાળાં ચોરી કીધી, અને રાતો ચોરી, તે વેચ્યાં, કરજ બધું ભરી દીધું. કાંઈને કાંઈ ખજાર પડી નહીં. યોગ્ય વખત પછી તે છોકરીના હાથની માગણી થયે અને તેણી પરણી. પરણ્યા બાદ તેણીની ચોરી પકડાઈ, ને તેણીના ખાતુંદારને ન જણાય એમ તેણીએ અરજ કરતું એક કાગળ તે દોસ્તની ઉપર લખ્યું. તે કાગળનીજ એક આખેદુખ નકલ કેપટનને હાથ આવી હતી, જે તેણે વાંચી હતી, અને, જેથીજ તે પોતાની આપડીથી છુટો પડ્યો હતો.

વિજળીના બેઠે એક વિચાર તેનાં મગજમાં પેડો. એજ કાગળની નકલ તેની આપડી પાસ હતી. હા, ખોદા! એ ચોપડીની બનાવનાર તેણીજ હોતી જોઈએ. હવેજ તેને લાગ્યું કે મેંએ તેને ઠગવાનો જે યુનાહ કયુસ કીધો. હતો તે આજ હતો. તેણી એક લખનારી હતી, ચોપડીઓ રચતી હતી, જે તેને પસંદ ન હોવાથી તેણીએ તે વાત તેનાથી છુપાવી હતી; અને છેલ્લે જે કયુસ કીધું હતું તે પછુ એજ કે તેણી એક લખનારી હતી, અને તેણી જોડી હતી કે ફરી તેણી તેમ નહીં કરશે. પણ ખાતુંદારનાં મનમાં પેઠી ચીઠી ઉપરથી બીજોજ વેદુમ પેડો હતો. “મારી ગરીબ વહાલી મે,” કેપટન પોતાના તે વખતના ગાંઠા યુ-રસા ઉપરથી વિચાર આવતાં બચાડે.

ગરીબ મે, તેણીએ આવી એક સરસ ચોપડી રચી છે. હા, તેણીનું કેટું અસરકારક લખાણ, કેવા નાદર વિચારો, લોકોની કેટલી વખાણ તેણી જેવે છે! હું અંદરો યઈ તેણીને લખવા નહીં દેતે તો તેણીનાં મગજના આવા ઉમદા ખ્યાલો બહાર પડતે નહીં. કહીથી તેણીને પોતાની ધરની ફરજમાં પાછળ પડેલી તેણે દીધી ન હતી. તેનું એક-બી કામ રહી ગયલું તેને યાદ નથી. યેર કદી સાફરુક કંઈ વિનાનું તેણે નેયું હતું નહીં. એ બધું તે આજે યાદ કરવા લાગ્યો. તેનાં ધરની, નોકર નકરની, પેસા ટકાની, અને છેલ્લે, તેની પોતાની પુરતી બરદાસ્ત તેની નાની બા-કડીએ લેધેલી તેને યાદ આવી. ધરની ફરજને બનત્યા બાદ, તેણીનાં જે ઉંચી શકિત ઉઠરતી તે તેણી બહાર પાડી વાંચનારાંએ સનમુખ પાંચરે તેમાં હવે કેપટનને કદો વાં-

ધી લાગ્યો નહીં. બહુજી-સ્ત્રીએ વિષેનો સખ વિચાર, તેમાં યુગ્મ કરી એક લખનારીને માટેનો તેનો મન્યુત બાલ-બોલો હવે આ કેપટનનાં મગજમાંથી નીકળી ગયો. આજ યેર તે બહુજો કે એક સ્ત્રી લખનાર કહીથી એક મરદ લખનાર જેનું સંગીન, સાહ, ઉમદા વિચારો દરશાવનાર લખાણ કરી શકેજ નહીં. પણ હવે તેવા વિચારો ઉડી ગયા. આટલું હાથની ફરત એકજ ચોપડી વાંચતાં તેને મરદ લખનારાંએ બાનુંનાં લખાણ આગળે કુચ બીસાદ જેવા લાગ્યા.

માર્ફી દુરત તેણીને મઠી માફ માંગવા તેણીને ગામ અપટન તરફ ઉપડી ગયો.

મે પોતાની કાઠીને લાંબા પાછી ફરી હતી, પણ તેનું કા-રણ બધાંએને એમજ સમજાવવામાં આવ્યું હતું કે, કેપ-ટનને હિડ્ડસ્તાન તેણીને લઈ જવાનું સલામત ન લાગ્યોથી તેમ કરતું પડ્યું હતું.

અપટન આવી લાગ્યું; તે સીધો માટીને મેનાં ઘરમાં ગયો. તે ધણીજ શીઠી થઈ ગયેલી દીસતી. તેણી એકની ઉભી હતી. તેણીની કાઠી આઠ દીવસ થયા મરણ પામેલી દોવાથી હાથમાં તદન એકલી પડી હતી.

“મે!”

માર્ફીના આ અવાજથી મેએ ઊંચું નેયું.

“માર્ફી, તમે મને માફ કરવા આવ્યા છો? તમે કેવા બચા, મેં તમને દબા, તમારી હરસે એક ચોપડી છપાવી હતી, અને બીજી છપાવવાની વેતજમાં હતી. તમે મને માફ કરશો?”

માર્ફીએ તેણીનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો.

પેલાં કાગળમાં લખેલાં પ્રમાણે તે તેણીને કંઈ દમ, ચોર સ્ત્રી સમજ્યો હતો, તે તેણીને કહ્યું.

“હવે મે, હું તારી મારી ચાલું છું.”

“તમે એમ છેવાયા એવું હું બહુતે તો હું બોલાવો કરતે. માર્ફી, હું ચોર જેવી લાગું છું?”

“જરૂરકી નહીં. પણ ચોપડીએ લખવરતો તરે કેમ સોખ પડ્યો? મે, હવે તો હું તારેથી સામે મગજર ચાલું છું.”

“હું મારાં કાઠી સાથે એકલી અંદરો રહેતી હતી, જેથી કાંઈ વખત સોદવાયો નહીં, તે ચેન નહીં પાંચાં મેં લખ-વાનું ચર કીધું. પહેલવી ચોપડી લખી, જે મેં લંડનમાં મારી કીમતે વેચી તેથીજ દમાર યુનરાન આવ્યું. સાર બાદ મેં એક બીજી રચવા માંડી; તે લગભગ પુરી થવા અધી હતી એટલાં તમે મારા રસ્તા વચ્ચે પાડ્યા. તમે લખાણ કર્યાં એરતને ધીકારી મારાં માયું કીધું. મેં બહુજી કે એમાં કાંઈ દમ જેનું નથી. હવે ફરી હું કદી અપાઇ નહીં, એવું મારીને તમારી સાથે અદરખ અને તે અધુરી રહેલી ચોપડી સાંતી રાખી. બાકી નાખવાનું મન થાય નહીં; પરણ્યા પછી આપણે લંડનમાં દનાં સારે વળે પાછો મને તે સોખ ઉઠરી આવ્યો. કાંઈ નહીં, જો મારી કાઠી રહેલી

આ એક ચોપડી અધુરી પુરી કરે, એટલે બસ, પછી-કદી લખાણ કરે નહીં. એ વિચાર મેં કીધો. તમે બહાર બસો એટલે હું લખું, આવો સારે જી સાંતી દેજો."

જેમ સુધેને પ્રકાશતો તમે કે હું અટકાવી શકનાર નથી, તેમ તે મારી ચોપડી અધુરી પુરી કરવાના શોખને હું છાપી શકી નહીં. અતે તે ચોપડી મેં સંપૂર્ણ કીધી, અને જે દહારે તમારે હાથ પેટું કાગળ આપ્યું, તેજ દહારે સહવારે હું તે ચોપડી વેચી નાખવા મારાં એકાધીપતી છાપાખાનામાં ગયો. મેં તમારી આગળ ખરીદીનું બહાર કહાડ્યું હતું. મારે પેઢીમાં લખાણ તે છાપાખાનાઓએ લોકોમાં ધણું વળણાવું જોઈ, આ લખાણ વાંચી જોયા વગર અને પેઢીના પાંચ દબર રૂપા આપી દઈ વેચાવું લાઈ લીધું. તે રૂપા કાઢ્યા પછી હું તમને બધી વાતથી વાકેફ કરી, તમારી પાસે મારી ચોપડી એમ નહીં કરવાના સપ્ત લેનાર હતી, પણ તેટલાં તો તમેએ જાણ્યું હતું. તમેએ અને ધીકારી કહાડી માર્યા, હવે ફરી હું તમને કદી નહીં દેશું. હું કદી લખાણ નહીં કરું."

"નહીં મે, હવે મારે તે વિચાર રહ્યો નથી. તારામાં જે ઉમદા શક્તિ છે તેને હું ઠાળી દેવા માંગતો નથી. તારાં લખાણ ઉપર મારું લોક રીધ છે. હવે હું તુને તેમ કરતી અટકાવવા માંગતો નથી. તારે તારું નામ જાહેર કરવું જોઈએ, મે."

એ રીતે તે વખણાતી ચોપડીઓની લખનારી ગીરીસ મે રૂઝવન છે એમ બધે જાહેર થયું. આ જાણીતી લખનારીએ હજી લખવાનું જારી રાખ્યું છે. ચાર્જી તેણીનાં લખાણોની યતી લખાણથી ધણી ખુશ થાય છે. તેનાં દો-સાં તેને ધણી ધણી કાચારી આપે છે. તે હમેશ પોતાના દોસ્તોને કહે છે, "તમે જાણો છો દોસ્તો, મારી મે ફક્ત એકલું લખાણ જ કરી જાણતી નથી, પણ તેણી સરસમાં સરસ ખાણું પકાવી જાણે છે, ધર ચકાવી જાણે છે, હમેશાં સુધરે છે, અને ખાણોની જતન કરે છે. મને કદીથી મારું જતન હાથે સીવી લેવું પડ્યું નથી. એવી એક લખનારી સામે હું જરાકથી વાંધો લેતો નથી, પણ સામે ગ ગર ચાલે છું."

મેહરજાનું કાવચેશ દાવર.

હાકદર વીલીયમ મુન જે કોરો વર્ષેત થયો મરણ પામ્યો છે, તે આંખજોને વાસ્તે છાપવાની જાણીતી રીતને ચોખી કહાડનાર હતો. ઉપરોક્ત અક્ષરનું છાપેટું પુસ્તક પેઢીએકલું ૧૮૪૭ નાં સાલમાં છપાયું હતું, અને સારપછી તેવી જ લાખ ચોપડીએ આંખજોની નાની કાગળમાંથી છાપાને બહાર પડી હતી, તે છાપવાનું કામ તે પોતે અને તેની દીકરી ચલાવતાં હતાં. તેણે જે ચોપડીએ છાપતાં હતાં તેનાં વેચાણથી કરી પછી નફો મેળવતાં ન હતાં, અને કંઈ પણ મેળવવાની ઉંઘણ વિના આંખજોએ મટિ મુકત મેળવત કરતાં હતાં. હાકદર મુન જ્યારથી વીરા વરનાની ઉમરનો થયો સારથી આંખજો હતો.

જરખાઈ માસી.

રાખવા મુખાઈ છોડી પુણે રહેવા ગયા તેની થોડા દીવસ આગમજ, ઉતાળાના એક રાખામણ દીવસે, જ્યારે હું ચાર વરસની નાની છુટી હતી અને જાગમાં બેસી મારી દીગલીએ અને નાની કુત્રી સાથે રમતી હતી, તે વેળાએ મેં મારાં જરખાઈ મારસીને ઉઠ્યાં જોયાં હતાં.

હીક, હું આવી રીતે બેસીને રમતી હતી તેવામાં હાલતું કાચનું બારણું જાણી જરખાઈ મારસી બહાર જાગમાં આવ્યાં. હું બચ્યું હોવા છતાં તેવજની છુ-બસરતી, તેરકથી પેઢીએ તેવજના સુંદર પોષાક, તેવજનાં મોહમપરના મુખના છાપે મારીપર કાંઈક અસર કીધી.

તેવજ જાગમાં આપે રસ્તે આવ્યાં તેવજનાં મેં એક અ-હર્યને તેવજની પુરે આવતાં જોયાં. તેને વાસ્તે મને જે કાંઈ યાદ છે તે એ છે, તે જોયો, શામળા અને હસ્તા દેખાવના રખસ હતો. જરખાઈ મારસીએ હળવે હળવે પણ લગભગ દોડી આંખજો અને ઉમદા લીધી અને એક ગાલીપર મને "ક્રીસ" લઈ ગયાં:

"મારાં નાનાં રમકડાં! અદી જુવોની, એ કેવી મનેની છે! મેં તો એને દીકરી કરી લીધી છે ને."

તેવજે કાંઈ જવાબ દીધો, સાર પછી કાંઈએ ઘેરમાંથી હાંક ગારવાથી લાંબી ચાલી ગયા. તેવજના ગયા પછી જરખાઈ મારસીએ પોતાનું સુંદર મોહમપર મારાં ખભાંપર મુક્યું, અને મારી ગરદનપર ક્રીસ લઈ, જાણે તેવજનું હૈડું બરાબ મ્યું હોય તેમ જાણ્યો.

"કોરોશો, મારી વાહલી દીકરી, હું કટલી કટલી સુખી છું!"

તે પછે પેલા અહર્યે જારીએથી હાંક મારી તેવજને જો-લાવ્યાં અને કહ્યું કે તેણીએ જસદી આવવું જોઈએ, નહીં તો તેએને મોડું થશે. તેવજે મને હરસે કહ્યું કે તેવજ મારે માટે સારું સારું ખાવાનું મોહમપર, અને લમનું તેડું કરશે વગેરે, અને પછી ઘર તરફ દોડી ગયાં અને મને વધુ દેખાયાં નહીં.

આ સર્વેશ બનાવ મારાં નાનાં મનજમાંથી જસદીથી વીસરણ થયો. મોડી થયા પછી મને એટલું યાદ રહ્યું કે મારે માટે કાંઈ પણ સારું સારું ખાવાનું આપ્યું નહીં તેમજ લમનું તેડું પણ મ્યું નહીં. જરખાઈ મારસીની મુલાકાત પછી આસરે મે મહીને બસો પુણે રહેવા ગયાં, જ્યાં મારો

બાવાની નોકરીની બદલી થઇ હતી.

* * * * *

અમારું કુટુંબ લગભર મોડું હતું અને મારા પીતાની આરક તેવજીના મરણ કરતાં કાંઈ મોટી ત હતી. મારે કાંઈ શીખવવાની નોકરીએ જવું નોંધ્યે એવો અને વીચાર કરતાં હતાં, તેટલાં જરબાઈ માસી તરફથી એક કાગળ આવ્યું, તેમાં મારા માળાવાને પુછાવ્યું હતું કે તેઓ મને (તેવજીની કમી લીધેથી દોકરીને) તેવજીને લાં રહેવા મોકલશે ?

“હું તદન એકલી હોવાથી મને કાંઈ સાધીની જરૂર છે, અને ખોરશોદ જેણી હમણાં સગર વરસની થઇ હશે, તેણી ને મારી સાથે આવીને રહે તો મને ઘણું ખમશે. મારે તમને જણાવવું નોંધ્યે કે, મારી નાની પુત્રી હું તેણીને આપી જવા પાર છું. તેથી હું નાણું છું કે તમે પુત્રી થશે કે તમારાં એકબી બચ્ચાંને ભરીપવું સહિય પુર પાડવામાં આવ્યું છે.”

મારાં માળાવ પુત્રી થયાં. હું નહીં. ધારતી કે તે વીશેની મારી મરણ થા વીચાર પુછાવામાં આવ્યો હોય; તેમ ને કીધું હતે તોથી હું એકદમ કચ્ચ કરતે, કારણકે હું નાણી હતી કે એક જણુ આવ્યું થયાથી ધરમાં કેટલા ઉગાળા થશે. કાગળને જવાબ “હા” તો લખ્યા પછી મારાં કપડાંની તૈયારી કરવામાં આવી, જે વેળાએ વાતચીતમાં જરબાઈ માસીનું નામ બહારતી રીતે વારંવાર આવતું હતું, અને તેવજીને લગતી જે છેલ્લી વાદ મને હતી તે મેં તેઓને કહી.

“મરીજ બીચારી જરબાઈ !” મારાં માથ મંબીર યજ્ઞને ખોલ્યાં “તેવજી ઘણું દેરવાઈ ઘણાં તુને જણાશે.”

“તેર વરસમાં અગ્રજાત ચણે દેરદાર થવો નોંધ્યો.”

હું હસી.

“તેમ નથી, ખોરશોદ, કેટલીક ચીજો એવી છે કે જે વરસો કરતાં વધારે જલદીથી લોકોને પુકાં બનાવે છે અને દેરવી નાખે છે.”

“લારે તો જરબાઈ માસીને કાંઈ દુઃખ ખમતું પડ્યું હશે. તેવજી સુખી નહીં હશે ?” મેં પુછ્યું. “મેં જબારે છેલ્લાં ભેંયાં હતાં લારે તો ઘણાં સુખી દોરતાં હતાં.”

“તે વખતે !” તેવજી ભાર સુકી કહ્યું “ખચીતજ સુખી નહીં.”

“જુ. તેવજી પેલા સામળા કેખાવના માણસ સાથે પરણવાનાં નહીં હતાં ?” મેં પુછ્યું. “પણ તેવજી તો પરણ્યાં જ નહીં.”

“તારા પેહલા સવાળનો જવાબ હા-જીનનો નહીં. તરતજ ચોલા વખતમાં જરબાઈએ પોતે કારજ તોડી નાખ્યું, પણ તેથી તેવજીનું દીસ પણ લગભગ તુડી ગયું.”

“માથ, તે વીશે બધું મને કહ્યું, મેં કાસાવાલા કીધા.

“મરીજ બીચારી જરબાઈ !”

મારાં માથે ચોડા વાર નીચાર કીધા પછી કહ્યું “જો રશેદ, હું પાર છું કે એ વીશે તું જરાજર નાણે તો વધારે

સારું. તું તારી ઉમ્મર કરતાં વધારે સમજુ છે, તેથી અન્યથાણામાં એ તે દુઃખમરી વાત તીકસે તો કળાથી તેને દેરવી નાખવાની સમજ વાપરજો.”

ચોલા બોલોમાં આવણે સમજો ખોલાસો કરીયું. જરબાઈ માસીને અરદેશર સાથે પીછાણ થઇ હતી. જાને એક બી. જાને ચાહતાં હોવાથી અચર્યા. લગનનો દીવસ નહીં થયા પછી જરબાઈને કાને અરદેશરની આગળી છંદગી વીશેની કાંઈ વાત આવી, જે વીશે તેવજી અદર્યા આગમન તદન અનજાણ હતાં. અરદેશર ઘણી ખેરકાર છંદગી સુનરતા હતા અને બધરાંએ મારેના ધીકાર માટે તેવજીના દોસ્તોમાં ગણીતા હતા. લગન મારેના તેવજીના વીચારે તેવજીનાં એક અતલગનાં દોસ્તે જરબાઈને કહ્યા હતા. તેણીનું દીસ તે સાંભળી થયું દુઃખી થયું હતું. જે માણસને તેણી ચાહતી હતી, તે માણસ તેવો હોઈ શકે ?

અરદેશરે તેણી સાથે લગન વીશે કેટલાં માનથી વાત કીધી હતી ! તેણી તો તેને આખરદાર, સાચો સાખસ મણતી હતી. તેવજી કહ્યું હતું કે, તેણી પેહલીજ સ્ત્રી હતી જેને તેવજી ચાહતા હતા. પરણ્યા આગમન તેણીને ઇગવામાં આવી હોય, તો પછીની તેઓની છંદગી કમી થઈ પડે ?

તેણીએ તેવજીને ખોલાવી મંગાળ્યા અને બધું કહ્યું. તેવજી અન્યથાથી સમજું સાંભળ્યું, પણ કોઈબી ના પાડી શક્યા નહીં. તેવજીને મનસે ના પાડવા જેવું કશું હતું જ નહીં. સમજા જીવાન માણસો-સુખ્ય કરીને પેસાદાર-યોડી થયું એવી છંદગી સુનરે છે. હા, તેવજીને કારણ મનવાથી સ્ત્રીઓ માટે ખરાબ મત બાંધ્યું હતું. એક પેલા માણસની માફક કેટલીક વેરો પકડનારી છકેસ છોકરીઓના અનુભવપરથી તેવજી ઘણાં વીશે તેવું મત બાંધ્યું હતું. જરબાઈએ તેવજીને તેવજીની જુલ દેખાડી હતી. હા, જ્યાં સુધી તેવજી તેણીને મર્યા લાં સુધી ખાર શું ચીજ છે તે તેવજી નાણતા ન હતા. તેણીએ તેવજીને બચાવ્યા હતા.

“તમે કેમ બોલી શકો છો કે હમણાં તે જાતે નાણે છે ?” તેણીએ કંઈ દીકરી પુછ્યું. “નહી, હું તમારી સાથે પરણી શકતી નથી, મેં મારી પીતાની છંદગી તમારે માટે ડોલા વીચારો બાંધ્યા હતા, તે બાગી બધા છે, હવે તે વહુ વખત રહ્યા નથી.”

તેવજી તકરાર કીધી, મોંહસ કીધી, કાસાવાલા કીધા, પછી ચુરસે પણ થયા અને અંતે તેઓનું કારજ તુડ્યું છે એમ કચ્ચ કીધું. જરબાઈ એકદમ સુખ છોકરી થયાં કે તેઓ દેશી થી મને નહીં. અમે તો ધારવું કે તેથી લોંગો વખત છવરો નહીં; પણ જે મરણથી તેણીએ અરદેશર સાથનું કારજ તોડ્યું હતું, તેજ મરણથી તેણી પોતાનાં દુઃખ અને દુઃખીરી સાથે લડી અને તેમાં ફાવી, પણ તે લગામમાં તેણીએ જીવાની અને સુખ ખોદી દીધું.

“અને અરદેશર ?” મેં પુછ્યું.

“તેવણું શું થયું તેની કાંઈ અમુને થયું ખજર નથી” મારાં માએ જવાબ દીધો. “પણ અમે જે કાંઈ સાંભળ્યું” તે પરથી તો જણાય છે કે તેવણે જરખાઈ કરતાં કાંઈ ઓછું ખમ્યું નથી. તે કરતાંથી વધારે હશે, કારણકે સ્ત્રીઓના જેટલી સહનશક્તી પુરોગામાં હોતી નથી.”

કેઈ સત્તર વરસની છોકરીને જરખાઈ મારી મારે દુખ લાગે નહીં? મારી માફક કેટલાં જણે તેવણની તારીફ કીધી હશે? એક ચોખ્ખાં સાચ્યાં દીકરી સ્ત્રી!

કાણે કે જ્યાં તેવણ રહેતાં હતાં, ત્યાં જતાં જતાં ગ્રેનમાં મેં જોય દીધો કે તેવણને મગતી યદ્યપરવાને, યુદ્ધી કરવાને અને તેવણની એકાંત જાણી સુખી કરવાને અને એટલી તબીબી કરતી. એક વેળામાં સુંદર જરખાઈ મારીને, ચોપડીઓમાં વાંચે છીએ તેવી દુઃખથી વળી ગયતી, કરમાઈ ગયતી સ્ત્રીઓની માફક શીર્ષા, દમગીરી ભરી આંખવાણાં, અડધી ખીમાર હાલવગાં પડેલાં હતાં તારવા લાગી.

તેવણ એક મોઠા પીસતારવાના, પણ જીવી દપના વાંધેલા નાના સુંદર બંગલામાં રહેતાં હતાં. હું આની પુખ્તી સારે સાંજનું અંકજીવું હતું, અને જેથી હું માડીમાંથી ઉતરી કે બાગનો દરવાજો ઉઘડ્યો અને જરખાઈ મારી દેખાયાં.

જરખાઈ મારી! ખચીતજ દુઃખ અને દમગીરીમાં વીસાપ કરતાં, શીર્ષા, ખીમાર માણસના જેવો તેવણનો દેખાવ ન હતો. તેવણે ઘેરા રંગની સાડી અને તેને અનુસરતું સાદું પણ બધમેસ્ટું વારકુત પહેર્યું હતું. પણ જ્યારે તેવણ મારી રાહ જોતાં હતાં ત્યાં હતાં અને એને કોડી કરવા પોતાના હાથો લાંબામાં સારે હજી પણ તેવણનાં મોહકાંપર અગાઉના જેવું સુંદર, મધુર દસવાનું જણાયું.

“બહે આખી મારી દીકરી!” તેવણે મને હેતથી કોડી કરી અને કીસ લઈ કહ્યું, “મારાં ઘરમાં બહે આવી, મારી ખોરશોદ, એ તારજ ઘેર સમજાવે. છેક કાણે સુધી એકલી આવી, કેવી બાહુર છોકરી, આ બીજાં સાગન બધો જોખને અંદર લાવ. દીકરી, તું આ બીજાં હાલમાં આવ. આહળી તૈયાર છે, પેહલાં એક કપ થી લે; પછી તારા જોરમાં જઈ મોહકું હાથ ધોઈ કપમાં બદલ.”

જરખાઈ મારી મને તેવણના સુંદર હાલમાં લઈ મયાં અને ત્યાં એક સગવડગરી પુરસીપર બેસાડી અને પછી મારી સુસાફરી અને ધરને લગતા તરેહવાર સવાનો પુછવા લાગ્યાં.

હું અચરત થઈ, મને કમુલ કરવા દેવો કે હું નારીપાસ થઈ ગઈ. મારી સઘલી મોહવણો નકામી ગઈ. જરખાઈ મારી મને પુછી કરવા મારે પોતે પુસાક રહેતાં હતાં. પણ થોડાવાર સુપડીની પંથરાયા પછી જ્યારે તેવણ મારી તરફ જોતાં ન હતાં સારે મારી આંખો જીચકી તેવણનાં મોહકાં તરફ મેં નેત્રું અને સચ્ચાઈ મારાં મનપર પ્રગટી

નીકલી—જે જરખાઈ મારી હતી. એકની પુસાલી એક ખાસી અઝા મીસાક હતી, જે બીજાનાં દુઃખને દોંકતી હતી; કારણ જે મોહકાં તરફ હું તીકીને જોતી હતી તે એકાએક અતી સતત અને અગીર થઈ ગયું હતું. તેની આંખો પુચ્છક દમગીરીથી ભરાઈ ગઈ હતી.

હું સગવડ કે તેવણનું અતકરણ અંદરખાનેથી ખવાઈ જઈ હશે, પણ તે મધુર ખવાસ અને મીઠો વેહેરો દુનિયાનાં લોકોને તે બતાવી કંટાળો આપવા માંગતા ન હોતો.

મારી આગળ તો જરખાઈ મારી કંડી પણ દમગીર ન હતી. તેવણ મારી જાણી અતી સુખી બનાવતાં હતાં. તેવણને જે કાંઈ જોય તો કહી માને નહીં કે કેટલું બધું દુઃખ તેવણે ખમ્યું હતું. ફક્ત જ્યારે તેવણ એકલાં હાય અને હું એકાએક તેવણ આગળ આવી ઉભી રહું, અથવા તો સાંજનાં અંકજીવમાં અમે બંને વારંવાર એકલાં બેસતાં સારે દમગીરીનો છાપ તેવણનાં મોહકાંપર પંચરાતાં, આગળી યાદથી ઉપજતું દુઃખ તેવણની આંખોમાં હું જોતી હતી. હું જાણતી હતી કે તેવણ પોતાનો સઘસો બાળપણે મારીથી છુપાવતી હતી. જોકે તે છુપો હતો, તોપણ કંડી વીસરાશે ન હોતો—અને કંડીપણ વીસરાશે નહીં. આ જોતાં મારી આંખો દયાનાં આંસુઓથી ભીભતી અને મને અરેદશર કે જેવણ આ સઘલાતું કારણ હતા, તેવણ મારે પીકાર છુટો.

આવી રીતે એક લાંબું સુખી વરસ પસાર થઈ ગયું, જ્યારે એક ખોરનાં હું મારી એક સહીને ત્યાં ચાલુ પર ગઈ, જ્યાંથી સાંજનાં મોડેથી ધર આવનાર હતી, પણ આસરે છ વાગે મારી સહીનાં કાંઈ સગાં તકન ન પારેલાં બહાર માનથી તેઓને ત્યાં આવ્યાં. ધણી લાંબી યુદ્ધતે તેઓ એક બીજાને મથાં તેથી ધરમાં સઘસો પોષાક અને મગજ થઈ રહી, અને હું ત્યાં કયામમાં હાડકું હોજી તેવું લાગવાથી કાગળ પર એક બે લાઇન મારી સહીને બોલાસા મારે લખી, તે સીડી મારા જવા પછી તેણીને બોલાવ એક નોટરને કહી હું ઝુપચુપ આંધી સડી ગઈ.

જોકે મોડું થયું ન હતું, તોપણ દીવસ ટુકા હોવાથી અંધાર પડવા આવ્યું હતું. આસપાસ સઘણે શાંતી પાંચ રાત્રી હતી. બાગનાં દરવાજામાં હમરેથી છાપક થતાં એક પુરપનો આવ્યો મેં સાંભળ્યો; તે આવજ એક તીક્ષ્ણ સીંચીવારી જેવો સંભળાયો અને તેનાં મોહકાંમાંથી આ શબ્દ નીકળ્યો!—

“જરખાઈ!”

આ વખતે બાગમાં કોણ પુર પડ્યો? કોણ મારાં માસીને આવી રીતે બોલાવતું હશે? જોના અર્થ શું? અવાજ ન થાય તેમ મેં દરવાજો બંધ દીધો, અને અચરતીમાં મરકાવ થયતી, અડધી અનજગીમાં, મારી ધારતીમાં, કાઠીઓ વચ્ચેથી હું આગળ ચાલી; પછી જમદીથી એક અંડનાં મોહકાંમાં બાજુએથી ઉભી, મારીથી થોડે દૂર મેં બે આકારને જોયા—એક પુરપનો અને બીજો મારાં માસીનો.

તુરતજ મને તેઓનાં આવાને સાક સંભળ્યા, તેઓ આગળ આવતાં હતાં, હવે મારે શું કરવું? જો હું બહાર નીકળું તો મારી મને જોય અને મને લાગ્યું કે તેવણ મને ત્યાં આવેલી જોવા માંગતાં ન હતાં. મને એમ શું કામ લાગ્યું? પેલા પુરપનો બોલેપરથી.

“જરવાઈ” તેવજુ ધણાજ કાકજીદી ભણી અવાજે બોલ્યા “મારી પર દયા કર, જો તે મને કદી પણ આદર્યો હોય—”

મારી અજમેળી એટલી તો હતી કે આજીનો વાક્ય હું સાંભળી શકી નહીં. પેલો પુરૂષ સારે અરેદેશર હોવાં જોઈએ, કે જેની સાથે મારાં માસી અદરાયલાં હતાં. ખરું હોય કે ખોટું, પણ લાંબી તીકજવાનો મેં વજુ વીચાર કીધાનહીં. મને પકડાઈ આવવાતી ધારતી હતી, હું વજુ અને વજુ આંખમાં દયાઈ. અરેદેશર દજી બોલવા હતા, જલજ પોતાતી જીંદગી માટે કાલાવજા કરતા હોય તેમ કાકજીદી ભણી અવાજે બોલતા હતા, તેથી મારી સંધળી દયા તેવજુ માટે ઉઠકેરાઈ.

“જરવાઈ—આજ મુઠી મેં એકજ સ્ત્રી ચાહી છે અને તે તુંજ છે.” તેવજુ કહયું, “હા, હું ફરીથી કહું છું,” તેવજુ ભાર મુઠી બોલ્યા, “મેં કદીખી કોઈ બીજીને ચાહી નથી. મેં શું તે સામેત નથી કરી આપ્યું? તેર વરસો સુધી મેં બહારતી જીંદગી જીવતી છે, જો હું બેપરવા હોતું, જો હું જીવાર રમ્યો હોતું તો તેમાં મેં બીજાંઓ કરતાં કાંઈ જુદું નથી કીધું—મારો ખુદરતી ખવાસ તેવો ન હતો, નહીં તો આઠલાં લાંબાં વરસો સુધી હું કેમ અટક્યો હતો? અથવા તો ધારો કે મારો ખુદરતી ખવાસખી તેવો હોય તો તે મેં તારે ખાતર—જરવાઈ, તારે ખાતર સુધાર્યો છે.”

ઝાંઝીના એક ભાગમાંથી હું તેઓના આધાર જોઈ શકતી હતી. જરવાઈ માસી સીધાં ઉભાં હતાં, તેવજુનું પાતજી કંઈ પુલલાં મીસાક થઈ હતું, તેવજુનું મોઢું ફેરવયું હતું; અરેદેશર તેવજુ તરફ વાંકા વળી, પોતાના હાથો અને કેખડી રીતે આંખો તેમજ બોલોથી કાકજીદી કરતાં હતા. એનો છેડો કેમ આવરી? તેવજુ હા પાડશે કે?

“અરે, હું છું છું” કે તેવજુ તેમ કરે?” હું મારાં મનમાં બોલી; તેમ યાચ તો મારું શું યાચ તેનો મેં વીચાર કીધો નહીં.

સાર પછી મેં જાણ્યું કે જરવાઈ માસી જવાબ આપતાં હતાં. જોકે અવાજ મક્કમ હતો, તોપણ ધીમે હોવાથી હું કાંઈ તેતી ભતજા સમજી શકી નહીં. સારપછી અરેદેશર પાછો બોલ્યા:

“અરે જરવાઈ, જરવાઈ, તારે ખાતર તેમજ મારે ખાતર જરા વજુ દયા ખાવા, તું મને કહે કે મારી પાસે શું કરાવવા માંગે છે, હું કેમ રહું; મને ગમે તે સીધા કર અને તે હું ખમીશ, ફક્ત મને આજના આપ.”

“હજુમી શું તેણી હા નહીં કહેશે?” મેં જરાક આગળ કાઢ્યું કહાડી વીચાર્યું.

સારપછી મેં જાણ્યું કે તેણી તેવજુની વધારે દુર ગઈ હતી. તેવજુ તેણીની પછવાડે ગયા પછી અને યોગ્યાં. હવે હું બેઠને સાંભળી શકતી ન હતી. થોડીક પગમાં તેઓ છૂટાં પડયાં. મેં જરવાઈ માસીને ઝડપથી ધરપરફ જતાં જોયાં. તેવજુ હાલમાં જીવને કાચને દરવાજો બંધ કરી, કાંઈકાં દરવાજાનો ફરકાં નીચાં ઉઠાવ્યાં. અરેદેશરે મારી માફક તેવજુને વપાસ્યાં. હવે તેવજુ નાશીપાસ થઈ ગયલાં માણસની માફક પોતાના હાથો નીચે નાખી દીધા; સાર પછી તેવજુ ધીમે ધીમે ચાલીને ગયા.

“સખ્ત દીનની—દયા વગરની.” તેવજુ બોલ્યા. “ખૂબીત આ તો મને જોઈએ તે કરતાં વધારે સખ યઈ. હવે તદન, તદન આજા ગઈ. નહીં હું હજુથી તેણીને જીતયા.”

આમ બોલી તેવજુ ચાકી ગયા, અને હું છુટકારાનો દમ જેવો બહાર તીકળી તેવજુ તરફ દુરથી જોતી ઉભી. તેવજુના છેલ્લા કેપાં માટે તેવજુ મને ગમ્યા. તે દીનત-ભણે હતો—એક ખરેખર ચાહનાર માણસનો તે કંઈય હતો. મેં તેવજુ માટે દયા અને જરવાઈ માસીની સંજ્ઞા માટે મુશ્કેલી લાગ્યો.

જરવાઈ માસી! હજુ તેવજુ સામે જવાતી હું દીનત કરી શકી નહીં. હું તેવજુને પીંછાજીતી હોવાથી જોરઝની અંદર કેટલાં દયગીરીનાં આંસુઓ વરસતાં હોવાં જોઈએ તે જાણતી હતી. હજુ ત્રણ કલાક સુધી મારી આવવાની વજી ન હતી, તેથી અધો કલાક ઉપર હું બાગમાં ચોખી. આસરે પાંચાઘાને મુઠારે જલજ હમણાં ધરમાં આવી હોજી તેમ હાથમાં હાથલ થઈ; જરવાઈ માસી તેવજુની હમેશની જગાએ કામ લઈ મેઠાં હતાં. પણ મેં જાણ્યું કે બતી એથી રીતે મુઠી હતી કે તેવજુનાં મોઢાંપર ઊંચો પડયાથી તે દીસે નહીં.

“વાહલી ખોરસી, તું એટલી જઘડી કેમ આવી?” તેવજુ મારી તરફ અભયગીથી પણ ખુશનુમાં હસવા સાથે જોઈ પુછ્યું. પણ મેં જાણ્યું કે તેવજુનું મોઢું શીઝું હતું અને આંખો તુરતનાં આંસુઓથી ભારી થઈ આવી હતી. મેં મારું આવવાનું કારણ તેવજુને સમજાવ્યું, પછી ઉમેર્યું:

“હું ખુશી છું કે હું જઘડી આવી, માસી, કારણ તમે મારી પેઠે હોવો એવાં દીસતાં નથી.”

“ખોરસે, આજે જરા મારું માણું કુમે છે; અને ખરું કહું તો દમજ્યાં જીજાને જવાનો વીચાર કરતી હતી. જો તુંને એકજુ મોઢવાય—”

“સોહવાય”! હું હસી “નહીં કાંય? જરૂર જલો માસી, હું ત્યાંજ તમારું જમવાનું લાવીશ.”

પણ તુરત ઉઠીને, તેવજુ જમવાતી ના પાડી મને કોઢી કરી પોતાના જોરઝમાં ગયા.

“વાહલાં, વાહલાં માસી!” મારા બોલો અને કામમાં મારી સંધલી દયા ખાતાથી દઈ થણું હેવતી તેવજુને કોઢી કરતાં હું બોલી.

મેં ધારજું કે મારાં આવાં જોશખરજાં વાદાલ માટે કાંઈ ચક લઈ જઈ તેવજુ નવાઈ જેવી રીતે મારી તરફ જોયું, પણ મારાં મોઢાંપરથી તેવજુ કાંઈ જોઈ શક્યાં નહીં.

“ખોરસે, હું કેવી ભરી માયાજી દીલની છાકરી છે? ખચીતજ હું જેવી દીકરી મેલવવામાં થણી બાયગાળી છું” તેવજુ ગયા પછી મેં ધારજું—

તેવજુનું જીવર જો તુરી ન ગયું હોય તો ગરીબ બીચારો તેડું તો તેમ થયું છે.

સાર પછી મેં તેવજુના બોલો વાદ આપ્યા. “હું તેણીને હજુર જીવડા”! શું તેવજુ તેમ કરશે? અને કેમ? જરવાઈ માસી યોગ દીવસ સુધી તેવજુનાં માંધાંમાંનાં દુખારાને લીધે ધરમાંથી બહાર નીકળ્યાં નહીં. થણું ખરું સાંજને છેડે તેવજુ બાગમાં ફરવા નીકળતાં હતાં, પણ હ.

મણી તો એક અઠવાડ્યું થઈ ગયું તોપણ ઊંજરની બહાર પગ યુક્યો નહીં.

સારે શું તેવણમાં દયા જેવી મીન હતી નહીં ? તેવણ પરતાતાં હતાં નહીં ? તેવણનું દીવં નરમ થતું ન હતું ? અને તેવણ—તેવણ કેટલું ખખટાં હતાં ?

કોઇ વેળા અને લાગતું હતું કે તેવણથી વધુ ‘ખખટ’ આ બેદ હુપો રાખી ચકારો નહીં, અને એકાંતપણે ત્યાં દલગીરીના જીરુમાં અને વીસવાસમાં લઈ સધતું કંઠી દેશે. ‘મેં’ કેતું ઇચ્છ્યું’ કે તેણી તેમ કરે, પણ ‘મેં’ મારે માથું’ ધુણાવ્યું—હું હજી ધણી નાદાન હતી.

એક પગવાડું ગયું નહીં તેટલાં મને માથમ પડ્યું કે આમારા ધરપર કોઇ હુપી નજર રાખતું હતું; અચ્છું પડ્યા-પછી અરેશર લાં આપતા હતા. હું તે બજાતી હતી. અલબત્ત મારીને તે વીશે કશી પણ ખબર હતી નહીં. મને યુગાલી લાગ્યા માંડી કે તેવણે આશા છોડી દીધી ન હતી—તેવણ કંઈથી કરી જરખાઈ મારીને જીતવા માંગતા હતા.

મારી જીસાસ વધારે અને વધારે ઉચકરાઈ, હું તેવણને જોવાનો તરખી રહી, અને વારંવાર એ તેજ મતલબથી જાગમાં જતી હતી. સાંધી ધરમાં પાછી ફરતી સારે જોતી કે હંમેશાં મારી બજો કંઈ યુગલા માંગતાં હોય તેમ જોતાં હતાં; પણ તેવણે કદી પણ મને લાં નહીં જવાને ફરમાવ્યું ન હતું.

અતે તેનો નીવેડો આવ્યો, હું એક દીપસે બહાર મઢ હતી સાંધી ઘેર પાછું ફરતાં દરવાજામાં દાખલ થતાં અરેશરને મારી માગે ઉભેલા નોંધ્યા.

“હું ધારજું કે તમે મીસ દલાલ હશે ?” તેવણે અને સલામ કરી કહ્યું, “ને કાંઈ અડચણ નહીં હોય તો જરા થોભશો ?” મેં હા પાડવાથી તેવણે આગળ ચલાવ્યું. “હું ધારજું કે મને પહેલાં મારી ઝોઝખાણ આપવી જોઈએ.” તેવણે બોલ્યા.

“તેમ કરવાની કાંઈ અગત નથી. હું ધારજું કે તમે મીન અરેશર છેવો.”

“મીસ મારીસે તમને મારે વીશે કહ્યું હશે.” તેવણે લગાર અભયથી બતાવી કહ્યું.

“મીસ મારીસે નહીં, પણ મારાં માએ. એવણ મારાં મારી હોવાથી હું એટલું જાણું તેમાં શું કાંઈ અભય થવાનું છે ?”

“નહીં.” તેવણે કહ્યું, અને થોડો વખત મારી તરફ જોઈ થોભ્યા, પછી આગળ ચલાવ્યું, “અને ધારતી છે કે હું પાછો એકત્રાર નીવડળ થયોજી.” હું તમને મારાં મિન કરવાની આશા રાખતો હતો, અને એકની હમણા ધણીજ નજર છે, પણ તમારું મારે તમેજેનું મત શું હશે ?

“હું આગળથી બીના વીશે ઘણું જાણતી નથી” મેં લગાર ધુણને જવાબ આપ્યો, તોપણ જરાજર વાત કરવાનો કેડાવ કીધો; “પણ મને હમણું તમારીપર દયા આવે છે—મને માસીનીની દયા લાગે છે.”

તેવણનાં મોહકાંપર અને આંખમાં યુગાલી જણાઈ. “શું એમ બની શકે ?” તેવણ બોલી ઉઠ્યા “તમે કેવાં બલાં છો. મને લાગ્યું કે તમે મારાં મીન થઈ ચકારો. મેં ધારજું કે મારી ઉછીરી તક તમેજેનું હતાં.” મીસ મા-

રીસને મહલા ઇચ્છું છું. અને તેવણને મળવુંજ જોઈએ, તમે મને મદદ કરશો ? તેવણને અને મારે ખાતર મને મદદ કરો.”

મા કલાક પછી ધણી ઉચકરાયલી પણ પકડા કેડાવ કરી, ઉતાવળે પગે હું ધર તરફ દોડી. જે મારેથી બની શકે તો હું જરખાઈ મારીને સુખી કરી શકું.

તેવણ પોતાની હમેશની જગાએ જોડાં હતાં. થોભ્યા બીના હું તેવણ આગળ ગયું, તેવણની પુરસી આગમન યુગલ પર જોડી, મારા લાધો તેવણની આસપાસ વીટાડ્યા અને કહ્યું—“મારી, અરેશર જાગમાં આવ્યા છે. હું તેવણને અંદર બોલાવવા માંડું છું, જે વધી મને બોલાવવા દેવો.”

“મારોડે !” તેવણે અજબગીથી મારી આગળથી પાછળ ફરી કહ્યું, અને તોપણ મારી ખાતરી હતી કે તેવણનાં મોહકાંપર ચુરસાને બદલે યુગાલીની શરારની પ્રગટી નીકળી. “છોકરી, તુંને શું તેવું ? તુંને શું તેવું લાગે વચ્ચે ?”

“ધણી, જરખાઈ મારી, હું તમને સુખી જોવાં માંડું છું” મેં હવે બીધ્યા વગર કામાવાસ કીધો. “હું તમારી પાસે જરા દવા દેખાવવા માંડું છું. હા, ને, તેવણનો ખ્યાર કેટલો સામ્યો છે ? કેઈ સ્ત્રી એવા માણસને પોતાને લાવકના નહીં જણે, જેણે તેર તેર વરસો સુધી તેણી મારે કામ ખમ્યું હોય ?”

“મારોડે, તે ક્યાંથી એ સામ્યજી ?”

“જોઈતી નહીં; એમ મારાં મનમાં આવ્યું.”

“ચુરખ છોડરી” જરખાઈ મારી હસીને બોલ્યાં, પણ મેં જોયું કે તેવણ ધણી ઉચકરાયલાં હતાં.

“તું” બજો છે કે તું” શને મારે કાલાવાસ કરે છે ? જે—ને હું હા કહું તો મારી નાની દોલત જે તારી થનાર હતી તે અરેશરને મક્કરી, તુંને કદામ, તારાં શુ જરાનાં રાખણે શોધવાં પડશે.”

“અરે,” હું કુદકો મારી ઉઠીને બોલી, “ને તેટલુંજ હોય તો, જે મને તે મારેનો વીચાર કરવાનો હોય તો તે મેં અસાર આગમનનો કર્યો છે.”

હું જોરડામાંથી બહાર, ધરમાંથી બહાર જાગમાં ગઈ. હું અરેશરને લઈ ધરમાં પાછી ફરી, હાલતું ધારજું ઉઘાડી મેં પહેલાં તેવણને અંદર જવા દીધા. તેવણ ઝડપથી સાંધી ચાલ્યા અને જરખાઈ મારી આગળ ગયા. હું જાતજું જાંચ કરી સાંધી ચાલી ગઈ.

અધો કલાક પછી મેં જરખાઈ મારીને મને બોલાવતાં ચાલ્યાં. જોરડામાં દાખલ થતાં મેં બંનેને સાથે ઉભેલાં જોયાં. તેઓ મારો ઉપકાર માનવા માંગતાં હતાં. ઠીક, તેઓએ શું કહ્યું તે અને પાછું જણાવવાની જરૂર નથી, એટલું કે અરેશરે કહ્યું કે જરખાઈ મારીની બધી દોલત હજીની મારીજ થશે, તેવણ પાસે તેઓ બંનેને મારે પુરતું હતું. આવી રીતે અતે મેં જરખાઈ મારીનાં લમન ખાધાં.

પીચેલા.

આ માસીનાં ગુજર્જ, કોટમાં, નાનું કાનું, હાલતેનો દેડામાં ‘કમન’ ફેરવે ‘આઈ’ ઇનકન પહેસમાં પોતાને મારે કરાનું કાનસાઈ મેરેતાએ જાણું છું.

અક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાપરવા
લાયક ઘણી ઉંચી સ્ટેશનરી.

સેંટ નેમસ..... બાકસ ૧ નો રૂ૧૫૫
ઈમ્પીરીયલ..... " ૧ નો રૂ૧૫૫
મોકોડો " ૧ નો રૂ૧૧

આ સ્ટેશનરીના શોભાયમાન બાકસમાં
નો ફક્ત એકજ નમુના તરીકે મંગાવવા
થી ખાતરી થશે.

"કયસરે હિન્દ" છાપખાનામાંથી શેક
ડા પૈસા મોકલી મંગાવી લેવા.

**"કયસરે હિન્દ" વાળી
તમામ**

ખોરદેહ અવસ્તા

કે જેના જેવું સંપૂર્ણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ
લોહણનું પુસ્તક આજ સુધીમાં કોઈ
ખગ્ન પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.

એમાં અંગ્રેમ, યથા, પંચિ મેહુ, બધી નીઆસો,
પતેતો, પચીસ યશતો, બાળ, આદરંગોની,
આદરોની, સતેમ, મેહુશારતું, મુકતાદના
દહાણાઓ ઉપર પડવાના ઈજરોનેના હા,
નીચે રોજની સેતાએશ, દુવા, નીર,
ગો, આશીરવાદો, મોનાગતોઆને
એ બીજે સધવા અવસ્તાનું

મોકલું પુસ્તક

વીદાન પ્રેક્ષક વેરદરગારના અવસ્તાનાં છપાવ્યાં
પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચલ સોહરાબલ મેહરછરાણા
પાસે ઘણીજ ચોક્કસાધી સુધારાજી છે.

કીમત: પુસ્તક એકનાં રૂપયા આર.
વધારે બેઠાં કાગળપર છપાયેલી અને આમ
ડાનાં પુકાવાલીના રૂપયા આઠ. રેકૉં. પેપ
ર અથવા લખત કરવાનાં કાગળ ઉપર છાપે
લી અને ગીલીટ પ્રીપ્રેલીની કીમત રૂ૧૫.

દેશાવરવાળાઓએ જ રૂપીયાઓનાં રેલગર પાસે
તમા પૈસા મેલે રૂ૧૫, ૮ રૂપીયાઓનાં રેલગર પાસે
મે રૂ૧૫૫ તમા રૂ૧૫૫ નીચે રેલગર પાસે રૂ૧૫૫
રૂ૧૫૫ મોકલવાથી તમને તેમજ ઉપર રવાના કરીએ.
"કયસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

તદન નવીજ ધપની અને ઘણી સરસ
છપાઈ સાથેની

ખોરદેહ અવસ્તા

(તેની માગેનીના સાર સાથે.)

વીદાન પ્રેક્ષક વેરદરગારના અવસ્તાનાં છપાવ્યાં
પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચલ સોહરાબલ મેહરછરાણાએ
સુધારેલા અવસ્તા.

અભાર સુધી છપાયેલાં પુસ્તકોમાં અવસ્તા
ના ઉચારે અશુદ્ધ જણાવાથી છેલ્લી શોધ પ્રમાણે
અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારે દાખલ કર્યા છે અને
ઘણાં નાનાં કે હતાં એ પુસ્તકમાં અંગ્રેમ, યથા,
નીઆસો, મેહુ, પતેતો, નીરંગો, બાળ, નમસ
કારો ઉપરાંત નવ યશતો દાખલ કરવામાં આવીછે.

કીમત: માત્ર આના ખાર; થોડી ગીલીટ
સાધનીનો રૂ૧; આંગડાનાં પુકાં સાથ ગીલીટ કે
રેલીના રૂ૨; મારકો આંગડાની કુલ ગીલીટનીના
રૂ૩. દેશાવરવાળાઓએ પાસેરંગના એ આના વ
પુવાલી "કયસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

કયસરે હિન્દ.

દર રવીવારે સાહવારના પ્રગટ થતું

આખાં હિન્દુસ્થાનમાં સર્વે જુગરાતી તથા અગ્રે
જુગરાતી પત્રોમાં સૌથી મોહમોદલાવો પામેલું
પત્ર. એ પત્રમાં જાહેર ખાબદો ઉપર લખાયું ઉપરાં
ત આખી દુનિયાની જાણવાળોગ ખબરો આવે છે.

લવાજમનો દર

(જે હવેસ આંત ઉપર આપવા મેળવે)

જુબધનાં ધરાકો. દેશાવરનાં ધરાકો.
વરસનાં..... રૂ૧-૦-૦..... રૂ૫-૧૦-૦
છ માસનાં... રૂ૩-૦-૦..... રૂ૩-૧૩-૦
નખ માસનાં. રૂ૨-૦-૦..... રૂ૨- ૭-૦
હુડી નક્કીનાં. રૂ૦-૪-૦..... રૂ૦- ૪-૬
પાઠાઓ લવાજમ આપનાર પત્રોથી વરસનાં (૧૬)
સેમ વજાત કરવામાં આવશે.

જાહેર ખબરોનો દર.

માર લાઇન અથવા તેની અંદર... રૂ૧-૦-૦
માર પછીની દરેક વધુ લાઇનનાં... રૂ૦-૪-૦
તેજ પાછી છાપવાનો અર્થે બાવ.

મણી તો એક આકાશ્ય યદ ગયુ તોપણ ઊંચરની બહાર પગ મુક્યો નહી

સારે શુ તેવણુમા દયા જેવી ચીજ હતી નહી તેવણ પગતાતા હતા નહી તેવણુનું દીવ નરમ થયુ ન હતુ ? અને તોપણ—તેવણુ કેટલુ ખમતા હતા ?

કોઈ વેળા અને લાગતુ હતુ કે તેવણુથી વધુ વખત આ ભેદ છુપા રાખી શકારી નહી, અને એકાદપણુ તથા દુઃખીરીના જીવસામા અને વીર્યાસમા લઈ સધતુ કરી દેશે મે કેતુ ધરજીયુ કે તેણી તેમ કરે, પણ મે માર માયુ ધુણાવ્યુ—હું દંજી ધણી નાશન હતી

એક પખાડાયુ ગયુ નહી તેટલા અને માલમ પકડુ કે અમારા ધરપર કોઈ છુપી નજર રાખતુ હતુ, અમકુ પકડા પછી અરહેશર લા આવતા હતા હું તે જાણતી હતી અજાણત મારીને તે વીરો કરી પણ ખબર હતી નહી અને જુલાલી લાગવા માડી કે તેવણે આસા છોડી દીધી ન હતી—તેવણુ કાઢખી કરી જરજાઈ મારીને જીવતા માગતા હતા

મારી જીવાસા વધારે અને વધારે ઉશકેરાઈ, હુ તેવણુ ને જોવાનું તકથી રહી, અને વારેવારીએ તેજ મતલબથી ખાગમા જતી હતી લાંબી ધરમા પાછી ફરતી સારે જોતી કે હમેશા મારી જાણે કાંઈ પુછા માગતા હોય તેમ જોતા હતા, પણ તેવણે કદી પણ અને લા નહી જવાને ફરમા વ્યુ ન હતુ

અને તેનો નીતેડા આગો હુ એક દિનમે બહાર ગઈ હતી લાંબી ઘેર પાછુ ફરતા ફરવાખમા દાખન થતા અરહેશરને મારી સામે ઉભેલા જોયા

“હુ ધાર છુ કે તમે મીસ દયાબ હશે” તેવણે અને નવામ કરી કહ્યુ, “જે કાંઈ આગળ નહી હોય તે

જરા યોજશે” મે હા પાડવાથી, તે વ્યુ “ધાર છુ કે મનું નામ

પતી જોઈએ,” તેવણુ જે

તેમ કરવાની કામગીર મેન્યુ

ગીવ અરહે

“કેકઅર્જા કુંપની”

ગ હોય છે

રીસને મદવા ધરજી હુ અને તેવણને મગવુજ જોઈએ, તમે અને મદદ કરશો ? તેવણને અને મારે ખાતર અને મદદ કરો”

ખા કયાક પછી ઘણી ઉશકેરાયથી પણ પકડો ડેડાવ કરી, ઉતાવળે પગને હું પર તરફ દોડી જે મારેથી જતી શકે તો હું જરજાઈ મારીને સુખી કરી શકુ.

તેવણુ પોતાની હમેશની જગાએ જોડેના હતા થેઆ વીના હું તેવણુ આગળ ગઈ, તેવણુની ખુરસી આગળ પુણુ પર જોઈ, મારા હાથો તેવણુની આસપાસ વીટાઈયા અને કહ્યુ—“મારી, અરહેશર ખાગમા આઆ છે હું તેવણુને અંદર જોવાવા માગુ છુ, જે વધી અને જોનાવવા દેવો”

“જોરશેદ !” તેવણે અજાણીથી મારી આગળથી પાછળ હની કહ્યુ, અને તોપણ મારી ખાતરી હતી કે તેવણુના મોઢપર મુન્સાને બદલે જુલાલીની રાઈની પ્રગળી નીકરી “છોકરી, તુને શુ તેનું ? તુને શુ તેનું વાગે વગે ?”

“પણ જી, જરજાઈ મારી, હું તમને સુખી જોવા માગુ છુ” મે હવે જીહયા વગર કાવાવા કીધા “હું તમારી પાસે જરા દયા દેખાડવા માગુ છુ” હા, જો, તેવણુના ખ્યાર કેટલો સાચો છે ? કેઈ સી એવા માણસને પોતાને લાયકના નહી મળે, જોએ તેર તેર પરસો સુધી તેણી માટે કંપ ખન્યુ હોય ?”

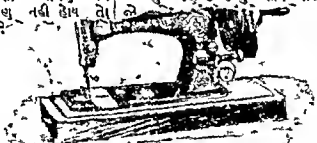
“જોરશેદ, તે મ્માથી એ સાબશ્ય ?”

“કેટી નહી, એમ મારા મનમા આન્યુ”

“મુરખ છોકરી” જરજાઈ મારી હમીને જોઈયા, પણ

મે જોયુ કે તેવણુ ઘણા ઉશકેરાયના હતા

“તુ જાણે છે કે તુ શાને માટે કાનુવાના કરે મે”

જણુ ગમે તેમો મરીખ હોય તોપણુ તેને લેવા જતી શકે તેમ હપતેથી, પણ આપવામા આવે છે

સાચ, દારો, તેવં પુસ્તી વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને જાતુઆને શીખનાર માટે ગાલુંસં ઘેર મોકલવામાં આવે છે સર્ગરના સાંચોમાં અમાગ વી એસ. નામનો સાંચો કુટુ મો લાયકને, આલવામાં સેલ્લો તથા હાલની નવી શોખ મુજબની જનાવતો છે. સર્ગરનો દરેક આ અમારીજા દુકાને મળે છે:

ધી સર્ગર મેન્યુફેકચરીંગ કુંપની.

નંબર ૫, દેવલનો સોહલો, મુંબઈ.

જે જુન ૧૮૯૫ ને

પુરતક ૭ મુ.]

[ચાકે રથો.

સ્ત્રી મિત્ર.

દર મારો પ્રમદ થતું, સ્ત્રીઓને મરેલે વાતે ઉપદેશી
યહ પટે તેવું માસિક આપાનું.

❀ લ ખ ના રો—પારસી બાતુઓ. ❀

મુ' બ ઈ.

કયમરે હિન્દ આઈલ એનજન પ્રેસમાં,
ફરામલ કાવસલ મેહેતાલે પોતાલે માટે જાણું છે.
કીમત વરસા ૧ ના આંગ્ર ઉપર રૂ૩;
ગિરદાર ૬, આનંદ.

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

❀ સાંકળ્યું—જુન ૧૮૯૫ ❀

૧. સુનાને સુખની વાર્તા—(લખનાર સુલભાઈ ખુરશેદજી મુશવાલા)	૩૩
૨. સ્ત્રીઓના કેટલાક અભ્યુત્થાન લેવા શુભો—(લખનાર મેહેર)	૮૧
૩. વસંત રૂપું તડકું—(લખનાર પીરોબ)	૮૨
૪. ક્રિનો એવાની રીત—(લખનાર મેહેરખાનું કાવસજી દાવર)	૮૪
૫. એક વીધારથીની નોંધ અને અનુભવ—(લખનાર જાનખાનું)	૮૭
૬. “તે બુલબુલની જે પરયાં લેવી દેખાય છે”—(લખનાર ખિરોદ)	૮૮
૭. શુભાવેલી તકો—(લખનાર દિપજી)	૯૪
૮. રાંધવાને લગતું—(લખનાર નાન્દ)	૯૫
૯. ભરવા-શુદ્ધવા વીરો—(લખનાર પીરોબ)	૯૫
૧૦. પરશુદત્ત	૯૬

શ્રી મિત્ર

SHRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તાક ઉચું.

વૃત્ત ૧૮૯૫.

અંક ૪૬૫.

સુનાને મુળની વાર્તા.

પ્રકરણ ૨૮૨.

કબરસ્થાનમાં થતી ગંડબડ.

ક મીનીટમાં ડાક્ટર મોરડન ને મીં
રીડમની હાથ પછવાડે આવ્યો હતો,
તે મીં ઓઆપનની પાસે ઝૂંટણીએ
પડીને તેડું મંથું ઉઠું કરવા લાગ્યો,
અને તેનાં ગળાના કાઠર (નેકટાઇ)નું
બદન કાઢવા લાગ્યો. આ પછી જરા
વારે જોન ઉઠ્યો, જ્યારે મીં કોર-સે
લીટીને એક હાથ તેણીને પડતી જ-
વાવવાને આપ્યો હતો.

“લીટીને શું થયું છે?” જોને લીટીને જેખાડતાં કહયું-
લીટીએ તેને જવાબ આપવા થયલ ક્યો, પણ તેણીથી
તેમ થઈ ચકચું નહોતું.

“હું પાર છું” કે આપણે લીટીને દેવળની અંદર લઈ
જવી જોઈએ,” મીં મોરડન જોનનાં મોં સાથું જોતાં બોલ્યો.
“તેણી ત્યાં આવી હાલતમાંથી સારી થઈ જશે.”

જોને હા પાડી, તેણે લીટીનો ખીજો હાથ પકો, અને પેલાં
જાને માથુસોએ તેણીને પેલી નાની બીડમાંથી બહાર કાઢી.
તેઓ દેવળમાં જવાના દરવાજા આગળ આવી લાગ્યાં, પણ
અહીં તેણી ધણીજ કમજોર થતી ગઈ, અને ઠેકા જોન
તેણીને પકડતે નહોતું તે તેણી જરૂર કેડે આક્રમણ પડતે.
જોને તેણીને પકડી, અને એક લીસા પથ્થરની પર- માથું
રાખી તેણીને સુવાડી દીધી, જે એક મોટાં બાગની છાયા
હેઠળ હતો.

હવે લીલી વધુ વધુ કમજોર બનતી ગઈ, અને તાણ
થવા લાગી, જ્યારે તેણીનું માથું જોનના હાથપર હતું.

“હું જરૂરે જોઈ છું,” મીં મોરડે ઉત્તર વાગ્યો, અને
પછી તેઓ જાનેને એકલાં મુકી તે પાણીની શોધમાં ગયો.
પેહેલાં તે લીલી અહીં શા માટે આવી? અને આ રી-
તની બચતીત હાલતમાં આવી પડવાનું શું કારણ? એ
જોનને એક સ્વપ્ના મીસાલ લાગ્યું.

આ સવાસ તેણે પોતાનાં મનને પુછ્યો, અને થોડાજ
વખતમાં તેને યાદ આવી ગયું કે તેને મારવાની બચર વીશે
લીટીને માથમ પડ્યું હતું, અને તેણી કદાચ પોતાના
પ્રમાણીકપણામાં અને ઉમદા બવાસમાં તેને જવાવવા
આવી હતી એમ તેને લાગ્યું.

તેણે તેણીને હાથ પોતાના હાથમાં લીધો, અને મન-
ચુત પકડ્યો.

“મારી બહાની લીલી, તું શા માટે ધમરાય છે?” આ વેળા
તેણીને કશી સુકી ન હતી. આ શબ્દો તેના મોંમાંથી તીર
મીસાલ નીકળી પડ્યા હતા, અને આ વેળા આગળનાં પા-
ળાં સવે દુઃખ તે વીસરી ગયો હતો.

દમણા લીલી ગેસુદીમાં થડી, શીકી, હાથચામ વ-
ગર જોનનાં બખાંપર પડી હતી. તેણીનું શરીર બરફ
તેડું થયું થઈ ગયું હતું, અને તેણીનો ચહેરો શીકો મારી
ગયો હતો. આવી તેણીની હાલત જોઈ જોન બહુ ધમરાયો.
તેણીનું મોંદ પુરકું હતું, અને તેણીની સુદર આંખો
હાથ દેકાઈ ગઈ હતી.

આ વેળાએ તેણી ફેટલી સુદર ટોસ્તી હતી. જોને તે-
ણીનાં કપાળપરના ધુસ વાળ પોતાના હાથથી ઢાંચા ક્યો,
અને તેણીની પ્રાણસરતીપર અજળ થવા લાગ્યો. હવે
દરેક પળે તેની ધાસ્તી વધતી હતી, કેમકે હજી લીલી
સુદીમાં આવી નહોતી, અને જ્યારે તેણે મીં મોરડનને
અને ડાક્ટર મોરડનને દરવાજામાં દાખલ થતાં જોયા,
સારે તેને અડુજ ધીરજ આવી.

“અરે! આ શું?” પેલો સ્કાય ડાક્ટર લીટીની નાડી
તપાસતાં બોલ્યો “તેણી તો અધમુઘ થઈ રહી છે,—
મીં જોન, તેણીનું માથું ઉપર પકડો ના! તેણીને

ધાસપર ખેડો, કેમકે તેથી તેણી જલદી સુઢીમાં આવશે.” પછી તેઓએ લીલીને ધાસપર સુવાડી, જે ધાસની આગળ એક “મારજરી” નામની છોકરીની કબર હતી, અને તે કબરના પથરા પર તેણીની છાંછીની કથા લખી હતી; અને તે પરથી જણાયું કે તેણી ઇ. સ. ૧૭૮૪ માં મરણ પામી હતી. પછી આગળની યુગ્મીમાંથી તેઓ થોડું પાણી લાવ્યા, અને તે પાણી લીલીના હાથપર, તથા કપાળ પર નાખ્યું. બીજા-ચોડાજ વખતમાં એક સખત હાથ મારી, તેણી સુઢીમાં આવવા લાગી. તેણીએ પોતાની આંખો ઊંધાવી, અને જોનેને પોતાપર ધોકો વળેલો જોયો.

“હું-હું આખે રસ્તે દોડી;” તેણી બોલી, “પેલા મરડા માણસે—” એમ બોલતાં તેણીએ જોનેનાં મોં સાથે બહુ બારીકાથી જોયું.

“તેણે મને કંઈ ઇત્ત કીધી નથી,” જોને બોલ્યો; “તે વીશે વીચાર કર ના!”

થોડીજ મીનીટમાં લીલી ઢૂળિને ખેડી શકી, અને પોતાની આસપાસ જોયું.

“પણ મીસ ચોમસ, તમેએ તમારી હાલત વીશે કાળજી લેવી જોઈએ,” તે ડાકરે પાછી નાઝ જોનાં મુક્યું; “તમે બહુજ દોઝમાં છો, પણ હવે તમારેથી ચાલતું જ પાશે નહીં.”

આ સાંભળી લીલી હસી પડી.

“ડાકર, હવે હું કાઠ દીવસે એટલી બધી દોડીશ નહીં;” તેણી બોલી, અને જ્યારે તેઓએ તેણીને ઉભી કરી, ત્યારે તેણી ઉભી રહી શકી નહીં.

આ જનાવથી સખમાં અજળ થઈને તેણીને જોવા આવ્યાં; પાઠરી પડીકે તેણીને મદદ કરવા, તથા જોવા આવ્યા હતાં, કિમકે લીલી હમેશાં ધરમનાં કામમાં બહુજ પેસા આપતી હતી, પણ એક જોને જેવા પાપી માણસ પાસે (જેણે પેલી છોકરીના છત્ર લીધો હતો તેને તે પાપી ગણતો હતો), એટલી જોવા તે રાજ નહોતો, અને લીલી પણ આવી માણસની બીકમાં હેડે પડેલી જોનેને બહુજ શરમાતી હતી; હવે તેણીએ પોતાની મીન મીન લોરન્સ તરફ જોયું.

“હું છમ્મું છું કે હું ધર હતો;” તેણી બોલી, “મને ધર લઈ જવાને વાસ્તે તમને કંઈ ઉપાય મુજબ નથી?”

ફક્ત એકજ રસ્તો તેણીને ધર લઈ જવાનો હતો, અને તે રસ્તો જ્યાં પેલો જોઆપન પડ્યો હતો, લાંબીજ હતો. તે હજુ પણ લાંબ પડ્યો હતો, અને ડોરોથીએ પોતાના બાપનું માથું પોતાના જોઆપર રાખ્યું હતું, અને જ્યાં સુધી ડાકર તેને ધર લઈ જવાને રાજ ન હોય, ત્યાં સુધી તેણીને તે જોઆપર બેસવું હતું. તેણી ચાલી શકી નહીં, અને વીચાર કર્યો કે, આ સખળી બીક નાખુંદ ચાલ, તથા મીન જોઆપન પોતાને ધર જાવ, ત્યાર બાદ તેણી પણ લાંબી જાય.

ડાકર લીલીને છોડી મીન જોઆપનને જોવા ગયો, અને મીન લોરન્સે લાસની પછપાડે આવનાર માણસને કમળિને સાંધી જવા કહ્યું. ફરી એક વાર લીલી જોનેની સાથે એકથી પડી, ત્યારેથી લોં ચોડાક મદદથી આગળજ ઉભા હતા, અને તેઓ પોત પોતાનાં મનમાં કહેવા લાગ્યા, કે લીલીએ જોને સાથે પરણવું ન જોઈએ. જોને કે તેઓ બહુ દુઃખની વેળાએ અભ્યાં હતાં, તેપણ ચોડાક માણસો મીન લોરન્સની સાથે મરડેરી કરવા હતા.

એકે મીન લોરન્સને કહ્યું, “હું મીન લોરન્સ, હજીથી આ પૈસાદાર છોકરી મુખે બને છે?”

વારો કરતાં બધા મદદથી બોલી રહ્યા બાદ તે નાની રાખમાં હસાહસ થઈ રહી, અને પછી તેઓએ બધેમથે મુક્યું. પછી પેલા લીન જાગ્ય જોતુ મીન જોઆપનને ચોડાક દવાળુ મીટાની મદદથી ગાંઠમાં સુવાડવામાં આવ્યો. તેના માથે લોલી ચડી જવાથી તે નીચે અડધાક પડ્યો હતો અને તેને સારી યતાં બહુ કોવસ લાગ્યો એમ પેલા ડાકરે રડતી ડોરોથીને કહ્યું.

ડોરોથીએ પોતાનાં મનમાં વીચાર કર્યો કે, “ધાર્શી જાય તે કરતાં વધારે હદાંકે સારા થાય એ સાર,” અને એમજ બીજાં દેહાંકાંકે ધાર્યું હતું; મીન જોઆપનની પીસરોસ એક જણે જોયકી સાંધી હતી.

જ્યારે સર્વે માણસો મીન જોઆપનને ગાંઠમાં સુવાડવા ગયાં હતાં, ત્યારે લીલી અને જોને એકલાંજ પેલાં ધાસપર જોનાં હતાં. તે વેળા તેમની પ્રકાશ પડતો હતો, વેલવી લીલી જોનેની બીંતપર કમળાએ કા કા કરતા હતા; હવા બહુજ શીતળ અને સ્પન્ન હતી; અને લીલી નીચે જોનેને જોનેનાં મોં સાથે જોતી હતી, તે તેણીની પાસે ઉભો હતો.

“તમે અજળ યતા હસો, કે આ સર્વે કેવી રીતે બન્યું;” તેણી બોલી, “પણ મીસ જોઆપન કીકેરાર તરફ દોડતી આવી, કેમકે તેણીએ પોતાના જાપના જોલવાથી ધાસની પાછી હતી-અને જ્યારે તેણીએ એમ કહ્યું ત્યારે તે તેણી સાથે જમ વેહેડું દોડાય તેમ દોડી; અમેએ વીચાર કર્યો કે, જો અમે બહીં હાથથી તે મીન જોઆપન એટલો બધો ઝાંડા તથા નીર્દય બનરી નહીં. પણ-પણ-જોને, તમને ધધેરે બચાવ્યા.” આ સખળું લીલી બહુજ બાર મુઠાંને બોલી, અને તેનો જવાબ જોને કુજતાં વાળ્યો.

“લીલી, હું કાઠ દીવસે તારો ઉપકાર જીવી શકીશ નહીં,” તે બોલ્યો.

“તું મને એવા વખતમાં મદદ કરે છે કે જ્યારે બીજાં જો મને કાંઈને જોતાં પણ નથી-મને હવે સર્વે માલમ પડ્યું છે, અને લોડોના તાણાટપલા આવ્યા હું કામકામ-અને તે તાણાટપલા ફક્ત એક જણને મારે ખમવા પડે છે. પણ તું બીજાં સર્વેથી ઉસરી છે.”

“હું દોસ્તી કરીને પાછી તેમાં ખસક કરે” એવી નથી” તેણી હસવાને મારે પ્રયત્ન કરતી બોલી.

“જેન, હું જાણું છું કે હમણા તમને ઘણું દુઃખ વેઠવું પડે છે, પણ હું તમારી પાસે વચન લેવા માણું છું કે તમે મને તમારી ખરી વિગત જણાવો.”

“હું તુને વચન આપું છું,” તે બોલ્યો; અને લીલીએ પોતાની હાથ લંબાવ્યો.

“જેને હું! આ તમારા કરાર છે, અને વળી તમારું મન ફેરવી નાખશે ના!”

લીલી હજી પણ ધાસપર બેઠી હતી, અને જેન પણ તેણીની આગળ હવે નીચે બેઠો. આ વેળાએ આસમાન ઉંડું બહુ રંગનું દીસતું હતું, અને હવા કેવી શીતળ રીતે વહેતી હતી? ખરેખર આ વેળા આસમાન તથા હવા કુશ્વરના મહીમા દેખાડતાં હતાં. જેન પોતાની નજર નીચી કરી વીચાર કરતો હતો અને લીલી તેને જોતી બેઠી હતી. તેણે પોતાની રાખી કાઢી નાખી, અને લીલીએ તેનાં માથામાં સફેદ બાથ ભેળા. પછી તેણી મનમાં બોલી, “જેને શું દુઃખ પડ્યું હશે?”

જ્યારે મીઠું લોરન્સ પાછા ફર્યો, ત્યારે તેણે લીલી તથા જેનને યુગ્માં યુગ્માં બેઠેલાં જોયાં, અને લીલી તેનાં મોઢાં સાથે જોખને હસીને બોલી:

“હવે મને ધર લઈ જાવો છો?”

“મેં બધાં માણસોને અહીંથી કાઢી મુક્યાં,” મીઠું લોરન્સ બોલ્યો, “અને ડાકટર મોરટન મીઠું એઆયન સાથે ગયા છે. અને હવે મારી વહાલી દીકરી, જે તમે જ્યાં માગો છો, તેા મીઠું જોન તમને હાથને રડેા આપશે.”

જોને ઉઠીને લીલીને ઉભી કરી, અને બંનેની મદદથી તેણી ગાદીમાં બેઠી, જે ગાદી મીઠું લોરન્સે તેણીને માટે રાખી હતી. હવે તેણી બહુજ ખુશી થઈ, અને જે પથરાપર તેણી બેઠી બેઠાનીમાં, અને ધારતોની બચેલી આવી દીકરી હતી, તે પથરાપરથી તેણી ધીમેથી પગલાં ભરવા લાગી, અને આજના ખુશનુંમા દીવસ માટે હસી હસીને મીઠું લોરન્સ સાથે વાત કરવા લાગી.

તેઓ બંને (મીઠું જોન, તથા મીઠું લોરન્સ) કાર્ટલ દીક્ર લીલી સાથે ગયા; અને મીઠું લોરન્સે એક મીનીટ ચોખ્યા વગર કહ્યું કે તે ફરી કાલે મળવા આપશે.

પ્રકરણ ૨૯મું.

જમીનની ખરીદી.

ખીજે દહાડે જેન મીઠું લોરન્સને મળવા ગયો, અને કહ્યું કે તેની જે હમણા એકર જમીન છે તે વેચવાનું તેનું મન છે, અને એમ કીધા વગર આ લખોનું કરજ શરવાડું નથી, એમ જોને મીઠું લોરન્સને કહ્યું.

આ સંપત્તિ મીઠું લોરન્સે બહુજ મંબીરતાથી સંભળ્યું, અને દરેક શબ્દે તે પોતાનું માથું દીક્રવતો હતો.

“વાર, મીઠું જોન, જે તમેએ જમીન વેચવાનું કાઢી

છે, તેા એક ખરીદનાર હાથ તૈયાર છે, અને જે તમેા તેની કીમત કહેશો તેા હું તેને તેમ કહીશ.”

“મીઠું લોરન્સ, હું તેમ કરવાને બહુજ ખુશ છું.”

“જે રકમ તે જમીન માટે હું તમને આપવા માણું છું, તેમાં તમારું સારું થશે, અને જે બેનાર ધણીઆણી છે તે પણ ખુશ થશે.” મીઠું લોરન્સે હસીને કહ્યું. “ડીસ-ક્રોડ હોય બેનાર ધણીઆણી હાથમાં પૈસા આપશે અને તેણીને રહેવા માટે તેણીને પોતાનો મહેલ છે; એટલે તમારાં માને કીલ્ક્રોડમાંથી જવું પડશે નહીં અને તમારી આ સંપત્તિ પોતાનાંજ ધરમાં રહેશે.”

“આ માંગણી હું ધારું છું કે મીસ યોમસ તરફથી થઈ હશે?” જોને પુછ્યું.

“અજ્ઞાત! તેણીએ પોતાનું નામ કાઢીને પણ બહેર કરવા મને ના પાડી છે, પણ તમને કહેવામાં હું કંઈ અ-કચ્છ જોતો નથી; મીઠું જોન, હું તમને સાત્ત્વી વાત કહું છું, કે ધરડા એવરોની ડીસપર્ડ એક વેળા મને તમારા બાવા પાસેથી ડીલ્ક્રોડ હોલ વેચાને લેવા કહ્યું હતું, પણ કદાચ તમારા બાવાજીને ખરાબ લાગે, સંજય મેં એ વાત કાઢી નહોતી. તમારાં કુટુંબ સાથે મીસ લીલીને સારી મીઠા-ચારી હોવાને લીધેજ તેણી આ જમીન ખરીદવા ખુશ છે. આ જમીનની મોટી રકમ ત્યુને તરતજ મલશે, અને તે માંથી તમેા તમારા માંગનાઓને ચુકાવી દેશો, એટલે માંગનાઓ વધુ તમને ત્રાસ આપશે નહીં, અને એમ કીધાથી તમેા કીલ્ક્રોડ હાલના ધણી પણ કહેવાશે! મારી નજરમાં આ વેચાણ બહુજ સારું પસંદ પડે છે.”

“તેણીની આવી ઉદારતા વીશે તેણીને હું મોટા આભાર માનું છું, પણ હું તેણીને આવા મોટા ખરચમાં નાખી કા-સાવવા માંગતો નથી.”

“હટ! હટ! મારા વાહાલા દીકરા, હું જોઉં છું કે મીસ યોમસને એમાં બહુજ ક્ષમણ છે, અને જે એણીને ટોડો હતો તેા હું કાઢ દીવસે મીસ યોમસને ખરીદવા દેતો નહીં; પણ જરા વીચાર કરો કે એમ કીધાથી તમેા આ કરજમાંથી કેટલા વેળળા થાઓ છો? અને વળી મીસ યોમસ માટે પણ એ એક સારી વાત છે; કારણક દીક્ર, અને કીલ્ક્રોડ હોલ મળીને એક સીથી સારી મીસકત તે-ણીની થશે, અને તરત પૈસા આપવા તેણી પાસે ધણા છે. જ્યારે આ નહીં થશે ત્યારે ખરેખર હું બહુજ ખુશી થઈશ, અને ફરી એક વાર તમને લીલી સાથે સલાહ કરી મળવા માણું છું.”

“ખરેખર, તેમ વીચારવું હવે કાઢ છે,” જોને બહુજ મંબીરતાથી કહ્યું.

“તેાપણ મારાં માપજના કહેવાથી ફરી એકવાર એ વીશે વીચાર કરીશ. પણ મીઠું લોરન્સ, મારી મરજી તેમ કરવાની નથી, અને હવે હું કાઢ દીવસે પણ કીલ્ક્રોડ આપવાનો નથી.”

“કાંઈ દીવસ એ એક ગોટા રાખ્દ છે, મીઠો જોન. થોડાક માણસો એમ કહે છે કે, કાંઈ એક વાત હું કાંઈ દીવસે કરીશ નહીં, પણ કાંઈ વખત એવા આવે છે કે તે કયુ-લાત તેઓ વીસરી નય છે. પણ હમણા તે વાત પડતી મેસો-હજી તમે એક જુવાન માણસ છો. પણ ખરેખર, એમ ક્યાંથી તમારી માનો સધળો સંતાપ જતો રહેશે, અને આ ખર સંભળી તેણી ધરતી આમારી તમા પુશ થશે.”

“પણ આવી મોટી રકમ વીશે મીસ થોમસે પોતાનાં કાંઈ સગાં વાહાણને પુછતું જોઈએ.”

“પુછવાતું શું કામ છે? તેણી એક જુવાન સ્ત્રી થઈ છે, અને તમે પણ જણો છો, તેમ તેણીનો ક્યાંવો ફક્ત કેપટન ડીસપંડ છે. તમે જણો છો કે લોકા કહે છે કે કેપટન તેણીની સાથે પરણશે, પણ મેં જ્યારે તેણીને પુછ્યું, તમારે તેણીએ મને ના પાડી, અને કહ્યું કે તેમ કાંઈ દીવસે જનસી નહીં.”

“મીઠો લોરન્સ, આ વાતપર હું વીચાર કરીશ, પણ તમારી સમજી મારે વીશેની ઉમદા દીક્ષી કાળજી તમા જે-હેરજાનીઓ મારે ઉપકાર માતું છું; તમે મને એક ખરા મીત્રથી વધારે મદદ આપો છો.”

“મીઠો જોન, એમ જોશો ના! અરે! આપણે સર્વે એક પછી એક જવાનાં હોયે, સારે જધાને થોડી થોડી મદદ આપી સારી રીતે વર્તવા હોયું. તમારા બાવાજ પણ આજ દેકાણે એક દીવસે ઊભા હતા, ત્યાં હમણા તમે હોમા છો. પણ હાલ તેઓ ક્યાં છે! અને સર્વેનો એજ રસ્તો છે. પણ તમે તમારા બાવાજ જેવા નથી, તમારે મેહોડું તવન તમારાં માયના જેવું છે. જ્યારે તેઓ તમારા જેઠલી ઉમરનાં હતાં, સારે તેઓ બહુજ ખુશમરત હતાં, અને એક રાંધણી જેવાં લાગતાં!”

“તે વખત વહી ગયા! સાર પછી તેઓને બહુજ દુઃખ વેઠતું પડ્યું છે.”

“દુઃખ અને મુખ, એ તો સર્વેની પાછળ લાગુ પડ્યું છે.”

પછી તેઓ બંને જણા બાપ દીકરા સમાન છુટા પડ્યા અને લીલીને મળવા (છેત્રી સમાન કરવા) ગયો, કેમજે તેજ સાંજે તેને ત્યાંથી ઉપડી જતું હતું.

તે લીલીને અધવચમાં કારટલ હીલ પુતપર મળ્યો, જેણી કારટલ દીલમાં જતી હતી. જેણે તેણીએ જનને જોયો, કે તરતજ તેણીએ તેને હાથ આપ્યો.

“મને કહી શકશો કે હું ક્યાં જઈ આવી?” તેણીએ હસીને પુછ્યું

“એ વીશે તમે મને કેહતું જોઈએ.” જોને ઉત્તર વાલ્યો.

“હું મીસ એન્થાનને મળવા ગઈ હતી, કેમકે જોન, તે તો મારે એક નીંદ્યપણું કહેવાતે, અને તેથીજ હું તેણીને આજે સવારે મળવા ગઈ. તેણીનો બાપ હાલ સારો છે, પણ એકદમ સારો તો થયો નથી, તોપણ બચતીત હાથ-તમાથી છુટા પડ્યો છે; તેનો જમણો હાથ માથવાહ ગયો છે.”

“ગરીબ ખીચારો! હું તેઓ મારે દમગીર છું.”

“જોન! એમાં તેમનીજ બુલ હતી, પણ તેઓ વીશે હમણા હું વાન કરીશ નહીં, કેમકે તમેજ મને ખીજી વાતો વીશે કહેવા માગ્યા હશે! ત્યારે માસો, આપણે ધરમાં જઈએ!”

“લીલી, હું તુને મળવા આગ્યો છું?”

“શું તમે મને મળવા આગ્યા છો? ત્યારે શું તમે અલીથી જનાર છો?”

“મને જરૂર જોઈએ! પણ હવે હું મારા વીશેની વાત કરીશ. લીલી, હું આજે સવારે મીઠો લોરન્સને ધર ગયો હતો, અને તેઓએ મને મારી જમીન તમે વેચાતી લેવાનાં છે એમ કહ્યું હતું.”

“હા! તે જમીન લેવા મેં કયુકયું છે, કેમકે,” આ જોલતાં તેણી ચરમાયા લાગી, “મીઠો લોરન્સે મને કહ્યું કે તમારા બાવાજ યુજ્યા બાદ એ સર્વે જમીનની હરરાજ થશે, અને એ જાન મને પસંદ પડ્યાથી મેં વેચાતી રાખવા કયુકયું છે-કેમકે મેં વીચાર્યું કે, એ બહુજ સારી રીતે જનશે.”

“મારે મારે તે અતી સારું કામ થશે,” જોન હસ્યે, “પણ તો તુને ખરેખર તે ગમતી હોય તોજ લેજે, પણ લીલી—”

“ખરેખર હું ચાહું છું કે તે જમીન મારા હાથમાં આવે, અને વળી તમારું કરજ એમ કીધાથી કોટ; પણ એ સર્વે કામનું મીઠો લોરન્સ થોડું મેસાસશે,” એમ જોલતાં તેણી હસી પડી, “અને તેઓજ આપણે વાસ્તે વકીલાત-પણું બન્યવશે. જોન, તે કેવો મામાજી અને વાહાણો ધરડો માણસ છે?”

“ખરેખર, તે બહુજ માયાજી છે, તેઓ તમારા ખરા મીત્ર છે. અરે જોન! જ્યારે હું તેઓને જોઈ છું, સારે મારા મેહેસતનથીન કાકાની યાદ આવે છે.”

“સારે તું એમ કહેવા માંડે છે કે મીઠો લોરન્સનો સ્વ-બાપ તારા કાકાજ જેવો છે?”

“હા! જોન, એમજ છે. તેઓ ઉમદા દીલના, અને સારા સ્વબાવના માણસ હતા, કાંઈ નાની બાળદેથી પણ તેમને કાંઈ કાલે યુસો અટતો નહોતો; જે બાળદો આપણને જરા વારમાં યુસો કરે! બીજું એ કે, તેઓ ગરીબ સાથે હમેશાં હળીમળીને ચાલતા, અને પોતાનામાં અને તેનામાં જરા ફર ગણતા નહોતા. જોની, હું ઇચ્છું છું કે તમને એ-મની સાથે દેસતી હતે.”

આ સાંભળી જોને પોતાના હાક કરયા, અને પોતાનું માથું ફેરવી નાખ્યું.

થોડા વંખત પછી તે જોલ્યો, “લીલી, તે કાંઈની સલાહ લેતી જોઈએ, અને—”

“તે વીશે હવે વધુ જોશો ના! મારે સર્વે કામ વકીલને કરવા દેઓ.”

“પણ મને તે વીશે કહ્યુંજ નોંધ્યું, આવી મોટી રકમ તું વગર વીચારે આપે તે સારું નહીં, તે તારા બીજા દોસ્તની, અથવા સગાની સલાહ લેવી નોંધ્યું.”

“મારો કોઇ ગીત અથવા સગો નથી, અને એમજ છે, અને જેને મારા પૈસાની ગરજ છે—” એમ મોલી તેણી હસી પડી. “તે ફક્ત મારો પીત્રાઈ ફ્રેંક છે.”

“સારે તે એ વીશે કેમકેન ડીસપર્ડને પુછ્યું નોંધ્યું.”
“હવે બસ! જેની, ફ્રેંક વીશે વધુ મોલો ના; હું તેનું કોઇ દીવસે મત લઈશ નહીં, અને તેનું મત લેવાને હું દરકાર કરતી નથી.” લીલીએ બરા હસીને કહ્યું.

“શું તું નહીં ધારતી, કે તેઓ તુને કંઈ સલાહ આપશે?”

“જોની, ફ્રેંકને મારા પૈસા સાથે કશું લાગતું વળગતું નથી, તે કોઇ કોઇ વેળા મારા મોરા બાહુની ગરજ સારે છે, અને મને શીખામણ આપે છે; પણ જોન, હું તમને ખરું કહું છું કે જે શીખામણ તે મને આપે છે, તે પર હું મારું વધુ લક્ષ્ય પોંદિયાડતી નથી. તમે જાણો છો કે તેને હું ચાહું છું, પણ તે વહામ ફક્ત બાઇને બાળતું છે.”

“લીલી, તે એને ગેરકનસાદ કરશે ન નોંધ્યું. જેવો છે તેવો! તોપણ તે તારો નજીકનો સગો—”

“જોન! જોન! હવે હું એમજ ધારીશ કે તમે પણ ફ્રેંક જેવાજ એક કહીશ માણસ છો, અને તમારું મત તમને પસંદ પડે છે.”

લીલીએ હસતાં પોતાનું બોલ્યું બરી રાખ્યું. “પણ જોન, તમને ગેરકનસાદ કરવા હું એમ નહીં કહીશ કે હું હસીશ નથી. હું પણ તેમાંનીજ એક છું; પણ તે વીશે વધુ હું કશું બોલીશ નહીં.”

આ વાતચીત થયા બાદ તેઓ બંનેમાં ગયાં, અને જોનની બહુ અગમ્યની વચ્ચે તેણે એક પાણીમાં તરનારો, મોટો, ઘુરો, સુંદર કુત્રો ગલીયાપર દીવાનખાનામાં બેઠેલો જોયો. લીલીને જોતાંજ તે તેણીની તરફ આંખો, અને લીલીને હાથ ચાટી, પોતાની પુછી દલાવતો, નાયતો કહેતો, તે જોન પાસે આવ્યો, તેની નીચાનીપરથી. જોન કહી આપતો કે તે જોનને આશ્ચર્ય હતો; અને વળી પુછીમાં હતો. જોન તેનાં મોઢાં સાચું જોઈને બોલ્યો “કેમ જુના મીઝ, તું મને આશ્ચર્ય શકતો નથી?”

“કુત્રાની ભતતી પુછી કંઈ અગમ્ય તરેલી હોય છે.” પોતાના કુત્રાનું માથું પસવારતાં તેણી બોલી, “સારે જોન, શું તું જોનને આશ્ચર્ય છે? જોન, તમે આ કુત્રાને કોઇ દીવસે જોયો છે? અરે! નહીં, તમે કયાંથી તેને પીછાનો? જોન, તમારો જીવ એટલેજ બચાવ્યો છે, અને આ કુત્રો મારા બાહુત મીઝે પાસેથી મેં લેયાતો લીધો છે, કેમકે એ જેટલો બધો ગાંધો અને ચચળ છે.”

પ્રકરણ ૩૦ યું.

ગુસ્સો અને અદેખાઈ.

જોન અગાઉ કરતાં એક સુખી માણસ થઈને લંડન ગયો હતો, કેમકે હમણા તેનાં માથાંપરનો સપજો બોલે એછો થયો હતો.

બારે મીસીસ રીડને આ સમાચાર સાંભળ્યા, સારે તેણી હદ બહાર પુરા થઈ. હવે તેણી પોતાના પતીનું કુખ વીસરવા લાગી, અને સર્વે ઉમેદ તથા ખ્યાર તેણીએ પોતાના દીકરાપર રાખ્યો. તેણી મોસ લીલીને ધણુંજ હેતપી ચાહતી હતી; આવી ગાંધી અને સર્વે વાતે મદદે આવનારને કાણુ નહીં ચાહે? ડીક્રાઈડે છોડ્યા બાદ મીસીસ રીડને લીલીને આ પેઢેલીજ વાર મક્કો ને તેણીએ લીલીને આવીને કાઢી કીધી ને તેણીની આંખો પાણીથી ભરાઈ ગઈ. પણ આ તો હરખના આંસુ હતાં.

“મારી વાહાલી દીકરી, તું હવેને દરએક વાતમાં બહુજ મદદ કરે છે, અને તે વીશે હજો તારાં આભારી છોયે!” તેણી ખ્યારથી લીલીને હાથ પોતાના હાથમાં લઈ બોલી, “હું ધારું છું કે, આ ગોંધણ આપણા સર્વના હકમાં ઉપોગી છે.”

“લીલીએ હસીને કહ્યું: જોનને મારી કાપેલી ગોંધણ પહેલે પસંદ પડી નહીં. તેઓ મારા પીત્રાઈ બાઈ ફ્રેંકને એ વીશે પુછનાર હતા, પણ મેં તે વીશે સાદ ના પાડી.” મીસ લીલી ફરી જોનનાં કુટુંબને હમેશની માફક ચાલવા લાગી. ફ્રેંક ડીસપર્ડ તેણીને આ દુનિયામાં એકલોજ સગો હતો, પણ તેને પુછીને સલાહ લીલીએ લીધી ન હતી તેનું કારણ કે, તે સાદ ના પાડશે, અને બહુએક વાંધા કાઢશે એટલા વાસ્તે તેણીએ એ વીશે ફ્રેંકને સુચવ્યું નહીં.

તેણીએ આ જમીન ખરીદવામાં મીઝ લોરન્સની પહેલી સલાહ લીધી હતી, અને મીઝ લોરન્સે પણ એમાં કોંઈથી વાંધો લીધો નહીં. આ વેચાણ થયાથી જોન અને લીલી વચ્ચે કામગીર પત્રો વહેવાર ફરી ચાલુ થયો ને કામ જોગી બન્યા એકબીજા તરફથી મક્કતી હતી. જોનના બાપનાં મરણને એક મહિના વીટ્યો હતો એટલામાં જોન ફરી એક વખત લંડનથી ડીક્રાઈડે કાંઈ અગતનાં કામસર આવ્યો હતો.

ફ્રેંક ડીસપર્ડને કાને વાત ગઈ કે તેની પીત્રાઈ બેઠેને મીઝ રીડની જમીન અને ડીક્રાઈડે હોલ ખરીદ્યો છે. આ ખ્યાર તેણે પોતાના વીશ્વાસુ ચાકર જોન તરફથી સાંભળી.

આ વાત સાંભળી તે લીલીપર અતીશય ચીરડાયો અને તેણીએ તેના પૈસા આપ્યા હોય તેમ તે હાથ પગ અડાડવા લાગ્યો. તે એક ધડી પણ શાંતીથી જોડો નહી; તે પોતાની નોકરીપરથી તરત કાઠડસ લીસ આવી પુગો, તે આંખો સારે તેનાં મોઢાં પર અગમ્ય ફેર દીસતો હતો, તેના હોઠો ગુસ્સાથી સફેદ બન્યા હતા, જે જોઈ લીલી બહુજ અગમ્ય થઈ.

“લીલી, તે મારી આવવાની વાતથી નેઈ નહીં ?” તે બોલ્યો. આ વેળા તે એવે ગુસ્સામાં આવ્યો હતો કે તે સભ્યતાથી બોલી શક્યો નહીં—“લીલી, હું વગર બોધાવે તોરા ધરમાં આવતો નહીં, પણ મેં સાંભળ્યું છે કે તું એક નીચ માણસથી તારાં કામમાં ફરી છે, અને હું તારા બન્ધાવ માટે આતું તેમાં હું કંઈ અસમ્મતા જોતો નથી.”

“ફ્રેક, હું તમારા બોધવાનો અર્થ સમજી શકતી નથી.” લીલીએ બહુજ નરમાસથી ઉત્તર વાલ્યો. જેવો લીલીએ ફ્રેકને જોયો તેવીજ તેણી પોતાની બેઠક પરથી ઉઠી હતી. તેણી હવે વીચાર કરવા લાગી કે એવું તે મેં શું કામ કર્યું કે તેણી ફ્રેક આટલો અધો ગુસ્સે થયો. તેણી જરા આકરા સ્વભાવની હતી, અને હમેશાં નરમ સ્વભાવની સવાને પ્રયત્ન કરતી હતી, પણ તેમ ઘઈ શકતું ન હતું અને હાલ પણ તેણી ફ્રેકનું આતું બોલતું સાંભળી બહુજ ગુસ્સામાં આવતી.

“મેં સાંભળ્યું છે કે તેં હકકા માણસની આખર બચાવી એક ગંભીર રકમ ખરીદી એક નકામી જમીન લીધી છે,” તે મોટે બરાડ મારી બોલવા લાગ્યો. “લીલી, ખરેખર એ બહુજ ત્રાસ ઉપજવનાર છે.”

“ફ્રેક, તમને આતું બોલવાને શો હક છે ?” “ખરેખર, તુને રીપાઈન્ગ દેવાનો મને હક છે ! અને હું તુને તે કહેવશ. મોટી શરમની વાત, લીલી, એક બુદ્ધા માણસનો ખરી મેહેનતનો મેકવેસો પૈસા તું આપી રીતે ખરેખર છે, અને શેઠશી રીતે ખરેખર બદલે એક બુદ્ધા માણસને મદદ કરે છે.”

“ફ્રેક, તમારું બોલતું પુરું થયું ?” તેણી પણ હાલ બહુજ ચીડાઈ હતી અને ગુસ્સાથી તેણીના હોઠો સફેદ બન્યા હતા.

“નહીં, મેં તમારું બોલતું પુરું કર્યું નથી. આ ખરું નથી કે આ ત્રણ એક જ જમીન તેં ફક્ત જોન રીડને ખુશ કરવા લીધી છે, અને તેં પોતે તે માટે એક મોટી રકમ આપી છે ?”

“મેહેનતવાની કરી વીચાર કરે કે તે મારાજ પૈસા છે.”

“તું શું કહે છે ? હા ! અવગત, તે તારાજ પૈસા છે; પણ આપી રીતે વગર ફ્રેકને પૈસા પાડવામાં જે તારો ખર્ચો મોટ, તથા મેક્ષી દશે, તે શું સમજશે ?” તેણી લીલીના બંને હાથ ખુબ જોર અને ગુસ્સામાં પકડ્યા, “લીલી, આપી રીતની બેચદથી તેં કરી ન જોઈએ ! સાંભળ્યું ? તુને એમ કરવાને કશો હક નથી.” હવે લીલી તેના ગુસ્સાથી કરી ગઈ. તેની બુદ્ધિ આંખો લાલ બનીને ખુનપર ચડી, અને તેનું આખું શરીર ગુસ્સાથી ધુનળું હતું, તોપણ લીલીએ સમયસુચકતા વાપરી.

“ફ્રેક, તમો ગાંડો બન્યા છો ?” લીલી બોલી, અને તેનાં મોહડાં સાચું એકી ટકરે જોવા લાગી.

“જો હું ગાંડો બન્યો હોઉં તો તેજ મને તેમ બનાવ્યો છે; શું તુને મારે વીશે કશોજ વીચાર નથી-શું તારાં મ-

નથી હું કંઈજ નહીં ? હું પૈસાની દરકાર રાખતો નથી-પૈસા તો ફાની છે (આજે છે ને કાલે નથી) પણ હું તારાં ચારાં નામને મારે કંઈ છું, તારી આખર માટે કંઈ છું. લોકો શું કહેશે, તેનો વીચાર કર !”

“એક જીખારી માણસની જમીન વેચાતી લેવી અને ધરણે રાખવી એ તારી ઉમરની છોકરીને લાયક નથી. જે માણસ પોતાનાં આખાં કુટુંબનાં નામને ખુશ લગાડીને લંડન જઈ સંતાઈ બેઠો છે. હું બંધું છું કે તું એક ઉદાર રીતની ધણી છોકરી છે, અને તે તારી ઉદારતાનો લાભ કેવી રીતે લે છે; પૈસી બુદ્ધિ એક ઝેરી સાંપની ગીસાલ તારી પછવાડે વળગી છે.”

“જમીનનું વેચાણ નકી કીધું લાંબે મીસીસ રીડલ તો એ વીશે કંઈ પણ બાબતો નહોતાં,” તેણી બોલી.

“સારે શું બધું નકી ઘઈ ગયું છે ?” ફ્રેકે પકડેલો લીલીના પોઢાંચો ચુકતાં કહ્યું.

“ફ્રેક, તમને શું જવાબ આપવો તે મુજ પડતું નથી, પણ હું તે વીશેની ખરી પીના તમને કંઈ છું. મેં લીલ-ફ્રાઈ હોલ આપ્યો સારી અને સસતી રકમે ખરીદ્યો છે, અને તેના પૈસા મેં મારા પાસનાં આપેલા છે, અને તે વાતમાં કોઈની પણ સહાઈ લેવા નહીં દરજત ધારતી નથી.”

“અને સારે આખરે તું પૈસા સાથે પરણશે ?”

“તે વીશે હું કંઈ વધુ કહેવા માગતી નથી, અને આ પછે હાજ તો બીજી બાબત વીશે વાત કરશે છીએ, સારે એ વાત વચમાં છેડવાનું કંઈ કારણ ? જે કદાચ હું તેની સાથે પરણું છી, તોપણ તમને તે વીશે કંઈ પણ બોલવાનો હક નથી.”

આ સાંભળી ફ્રેક ગુસ્સાથી લાલ બની ગયો. “સારે હું તારા મનથી કંઈજ નથી ?” તે બોલ્યો.

ફ્રેક પોતાની પોઢાંચી છાતી પર અદ્ય વાળીને પોતાની મોટી આંખો તેણીના મેહરા તરફ રાખી તે પોતે મોટે મોટે ટકોરથી હસવા લાગ્યો.

“લીલી, શું મને કશો હક નથી ? મારા જન્મથી હું તુને વાહતો આવ્યો, અને એ વીશે તું બહુજ સારી રીતે વાકેફમાર છે, અને તે વીશે આપણા કાકાજ પણ જાણતા હતા, અને આ પછુ તું જાણે છે કે કાકાજ મારી સાથે તુને પરણાવવાનો વીચાર રાખતા હતા. જે તેઓ તુને મારી સાથે પરણાવવાને ઇચ્છતે નહીં તો, એક સરખે લીસે તેઓ પોતાના પૈસાનો ભાગ કરતે; પણ તેઓ જાણતા હતા કે, લીલીના પૈસા તે કાંકનાજ છે, અને જે આ ખરાજ માણસ આપણી વચ્ચે ન આવતો, તે મારી વાહાલી, તું મનેજ પરણશે; તેનામાં એવા યુજ તે શું બેવા ? શું તે ખુબસુરત છે ? નહીં; તે એક જુલીનો ઉડાવનાર કંઈર છે.”

“અરે લીલી, તમારી બંનેની વાતો હું જાણું છું, અને એ વાત સાંભળવાને મારા કાનને ઝેર જેવું લાગે છે.”

“ફ્રેક, જે વાત તમેએ સંભળાવી છે, તે કોઇ દીવસે હું વીસરનાર નથી, અને માફ પણ કરનાર નથી.”

“શું તું મને માફ કરનાર નથી? જ્યારે કોઈપણ વતે માણસનું અંતઃકરણ બળે છે, તે વેળા સારા અથવા નરસા મોલો તે જોવા બેસતો નથી, અને હમણા હું પણ તેવીજ સ્થિતિમાં છું; હુંને મારી કશી ક્ષમા આવતી નથી—જરા નહીં—જરા નહીં—અને તોપણ હું તુંને ખરાંજ વાહાલથી ચાહું છું.”

“જે-જે-કોઇ દીવસે આશા રાખી નહોતી, કે તમે મને ખરાં વાહાલથી ચાહો છો,” તેણી અચકતાં બોલી.

“નહીં! ભારે શું તું એમ ધારતી હતી, કે પેલા લુગ્યા માણસની પેરે હું તારા જેવા માટે બટકું છું? પણ લીલી, તેમ નથી, જેમ તે તારી પ્રશામત કરે છે, તેમ હું કરતો નથી, અને તેથી તું મારા સ્વભાવ એકબી શકતી નથી. તારા મનમાં મારે વીરો કરો સારો વીચાર નથી. એટલું તો ખરું છે.”

“હું તે વીરો વધુ કંઈ પણ બોલવા માંગતી નથી. પણ એટલું તો ખરું છે કે તમે આજે બહુજ અપમાનકારક રીતે વરસા છો!”

“કેમકે હું શ્રુસાથી ગોડા બની ગયો છું, અને તો પણ તારા મનમાં મારે વીરો કરો સારો વીચાર નથી.”

“તમે બહુજ પ્રશામત પોરા છો.”

“હું તારી પ્રશામત કરતો નથી. હું તુંને કંઈ કહેવા માણું છું, પણ તે હું કહીશ નહીં. લીલી, તું મને એક વાત વીરો વચન આપશે? કહી ચકું અને વચન આપ, કે તું જોન સાથે કોઈ દીવસે પરણે નહીં.”

“ફ્રેક, આનું વચન લેવાને તમને કશો હક નથી. અમારો લક્ષ વીરો તમને સવાલ પુછવેજ ન જોઈએ, અને હું કોઈપણ રીતનાં વચનથી તમારી સાથે ખંધાઈશ નહીં.”

“શું તું તેમ કરશે નહીં, અને શું તેમ બનશે નહીં? ભારે તું તેણી સાથે પરણવાજ માગે છે? કીક, ગ્રીસ લીલી, પણ જો તું ખરું માન, કે તું કોઈ કાળે પણ જોનની પરણેતર થવાને શકતીવાન થશે નહીં.”

બીજો બોલ બોલ્યા શીવાય જરા નખીને લીલીને પોતાના વીચારમાં ગરક થયલી નાખીને તે ઝોરડામાંથી જતો રહેવો. હવે તેણીને દુઃખ થવા લાગ્યું અને શ્રુસો ઉપજવા લાગો. તેણી એક એવી અજબા-નહોતી, કે બીજાનું દુઃખ જોઈ તેણી પુછી થાય; અને પોતાના પીનાઈને દુઃખી થયેલો જોઇ તેણી હવે એકાંતમાં રડવા લાગી.

તેણી બરાબર અડધો કલાક તેજ ઝોરડામાં ચોળી, પણ જ્યારે તે પેલા ઝોરડામાં નહીજ આવ્યો, ભારે તેણી ફ્રેક વારતે ખાનાની તૈયારી કરાવવા ઉઠી, કેમકે ફ્રેક એક અથવા બે દીવસ ફાટલ હીલમાં રહેનાર હતો.

પણ ઝોરડામાં તેણીએ પોતાના નોકર તરફથી સાંભળ્યું કે જેવરડી સીસપડે એકદમ રોશન ઉપર ઉપડી ગયા

છે. આ સાંભળી તેણી બહુજ દીશગીર થઈને ફરી તે કાસ્ટલ હીલ આવશે કે નહીં તે વીરો વીચાર કરવા લાગી.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

ગ્રીસ લીલીનું કાસ્ટલ હીલ છોડવું.

આ સર્વ વખત જોન પોતાનાં કામમાં વધેજો જતો હતો. તેના મીઠ મીઠ વેલ્સને તેનું કામ બહુજ ગમ્યું, અને જ્યારે બીજાં માણસો પણ પુછી થયાં, ભારે તેને વધારે હોંનત આવી.

એક દીવસે સવારે ખખર મઢી કે, એક બીજો માણસ જે આ પ્રેસમાં કામ કરતો હતો, તે મરે હાલ મરે પડ્યો હતો; ગરીબ બીમારો જેમ્સ વેલ્સ મરણ પામ્યો, અને તેણે પોતાનું સદાનું રહેઠાણ પરદેશમાં ફ્રાંસ જતાં સીન્ડોલ શેહેરમાં કીધું હતું. કમનસીબ બાપને ધરડે ધમણની વખતે આ દુઃખ જોવાનું તે સુખ ક્યાંથી જોય? અને તેનો વળી એકદમ છોડશે!

ચોડા વખત પછી તે જગ્યા પર જોનને નેમ્યો તો પણ તેને તે ગમી નહીં, કેમકે તેને હવે વારંવાર મીઠ જેમ્સ વેલ્સ યાદ આવતો હતો. પેલા ધરડા બાપને પોતાના એકપુરા જુવાન દીકરાનું દુઃખ વીસમવા જોન હંમેશા ફાંફાં મારતો હતો, પણ ફેકટ, અને તેના જવાબમાં તે પાછો ઉત્તર આપતો કે, “તેની અગાઉ મારું મોહત કેમ ન આવ્યું? જોદાને હાજર નાજર નાખી કહું છું, કે આ દુઃખ મારેથી હવે સેહેવાતું નથી.”

આ ધરડા માણસ જ્યારે ચઢે વરસેના હતો, ભારથી આ કામ તેણે હાથમાં લીધું હતું, અને તેમાં એવો ફેલ પામ્યો હતો કે ફક્ત કામગીરી કદા તેને ફેડ દેવા પડતા હતા. પણ તેથી હોશીયાર આ તેનો જુવાન દીકરો હતો, તે પોડી રાત સુધી કામ કરતો, અને સવારના વેહેલો ઉઠી કરે લાગતો, અને ખરું પુછીએ તો, કામ વધારે પેક-યાશીજ મરેજ પડ્યો હતો. જો તે છવતે તો ખરેખર આ દુનિયામાં નામદારી મેળવવા શીવાય રહેતે નહીં; આવા એક હોશીયાર દીકરાનાં મુલ્યથી કોણને દુઃખ ન લાગે?

“હું જોને હમેશાં કહેતો હતો, કે તું પોડું કામ કર!” તે નવધાર આંસુએ રડતો બોલ્યો.

પણ જેમ્સ વેલ્સની જગ્યા હાલ બરાબર સુકી હતી, અને તે જગ્યા જોનને આવામાં આવી હતી. જેમ્સ મરી ગયાથી આરીસમાં ફેટકીએક ફેરમદલીઓ ચઢી હતી; તોપણ દરએક કામ હમેશાના જેવુંજ સારી રીતે ચાલતું હતું. જે દીવસે મીઠ વેલ્સનો દીકરો જેમ્સ મરી ગયો, તે દીવસે તે ધરડો પોતાને થયેલા દુઃખમાં, મુઝો મુઝો મેડો હતો.

તે આજે વધારે અચકત દીસેજો હતો, તેના હાથો ખુજતા હતા. આ વેળા જોન પણ પોતાનાં દુઃખની યાદ કરતો.

ડીઝ નદી આગળ ઉભો હતો, કે જે વેહેતાં પાણીમાં બી મારી એમીએ પોતાનું સદાનું રહેઠાણ કાઢ્યું હતું. આ જગ્યા જોઈ તે બહુજ ખેદ કરતો હતો. એમીએ ખુબસુરત વેહેરા જોને આ વેળાં તેની સામેજ આવી ઉભેરા જોયો. તેણીની યાદ અવાતાંજ તેની આંખો આંસુએ ભરાઈ આવી, અને લાંબી તે ઘર તરફ જવા ધીમે ધીમે પગલાં ભરવા લાગ્યો. તે મન સાથે જોશવા લાગ્યો, “જે બન્યું છે, તે નહીં બન્યું” યનાર નીધી, અને જે યાપ તે સહન કરતું એ માણસનો ધરમ છે.”

ઝેટલામાં તેને મીઠું શેઝખરક ગળ્યો, જેની સાથે મારાં વાંચનારને અમો ઝેઝખાણ કરાવી ચુક્યાં છીએ. જ્ઞેન સાથે શેઝખરકની આ બીજી વારની ચુલાકાત હતી.

“મીઠું જોન, તમે ફરી લંડન આવશે? વાર તમે કેવા નસીબદાર છો?”

જ્ઞેનને આ તેનું જોશનું ગમ્યું નહીં, તે ઉતાવળથી પોતાની નોકરીપર જવા માંગતો હતો; અને મીઠું શેઝખરકના ઉપલા રાખેરા સાંભળી, આનાકાની બતલાવવા લાગ્યો. જ્ઞેન દહાડે મીસીસ ફ્રેઅર સાથેજ રહેતો હતો, જેણી બી-મારી બહુજ સખત માંઢગી બોગવતી હતી, અને દહાડે દહાડે બહુજ નળળી દીસતી હતી; અને જેમ જેમ દહાડાઓ પસાર થતા ગયા, તેમ તેમ તેણીના અવાજ ન-બજો પડતો ગયો.

તેણી જ્ઞેનને જોઈ બહુ ખુશ થતી હતી, અને જ્ઞેનને પણ તેણીની સોખત બહુજ ગમતી હતી. જ્ઞેન તેના વાસ્તે દ્રુલના ગોટાઓ લઇ જતો, અને ફરસુદની વખતે તેણીને સારી સારી ચોપડીઓ વાંચી સંભળાવતો.

જ્યારે જમીન વીશે સઘળી વાત નબી થઈ હતી, સારે જ્ઞેને મીસીસ ફ્રેઅરને જમને આ વાતથી વાકેફ કરી. થોડા વખત પછી તેણી બોલી “મારા વાહાલા દીકરા, તું તેણીની સાથે કેમ પરણેતો નથી?”

“મીસીસ ફ્રેઅર, મીસ આમસ દરેક વાતમાં ખરેખરી હળવર દરજ્જે ચઢતી પંકતીની છે.”

“હું આ જુવાન અજાણની સખી જોવા માયું છું,” મીસીસ ફ્રેઅર બોલી, “કેમકે મારા દીકરાને હું એક અતી ખુબસુરત ધણીપાણી સાથે પરણેલો જોવાને ખુશી છું.”

“તેણી પોકોમાં બહુજ ખુબસુરત ગણાય છે” જ્ઞેને બહુજ ગંભીરાઈથી કહ્યું. જોકે તેની પાસે લીલીસ સખી હતો, તોપણ તેણે તે વીશે મીસીસ ફ્રેઅરને કહ્યું નહીં.

લીલીએ જે વાત તેને પેલાં કબરસ્તાનમાં કહી હતી, તે વાત તેને હમથા યાદ આવી. તેણીએ કહ્યું હતું કે તેણી જ્ઞેનની ખરી મીત્ર હતી, અને આ તેણીનું વચન તેણીએ ટોઈ દીવસે ફરજીયું નહોતું. તેણી અવારનવાર જ્ઞેનને કાગળ લખતી. જ્યારે આપણે જ્ઞેનને મીસીસ ફ્રેઅર સાથે વાતે વળગેલાં જોઈએ છીએ, સારે લીલીની તરતતરજ ફેંક તરફથી મારીનું કાગળ આવ્યું હતું. તેણે લખ્યું.

“વાહાલી લીલી, તું મને માફ કરશે?” પણ તું જણે છે તેમ હું આકળા રવવાવતો માણસ છું, જેહેને જમર નીચારે બોલી જાએ છું, પણ પછી મને તે વીશે પરતાવો યાએ છે. અને જ્યારે તે મને સઘવતાથી અને ધીરજથી કહ્યું કે તારી ખુશીમાં આવશે તેમ હું કરશે, તો જેમ તારી મરજ. પણ તું મારી આ દુન્યામાં એકલોજ સખી છે, અને તેટલાજ વાસ્તે હું જે કરશે તે જોશ ને સહન કરીશ.

હું છું અને સદા રહીશ તારો ખ્યારો

પીત્રાઇ ફેક દીસપડે.”

આ લીલીની કાપડીએ તેએ વચે થોડી ધણી શાંતી કીધી, પણ લીલી તેના જોતેકા રાખેરા અને દેખાવ જુદી નહીં. પણ તેનેથી થય્યાં અપમાન વીશે તેણે મારી ચાલી હતી; લીલીને તેના પીત્રાઇ તરફથી આ પેહેલીજ વાર અપમાન થયું હતું તે તેથીજ તેણી ધણી દીઘગીર થઇ હતી, અને જ્યારે ફેંકની આરડીવરી લંડનથી ઉપડી જનાર છે એમ સાંભળ્યું, સારે તેણી ખુશી થઈ.

હવે તેણીને કાસ્ટલ હીલમાં એખલી રહેવાનું સારું લાગતું નહોતું, અને તેથી તેણી ધાનખર નકલમાં કાસ્ટલ હીલ છોડીને ‘ટેમ્સ’ નદીને કીનારે ‘વોરએન્ડ’ નામના એક અતી સુંદર મેલેસમાં જઇ રહી.

તે મેલેસની આગળ એક જુદા બંગલામાં તેણીની એક જુની મીત્ર રહેતી હતી.

આ લીલીની મીત્ર મીસીસ બોલર્ડ સોહાંમણી હતી અને હમેશાં બિઝગી રહેતી; અને જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે લીલી લાં રહેવાને માટે આવી, સારે તેણી ધણી ખુશ થઇ, કેમકે તેણી નાનપણથી લીલીને જોલખતી હતી, અને સાંભળ્યું પણ હતું કે લીલીને એક મોટો વારસો મળ્યો હતો. સર્વે જાણદેનો તેણીએ લીલી માટે બંદોબસ્ત ક્યો હતો. હાલ આગસ્ટ માસ ચાલતો હતો, અને લીલી સાંભળી વખતે ટેમ્સ નદીને કીનારે આવી પુરો. નદીનાં ઉછાળા મારતાં પાણી ખીરકી ધમેકમાં લાવવાની ધીમા જે જગ્યા પછી થોડા દીવરો કરવામાં આવે છે) ફરી રાકાયો નહી; ન્યુવન પણ એટલા નાનો અને નાનકડો હતો કે તેની છવવાની આસા નહીં નહી, પણ વોલ્ટેરની મોંઢક તે લગજજ ટપ વરસતો થઇ મરજ પામ્યો. સર વોલ્ટર ક્રોડે જે વરસની ઉમર સુધી જાણે પચે એકી ગયો હતો, પણ પાહોડી સુલકમાં રહેવા મોકલવાથી તે સાંજે અને જોરાવર થયો. વીકટર હથોળી પોતે કહેતો હતો કે તે જગ્યા સારે થયેલો નમજી હતો, પણ રાત અને દીવસ ધણી જલન રાખવાથી તે મરી નવાં જમ્યો હતો.

[સંપૂર્ણ છે.] જુલખાઈ ખુરસેદજી જુલખાલા.

પણ નવાઈ જેવું છે કે દુનિયામાં થઇ ગયલા મહાન પુ-રોમાંના ધણીઓ જયપણમાં ધણી નમજા અને ખરાજ તન-રોરવીના હવા. વોલ્ટેર એટલા તે નાનો અને નમજો હતો કે તેના જગ્યા પછી ધણી મહીના સુધી તેને ‘જેપવાઇઝ’ (નામ આપી ખીરકી ધમેકમાં લાવવાની ધીમા જે જગ્યા પછી થોડા દીવરો કરવામાં આવે છે) ફરી રાકાયો નહી; ન્યુવન પણ એટલા નાનો અને નાનકડો હતો કે તેની છવવાની આસા નહીં નહી, પણ વોલ્ટેરની મોંઢક તે લગજજ ટપ વરસતો થઇ મરજ પામ્યો. સર વોલ્ટર ક્રોડે જે વરસની ઉમર સુધી જાણે પચે એકી ગયો હતો, પણ પાહોડી સુલકમાં રહેવા મોકલવાથી તે સાંજે અને જોરાવર થયો. વીકટર હથોળી પોતે કહેતો હતો કે તે જગ્યા સારે થયેલો નમજી હતો, પણ રાત અને દીવસ ધણી જલન રાખવાથી તે મરી નવાં જમ્યો હતો.

શ્રીમોના કેટલાક અન્યથા જેવા ગુણો.

એમાં ઘણી અન્યથા જેવી રીતભાતો અને ફાટા હોય છે. વારંવાર ફક્ત આ કારણને લીધેજ ને. એક પુરુષ એક સ્ત્રીના કે સ્ત્રી એક પુરુષના વેશ ધારણ કરે છે, તો તે શોધી કઢાય છે. દાખલા તરીકે, એક સ્ત્રીએ ધણાંક વરસો એક ખસારી તરીકે ચુન્યાં, પણ એકાએક ધણી સાદી અને દસવા જેવી રીતથી તેણી જણાઈ આવી. એક ખસારીએ

તેણીની તરફ સહ ઉપર એક નારંગી ફેંકી, જે મરદની માફક પોતાના હાથમાં ઝીમવાને બદલે તેણીએ પોતાનું ચરીર નખાંચ્યું અને સ્ત્રીની માફક પોતાના ખોસામાં ઝીમવાની કોશિશ કરી.

એ એક પુરુષની માફક દડો ઝીંચી ચકતી નથી એકલુંજ નહીં, પણ તેણીની તે પાછો ફેંકવાની રીત પણ જુદીજ હોય છે. આ અન્યથા જેવી રીતભાતનું કારણ માણસાઇ ખવાસના અગાસ કરનારા શીમકુદને પુછતાં તેઓ તેનો મનભાવતો જવાબ આપી ચકતા નથી, અને ફક્ત એકજ વાર્ધ કે જેણી છેક નાનપણથી પોતાના બાળ્યે સાથ દડો ખેલતી હતી, તેણીજ મરદોની માફક તે ફેંકતી જણાઈ છે. એ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે, સ્ત્રીઓ કાંઈ પોતાનાં ચરીરનાં કમજોરને લીધેજ એમ કરતી નથી.

એક સ્ત્રીનું દોડતું અન્યથા જેવું મરોડાર છે, પણ તેણી ડેળતી જણાય છે અને કંઈગી રીતે પગ મુકે છે તે તેણીના પોપાકની ખાખીને લીધે છે. દરેક પુરુષ તથા ઊંચેરા સહેલાઈથી સીસેડી વગડી શકે છે, જ્યારે પછીજ યોગી સ્ત્રીઓ તે વગડવાને શકતીવાન થાય છે.

સ્ત્રી ઘરેણાં ગાંઠાં પહેરવાને ઘણી શોખીન હોય છે અને ધણું ખરું તેણી મુંદર કપડાં પહેરવાનું જીવે છે, જ્યારે પુરુષ હમેશાં જીવવાને માટે કપડાં પહેરે છે, અથવા તો ને એવી કપડાં પહેરે છે, કે જે પોતાનું ચુનરાન કરવાને માટે લાયકનાં વિચારતો હોય. જ્ને તે પોતાની તંદરસ્તી કે સુખનો વિચાર નથી કરતો તો તે અકડખાન બને છે. કપડાંઓ સિવાય સ્ત્રીઓને ઝાઝરા અને પડાઓ કરવાનો અન્યથા જેવો શોખ હોય છે. પુરુષો લાંબી મુદત સુધી ટકે એવી ચીજો પસંદ કરે છે, જ્યારે સ્ત્રીઓ હલકી, બારીક અને તકલીબી ચીજો પસંદ કરે છે.

અત્યંત માટે પણ સ્ત્રીમાં અન્યથા જેવો ફાટો છે. કાંઈ પણ સંતોષકારક રીતે સમજવી ચકતું નથી, કે કાંઈ તેણી

હમેશાં જમણી બાજુએ બાતન અને ડાબી બાજુએ ફાટો કરવાની યોજાસ કરે છે. મરદ ધણું કરી ધણું જમવાનો શોખીન હોય છે, જ્યારે સ્ત્રી એકજ ગમતું કરવાને યોજાસ કરે છે, અને એકથી વધારે ગમતું હોવાના કરતાં પોતાનું ધડવાસ પોતાની કમરના પતામાં અને ફેલીને નાના કાઠખામાં સુધી તે કાઠજો હાથમાં લઈ ફરવાને પસંદ કરે છે.

સ્ત્રી દુકાનપર માંસ ખરીદવા જવાને પણ ઘણી શોખીન હોય છે. એમ નથી કે તેણી જે ચીજ ખરીદવા માગે છે તે સસતી ખરીદવા તેણી એકથી વધારે દુકાનપર જાય છે, પણ ફક્ત માંસ ખરીદવા દુકાનપર જતું એવા વિચારમાંજ તેણી મગ્ન મેદવે છે. તેણી લાંબાં મુકેલો દરેક માંસ જવામાં પણ મગ્ન મેદવે છે. જે સ્ત્રીઓ તેણીને જાણતી ન હોય, જે સ્ત્રીઓ ખરીદવાને વિચાર પણ ન હોય અને જે સ્ત્રીઓને માટે તેણીને કાળજીપણ ન હોય, તેથી સ્ત્રીઓ જવામાંજ તેણી ધણાક કલાકો ગુમરારે. કાંઈ કાંઈ વખતે તેણી પોતાને ખપ વગરની પછુસસતી કિંમતની ખીજો ખરીદે છે.

આ પણ સારી રીતે જણાયતું છે કે, એક વાર્તાની ચોપડી વાંચવાની પણ તેણીની અન્યથા જેવી રીત હોય છે. ધણું ખરું એમ બને છે કે, પહેલાં તેણી વચમાંથી બે ત્રણ ટેકાણેથી તે ઉઘારે છે, અને જો તેમાં કાંઈ રમુજ માત્રમ પડે તો સૌથી પહેલાં એક બે પ્રકરણ વાંચવા પછી છેલ્લું પરીણામ જણાવે છે. એક બે નાંબી જાય છે, અને પછી ફરીથી આખી ચોપડી વાંચે છે અને છેક છેડાંજ તે વાર્તા લખનારનું નામ જણાવવાની કાળજી રાખે છે.

દરેક ચીજ બારીકથી તપાસનાર પુરુષ જોય છે કે ધણીજ નજીક ચીજો કરવાને માટે પણ એક સ્ત્રીને અન્યથા જેવો ફાટો હોય છે. ગેસની બતી સમગ્રાવવા પહેલાં તેણી ગેસ ઉધાડે, પછી કાંડી સમગ્રાવરી, જ્યારે એક પુરુષ પહેલાં કાંડી સમગ્રાવરી, અને પછી ગેસ ઉધાડે.

આમગાડીમાંથી ઉતરતી વખત બારણું ઉધાડવામાં આવે તેની અગાઉ તેણી પોતાનો સ્થાન એકઠો કરશે અને બારણુની નાનદીક લાવશે, જ્યારે એક પુરુષ પહેલાં બારણું ઉધાડી પછી સામાન નાનદીક લાવશે. કાંઈ પણ ચીજ મેટે મેટે પીવાને બદલે તેણી આસને આસને પીયે છે, જ્યારે એક પુરુષ ઝડપથી તે પી નાસે છે.

તેણીના ખવાસ હમેશાં અન્યથા જેવો હોય છે. તેણીના જુસ્સાઓ જલદીથી ઉત્કેરાઇ આવે છે. સખાવત કરતી વખત તેણી એક થંડાં દીસના પુરુષની માફક વિચાર કરવા શોખીન નથી, પણ પોતાના નાણુક દીસના જુસ્સાઓને જલદીથી તાબે થાય છે, અને તે છતાં અન્યથા જેવું એ છે કે, તેણી કદાચજ પોતાના પૈસા અપકીત રીતે કે જ્યાં ન જાણે તે સખાવત કરવામાં વાપરે છે.

તેણી પોતાની ઉમર કહેવા કદીપણ ઈચ્છતી નથી અને કદાચજ ખરી ઉમર કહે છે. કાંઈ વાતને મોડું રૂપ આપવાને ઘણી શોખીન હોય છે અને પહેલાંથી એમાં ઉત્કેરાઈ

જવાપ તેવાં વિશેષણ વાપરે છે, કે બ્યાં તે ખરેખર વાપરવાં જોઇએ ત્યાં એવા બીજા બોલો ન મળવાથી તેણી પોતાનો વાક્ય રચવામાં કે સ્વભાવ બોધવામાં પુરો કરે છે.

ધણકરીને સ્ત્રીઓ કોઇપણ શબ્દનો પુરેપુરો અર્થ સમજી શકતી નથી, પણ વારંવાર બાળીતુંડી રીતે સમજાવે છે. જે તમે એક સ્ત્રીને પુછો છો કે કાંય આપણે આરસી-માંથી જોઇ શક્ય છે, તો તેણી કહેશે કે તે પારદંશ છે (કારણકે તેમાંથી આપણે જોઇ શક્ય છે) અને જે તમે પુછો છો કે કાંય તે પારદંશ છે, તો તરતજ જવાબ મેલવશું કે કાંય, અણખતાં તે છે ! જ્યારે તેણીને આદનાર તેણીને સુખી થવા કે ખાર કરવા માગશે અને તેણીની મરજી "હા" કહેવાની હશે, તે છતાં તેણી "ના" કહેશે. છાકરીઓનાં એક મતની તોફાન કરતાં રોળાંની બીચારીનો અવાજ છાકરીઓના ધામ અવાજથી હમેશાં જુદોજ છે.

એક પુરૂષના કરતાં એક સ્ત્રીમાં વધારી હમેશાં ચડતી હોય છે. દયા, જે સ્ત્રીઓના સૌથી સરસ સજ્જાઓમાંથી એક છે, અને જે વિશેષ કરી સ્ત્રીઓમાં જોવામાં આવે છે, તેને તેણી ઇનસાફપર ફાવવા દે છે, તેણીના ઘાતકી ધણી જેણે તેણીને દુઃખ દેવાને પોતાથી બનવું કીધું હોય, તેને બચાવવાને માટે પણ તેણી ન્યાયાધીશને કામવાસા કરશે, અને જોકે તેણી અન્યથા જેવી રીતે એક ઉદરતે જોઇને બીજી છે, તે છતાં જે તે પીતૃસંગમાં સપાડા બપ છે તો તેતી જીવંતી બચાવવા માટે તેણી રડીને કામવાસા કરે છે, તેણીઓ પોતાના આવા અનુભવ જવા ફાંડાઓ બતાવતી કદીપણ બંધ ન પડે એવું ઇચ્છે છે.

ગિદર.

ચીનની બીધવા રાણી જેણીને તેણીનાં રાજામાંની ખોરની માતૃઓએ એક બાઇબલ જેટ કીધી છે, તેણી માટે છે કે, પૂર્વમાં રાજકરતી રાણીઓમાં તેણી સર્વથી મોટી છે. તેણી કેન-લનની પાસેનાં એક ગામડામાં રહેનાર એક ગરીબ સમજાતી રી કરી હતી. તેઓનાં કુટુંબની ગરીબાઇ એટલી હતી કે અતિ ભુખમરો પડવાથી તે ઇકરી, જે અલગ પુષ્કરુદ હતી, તેણીએ પોતાને એક ગોલામ દાખલ લેવાને પોતાના બાપને આજ્ઞા કીધી. તેની ધણી મરજી વીરજ અતિ તે કુખ્યા શયજે કણજ કીધું, અને તેણીએ એક નામાંગીત સરદારની મીઠકત થઇ પડી, જેણે તેણીના સ્વભાવ અને સ્વચ્છતાની દુશીઆગીથી અંતર જાળે તેણીને પોતાની દીકરી કરી લીધી અને કેળવણી આપી. તેને પીઝીત બોલાવવામાં આવ્યાથી તે સરસરે ધાકું કે તેની દીકરી સાદબદ-દને જેટ આપવા લાયક હતી. સાદબદરો તેણીથી એટલો અંતર ગયો કે તેણે તેણીને પોતાની ધણીઆણી બનાવી. ૧૮૬૧ માં તેણીનો વર મરણ પામ્યો, અને હાલનાં રાજ તે વેળાએ માત્ર સાત વરસની ઉમરનો હોવાથી તેણી તેને ગલ્લે રાજ કરવા લાગી. રાજની લગામ હાથમાં લીધા પછી તેણીને માત્રમ મરજી કે ચીન કરવાના બોલ તમે દટાઇ ગયજું હતું અને રાજમાં માં-દોમાંજે હુમલાઓ થયા કરતા હતા. તોપણ પાંચ વરસની વાત પર બ્યારે તેણીને રાજની લગામ તેણીના દીકરાના હાથમાં સોંપી, સારે તે બોલતાં રાજમાં સુસેદ અને આગાદી પચચ-પચી હતી.

૮૨

વસંત રત્ન તકકું.

સંત રત્ન-શર્યાત હતી. ધણે લાંબે વખતે સુરત તેમની પ્રકાશનો હતો. જરૂર અને કરાં, ધુમસ અને દબની મુદ્દતીયાની જણાતી ન હતી. વરતી-વાસા મોહલાને નાકે કુખ વેચનારી છાકરીઓ બીજી રહી શીકા રંગના મું-દર શલાળો અને પમરતાં વાપોસેત કુલો વેચતી હતી.

"આપા દીવસોમાં જીવવાનુંથી ધણું પુસતુમાં લાગે છે" એક દુધવાસો ખુશાંક અવાજે બોલ્યો. "હા" તેની પડોશમાં રહેનાર એક સ્ત્રીએ બીયારાએ

જવાબ દીધો, "આજની હવા ખરેખર ધણી ગમતી છે." તેઓ બંનેએ તે ખુશું જામ આકારા જેવર ધણીજ થોડાં વાદળાં દીસતાં હતાં તેની તરફ ઉપર જોયું, અતે તેઓની પડોશમાં રહેનારી નેકી દીઠ નાખતી એક જુવાન છાકરી, જેણી બારીની પાળપર પોતાનો હાથ ટેકવી અને હાથમાં પોતાની દાદડી પકડીને ઉભી હતી, તેણીએ પણ નેજ વેળાએ ઉપર જોયું.

"હું ખુશી છું કે આજે હવા ધણી ગમતી છે," તેણીની માતાએ કહ્યું, "તુને અને જોનને ફરવા જવાની સારી તક મળશે."

"માયજ, હું પોતે કાંઈ ખુશી નથી, હું તો ફજગીર છું."

"ફજગીર" કાંય, હું તો ધારતી હતી કે જોન તુને

"મામા"માં ફરવા લઇ જવાતો હતો; જો આજે જીરસુદ આજ્યો હતો તો મારી ખાતરી છે કે તમને એટલી ખુશી પડતે નહીં."

"માયજ, તેવું કાંઈ નંદી; કોઇથી રીતે જોનને કાંઈ મ-જાહ પડવાતી નથી, પછી વરસાદ હોય કે નહીં."

"પણ કાંઈ કહેશે કે શું કામ નહીં પડે ?"

નેકી દીઠ જડપથી ફરી અને મધુર વસંત રત્નનાં તકકાંમાં દમગીર અને સુખ જાતી. તેણી કહે હાંમણી, અને પતળી, રોમખતી પણ શીકા ચેદરાની, અને મોટી ચલકતી આંબા-વાલી છાકરી હતી. તેણીએ જુને તપકીરીઆ રંગનો "જૂસ" પેદરયો હતો, જેતી એજે કોપરીઆ આગળથી ધણીં ગઇ હતી. તેણીના લાંબા નાકા આસ જોલસા ત-પકીરીઆ રંગના રંગમ અને રેશમ જેવા પણ કાંઈક રંગ બીનાના હતા, તેણીનું મોહકું જે ધણું ખરું હરતું જ-ણતું હતું, તે હમણાં દમગીરીથી કરમાઈ ગયજું લા-મતું હતું.

"તેવણું ખને ત્રણ મહીના થયા જોઇ નથી," તેણીએ કહ્યું, "અને આજે છુટી હોવાથી તેવણું આવે છે. હું ઇચ્છું છું કે તેવણું નહીં આવે, હું ઇચ્છું છું કે કાંઈ એવું બને કે જેની તેવણું આવતાં અટકે; માયજ, હું ખચીત, ખચીત તેવું ઇચ્છું છું."

૩૬

“નેલી !”

તેવણુના હમેશના સાધારણ અવાજમાં કાંઈ ધાસ્તી સમાયતી હોય તેમ લાગ્યું. મીઠીસ હીએ આપાં મીઠાજનમાં પોતાની દીકરીને અગાધી નેહી ન હતી.

“તેવણુ હવે મારી દરકાર કરશે નહીં, એવું પરીણામ એજ આવશે,” તે ઊકરીએ પાહું બોલવા માંડ્યું. “બીજી ઊકરીએથી પોતાના વરો સાથે આજે ફરવા જશે અને તેઓ પોતાનાં સૌથી સરસમાં સરસ કપડાં પેહરશે, પણ હું—માયજી, મારાં કપડાં જુલો !”

તેણીની આંખમાં આંસુ ઝાલી ગયાં અને ફફડી ચડકોને એક કુંડું જુવું ખખ જેવું બદીઆન ઝોરવું અને એક નાની લગભગ સાદી સાદારાંની ટોપી માથાપર યુધી “તમે આવો બીહમણો દેખાવ કાંઈ દહાડેથી જોયો છે !” તેણી ઉચકેરાયલા અવાજે બોલી. “માયજી, મારે પોતાને માટે મને શરમ લાગે છે.”

તેણીએ પોતાની માતાના બોલામાં પોતાનું મોહકું છુ-પાવ્યું, અને એક ક્ષેત્રે એક પાંખા પછી પોતાની મુખોપ પર હસવા લાગી.

“વાહલી ઊકરી,” તેણીની માતા બોલી, “પ્રમાણીક મરીખાઈ માટે શરમાવાનું કશું કારણ નથી.”

“હું ભણું છું” માયજી, પણ હું નાદાન છું, અને હું એવી સીજોની ધણી દરકાર કરું છું; હું મોટી યજ્ઞ લા-રની વાત જુદી છે, હું બીજી ઊકરીએના જેવી દેખાવા માઈ છું, એવું મીઠેકેહાલ ફરવાનું હું ધીકારું છું.”

“ઊકરી, તું એવું અગાધ તો બોલતી ન હતી, તું શું છે ?”

“કંકત જોનને વાસ્તે, માયજી, મને તેવણુની ધણી બીહક લાગે છે; પુરોતને તેઓની શ્રેરીએને સુંદર જોવા ગમે છે, કે તેથી તેઓને સાર લાગે, અને મારી પાસે તો એક સોમણતી રીપીન લેવાનાબી પૈસા નથી.”

“વાહલી નેલી, તું યાકી ગઈ છે; ગઈ શતાનાં તું ધણી મોટી સુતી હતી, હું સુતા પછી ધણે વખત સુધી તું તારે સીપવાનું લઈ બેસી હતી.”

તે ઊકરીના ચેદરાપર પ્રુલાચી પંથરાઈ.

“હું જુવાન અને મજબુત છું.” તેણી ઝડપથી હબી યજ્ઞ બોલી, “અને મને તમારે વાસ્તે મેહનત કરવા ગમે છે.”

તેણીએ પોતાની માતાના શીકા ગામેપર પોતાના નરમ હોડા વતી “ક્રોસ” લીધી, અને હસી.

“હવે કેવી મારી નેલી અસલના જેવી યજ્ઞ !” મીઠીસ હીએ બોલ્યાં.

તેણીની દીકરીએ પોતાનું મોહકું ફેરવી, પોતાની આંખમાંની યોડાં આંસુએ ઝડપથી વુજી નાખ્યાં.

“હવે કેવી ડાલી યજ્ઞ, મારી દીકરી.”

તે ઊકરીએ પોતાનું મોહકું હરવું કરવાની કોચેસ કાપી, પણ ફેકટ. દેવાલપરની આરસીમાં પડતો પોતાનો પડછાયો

તેણીથી નેવાઈ ચકાયો નહીં, “કેવો ભવ્યજીત દેખાય !” તેણી બોલી, “કરીથી કાંઈએ એવો દેખાવ જોયો છે ?”

તેજ પથે તેણીએ દાદર પર કાંઈનાં પગથાંનો અવાજ સાંભળ્યો અને જોન કોમાંડ અંદર દાખલ થયા. તેવણુ ધણી. એકઠી યજ્ઞ આપવા હતા, પંરણુનાં બનરમાં તેવણુ ધણું ધ્યાન બેચતાર હતા તેમાં તો કાંઈ ચક નહીં; તેવણુ નવો બદ રંગનો દમયો પાટચુન પેહરવું હતું, તેવણુનાં જુદ પાસીસ કીપેલા હતાં, ગળાંપર લાલ રંગનો “તાઇ” શાંધ્યો હતો, તંદોરતી અને સુખથી તેવણુનું મોહું ચળવું હતું. તેવણુની આગળ નેલી હીજ એક શીકી કળી જેની લાગતી હતી. તેણીના પોતાના વીચાર પ્રમાણે તો તેણી કળી જેવી સુદન નહીં, પણ નકામો જંગની રોપા જેવી હતી, કે જેને જંદગીના મોટા રસ્તા પર એક આજુ-એ ફરમાવા નાખી સુકેવો જોઈએ. તોપણ તેવણુ ધણું વાહાચથી તેણીને ભેટયા, ભણે એક પ્રુરપ ખાસ તે કારણ માટે ધણા ધણા માણેના મુસાફરી કરી આવ્યો હોય તેમ.

“આપણે પાંચમાં જઈશું,” તેણે કહ્યું, “મને લાં તારી સાથે પ્રુરકળ વાત કરવાની છે; ચાક, તું તો તૈવારજ છે.”

“જોન, આપણે અહીંજ વાત કરમે તો સાર.”

“જી, જી ! તારા ગાકમાં રંગ લાવવા માટે ખોહલી દવા અને કસરતની જરૂર છે.”

તેવણુ તેણીના હાથ પોતામાં લીધો અને તેણીને બહાર લઈ ગયા. તેની સાથે જવાનું એટલું તો પ્રુશનુમાં લાગવું હતું, તેની પર આધાર રાખવાનું, તેના મજબુત ચેદરા તરફ જોવાનું એટલું તો પ્રુશાશીમનું લાગવું હતું કે નેલીનું દીઝ જોરથી ધપકવા લાગ્યું, અને જોકે તેણી તે ભણતી ન હતી, તોપણ તેણીના ગાકપર સેદન રતાસ ચલડ્યો. તેણીની કમગીરી, શરપ, તેણીના પોશાક માટેના વીચાર તેણીનાં મગજમાંથી નીકળી ગયો, પણ જ્યારે તેણીએ બીજી ઊકરીએને તેઓના સુંદર પોશાકમાં ફરતાં જોઈ લાગે તે વીચાર પાછા ધણી જમડીથી અને વધારે જો-શથી આવ્યા.

“પેલી બેરી કેવી મજબૂતી છે !” તેવણુ અચાર નવાર બેચતા હતા; અથવા તો, “પેલીનાં કપડાં કેવાં એકઠી છે ? એજ રંગ ગમે ધણે ! ગમે છે, તે મોહડને ધણું શોભાવે છે.”

અફસોસ ! બીચારી નેલી. અદેખાઈ નહીં કરવાની ગમે એટલી કોરોપ કરવા જતાં તેણી તેઓ તરફ જોઈ ચકતી ન હતી. થોડે વારે તેઓ ચામતાં યાકી જવાથી એક સગવડ બની જગાપર જઈ બેઠાં અને લાં થોડો વાર ચુપકીડી પંથરાઈ.

નેલીએ આતુરતાથી તેણીના બનીપના વર તરફ જોયું, તેની આંખો તેઓ આગળથી ચાલી જનારાંઓ પર તીકતી હતી, તેનું મોહકું ધણું ગંભીર બન્યું હતું.

“તે મને બીજી ઊકરીએ સાથે સરખાવે છે,” તેણી બોલી અને પોતાની આંખો નીચે ડાળી. “એક પળમાં

તે બધું અને કહેશે," તેણીએ વીચાર્યું, "એક પળમાં તે કહેશે કે મારા જેવી ઘીદરેલાવ છેકરી સાથે તેને વધુ ચાર કામ નથી."

તેણીનાં ગળાંમાં કાંઈ ખુટ્યું. તેના બોલવાનો એકકા બોલમાં જવાબ આપવા શીવાય તેણી વધુ કાંઈ કરી શકતી ન હતી. તુરંતજ તેણીને લાગ્યું કે તેણે પોતાનો હાથ તેણીના હાથ પર મુક્યો હતો. તેની આંખો તેણીનાં ઘીદરેલાવ કપડાં પરથી તેણીનાં મોઢાં પર ફરી, જે હવે તડન સરેદ અને ચીંતાતુર ચર્ચા મધુ હતું. અતે તેવણ પેલું બોલશે, તેણીએ મનઃપુતાઈથી પોતાના હોરો દાખ્યા, અને તેવણની નગર તરફ જોવાની કોસીસ કીધી.

"છેકરી! હું તુને કાંઈ કહેવા માગું છું."

"હા જાન," તેણીને આવજ લગભગ નહી સમજાય તેવો ધીમે હતો.

"અને લાગે છે નેહી, કે હું એક ધણો બચભીત મુખો હોવો જોઈએ. આજ સુધી હું જાણતો ન હતો કે તું આવી મુદ્દર છેકરી છે."

"આજ સુધી!" અસંત અન્યથામાં તેણીએ પોતાનાં બવાં ચઢાડ્યાં.

"હા વાહાલી, અને જો આજ સુરજ એટલો પ્રકારેયો નહીં હતો તો હું હજુથી નહીં જાણતો."

"અરે જાન!" નેહી હીસ મુકકેળાથી દમ ખેચી રાકી.

"અને તારા પોશાક પલ્લુ પેલી બાજુએ બેઠેલી છેકરી કરતાં અને વધારે મને છે."

અને એમ કહી તેણે એક જુવાન બાતુને બતાવી, કે જેના પોશાકની એક પળ અગાઉ નેહી અરેખાઈ કરતી હતી. "અરે જાન!" તેણી પાછું બોલી.

તેણે તેણીને હાથ પોતાનામાં લીધે; તે પર પેહેરવાં મોજાં પર ફાંગડાં મારવાં હતાં.

આ પછી તેઓએ વેર જઈ ચાહે પીધી. બંનેને બુખ પલ્લુ પુસકળ લાગી હતી.

જ્યારે તેઓ પાછાં ફર્યાં ત્યારે નેહીની માતા બીજાનામાં હતી. નેહી શુંકું મંડીએ બીજાના આગળ પડી અને તેણીને હાથ પોતાનામાં લીધો.

"અરે માયજી!" તેણીએ કહ્યું, "ખોદા અને માફ કરે, હું આજનાં સુદર તડકાં મારે બીહતી હતી! તેનેથી જોને મારાં ફાંગડાં કપડાંને બદલે મારા બાજનો સુનેરી રંગ જોયો. જેમ ખોદા જાણે છે કે ક્યારે વરસાદ મોકલવો જોઈએ, તેમ ક્યારે તડકું પડતું જોઈએ તે પણ તે જાણે છે. પાનવર શુભાં જોને મારી સાથે પરજુરી અને તેવજુ તમુને અમારી સાથે રાખવા માગે છે. અરે માયજી, હવે ફરીથી કહીથી હું બચતીસ નહીં."

તે બંને મા હીકરીએ એક બીજાને કીસ કીધી, અને આજના દીવસની યાદગારીમાં નેહી દીસે તે ઘીદરેલાવ પકીરવા રંગનો "દ્રેસ" ટાંગી મુક્યો.

પીરોલ.

કિનો લેવાની રીત.

ગાઇ માસની એક રજામાંથી સુંદર સાંજે મૈંડ નામની એક સ્ત્રીમર લીવરપુષા છેડી પેસીરીકે રામુદનાં બધુ સ્વચ્છ પાણી ઉપર મરડાડા પોતાનો રસો કાપતી હતી. તેનો માથેકે થોમસ રેમંડ નામે હતો. પાણુ દમજાંજાં લઈ ઉઠ્યાં હતાં. કેટલાકે દુટક ઉપર ચાંદરણીના દંડા આસારમાં ઉજાતા મોજાંએને જોતા પોતાનાં લાગતાં વચમતાંએ સાથ

વાતચીત કરતા ઉભા હતા, જ્યારે કેટલાકે દરવાની ઉઠલ પાહલ જેવી હાલત પોતાનાં શરીર ઉપર થતી હોવાથી કે બીનમાં જઈ મુઠ જવાને તપ્પરે હતા.

"અને સ્ત્રીમર ઉપરની અંદગી મગેછે" દુટક ઉપર ઉઠેલી જે છેડીઓમાંની એક બોલી. દરવાની સ્વચ્છ હવાથી તેણીનાં મુખે શુશાળી રંગ લીધો હતો, જ્યારે તેણીનાં કુકાં મુલકાં પવનમાં ગેલ કરતાં; તે બેઠ છેડીએ પીત્રજુ બેઠેનો હતી, અને પોતાની કુધ સાથ પોતાને ગામ જતી હતી.

"અરે હુમી, તમે તે પસંદ છે, તેમ અને પણ છે. પણ કુંછળો અવ દોવાય છે. કેવી સરસ હવા! જાણે કે બીનમાં જાઉં નહીં."

બીજી જેણીનું નામ એના હતું, તેણી બોલી. બે કલાક સુધી આ બેઠ છેડીએ તે કુદરતની મોજ નીહળતી રૂક ઉપર વાતચીત કરતી ઉભી રહી.

"ચાલ આ, હવે કેળીનમાં જઈએ; કુંછળ ચીરડાશે, કે દુરો કે તેડતી નહીં હાં વેર ફુક્તીએ આવતીથી નહીં." હુસીએ એવાનો હાથ ધરી જાણ્યું.

"હા ચાલ, પણ જરા સમર. જો હુસી, તુને કાંઈ સંબળાય છે કે જે જો" એના એકાએક અટકી ઉભી પુછવા પડી.

"નહી, અને તો કાંઈ નથી સંબળાતું" હુસીએ નો પાડી. "જો ધ્યાન ધર, જે વળી પાછો તેજ આવજ આવે છે." "શું આવજ આવે છે એના? અને કાંઈ નથી સંબળાતું?" "કીકે લારે, તું મારા કરતાં બેહેરી છે."

આ વાત ચાલે છે એટલાં તે છેડીઓથી ચોરકે દુર દુટક ઉપર એક જવાન સીમાર સળગાવી મોઢાંમાં લઈ છઝીચર ઉપર પડેલો હતો. શાંત મીઠી હવા, મધુર ચાંદરણી, અને કાંઈક મજાજ હોવાથી પેલો જવાન સીમાર સુધાં ઉધમાં પડ્યો.

ફેરિમર પરનાં માથુસોએ હેળત સાથ જોયું કે તેઓમાં માલેક રેમ'ડ હતો નહીં.

કેટલાંક જણાંઓ તેનું કારણ પૂછવા પડ્યાં. પછી તે માલેકનો એક માનીતો ખજારી બોટમાંના ખજારી તરફ જોઇ બોલ્યો:

“નાપાક હીયકારાઓ, તમારા માલેક ક્યાં છે? તેને ક્યાં મુકી આવ્યા?”

“સેતાંને તેને ઘેરમે, ભુતે ગળ્યો.” બોટમાંના ખજારીએ જણાવ્યું.

એ જોડે હસવા સરીખું અને ન મનાય તેનું હતું, તો પછી તેઓએ જોયું કે તે ખજારી જમીરપણે બોલ્યો હતો. તેણે મશકેરી કરી હતી નહીં. તે રડતો હતો.

શું ‘જનમ’ હતું તે જણાવતાં ખજારી બોલ્યો કે, કપટાન રેમ'ડ પોતે ભોટ નગદીક પુગતાં તે વાહાજીનાં બોખાં ઉપર ચઢ્યો. તેઓ બોટમાંજ રહ્યા. ઉપર બધે રોધ કરતાં કાંઈ ન જણાવ્યાથી તે નીચે અંદર ગયા. પછી તેઓએ કાંઈ બરાડ સાંભળી, જે ઉપરથી કપટાનને પીટરોલ ફોડતાં સાંભળ્યો. એ પછી કપટાનને મોહડેની એક બપ'કાર ચીસ પડી બધું સમજાન થયું.

તેઓએ કપટાનને મણા હાંક માર્યા, પછી કાંઈ જવાળ ન મલવાથી તેઓ પાછા ફર્યા.

બીજા હીમતવાનો બોટમાં બેઠા.

ચેલાં ત્રાસદાયક બોખાં નગદીક આપી તેઓમાંના બે ઉતર્યા. એક જેક બહાદુર અને બીજો ચારલ્સ મુર; તેઓ વાહાજીનાં બોખાં ઉપર ગયા. લાં કાંઈની બપ'કાર હતું એમ તેઓ જાણતા. ધીરે ધીરે બધે રોધ કરતા હાથમાં છુરી, પીટરોલ ધરી તેઓ હવે વાહાજીનાં ફાલકાંમાંથી હટ્ટે ગયા. તોજર પછે તેઓએ ચારલ્સને “જો મારા બોટ”નો એક પોકાર મારતાં સાંભળ્યો. બોટમાંના આસામીઓ દર દર ધુજવા લાગ્યા.

તે પછી પીટરોલના ઉતાવળા ધડાધડ અવાજને, કાંઈ ખે' ચતાણુ, ગડબડ સડબડ, વળી એકાએક પાણું બધું શાંત થઇ ગયું.

ચાર્લ્સ મુર અને તેનો સાથી જેક બહાદુર જેઓ તે બોખાં ઉપર ગયા હતા, તેઓ હવે બંહાર નીકળી આવ્યા. તેઓ શોક ધર્ષ ગયલા તો પછી ધુજતા ન હતા. બોટમાંના બાકીનાંઓને ચાર્લ્સ મુરે જણાવ્યું.

“હવે અહીં આવો, બધી ખાસ્તી મરી ગઇ છે.”

એ સાંભળતાંજ બીજાઓ બોટ ઉપરથી ઉતરી બોખાં ઉપર ચઢી ગયા. અંદર જતાં જે રેખાવ તેમની નજરે પડ્યો તે કદી તેઓ વીસરશે નહીં.

લાં શું હતું?

તેઓના માલેક રેમ'ડ ઉધે મસ્તક નીચે પટકાપ પડ્યો હતો. તેને એક હાથ આડધો કોણીએથી તુડી જઈ તેની બાજુમાં હતા. બાકીનો હાથ ક્યાં હતો તે તેઓને જણાયું નહીં. એ રેમ'ડથી થોડાં દુર એક મોટા જમણે વાખ-બ'ગાસી વાખ મોઢી લુલાન ધર્ષ પડ્યો હતો, જેને હમણાંજ

ચાર્લ્સ મુર અને જેક બહાદુરે સામરાં બળે કાર કીધો હતો. તેને એક લાંબી સાંકળે બાંધેલો હતો. કપટાન રેમ'ડ તે વાખથી પુગી ન શકાય તેટલે છેડે પડ્યો હતો. જે તેનાથી પુગી સફાઈ હતો તો વાધે તેને આંખો પુરા કીધી હોત.

હવે જેક બહાદુર માથુસોએ કપટાનને તપાસવા માંડ્યો. તેઓની છુસાલી વચ્ચે તેની નાડ કીધી ચાલતી જણાઇ, જેથી તેને સંભાળથી ઉપાડી લઈ ચેતાની. બોટમાં તેઓ એ મુક્યો.

તે વાહાજી ઉપરથી જવા પેહેલાં તપાસી જોવા માંડ્યું, જેમ કરતાં તે-વાખનીજ ક્રેબીનમાં એક બંધ ચીડી પડેલી તેઓએ જોઇ, તે ઉપાડી લઇ બાટ હંકારી જઇ રીમર ઉપર આવ્યા; લાંનાંઓને સમજ્યું જણાવી તેઓની ઇચ્છાસા થકી પાડી. રેમ'ડની સારવાર લાંના ડાકટરે કરી, જેથી તે હોમમાં આવ્યો.

ચેલી ચીડી ઉપરનું સરનામું વાંચતાં તેઓની અતીવધૂળી મોટી અજાણ્યથી વચ્ચે તે ઉપર આ લખાયલું વાંચ્યું:

“મારા કીનાના બોમ કેપટન થોમસ રેમ'ડને બેટ.”

આ તે ચીડીનું સરનામું હતું, જેથી જેટલી અજાણ્યથી ઉભરતી હોવી જોઈએ એટલી અજાણ્યથી રીમરનાં ઉતાર-ઓને લાગી.

કેપટન રેમ'ડના ફરમાવાથી તે ચીડી ચાર્લ્સ મુરે ઉમેડી સર્વે સમક્ષ વાંચી.

“કેપટન રેમ'ડ, હું ‘જનમ’ છું તેમ મારા ‘વાખથી મરણ’ પામ્યો હતો. એ વાખને જે ખાસ બ'ગાસી મંગાવી પાળી પોથી તેનાં મોતનેજ મારે તૈયાર થીધાં હતાં. એ વેરનું કારણ એ છે કે, તેણે મને હુનિયામાં ખરાબ લખાડવા અને ફસાવવા મારી પાસે બોડી સહી કરાવી, અને મને ફેસ નીકળ કરાડ્યો. હું તે શીક્ષા અમવા પેહેલાં કેપટાનાની છુરી આપ્યો, અને વેરમાં તકવવા લાગ્યો. મેં આ તક નવી રીત કીધો લવાની હતી કીધી. એક બ'ગાસી વાખને મેં મારાં વાહાજી ઉપર સાંકળે બાંધ્યો. હું જાણતો હતો કે ફક્તજે દહાડે થોમસ રેમ'ડ પોતાની રીમર લઈ ફરવામાંથી પસાર થઇ જવાર છે, જેથી તે વાહાજીને મેં એક ધાંટ બાંધી તેને તમારા રસ્તા વચ્ચે લાવી મુકી, હું કુખી મરવાનો વીચાર રાખ્યું. ધાંટ સાંભળી રેમ'ડ જરેર માનશે કે કોઈને મદદ જોઈએ છે, જેમ કરતાં મેં મારાં વાહાજી ઉપર આવરી, તો મારો વાચ તેનો નીકળા કરી મારે વેર લેશે. હું હુ-ખામાં પાછો જઈ પકડાવાનું નહીં પસંદ કરતાં ફરવામાંજ કુખી મરીશ. મારી ખાનીજ છે કે. બીજાઓને આગ્રહ ન મોકલતાં એ પોતે મારાં વાહાજી ઉપર બેઠકક વેદલો આવશે. ત્યારે મારે વેર લેશે. જેઓ મારા વાખને મારે અને કેપટન રેમ'ડનાં બાકી વધેલાં હાડકાં સંગેતી ભય તેમણે આ ચીડી વાંચવી.”

આ પ્રમાણે તેમાં લખેલું હતું.

તે વાંચતાં કેપટન રેમ'ડના માથાજી એકદમ ઉપરથી આંસુઓ ખરવા લાગ્યાં.

“બોહારવરજે મને બચાવ્યો. તે એક મન હમને મેં ધનસાકને-હવાસે કીધો તેનું વેર તેણે લેવાં માગ્યું. પછી બધા સાથે ખુસ છે તે ખરજ છે.” રેમ'ડે શુકર કીધી. કીધો લેવાની કીધી રીત! પોતે મરેલા બાદ રીતો લેશે!

ચહેરખાંડ કાવસજી કાવર.

એક વીવારથીની નોંધ અને અનુભવ.

પ એ એક બેદરકાર, એકગણેટું, કાઠકાં અને અવાજ વીનાનું જનનવર છે, જેનામાં કોઈના હાથમાંથી જીટી જવા, કે કોઈને ડંખવા અથવા તો કાંઈ જીવતાં પ્રાણીને ગળી જવા માટે ક્ષત એટલાજ કરવાનું જોર હોય છે.

એની જીંદગી એકમવાણ અને સુસ્ત પસાર થાય છે. તકડું હોય તે વેળા કોઈ નાની નજરેથી દૂર પડી રહેવામાં જ તે બધું સુખ સમાવડું પામે છે.

બેળની બાબદમાં તો આ પ્રાણી સરેશી ઉતરતું છે. બીજા કોઈની જનનવર કરતાં એનામાં બહુ થોડી અક્ષય હોય છે. તોય પણ સર્પને દરેક જગતેએ પછાત સામાન્ય તરીકે સુકી કઠાણો છે; પાંદડીઓના પુરાણુ ધીસસ ઉપરથી માસમ પડે છે કે, એજીજ આ જગતની પેદેશી ઓરતને પુણ્ય જાન અને જોર બસવાનું વચન આપી શક્યાની હતી.

દર્શક ધારે છે કે બેદરકારતા અને માનવી વચ્ચેનો એ એક પેશામતી છે, જીસસ કાઠકાટ પોતાના સાગીરોને નસીબતા દે છે કે “સર્પ પ્રીસાસ દાતાવ ખતો.”

સાંપની ચશ્મ આ જગતમાં કોઈપણ જનનવરને મક્કલી માનવી નથી. તે સાથ જેમ દરેકની આંખ ઉપરથી આપણે તેમનો ખવાસ પીલાણી શકે છીએ, તેમ સર્પની આંખો ઉપરથી થઈ નથી.

આએ જગતનાં કોઈની જીવતાં પ્રાણીની આંખોમાં તમે જુઓ, અને તમે તેઓનું જીવર વાંચી શકો. એક કુતરા તમારી તરફ જેની રીતથી જોયે, તેની રીતથી બીજા કોઈની તેમને દીકરો નહી. કુતરાની બુદ્ધિ આંખો વધારીતો કઠકાટ બતાવવાની છે.

એક ધોમની સ્વચ્છ બીથેરી આંખોમાં તમે જુવો, અને જોડે તે કંઈક મરમ મીઠજથી ચમકતી દરે, તોથી તે નમતા અને શરમથી ચાંત દેખાશે. ગમે એવાં દુઃખ અને કાક સામેની તેની યુગી ધીરજનો હાથો તેની નીમક દશાસ આંખોમાં છપાઈ રહેશે આપણે જોઈએ છે.

એક બીલાકીની આંખોમાંની એકપેદાપણ, જતાવતી પીલી શેસણી સાથ એનો યુગાળમે કરી જુઓ. જને વચ્ચે કેટલો તકાવત! બીલાકીના વીચાર જ્યાંથી બમતી હોય ત્યાં પોતાનાં જુગતા હોય છે. પોતાના પછીને ખાતો જોઈ તેણી પોતાનાં મનમાં તોય કરે છે કે તેટલાંમાંથી

તેણીને કેટલું અમલો! જે મશ્યુ તો કીક, નહીં તો બીલાકી બાકીની નજર એવી જાય કે ખાનારને અજરણ થયા વીના રહે નહીં!

આપણું ઘરમાં ધમચકરી કરતાં જનનવર-ઉદર-નું નાનું બેચું ધણું ચંચલ હોય છે. અને તે પોતાની નાની જીટીવારી જીંદગીમાં ઘણી સાહસ કરી જાળવે છે. તમે તેની નાની કાચી મણીકા જેવી ચલકતી આંખોમાં તેનું પેદરકારપણું તેમજ હુમ્મચાઈ વાંચી શકો. જ્યારે તે એક પણ પોતાની ધુજલી મુજ સાથ આપણી તરફ જોતો ઉભો રહે છે, ત્યારે તે તેજ પળે પોતાની નજરોનો નદાસવાનો રસતો મુખમાં ચોક્કસ કરી લે છે.

એક જીંદગી આંખો તેની પીનણ જેવી મજાતી ખીસકોલી સાથ સરખાવી જોયો; તે નાની નમ આંખના ગોખવામાં તમે ક્ષત તેઓની ચચકાળજી નથી વાંચતાં, પરંતુ તેણીનું બીલીકણપણું અને શરમાલ ખરાબની નજરે આવે છે. તમે તેણીને મનથી એક શક્તિ હો, અને આપણને ખીસકોલીને ખડી પણ તેણીને આપણીને કર છે.

કુકરની આંખોમાં નીમપણું અને આગસાથ સીવાય ખીજું કંઈ સંભાળતું નથી.

પણ ત્યાર કાયાં જનનવરની આંખોનો દેખાવ સર્પ જેવો થઈ, અને સ્થીર દીકતો છે કે તેની આંખોમાં કોઈ વેળા કોઈથી દેરકાર થતો નથી, પણ એક સરખીજ દીકતી નજર તેની હોય છે, તેમ તેની ચલચોના દેખાવથીજ નહીં.

એક આક્રીકન યુસાદર પોતે મેલપેશે સીપેનો અનુભવ આ નીચલા બેભોમાં જણાવે છે:

એક રીપસે મારી યુસાદરી દરમ્યાન જંગમમાં ફરતાં અને એક પાણીના ખાભેમાં તમે સાંપ નીસે. અને જોનાંજ તેણે પોતાનું અપડું ગાયુ પાણી માટેથી કદાકી હમ્યું પરી, મારી તરફ પોતાની સ્થીર કાચ જેવી આંખોએ દીકવા માંડ્યું. ગોયા મારાં બેળમાં આવતા વીચારો તે વાંચતો હોય એમ અને તે પળે માડ્યું. મેં મનસે અટકાવું કે આજ વખત માનવીની આંખો અને સાંપની આંખોમાં જોઈતું તોય કરી લેવાનો છે. તે એક બધ બનેલી-કદો કે યુગાળ બરી-તલનીજ મેં કીધી; મેં તેની આંખો સાથ મારી નજર ટેકેવીજ રાખી, તે ધાન જેવું ગાયુ અને નસીબતી મરદન ગોયા જરેલા પથર સમાનનાં હતો, અને પેલી ધાતકી સ્થીર આંખો જેમ જેમ મારા તરફ વધવાર ટેકવાતી મઈ, તેમ તેમ વધારે બીલામણી શેસણી ઉત્પલ થયા માગી. ધીરે ધીરે મારા જીવર બીલીકની કાચી લાગણીએ મેલપેશે કીધો, જેને જો દુઃખ ઉપર કાવવા દેતે તો મને કીધા સાથ વીનાનો સ્વચ્છ કરી મેલતો. પણ એક ચીસ સાથ મેં કુકરો મારી પડા-શમાં પડેલી એક સુકી ડાંખલી પડી, તે ઝેરી સર્પ

ઉપર ચારાં ખરાં જોર સમેત મારી તેનું ટેકાવદાર માથું નીચે પડકયું.

માછલીની આંખો જોકે સર્પ મીસાક સ્પીર છે. તેણી જે તમે તેને બરાબર તપાસીને જોશો તો તમને ઘુરત લાગી આવશે કે તે સર્પની સુઆક્ર દેહેસત ઉપજવનારી નથી. આટલું છતાં પણ સાંપની નીસાનીઓ બોદસાદી ગેહેલમાં વડીક હોય છે. તેના આકારો દરેક શેહેરમાં દરેકેકે બનાવતો માટે કોતરવામાં આવે છે; અને તેપણ જમીન ઉપર ફલમાં પાણીના રેખા મારક ચાલતાં એક સાંપથી કમગી દરેક જગ્યા દુર નહારી તેને એક શ્રાપ પામેલાં જનવર મીસાક આસપે છે..

તેનું કામ કાઠનોથી દુઃખ દેવાનું, યા મારી નાખવાનું છે; અને તેથી માનવીઓ તો શું પણ પાણમાં જનવર, યા ઉભાં પંજેરોમાંથી તેને ધીકારે છે. એ કંઈથી અનુભવે તે કરી સહેતો હોય તો તે માત્ર એક કુંડલુંઉલ્લેખ કરી શકે છે.

અને શું આવે, એક ઝેરી સર્પ, ને પોતાના ખોરાક માટે એક તાળાં, મુએઅમ્મુશરીરે નાપકુંદ કરી, એક જ વતો તરફીયાં મારતો ભોગમ્મુશરીરે નાપકુંદ કરે. તેનું એક નાચકારક્રમનવર એવું તે શું જોવાયું, કરેયા લાપક મીન ધરાયે છે કે તેનાં પેચદાર બદલની કાંતીમીઠા કાઠની વડીક ધસાય છે?

હિંદુસ્તાન, ઇજીપ્ટ અને અમેરીકાના આગળા યાદુઠીઓ વડીક આ સર્પના છુપા બેઠ અને ગાન બાંધે અતાનતા બતાવે છે, તો સાંપનું ઉપમાયું કાણ વાંધી સકશે?

જરખાનુ.

પોલેન્ડમાં રહેનારી એક યાદુજી હોમરીએ એક ઘણી નવાઈ જેવી મુસાફરી કીધી છે. તેણીનું નામ પદ લેન્ડા છે. તે ઇઝકીનાં માળાપ પોલેન્ડમાં રહેતાં દત્તાં અને ઘણું ચરીબ દત્તાં. તેણીની એક પ્રજેલી બેઠેન લીવરપુલમાં રહેતી હતી અને તેણી પોતાની બેઠેનને પોતાને લાંબાલાવવા ઇચ્છતી હતી. પોતે પણ ઘણી જીવબ હોવાથી તેણી પોલેન્ડ જઈ રાખી ન હતી અથવા તો પોતાની બેઠેનને કોઈની સાથે લાંબાલાવે સકતી ન હતી. તેણી તેણીએ એક દેશથી બીજે દેશ માત્ર મોકલનાર આવાસની મઠક માંગી, જેણે એક ચોટી લેવાર કરી પર્વતમાં માળાપર ગોઠવી આપી, જેમાં નીચલા બોલો ત્રણ જુદી જુદી ભાષામાં લખેલા હતા. “રેલેવના કરોળાનીઓને પુરો. મેદરજાની કરી આ ઇઝકીને હેમખર્ચ પુચાકમે.” તેની સાથે લીવરપુલનું તેણીની બેઠેનનાં ધરનું સરનાયું પણ હતું; ઉપથી કીધી તેણીના દાખ પર લલગાવી મોકલી આપવામાં આવી. એક પખવાડયું પછી તે ઇઝકીને લીવરપુલને સરનાયે પોહિંચાડવામાં આવી લાંબુધી તેણીના દાખપર તે ચોટી બાંધી હતી; તેણીએ પોલેન્ડથી હેમખર્ચ સુધી ગેંઠેડો માઇલ જમીનની મુસાફરી કીધી હતી, અને તેણી પોતાની સીનાય બીજ કોઇબી લાપા જમ્મતી ન હતી. હેમખર્ચથી તેણીને બેઠામાં બેસાડી ઓરસથી મોકલવામાં આવી, અને લાંબી રેન બાફતે લીવરપુલ મોકલવામાં આવી. એક અઠવાડિયું તેણીએ આ મુસાફરીમાં જીવરયું; ખોરાક માટે પણ તેણીને પારકાની સખાવત પર તદ્દન આધાર રાખવે પડ્યો હતો.

“તે ખુબસુરતી જે પરયાં જેવી દેખાય છે.”

છી તદ્દન સાદા દેખાવની છાકરી છે.” તે ચીતારાએ કહ્યું. “હું નહી તેણીને તેમ કહું.” તેની બેઠેન બોલી, “તેણીની આંખો ધણી સુંદર છે, અને ચાલક છે.” “અરે! હા-તે તો ખરું.” તેણીની આંખો અરેબર જુગસુરત છે, પણ સામંતી રીતે લેતાં હું તો તેણીને સાદા દેખાવની જ કહું.”

“મીક, ભારે તો હું ધાર” છું કે કાઠથી ચીતારા છના મોંક્રેક સીવાય તેણી તરફ જોવાથી નહી.”

“અલખત નહી.” તે ચીતારા કહેશે અને તેના ખુબસુરત વેદરા પર મેદરજા રતાશ ચદકશે; મોરીસ લોકકડનો મુદરો-સેટશે તો ખુબસુરત હતો. અને વળી પોતે ચીતારા હેતિથી તે ખુબસુરતીની પુગ કરતાં હતો તેમો કાંઈ અનર્થ થયા જેવું નથી. તે કાંઈ અક્ષરમાંથી ચીતારાની ખોર ન હતો. તે પોતાની ખુબસુરતી માટે મુદ્દમથી વીચાર કરતો ન હતો; પણ તેનાં ચીત્ર માટે બેસનારી છના મોંક્રેકાંથી ખુબસુરતી માટે ચીત્ર વીચાર કરતો હતો. તેની વડી બેઠેન તેણી આસર જ વરસની ઉમરની હતી અને તે ચોત્રીય વરસનો હતો જે તેનું ઘેર રાખતી હતી, તેણી છનાને ધુરશે અને મુખ્ય કરીને ચીતારાની જોય તેરી આંખે નહી પણ સ્ત્રીઓની આંખે જોતી હતી; અને તેણી છનાને, કે જેની ખુબસુરતી જેટલી “પરયાં” જેવી દેખાતી હતી, તેના દાદા બાગ જેટલીથી ખુબસુરત ધારતી ન હતી. અરેબર તો મીસ લોકકડના વીચાર પ્રમાણે છના મુદ્દમથી “પરયાં” જેવી હતી નહી, જોકે છનાની એક સહી મે કાઢી જે તેણીની સાથે આવતી હતી, તેને કાઠથી છના સાથે સરખાવી શકે નહી.

મે તેણી કરતાં પાંચ વરસ મોટી હતી એકજીન નહી (છના ઓગણીસ વરસની હતી) પણ તેણીના બાહેરના દેખાવમાં કાંઈથી ખેંચાણ કરવા જોઈ હતું નહી. વળી તેણી લગાર કુંજરા ખવાસની હતી અને હમેશાં પાછળ રહેતી હતી, જ્યારે છના ચાલક અને ચચરાક દીસતી હતી અને આંખો વખત પડપડારો કરવા કરતી હતી અને મોટો અજાબ ધરાવતી હતી. મોતો અવાજથી મોટો અને આપણા જીવને યુદ્ધ કરે તેવો હતો. પણ અવાજ તો કવચીત્ત સંભલાય છે. આપણે કાંઈ તે જોઈ શકતાં નથી, જ્યારે છનાની ખુબસુરતી તો મોરીસ લોકકડને હમેશાં ખુશાલી ઉપજાવતી હતી.

તેની બેદન ઐહીસ તે હાકરીને છાશમાં મગજની અને ઉપર તપકેને બપકે ધરાવનારી ધારતી હતી-તેણીની જીવસુરતી આહરનીજ હતી. ફક્ત તે આંખને ખુલી કરતી હતી, પણ દબેદના વંધારાસ માટે રકી શકેતેવી ન હતી-તેનાં માટે તેને બનાવી પણ ન હતી અથવા તેા લાયકખી ન હતી. તેણીને ઘણી બેચેની લાગ્યા કરતી હતી કે યોગક ઇચ જીવસુરત ખાંસપર તેણીના બાહ મોરીસ પોતાનું મનજીત હુરસાવતું દીક શુભાની રીતે હતો, પણ તેણી બેચેની હતી કે આવી રીતે દેવાના બેચા એક પુરુષ આગળ પોતાના વીચારે જણાવવા નકામા હતા. તે પોતેજ પછવાડેથી જાણી કે ઘણા સાધારણ હવેવાર ઉડી બાય તેવી જીવસુરતીનું પડ કાઢેલું હોય છે. તેમાં માત્ર નુકશાનકારક એજ છે કે, આવી જુએ ધણું કરીને ઘણી મોટે માત્રમ પડે છે.

બને હાકરીઓ ટુરતનીજ તેના ચીતાર કરવાના જોરમાંથી મદ હતી ઐહીસ કોઇ કોઇ કરતાં બેસતી હતી તેમ આજે પણ તે જોરમાં હોવાથી, તેઓ ગયા પછી તેણી મે માટે કાંઈ બોલી, જેના જવાબમાં મોરીસે તેણી વીચારા પોતાના ઉપચા વીચારે જણાવ્યા હતા. છતાં એક પેસાદાર માસીને લાં ઉધરી હતી, કે જેણી જે આ ફૂતે-દમકે ચીતારે તેણીની બાજેજના હાથની ગાંઠખી કરે તે માટે કાંઈ પણ વાંધો મે એવું લાગતું ન હતું, નહીં તેા ખચીતજ તેણી છતાંને તેને લાં મોકલતે નહીં ખરેખરે ઐહીસ તેા જોમજ ધારતી હતી કે મોરીસે હનચામ (છનાની માસી)ની ખુશ્તે ખુશ્તી મરજી હતી કે મોરીસને આ જાળખમાં ઉત્તેજન આપતું; જે તેમ ન હતે તેા તેણી પોતાની બાજેજ સાથે મેના જેહીનાની ઉમરની હાકરીના કરતાં કાંઈ વધારે ઉમરે પુરેલાં માણસને મોકલતે. આ જાળખપર પણ તેણીએ હાથપણ વાપરી પોતાનું મોહકું બંધ રાખ્યું. પોતાના બાઈનાં છેલ્લાં બોલવાને તેણીએ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં, પણ પોતાનું શુંધવાનું લખને જોરમાંથી ચાલી ગઈ.

મોરીસે તેણીને જવા દીધી. તેણી પર તેનું ધણું દેવ હતું, પણ દમણું તેા જીરતી રીતે તે છતાંને સ્વપ્ને જેવા માગતો હતો. જ્યારથી તેણે તેણીને જોઈ હતી, ત્યારથી તેણીના વીચારમાં તે મજગુચ રહેતો હતો. આ બીના તે હાકરી સારી કે જાણતી હતી. જોકે તે તેા પુરેવાની માફક તેણીને ઘણી બોલી અને નીંદાય સમજતો હતો. તેણીની રીત પ્રમાણે તે તેણીને મળતો હતો, અને તે તેણીની જીજામત કરતો હતો તેથી છદ્મજ હતી હતી. જેવાં દીકથી તેણી તેને માટે પોતાની સહીએ આગળ વાત કરતી હતી તે પરથી તે હાકરી ઘણી કમમતી હતી.

“તે તેવજ મારા હાથની આગળી કરશે તેા હું તેવજને કમુલ કરરા.” તેજ દીવમ બને સહીએ માડીમાં બેસી થર જતી હતી તે વેળાએ છના બોલી. મે મોરીસે હન-

મીમાં ધરતી નમ્દીકમાંજ રહેતી હતી. “તું જાણે છે કે તેજુ છે તો આજે સાંજનાં અમારે લાં જમવા આવવાતા છે. તુંબી આવશે ?”

“હું નહીં ખારતી, છના,” તેણી હતી. “હું આવું તેા કવાખમાં હાડકાં મીસાસ થઇ પડુ.”

“જરાકખી નહીં, મે. તું માસી સાથે વાત કરવા કરે જોતી.” છનાએ કડાં દીકથી જવાબ દીધો, એવું બનાવીને કે જાણે તેણીના જેવી સાદા દેખાવની હાકરીઓએ ખુશમાં બેસી ખુશાંઓ સાથે વાત કરવામાં સતોષ મેલવવા જેઇએ.

પણ મેને મોરીસે હનમેમની વાતચીતમાં મુદ્દલ મગ્નદ મલતી ન હતી. તેણી એક હુન્વાની ખાધેય, મુર્ખ સ્ત્રી હતી, અને જ્યાંથી દોષ ત્યારે ફક્ત ત્રણ ચીજ માંડેજ વાત કરતી હતી-છના, ચાકર નકર, અને પેદરવાનાં કપડાં, મેને એ કે છના ગમતી હતી, તેા પણ તેણી માડની નજીવી નજીવી ખાખતો ફોજ ને ફોજ સાંખજતાં તેણીને કંઠાજો આ વતો હતો, અને બાકીની બીજી મે બાખતો વીચે સાંખજનાનું તેા દવે તેણીની વધુ વખત ખમાઈ ચકાતું ન હતું; તેણી મેએ ચીરકામા વગર ખુદ મીજને જવાબ દીધો-
“અરે; કાંઈ નહીં. તું જાણે છેની કે મોરીસે હનમેમના વીચારે સાથે હું ઘણીખરી મલતી થતી નથી. હું કોઈ બીજે દહારે આવીશ.”

છનાએ ધારડું કે એમી સાદંજ ધડું. તેણી નહીં આવવાથી તેણી (છના)ને વધારે સગવડમય થઇ પડશે-આ જીવસુરતી બીજાની સગવડ માંડે કોઈ દહારો. પણ વીચાર કરતી ન હતી આ પછી છના હવામાં તરેદવાર કીસાઓ બાંધવા લાગી. મીં કોહકકે ક્યારે આવશે, તેવજ શું કહેશે, તેણી શું જવાબ આપશે, તેણી તેવજને ઘણી જાળ-એમી જતાપરી-તેવજ તેણીને સનીની વીચી પેદરાવરી કે, તેણીને દીરા કરતાં સની ધણાંજ મળતાં હતાં, વગેરે વગેરે.

“અરે, કેટલું કેટલું દયા ઉપખવવા જોમ છે !” મે પોતાના જોરમાં એકસી ઉમી રહી બોલી, “તેણી તેવજનું દીક તેણી નાખશે. આજના જેરી બપખીત રીતે વાત કરતાં મે તેણીને સાંખજી નહીં હતી. ખ્યાર કેટલો પતીય છે, અને તેણીને મનસે તેા તે બોલમાં પેદરી જવાનાં કપડાં અને મોખની મોરીના જેવા સાધારણ અને નજીવો છે. અને કાંઈ તેમાં અખખની લાગતી નથી. તેણી સુંદર સ્ત્રીઓના સ્વપ્ને છે; બધા પુરોષો તેણીને વખાણે છે. પણ તેણી તેા પોતાનામ છવને માટે છે.”

તેણીએ પોતાના દુકા જાથમાં જીવજણ બરી રીતે પોતાનો હાથ ફેરવ્યો, અને લાંબી ફરતાં એક નીસાસો નાખ્યો છના માટે અરેખાળો. એક અંધ પણ તેણીનાં દીકમાં હતો નહીં. ઉચકું તેણી ખરાં દીકથી ઇ-છતી હતી કે છના મોરીસે કોહકકેને લાયકતી બને. તેણી તેને માડી દહચીર હતી, અલત દહચીર હતી, કારણ તેણી નજીવી હતી કે એક દીવસે જરૂર તે પોતાની જીવ જીરો અને ત્યારે તેનું શું થશે ?

તે સાંજે છના મોરીસ લોકહાઉસ સાથે અદરાષ. બીજી સવારે તેણી તે ખચર કહેવા મેને ઘર દોડી ગઇ, અને મેએ પોતાની સહીને ખરાં દીલથી મુખારકબાદી આપી, પણ મોરીસ લોકહાઉસ માટે તેણીનું દીલ ધણું જ દુખાવા લાગ્યું, કારણ તેની જીવસુરત મોરી તેના પોતાના કરતાં તેની વખાણ, તેની ખરબી અને તેના જીવસુરત એકરોએ વધારે વીચાર કરતી હતી. આ અદરાશાનું તેણીની જીવ-મીના એક નવા સફા કરતાં એક નવાં રમકડાં જેવું વધારે તેણીને લાગતું હતું. પણ તેમ બીચારી છનામાં હંસાં જેવી કશી ચીજ ન હતી, અથવા તે તેણીનું હતું. ધણું નવું હોતું જોઇએ. મે અલાર આગમનનું આ જાણતી હતી, મોરીસને તો હજી તે શોધી કહાડવાનું હતું.

તેણી લગનને દીવસે કેવો પોશાક પેદારશે તે મેને કહે-વા દોડી જતી હતી; તેણીને શું શું ભેદ મલશે તે તેણીનાં સુંદર આંગળાં પર ગણતી હતી અને આસા રાખતી હતી કે એકમાંની બે ચીજો નહીં હોય.

“જેની, મારી સહી કેવીને ત્રણ દેસિંગ બેગ, પાંચ ટે-બ્રેક્ટ રોટ અને બીજી ધણી ચીજો એકમાંની મળી હતી.” તેણીએ કહ્યું. “બધા દોસ્તો મહીને એક મીટિંગ બોલાવે અને લાં શું શું આપવાનું છે તે નક્કી કરે તો કેવું મજનું?”

“છના! છના!” મેએ નરમ કપકાના અવાજે કહ્યું.

“તેમાં શું થયું મે? પરણવાનું બી કાંઈ થતી થતી આને છે?”

પણ મે સુખ હતી. તેણી તે સુંદર મેદરા પર ટીકતી હતી અને અજબ થતી હતી (તેણી માટે કાંઈથી પુરી લાગણી ધરાવીને નહીં) કે શું કામ કેટલીક સ્ત્રીઓના જીવ હલકાઇબધી બનાવી બહારથી તે પર સુંદર ઢાંકણ કરી આવી જીવતી ક્યાઇએ માફક તેઓને બનાવવામાં આવી હશે? તેણીએ ધારયું કે તેણીને બે મોરીસ લોકહાઉસ આજુસો ચાહે તો બીજી બધી નજીબી ચીજો તેણી પોતાના બેન-માંથી કહાડી નાખે, અને ફક્ત તેને અને તેજેન માટેના વીચાર કરે અને તેને લાચકની બનવાની તજવીજ કરે. છનાની વીડી સનીની નહીં હતી પણ મોતીમાં મરી લીધેલા હીરાની હતી. તેણીને તે સની કરતાંબી વધારે ગમતી હતી અને એવી રીતે ફરતી કે દરેક જણ તે વીડી તેણીનાં સુંદર આંગળાંપર જોય.

લગનને હજી બે મહીનાનો વીત્ય જ હતો. છના જલ-દીપી પરણવા માગતી ન હતી, તેણીને પોતાનાં એકરા કપડાં બરાબર તૈયાર કરવાનો પુરતો વખત જોઈતો હતો.

“પણ એકાદ કપડાં કરતાં તું મને વધારે ચાહે છે, નહીં વાર?” મોરીસ જ્યારે તેણી તેના હાથમાં દામ લઇ ચાલતી હતી ત્યારે તેણીની જીવસુરતી નીહાલતાં બોલેલો. એક નાનાં કુરકુરયાં મીસાલ પતાવાનું અને પસવાવાનું તેણીને ધડ ગમતું હતું.

“તમે શું તેની યાત નહો? લોકોને વળી કપડાં વગર તે કાંઈ ચાલતું હશે? અમુને તો ધણી સરખી ચીજો જોઈએ.”

મોરીસે એક નીસારો નાખ્યો, અને સુખ રહેલો.

એક સારાર મે તે મીતારાને લાં એકલા છના તરફથી કાંઈ સંદેશો લખેને આવી. તેણીએ કહેવાયું હતું કે તે દીવસે સખી માટે બેસવાને તેણીથી બનશે નહીં, કારણ તેણી સારી જેટ ન હતી. મે તો પોતાનાં દીલમાં જાણતી હતી કે આ બાહનું બાહું હતું. છનાને તે દીવસે એક ‘તેનીસ પાર્ટી’નું તેકું હતું અને તેણી લાં જનાર હતી. મીન લોકહાઉસે લાં જનાર મેને મલમ પડ્યું કે તેવજ આનંદી હતા, અને તેથી મીસ લોકહાઉસે મલવા માટે નોકરે તેણીને જાણવું.

મે આ ખચર મલતાં પેલકાં તો ચોટી ઉપરના હાથમાં જાળી મેડી અને લાં ચોટીક મીનીટમાં મીસ લોકહાઉસ આવ્યાં.

“હું તમુને જોઈને ધણીજ ખુશી થઈ છું.” તેવજે તેણીના હાથ હેતથી લાળીને કહ્યું, “મોરીસને જીવ મધ કાલેના દીક ન હતો તે છતાં કામ કમ્યા કીધું; પણ આજે તો છોડી દેવાની ફરજ પડી, તેવજ સોકાપર સુનેલા છે. મેં ડાકરને બોલાવવા લોકહાઉસે.”

“તેવજ (ડાકર) શું કહે છે ને સાંભળવા બોલ્યું?”

“અમીનજ થાશે. હું તમુને મોરીસ આગળ લઈ જતી નથી, કારણ મને બીક લાગે છે કે કાંઈ ઉટે તેવી બીમારી હોય તો તમુને અચચક થાય.”

મે આ સાંભળી મુછમાં હસી.

“મને કાંઈ જાતની બીક નથી,” તેણીએ સાદાથી જવાબ આપ્યો. “મે ઉડતી બીમારીમાં ધણું લોકોની ચા-કરી કાપી છે.”

“લારે તો હું ધારું છું કે તમે ધણું મજેનાં “નફ” હશે?” એવીસે કહ્યું. “તમે એ કામ ચીખ્યાં છે શું?”

“નહી, પણ મને તેનો ધણો અનુભવ છે; અને મને એવું કામ કરવાળી ધણું મને છે.”

“મારેથી તો આનંદી માણસોની મુદમ આકરી થઈ ચડતી નથી—અને રાતનો ઉખમરો તો મને તદનજ થાકતી નાંખે છે. મોરીસની બીમારી કાંઈ લાંબી નહીં હોય તો સારું.”

“જો તેમ હોય તો મને તમુને મદદ કરવા દેશો તો હું ધણી ખુશી થઈશ.”

“તમે!—મે! તમારી પાસે મારેથી એવી મદદ કેમ મંગાય?”

“અરે! પણ મને તો હમેશાં એવું કામ મને છે. અને વળી મને કાંઈ કરવાનું નથી. મને આજસુ રહેવા મુલ્ક મળતું નહીં. માણસ જાને દુન્યામાં કોઇના રીતે ઉખેળી થઇ પડ્યું જોઈએ.”

“મે, હું કેવી કીમતી છોકરી છું?” એવીસે છના માટે કાંઈ કહ્યો વીચાર કરી કહ્યું.

તેમાંથી ડાકર આવ્યા, અને મીસ લોકહાઉસ પોતાના પરોણાને થોડા વાર એકથી મુકી ગયાં. થોડા વારમાં ડાકર સાથે તેવજ પાછાં ફર્યાં. મીન લોકહાઉસે ધીમી તાવ લાઇ

પડી હતી, તે હઠીલી હતી પણ હરે તેવી હતી નહીં. તેવજીને એકદમ બીજાનાંપર લઇ જવા બેઠેલો. વગી સારી માવજતની પણ જરૂર હતી. બંનેકે તાવનાં હુમ્મસા ધાસ્તીઓથી નહીં તોપણ ખરાબ હતાં અને બે-બરાબર માવજત રાખવામાં નહીં આવે તો ધાસ્તીઓ ઘણી પડે.

મે તેણીના બાહ્યની માવજત કરવા આવે તે માટે એલીસને ઘણું સમજાવવાની જરૂર ન હતી. મે એરી જાતની છોકરી હતી કે ધાસ્તી યા દુઃખની વેળાએ શોકા મદદ અને દયા માટે પોતાની મેળે તેણી તરફ ફરે. એરી એકવચ્ચ કરવામાં આવી કે, તેણી પોતાને બેઠેલી ચાલે લેવા માટે ઘેર જાય અને લાંબીજાં જીવાને મોરીસની માંદગીની ખબર આપી, પોતાનાં કામપર પાછી ફરે. ઘેર જતાં તેણીએ જીવાને તેનીસ પાદર્થમાં જવા માટે તૈયાર થઇને નીકળતાં બેઠ, અને તે છોકરીનું જીવનપણ અને એકપેટાપણ જોઇ તેણીને એટલે તો કંટાળેા છુટ્યેા કે મોરીસની માંદગી માટે તેણીને એકદમ કઠી દીધું.

“અરે ! કેવું બધુંકાર !” તેણી બોલી “તેવજી કાંઈ ધણી આત્મની નહીં હશે ?”

“નહી, હમણાં કાંઈ તેવી હાલતમાં નથી, પણ કદાચ પાછલથી વધે.”

“શું કાંઈ ઉટે તેવું છે કે ?” તેવજીની આમળ મળ હતી કે ?” તેણી થોડાં પગમાં પાછલ હકી બોલી.

“નહી, હમણાં કાંઈ તેવું નથી, હું એવજીની માવજત કરવા જવાની છું. અદ્યતન, તું તો તેવજીને આવીને મક્કશે ?”

“અરે ! મે, મારિથી આવી શકાય નહી, મને તો કાંઈ ઉટે તેવી માંદગી હોય તેની ઘણી ધાસ્તી લાગે છે, અને કોઇને કાંઈ ધાય એટલે મને તો હમેશાં બીક લાગે કે તે બરીજ જશે.” જીવા રડવાના જેવે સાદ કહડી બોલી.

મેએ તે ખુશ્ચરતીને આમળ કહી પણ નહીં કહયા હોય તેવા સંખત બોલો કહયા.

“હું નહીં ધારતી કે તુંને કોઇનાંબી મોતની દરકાર હોય. તુંને તો તે વેળાએ પેદાશે વાચાર એ આવે કે, તું શોકમાં કપડમાં કેવી લાગે.”

“આ તેણીનું બોલવું જેકે ધણું સખત હતું, તોથી તબા મારું હતું. બીજે એક પણ મોસ બેઠ્યા વાના મે લાંબી આવી ગઇ, અને થોડી પળ પછી જીવા પણ ‘તેનીસ પાદર્થ’માં ગઇ.

જ્યારે મે તે મીતારાના ઓરડામાં દાખલ થઈ કે જ્યાં તેનાં બીજાનાં આગલ તેની બેઠન એલીસ બેસી હતી, ત્યારે તેણીએ જીવન કે તે અધોડા સ્વપ્ના બેંટો હોય તેવી હાલતમાં પડેલા હતા. તેણે પોતાનો હાથ તે છોકરી તરફ લેવાવો. એક પળ વાર તેણે તેણી તરફ દીકાને બેઠુ, પછી ત્રણે તેની અંબે આંધારાં આવી ગયા હોય તેમ લાગ્યું.

“એલીસ કહે છે કે તમે મારી માવજત કરવા આવ્યાં છો.” તેણે ધીમે સાદે કહયું. “તમને તેમ નહીં કરવું બેઠયે.”

“પણ કાંઈ નહી, મીંડ લોકડ, બે તમે મને રજા આપો તો હું ખુશીથી કરશ.”

“તમે અલ્પત માયાળુ છો.”

તેણી મુઠમાં હસી.

“અરે નહીં ! મને તો એ કામ ધણુંજ ગમે છે.”

તેવજી એક પળ મુગા રહયા, પછી તેણી બીહતી હતી તે સમાચ મુઠમાં આવ્યો.

“જીવા આવવાની છે કે ?”

“હું નહીં ધારતી કે આવે આવે !” મેએ ધીમા મીકા અવાજે જવાબ દીધો. “તેણીને તો તાવ હડવાની ધાસ્તી લાગે છે. મેં તો કદયું કે તેવી ધાસ્તી રાખવા જોગ કશું નથી, પણ કેટલાંક લોકોને એવી ચીજોની ધણી બીક હોય છે.”

તે ફટકે નરમ કંવાને તેણીએ બનવું કાઢ્યું, પણ તે જાનાંબી તે એક સખત ફરકા હતો. અલ્પત દુખથી તે માણસનાં બરાંપર કશયળી વળી; તેણે હાંતો કશયળી, પોતાનું માથું ફેરવ્યું, અને આંખો બંધ દીધી. આસ્તે આસ્તે તેવજીનાં મે હડાંપરની સખતાઇ નરમ પડી, અને તેવજી બચડયા.

“મરીબ બીચારી જીવા ! તેણી એટલી તો ખુશ્ચરત છે !” જાણે તેણી માટે કાંઈ આહતું કદાચ હોય તે પ્રમાણે.

તાવનું જોર રહેવાથી આખી રાત તેણે એજેનીમાં કહાડી, મે અને તેની બેઠન સઘળી રાત તેની આમળ બેસી રહ્યાં અને કાઠરે આપેલી દવા આપ્યા છીધી. કોઇ વખતે તે બેધ્યાન થઇ બંધ જીવા સાથે વાત કરતો હોય તેમ બજડતો અને તેણીને પોતાની પાસે બોલાવતો; માઇ વેળા તે મેને જીવા સમજ તેણીને હેવવતાં નામોથી બોલાવતો. તેણીને જીવા કદયું દુખ લાગવા જતાં મનમાં કોઇ કોઇ વાર હસતી.

બીજ સવારે, જ્યારે તેવજી પુર સહીમાં હતા, ત્યારે મેને જીવાને મલવા મેલકી કે તેણીને જળને કહે કે તેવજી કેમ હતા અને કાઠવાલા કરીને તેણીને બોલાવી લાવે. મે તેવું પરીજામ શું આવશે તે મારેની ધારતી રાખીને મળ, અને ધારતી હતી તે કરતાં વધારે તેણીની ધાસ્તી ખરી પડી. મે જે જીવાને ઘણી સારી પેટે પીછાણતી હતી, અને માનતી હતી તે કરતાંબી વધારે નીચ, વધારે એકપેડી અને હીચકારી માલમ પડી. તેણી જે આમળથી આવતાં બીહતી હતી કે રખેને તેણીને કાંઈ ઉટે. કાઠર શું કહેતો હતો તેની તેણીને દરકાર હતી નહીં કદાચ ઉટેબી; વસી તેણીને કે છબી જાતની માંદગીના ધીકાર હતા. તેણી કોઇની દહાડો આવતી માણસ આમળ મળ ન હતી અથવા મોહત બેઠું ન હતું. તેણીને લાં બોલાવવા માટે મોરીસ એકપેડે હતા.

“એકપેડે !” ઝડુનથી ચમકતી આંખો સાથે મે બોલી “તું ઘણી નીચ, હીચકારી છે ! તારામાં હું અથવા અ-

તકરણ જેવી કશી ચીજ ન હોવાથી, દુઃખ અને માંદગીના દેખાવથી કમરો છે. હું મોરીસને શું કહું ?”

“તારે ગમે તે કહેજે !” શુરસા સાથે અને અડધું રડતાં રડતાં તેણી બોલી, “મારે ખવાસન એવો છે તેને શું કશું ? મને એવો કંટાળો ભેધેના નથી. જો તું મને એકલી રહેવા નહીં દેશે તો હું કારજ તોડી નાખીશ. મજબુત મનની બેરીએને હું કીકારું છું, કે જોએ કસાંથી બીહતી નથી. તું જે સીક પડશે તો તુંને કાંઈ ધણી ઈજ થવાની નથી. પણ છતાંથી જો હું મારી ખુનસુરતી બોલી દેતું તો કૌંથી પેહલી ફરયાદ મોરીસ કરશે.”

મે એકબી બેલ બોલ્યા વીના લાંબી ફરી અને તે આજની માણસ આગત ગઈ; જેથી તેણી આરડામાં દાખલ થઈ કે તે તેણી તરફ ફર્યો. અતીરજ ચચાલામાં પડી તેને વધારે દુઃખમાંથી બચાવવા કેટલીક નીચા અખાડા કરી જઈ તેણીએ ધીરજથી બેલવાની કોશિશ કરી.

“જના આવવા ના કહે છે,” તેણી નરમાસથી બોલી, “તમે તેણી માટે કાંઈ સખતાઈથી પીચાર કરશે ના, તેણી ધણી નાશન છે : કોઈથી જાતની માંદગી યા દુઃખ તેણીએ જાણ્યું અથવા જોયું નથી, તેણીથી તે બેવાઈ શકાતું નથી. અઢીઆ તાપ ઉઠવાની કશી ધારતી નથી એ તેણી માંથી શકતી નહીં.”

ખસાખર પાંચ મીનીટ સુધી લોકઉડ એક પણ બેલ બોલ્યા વીના ચુપ પડી રહ્યો. તેના ખુનસુરત મેહરાપર સખતાઈ પધરાઈ. પછી તેણે ધીમેથી કહ્યું.

“જેવીજ રીતે તેણી મને ચાહે છે કે ?”

“તેણીને ધણા લાડમાં ઉધારવામાં આવી છે,” મેએ તેનું હાથ ઝોલું કરવાની મતલબથી કહ્યું.

“તે ખુનસુરતી કે જે પરવાં જેવી દેખાય છે” તેણે કડવાસથી કહ્યું “તમે કદીગી એવી રીતે ચાહતે નહીં.”

“હું જુદી છે—મને કાંઈ એવા લાડમાં ઉધારવામાં આવી નથી. અને હું કાંઈ ખુનસુરત નથી—તેણીને તો ધણું બોલવાનું છે.”

“તમે એમ કહેવા માંગો છો કે ધણું મેલવાનું છે. જ્યારે બોલાએ તેણીને સંપુરણ શરીર આપ્યું” સારે અંદરનો જીવ જુદી જવામાં આવ્યો હતો, અને આવી કંગાળ માટીની મે આટલું સુધી પુનઃ જાણી હતી.

ફરીથી તે જના વીશે બોલ્યો નહી. તેણી માટે વધારે કાંઈ પુછ્યું પણ નહી. કોઈ વેલાએ જ્યારે તેવજુડ મજબૂત થતું સારે નીચલી લાઈને ધણા કડવાસ અને ધી-હારથી તેવજ જાગડતા હતા—“તે ખુનસુરતી જે પરવાં જેવી દેખાય છે.” તેણી ખરેખર કંઈ હતી તે એકાએક જાણવાથી જે દુઃખ તેને લાગ્યું હતું તેને તેણી મારેના જુરસાને મારી નાખ્યો હતો.

દુખથી ઘાયલ થયેલ જીગર સાથે તે મે તરફ ફરતો, તેણીની શકતી તેનીપર કાંઈ જાડ જેવી અસર કરતી હતી,

તેણી હમેશા તેના જીવને ચાંત કરતી હતી. તેણીની હાજરી અતિ તેને જરૂરની થઈ પડી. જે તેણી યોડા વાર આરડામાંથી બહાર જતી તો તેણી પાછી ફરતી લાં સુધી તે બેચેન રહેતો. તેણીની કીજચાલ આખો દીવસ તે તપાસ્યા કરતો.

મેં આ માંદગીનાં લાંબાં અકાવાસમાં અજાણ્ય જેવાં મધુર લાગતાં હતાં, અને જોકે તેણી તે સખસને દહાડે દહાડે જો-રાવર થતો જોઈ ખુશ થતી હતી, તોપણ તેજ વેળાએ હજીગર થતી હતી કે તેણીનો હમેશ સુધાને છુગે થવાનો વખત નજદીક આવતો હતો. તે જાંબી જોઈએ તે કરતાં વધારે વખત તેણીએ લાં વેળાનું ન જોઈએ, અને જોકે દહાડો તેણીએ જવાની વાત કહાડી.

લોકઉડ હવે તેની બેલના આરડામાં આવવાને ચક-તીવાન થયો હતો, લાં આવીને તે સોદાપર અળેટાવ્યો હતો. મે લેમેનેડ લેવાને આરડામાંથી બહાર ગઈ હતી. જેથી તેણી અંદર દાખલ થઈ કે તે ચીતારાએ ચીતાતું મોહકું તેની તરફ ફેરવ્યું.

“જરા વાર કામસર હું બહાર ગઈ હતી.”

“મને તો વખત ધણો લાંબો લાગ્યો.”

મેએ હસીને લેમેનેડ સુક્રો, સાર પછી ધીમેથી બોલી.

“મીં લોકઉડ, તમને હવે નહીં જરૂર નથી. હવે હું યોગ દીવસમાં જઈશ. કદાચ કાંસે અથવા પરમ દહાડેથી જાશે.”

જાણે કે તે એકદમ ચોંક્યા હોય તેમ યોડા વખત બોલી શક્યો નહી; દુઃખથી તેનાં મોહાંપર રનાશ ચઢ્યો, પછી એકદમ રીકો થઈ ગયો. યોડા વાર તે ચુપ રહ્યો પછી યુશકેગીએ નીચલા બોલો બોલી શક્યો:—

“મે, મારાથી શું તમે કંટાળી ગયાં છો ? તમે મને-છોડી જવા માંગો છો ?”

“કંટાળી મઈ ?” તેણી નરમાસથી બોલી, “અરે નહીં—તમે સુહલાઈ કંટાળામાંથી દર્દી નથી, તેને વાંકે નહીં-ફકત નથી.”

“ફકત-યુ ?” તે તેણી તરફ જોતો નહીં હતો, પણ ધીમેથી તેણીનો હાથ ધર્યો. તેણી ધુનતી હતી; તેણીનું હૈડું ધપડતું હતું, તેણી ગભરાઈ ગયેલી દેખાતી હતી.

“ફકત,” તેણી બોલી, “એજ કે મારું કામ હવે પૂરું થયું છે. મને વધારે વખત રહેવાની જરૂર નથી.”

“નહી, નહીં—તમારું કામ પૂરું થયું નથી—તે તો હજી શરૂ થયું છે. મને હમેશાં તમારી જરૂર પડશે ! મે-હમેશાં મારે લાં રહે—મારી ધણી આણી યા.”

“નહી, નહીં !” મેએ દુર જવાની કોશિશ કરી કહ્યું

“તમે જાણતા નથી કે તમે શું બોલો છો ! તમે ફકત મારા આજાર માનવા માંગો છો; તમે તેથી વધારે કાંઈજ કરી શકો નહીં.”

“મે !” યાહો તેણીને હાથ પકડી કહ્યું “મે જનાને કદી ચાહી નથી તેવી રીતે હું તુંને ચાહું છું. તે કાંઈ

પાર નહીં હતા-ફક્ત તેણીની ખુબસુરતીની પુન્ન હતી, અને જ્યારે તેણીએ મને બતાવ્યું કે તેણીના છવ કેટલા હલકા હતા, સારે તે ખારખી મરી ગયા. મે, હું તારા વખત છવી શકીશ નહીં, તુને છતવા મને કોરોશ કરવા દે."

"અરે" તેણીએ પોતાનું મોઢું છુપાવી ડચકાં ખાધ કહ્યું "પણ હું તો તદન સાદી છું-અને તમે ખુબસુરતીને ચાહો છો-તેથી તમે પછવાડે પસંદાશો."

"મે, તું ધાતકી થાય છે!" તેને દુખ સાથે યાદ આવ્યું કે એક વેળા તેણે તેણી માટે કેવા વીચાર જાણ્યા હતા. હવે તેનાં માનવામાં આવ્યું નહીં કે તેને કદીથી તેણી માટે એવા વીચાર કેમ આવ્યો હોય.

"તું સાદા દેખાવની છોકરી નથી, અને ને હોય તો હું તુને તેટલીજ ચાહું. બહારની ખુબસુરતીથી અંતઃજ નવા માટે હું એક આંધળો મુખે હતો. મે, શું તું મારે વાસ્તે જરાકની દરમી કરતી નથી? હું જાણું છું કે હું તારા ખારને લાયકનો નથી—"

"અરે તેમ નહીં!" મે ધીમે અવાજે બોલી.

પણ છતાં? મે હવે તેણીના વીચારમાંથી જાગૃત થઈ.

"તમારી કમ્પ્લિમેન્ટ્સ શું થાય?" તેણી કુજતાં કુજતાં હસે બોલી. "તમે તો છતાં સાથે અદરાયશા છો!"

"હું હવે મને છુટો ગયું છું" તેણે ચાંતપણે જવાબ દીધો. "તેણીએ મને છુટો કર્યો જોઈએ, નહીં તો હું પોતે છુટો થઈશ. ને તેણીને મારે માટે સેહનથી ખરો ખાર હતો તો હું જ્યારે આજની હતો સારે તેણી મારી પાસે આવતો અને હવે જ્યારે હું તુને ચાહતાં ચીંપો છું સારે ને તેણીને ખાતર તુને છોડી દેતું તો મોડું પાપ કીધેયું ગણાય."

મેએ કમ્પ્લિમેન્ટ્સ કીધું કે તે ખરો હતો, જ્યારે તેણે તેણીને વધુ સવાલો પૂછ્યા સારે તેણીએ પોતાનું મોઢું ઢાંકી કમ્પ્લિમેન્ટ્સ કે લાંબો વખત થયો તેણી તેને ચાહતી હતી.

"હું ધારું છું કે તમે ચેહલાં છતાં સાથે અદરાયશા સારની" તેણી ઘણી ધીમા અવાજે બોલી, "ફક્ત હું જાણતી ન હતી-મેંડા દીવસ થયાજ તે મેં જાણ્યું-જ્યારે મેં જોયું કે મને તમને છોડી જવું પડશે સારે."

"હું આંધળો હતો!" તેણે ફરીથી કહ્યું—"એક આંધળો મુખે હતો!"

આસ્તે આસ્તે તેણે છતાંને લગતી સઘલી ખરી હકીકત તેણીને પુઠી, ને તેણીએ ઘણી આનાકાંનીથી કઠી, કે તેનીસ પારીમાં જવા માટે તેણીએ આજની હોવાના કેવી રીતે રોંગ કીધા હતા અને તે આજની હતો એજ સાંભળવા છતાંથી ખરેખર લાં ગઈ હતી.

"મારી માંગની માટે ખોદાના હજારો હજાર ઉપકાર માનું છું" તે ઘીતારાએ કહ્યું "તેણે મને મોટા ખા-ગામાંથી બચાવ્યો છે, અને તેને બદલે તુને આપી છે."

ચોરે વારે મે જ્યારેમાંથી બહાર ગઈ અને લાં તેવ-ણી બેહનને મોકલી.

એકીસની પુરાલીનો પાર રહ્યો નહીં, પણ તોથી તે-ણીને તાણે મારવા લીના ચાલ્યું નહીં:

"મોરીસ, હવે હું ધારું છું કે તું તેણીને સાદા દેખા-વની ધારતો નહીં હશે?"

"હા, એવીજ, આ તારા તાણાને હું લાયકનો છું" તોથી કાંઈ નહીં, હું એટલો તો સુખી છું કે મેની મોરહાજરી શીવાય હું બીજા કોઈની ચીજ ખમી શકીશ. એવીસ, તે-ણીને પાંચે બોલાવ?"

છતાંજે જ્યારે ઉપલી ખખર સાંભલી સારે તેણી બોલી કે મે ઘણી ખધી છોકરી હતી અને મોરીસ આખરદાર માણસ નહીં હતા; તોપણ તેણીએ તેને ગાંત અને હંડાં લેલી છોકરી દીધો, ફક્ત ને દલગીરી લાગી તે પેલી લી-રાની લીટી બોલવા માટે હતી. ખરું કહીએ તો તેણીનાં ખ્યાનમાં એક પૈસાદાર શખસ હતો, ને ઉમરે પુગેયો, દોંગો, સાદા અને લગાર હલકાં બધાં દેખાવનો હતો, પણ તેની પાસે દોલત પુષ્કલ હોવાથી તેણીના કાંઈ ખી લખણુટ ફાંટા એને પુરા પાડવાને શકતીવાન હતો.

લોકો તેઓને "ખુબસુરતી અને હેવાનીઅત બદસુરતી" કહેશે, અને તે વીચારથી તેણીને મનહ પડતી હતી.

મેનાં સઘ પછી એક અઘવાડમાંમાં તેણી ઉપકા શખસ સાથે પરણી. તેણી મોટાં ભપકાદાર ઘરમાં રહેતી હતી અને "ખુબસુરતીની રાણી" તરીકે રાજ કરતી હતી. તેણીના વરનું કેટ દેખાણું હતું નહીં, તે મેને લાં ભટકતો; તેણી મેને તેની સાથે છુટથી ફરતી, તેણી કહેતી કે તેમાં કશું ધારતી જેવું હતું નહીં. તેણીનું ઓજ ને મોરીસ લોકોડે પાડ્યું હતું અને જોના તેણે કાંઈથી પૈસા લીધા ન હતા તે "એકેટીમી" ની દેવાલપર બીરાજતું હતું અને લાં સર્વેનું ખ્યાન બેચગું હતું. તેણી સખીઓ દુકાને દુકાન બારીઓમાં બીરાજતી હતી. બીજા સખીએ તેણીની ખુબસુરતી માટે તેણીને ધીકા-રતી હતી, પુરશે તેને માટે તેણીની પુન્ન કરતા હતા. છતાં સુખી હતી, સધણું છતાં તેણી એક ખુબસુરત પ્રાણી હતું, તેને સુખી કરવા ઘણી ચીજની જરૂર ન હતી.

મોરીસ લોકોડ અને તેની ઘણીયાંબીની સુખી હતાં, પણ જીદીજ રીતે. તેઓનું સુખ જાંદગી સુધી ટકે તેનું હતું. છતાંનું જ્યાં સુધી જીવાની અને ખુબસુરતી હોય લાં સુ-ધીનું હતું. તેણીની એકલપેરી જાંદગીમાં એકજ છાંયો હતો અને તે જુદાવાની બીલક હતી. મોરીસ ને "ખુબસુ-રતી પરખાના નેથી દેખાતી હતી" તેને બદલે સાદી મે સાથે પોતાની જાંદગી નેડી તે માટે કદીથી પરતાયો નહીં.

મોરીસે.

મે લાલમાં નીશાળો અને કાલેજમાં શીખતાં જવા ન પુરશે અને સીએ નહીં કે તેઓની ખરેખરી જાંદગીનું કામ થય થયા પછી તેઓને અજ્ઞાસ કરવાનો કેટલો ચોરો વખત મચશે, તો તેઓ કેટલી આતુરતાથી તેઓના નીશાળના દીવસો સુધારે?

શુ મા વેલી તકો.

પણું બારે વસ્તીવાસાં જેદરમાં ગયાં અહવામાં હું જ્યારે બે છેકરીઓની પુઠે ચાલતી હતી, સારે તેઓ એટલીતો મોટેથી વાતો ચલાવતી હતી કે તેમને સાંભળ્યા પીના મારાથી રહી શકાયું નહીં. એક પળખી જોહવાને તેઓ નારાજ હોય એવું તેમની અસંત કડંપી ચામ પુરવાર કરતી હતી, અને તેમની વાતથી ત તેમની ઉનાવળનું કારણ બતાવતી હતી.

“આપણે આ રેન મેળવવા માટે ઉતાવળ કરવી જોઈએ, નહીં તો પછી એટલું મોટું થશે કે આપણા જ્યાં વિના ચાલશે.”

“નહી, નહી, આપણે એમાં જ જવું જોઈએ,” બીજીએ જવાબ દીધો, “પણ હજી નો પળો વખત છે.”

જ્યાં તેઓ જોડી રહ્યાં, કે જોડાની બીડ એકદમ વધવા માંડી, ગામ પછવાડે ગામ અને ગાડી પછવાડે ગાડીની હારો પાછીના રેળા માફક વહેવા લાગી. અધીરાઈથી તેઓ થુસે થવા લાગ્યાં, પણ તેટલાં તેમની એક સી બી. ધરખારની અને મિત્રોની ખબર અંતર પુછતાં વખત નીકળી ગયો. હવે બીડ નરમ પડી હતી, અને સમયું શાંત હતું. પાંચ મીનીટમાં તેઓ સદી સત્તાગત પુરો શકને, પણ નહીં; તેઓએ આ તક ગુમાવી હતી. એક પાંચ મીનીટના નજવા વખતને ખાતર તેમનું શું કામ અધૂરું રહી ગયું હશે તેના વીચારમાં હું સાધારણ રીતે ગુમાવવામાં આવતી તકો ઉપર ચાલી. શું આપણાંમાંનાં ઘણુંએને દલાગીરી લાગતી નથી કે આપણે હાથે કરીને મળતી તકો ગુમાવે છીએ કે શું આપણાંમાંનાં ઘણુંએને લાગતું નથી કે, જે નજર આગળ છે તે મેળવવાને આપણને કોઈએ સલાહ આપી હતે તો પછવાડેથી આપણને લાગતી દલાગીરીનો ખ્યાલ થતો કે કદાચ આ વીચારમાં આપણી ભૂલ હશે. અનુભવના જેવો ખીનો શીશક કોઈ નથી, અને જુવાનીમાં તો દાનાવેની સલાહ ઘણીવાર ફોકટની નામ છે. તે બારે ઉમેદવાલા વખતમાં તો આપણાં મગજમાં એવોજ મનજીવ આમ બેસી ગયો હોય છે કે, આપણા વડાઓની મતલબ ગમે, એવી સારી હોય, તેમણે તેઓ આપણને સમજા શકતાં નથી અને તેટલા માટે તેમની માથાણુ સલાહ ખરું જોતાં તો કીમત વગરની લાગે છે. તેથી આ એમણી-શમી સદીમાંથી એવાં કેટલાંકો હશે કે જેમને સારી સલાહ મનપસંદ થઈ પડે, અને હમે આસા રાખે છીએ કે, હ-

મારો વાંચનારોઓની આ ભાગમાં મુકી શકતાં હશે, માટે એવી થોડીક શુભાવવામાં આવતી તકો ઉપર હમારાં વાંચનારોઓનું ધ્યાન ખેંચવાની રજા લખે છીએ.

સૌથી પહેલું, કેળવણી આપ્યા છતાં તેના ખરા ફાયદા ન મેળવનાર છેકરા છેકરીઓ તરફ જુઓ. વારંવાર, સારી સ્ફૂટમાં પોતાનાં જાળકોને મુકવા સારા આ જાણે પોતાનાં સુખનો ભોગ આપે છે, જ્યારે છેકરાઓ પોતાની સઘલી ચલાવી કીકે અને બીજી રમત મગતો તરફ જોડાવવામાં સઘણા અદેશો આપેલા સમજે છે, અને છેકરીઓ લેભાશુ શીખી એટલે પાર પડેલી પોતાને ગણે છે. છેકરા કોલે-જમા જવા માટે બરોબર તૈયાર નથી, માટે જે તે આ વિવાતાં મંદીરમાં જાય છે તો ગણ ચાર વાર પકેલા ખાઈ પાછો ફરે છે. ચાકરી કરવાનું તેને પસંદ નથી, કારણકે ઉંઝાગ અને તાબેદારી તે શું, એ તે સમજતો નથી. છેકરી કાંઈથી પુરતી રીતે શીખી નથી. તેણી બાપાઓનું માનની પૂરતું નજીવી નથી, આ સારી રીતે છેકરી હુનરથી સમજતી નથી. વળી તેણીને સાધારણ ધરતું આમકાજ, કે ઉપોડાની સીવવા બરવાનું સીખવાનો જોખ નથી; હવે તેણી જાણે તો છેલ્લે કે આ સમયું તેણીને બધીખમાં ઉપોડાની થઈ પડશે, તેથી જે તેણી પોતાને મળતી તકો જોડે તો શું તેણીની દયા ખાવામાં આપણે વાજબી મણાઈએ કે છેકરીઓ, જ્યારે તેઓ જુવાન હોવા બારે સખત મેહનત કરે, જ્યારે તમારું ભેજું મનજીવ અને ચંચળ રહે છે, જ્યારે તમારી છંદગીમાં કેમ ખાનું પીનું પુરું પાડતું તેનો તમોને વીચાર આવતો નથી, સારે તમો મેહનત નહીં કરશો તો હવે પછી ક્યારે કરવાનાં છે કે જ્યારે મનના સુખાર માટે આપણે વાત કરે છીએ, સારે બાહરે ફરતી છેકરીઓને કહેવા દેજો કે તમારા સોજાતીઓની વાતમાં કાળજી ન રાખવાથી ઘણીકા ખરી ખુશાસી સાથે ફાયદો મેળવતાં અટકે છે. એવું વારંવાર બને છે કે, એક ઘણું ફરેલી જઈ જાનુંની સોજાતમાં તમો આવેલો. અહીં તમોને માન મેળવવાની સારી તક છે, પણ તેનો ઉપોડા તમો કેમ કરશો કે એક જગ્યા તેણીને પરડી-ખોખામાં કહાડી નાખવા માંગે છે, બીજી પોતાની શીશીયારી જણાવવા હાલના સુધરેલા વીચારોનો મારો તેણી ઉપર ચલાવે છે, ત્રીજી તેણીની આમગણી કેમ હકી જવું તેનો કપાય શોધે છે, પણ તેઓ જાણતાં નથી કે તેણી સામનની વાતચીતથી મળતું માન તેઓ કેટલી બધી હલ સુધી જોડે છે, તેઓએ તેમની તકો ગુમાવી છે, અને હવે તે તમો ગમે એવુંથી ઇચ્છે તેથી પેલી જઈ જાનુંતેમને જોડાઈ સુધી છે. ફરક મીજની હમેશાં ચળકતી જાણ જોવાની ટેવ રાખે; નહીં બની શકે એવું ઇચ્છી તમારી ચાકતી ખુશાસીનો ભંગ ન કરે. જે ખજનો હાથ પકેલો છે તેને વખત તમો પાસથી ચોરી લઈ જાય, ભાં સુધી તેની કીમત નજીવ પડી રહેવા દેતાં ના. આપણાં મનમાં જેવો એક ભલો વીચાર

આવ્યો કે તે પાર પાડવાનું મુલતવી રાખવું ન જોઈયે. કોઈને મદદ કરવાનું આપણે ધાર્યે છીયે, એક માયાણું અને ઉપોગી ધસાળ આપણે રોધ્યે છીયે, તે પછે તો આપણી તે પાર પાડવાની મતલબ હોય છે, પણ આપણે આપણાં કામમાં પડેલાં હોવાથી તે બમાં કામની નાની કળા ખીલ્યા અગાઉ કરમાવી દેવામાં આવે છે. આપણે તકી કર્યે છીયે કે એટલી બધી કીમતનું તે કામ નથી, કે ને ધણીને માટે આપણે કરવા માંગ્યે છીયે તેને તેથી એટલો બધો લાભ મળનાર નથી; આપણે નાની નાની અડચણોને વધાર્યે છીયે, અને છેલ્લે કાંઈજ કરતાં નથી, અને તેનું પ-લીલામળી કાંઈ આવતુંજ નથી; એક નીયમ પ્રમાણે ચાલનારાં લોકો પણ વારંવાર ખીલ્મને મદદ કરવાની સુતરી તકો યુગાવે છે. દરરોજની આપણી સાધારણ ફરતે કોઈના કામને ખાતર કોઈ વેળા બાજુ મુકવામાં ડહાપણ છે. ને જીવાન. એટલે પોતાના નાના બાઈને ખાતર પોતાનો વખત, વિચાર અને નીયમ એક બાજુ મુકે છે, તેણી બનેનાં યુગને ખાતર સારી વાવણી કરે છે, અને જેનું ફળ અરેખર બલિષ્ઠમાં બનેને સારૂ મળશે. ખીલ્મ હાય ઉપર, ને એટલે પોતાનાજ સ્વાર્થમાં રોકાયેલી છે, અને જેણીને પોતાના બાઈને વિશ્વાસ મેળવવાનો વખત મળતો નથી, તેણી મને એવી બધી હોય તેથી પોતાની બુલનું પુર પરીજામ જોશે.

આપણને જેની કામ કરવાની આશાક શક્તી હોય, તે આપણાં સમર્થમાં બાઈ બેઠન, સગાં વાહવાં અને મિત્રોનાં સુખને માટે વાપરવાની આપણી ફરજ છે, એમ જો આપણાં મનમાં કસ્યું હોય તો બહુ કરવાની ધણીજ થોડી તકો આપણે યુગાવ્યે. આ સમાઈને હવેનાં યાદ રાખવાની કોશિશ કરો, અને તમારી દરરોજની જીંદગીમાં તે લાગુ પાડો. "શું તમો મુદર અને ખેંચાણ કરનારાં છો?" આ ખેંચાણ જલ્દથી નજીક રહેશે, માટે કોઈનાં બંધાં માટે વાપરવાની તક કદી મુકતો ના. "શું તમો માયણું અને ગ્રીતવિધા સારીપડે જાણ્યો છો?" જુઓ કે તમારાં યીતો અને તમારું માયણું ખીલ્મોને ખુશી કરવા કામે લાગે. "શું તમો એક લખનારાં છો?" સંભાલ રાખજો કે ક-કત કીર્તી અને પૈસાને ખાતરજ તમો લખતાં નથી. "શું તમો એક હુશીયાર શીવનારાં છો?" સારે તમારી સાલા-કી અને ઉગમનાં પરીજામમાં ફક્ત તમારાં દીવાનખાનાં અને તમારા પોતાના પોશાકનીજ નકશી કરી તમારા દર-જનું ખીલ્મ બંધાવી એકી રહેતાં ના. છેલ્લે, વખતની તર-ફથી એક સારી તક તરીકે જોજો, અને તેને યુગાવ, હ-લકાઈ, અને આજસાધમાં યુગાવતાં ના, પણ બહિષ્કારને માટે તૈયારી કરવામાં રોકજો, કે જેથી જ્યારે વખત આવે સારે તમારી જીંદગીના ગયલા વખત વચ્ચે તમો એક સારીપડે સારો પાક આપનારાં ખેતર તરીકે જોઈ શકશો.

સંધવાને લગતું.

ચોખાના લાડવા—એ આઈસ ચોખા, અરધો આઈસ માયણું, ન્તા લીજીની ઠાક, પારોર દુધ, એ આઈસ ખાંડ, એક ઠંડું, અને પાંડોનો બુકો; દુધમાં ચોખાને બાફો અને તેરડ મટિ અલ લીજીની ઠાક નાખવી, આખો વખત ચમચ કર્યા કરરી કે તરીકે લાગી નહી લય. ચોખા નરમ થાય કે અંદર માય-ણું, ખાંડ, ન્તા તબ અને એક ઠંડાની દાણ નાખવી. પછી પાંચ મીનીટ ધીમે ઠંડારે રાખી ઠંડારડું અને થંડું પડવા રકાખીમાં કહાડડું. લીજીની ઠાક અંદરથી કહાડી નાખી તેના મોજ દસ કરચ અને ઠંડાં તથા સ્વામાં બોશી તેને ધીમાં કાલ તરીકે કહા-ડવા, પણ ઉપર ખાંડ ભરવાની ખાધામાં લેવા.

રશયન પુર્વિગ—ઠોઠ પારોર કીમ, અરધો પારોર દુધ, અ-રધો આઈસ જીલીન, એક ઠંડું, છ તીપાં બદામનું તેલ, છ આઈસ ખાંડ, એક આઈસ કોઈપણી નતનો મુકો મુરોના છજી કાપીને, એક મોટો ચમચો બરીને ફરડ દરાખ, ઠંડાની સરેડી, ખાંડ અને બદામનાં એકસસને કીમ સાથે બોશી સધવાનો કહણ ક્ક વડકાવેલો, પછી જીલીનને દુધમાં ભીજવી અંદર મેલવડ, સારખાડ મુરોના અને દરાખ અંદર ભરવાની અને ચોકડમાં મુકી આઈસમાં બાંધડું.

આઈસમાં બાંધિયું—કસતરડ—અરધો આઈસ જીલીન, અરધો રોર દુધ, ત્રણ ઠંડાં, ત્રણ આઈસ ખાંડ, થોડાં ચેરીસ અને પરનાં; જીલીનને એક કલાક મુશી દુધમાં ભીજવી મુકડું, સાર પછી ઠંડાને બરાબર છુટી તે તથા ખાંડ અને કોઈ નતનાં એકસસનાં થોડાં તીપાં અંદર મેલવનાં; પછી સધવાને મુકકાપર મુશી બુકડું ચપ લાં મુશી હીલવ હીલવ કરચા કરડું પણ મુક-લ કરકો પડવા દેવા નહી, સારખાડ ઠંડારડું અને નાના નાના મોકડ લઈ દરકમાં તલીએ એકડું ચેરી મુશી તેની આસપાસ થોડાં પરનાં કાપીને મુકનાં અને તેની ઉપર ચુલકા પશ્ચી જ-તારેડું દુધ રેડડું અને આઈસમાં બધાં મોકડને બાંધવા મુકનાં. ખાલી વેલકો મોકડમાંથી ફરતર કહાડવા આગમજ એક જે મોકડની મુશી ગરમ પાણીમાં મોકડને બોલવાં એટલે જરૂરી ની-કલી જશે.

કવીન મેખ કીમ—અરધો આઈસ જીલીન, એક આઈસ લીજીની ઠાક, એ આઈસ ચેરીનો મુકો મુરોના, એ આઈસ ખાં-ડ, એક મલાસ જોનરી, અરધો રોર કીમ અને બાર પરનાં; અર-ધા પારોર દુધમાં જીલીનને એક કલાક મુશી બોશી રાખડું, સાર પછી કીમને કકરો પાટી ઉકલવું ઉકલત ઉપર રેડડું, બા-ને બરાબર ચેરી તેમાં ખાંડ, મુરોના, લીજીની ઠાક અને પ-રનાંના ઝીણા ઝીણા દસકા કરી નાખવા અને ઉકલે લેનડી ના-ખવો, પછી મોકડમાં મુશી આઈસમાં બાંધવા મુકડું.

નાજી.

ભરવા-ગુ થવા વીશે.

ઉપક્રમ.

એક.

ROBT.

પીડોલ.

અક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાપરવા

લાયક ઘણી ઉચ્ચી-રેશનરી

સેટ નેમસ..... બાકશ ૧ નો રૂ૧૫૫

ધર્મપીરીયત..... " ૧ નો રૂ૧૫૫

મીકાડો " ૧ નો રૂ૧૫

આ રેશનરીના શોભાયમાન બાકસમાં નો ફક્ત એક જ નમુના તરીકે મંગાવવા થી ખાત્રી થશે.

"ક્યસરે હિન્દ" છાપખાનામાંથી રોકાડા પૈસા મોકલી મંગાવી લેવા.

"ક્યસરે હિન્દ" વાળી

તમા મ

ખોરદેહ અવસ્તા

કે જેના જેવું સંપુર્ણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ બિડણીનું પુસ્તક આજ સુધીમાં કોઈ પણ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.

જેમાં અંગે, યથા, પાંચે મેટ્ટ, બધી નીઆરસો, પતેતો, પચીસ યસોતો, બાજે, આદરંગાને, આદરીનો, સતોમ, ઘેરેશારનું, મુકતાહના દહાડાઓ ઉપર પદવાના ઈજ્જતનેના હા, ત્રીસે રોજની સેતાએશ, કુવા, નીર, ગો, આશીરવાદો, મોનાવતો અને એ વીગેરે સઘળા અવસ્તાનું

મોહડું પુસ્તક

વીદાન પ્રોફેસર વેસ્લરગાર્ડના અવસ્તાનાં છપાવવાં પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચલ સોહરાબજી મેહેરજીરાણા પારો ઘણી જોડાસાધથી સુધારાવું છે.

કીમત: પુસ્તક એકના, રૂપયા ચાર. વધારે તદ્દાં કાગળપર છપાયેલી અને ચામડાંનાં પુઠાંવાલીના રૂપયા આઠ. સેકંડ એડેશન અથવા લખત કરવાનાં કાગળ ઉપર છાપેલી અને ગીલીટ ક્રીધેલીની કીમત રૂ૨૫.

*- દેશાવવાળાઓએ ૪ રૂપીયાવાળીનાં રૂ૧૦૦૦ પિરેટ તથા પેકીંગ સાથે રૂ૧૫, ૮ રૂપીયાવાળીનાં રૂ૧૦૦૦ પિરેટ તથા પેકીંગ સાથે રૂ૧૫ ૫ જોડાંનાં રૂ૧૦૦૦ પિરેટ પાંચેથી સાથે રૂ૧૫૫૫ મોકલવાથી તરત તેઓ ઉપર રવાના કરીયું. "ક્યસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવા.

તદન તવીજ ધપની અને ઘણી સરસ છપાઈ સાધની

ખોરદેહ અવસ્તા

(તેની માએતીના ચાર સાથે.)

વીદાન પ્રોફેસર વેસ્લરગાર્ડના અવસ્તાનાં છપાવવાં પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચલ સોહરાબજી મેહેરજીરાણાએ સુધારેલા અવસ્તા.

અસાર સુધી છપાવવાં પુસ્તકોમાં અવસ્તાના ઉચારો અશુદ્ધ જણાવાથી છેલ્લી શોધ પ્રમાણે અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારો દાખલ કર્યા છે અને ઘણાં નાનાં કદ છતાં એ પુસ્તકમાં અંગે, યથા, નીઆરસો, મેટ્ટો, પતેતો, નીરંગો, બાજ, નમસ કરો ઉપરાંત નવ યસોતો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કીમત: માત્ર આના બાર; ચોડી ગીલીટ સાથનીનો રૂ૨; ચામડાંનાં પુઠાં સાથ ગીલીટ ક રેલીના રૂ૨; મારકો ચામડાંની પુઠા ગીલીટનીના રૂ૩. દેશાવવાળાઓએ પોસ્ટરેજના એ આના વ પુવાલી "ક્યસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

ક્યસરે હિન્દ. ૬

દર રવીવારે સહવારના પ્રગટ થયું આખાં હિન્દુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા અંગ્રેજી-ગુજરાતી પત્રોમાં સૌથી યોગ્ય હિલાલો પામેલું પત્ર. એ પત્રમાં નહર ખખરો ઉપર લખાણ ઉપરાંત આખી દુનિયાની નજીવાળોગ ખખરો આવે છે.

લવાજમનો દર

(જિ હમેશાં આંત ઉપર આપતો જોઈય.)

સુખધનાં ઘરાડો. દેશાવરનાં ઘરાડો.
વરસના..... રૂ૪-૦-૦..... રૂ૫-૧૦-૦
છ માસના... રૂ૩-૦-૦..... રૂ૩-૧૩-૦
ત્રણ માસના. રૂ૨-૦-૦..... રૂ૨- ૭-૦
છત્રી નક્કલો. રૂ૦-૪-૦..... રૂ૦- ૪-૬
પાછળથી લખાણ આપનાર પસંદો વરસના રૂ૬) જો નમુન કરવામાં આવશે.

નહર ખખરોના દર.

ચાર લાઈન અથવા તેની અંદર... રૂ૧-૦-૦
ચાર પંખીની દરેક વધુ લાઈનના... રૂ૦-૪-૦
તેજ પાછી છપવાનો અરથો લાવ.

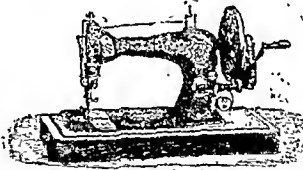
મુખધ, મધરાસ તથા સીલોનના નામદાર ગવરનરોના આસરા હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના

સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા ચાલવામાં સેહેલા તથા ઝડપવાલા હોવાને લીધે લોકોમાં એટલાનો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નકળી માલ ખનાવવા લાગ્યા છે ને "સીંગર", "સીંગર સીસ્ટમ", "ઈન્ડિયન સીંગર" કરી વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને ખરાબના દેખાવના નકલી માલ પર અમુક વર્તા ના, કારણકે સવજી અક્ષરે છે તે સોતું હોતું નથી ને જે પહેલાં સાંચા તે પાછળથી માંધા પડે છે.

ફરક સંબાપર અમારા છાપ તથા આજી નામ "ધી સીંગર મેન્યુ ફેક્ટરીંગ કંપની" કરી હોય છે.

અમારી હાલુસ્તાનમાં ૮૦ દુકાનો છે ને ફરક લઈ ગમે તેવો ગરીબ હોય તોપણ તેને લેવા બની શકે તેમ હવેતેથી પણ આપવામાં આવે છે.

સોય, ફાદો, તેજ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને ખાતુઆને શીખવવાને માટે, શાણસ ઘેર મોકલવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારા વી.એસ. નામનો સાંચો કુકુઓને લાયકનો, ચાલવામાં સેહેલા તથા હાલની નવી સોય મુજબની ખતાવતો છે. સીંગરનો ફરક માલ અમારીજ દુકાને મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુખધ.

જી જીલાઈ ૧૮૮૫ કિ

[પુસ્તક-૭ મું.]

[અંક ૫ મો.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસે પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને મારવે વાતે ઉપયોગી
થઈ પડે તેવું માસિક ચોપાનું.

જી લખ ના શું—પારસી બાલુઓ, જી

સુખ ઈ:

કપસરે લિન્ડ ઓઈલ એનજન પ્રેસમાં,
કસમજ કાવસજ મેદિતાબી પોતાને માટે લખે છે.
ફીમત વરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂ.૩; પાંદેજ ૧ અના.

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

— સ્ત્રી સાંકળ્યું—જુલાઈ ૧૮૯૫ દિ.

	સંદે.
૧. સુનાને સુખની વાર્તા—(લખનાર સુલખાઈ ખરોઈંજ સુલવાલા).....	૯૭
૨. ઝાડખાન અને તેમનો વધારો—(લખનાર S)	૧૦૪
૩. વિલાયતી ધરેલું!—(લખનાર મેદેરખાનું કાવસલ દાવર).....	૧૦૫
૪. સખી દીલનું મીસકીપશન—(લખનાર મેદેરખાનું કાવસલ દાવર).....	૧૦૬
૫. ખાટો ખોટો તે પટે—(લખનાર ખારસેઈ) ...	૧૦૮
૬. કારવા-સુધવા વીરો—(લખનાર ખીરોલ).....	૧૧૪
૭. “નરસી” સુધનારાં—(લખનાર ખીરોલ)	૧૧૪
૮. સ્ત્રીની મિત્રાચારી—(લખનાર RUPA).....	૧૧૫
૯. રાંધવાને લગતું—(લખનાર ખીરોલ)	૧૧૬
૧૦. પરશુદલ	૧૧૯

શ્રી મિત્ર : OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૭૫.

જુલાઈ ૧૮૮૫.

અંક ૫૭૦.

સુનાને મુખંની વાર્તા.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

નદીને દેખાવ.

જગા બહુજ સુંદર અને સ્વંત હતી, અને કમખાંડિની અંદર દાખલ થતાં એવું દીસતું હતું કે તે એક મેહેલ હતી, અને તેને એક દુનિયાનું દુઃખ અને સુખ મળતી હતી. જેમ તેમ થતો દેખાવ રમણ હતો, તેમ તેમાં વસનાર પણ સુંદર હતી.

તે ઘરમાં તેણીના આવવતી તે આજે વધારે દીપતું હતું અને આજની સાંજ બહુજ મોલ પમાડતી હતી. તેણીને વાસ્તે રેશન પર ગાડી તૈયાર હતી, અને યોગ્ય પોતાની અતી પુત્રસુરત ધણીપણીને બોલે ઉપાડી જવા મરોડતી ઉભા હતા; તેણી ગાડીમાં બેસી અને યોગ્ય વંચતમાં પેલો કુંદર મેહેલ તેણીને દેખાવો.

જેવી પેલી ગાડી મોટા બગીચામાંથી વળાણ લઈને પસાર થઈ, કે તરતજ કમખાંડિને મોટા દરવાજે તેણીની પાછળ બંધ થયો. પછી એક કાઠના મંડપ હેઠળથી ગાડી ગઈ અને ઝરખાની નીચે ઉભી રહી.

મેહેલને અંદરનો દેખાવ કેવળ પુણ્ય હતો. લાંબું મોટું દીવાનખાતું અને તેના પુષ્કળ બધું રંગથી આ એક સુખ અને શાંતિના નમુનો હતો. એક તરફ ત્રણ બારીઓમાંથી બગીચાનો સુંદર દેખાવ દીસતો હતો, અને બીજી બાજુએની ત્રણ બારીઓ હીરાની ફેમથી મઠી લીધી હતી,

તે તે પર બેસવાને મખમલની ગાદીઓ જોડેલી હતી, અને તે દેખાવ રાજની બેસવાની ગાદીના જેવો દીસતો.

આંદીના જમમાં મુકેશાં ગોલાખનાં ફુલો, તેમજ બીજી રચનાથી તે દીવાનખાતું વધારે સુંદર દીસતું હતું. લીલી આ દેખાવ એક અતી સંતોષ પામતી હતી; તેણી તરતજ ઘરમાંથી બહાર જાગીયામાં ફરવા નીકળી. જ્યાં જ્યાં આડો કમખાંડિમાં હોવાને લીધે ધરને વધારે હાથ મળતી. તેણી હવે તદન ફુલોના બગીચામાં આવી, અને બગીચાને દેખાવ પણ સ્વીકારવા લાયકનો હતો. આ દુનિયાની પાસે એક મોટું મેતર લીલા ગાડીયા મુજબ પંધરાયું હતું, જેમાં ગાયો મુખથી ફરતી હતી, અને તેણી જરા આગળ ચાલી, જ્યાં નદી પુર બેશમાં વેહેતી હતી. આખાં ગામમાં આ મેહેલ વખણાતો હતો. હજી પણ લીલી પુષ્કળ માથે પેલી નદી પાસે ઉભી હતી, જ્યારે તેણીની મિત્ર, મીસીસ જોસર્સ દીવાનખાનામાંથી હોડતી આવી, અને જાને હાથો લીલીને મળે પીટાલ્યા.

“ભારી વાહાલી લીલી, તું તુને રેશન પર ભેગા આવતો,” તેણી હાંસતાં બોલી, “પણ તું જાણતી તો હશે કે, મને એક મીસીસની દુરસદ મળતી નથી—પણ લીલી, આપણે તો અહીં મનાહ મેળવવા આજ્યાં છીએ સારે બીજ વાતો શા મારે કશી બેધએ?”

લીલી હસી પડી. શું મીસીસ જોસર્સ આ દુનિયામાં ફક્ત મનહરને ખાતરજ જાણી છે? જ્યારે તેણીને વર રેશન મેટમાં વેક્ટન્ટની જગ્યા પર હતો, તે બેળા લીલીને બાપ તે રેશન મેટને કંપરી (કમાન્ડર) હતો ને વેળાથી મીસીસ જોસર્સ લીલીને આજખતી હતી. પણ હવે તેણી લોકોમાં કહેતી હતી કે તેણીએ સંધ્યા મેળ જોખ નીચારી ચૂકી હતી. જરીજ મીંઝ જોસર્સ દિનુસ્થાનમાં ગરજી. પામ્યો હતો, અને તેણીને તેણીને એમ કરતું પડતું હતું. પણ વીધવા થયા બાદ યોગ્ય વરસ તેણીએ વરનો સોગ પામ્યો, અને તેણી પેદાશની માફ ફરતી હતી થઈ.

“લીલી, હું તારામાં કેટલો વધારવ નેજોડું?” તેણીએ લીલીને મળે હાથ પીટાળતાં કહ્યું, “જ્યારે મેં તુંને ઉઠાવે લીકી હતી, સારે તું એક નાતી ઠાકરી હતી, પણ હમણાં

તું એક મોટી અળખા યઈ ગઈ છે, અને આપણે તે વખત ગંભીરપણે યાદ કરવો જોઈએ.” મીસીસ ઓલ્ડ્સ અપ્રત્યક્ષ બંધ લીલીને માટે કહ્યું, પણ દસ વરસમાં તેણી માં કશો ફેરફાર થયો ન હતો, તેણીનાં ચહેરાં જોળ અને તેણી પેદલાં જેની ન તદ્દેશત હતી. ને વેળા લીલીએ તેણીને જોઈ હતી તે વેળા તેણીના ધણી છપ્પતો હતો, અને તેનાં રાગમાં તેણીએ અનેક તરાંદની મોજ જોગવી હતી.

“લીલી, તું મારામાં ફેરફાર થયો જોય છે?” તેણીએ બોલતું જારી રાખ્યું, અને આ બોલતાં તેણીની આંખોમાં પાણી ભરાઈ આવ્યું, “પણ તું મારામાં ફેરફાર જોય તેમાં નવાઈ નહી, કેમકે મેં આ યોગ્ય વરસમાં ધણીએક દુઃખો ખમ્યાં છે, અને મારાં અંતઃકરણ પણ બદલાઈ ગયું છે, અને હાલ હું બહુ ગંભીર બની છું.”

ફરીથી લીલી હસી પડી.
“તમારામાં જરા પણ તફાવત હું જોતી નથી,” તેણી બોલી, “હું ધારું છું કે તમારું ગંભીરપણું તમને હવાના જેટલું મારફક આવે છે.”

“અરે! નીંદ્રા છોડી!” અને આ બોલતાં તેણી હસી પડી, પણ પછી તેણીના કહેવા પ્રમાણે ગંભીર બનીને બોલવા લાગી. “તમારા જેવી છોકરીઓને મારાં અંતઃકરણની વાત કું કહું, એ વાતના મને અનુભવ મળ્યો છે, તેથી એ મેં વેક્યું છે, અને મારી વાહાલી, જ્યારે તું એ સર્વે દુઃખ મુખ વેકરો સારેજ ખબર પડશે, અને તું મને યાદ કરશે. પણ લીલી, મારી વાહાલી, હું તુને કહેતાં વીસરી ગઈ કે ખાણું તૈયાર છે, અને આજે ખાણુંને માટે જંગલી મરથી મેં રંધાવી છે.”

“મારી મુસાફરીથી હું બહુજ જીખી થઈ છું.” લીલીએ હસીને કહ્યું, “પણ હું ઇચ્છું છું, કે આજે તમે મારી સાથે જમવા બેસશો.”

“વારું, લીલી, હું બેસીશ.” તેણી વીચારમાં ને વીચારમાં બોલી, “તુને ફરી જોવાને મને બહુજ ખુશી ઉપજે છે—હા, હું રહીશ.”

આ વાતચીત થયા બાદ તેઓ ખાનું લેવા ગયાં અને થોડા વખત પછી મીસીસ વોર્સ બોલી, “વાહાલી, તું હિન્દુસ્થાનને કાંઈ વેળા યાદ કરે છે કે? અરેજર તે દેશમાં કેવી મનહ બોગવી છે—અને તે દીવસો કેવા ખુશી ભર્યા હતા—પણ લીલી, તારો પીનાઈ ફ્રેન્ક ડીસપર્ડ કેમ છે? હું જ્યારે તેઓને યાદ કરું છું એટલે મને મારા ધણીની દેખાતીના દીવસો યાદ આવે છે.”

“જે તમે એટલી ગંભીર રીતે બોલશો તો ફ્રેન્ક તમને કાંઈ દીવસો ઓલખશે નહી—ફ્રેન્ક સારી કાતી છે. પણ શું તમે ફ્રેન્કને ઓલખો છો?”

“હા! લીલી, હું તેને બહુજ સારી રીતે ઓલખું છું, અને મોં ઓંધશ્નની સાથે તો એમને બહુજ દોસ્તી હતી, પણ શું તેઓ હજી પરણ્યા નથી?”

“નહી! એ વીશે મેં કશું સાંભળ્યું નથી.”

મીસીસ ઓલ્ડ્સ એક નાનાં ધરમાં છેક નદીને કિનારે રહેતી હતી, જ્યારે વોર્સનેહ તેનાં ધરથી જરા દુર હતું. એકે મીસીસ ઓલ્ડ્સ હમણા ગંભીર બની હતી, તો પણ તેણી અચાર નવાર પોતાના નાના બગીચામાં મેળબાનીઓ આપતી; વળી તેણી હમેશાં પોતાના સફેદ ટ્રેસમાં તેણીની નાની હોડીમાં બેસી સાંજની વેળાએ ફરવા નીકળતી, અને પોતેજ પોતાના હાથે તે હોડીને હલેસાં મારી હંકારતી. લીલી પણ થોડાજ દીવસમાં પોતાના મિત્ર પાસેથી હંકારવા સીખી, અને રૂપેરી પાણી તરફ નીર્ધ જોનનેનો વીચાર કરતી હતી.

તેણી કારતલ દીવથી દુર થઈ તે માટે ખુશ થતી હતી, અને વધુ ખુશ તેણી એટલાં વાત હતી કે, પારકા દેશના લોકો તેણીનું કારજ તુટવાની વાત બોલે નહી. આ નદીનો દેખાવ તેણીને હમેશાં દુઃખ વીસરાવતો હતો, પણ તેણી કાંઈ વેળા જોનને વીસરતી ન હતી. તેણીને વોર્સનેહમાં રહેવા આપ્યાને એક પગલાઈનું પસાર થયા બાદ તેણીએ જોનને તેણીની મુલાકાતે આવવાને લખ્યું. જોનને એક પણ દીવસની દુરસદ મળતી નહોતી, પણ એક દીવસે રવીવારે બહુ મહત્ત્વ સહવારે જ્યારે લીલી વીચારમાં ને વીચારમાં લાસ ધાસ પર બાગમાં ફરતી હતી, ત્યારે તેણીએ કાંઈને તે નદીના પુલપરથી પસાર થતાં જોયા.

થોડાજ વખતમાં તેણીએ પેલા અદરઘને જોન રીડસ તરીકે ઓલખ્યો, અને તેણી તેને લેવા થોડાં પગલાં આગળ ચાલી.

“આખરે તમેએ મને શોધી કાઢી કે?” તેણી બોલી.

“ધણકે મને કહ્યું કે તું કાંઈ બગીચામાં રહેતી હતી,” જોને હસીને ઉત્તર વાળ્યો. “અને મેં તુને શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આ જગા ફરી સુદર છે—અરેખર આ એક બેહેસત છે.”

“હા! શું એ એક મોઢ પમાડનારી જગ્યા નથી કે કાંઈ પણ ખાણસ આ જગ્યાનાં પુલ, અને પછીઓમાં શાંતી મેળવી શકે?” જ્યારે લીલી બોલતી હતી, ત્યારે જોને પોતાની ટોપી કાઢી, અને સફેદ પરામદાર આકાશ તરફ અને જિયાં ઝાડો તરફ જોયું, જ્યાં કાળા ભમર જેવા કાગડા કાવકાવ કરતા હતા.

“લીલી, હા હું થોડી ધણી શાંતી તારા બગીચામાંથી મેળવીશ,” હજી પણ તે હસતો જણાતો. “કેમકે હું બહુજ માફી મગો છું,” અને એમ બોલતાં તેણે પોતાનાં પોહોળાં કપાળપરના બાલ પોતાના શેમાલથી ઢંચા કર્યા.

“જોન, તમે કેટલા યાકેલા દીસો છો? ધરમાં આવીને જરા બેસશો?”

“જહાર હવામાં ઉછું રહેવાનું મને બહુજ મગે છે, અને આવી સારી હવા બીન ફેકટમાં બોહવી એ સારું નહી. તું દેવળમાં આજે જવાની છે? જો તું જવાની ન હોય તો હોડીમાં બેસી ફરવાનું તુને કેવું લાગે છે?”

“મને તે કામ કરવું બહુ ગમે છે. હોડી હંકારવામાં હું બહુજ હોસ્વાર બની છું, અને હું કેવી રીતે હંકારું છું તે તમોને દેખાડીશ.”

પછી તેઓ બંને ઘરમાં ગયાં, અને થોડા વખતમાં પેલી વેહેતી નદીપર-આપી પુગાં. આજની સહવાર રમણ હતી, મોનગોની કીનારાપર આવતી છાંડીઓ જાણે હીરા મીસાસ ચલકતી હતી, અને હજાગા મારતા મોનગો આજ કરતા હતા. કીનારે આપેલાં ઘરોને દેખાવ, અને ટોળાંમાં ઉડતાં સફેદ બગલગંની નદીમાં પડતી હાથા, અને તે પર પડતો સુરજનો પ્રકાશ એ સર્વ જોનારને અતી રમુજ આપનાર હતાં. તેઓ બહુજ થોડું જોઈયાં; જોન એક અભ્યાસ ક્રીષેલા બકારીની માફક સ્થીર બેસીને હંકારતો હતો. આ વેળા લીલીએ સફેદ ટ્રેસ પેહેરેલા હતો, ને તે પર બહુ રીખન લગારેલી હતી, જેમાં તેણી વધારે યુગસુરત દીસતી હતી. એક છેકરો અને છેકરી હોડીમાં બેસી ફરવા નીકળે, એ એક સાધારણ દેખાવ હતો અને તે કોઈએ જોવાની ફરકાર કરી નહી. એવા દાખલાઓ ટેમ્સ નદીપર ઘણાએક બનતા હતા.

હમણા મીસીસ બોલ્ડર્સ પોતાના એક મિત્ર મી. રેક્ટર સાથે વાતો કરતી હતી. પણ લીલીને જોન સીધા બીજે કોઈ મિત્ર નહોતો. હમણા જ્યારે આપણે તેઓને જોઈ-એ છીએ, ત્યારે તેઓની વાત વચ્ચે વાંધે લેવા બીજું કોઈ ન હોય, અને વાતોમાં ને વાતોમાં જરા વારમાં વખત વેળાએ પસાર થયો.

જોન છેક દીવાલોડી સુધી તેઓની હોડી હંકારી, અને પછી બપોર થવાને લીધે તેઓએ પોતાની હોડી પાછી ફરવી; અને જોન હોડી હંકારતો લીલીની સાથે બપોરનું ખાનું લેવા બેઠો. ખાનું લીધા બાદ તેઓ હોડીમાંથી ઉતરીને દેવળ તરફ આયાં, જ્યાં રસ્તામાં નાનાં પણ સુંદર ઘરો, તેઓ પર ચડી ગયેલી વેળ, અને તેની આગળનાં સુંદર સુધાળનાં કુત્રો એ સર્વે તેઓને દીસ્યાં. થોડાજ વખતમાં તેઓ દેવળમાં જઇ પુગાં, અને થોડીક કાજરો પરનું થોડા માણસવું વળું વાંચ્યું. આ સર્વે કેવું ચાંન હતાં? બપોરની વેળાને દેવળનો ઘટ જ્યારે બીજાએ હસે છે, એ કેવું અજબ જોવું છે? તેણી બોલી.

“હુંબ અને સુખ એ તો માનવીને આ દુનિયામાં ખમવુંજ નોંધ્યું” જોન વીચાર કરતો બોલ્યો.

“પણ તે સહન કરવા વખત ધીરજ આપે છે, અને તે સહન કરવુંજ નોંધ્યું” તેણી બોલી. “પણ એટલું તો ખરજ છે કે તે ધીરવાર હમેશાં હુંબ જોગવવા દેતો નથી.”

આ થોડો લીલી જાણે તેને સંભાષણી હોય તેમ બાર સુધીને બોલી, અને તેણીએ જોનનાં હુંબો વેહેલાં પસાર થઇ જાયે એવી મનમાં હવા ચાલી. હવે તેઓ બંને મુગાં દેવળના દરવાજા બહાર નીકળ્યાં, અને થોડા વખતમાં પાછાં કીનારે આવી પુગાં, જ્યાં એક નાની સુંદર અને સુબદામક હોડી પાણીપર ઉભી હતી, તેમાં તેઓ બેઠાં અને ઘર તરફનો રસ્તો લીધો. સુરજ અસ્ત પામતો હતો ને તે પરથી દીસ્યું હતું કે તેઓને આજનો સુખી દીસસ પસાર થઇ ચુક્યો હતો. હમણા તેઓએ ઘણી ઘણી વાતો કરી, અને તેણીએ મીસીસ બોલ્ડર્સ લીલી સર્વે હકીકત કહી, અને જ્યારે તેઓ વેારકેન્ડ પાસે આવી લાગ્યાં, ત્યારે તેઓએ મીસીસ બોલ્ડર્સને નદીને કીનારે ઉભેલી જોઇ. તેણીએ લીલીને દુરથી કીનારા પર તરતજ ઉતરેલી જોઇ, અને હોડી તેણીને મળવા ગઇ.

“મારી વાહાલી, તું ક્યાં ગઇ હતી?” તેણી બોલી, “મને તારે માટે બહુજ ધારતી લાગી. જ્યારે તું દેવળમાં નહોતી, ત્યારે હું એકદમ ફેરસીયે (રમવાની જગ્યા, જે લાંબી દુરો છે) હતી ગઇ, અને જ્યારે ત્યાં પછુ તું નહોતી, ત્યારે મેં તારા ચાકરોને પુછ્યું, અને તેઓએ કહ્યું કે તું બહાર ગઇ છે, અને બપોરના ખાતાને માટે કસી વરદી આપી નહોતી.”

ખરે પ્રકારે તો, મીસીસ બોલ્ડર્સ લીલી સાથે બપોરનું ખાવાનું ગઇ હતી, અને જ્યારે તેણીએ જોઇ કે લીલી બહાર ગઇ છે, ત્યારે તેણી બહુજ દસગીર થઇ. મીસીસ બોલ્ડર્સ ઘેરમાં રાંધવા નોકરોને ના પાડી હતી, પણ જ્યારે લીલી તો ઘરમાં ન હોવાથી તેણી જુખી પાછી ફરી, ત્યારે તેણીએ રાતનું સુકું પાકું ખાઇ લીધું.

“મારી વાહાલી, તે શા માટે મને કહ્યું નહીં, જો તું ફરવા ગય છે?” તેણીએ પુછ્યું.

“કેમકે મને ખબર નહોતી,” લીલીએ હસીને કહ્યું.

“મારા મિત્ર મી. જોન રીડય લંડનથી આવ્યા, અને મને ખબર નહોતી કે તેવજુખી મારી સાથે આવશે. હમે તો દીવાલોડી સુધી ગયાં હતાં.”

પછી મીસીસ બોલ્ડર્સ તેઓ સાથે વગર જોશાવવે ફેરસીડમાં જવા લાગી.

“લીલી, હું તારી સાથે આવીને અડચણ તો નહીં ફર?”

“કંઈ પણ નહીં,” લીલીએ ઉત્તર વાળ્યો, અને તેઓ ત્રણ વજ ફેરસીડ તરફ ગયાં, જ્યાં પેલો કુત્રો બેઠો હતો, કેમકે લીલી તેને પણ પોતાની સાથે લાવી હતી.

“જોન, જો આપણે બીજી વેળા બહાર હોડીમાં ફરવા જઇએ તો બેનને લેતાં જઇએ,” તેણી જોન તરફ જોઇને બોલી. આ સાંભળી મીસીસ બોલ્ડર્સ એકદમ થોડી ઉડી.

“મી. જોન, જો તમો મારી સીખામણ પ્રમાણે ચાલો તો, કોઈ દીવસે બેનને તમારી સાથે લેવા ના! તે એક જગમી કુત્રો છે, અને જો તમો લેશો તો પાણીમાં કુદકા મારીને તમને બીજી નાખશે.”

“આહા ! તે વીરો હું દરકાર રાખતો નથી,” એને હસીને કહ્યું, જે એના કરચલીવાલા આથ સાથનાં માથાને પસ-વારતો હતો.

“સારાં અથવા માદાને કાળે, પણ એનાં હું કરજીયાર છું.”

“અને તે કરજીયાર શું છે ?” તેણી બોલી.

“મારો પ્રાણ તેણે બચાવ્યો છે—હું કહી ગયો તેમ, માદાને અથવા સારાંને કાળે—પણ તેણે મારો જીવ બચાવ્યો છે.”

“ખરેખર ! સારે તો હું એને ચાહવા પ્રયત્ન કરીશ,” મીસીસ બોક્સને હસીને કહ્યું.

પણ હવે એનાં જન્મ દિવસે લીલી તેની સાથે અજા નીચે ગઈ, અને રોકેટ્સ માટે હાથ લગાવ્યો.

“તમે ફરી આવશો ?”

“એ હું આવી શકીશ તો—પણ લીલી, આજના એક તે-જસ્તી અને રમખાણ દહાડા માટે હું તારો ઉપકાર માનું છું.” હવે તેણે રોકેટ્સ કરી, છતાં પડ્યાં, અને લીલી મીસીસ બોક્સને આગળ દીવાનખાનામાં ગઈ.

“મારી વાહાલી, આ તારો મીઠા કાણ છે ?” પેલી મીસીસે પૂછ્યું. “તે એક પુખ્તરૂત માણસ છે.”

“તેણે એક અધીપતી છે.”

“તેણે કાણ છે ?” મીસીસ બોક્સને ધમરાધી બોલી.

“તેણે વર્તમાનપત્રના અધીપતી છે,” એમ એણે તો લીલી હસી પડી.

“મારી વાહાલી,” મીસીસ બોક્સને બોલી, “ખરેખર આ એક અજબ તરેહની વાત છે.”

“એટલે શું ?”

“મારી ખારી, તારી નથીતીને તું વીચાર કર ? એ તારે વાહાલા પીતાજી અવતા હતા તો તું એની સાથે પ-રણવા દેતે ? એક વર્તમાનપત્રના અધીપતી સાથની તારી મીઠાચારી ફ્રેક જણે તો તે શું કહે ?” આ સાંભળી લીલી પોતાનું હસતું બંધ કરી થકી નહીં.

“ખરેખર તે એક સારી વાત નહીં, કેમ ?” તેણીએ ટકારથી કહ્યું, “પણ તમારાં મનનું સમાધાન કરો—એ કે મીઠા એના હમણા અધીપતી થયો છે, તો પણ એ એક ઉગાં કુળનો દીકરો છે, અને એક સારી જાગીરીનો મા-લક છે, જેનું નામ લીલકેડાં છે, અને તે મારો લીલી અ-વેનનાં દોસ્ત છે.”

“આહા ! સારે તો સર્વે કીક, પણ મારી વાહાલી, તે મને એવી બીધરાવી છે કે મને એકદમ બેમાન કરી છે. લીલી, તું ધારે છે કે એક ગલાસ શેમ્પીન પીધાથી મારા અવન જરા કીક થશે ?”

પ્રકરણ ૩૩મું.

જીનને મળેલા વારસો.

હાલ જીન પોતાના દહાડા સુખથી ગુમરતો હતો, અને લીલકેડાં આવજનને કરતો, પણ તે ફક્ત યોગ્ય કલાક સાં

રહેતો. તે હમેશાં પોતાનાં કામમાં ઉગ્રાગ્રી રહી ઉઠતો દુઃખોના દહાડા યાદ કરતો નહેતો. પોતાની આડીસનું કામ પૂરું થયા બાદ તે કોઈનું વેળા લીલીને મળવા જતો, અને હાલ પણ આપણે તેણેની નીકળીને ફરતાં જોઈએ. એક દીવસે જીન લીલીને સાં આવનાર હતો તે વેળા તેણી એ રોજન પર બે વાર માડી મોકલી, પણ જવારે તે નહીં જ આવ્યો સારે તેણી બહુજ દલગીર થઈ, અને તેની રાહ જોવા લાગી. જીન ન આવ્યાથી લીલી મીસીસ બોક્સને સાં ગઈ, અને એણે રોજન તેણીની સાથે ગુમરીને બીજો થોડો વાતો કરતાં તેણે એ હવે જીનનાં વાત કરવા માંડી.

“હું ધારું છું કે તેમનું લખાણ સારું ન હોવાને લીધે તે ફરી સુધારવાનાં કામમાં મીઠા જીન રોકાયેલા હશે !” લીલીએ જણાવ્યું.

“આ કેવું અજબજે જેવું છે કે, એક સારાં જ્ઞાનદાનનો દીકરો લખાણ કરી પોતાનું ગુજરાણ કરે છે ?” મીસીસ બોક્સને આ બોલો પર બાર દઈ બોલી.

“શું તમે મીઠા જીનનાં લખાણ માટે બોલો છો ?” લીલી તેણીની તરફ ચુસ્તથી જોઈ બોલી.

“લીલી, મારી દીકરી, તે મારા બેલવાની રીત કરવી ન જોઈએ, હું તો અમથી મજાદને ખાતર એમ બોલું છું.”

આ સાંભળી લીલી પોતાનો ચુસ્તો નરમ પાડવાને ખાતર તેણીની આગળથી ઉઠીને બહાર બગીચામાં ફરવા લાગી, એટલામાં ટપાલનો રીપાઈ તેણીની નાખતું એક કાગળ લઈ આવ્યો. આ કાગળ જીન તરફથી આવ્યું હતું, તે વાંચી તેણી જીનનું ન આવવાનું કારણ સમજી ગઈ. મીસીસ ફ્રેચરે હાલ ધણીજ સખ માંગી ભોગવતી હતી; અને આ-વી હાલતમાં તેણીને એણી મુકી જવું એ જીનને સારું લાગ્યું નહીં, અને તેણી પણ જીનને પોતાની આગળથી ખસવા દેતી નહોતી. જીન ઉતાવળમાં બે પ્રણ લાઈને લીલીપર ચીતરી કહાડી, જે નીચે ગુજળ હતી:

“વાહાલી લીલી, મીસીસ ફ્રેચરને હું આવી હાલતમાંથી ઉઠા-ડું એવો તો હું રાહતીવાન નથી, પણ તેણી બીજાથી બહુજ અવશીત હાલતમાં છે, અને મને પોતાની પાસેજ રાખવા માં-ગે છે, અને હું તેણીની પાસે રહેવું ફરજત ધારું છું. હાલ એજ. લાઠા જીન રીહત.”

લીલી આં ખમર સાંભળી બહુજ દલગીર થઈ, અને મીસીસ ફ્રેચર માટે થોડીક દુવા ચાલી કે “આપાં કે દુઃખમાં તેણીને તે કીરતાર સહાય થાય.” મીસીસ ફ્રેચરનો ભા-જેલો ખગ પાછો ફરતો થયો, નહીં, અને હાલ તેણી મોહા-તના પંખામાં સપડાઈ પડી હતી, જેની નીચાની તેણીની મોહામાં પર પ્રગટ દીકરી હતી, અને વારે પડીએ તેણી આજ બોલો બોલતી હતી, “જીની મારા દીકરા, તું મારી પાસે રહે, તું મારી પાસે રહે, હું એણી રહેવા માંગતી નથી.” જીન પણ તેણીની પરદાસ્ત લેવાને ધણેજ ખુશ હતો. તેણીની આખી અંદર બધાણ કરવામાં ગઈ હતી.

અને તેણીને પગ ભાંગ્યા બાદ પણ તેણીએ બીજાનામાં પડી રહીને ધણી કવીતાઓ બોડી કાઢી હતી. પોતે પાછી પુણું તહેરાસ્તીમાં આવ્યા બાદ થું કરતું, તે વીશે આગળથીજ વીચાર કરી રાખ્યો હતો, પણ આ તેણીની ધારેથી સધળી આશાઓ નડદીથી નાબુદ થઈ. તેણી એસુદીમાં પડી હતી, અને આ દુનિયાની સઘળી વસ્તુઓ તણ દઈ તે બેઠાનમાં જવાની તૈયારી કરતી હતી, જ્યારે મોહોત પોતાનું કામ કર્યું જતું હતું. તેણીની વીંધાસુ અને નીમકદલાસ દાસી “હયાના” તેણીની આગળ ઉભી રહી રડતી દોસ્તી હતી. મીસીસ ફ્રેઅરને હવે ખેંચતાણ થવા લાગી, અને આખરે સહચાર પડતાં તેણીએ પોતાનો પ્રાણ તે કીરતારને હવારે ફીધો. તેણી હવે આ દુનિયામાંથી પોતાનો વાસો છાડી ગઈ હતી. તેણીનાં મરણથી જોનેને અતીશય દુઃખ પેદા થયું, અને હવે જોને તેણીના દયાણુ સ્વભાવ વીશે વીચાર કરતો હતો.

હયાના તેણીનાં બીજાનાં આગળ ઉભી રહી રડતી બોલી, “ઓ બાઈ, મારાં બાઈ, તમારી નોકરીમાં હું આજ ત્રીસ વરસ થયાં છું, પણ મેં એક દીવસ દુઃખનો કહાડયો નથી.” તેણીએ પોતાની બાજનો ફોડો હાથ ધરીને કહ્યું, “અને હવે હું તમને કયુક્ષાત આપું છું કે હું કહી કાઢીને નોકરી કરીશ નહીં.” પણ તેણીને બીજી નોકરી કરવાની કરી જરૂર નહોતી.

મીસીસ ફ્રેઅરને બીજો ફોડો અવસમજાવે પોહોંચ્યા-ડવામાં આવ્યો. મીસી દીવસે જોનેને મીસીસ ફ્રેઅરનો વધારા “મીંડ કનડી” બોલ્યો, જે ધણીક વરસો થયાં તેણીનું દરએક કામ કરતો હતો. મીસીસ ફ્રેઅરે પેલાક મહીના આગાઉથી આ વધારા પાસે પોતાનું વસીયતનામું કરાવી રાખ્યું હતું. થોડો વખત પછી પેલા વધારે મીંડ જોનેને કહ્યું, “તમારી સધળી મહેરબાનીના બદલામાં મીસીસ ફ્રેઅર તમને સધળી મીઝકતના વારસે કરાવ્યા છે.”

“શું તેણીએ મને વારસે કેરવો છે ?” જોને આ સાંભળી અજબ થઈ બોલ્યો.

“હા ! મીંડ જોને” વધારા કનડીએ હસીને જણાવ્યું, “તમેએ એ જાનતું અંતઃકરણ એની રીતે જીતી લીધું હતું કે તેણીએ સધળી મીઝકત તમારે સ્વાધીન કરી છે, અને હયાનાને વરસાન બાંધી આપ્યું છે.”

“મીંડ કનડી, હું તમારી વાત સાંભળી બહુજ અજબ થયોછું, પણ હું તમને ખરું કહું છું કે તેણીને વરસ ફોડો સો રૂપાઈથી વધુ આવક નહોતી.”

“તેણીને તમારે વિષે બહુજ દયા આવતી હતી, એમ મેં તેણીના કહેવા પરથી જાણ્યું છે.” વધારા કનડીએ આગળ ચલાવ્યું, “મીસીસ ફ્રેઅર પેલાનાળી હતી, અને તે પેલા તેણી સારે હેઠાણે ખરબી ખરમાં પણ બહુજ બપકાથી રહીતી હતી. તેણીએ તમારાં નામપર પચાસ હજાર પાંચ રૂપાઈ છે, અને તેમાં તેણીએ લખ્યું છે કે, “હું મારી

મીઝકત મારા એકપુરા દીકરા તરીકે મણેલા એક ખરા સમ્મ મદદરથને આપું છું.” આ પ્રમાણે તેણીએ પોતાનાં વસીયતનામામાં લખ્યું હતું.”

“હું ધારું છું કે આ લખાવતી વેળા તેણી બરાબર સુદીમાં ન હશે.” જોને બોલ્યો.

“નહીં, નહીં, એમ ધારતું ફેાક છે; આ વસીયતનામો મને ફીધાને તે આજ ધણી માસ વડી ગયા છે. આ સધળાં પરથી જણાયો કે તેણી એક લીલાણુ સુદીની બાત હતી; અને આ વસીયતનામું તેણીએ પોતાની રાજબુશીથી કર્યું છે. તેને મારે હું બહુજ ખુશી છું.”

આ મહેરમાં તેણીનું કોઈ બીજું સચું નથી, અને જે તેણીના ધણીની તરફનાં સગાં છે, તેઓ સાથે આ મરનાર જાનું કોઈ દીવસે વેહેવાર રાખતી નહીં હતી. આ પેસો તેણીએ પોતાની ખરી મહેનતે મેળવેલો છે, એ તો તમે બહુજ સારી રીતે જાણતા હશે, અને એમાં બીજાં કોઈ તમારે આરે આવનાર નથી, એ તમેએ ખાતરી જાણતું. મીંડ જોને, તમે ખરેજ ભાગ્યશાળી છો, અને હું તમને ખરું અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપું છું.”

“હું તમારો મોરો ઉઠાડતો જાનું છું, પણ મેં તેણીની આટલી બધી મહેરબાની લાયક કહ્યું કહ્યું નથી, અને મને વડી પણ નહોતી; અરે ! પણ હવે મને મારા મોલો યાદ આવે છે.

જ્યારે મારા પીતાજી મરણ પામ્યા, ત્યારે મેં તેણીને વાતપરથી અમળું કહ્યું હતું કે, “હમારાં પોપણ મારે મારા પીતાજી કઈ પણ સુકી ગયા નથી; અને હમારે મારે બહુજ કરજ છે.” આ સાંભળી તે દયાણુ જાનુંએ પોતાનાં મનવાંમાંથી પાનસો પાઉડનો એક એક તેજ વેળા આપતાં કહ્યું “તું જાણે છે દીકરા કે હું ગરીબ છું, અને એટલી નાની રકમ તું કયુમ રાખ;” તે લેવાને મેં હેશાન સાથે ના પાડી, જોને કહ્યું.

“મીંડ જોને, તેણીએ તમારી સર્વે દીકરીતથી મને લાકેર છોડી હતો. તમે તેણીની સાથે રહેવા આજાને થોડાજ મહીના થયા હતા, જ્યારે તેણીએ આ વસીયતનામું મારી પાસે કરાવ્યું હતું.”

“સારે શું બીજાં કોઈ આં મીઝકતપર દાવો કરશે નહીં ?” જોને પૂછ્યું.

“અજાત નહીંજા ! આ ઘર, તેમાંનો સુંદર સામન, તથા સર્વે અમુલ્ય બીજાં સાથે તમને મળશે.” બીજી થોડી વાતો કરી અને થોડા આરાવીવાંદ દઈ પેલા વધારા મીંડ કનડી ચાલતો થયો.

પ્રિય વાંચનાર ! હવે તમે જોશે કે આ બનાવથી જોને એક સુખી માણસ થયો, તેની સ્ત્રીતામાં પણ ધણો મોટો ફેરફાર થઈ ગયો. તેણે પોતાના કોઈ સમાને મહેસે જણાવવા કરતાં મીંડ જોનેસને એ વીષે લખ્યું; અને જોનેની તજીની વેળા, તેને આપેલી મદદનો બદલો લાગી આપવામાં તેણે કહાપણ જોયું.

આ ખખર સાંભળી મીંઝ લોરન્સ આતરિય ખુશ થયો; અને તેજ દીવસે જોનેને લંડનમાં આવી મળ્યો.

“મારા વાહાલા દીકરા,” જોનેના અને હાથે જોરથી દાખલિને તે બોલ્યો, “હું આજ નેટથી ખુશ છું, તેટલો કાંઈ દીવસે પણ થયો નથી; દીકરા જોને, તું મારી પાસે બેસ, હું તુને ખરાં જીવરથી મુબારકબાદી આપું છું. આ પચાસ હજાર પાંડ તું મુબવારી જીવરથી અને સારે રસ્તે વાપરજો અને સદા અખત ચમનમાં રહેજો. પણ હું તુને કંઈ ખાનગી વાત કહેવા માંડું છું.”

“મીંઝ લોરન્સ, તમારી સમજણી નેક દુવાઓ તે કીરતાર આમીન કરે! અને હાલ જેવા આપણે એક બીજાને દી-લોજનની ચાલીએ છીએ તેમજ સદા ચાલીએ! પણ મીંઝ લોરન્સ, પેલી ખાનગી વાત શું છે?”

“મારું દીકરા, મેં મોઝકેલા પૈસા મારા ન હતા, તે પૈસા આપનાર એક સખી દીલની ખાતું હતી, તેણીએ મને ત-મે પર તે રકમ મોકલવા ધણીજ કાકડુદી જતકાથી હતી. તેણીએ પોતાનું નામ નહી જણાવતાં મને મારાં નામે મો-કલવા કહ્યું. આ હું કોણને માટે બોલું છું, તે તમે સમ-જ ગયા? મીંઝ જોને, ખરેખર તમે ધણીજ નશીબવાન છે; જો હું જીવાન હતો તો તમારી અદેખાઈ કંઈ વગર રહેતો નહી.” તે હસમુખા ધરડાએ પોતાની હમેશની હસમુખી દર્શાવી કહ્યું. “આ તેવું મોક્ષનું સાંભળી જોને પણ હસ્યો.

“મીંઝ લોરન્સ, મેં તેણીના પૈસા તમારા જીવનને જ લી-ધા છે, પણ જે જાતે તે ન ખતી થનાર નથી, અને વળી એ વીશે હું આજે તમારે મોઝકેલા સાંભળું છું.”

“મીંઝ જોને, મારી એક બીજી સજાહ છે, અને તે એ છે કે, તમેજો મીંઝ જોઆપનને યોગ પછા પૈસા આપવા જોઈએ.”

“હા! મારો પણ વીચાર એજ છે, અને તેજો જે રક-મ માંગશે, તે આપવાને હું તૈયાર છું.”

“મીંઝ જોને, તમારો આ નેક વીચાર મને બહુજ પસંદ પડે છે, અને જો એ કામ તમે મને સોંપશે, તો હું મીંઝ જોઆપનને સમજવીય, અને તેમ કીધાથી સર્વે કંઈ સા-રજ થશે.”

“તમારી નજરમાં આવે તેટલી રકમ તેની પાસે કયુજ કરાવજો, અને જો તે નહીં કયુજ રાખશે, તો તેની વડી દીકરી મીસ ડોરેથી જીવણીએ મારી પર ધણીએક ઉપકારો કર્યા છે, તેણીને આપજો, અને હું ધાર છું કે તેણી જરૂર એ રકમ કયુજ રાખશે.

આ પ્રમાણે તેઓ વચ્ચે એ સંજની વાતો થયા બાદ જોને મીસીસ ફ્રેન્ચર તરફથી મહેશી મીલકત દેખાવા તેને અંદર લઈ ગયો. તેણીની પાસે અસલી તરેહનાં ચાંદીનાં વાસણો પછાં હતાં, જેમાંનાં ટેખતના કીશો જોને મીંઝ લોરન્સને લેવા કહ્યાં; તે તેણે ખુશીથી લીધાં. “મીંઝ જોને, આ રીતે તમેજો તમારી વસ્તુઓ બધાને વેઢેલી નાખવી નહીં જો-

ઈએ, જો તમે એટલા સખી થશો તો કહીશી પૈસાદાર થશો નહીં.” મીંઝ લોરન્સે જોનેની આપેલી નેટ ખુશીથી લેતાં કહ્યું, અને સાંતા અડાથીપડાશીએને જોને વીધેની ખખર કહી. આ ખુશખખર સાંભળી તેઓએ તેને એક પછી એક કાગળો લખતાં ધણીએક આશીર્વાદો દીધી. આ પછી જોને પોતાના આશીસના અધીયતી પાસેથી બે દહાડાની રમ લઈ પોતે વોરજેન્ડ જર્મી લીલીએ તેની તાંગીની વખતે કીધેની મદદ વીધે ઉપકાર માનવાને નીચક કાધો. લીલી જોનેને લેવા રોજન પર ઉભી હતી.

“જોને, તમે આખરે અહીં આવ્યા?” લીલી બોલી. “લીલી, તે” મને કીધેની મદદ વીશે હું તારો ઉપકાર મા-નવા આવ્યો છું.”

“જોને, તમે શું કહેવા માંગો છો તે હું સમજી શકતી નથી.” “તે વીધે હું તુને સમજાવીને કહું છું, હું મીંઝ લોર-ન્સને મળ્યો હતો, અને તેને હું તારે સાં લાવનાર પણ હતો, પણ તારી કંઈ ખાનગી વાત તેણે મને કહી છે, તેથી તે મારી સાથે આવ્યો નહી.”

“તમારી એ વીધેની વધુ વાત હું સાંભળી શકીશ નહીં,” તેણી બોલી.

“પણ લીલી, હું તુને કાંઈથીજ ખખર કહેવા માંડું છું, તે ખખર સાંભળી હું ધાર છું કે તું ખુશ થશે. હું એકા-એક તવંગર શખ્સ થયો છું, મારાં નશીબમાં કુઝવ વેકું હશે તો હું કુઝવ પેરીશ, પણ હાલ સુખી થયો છું.”

“હું ધાર છું કે તમેજો મોપડીઓ વેચીને પૈસા એકઠા કરીશ દરો.” લીલી હસીને બોલી.

“જો મેં મોપડી લખીને વેચી હતો, તો મને વધારે ખરસ કરવો પડતો. એમાં તારી મુશ છે, મારે માટે કોઈ વારસો મુકી મુકું છે. ખરેખર, હું જાણીને બહુ અજબ થયો, પણ પેલી મીસીસ ફ્રેન્ચર મને પોતાનો વારસ કર્યો છે, અને મારે નામના વીશ હજાર પાંડકરી વધારે કંઈ છે.”

“જોને, આ ખખર સાંભળી હું અતીશ ખુશી છું અને તે માટે તમને હું ખરાં અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપું છું.” આ બોલતાં તેણીએ પોતાના બંને હાથ જોનેને આપ્યા, જે તેણે લીધા; આ વેળા લીલીની આંખો ખુશીથી ચમકી નીકળી, થોડો વખત તેઓમાં મુશકાઈ રાખરાઈ, પણ પ-છી તેણીએ હસીને વધાડું.

“શું તેણીએ તમને આ સર્વે મીલકત આપી? જોને, તમે તો કહેતા હતા કે તેણી તો ગરીબ હતી.”

“મેં પણ તેણીને ગરીબ ધારી હતી, અને તેણી ગરીબ હોય તેવી હમેશાં ઠારતી હતી.”

“પણ તમે જાણો છો કે તમે તેણીની કંટલી બરદાસ્ત લીધી છે?”

“પણ ખરું પુછતાં તેણીને કાંઈ સંગે ન હતો, અને વળી મેં તેણીના પૈસા માટે બરદાસ્ત લીધી નથી.”

“એવીજ વાત મારા બાળમાં એક વેળા બની હતી. જોન, હું ધાર’ છું” કે તમે તે મુદ્દસ્થને ઓલખતા હસો?”

આ બોલે છે એટલામાં મીસીસ બૉલ્ડર્સ ઓરડામાં દાખલ થઈ, જેણી ફેરફારમાં પોતાની કોઈ સહી સાથે આવવા જવાની હતી. “મીં જોન રીકલ,” તેણીએ પોતાની હાથ લંબાવતાં કહ્યું, “આજે તમે ઘણે દહાડે ક્યાંથી આવ્યા?”

“મને જરા આવવાને બન્યું નહોતું, પણ હું ધાર’ છું કે તમે હાજર બની હશો?”

“સારી, હું સારીકાની છું,” તેણીએ હમેશાના ‘ગંબીર’ અવાજે કહ્યું, “અને વળી તમે પણ બહુજ સારી તંદરોસ્તીમાં હોશો છો?”

“મીસીસ બૉલ્ડર્સ, હું તમને ક’ઈ ખુશ ખબર કહેવા માગું છું, જે સાંભળી તમે પણ હમારી ખુશીમાં ભાગ લેશો. આ કેવી અમૂલ્ય જેવી વાત છે કે મીસીસ ફ્રેઅર તેણીની એક ગંજવર મીઠકતને મીં જોનને વારસે ટેરવ્યો છે; અને જેણીના મીં જોન કસા સગા ચતા નથી.”

“થું એક ગંજવર મીઠકતને ધણી ચોં છે?”

તેણી ફરીને બોલી, અને તેણીને આ સાંભળી અદેખાઈ ઉપજ ચવા લાગી.

“નહોં, નહોં, એક ગંજવર મીઠકતને નહોં, પણ તેટલી મને બસ છે.” જોને હસીને જણાવ્યું, “મીસ ચોમસ માસપર તોહામત મુકે છે કે કે મેં એ મીઠકત માટે તેણીની સાથે પ્રીતી કરી, પણ મીસીસ બૉલ્ડર્સ, હું ધાર’ છું કે તમે એ ખર’ માનશો નહીં.”

“મીં જોન, લીલી તો તમારી સાથે અમથી મનફેરીમાં બોલે છે; એ મીઠકત તમારા નસીબમાં મનવાંની હતી ને મથી, એમાં તોહામત જેવું કંઈ નથી. આ દુનિયામાં સંદેશી મોડી મોજા પૈસો છે, તે સીવાય કાંઈને ચાલતું નથી” મીસીસ બૉલ્ડર્સે બોલી.

મીસીસ બૉલ્ડર્સે ક’ઈ પૈસાદાર બાતું નહોતી, પણ તેણી સરોને કહેતી કે તેણીના પૈસા બ્યાંને મુક્યા છે.

“વહાલી લીલી, મને ફેક તરફથી આજે એક કાગળ મળ્યું છે. આહા! તે કાગળ કેવી માયાજી રીતે અને બેઠનને હાથે વળ્યું છે. હું કેવું ધન્ય છું” કે તેઓ મારા બાઈ હતે, કેમકે આ દુનિયામાં માર’ કોઈ સચું વહાલું નથી. પણ લીલી, હું કહેતાં વીસરી ગઈ કે ફેકે તુને કુવા કહેવાડી છે.”

“વારે લારે મીસીસ બૉલ્ડર્સ, તમે કાગળને બાળા લખો તો મારી પણ કુવા લખજો.”

ફેકમાં બે ત્રણ કાગળ લીલીપર આવ્યાં હતાં, પણ છેલ્લાં કાગળમાં ‘તેણે લખ્યું’ હતું કે તે બે ત્રણ દહાડા માટે ‘વોરગ્રેન્ડ’ આવનાર હતો; અને તેના અવાજમાં લીલીએ બહુ ખુશી બતાવી. ફેકની વાત પડતી મેલી મીસીસ બૉલ્ડર્સે હિન્દુસ્થાનની વાતો કરવા લાગી. “મારાં વાંચનાર જાણે છે તેમ, જે પુરાણીયને કદી હિન્દુસ્થાન જોયું ન હોય, તેઓ હિન્દુસ્થાન વીશે થતી વાતો સાંભળવામાં મનહ મેળવે

છે, અને તેમજ જોને હિન્દુસ્થાન જોયું નહોતું, અને આ વેળા મીસીસ બૉલ્ડર્સે હિન્દુસ્થાનની વાતો કરતી અને તે વાતો લીલી તથા જોન બહુજ ધ્યાન દીધે સાંભળતાં હતાં. આ વેળા રાત પડવા આવી હતી. તેઓ ઘરમાંથી બગીચામાં ફરવા નીકળ્યાં, જ્યાં ચંદ્ર પોતાનાં ચક્રચકીત અવવાળાંથી ઝાડોને સુંદર દેખાવમાં લાવતો હતો, અને તે પર પડતા મોટા છાયાથી વધારે દીપાવતો હતો.

“આ વેળા નહીને દેખાવ ધણેજ સુંદર લાગતો હશે!” લીલી બોલી.

“મારી વાહાલી, થું તું ત્યાં ફરવા જવા માંગે છે?” મીસીસ બૉલ્ડર્સે પુછ્યું.

“તમે જે હમારી સાથે આવો તો જઈશું, અને તમારા આગ્રાથી વધારે મનહ પડશે.” લીલીએ હસીને જણાવ્યું.

આ પ્રમાણે બોલી તેઓ ઘરમાં જઈ તો પી પહેડીને ઓવરકોટ (મોડા ઉપરના ઝમ્મા) ઓડી આવ્યાં, અને નહીને કીનારે ફરવા નીકળ્યાં. તેઓ નહીને કીનારે જઈ પુગાં, બાંતો દેખાવ પણ ધણેજ મનોહર હતો. આ વેળા નદી ચાંત રીતે વેહેતી હતી, તેઓ બોટમાં બેસી નહીના વચલા ભાગમાં જઈ પુગાં. આશુબાબુની જગીર રૂપાંથી મડી લીધી હોય તેમ ચંદ્રના પ્રકાશથી લાગતી હતી. મીસીસ બૉલ્ડર્સે પોતાના મધુર દેવાન્દરી ચોંકાં ગીતો ગાયાં, જે ગીતો જોન અને લીલી ખુશીથી સાંભળતાં હતાં. “આ વેળા મારો ભાઈ ફેક અહીં હતો તો કેવી મનહ પડતે?” મીસીસ બૉલ્ડર્સે બોલી.

“નહી મીસીસ બૉલ્ડર્સ, તમે ઉમ્મદું બોલો છો; આ વેળા તમારા મરનાર ધણી જીવતા હતા તો વધારે મનહ પડતે.” લીલીએ હસીને વધાર્યું.

“તું ચણીજ નહારી છોકરી છે, તેઓની યાદ મને શા માટે દેવાવે છે?” તેણીએ લીલીના માલપર હલચે હાથે આંગળાં મારતાં કહ્યું, “મીં જોન, થું તમે લીલીને એક નહારી છોકરી નથી ગંધતા?”

“જે તેણીને કહીથી તેવી ધારી નથી.” જોને નીચી નજરે ગંબીર અવાજે કહ્યું.

આ પછી થોડીક બીજ મનહ મેળવી મીસીસ બૉલ્ડર્સે ઘર તરફ જવાને દુસ્ત વધાર્યું. “મારી દીકરી, મને ઘરમાં બીજાં ધણાંક કામો કરવાં છે, અને હવે હું ઘર જાઉં છું.” તેઓ અને મીસીસ બૉલ્ડર્સે થોડેક છેડે સાથે મુકવા ગયાં, અને એકબેકને શેઠેન્ડ કરી મીસીસ બૉલ્ડર્સે તેઓથી છુટી પડી.

“લીલી, હવે આપણે ઘર જઈશું?” જોને પુછ્યું.

આ સાંભળી લીલી તેને તાબે ચડી થોડો વખત તેઓ આંદણી ધારતાં હોયો મુગો ચાલ્યાં, પણ જોનને ક’ઈ એકદમ યાદ આવ્યું મુગો તેગ તે બોલ્યો, “વાહાલી લીલી, તું મને ગંધ ગુતરી માર કરશે?”

“હા! જોની હા!” તેણી બોલી, “જોની, તમે એ તમારાં મનમાં કશી વાતે ઓછું લાવતું નહોં.”

[સાંપળ છે.]

જુલબાઈ પુરસેદજી જુલવાલા,

આડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

તાડ, માહાડ, ખજુરી.

આડો ખીજાં બધાં આડો કરતાં પોતાના બપકા બરેલા દેખાવથી, અતી ધણાં ઉપયોગીપણાથી અને સુંદરતાથી આખી દુનિયામાં આડપાનેના વર્ષમાં સર્વથી ચઢવાતાં ગણાય છે. જે દેશમાં જે ઉંચે છે સ્થાનો લોકોને એ ધણું જ ઉપયોગી છે. એ આડના દરએક ભાગ અતી ધણા ઉપયોગી છે. એમાંથી ખોરાક, કપડાં, ઊંધા, ખાંડ, તેજ, મીન, દારૂ, રંગ, ચામન, દવા વીગેરે આપણને મળે છે.

એમાં મુખ્ય આડો ખજુરી, તાડ, નાળીયેરી અને સાણ-ચોખાનાં છે. એ સીયાપ કાપી, પામ, સોપારીનાં આડ, ગોરંદો પામ વીગેરે દુનિયાના જુદા જુદા ભાગોમાં થાય છે. ગોરંદોમાંથી દારૂ ધણે થાય છે. દરિયુ અમેરીકામાં એ આડોની સેકડાં બનેલી મોટાં મોટાં જગલો બરેલાં છે અને સ્થાનો લોકોને પોતાના ખોરાક, ઊંધા, કપડાં, દવા વીગેરે જે જોઈએ તે એમાંથી જ મળે છે.

ખજુરી—ખજુરીનાં આડ દેખાવમાં તેમજ ઉપયોગમાં સર્વથી સરસ છે. અરબસ્તાન અને આફ્રિકાના લોકોની તમામ દાયત એમાં જ છે. એ આડ થાય છે સાઠ શીટથી બી વધુ જાય છે ને તેને મથાણે સુંદર દેખાવનાં પાતરાં ઉંચે છે. યડ અને પાતરાંની વચ્ચે કુલ થાય છે અને પછી તેને ફલ લાગે છે. એ ફલના કુમખા કંટલાક શીટ લાંબા લટકી રહે છે. જુદાં જુદાં આડપરના ખજુર રંગ, કદ અને ખાસ્યતમાં એક એકથી જુદા હોય છે.

જે કોઈ વખત અરબસ્તાનના મુલકમાં જે પાક સારો થતો નથી તે સ્થાં દુકાલ પડે છે, કેમકે તેમનો મુખ્ય આધાર એની જ ઉપર રહે છે. એ આડનાં તાળાં ફેલો તેઓ એમનાં એમ ખાય છે ને કહે છે કે તે સુકાં કરતાં વધારે સ્વાદીષ્ટ હોય છે. વળી અરબસ્તાનના મધ્ય ભાગમાં જે ફલ ધણાં મીઠાં ને લેહજતદાર હોય છે. જેમ એ ખાધામાં મજાનાં લાગે છે તેમ એ પુટીકારકમી ધણાં છે. અરબસ્તાનમાં અને સાહરાનાં રેતીનાં રણમાં એ આડનાં ફલને સુકવીને તેને ખાંડીને પછી દાળીને તેનાં ચોસલાં કરી કુકે છે; અને જ્યારે તેની મોસમ પુરી થાય છે ત્યારે તે ખાય છે. આજ લોકોને પોતાના જીવન માટે જે કાંઈ જોઈએ તે તેઓને એમાંથી જ મળે છે. તેઓ પોતે તેમજ તેમનાં ઉંઠા એ આડનાં ફલ ખાય છે, અને જ્યાં સુર્યની સખત ગરમી પડતી હોય ત્યાં એવું તેમને ઊંચી કરી આપે છે. તેનાં ઘડમાંથી મોટા પ્રવાહી નીકળે છે તેનો દારૂ થાય છે. અને તેનો લાકડાં પર બાંધેલાં અને સામન બનાવવામાં

કામ લાગે છે, પાતરાં આવડી કરવામાં અને તેની (પાતરાંની) ડાંખડી બાંધવામાં કામમાં આવે છે. એ વતરોગે તેના શાખા કાંટો તેની સાઠકી, દોરાં વીગેરે બનાવે છે.

નાળીયેરી—એ આડ પંજુ ધણાં સુંદર અને જાંબાં થાય છે. એની જાંબાં ૬૦ થી ૧૦૦ શીટ જેટલી થાય છે ને તેને મથાણે ૧૨ થી ૧૫ શીટ જેટલાં લાંબાં પાતર થાય છે. એ પાતરાંની મધ્ય રેખા ધણી મજબૂત હોય છે ને તેની આસપાસ પીઠાના આકારનાં પાતરાં થાય છે એનાં કુલના જુલમખા પાંચ ૭ શીટ લાંબા થાય છે અને તે એક જ તનાં ચીવટ પડતી ઢંકાયલા હોય છે. એનાં ફલ બડાં રેસાવાળાં પડતી ઢંકાયલાં રહે છે ને તેની અંદર કંઈક કોટલાંમાં કોપર અને પાણી રહે છે.

નાળીયેરીનાં આડ ગરમ દેશોમાં થાય છે. અમેરીકાના ગરમ ભાગોમાં અને હિન્દુસ્તાનના છોનારાપર એ થાય છે. મુખ્ય કરીને સીસીયામાં એ ધણું થાય છે. સ્થાં જોહાનાં જોહાં જે ભત્તાં બે કરોડ આડ છે. એને એપ્રીથી મહીનામાં રાખે છે અને સપ્ટેમ્બર સુધીમાં તે ઉગવા માટે છે. પહેલાં બે વરસ સુધી એને સુર્યના તાપથી બચાવવાં પડે છે અને રોપ્યા પછી પાંચ કે સાત વરસે તેની ઉપર ફલ આવે છે ને એક આડ ૫૨ દર વરસે સાઠ સુધી ફલ થાય છે.

એ આડનાં દરએક ભાગ જુદા જુદા ઉપયોગમાં આવે છે. તેનાં ફલ ખાધામાં આવે છે ને અંદરનું પાણી પીધામાં સ્વાદદાર લાગે છે. તેનાં કુલનાં કુમખાં પડમાંથી ઉછળાથી તાકી નીકળે છે ને તેનો દારૂ અને છે. એનાં ઘડાં લાકડાં સામન બનાવવામાં કામ આવે છે, અને તેના છરીના દાયા, બારણાંના થાંભા વીગેરે અને છે. એનાં પાતરાંની તેપલીએ અને છે. ગામડાંમાં એનાં પાતરાંનાં કુપડાં બનાવે છે. એનાં ફલમાંથી કોપરેલ નીકળે છે અને તે મીનબતી વીગેરે બનાવવામાં કામમાં આવે છે. અને તેનાં છલાંનાં દોરાં વણાય છે.

નાળીયેરીના કાકા કરી તેને તડકાંમાં સુકવીને પછી ઉઘાળીને તેલ તૈયાર બનાવે છે. એક હબ્બર નાળીયેરીમાંથી ૨૫ ગ્યાલન તેલ બને છે. સીસીયા અને હિન્દુસ્તાનમાંથી દર વરસે ૩૦ લાખ રૂપયાનું તેલ વિલાયત નળ છે.

જોહાં પામ—એ ભત્તાં આડ પશ્ચીમ આફ્રિકામાં ધણાં ઉંચે છે અને સ્થાનો અંદરમાં વેપારની ચીજ તરીકે એ તેલ મુખ્ય છે. એનાં ફલ જોહાંવના જેવાં ને બે કુટ લાંબાં હોય છે. એ તેલથી રંગ નારંગીના જેવા હોય છે. એનાં બી સખત કોટલાંથી ઢંકાયલાં હોય છે ને વળી તે કોટલાંની ઉપર શાખાવાળું બીજું પડ હોય છે. એ પડમાંથી તેલ બને છે. એનાં ફલ પાક્યા પછી તેને મોટાંડાંનાં વાસજમાં નાળીને છુકા કરે છે ને પછી તે છુકાને પાણીથી બરેલાં પોલોલાં ને છાલકાં વાસજમાં નાળી દે છે ને પછી તેની ઉપર તરી આવડું તેલ કાઢી લે છે ને તેને ઉકાળી અંદરથી પાણીને લાગ બળી જવા દીધે પછી પીણી બળીને દેશાવર મોકલે છે. સરસ તેલથી રંગ નારંગીના જેવા હોય છે. આફ્રિકામાં એ તેલ ખાધામાં આવે છે ને છિલકાંમાં મીનબતી ને સાણ બનાવવામાં વપરાય છે.

વિલાયતી ધરેણી !

લો માયજી, બરજોરજ બારબાયાની એક પુરી દીકરી આશાંમાએ જામાં કે-
શનેએબમ કપડામાં સફૂં ઘઈ તકલીદી
કમકતાં કવેરેનોસણુગાર સજી દાંધળાં
જ્યાં તેણીનાં માય તેણીની રાહ નોતાં ઉ-
ભાં હતાં લાં આવી લાગી દરોળે બોલી.

તે બેઠ મા દીકરીએ દરવાન આ-
ગળ તૈયાર ઉભેલી ગાડીમાં કાઢી બેઠી
મુનાબાઈ મુનામખીનાં ઇનનને માન
આપવા તેઓને લાં કંકરી ગયાં. આશાંની માય બચુબાઈ
બારબાયાનાં મુનાબાઈ મુનામખી સહી યતાં હતાં. તેઓને
લાં આને ધણીઓને નોતરાં હતાં.

આશાંમાએના પીતા બરજોરજએ તેણીને આ છેડાં
વર્ષ ઉપર એક મુઠર ધરેણીને કાગડે આપ્યો હતો, જેમાં
એક જાંયાં બીધવાનની વિડી, એક મોટા પાસાદાર દીશની
ખુટી, અને એક કિતલી આગદાર મોતીની બાંગડીની
લેડ હતી.

એ ધરેણીએ આને પેઢેરવાની ખરી તક તેણીને મળી.
તેણીનાં મા બાપની ઉમેદ હતી કે આશાંને સારે મોટે ધરે-
પરજાવંચી, પણ આશાંના જમાના પ્રમાણે બહારનો કાચી
બપોરો કાપા વિના કાંઈ વજો નહોતો તેઓ બહુતાં દોવાથી
પેસાની અડચણ વેડી, એક વેળા દીકરીને પરજાવી દેવાના
છરાદાથી શોખમતાં ધરેણીએ બરજોરજએ આશાં મારે
ખરીદ્યાં. તેણીનું નશીબ ક્યારે ઉઠે તેની કહરાં તેઓ હતા.

આશાં બચુપણમાં કાચી ઉપરેથી દોવાથી તેણી ચીર-
કવી, નાદાન, અને ફેશનમાં અચ્ચર બનેલી હતી.

આશાં અને તેણીની માતા બચુબાઈની ગાડી મુનાબાઈના
કુદારે દરવાજા આગળ ધગધમ કરતી આવી ઉભી. ઇનન
મોઢે પાંચ વાગ્યાનું હતું, તેપણુ દમખું સાત વાગી ગયા
હતા. એટલાં અમુરે આવવાનું એક ખાસ કારણ હતું તે
એ કે, બધાંનાં આગ્યા બાદ તેમનો કાઠ લી કાઢી જીએ.

“આશાંએ આને ધણો સરસ રૂસ કીધો છે. વિંટી કેરી
અથડે હો આએ બધાં નવાંજ ધરેણી છે. ને મોતીની બાં-
ગડીથી હાથ બંધે બીરાજી રહ્યો છે.”

તેઓ ગાડીમાંથી ઉતરી અંદર આખ્યાં કે સ્ત્રી આશાંનાં
ધરેણીં જોઈ દીકા કરવા લાગ્યાં.

“એ ધરેણીમાં આણુ શોએ છે કેવી ! બધાંએ કહ્યું છે ને
બરજોરજ બારબાયાના પેસાનું તજ્યું આવી રહ્યું છે,
સારે દીકરી નતાં ધરેણીં ક્યાંથી લાવી ?”

“એસજેટનાં મોતી જોવાં કે ! બોહાખાં બોહી પાંચ
દબરની એ જોડ દોશો ! બંધે નરી રાગની રાણી !”
બીજી બોલી.

આશાંએ પેનાનાં ધરેણીથી ચપલી અસર નાખી; તેણી
મગરર હતી તેમાં વધુ ચઢી વાગી. ટુંકી બાંહેનું બદલાન
દોવાથી મોતીની એસજેટ પુરની રીતે જણાવી, તેપણુ તેણી
બેઠ કાંચેને અતરંગ રાખી ફરતી. જેમની વેળા શોખા અને
હતરાતને મારે ખાસ શોખાની પીઠ ઉપર હાથ મેલી મેસતી.

“આએ ધરેણીં તમે ક્યાંથી ખરીદ્યાં ?” એક ચરમજી
દોસ્તી છેકરી રતનાબાઈ રતનામરે આશાંની પાસે બેઠેલી
દોવાથી પુછ્યું, તેણીને તેણી સાચે પીછાણુ હતી નહીં.

આશાંએ કીચકું ચઢાડ્યું, જવાબ દેવાના અખાસ કયાં.

“માયજી, મારાં ધરેણીં એવાં સરસ છે કે બધાં અરેખાની
નજરથી નેચ છે.” ધરજતાં જતાં આણુએ માએને કહ્યું.

એ ધણી બીજા કેટલાક દલાક સુધી તે ધરેણીં પેઢેરવાની
અમ્મી તક તેણીને મળી નહીં. એક દલાડે તેઓની ખુસાલી
વચ્ચે મોટે ધરનાં માકાંખાઈને લાંથી લગનનું તેડું આપ્યું.

આમજકેશ બંગલું દીવાનખાનું પારસી બાળુએ અને હ-
સ્તાં બાળકાનાં પગલાંથી માછ રહ્યું. જ્યાં જીએ લાં
મુશોભીત દેસની બાળુએ, મુઠર સાડી, તરફ તરફના ખુસા
રંગે, કિંમતી ધરેણીં, મગમગતાં કવેરે, ઉભાંજાં ઉભી
કાઢરે, નાચકું પંખાએ, રેડમી રીશન અને વેસે, બાઢ-
ના મુખખા અને ઉંચી એકીનાં ખુટ નરરે પડતાં. આને
દીકરી આશાંને શોખમતા બનાવવા કીજે બારબાયાનાં બચુ-
બાઈએ ધણું ધણું કહ્યું હતું. આશાંએ વેશાં ધ્યાન જે-
મનારાં ધરેણીં પેઢેર્યાં હતાં. એ સાચે તેણીની માએ આ
લગનમાં દીકરી આશાંને આખાં દીવાનખાનામાં એકી મ-
નેલી બાળુએ કરતાં સરેથી વધુ બપકાદાર બનાવવા ખાતર
ઉભી નવીજ નેડ જેની વણતી મુઠર સાડી, તેમજ દીકરી
બાળુનું ખુણતી લેસ સાચનું નરમ કપડાંનું બદલાન અને વિ-
લાયતી જોગી એકીનાં ખુટ અને હાથમાં કંકીના દીવસ દો-
વા છતાં શોખાને ખાતર નાચકું પંખા દતો.

“આણુ, આએ ધરેણીં અદાંથીજ લીધાં કે કેટલી મંગા-
વ્યાં ?” તેણીની સહીએ પુછ્યું.

“તુનેબી મેઝે છે કે ? એ અદાંથીજ લીધાં. મારા છ બ-
રાયા બાવા ધણું મોડું મુજ આપી, ઉમેજ એવેરીને લાંથી
લાગ્યા. બાવાજી કહેતા હતા ને એ ધરેણીની જોડ તાન
નવીજ વેસાતથી આવેલી દોવાથી તેની કિમતની તેટલીજ
મોંથી છે. મોં માચું દામ આપી બાવાએ ખરીદી લાગ્યા.
એ ધરેણીને વાસે તે એવેરી કહ્યું છે ને એ એક વેસા-
તની પ્રી-સેસનાં હતાં; પણ તેણીને નાણાંની કાંઈ જરૂર
પડવાથી તે વેચ્યાં પડ્યાં. વેસાતમાં એનું એનું મોણું મુજ
આવી નહી ચક્યું તેથી અદાં વેચવા મોકલ્યાં, કે દિન-
સ્તાનની કોઈ રાજવંશી કુટુંબની બાળુ ખરીદશે. અર-
કંડુંજી સોદાશી, એ ધરેણીની કીમત ધણી મોંથી છે, કોઈ ખ-

રીદી શકે નહીં. મારા આધારને તે ઝવેરીએ કહયું કે પારસી શેઠાઓ તો શું પણ મુંઝવે આપેલા કેટલાક રાજ વંશીઓથી એને ખરીદવા ઇચ્છતા, પણ મોઢું મુજબ નેઈ ખરીદી ગયા.” આશાને ધરેણું માટે મોલારાની તક મળવાથી જેટલું મોલારા જેટલું વગર વિચારે મોલી ગઈ. “જેટલું બધું એનું મુજબ છે?” તેણીની સહી સીત્લીએ અનુમતિ આપી.

“મુજબ તો ખરું, સીત્લી, પણ મુજબ કરતાં નવાઈ ધણી છેની ! તું જેની કે અહીં કાંઈએથી એવાં ધરેણું પેઢરયાં છે !” આશાં વગાડતી મોલી.

જેટલાં તેણીની વગાડતો હોયો આગ્યો. સામેથી એક મુંદર છોકરીને ચાલી આવતી નેઈ સીત્લી-એ તેણીને તેડી પોતા પાસ આશાંની વચ્ચે બેસાડી; તે રતનનાઈ રતનાગર હતી, જેણી સીરીનની સહી થતી હોવાથી પોતા પાસે તેડી બેસાડી.

તેણીનાં બેઠા પછી તેઓની નજર તેણીનાં ધરેણું ઉપર દોડી; તે તદન આશાંની જોડનાજ હતો, તે ધરેણું-એ જેટલાં એકસરખાં હતાં કે ફરક માત્રમ પડતો નહીં. તેઓ પછાં અનુમતિ થયાં.

“જો આજ, ટું હમણું કહેતી હતીની કે એ દાગીનાની ફેશન નથી છે, એવાં કાંઈએ અહીં પેઢરયા નથી, તે જ હવે.” સીરીન મોલી.

આશાનું મોઢું ઉતરી ગયું. તેણી રતાને જોલખતી નહીં હતી.

“અરે હું સમજ, એ ધરેણું કાંઈ ખરાં નથી સીત્લી, એ તો તે દહારે મારાં ધરેણું નેઈને જવળું બોટાં બનાવ્યાં હોયો. કાંઈ બધાંએ એવા વૈસા ખરેખરી જાણે છે કે !” આશાં તુમાખતી મોલી, “મુખાં બોટાં ધરેણું પેઢરયા વગર જીવ રહે છે કે ? હું તો આ કદી બોટાં ધરેણુંને હાથ નહીં લગાડું.”

“રતાં, શું ખરી વાત, એ ધરેણું બોટાં છે?” સીરીને હવે રતનને પુછ્યું.

“નહી, એ કાંઈ બોટાં નથી, હું અને માયજ પારસી ઝવેરી શાપુરજને લાં ગયાં. હમે ધરેણું બોટાં હતાં એટલાં એક પારસી લાં આવ્યો અને આજેજ ધરેણુંએ કહાડી ઝવેરીને કહયું કે લેવો બાઈ, આ ધરેણું હું હમણું નથી ખરીદી શકતો, મારા હાથ સંક્રામણમાં છે, મેં એ તમારે લાંથીજ ખરીદ્યાં હતાં વાસ્તે મેઢરયાંની કરી કાંઈ તેમાંનું જોણું આપી ધરેણું પાછાં લેવો અને એમાંનાંજ એની હપ ઉપર બીજાં બોટાં મોલી હીરાનાં બનાવી અને એકેકી ભેડ આપો.”

“એમ તે પારસીએ કહયું, અને તેજ ધરેણું ધણું જ-મ્યાં, મજ્જના નવાં હતાં તેથી હમે તે ખરીદી લીધાં. ફક્ત સાત હજાર જેસલેટ, પુટી ને લિટી ખરીદી, જેમાંથી છ હજાર વેલા પારસીને આપી એક હજાર દલાલીમાં ઝવેરી-એ લીધા અને તેમાંનાં બોટાં ધરેણું તેવળુને બનાવી આ-

પવા કયુલ્યું. તે બોટાં ધરેણું હમે તવાર થવે જોવા ગયાં હતાં તે તદન આના જેવાં દીસતાં હતાં. માયજએ ઝવેરીને તે પારસીનું નામ પુછ્યું તે વેળેજ હમણે કહયું,” રતાં મોલી.

“તે નામ શું વાર?” રતાં તે પારસીનું નામ શું ?” સીરીને આપીની ધધ પુછ્યું.

“અરજેરજ બારબાયા !” રતી મોલી.

આ નામ સાંભળી આહુતો જીવ ફરી આવ્યો, હમણું તેણી મોલી હતી કે બોટાં ધરેણું પેઢરતાં જીવ રહે છે કે ! તે બોટાં તેણીને યાદ આવ્યા, રાજવંશીએ મુજબ નહીં આપી શક્યા અને ઈંગ્લેન્ડ ઝવેરીને લાંનાં વેલાતથી પ્રી-સેસનાં આવેલાં ધરેણું વગેરે વગેરે ગપ મારેલી, તે હવે શું મોઢું રહે !

કરજમાંથી બચવા અરજેરજ બારબાયા ખરાં ધરેણું વેચી બોટાં બનાવી લાગ્યા તે વાત આહુતી મા અનુમાદ જાણતી, પણ તેણીને કદી હતી નહીં.

ફેશનની શીશયારીથી તેણીએ પોતાના આપને કરજમાં લાવી નાખ્યા હતા એ તેણીએ હવેજ જાણ્યું. - આ ફેશનની પછી ફેશનની શીશયારીએ તેણીએ ધણી તજ દીધી છે.

મેઢરખાનું કાવસજ દાવર.

સખી દીલનું પ્રીતસંપ્રદાન.

નસો જાણીતો આદશાહ સોલમો હુધ ધણેજ નેક અને સખી દીલને હોતો. ફ્રાન્સના પત્નીદાસ ઉપરથી માત્રમ પડે છે કે, આ રાજને એકંતમાં બેસી તરે-હવાર ખુદરતની પુખીએ ઉપર ખ્યાલ દોડાવવાનો અને આટલક ચલાવવાનો જખરો શોખ હતો. એક દીવસે તે એક માત્ર સાદા મેઢરખનાં પોશાકમાં શહેર માર્ગમાં એક એકાંત ખેતરમાં ફરવા નીકર્યો. ઝાડીઓ વચ્ચે વેહેતાં એક દીલપુરા નાળાં આગળ આવતાંજ તેણે પોતાના પગ યોગ્યાવા અને પોતાની ટેવ મુજબ મુજબે મરોડતો, જમણા પગ ઉપર ડાબો વાંકો મેક્ષી, વીચારના સાગરમાં તરતો ઉભો.

આહ ! ફ્રાન્સની હાલત તે વેળા કેવી હતી ? તેની રચત પુટાપણની ધૂળ ઉઠારવા માટે શું પ્રપંચો રચતો હતો ? તેની આદશાહતને ઉરાડી દેવા માટે તમામ લોકો કેટલાં ખતી હતાં ? અને તે બધું શા માટે ? આ એકાંત ખવાસનો ભસો જવાન રાજ નેકે પોતાની રચત ઉપર કરના બોળ નાખવાનાં કામથી દુર હતો, તેથી તેની આગળ તેના બપાવાનાં રાજ્ય વખતથી જે જખરો કર-ગરીઓ ઉપર પડ્યો હતો, તેમાંથી તેઓને હજી મુશી તે દુર કરવા પામ્યો નહીં હતો. એજ માત્ર તેની કરજમાં આખી, અને પ્રમને તેની ઉપરથી દીલ ઉતાર કરવાને મોડું કારણ હતું.

આ તેના દુઃખી વીચારોમાં એક સુખી ખ્યાલથી ખલલ પડી. તેના કાનને એક અતી ધલો મધુર ગાયણનો અવાજ અહરથો, જે ઉમદા સરોદની શીરીનતાથી બે પજ રાગ લુખનાં જગરમાં ખુદરતની તારીફના ચોમ્મોએ ઉછળી રહ્યા. પોતાની શીલસુશી ચશ્મો ચોપાસ ફેરવતાં તેની નજર એક નાના સુનેરી બાલના બુખસુરત જવાન છોકરા ઉપર પડી, જે ગુણુ ઉપર પડી પોતાના હાથો વાળી, આંખો બંધ કરી તે બારે હક્તાપ્રાપ્તી જનાખમાં પોતાના દીક્ષણ સરોદે કંધક મીનતભરી ભરી આશુલ કરતો હતો.

રાગ લુખ ધીરે પગલે તેની નજરેક જઈ ઉભો; પાસના દયાતા અવાજે તે છોકરાને ચમકાવી ખરો કાપો. પોતાની નજરેક એક ઉમરાવી, બધા ચેહેરાના પછુ સાદા પોસાક-વાલા એક અહરથને નેતાન તે છોકરા હેરત થઇ ગયો.

“જવાન, તું અહીં શું કરે છે?” લુખે પુછ્યું.

“સાહેબ, હું તે ફરેદગારની હજુરમાં અમારી ગરીબીના વખતે હમને સહાય થવાને અરજભરી બંધી કરું છું.”

તે છોકરાએ પોતાના મીઠા હલકે નરમીથી કહ્યું.

રાગ લુખ બે દગલાં પાછક હટ્યો. “છોકરો, તારાં પવિત્ર કામની હું આડે આવી અટકાવવા માંગતો નથી, અને તારી શીરીન જાનનાનો તે કાગરની પાદમાં નીકળતો મધુર અવાજ સમજવા” ગમે છે, માટે મને તેટલો ભાગ્યશાળી બનાવશે?”

તે નાના છોકરાએ તેનો હુકમ માથે ચઢાડવાના દેખા-વે પોતાનું સર નમાવ્યું અને પછી હક્તાવાની તારીફમાં એક ધણું જ મધુર ગાયણ પોતાના મનહરણુ સરોદે ગાવા માંડ્યું; તે છોકરાના દીક્ષણ હલકથી રાગ લુખ ધીરે હેરત રહ્યો.

આહ! તેણે માન્યું કે ગોયા તેના રૂપેરી કંઠમાં બુલ-બુલોએ પોતાનો માસો બાંધ્યો હતો. ખોદાની અનેક ઉત્તમ બહેનોમાંની આ એક ઉમદા બહેનથી નેહાક થયથા આ જવાન તરફ અન્યથી અને બુદ્ધાદી સાથ દીકતાં તે દંતોમાં આંગણાં પકડી ઉભો રહી ગયો; તે મધુર વાંસલીના અટકવા પછીજ બાદશાહ લુખે જાન ખોડવાની હાંમત કીધી.

“આશીરનાં! એ સાહાબદા બુખસુક, આ બે તારી પેહે-નતો બઢેનો.” અને લુખે પોતાનાં નાણાંની ટેલી તે છોકરાના હાથમાં ખાલી કીધી, જે ચસકતું નાણું નેતાન પેશા સુંદર જવાનના ગોલાબી રોખસાર ઉપર મોતી મી-સાલનાં નીરમળ આંબુનાં દીપાં ખરી પડ્યાં.

“ઉપકાર દરસાવવાને મારી નમળી જુઝાનમાં તાકાત નથી. એ સંખાવતી દીક્ષના ઉમરાવી ચંદરથ” તે છોકરે કહ્યું. “મારી ગરીબડી માતા અને નાનાં બાપ બેહેનોની તગીને વખતે આ નાણું એક મોટા આશીરવાદ થઈ પડેનો.”

“તગી!” કંધક દુઃખી કંઠાળી રાગ લુખે મોતી ઉ-હ્યો. “તગી!”

“હા, તગી, સાહેબ, લગભગ બુખમરો! મારાં મા આજ થોડાં અંદાજમાં થયાં બીમાર છે, અને તેમની બીમારીએ

મારા અને મારાં નાનાં બાપ બેહેનો ઉપર બુખમરોના ગ-જબ વસાવ્યો છે.” તે છોકરાએ બીજાં તાલમ આંબુઓ-ની પાર વચ્ચે કહ્યું.

“શું ભારે, તારો પેદર નથી? તે ક્યાં છે?”

“તે મરણુ પામ્યો છે. પેહેલાં તે હમારા નામવર બાદ-શાહનાં લશકરમાં એક શીપાહ હતો, તેમનાં પેનશન ઉપર અમે સરવેનું ચુગરાણુ ચાઘડું હતું, પણ તેમના હક થવા બાદ પેનશન બંધ થઇ ગયું છે. આ બે જગરા કટકાથી હમારાં ગરીબ બીમારાં મા—”

“જવાન, તું પેહેલાં એક તખીબને તારી મા કને લઇ જા, તારું મકાન ક્યાં આવેલું છે?” ઉતેગરીથી બાદશાહ લુખે આ સવાલ પુછ્યો.

પોતાનું કુધ જેનું આંગણું દુર ટેકતે તે છોકરાએ પો-તાનાં જુષકની રસતો બતાવ્યો, જે નોંધ લઇ લુખ ધસા-રામાં કીડીઓ વચ્ચે ચાલી ગયો.

“એ ખોદા! મારી રૂંપતમાં ભારે એ દીસાબે કંટશે ગેરકનસાદ અને કેવી મુશ્કેલી ચાલે છે? મારી પ્રજા આવી રીતની કેટલી મુશીબતો ખમતી હશે, અને હું તેમનો બાદશાહ આ હેવાચોથી બીનવાકેફ? ખોદા બચાવ!”

અને પોતાની આંખો માહેસો બીનાય કટ “નુજી નાખી, તેણે આડીઆંખાં ઉઠાવશે પેલા છોકરાનાં ધરનો રસતો લીધો.

તે મકાનમાં જઈ તેણે પોતાને એક તખીબ તરીકે બો-લખાવ્યો, પછી તે ગરીબ વીપવાની નાકી નેંધ, તેણે પ્રીસ-કીપશન લખવાને ખડીશો કમમ માંગી, કુમે મોહડે એક કામજ ઉપર દવાનું પ્રીસકીપશન લખી, તે તે કુષકમાંથી બહાર પડ્યો. તેના જવા પછીથી પાંચ મીનીટ પેસો જવાન છોકરા પોતાની માને માટે, બાદશાહના ફરમાબા મુજબ, એક ખરા તખીબને લઈ દાખલ થયો પણ તેની માએ જવારે તેને જણાવ્યું કે પોડીક મીનીટ આગમજ એક હકીમ તેણીને તપાસી દવાનો નુરખો કામજ ઉપર લખી ગયો છે, ભારે તે જવાને હુરત પેઠું પ્રીસકીપશન લખાવ્યું પત્ર ખોલીને ભેનું, પણ તેની અત્તજબીનો શો પાર! દવાના કુસખાને બઢે તેમાં તે માદશાહી સહી સા-રું તેના મરેખે બાપની પાછક બંધ થયકું પેનશન તે-એને પાછું ચાહુ આપવાનું કરારનાંકું હતું. પેતે એક સાદા અહરથ સાથ નહી પણ પુદ બાદશાહ સાથ આજ સહવારે વાતચીત કરી આવ્યો હતો, એમ તે જવાને જા-ણતાંજ હેરત થઇ પોતાની માને સર્વે વાતથી રેશન કીધી અને ખરેખરા તખીમની દવા કરતાં આ ઉદાર પણ વેશ-ધારી તખીબનાં સર્વો દીક્ષનાં પ્રીસકીપશનથી તે જવાન વી-ધવાએ પોતાની મોહેકી તંદરોસ્તી જલદી મેળવી.

બાદશાહ લુખે ભાર પછીથી તે નાના સોહામણુ જ-વાનને તેના સુરીશ કંઠ ઉપર શીદા થઇ પોતાનો ખાસ ખાનગી મરેશો નેપ્યો.

નેકરખાનું કાવસલ દાવર.

ખાડો ખોદે તે પડે.

નખાઈ, શેક તમને તેવણના ઝોરડામાં બોલાવે છે, અને કહે છે કે તેવણનું છેલ્લું વીસળી સાથે લેતાં આવજો.

દીનખાઈ તેણીની જુદી દારીના બારણાં ઠોકવાના અવાજથી કાંઈ ખુશ વીચારમાંથી ઝાંકી ઉઠી, અને તેણીના માથાનો હોઠમ સાંભળી લગાર શીકી ચર્ધ ગઇ.

“હું હમણા નીચે આતું છું” તેણીએ

ધીમેથી જવાબ દીધો.

તેણીનાં મોઢાંપરનો શીકસ જોઇ તે જુદી દારી અચ-કાતાં અચકાતાં અને શીકરમ્દ એકદરે બોલી:

“હું આશા રાખું છું કે કાંઈ ગંભીર બીના નહીં દરો. શેક વીસને વાસ્તે બોલ્યા તેથી અને લાગે છે કે, તેવણ તમારી પાસે કાંઈ કરાવવા માગતા થશે. જો તેમ હોય તો તમે તમારાં મુખની આડે આવે તેથી કરી કચ્છાત આવતાં ના.”

તે ઊકરી મુઠમાં હસી, તે ખુશ્તુમા હસવાનું કે જેથી તેણી દરેકે જણનું દીક્ષ છતી લેતી હતી.

“મનેથી લાગે છે કે તેવણ મારી પાસે કાંઈ કચ્છાત માંગે છે” પછી જાણે સામે યવાનો ડેડાવ કીધો હોય તેમ મક્કમ દેખાવે બોલી, “અને મને ઘણી ધારતી લાગે છે કે મને ના પાડતું પડશે.”

તે જુદી દારી ચીંતાતુર દેખાઇ.

“પણ અને હાં મુખી તમે શેકને શુરસે કરતાં ના,” તેણી બોલી.

“જે તેમ અને તો તેમાં મારી કાંઈ તકલીફ નથી” તે ઊકરી બોલી. “મઇ કાલે માથા ઘેર આવ્યા તે વેળાએ મને કાંઈ એવવણી આપી હતી, કે તેવણે મને પરણાવવા માટે કાઢને શોધી કહાડ્યો છે, પણ મારી તો ખાતરી છે કે ફક્ત તેવણની ધરજા પુરી પાડવા હું કાંઈ માણસને પરણીશ નહીં.”

“તેમ તો નહીજ અને, વળી રસ્તમજની બધી ગાથ જણાઇ આવી અને તેવણને ઘરમાંથી કહાડી મુક્યા તે આગમન તેવણ તો તુને તેની સાથેથી પરણાવવા માંગતા હતા, ખરું કેની? રસ્તમજ સાથે તમને પરણેલાં જોવા કરતાં તો મુલેલાં જોવાથી હું વધારે રાજ ચાજો.”

“અને હુંબી રસ્તમજ અથવા કોઇથી બીજા અણમન-

તા શખસ સાથે પરણ્યા કરતાં મરવાનું વધારે પસંદ કર, અને હું માથાનેથી તેમજ કહેવશ.”

સાથે યવાનો ડેડાવથી તેણીની યગકતી આંખો વધારે ચમકવા લાગી અને તેણીની દારી તેથી વધારે અને વધારે ચીંતાતુર બની.

“કાંઈથી કરી શેકને શુરસે મવા ના દેતાં,” તેણી ફરીથી બોલી, “તેવણ તો પોતાનોજ બોલ પાળે તેવા છે અને એક વેળા તેવણનાં મનમાં વીચાર આવ્યો તે દરવચો મુકકેળ છે. રસ્તમજનું, શું થયું તે જુઓની.”

“હું ધારું” કે તે બાબદમાં તો તમે ખુશ કરોછો” તે ઊકરીએ કહયું. “મારી ખાતરી છે કે માથા રસ્તમજ તરફ જેટલા સખત દેખાય છે તે કરતાં અડધાથી નથી, મારી તો ખાતરી છે કે તે બે હમણાં પાછો આવે અને પોતાની આજ આડે કાંઈ બહાનું કહાડે તો તેવણ તરત તેને ગાફ કરે.”

“લારે તો હું ધારું છું કે તેવણ નહીજ આવે તો સાર.” કોઇથી બહાનાથી તે એક સારા માણસ થઇ શકવાનો નથી અને તે જેટલો આપણાં ઘરમાં નહીં આવે તેટલું સાર.” પણ ચાલો, હવે વધારે વખત વાત કરવા યોગો ના, નહીં તો શેક શુરસે થશે.”

આ બધાં દીકરી જી આમ બોલી ચીંતાનો છાપ પોતાનાં મોઢાંપર લઈ લાંથી ઉતાપજે ચાલી ગઇ, અને દીનખાઈએ પોતાની કમરતું બંધ ખાતું જોવાયું, કે જેમાં તેણીએ પોતાના માથાનું છેલ્લું વીસ રાખ્યું હતું. દીનખાઈ કરાણી કાંઈ રતનજી ડાકટરની ખરી સગી ન હતી, પણ તેણીનાં મા બાપ સાથે અસલથી તેવણને ઘણી દોસ્તી હોવાથી તેઓનાં મરણ બાદ તે જુદા સખી દીકરા મદરસે તેણીને કરી લીધી હતી, અને પોતાના બનીજને ઘરમાંથી કહાડી મુક્યા પછી તેણીને પોતાની એકથી વારસ બનાવી હતી તથા પોતાનું વીસ પણ તેણીનેજ રાખત આપ્યું હતું.

“મને વજીરોપર વીધાસ નથી,” તેવણ બોલ્યા “અને તેઓ સાથે હું માથું ફાડવા માગતા નથી, જે તે બોહવાઈ ભય તો તેથી તુને એકદીનેજ સોસતું પડે, તેથી તુજ તે બલથી રાખે તો સાર.”

આજે તેવણ તે વીસ જોવા માગતા હતા એ કાંઈ તેવણના ફાંદાની સારી નીચાની ન હતી, અને તે કાગજ જેનીવર તેણીની આખી જીંદગીની આશા હતી, તે ખાનાં માંથી કહાડતાં તે ઊકરીનું દીઘ ભરાઈ આવ્યું.

આ પરથી એમ ન સમજતું કે દીનખાઈ દક્ષિણ ખવડ-સની એક ઊકરી હતી. જ્યારે પેહલવેહયું તે વીસ કરે વામાં આવ્યું, લારે જેકે રતનજીને શુરસે તેવણના બનીજ સામે ઘણો હતો, તે છતાંથી તેણીએ શુરસે શુરસું કહયું કે, પોતાનાં ઘરમાં ઉધારેલા અને પોતાના વારસ તરીકે ધારેલા એક જુવાન રાખસને તાન નાવારેસ કરવાનો તેવણને બીકકેડ હક ન હતો. તેણી કાંઈ લોભી ન હતી, પણ

જવારે એક જણ એક ગરીબ શખસને ચાહતું હોય સારે પૈસાની મદદની ઘણી જરૂર હોય છે, અને ખાપડી દીનજા-ધને પોતાનો દીસો ખોદવા ગમતો ન હતો.

ખાપડું બધ કરવા આગમજ તેણીએ તેમાંથી પોતાને હાથે પોતાની ચાદવાસ્ત રાકતીથી ચીતારેલી એક સખી ક-હાડી અને પોતાની માથાણું આંખોથી તેનીપર તીકવા લાગી. તે એક જુગસુરત, માથાણું મેદરાનું, ઘણી દુશ્વીઆરીથી પાણીના રંગે ચીતારેલું ચીન હતું, અને તેની આંખો તેણી તરફ કાઢાવામાંથી જોતી હોય તેમ લાગતી હતી.

“બીહ ના, મારા જનન” તેના કાઢાવામાં બંધા મેદરાનો જાણે જવાબ આપતી હોય તેમ મનમાં બળમી, “હું જાણું છું કે તું મને ચાહે છે, પણ તેમ મને કહેતાં અચકચ છે, કારણ તું પોતે ગરીબ છે અને હું પૈસાવાસી છું.” જવારે તું લોકોમાં વખણાયો, કે જેમ મારી ખાતરી છે કે જમદીથી થયો, સારે હું જાણું છું કે તું મારી આગળ આવ્યો અને જોશે કે હું તારી મતગળ સમજતી હતી અને તારે મારે થોળી હતી. પણ અરે, હું કેની આસા રાખું છું,” તેણી તે સખી પાછી મુકતાં બોલી “કે જનંદગીર, તું જવારેથી આવે સારે મને ગરીબ હાલતમાં આવી પડેલી નહીં જ્યે.” બીજ પછે તેણીએ ખાપડું બધ કીધું અને વીસ હાથમાં લઈ નીચે ફેડી મૂકી.

રતનજી મુજના આંકડા ચઢાવતાં અધીરાઈથી તેણીની વાત જોતા હતા.

“માથ, આવી ખરી,” જેથી તેણી ઓરડામાં દાખલ થઈ કે તેવજી બોલ્યા “મેદરાબાની કરી બારણું બંધ કર. ગઈ રાતનાં હું ઘરે આવ્યા પછી અને તારી સાથે વાત કરવાને ધણે વખત મથ્યો નથી, અને મને ઘણી વાત કરવાની છે. ચાલ બેસ, આપણે તાહેડું ચઢાવ્યે.”

તેવજીની રીતબાત હમેશ મુજબ માથાણું અને ચાર-ભરી હતી, પણ તેવજીના બોલોમાં સમાવસી કાંઈ બોલસ ગંભીરતાથી, તેમજ ગઈ કાલે આપેલી ચેતવણી પરથી દીનજાધની ખાતરી હતી કે હવે તોફાન જમદીથી ચર થયો, અને તે માટે તેણી તૈયાર થઈ રહી.

“મામા, મને તમારી આગળ એક વાંક કમુલ કરી દે-વાનો છે,” તેણીએ કહયું, એવું ધારીને કે પછવાડેથી પ-કાઢ આવે તેના કરતાં જે હોય તે પેદેલીજ કમુલ કરી દેવામાં કાયદો હતો. “તમે ઘરમાં નહીં હતા તે વેળાએ હું વાંદરે ગઈ હતી.”

“વાંદરે? એકથી?”

દીનજાઈ મુજબમાં હતી.

“અરે! નહીં રે મામા, પટેલનાં માણેકજાઈ” મને લેવા આવ્યાં હતાં અને મને પોતાને લાં ચોડા દીવસ રહેવા જવાનું તેડું કીધું. તેવજી મને પોતાની સાથેજ લઈ જવા માંખતાં હતાં, અને હું જાણતી નહીં હતી કે તમે ક્યાં હતા, તેથી હું તમારી રજા મંજાવી શકી નહીં.”

૧૦૮

“પણ તું જાણે છે કે માસ વગર તું ઘરમાંથી કોઈની બહાર જાય તે મને ગમતું નથી.”

“હા! મામા, તેથીજ મેં તમને કાગજમાં લખ્યું” નહીં કે હું લાં જઈ આવી હતી, પણ તમારી પાસે મોઢે મો-કડું માથ માંડું લાં મુધી થોળી. મને લાં જવા ઘણું ગ-મતું હતું. મામા, તમે મારી સાથે ચૂસે તો થવા નથી?”

તેણી તેવજીને પતાવતી હોય તેવા સારે બોલી, અને રતનજીએ સખત દેખાવ કરવાની ફેકકમાં કોરોશ કરી.

“મને બીક લાગે છે દીડ, કે તું દહાડે દહાડે ઘણી છુટ લે છે,” લગાર નરમ અવાજે તેવજી બોલ્યા, “ચોરો વખત થયો હું જેઉં છું” કે તું તેમ કરે છે, અને તારા જેવી એક નાદાન છોકરી એવું કરે તે મને ગમતું નથી. કદાચ તું એમ ધારતી હશે કે હવે તારી તરફથી મેં વીસ કીધું છે, તેથી તું જેમ ગમે તેમ કરે.”

“મામા!”

તે છોકરીનો અવાજ દુઃખ લાગે તેવા કપકપી બરેમો હતો.

“જેઉં વાર, આમે શું વીસ લાવી કે,” રતનજી તેણી-ના હાથમાં તે જોઈને બોલ્યા, “લાવ, મને આપ.”

તે છોકરીનાં બારે દુઃખ વચ્ચે તેવજી ધીમે ધીમે તેના હાડીને તુકારે દુકડા કીધા.

“મામા, મારી થું” તમે ચૂસે થયાઓ?” તેણીએ ક-વાવત આંખે તેવજી તરફ જોઈને કહયું.

“નહી, મારી દીકરી,” રતનજીએ જવાબ આપ્યો, “મારી કેટલીક છપ્પએ તુંને જાણવી પૈસાને લગતો વધારે સા-રો બંદોબસ્ત હું કરવા માંડું છું. હાલ તો તું મારી છપ્પા-ઓ પર કાંઈ પ્યાન આપતી હોય તેમ લાગતું નથી, કે જેમ તારા છેલ્લા બોલવા પરથી જણાય છે.”

“અને મામા, તમે મારી પાસે શું કાપવા છપ્પા છો?” પેલાં વીસના ફાટ્યા દુકડાઓ પર ફલગીરીની નજરથી જોઈને તેણી બોલી.

“તે બધું હું તુંને આસ્ટે આસ્ટે કહેવચ. પહેલાં તો હું બહારગામ ગયો લાં શું બન્યું” તે મેં હજી તુંને કહયું નથી, હું લતા હતી જતાં જરાકમાં અવોણું.”

“ખરી સત્તા હતા!” દીનજાઈએ ધારતીથી પોતાની મોટી આંખો જાણાડીને કહયું.

“હા, અને તે બધું પેલાં જુગ્યાને લીધે; મેં” રસ્તમને લગતી કાંઈ ખજર સાંભળી કે તે ઘણી ગરીબાઈમાં આ-વી પડ્યો હતો, અને જોકે તે જ્યાં મુધી મારી પાસે માથ માંડે નહીં લાં મુધી હું કડીપણ તેને મદદ કરતે નહીં, તે છતાં તે જુમ ખરી હતી કે નહીં તે શોધી કદાવવાની ત-જનીજ કરવા માટે હું મુખ બંધો.”

“હું જાણતી હતી, મામા, કે તમે દેખાવા માગો છો તે કરતાં સો ઘણા વધારે સખી દીવસા અને માથ કરો તેવા છો,” તે છોકરી બોલી અને રતનજીએ પોતાનાં ભવાં ઉ-પર ચઢાવ્યાં.

“તું” મને સમજાવનાં બુદ્ધ કરે છે, હીની, હું ધણું મ-
ક્ષમ હીનતા છું. પણ એ પારંગો ને પોતાની હકીકત
માટે ખરેખર કંઈ ખગતો હોય તો તે હું જાણું છું. વાર, હવે પેલી જુમ તો ખોટી માલમ પડી, તે તો
કોઈ ખીજેજ શખસ હતો અને મારી શોધપરથી પાછો
ફરતાં હું મારી છ’દગી લગભગ ખોલવાની અણીપર હતો.
તે જગા ધણી નવરી હતી, અને સ્વાં ત્રણ જુઝાઓએ મને
ઘેરી લીધો. તેઓએ માર’ ધડીઆલ લીધું, અને ને એક
જુવાન છોકરો મારી મઢે ન આપ્યો હતો તેઓ મારો
જીવ પકડેલો. તે કોઈ વર્તમાન પત્રની દારીસને લગતો
શખસ હતો, અને આ ખીના નીચે લખવા માટે સ્વાં
ભમતો હતો. હું સમજી નહીં શકતો કે કોઈક એવી બાબતો
શું કામ ન્યુસપેપરોમાં લે છે.”

“હું તો ધાર” છું કે એક ન્યુસપેપરવાકાતો ધધો ને
ધણું ગરીબોનાં દુઃખો માટે આપણી લાગણી ઉચકેરે છે
તે દુનિયામાં સૌથી ઉમદા ધધો છે.” દીનખાઇ કાંઈ ધણી
ઉચકેરે ખોલી, અને તેથી રતનજી અચરત થયા.

“હું ખુશી છું, દીન, કે તું એમ ધાર છે,” તેવજે ખુશ
મીતજામાં કહયું, “કારણકે આએ માણસપર માર’ ધ્યાન
ખેંચાયું છે. વળી ને રીતે તેણે પેલા ત્રણજે જીવનને ઠોક્યા,
તેપરથી મને લાગે છે કે તે ધણે બહાદુર અને હીમતવાન
હોવો જોઈએ. પણ વળી નવાઇ જેવું એ છે કે, તે સમજી
પુર’ થયા પછી તેની સાથે વાત કરતાં મને માત્રમ પડ્યું
કે તે મારા અસહન એક ધણ વાલતા મીતજો દીકરો
ચતો હતો. ખીચારો બહારગામ જઈ મરણ પામ્યો હતો.
સાર પછી ચોડુંક લગણું હું જ્યાં સુધી તે ગામમાં હતો
સ્વાં સુધી અચરતમાં તેના જુવાન દીકરામાં ધણી કાળજી
લેતો હતો.”

“અને હું ધાર” છું કે તમે તેની સાથે મને પરજીવવા
માનો છો ?” દીનખાઇ તેવજી શું કહેવા માગતા હતા
તે જાણવાને અધીરી પડી જઈ ખોલી. તેણી સમજી ગઈ
હતી કે તે ન્યુસપેપરને લગતો શખસ કોણ હતો.

રતનજી તેણીના આ સવાલથી લગાર ચીરકાયા.

“મારી ખાતરી છે, કે તુંને સુખી કરવા માટે તેના કરતાં
વધારે લાયક માણસ દુનિયામાં એકજી નથી.” તેવજી ને-
રથી બોલ્યા.

“અને ધારો કે તેના કરતાં વધારે પસંદ કરવા લાયક
કોઈ માણસ મને અસાર આગમનનો મદદો હોય.”
દીનખાઇ બોલી.

“સારે તો તે” તેને બુકી જવો જોઈએ; જસ એટલું જ.
મેં દેરાવ કીધો છે કે એક સુખી છોકરીની હકીકતને
લેધે તેની છ’દગીને નાશ થયો ન જોઈએ. તું ધારે છે તેમ
હું તુંને જાંદગીર સાથેજ પરજીવવા ધાર’ છું. જયાર
રી પેલો જુઝા, રસ્તા તારે માટે નાલાયક કર્યો સારથી
હું તારે વાસ્તે એજ માણસની શોધમાં હતો. છોકરી, તું

મને તો મારી સામે યજે, પણ ને તેમ કરશે તો તારાં
ભવિષ્યની ખરાબી થશે. જસ હું તો તારે માટે એક અકાંખી
નહીં મુકી જઈ, અને તું ને મારી ઇચ્છાની સામે થશે
તો હું એક અકાંખી નહીજ મુકી જઈશ. મેં ખબર લદાડી
છે તેપરથી જાણાય છે કે એ અદરાયલો નથી અને તેથી
મેં તેને આપણે સ્વાં મળવા બોલાવ્યો છે. તે આજે આવશે,
અને હું તને ખુરસે ખુરસું કહું છું કે હું તેને મારો વારસ
કરવા ધાર’ છું, એવી કમુસાતે કે તે માર’ નામ રાખે, કે
જેમ કરવા તે તૈયાર છે. ને તેની મરજી તારી સાથે પરજીવવાની
નહીં હોય તો અચરત તેનો કપકો તારે માથે નહીં રહેશે,
સારે તો મને મારી દોલત બે દીસે વેદવ્યી નાખવી પડ-
શે; પણ ને ફક્ત તારી હકીકતને લેધે તારાં અને તેનાં
સુખ માટેની મારી યોજનાઓ જાંધી વળશે તો તે માટે
તુંનેજ સોષતું પડશે.”

રતનજી બોલતાં બોલતાં એટલા ઉચકેરાજ આખ્યા હતા
કે તે છોકરીનાં મુદર મોહમાં પરનો દેરકાર તેવજી જોઈ
શક્યા નહીં. તેણીને વેદરાજ કહી આપતો હતો કે તેણી
તેને લગતી વધુ હકીકત સાંભળવાને આતુર હતી અને હવે
વધારે વખત સામે થવા નહીં માંગતી હતી. જયારે તેવજે
પોતાનું બોલતું પુર’ કીધું સારે તેવજે તેણી તરફથી એક
નાનાં જવાં દુલ્લમની આજા રાખી હતી, પણ દીનખાઇ તો
તદન નરમ પડી ગયલી જાણી.

“વાર, તેવજીનું નામ શું તે તો મને કહે, મામા,”
તેણી બોલી.

“હીરા મેહતા, તેના આપનું નામ યસ્તાદજી હીરા મેહ-
તા હતું; તે ધણે સારા માણસ હતો.”

“તેવજી સારા દેખાવના છો ?” તેણી વચ્ચે બોલી હતી.
“તે દેખાવમાં ઘણાજ જુમસુરત છે અને કદે પણ સો-
લનર જેવો છે. તેની સખી હું તુંને દેખાડવા લાગ્યોહું.”
તે તેવજીની પાસે તેજલપર કાગળે વચ્ચે પડેલી હતી
અને દીનખાઇએ તેની તરફ વખાણની નજરથી જોયું.

“અને ને મને જાંદગીર હીરા મેહતા નહીં મને તો તમે
ખરેખર મને નાવારેસ કરો કે ?” તેણીએ બરાબર પોતા-
ની ખાતરી કીધા પછી કહયું.

“ખચીતજ. આ કારન માટે મેં પક્ષે દેરાવ કીધો છે
અને તું તારે જોખમે મારી યોજના જાંધી વાળશે.”

રતનજી દેખાઈતી રીતે તે છોકરીને સાંત દેખાવ જોઈ
ખીલતા હતા અને તેથી વધારે જુસ્સાથી બોલતા હતા, પણ
તેવજીની ધારતી તદનજ નાપામદાર હતી.

“વધારે તો રતનજી મામા, હું તમારી ઇચ્છાઓને નમીને
ચાલીશ,” તેણી જલદીથી બોલી, “જાંદગીરજી હીરામેહતા
ક્યારે આવવાના છે ?”

“એ કલાકમાં આવશે. તું આપણી માડીમાં તેવજીને
લેવા જજે.”

દીનખાઇએ ડોકું ધુણાવી હા કહયું.

“મામા, તમે જે કહેશો તે બધું હું કરશું,” તેણી અસાધારણ તાબેદાર અવાજે બોલી, “મને ફક્ત એક જ અરજ તમને કરવાની છે.”

“તે શું વાર ?”

“કે આમારાં લગન વીશે તમે ભાંગીરણ આગળ વાત કરો નહીં, અથવા તો તેવણને જરૂર નહીં કે તમે એ વીશે મારી આગળ વાત કીધી છે.”

“તે તો તેમ કરવાની જરૂર પડશે કે નહીં તે પર આધાર રાખે છે. તારા વીચારવંત હેરાવથી તે મારાં મન જાવરતો મોટો બોલે કહાડી નાખ્યો છે. મને ખરેખર ખીંક લાગતી હતી કે એ આતપર તું આવો ડહાપણબોધ વીચાર કરશે નહીં.”

દીનબાઈએ તેવણ તરફ અજાણ્યથી નેત્રું અને નજી કાંઠા થાય માંગતી હોય તેમ દેખાઈ, પણ તેને બદલે તેવણનાં મોઢાં પર નરમાસથી હાથ ફેરવી લાંબી ચાલી ગઈ અને આવી રીતે આ મેકાપનો છેડો આપ્યો.

એ કલાક પછી દીનબાઈ ભાંગીરણ હીરામેહેતાને રહેઠાણ પર લેવા ઉભી હતી. જુસ્સાથી રતાય ચઢી આવેલાં મોઢાં સાથે તેણી ધણી મુઠાં દીસી હતી.

“પણ તું રતનજી મામા નજીવા નહીં કે આપણે એક બીજાને જોશપ્યે જાયે ?” તેણીએ તેને પુછ્યું.

તે, પુત્રમુરત જવાન શખસે ડોકું ધુણાવ્યું.

“નહી, મેં કોણપર ઉપકાર કીધો હતો તે જવાબે મને માન્ય પડ્યું, સારે મેં તો બોદાના મુકરના કીધા અને તેવણનું તેજીથી ટુરતજ કપુક કરી દીધું. પણ હું તો એમ સમજતો હતો કે તું માણેકબાઈને લાં વાંદે આવી, કે જ્યાં આપણી પહેલ પેઢીએ વેલખાણ થઈ હતી, તે તારા મામા નજીવા ન હતા, અને તે વીશે તું તેવણને કહેવાખી માંગતી ન હતી.”

“સારે તો હું ધારું છું કે રતનજી મામાને નજીવા ખાતર આપણે આજખીજ દોસ્તી શરૂ કરયે” તેણીએ ખુશ મેહરે કહ્યું.

* * * * *

સાર પછીનો વખત દીનબાઈને મનસે ઘણો સુખી હતો. ભાંગીરણે તેણીએ પેઢાવેલેલા માણેકબાઈને લાં બેથે સારથી તે તેણીને ગમતો હતો, અને વળી તેણીની ખાતરી હતી કે તે હુશીઆર જવાન શખસને તેણી પણ તેટલી જ ગમતી હતી. ફક્ત તેની ગરીબાઈ માટે તે પોતાનું દીવ બોલ્યું કરતાં અચકાતો હતો. રતનજીનું તેજું એકદમ કપુક કરવાથી તેણીની હવે વધારે ખાતરી થઈ, અને તે જુદા મદરથ પોતાની કરી લીધેથી દીકરીનાં સુખ માટેની યોજના આવી રીતે પાર ઉતરતી બેઠ સતોવ પામતો હતો. ફરેજને તે છેકરીનો તે જવાન શખસ માટેના પ્યાર વધુ અને વધુ જોડા થતો હતો. પણ તેણે આગળ મક્કાં હતાં અને એક બીજાને પીછાણતાં હતાં તે તેણીના મામાથી

જુવાની તેવણને હતી હતી એજ વીચાર ફક્ત તેણીનું દીવ દષ્ટી તેણીનાં સુખમાં ખલલ કરતો હતો. ભાંગીરણે પણ તે આપણી લાગણું હતું.

“રતનજી હુનિયામાં ઘણાજ સખી દીધતા માણસ દોસે છે” તેણે કહ્યું. “આપણે તેવણને કમવામાં ખરું કરતાં નથી, મને આવે બપોરનાં ઘણું મન થયું કે તેવણને તે વીશે કહી દેવું.”

“મને તો ખીંક લાગે છે કે તેવણ હવે ઘણા યુસ્સે થશે,” તેનાં પરીણામ માટે ખીલતાં ખીલતાં દીનબાઈ બોલી “આજે બપોરના એવણ તમને શું કહેતા હતા ?”

“તેવણ ખરેખર મને પોતાનો વારસે નેમી જવાની માં-મણી કીધી, એવી કપુકાતે કે હું તેવણનું નામ ધારણ કરું, કે જેમ કરવાને હું તદન તૈયાર છું.”

“અકબત, તમે તે કપુક તો કરશો ?” દીનબાઈએ આ-તુરતાથી પુછ્યું.

“એક જ કપુકાતે.”

“તે શું ?” તે છેકરીએ ખીલતાં ખીલતાં પુછ્યું, કારણ તેણી તેનો જવાબ સમજી ગઈ હતી.

“જે હું તેવણની મીલકતનો વારસે થાઉ તો તમેજી તેનાં ભાગ્યથ થાવો—મારાં ઘણીયાંથી તરીકે.”

સાર પછી તેણે તેણીને કહ્યું કે, તેણે પેઢલાં મક્કાં ત્યારથીજ તે તેણીને ચાહતો હતો, પણ જ્યાંસુધી તે પોતાનું ઘર માંડવાને શક્તીવાન થાય નહીં ત્યાંસુધી તેણીને તેમ કહેવાની હીમ્મત કરી શકતો ન હતો. બાકીની ખીંચ વાતો જે તેણી અસાર આગમનની નજીવા હતી, પણ તેને મોઢે સંભળવાને ચાહતી હતી, તે તેણે કહી. તે બપોર તેણે કદીપણ સુધી જશે નહીં. તે રતનજી સાથની મુલાકાત પછી સોઢા તેણી આગળ આગમન આપ્યો હતો અને તેણે લાં પોતાનાં ભરીપનાં સુખની વાતો કરવામાં શેકમાં હતાં, જવાબે તેણેને સ્વપ્ને પણ ન હતું કે ધરમાં કંઈ બનાવ બન્યો હતો, જે પરથી તેણેનું નવું મહેલું સુખ ધાર્તીમાં આવી પડ્યું હતું.

ધરમાં દાખલ થતાંજ દીનબાઈની જુની દાસી તેણેને સામે મળી અને ઉશકેરાઈ આવી બોમવા લાગી: “અરે બાઈ, તમે બેઠો છો કે શું થયું ? રતનજી પાછો આવ્યા છે અને શેક કહે છે કે તેવણનો એરડો ઝારી જુરી સાફ કરવો.”

તરતજ રતનજીના એરડાનું આરણું ઉઘડ્યું, અને એક જુવાન પીથેકા દેખાવનો શખસ રોળા ખાતો ખાતો બહાર આવ્યો.

“એણે દીડું !” તેણીને બેઠ શેકેડ-ક કરવા પોતાનો હાથ લંબાવી તે બોલ્યો, “હું પાછો આવ્યો છું હું; મેં તુને કહ્યું નહીં હતું કે હું કોઈ દહાડે નીકળી આવશ અને તુને જરજુક, આ તારો દોસ્ત કોણ ?”

“ખીંક હીરામેહેતા, મારા ભરીપના ઘણી.” દીનબાઈ બોલી.

પ્રકરણ ૨ જી.

“આપ સાહેબ, શેક તમને બોલાવે છે,” દીનની દારી તેણી ની બાજીના ઝોરડાને દરવાજે દેડી બોલી, દીનબાપ ખારનો સ્વભાવ નેતી બેઠેલી હતી, પણ તેણીના વીચારો કાંઈ ધણી ઘસકતા અને આશ્ચર્ય નહીં હતા. ફક્તમને પાછા ફરવાને મહીને થયો હતો અને તેના આગ્રા, પછી દરેક ચીજ લેખી થતી હતી.

દીનબાપને અગમ્યેતી કીધી હતી તે પ્રમાણે જુદા રતનની સઘળી મેદરબાની પાછી મેળવવાને તાબેદારીની સેદબ નીશાની બતાવવાની જરૂર હતી. દીનબાપને દુઃખ વચ્ચે નેપુ” કે તેણી અને તેવણના નવા વારસે વચ્ચે જે સમજીતી થઈ હતી, તે સાંભળવાને તેવણ હવે રાજ ન હતા. “નંદગીર ધણી ઉતાવળો બન્યો હતો,” તેવણ વગમચ મીરડાધને બોલ્યા.

“પણ આમા, હું તો ધારતી હતી કે તમે તેવણને મારી સાથે પરણાવવાને ધણી આગર હતા.” તેણી તુરતજ બોલી, અને રતનજી ઝોરડામાં આમ તેમ ફેર આવા લાગ્યા, જેથી તેણીને બેચેની લાગવા માંડી.

“દીક, એ ગોડમણ મારી પોતાની હોવાથી હું ધાર” છું” કે હવે મારેથી ના કહેવાય નહીં,” તેવણ અંતે બોલ્યા. “પણ મને લાગે છે કે હું ફક્તમ પર લગાર સખત થયો છું. સખથું છતાં, એ માર” પોતાનુંજ લોહી કહેવાય અને તેના સઘળા ધાંક છતાં, કદાચ પાપ કરવા કરતાં તેની સાંમે વધારે પાપ કરવામાં આજુ” હોય.”

“પણ ખચીત, ફક્તમ જેવા મણસ સાથે મને પરણાવવા તમને ગમશે નહીં” તેણીએ શરૂઆતી પુછ્યું” અને રતનજીએ બેચેનેથી ઝોરડામાં આમ તેમ ફરવાનું આજુ રાખ્યું.

“ફક્તમે હવે જવારે નવેસરથી છ’દગી ચર કરવાને ફેગવ કર્યો છે, સારે તો મને કાંઈજ ચક નથી કે તે એક બરો ધણી નીવડશે. અને મારાં મરણ બાદ માર” બાપીકું ધર મારાં પોતાનાં ખાનદાનના છોકરાના હાથમાં નળ તો તે મને વધારે ગમશે. પણ મેં કહ્યું તે, તેમ યવાને મારે વાત હવે વધારે લ’ગાણ વધી છે. મને હવે ફક્તમને કહે-તું પડશે કે એક ચોક્કસ રકમ સીમાય મારે હસ્તકથી બી-જી” વધારે મેળવવાની તેણે આશા રાખી નહીં.”

તે હુડ્યો જે ધણી મોડો આગ્યો હતો, તેણે આ ખજર ધણી તાબેદારીથી સાંભળી.

“હું એમી શીક્ષાને લાખકનોજ છું” તે સામે થયા બી-ના ગરીબાદ દેખાડી બોલ્યો, જેથી જુદા રતનજીને બીજા શખસને પોતાનો વારસે કરવા માટેના ફેગવ માટે વધારે દલગીરી લાગી.

પણ એકે ફક્તમ તેના કાંકાની આગળ પુરતો તાબેદાર હતો, તો પણ તે જુદાના મગજના ફાંદાને લીધે તેવણની સીધકત બોલવાનો તેનો ધરડો ન હતો. તે કાંઈથી રસ્તે

તે મેલવવા માગતો હતો, અને તેથી નંદગીર સામે તે જુદાને હુલકાવવાનું તેણે ચોક્કસ રચ્યું. તે તેમાં ધારવા કરતાં વધારે ફાગ્યો. તેની અને દીનબાપ વચ્ચે પેઠલી દોસ્તી ક્યાં અને કેમ થઈ હતી તે તેણે મણકબાઈ હસ્તકથી સાંભળ્યું હતું. વળી તેને ખજર હતી કે, રતનજીને તેઓએ તે વાત છુપાવી હતી. આથી બજાવર તેવણપર અસર થાય અને તેવણ તેઓ સામે બહુ ઉઠકેરાય એવા આકારમાં તે વાત તેણે રતનજી આગળ કીધી. તે સાંભળી જુદાજીને મીનસ બહુ ગયો; તેવણે એકદમ નંદગીરને પોતા પાસે બોલાવી મંગાવ્યો અને પોતાને આવી રીતે ફગવા માટે બોલાસો પુછ્યો. જ્યારે તેવણે નેપુ” કે તે પોતાને જવાબ કરવાને આક્રાંહ હતો, સારે તેઓ વડે ધણી બોલા-આવી થઈ અને તેનું સેવક એ આગ્યું” કે, નંદગીરને ધર ડોડી ચાલી જવાનો હોકમ થયો, અને આવી રીતે રતનજીની મોડી મીનસતોના વારસે યવાની આપડા નંદગીરની સઘળી ઉમેદ જાગ થઈ; બેશક, જુદાજી પણ પોતાના બચીમને પાછી મેદરબાનીમાં લેવાની આવી તક મગવાથી ખુશ થયા.

કમનસીમે વળી એવું બન્યું” કે રતનજી આભરી પડ્યા અને બેશકે કાકરે જણાવ્યું” કે તેવણની સાથે યવાની થોડીજ આશા હતી, સારે દીનબાપને લાગ્યું” કે તેવણ આગળ આ બાબદના બોલાસો કરી તે કામમાં નંદગીરનો હાથ કેરો થોડો હતો તે જણાવી, તેની સાથે તેવણને પાછી સમાહ કરવાની તક હવે ધણી દુર થઈ હતી. એક દીવસે તેવણની માંદગીનાં બીજાનાં આગળ તેણીને બોલાવવામાં આવી.

તેવણના ઝોરડામાં દાખજ ઘાંતજ એક વકીમને લાંધી ચાલી જતાં જેમ તેણી ધણી અજબ થઈ.

રતનજી બીજાનાપર તકીઆઓ ગોઠવી તેને અટકેલી બેઠા હતા. તેવણ તદનજ નમાઈ ગયા હતા, તેવણનો આગળો સઘળો દમામ તથા તોર જતો રહેતો હતો. તેવણને જેમ તે ડોકરીની આંખમાં આંસ આવી ગયાં.

“મામા, તમે મને બોલાવવા મોકલી હતી?” તેણીએ ધીમા નરમ અવાજે પુછ્યું.

“હા દીકરી, મેં ધાર્યું” કે મારાં નવાં વીજ વીરો તુને જણાવ્યું” જેમણે. હું” નહીં ધારતો કે હવે હું” વધારે વખત છું, અને તેથી મારી નાની દીકરીને કાંઈની સ’માજમાં સોંપી નેમણે.”

તેણીને ધારતી લાગતી હતી કે રખેને તેવણ, પોતાના બચીમનું નામ દે. તેણીના મેહરા પરથી તેવણ તેણીના વીચારો પામી ગયા.

“નહી, મારી દીકરી, તું” તારી મરજ પ્રમાણે ચાલને,” તેવણ હુછમાં હસીને બોલ્યા. “તું ફક્તમની ધણીબાપી થઈ અહીંયાં રહી હતે તો તે કદાચ મને વધારે ગમતે, પણ હવે તો જેમ છે તેમજ દીક છે. એકે નંદગીરે મને હાંચો, તે છતાં તે એક બરો ડોકરી છે.”

દીનજાણના ચેહરો લાલ થઇ આવ્યો અને તેણીએ મા-
યાથી તેવણનો હાથ ઢાંચ્યો.

“તું એમ ના સમજતી કે હું તેને વારડે કાંધ થણું મુકી
ગયો છું. એ હું તેમ કરે” તો રસ્તમને ગેરહાજર સાધ થાય.”

“હું મુદલાથી પેસાનો વીચાર કરતી નહીં હતી,” તે
છોકરીએ સમ્યાધથી કહ્યું, “તમે અમારા અદરાવા માટે
વાંધા નથી લેતા એજ વીચારથી ફક્ત હું ખુશી થઇ હતી.
જાનહીરને પરણવાથી હું તમને નારાજ કરે” એ વીચારથી
હું ધણી દુઃખી થતી હતી.”

“ઠીક, ઠીક, તું એથી વધારે સારું કરી નહીં શકે.”
તેવણ લગાર નાખુશ થઇ બોલ્યા, “જીયારો રસ્તમ નાની-
પાસ થઈ જશે. જાનહીરને વરસ દહાડે રૂપ૦૦ મળે એની
ગોઠવણ મેં કાઢી છે.”

તે છોકરીનું દીઝ આજારથી ઉમરાવા લાવ્યું. તેણીએ
આટલાં બધાંની આરા રાખી ન હતી.

“તેણે મારી જાનહી બચાવી તેના બદલામાં મેં થોડામાં
થોડું મારેથી જ થઇ શકે તે કીધું છે. વીઝ પેટી તેજસ
પર છે. તું તે વાંચીને મારી પેટીમાં બંધ કર. અને દીઝ-
ની, હું ધારે છું કે તું એ વીરો રસ્તમ આગળ કંઈ બો-
લતી ના, નહીં તો તે એમ ધારશે કે હું તેને છુદી લેકું છું.”

તે છોકરીને તેવણના અવાજપરથી થણું લાગી આવ્યું;
વળી તેણીને આજાએથી એ લાગી કે તેવણનો બચીને
કેટલો સોબી અને એકપરેડો હતો, તે ખુદે ખુદું જાણવા
છતાં તેવણ તેનીપર કેટલું હેત રાખતા હતા.

તેણીએ વીઝ વાંચીને પુરું કીધું તેટલાં રતનજી ઉધાઇ
ગયા. તેમાં નોકરો માટે થોડી થોડી નાની રકમો તથા
જાનહીર અને દીનજાણ દરેકને વરસ દહાડે રૂપ૦૦) ની
રકમ સીવાય બાકીનું બધું તેવણ રસ્તમને આપી ગયા
હતા. તે કાગળખું કે જેનીપર તેનો તેમજ જે માલુસને
તેણી આહતી હતી તેનો આટલો બધો આધાર હતો, તેને
તેણીએ પોતાના હોઠો આગળ ધરી “કીસ” કાઢી અને
તેમજાપર મુકેલી એક નાની ઇસકોતરીમાં તેને બંધ કરી
જાનહીરપર એક લાંબું કાગળ લખવા દોડી ગઇ.

કાગળ પુરું કરે તેટલાં તપાલનો વખત લગભગ પુરો
થવા આવ્યો હતો તેથી તેણી પોતેજ તે નાખવા તપાલ
હાડીસમાં દોડી ગઈ. અચ્છો કલાક પછી તેણી પાછી ફરી
સારે તેણીના મામા શુજરી ગયા હતા. જેવી દીનજાણ તે-
વણનો આરડો છોડી ગઇ કે રસ્તમ સાં આવ્યો હતો અને
તેની સાથે વાત કરતાં તે જુદા રાખસપર તેવણનાં દરેક
નુમશે કાંધો અને કાંધીની મદદ મેળવી શકાય તે આગ-
મજ તો તેવણ શુજરી ગયા. તેણીના મામાનાં ગોતથી
આપડી દીનજાણને ધણુંજ દુઃખ થયું. તેણીની એક બે
કલાકની ગેરહાજરીમાં તેવણના સોહરાઇ ગમ્યા ચેહરાપર
ધણે બચકાર ફેરફાર થયેલો તેણીએ જોયો. તેણી તે અ-
મારડામાંથી-મોતાનાં બીજાનો આગળથી-અપચુપ

ચાવી પોતાના આરડામાં ગઈ; સાં તેણીએ પોતાની જુદી
નીમકદલાલ દાસીને ચીંતાવુર દેખાવથી વાત કરવા માટે
તેણીની રાહ જોતી ઉભેલી બેઠી.

“માહ, શેકે તમારાં ભરીય માટેની કાંધ ગોઠવણ કરી ત્રીજ
તો કીકું હશે; તેમ હોય તો સારું, નહીં તો નમ્દીકના સગા
તરીકે રસ્તમજીને બધું મળશે.”

“હમણાં કાંધ એ વાત કરવાનો વખત નથી,” દીનજા-
ણએ તે જુદી ડાસીનાં દેખાતાં સખત દીઝ માટે લગાર ક-
મકમીને કહ્યું.

“નહી, હું ધારે છું કે નહીં કરવી જોઇએ, પણ રસ્તમ-
જી શું કરશે તેની જો મને બીક નહીં હોતો તો હું બોલ-
તેની નહીં. તે કાંઈ મુરેલાનો વીચાર કરવાનો નથી. જો
વીઝ હોય તો તે કયાં છે તેને જાણવું નહીં જોઇએ.”

તેણીના બોલોથી તે છોકરીનાં દીઝમાં ધારતી લાગી.
તેવણની ઉઠ્ઠી ધડી વેળાએ રસ્તમ તેવણ સાથે વાત કર-
તો હતો. કદાચ તે વીઝને વાસ્તેજ હશે. તેણીએ તે જુદી
આગળ વીઝમાં શું દહવું તેનો બોલાસો કીધો, અને કહ્યું
કે તેવણની પેટીમાં તેણીએ તે બંધ કરી તેની કુચી તેવ-
ણના તકા હેના છુદી મુકી હતી.

“સારે તો તે પેટીમાં વધારે વાર રાખવું નહીં જોઇએ.”
તેણી ઉઠકેરાઈ ચાવી બોલી. દીનજાણ પાછી તેવણના
આરડામાં ગઈ.

સાં જાળી જેવું તેણીએ જેવું કે પેટીને તાણું દહવું નહીં,
તેવીજ તેણીને હેજત લાગી અને ધુનતા હાથે તેણીએ
ઠાંકણું ઉધાડ્યું. તેમાં વીઝ દહવું નહીં; તે શોધવા માટે
આરડાની આસપાસ નજર કરતાં તેણીની નજર સાં મુકેલા
એક નાના ચુદલાની નમ્દીકમાં પડેલી રાખપર પડી, તે
જોઇ તેણીએ પોતાની નીરાસ આંખો તે દાસી તરફ ફેરવી.

“વીઝને જાળી નાખવામાં આવ્યું છે, જાનહીર અને મને
કાંધમી મળશે નહીં” તેણીએ નાશીપાસ થઇને કહ્યું; પછી
રસ્તમને શોધવા ગઈ. તે રતનજીના લખવાના આરડામાં
બેસી તેવણની ચેપડીઓનાં પાનાં ઉઢવાની હીસાજ તપા-
સતો હતો અને જોતો હતો કે બધી ચીઝતક કેટલા સુ-
ધીની હતી.

“કંઈ, આજનું કીધું વીઝ! ” જ્યારે તે છોકરીએ શુ-
રસા ભરી આંખો સાથે તે વીઝનો નાશ કરવાનો બટો તેની
પર મુક્યો સારે તે બોલ્યો, “હા, મેં તે જાળી નાખ્યું છે,
જુદાજીએ મને તેમ કરવા કહ્યું” દહવું. તેવણે કમુજ કીધું
કે મારી ખીસકતમાંથી એટલું બધું ખીજને આપવું એ મને
જુદાવા બરાબર છે, તેથી તે જાળી નાખાવ્યું, અને કહ્યું કે
તેવણ ખીજ વીઝ કરશે, જેમાં પેસા નુસપેપરવાલાને વરસ
દહાડે ૫૦) રૂપા આપી જશે. તે જુદાને કમ્યા પછી
એટલુંજી તેને ધટે તે કરતાં વધારે દહવું. દીવું, જુને જે
તેવણના પેસામાંથી ભાગ જોઈના હોય, તો તે મને પરવા-
ચી મળશે.”

પ્રકરણ ૨ ભુ.

“બાઈ સાહેબ, શેઠ તમને બોલાવે છે,” દીનુંની દારી તેણી બી બાઈના ઓરડાને દરવાજો ઠોકી બોલી. દીનબાઈ ખારનો સ્વપ્નો ભેટી બેઠેલી હતી, પણ તેણીના વીચારો કંઈ ઘણા ચક્રવર્તી અને આશાવંત નહીં હતા. રૂસ્તમને પાછા ફરવાને મહીનો થયો હતો અને તેના આગ્રહ, પછી દરેક મીઠા ભાઈ થતી હતી.

દીનબાઈએ અગમચેતી કીધી હતી તે પ્રમાણે યુદ્ધ રતનજીની સમગ્રી ઓરડાની પાછી મેળવવાને તાબેદારીની સેદજ નીચાની બતાવવાની જરૂર હતી. દીનબાઈએ દુઃખ વચ્ચે બેસી ‘કે તેણી અને તેવણના નવા વારસ વચ્ચે જે સમજૂતી થઈ હતી, તે સાંભળવાને તેવણ હવે રાજ ન હતા. “જાંહગીર ઘણો ઉવાવજો બન્યો હતો,” તેવણ લગભગ ઓરડામાં બેસ્યા.

“પણ મામા, હું તો પારતી હતી કે તમે તેવણને મારી સાથે પરણાવવાને ઘણા આતુર હતા.” તેણી ટુરતજ બોલી, અને રતનજી ઓરડામાં આમ તેમ ફેરા ખાવા લાગ્યા, જેથી તેણીને બેચેની લાગવા માંડી.

“હીક, એ ગોઠવણ મારી પોતાની હોવાથી હું ધારું છું કે હવે મારેથી ના કહેવાય નહીં,” તેવણ અંતે બોલ્યા. “પણ મને લાગે છે કે હું રૂસ્તમ પર લગાર સખત થયો છું. સમજી જતાં, એ મારું પોતાનુંજ સોહી કહેવાય અને તેના સમગ્રી વાંકે છતાં, કદાચ પાપ કરવા કરતાં તેની સાંભે વધારે પાપ કરવામાં આવી હોય.”

“પણ ખબર, રૂસ્તમ જેવા માણસ સાથે મને પરણાવવા તમને ગમશે નહીં ?” તેણીએ શુસ્સાથી પુછ્યું અને રતનજીએ બેચેનેથી ઓરડામાં આમ તેમ ફરવાનું ચાલુ રાખ્યું.

“રૂસ્તમે હવે જ્યારે નવેસરથી જીંદગી શરૂ કરવાનો ડેઝાવ કર્યો છે, સારે તો મને કંઈજ શક નથી કે તે એક બંધો ઘણી નીવડશે. અને મારાં મરણ બાદ મારું બાપીકું ઘર મારાં પોતાનાં ખાનદાનના છેકરાના હાથમાં નબ તો તે મને વધારે ગમશે. પણ મેં કહ્યું તેમ, તેમ થવાને માટે વાત હવે વધારે લંબાણ વધી છે. મને હવે રૂસ્તમને કહેવું પડશે કે એક ચોક્કસ રકમ સીવાય મારે હસ્તકથી બીજું વધારે મેળવવાની તેણે આશા રાખવી નહીં.”

તે લુચ્ચો જે ઘણો મોડો આવ્યો હતો, તેણે આ ખબર ઘણી તાબેદારીથી સાંભળી.

“હું એવી શીશાને લાયક નહોતું છું” તે સામે થવા વીના ગરીબાઈ દેખાડી બોલ્યા, જેથી યુદ્ધ રતનજીને બીજા શબ્દને પોતાનો વારસ કરવા માટેના ડેઝાવ માટે વધારે દબાવી લાગી.

પણ જોકે રૂસ્તમ તેના કાકાની આગળ પુરતો તાબેદાર હતો, તો પણ તે યુદ્ધના મગજના કોટાને લીધે તેવણની મીઠકત બોલવાનો તેનો ઇરાદો ન હતો. તે કાઢી રસ્તે

તે મેલવવા માગતો હતો, અને તેથી જાંહગીર સામે તે શુદ્ધને ફલકાવવાનું તેણે ચોક્કસ રચ્યું. તે તેમાં ધારવા કરતાં વધારે કાચ્યો. તેની અને દીનબાઈ વચ્ચે પેઢવી દેસતી ક્યાં અને કેમ થઈ હતી તે તેણે માણિક્યાઈ હસ્તકથી સાંભળ્યું હતું. વળી તેને ખબર હતી કે, રતનજીથી તેઓએ તે વાત છુપાવી હતી. આથી બચાવ તેવણપર અસર થઈ અને તેવણ તેઓ સામે બહુ ઉશકેરાય એવા આકારમાં તે વાત તેણે રતનજી આગળ કીધી. તે સાંભળી યુદ્ધજીની મીઠસ બહુ ગયો; તેવણે એકદમ જાંહગીરને પોતા પાસે બોલાવી મંગાવ્યો; તેણે પોતાને આવી રીતે ઘણા માટે બોલાસો પુછ્યો. બ્યારે તેવણે બેસી ‘કે તે પોતાને બચાવ કરવાને અશક્ત હતો, સારે તેઓ વચે ઘણી બોલાસાવી થઈ અને તેણે સેવક એ આવ્યું કે, જાંહગીરને ઘર છોડી ચાલી જવાનો હોકમ થયો, અને આવી રીતે રતનજીની મોટી મીઠકતનો વારસ થવાની બાપડા જાંહગીરની સમગ્રી ઉમેદ ભંગ થઈ; બેઠાક, યુદ્ધજી પણ પોતાના બનીબને પાછી મેદરખાનીમાં લેવાની આવી તક મસવાથી પુરી થવા.

કમનસીબે વળી એવું બન્યું કે રતનજી આગરી પડ્યા અને બ્યારે ડાક્ટરે જણાવ્યું કે તેવણની સામા થવાની થોડીજ આશા હતી, સારે દીનબાઈને લાગ્યું કે તેવણ આગળ આ બાબદેના બોલાસો કરી તે કમીમાં જાંહગીરનો હાથ કેટલો યોડો હતો તે જણાવી, તેની સાથે તેવણને પાછી સજાક કરવાની તક હવે ઘણી દુર ગઈ હતી. એક દોષને તેવણની મીઠગીની બીજાનાં આગળ તેણીને બોલાવવામાં આવી.

તેવણના ઓરડામાં દાખલ થતાંજ એક વકીલને લાંબી ચાલી જતાં ભેઠ તેણી ઘણી અજાણ થઈ.

રતનજી બીજાનાંપર તકીઆઓ મોઢવી તેને અટકી બેઠા હતા. તેવણ તદનજ નખાઈ ગયા હતા, તેવણને આગળો સમજણ દમામ તથા તોર ભેટી રહ્યો હતો. તેવણને ભેઠ તે છેકરીની આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં.

“મામા, તમે મને બોલાવવા મોકલી હતી ?” તેણીએ પીમા નરમ અવાજે પુછ્યું.

“હા દીકરી, મેં પારડું કે મારાં નવાં ત્રીસ વીસે તુને જણાવ્યું બેઠ્યો. હું નહીં પારડો કે હવે હું વધારે વખત છું, અને તેથી મારી નાની દીકરીને ક્રોધની સંભાળમાં સોંપવી બેઠ્યો.”

તેણીને ધારતી લાગતી હતી કે રખેને તેવણ પોતાના બનીબનું નામ કે તેણીના બેદરા પરથી તેવણ તેણીના વીચારો પાળી ગયા.

“નહી, મારી દીકરી, તું તારી મરજ પ્રમાણે ચાલજે,” તેવણ સુઝમાં હસીને બોલ્યા. “તું રૂસ્તમની ઘણીયાણી થઈ અહીંયાં રહી હતે તો તે કદાચ મને વધારે ગમતે, પણ હવે તો જેમ છે તેમજ ઠીક છે. જોકે જાંહગીર મને કમી, તે છતાં તે એક બંધો છેકરી છે.”

પૃથી યુગનારીને એક નંગ પુર કરતાં એક અદ્વાયકુલ લાગે છે. વધારે જોયી જાતનાં “જરસી” માટે વધારે ઝીણું ઉન વપરાય છે, જેનું દામ એક સ્તત્ત્વ છ શીર્ષાંગ ખર્ચે છે. આ જાતનું એક નંગ બનાવવા માટે એક પખવાડયુ લાગે છે, કસણ ઉન ઝીણું હોવાને લીધે કામ વધારે કરવું પડે છે અને તે બનાવવાને સાત શીર્ષાંગ ખર્ચે છે. કેટલીક સ્ત્રીઓને આ ઉપાગમાં ધણી વરસોના ઠાઠવાથી ઠાવાથી તેઓ તેમાં ધણીજ આસાદી ખતાવે છે, અને તેમાં કુસો, પાતરાં, સડ સુધાંતું વહાણ વગેરે ધણી નવાઈ જેવી તારાંહો અંદર યુધે છે.

કેટલીક વખાએ છોકરીઓને ખાનગી “આરકરો” મથે છે, અને તે તેઓ ધણી ખુશીથી જાનવે છે. બેરોઝો મારેનાં પણ “જરસી” બનાવે છે; તેઓને યુગવાની રીત તેજ છે, ફક્ત કમ્બર આગળથી તેઓને સાંકડાં બનાવવામાં આવે છે. આમાંનાં એકનું દામ ઉન મુકાં સોલથી સતર શીર્ષાંગ ખર્ચે છે. તેઓ ધણી ટકાઈ હોય છે અને વરસો સુધી જ વાપર દે છે.

આ “જરસી” યુગવાના ધધાને લીધે લાંબી જીવાન છોકરીઓને નોકરી કરવાની જરૂર પડતી નથી. તેઓ પોતાની ધણીખાણી હોય છે અને છુટાપણું ભોગવે છે. વળી તેઓને પોતાનાં સગાં વાહાલાં અને દોસ્તોને છોડી જવાની ફરજ પડતી નથી, પણ તેઓ સાથે ધરમાં રહી શકે છે. કુશી કોનવેલના કીનારાપરનાં માછીઓનાં શેડેશ અને ગામડાંઓ જીવાન સ્ત્રીઓ અને છોકરીઓથી ભરેલાં હોય છે, જેઓ પોતાની છુટાપણાની છાંદગીને ચાહે છે, અને તે ટકાવી રાખવાનું પસંદ કરે છે.

માછીઓ, ખસાસીઓ, છોકરાઓ, મોટાં અને નાનાં સર્વે જણ “જરસી” પેહરે છે, કે જે તેઓના ધધાને બધા ખેસતા અને સગવડ ભરેલા પેહરવાસ છે. મોટાં પાણીઓમાં કામ કરનારાઓનું તે સાધારણ પેહર છે. કોરનીશ છોકરીઓને ખરેખર ધણું આભારી અને ખુશી થવું જોઈએ કે તેઓ પોતાનો ફરજિયાત વખત આવાં સારાં કામમાં વાપરે છે, કારણકે દુર પડેલાં માછીઓનાં ગામડાંમાં કે જ્યાં બીજા કોઈની ધધો યદ નથી સડતો, લાંબી યાત્રાના લાંબા કલાકો વારેયડીએ ધણી કંટાળાભર્યા યદ પડે છે. ખરેખર જોતાં તેઓની છાંદગી તેઓને બીજા કોઈની જાતના ધધાને લાયકતાં બનાવતી નથી. તેઓની જાતમાંનાં ઝોળાં નસીબવાનો વારેયડીએ ધણી ગરીબાઈમાં દીરસો યાત્રે છે, તે વેળાએ જવારે પુરેલા આજસાઈમાં વખત કાઢે છે લારે સ્ત્રીઓ અને છોકરીઓ એકસરખી રીતે મક્કમપણાથી યુધ, યુધ, યુધ કરે છે અને ધરના દરવાજામાંથી જીખમરાને દુર કરવાને યોડીક શીર્ષાંગ કમાય છે.

પીરેન.

મકરણ ૧ છું.

મિત્રાચારી એક સરખી પદી મળે છે, ખરી ખીત આપમતલબથી નીરાળી હોય છે.

વખેત રહેને, વાહાલી ફ્યોરન્સ, હું બીકું છું કે આ ગરમ ખીતિનો છેડા નીરાશીમાં આવશે, જેકે હામની તારી ખુશાશીમાં હું દોહોજનની ભાગ લેજ છું,” આ મીઠીસ વેસ્ટીનું એક ઉચકેરાધ મથલી છોકરીને કહેવું હતું, કે જેણી પોતાને મજેલી એક ચીટી ફરી ફરીને વાંચીને પોતાની માતા તરફ નહીં સમાવી શકાય એટલી ખુશાલીથી કહી આવતી હતી.

“નીરાશી, સીધી વાહાલાં માપજી ? કેમ અને ?” આ તેણીને આતુર જવાબ હતો.

“કારણકે મિત્રાચારી જારના કરતાંબી વધારે એક સરખી પદી મળે છે. જે એકની પદી આપણા મુશનના માતપર ઉમરાવોમાંના એકની અને બીજાની આપણા જેવી ઉતરતી હોય, તો મિત્રાએ જેનાં એક બીજા તરફ રહેવું જોઈએ તેમ તેઓ રહી શકે નહીં.”

“જે” તેણીને તેમ કહ્યું હતું, યાતો મારી રીતભાતે તેમ કહેવું હોવું જોઈએ, કારણકે એક વખતે તેણીએ તેણીની જોયી પદી માટે આટલી બધી બીહવા ખાતર મને બપડેરે છોકરી કહી હતી, અને પુછ્યું હતું કે તેણીનાં નામ અગાઉ ‘લેડી’ બોલ મુકાયો હતો, માટે શું આઘડા તીલીયસ અને હેકોરન્સ લેસ્ટી વચ્ચે નહીં પસાર ચાલ એવો માર્ગ હતો કે ? હું તેજ પગથી તેણીને ચાહવા લાગી.”

“વમર રહે,” તેણીની માતાએ હસીને જવાબ આપ્યો. “તેણી હું છપ્પું છું, મારી ફ્યોરન્સ, હું છપ્પું છું કે તારી પેહલી મિત્રાચારીના મોંક કોઈ બીજા જ સાથે બધાયો હતો. હું જાણતી નથી કે કેટલી બધી વાર મેં છપ્પીયું છે કે તારી પોતાની ઉમ્મરની અને તારાજ સરખી પદીની કોઈ જીવાન છોકરી સાથે હુંને મિત્રાચારી ચાલ, અને જે હેલ તું મારા ઉપર અને મીની ઉપર—”

“અને મારા બાવા અને વાસતર, શું હું તેમને ચાહતી નથી ?” પોતાની માતા તરફ પ્યારભરી નજર ફેંકીને તેણી હસીને વચ્ચે મોલી હતી.

“જે સધળાને ફોર-સ આદે છે, તેમને જો હું ગણવા બેસું” તો હું ધારૂં છું કે મારે મીનીની બીલાંડી, વાલતરનો કુતરો અને જે બીજાં મુઠાં પ્રાણીઓ તેણીની આગળ રક્ષણ અને સંભાળના માટે આવે છે, તેમને ઉમેરવાં જોઈએ,” મીનીસ લેસીએ તેવાજ હસ્તે ગવાને જવાજ દીધો, “પણ તેણી તુને એક મિત્ર મળે એવી જે ઘણી આસા રાખી હતી, કારણકે તું તદન એકલી અટુલી ફરે છે.”

“એકલી, માયજ ? તમારી અને મીની સાથે ? એમ કેમ તમે જોલોહો ? શું જે કદીથી કોઈ બીજાં માટે ધમ્મજ છે ?”

“નહી, વાહાની, પણ તે કોઈ કારણ નથી કે તારી માતા કાંય નહી તેમ ધમ્મજ ?” મીની પોતાની તેર વર્ષની ઉંમર કરતાંથી નાની દીસ્ટી આપણી લાડકી ઠાકરી છે, અને તેણી તારી ચાલતી ખુશાલીમાં ભાગ લેવા લાયકની નથી.”

“પણ શું તમે નથી ?”

“મારી ગરમ દેડાંની દીકરી, તારી કલ્પના ધારે છે તેટલી બધી હું તારી સાથી યઈ શકતી નથી.” મીનીસ લેસીએ મુશકેળીએ પોતાની લાગણી દબાવી જવાજ દીધો; “હમેશની સોશ ઉપર કે બીજાણું ઉપર પડી રહેતી હું શું કરી શકું ? મારાં બધાંઓનો ખુશાહ હસવાનો અવાજની હું સાંભળી શકતી નથી, અને તુને એક સીના સાથની હવે ગરજ છે, અને તે હું પુરી પાડી શકતી નથી. એ વિચાર મારાં દુઃખમાં વધારો કરે છે. જે વારંવાર બેસું છે કે છેડાં વધેમાં મારું દુઃખ મારા કરતાં તુને વધારે દીલગીર કરે છે. હમેશાં મારી ઉપર સંભાળ રાખતી રહેજું, મારો સ્વભાવ તપાસી લેવો અને મારે માટે વિચાર કરવામાં દહાડા કહાડવા, એમાં કોઈ તારે લાયકતું કામ નથી, મારી ફોર-સ.”

“તે તેની દલગીરી સાથ એટલું બધું તો કામગીરી છે, મીની વાહાલાં માયજ, કે હું કદીથી તે છોડી દેવા કયસ થાજી નહી. ફક્ત છેડાં જે વધે થયાંજ હું તમેને કેટલી બધી આભારી છું ? તમે કેટલું બધું ખમોહો, અને મારી જોહડ અને છદ કેટલા બધા કરેલા આપ્પો હશે, તે બધા આગીજ, મારેજ હું વિચારવંત અને ગંભીર દેખાઈજ.”

“અને તેટલાજ માટે, વાહાલી દીકરી, તું કોઈ મિત્ર મેળવી શકે એમ હું ધમ્મતી હતી; કે જેની પ્રીતી તુને ખુશાહ વિચારો આપે. વળી હું બધુંજ કે એક એકસ ઉંમરે જુવાનોને પોતાનાં અતલગનાં સગાં વાહાલાં સાથે બીજાં બીજાંની બર પડે છે, કે જેમને તેઓ આલી અને માન આપી શકે. તેમને તેમની લાગણી અને વિચારો બીજાંને બહેર કરવાની જરૂર લાગે છે. દીલરોહ એ જાહની બહુ મોહીની છે અને એક મિત્ર તે માટે હમેશાં તૈયાર રહે છે. મારું માનને, એવાં ઘણાંક મિત્રો છે કે જેઓ દુઃખ અને આદતમાંથી એક બીજાંને વળગી રહે છે, જેઓ બેદરકારી અને અવિશ્વાસને કદીથી ભરાવા દેતાં નથી, અને વળી જેઓ દલગીરીમાં કે શુનાહની વખતેથી રક્ષણ અને આસા સાથ

નજીક ઉભાં રહે છે.” કાકે અથવા તો કોઈ બીજા લાગણી મીનીસ લેસીનો અવાજ એટલો તો ધીમે ધીમે આલો કે છેડે તો સંભાળ વધી શકેનો નહી.

પોતાની માતાની આવી લાગણી જોઈ ફોર-સ તેણીનાં મળાં આસપાસ પોતાના હાથે વીટાળ્યા, અને એટલી બધી વાત નહી કરાવે વીનતી કરી અને કોઈક દલગીરીથી મોહી; “બરેબર, તમે સાચી મિત્રચારીનુંજ મિત્ર આપજ” છે. મેડી આપ્પો સધળી વાને એમ કરી શકે, પણ મારા જેવી ઉતરતી પહીની ગરીજ ઠાકરી શું કરી શકે ? જેકે મને લાગી આવે છે કે હમણાં તેણી છે તે કરતાં વધારે સુખી કરવાને ફુનિયાના છોડા મુધી જવાનેથી હું તૈયાર થાઉં. બરે, માયજ, જેમ હું તેણીને એકજાણું તેમ તમે તેણીને એકબો.”

“તે ખુશાલી હોવા વગરથી હું તેણીને જેટલી એકજાણુંજ તે ઉપરથીજી હું કહી શકુંજ” કે, જે તેણીની પડી ઉતરતી હતે તો ફોર-સને માટે વધારે વાહાલી અને વધારે સામ્બી મિત્ર કોઈ સોધી શકતે નહી. પણ યાદ રાખ મારી ફોર-સ, કે ફક્ત તમારી સ્થિતિ વચ્ચેનો મોટો તકાવતજ નહી, પણ એક બીજાંજ કારણ તુને લાંબો વખત લેડી આપ્પોથી જુદી પારે છે. તેણી લાંબો વખત મુધી ઉઠેલાં છોડી છટલી રહેવા જવાર છે.”

“અને મારાં સધળાં દીલથી હું બધુંજ છે તેણી એકે. હમ લાંબાં જમા નીકળી પડે, જેકે હું એકલી તો પડીશજ.” ફોર-સ ઉશકેરાવે મોલી ઉઠી.

“એકજ તું તેમ ધમ્મજ છે, પણ શું ખ્યાર કે મિત્રચારી, આપ મતલબથી તદન નીરાણી હોવી જોઈએ; તેણી હું ધમ્મજ છે તારા પેહલા મિત્રચારીના ગાંઠમાં આ પ્રમાણે તને જુદું પડવાની ગરજ પડતે નહી.”

“પણ બલિખ્યાનાં દુઃખમાંથી બચવા માટે હું ચાલતી ખુશાલી મોહવા માંગતી નથી. તમે જુલોહો, વાહાલાં માયજ, કે હું ખુશાલી અને દલગીરીને જોડ મેહનો ગણુંજ. એક વગર બીજી અને લાગી શકતી નથી, અને જે હું એક દલગીરીની બીકને ખાતર બીજા ખુશાલી મોહી દેવાને તૈયાર થાજ, તો પછી મારા જેવી કંઠાણ શક્તિવાજ કોણ કહેવાય ?”

કોઈ નહો સમજતવ એવી લાગણી મીનીસ લેસીના ચેહરા ઉપર પંચાઈ હતી, જેને બીજાંજ જુદાંજ કારણતું રૂપ આપતે, પણ જ્યારેથી ફોર-સ તે જોતી ચારે ધારતી હતી કે તે તેણીની માતાની શરીરની પીકાને લીધે હતી.

“હવે ચાલતી ખુશાલી પાછી મોહવામાં તો બધુંજ જોડું થયું છે, મારી દીકરી, લેડી આપ્પોને ચાહવાનું ચાહ રાખ; ફક્ત યાદ રાખજે કે તારી ખુશાલીમાં આક્રમમાં કોઈ દીનથી વાજ જરાહ આવશે. અને તેણી જેકે ઇગંઠ અને મારી ફોર-સ આ મિત્રચારી ચાહ રહી શકશે નહીં. અને મારી ફોર-સમાં પોતાની માતાની મગરૂરીનો અંશ એટલો ઉતરશે છે કે જેથી તેણી એક “ગરીમ” મિત્ર તરીકે તો રહીજ શકે નહીં.”

“હું કદીથી મેડી આપદ સાથે એમ વર્તી શકું નહીં.” ફલોર-મે જવાબ દીધો, “કારણકે સારે તો તેણી હાથ જે મારામાં કાળજી લે છે તે ન લે, અને વળી મને ચાહે પણ નહીં. હું કદીથી તેઓના જેવી ધીક્ષરતા લાઇએ સાથે ચલાઉં નહીં. કે જેઓ ઉપર મહત્વવાની આશામાં પોતાની ખુદરતી સ્થિતિ કરતાંથી પોતાને વધુ નીચે લાવી મેલે છે અને બી-નની હસી મશકેરીમાં આવી પડે છે.”

પ્રકરણ ૨૯.

લેસ્લીનું કુટુંબ, એક લેદ. સોખતથી ચેલવેલી ગામડાં તરફનો ખ્યાર.

જેમાં પ્રકરણમાં આવી ગયી ઉચકેરાઇ ગયલી છોકરી જે આપણું ધ્યાન મોટા ભાગ ખેંચી રહેશે, તેણી મી- અને મીસીસ લેસ્લીનાં ત્રણ છોકરાંઓમાંની એક હતી. તેઓ ધણીક વર્ષો થયાં દેવનશાપરના દક્ષિણ કીનારા ઉપર આવેલાં બેળીકાંખનાં નાતાં સુંદર ગામડાંમાં વસતાં હતાં. મોટાં શેહેરો અને ઈંગ્લંડના બીજા ભાગોની વારંવાર તેઓ મુલાકાત લેતાં હતાં, પણ તેમનું ઘર તે દેવનશાપરમાં જ હતું અને લાંબાં તેણીનાં દીસના સપળા જીવસા સાથે ફલોર-ન્સની પ્રીતીએ ધુળ લીધું હતું. લંડનને તેણી ધીક્ષરતી હતી. લાંબાં રહેવાસીઓને તેણી સખત દેખાતાં, થંડાં મ-જાણી હતી; કારણકે ઈંગ્લંડની કિર્તીનાં મોટાં વેપારી શેઠર લંડનના વિદ્યા હુમરના ખજાનાથી તેણી અજાણી હતી. હમણાં સુધી તો તેણી પક્ષીઓનાં મધુર ગાયનને અને નદી નાણાંને વેદતાં પાણીના ધોધને તે રાજદારી શેઠરના મગે એવાથી કુશળ ગાયણકાર કરતાં વધુ કીમતી ગણતી હતી. ખીસતાં પુત્રો, ખીઓ અને ટેકડીઓ ઉપરનાં જળા-મણો દેખાવ, ગામડાંનાં છોકરાંઓ, અને મજાસુત ખાંધાનાં ખેડૂતોના ખેતરમાં અને બાગોમાં થયેલા જમાવ સૌથી સુંદર ચિત્રોનાં પ્રદર્શનો કરતાં વધારે સુંદર તેણીની કંપનામાં લા-ગતાં હતાં.

તેણીનાં સાદાં મગજની લાગણીઓ તેણીનું મન રીઝવ-વા પુરતી હતી. પોતાની વર્તણૂકમાં અવલોકન ખીસવ-વા માટે કોઇ બીજી સોખતની તેણીને ગરજ હતી નહીં. તવારીખ, કવિતા અને સારી વાર્તાતી જેથી ચોપડી મળી શકે તે તેણી ઉમરથી વાંચતી હતી. એટલી નાતી ઉમર-માં આટલું બધું વાંચાથી કોઇ બીજી છોકરીમાં જે જે તુક્યાનકારક વિચારો ઉભા થતે તે મીસીસ લેસ્લીની નરમ-સલાહથી ફલોર-ન્સને કોઇ રીતે હરકત કરતા હતા નહીં. તેણીને બાહરન કે સુરનાં પુસ્તકો લઇ બેળીકાંખનાં ખેત-રાખો અને ખડકો આગળ એકઠી બેસી વાંચવાનો શોખ હતો નહીં, જેકે તેણી વારંવાર ખડક ઉપર આડિઆથી દં-કાળ ગયલી જગાઓ ઉપર હાથમાં એક ચોપડી સાથે સાં-જની દંડી હવામાં મેટલી જણાતી હતી. પણ બાહરન

અને સુરનાં ભક્તો, તમે બીજા ના, તેણી કાંઇ હલકાં વાંચ-ણો વાંચતી નથી. હીમનસ, વર્ડસવર્થ, ક્લોટ, એલ્ડર્વર્થ અને એટલીનાં અસરકારક લખાણો તેણીના હાથમાં ન-જરે પડતાં હતાં. હજી સુધી તો તેણીની કંપનાને જે પુણ લાગતું તેજ તેણી સમજતી હતી, પણ ફલોર-ન્સ કાંઇ પોતાની ચોપડીઓ અને પુલોમાં એટલી બધી મશગુલ થઈ ન હતી કે જેથી બીજા પુણાલીમાં ભાગ લેવા તેણી રાજ ન થાય. બીજામાં જગાને તેણીના જેટલું ઈતેભર ક્રોધ રહેતું હશે. કોઇ માનીતી ચોપડીમાંની કાંઇ હલકી-રીમરી બીના માટે જો તમે તેણીને આંસુઓ સાથે જુ-ઓ તો સાંજે બાળકોના ખુશાલ મેલાવડમાં તેમની જ મા-ફક હરતી રમતી જોશો.

પંદર વર્ષની ઉમર સુધી તેણી આ ભાતની છોકરી હતી. સતરમાં વર્ષ પછી તેણીનાં સુખ ઉપર સેહજ વાલેલે થેરો નાખ્યા. તેણીની માતાની શારીરિક પીડા તેણી સ-મજવા લાગી. છેલ્લાં પાંચ વર્ષ થયાં મીસીસ લેસ્લી ઉપર એક નહીં સાજાં થાય એવાં દર્દે ગલબો કીધી હતો, જે કોઇ કોઇ વાર તો એટલું વધી જતું કે ફલોર-ન્સ જેણી પહેલાં તે કશું બજાતી ન હતી, તેણીને આ વિચારથી પો-તાની માતા વગરની ખુશાલીમાં મગ્ન હ લાગતી નહીં.

નાની ઉમરથી જ ફલોર-ન્સ લેસ્લીનાં દીઠમાં ઇટલીને લ-ગતી દરેક વાત માટે કાંઇ અજાણ ભાતનાં જુદસો હતા, કે જે માટે બીજાં લોકો કહેતાં હતાં કે, તે માટે ધણું વાંચ-વાથી તેણીમાં ઉત્પન્ન થયો હશે. પણ કાંઈક અજાણ્ય જેવી રીતે તે મીસીસ લેસ્લીમાં બેચેની પેદા કરતી. ઇટ-લીને લગતાં દરેક ચિત્રો ઉપરથી કોપીઓ ઉતારી લેવા ખાતર તો તેણી “ક્રોઇમ” કરવા સીખી હતી.

“હાં સુંદર જમીન ઉપર કાંઈપી ઢક રહેવા માટે હું શું નહીં આપું?” જ્યારે તેણી ફક્ત બાર વર્ષની હતી ત્યારે એક દીવસ તેણી એમી હતી. ખાસી તેને ચાહવા-માં બેનકુરી મણામ છે, પણ જે સાંરે નસીબે હું લાં જ-ની હતો તો મને મરે તેટલું હું ઇટલીને માહતો. પણ બાપાજી, મારો જન્મ ક્યાં થયો હતો, મેં માથાજને ઘણીથી વખત પુછ્યું છે, પણ કણુ જાણે શું છે, તે મને હજી સુ-ધી તેનો જવાબ મળ્યોજ નથી.”

મી- લેસ્લીના એકરો તેના હાથ વતી દંકાયેલો હતો, અને વળી સેહજ અધારથી પડવા માંડ્યું હતું, માટે ફલોર-ન્સને માથમ પડ્યું નહીં કે તેનાં મોં ઉપર ચીંતાની નીચાનીઓ જણાતી હતી; પણ તેણે ધીમેધી જવાબ આ-પ્યો, “જે તું મરી જાયારાં ઈંગ્લંડને તારી જન્મભુમી તરીકે ગણવા માટે એટલી નાણુથી ખતાવે છે, તો તેમ કરવા દેવાની મારી પુરતી રજા છે, કારણકે મારી દીકરી, જે એક સુતકમાં જન્મ લીધાથી તેજ સુલકનાં આપણે ગણતાં હોઈએ, તો જે નામ તું ધરાવે છે, તે સુંદર શેઠ-રથી ફક્ત વીસ માઈલ દુરતી જમીન ઉપર તે જન્મ લી-ધાથી તુનેથી એક ઇટાલીયન ગણવી બેઠશે.”

સંધવાને લગતું.

લીલા વટેલાને લાંબા વખત રાખવાની રીત—વટેલાને છોશી, દસ મીનીટ સુધી બાંધવા, પછી પાણી કઢાવી નાખી કાંઈ વાસણમાં પાંચડીને મુકવા, અને તે પર થોડી મેથા ખાંડ બજાવવી. તે વાસણને ન્હાં સુધી વટેલા તરત મુકાઈ બચેલાં સુધી ચુલકા આગલ રહેવા દેવું. ત્યાર પછી તેને કાગળની ડોડીમાં નાખી તેનું મોઢું મજબુત બાંધવું, અને મુકી ગરમ બજાર તાંબી રાખવી. ન્હારે વાપરના લેઈએ ત્યારે એક કલાક આગમનથી થંડાં પાણીમાં ભેલી રાખવા અને ને પાણીમાં તેને બાંધવા હોય તેમાં થોડું માખણ નાખવું. ને બજાર રીતે કરવામાં આવશે તેા વટેલા તરત તાલ નેવાલ લાગશે.

વટેલા સંધવાની રેન્થ રીત—તાલ કુમકા વટેલા ચેર એક લઈ તેને બે આંડસ માખણ સાથે દસ મીનીટ સુધી ચુલકાપર ધીમે છઠારે રાખવા, પછી ત્યારે એક મેટા ચમચા ભરી નાના કાંસાને ઝીણા કાપીને, તથા બે આંડસ માખણ પડના આકારમાં બજાર વીડાળીને અંદર નાખવું. તે તવાઈને સધવું એકરસ થાય કે અંદર બે નીમકની ચમચી ભરી નીમક અને તેથીના ખાંડ નાખવી અને વટેલા તરત ગરમ થાય ત્યાં સુધી ચુલકા પર રહેવા દેવું. ત્યાર પછી માખણ સાથે ખાધામાં લેવું.

બીટરૂટ સંધવાની રીત—બીટરૂટને ધોઈને બાંધવા મુકા. બજાર બાંધવા કે થડું પાણી તેને છોશી તેની કાવરીયો પાડો. પછી તેમાં બે ઝીણા કાંસા, બે ચમચી ભરી નીમક, એક ચમચી ભરી સફેદ ભરી, એક ચમચી ભરી ખાંડ, એક વચ્ચેના ચમચે ભરી લીંબુનો રસ, અને બે આંડસ માખણને ધડના આકાર સાથે ભેળીને નાખો. અર્ધાને દસ મીનીટ સુધી ધીમે છઠારે રહેવા દેવો. પછી તેમાં આરતે આરતે ચાર મેટા ચમચા ભરી સાફ નેવું કીમ નાખો; દસ મીનીટ વધારે ચુલકા પર રહેવા દઈ ઉતારવું, અને ગરમ ગરમ ખાધામાં લેવું. આ દીસ ખાધામાં થળું દલવું અને વજી રવાડીક લાગશે.

મકેન્નનું પુડીંગ—અડધા રવલ મકન પર અડધો ચેર કીમને કઢા પાણી ગરમ ગરમ રેડો, અને થડું પડે કે તેને ચમચાએ ચ્ચડીને ગરમ માવા નેવું કરો. પછી તેમાં ચાર ઇંચની દાલ અને સફેદીને જુદો જુદો કંચ ચલકાની નાખો. સાથે બે આંડસ ખાંડ અને એક ગલાસ ઊંચી પથ્થ નાખવો. પછી તેને નાના પાંચાંચામાં રેડા, પંદર મીનીટ સુધી બકીમાં જુલવા મુકવો.

રેન્થ પાનકેક—છ ઇંચની દાલ અને ચાર ઇંચની સફેદીને જુદો જુદો કંચ ચલકાવવો, પછી પોણેસેર કીમ તેમાં નાખવી. દબે બે આંડસ આકારને ત્રણ આંડસ મેટા ખાંડ અને એક આંડસ તાવેલાં માખણ સાથે ભેલી ઉપડી મેલવણીમાં એકરસ કરવું, પછી તેમાં એક ચમચી લીંબુની મુકી હાલ અને પા આંડસ તરતને સાથે જુદી અંદર નાખવી. બધાને બજાર રીતે એકરસ કરવું અને નાની હાલકી રાખીએમાં થોડું થોડું રેડી ગરમ બકીમાં દસ મીનીટ થા પા કલાક જુલવા મુકવું. પછી કઢાવી પાનકેકનાં પડમાં થોડી સોલ નેલી મુકી તેની થડી વાલે તેમ પડ દાંડવું, અને ઉપર ખાંડ બજારની ગરમ ગરમ ખાધામાં લેવો.

પરચુટણ.

તેખતપરની એટીકેટ.

ને ખાનાની તેખતપર કાઢ આપવાં હોય તેા તે “સુપ” ની આગમન આપવાં લેઈએ. ધણી થોડી બાનુઓ કાઢ ખાય છે. ને ખાવાં હોય તેા તે કાંતાએ લઈ મોઢાંમાં મુકવાં લેઈએ. સુપ મેટા ચમચા (તેખત રપુન) એ ખાવામાં આવે છે અને તે થોડાં આપવાં લેઈએ.

એસપેરેચસને ખાતી વેલાએ કાપીને બાનુઓ તેમાંના ગરમ ભાય કાંટા વટે લઈ મોઢાંમાં મુકે છે; એસપેરેચસના ચોખ્ખા આવે છે તે વટે ખાવાનું બાનુઓ મટે સાઈ કાગતું નથી, અંદરથી કાઈ કાઈ વેલા નીખ્યા વાપરે છે, પણ ધણું ખરું તેઓ કાપીનેજ ખાય છે. કેટલાક દંઢ જીની રૂડીને વજગી રહીને આંખમાં વહીજ ખાય છે.

વટેલા કાંટાથી ખાવામાં આવે છે. આઈસ પુડીંગ, નેલી અને કીમ ફ્રુટ કાંટાથીજ ખાવું લેઈએ. કુટ તાવે કાંટા અને ચમચાથી ખાવામાં આવે છે. ન્હારે તાવે, આઈસ અથવા તેના નેલીના બીજ કંઠાવાથી કુટવું બનાવેલું હોય છે, ત્યારે તેમાંના કંઠાને કાંટા અને ચમચા વડી છુટા કરવા; ન્હારે થોડી અથવા તેથીના કુટવું હોય છે, ત્યારે કંઠા સેલકાથી નીકરી શકતા નથી ત્યારે મોઢાંમાંથી ચમચામાં કઢાવી રકાળીમાં બાળીએ મુકવા.

જુવાન બાનુઓ વેલાતી પનીર કાંટાજ તેખતપર ખાય છે. સુપમાં હોય તેા કાઠાની રૂડી પ્રમાણે પનીરના ઝીણા ઝીણા કઠકા કરી છરીની અગ્રીવટે તેને હચકી પાંડ થા બીસીટના કઠકાપર મુકી બીજ હાથનાં આંગલાંએ પકડી મોઢાંમાં મુકવું.

ધરગતુ તુસકા.

કાપેલાં ફુલોને ચેક કીધા પછી તાલ નેવાં બનાવવા ની રીત—કુવની ડાંખડીએને કઠવામાં પાણીમાં મુકવી, અને પાણી તરત કંડું થશે તેટલાં ફુલો પાણમાં તાલું થશે, ત્યાર પછી ડાંખડીએને જેડથી નરા નરા કાપવી.

ફુલોને રાખવાની રીત—ને પાણીમાં ફુલો રાખ્યાં હોય તેમાં થોડો જન અથવા ટંકલબર (bottle) ની એક ચમડી નાખવાથી ફુલો વધારે લાંબા વખત તાલું રહી શકશે. ટ્રસ્ટીઅરનું પાકીસ નાંબર ૫—અડધી પેટ અવરીનું તેલ, અડધી પેટ તરપેનતાઇન, અડધી પેટ સારકો અને અડધી પેટ રપીરીટ એફ વાઇન એ સુચનાં સાતી પેટે મેળવી એક બાટલીમાં રેડો. વાપરતી વેળાએ જુબ હીલવવી અને કઠકાપર થોડું લઈ ટ્રસ્ટીઅરપર થસડવું, પછી સોલ કઠકાએ સાફ કરવું.

ફરનીઅરનું પાકીસ નાંબર ૨—ત્રણ આર્બીસ મીન, એક આર્બીસ સરેટ મીન, એક આર્બીસ કં સો પા, એક પેન્ટ તરપેનતાઇન, એક પેન્ટ હાલેવું પાણી; સપરનાં બાબત મેળવવું; પાણી થડું પડયા પછી નાંમવું, પછી એક બાટલીમાં હીલવ હીલવ કરવા કરવું, અને બનાવ્યા પછી જ કલાક વાપરવું, તે આગમન વાપરવું નહી. સામનપર ફલેવનાના કઠકા બંદી લગાડવું, પછી કઠકાએ સાફ કરી રેશમી રૂબરે સાફ કરવું.

માવડાં પર કાપ થા છાંટ પડી હોય તે કલાકેક માવડું લેશન—એક મેટો ચમચો ભરી લીંબુનો રસ, એક

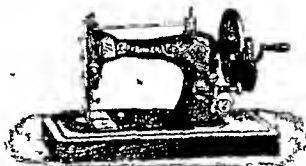
RECEIVED.

મુંબઈ, મધરાસ તથા સીલોનના ~~સીલોન~~ નામદાર ગવર્નમેંતના આસરા હેઠળ

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના સી વ વા ના સાંચા.

અમારા સાંચા ચાલવામાં સેદેયા તથા ઝડપનાવા હોવાને લાધે લોકોમાં એટલાંતો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નક્કી માસ બનાવવા લાગ્યા છે ને "સીંગર," સીંગર સીસ્ટમ, "ઈન્ડિયન સીંગર" કરી વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને બહાનના દુખાવના નક્કી માસ પર અર્ધ ગતા ના, કામલુંક સધલું અથડે છે તે સોનું દોનું નથી ને જ પહેલાં સાંચા તે પાછળથી મેંધા પડે છે

દરેક સંચાપર અમારો છાપ તથા આખું નામ
"ધી સીંગર મેન્યુ
ફેક્ટરીંગ કંપની"
કરી હોય છે

અમારી હાઈલેસ્ટનામાં ૮૦ દુકાનો છે ને દરેક જણ ગમે તેવો મરીગ ટોચ તોપણ તેને લેવા બની શકે તેમ હપતેથી પણ આપવામાં આવે છે.

સોય, દોરો, તેલ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને બાતુંગીને સીખવનાને માટે માણસ ઘેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો વી એસ. નામનો સાચો કુટુંબોને લાયકનો, ચાલવામાં સેદેલો તથા હાવની નવી શોષ મુજબની બનાવતનો છે. સીંગરનો દરેક માસ અમારીજ દુકાને મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

શ્રી આગસ્ટ ૧૮૯૫

પુસ્તક '૭૪']

[અંક ૩૦]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસે પ્રગટ થવું, શ્રીઓને સરખે વાને ઉપયોગી
થઈ પડે તેવું માસીક ચોખાનું.

ૐ ન બ ના રાં—પારિતી બાલુઓ. ૐ

મુ બ ઈ :

ક્યારે વિન્દ આઈલ એનજન પ્રેસમાં,
ફામલ કાપસલ મેડેલાને પેલાને મટ્ટ કાપું છે.
ફીમલ વરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂઝ;
પરવેશ ૧ આના.

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

—૧૩૭—
 સૌ સાંકળ્યું—ગાંઠા ૭૨૮, ૧૮૯૫ દિ.

૧. સુનાને સુજની વાર્તા—(લખનાર શ્રવણાઈ ખુરચેદાઈ બુઝવાલા).....	૧૨૧
૨. સ્ત્રીની મિત્રાચારી—(લખનાર Rupa).....	૧૨૮
૩. બાકપાન અને તેમનો વધારો—(લખનાર S)	૧૩૫
૪. વીટીનો ચોર કોણ ?—(લખનાર અરબાનું કાવસાઈ દાવર).....	૧૩૬
૫. રાંધવાને લગતું—(લખનાર પીરોબ).....	૧૩૮
૬. બાલની જાતન—(લખનાર ચોરચેદ)	૧૩૯
૭. નિંદાબોર નહીંબાઈ—(લખનાર મેહેરબાનું કાવસાઈ દાવર).....	૧૪૦
૮. કેવો ચોરાક ચેહેરચો ?—(લખનાર નામું).....	૧૪૩
૯. પરચુટણ	૧૪૪

સ્ત્રી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક હયું.

આગસ્ટ ૧૮૮૫.

અંક ૬૩૦.

મુનાને મુળની વાતો.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

રાત્રે દોસેલો લેલી આકાર.

જ સહુવારે અગ્યાર વાગતાં મીસીસ બ્રાઉન્સ પોતાનાં ધરમાંથી બગીચામાં ફરવા નીકળી, અને તેણીએ જ્વન અને લીલીને બગીચામાં ઉભેલાં જ્વેંલાં. જ્વન ખેન કુલા સાથે કંઈ રમત કરી મળદ મેળવતો હતો, જ્યારે લીલી કુસોના ઊડના પરથી મુંદર કુસોના જુમળા કાપી પોતાની નાની ટોપલીમાં મેળતી હતી. આ વેળા તેણી સંદેહ દ્રેસમાં હતી.

મીસીસ બ્રાઉન્સને જોઈ લીલીએ આવકાર દીધો. "કાલ સાંજે ફરી આવ્યા બાદ તમે કેમ છો?" તેણીએ પુછ્યું.

"વાહાલી, હું સારી કાની છું," પાસે ઉભેલા જ્વનને જોઈ તેણી શેકહેંડ માટે હાથ લખાવતાં બોલી, "મીં જ્વન, હજી તમે અહીંજ છો?"

"હા! હું રાત્રે મુસાફરો માટેના બગલામાં (લાવલેસ બગલે) સુવા થયો હતો; પણ હમણા હું મારી નોકરી પર જઈ છું" અને તે માટે લીલીને મળવા આવ્યો.

એકલામાં એક ચાકરે આવીને કહ્યું કે ગાડી તૈયાર છે. આ સાંભળી લીલી જ્વન સાથે દીવાનખાનામાં ગઈ, જ્યાં જ્વનની ટોપી હતી. હવે તેઓ શેકહેંડ કરી છુટાં પડ્યાં, અને લીલી પોતાનું વખતમાં મીસીસ બ્રાઉન્સને બગીચામાં આવી મળી. લીલીએ પોતાની કુલથી બદેલી ટોપલી હાથમાં લીધી, અને બંને જગ્યા પ્રમત્ત ગયાં. પોતાના વખત

પછી મીસીસ બ્રાઉન્સે પોતાની વાત કરવા માંડી, "લીલી મારી દીકરી, શું તું મીં જ્વન સાથે અદરાઈ છે?"

"હા, મીસીસ બ્રાઉન્સ, ધણું થયું હું" મીં જ્વન સાથે અદરાઈ છું," લીલીએ ઉત્તર વાલ્યો.

"વાહાલી, હું તુને તે વીરો મુખારકબાદો આપું છું. તારી ધારેલી મુરહો તે કીરતાર બર લાવે, અને તમે બંને જણ ધણું સુખ જોઈ સદા સુખી રહેા." આ ખેલતાં તેણીએ લીલીનાં સંદેહ મળાં આસપાસ હાથ વીટાડ્યા, અને તેણીના મોખામી રોખસાર પર એક સુખી લીધી. પછી તેણી અડધો દહાડો લીલીને લાં ગુજરી પોતાને ધર મળ.

હવે અમે મીસીસ બ્રાઉન્સની સ્થિતિ, તથા યુજી વીરો માહીતગાર કરીશું. તેણી હમેશાં બહુજ અચાનક હતી, અને કોઈ દીવસે પણ પૈસાને પૈસા કરી ગણતી નહી. તેણીની માનાં મરણ બાદ તેણીને વારસામાં પોડી ઘણી મીલકત અને આ ધર મળ્યું હતું, જ્યાં તેણી હાથ રહેતી હતી. આ વારસો તેણીને સુખ્યેન આપવાને બસ હતો. તેણીનો ધણી મીં બ્રાઉન્સ મરી ગયો, સારે તેણીની ઉમર વરસ ત્રીસની હતી; તેણીને લાં એક પણ છોકરું ન હતું. તેણી પોતાનો આખો દીવસ વાંચવામાં, અથવા તે કીરતારની ચાદમાં કહાડતી હતી. તેણી ક્યાણ દીકરી બાનું હોવાથી કોઈ પણ અનુભવા માણસ સાથે જલદીથી પગેઠાઈ જતી હતી, વળી આવા સ્વભાવથી તેણીનાં ઘણાંએક મિત્રો થયાં હતાં. હાલ જ્યાં તેણી રહેતી હતી, લાં તેણીનું કોઈ પણ સહુ નહોતું, પણ તેણીના પડોશીઓ સગાં કરતાં વધારે ગરજ સારતાં હતાં. તેણી હમેશાં જાયા, પણ શોકના પોશાકો પહેરતી, અને તેણીની વૃદ્ધ અવસ્થા છતાં તેણી એક નાની છોકરી સરખી દીસતી હતી.

આટલા સારા યુજો છતાં તેણીમાં એક અવયુજી હતો, તે એ કે, તેણી અદેખી બહુજ હતી, કોઈનું સાહ જ્વન કતી નહોતી; માટે જ્યારે તેણી લીલીને લાંથી ધર મળ, સારે તેણીએ મેનર દીસપર લીલી વીરો પોડું લખી, જ્વન સાથે તેણી અદરાઈ છે એમ મન્યું. આ પછી તેણી લીલીને દરરોજ મળતી, સાથે ફરવા જતી, અને કોઈ

કાઠ વેળા તેણીને લાંચ આપો દીવસ રહેતી. લીલી-ને પણ તેણીની દાસી ગમતી હતી.

ચોલા દીવસ બાદ લીલીને ફેક તરફથી એક કાગળ મ-લ્યું, જે નીચે પ્રમાણે હતું:

“મારી વાહાલી લીલી,

આજે મીસીસ બૉલરે તરફથી મને એક કાગળ મલ્યું છે, અને તેમાં તેણી લખે છે કે, આખરે પણ તે જોન સાથે પરજુ-વાનો પકો નીચ્ય હશે. આ ખબર સાંભળી હું ખુશ થયો નથી; અને કોઈ દીવસે ખુસ થવાર નથી. તેણે તારી મરજ પ્રમાણે તું ચાલે તેમાં હું વાંધો લઇશ નહીં, અને તું મારી પીત્રાઈ બેઠેનને સદા માનથી ચાલીસ અને જોનને ખુશ રાખ-વાને માર્ગથી બનશે તે કરીશ.

હું ચોલા વખતમાં ઇચ્છા જનનાર છું, અને જ્યાં જ્યાં તેની આગળ હું જુને કરી એક વાર મલવા માંડું છું. હું બેસવતવારે કાસ્ટ લીલ આવી પુગોશ, અને તું મેદરબાની કરી અને અને મારા નોકરોને રહેવાને જગ્યા આપશે શા નહીં? એ વીરે અને સખીને જણાવજો. આશા છે કે તું પૂણું તંદરિસતીમાં હશે.

લાં હું છું, તારો સહન લઈ શાહનાર પીત્રાઈ,
ફેક ડીસપર્ડ.”

આ કાગળ વાંચી લીલી ખુશ થઈ, અને વધારે ખુશ થઈ કે, ફેક તેણીનાં આ નવાં બેરહાં પગલાંમાં કરી વાં-ધો લીધો નહીં. તેના જવાબમાં તેણીએ બહુજ માયાણુ રીતે કાગળ લખ્યો, અને તેમાં લખ્યું કે તેણી પોતાના પીત્રાઈને જોઈ બહુજ ખુશ થશે. વળી એમ પણ લખ્યું કે, ખસો માયુસની જગ્યા થાપ એટલું “યારજોન્ડ” જોડું પડે છે. મીસીસ બૉલરે પણ પોતાના બાઈને જોવાને અતી ઇતિજાર બની, અને પોતા માટે નવા ફેસ લંડનથી મંગા-વ્યા. જ્યારે ફેક આવ્યો ત્યારે તેણીએ લીલીના કાનને લા-ગીને કહ્યું, “બાઈ ફેકમાં કેટલો બધો તદારવત પડી ગયો છે? ખરેખર સોલજરની છંદગી અને બહુજ પસંદ પડે છે.”

ડીસપર્ડ પણ પોતાની આ નવી બેઠેનને જોઈ થયો ખુ-શ થયો, અને જ્યારે મીસીસ બૉલરે મંગતા આવી, ત્યારે તેણીને જોઈ ફેક બોલ્યો, “મેં તંબુને છેલ્લે દીમાં હતાં, તેવાંજ હાલ પણ દીમાં છો! હું તમારામાં કંઈ ફેરફાર થયેલો જોતો નથી.”

પછી લીલીએ મીસીસ બૉલરને તેઓ સાથે ત્રણ વખત-નું ખાનું લેવાને બેહિંસ કરી.

તે સાંજ બહુજ ખુશકારક હતી. તેઓ બંનેએ જુના વખત યાદ કર્યા, અને જ્યારે મીં બૉલરેની ફેક વખાણ કરવા લાગ્યો, ત્યારે મીસીસ બૉલરેની આંખમાંથી આંસુ-ઓ વહી જતાં હતાં. ચોડા વખત પછી તેણી ધર જવા નીકળી, અને તેણીને પોહોંઆવા ફેક ગયો.

“ફેક, તમને જોઇ હું બહુજ ખુશ થઈ છું; પણ મને તમે એક વચન આપશો? મને તમે તમારીજ બેઠેન તરીકે કયુલ રાખશો?”

“હું પણ તમને જોઈ કંઈ જોછા ખુશ થયો નથી, મી-સીસ બૉલરે? પણ આ વખતની હવા કેવી સીતળ છે?”

“વાર ફેક, તમે મને તમારી બેઠેન તરીકે જવારે કયુ-લ રાખોછા અને તેમજ આપણે જુનાં મિત્ર છીએ, ત્યારે મીસીસ બૉલરે નહીં કહેતાં બેલા કહેતાં કેવું સારું? શું તમે તેમ નહીં કહો?”

“હા! બેલા અવગત, હું તે વાત તદન વીસરી ગયો હતો.” હવે તેઓ ધર આગળ જઈ પુગાં, અને મીસીસ બૉલરે કહ્યું, “તમે અંદર આવશો?”

પછી તેઓ બંને જણ ધરમાં ગયાં, અને તે પોતાની આ નવી, પણ ખરી અને પાક દીલની બેઠેનનાં ધરની વખાણ કરવા લાગ્યા. તે અહીંથી તલી ગયો, અને સર્વે મીંજ તપાસીને જોતાં તેને બહુ ખુશી ઉપજી; ખરું પુંછતાં તે ધર નાનું પણ આતી સુંદર હતું.

પછી તેણીએ ફેકને બેસવાને માટે ખુરશી આપી, અને જ્યાં વાતોમાં આંધો કલાક નીકળી ગયો. પછી તેણે બેલા ને શેકહેડ માટે હાથ આપ્યો, અને કહ્યું જે, “આ ધ-ડીથી હું તારા સહનને, સાચો બાઈ થઈ રહેવાને પ્રયત્ન કરીશ.” હવે સહવારે આવી મળવાનું બેલાને હતી તે જ્યાંથી લીલીનાં ધર તરફ આશ્યો.

રસ્તામાં તેને એક ચાકર મળ્યો, જેને ફેક અંજણે હોવાને લીધે લીલીએ લેવાને માટે નોકર્યો હતો. ચોડાજ વખતમાં તે પેલાજ સુંદર દીવાનખાનામાં ગયો, જ્યાં લીલી સગડી આગળ ઉભી હતી, કેમકે તે રાત્રે બહુજ થંડી હતી.

એક અતી સુંદર ટેબલની વચોવચમાં દોવાને સુકવામાં આવ્યો હતો, અને આજુબાજુ શોભાયાન આંત્રના વાજ-માં જુલો સુકવામાં આવ્યાં હતાં, જેથી આખાં ધરમાં સુ-મધી ફેલાઈ હતી. ખરેખર, આ વેળા તે દીવાનખાનું બ-હુજ દીપી રહ્યું હતું.

ફેક લીલીની પાસે જઈ ઉભો, અને બોલ્યો, “લીલી, શું એ ખરુંજ છે કે તું મીં જોન સાથે પરજુવાને પીચાર રાખે છે?”

“ફેક, એ તદન ખરુંજ છે.” તેણીએ સંખતાથી જણાવ્યું.

“ત્યારે તો હું કંઈ વધુ બોલીશ નહીં. તું જાણે છે, વાહા-લી લીલ, કે હું તારી સાથે કંઈ લડવા આવ્યો નથી!”

પછી લીલીએ સંગ વગાડીને કમીને માટે વરદી આપી અને બીજા ચોડાજ વખતમાં તેઓ બંને સાથે, કાફી પીવડે બેઠાં. લીલી હંસી હસીને ફેક સાથે વાતો કરતી હતી, જેને જગ્યા પણ લીલીને તેણે જોઈ મીઠાસભર્યો પોતાના પીત્રાઈ બાઈ તરફથી મળતો હતો.

કાફી લીધા બાદ લીલીએ ફેકને કહ્યું, “વાહાલા બાઈ ફેક, હું ઇચ્છું છું કે તમારી રાત્ર સુખથી પસાર થાય!”

તે એકોએક ખરા પ્યારથી મીઠાનારાં પીત્રાઈ બાઈ બે-હેન પોત પોતાના ઓરડામાં સુવા ગયાં. લીલી પોતાનાં કપડાં બદલીને તે ઓરડાની યાદ કરી જલદીથી સુઈ ગઈ.

બીજી સહવારે તેઓએ વહેલાં ઉઠીને સાથે નાસ્તો લીધો, અને લીલી પોતાના નોકરોને તેડી ધરનું આપ લે કરીને

વાંચવા બેઠી; જ્યારે ફ્રેંક નાસ્તો લીધા બાદ પોતાની બેઠન મીસીસ બ્રૉલ્કને મળવા ગયો. તેણીની બેઠ લઈને આવ્યા બાદ તેણે જોનેને લીલીને સાં આપેલો જોયો. તેને જોતાં-જે ફ્રેંક મનમાં બહુજ ચીરડામાં, પણ કોકોને દેખાડવાને ખાતર, તેણે મી-એનને રોકઢેડ કરી ખચર અંતર પુછી. જોન આજે કંઈ કામસર વૉરઝેન્ડ આવ્યો હતો, અને આજ રાત્રે તે લીલીને લાંબ રહેનાર હતો.

લીલીએ તેને વાસ્તે પોતાના ધરને એકાદ અલાહેડો ઓરડો તૈયાર કરાવી રાખ્યો હતો.

“મી-એન રીડલ, તમે સારીકાની તો છોએ ?” ફ્રેંકે પુછ્યું.

જોને આનો પ્રતી ઉત્તર નરમાસ અને સમ્બતાથી વાળ્યો. આ પછી ફ્રેંક અને લીલી ખાનામાં કપડાં બદલવા પોત પોતાના ઓરડામાં ગયાં. જ્યારે તેઓ પાછાં ફર્યાં, સારે મીસીસ બ્રૉલ્કને દીવાનખાનામાં જોન સાથે વાતો કરતાં જોઈ. તેઓ ચારે જણાની નાની રોળી જમવા બેઠી, અને આ બંને વચ્ચે કાંઈની વેર નહીં હોય તેમ જોન અને ફ્રેંક વાતો કરવા લાગ્યા. ખાતું લીધા બાદ એ પોતાનાં કામે લાગ્યાં; જોન સાથે લાવેલું ચોડુંક આરીસનું કામ કરવા લાગ્યો અને મીસીસ બ્રૉલ્ક પોતાને ઘેર ગઈ, ફ્રેંક તથા લીલી વાંચવા બેઠાં. ચોડાક કલાક એમ પસાર થયા બાદ તેઓ બગીચામાં વૉરઝેન્ડનાં કંપાંજીમાં ટેનીસ રમવા ગયાં. આ વેળા સાંજને વખત હતો; સૂર્ય પોતાનાં તેજસ્વી કીરણોથી અસ્ત પામતો હતો, પાસે આવેલી (ટેમ્પ્સ) નદીમાં તેનાં ઝાંખાં પડતાં કીરણો દીસતાં અને સૂર્ય જલને નદીમાં ગરક થતો હોય એવું જણાતું હતું. આ રમત-તે તેઓએ કેટલાક કલાકો ચાલુ રખાયા, અને બતીની રેશની થયા બાદ ધરમાં ગયાં. ધરમાં જતાંજે લીલીએ ખાતું ટેમ્પ્સ પર મૂકાવ્યું. જમી રહ્યા બાદ લીલી અને જોન બગીચામાં ફરવા ગયાં. આ વેળા ફ્રેંક ધરમાં એખેલો હોવાને લીધે, તેણે જમવાના ઓરડાની બારીએ ઉઠાડી, જે બારીએ બગીચાનો બહારનો દેખાવ દેતી હતી, અને ફ્રેંક એકાદ બારીને ટેકાને બીડી પીતા જણાતો હતો.

હવા બહુજ ઠંડી અને રચીર હતી. રાત્ર અંધારી હોવાને લીધે જોન અને લીલીને ફરતાં ફ્રેંક દીઠાં નહીં. તેઓ ધીમે પગે ચાલતાં હતાં, એવામાં તેઓની પછવાડે કોઈએ આવતીને મોટેથી હાપ મારી. આ હાપનો ‘અવાજ લીલીએ તથા જોને આબાદ સાંભળ્યો; અને બંને જણોએ મોઢાં પાછળ જોયું, પણ તેઓને કોઈ દીસ્યું નહીં.

“શું કોઈ માણસ હતું ?” લીલીએ ધુજતા અવાજે કહ્યું.

“લીલી, માણસ તો કોઈ આપણી નજરે પડ્યું નહીં, પણ એમાં કંઈની બેદ હોયો જોઈએ.” જોને ટુકમાં ઉત્તર વાળ્યો.

આ બેદ શો હતો, તે જણવા અમારાં પ્રાંચનારને હજી થયાં પાનાં ઉઠાવવાં પડશે. સાર બાદ તેઓ તરતજ

ધરમાં ગયાં. હજી ફ્રેંક પેલીજ બારી આગળ ઉભો હતો; અને તેઓને જોતાંજ તે કંઈક મરકરીની દપે બોલ્યો.

“લીલી, હું પારખું કે તુંને ચાક લાગી હશે ?”

આ સાંભળી તેણી કહ્યું ‘બાલી નહીં. આ પછી તેઓ-એ કાશી લીધી, અને થોડીક વાતો કરી બધાં સુવા ગયાં. જોન પોતાના સુવાના ઓરડામાં ગયો, જે ઓરડાં ધણજી તે સ્વથી શણગારેલો હતો, અને દીવાનાં અજવાળાંથી વધારે શોભાય માન દીસતો હતો.

જોનને રસ્તાની થાક લાગેલી હોવાથી તે તરતજ ઉઠાવ-કા ગયો; કેટલક કલાકો તે બર નીંદામાંજ રહ્યો, પણ એટલામાં તેના ઓરડામાં કોઈનાં પગલાં સંભળાયાં. ‘આ અવાજથી તે એકદમ મોઢાંજો ઉઠ્યો. આ વેળા ચંદ્રમા પોતાના તેજસ્વી રૂપેરી રંગના ચળકાટ સાથે દુમામદાર રીતે બીરાજ રહ્યો હતો; અને તેની રેશની તેના પલંગ પાસેની બારીમાંથી દીસતી હતી. જોને પોતાની આંખો ઉઠાડી-ને ઓરડામાં જોયું, પણ તેને કોઈ દીસ્યું નહીં; ફરી જળને પોતાના બીજાના પર સૂતો, તેણે બારી તરફ નજર કરી, અને તેની નજરે એક ઉજળો આકાર પડ્યો, જે આકાર ચાંદની રાત્રમાં આમથી તેમ ઊલટો હતો. આ દેખાવ જોઈ જોન અતીશય ગભરાયો. તેણે ધાડું કે ધરમાંના કોઈ-નેથી જળને તે ઉઠાડે, પણ તેમ કરવા તેની હીમત આઠી નહીં. તે તકીયાપરથી પોતાનું માથું જાયકીને પેશા સફેદ આકાર તરફ બહુ બારીકથી જોવા લાગ્યો. હવે ‘તે આ-કારે મોટેથી નીરાસો નાખ્યો. ફરી આ વેળા જોને તે બજાર પર સાંભળ્યો. તે દોષિત દીસી બારીની લગેલગ જળ ઉભો, અને તેણે મરનાર એમો ઓખાપનનો સુંદર એહેરો જોયો. તેણીના લાંબા જુસ વાળ છુટા હતા, અને તે ચંદ્રની રેશનીથી વધારે ચમકતા હતા. આ દેખાવ જોઈ તે ફરી પોતાનાં બીજાનાં બેઠાન પડ્યો, અને પેશો આકાર ધી-રેથી લાંબી ગુમ-ચઘ ગયો.

પ્રકર છુ ૩૫ સુ.

જોનનું વૉરઝેન્ડથી એકદમ ઉપડી જવું.

આ પછીનો કેટલો વખત બેઠાનીમાં બીજાના પર પડી રહ્યો, તેની તેને ખબર પડી નહીં. પણ એટલું તો ખ-રૂંજ તેને લાગ્યું કે, રોજ કરતાં તે બહુ મોડો ઉઠ્યો હતો. હવે તે જોયલા દેખાવ મારે વીચાર કરવા લાગ્યો, અને તે મન સાથે બજાવા લાગ્યો, “જો કદાચ સ્વપ્નો જોયો હશે !”

“પણ નહીં, હું તો ઉઠ્યો હતો, મેં તે દેખાવ જોયો છે, જે હજી મારી નજરથી દુર થયો નથી; સારે આ બેદ શો હતો તે વીશે મને મારી ખાતરી કરવી જોઈએ.” તે જગ્યત થયા પછી તેને પાછા જાંઘ આવી નહીં. તે બપોર રાત્ર પસાર થવા આવી હતી, સહવારનાં અજવા-ળાંએ પોતાનો દેખાવ દીધો, નાનાં મોઢાં પડીએ પોતાનો

ચારો વીણવા માળામાંથી બહાર નીકળી સુદર સરોદથી ગીતો ગાવા લાગ્યાં, અને સુર પોતાનાં ચોખ્ખામખાન મુખ, તથા તેજસ્વી કીરણોથી પ્રકાશવા લાગ્યો અને તેનાં ચક્રીત કીરણો જોનની બારીમાંથી બીજાના પર પડતાં દિસતાં હતાં. પણ રાત્રીનો બનેલો બેનાવ તેની નજરથી દૂર થયો નહોતો; તેની છાતી પર એક બોલ મોસાસ તે કાઠી રહ્યો. તે બીજાના પરથી હઠ્યો, અને તે સહેજની હુક બદલી કરી. આ વેળા તેનું શરીર તાવથી તપતું હતું, અને માથું સખત હુઃખનું હતું.

ધરમાં થતી ગડબડ તથા લીલીએ અવાજ સાંભળીને તે હચમચે, કપાલ બદલ્યાં, અને ઘોડા વખત બહાર બગીચામાં ફરતાં ફરતાં તે પોતાની બારી આગળ આપ્યો, કે જે ઠેકાણે રાતના સફેદ પોશાકમાં તેણે એમીને બેઠી હતી. આ વેળા ત્યાં કોઈપણ નહોતું. તે ધરમાં ગયો, જ્યાં લીલી અને ફેક નારતો લેવાની તૈયારીમાં હતાં. જોનને જોઈ લીલીએ હચમચાના હસ્તા સ્વભાવે કહ્યું, “જોન, તમે કેટલા મોડા ઉઠ્યા?”

આ બોલી બીજી પણ તેણીએ જોનનાં મોં સાથું કોચું. તેનું મોં શીકું મારી ગયું હતું. “શું જોન, તમારા છવને સાધું નથી?” તેણીએ ઈતેન્નરીથી પૂછ્યું.

“હા! મને આજે જરા બેચેની બહુજ લાગે છે,” આ વેળા તેના બોલવાના અવાજમાં પણ મોટા ફેરફાર થયો હતો. “હું ધાર છું કે તમે હમણી સાથે નહીં કાનારે ફરવાની નહીં આવશો!” ફેક જરફરીની ટપે બોલ્યો.

“નહીં! હું તમારી સાથે આવી ચડતો નથી.” તે એકદમ બોલી ઉઠ્યો. તેણે સાથે સાથે નારતો લીલી, પણ આજનું ખાનું અણગમતું લાગ્યું.

આ જોઈ લીલીએ ધાણું કે કોષ્ટએ જોનને કશું કહ્યું હશે, અથવા કદાચ ફેક તરફથી કંઈ અપમાન થયું હશે.

નાસ્તો પૂરે થયા બાદ ફેક તે ઝોરામાંથી બહાર ગયો, એટલે આ તકનો લાભ લઈ લીલી જોનનાં ખમ્માં પર પોતાના સફેદ હાથ ઝુમીને મનમાંથી પુછવા લાગી, “વાહાલા જોન, તમને આજે શું છે તે મને ખુશ્લી રીતે કહો, તમે એ મારેથી કોષ્ટની વાત છુપાવવી નહીં જોઈએ. શું તમને કોષ્ટ કંઈ બોલ્યું છે?”

આ સવાલનો જોને કંઈપણ ઉત્તર વાળ્યો નહીં. લીલીને શું કહેલું, તેનો તે ચીચાર કરવા લાગ્યો. તેણે ધાણું કે રાતની વાત લીલીને કહી તેણીને કુંખી કરવી નહીં. તે એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર ટેન્સ આગળથી હઠી હશે થયો. આ જોઈ લીલી વધારે દુઃખી થઈ; અને તેનું એમ કરવાનું કંઈ પણ કારણ સમજ નહીં. તેણી જોનને કાં પુછવા જતી હતી; તેટલામાં તેણીએ મીસીસે બૉલ્સને ફરવા જવાના નવા ડ્રેસ સાથે તે ઝોરા બહુી આવતી રીડી. તેઓએ આંજે સહવારે મોટામાં મોટી ફરવા જવાનો નીચ્ચ કમ્માં હતો. આ પછી જોન ખાનાના ઝોરામાંથી બહાર

નીકળી બગીચામાં ફરવા લાગ્યો; અને તેને ફરતો જોઈ ફેક મોટેથી બળમવા લાગ્યો, “લીલી, હું ધાર છું કે મીં જોનની તબીબત આજે જરા ઠીક નથી!”

લીલીએ આનો કશો પણ જવાબ આપ્યો નહીં, પણ ઘોડાક વખત રહી તેણી બોલી, “ફેક, તમે જોન સાથે કોષ્ટની બાબત વિશે લડ્યા હતા?”

“હું સોમકે માથેને કહું છું તે તેની સાથે હું લડ્યો નથી; લીલી, હું તમને કહું છું તે તમે માનશો નહીં, પણ જોનનો સ્વભાવ હમેશાનો બરીએલ છે. તેને બગાડો કરવાનાં ઘણાંએક ખાનગી કારણો છે.” હવે વધારે મક્કરીની ટપે તે બોલવા લાગ્યો, “જોને રાતનાં કદાચ અછરણ થયું હશે!” અથવા કદાચ ખરાબ સ્વપ્ન જોયાં હશે! નહીં તો કદાચ તેના હાથ પગ કુખતા હશે.

“ફેક, તમે કેટલું બીચાર બીરફ બોલો છો!” મીસીસે બૉલ્સ બોલી.

“હું તો અમથો મનક ખાતર જોતું છું” ફેકે હસ્તાં ફરતાં જવાબ વાળ્યો. આ બોલી ફેકે લીલીનાં મોં સાથું જોયું, પણ લીલીએ તેની વાત પર ધ્યાન આપ્યું નહીં. તેણી નીચી નજરે હમી હતી, અને જોન બગીચામાં ધીમે ધીમે નીચી નજરે ફરતો હતો. બીજીજ પણ લીલી ભાંધી નીકળી, અને જોનને જઈ મળી. “લીલ, હું મારી સાથે ગરસે થતી ના! હું આજે ખરેખર મારી છું; અને તારા હસકાયા મીચીથી હું વહેલો દૂર થવા માથું છું. જો હું મને મેહુરયાની કરી રમ આપશો તો હું હમણા પાછો મારી મોકરી પર જઈશ.”

“જોન, જયારે તમે જવાજ માંજોછો, તો હું તમને બેઠાંસે કરી રાખતી નથી.” તેણીએ સંખતાથી ઉત્તર વાળ્યો, “પણ હું આશા રાખું છું કે તમે વેહેલા સારા થશો, અને વળી ફેક અથા ગાદ મારી બેઠ લેશો.”

“લીલી, હું ખુશીથી આવીશ, અને રવીવાર સુધીમાં તુને મારીને મળી જઈશ.”

આ પ્રમાણે વાતો કરી તેઓ ધરમાં ગયાં. જોન મીસીસે બૉલ્સે તથા ફેકને સહજાજ કરવા ગયો. તેને જતો જોઈ મીસીસે બૉલ્સે સંખતાથી ઘોડાક બોલો બોલી, પણ ફેકે તો ઉમટો ખુશ થયો. લીલી જોનને મુકવા કેપા ઉઠવા ફરવાનું સુધી મળ્યું. જોને આલેતો રેટસન પર જવા ને ખુશી બતલાવી, અને પોતાની ટોપી માથે પેહેરી, સાથે લાલેલો પેલો “ઝોવાર કોટ” હાથમાં લઈ, શેકેન્ડ કરી ચાલતો યયો.

અકરણ ૩૬ સુ.

અરેમાઈ અને ખુશામત.

જોન લંડન ગયો, પણ હજી વેલા ખરાબ સ્વમાની વાત તેનાં મનપરથી દૂર થઈ નહીં. તેણે તે વાત મનમાંથી કાઢી નાખવા ઘણાંએક હોંધાં માર્યાં, પણ ફેકટ!

હવે લડન શેઠર આવ્યું; લાંબાં રસ્તાપર ઉતરીને તે આલતો થાતાને ઘર ગયો, તેનીજ તેને 'હવાના' લેવા આવી, અને આપણું ઉધાડતાં પુછ્યું. "સાહેબ, શું તમારા છવને સારું નથી? તમારાં ગ્રેહો કેવો શીઘ્ર થીસે છે?"

"હું બહુજ થાકી ગયો છું." તેણે ઉત્તર વાળ્યો, અને થાતાના ચોરડામાં જઈ થાતાના હાથેથી મોઢું ટાંકી દીધું. "અરે ખરેખર, આ વાત બહુજ સંતાપકારક છે." તે થાતાનાં મન સાથે બજાડ્યો. "તેણીનાં મરણની વાત ખોટી તો નહીં હોય?" ફરીથી તે બોલ્યો.

આ બતાવથી તે તદ્દન શીઘ્ર બની ગયો હતો. જ્યારે તે ફરીથી આશીસમાં ગયો, સારે જ્ઞાન બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો, કેમકે બધાં માણસો તેને એકીઠંગે જોતા લાગ્યાં, અને મીઠું બોલે પછી તેને પુછ્યું કે, "શું તમે માંદા છો?" વળી એ સિવાય બહુજ મમતાથી બે બોલો બોલ્યો, અને તેવું દુઃખ જોઈને પોતે પણ દુઃખી થયો. સાંજના ટપાલામાં તેને લીલી તરફથી એક કાગળ બહુજ માયાળુ રીતે લખેલું મળ્યું; પણ જ્યારે રાત પડી, સારે તે ખીંચી કે રખેને તેને ફરી પેઠો આકાર નજરે પડે.

ખીંચે દીવસે તે એક બહુજ હોશીયાર ઝાઝર પાસે ગયો, અને તેને થાતાના ખરાબ સ્વભાવી વાત કહી, જે સાંજની ઝાઝર નીચે પ્રમાણે બોલ્યો, "તમે એક લખાણ કરનાર છો, અને તમે હદ કરતાં વધારે મહેનત કરો છો એમ લાગે છે, તેથી તમેજો યોગ્ય-દીવસની રજા લેવી જોઈએ. હું તમને સલાહ આપું છું, કે તમેજો ખીંચે દેશ જવું જોઈએ."

આ સલાહ માની લેવાને જોને લીધાર ક્યો; અને ખતી માયાળુ રીતે લીલીને રવીવારને દીવસે મળવાનું લખ્યું. રવીવારને દીવસે સહવારે લીલી દેવકામાં ગઈ, પણ ત્યાં જોને નહોતો. થોડો વખત ગયા બાદ લીલી ફેરફારે ગઈ, જ્યાં મીસીસ બૉલર્સ અને ફ્રેંક બંને ભાઈ બેઠન "બેડ-રૂમ" રમતાં હતાં.

"લીલી, મેં આજે બેલાને આપણી સાથે જોડારું ખાનું લેવા કહ્યું છે," ફ્રેંક બહુજ ગંભીરતાથી બોલ્યો, "અને લીલીએ બહુજ ખુશી ખાતી."

જોડારે તેઓ ત્રણ જણ હોડીમાં બેસી ફરવા જનાર હતાં, પણ લીલીને તેઓની સાથે જવા મળ્યું નહીં. લીલી મનમાં બોલી, "હું પારું છું કે, ફ્રેંક છે તેટલાજ માટે જ્ઞાન આજે આવ્યા નથી, કેમકે ફ્રેંક જોનીને બહુજ સતાવે છે." એમ બોલી તેણીએ ઇચ્છ્યું કે ફ્રેંક બહાર જાય.

ફ્રેંકને લીલીનાં ઘરમાં આવ્યાને પચાસડું થયું હતું, પણ જ્યારે તે ફ્રાન્સ જવા નીકળ્યો, સારે લીલીને કહ્યું, "જો લીલી, તું મને તારાં ઘરમાં નહીં રાખશે તો હવે આવું સારું, કદાચ મારી બેઠન બેઠા મને તેણીનાં ઘરમાં ઉતારી આપશે." ફ્રેંક હસીને કહ્યું. પણ આ સાંજની મીસીસ બૉલર્સે થાતાનાં માથું ઢીલંબ્યું, અને ઉત્તર વાળ્યો, "નહી, નહી, તમેજો લીલી સાથેજ રહેવું જોઈએ, લીલીને તમારો કેટલો રોજ છે?"

લીલીએ હસીને કહ્યું, "ખીયારાં મીસીસ બૉલર્સે કહે છે કે રખેને મારાં ઘરમાં આવી રહે, અને મને ખરચ કરવો પડે!"

"અરે લીલી, તું માંડી છાકરી! બેઠન થાતાના ભાઈના ખરચથી જો પાછળ હરે, સારે હું બેઠન શું કામની?"

પછી રોકેટ કરી ફ્રેંક તેઓથી છુટા પડ્યો, અને તે ગયા બાદ લીલીએ જોને કાગળ લખ્યું, અને તેમાં મીનતખરી કરી કે, તે એક વેળા ફરીથી ચોરગ્રેહમાં વહેશે આવે. આટલી તેઓ જોનેની પ્રીતી છતાં જોને તેણીને લખ્યું કે, તે આ વેળા તેણીનાં ઘરમાં ઉતરશે નહીં. પણ વાંચનારે જાણે છે કે તેજ ઘરમાં તેણે પેલી યુવેશી છાકરીને સુદર આકાર બેઠો હતો, અને હવે તે બહુજ કરતો હતો.

"મારી વાહાલી લીલી, હું સુસારો માટેના બગલામાં ઉતરીશ, અને તેવું કારણ હું તુને ધીરજે કહીશ." એમ તેનાં કામજનાં લખ્યું હતું.

જ્યારે તે આવ્યો, સારે લીલીએ જોને કહ્યું કે, "જોની, તમારાં માતાજીને તમા બેઠેનેને યોગ્ય દહાડા વાસ્તે મારે લાં તેડો તો કેવું સારું, આજ કેટલા મહીના થયા હું તેઓને મહી નથી."

"હા! લીલી, મારી પણ મરજી છે, અને હું મારી મા પર એ વિષે લખીશ." જોને ઉત્તર વાળ્યો. જોને તેની મા પર કાગળ લખ્યું અને યોગ્ય દહાડા ચોરગ્રેહ આવવા કહ્યું. આ ખખર સાંજનાં મીસીસ રીડસ બહુજ ખુશ થઈ. જોને અને લીલી વચ્ચેના વહેવાર જોઈને તેણીને નવી આસાઓ ઉત્પન્ન થઈ. જોને તેઓ વચ્ચેના વહેવાર વીશે આ પેઠેલીજ વાર થાતાની માને લખ્યું હતું, અને જે બહુજ હુંકમાં હતું; અને તે સાથે લીલીએ પણ લખ્યું હતું.

આ કામજને જાગ્ય મીસીસ રીડસે બહુજ માયાળુ રીતે લખ્યો, અને તેમાં લખ્યું હતું કે, "મારો વાહાલો દીકરો, તમા મારી દીકરીઓ સાથે તું પણ બહુજ સુખી થશે, અને હમારી હાલત હવે સુધારશે."

હવે જે મીસીસ રીડસની લેક લેવા આવતું, તેને મીસીસ રીડસ બહુજ મગરફીથી થાતાના દીકરાની ખુશ ખખર આપતી અને જ્યારે મીઠું શેવજુકે આ ખખર સાંજની, સારે તે મગર માતાને સુધારકખાદી આપવા ગયો. "ખરેખર, મીસીસ રીડસ, તમારો દીકરો બહુજ આગવશાળી છે; પણ હું ઇચ્છું કે વળી કંઈ નવું વાદળ તેનીપર ઘીને નહીં તો સારું?" મીઠું શેવજુકે બોલ્યો.

"હવે તો સર્વે દુઃખો મરી ગયાં," મીસીસ રીડસે હુકમાં જણાવ્યું.

"મેં સાંભળ્યું છે કે હાલ મીઠું જોને થાતાનાં નામથી કંઈ લખાણ કરે છે?"

"હા!" મીસીસ રીડસ બોલી. "ખરેખર, આજના નાના છોકરાઓની છુટી કંઈ અજબ છે, અને કંઈ અજબ તરે-હનાં લખાણ કરે છે!"

સારો વીજુવા માળામાંથી બહાર નીકળી સુંદર સરોવરી
ગીતો ગાવા લાગ્યાં, અને સુવં પોતાનાં શોભાપ્રમાન સુખ,
તમા તેજસ્વી કીરણોથી પ્રકાશવા લાગ્યો અને તેનાં ચક્રીત
કારણો જોનાની બારીમાંથી બીજાના પર પડતાં દીપ્તાં હતાં.
પણ રાત્રીનો અનેકો બનાવ તેની નગરથી દુર થયો નહોતો;
તેની છાતી પર એક જોત્ત મીસાસ તે ઠસી રહ્યો. તે બી-
જાના પરથી ઉઠ્યો, અને તે સાહેબની કુક બદલી કરી.
આ વેળા તેનું શરીર તાપથી તપતું હતું, અને માથું સ-
ખત દુઃખનું હતું.

ધરમાં થતી ગડબડ તથા લીલીને અવાજ સાંભળીને તે
ઉઠ્યો, કપડાં બદલ્યાં, અને થોડો વખત બહાર બગીચામાં
ફરતાં ફરતાં તે પોતાની બારી આગળ આવ્યો, કે જે કે-
કાણે રાત્રના સંદેહ પોણાકમાં તેણે ઝીમીને જોઈ હતી.
આ વેળા આ કોણની નહોતું. તે ધરમાં ગયો, જ્યાં લીલી
અને ફેક નારતો લેવાની નૈયારીમાં હતાં. જોનાને જોઈ
લીલીએ હમેશના હસ્તા સ્વખાવે કહ્યું, "જોના, તમે કેટલા
મોઝા હકાયા?"

આ બોલી બીજીજ પણ તેણીએ જોનાનાં ગાં સાચું
જેયું. તેનું મોં ઝીકું મારી ગયું હતું. "હું જોના, તમારા
જીવને સારું નથી?" તેણીએ ઉત્તરનીથી પુછ્યું.
"હા! મને આજે જરા બેચેની બહુજ લાગે છે," આ
વેળા તેના બોલવાના અવાજમાં પણ મોટો ફેરફાર થયો
હતો. "હું ધારું છું કે તમે હામરી સાથે નહીં ઝીનારે
ફરવાની નહીં આવશો?" ફેક મસ્કેટીની ઢપે મોલ્યો.

"નહીં! હું તમારી સાથે આવી શકતો નથી," તે એક-
દમ બોલી ઉઠ્યો. તેણે સર્વ સાથે નારતો લીધો, પણ આ-
જનું ખાનું અજીવનનું લાગ્યું.

આ જોઈ લીલીએ ધાડું કે કોષ્ટને જોનાને કહ્યું કહ્યું
હશે, અથવા કદાચ ફેક તરફથી કંઈ અપમાન થયું હશે.
નાસ્તો પુરો થયા બાદ ફેક તે જોનામાંથી બહાર ગયો,
ઝેટલે આ તરફના લાલ લઈ લીલી જોનાનાં ખભાં પર
પોતાના સંદેહ હાથ મુકીને મનતાથી પુછવા લાગી, "વાહાજા
જોના, તમને આજે શું છે તે મને ખુશ્કી રીતે કહો,
તમેએ મારેથી કોણની વાત છુપાવવી નહીં જોઈએ. શું
તમને કોષ કાંઈ બોલ્યું છે?"

આ સવાલને જોનાને કંઈની ઉત્તર વાળ્યો નહોતો. લીલીને
શું કહેવું, તેનો તે વીચાર કરવા લાગ્યો. તેણે ધાડું કે
રાત્રની વાત લીલીને કહી તેણીને દુઃખી કરવી નહોતો. તે
એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર ટેબલ આગળથી ઉઠી ઉભો
થયો. આ જોઈ લીલી વધારે દુઃખી થઈ; અને તેનું એક
કરવાનું કંઈ પણ કારણ સમજ નહોતો. તેણી જોનાને કંઈ
પુછવા જતી હતી; તેટલામાં તેણીએ મીસીસ બૅલ્લસને ફરવા
જવનાં નવા રૂસ સાથે તે જોનાના બહુ આવી દીધી.
તેઓએ આજે સહવારે બેઠામાં બેસી ફરવા જવાનો નીશ્ચય
કયો હતો. આ પછી જોના ખાનાના જોનામાંથી બહાર

નીકળી બગીચામાં ફરવા લાગ્યો; અને તેને ફરતો જોઈ
ફેક મોટાથી બચવા લાગ્યો, "લીલી, હું ધારું છું કે મોઝ
જોનાની તબીયત આજે જરા ઠીક નથી!"

લીલીએ આનો કોણ પણ જવાબ આપ્યો નહોતો, પણ
થોડાક વખત રહી તેણી બોલી, "ફેક, તમે જોના સાથે
કોણની બાબત વિશે લડ્યા હતા?"

"હું સોમર દેખાઈને કહું છું તે તેની સાથે હું લડ્યો
નથી; લીલી, હું તમને કહું છું તે તમે માનશો નહોતો,
પણ જોનાનો સ્વભાવ હમેશનો બરીએલ છે. તેને બળાવો
કરવામાં ધણાંએક ખાતરી કારણો છે." હવે વધારે મસ્કે-
ટીની ઢપે તે બોલવા લાગ્યો, "જોના રાતનાં કદાચ અજીર
થયું હશે!" અથવા કદાચ ખરાબ સ્વખે જોનાં હશે! નહી
તો કદાચ તેના હાથ પગ દુખતા હશે."

"ફેક, તમે કેટલું વીચાર વીરદ બોલો છો?" મીસીસ
બૅલ્લસે બોલી.

"હું તો અમરો મજાક ખાતર બોલું છું" ફેકે હસ્તાં
હસ્તાં જવાબ વાળ્યો. આ બોલી ફેકે લીલીનાં મોં સાચું
જોયું, પણ લીલીએ તેની વાત પર ધ્યાન આપ્યું નહોતો.
તેણી નીચી નજરે ઉભી હતી, અને જોના બગીચામાં પીચે
પગલે નીચી નજરે ફરતો હતો. બીજીજ પણ લીલી શોધી
નીકળી, અને જોનાને જોઈ મળી. "લીલી, તું મારી સાથે
શુસે થતી ના! હું આજે ખરેખર મોઝા છું; અને તારા
હસવાના મોઝાથી હું વહેણે દુર થવા માથું છું. જો
મને મેટરવાની કરી રમ આવશે તો હું હમણા પાછો
મારી તોડી પર જઈશ."

"જોના, જ્યારે તમે જવાબ માંગો છો, તો હું તમને બો-
લુંસ-કરી રાખતી નથી," તેણીએ સભ્યતાથી ઉત્તર વાળ્યો,
"પણ હું આશા રાખું છું કે તમે વેહેલા સારા થશો, અને
વળી ફેક મથા બાદ મારી બેઠ લેશો."

"લીલી, હું ખુશીથી આવીશ, અને વીચાર સુધીમાં તુંને
આરીને મળી જઈશ."

આ પ્રમાણે વાતો કરી તેઓ ધરમાં ગયાં. જોના મીસીસ
બૅલ્લસ તથા ફેકને સાહેબજી કરવા ગયો. તેને જતો
જોઈ મીસીસ બૅલ્લસ સભ્યતાથી બોઝાક બોલો બોલી,
પણ ફેક તો ઉલટો પુછા થયો. લીલી જોનાને મુકવા કેપા-
ઉડના દરવાજા સંધી ગઈ. જોના માલતો રેશનપર જવા-
ને ખુશી બતલાવી, અને પોતાની ટોપી માથે પેહેરી, સાથે
લાવેલા પેલો "ઓવર કોટ" હાથમાં લઈ, શેઠેહન કરી
માલતો થયો.

મ ક ર જી . ૩૬ છું .

અરેખાઈ અને ખુશામત.

જોના લંડન ગયો, પણ હજી પેલા ખરાબ સ્વખાની વાત
તેનાં મનપરથી નુકર થઈ નહી. તેણે તે વાત મનમાંથી કા-
ઢી નાખવા ધણાંએક ક્ષત્રાં માર્યાં, પણ ફેકાટ!

વવાનો વીચાર રાખતી હતી. તેઓની ખજર અંતર પુછ્યા બાદ તેઓએ સાથે ખાનું લીધું. “અથ, કાલે રતીવાર છે, તમે દેવળમાં મારી સાથે આવશો ?” મી. બસપરે પુછ્યું.

“હા, અવશ્યત! ધરમનાં કામમાં દીલ કરવી ન જોઈએ. તે કીરતારની યાદ આઠ દહાડામાં એક વખતથી બરાબર કરતાં નથી, એ આપણી કેવી મોટી ભુલ છે ?” તેણી બોલી. “અથ, તમે કહે છે તે વાતથી છે; પણ નો આપણે તેમ કરવા યાદીએ, તે કદ્ય યુગકેળ જેવું હું જોતો નથી.”

આ પ્રમાણે દેવળમાં જવાનો તેઓ વચ્ચે પક્કો ઠેરાવ થયો. રતીવારે સવારે જોન આપનાર હતા, મોટે તેને રતે-શનપર લેવા લીધી અને તેની એક ખેલનું છુરી ગઈ; જ્યારે મીસીસ રીડન પોતાના એકપુરા બેટાને ફરી છાતીએ ચાંપવા કમખાંડમાં ઉભી રહી ઇતેનરીથી રાહ લેવા લાગી.

“યોગ્ય વખતમાં તેઓની ગાડી દરવાજા અંદર આવી લાગી, અને મીસીસ રીડન તે. જાણી કડપથી ગઈ. તેણીએ જોનના એહેરા” સાચું જોયું, જે કંટાળાથી શીલ દોસ્તો હતા. “દીકરા, તું કેટલો થાકેલો દોસ છે; તારે હવે ઝાંશીસનું કામ મુકી દેવું જોઈએ !” તેણી પોતાના દીકરાને ગમે વળગાવતી બોલી.

“માવજ, તમારે એમ બોલવું ન જોઈએ ! તમેએ તે ઉઠકી અને કામ કરવાને હાંમત આપવી જોઈએ; કામ કાધાથી માથુસ હોરવાય થાય છે.”

આ તેવું બોલવું સાંભળી મીસીસ રીડન ખુચ થઈ; પણ લીલી બોલી ઉઠી, “મીસીસ રીડન, જોને પક્કો ઠેરાવ કાધો છે કે કાધથી કામ અધૂરું મુકવું નહીં.” તેણી હસતાં બોલી. આજનો રતીવાર તેઓની ટાળીમાં વેહેલો પસાર થયો. તેઓ આજ સાંજની યાદ બગીચામાંના એકરડીઝ ઝાડોની છાંયા હેઠળ લેનાર હતાં. લીલીએ મીસીસ બોલસને પણ તેમણી હતી.

“મીસીસ બોલસ રોજ કરતાં આજે વધારે મંબીર દોસ્તી હતી. તેણી હાથ છુરી સાથે વાતો કરતી હતી, પણ તેટલાં તેણીની માએ કાનમાં ધમિયી કહ્યું, “ખારી દીકરી, તેણીની સાથે તે વધારે વાત કરવી નહીં, તેણી કેટલી મમરરીની વાતો કરે છે ? મારા કાનને તેણીના અવાજ સારો લાગતો નથી.”

“પણ માવજ, તેણીની સાથે કાધએથી વાત કરવી જોઈએ !” તે બક્ષાં દીલની છોકરી બોલી.

રાત્રે ખાનું લીધા બાદ જોન અને લીલી ફરવા નીકળ્યાં, અને છુરી રીડન પોતાના એકરડામાં જઈને સુઈ ગઈ. તેઓ બંને નદી કીનારે મુગે મોહકે ફરતાં હતાં. હાલ વરસાદની રતુ બેઠી હતી; અને આ વેળા નદી કીનારે થંડી લેલકી આવતી હતી. ઝાડનાં મળખુત પાંદડાં નવા બાહારમાં હીલતાં હતાં. આ રતુ બહુજ સુંદર દોસ્તી. આ દેખાવ જોઈ લીલી મનમાં વીચાર કરવા લાગી કે સીને સાથે વખત આખા સિવાય રહેતો નથી; સુખ દુઃખ, મહકતી પડતી, એ સૌપર પડે છે. તેઓ યોગે વખત મંદી કીનારે બાંકપર બેઠાં, જ્યારે નદી પોતાવું રાત દહાડાવું કામ

કરતી જતી હતી. એટલામાં જોને કોઈના ધીમે અવાજ સાંભળ્યો, જે સાંભળી તે એકદમ ઉઠી ઉભો થયો.

“લીલી, તે કોઈના અવાજ સાંભળ્યો ?” આ જોનનું બોલવું સાંભળી તેણી પણ ઉઠી ઉભી થઈ.

“નહી, મેં સાંભળ્યો નથી, મું કોઈ તમને દોસ્તું ?”

“મેં કોઈના અવાજ સાંભળ્યો ખરો, પણ કદાચ હું ધાર” છું કે, પવનનો અવાજ સાંભળ્યો હશે !”

“જોન, તમને યાદ હશે કે આપણે વારંવારના ‘બમી-આમાં ફરતાં હતાં, તે વેળા પણ આપણે કોઈના નીસાશે સાંભળ્યો હતો, કદાચ આપણી એમાં ભુલ હશે !” લીલી બોલી.

જોનને તે રાત્ર યાદ આવી અને તે વીશે શીકર કરવા લાગ્યો. તે પોતાના એકરડા બરાબર ઝોડીને કહેવા લાગ્યો, “લીલી, આપણે હવે જલદી ધર જવું જોઈએ.” એમ બોલી તેઓ લાંબી ઉઠી ઉતાવળે ચાલવા લાગ્યાં, અને જલદીથી મીસીસ બોલસનાં ધર આગળ આવી પુગ્યાં. તેણીએ મીસીસ બોલસને રાત્રે મળવા કહ્યું હતું, અને તેણીને તે તરતજ યાદ આવ્યું.

“જોન, મને મીસીસ બોલસ સાથે કંઈ વાત કરવી છે, તમે મારી સાથે આવશો ?” લીલીએ પુછ્યું.

“લીલી, હું બહાર ઉભો રહું છું; અને તારી વાટ જોઈશ, તું જલદી પાછી આવજો.”

“વાર, જોન, હું તમને બહુ વખત મોટી કરીશ નહીં;” લીલી હસતાં બોલી.

“લીલી, તું પા કાકાકામાં મને આરીને મળજે, હું અહીં ઉભો રહું છું.” તેણે ધડીપાળમાં જોતાં કહ્યું. આ સાંભળી તેણી મીસીસ બોલસનાં ધરમાં વહેલી ગઈ. જોને તેણીને ધરમાં દાખલ થતાં જોઈ, અને થોતે પાછો નદી કીનારે જવા નીકળ્યો, અને ને અવાજ તેણે સાંભળ્યો, તે ખરો છે આ જોગે, તેની પક્કી રીતે તપાસ કરવા તેજ જગ્યા પર ગયો.

તે મન સાથે બજવા લાગ્યો, “કાધથી રીતે આ જોગે શો છે, તે મારે જાણવો જોઈએ.” હવે તેજ ટેકાણે તે જઈ ઉભો. જ્યાં તેઓ બેઠાં હતાં, ત્યાં ઝાડી બહુજ પી-જોળાળીય હતી. તે જગ્યા બહુજ એકાંત હતી, અને આજો રસ્તો ઝાડોની છાંયાથી કંકાઇ ગયો હતો. આવી ભપકર રાત્રે તે લાં જવાને બીલીને પાછો હકેલો નહીં. રસ્તાથી થોડેક દુર નદીને કીનારે એક જગ્યા આકારને તેણે ઈટો, જે આકાર એક ચાંબકા મીસાન લાં ઉભેલો હતો. આ જોગે તેવું યાંત્રકરણ અંદરખાંડેથી ધુલવા લાગ્યું; તોપણ તે આકારની જોગણ બીજી, જાધ ઉભો, અને પોતાનો હાથ તે તરફ લાંબાવ્યો, પણ ફેકકે ! તે ઉભેલા પ્રતીર્થાન છાંયાએ તુલકારી કાઢ્યો, અને જોનની દુર જઈ ઉભો. જોન હાંમત થી તેની આગળ ગયો; તે આકાર જોન તરફ ટગર ટગર જોતો હતો. હવે તેણે તે ઉભેલી મુર્તિ જોઈ; ને શીકસ તેણે વારંવારમાં રાત્રે ખારીમાંથી જોઈ હતી, તેજ દેખાવ તેણે ફરી, નદી કીનારે જોયો. તે ક્રિડે દુધ અને ચંદ્રના જેવો ચળકતો એહેરા મરનાર એમીનો હતો. હવે જોનને લાંબ પડતો મેલી આપણે લીલી તરફ ફરીશ.

[સાંધ્ય છે.]

શુભલાઈ ખુરસેજી ભુજવાલા.

સીની મિત્રાચારી.

પ્રકરણ ૩૭.

સુધરેલી કેળવણીની આસરે-વાતાનું ઉપકરણ.

કેનાં મુંદર દરીયાઈ બંદર તરફ મુલાકાત લેનારાંઓમાંનું એક લોકે એવક-ફેનું કુટુંબ હતું, કે જે ઉમરાવને મીઠાં લેસલીની કાંઈક લાગે હતાં; માટે તેની સાથે તેમને એકબાજુ પડી હતી. તેની દીકરીઓમાંની એકને દેવનાસાયરની દવાની ભંસામણ યર્ધ હતી. માટે બે શીયાળાઓ તેઓએ 'તાર અર્ધી' પીને ફક્ત ઉતરતાં એક ઉમરાવનાં મહાનમાં

શેઢરથી થોડક દુર વસવાત કરી હતા.

લેડી મેલફ્રેડ અને તેણીની દીકરીઓ મીઠાં લેસલીની સેવાની પીછાણીને બકશે તેનાં કુટુંબ સાથે પીછાણી રાખીને વાળવા માંગતા હતાં. ફ્લોરન્સ કાંઈ એવી ન હતી કે જેથી કાંઈ તેણી તરફ નજર દેખા વિના માસી બાઈ. સુધરેલી મંડળીમાં ફરનારાંઓથી તેણીને રમુજ સ્વભાવ, તેણીની સુધરતા, અને કેળવણી કમુલ કરતાં હતાં. વારંવાર તેણીને "સેન્ટ બેનસ"નાં મહાનમાં તેડવામાં આવતી; પીસીસ મેલફ્રેડ તેણી સાથે ધણું સહીયણું રાખતાં, અને બોનરે-બસ એમીલી મેલફ્રેડની જીવેજનની સહી દાખલ એકમજતાં હતાં. વાઈકાઉન્ટેસ પોતેથી તેણી તરફ ધણું દેવ બતાવતી અને જોકે તેણી હજી સુધી કાંઈ આહરેની પાર્કિંગમાં જતી ન હતી, તોથી તેમને ઘરની તો સધળી એજનાળી-ઓમાં ભાગ લેતી હતી.

પણ તેણી ફ્લોરન્સ પોતાનો સ્વતંત્ર સ્વભાવ જાળવી રાખેલા હતા, અને પોતાનાં ઉમરાવ મિત્રોનાં ઘરમાં જવાના સોપે પોતાનાં ગરીબ ઘર તરફનો ખાર એક લેસ બારણી કરી ડાકે ન હતા. તેણી ધણુંઆની અદેખાઈતું તેણીની દોષ કારણ યર્ધ પડી હતી; કે જેઓ એક ધારતાં હતાં કે લેડી મેલફ્રેડ જેટલી ફ્લોરન્સ લેસલીની એકબાજુ કરી હતી, તેટલી તેમનીથી કરવી હતી. પણ કોઈથી એમ કહેવું સંભવાય ન હતું કે, મોટે ખાંચરે ફરવાથી તેણી સેદગમી બગડી ગઈ હોય, ફ્લોરન્સ તો વારંવાર એમ બોલતી સંભવાતી હતી કે, થોડા વખત બપોરમાં ફરવાથી અને અંજાણુંએ સાથે પીતથી લેવાવાથી તેણીને તેણીનાં ઘરનાં વધુ અને વધુ વાહાયાં લાગતાં હતાં. જોકે સુધરેલી કેળવણીએ મેલફ્રેડ

મેલેનોને આપણી વાર્તાની નાચકાને લાચકની થોડકે દરમ્યાન સામીએ કરી હતી, તેણી કાંઈ ગીઝની ખુદ હોય એમ વિસ્તું હતું. દીક્સોણની સાંજ જે બે મગજોને સાથે જોડે છે, તે અંદી દીક્સી નહીં હતી. સુધરેલી ફ્લોરન્સની કહેવાતી કેળવણી અને લંડનમાં મુલરેલી તથા ચાર મોહસ-મેઓ સુસ્તી અને બેરકારી તેઓમાં ઉલ્લખ કરી હતી; કે જે ફ્લોરન્સના ખુશાક, આતુર જુસ્સાવાળા સ્વભાવ સાથે મળી, શકતાં હતાં નહીં. તેમની લંબાઈ ફ્લોરન્સને માત્રમ નહીં, કારણ કે તેઓ તેણી તરફ તો હમેશાં માયાજી રહેતાં હતાં, અને તેણીને તેમની આગળ કરી શરમ લાગતી હતી નહીં; તેણી તેણીને ખુદતી લાગતું કે, સધળા તેણીના ઉંચા વિચારો તેમની આગળ ખુદસા ન કરેલા સારા. એમીલી મેલફ્રેડ જોકે ફક્ત અઘાર વર્ષની હતી, તેણી તેણીની સુધરેલી મંડળીઓમાં ફરવાથી કાંઈ બપોડયા વિના રહી નહીં હતી. પણ અંદી જેટલો તેણીને આપવામાં આવેલી તર-બીયતનો તેટલોજ તેણીના સ્વભાવમાં પણ વાંકે હશે; કારણ કે તેણી ખુદરનીજ બેરકાર હતી, જોકે વિચારમાં અને કામમાં એટલી તો સ્વતંત્ર હતી કે વારંવાર ફ્લોરન્સ પોતેણી અજબ થતી.

થેલસ શીયાળામાં તો સેન્ટ બેનસની મુલાકાતે ફક્ત લેડી મેલફ્રેડ અને તેણીની દીકરીઓજ આવી હતી. જ્યારે વાઈકાઉન્ટ અને આનરેજબો ફેડરીક અને આલફ્રેડ મેલફ્રેડ, બે જુવાન, રમત મગતો ચાહનારા હસ્ટુઆ બાઈઓ અવાર નવાર રહી જતા હતા, જેઓ ફ્લોરન્સને ખરી મગાહ આપતા હતા. પીઝ શીયાળામાં આ કુટુંબમાં એક જણ વધ્યું હતું. એમીલી વારંવાર પોતાની માસીની દીકરી લેડી આલફા ધીવરેજસની અંચત જીવસુરતી અને હુશીયારી મોટી એટલી તો જુસ્સાથી વાત કરતી હતી કે ફ્લોરન્સનાં કહેવા પ્રમાણે તેણીની કલ્પના માટે આ પુરતો ખોરાક હતા.

પણ લેડી આલફા સાથે જોડાયેલી વાર્તા એવી હતી કે તેણી કરતાં થંડાં દીક્સવામાંથી કાળજી ઉલ્લખ કરે.

સાત વર્ષ અગાઉ તેણીએ પોતાના પીતાને અને તેની થોડકે વખત અગાઉ પોતાની માંબેન માંબેન બોલ્યાં હતાં અને લેડી આલફાને તેણી એવીસ વર્ષની થાય ત્યાં સુધી લોડ મેલફ્રેડના હસ્તક સોંપવામાં આવી હતી. તેણીના વાપનાં કુટુંબને જુનો ખેતાય એક દુરના સમાને મળ્યા હતા, જ્યારે તેની સધળી હોલતની વારસે તેની દીકરી આલફા યર્ધ હતી. જીવસુરતી અને હુશીયારી સાથે તેણીની દોષત ધણાએકે વર્ષો અને ખાનદાની જુવાનોને ખેંચતી હતી, પણ લેડી આલફાનું હૃદય તો આખરનાં જેવું થંડું હતું. સધળાને તેણી ના પાડ્યા લાગી, કેટલાકને ધીકાર સાથે અને કેટલાકને દીક્સોણભરી માથા સાથે. ફ્રાંકમાં તેણીનાં વાળીઓએ સમજવાની કારણ કરી. છેલ્લે એક માસ તરીકે લોડ મેલફ્રેડ તેણીને ઘમઝી વરીકે આપી, પણ આ જુવાન બાઈ એકની બે નહીં યર્ધ. છેલ્લે સંખ્યા મોતમ પડી આવી. જે

દીઠ સધળાંને ના પાડવું હતું, તે તો છતી લેવામાં આવ્યું હતું. તેણીએ તે ના પાડવાનું ક્યું કારણ જોયું નહીં, કારણ કે તેણીના ખ્વાર પાછો વાલવામાં આવતો હતો. સધળી નીરાશી સાથે તેણી તે સારીપેટે જણતી હતી.

‘એદમ’ડ સેન્ટ મોર’ જે નામ પોતે ધરાવતો હતો, તે કુટુંબના નાના દીકરાઓની શાખામાં ઉતરેલો હતો. કદાચ તે કુટુંબનો વડો ધરાવતો સંભવ હતો. પણ તે એટલો તો દુરનો હતો કે તે માટે કોઈ હોંનતથી બોલી શકતું ન હતું. વળી તે અને તેની વીધવા ખાતા તેમની પછી તરફ ભેંતાં ગરીબ ગણાતાં હતાં. છેલ્લે થોડું એડમનીયર બને મા દીકરાંની કીમત પીછાણતો હતો, માટે પોતાનાં બાળક અને તેમની વચ્ચે ઘોડા મિત્રાચારીનો ચંક બધાવામાં તેણે મદદ કરી હતી. એમાંથી ગરીબ પણ કેળવણી સાથે એદમ’ડ સેન્ટ મોર સાથે પોતાની દીકરીની સગાઈનું પરીણમ ની પાળતો, તે તેને ખબર હતી, યા તે વાંધો લેતે કે નહીં તે કોઈ કહી શકતું નથી; કારણ કે સેન્ટ મોર પોતાની ખાનગી લાગણી ગમે એવી છતાં દોલતવંદ આઈના દામની માંગણી કરવાની કદાચી હોંનત કરે તે અગાઉ તેો તેણીના આપ મરણ પામેયો.

લેડી આઈનાના ખાખને શુભરવાને એક વર્ષ થયું નહીં તેટલા એદમ’ડનું લેવાનું જવું શરીર અને શીકા પડતા ગા-લોએ તેણીના ખ્વારથી તેણીને જણતી કરી. તેમની વચ્ચે જે કાંઈ બન્યું હતું તે અને તેના ગુણો માટે તેણી જે જણતી હતી, તે ઉપર વિચાર કરવાથી તેણીને માદમ પડ્યું કે, કાંઈ નહીં પણ સોનું, ધીકારવા લાગે સોનાંએ આ ફેરફાર ક્યો હતો. તેનું મગજ તેણીની દોલત સાથે તેણીના દામની માંગણી કરવા ના પાડવું હતું. તેણી તેની મગજની પીછાણતી હતી, માટે તેણીને લાગ્યું કે, જો તેને ઉત્તેજન નહીં મળશે તો જમ તેણીનું તેમજ તેનુંબી સુખ જશે. પણ જેમ જેમ તેણી વધુ અને વધુ માથાગુ થતી ગઈ તેમ તેમ તે તેણીની વધુ અને વધુ દુર રહેવા લાગ્યો.

“પણ તેણીએ કેમ તેની લાગણી પીછાણી? તેની મગજની કેમ હકાલી?” જે સ્વોરન્સ લેસલીએ ઉત્તરથી પુછ્યું. એમાંથી એકદંબી પોતાની સાથીના જેવીજ ઉત્તરથી વાત ચાલુ રાખી બોલ્યા:

“તેની માતા એવી છે કે જેણીને પોતાના ખ્વારની વાત તે વિશ્વાસથી કહી શકે. આઈનાની આ છુપી વાત લેડી હેલન સેલેઝથી પારખી થઈ. એક વખત જ્યારે તેણીની પુરતી ખાતરી થઈ ત્યારે સધળી મગજનીને છેડે આવ્યો. તેણે એક બીજાને સમજાવ્યું, અને હું માનું છું કે આઈના, એદમ’ડ અને લેડી હેલનના કરતાં વધારે સુખી કાંઈ કહ્યો નહીં.

“લેડી હેલને એ પાર પાડવું હોવાથી તેણી ખરેખર સુખીજ ‘હોવી જોઈએ’ ફોરેન્સે કહ્યું. “પણ હવે સુખી તેમનાં લાભ કેમ થયાં નથી? ક્રૂર અદરાયમાં કેમ રહ્યાં છે?”

“એક ઘણું મોટું કારણને લીધે, આઈનાને ઘણું ખમનું પડ્યું હતું, જેમાં ખારાં માનવંત કુટુંબને સરદારી લીધી

હતી. દરેક જણ જે ચોડીની સગાઈમાં આવ્યું હતું, તે કહેવા લાગ્યું હતું કે તેણીએ આ પ્રમાણે કરવામાં સુખીકાંઈ, કે તેણી ક્રૂર ગરીબાઈ સાથે એટલુંજ નહીં, પણ મોત સાથેથી પરણવા માગતી હતી; કારણ કે દરેકને લાગ્યું હતું કે એદમ’ડ સેન્ટ મોર પાંચ વર્ષ વધુ છતી શકશે નહીં.”

“કિંનું માતકીપણું?” સુરસાથી ફોરેન્સે બોલી ઉઠી.

“ખરેખર લાકડીપણું; અને વળી તેથી નહીં ધરાતાં તેણીને અપમાનો આપવામાં આવ્યાં, તેમાંથી માર’ કુટુંબ બાપી નહીં રહ્યું હતું.”

“લેડી મેલફ્રે તો નહોતો હશે? એ કેમ બને?”

“નહીં, મમા નહીં, તેણીની બેદનની દીકરીનું આ કાજ જોકે તેણીને પસંદ નહીં હતું, તેણી તેણીનાં સુખ માટે તેવજને વધુ કાળજી હતી. જેઓ તેણીના સ્વભાવને પુરતો સમજતાં ન હતાં, તે હવે સમજવા લાગ્યાં. આ તોફાન તેણીએ મનનુભાવથી ખમ્યું, અને જ્યારે પપાએ તેણીને કહ્યું, કે આ લાભ કરવાની તેવજ મનુશીયાત આપશે નહીં, ત્યારે શાંતીથી તેણી બોલી કે, જ્યારે ચોડીસ વર્ષની તેણી થશે ત્યારે પોતાની મરજી મુજબ કરવાને તેણી પુરતી સક્ષમિયાન થશે. જ્યારે આ મોટા દિવસ આવી પુગો અને તેમનાં સુખમાં હવે કશીયી અડચણ રહી નહીં, ત્યારે સેન્ટ મોર એકાએક સીક પડી ગયો અને કાઠડરોએ તેને મદદ ખાતે મોકલ્યો અને પાછળથી તેની તનદરેસ્તી ખરાબર મુશ્કેલીમાં સુધી ધટલી રહેવા જણાવ્યું. તેણેએ મારી મશીયા-હી અને લેડી હેલનને કહ્યું હતું કે, જો ઇંગલંડમાં એ રહેશે તો તેને માટે તેઓ કરશે જવાબ દઈ શકતા નથી. ગરીબ બીચારી આઈનાની નીરાશીનો પુ’ વિચાર કર. પણ એ વખતેથી તેણી તેની સાથે જવા ધમ્મતી હતી, કે જેથી તેણી તેની માવજત કરી શકે. પણ એદમ’ડ તેમ કરવા દેવા સાદ ના પાડી અને લેડી હેલનને જોકે તેણીનું ઘણું લાગવું હતું, તોથી તેણીએથી પોતાના દીકરાનાં કહેવાને ટેકા આપ્યો. દરેક યીજ તેણીની સામે હતી. “વળી કાઠ-ટરોની તેણીની હાજરીની ઉલકેરણી તેના હકમાં કુશાલ કરશે એવો અભીપ્રાય આપવા લાગા. અંતે સર આલ્ફ્રેડ એલવીનાં મતને તેણી મગતી થઈ. પોતાના અદરાયમાં ખાનગીથી જુદી પડ્યા પછી તેણી ઘણી સીક પડી ગઈ અને મારી ખાતરી છે કે જ્યાં સુખી તેને જઈ મળશે નહીં, ત્યાં સુધી તેણી આગળના જેવી આઈના થવાની નથી.”

“અને તે ક્યારે બનશે?” ફોરેન્સે આંસુઓથી ભરેલી આંખો સાથે પુછ્યું. “કેટલો વખત થયો તેણે જુદાં પડ્યાં છે?”

“નજીકે અઢાર મહીના થયા, અને આ લાંબો વખત આઈના માટે ધણે દંતેનરીનો ગયો છે. ત્યાંથી આવતાં કામજોમાં તો સારા સમાચાર આપતા જાય છે, પણ ગરીબ બીચારી આઈના જ્યાં સુધી પોતે નગરે જાય નહીં, ત્યાં સુધી મારી સક્ષમિયાન નથી. પપાની સંતાની સામે થયેલી

“લાર મેહેરબાની કરી તે માટે કાંઈ શુર બોલ ના. તું જાણે છે કે હું વારંવાર તુને કહું છું કે તારી પોતાની ખુદરતી બેદરકારીને છામે દરેક જણ ઉપર પડે છે.”

“આ મારી વખાણ માટે તમારો મોઠા ઉપકાર થયો, મારાં ઉમરાવ મસીયાઈ.”

“એમાં કાંઈ વખાણ નથી, એમીલી, ફક્ત એક દલગીરી ભરી સમ્બાધ છે. તારા નેટલી નાની વયની છોકરીમાં એવી લાગણી હું સુદલ પસંદ કરતી નથી; કારણ કે તે બીજા-એથી આ દુનિયામાં શું ગેરબનસારી મેળવી છે કે જેથી તુને એવો વિચાર રાખવો પડે.”

“કાંઈ નહીં, પણ હું માનું છું કે અહીં ભલામ કરતાં શુરાર્થ વધારે થાય છે, અને આપણને મનપસંદ લોકોનાં કરતાં કંઠાળાભરેલાં વધુ મળે છે.”

“કદાચ એમથી હોય, પણ આ દુનિયાની કાળી બાજુ છતાં ભલાં લોકોનોથી પાર નથી. હું માનું છું કે સંપૂર્ણ ખુખીઆવાળાં લોકોની અહીં વસતાં હશે.”

“દાખલા તરીકે એદમંડ મેન્ટ મોર.” એમીલી તેણીને મીઝવવા વચે મોઠી ઉઠી.

“નહી, એમીલી,” આછાએ ગંભીરાધારી જવાબ આપ્યો. “ને હું તેને સંપૂર્ણતાને નમુનાજ ગણતી હોઉં તો હમેશાં સુખ ચાહુ રાખવાની અને યોડીજ આશા રહે. હું તેની ધટતી વખાણ કરું છું, નહીં તો તેને પરણું છું નહીં, પણ જેમ તે મારી તેમજ હું તેની ખામીઓ જાણું છું; જે સંપૂર્ણતા માટે હું મોહી, તેને લાયક થવા નેરેયો હજી મોટી ઉમરને તે થયો નથી. ચહડતી કે પડતીમાં તેની પુરતી અજમાયશ થઈ નથી. મારા એદમંડ કરતાં તેની માતા સંપૂર્ણ ખુખીઆવાળાં સુખી રાખે.”

“ધણી મારી રીતે તે જવાબ આપ્યો છે, મારી મસીયાઈ, પણ તે હું માનું કે નહીં તે તો મારી મરજી ઉપર આધાર રાખે છે. ફ્યોરન્સ, તું શું વિચારવા બેઠી છે? આછા કાંઈ એટલી બધી અદ્યુત શક્તિવાળી નથી કે તેણીના શબ્દોને તું એટલા બધા ધ્યાનમાં લે છે? મારે હદાપણથી તેટલું જ સારું છે.”

“હું એમ ધારતી નથી, એમીલી; કારણ કે મારી લાગણીની વળાણથી તેણીનીજ તરફની છે.”

“પણ હું ઇચ્છું છું, લેડી આછા, કે તમોને જે સધળું લંડનમાં ગમતું હોય તે મને કહો.”

“સધળું, ફ્યોરન્સ! એ કેવો સવાલ! કાંય, ધણીક વીજે એવી છે કે જેથી હું ને પાસે હોઉં તો તુનેથી લંડનને પસંદ કરવાની ફરજ પાડું. તેનાં હુજરને લગતાં ચોપડી ચોપાનીમાં, તેની વીજો અને કોતરકાએની ગેલરીઓ, દરેક શોખને અસરતી રમત ગમતો, મ્યુઝીક અને એવું એવું બીજું આપણે લાયકનું લાં ધણું છે. વળી કવીઓ, ગીતારાઓ, શીશમુદ્રની તેમનાં લખાણો લાયકની વતેણું છે કે નહીં, તે તપાસવાનું ધણું રસજી લાગે છે. અરે, એવી

ધણીક વીજે છે, કે જેથી લંડનમાં યોગ્ય દીવસો રહેવાનું ધણું મનપસંદ થઈ પડે છે, ને કે હું કમુલ કરું છું કે તારી માફક મનેથી વાહલાં જુનાં ઇંગ્લંડ શેઠરનાં કરતાં મામડામાં રહેવાનું વધારે પસંદ પડે છે.

“પણ આ સધળું ઉમરાવો અને તવંગરોને બરતું છે. લેડી આછા, હવે રોમ, નેપલ્સ અને ફ્યોરન્સમાં વિદ્યા હુજરના ખજાનાઓ સઘળી જાતનાં અને સઘળી સ્થિતિ-નોંઝો માટે ખુદલાં છે, અને વળી સાથે આપણી આંખને મોહ પમાડે એવો સુંદર મામડાનો દેખાવળી આપણને જોવાનો મળે છે.”

“હા, હુંગર દુરથી તો રબામજોળ દોસે, મારી વાહલી છોકરી, જ્યારે હું મારી ઇટલીની મુસાફરીથી પાછી ફરશ લારે મારો ખરો વિચાર તુને કહીશ. તું મારી ઉપર વિદ્યાસ રાખશે કેની? અને તેટલાં આપણાં જુનાં ઇંગ્લંડમાં સુખથી વસ.”

“અરે, ને તમે મને કહો તો કેવું સરસ.”

“ને હું કહું! એમ બોલવામાં તારી શી મતલબ છે?” ફ્યોરન્સની આંખોમાં આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ અને તેણી મારીની બહાર પોતાનું રોકું બાહર કાઢી મોઠી ઉઠી કે હવે તેઓ પર સુખી આવી પુગાં હતાં.

પ્રકરણ પચ્ચું.

સેન્ટ જોન્સમાં ગુભરેલી એક સહવાર.

ફ્યોરન્સ લેસ્લીનો સાદો અને બીનસ્વાર્થ સ્વભાવ સેન્ટ જોન્સનાં ઉમરાવ મંડળમાં લેખાયાથી કાળથી રીતે બગડ્યો ન હતો. તેણી સેન્ટ જોન્સમાં વારંવાર રહેવા આવતી હતી તેમ એક વખત રહી હતી, જ્યારે લેડી આછાના પોતાના ઝોરડામાં તેણી ખેસીને એક ખેડુતનાં છોકરોને “ગ્રુપ” ઝીતારતી હતી. લેડી આછા કાંઈ ભરતકામ કરતી હતી, જ્યારે એમીલી જેલફર્ડ એક સોફા ઉપર ખેસીને નાખુશીનાં ડોળ સાથે વાંચવા પડી હતી. તે એક માથે મહીનાની સુગંધી સહવાર હતી. નાની ફ્રેન્ચ ખારીઓ ઉઘાડી રાખેલી હોવાથી સુર્યનું તડકું અંદર બરોબર પડતું હતું. તહરેવાર જાતનાં સુંદર ફુલોથી ઝોરડાને સજાવારમાં આવ્યો હતો. એ સીવાય ચોપડીઓ, ચિત્રો અને મ્યુઝીકનો તે ફ્યોરન્સને લાયકની જગ્યા થઈ પડી હતી. તેમનાં આ એકાંતપણમાં વારંવાર આવક્રેદ જેલફર્ડ હરકત કરતો હતો. તે કહેતો હતો કે તે પોતે એક પતંગીયું હતું, માટે સૌથી સરસ રોજનીતી તે શોધમાં રહેતો હતો, મારે જ્યાંથી તે જાય ત્યાંથી પોતાની મસીયાઈના ઝોરડામાં પાછો આવવાની તેને ફરજ પડતી હતી.

“શું છે, એમીલી? આ દલગીરી ભરી રીતે શું કામ તારી ચોપડી ઉપર તું બગડે છે? ને તે ક્યારા જેવી હોય તો કાંય વાંચે છે?”

“કારણકે મેં આ ખુલ્લે પરેલી જગાની સઘળી લાઇએ-
રીઓ ખાલી કરી છે, માટે જ્યારે મેં તે દીને પેલી સાદી
મુખે ફોર-સને આ ચોપડીમાં એટલી બધી મઝગુલ
થયલી બોલ, સારે મેં ધારું કે હું વાંચી તો જોઈ.”

“તુને શું દામ જાહેર લાઇએરીઓની મદદ શોધવા
જવું છે એવે, તે હું સમજી શકતી નથી. ખાણાંના વખતની
આગળ તું વાંચી શકે એટલી ચોપડીઓનો તો પુરતો
સંગ્રહ મારા માસાએ પુરો પડ્યો છે, અને મારી કાંઈખી
ચોપડી તુને બેઠતી હોય તે આપવાને હું તૈયાર બેઠી છું.”

“ઉપકાર થયો, વાહાલી આઈદા, પણ માનમાં તો ફક્ત
વાર્તાઓના વાંચવાનો મને ઉદ્દેશ કરવા ગમે છે. હું જ્યારે
રક્તમાં હતી સારે તવારીખ અને કવિતાની ચોપડીઓનો
પુરતો સ્વાદ ચાખ્યો હતો.”

“જોદાને ખાતર, એમીની એમ ના બોલ, અને એવી
લાગણી મુદ્દ ના રાખ. શું તું મને એમ કહેવા માગે છે
કે તું કાંઈખી ગંભીર વાંચન વાંચવાની નથી ?”

“હવે આઈદા, તારું બાપણ ના ચલાવ. ઝોગણીસ પ-
વંમાંથી શીદ વધે સુધેરેલી યુગમગીરીમાં કેમ રહેતું તે તું
જાણતી નથી, માટે હવે છુટાપછું કેતું સરસ લાગે છે તે
તું કહી શકે છે. તે સઘળાંના બદલો લેવા માટે મારું
મુખ અને મારી મગ્ગ પેહલી મેલવવાનો મેં દરવાજો છે.”

“અને કંટાળા ભરેલી આપસપાઈ લોકોની કંઈમાંની
એક થજે.” લેડી આઈદાએ યુસ્સાથી કહ્યું. “જો તું તેવી
અને તો મારી આગળથી દુર રહેજે, કારણકે સારે હું મારી
સગાઈ કમુચ કરવાની નથી.”

“પણ આ ચોપડીમાં એવું તે શું નાપસંદ કરવા જોમ છે,
એમીની ?” ફોર-સ વચ્ચે બોલી ઉઠી. અને સાર પછી તેની
સરસાઈ અને નહીં સરસાઈ માટે લખાન વધી ચાલ્યો, કે
જે અંદી લખવાને દમારી પાસે જગો નથી. પણ હવે એમી-
નીએ જણાવ્યું કે ફોર-સના ધણા ઉંચા દવાઈ. વિચારેએ
તેણીને એક કરી સરભવવી બેઠતી હતી. પણ તે તેણીને
માટે કાંઈ સારું હતું નહીં.”

“કાંચ નહીં સારું ?”

“કારણ કે કાંઈખી તારી કદર ખુરો નહીં, અને હ-
વાઈ વિચારોમાંજ એકાંત છગી તું યુજારશે.”

“તેણીનાં બોલવાની દરકાર ના કર, ફોર-સ, એ પો-
તાની વર્તણૂક ઉપરથી બધાંનો ઇનસાફ કરે છે.”

“હા, પણ નેટલી હું ફોર-સને ઝોગણું છું તેટલી તું
ઝોગજતી નથી. તેણી કહે છે કે જેમને આપણે ચાહતાં
હોયએ તેને વધારે સુખી કરવાનું વાન ખુરતી છે.”

“વાર, એ ખરું બોલે છે.”

“શું ખારની દરીદ્રાઈમાં ?”

“ઉબી રહે, એમીની, લેડી આઈદાને હું જે બોલી હતી
તે બરોબર કહેવા કે-હું એમ બોલી હતી કે, એક સીને
માટે આ બની શકે તેવું હતું કે જે માણસને તેણી ચા-

હતી હતી, તે માણસ બે કદાચ તેણીને નહીં ચાહતો હોય,
અને બીજને પરણવામાંજ તેવું સુખ હોય, તો પેહલી મારી
પોતાથી બનવું સમજું કરી તેણી પોતાનાં સુખનાં ભોગેથી
તેને સુખી કરે. એમીની કહે છે કે એ નહીં અને તેવું છે;
કે એ તેણી હોય, તો પોતાને, પેલા ધણીને અને તેની પે-
લી નસીબવંત ધણીયાંણીને ધીકારે.”

“એ તો જરાક વિચારવા લાયક બાબદ છે, અને તે
માટે ઘણો ભોગ આપવે પડે, પણ હું માનું છું કે એવા
કિમદ છોવાળી આ દુનિયામાં હસતી ભોગવે છે.”

“હા, જેમું કેની, એમીની,” ફોર-સ ફતેહથી પોકારી ઉઠી.

“જ્યાં સુધી તું પોતે આ અદેખાઈ કરવા લાયક સ્ત્રી-
તિમાં આવે નહીં, ત્યાં સુધી તું ચોખ; પછી તે બની શકે
કે નહીં, તે ખારીથી કહેજે.”

“જે એમ હું ખચું તો ખોદા કરે ને મારો હાલનો વિ-
ચાર મજબુત રહે, અને તે પ્રમાણે માનવાને હું શકતી-
વાન થાઉં.” ફોર-સને જવાબ દીધો. અને આ વેળા તે-
ણીના બોલવામાં એટલી તો ગંભીરાઈ અને લાગણી ખુશી
દેખતી હતી કે તેથી એમીનીનેથી મુપકીદો પકડી પડી.
જે બરેબર ખુરતી હોય છે તે દમેશાં અસરકારક હોય
છે; અને ફોર-સ એટલી તો સંપૂર્ણ ખુદરતને ચાહનારી
છોકરી હતી કે ખીજાંમાં જે મુખાઈ જેવું દોષે તે તેણીમાં
હોવાથી બીજાંઓમાં તેણી પોતા વિષે કાળજી ઉપજાવ
તી અને જેઓ તેણીને સમજવાને શક્તિવાન હતાં તેમનો
ખાર વધારતી જતી હતી.

“અને હું કદું છું, વાહાલી ફોર-સ, કે ખોદા કદીખી તુને
આ મારી પરિણા આપવાની ફરજ પાડે નહીં, કારણ કે
તું તે માટે મુદ્દ લાયકની નથી.”

લેડી આઈદા આ એવા તો દયાબરેલા અવાજે બોલી, કે
ફોર-સ પોતાની નિમત્રનાં શુદ્ધ આગળ નીચે બેસી પુછવા
લાગી, “કાંચ વાર ?”

“કારણ કે તારા જેવી નરમ હેમાંની છોકરીને ફક્ત મુ-
ખનેજ માટે પેદા કરી હોય એમ અને લાગે છે. જે ખીજા-
ઓની લાગણી, મુજ, દુઃખ અને ખુશાલીમાં લાગ લે છે,
તેણીએ પોતે સુખીજ રહેતું જોઈએ. તું કદીખી દલગીરીમાં
દશે તો તે સાંભળીને મને ધણું દુઃખ ઉપજશે.”

“માટે જો તું એવું કશું ખમવા ન માંગતી હોય તો
કાંઈને મુદ્દ ચાહતી ના,” એમીનીએ હસીને ઉમેર્યું, “નહીં
તો આઈદાની દલગીરીની શરૂઆત ધણી જવલ થશે.”

“ખાર, અરે હું કદીખી કાંઈને ચાહવાની નથી. તેનાં
જળ માટે હું ધણી બીડું છું. તમે જાણો છો તો ખરા કે
મારું ગીત શું કહે છે,” અને આ ચપલ છોકરી તુરતજ
પીયાનો આગળ દોડી ગઈ અને ખારને લગતું એક ગીત ગાયું.

“સામા, ફોર-સ !” આઈદા મેલફેટ ઉઘાડી ખારી-
માંથી કુદી આવતાં બોલી ઉઠ્યો. “મેં તુને કદીખી એવું
સરસ ગાતાં સાંભળી નથી, એટલું બધું શુર કેમ ચઢ્યું છે ?”

“તારી અને બીજા દીકરાઓની ગેરહાજરી. પણ તારી પાસે શું છે?”

“તારી સુસ્તીને મારી દહાડવાનું કંઈ છે ખરું. ‘એક-લેન્ડસ’ને સાં જોલ છે. સાંનું તેકું ‘આન્યું’ છે.”

“આહા, કેવું મનનું! મને આપ તો.” અને આ જુવાન બાનું મોઢા ઉપરથી ધસારાપંથ ઉઠી પોતાના બાઈના હાથમાંથી એક ગુલામી રંગનું કાગળ ઝુટી જવા માટે તદન ઉત્કેષિત ગઈ હતી. “આછાનેબી છે, પણ અમનતાં એવજી બાઈ કંઈ જવાનાં નહી. ફોર-સ, તારે સાંબી આન્યું દશે કે?”

“નહીં દશે, તારાં મિત્રા જાડો અને લેડીઓ તથા સોનાં રૂપાં અને ઝવેરાતો સાથે બોધાય છે. સારાં પીછાં સારાં પક્ષીઓ બનાવે છે, માટે તેઓ જાણે છે કે હું કોઇનું બાંહેડું પેટરવા ખુશી નથી, તેથી મને તેઓ નહીં.”

“ફોર-સ લેસ્ટી એક કડવી દીકાકાર!” જુવાન મે-લફરે તેમની વાતમાં નેહાતાં બોલ્યો. “એ કાણુ ખાને! જે તુને આછાનાં કપડાં પેહેરાવ્યાં હોય ને લેડી આછા વીલીયરસ તરીકે લઈ ગયાં હોય તે કવી મજલ પડે! તમે બનેની ઉચાઈ એક સરખી છે-આછા, તારાં ધરેણાં અને નામ આજને દહાડા ફોર-સને વાપરવા આપ.”

“જે એ મે તો મારી ના નથી.” લેડી આછાએ જવાબ આપ્યો.

“તમારો મોટો ઉપકાર થયો, પણ મીઠા અને મીઠીસ એકલેન્ડસ મને પારખી દહાડે નહીં તોખી જ્યાં મને પોતાને તેજામાં આવે નહીં સાં મુખી હું કદીબી કોટો બજા નહીં.”

“મીસ ફોર-સ, તમે મગરૂરથી ચાઓછ દ’? મે’ તે આજ અગાઉ જાણ્યું ન હતું. જે તું કદીબી પકાપ નહીં તો તે’ લેડી આછા તરીકે જનું હતું; પણ મીસ લેસ્ટી જઈ શકતાં નથી, માટે આછા, હું ઇચ્છું છું કે તું આવે, કે જેથી મુશ્કારાના ખાલી ડોંગ કરનારાઓને ખરા રેક અને ખરી જોખી રીતભાતને ખ્યાલ આવે.”

“તું જાણે છે કે હું કદીબી કોટો જતી નથી, આલફ્રેડ અને મીસીસ એકલેન્ડસને ખાતર મારો કાપડો તોડવાને મને કંઈ સારું કારણ મળ્યું નથી.”

“લા જલને લ’ડનને મુશ્કારો અને રીતભાત બતાવવા કરતાં એક બીજી રીતે આછા તેમ કી રાકે છે. મે’ આછાને કેટલી બધી વખત ‘તાજો લીંબો’ કરી એક બોલ આપવા કહ્યું છે, માળપરના એક મોટા ઝોરખમાં તે સઘળું થશે અને પછી એક બોલ! કાંપ, આ મરીજ બીચાર’ ગામડીયું શેહેર સાર પછી મહીનાઓ સુધી તેની તેજ વાત કંધી કરશે, સારે તારી વખાણુને શું પાર રહેશે? દેવન-શાપરનાં દરેક જણનાં મગજ ઉપર તું કદી ન બુલાય એવી મોટી બેસશે, અને બધી તારી દેખછતી મગરૂરી બુલી જવાશે; તે’ મને એ વિશે વિચાર કરવા વચન આપ્યું છે.”

“પણ તારા કહયા પ્રમાણે કરવા નહીં, એમીલી.”

“હા, પણ વિચાર કરવા તે’ કહયું તે અધ્યુ’ હા કહયા બરોખર છે આલફ્રેડ-ફોર-સ તમે તમારી સત્તા. ચલાવી મને મદદ કરો.”

“હું તો કરીશન, મારાં શુંકણ ઉપર પડીને હું કહું છું, મારી મધુર મસીયાઈ.”

“વિચાર કર કે હમે અ’લી કેવાં જગલી અવસ્થામાં છીએ અને દયાને ખાતર લ’ડનની ફેશનને જરાક સ્થાદ તો ચખાડ. હમારા જાવા તો થોડાંક ગંબીર ખાનાંઓ આપવા સિવાય બીજું ક’ઈ જણતા નથી, કે જેમને આ ગામડાંની જગ્યામાં હું ધીકારું છું. હવે માથાં થા, મીડી આછા, એદમ’ડ હમણાં વધારે સારી પેટે છે; તું આવતા આગસ્ટમાં ઇટલી જનાર છે, અને આવતું વર્’ આવે તેટલાં તો લેડી આછા ટીલીયરસનું નામ મહત્તી લેડી આછા લેન્ડ જોરખી રાજી; માટે સઘળી તરફ જોતાં, હમે જે માણે છીએ તે શું તું નહીં આપે? એદમ’ડે તુને તેને ખાતર એક ‘નન’ની માફક રહેવા કેટલી બધી વખત ધમકાવી છે અને મારી ખાતરી છે કે જે હું તેની ઉપર લખીને પુછાતું તો તે જરૂર કહેશે-

“આછા પરાંપકારી થા, આ મરીજ લોકોને એક બોલ આપ.”

“આલફ્રેડ, એવું એવકુશાઈ બરેજું ના બોલ, ઉઠી જા, અને ડાહ્યાં માનવી માફક વરત. ફોર-સ, તું શું કહે છે-આ લોક કહે છે તે બોલ હું આપું કે? તુંને મમરી?”

“મને નહીં ગમે?” ફોર-સ શુરમાં આવી બોલી

ઉઠી. “અને વળી તાજબોખી! વાહ, કેવું સરસ, હું તે ક-

ટલા બધા જેવા ઇચ્છતી હતી.”

“સારે ધ્યાનમાં રાખજે કે જે હું આ અરજ સ્વીકાર

તો તુને તેમાં મુખ્ય ભાગ લેવા આગમજથી રોડી રાખું છું.”

“મને! વાહનાં લેડી આછા; મને સારે કદી મનહ

મગવાની નહીં-એકલેન્ડસલાંઓ સાથે મારી બરોબરી કેમ થાય?”

“આહ, ઘણી વખાણવા લાયક રીતે.” મેલફ્રે વચ્ચે બોલી

ઉઠ્યો. “તાજબોખાં જે તું મદદ નહીં કરશે તો ‘ગ્રન્ડ’માં

તુને બાજ આપીશું નહીં. હું તુને વિચાર કરવા માટે એક

પખતારીયું આપું છું. ઇસ્ટરનું આઠવાડિયું આવે સાં મુખી

તે નહીં થયો જોયે; કારણકે બાવા, ફેડરીક અને થોડાંક

આસામીઓ તે વેળા આપણે સાં આવનાર છે. હું તેટલાં

ગંબીર અને ડાહયા થવાનું વચન આપું છું.”

“અને હું બધી નોવતોને છોડી દઈશ, અને જેથી ડાહી

ડાહી ચોપડીઓ તું કહેશે તે વાંચીશ,” એમીલી પોતાની

મસીયાઈ વાહાશથી ભેડીને બોલી.

“અને તું કહે છે તેમ મારી ડાહી ચોપડીઓમાંનો એ-

કથી બોલ ચાદ રાખશે નહીં.” લેડી આછાએ હસીને જવા-

બ આપ્યો. “ઇટલીથી મારાં બીજાં કાગળે આવવા દો, પછી

વાત. હું તમને સારે નાકાં ધરાવ કહેવાનું વચન આપું છું.”

(સાંધણ છે.)

RUBY.

ઝાડપાન અને તેમના વધારો.

પ્રકરણ ૧૧મું.

લુદી લુદી જાતનાં ઘાસ-જાનજી.

ધારણ ઘાસ તો દરએક જણે જોયું હતું. પતળાં અને લાંબાં પાતરાં તથા ચોટળ નળી જેવાં અને સાંધાવાળાં ઝાડપાનમાં ઉપરથી એ બીજા રોપાઓમાંથી તુરત ઝોલપાઇ આવે છે. ખેતર અને મેદાનોમાં જે ઘાસ ઉગેલું આપણા જોવામાં આવે છે, તે સિવાય બીજી ઘણી જાતનાં ઘાસ થાય છે, જેવાં કે ઘઉં, ચોખા, મકાઈ, જવ, નાગળી, ઝોટ તથા બાજરી. એ સધળાં આદમી અને જાનવરના ખોરાક તરીકે કામ લાગે છે. સાચે વળી મીઠાસદાર શેરડીનાં સાંઠાં, અને લાંબા બાંજુ પશુ એજ વર્ગના હોય છે. આપણી પૃથ્વી ઉપર ઘણી જાતનાં ઘાસ થાય છે, અને એ જાત ઝાડપાનના વર્ગમાં ઘણી અગત્યની ગણાય છે. બધી જાતનાં અનાજોમાં ઘઉંનો પાક. સૌથી વધારે અગત્યની ગણાય છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટસ, કેનેડા અને યુરોપના ઘણા દેશોમાં, મુખ્ય કરીને ફ્રાન્સ, રશીયા, હિંદુસ્તાન, ઓસ્ટ્રીયા અને બીજા ઘણા દેશોમાં એની બોહોલી ખેતી ચાલે છે.

જેવી જમીન અને મુલક તે પ્રમાણે લુદી લુદી જાતનાં ઘાસો લાંબાં થાય છે. ઘઉં ઘણી જાતના થાય છે, તેમાંની બે સખત અને નરમ મુખ્ય છે. એ પાનખર રૂપમાં રોપવામાં આવે છે. વરસની શરૂઆતમાં જે ઘઉંની વાવણી કરવામાં આવે છે, તેને વસતો ઘઉં કહે છે. જમીની માફક ઘઉંની ઉપરથી અણીદાર છત્ર થાય છે; સખત ઘઉંને દાણો કટણ અને ચીમરાયલો હોય છે. એ ઘઉં બીજા બધા ઘઉં કરતાં વધારે વખત સારો રહે છે, એટલે જલદી જગડતો નથી. નરમ ઘઉંને આટો સદેદ થાય છે, અને તેથી તેને બાવ સારો ઉપજે છે. યુરોપ ખંડમાં હંગેરી દેશનો ઘઉં સર્વેથી સરસ ગણાય છે. ચોખા, મકાઈ, જવ અને બાજરીમાંના કોઈ કોઈ અનાજમાં ભેદ વધારે પુટ્ટીકારક પદાર્થ આવે છે અને વળી તે સસ્તો પણ પડે છે, તો પણ ઘઉં મોટે ભાગે ખોરાક તરીકે વપરાય છે. ઝોટ બીટનમાં ઘઉં અને ઘઉંનો આટો યુનાઈટેડ સ્ટેટસ, રશીયા, જર્મની અને ઓસ્ટ્રીયાથી આવે છે.

ચોખા પેદાશ વહેલા હિંદુસ્તાનમાં થયા એવું માનવામાં આવે છે, પણ એટલું તો ખરું છે કે ઘણા આગળા વ-

ખતથી હિંદુસ્તાનમાં એની ખેતી થાય છે. ચોખાના રોપાને સરદ જળ્યા અને ગરમ ને સરદ હવા જોઈએ છે. માટે એને ઘણું કરીને ગરમ દેશની નીચાણમાં આવેલી જગ્યાએ કે નદીની નજીકની ખીણોમાં જ્યાં વરસાદના દહાડા નદીમાં રેલ આવતી હોય લાંબા ઉનાડામાં આવે છે.

ચોખાની ખેતી જુદા જુદા દેશનાં લોકો જુદી જુદી રીતે કરે છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટસમાં વસંત રૂપમાં તેને ખાડીઓમાં રોપીને કેટલાક દહાડા સુધી તેને પાણીથી ભરી રાખે છે, અને એ પ્રમાણે તેમાં પાણી પચાવે છે. વળી બીજું પાણી જ્યારે રોપાઓ થોડાક મોટા થાય ત્યારે પચાવે છે. છેલ્લે જ્યારે કાપણી કરવાનો વખત થવા આવે છે, ત્યારે ત્રીજી વેળા ખેતરે પાણીથી તર કરે છે, કેટલાક દેશમાં વળી રેલ ઝોસરી જાય કે તરત દાણા નાખે છે કે પોચા પડેલા કાદવમાં તે ખેસી જઈને જલદીથી પીડા કુટી નીકળે છે.

ખંડાસ દેશના નીચલા ભાગમાં દર વરસે જુલાઈ મહીનામાં ખંડા નદીમાં રેળ આવવાથી લાંબાં ખેતરે બધાં પાણીથી ભરાઈ ગયાં હોય છે. અને તે પાણીની સપાટીની ઉપર અનાજનાં કણસ તરતાં માત્રમ પડે છે.

સૌથી સરસ ચોખા ઉતર અને દક્ષિણ Carolina (કેરોલીના)ની ઘણીજ સરદ જગ્યામાં થાય છે. ખંડાસના પટની ચોખા એથી ઉતરતા ગણાય છે. ચોખા પકવવાની મુખ્ય જગ્યા ચીન, હિંદુસ્તાનના ઘણાક ભાગો જેવા કે ગંગા, ધરાવતી અને બ્રહ્મપુત્રા નદીની ખીણોમાં અને અમેરીકામાં યુનાઈટેડ સ્ટેટસમાં છે. ચોખા ખરાબ નહીં થાય માટે તેને એક દેશથી બીજે દેશ લઈ જાય છે ત્યારે છાનમાં સાચેજ લઈ જાય છે. એ છાનમાં સાચના ચોખાને ભાત કહે છે.

ચોખા આદમીઓના ખોરાકમાં ઘઉંથી ઉતરતા છે, અને આપણી પૃથ્વી ઉપર વસતાં લોકોનો ત્રીજો ભાગ એને પોતાના મુખ્ય ખોરાક તરીકે વાપરે છે. ગરમ દેશોમાં અજીજી અને મરડાનાં દરદો ઘણાં સંધારણ હોવાને લીધે લાંબાં લોકોને એ ઘણા માફક આવે છે, કેમકે આદમીના બાંધાને એ બીજા અનાજો જેટલો ગરમ પડતો નથી. ઈંગ્લંડમાં હિંદુસ્તાન અને બરમાથી ઘણા ચોખા મોકલવામાં આવે છે.

મકાઈના રોપા અમેરીકામાં ઉગે છે, અને એની ખેતી યુનાઈટેડ સ્ટેટસ અને મેક્સિકોમાં બોહોલી ચાલે છે. જેમ એક જાતનો અનાજ બીજી જાતના અનાજથી જુદો પડે છે, તેમજ મકાઈની જુદી જુદી જાતના થાય છે. એની બિંચાઈ દસ ઈંચથી દસ ફુટ જેટલી હોય છે. એને પુખ્ત થવા માટે એથી સાત માસ લાગે છે. એનાં કણસનાં કદ અને આકાર, તેમજ દાણાના રંગમાં ફેર પડે છે. એના દાણાને રંગ કાઢવાને સંદેહ, કાઢવાને પીણા, જાંબુરો, અને કાઢવાને પટા પટાવાળો હોય છે. ગરમ મુલક અને રસાલ જમીનમાં એ ઘણા પુખ્ત ને મજાદા છે. એની ખેતી સેહે-

“તારી અને ખીજા દીકાકારોની ગેરહાજરી. પણ તારી પાસે શું છે?”

“તારી સુસ્તીને મારી હાડવાનું કાંઈ છે ખરું.” “ઝોક-લેન્ડસ”ને લાંબાં બાંધે છે. લાંબું તેડું આપ્યું છે.”

“આહા, કેવું મજાનું! મને આપ તો.” અને આ જુવાન બાનું સોદા ઉપરથી ધસારાબંધ હતી પોતાના બાંધના હાંચમાંથી એક ચુસાળી રંગનું કાગળ ખુદી જવા માટે તદ્દન ઉત્કેષાર્થ ગઈ હતી. “આછાદાનેળી છે, પણ અલખતાં એવણુ બાઈ કાંઈ જવાનાં નથી. ફોરોન્સ, તારે લાંબી આપ્યું હશે કે?”

“નહીં હશે, તારાં મિત્રો લાંબાં અને લેડીઓ તથા સોનાં રૂપાં અને કંચેરોનો સાથે બેઠાં છે. સારાં ખીજાં સારાં પક્ષીઓ બનાવે છે, માટે તેઓ નાણે છે કે હું કોઈનું બાંહેડું પેહેરવા પ્રતી નથી, તેથી મને તેડેખી નહીં.”

“ફોરોન્સ લેરલી એક કડવી દીકાકાર! ” જુવાન ગેલફર્ડ તેમની વાતમાં બેઠાં બેઠાં બોલે છે. “એ કોણુ માને! ને તુંને આછાદાનાં કપડાં પેહેરવાં હોય ને લેડી આછાદા વીલીયરસ તરીકે લઈ ગયાં હોય છે તો કેવી મજા પડે! તમે બંનેની ઉંચાઈ એક સરખી છે—આછાદા, તારાં ધરેલું અને નામ આજનાં હાલો ફોરોન્સને વાપરવા આપ.”

“એ એ સે તો મારી ના નથી.” લેડી આછાદાએ જવાબ આપ્યો.

“તમારો મોટો ઉપકાર થયો, પણ મીઠા અને મીસીસ ઝોકલેન્ડસ મને વારખી કહાડે નહીં તોળી જ્યાં મને પોતાને તેડવામાં આવે નહીં લાંબું સુધી હું કદીથી કેડે નહીં નહીં.”

“મીસ ફોરોન્સ, તમે મગરૂરથી યાચો છો? મેં તે આજ આગાઉ જાણ્યું ન હતું. એ તું કદીથી પકડાય નહીં તો તે લેડી આછાદા તરીકે જરૂં હતું; પણ મીસ લેરલી જઈ ચકતાં નથી, માટે આછાદા, હું છાંયું છું કે તું આવે, કે જેથી સુધારાના ખાલી ઢોંગ કરનારાઓને ખરા કેડે અને ખરી જામી રીતભાતને ખ્યાલ આવે.”

“તું નાણે છે કે હું કદીથી કેડે જતી નથી, આલફ્રેડ અને મીસીસ ઝોકલેન્ડસને ખાતર મારો કાપડો તોડવાને મને કાંઈ સારું કારણ મળ્યું નથી.”

“સા જમને લંડનના સુધારો અને રીતભાત બતાવવા કરતાં એક બીજી રીતે આછાદા તેમ કરી શકે છે. મેં આછાદાને કેટલી બધી વખત “તાબો વીવા” કરી એક બોલ આપવા કહ્યું છે, માળપરના એક મોટા ઝોરકામાં તે સહુ થશે અને પછી એક બોલ! કાંચ, આ ગરીબ બીચારાં ગામડીયું શહેર સાર પછી મહીનાઓ સુધી તેની તેજ વાત કરશે, સારે તારી વખાણને શું પાર રહેશે? દેવન-શાપરનાં દરેક જણનાં મગજ ઉપર તું કદી ન જુલાય એવી ચોંટી બેસશે, અને બધી તારી દેખાતી મગરૂરી બુલી જવાશે; તે મને એ વિષે વિચાર કરવા વચન આપ્યું છે.”

“પણ તારા કહ્યા પ્રમાણે કરવા નહીં, એમીલી.”

“હા, પણ વિચાર કરવા તો કહ્યું તે અડધું હા કહ્યા બરોબર છે આલફ્રેડ-ફોરોન્સ તમે તમારી સત્તા ચલાવી મને મદદ કરો.”

“હું તો કેરીશન, મારાં ચુંકણ ઉપર પડીને હું કહું છું, મારી મધુર મસ્તીયાદ.”

“વિચાર કર કે હમે અહીં કેવાં જંગલી અવસ્થામાં છીએ અને દયાને ખાતર લંડનની ફેશનનો જરૂર સ્વાદ તો ચખાડ. હમારા બાવા તો ચોક્કસ ગંભીર ખાનાઓ આપવા સિવાય બીજું કશું નાણતા નથી, કે જેમને આ આમડાંની જગ્યામાં હું ધીકારું છું. હવે માયાણુ યા, મીડી આછાદા, એદમંડ હમણું વધારે સારી પેટે છે; તું આવતા આગસ્ટમાં છટલી જનાર છે, અને આવતું વર્ષ આવે તેટલાં તો લેડી આછાદા વીલીયરસનું નામ બદલી લેડી આછાદા સેન જોરથી થશે; માટે સધળી તરફ નેતાં, હમે ને માણે છીએ તે શું તું નહીં આપે? એદમંડે તુંને તેને ખાતર એક નનની માફક રહેવા કેટલી બધી વખત ધમકાવી છે અને મારી ખાતરી છે કે ને હું તેની ઉપર લખીને પ્રુછાતું તો તે જરૂર કહેશે—

“આછાદા પરાપકારી યા, આ ગરીબ લોકોને એક બોલ આપ.”

“આલફ્રેડ, એવું બેવકુફાઈ બરેકું ના બોલ, ઉડી ના, અને કાઢ્યાં માનવી માફક વરત. ફોરોન્સ, તું શું કહે છે—આ લોક કહે છે તે બોલ હું આપ્યું કે? તુંને ગમશે?”

“મને નહીં ગમે?” ફોરોન્સ શુરમાં આવી બોલી ઉડી. “અને વળી તાબેશોખી! વાહ, કેવું સરસ, હું તે કેટલા બધા બોધા છાંયતી હતી.”

“સારે ધ્યાનમાં રાખજે કે ને હું આ અરજ સ્વીકારું. તો તુંને તેમાં કુખ્ય બાગ લેવા આગમનથી રોકી રાખું છું.”

“મને! વાહલાં લેડી આછાદા; મને સારે કશી મજા મળવાની નહીં—ઝોકલેન્ડસાલાંઓ સાથે મારી બરોબરી કેમ થાય?”

ઝાડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૧૧મું.

જુદી જુદી ભતનાં ધાસ-અનાજ.

સા.

ધારણુ ધાસ તે દરએક જણે ભેજુ દરો. પતળાં અને લાંબાં પાતરાં તથા પોકળ નળી જેવાં અને સાંધાવાળાં ઝાખળાંઓ ઉપરથી એ બીજા રોપાઓમાંથી તુરત એકપાખાઈ આવે છે. ખેતર અને મેદાનોમાં જે ધાસ ઉગેછું આપણા ભેવામાં આવે છે, તે સિવાય બીજી ઘણી ભતનાં ધાસ આવે છે, જેવાં કે ઘઉં, ચોખ્ખા, મકાઈ, જવ, નાગળી, ઝોટ તથા બાજરી. એ સમૂહમાં આદમી અને જાનવરના ખોરાક તરીકે કામ લાગે છે. સાથે વળી વૈદ્યસદાચર શેરડીનાં સાંઠા, અને લાંબા બાંયુ પશુ એજ વર્ગના હોય છે.

આપણી પૃથ્વી ઉપર ઘણી ભતનાં ધાસ આવે છે, અને એ ભત ઝાડપાનના વર્ગમાં ઘણી અગત્યની ગણાય છે. બધી ભતનાં અનાજોમાં ઘઉંનો પાક. સૌથી વધારે અગત્યની ગણાય છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, કેનેડા અને યુરોપના ઘણા દેશોમાં, મુખ્ય કરીને ફ્રાન્સ, રશીયા, હિંદુસ્તાન, ઝાકીયા અને બીજા ઘણા દેશોમાં એની બોહિલી ખેતી આવે છે.

જેની જમીન અને મુલક તે પ્રમાણે જુદી જુદી ભતનાં ધાસો લાંબાં આવે છે. ઘઉં ઘણી ભતનાં આવે છે, તેમાંની બે સખત અને નરમ મુખ્ય છે. એ પાનખર રૂપમાં રોપવામાં આવે છે. વરસની શરૂઆતમાં જે ઘઉંની વાવણી કરવામાં આવે છે, તેને વસંતનો ઘઉં કહે છે. જવની મારફ ઘઉંની ઉપરથી અણીદાર છતું આવે છે; સખત ઘઉંનો કાણુ અને ચીમરાયદો હોય છે. એ ઘઉં બીજા બધા ઘઉં કરતાં વધારે વખત સારો રહે છે, એટલે જલદી ખગડતો નથી. નરમ ઘઉંનો આટો સફેદ થાય છે, અને તેથી તેનો ભાવ સારો ઉપજે છે. યુરોપ ખંડમાં હંગરી દેશનો ઘઉં સર્વથી સરસ ગણાય છે. ચોખ્ખા, મકાઈ, જવ અને બાજરીમાંના કાઈ કાઈ અનાજોમાં એકે વધારે પુટીકારક પદાર્થ આવે છે અને વળી તે સસ્તો પશુ પડે છે, તે પશુ ઘઉં મોટે ભાગે ખોરાક તરીકે વપરાય છે. ઝેટ બ્રીટનમાં ઘઉં અને ઘઉંનો આટો યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, રશીયા, જર્મની અને ઝાકીયાથી આવે છે.

ચોખ્ખા પેહલા વહેલા હિંદુસ્તાનમાં થયા એવું માનવામાં આવે છે, પણ એટલું તો ખરું છે કે ઘણા આગળા વ-

ખતથી હિંદુસ્તાનમાં એની ખેતી થાય છે. ચોખ્ખાના રોપાને સરદ જમ્યા અને ગરમ ને સરદ હવા જેવુંએ છે. માટે એને ઘણું કરીને ગરમ દેશની નીચાણમાં આવેલી જમ્યાએ કે નદીની નજીકની ખીણોમાં જ્યાં વરસાદના દહાડા નદીમાં રેલ આવતી હોય ત્યાં ઉગાડવામાં આવે છે.

ચોખ્ખાની ખેતી જુદા જુદા દેશોમાં લોકો જુદી જુદી રીતે કરે છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં વસંત રૂપમાં તેને ખાડીઓમાં રોપીને કેટલાક દહાડા મુધી તેને પાણીથી ભરી રાખે છે, અને એ પ્રમાણે તેમાં પાણી પચાવે છે. વળી બીજું પાણી જ્યારે રોપાઓ થોડાક મોટા થાય ત્યારે પચાવે છે. છેલ્લે જ્યારે કાપણી કરવાનો વખત ચલા આવે છે, ત્યારે નીચ વેળા ખેતરે પાણીથી તર કરે છે, કેટલાક દેશમાં વળી રેલ ઝોસરી જમ્યા કે તરત દાણા નાખે છે કે પોચા પડેલા કાદવમાં તે ભેડી જમ્યાને જલદીથી પીકા કુટી નીકળે છે.

જંગલ દેશના નીચલા ભાગમાં દર વરસે જુનાઈ મહીનામાં ગંગા નદીમાં રેળ આવવાથી લાંબાં ખેતરો બધાં પાણીથી ભરાઈ ગયલાં દેખાય છે. અને તે પાણીની સપાટીની ઉપર અનાજનાં કણસ તરતાં માત્રમ પડે છે.

સૌથી સરસ ચોખ્ખા ઉત્તર અને દક્ષિણ Carolina (કેરોલીના)ની ઘણીજ સરદ જમ્યામાં થાય છે. જંગલના પટની ચોખ્ખા એથી ઉતરતા ગણાય છે. ચોખ્ખા પકવવાની મુખ્ય જમ્યા ચીન, હિંદુસ્તાનના ઘણાક ભાગો જેવા કે ગંગા, ધરાવતી અને પ્રહુપુત્રા નદીની ખીણોમાં અને અમેરીકામાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં છે. ચોખ્ખા ખરાબ નહીં થાય માટે તેને એક દેશથી બીજે દેશ લઈ જાય છે ત્યારે છાનાં સાથેજ લઈ જાય છે. એ છાનાં સાથના ચોખ્ખાને ભાત કહે છે.

ચોખ્ખા આદમીઓના ખોરાકમાં ઘડયી ઉતરતા છે, અને આપણી પૃથ્વી ઉપર વસતાં લોકોનો નીજો ભાગ એને ચોખ્ખા મુખ્ય ખોરાક તરીકે વાપરે છે. ગરમ દેશોમાં અજીરણ અને મરડાનાં દરદો ઘણાં સાધારણ હોવાને લીધે લાંબાં લોકોને એ ઘણા ગાફર આવે છે, કેમકે આદમીના બાંધાને એ બીજા અનાજનો જેટલો ગરમ પડતો નથી. ઇંગ્લંડમાં હિંદુસ્તાન અને અરબાથી ઘણા ચોખ્ખા મોકળવામાં આવે છે.

મકાઈના રોપા અમેરીકામાં ઉગે છે અને એની ખેતી યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ અને મેક્સિકોમાં મહાત્મી થાય છે. જેમ એક ભતનો અનાજ બીજી ભતના અનાજથી જુદો પડે છે, તેમજ મકાઈની જુદી જુદી ભતના આવે છે. એની ઊંચાઈ દસ ઇંચથી દાઢી હોય છે. એને પુખ્ત થવા માટે બેથી સાત માસ લાગે છે. એનાં કણસનાં કદ અને આકાર, તેમજ દાણાના રંગમાં ફેર પડે છે. એના દાણાને રંગ કોળનો સફેદ, કોળનો પીળો, જાંબુરો, અને કોળનો પટા પટાવો હોય છે. ગરમ મુલક અને રસાય જમીનમાં એ ઘણા પુખ્ત ને મજબૂત છે. એની ખેતી સફે-

વ છે, અને બીજા અનાજ કરતાં એના પાક ઘણું ઉતરે છે તેથી નફાથી સારો થાય છે.

હિન્દુસ્તાનમાં અનાજનો આટો ખાવાની ચીજ માટે ઘણો ખર્ચ છે. પણ એની શેરલી સારી થતી નથી અને તેથી કોષ વખતે તેને ઘણાના આટા સાથે ભેળાને તેની શેરલી બનાવે છે. એમાં બીજા બધા અનાજ કરતાં ચી-કાસવાળો ભાગ વધારે આવે છે, તેથી એમાં ચરબી લાવનારી ખાશયત સમાયલી છે: ને એનો એ ચીકાસદાર બાગ દાદી નાખ્યે તો એનો આટોથી સારો થાય છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં એક જાતના ખીંડા મુકાઇ ઉગે છે, તેને લાં લીલા હોય છે ત્યારે અહીંયાં જેમ આપણે વટેણાના દાણા રાંધીએ છીએ તેમ રાંધીને ખાય છે.

અમેરીકામાં વરસ દહાડે ૧૬ ફેબ્રુ ૮૦ લાખ યુગ્મગ મકાઇ રોપવામાં આવે છે, જેમાંથી આસરે ૨ લાખ યુગ્મગ બાહેરગામ ધર્જીનું દુધ બનાવવાનાં કારખાનામાં મોકલવામાં આવે છે. જવ, ઝોટ અને નાંગલી તથા ઘણા મકાઇના કરતાં વધારે સખત હોવાને લીધે ઠંડા મુકાઇમાંજ ઉગી શકે છે. જવને પાક ઘણો ખરા ઇંગલંડ, રશીયા, રોમેન્યા, જર્મની, અને ડેનમાર્કમાં થાય છે. ઝોટનો પાક રશીયા, સ્વીડન અને સ્કોટલેન્ડમાં થાય છે. નાંગલી રશીયા, જર્મની, અને હોલાન્ડમાં થાય છે. જવને બીજવીને કોલ-વડાવી પછી ખીરદાર બનાવવા તથા જલદ દારૂ અળવાનાં કારખામાં ઘણું કરીને લે છે. જવ અને તેનો આટો ડુકરો અને બીજું જનમરૂંને અપરદાર ખોરાક તરીકે ખવડાવવામાં આવે છે. જવને ધંતીમાં ઘણી કાકયાથી તેનાં છળાં છુટાં પડી દાણા જુદા થાય છે. ઝોટ ખાવામાં ઘણો સારો ને પુટીકારક છે. એનાં છળાં દાદી નાખીને પછી તેને મુકવી દે છે અને તેને ઝોટ મીલ કંદે છે. સ્કોટલેન્ડનાં લોકો એ ઝોટમીલની ખીર કરીને ખાય છે. યોગ્યજોને પ્રયુ એ ઘણો ખવડાવે છે. નાંગલીની શેરલી રશીયાના ગરીબ લોક ખાય છે. એનો સ્વાદ સારો લાગતો નથી. તે જરવે કંલુ અને દેખાવમાં કાળી જેવી હોય છે.

બાજરી હિન્દુસ્તાન, ઇજીપ્ટ, ઇટલી, સ્પેન, એશીયા માધ્યમ અને અરબસ્તાનમાં ઉગે છે. પુર્વ તરફનાં લોકો બાજરી ઘણી ખાય છે. વિલાયતમાં એ મરઘાં ખરકાંજોને ખવડાવે છે.

S.

સુધરવાની કોશીય કહે છે: એ નેક છતાં મહરજે તેની દીકરી ને ૧૯ વરસની જુવાન બાતુ હતી તેને કહ્યું, “મારી પાઠાથી દીકરી, સહસ્રામાત કરવાની તારી ટેવ લેજો. અને ઘણું ડુંખ થાય છે, ટુંચે ખરેખર તે ઇસવી લેજો.”

“હું બાણું છું કે મને તેમ કરવું એજી,” તે બાતુ પરતાવે કરતી હોય તેમ જોશી, “અને હું કોશીય પણ કરું છું,” મારી આ નબળાઈ માટે મેં ખીપનાં પીપ ભરી અસુખો પાડ્યાં છે.”

વિદીનો ચાર કાણુ ?

મ ડાકટર, આટલા ઉતાવળે ક્યાં જાઓ છો ?” હજુબાઈ શેઠનાં રસ્તે આવતાં એક જવાનને પુછ્યું. “ડાકટર તુરંત ઉભા રહી ગયા. પોતાના દોસ્તનો હાથ શેક-હેન્ડમાં પકડી તેવણ વાતે ઉભા.

“હું કાલેજ મુંબઈથી આવ્યો; લાંની મરગી અને વરસાદથી તો કંઠાળી ગયો. આઠા ! સીઝનને ટાળમે આપણું પુણા કેવું ખીલી નીકળે છે ! હું હાલ

તો ‘શીલી લાઇન’ તરફ મોટે ધરનાં માણેક્યાઈની મું-લાકતે જાઉં છું. બાઈસાહેબને સરકમ થયાથી ટવ ધ-ભરાય છે, તેથી જરા ઉતાવળમાં છું.”

“જો ત્યારે હું તમને રોહીશ નહીં, ડાકટર; આપણે ખીટ વખત મળીશું.” અને હજુબાઈ શેઠના, ડાકટર હોરમજશાદ હોરાવજીરને સાહેબજી કરી માલતા થયા.

હોરમજશાદે હજુપણ પોતાની ઈન્ટેલેન્સિટ વટારી, બજાર તરફથી જતાં “શીલી લાઇન”નો રસ્તો પકડ્યો. એકે આજકાલ ડાકટરોનું બજાર ઉભરાઈ જાય છે, તેથી આ સંચલ ડાકટરને સારી કમાણી થતી હતી.

મોટે ધેરનાં માણેક્યાઈ પુણાનાં રહેવાસી હતાં, તેવણને કાંઈ ફરજનું હતું નહીં. આથી તેવણ પોતાના બંગલામાં એકસાંજ રહેતાં. તેવણ સ્વભાવે ઘણું મીલનસાર અને અસરાઈ જુણતાં. ચાકર નફરો ઉપરાંત, તેવણની એક જવાન સગી સોળતાણુ દાખલ તેઓનીજ સાથ હમેશાં રહેતી હતી. આ જવાન બાનું નામ શીરીનખાઈ હતું, તેણી માથાપ વિનાની હોવાથી માણેક્યાઈ તેણીની ઉપર ઘણું હેત રાખતાં. શીરીન સ્વભાવે પોતાનાં નામ પ્રમાણેજ મ-ધુર હતી. સંતોષી અને સદગુણી જેઠે, સરમાળપણુ તેણી નામાં જણાવું હતું. તેણીએજ પોતાનાં બાઈના હાકમથી ડાકટર ઉપર ચીડી લખી હતી, જે ચીડીને માન આપી ડાકટર હોરમજશાદે એ તેઓને મકાને જતા નીકળી પડ-યા હતા. ડાકટર પોતાની રોજની હાજરીથી, આ શરમાળ મુંદરીને ઘણી સારી રવેશે પીગાણતા હતા, અને બીચારી નીરાધાર હોવાથી હમેશાં તેની કદર આતા. માણેક્યાઈના બંગલા “સની કોટેજ”નાં. દાખલ થતાંજ તેવણ આગશે દરવાજો ઠોકરો, જે જોવાનાર શીરીન હતી. તેણીને ચેહે-રો સોદ, શીકો અને આંગ ધુજવું હતું. ડાકટરને જોતાંજ તેણીએ અમકી સાંત થવાની કોશીય કરી.

“શું છે શીરીનબાઈ, કંઈ જવને ઠીક નથી ?” હોરમનજાહે નરમાસથી પુછ્યું.

“કાંઈજ નથી, કાંઈજ નથી ગાકટર, પણ પછુ—”

“તમે ખુશાસાથી બોલતાં કેમ નથી ? માણેકબાઈ કેમ છે ?”

“તેવણુને સરકમ છે, પણ તતમે મારા ઉપર એક મે-હેરમાની કરશો ? આ વી-વીડી મેહેરમાની કરીને તમારી પાસ સંતી દેવો, એ મારી પોતાની છે. એ તમારાં ગજવામાં મુકી દેવો ગાકટર, ખોદા ખાતર જલદી, કોઇનાં પગમાં વાગે છે.” અને તે જવાબને તદ્દન ગુચવણમાં ગીરફતાર કરી, તેણી બીજા ચોરમાં દોડી ગઈ.

“કંઈક હેરત થયલા હોરમનજાહે વીડી ગળેવે ચોરની આગળ પગમાં ભર્યાં, પણ માણેકબાઈના ચોરમાં દાખલ થવા આમમજ, તેવણુ પેલી વીડીના કંઈ વીચીત વીચારમાં થોડા વખત ઉભરની બહારજ ઉભા રહી ગયા. એટલે બધે બારણેના તે ચોરમાંથી નીચસી વાતગીત તેમને કાને પડી.

તે ચોરમાં અંદર એક મોટા સોફા ઉપર માણેકબાઈ અર્ધે અલેટાઈ પડ્યાં હતાં; તેમનાં ચેહેરા ઉદાસ, તેમજ સરકમથી નાક લાગ ચર્ધ આન્યું હતું. સામે પુરશી ઉપર તેમનાં પાડોસી નવાનજાઈ નારંગલાલનાં પોતાનાં બે બચ્ચાંએલે લઈ બેઠાં હતાં. આને તેમના દીકરા બીજાને પાંચમું વરસ બેનું હતું, તેથી તેવણુ પોતાના જીભરાયા છુચાને “ગોઠકાસઈ” નવો વાગે બતાવવા તેમજ માણેકબાઈને પૂછે લગાડવા ખાતર આખ્યાં હતાં. નવાનજાઈ પેઢેલાં રહેવાસી તો ગામડેનાં હતાં, પણ ધણીને કંચાકટમાં પૈસા થવાથી પુણે આવી વસ્યાં હતાં અને મેઠાંએની મુઠે પોતાનાં ધરમાં પણ સહેજ સોફા જેવો વેહેતાર રાખતાં. પોતાનાં બચ્ચાંએ સાથ મુસલમાની આવાએની બોલીમાં વાત કરવાને તે બાઈને કાંઈ જાગેરો અમખરો હતા. વળી વડાઈથી કહેતાં કે:

“જીભરાયો મારો બીખન તો આપરી ગુજરાતી બોલતાં શીખતોજ નથી, તેમ વળી મારી કુખીબી બધું મુસલમાનીમાં નોંધે છે.”

“માણેકબાઈએ કાંઈ નારાજની ઢપે “હ” કીધું. પણ તેટલાં બીખુશોં છેડાયા.

“મમા અને પાનેકું પૈસા દેવો.” તેવણે તમારો કીધો, જેના જવાબમાં નવાનજાઈએ પોતાની ધરમાંસુ મુસલમાનીમાં નીચડો જવાબ દીધો: “એ નહીં રેવરસ કે દીન કોઈ ચને ખાઈ વાર ?” આવાય તમેથી બચ્ચે લોક.”

માણેકબાઈએ તો આ સાંભળી મોઢડે રમાઈ દાખ્યો. પણ બહાર ઉભેલા હોરમનજાહે તો હુંઉંક ઘઈ દસી-પડાયું, જે સારાં નસીબે કોઇના સાંભળવામાં આવ્યું નહીં.

પછુ નહીં. આને બીચારાં નવાનજાઈ ખોદા માથુમ કાણુનો ચેહેરો ભેષ આવેલાં તે તેમના જીવને દુખનને સાંતીજ નહીં!! તેમનાં લાડકાં છુચાણુની બીજી અને કુ-

મીએ તો “કુટાણુ, કુટાણુ”નો મોઢડો જેવો તકદોમ ઉભો કીધો. અતે કટાળીને તેવણુ જવા ઉઠ્યાં, અને માણેકબાઈની રજા લઈ બહાર પડ્યાં કે બીજાનું મીનીટ હોરમનજાહે તેવણુ સામે દેખાર દીધો.

“ગોઠાં ગાકટર, આવ્યા કે ? હું તમારીજ ક્યારની વાટ જોતી હતી. મુંબઈની કાંઈ જાણવાએમ ખખર ?”

“બાઈ, મુંબઈમાં તો બહારો અને ઇનકુતુએનજાના પુકાર સીવાય બીજું કાંઈ નથી, તમારી તબીબત કેમ ચાલે છે ?”

“આજ એ દીવસ થયાં સરકમ થયો છે, જેથી માથું ભારી થઈ ગયું છે. ગમે તે દુઃખ પરવડે, પણ માથાનું દરદ ધણું માડું.” બાઈએ બળાપો કીધો.

“ધણું ઉઠકેરાઈ જવાથી પણ માથું તપી આવે છે તે બાપે—”

“ખર ? આજે મને ઉઠકેરાઈ જવાનું ધણું મોડું કા-રણ મલ્યું છે, અને તેથીજ માથાનાં દરદેથી આજે જોર પકડ્યું છે. મારા બેહેસ્તી ધણીને હાથની વીડી આજે ધણે દીવસે કહાડી મેં ઉતાવળમાં મારી લખવાની ટેબલ ઉપરજ ઉઠાડી રાખી મેલી. જરા બહાર ગઈ, અને પાછી આવીને જોતું છું તો મારી વીડી શુમર. ભારથી તેની શોધ હું કરી રહી છું, મારી આવા તુરમ હમણાં બધા નોકરોની કાંઠકી તપાસવા ગઈ છે.”

“તે વી-વીડી કેવી છે ?” હોરમનજાહે લઠકતી જવાને પુછ્યું.

“સાદી સુનાની શેકેન્ડ કરતી ગોળ છે, અને તેની બાજુ ઝીણા દરદે મારા બેહેસ્તીનાં નામનો પેઢેશો દરદ ઉભે-છમાં “જે” કરી ફોટારેશે છે.”

માણેકબાઈના આ ખુશાસાથી ગાકટરને ફેર આવી ગયા. તેવણુ સ્વપ્ને તો નથી જોતા ! શું શીરીન જેવી એક અશરાર, સદ્યુથી નાર કહીમી ચોરીનું હમકું કામ કરે ? કદી નહી. તે તો ગાકટરનાં માન્યામાં આવેજ નહી. પણ ભારે આ શું ? વીડીથી આખાદ માણેકબાઈને તથુતો ચી-તારયો તેવીજ, વળી “જે” અશરારી હતો. તે સાથ વળી શીરીને જો તેનું પગકું બરકું ન હોય, તો ગાકટરને સાં-તવા વીડી શા માટે આપે ? તે સાથ વળી તે વેળાને તેણીને ચેહેરો હોરમનજાહેની નજર આગળ આવતાંજ તેવણુ ચકના વમકમાં વીંટળાઈ ગયા. તેવણુનાં આંગમાં તાપ ભરાઈ આવી. શીરીન માટે તેવણે બલીપમાં કંઈ જુદોજ વીચાર રાખ્યો હતો. તેણીના હાથની માંમણી, તેવણુ માણેકબાઈ પાસ કરવાનું હતા. પણ આ બતાવથી તેવણુ ધ્રમધ્રમ બેધામ જેવા બની ગયા.

“કેમ ગાકટર, પ્રીસકીપચનને માટે ખડીયો ક્લમ મ-માઝે ?” માણેકબાઈએ અતે મુપકીદી તોડી.

“હં, નહીં-હા છે આ કાગળ, તસદી ના સેવો” ગાકટર બાજુમાં પડેલું કાગળ ઉઠાવતાં બોલ્યા. તેવણુનાં દીપમાં ધણા ધણા વીચારો પેદા થયા હતા કે વીડી એ કહાડીને

માણેક્યાઈને આપી દે તો કેવું ? પશુ પછી શીરીનું કું થાય ? તેણીને તે વીડી છુપાવવાનું વચન આપેલું. તે કણવાત તેવણી કેમ તોડાય ? પશુ ભારે કું એક ચોરીને માલ ગળવે રહેવા દે ? આ તો ખરે સુડી વચ્ચે સોપારી જેવી હાલત થઈ. “આને ડાકટર આમ મુશ્કેલી નેવા કેમ થઈ ગયા છે.” બાઈએ મનથી વીચારી મોટે અવાજે ફરી પુછ્યું.

“લખવાને કસમ મંગાઈ ?”

ડાકટર ચોંક્યા, પાછું તેમને જ્ઞાન આપ્યું. મગજ ચાંત રાખી તેવણે જવાબ દીધો:

“મારા પાસ સુખરૂપેન છે તે ચાલશે” એમ કહી તેવણે પોલીસમાં હાથ નાખી સુખરૂપેન બહાર કઢાડી. પશુ આ : એ બીજી બહુણી કહીને અવાજ કરતી કું ચીન પડી ? બન્નેએ જોવાને વાંકી નજર દીધી. ડાકટરનો ચેહેરા મોત જેવો શીકો બની ગયો; આ તે પેલી જ કમખખત વીડી હતી. માણેક્યાઈ એક ચીસ સાથે કુદકો મારી તે વીડી ઉચકી લઈ ઉભાં થયાં.

“ડાકટર હોરમજાહ, તમેાએ “હોરાપત્રીર”નાં ખાન-દાનને એજ લગાડી છું.” તીખાસથી બાઈ બોલ્યાં. “તમારી જવાની તેમજ ધંધાને નામેાશી લાગી છે.” કરકા-મંથી તેવણે વધારું. “આ ન મનાય તેવી બાઈદનો હું પુ-લાસો માચું છું.”

ડાકટરને ગમે તો ગોપા કાચગી બધાઈ હતી. નેવણથી એક શબ્દ બોલાવો નહી, એટલે તે માતગર બાઈના તો મીનસૂજ ગયો.

“હોરમજાહ ડાકટર, આજ પછી તમેાએ દમારાં પ-રમાં પગ સૂકવો નહી, કારણ આખરદાર કુંડાખમાં ભેલાવા લાપકના તમેા શી સૂક્યા નથી; મારાં જોતખાણ પીછા-ણવાસંઓમાં મેં જેડ તમારા માટે સારા સજુનો કહ્યા હતા, તેઓમાં હું તમારી ખરી ખાસીયત ખુલ્લી કરીશ. મને તમારાં બનીય માટે ઘણી સારી આજ્ઞા હતી, પશુ તે તમેાએજ કચડી નાખી છે. જાવો—”

આજ પછે દરવાજે ધસારામાં ખોલી શીરીન અંદર હાડતી આવી, જેની પાછળ વધારા આપા નુરન પોતાના હાથમાં માણેક્યાઈના મેહેરતી ધણીની ખરી વીડી લઈ દાખલ થઈ.

“બાઈસાહેબ, તમારી વીડી મને મળી છે, આ રહી.” નુરન બોલી.

“ક્યાંથી ?” તે બન્ને એકમસતી વીડીએ હાથમાં લેતાં જ અન્યથા સાથ માણેક્યાઈએ પુછ્યું.

“તમારા જોરકામાં પરકામાં કપડાંમાં વીંટળાઈને પડી હતી.” ખુલાસો મળ્યો.

“ભારે આ બીજી વીડી કોણની ?”

“મારી, મારાં પોતાનાં મરદુન માતાજીની,” શીરીન રડતી આંખે બોલી ઉઠી. “એ વીડી તમારી પોતાનીને તદન

એકમસતી હોવાથી તેમજ મારાં માતાજી જરમાએનાં ના-મનો ઉપર “જે” પશુ કોતરેલા હોવાથી, મેં ધારકું કે મારા ઉપર વીડી ચોરવાનું આજ આદરો. આથી ડાકટરમાં મેં તે હોરમજાહને સાંતવાને આપી દીધી. મારા લીધે એવણને જે જે ખમનું પડ્યું છે, તે માટે હું ધણીન પ-ણીજ દલગીર છું.”

“જો સીટુ, પશુ મને તે પેહેલાંથી જ ખર” કાંચ નહી કહ્યું ? મારી ગાય જેવી અસરાક દીકરી ઉપર હું કડીની શક લાવતે નહી. તારી બીહીકથી મેં આપણા લાયકીવાલા ડાકટરને કેટલું મોટું અપમાન આપ્યું.”—” પરતાવા બને પરીમાની બધા સાટે માણેક્યાઈએ બોલવા માંડ્યું.

“અને તેવણ કેવા બસા કે મારે ખાતર તે એવણે મુજે મોડેડે સાંખ્યું.” સીટાથી તે જવાનનું ઉમદા દીવ વખા-ણ્યા વિના રહેવાઈ નહી. પશુ પોતાની થતી વચાઈ તે બસા જવાનને ગમી નહી. ઘટતા સજ્જોમાં તે બન્નેને તેવણે જવાબ આપ્યો. માણેક્યાઈના આમલથી તેવણ તે રાતે તેએને જ લાં જમવાને ચોખ્યા.

પશુ ભારે નીડીનો ચોર કોણ ? અસમત કોઈન નહી. થોડાંક અડવાડાં પછી ડાકટર હોરમજાહને સજ્જણી શીરીના હાથની માંગણી દીધી, અને માણેક્યાઈની પુર-મરજીથી તેઓ અંદરમાં. તેઓનાં લક્ષ ધણીજ બપકાથી “ખમલસ નરેટ”માં કરવામાં આખ્યાં, જે પેગાએ બધો ખરમ મોટે ઘેરનાં માણેક્યાઈએ પોતાને છુટે હારે દીધો, કારણ શીરીનની સતોખી નેક ચાલથી ખુશ થઈ, તેવણે તેણીને પોતાની વારસ દીકરી કરી લીધી છે.

જરમાનું કાવસજી દાખર.

સંધવાને લગતું.

ખાંઉને આમલેટ—આડ આંકિસ પાંડેના લુકો, જે મોટા ચમચા ભરી સાલેસ પાંખી, એક કાંતાની કાંતરી, બે ઇમાં, એક ૪૫ ભરી દુધ, થોડું નીમક અને મરી, અને ત્રણ આંકિસ, મા-ખણ; ઇમાંને બરાબર કંઈ ચઢાવી તેમાં દુધ વગેરે ઉપર લખે-લી રપલી વરતુએ નાખવી અને સપલાંને બરાબર એકસ કરી ધોષી લાઈમાં જુના પુકડું, લાલે યવા આંબે કે કદાંડી દીસ-માંથી ખાલી કરી બીજી રકાખીમાં સુકી રેલકપર મોકલવું.

પાંઉ અને માખણનાં કરકરયાં—ખંડી રતલ ધડોને આંટો, અરધો આંકિસ માખણ, બે ઇમાં, અરધો રોર દુધ, પાંઉ અને માખણની છ કાંતરી અને અરધો પાટ નેહી; માખણને ઘૂંરી ઘૂંડીને તેડું કીમ કરવું, અને દુધને ગરમ કરી બનેને આડા સાથે મસલવું, અંદર મુદ્દલ ગોરાસ રાખવા નહી. દબે ઇમાંની સફેદીને કંઈ ચઢાવી અંદર નાખવી, પછી હાલને કંઈ ચઢાવીને અંદર નાખવી. ભારખાદ સપલાંને થોડી મીનીડ મુકી મસલવું, પાંઉની રેક કાંતરીનાં એકાં પડપર માખણ લગાડી તે ઉપર નેહી લગાડવી, પછી બન્ને કાંતરીને એક પડ મુકી તેમાંથી કાઢ પશુ બલનાં કેનરો આકારનાં કડકા કાપવા અને ગરમ કીધેલી, આડાની ચેલરણીમાં તે કડકા મોલી કડકતાં દીમાં તરી કદાંડ-વા; થી ગીપારી તેની ઉપર આંડ બહારથી ખાધામાં લેવા,

પીરેભ,

ખાલની જતન.

ક્રીના ખાલ. તેણીની ખુશ્મરતી કહેવાય છે. સારી રીતે રાખેલા અને સંભાળથી ગોઠવીને બાંધેલા ખાલ કરતાં વધારે શોભાછતા શણગાર તેણી ક્રીના કી શકે? જે સ્ત્રી મુંદર ખાલ ધરાવે છે, તેણી કદી પણ ખરેખરી સાદા દેખાવની દીસતી નથી. કકરા, બમ્મ કર-ચલીનાલા ખાલ પણ સંભાળ લીધાથી શોભાછતા બનાવી શકાય છે. પેહલાં તો સફાઈ અવશ્ય જરૂરની છે. ખાલને ઝોલામાં ઝોલા મ-હીનામાં એક વેળા ધોવા જોઈએ. પુરવટીન ખાલમાં ત્રી-કાશ રહેતો હોય તો તેવા ખાલને ધોવા માટે સૌથી સરસ ત્રીજા "સોલ્તસ ઓફ તારતર" (Salts of Tartar) છે; બે દોઢયાંની કોમતનું લઈ તેને આસરે પોણાશેર જેટલાં ગરમ પાણીમાં પીગળાવડું; પહેલાં બધા બાજને ગરમ પાણી-થી ભીજવવા, પછી રફતે રફતે તે પર "સોલ્તસ ઓફ તારતર" પીગળાવેલું પાણી રેડડું, અને હાથ વડી સારી પેઠે બાજને ધસંડી ધસડીને યોલવા. પહેલાં તેનું શીંણ થશે, પણ પછી જેમ ત્રીકાસ નીકળતો જશે તેમ શીંણ પણ જતું રહેશે. જ્યારે બાજ તંદન સાફ થશે ત્યારે ઉપલાં પાણીનું ધીણું થશે નહીં. ત્યાર પછી બે વેળા ગરમ પાણીથી બાલ ધોઈ નાખવા, અને પછી થડાં પાણીથી ધોવા કે જેથી માથાંની આમડીનાં નાકાં બંધ થઈ જશે. હવે નરમ દીઝ-નુછનાથી બાલ ધસડીને નુછવા અને તંદન સુકાય ત્યાં સુધી છુટા રાખવા.

બનતાં સુધી બાજને ધીમે ધીમે સુકા થવા દેવા ધણું સારું છે, ગરમ સમડી આગળ જલદીથી સુકવવા નહીં. તંદન સુકાય તે આગમજ યુગવાયલા બાલ હોરીને સાફ કરવા; હમેશાં બાજને છેડથી હોરવાનું થાર કરડું, કારણ કે તેમ કીધાથી જડમાંથી બાજને જે આ પીના યુગ કહા-ડી શકાય છે.

જે બાલમાં ત્રીકાચ ન હોય અને મુખ્ય કરી બચ્ચાં-ઝોના બાલ ધોવા માટે "મારી એનતોઇનેટ એન યુલેપ" (Mario Antoinette Egg Julep) વાપરેલા યજ્ઞ સાચા છે; તે બાજને ઘણા નરમ અને સુખારા બનાવે છે અને માથું પણ તંદન સાફ કરી નાખે છે. તેને વાપડવાની રીત "સોલ્તસ ઓફ તારતર"ની માફકજ છે. જેઓ બાલ વધારવાનાં અને રંગવાનાં તેઓ વાપરતાં હોય તેઓને માથું ધોવા માટે સોથી સરસ ત્રીજા સોડા છે. એક ઈંડાનાં જેટલાં કદનાં સોડાનાં કડકો લઈ તેને બે શેર જેટલાં ગરમ પાણીમાં પીગળાવીને વાપરડું. આમ સોડાએ ધોવાથી ઉ-પલી બતનાં તેમની અસર બાલપર વધારે થાય છે.

હવે બાલ કાપવા વીશે બે જોલ બોલીશું. ૭ અઠવાડ-વામાં એક વેળા બાજને છેડા આગળથી જરા જરા તાંછ-વાનું સારું છે. છેડથી બાલ વારંવાર ઘાટે છે તેથી આ ઘાટેલા છેડાઓને કાપી નાખવા જોઈએ. જે વેળાએ બાલ ઘણા ખરતા હોય ત્યારે છેડથી એક ઈંચ જેટલા કાપવા, અને બાજને જોર આવે તેનું કાંઈ તેમ તેની જડમાં ધસી ધસીને લગાડડું. નીચું તેમ ઘણું સાદું અને બાજને જોર આવવા માટે ઘણું સારું છે-કોમનવાટર, આઈ આઉસ, ત્રીકચર ઓફ કેન્ટોરાઇડસ એક આઉસ, ઓઇલ ઓફ ઈંગ-લીલ લવડર અને ઓઇલ ઓફ રોઝમેરી દરેક અરધો ડ્રામ. રોઝ સંવાર સાંજ સાફ અથથી બાલ હોરવા કરવાથી નરમ અને સુવાળા રહે છે.

પણ વળી ઘણા હોર હોર કરવાથી બાજને નુકરાન થાય છે.

બાજને વધતા અટકાવનારી મુખ્ય ત્રીજા ખોરા છે. તે વારંવાર નખળાં શરીરનાં અને ખીકણ ખવાસનાં માણ-સોને થાય છે. ખોરા કહાડવા માટે બાલ હોરવા આગમજ કાંઈ લોશન લગાડડું જોઈએ. લોશનમાં "રોઝમેરી" નાખ-વાથી તે માથાંની આમડીન નથી સાફ કરડું પણ બાજને પણ વધારે છે.

ઘણા હડીયા ખોરાના દાખલાઓ નરમ સાથુ અને ગરમ પાણીએ માથું ધોવાથી સાફ થયલા જણાયલા છે. સાથુને ગરમ પાણીમાં પીગળાવી માથાંપર ચોળા ચોળીને ઘસડવા અને પછી ધોઈ નાખવા. માથું ઝોલવા પછી ઘણાં-ઓને સરકમ થવાની આશત હોય છે. તેને અટકાવવાની સૌથી સરસ ઉપાય એ છે કે કાન પછાડે, કપાળપર અને ગરદન પછાડે કપુરનો અરક (Spirits of camphor) લગાડવો.

બાલ જરાપર સુકા થયા પછી જુપેર ચોડું સારું તેમ લગાડડું જોઈએ. રોસેવસ મેકેસર ઓઇલનાં યોડાં ત્રીપાં લઈ માથાંની આમડીપર ધસડીને લગાડવાં, છેડકાંઝોના કાનમાં બે મેકેસર ઓઇલ ઘણું ભલામણ કરવાં જોગ છે; તેથી બાલ અગતતા અને સુવાળા થાય છે, ડાઇલુન નહીં પણ બાજને કોવત મહે છે અને લાંબા પણ થાય છે.

ઘણી વેળા સખત માંદગી પછી બાલ તંદન ખરી પડે છે; આવી વેળાએ બાજને તંદન કપાવી નાખી તેને જોર આવે તેનું કાંઈ તેલ વાપરડું જોઈએ. કેટલાંકો માથું તંદન જોડાવી નાખે છે, પણ તેમ કરડું સારું નથી, કારણ કેટ-લીક વેળા તેવી રીતે કપાવેલા બાલ પાછા ઉગતા નથી; તેથી બનતાં સુધી ટુકા બાજ કપાવવાનું વધારે સલામતીમય છે. ચોડા ચોડા બાજ ઉગવા માટે કે બનતાં સુધી તેને દેરીથી આ સુધ્યાં ખોસીને બાંધવા નહીં પણ છુકા રહેવા દેવા, જેમ કરવાથી તે વધારે જલદીથી ઉગશે.

નિંદા ખોર નછખાઇ.

છખાઈ નિમચવાલાં પાસે પાંચ પે-
સાનો ફીક દમ હતો. તેવણું યુ'ખ-
ધમાં એક ધર હતું, જેને એ માળ
હતા. બીજે માથે તેવણે એક ભાડુત
રાખ્યું હતું. જ્યારે પેલો માળ અને
ખડકી પોતે વાપરતાં. તેવણનો સ્વભાવ
ધણે કડક હોવાથી ભાડુતો ઝાઝા
રહેતાં નહીં; સાંની ગીતત અને ખલ-
ખોદ કરવામાં પેલેલાં હોવાથી કોઈ

તેવણનાં ધરમાં રહેવાને લક્ષ્યાતુ' નહીં.

તેવણના ધણી તેમજ છ નિમચવાલા સ્વભાવે નછખાઈ
કરતાં ઉઠતા પાને ધણા રાંક, ગરીબ હતા. તેઓની બેઠ
દીકરીઓ બાપના સ્વભાવને મળતી હતી.

ખડકીની બહાર ઓરડા ઉપર તેમજ છએ પરચુટણ સા-
માન વેચવાની એક દુકાન કહાડી હતી.

બપોરી વખત તેમજ છ જમવા દુકાન ઉપરથી ધરમાં
આવ્યા સારે નછખાઈએ જમતાં જમતાં શરૂ કર્યું:

“તેમજ છ! તમે રખાવેલું ભાડુત મને જરા નહીં
ગમવું.” તેવણુ બોલ્યાં.

જમતાં જમતાં વાત નહીં કરવાનો તેમજ છનો રજીયો
હતો; પણ નછખાઈ આગળ કાંઈ તેવું ચાચે નહીં.

“કમ?” તેમજ છએ પુછ્યું.

“મને તેના ઉપર શક બંધ છે.”

“જાનો શક? વળી સાનો શક ભરાઈ ગયો. બધાં તરફ
શકનીજ નગર રાખશે કે? પછી કોણ રહેવાનું હતું? મને
એ ભાડુત ધણું ગમે છે. આંગ ઉપર ભાડુતની આપે છે.”

“આંગ ઉપર ભાડુત આપે તેથી સારું આદમી યજુ' કે?
જુઓની મુખમાં જુમ પડી રહી છે કે કોઈ વેપધારીઓ
અહીં ઉઘડી પડ્યા છે, અને રમખાણ મચાવે છે. કાલેજ
મેં ન્યુસમાં વાંચ્યું. મને લાગે છે કે તમારું ભડું આદ-
મીથી કોઈ વેપધારી કમ છે.”

“નહીં, નહીં, એમાં મજાનાં ભાડુત સાચ વળી કાંઈ
કળમે ટડો ના ઉઠો કરતી. કહું છું સાહે.” તેમજ છ બોલ્યા.

“હું કાંઈ કળમે ટડો કરું? મારી કઈ બચાવો!” એમ
બોલી નછખાઈ ફરડીને ચુપ થઈ.

જમી રહ્યા બાદ તેમજ છ દુકાનમાં ગયા. બધાં અને
આઈ નામની પોતાની બેઠ દીકરીઓને ઓખા ચુટવાનું
કામ સોંપી નછખાઈ ધીમે ધીમે માળ ઉપર ચઢ્યાં. સ-
રેસતા મુજબ તેવણું ભાડુત-મંચેરછ માફના-બહાર ગયું

હતું. તેની ગેરહાજરીમાં તેના ઓરડામાં યુ' છુ' એ તે બેવાની
મુતલબથી નછખાઈ ફરક મારી ઉઠ્યાં અને ઉપર ચઢ્યાં.
મંચેરછ માફના હંમેશાં જતી વેળા દરવાજાને તાલુ
મારતો, તેથી નછખાઈનું કાંઈ વળતું નહીં. આજે તો ચી-
ખાવાનો તેમનો વિચાર હતો.

મુકાં બારણાંની પોદળા ફાટમાં આંખ ચુકી કરી તેવણે
ખોસી અને ઓરડાનો મામતો નિહાળવા માંડ્યો. ચટપટ
ટી ને ઉતાવળા આંખો ઓરડામાં ફરી વળી આ બેઠ લીધું.
ઓરડામાં સામાન દાખલ એક ટેબલ, બે પુરસી, એક
કાચ, એક પેટી હતાં. પણ સામી કોરે ખુટીઓ ઉપર જે
કાંઈ હતું તે નછખાઈની આંખોને ધણું અજબ લેવું લાગ્યું.

ખુટીઓ ઉપર તરેહવાર જાતના દગલાઓ, જામાઓ,
ફેટા અને કુરતાં હતાં. કાંઈ દગલા મુસલમાની પેહેરવેશને
લાગતા તો કાંઈ બાબાને લાગતો. એ જોતાં નછખાઈ
હેતી મયાં.

“એ અહીં આવીને રહેતાને યુ' કહું. ઝાંઝોથો અહીં
કાંઈથી ધડો લેવા આવ્યો? કાંઈ દહાડો જે ધરપકડ ચા-
લશે તો મારું ઘેર સીપાઈથી ભરાઈ જઈ દમકું પડશે!
ક્યાંની ક્યાં અને રાખી મુકા!” બબડતાં ફરડતાં નછખાઈ
હેંટ સટકી આવ્યાં.

તેમજ છને તે વિષે નહીં કહેવાનો ધરણો રાખ્યો. પા-
સેજ વસ્તા જમમુ જમાદારને તેમજ છ સધળું કહી આ વે-
પધારીને પકડાવી ફેલેલ ધરી તે તેમજ છ પોતે જોશે એમ
તેમનો વિચાર હતો.

સાંજ વિતા બાદ મંચેરછ હાલમમાંથી જમીને ધર આ-
વ્યો; માળ ઉપર જતાં જતાં તેણે તેવણને કહ્યું—

“નછખાઈ, મારો એક દોસ્ત હમણીં આવશે તેને મોળુ
ઉપર મોકલાવજો, મેહેરખાની ધરો.”

“આહ બાવા, વાર મરું!” કાંઈ હોખ નહીં તેમ નછ-
ખાઈએ જણાવ્યું, પછી મનસે બમડવા લાગ્યાં.

ચોમા વારમાં એક આગો ઓટલા ઉપર ચઢી આવ્યો,
નછખાઈ ફગલાઈ ગયાં. તેમજ છ ફરવા ગયા હતા.

તે આવ્યાએ મોટો ઝળો પેહેર્યો હતો. કમર જુગ
ઘાટ બાંધી હતી તથા પગમાં મોટા બગંદારી બેડા
અને માથે ઉમી લાલ ટોપી હતી.

“બાપ મંચેરછ ધરમાં છે કે?” તેણે સ્પષ્ટ મુજરા-
તીમાં પુછ્યું.

તેને મુજરાતી બોલતાં બેઠ નછખાઈનો બધાંયજો દમ
હોડો પડ્યો. તેવણે તેને માળ ઉપર જવા કહ્યું. તેના
માળ ઉપર જવા બાદ તેવણુ બબડ્યાં:

“જેજુ, આમે હુચ્છો વેપધારી; આ વહીરે માપ! હવે
યુ' કરું? એ વેપધારી ટોળા મુખમાં ફરતી રહી બધાંને
જુમ પડાવે છે, તેમાંના આ બેઠ જણા છે. જલ્દી પકડા-
વી હજી સારે મારો જીવ ટોડો પડશે.”

બીજે દીવસે બપોરના એક મોટી ભારી પેટી માળ ઉ-
પરનો ભાડુત મંચેરછ ચાર આસામીઓ પાસે લેવાય-

કે વા પો શાક પે હેર શો ?

કે પુરપની પૈસા ખરચવાની રીતપરથી આપણે તેના ઘણા ગુણો અને ચાલ-ચલણ પારખી શક્યે છીએ. તેજ મુજબ એકે છોકરી ચા સ્ત્રીની કપડાં પેહેરવાની રીતપરથી તેણીની ખાસીયત અને તવારીખની ખાતરી આપણને મળે છે. આપણી હાલત અને તાલ-દોરતીને અનુસરતો પોશાક પેહેરવાનું શીખવાથી, કપડાં વીશે મધ્યમસર અને

હડાપણથી ચીતાર કરવાનું શીખવાથી આપણે આપણું પોતાનાં નહીં પણ આપણી સાથે જેઓ સંબંધમાં આવે તે સહજાનાં તેજ અને લક્ષણ ખીસવી શક્યે છીએ.

આપણે જાણ્યે છીએ કે એવી ઘણી સ્ત્રીઓ છે, જેઓ કપડાં વીશે નેહીયે તે કરતાં વધારે ચીતાર કરે છે. તેઓ ખીન' કયાં માટે નહીં પણ કદત પેહેરવા એટલા ખરેજ છેવે છે. આવી જાતની સ્ત્રીઓની ખાતરી શીશીધારી સમજાવેને કંઠાઓ ઉપજાવવાની યથા પડે છે, અને જે પૈસા અને વખતનો મોટો ભાગ તેઓ તેપર ગુમાવે છે, તે ખીતજ નાપસંદ કરવા લાયક છે. એક શીશીધારી સ્ત્રી તેજ છે, કે જે પોતાનાં કપડાં પેહેરવાના ઝોરગમાંજ કપડાંપર પુરવું ધ્યાન આપે છે અને તેની બહાર પગ મુકતાં તે વીશે સમજું બુધી નાંધે છે.

સીડની સ્ત્રીય કહેતો હતો કે એક સ્ત્રીનું નસીબ ફેરલીક વેળા તેણીના પોશાક પરથી ઉઘડે છે; ખીન હાથપર વળી એનું પણ બને છે કે ઘણીએક છોકરીઓ હડાપણ પીના ઘણાજ ભપકાભર્યા-એટલે કે ઘણા ખરચાણ પોશાક પેહેરવાથી બહા ઘણીએક મેકવવાની તકો પોહી છે. એક બાનું એક અધાર વચના કુમારા શખસને પુછતાં સંભળાઈ હતી, "તમે હજુ સુધી શું કામ પરપણા નથી ? શું તમારામાં એક બેરીનું ગુજરાન કરવાની શક્તિ નથી ?"

"મારાં નીરસાં જીવાન બાનું" તેણીને જવાબ મળ્યો, "તે અરથી દબન બેરીઓનું ગુજરાન કરવાને શક્તિવાન છે; પણ એક બેરીનાં ફકાતદારોનાં બીજો મુકવવાની" મારામાં શક્તિ નથી."

રીચરડે સ્ત્રીય કહે છે કે, એક સ્ત્રીએ સારી દેખાવા માટે સારા વીચાર કરવા નેહીયે. એક બેવકુફ સ્ત્રી કહી પણ સારો પોશાક પેહેરતી નથી. આપણે સારેજ સારો પોશાક

પેહેરતો કહેવાય કે જ્યારે આપણાં કપડાં રૂપ, આપણી ઉમ્મર, આપણી હાલત, આપણાં કામ અને ગમતોને અનુસરતાં હોય. એ કાંઈ પૈસાનો સવાલ નથી પણ તેજ અને લાયકાતનો છે; ગમે એવી મોટી કીમતનો પોશાક જો ખરાબર બનાવેલો હોતો નથી તો મુદત સારો લાગતો નથી, જ્યારે સાધારણ કીમતનાં કપડાંમાંથી બનાવેલો બધ-બેસતો પોશાક પેહેરનારને શોભાવે છે. વળી આપણને ફેશન કરતાં રૂઠુંને અનુસરતો પોશાક પેહેરવાની વધારે જરૂર છે. એક કરચલી વળી ગયણાં ચેડરાની અને કમરમાંથી વ-જેલી સ્ત્રીને જીવાન છોકરીના જેવો પોશાક પેહેરતો જોવાનું ઘણું દલગીરીમય લાગે છે. પોતાની હાલતને ન જાગતા પોશાક પેહેરનારનો એક રસજી દાખલો નીચે આપીશું.— કમળીનમાં હાપવાનો ધધો કરનાર જ્યોતજ ફાફરનાર નામે એક શખસ કીન સ્ત્રીકતની મુશકાતે ઉઘાડેલો મુનેરી લેસથી મરી લીધેલા પોશાકમાં ગયો, અને પોતે મનમાં ધણો મતકાવા લાગ્યો. કીન સાથે તેને ઘણી જીની ઝોલ-ખાણુ હોવા છતાં તેને જોતાં વાર કહયું કે તે કાંઈ તેને ઝોલખતો ન હતો અને તેને એક પુતારો જણાવી લાંબી ચાલી જવા કહયું. ફાફરનાર પોતાની જીન જોઈ ઘેર ગયો, અને પોતાનો દમેશનો પોશાક પેહેરી પાછો તેને લાં ગયો. આ વેળા તેને ખરાં હેતથી આવકાર દેવામાં આવ્યો. "અરે જયેરજન," કીને કહયું, "હું તુને જોઈને ધણેજ ખુશી થયો છું. હમણાંજ એક જેઅદબ દુકાનો જીયા રે-શમી અને મુનેરી લેસનાં કપડાંમાં આવ્યો હતો અને તારા નામ દર્દ મને મક્કવા માંગતો હતો. પણ મેં તો દુરતજ તેને કહાડી મુક્યો, કારણ કે હું જાણતો હતો કે હું દમેશમાં સારો પોશાક પેહેરતો હતો અને પ્રખ્યાતિ મળીસ હતો, કે જેઓ તું હમણાં મારી આગળ ઉભો છે."

તાઈટ વતરખંધ, કુમતાંથી ભરેલા જીયા કીમતી પોશાક-વાલી છોકરી દુનિયામાં તાદની નીરખેયોગી છે. કામકાજ કરવા જતાં તેણી પોતાનાં સુંદર કપડાંનો નાચ કરી નાંખે છે. એવા પોશાકમાં તેણી માંદગીનાં ઝોરગમાં નેટલી થોડી જાણ તેજી સાથે, અને બજારમીખાનાંમાં-તો તેણી અગવજમરી અને ખરાબ દાખલો બેસાડનારી યથા પડશે. સુંદર પોશાકમાં લાયકાત પછી સૌથી વધારે અગતની ચીજ સાદાઈ છે. જોન નુકતને એક બાનુંને સમજાવ આપતાં કહયું, "બાઈ, એવી રીતે પોશાક પેહેરવો અને એવી રીતે ચાલવો કે જેઓની મંડળીમાં તમે હોવા તેઓને યાદ ન રહે કે તમે શું પેહેરવું હતું. ઉપર પતકેનો શણગાર અને એટલો થોડો કરવો. જીવનની તેજ સૌથી સરસ ધરણું છે."

એક વેળા એક જીવાન બાનું સાથે યાતમીન કરતાં તેણીને પુછવામાં આવ્યું, "હું ધારણું કે તમારાં પોતાનાં કપડાં તમેજ સીવતાં હશે?" તે પુછનારનો અજાણ્યો વચ્ચે તેણી ગુસ્સે થઈ મઠ અને તેના સવાલના જવાબમાં પુછ્યું: "શું, તેઓ ધરમાં બનાવેલાં જવાં લાગે છે ?"

હવે તે પુછનારની ખરેખરી મતલબ તો તેણીને સામાયી આપવાની હતી. તેણી ઘણી દીકરીઓમાંની એક હોવાથી અને વળી કાંઈ પણ કામ કરવાનું નહીં હોવાથી તે પુછનારે એવું ધારયું કે તેણી અને એટલી ઉપયોગી પોતાને બનાવતી હશે અને તેણીને બાપ જે સાધારણ આવકવાલો 'ધ' પાદારી શખસ હતો, તેને આવી કરકસરથી મદદગાર થઈ પડતી હશે. વળી બીજી કેટલીક એવીથી છેકરીઓ છે કે જેણે પોતાનાં કપડાં ધરમાં બનાવવામાં મગરૂરી લે છે અને તેઓના બાપને દરજીઓનાં મોટાં ખીલો ચુકવવાં પડતાં નથી.

જાની કુળવણી સ્ત્રીઓ માટે સારી છે, પણ ફ્રેન્ચ અને લેટીન, તથા ગણિત શાસ્ત્ર શીખવા આગમન એક છેકરીઓ પોતાનાં કપડાં સીવવા શીખવાનું વધારે જરૂરનું છે.

જે સ્ત્રી પોતાના ધણીની આંખમાં સુંદર દેખાય છે તે સ્ત્રી પુરતા શણગારમાં સજ્જેલી છે; તેના ધણીની આંખ તેજ ખરેખરી આસરી છે, જેમાં એક પ્રમાણીક ધણીગાણી પોતાની ખુબસુરતી બેઠું શકે છે.

એક પરણેલી સ્ત્રી જેવી સુંદર રીતે પરપયા આગમન પોતાને શણગારતી હતી, તેવીજ રીતે પરપયા ધણીની પોતાના ધણીને પ્રશ્ન કરવા કાંઈ નહીં કરે ? આપણને એમ ન ધારવું જોઈએ કે ધરમાં ગમે જોવાં કપડાં પેહેરવે તો માલી શકે; આપણાં પોતાનાં તેમજ આપણાં દોસ્તોનાં માનને ખાતર આપણને તેની દરકાર રાખવી જોઈએ. જ્યાં સુધી સાચું અને પાણી, સોય અને દોરો મઠી શકે એ સુધી કોણની ખરી બાત પોતાનાં કુટુંબીઓની વચમાં મેલાં અને ફાટાં તુટાં કપડાંમાં ફરશે નહીં.

રસકીન તેના કાગળોમાં જુવાન છેકરીઓને કહે છે:— તમારો મા બાપોની મરજી પ્રમાણે બની શકે એટલાં સાદાં કપડાં પેહેરજો, પણ તમને શોભે એવા શોભણતા રંગનું અને ટકાઉ કપડું લેજો. જ્યારે તમને ખરેખર નવાં કપડાંની જરૂર હોય ત્યારે તે સાલતી સ્ત્રી પ્રમાણેનાં ખરીદજો, પણ જુવાં કપડાં ફક્ત તેઓ સાલતી 'ફેશન' સુજળનો ન હોવાથી ફેંકી દેશો ના. જે 'ફેશન' સુજળનાં કપડાં બનાવવાને ઘણો ખર્ચ ખેસતો હોય તો તેમ કરશો ના. દરરોજનો થોડો વખત ચોક્કસ સીવવાનું કરવામાં સુખરજો. જે તમારું સીવવાનું ન હોય તો બરીબેને માટે કમડાં સેવજો. તેઓને સોળાં કપડાં સીવવાને વખત તેમજ તે-રફ હોતો નથી. તમારા પોતાના પેહેરવાસ પરથી કહું ખરું અને શોભણ છે તે તેઓને બતાવજો, અને તેઓની હાલતમાં ક્યાં ક્યાં તેઓને લાયકનાં અને સુંદર યદ્ય પડશે તે પસંદ કરવામાં મદદ કરજો; જે તેઓ જોશે કે તમે તમારી હાલત કરતાં વધારે સારા પોશાક પેહેરવાની કોશિશ નથી કરતાં તો તેઓ પોતાની હાલત કરતાં વધારે સારું પેહેરવાની કોશિશ નથી કરશે.

સેન્ટ પૉલ કહે છે કે બેરંગીઓ કીમતી ચીજો કરતાં મહાં કામોથી પોતાને શણગારવાં જોઈએ. સેન્ટ પૉટર પણ

કહે છે કે જહાનના શણગાર કરતાં જીમરનો શણગાર વધારે અગત્યનો છે. તરુણીઓને પોતાની એક વાચણમાં જે સ્ત્રી પોતાને સારી રીતે શણગારવા મગતી હોય તેને નીચલી સુચના કીધી છે:—

“સાદાઈને તમારી સામકીની સંદેશ યવા દેજો, પંતિ-વ્રતને. લાલી થવા દેજો. તમારાં બવાને નમ્રતાથી અને તમારા દોહડેને શરમાયપણીથી શણગારજો. કોણણીને તમારા કાનમાંનાં જોરૂં બનાવજો, અને માણેકની પીનને તમારાં ત્રાયામાં આગળથી ખેસજો. તમારા હાથો ધણી આણીને જાગતાં કામો કરવામાં રોકજો અને તમારા પગો તમારા પોતાના દરવાનની અંદર રાખજો; તમારાં કપડાં સાચવટપણીનાં રેશમનાં, પતીલાઈનાં સણનાં અને પતીલ-તાનાં સુતરનાં બનાવજો.” નાચુ.

પરચુટણ.

કેટલાંક વર્ષોપર જ્યારે “હેન્ડી કહે” નામે ફરીમરને “દ-ડસન યે” પર બાળી નાખવામાં આવી ત્યારે આનરેજી ફરી-વન એવન નામે એક મદદરથ દુખી ગયા હતાં, તેની પોલેક પુકમાંથી એક છાપેલા કાગળ નડ્યો, જે કોઈ વર્તમાન પત્રમાંથી કાપી લખેલો મંજૂરતો હતો, તેમાં જે વાચ્યો લખેલા છે તે દરેક જુવાન માણસને વાંઠ રાખવા લાયક છે.—

“જેમ બને તેમ મોડાંજ વસ્ત્રો આપજો. હમેશાં સાદું બા-લજો. કોઈને માટે ખુશ બોલતાં ના. સારા દોસ્તો રાખો અને નહિ તો તે વગર ચાલશો. નસીબને આધારે કાંઈ બીજા બચાવ રિ-વાર ક્યાં બિના કરતાં ના. કોઈની ખતના બન્યાં હાં વાપરશો ના. તમારી આખરે પર સેદન પણ રાખ ન લાગે તેની સંભાળ લેજો. તમારી છુપી પાતો બીજાં આગળ બોલશો ના. બની શો ત્યાં સુધી કોઈ પાસ જાવું લેતાં ના. જ્યાં સુધી તમને લાગે નહિ કે પરણવાથી મુખી થશો, ત્યાં સુધી તે જોખમ માથે ખેડતાં ના. જ્યારે કોઈ સાથ વાત કરો ત્યારે તેનાં મોંમાં સામે જોજો. તમારી આંકડોની વધારે ખરચ કરતાં ના. જુવાની માં જ્યારે કે ધરપણમાં ખરચવા કામ આવે. લોભ લાલચથી દૂર રહેજો. જે કોઈ તમારે માટે ખુશ બોલતું હોય તો તમે પોતે એક વિદોષ લંબી જીવજો કે તેને કોઈ માને નહિ. રાતે સુવા આમચ આખા હાલમાં તમે શું શું કીધું તેનો વિચાર કરો. કદી પણ આલસુ બેસતાં ના; જે શરીરની મેદનત કરવા ન ગમે તો સારી સારી સામકીઓ વાંચવામાં હમેશ મગજને રોકવું રાખો.”

“મારા દીકરા,” એક બાપે તેના મોઢાને કહ્યું “દરેક જણ સાથે અલખથી વર્તજો, જેઓ તારી તરફ એકાદબી બતાવે તેઓ સાથે પણ; કારણ કે યાદ રાખજો કે સાંડાં માણસ મદદરથ દોનાથી નથી પણ આપણે પોતે મદદરથ હોવાથી સચવાતા વાપરવે જીવે.”

જે બીનાંતું બહુ કહે છે તે પોતાને પણ બહુ કહે છે; ફક્ત તે કાગળ પરથી જામ બહુ આવતું નથી. પણ તે કરવામાં બહાવ સમાવડી છે, કારણ આપણે કોઈને બહુ કરજી બીજાં જે બીચારા મોટા બદલો વાળી આપે છે.

આ “સી પ્રિમ” મુખી, કોમો, ના ૦૦, હાર્નવો રોમાં “કમરે-ડિ-” જોઈલ ઉપર નરસમાં પોતાને માટે કમરમ કાપસલ મેદાતા બાપુ છે.

વી લાગ્યો. પેટીમાં શું એક હશે તે જાણવાને નજીબાન નો જીવ ટપ ટપ થયા કરે. પેટી અંદર લઈ મચેરે માણસોને સાચા આપી કહાડ્યા, અને ઝોરમાં પોતાના એક દોસ્ત સાથ રહી અંદરથી સંજોળ લીધી.

“હવે પેટીમાં શું છે તે જાણ જાણો,” એમ વિચારી નજીબાઈ સીવવાનું પટકી કડક મારી ઉઠ્યાં અને માળ ઉપર ગયાં.

દાદર ઉપર અંધારું હતું પણ ઝોરમાંથી જારીવારે અજવાળું પુરતું આવતું, છતાં નજીબાઈએ ફાટમાં આંખ ખોલી નેહું તો જાણ્યું કે બારીઓ બંધ કરી અંદર અંધારું ફીટું હતું અને મીણપતીઓ એ ટેબલ ઉપર બસતી હતી.

ઊંચે દમે આંખ ખોલી રાખી, એટલાં તો ઝોરમાં મુકેલા કોચની કુરતીન પાછળથી તેણે એક લાંબી દહાડી-વાળા મુસલમાનને નીકળી આવતાં જોયો. તે તદન જુદો હતો અને હાથમાં ઝાંઝ ધરી હતી. તે જુદો મુસલમાન પેટી આગળ આવી આવ્યો અને તેનું ઠાંકણ ઊંધાડ્યું, જેટલાં પેટીમાંથી કોઇના ખડખડ હસવાનો અવાજ નજીબાઈએ સાંભળ્યો, અને પછી પેટી બહાર કોઈ કહી આવ્યું.

“જી, તારું હસવાનું કોઈ દહાડે પુરું નહીજ ચલાવું કે દોલી ?”

પેલા જુદા મુસલમાનને એક બીજા મુસલમાની વેપના જવાનને ધમકાવ્યો, તેના અવાજ ઉપરથી તેને મચેર દાખલ નજીબાઈએ જોઈ જોયો. તેણે સફેદ દહાડી અને મુસલમાની વેપ લીધી હતો.

“આ દા દા દા” મચેર, એ શું ફીટું છે, અને હસતું આવે છે. ચરે દહાડી કહાડ, દહાડી કહાડ,” પેટીમાંથી નીકળેલા જવાને ધુમ હસતાં જવાળ દીધો.

“તારાથી એ કામ થાપજ નહી દોલી, નું” હમને બધાને હમારી આખી ટોળાને ફસાવશે. હસીને બધો ઘાણ જગાડે છે, એજન લાં રાતે કરશે તો પછી પકડાઈ આવીશું. આપણને રસવા થઈ નાહસતું બારી પડશે દોલી.” મચેરે ધમકી આપી.

“નહીરે મચેર દોસ્ત, અહીં એમ થઈ જાય છે, બાકી લાં એમ નહી કરે તો; લાં તો એવું કરે કે આપું ધર હેડું આવે. ચોંધારથી આપું મકાન હેડું લાજી.”

આ બધું નજીબાઈએ સાંભળ્યું. તેવણનાં મનમાંના વિચાર મુજબ તેમને જબરી ફાળ પડી.

“મચેરે, કોઈનાં મકાન ઉપર છૂટ ચલાવી કોઈનું ઘેર હેડું પાડવાના થયા છે.” તેવણે વિચીયું.

દસપ્રથી દાદર ઉતરી તેવણ નીચે સડી ગયાં.

પેલા જુલમતાં દોલી ઝોરડા બહાર પડ્યા તે હેડે ઉતરતા એટલાં મચેરે દાદર ઉપર આવી મોટે કહયું: “દોલી, સંભાળજને દા ! કાલે રાતે આપણી ટોળા પેલાં ધરમાં એકડી મળવાની છે. વિસરતો ના.”

નજીબાઈએ બધું સાંભળી લીધું.

જમસુ જમાદાર નજીબાઈને મલવા આવ્યો ત્યારે તેવણે તેને બંધી વાત કહી, અને વેપધારીઓ તેનાં મકાનમાં છે એમ તેને જોતાં જોયો.

“અરે ! બસાં માણસ, એ વાત મને આગળથી કહીધે કેની ? હું એ વેપધારી હુઆએની શોધમાં આપું મુજબ ફરી આવ્યો અને તમે તેવાએને ધરમાં લઈ બેઠાં છો.” બોલા જમસુ જમાદારનાં માન્યામાં એ વાત તરત આવી ગઈ. મુજબમાં વધી પડેલા કોળાને કોળાને પકડવાથી પમારમાં વધારી કરાવવાની તેને આજ્ઞા હતી.

“આને એ કાંઈ નું ઊંચું ચડું કરે તે આગમજ એ મચેરે પકડવો નોંધો. એ હવે ક્યાં જવાનો હતો. હમણું બહારથી આવે ને મને કહેવાડને.” એમ કહી જમસુ ગયો. આ વાત છેડાં સુધી તેમજલને નહી કહેવાનો નજીબાઈને ધરાઈ હતો. ધરાઈ પકડાશે ને પછી તેવણ પોતાની મેઢે જાણશે. આને તેમજલ પોતાના બાઈને લાં ગયા હતા.

મચેરે આવ્યો તેવોજ જમસુ જમાદારને તેડવામાં આવ્યો, પણ જમસુ ધરમાં હતો નહી, એટલાં મચેર આવ્યો અને નજીબાઈને કુંચી આપી બોલ્યો:

“નજીબાઈ, મારે વારતે કોઈ પુછવું આવે તેને આ કુંચીથી મારો ઝોરડો ઊંધાડી અંદર બેસાડજને. હું હમણું આપું છું.” જરા વારમાં એક ધુનરગ પારસી નજીબાઈ બેઠો હતો લાં આવી પુછવા લાગ્યા:

“માથ કોઈ મચેરેજ માકુના કરીને અહીંયાં રહે છે ?”

“આદા બરા, આરો મર, તેવણના ઝોરડામાં આવો.” એમ કરી નજીબાઈને આને પહેલ વેલહી કુંચીની સાચા મચેલી હોવાથી હરખાતાં માળ ઉપર જઈ ઝોરડો ખોલી પારસીને અંદર બેસાડ્યા.

એટલાં જમસુ જમાદાર આવી ઉભો; તેની સાથ બીજાં બે માણસો હતાં.

“કેમ નજીબાઈ ?” તેણે પુછ્યું.

“બરાબર વખતે આવ્યા, હમણાંનું હું એની ટોળામાંના એક દોસ્તને ઉપર બેસાડી આવી.”

“ત્યારે તો પહેલાં તેને ધર, સામડા પકડવા જતાં નાહસ-ભાગ થશે. આ બેડીની લેતા આવ્યા છીએ.”

એમ બોલી બેડ માણસોને લઈ જમાદાર ઉપર ગયો. તેણે તે જુદા પારસીને લેહેરથી પાકડી કહાડી ટંપકીર મુખમાં બેડેલો બેસો.

ત્રાપ મારી તેને તેઓએ ધરી લીધો, અને બેડી પહે-રાવી લીધી.

“અરે એ છે શું ? એ શું કરે છે ? તમે કોણ છે ?” તે પારસીએ અજાણને પુછ્યું.

અને પોલીસનાં માણસ ઉભે, અને તમને સારીકાંની જોડખમે છીએ; તમારી ટોળા આવી પુગે તે આવમજ તમે

છટકી નેવી જવે તેની સંભાળ લેવી જોઈએ છે, સેદ.” જમસુએ પોલીસની દેખે જણાવ્યું.

“અરે, પણ તમારી બુલ છે. હું તો મારા દીકરા મંચેરને મલવા આપેલા છું, મારી કાંઈ ટોળી ભેલી નથી, મને મોકલેલા કરો. તમને બારી પડી જશે.”

જમસુ કાંઈ માને નહી, હાથ આવેલો રોકાર તે છટકવા દીધે નહી. તેના જુમાદા છતાં તેને પાસેના ઝોરડામાં બંધ ફોપા.

જરા વારમાં જમસુએ દોહીને મંચેર ને આવતાં જોયા, અંદર ઝોરડામાં આવતાં વાર જમસુએ તેના માણસો સહીત તે ભેટ દોસ્તો ઉપર દરોરો પાડ્યા. જમાદારે દોહીને ગરદનમાંથી ધર્યા અને તેનાં માણસોએ મંચેરને પકડ્યો.

“અરે! મંચી, એ શું મોકલ્યા? એ તારે લાં શું ધાડ આવી છે,” દોહી ધમરાતમાં બોલ્યો.

“તમને અને તમારી ટોળીને અમે પકડવા માંગે છીએ,” જમાદારે કહ્યું.

“પણ હમને કોણ સમજીને ધરવામાં આવે છે? કાંઈ કહોરા?” મંચેરે પુકાર્યું.

“જુમખાં ઉઘડી પડેલી વેપધારી સોનેરી ટોળીના તમે મલવા છેવે તેથી તમને હમે પકડ્યો છીએ.”

“પણ કોણ કમખપ્તે તમને કહ્યું કે હમે તે ટોળીના મલવા છીએ? પેદલાં બરાબર વાત કરો, પછી પકડો. મને તો બારણું બંધ કરી વાત કરીએ.” મંચેરે બોલ્યો.

“તમારામાંના એકને તો હમેએ કેદ કર્યો છે. અને—”

“અરે કોણને કેદ કર્યો છે, જલદી બોલ. હમને નાહક સતાવે છે.”

“જુઓ સાહેબ,” જમાદારે જણાવ્યું, “જુએ મોકલે શરણુ યાઓ; તમારો વાંક ખુદો છે. તે સામે સાક્ષીઓ પુરતા છે. હાલમાં અહીં ત્રાસ આપતી સોનેરી ટોળીમાંના તમે નેકનામે છો, તે સુખેત યહુ છે. જુઓ આ ઝોડી દહાડી; આ આગા યુસલમાનોના વેગા; આ ઝોડી પેરા, વળી અવારનવાર તરેહવારે કપડાંમાં તમારે લાં લોકો આવે છે. તમે પોતે બોલ્યા હતા કે એમ કરશે તો આ પછી ટોળીને ફસાવશે, જ્યારે તમારો આ દોસ્ત બોલ્યો હતો કે એ તો અહીં એમ થાય છે, લાં તો બધું ઘેર હેલું લાગે. તમારી ટોળી આને એક મકાનમાં મળનાર છે એમ તમે બોલ્યા હતા. હવે એ ટોળી સામે તમારી બધી હીનચાલ નજીબાઈ ધરવામાં આવી છે.”

જમાદારનું બોલનું પુરું યતાં વાર ભેટ દોસ્તો સાંભળી લઈ વાંકો વળી ધ્રુમ હસવા પડ્યા. જમસુ અને તેનાં માણસો આ નંકરો જુમ્યાઓની નફટાઈ જોતા હતા રહ્યા.

“આહાહાહા! કેવી ગમત! હમે કમારાએ, વેપધારી જુમ્યાઓ! સોનેરી ટોળીના મસમલાઓ; આહાહાહા! દોસ્ત મંચેર, આજે તારે લાં જુમ ગમત છે.” દોહી હસ-જુઓ હતો. તે પેટ ધરી હસતાં બોલ્યો.

“એ શું દોંગ, તમને—”

“અરે બસ માણસ જરા સચુર કરો; જમસુને બોલતાં અટકાવી તે બોલ્યો. “તમારી અને ધરવારાંની સમજડ જુમ ધઈ છે. એ તો લોકોની કનવાર કરે તેને એમજ થતું જોઈએ. હમે વેપધારી નથી; હમે જુમ્યા. કે સોનેરી ટોળીના મલવાઓ નથી. પણ હમે નાટકી ટોળીમાંના છીએ.”

મંચેરનું આજેજુ બોલતું સાંભળી જમાદારની ગરદન પર કીડ ઘઈ આવી. આ નાટકી છોકરાઓ હતા એમ તેણે બતાવે ઉપરથી કેમ નહીં પારખ્યું તે માટે પસ્તાવા લાગ્યો. હવે તેને તદન એ વાત વાજગી-લાગી. નાટકીજ હતા; તદન દેખીતું હતું.

નજીબાઈ બધો તમારો જોતાં ઉમેમાં તેઓને સુહના ઉપર સાખ-બળતું હશે તેની ફકર પડી અને. નજર ચોરાવી નીચે સટખી ગયાં.

મંચીએ જમાદારને જણાવ્યું; તેણે સપલી વાતનો ખુલાસો કરીયો.

મંચેર નાટકી ટોળીમાંના હતો તેને દોહી સાથે બાગ બગવડો હતો, જેથી દોહીને ધરમાં તેડી તે બરાબર કરાવતો. અને દોહી હતો સારે મંચેર તેને ધમકાવતો કે તેની આખી ટોળીને ફસાવશે; પણ દોહી બોલતો કે તે એવો સરસ બાગ બગવડો કે જેથી નાટકનું આજુ મકાન વેપધારી હોય આવશે.

તદન પછી મંચેરના આપનો છુટકારો થયો. જમાદાર માથે માંચી, અને નજીબાઈની ખજાણાદારી ચાલતી જ બાગી છુટી શોધ કરી મોકલું રૂપ આખી નકામે તેને ફસાવ્યો તે માટે તે બખડતો ફફડતો ધરે ગયો.

તેમજલજીએ સાંને આખી જ્યારે આ બધી વાત સાંભળી સારે નજીબાઈની ફતેહ (!) થી તેમજીને શાખાશી આખી તદન ધરમલી નાખ્યાં. એવું બહાદુરી બધું બીજું કામ જીમાઈને જોઈ જોઈને કરવા કહ્યું.

એલરખાનું કાલસજી હાવર.

અમેરીકી ખચીતજ અંધો માટે મોટી આશા આપનારો દસ છે. મોસ એડીકાએજ ફોર્મોસને લખ્યાં પોરતો-ડની હુના-ઈટલ સ્ટેસ ડીકીકટ કોરમમાં. “કાચર”નો એવો મળ્યો છે, જ્યારે કેનતજીમાં મોસ તોમખી-સને હુનાઈટ સ્ટેસ સુપરીમ કોરના “સારસા”નો એવો મળ્યો છે.

તે માણસ સુખી છે કે જેની હાલત તેના સ્વધાવને મલતી આવતી હોય; પણ જે તેના સ્વધાવને કાંઈપણ હાલતને અનુસરતો બનાવી શકે છે તે વધુારે સરસ છે.

આજીસાઈ સુધમાં દુખનો દુઃખનો છે. એક આજીસુ માણસ દેવાલ વીનામાં ધર જ્યો છે. તેઓના દરેક બાળકોથી તેમાં દાખલ થઈ શકે છે. જોરસ.

જુમાવેલી દોલત કોઈ વેળા પાછી મળે છે; જુમાવેલી તંદરસ્તી કદાચ મળે છે; પણ જુમાવેલો વખત કદીપણ મલતો નથી.

અક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાપરવા

લાયક ઘણી ઉંચી સ્ટેશનરી

સેટ બેમસ..... બાકસ ૧ નો રૂ૧૫૫

ઈમ્પીરીયલ..... " ૧ નો રૂ૧૫૫

મીકાડો " ૧ નો રૂ૧૧

આ સ્ટેશનરીના ચોલાયમાન બાકસમાં નો ફક્ત એકજ નમુના તરીકે મંગાવવા થી ખાત્રી થશે.

"કચસરે હિન્દ" છાપખાનામાંથી ફોક ડા પૈસા ચોકલી મંગાવી લેવા.

"કચસરે હિન્દ" વાળી

ત મા મ

ખોરદેહ અવસ્તા

કે લેના લેવું ચ પુર્ણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ લોડણીનું પુસ્તક આજ સુધીમાં ફોર્ડ પબ્લ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.

જેમાં અપેમ, યથા, પાંચે ગેહ, બધી નીઆપસો, પતેતો, પચીસ યશતો, બાબો, આફરગીનો, આફરીનો, સતોમ, થેદેશારતું, મુકતાદના દહાગઓ ઉપર પડવાના ઈળચતેના હા, નીચે રેલની સેતાએશ, દુવા, નીરે ગો, આશીરવાદો, મોનામતોઆને એ વીગેરે સંખળા અવસ્તાનું .

મોહન પુસ્તક

બીદાન પ્રેક્ષર વેસ્તરગારના અવસ્તાનાં છપાયલાં પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરમથ સોહરાબજી મેહરજીરાણા પાસે પહોળ મોકસાઈથી સુધરાયું છે.

કીમત: પુસ્તક એકના રૂપયા ચાર.

વધારે બેદાં કાગળપર છપાયલી અને આમ ડાંનાં પુઠાંવાલીના રૂપયા આઠ. સિકંડ પેપર અથવા લખત કરવાનાં કાગળ ઉપર છાપે લી અને ગીલીટ કીધેલીની કીમત રૂ૧૫.

* દેશાવરવાળાઓએ જ રૂપીય વાળીનાં રેલસ્ટર પાસેના પૈસા સાથે રૂ૧૫, દેશીવાળીનાં રેલસ્ટર પાસેના પૈસા સાથે રૂ૧૫ ન વાળીનાં રેલસ્ટર પાસેના પૈસા સાથે રૂ૧૫૫ મોકલવાથી તરત તેમાં ઉપર રવાના કરીયો. "કચસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

તદન નવીન ધપની અને ઘણી સરસ છપાઇ સાથની

ખોરદેહ અવસ્તા

(તેની માએનીના સાર સાથે.)

બીદાન પ્રેક્ષર વેસ્તરગારના અવસ્તાનાં છપાયલાં પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરમથ સોહરાબજી મેહરજીરાણાએ સુધારેલા અવસ્તા.

આજ સુધી છપાયલાં પુસ્તકોમાં અવસ્તા ના ઉચારો અશુદ્ધ જણાવાયાં છે. શી શોધ પ્રમાણે અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારો દાખલ કર્યા છે અને ઘણાં નાનાં કદ છતાં એ પુસ્તકમાં અપેમ, યથા, નીઆરશો, ગેહો, પતેતો, નીરગો, બાબો, નમસ કાપો ઉપરાંત નવ યશતો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કીમત: આઠ આના બાર; થોડી ગીલીટ સાધનીનો રૂ૧; ચાંમડાનાં પુઠાં સાથ ગીલીટ ક રેલીના રૂ૨; મોરકો. ચાંમડાની દુલ ગીલીટનીના રૂ૩; દેશાવરવાળાઓએ મોરકોના બે આના વ ધુવાથી "કચસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

કચસરે હિન્દ

દર રૂપીયારે સહારના પ્રગટ થતું

આખાં હિન્દુસ્થાનમાં સર્વે મુજરાતી તથા અગ્રે જી-મુજરાતી પત્રોમાં સૌથી બોહજોફલાવો પામેલું પત્ર. એ પત્રમાં બહારબાબદો ઉપર લખાણ ઉપર ત આપી દુનિયાની જાણવાનોજ ખબરો આવે છે.

લવાજમનો દર

(૨ હજાર આમ ઉપર આપના લેખરે)

મુજબનાં ધરાકો. દેશાવરનાં ધરાકો.

વરસનાં..... રૂ૪-૦-૦..... રૂ૫-૧૦-૦

છ માસનાં..... રૂ૩-૦-૦..... રૂ૩-૧૩-૦

ત્રણ માસનાં. રૂ૨-૦-૦..... રૂ૨- ૭-૦

છટ્ટી નક્કનાં. રૂ૦-૪-૦..... રૂ૦- ૪-૬

જો ૫ હજારી લવાજમ આપના ૫ મેંથી વરસના રૂ૬)

હવે નવસુલ કરવામાં આવ્યો.

બહાર ખબરોનો દર.

ચાર લાખ અથવા તેની અંદર... રૂ૧-૦-૦

ચાર પછીની દરેક વધુ લાખનાં... રૂ૬-૪-૦

તેજ પાણી છપવાનો અરથો લાવ.

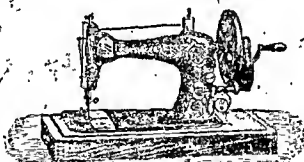
મુંબઈ, મધરાસ તથા સીલોનના ~~હરેક~~ નામદાર ગવર્નમેંતના આસરા હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેકચરીંગ કંપનીના

સી વ વા ના સાંચા.

આગારા સાંચા આસવામાં સેહેલા તથા ઝડપવાના હોવાને લીધે લોકોમાં એટલાંતો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નકળી માલ ખતાવવા લાગ્યા છે ને “સીંગર,” સીંગર સીસ્ટમ, “મિથુન્ક સીંગર” કરી ચેચે છે અને તેથી એવાં હલકા ને ખંદારના દેખાવના નકલી માલ પર આંધળ જતા ના, કારણકે સચણ ચલકે છે તે સોનું હોતું નથી ને જ પહેલાં સાંચા તે પાછળથી મોંઘા પડે છે.

દરેક સંચાપર અમારો છાપ તથા આખું નામ “ધી સીંગર મેન્યુફેકચરીંગ કંપની” કરી હોય છે.

અમારી હિંદુસ્તાનમાં ૮૦ હુકમો છે ને દરેક જણ ગમે તેવો ગરીબ હોય તોપણ તેને લેવા બની શકે તેમ હપતેથી પણ આપવામાં આવે છે.

સૌથ, દોરે, તેજ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને ખાતુંઆને શીખવવાને માટે માણસ ઘેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો વી. એસ. નામનો સાંચો કુદાઓને લાયકને, આલવામાં સેહેલા તથા હાલની નવી ચોથ મુજબની ખતાવતનો છે. સીંગરનો દરેક માલ અમારીજ હુકમે મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેકચરીંગ કંપની

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

સંપાદનબર ૧૮૮૫

પુસ્તક ૭ થી.]

[અંક ૩મો.]

શ્રી મિત્ર.

દર માસે મગદ 'યુનુ', શ્રીઓને સરવે વાતે ઉપોગી
યઈ પટે તેમું માસીક ચોપાનું.

૬૦ વ ખ ના રા—પાદરી બાનુઓ. ૬૦

મું બ ઈ:

કયમરે સિન્દ આઈલ એનહન પ્રેસમાં,
ફરામલ માવમલ મેદેતાયે પાનને માટે છાપું છે.
ફીમન વરસ ૧ ના વ્યાંગ ઉપર રૂ૩;

૧૮૭૮ ૧ આગ.

આ સાંભળી પેલા માણસો નેળીના દોકમને તાપે થયા. પેલા વખતમાં જોનને ફેરરીટ સાવવામાં આવ્યો, જ્યારે તેઓમાંના એક ગીરીસ રીડમને તેની બપત્નીનું દાઢનની ખજર આપવા વેદચેતન ગયો, અને બીજા પેલાજ વખતમાં ગીરીસ-રીડમ આવી લાગી.

“જો” ધારું કે તું તે જોનીની સાથેજ દતો !” ગીરીસ રીડમે પ્રત્યુત્તર.

“હા ! હું એઓ સાથેજ દતો, પણ એ ગીરીટ માટે ગીરીસ બીજાં મને પોતાનાં ધરમાં તેડી, એટલે હું મધ્ય અને જોનીએ બદલર દત્ત” રહેવા મને વચન આપ્યું, પણ જ્યારે જોન મારી સાથે ફરતા હતા, તે વેળા પણ નેઓના છાને સારું નહોતું.”

એટલામાં ડાક્ટર આવી લાગ્યો, અને જોનની નારી તથા છાની તપાસતાં તે બોલ્યો, “ગી. જોનને દેખતી આવેથી થઈ આવી છે, અને એઓની સ્ત્રીની બહુજ કમ-જોર બની છે.”

આ તેનું બોલનું લીધી બહુજ દરગીરીથી સાંભળતી હતી.

આ વેળા છુગી જોનની જોડેન બીજાંઓ સાથે પોતાના બાઇની કમજોર લાલન વિષે બહુ દુઃખથી વાતો કરતી હોતી હતી, જેઓ જોનને સારી હાલતમાં જોવાને દિ-નજર દતાં. લીસી જોનના પતંગ પાસે પુટળીએ પડીને તેની નારીના ધપકારા કાન ઢલે સાંભળતી હતી.

હવે જોન સદીમાં આવ્યો. ડાક્ટર તેનું ધારું જાણી તેને એક મલાસ દવાનું પીવડાવી દીધું. યોગજ વખતમાં જોને પોતાની આંખ ઉઘાડી, અને હવે તે લીયારમાં પડ્યો.

“શુ” હું બેસુધ બની ગયો દતો ?” તેણે પ્રત્યુત્તર.

“હા ! જોની, નદી કીનારે તમે બેસુધ પડ્યા હતા, એઓ તમને ધરે લાવ્યા.” એમ બોલતાં તેણીએ પેલા ખવાસીઓ તરફ આંગળી કરી.

એટલામાં જોનની નજર લીસીપર પડી, જેણી વાંચનાર નજી છે તેમ જોનની પાસે ચુંકળીએ પડી હતી, અને આ જોઈ જોનને તેણીની દયા આવી.

“હા ! હા ! મને દમગ્યા પાડ આવે છે,” જોન બોલ્યો. ડાક્ટરે તેની નારી તપાસીને કહ્યું, “સાહેબ, તમે તો આજ રાત્રે અહીં રહેશો, તોજ તમે વેહેલા સારા થઈ જશો.”

આ સાંભળી જોને પોતાનું ધારું હીસવું, “મારે આજેજ રાત્રે લંડન જવું જોઈએ,” તેણે ઉત્તર વાળ્યો.

“મારા વાહાલા, એ તલી જને એમ છે !” ગીરીસ રીડમ બી, અને આ બોલતાં તેણીએ લીસી તરફ જોયું.

“હા, તમે ! આટલા ગાંઠા છતાં એકજ રાત્રે અહીં તમે કેમ જઈ શકશો ! તમારે એ લીસી જોલી. પણ જોને તમે લંડન જવાની જરૂર

હતી. ખરું” પ્રત્યુત્તરે તો તેને વેદચેતનમાં રહેવાને કહ્યું થતો દતો.

આ વેળા તેની ખાત્રી થઈ કે, એમ છાની દેવે માનસાદ રૂપમાં આવતી હતી.

આ તેનાં દુઃખમાં બાજ લેવાને તેણે દવં વેળા લીસીને કહ્યું, કેમકે દવે આ દુઃખ તેણીની સાંભળી નહોતું. આવા આવા વીચારથી પેલા લીસ સાહે

માટે પડ્યો, અને તાપને લેવા થઈ પાતો. ફોરજ બે બહુજ માયાજી કાગસ વેદચેતનથી તેમજ તેની માતાજી મજતાં, જેઓ તેને ફરી એક વાર વેદચેતન આવડે બહુજ મોહિત કરતાં હતાં. તેને જવાનું મનું નહી, કેમકે તે પોતાનું દુઃખ કામમાં વીસરી જતો હતો. એ

નાં મધા બાદ તેની તનદરોતની કાંઈથી મુકવી નહી. જોનને લાવેલા માણસોમાંથી ગીરીસ લીસી જો. ફોરજે સ્ત્રી રીતે આવેલની હતી, અને તે કદરૂપે હું મારા ચંદર સાથે આવેલ કરાનું છું.” તે ઘરડા માણસ દેવે કોઈનાં

ના એક સુદર બગીચામાંના બગીચામાં રહેતો હતો. તેની ઉમર દાઢ રીતે વરસતી હતી; તે કોઈએ મનગુત અને પ્રજામુરત દતો. તે પોને કસત્ર હો, જુ

દાઢ તે પેનશન ખાતો દતો. લીસીના બાપ અને જો ફેરસ એકજ લકડકરમાં નોકર હતા અને તેઓ બંને જુવા મીત્રા હતા. જ્યારે લીસીના બાપ લગાઇમાં કામ કરે

સારવાદ ગી. ફેરડેથી પેનશન લીધું” અને તે લકડકરની પોતાનું નામ કાઢી લીધું; અને એ વરથી તે લીસીને વળીજ સારી રીતે આવેલખતો દતો. ગી. ફેરડેની બાઈ

વણીજ નાની વયમાં પોતા પાછમ એકળી બાગક ચુક વગર મરણ પામી હતી, અને તેણીનાં મરણ પછી તે પોને પરણે ન દતો. તેને સ્વભાવ બહુજ દયાળુ તથા પરીપક્ષી

દતો, અને કાંઈનુંથી સાદું કરવા તે હમેશાં પ્રયત્ન કરે. જ્યારે તેણે પોતાના વાહલા ગીરીસ દીકરી લીસીને એક

સારે તે બહુજ પુરા થયો, અને આ ન ધારેલા રેગા થયો તે વીજે દમગ્યા થકર ઝગતરવા લાગ્યો.

તે લીસી સાથે પોતાની દીકરી હોય તેમ “મખાળી” ખાતો કરવા લાગ્યો.

“દીકરી લીસી, આટલા હુંક વખતમાં તું” કવડી ગોડી થઈ મધ છે.” તેને પોતાની પાસે બેસાડતાં કહ્યું.

“અરે ! મારી વાહાલી દીકરી, તારામાં ફેરલા બધો જ ફાવત થઈ ગયો છે.” તે હસતાં હસતાં બોલ્યો.

“આ સમયે ફેરફાર વખતે થયો છે, જ્યારે હું એ જુવાન દીકરી બની છું, અને હું એક ઘરડો રીતે વરસતો બન્યો છું,” પણ મને તો નજી કાઢતી વાત લાગે છે.”

તો પણ આ કાઢતી વાતને આજે દટલાંક વરસો વડી મળાં હતાં, અને આ ઘરડો પોતાના જીવેબાન મિત્રની દીકરીને જોઈ બહુજ પુરા થયો; અને નાનપણની વાતો લી

સ્ત્રી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક છયું.

સપ્ટેમ્બર ૧૮૯૫.

અંક છમે.

સુનાને મુળની વાર્તા.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

નવાં મિત્રા.

સીસ બૌંસે જોનની મા બેહેનોની અદેખાઈ કરતી હતી, તે લીલી બારી-કીધી તપાસતી હતી. તેણીની અદેખાઈનું પહેલું કારણ તે એ હતું કે, લીલીને મીસીસ રીડસ સાથે યેરવટ સમાન હતું, અને બીચું કારણ એ કે જોનની બેહેન એથીયે મીંબ નસપર વીનસર સાથે પરણવાની હતી; અને વળી તે સાથે વાંચનાર નજરો કે, તે પણ એક પૈસાદાર આસામી હતો. લીલી સાથે તેણીએ યોગિક વાતો કીધા બાદ તેણી પોતાની વાત પર આવી, "સારે શું એક પૈસા પાઠરી સાથેન પરણે" તેણીએ કપડી રીતે કહ્યું.

"હા! તેણીનો વીચાર છે, શું એ વાત તમને પસંદ નથી?" લીલી જવાબ રીતે બોલી.

આ પછી મીસીસ બૌંસે ઘણીએક વાતો કીધી અને લીલીને પુછ્યું:

"લીલી, મીંબ જોન આ વેળા ક્યાં છે?"

"તેઓ ક'પાંડિગની બહાર મને સેવા ઉભા છે, અને પા કયા-ક્યાં મને આવવાની વાકીફ કીધી છે." આ બોલતાં લીલીએ ધડીવાકમાં જોયું તે પા કયાકને બદલે અડધા થયો હતો. હવે તેણી જવાબ કીધી, અને બેલા સાથે શેકહેન્ડ કરતાં તેણી બોલી, "હું ધાર છું કે તું કોઈ દસ વાગે દેવલમાં આવશે." અને લીલી આવવાને કહ્યુવાત આપી છુટી પડી.

લીલી ક'પાંડિગના દરવાજાની બહાર ગઇ પણ જોન તેણીને દીસ્યો નહીં; તેણી હીમત ધરી અડધા રસ્તા સુધી એખાલી, ગઇ તોપણ જોનને તેણીએ જોયો નહીં; તેણીએ આગળ પાછળ જોયું પણ તેનો કશો પતો લાગ્યો નહીં. પછી તેણીએ મનમાં વીચાર ક્યો કે મને મીસીસ બૌંસે સાથે વાતો કરતાં ધણે વખત લાગે છે કે જોન મને ધર ગયો હતો. એમ ધારી તેણી ઉતાવળે ફેરવીકે તરફ પગમાં ભરવા લાગી, કે તરતજ તેણીનું ધ્યાન ચાર પાંચ માણસોની ટાળી તરફ ખેંચાયું, જેઓ પાલખીમાં કાઢ માણસને લઈ જતા હતા.

તેઓને જોઇ તેણી એકદમ ઉભી રહી, અને બીધી કે ક'પ પણ અકસ્માત બન્યો છે. પૈસા માણસો તેણીની લગો-લગ આવ્યા, જેમાંના એ અસાસીઓ હતા, અને લીલીએ તેઓને જમા રહેવા કહી અને વાંછી વળીને ડાહીમાં જોયું તે તમામ સુતેલો કાઢજ નહીં પણ મીંબ જોન હતો. જોન આ વેળા રીક્ષા સરેક કપડાં નેવે યઈ ગયો હતો, તેનું બદન થડાં પાણી મીસાસ થડું યઈ ગયું હતું, અને તદન બેસુદ્ધીમાં હતો. લીલીએ તેનો હાથ પકડી નાકી તપાસી.

"એઓને શું થયું હતું?" તેણીએ એકદમ પુછ્યું.

આનો જવાબ પૈસા જોમાંના એક અસાસીએ પોતાની ટાળી કાઢતાં વાળ્યો. "હમે પાસેના (હિનક) શેઠરથી આવતા હતા, તેટલામાં નદીને કીનારે પડેલા કાઢનો કાળો આકાર જોયો, અને તેઓ આ અદસ્ત હતા, -પણ હું નહીં ધારતો કે તેઓ મરી ગયા હશે."

"નહીં, નહીં, તેઓ ક'પ મરી નથી ગયા, એઓ તો ફક્ત બેહોશ થઇ ગયા છે." આ બોલતાં તેણે જોનના કાનમાં બટન કાઢી નાખ્યાં, અને પોતાનું માથું તેની છાતીએ લગાડ્યું.

"તમા કહોએ એ ખરું નુકું કુકમને તેઓની છાતી જરા ધપકાર મને સંભળાવ્યોને તેની મર કહ્યું." તેણે હવા

"હાં હમે પણ જોની હતી.

"હમે એઓમાં અહીં આવવા કહું છું," મીસીસ રી-

"તમા એઓને કાકરોનું પણ એમ મત છે કે એ પોનાં જઈ વસે. તોપણ તેનું મન નોયં આ પુછ્યું.

થોડીક ખીજ વાતો કરી તેઓ ધર તરફ જવા નીકળ્યા. લીલી અને જોનની મા એકઠાં એકાદ ઝોરડામાં પડ્યા હતાં. જોન વોરગ્રેન્ડથી મંદિર પડ્યા બાદ તે પાછો વોરગ્રેન્ડ આવ્યો નહોતો, અને તેથી તેઓ બંને ચીંતા કરતાં હતાં. એટલામાં ફ્રેન્કે લીલી પર કાગળ આવ્યું, જેમાં તેણે વોરગ્રેન્ડ આવવાની ખબર લખી હતી. લીલી ઉદાર દીવસી છોકરી હોવાને લીધે તેણી કાલની પછુ આવવાની ખબર સાંભળી ખુશ થતી હતી, અને પોતાનો સગો પીત્રાઈ બાઈ આવે છે, એમ સાંભળી તેણી વધારે ખુશ થઈ.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

નવી ગોઠવણ.

દીવસે દીવસે જોનની માંદગીમાં વધારો થતો જતો હતો. તેની મા તેને મળવાને બહુ દાંપી રહી હતી, કેમકે આજ કેટલાક માસ થયાં જોનની બેટ તેણીએ લીધી નહોતી. જે દીકરાને તેણી અતી વાહાલથી આદતી હતી, અને જેનાં સુખમાં પોતાનું સુખ સમાયડું જોતી હતી, તેને હવે વહેંચ મળવાને પોતાનો વીચાર લંડન જવાનો કર્યો. “લીલી, મને લંડન જવાની જરૂર છે, કેમકે જોન મને હમેશો લાં આંધવા લાગે છે.”

ખીજે દીવસે તેણી વોરગ્રેન્ડથી ઉપડી ગઈ; અને જ્યારે તેણીએ જોનને જોયા, ત્યારે તેના દેખાવથી તેણી આંધી બેમાન જેવી બની. તે તણપથી માંદો, શીઘ્ર પડી ગયેલો દીસતો હતો. તેનાં મોઢાંમાં પર ઉઘાસીનો છાપ દીસતો હતો. તેની મા જેવી લંડન ગઈ, કે તરતજ ડાકટરને તેમનાં મોઢાંએ, કેમકે આટલા દીવસો વેર માંદો છતાં જોને ડાકટરનું મોઢું નોંધું નહોતું. ડાકટર આવ્યો ત્યારે તે પછુ અજબ થવા લાગ્યો, અને કહ્યું કે, તેણે યોગ દીવસ માટે કામ કર્યું નહીં; કારણકે તે હાલ બમબીટો હાલતમાં હતો.

“માપણ, હમણા તો તમે અહીંજ રહેશોની?” જોને પોતાની માને બહુ આદરતાથી પુછ્યું; જ્યારે તેની માતા પોતાના દીકરાની આગતા સ્વાગતા કરવાને અતી ખુશ હતી. તેજ દીવસે મીસીસ રીડે લીલી પર તાર કર્યો; અને જણાવ્યું કે તેજ સાંજે પોતે વોરગ્રેન્ડ આવવાને અચકત હતી. ખીજે દીવસે કાગળ લખ્યું; અને તેમાં જોનની સખત માંદગી જણાવી.

આ ખબરથી લીલી વધારે દલગીર થઈ, અને જો ફ્રેન્ક નહોં આવતે તો તેણી પછુ જોનને જોવા એકાદ દહાડા મારે જતે. જે દીવસે પેહેલું કાગળ મળ્યું હતું, તેજ દીવસે ફ્રેન્ક તરફનો તાર આવ્યો હતો, અને તેજ સાંજે તે આવવાની હતો, જ્યારે વાપડા પ્રમાણે સાંજે ચાર વાગે વોરગ્રેન્ડમાં તેણે પોતાનો દેખાવ દીધો.

“વાહલી લીલી, તું કેટલી બધી ઉદાસ તેમજ તણપથી દીસે છે? શું તું માંદો છે?” ફ્રેન્કે પોતાની પીત્રાઈ બેઠે નને જોઈ પુછ્યું.

“નહીં, ફ્રેન્ક, મને કશું નથી. હું તો દીવસે દીવસે વધારે તંદરોસ્ત બનતી જાઉં છું!” પછુ વાંચનાર તમે જાણ્યો કે જોન માંદો પડ્યા બાદ તેણી બહુજ લેવાઈ ગઈ હતી.

ચોડાક વખત પસાર થયા બાદ ફ્રેન્ક બગીચામાં ગયે, જ્યાં સુદર યુલોના બુમખા ટુડી પડ્યા હતા, અને આખા બગીચામાં સુખથી વાસ પમરતો હતો. વળી બગીચામાં હુસી અને એથ બંને બેઠેનો બેડો હતો. તરતજ હુસી ધરમાં ગઈ; અને એક ચોડી મીસીસ બૉલસંપર લખી, અને બીજ ધીન્ડ શીટરોય અને મીન્ડ ફેરસેને (ખલાશી) લખી, જેમાં લખ્યું હતું કે ફ્રેન્ક આવ્યો હતો, અને તેઓની સાથે તેનીસ રમવાને તેણીએ તેડ્યાં હતાં. આ આમંત્રણ વીરો હુસીએ લીલીને કહ્યું પુછ્યું નહોતું. લીલીના દીવસ બધી ઉઘાસીમાં જતા, કેમકે દરરોજ મીસીસ રીડલ તરફથી કાગળ આવતું, જેમાં લખતી કે જોનની માંદગી વધતી હતી. ડાકટર કહેતા હતા કે, આ તાવ તેને કોઈ દીવસે યુકનાર નહોતી, અને જો તેને માથાંની તાવ આવશે તો તે માંડો બની જશે.

મીમકેટલાલ દયાના અને જોનની માતા ઉભે પડે તેની ચાકરી બમવતાં, અને જેથી રીતે દયાનાએ પોતાની ઉદાર દીવસી રોકાણીની ચાકરી બમવી હતી, તેવીજ રીતે તેણી હમણા પછુ બમવતી હતી.

સપ્ટેમ્બર માસ પુરો થયો, અને અક્ટોબર માસ બેડો, તેપછુ જોન મીસીસ ફેઅરનાં ધરમાં માંદો પડેલો દીસતો હતો. હજુ પછુ તેની મા પોતાના દીકરા આગળ હતી, અને લીલી પછુ બે ત્રણ વેળા આવી ગઈ હતી. જ્યારે તેણી આવતી, ત્યારે જોનનો દેખાવ જોઈ તેણીથી રડ્યા વીના રહેવાતું નહીં. તેણી પોતાનાં મનમાં વીચાર કરવા લાગી કે કોણ દુઃખદાયક છુપી વાતથી તેનું અંતઃ કરણ બંધરખાતેથી ડંખાતું હતું, અને આ માટે તેણી હમેશાં ઈચ્છતી, તથા પ્રાર્થના કરતી કે, એમીનાં દુઃખદાયક મરણની અસર તેનાં મનપરથી દુર થાય! તે સદા દુઃખી દીસતો, અને લીલી હમેશાં જોતી હતી કે, તેણીની આવ-બવથી તે વધારે દુઃખી થતો.

રફતે રફતે તેની તનદરોસ્તીમાં જરા ફરક થતો જતો હતો. અક્ટોબર માસમાં લીલી કાર્ટલ હીલ જવા નીકળી. આ છેલ્લો માસ ફેરરીડમાં કંઈ સુખદાયક પસાર થયો નહોતો!

કાર્ટલ હીલમાં ગયા બાદ એક દીવસે મીસીસ રીડલ લીલીને લાં આવી અને કહ્યું કે જોનની તનદરોસ્તી જરા સુધરતી ચાલી હતી, અને તેની મરજ કોઇ કેકાણે હવા ફેરપાલ કરવા જવાની હતી.

“હું એને હમેશાં અંદી આવવા કહું છું,” મીસીસ રીડલ જણાવી; “અને ડાકટરનું પણ એમ મત છે કે એ પોતાની બમજીમાં જઈ વસે. તોપછુ તેનું મન નાંચે આ”

બરલેન્ડમાં જવાનું છે.” આથી લીલી ખુશો થઈ અને મીસ રીડને રીડને જીવલેડું તેડવાને મોહાસ કરી. બીજી થોડી વાતો કરી મીસીસ રીડલ તેણીથી છુટી પડી, ને ડીલ્ફાઈ હાલમાં ગઈ, અને તેજ સાંજે પાછી ડીલ્ફાઈથી ઉપડી ગઈ. તેજ દીવસે મીસીસ બોલ્સે તરફથી એક કાગળ લીલીને મળ્યું, જેમાં બહુજ પ્રીતીથી લખ્યું હતું, કે લીલી કાર્ટલ લીલ આબ્યા બાદ તેણીને બહુજ સુંદર લાગતું હતું. વળી તેમજ એક કાગળ પેલા ધરડા મીંડે ફેરસે તરફથી મળ્યું, અને તેજ સાંજે લીલીની ભેટ લેવા આવ્યો.

“મારી વાહલી દીકરી, હું ધાર છું કે મારી આ સુધાકત તને પસંદ તો પડશે? કેમકે હું વગર કહેવે એકદમ તારા ઘરમાં આવ્યો છું.”

“અલબત્ત! તમે ભલે આવ્યા, મારા વાહલા પીતાજીના મિત્રને જેમ તેમના માન આપતા આવ્યા હતા, તેમજ હું પણ આપીશ.” તેણીએ પોતાના હમેશના દયાળુ સ્વભાવે કહ્યું.

અરથો કસાક તેઓએ વાતો કરી, અને પછી તે ધરડા લીલીને શેકહેન્ડ કરી છુટો પડ્યો. આ પછી તેણી વીચારમાં બેસી હતી, તેટલામાં જોન તરફથી એક તાર આવ્યો, જેમાં તેની આવવાની ખબર લખી હતી.

પ્રકરણ ૩૯મું.

લડાઈપર જવાની તૈયારી.

સાંજે લીલી જોનને લેવા રોડનપર ગઈ. લીલીને જોતાજ ખુશાલી તેના મોઢેરાપર પ્રગટી નીકળી, તોપણ તે દુઃખી અને શીશો દીસતો હતો. ગાડીમાં તેઓ જોને સાથે મેદાં, જ્યારે મીસીસ રીડલ એક દીવસ અગાઉ ડીલ્ફાઈ હાલમાં પોતાના દીકરા માટે સર્વે વાતની તૈયારી કરવા આવી હતી. ધડીએ અને પળકે જોનનાં મોઢાં પર અજબ રીતના ફેરફાર થતો હતો, જે ફેરફાર લીલી બહુજ ખારીદાથી જોઈને મનમાં દુઃખી થતી હતી. તેઓની વાતોમાં વખત બહુ જલદીથી પસાર થયો, અને કાર્ટલ લીલમાં જઈ પુગાં.

થોડા વખત કાર્ટલ લીલમાં રહીને પછી જોન પોતાને ઘર ગયો; અને ઘર જતી વેળા રસ્તામાં વીચાર કર્યો કે ડોરોથી મોઢાપાનને જઈ મળવું. બીજી દીવસે ડીક્ર નદી પાસે ગયો, જ્યાં થોડા ધારતાં હતાં તેમ પેલી કમન્સીબ છોકરીએ આપકાત કર્યો હતો. આ વેળા નવેખજર માસ બેઠો હતો, ઝાડો પોતાનાં પાંદડાંને દેખાવ બદલતાં હતાં, અને જ્યાં લાંબા બરફ યાત્રી ગયલું હતું.

હવે જે જગ્યા પર તેઓ હમેશાં મળતાં હતાં લાંબાં તે આવ્યો, અને પેલા દેખાવ જોવાને ઇતેબર બન્યો, જે દેખાવ તેણે ત્રણ વેળા આપેલું જોયો હતો. નદી પોતાના પુર જોડાથી વહેતી હતી; અને નદીને અવાજ જોન-

ના કાનને બહુજ દુઃખદાયક લાગતો હતો. થોડો વખત લાંબો રહીને આગળ આવ્યો, પણ કશું નજરે પડ્યું નહીં.

હવે તે ડોરોથીને ઘર જવા નીકળ્યો. તેને પાછલે આવેલું જોના રાખવામાં આવ્યો, કેમકે જો મીંડે મોઢાપાન જોય તો તેને ફરી સધળું દુઃખ પાડ આવીને મોઢાપર કરી મુકે! મીંડે મોઢાપાન “બુલ્ડે ચર્ચ” માં પડી ગયા પછી તે પોતાના જમણા હાથથી કંઈ કરી શકતો નહોતો. એ મીંડાં મરણ પછી તે આતીશ ધરડો અને તવાપરો દીસતો હતો; પણ હવે કોઈજ વેળા એમીનું નામ દેતો હતો.

થોડાજ વખતમાં ડોરોથી આવી લાગી, અને થોડી વાતો કર્યા બાદ જોને પુછ્યું, “સારે શું એમીને કરી પતો મળ્યો નથી?”

“સાહેબ, પતો શું મળે?” ડોરોથીએ દુઃખથી ઉતાર વાળ્યો.

“આને લગભગ દશ માસ તેણીને ડુખી ગયાને થવા આવ્યા છે.”

“હા! મને ખબર છે, કેમકે તેણી સત્તાવીસમી જાનેવારી-એ ડુખી ગઈ, પણ તેણીનાં જમા શીવાય બીજું કંઈ મળ્યું?”

“હા! સાહેબ, તમને ખબર નથી કે તેણીની રોગી-પણ જડી હતી?”

“હું ધાર છું કે તેણી ડુખી ગઈ એમાં કરી શક ન હોય?” જોને પુછ્યું.

“નહી! નહી! કંઈજ નહી, હવે તેણીની વાત તો પડતીજ મેળો!” તેણી બોલી. “પણ મીંડે જોન-જોન હું તમને કંઈ કહેવા માંગુ છું, અને તે એ કે હવે ફક્ત ખર્ચ જેટલાજ પૈસા મારા-મારા બાવાજ પાસે છે, અને તેઓની હાલત દીન પર દીન વધારે બગડતી જાય છે, પણ તેટલામાં કંઈ કશું ચાલ તો વાર—” તેણી અચ્ચાં ખાતી બોલી.

“મીસ ડોરોથી, તમે એ આમની રીકર રાખવી નહી. તમે મોઢાં મારી પર કોઈ દીવસે નહીં વીસરી શકાય એવા ઉપકારો કર્યા છે; હું તમને વચન આપુ છું કે તમને ખરચ ઉપરાંત પૈસા આપવામાં આવશે.”

આ સાંભળી ડોરોથીએ પોતાનાં આંસુઓ તુછીને પોતાની નરમાસ બરેલી આંખોથી જોનને ખરાં જીગરથી આવાર માન્યો. પછી તેઓ છુટાં પડ્યાં, અને જોન મનમાં ખુશ થવા લાગ્યો કે, ડોરોથીને તેણીનાં આવાં દુઃખની વેળાએ મદદ કરી, અને વળી સુખી પણ કરી. આ પછીના થોડાક દહાડા તેણે સુખમાં ગુચ્યો. તેની તંદરોસ્તી પણ સુધરતી ચાલી હતી. તેના અધીપતી તરફથી એક કાગળ મળ્યું, જેમાં તેણે નાઇલ નદીની લડાઇમાં સાથે જવા લખ્યું હતું; અને જોનને લાંબી અખરો લખવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું, એમ લખ્યું હતું. કાર્ટર મારટન જોનને હમેશાં મળતો અને બીજે ગામ હવાફેરબદલ કરવા કહેતો હતો.

જ્યારે તેને આ ઉપલું કાગળ મળ્યું સારે તેણે ધાર્યું કે, “આવી સુનાને સુળની તક શા માટે જવા દેવી?”

એમ વીચાર કરી તેણે ખુશીથી નાઈલ નદીની લગાઈમાં જવાને હા પાડી. તે મન સાથે વીચારવા લાગ્યો કે 'એ કામ હાથમાં લીધાથી મારા બાપમાં બહુએકે ક્ષયદ શરૂ, હું મારાં કામમાં ચુટાપમેરા રહીશ, અને તેથી મારાં ખાનગી દુઃખો મને યાદ આવશે નહીં.'

આ ખબર તેણે પોતાની માને કહી; અને તેણી પણ ખુશ થઈ, પણ તેણીએ એમાં એક વાંધો લીધો, અને તે એ કે તેણે લગાઈમાં જવા અગાઉ લીલી સાથે પરણું; અને તેણીને પણ સાથે લઈ જવી. પણ આ સાંભળી તેણે સાફ ના પાડી. તેણે કહ્યું 'મા! હાલ હું પરણવાને વીચાર રાખતો નથી, તેવું કારણકે લીલી જેવી એક લાલ્લીનાળી છોકરીને પરણીને એકદમ લગાઈમાં લઈ જવું એ સારું નહીં, અને બીજું કારણકે એનીનાં મરણને હજી રૂકત દશ મહીના થયા છે.'

આ બંને કારણો તેણે પોતાની માને દેખાડ્યાં.

આ પછી નાઇલપર જનાર ફેજ સાથે જવાને પક્ષે ટપાલ તેણે કર્યો.

તે લીલી તરફથી મહેસી ત્રીટી ગળવામાં મેસી કસ્ટલ હીસ તરફ આવતો થયો. ડીકેશર આંખો બાદ તે તેણીની મેટ લેવા દરરોજ જતો નહીં હતો, માટે આ વેળા તેને આવતો જોઈ લીલીએ ખુશી થઈ હતી એટલે આવકાર દીધો, અને આગળ જઈ તેના હાથમાં પોતાનો નાંધલો હાથ રોકેલે માટે આપ્યો.

"હું ધારતી હતીજ કે તમે આજે જરૂર આવશો." તેણીએ હસતાં કહ્યું.

"વાદાલી લીલી, હું તુને કંઈ ખબર કહેવા આંખો છું, અને તે કામમાં હું તારી સલાહ લેવા માગું છું."

"હા! જોની, બોલો." તેણી પોતાની સુંદર આંખોથી તેનો એટલે દીકરી બોલી.

"લીલી, તે ખબર સાંભળી તું દસગીર થશે નહીં એવી હું આશા રાખું છું."

"લંડનના ન્યુસપેપર વાળાઓ મને નાઇલની લગાઈમાં સાથે લઈ જનાર છે; અને નાઇલવાલી ફેજ સાથે મને ખબર અંતર પુછાવી છપવાવું કામ સોંપ્યું છે; હું મારું છું કે મને જવું જોઈએ."

આ સાંભળી તેણી યોરો વખત સુધી કશું બોલી નહીં. "હવા ફેરવદલ થયાથી મારી તંદરોસ્તી સુંધરશે;" આ બોલો તે ઉતાવળથી બોલ્યો; અને તે જોતો હતો કે આ ખબર સાંભળી લીલી બહુજ ઉદાસ થઈ હતી.

"લીલી, એ જોખમભર્યું કામ હું હાથમાં લેતે નહીં, પણ મારી છેલ્લી માંદગીમાં હું બહુજ કમજોર થઈ ગયો છું; અને ઝકટર મારટન મને બીજું શેઠેર જવા કહે છે."

"સારું શું તમેએ જવાવું નક્કી કર્યું છે?" લીલીએ પુછ્યું.

"જે જવાવો પક્ષે નીકળ્યું છે, એમ કરવાનું મેં વાનગી ધાર્યું છે, અને મને જવું જોઈએ."

"પણ જોની, હું તમને કંઈ પુછવા માગું છું" જોન, તમે મારી સાથે અદરાયા બાદ મેં તમને કોઈ પણ દીવસે સુખી જોવા નથી; અને આ તમારી છેલ્લી માંદગી પછી તો તમે બહુજ દુઃખી દીસો છો. જો તમારા કસારથી મારી સાથે બંધાયેલા હોવાને બીધે તમે દુઃખી થતા હોવો તો આપણું કાજ તોડી નાખે. એ મારું કહેવું જે ખરું હોય તો તમને વધારે સંતાપમાં નાખવા હું માહતી નથી; અને આપણે સદાનાં ખરાં મીન બચકે બાઈ બેઠેન થઈ રહીશું. પણ—"

"નહીં, નહીં, મારી લીલ, હું તારી સાથે અદરાયાથી કોઈની રીતે દુઃખી થયો નથી. એમાં તો ખુશાલી છે; મારી છંદગીની એક મોટી ઉમેદ છે. એમાં કોઈ રીતે હું દુઃખી થયો નથી, અને યથા પણ નહીં. લીલી, એક બીજી વાત છે, કે જે વાત કહી હું તારીપર એક દુઃખનો બોજો નાખવા માંગતો નથી. લીલી, તારું કહેવું વાનગી છે, હું દુઃખી છું; ધણેજ કમનસીબ છું, પણ તારેથી કોઈની રીતવું દુઃખ મને થયું નથી."

"વાર જોની, તે વાત કંઈ છે તે મને કહે, મારીપર વીશ્વાસ રાખો, અને તમારાં દુઃખમાં મને ભાગ લેવા દેઓ; અને મને ખરેખરી બીનાથી વાકેફ કરો."

"લીલી, તે કહેવા જેવી વાત નથી, તે સાંભળી તું બીહીસો, મા કદાચ તુને વધારે વેદના સોસની પકશે."

"જોન, તમે જો મને તમારી વીશ્વાસ અને વફાદારી સારત પશુતા હોવા તો, મારીપર વીશ્વાસ રાખો."

"લીલી, મેં એમનો એટલે એકથી વધુ વાર આપેલું જોયો. એ મારું બોલવું કોઈપણ ખરું માનશે નહીં-પણ એટલું તો ખરું છે કે, તે ગરીબ છોકરીને જેવેન આત્મા હજી આ દુનિયામાં બટકતો ફરે છે, અને મેં જોયેલો તેણીનો એટલે સ્વપ્નામાં જોયો કે કેમ તેમ હું સહમત રાકતો નથી, અને લીલી, તે દીવસે રાત્રે આપણે ફેરવીકામાં ફરતાં આપણી પાછલ કોઈના નીરાશા સાંભળ્યાં, એ તુંને યાદ હશે, અને તે દેખાવ યાદ કરતાં મારું અંતઃકરણ પુરું છે."

"જોન, મારા વીચાર પ્રમાણે એમાં તમારી ભુલ હશે." તેણી જોનનાં મોઝાં તરફ દ્રષ્ટી જોતી બોલી. "તે દુઃખી કાઢાણી તમેએ તમારાં મનમાંથી કહાડી નાખવી જોઈએ; અને હવે પછી તેણીની યાદ કરવી ન જોઈએ. જોની, ગઈ યુવરી વીસરી જાઓ!"

"લીલી, એ વાત મારા મનમાંથી કાઢી નાખવા ખાતર-જ હું ઈચ્છત જાઉં છું; સાં કામમાં રોકાયેલા રહીશ, અને આગળી પાછલી વીસરી જઈશ; પણ મને તારી બહુજ શીકર થાય છે."

"જોની, તમેએ મારે વીરો કશી વાતે શીકર કરવી નહીં; તેણી સમ્બતાથી બોલી, "તમે જો કામ હાથમાં લેઓ, તે કામમાં તે કીરતાર તમારી મદદે આવે;

અને તમારું કામ ફતેહમદીથી પાર પાડી પાછા તમારા સ્વદેશ આવી તમારો વાહાલોએને હરતીપુત્રીથી મલો ! એવી કુવા હું ચાહું છું, અને ચાહીશ."

આ સાંભળી જોન હસ્યો. "લીલી, તારું બોલતું કામ સાથે લાગુ પડે છે, પણ હું ત્યાં કંઈ સોલજર તરીકે જતો નથી !"

"જોની, તમેએ સાંભળ્યું તો હશે કે, મારો પીત્રાઇ બાઇ ફ્રેંક પણ એ લડાઈમાં જવા નીકળ્યો છે, પણ મેં સાંભળ્યું છે કે, તે ફોજવાળાએ કંઈ વાંધો લીધો છે !"

"પ્યારી લીલી, તું કંઈકની વાતે બીહ ના ! હું તારા પીત્રાઇ બાઇ સાથે કંઈ લડવા જતો નથી, હું તેના રસ્તે જઈશ નહીં."

આ પ્રમાણે વાતો જોને લીલીને કહીને ઇજીપ્ટ જવાનું નક્કી કરાવ્યું. વોરગ્રેન્ડમાં તે દીવસે જોન દલગીર દીસ્યો, તેનું કારણ તથા નહીને કીનારે બેસુલીમાં પડેલો જોનને સાંભળીમાં નાખી લાગ્યા તેનું કારણ હવે લીલી પુત્રી રીતે-સહમજ ગઈ. જોન કીસરોડ ગયા બાદ લીલીએ આખો દીવસ બહુજ દલગીરીમાં કાઢ્યો. તેણીનાં મનમાં અજબ વીચારો ભમતા હતા. તેણી મન સાથે બોલતી કે, "હું જોનને ફરી મશી શકીશ યા નહીં, કદાચ તે લડાઈમાં ક પાઈ જશે, તો તેની ભેટ લેવા પામીશ નહીં." આવા વી-ચારોથી દલગીર થઈ તેણી રડતી હતી, પણ યોરોક વખત સુધી વીચાર ફર કરી તેણીએ હીમત પરી; ને તે કી-રતારની કુંક બંદગી કરી, કપડાં બદલી બહાર બગીચામાં ફરવા નીકળી. તેણીએ જોનને ફરથી આવતો દોઢો તે ઇજીપ્ટ આજ સંજે જનાર હતો; અને લીલીને છેલ્લી સલામ (ફેરવેલ) કરવા આગ્યો હતો.

"લીલી, મારી પ્યારી, આ છેલ્લી સલામ હું તુંને કરું છું; ખોદાતાલા જો લાવશે તો પાછો આવીને તુંને મળીશ; નહીં તો આપણે બેહાને ત્યાં જરૂર અપાઈશું."

આ તેના દીક પીત્રાઇવાનારા બેથો સાંભળી તેણી રડતી બેઠી, "જોન, હું રાત્ર અને દહાડો તે કીરતાર પાસે તમે માટે પ્રાર્થના કરીશ અને તમે જવાં જશો, ત્યાં મારી પ્રાર્થના તમને આડે આવશે. છેલ્લી સલામ જોન," એમ કહી શોકેડ કરી બંને રડતી ચશમેએ છુટાં પડ્યાં; અને જોન સ્ટેશન ઉપર ગયો. જતી વેળા જોને લીલીને કામજ લખવાને વચન આપ્યું હતું.

જોનની માતા પણ આજે ઘણીજ ઉદાસ હતી. તેણી પોતાના એકપુરા દીકરાને એક વાપનાં મોહોડાંમાં જતાં જઈ બહુજ રડતી હતી; પણ જોને પોતાનું મન ફેરવ્યું નેહ. તેણે લડાઈપર જવાને પકો ડેરાવ કર્યો હતો; એટલે ગયા વગર છુટકો નહોતો. તેની મા સ્ટેશન સુધી તેને મેલવા આવી હતી, અને સંજની રડતી ચશમે વચ્ચે જોન છુટો પડ્યો.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

છેલ્લી ભેટ.

જોન ગયા બાદ તેનાં ઘરમાં તથા લીલીને ત્યાં યોગક દીવસ બહુજ દલગીરીમાં પસાર થયા. ખીસ લીલી જેવી ગયે વરસે સુખી હતી, તેવી આ વરસ નહોતી. જોને એક કામજ લખ્યું હતું અને જેમાં તે બહુજ સારી હાલતમાં છે, એવી અખર હતી. આ અખર સાંભળીને તેણી ખુસ થઈ. જોન યોગ દહાડા મીસીસ ફેગરે સ્વાધીન કરેલા બંધનમાં રહ્યો, અને યોગ દહાડામાં મીન ફ્રેંક કીસરોડ લીલીને છેલ્લી સલામ કરવા આગ્યો હતો. લોડ વેસ્ટલીએ તેને પોતાની ફોજમાં પુત્રીથી દાખલ કર્યો, કેમકે વાંચનાર બહુજે કે લડાઈમાં જવા અગાઉ તે બીજી ફોજમાં હતો, જે વીશે તે એક રીતે કુખી પણ બીજી રીતે પુત્રી હતો. તે એકથી વધુ વાર લડાઈમાં જઈ આગ્યો હતો; અને છેલ્લી "તેમ" નામની લડાઈમાં તેને જખમ થયા હતા, પણ ખોદાના હોકમથી યોગક દહાડામાં તે તરત સારી હાલતમાં આગ્યો. લડાઈમાં જાય તેની અગાઉ તેણે લીલીને મળવાનો નીશ્ચ કર્યો. તેણીને મળવા કાર્ટલ લી-લમાં આગ્યો; અને આ વેળા ફ્રેંક લીલીને આગળથી લખી અખર કાપી નહોતી; અતે તેને એકદમ કાર્ટલ લીલમાં આવેલો જોઈ લીલી બહુજ અજબ થઈ.

ફ્રેંક હોકમાં દાખલ થયો તે વેળા લીલી એખરીજ હતી. "વાહાલી લીલી, હું તુંને છેલ્લી સલામ (ફેરવેલ) કરવા આગ્યો છું."

"સારે શું વાહાલા બાઇ, તમે પણ લડાઈમાં જવાના કે ?" તેણીએ પુછ્યું.

"હા ! લીલી, હમારી ફોજ આવના શુક્રવારે અંહીથી ઉ-પડનાર છે, અને હું જાણે તે અગાઉ તારું ફરી એક વખત હરતું મોહડું જોવાને આગ્યો છું. લીલી, તું જાણે છે તેમ આ દુનિયામાં આપણ બે શીવાય બીજું કંઈક સચું નથી, તે મારે—"

"ફ્રેંક, તમે અને મળવા આગ્યા તે વીશે હું અતીશ પુત્રી છું."

"લીલી, મારા આખા જન્મારામાં મેં એકપણ ઉપકાર તારીપર એવો નથી કર્યો, કે જે સંભારીને તું મને કોઈ દીવસે વાદ કરે, તો પણ તારી આટલી બધી મમતાનો હું શી રીતે આભાર વાળીશ ?"

"તમે હરતા ફરી અંહી આવો, અને એક કરનસની પદવી મેળવો એવી કુવા હું ચાહું છું. એ શીવાય મને બીજું કંઈ જોઈતું નથી."

"પ્યારી લીલી, હવે મારી પાછા આવવાની વાત તું જોતી ના ! લોકો કહે છે કે, એ લડાઈમાંથી યોગજ બહુ પાછા ફરશે. અને કદાચ મારાં હાડકાં લોકોનાં તળ્યાં હેઠલ કચડાઈને લુકો થશે અને કુનાને મોહોતે મરીશ, તો પણ કોઈ પુછનાર નથી."

“આ ફેન્ક, તમે એવું શા માટે બોલો છો?” તેણી બોલી.
“જેવું છે તેવું હું બોલું છું, પણ લીલી, મેં સાંભળ્યું છે કે મીન જોન પણ લડાઈમાં જનાર છે.”

“તમને કોણ કહ્યું?” તેણીએ પુછ્યું.

“મને આપણી બેઠેન બેઠાએ કહ્યું છે.” પછી તે ધર-
ની આસપાસ જોઇને નીચાસો નાખી બોલ્યો, “મારી
વાહલી, તું ખરે નહીં માનશે, પણ કારટલ હીંમને અને
તુને આ મારી છેલ્લી જ ભેટ છે.”

“ફેન્ક, એ તમે શું આજે આજે અવળું બોલો છો?”

“એ ખરે જ છે, એમ તું થોડા દીવસમાં જોશે. પણ
લીલી, તે તારા જોનને સોલજર તરીકે નહીં મોકલ્યો, એ
સારું કહ્યું. તો પણ તુને આ કામ ગમતું જોઇએ, કેમકે
આપણી પીત્રાઇ પણ એક બહાદુર સીપાઇ હતી.”

“આ કામને હું બહુ જ ધીરાર છું.” લીલીએ અણગમો
બતાવ્યો.

“લીલી, એ સર્વે વાતો તું પડતી યુધ્ધને મને તારા
હાથની કંઈ વસ્તુ આપ.”

“વાહલા ભાઈ ફેન્ક, હું તમને શું આપું?”

“તારા રોમાઝ, અથવા હાથનું મોજી” (ગ્લોઝ) અથવા
જે તુને ગમે તે આપ. તારા હાથની કંઈ પણ વસ્તુ લીલા
સિવાય હું અહીંથી જનાર નથી; કેમકે જ્યારે હું મારા
મરણનાં બીજાનાપર હોઈશ, ત્યારે તે તારી વસ્તુથી મને
કંઈક કરાર મળશે, અને વળી હું તું વાહલીને તે વેળા
પણ યાદ કરીશ.”

“ફેન્ક, આપણા પ્યારા કાકાજીની કોઈ પ્યારી વસ્તુ હું
તમને આપું?”

“લીલી, મને તેઓ યુરબીની કોઈપણ વસ્તુ જોઈતી નથી.
મારા કાકાજીએ મારું સર્વે વાતે બહુ કર્યું છે, અને પો-
તાની થોડીક મીઠકત પણ આપી ગયા છે; અને તે બી-
લકતમાં ખરો ખજાનો તું છે; તોપણ તેઓની વસ્તુ મને
કેં કામની? લીલી, મારી ભત્રી દુવા હવે એ છે કે તું
જોન સાથે પરણી યુધ્ધી થાઓ! અને કોઈ વેળા તારા
પીત્રાઇ ભાઈને યાદ કરતી રહે,” તે બોલ્યો.

“અરે ફેન્ક, તમારું મોઢવું બંધ કરો! આ તમારા
સપ્તમા શબ્દો મારી છાતીપર ધા મીસાલ લાગે છે, હું આ-
શા રાખું છું કે, તે કીરતાર મારા એક પુરા વાહલાને
જલદીથી મારી સાથે એકરે.”

“વાહલી લીલી, હવે વધુ વાર મને જોડી ના કર!
મને તારી કોઈ પણ સારી ચીજ આપ, જે હું મારી
સાથે હમેશાં રાખું.”

તેણે ટેબલપર પડેલા લીલીને રોમાઝ જીંચકી જતાં કહ્યું:
“લીલી, આ તારો રોમાઝ હું લઉં?” આ કહેતાં તેણે
કોટનાં બેટન કાઢી પોતાની છાતીપર રાખ્યો.

“ફેન્ક, તમે તે બંને લેવો! પણ એટલામાં એક બચ્ચાં
મીસાલ ગાંઠો થોડાં શું કામ કરો છો? લડાઈપર જવા

હું મારું છું કે મારા જેવી એક સ્ત્રી એટલી કરે નહીં;
તેટલા તમે કરો છો?” તેણી પોતાના પીત્રાઇ ભાઈને પ્રશ્ન
કરવાની કોશિશ કરતાં બોલી.

“લીલી, એવો તારી નાદાની છે. મેં આ રોમાઝ એટલા
વાસ્તે લેધી છે કે જ્યારે હું જખમી થઈશ, તે વેળા આ
રોમાઝ મારી છાતીપર પડેલા જોઇ એમજ સમજાશ કે,
“મારી લીલીને હાથ મારી છાતીપરજ મેળેલો છે; અને મરતી
વેળા મારી એકપુરી સગી બેઠેન મારી આગળ ઉભેલી
સમજાહું મારો પ્રાણ સુખથી તે કીરતારને હવાલે કરીશ.”

“ફેન્ક, મારા પ્યારા ભાઈ! જખમતું નામ મારી આગ-
ળ કાઢે ના! તે બોલ મારા કાનને બેઠેરા બનાવે છે.”

“વારે લીલી, હવે પછી હું બોલીશ નહીં. હવે મને
જવા દે! મારી મારે મારે જોડી થાય છે, અને જોનની
વખત થવા આગ્યો છે, વળી આપણી બેઠેન બેઠાને મળવા
જતું છે. પણ વાહલી લીલી, હું એક વચન તારી પાસે માંશું
છું; અને તે એ કે, હું જો મરી જાઉં તો મને ભુલતી ના!”

આ સાંભળી લીલીએ પોતાના નાંધલા હાથ તેનાં ગળાં
આસપાસ નાંખ્યા, અને તેણીનાં આંખોમાંથી મોતી જેવાં
આંસુઓ ખરવા લાગ્યાં.

“વાહલા ભાઈ, એમ બોલો ના! વેહેલા આવજો, અને
ફરી તમારી બેઠેનને આપી બેઠાને.”

“વાહલી લીલી, છેલ્લી સલામ! હવે હું જાઉં છું.” એમ
કહી તેઓ બેઠીને રડતી અશ્રુઓ છુટાં પડ્યાં.

ફેન્ક કીસકેડેની ઉપડવા બાદ વોરગ્રેન્ડ તેની કરી લીધેલી
બેઠેન મીસીસ બોલ્ડને મળવા ગયો. ફેન્કની લડાઈ પર
જવાની ખબર સાંભળી તેણી ઘણી અફસોસ કરવા લાગી.
તેણી ફેન્કને જોઈ પહેલે પ્રશ્ન થઈ, પણ તેણીની પ્રશ્ન થો-
ડાજ વખત રહી.

“ફેન્ક, તમે પાછા મારે આવશો?” તેણીએ પુછ્યું.

“બેલા, તે નહીં દીવસ હું તુને કહી શકતો નથી, પણ
વાહલી બેઠેન બેલા, જો મારા પગ હાથ લડાઈમાં કપાઈ
જાય, તો તું મારી બેઠેન મને હાથ માફક ભાઈ તરીકે
મજાશે યા નહીં?”

“ફેન્ક, તમે વેહેલા પાછા મને આવી મળો, એવું હું
ધન્ય છું.”

“હું આતું યા નહીં તે તો ધધર જાણે, પણ જો હું
કપાઈ જાઉં તો તું મારે માટે દુવા માંગજે કે તે કીર-
તાર મારા જુનાઈ માફ કરી મને બેઠેનમાં જગ્યા આપે!”

આ સાંભળી તેણી રડવા લાગી. આ પછી ફેન્ક તેણીને
છેલ્લી સલામ કરી ભાંધી ઉપડી ગયો.

તેણીની ભેટ લઈ ફેન્ક કીસપડે ફેરવીડને રસ્તેથી જતાં,
લીલીને ખાલી પડેલા બેઠેન જોયા. તે બેઠેન અંદર જઈ
જોવાનું તેણે મન કર્યું, પણ તે જોવાથી તેને વધારે દુઃખ
લાગ્યું એમ મારી અંદર ગયો નહીં.

[સાંખ્ય છે.] સુલવાઈ ખુરસેદઈ ભુજવાલા.

અને તમારું કામ ફતેહમંદીથી પાર પાડી પાછા તમારા સ્વદેશ આવી તમારાં વાહાલાંઓને હસ્તીપ્રુથીથી મળે ! એવી દુવા હું ચાહું છું, અને ચાહીશ.”

આ સાંભળી જોન હસ્યો. “લીલી, તારું બોલતું કામ સાચે લાગુ પડે છે, પણ હું ત્યાં કંઈ સોલજર તરીકે જતા નથી !”

“જોન ! તોએ સાંભળ્યું” તો હશે કે, ‘મારા પીત્રાઇ ભાઇ ફ્રેંક પણ એ લડાઈમાં જવા નીકળ્યો છે, પણ એ સાંભળ્યું છે કે, તે ફ્રેંકવાળાએ કંઈ વાંધો લીધો છે !”

“પ્યારી લીલી, તું કોઈની વાતે બીહ ના ! હું તારા પીત્રાઇ ભાઇ સાથે કંઈ લડવા જતા નથી, હું તેના રસ્તે જઈશ નહીં.”

આ પ્રમાણે વાતો જોને લીલીને કહીને ઇજીપ્ટ જવાનું નક્કી કરાવ્યું. વોરએન્ડમાં તે દીવસે જોન દલગીરી દરેયો, તેનું કારણ તથા નદીને કીનારે એમુદીમાં પડેલા જોનને પાલખીમાં નાખી લાવ્યા તેનું કારણ હવે લીલી ખુશી રીતે સહમત ગઈ. જોન કીલફાઈ ગયા આદ લીલીએ આજે દીવસ બહુજ દલગીરીમાં કાઢ્યો. તેણીનાં મનમાં અન્ય બીચારો બનતા હતા. તેણી મન સાચે બોલતી કે, “હું જોનીને ફરી મઠી શકીશ યા નહીં, કદાચ તે લડાઈમાં કે પાઈ જશે, તો તેની ભેટ લેવા પામીશ નહીં.” આવા બી-ચારથી દલગીર થઈ તેણી રડતી હતી, પણ યોડાક વખત સુધી વીચાર દુર કરી તેણીએ કીમત ધરી; ને તે કી-રતારની ટુંક બંદબી કરી, કપડાં બદલી બહાર બગીચામાં ફરવા નીકળી. તેણીએ જોનને દુરથી આવતો દોઢો. તે ઇજીપ્ટ આજ સાંજે જનાર હતો; અને લીલીને છેલ્લી સલામ (ફિરવેલ) કરવા આજે હતા.

“લીલી, મારી પ્યારી, આ છેલ્લી સલામ હું તુને કરું છું; ખોદાતાલા જો લાવશે તો પાછા આવીને તુને મળીશ; નહીં તો આપણે ખોદાને ત્યાં જઈશ મળીશ.”

આ તેના દીલ પીગળાવનારા બોલો સાંભળી તેણી રડતી બોલી, “જોન, હું રાત અને દહાડો તે કીરતાર પાસે તમે માટે પ્રાર્થના કરીશ અને તમે જ્યાં જશો, ત્યાં મારી પ્રાર્થના તમને આડે આવશે. છેલ્લી સલામ જોન,” એમ કહી લોકોને કહી જને રડતી યશમેએ છુટાં પડ્યાં; અને જોન રોશન ઉપર ગયો. જતી વેળા જોને લીલીને કાગળ લખવાને વચન આપ્યું હતું.

જોનની માતા પણ આજે ઘણીજ ઉદાસ હતી. તેણી ખોદાના એકપુરા દીકરાને એક વાષનાં મોહોડામાં જતાં જોઈ બહુજ રડતી હતી; પણ જોને પોતાનું માત ફેરવ્યું નહીં. તેણે લડાઈપર જવાને પકો દેરાવ કર્યો હતો; એટલે ગયા વગર છુટકો નહોતો. તેની આ રોશન સુધી તેને મેલવા આવી હતી, અને સરેની રડતી યશમે વચ્ચે જોન છુટો પડ્યો.

પ્રકરણ ૪૦ સુ.

છેલ્લી ભેટ.

જોન ગયા બાદ તેનાં ઘરમાં તથા લીલીને ત્યાં ઘોડાક દીવસ બહુજ દલગીરીમાં પસાર થયા. મીસ લીલી જેવી ગમે વરસે સુખી હતી, તેવી આ વરસ નહોતી. જોને એક કાગળ લખ્યું હતું અને જેમાં તે બહુજ સારી હાલતમાં છે, એવી ખબર હતી. આ ખબર સાંભળીને તેણી ખુશ થઈ. જોન ઘોડા દહાડા મીસીસ ફ્રેન્ચરે સ્વાધીન કરેલા બંગલામાં રહ્યો, અને ઘોડા દહાડામાં મીં ફ્રેંક ડીસપર્ડ લીલીને છેલ્લી સલામ કરવા આવ્યો હતો. લોડ વેલ્સલીએ તેને પોતાની ફોજમાં ખુશીથી દાખલ કર્યો, કેમકે વાંચનાર બહુજ કે લડાઈમાં જવા અગાઉ તે બીજ ફોજમાં હતો, જે વીશે તે એક રીતે દુઃખી પણ બીજી રીતે ખુશી હતો. તે એકથી વધુ વાર લડાઈમાં જઈ આવ્યો હતો; અને છેલ્લી “તેમ” નામની લડાઈમાં તેને જખમ થયા હતા, પણ ખોદાના હોકમથી ઘોડાક દહાડામાં તે તદન સારી હાલતમાં આવ્યો. લડાઈમાં જય તેની અગાઉ તેણે લીલીને મળવાનો નીશ્ચય કર્યો. તેણીને મળવા કાસ્ટલ બી-લમાં આવ્યો; અને આ વેળા ફ્રેંક લીલીને આગળથી લખી ખબર કાઢી નહોતી; અને તેને એકદમ કાસ્ટલ બીલમાં આવેલા જોઈ લીલી બહુજ અન્યથ થઈ.

ફ્રેંક હોકમમાં દાખલ થયો તે વેળા લીલી એખલીજ હતી. “વાહાની લીલી, હું તુને છેલ્લી સલામ (ફિરવેલ) કરવા આપોછું.”

“સારે શું વાહાલા ભાઈ, તમે પણ લડાઈમાં જવાના કે ?” તેણીએ પૂછ્યું.

“હા ! લીલી, હમારી ફોજ આવના શુક્રવારે અંદીથી ઉપનાર છે, અને હું જાઉં તે અગાઉ તારું ફરી એક વખત હસ્તું મોહડું જોવાને આવ્યોછું.” લીલી, તું જાણે છે તેમ આ દુનિયામાં આપણે શીવાય બીજું કોઈ સચું નથી, તે માટે—”

“ફ્રેંક, તમે અને મળવા આવ્યા તે વીશે હું અતીવ ખુશી છું.”

“લીલી, મારા આપા જન્મારામાં મેં એકપણ ઉપકાર તારીપર એવો નથી કર્યો, કે જે સંભારીને તું મને કોઈ દીવસે શાદ કરે, તો પણ તારી આટલી બધી મનતાને હું શી રીતે આભાર વાળીશ ?”

“તમે હસ્તા ફરી અંદી આવો, અને એક કરનગની પદવી મેળવો એવી દુવા હું ચાહું છું. એ શીવાય મને બીજું કશું જોઈતું નથી.”

“પ્યારી લીલી, હવે મારી પાછા આવવાની વાત તું જોતી ના ! લોકો કહે છે કે, એ લડાઈમાંથી ઘોડાજ બહુ પાછા ફરશે. અને કદાચ મારાં હાડકાં લોકોનાં તપાં હાલ કચ્છાઈને છુટકો થશે અને કુતરાને મોહોતે મરીશ, તો પણ કોઈ પુષ્કાર નથી.”

શ્રી ની મિત્રાચારી.

પ્રકરણ ૬૬.

સારા સમાચાર—ભવિષ્યના વિચારો—શ્રીની
શ્રી ઉપર અસર.

રહિથી આવતા સમાચાર સુધી યો-
જવા મારેનું લેડી આપદાનું કહેવું પુદ-
રતી હતું, મારે તેણીનાં મહીયત્વોએ
હવે કંઈ વધુ અરજ કરી નહીં, પણ
જે ખુશાલીભોગવવાને તેઓએ દરાવ
કીધો હતો, તેની આશામાં પોતાને
રસુજ આવવા લાગ્યાં. આશ્ચર્ય તપ-
સના સીપાણી દરરાજ વાટ જોવા લા-
ગ્યાં. એમીલી “જેકોટ”ની નેપોલીયનની
જીંદગી વાંચવા બેઠી. પણ તે વાંચતી વેળાએ બોલો,
તાબલો, નવા નવા દેસો, અને નવાં નવાં અરેરાતો તેણીનાં
પાનાંઓ ઉપર તરતાં માલમ પડ્યાં કે નહીં, કે અરેખી-
યન નાઇટસની વાતોની તુરક રોકેટ લગાઈ અને લાંબવા
મારે નહીં પણ તેણીના તુરંગો મારેજ બોલતો હતો, તે
આપણે કહી ચકતાં નથી; પણ આટલું તો ખરું કે,
લેડી આપદાનું હસતું તે હડાપણભર્યાં વાંચણુથી એમીલી
ઉપર થતી અસર મારે થક બતાવતું હતું. ફેલોરન્સ કાંઈ
અસાધારણ રીતે ઉચકેરાયલી દીસતી હતી નહીં, પણ જ-
વારેથી એમીલી બોલને લગતી કાંઈ વાત કરતી હતી ભારે
તેણીની કાળી અંખોમાંના ચળકાટ અને તેણીનાં ચોદ
ઉપરનું હસતું કહી આપદાનું હતું કે તેણી પોતાનાં વધુ ગ-
જબજોશ સાથીઓ કરતાં કાંઈ ઓછી ખુશાલ ન હતી;
જોનારેખન ગીસ મેલફર્ડ મગરૂરીથી પોતાનું માથું ઉચકતી
અને કહેતી કે, આપદા ગમે એટલી વાતો કરે અને એમીલી
ગમે એવી મુખાંધ મલાવે, પણ કાંઈ વળવાતું નથી. જ્યારે
મીસ મોરીશા પોતાની રીત હતી તે કરતાં છઠ્ઠણી વધારે
વખત મોરી આરશીમાં પોતાનું મોંદ જોતી અને કુખલ
કરતી કે તાબલો અને બોલ થશે તો તેણીની ખુશી થશે.
તેણીએ એક દીવસે એમીલીને પોતાના દેસોમાંથી એક પ-
સંદ કરાવી અને તે પેદરણ પછી વહેરવાર, અખતરા
કરતી ખુબ હસાવી, કે જેમાંથી લેડી આપદાના કપકાના
સખુને કે ફેલોરન્સના કાલાવાવાથી તેણી આટકી નહીં.

અતે ઘણી રાહ જોવાતાં કાગળો આવી લાગ્યાં અને
તેઓ એટલાં તો સંતોષકારક હતાં કે આવદેક અને એ-

મીલીની ખુશી થાય એટલી ઉચક તેણીની લેવા લાગી.
એકમમ સેન્ટ મેર એટલો તો સારીપેરે હતો કે તેના ઝક-
ટની સચળી સતા અને તેની માતાની સધળી સમજવત
તેને ઈંગ્લંડ આવી આપદાને લાંબ લઈ જતાં અટકાવવા મારે
વાપરતી પડી હતી. તેને કહેવામાં આવ્યું હતું કે છઠ્ઠલિમાં
ચાર પાંચ વર્ષ વધુ રહેવાથી ખુદા કરશે તો તે એટલો તો
તનદોસ્ત રહેશે કે જેથી તે આગળ ધખતો હતો, તેટલો
પોતાનાં દેશના રાજ્યકારોનામાં અને સાહીસમાં ભાગ
લઈ શકશે. ઈંગ્લંડની એક કુટુંબી મુલાકાત લેવાથી કહી
છળ ચનાર ન હતી, પણ લાંબ સેહેજ શકવરી વાત હતી,
મારે લેડી હેલન આ વાત ખમીશકતી ન હતી; આથી
જ્યારે એકમટે પોતાની અદરાયલી ગોદરદાર ઉપર મુશા-
લીત ભાષાથી બરેણુ એક આજીજીનું કાગળ લખી મોકલ્યું,
કે જે તેણી એક બોલ કહેશે તો સચળીના ના કહેવા છતાં
તે પોતાની આપદા આગળ આવી હાજર થશે, તે પોતે
ઈંગ્લંડમાં નહીં રહી શકશે એ સધળું બોલતું મગરૂરીનું
હતું; અને જ્યારે તે તેણીનાં મુલકનાં ખીજ આસામીઓના
જેવેજ તનદોસ્ત હતો, ભારે યુ કરવા તે પોતાની આ-
પદાને તેણીની જન્મજીમીથી દુર રાખે, કે જ્યાં તેણી ચ-
ળકવાને તદન લાયક હતી.—જ્યારે તેણે આ પ્રમાણે લ-
ખ્યું હતું, ભારે લેડી હેલને તેણી વરફ અને તેટલી ઝક-
પથી આવવાને ઉચક્યા આજીજી કરી હતી, કે તેણીની
હાજરી અને પ્રીતીજ દકત તેના કીર્તી પાછલ દોડવાના
જુસ્સામાંથી વિચારોને કાણુમાં રાખી શકશે.

જે આ કાગળોમાં દકત એટલુંજ હતો તો ખુશાલી સિ-
વાય બીજું કશું લેડી આપદાને લાગતે નહીં, પણ સાથે
કેવી રીતે તેણી નાખત ખુગી શકે તે બાનેબી લ-
ખાણુ કરેણું હતું. લોર્ડ મેલફર્ડ તેણીના સ્વતંત્ર જુસ્સાથી
એટલો તો ચીરદાયકો હતો કે તે તેણીને ઇચ્છિ મુકી આવે,
એ તો ગાયા ચાંદ ઉપર તે સ્વારી કરવાનું માથે લે એટલું
અચકત હતું; નેકે તેના બંને દીકરાઓ કહેતા હતા કે
દકત રીતભાતોના કાષ્ટદોજ તેમને તેણીની સાથે છઠ્ઠલિ જતાં
અટકાવતો હતો. સારાં નરીએ તેણીના આપને ખેતાય ધ-
રાનનાર ઘણી તેણીને ખીજે વાળાં હતાં, જેની વતણુક
લોર્ડ મેલફર્ડથી તદન ઉચકીજ હતી. તેણે દકત સેન્ટ મેરની
અનિચીત વંદોસ્તી મારેજ લેડી આપદાનાં કારજ સાને
વાંધે લીધી હતો. લેડી આપદાનું કટપણું, અને સ્વતંત્રતાએ
તેની વખાણમાં વધારો કર્યો હતો. અને તેણે લાંબો વખત
યથા દરાવ કીધો હતો કે તે પોતે તેણીને છઠ્ઠલિ લઈ જશે
અને પોતાનાં ધરમાંથી તેણીનાં લખ કરી આપશે.

લેડી આપદાને તેની બેરી પોતાની દીકરી માફક આહતી
હતી, અને તેણીની એક દીકરીના જેવી સચળી રૂનેને બ-
જવતી હતી; જ્યારે તેણીની સૌથી વડી છોકરી લેડી મેરી
વીલીયરસ સૌથી વાહાલી અને સૌથી અખતતી સહી થતી
હતી, નેકે આપદાથી તેણી પાંચ વર્ષ નાની હતી. એમીલી

મેલફેટ કહ્યું હતું તે જુવનમ ગુમરાવામાં આ ઉમરાવનાં કુટુંબે સુદન ભાગ લીધા ન હતા, કારણ કે તેઓને મેલફેટનાં કુટુંબથી તદન ઉઘડીજ તરખીયત થઈ હતી, અને તેઓ એકદમ સેટ મેરને તેની ગરીબાઈ છતાં વખાણતાં હતાં.

જે ટપાલમાં લેડી આપદાને આ પુશ્પાલીભયાં સમાચાર મળ્યા હતા, તેજ ટપાલમાં એડજન્ટીયરનાં કુટુંબે લેડી મેલફેટનું સેટ જોનામાં આવવાનું મોતું કબુલ રાખ્યું હતું; વળી તેઓએ જણાવ્યું કે યુરોપમાં કરવા ધારેલા પ્રવાસને આધાર તદન આપદાની મરજી ઉપર હતો.

આ કાગળથી તેણીની ચિંતામાં ઘટાડો થયો. તેણીએ પોતાના અદરાયણ આપીદ ઉપર તેનાં ઇંગ્રેડ પાછા ફરવા સામેનું પોતાનું મત પુષ્ટી રીતે લખી મોકલ્યું; વળી તેને આશા આપી હતી કે ત્રણ મહીના પછી લોડ એડજન્ટીયરનું કુટુંબ નાઇસ આવશે, માટે લાં તેણે તેણીને મળવાની ઉમેદ રાખી, કે જ્યારે પછી તેણી ઇવરે લાં સુધી તેનાથી કદી છુટી પડશે નહીં. લેડી મેરી ઉપરથી તેણીએ લખી મોકલ્યું હતું કે એદમંડ અને તેણીનાં પોતાનાં બંધિય માટે વાત કરવા તેણીને કોઇની ઘણી જરૂર હતી, માટે તેણીએ જલદીથી દેવનસાથે આવવા ઉપડે. વળી તેણીની પોતાની જલદીથી ઇટલિ જવાની ખાબો મારેથી આ મમે તેણીએ લખ્યું હતું. જ્યારે આ સમયે પ્રેર થયું ત્યારે તેણીએ પોતાનાં મહીયાઇઓને જે સઘળાંની મેજબાની તેઓએ ચાખી હોય તેમને નોત્તાં કરવાનું માથે લેવા અને જેમ તેઓ કહેતાં હતાં તેમ, તે જાહેને સર્વ પ્રકારે શ્રેષ્ઠ કરવાને સોંપી આપ્યું.

આ પુશ્પાલી ભયાં કામથી એગીલી મેલફેટની સુસ્તી કેટલી ઝડપથી પસાર થઈ ગઈ તે જોવાનું ઘણું અજબ જેતું લાગતું હતું. પણ તેણી પોતાની તેમ્પારીમાં એટલી તો ગડબડ કરતી હતી કે તેણીની જેહેન જ્યોર્જના જે એરી રમતીયાલ બાળદોથી પોતાને અલગ રાખવાનું ડોળ ધાવતી હતી, તેણીને આ સુદન પસંદ પડ્યું નહીં. વળી આપદા પોતાની નવ વતેણક અને પુત્રસુરતીથી આ સાદાં સેહેરમાંની સર્વેની લોકડીય થઈ પડી હતી. વળી આપદા પોતાના ઓરડામાંજ ચુપકાદીમાં વખત કહાડતી હતી, માટે તેણીની સાથ ટોટા કરવાનું તેણી શોધતી હતી તે પ્રમાણે કાંઈ કારણ મળતું હતું નહીં.

અને આ સઘળો વખત ફ્લોરન્સ લેસલી ક્યાં હતી ? હજી સુધી તેણીનાં માળાપની રાજપુત્રી સાય લેડી આપદા પાસજ ફરતી હસતી હતી. જે મોહાને ધાતકાપણ કે તુંગાધના સહુને અંજણા હતા, તે મોહમાંથી નીકળતાં દરેક વચને તેણી સાંભળી પોતાની મનઝકતી અને નીતિ રીતીમાં સુધારો કરતી જતી હતી. પણ એ સઘળાં સુખમાં તેણીને એક વિચાર ઘણા દલગીર કરતો હતો. જેમ જેમ તેણીના પાર વધતો જતો તેમ તેમ તેણીને લાગતું કે તેણીની માતાનું કહેતું ખરું હતું, કે જો લેડી આપદાની

સ્થિતિ તેણીના જેનીજ હતે તો તેણીનું આ સુખ જારી રહેવાની ઘણી આશા હતી. જ્યારે તેઓ એકલાં હતાં, ત્યારે તેણીને આ વિચાર આવ્યો હતો નહીં, પણ જ્યારે તેણીની ઉમરાવ કુટુંબની સડી પોતાની બેરોબરનાં લાંબી સુદનાં વાહાલાં મિત્રોનાં આવવાની વાત કરવા લાગી, ત્યારે વારંવાર તેણીને વિચાર આવવા લાગે કે લેડી આપદા જ્યારે એક સુખી મોહરદાર તરીકે ઇટલીમાં રહેશે, અને જ્યારે ઇંગ્રેડમાં તેણીનાં બીજાં મિત્રો રાહ જોતાં બેસશે, ત્યારે એક સાદી મામડાંની છોકરીને તેણી કેટલી રીતે યાદ રાખશે. પણ જોકે બંધિયને વિચાર તેણીને દલગીર કરતો હતો, તેણી તેણીના સહુનેથી પોતાની જેની ખામીમાં માત્રમ પડે તે સુધારી લેડી આપદાનાં માને લાયકની થવાને તેણીએ કરાવ ક્યો, કે જેથી તેણી તેણીને એક રમતીયાલ છોકરી તરીકે નહીં પણ એક હૃતવંતી મિત્ર થવા લાયકની ગણે. સ્ત્રીઓની મિત્રાચારીને હાંસી કરવાની લોકોમાં માલ છે. તેઓ માનતાં નથી કે એક બીજક, નરમ દેખાંની જુવાન છોકરી ઉપર કેટલી બધી વાર એક ઉમદા મનની સ્ત્રી સારી અસર કરે છે. જે સ્ત્રીઓ પોતે સ્ત્રીની મિત્રાચારીને હસી કહારે છે, અને તેનાં મુખાંધ અને કંપના સમજે છે, તેઓ બીજી જાતની વખાણ મેલવવાને જે લાગણી ધરાવે છે, તેની શોખાધનાં ગળ માટે હમોને શક ઉપજે છે. કોઇની જુવાન પુરુસતાના પારથી સતેષ પામતો નથી. કોઇનીદરે વાજબી રીતે કહ્યું છે કે—“આ તો સારું છે કે વખાણવા લાયક અને મનપસંદ વતેણકવાલી પોતાની પુત્રી તેમનાં મિત્રોનાં જેટલી જોઇ શકતાં નથી, નહીં તો તેઓ પોતેજ પોતાને યાદતે.” મિત્રાચારીના શુભ વૃત્ત નહીં, પણ પછાટરેથી માત્રમ પડે છે. જે છોકરીનામાં મિત્રાચારીની કશી લાગણી હોતી નથી, તેણી ઘણું કરીને બેકદર દીઝની અને કંટાળાભરી નીવડે છે. સ્ત્રીઓની મિત્રાચારી માટે ઘણું જુર જોલાય છે, તેમનાં કાગળને ખાલી ગપડાભરેનાં કહેવામાં આવે છે, પણ માણસાઈ ખાસતોને જાણુનાં શેક્સપીયર તે માટે કેવો હવો વિચાર રાખતો હતો, તે તો તેની રોજેરોઈ અને સેલીયા, તથા કાઉન્ટેસ અને હેનન વચ્ચેની મિત્રાચારી સામેત કરી આપે છે. અને જ્યારે તે જે દરેક માણસાઈ ખવાસોને આબોહુખ ખ્યાલ આપતો હતો, જે પ્યારતું તોફાન અને અદેખાધના પુરા દેવને પીજાણી શક્યો હતો, જેણે હેમલેટના અનવયમ જેવા આત્મા તથા નાણુક મીરેદાની સાદાઈ માટે લખ્યું હતું, જેણે એફિલીયાનાં નીલોપપણાં માટે લખ્યું હતું, તે શેક્સપીયર સ્ત્રીની મધુર મિત્રાચારીની અસરનું જ્યાં કરતાં જુલો નથી, તો શું સ્ત્રીઓ પોતાની કલમને માટે આ કામ ઘણું નખજી ગણી છોડી દેશે ? હાં મારી આ સાદી વાર્તા પુરવાર કરી આપશે કે, એક સ્ત્રી બીજી સ્ત્રીની છંદગીમાં કેટલો દીઝાસો, અને કેટલું સુખ લાવી શકે છે.

ફ્લોરન્સ લેસ્લીની લાગણીમાં જરાકથી આપસ્વાયેના અંશ હતો નહીં, માટે જ્યારે તેણી પોતાની ખુશાલીને છોડી આવવા માટે રડતી હતી, સારેજ તેણી અસંત ખુશીથી થતી હતી કે, લેડી આઈદાની ચીંતાનો દબે છોડી આવતો હતો, અને તેણીના હાથમાં જે એટમક સેટ મોર સાધની તેણીની મુલાકાત વધુ જલદી કરાવી આપવાનું હતો તે તેણી તેણી ખુશીથી કરતે.

તોખી લેડી આઈદા એક બાંધ આપનાર હતી અને વળી તેમાં વારંવાર તેણીનું મત લેવામાં આવતું અને તે પ્રમાણે ચાલવામાં આવતું. વળી લેડી આઈદાએ પોતાની મશીયાહને જવાબ આપવા પેદલાં તેણીની મરજી પુછી, તે સંધ્યું તેણીને ધણું ખુશ લાગતું હતું. તેણીની આ બન્ધમાં જેવી અસંત ખુશાલી જોઈ લેડી આઈદાને લાગ્યું કે, જે કામમાં પોતાની કથી મરજી નહીં તેમાં ફ્લોરન્સનું મત લેવાયું તેણીને પુરતો બદલો અપી શકાયો હતો.

પ્રકરણ ૭ મું.

ધરની ફરજ—એક ચીંતાનુર વિચાર—બાંધ દ્રેસ.

ચાર અઢવાડયાં આગળમથી લેડી આઈદાના બાંધ માટે ધનને મોકલવામાં આગાં હતાં. આશરે અને એમણી મેલફર્ડ જુદી જુદી સ્થિતિનાં કેવા પ્રકારનાં આસાપીએ તેમને લાં એકઠાં થશે તે બાબે તક કરવા લાગ્યાં. ફાકટનો લેડી આઈદાએ તેમને એવું બોલવા માટે કપડાં આપેલાં, એવું રહીને કે, જેમને તેઓએ તેડ્યાં હતાં, તે સંધ્યાને એકસરખું માન આપતું જોઈએ, પછી તેઓ ગરીબ હોય કે ખેતાએ ધરાવનાર ઉમરાવો હોય, ધનને મોકલવા પછી એક અઢવાડયું રહીને લેડી આઈદાને ફ્લોરન્સ તરફથી એક મીડી મળી હતી, જેમાં તેણીએ જણાવ્યું હતું કે તેણીની માતા એકાએક સીક પડી ગયલી હોવાથી, કરવા ધારેલી રમત ગમતોમાં તેણી ભાગ લઈ શકશે નહીં, જોકે તેણી આશા રાખતી હતી કે હમેશની માફક સંઘર્ષી ધારતી દુર થઈ જશે. ફ્લોરન્સની ખુદરતી ચીંતાએ તેણીની ધારતીને વધારી હતી એમ સમજ તેણી પોતે જ જવાબમાં મળવા ગઈ, અને જોકે તેણીની દીકરીએ જુદી ફ્લોરન્સ તેણીના જેટલી આશાવંત થઈ નહીં, તોખી તેણીની ખુશાલ રહેવાની નજળી પડતી થકતી જણત કરી, કે જેથી તેણી પોતાની વાહાલી માતાની માવજત કરવાને સારતીવાન થઈ.

“તારાં માથળ એટલાં તો સારી પડે થશે, કે વાહાલી ફ્લોરન્સ, તું મારા બાંધમાં ભાગ લઈ શકશે,” એક લાંબી મુલાકાત આપ્યા પછી જતી વખતે લેડી આઈદા બોલતી ગઈ, પણ, ફ્લોરન્સે દલગીરીથી પોતાનું માથું ઢીલચું.

“હું તે માટે વિચાર કરતી નથી, જે હું આવી શકું એવી હાલતમાં મમા આવશે તો હું તબન સુખી મહા

અને વળી,” તેણીએ શરમથી લાલ થઈ જતાં ઉમેરું, “હું કાંઈ વઘારી માફક નથી, લેડી આઈદા, એવા બનાવો વખતે દરજીનું કામથી મનેજ કરતું પડે છે, પણ હમણું તેમ કરવાનો મને વખતથી નથી, અને મરજીથી નથી.”

લેડી આઈદાએ તેણીના શરમથી લાલ થઈ જતાં ગાંભીર કીસ કરતાં કહ્યું, “તું એક સાચી વાહાલી છોકરી છે, ફ્લોરન્સ, અને તે માટે તે એટલું બધું શરમાતું નહીં જોઈએ.” દહાડાએ પકાર થઈ ગયા સારે મીસીસ લેસ્લી ધીમે ધીમે સાજ થવા લાગી, પણ ફ્લોરન્સ પોતાના ઉમદા સ્વભાવને ખરી નીવડી. તેણીએ પોતાની માતાની માવજત કરી, આપને ખુશ રાખેલાં, વાલતરની ચીંતા ટાળવા માટે તેની ઉપર કાગળે લખ્યાં, અને મીનીના અભ્યાસ ઉપર દેખરેખ રાખી, કે જેથી તેમનાં નાનાં પણ સુખી ધરતી કરકસર જેમની તેમ ચાલુ રહે; વારંવાર તેણીને આપ તેણીને પોતા પાસે લેતો અને કહેતો કે ખરેખર તેણી તેમનો દીકારો હતી. આ વખતે આપણે આગળ જોઈ ગયાં તેવી દલગીરી બરી લાગણી મીસીસ લેસ્લીના મેદરા ઉપર ફરી વળતી હતી. વળી મીડેસ્ટી જતી વખતે પોતાની માંદી બેરી આગળ જઈને જ્યારે બોલ્યો કે “તારી માંગણી કમુલ રાખવાથી મેં એક ખુબનોજ મેલ્યો છે, અરે આપણી મીનીથી તેણીના જવા રસ્તા ઉપર ચાલે, અને તેણીના જેવોજ દીકારો થઈ પડે,” સારે તેણીના ધમરાટ જો ફ્લોરન્સ જોતે તો ખરેખર અજબ થતે.

મીસીસ લેસ્લીએ ધુજતે હાથે તેનો હાથ લીધો અને કાલાવાસા બરી નજરથી જોવા લાગી, બહુ એવું કહેવા માંગતી હોય કે આ વિચાર ગમે એવો અચૂક્ય હોય તોખી તેને જાહેર કરવો નહીં.

“નહીં, આ બાબમાં તું એટલી બધી લાગણી ધરાવે છે, વાહાલી, હું ધન્યજી, કે તારી ધારતી હું સમજ થકું, કે જેથી તુને દીકારો આપવા, અને આ બીક મહાડવાના ઉપાયો લેજો.”

“એવડું તું સમજ શકે નહીં;” તેણીએ ગમરાઈને જવાબ આપ્યો; “એક સ્ત્રીને લાયકતી તે બીક છે. તું આપણી મધુર ફ્લોરન્સને તેણી આપણા તરફ, વાલતર અને મીની તરફ જેવી છે, તેવી વિચારે છે, પણ મારી બીક તો એ બધાં પાછળ જાય છે; તેણી કોઈને આશરો, કોઈ તેણીને આશરો, તેણીના હાથની માંગણી થશે અને” આપણે ખરી વાત જાહેર કર્યા અમાક તેણીને લગનાં પવિત્ર સારામાં બંધાવાની રજા આપવાની હીમત કયે કે ?”

“તે આજતનો દહાડો આવે લાં સુધી ધોળ,” તેણીના ભરથારે પ્રીતથી કહ્યું, “મને એવા ધારતી ભરથા વિચારો આવતા નથી, અને તે વખતે ખરેખર, સારેથી હું એવી ભલી અને પવિત્ર છોકરીને ખરી વાત જાહેર કરી કે આ બધામાં નાખવાનું વાજબી ધાર નહીં.”

પેલા સંધ્યાનાં મોંદમાં રમી રહેલા ભરેસ્તવારની એક દીવસ આગમન નાસ્તા પછી બાહેર જતાં મીડેસ્ટીએ

પેતાની દીકરીને કહ્યું, “તારાં માપણ પણાં સારી પળે છે, માટે તું મારી સાથે લેડી આપઢાના બોલમાં આવી શકશે કે ?”

“મારાથી નહીં બનશે, વાઢાલા પપા.”

“પણ મારી ખાતરી છે કે તું આઢલી બધી મનઢ જોઢે તેનાં કરતાં પેતા આગળ યોગક કચાક મીનીને રાખવાને તારાં માએ વધારે યુશી યશે.”

“હું જાણું છું કે તેણી તેમ કરે, વાઢાલા પપા, પણ મારૂં કારણ તઢન બેરઝોને લાપકરું છે, માટે ઢરતા ના. મારી પાસે કોઈ ઢરતાં દેસ નથી, અને તઢન સાઢા વેશમાં જઈ લેડી આપઢાને હું અપમાન કરવા માગતી નથી.”

“પણ મારી વાઢાલી દીકરી, એમ કેમ બને, તારી પાસે દેસ કેમ નથી ?”

“કારણકે હું તેની તેધારી કરવામાં ઢણો વખત અગા-
ઉની રોકાવશી ઢતી, માટે મારા એવા ખાલી બપકા માટે મને પુરતી સજ યછ છે; તેમાં કરવામાં આવ્યાં તેની એક પખવાડીયાં આગમજથી આપ બોલ માટે હું જાણતી ઢતી, માટે ખીજ ઉપર એક કીમતી લેસ મુકવા માટે તે લેસવાલો દેસ મેં બગાડ્યો, જે ઢતે તો મને કામ લાગતે; તે ખીજે બનાવવાને મને વખત મળ્યો નથી, માટે તમેને સમજ પડી કે વાઢાલા પપા, મને ઘેરમાંજ રહેવાની ફરજ પડી છે.”

“પણ મને કોય નહીં કહયું, હમણાંથી કોય નહીં તે બનાવવા આપતી ? અપીત ફોરનસ, હું તે માટે કહીખી ના કહું નહીં.”

“નહી, પપા. જે હું એમ વિચારતે, તો ફક્ત મારોજ વિચાર કરતે, પણ હું જાણતી ઢતી કે મારે ફક્ત પુછાને મેળવતું ઢવું માટે નહીં પુછવાનું ઢણું સેઢછું ઢવું. અને વળી પેઢલાં પખવાડયાંમાં મેં તે માટે કરો વિચાર કયો નહી; અને મામ જરા જરા સારાં યવા લાગ્યાં, તેખી હું કીકરમાં ઢતી. હું કમુજ કરું છું કે મારો દેસ તૈયાર કરી શકું એવું હું ઢણું ઇચ્છતી ઢતી, પણ લારે મને માલમ ઢવું કે મીની, વાલટર અને મખાની સંખાલ નહીં લેઢ તોજ તે બની શકતે, એઢલી બધી ફરજો નહીં જઢા કરવાની યાઢ સાથે હું બરેસપતવારે મેલમાં જઈને તે કરતાં વર મને વધારે સુખી રહેવશ; નહીં, વાઢલા પપા, હું અઢીજ વધારે પુસાલ રહેવશ.”

“હું જાણું છું કે તું તઢન ખરૂં જોલે છે, મારી મપુર દીકરી, પણ હું દલગીર છું કે તું મારી આગળ આવી નહીં. શું તે માટે તુને વિચારજ ન આવ્યો ?”

“હા, ઢણીથી વખત, પણ તમે મમાને માટે કેટલા બધા ચીતાવુર ઢતા, અને વળી વાલટરને માટે તમેને ઢણો ખરચ કરવો પડે છે, માટે તમેને વધુ કંટાળો કેમ આપી શકું ? તમારી ફોરનસને આ બધી ચીજને માટે મેદરકાર ધારો તેઢલી બધી કીમતનો કોઈ જાલ નથી.”

“તું તારા પેતા સિવાય દરેક જાણતી સંખાજ લે છે. મને એવો વિચાર પેઢલેથી આવતે; તું એવી પુસા

જોઢે તે મને મુઢલ પચાદ નથી.” મીઝ લેસ્લીએ કહયું; “પણ શું ઢવે વધુ મોડું યયું છે ?”

“ઢણું, ઢણુંજ મોડું, પપા. માટે મને લઢયાવવાનું વા-
તપીપણું ના કરો.” તેની ગરઢનની આસપાસ પેતાના ઢાયો વીટાળીને ફોરનસે ઢસીને જવાબ દીધો, અને જોકે તેણીનું અંતરણ વારંવાર તેણીને કહેતું ઢવું કે “તે તારી ફરજ બજાવી છે માટે ફોરનસ સુખી યા.” પણ તેણી પેતાની નીરાશી અને દલગીરી છુપાવવા જોરકામાંથી ઢટ રોકી મઢી. ફરજ બજાવ્યાની મલતી પેઢલી પુસાલીમાં એક જાતનું જોર રહે છે, પણ લારવાદ કેટલાંક બધાં પણ ઢડાં દીનમાં મોઢા કહે છે તેમ, સઢથો વખત યુધાલી રહેતી નથી; કેટલીક વખતે આપણને શક ઉપજે છે કે આપણે યઢાવેલી આલ વાજખી ઢતી કે નહીં. અને આજ પ્ર-
માણે આપણી વાર્તાની નાપકનેખી ઢાલ ઢતો. તેણીએ જે સપણું પેતાના બાપને કહયું ઢવું તે તેણીને લાગ્યું ઢવું ખરૂં, પણ આ દલગીરી બધાં વિચાર તેણીને આ-
વ્યા કરતો ઢતો કે, કઢાય તેણી પેતાની ફરજેખી બજા-
વતે અને જાંલમાંથી જઢ શકતે. કે તેણીએ નકામે પે-
તાની મરછનો ભોગ આપ્યો ઢતો; તેણી વળી યાજખી મઢ ઢતી, અને ધરની સઢલી ફરજે તેણીને બનવરી પડતી હોવાથી આસામિશનો વખતખી તેણીને મળ્યો ન ઢતો. માટે તેણીનું માયુખી દુઃખવા લાઢું ઢવું, તેથી જમારે તેણી તઢન એખતી પડી લારે નવધાર આંસુએને તેણી શરણ ધણ મઢ. પણ આ કોઈલાંમે વખત માંઢ્યું નહી; તેણીએ આ રીતને પેતાની મતજખી સુખાઈજણી તે ઉપર જીત મેળવી, અને પેતાની મેઢનના સઢવારના અબાસ ઉપર દેખરેખ રાખવા તેણીનાં અધીરાં જોલવાનો જવાબ દેવા પેતે મઢ.

પણ ફોરનસનો તે દઢાડો કામમાં જવાનો ન ઢતો. લેડી આપઢા ઢમેશની માઢક મોસીસ લેસ્લીને જ્ઞેવ્યા અને પેતાની અવલજની સઢી લેડી મેરી વીલીયરસની તેખનાં સુંદર નાનાં ઢર અને તેમાં વસનારાં મનોરંજક રહેવાસી-
એ સાથે એલખાણ કરાવવા માગી. તેણી ફોરનસને પેતાની સાથે ગાડીમાં ફરવા લઢ ગઈ. એખી તાજ ઢવા, સુંદર દેખાવ, જંજલથી છુટાપણું અને સીધી સરસ કેળવાયલાં અને ખરાં મુખેરલાંની સોખતથી આ જુવાન છોકરીને કા-
યઢો યથો અને તેણી પેતાની ઢમેશની બજરાકી અને પુ-
સાલીથી વાતો કરવા લાગી.

“તું ખરી છે, આપઢા, મીસ લેસ્લી માટે જે તું કાળજ લે છે તેને તેણી લાલકે છે, જેથી તે કમુલ કરું છું,” લેડી મેરીએ ફોરનસના મયા પછી વાત ચલાવી, “પણ હું દ-
લગીર છું કે યોગ વખતમાં તમેને છુટા યવું પડશે, જમારે એઢલી બધી એ તુને યાઢે છે.”

“હું કોઈ બધા દઢામ ઇચ્છતી રહેતાર નથી, મેરી, લારે તું કામ હું ફોરનસમાં લાખ લેતી આટકું ?”

“કારણકે વખત અને જુદાઇ છતાં આ લાભ જરૂરી રહે એમ હું માનતી નથી. ગેરહાજરી મિત્રોને જુદાં પાડતી નથી, પણ સ્થિતિ અને મનના વીચારોની ફેરબદલી જુના ગાંઠો અને જુની ઈતેજારીઓ નખાળી પાડે છે.”

“તું” માને છે સારે, કે ગેરહાજરી, કોઇ કરી કહી ગયે છે તેમ, પ્યારની કબર છે ?”

“નહીં, પણ તે વારંવાર દીઠસોજની તો કબર હોય છે— જેમની સ્થિતિ આપણું જેથી એકસરખી હોય તેમનામાં નહીં, પણ થોડાંક વર્ષો પછી તું” અને ફોર-સ લનડનમાં મળે, બેનની ફરજે, કામ ધંધો, વગ વસીસો સમજું જુદું; તે વખતે તું” શું કરી શકવાની હતી ? તેણી દસગીરીથી તારી વાટ જોયા કરે.”

“હું” તુંને હમણું કહી શકતી નથી, ચેરી, પણ વખત બતાવી આપશે. તું” જાણે છે કે હું કેટલાક વિચારો રાખું છું. અને તેઓમાંનો એક એ છે કે, સ્ત્રીઓ એક બીજા” માટે નેટજી કરી શકે, તેની આપણે હીરસેશી તેઓ કરતાં નથી. અદેખાઈ, તું”ઝાઈ અને હલકાઈ તેમની ઉપર અસર કરે છે. હમારી સ્થિતિમાં ગમે એવો બોહસો ફરે છે, તોણી કું ફોર-સની મિત્ર રહેવડ, હવે તું” એટલી બધી નહીં માનતી હોય તેમ ના બે. આપણે ચાહીયે તેમ કરવામાં આપણું બળ વાપર્યે તો સખળી મીઝે બની શકે એવી થાય.”

પ્રકરણ ૮ મું.

ફોર-સને માટે એક અજબબી-લેડ.

તે મહામારત શત અંતે આવી પુગી. મીઝે લેસ્ટની બીજન કેટલાક મહસ્યો સાથે લોડ મેલફર પોતાને લાં જનવાતું છનન કહું હતું, માટે તે લાં ગયો હતો, પણ તેની પુશાશીમાં ફોર-સ બાગ લેનાર ન હતી, માટે તે દસગીર હતો, મીઝીસ લેસ્ટી તેના કરતાં વધુ કુખી હતી; તેણી પોતાને કંપકો આપવા લાગી કે ફોર-સને સારી ગરજ હતી. તે માટે કશો વિચાર તેણીને આવ્યો નહીં. નેકે આ લેજા તેણી ભુટી ગઈ હતી કે જ્યારે તેણી મોતને બીજણે પોતી હતી, સારે એ કરતાં કેવા વધારે બચ-બચા વિચારોએ તેણીમાં ધર કહું હતું. મીની અને વાલટર માટે તો ફક્ત જુદાઇનોજ ખ્યાલ હતો, પણ ફોર-સને માટે તો કાંઈ એવો બચબરેશો અને નહીં સમજાય એવો ગમ તેણીને લાગતો હતો કે તે કોઈજ નહીં, પણ તેણીનો બોહાજ સમજે અને દુર કરી શકે.

આ દુખબધાખ્યાલ સાથે કુખી થતી દેહ અને વધતી જતી નખખાંજ ફોર-સને નેજાંથી ચીઝે યા લેડી આપદના બોસ વિગે તેણીને યાદ રહયું નહીં તેમાં કશી નવાઇ નથી. તેણી જાણતી હતી કે નીરાસ થવાથી ફોર-સને કાંઈ ઘણું ખમતું પડવાતું ન હતું, પણ તેણી કાંઈ એવી સખત દેખાંની નાર ન હતી કે જેણી જુવાનીનાં મીઝાં કુચને કરીગી

દસગીરી વગર કચડી નાખે. તેણી જાણતી હતી કે કેટલી જમદીથી સુંદર કળીઓ કરમાઇ ગય છે, અને તેણી જુજતી હતી કે રૂબેને ફોર-સને સખત ફરજે બજાવવી પડે અને તેણીની જુવાનીનાં સુંદર સ્વપનાઓ તેમના વખત આગમજ દખાઈ ગય છે. તે સાંજનાં તેણીની વર્તણૂક એટલી તો પ્યારભરી હતી, કે ફોર-સ પોતાની નીરાસી સેહ-જમી હતો તો છુપાવતો, પણ ફરજ બજાવ્યાથી મનતો મીઝી બદલો એવો તો સરસ મળ્યો હતો કે તેણીએ પોતાના હમેશના હસ્તા પુશાક સ્વભાવથી બતાવી આપ્યું કે તેણીના માતાની સગવડ અને પુશાકી આગળ તેણીની મરજીનો ભોગ તો કાંઈ બીસાદમાંજ ન હતો. તેણીની માંઢગી પછી મીઝીસ લેસ્ટી પોતાનો ઝોરડા છોડી બેસવા ઉઠવાના ઝોરડામાં આવી હતી, માટે ફોર-સ જેણી કહેતી હતી કે તેણીની મા જ્યારેથી માત્ર ઉપર વસતી સારે આપ્યું થેર ખાલી લાગતું, તેણીને આ બનાવ કાંઈ યોડે પુશ કરનાર ન હતો. મીનીના સુંદર અવાજે જહાર પડતાં ગીતો પછવાડે ગીતોએ સાંજનો વખત ઘણી પુશાકીમાં પસાર કરાવ્યો. રાત્રે આઠ વાગતા આવ્યા સારેજ તેઓ પીંચના ઉપરથી ઉઠ્યા અને ફોર-સને મીનીને વધુ વખત બેસવા દેવાની પોતાની માની રજા મેળવી મીઝે ઝોસ-તીનની “મેનરશીલ પાર્ક” નામની ચોપડી ઉઠાડી પોતાની માતાની ઇચ્છાથી ચોટથી વાંચવાને શરૂ કર્યું.

અડધી કલાક આ પ્રમાણે રોકાયા પછી તેમનાં બારણું આગળ એક ગાડી આવી લાગી, અને એક આબરુશા કે ખાવની ધરડી સ્ત્રી જેણી એક વાર મીનીની નસં તરીકે રહી હતી, તેણી કાંઈ પુશ સધિમે લાવી હોય તેવા હસ્તા જેહરા સાથે દાખત યદ. તેણીના પુશ દેખાવે બંને છોકરીઓનીજ નહીં, પણ મીઝીસ લેસ્ટીનીથી છગસા ઉશકેરાય; પણ કોઇનાથી સચાલતો જવાબ નસં વીલમેટિ આવ્યો નહીં; તેણીએ ધીમેથી એક ચીટી કલાક અને ફોર-સને અજબબીથી તે ઉઠાડી તીચે પ્રમાણે વાંચી:—

“મારી ચાહકી ફોર-સને,
તારા બાપાજીના કહેવા પ્રમાણે તું” આજે રાત્રે આવી શકે એટલાં તારાં માએજ સારી પંડે છે, માટે મારી ગાડી તુંને લાવવા માટે મેં” મોકલી છે. તું” હાલ જે દેસમાં છે તેમજ તોણી” અને શીલ લઈને આવજે, વીતરિયમને મેં” ફરમાવેલું છે, તે તુંને બાહુને દરસાવેથી દાખત કરશે, જ્યાંથી તું” નજીકે તો” ખરી કે એક પાછલા દાદરે તું” મારા ઝોરડાઓમાં આવી શકશે. આજ-જ્યાં બારણું આગળ ગાડીઓની લીડે જોઇ તું” લીડતી ના, તારા માર્ગે કોઈથી જેઠ સાકનાર નથી. મારા કપડાં પેદરવાના ઝોરડામાં પાછરી નજે, જ્યાં સખસા તારા દેસ સાથે એડીસને તું” જોશે અને જ્યારે તું” તૈયાર થશે લાવી હું” તુંને લેવા આવીશ.”
તું” સઘનાં અદીજ સુચે અને કરાંચી ખોડી બીલક વગર અલી આવે માટે હું” તમારે લાંબી લુની નસં મીઝીસ વીલમેટને મોકલું, તેણી આવવી કાંઈ સમય સુધી તારાં માએજ પાસ રહેશે. આપવાની આગમની કરી ના, જો તું” મારી મરજ પ્રમાણે નહીં ચાલશે તો કદીથી હું” તુંને માફ કરજ નહીં.”

આઈદા.”

“મારો સપ્તમો દેસ! એવણીની શું મતલબ છે? સેન્ટ જેન્સમાં મેં એકઠી દેસ રાખ્યો નથી,” જેનું તેણીએ વાંચવાનું પુરું કર્યું તેવી તેણી બોલી હતી. પણ પછી મીસીસ લેસ્લીના ખુશાલ યતા ચેરના ઉપરથી સમગ્ર તેણીએ પારખી, સારે તેણીએ પોતાની માતાની આસપાસ હાથો વીઠાવ્યા અને એકદમ રહી પડી. પણ મીનીની ખુશાલીએ અને મીસીસ લેસ્લીની દીલસોજીએ તેણીને ઠંડી પાડી. પહેલીનું કહેવું હતું કે ખરેખર ફ્લોરન્સ સુખી હતી, કે એમાં પુત્રી ચલાવું હતું અને નહીં કે રડવાનું. મીસીસ વીલમોટે તેણીને ઝડપથી તૈયાર કરી. જ્યારે તે સપ્તમો ખખટ તેણીએ જે જે લાંબાં નળીયું હતું તેની, એકીસતી નતનની અને લેડી આઇદા મીસ ફ્લોરન્સને માટે કેવું માયા કરેલું બોલી હતી તે સપ્તમો માટે ગપાટા ચકાવવા માંડ્યા. ફ્લોરન્સ અંતે સેન્ટ જેન્સ જઈ પુત્રી, કે જ્યાં એકીસ પોતાની બાઈના ઓરડામાં આ અડધી ખુશાલ અને અડધી બીદલી નારને લઈ જવા તૈયાર હતી હતી. તેણીની ઉમર અને સ્થિતિને તદ્દન અનુકૂળ થઈ પરે એવી સપ્તમી સામગ્રી લાંબે તૈયાર હતી. મગલીનના દેસ સાથે માફક આવે એવાં સફેદ મોન, અને સ્કીપરોથી તેણીને સજ કરવામાં આવી. તેણીના મુદર બાંધેને એક સફેદ કેમેલીયાનાં ફુલે ખુબ શણગાર આપ્યો હતો. એક મુદર કોસ પાનાથી જડી લીધેલા હતો, અને જેની વચમાં એક લોકેટની જડેલી હતી, અને તે પર “એફ. એમ. ને આઇ. વી. તરફથી” એમ કોસ તરફ હતું. આ તેણીનું એકઠું પરજું હતું, પણ આ કમુદા કરવાથીથી ફ્લોરન્સ પાછલ હતી અને એકીસને પુછવા લાગી, કે શું લેડી આઇદાએ તેણીને એ પણ આપવાની ધણી બેંદસ કરી હતી કે; અને જ્યારે એકીસે કહ્યું કે તેણીની બાઈ તરફથી એક વાદળારીની નીસાની હતી, સારે તેણીની આંખો ચમક્યા લાગી. અને જ્યારે એકીસે તેણીના દેખાવની તારીફ કરી, સારે તેણીએ હસીને જવાબ વાળ્યો કે તેણીની ચાકાઈ અને લેડી આઇદાની મેદરજાનીને તે માટે આભારી હતી, અને તેમાં તેણીની પોતાની કંઈજ સુખી ન હતી.

એકીસના ગયા મગી તેણી મોટી આરશીની સામે બેઠાનપણે પોતાનો મુદર મેદરો નહીં પણ પોતા ઉપર બતાવવામાં આવતી માયા માટે વિચારતી હતી રહી. તેણીની પોતાની ખરી મુદરતાથી તે તેણી તદ્દન બીનવાકેફ હતી, તેણીને તેણી નળીયું હતી કે તેણી ખુબસુરત ન હતી, ગાંઠાકી અને સમજણ ગમે એવા સાદા કરનારો કરે એ વાતથી તેણી તદ્દન

“કાંપ, સૌથી વાદાલી? કારણકે જેઓ પોતા મારે વિચાર કરતાં નથી તેમને માટે વિચારવામાં ખરેખરી મનહ છે, અને હાલ તુરત મારી મનહો એટલી તે પોતી હદમાં અટકી રહી છે કે તુ મારી અદેખાઈ કરશે નહીં. એટલી દલગીરીથી મારી તરફ ના જો, જ્યારે આજે રાતનાં હું તુને સૌથી સુખી બનાવવા ચાહું છું. હું એક અર્થની દીકરી હોવાથી જ્યારે હું પેહલી આવી સારે જેટલી તુ બીધેલી હતી, તેટલીજ દમબુળી મારા સેતીનના દેસ અને હીરાનાં ધરેણીથી ડરતી દીસે છે. તું નાની સુખી, મારી પડી કેટલીક રીતે જાંચી હોય, પણ તેથી જનરાધયીની હું શું મેળવી શકું? સપ્તમી મીનેમાં તાળેદારી. આ નાના મગર જુસ્સાવાલા છેવે કોઈથી મગરની વગર મારો કેસ અને સાંકળી રાખવીજ જોઈયે.”

“મગરની વાદાલો લેડી આઇદા, એમ ના બોલો.”
“ખરેખર હું બોલું છું, તું જાણે છે તે ખરી કે એમાં સચાઈ છે; પણ આવ, બાંકના ઓરડામાં મારી ગેરહાજરી માલમ પડ્યા ન જોઈએ. એમીલીએ તુને કહ્યું હતું કે ની કે મારા માસાએ; આપેલું આડું, અને બાંક સાથ તાળવે કરવાનો વીચાર માંડી વાળ્યો છે, માટે એકે તુ ના કહેતી હતી, તોખી તારો ભાગ તુને બનવશે પડશે.”

લેડી આઇદાની ખીતાબરી રીતભાતે તેણીનું સપ્તમું બીકમુલ્યું દુર કર્યું અને ગેહદ ખુશાલી સાથ તેણીએ જવાબ વાળ્યો અને તેઓ ભપકાદાર રાજનીથી ચળકતા ઓરડા દીલથી મળે, કે જ્યાંથી વારા ફરતી ક્ષેત્રીએ અને વાલગના દાલ ખેંચનારા અવાજો આવતા હતા. લેડી આઇદાની ખુબસુરતી, ખરેખરી ઉમરાવી દરજ્જાને લાપકની અદા, અને મીલાવણાપણા કે ખોટા ભપકાની ગેરહાજરીથી જુવાન ફ્લોરન્સનાં આતુર જીવર ઉપર પડેલા ખેંચ અને માનના છાપને વધારે થયો હતો, કે જેથી લેડી આઇદાની ચળ નજરે જોઈ લીધું હતું કે આ ખુશાલીની ધણી તેણીને પેલા દલગીરીથી વીચાર આપ્યા કરતો હતો કે આખરે તેમને તેમની જુદી જુદી સ્થિતિ છુટાં પાડશે. (સાંપણ છે.)

RUBY.

રંગની લાસા.

- જુલ-પ્રચાર.
- વાયોલેટ-ચિત્રાચારી.
- લાઇલેક (નંજુરા રંગ)-નળશી ચિત્રાચારી.
- ધીબો-મલત પીતાપણું.
- ગળ્પો રંગ-હરીકાંઈ.
- લાલ-લોભ.
- લીલો-દંબ ધરા વગરનું, પણ કામને ચાહનાર.
- આરેન-જુસ્સો.
- સફેદ-સર્વમાં લેલાનાર સંધી.
- કાળો-પણપાત, સરકારી.
- જુલો (બક)-મરીબાઈ.
- તપકીરીઆ-નખખોરાં.
- ગોલાખી-મયોદા, નમ્રતા.
- જુલો ગોલાખી-પોરી રામ.
- જુલો બક-નળજો ચાર.

શું તારો પોતો અને એવો વિચાર
૧૫૬

જોનને પ્રકરતે તેવોજ લાંબાવાલો સિંચાકડો આવતાં તેણી ફકત આઇદા, તમે એટલાં

ઝાડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૧૨ સું.

જુદી જુદી જાતનાં ઘાસ-ખાંચુ, શેરડી.

ધી

સની જાતનાં ખાંચુ ભેડે સર્વથી ઘણા ગોરા છે, પણ તે ખીજ દરએક રીતે તેઓને મળતો આવે છે. તેનું યઃ બધાં ઘાસોની માફક પોષણ હોય છે અને. મોક્કસ અંતરે તેને સાંધા અથવા ગાંઠ હોય છે. તેનું કુલ ખી ખીન્ન ઘાસોનાં કુલની માફક એ પાંખ-રીની વચ્ચે રહેલું હોય છે. એ ઝાડ ગરમ દેશોમાં ઉગે છે. ચીન દેશમાં તે જાણે એનું મઠકજ છે. પણ હિન્દુસ્તાન અને તેની પુર્વનાં રાષ્ટ્રોમાંથી એ પુષ્કળ ઉગે છે, અને એનડીસની ખાણોમાં તો તેનાં ગીચ જંગલો છે. ખાંચુ ઘણી જાતનાં થાય છે. સાધારણ જાતના ખાંચુનું યઃ પોષણ અને ગાંઠવાળું હોય છે, અને તેની જાંબાઈ ૪૦-૬૦ કે ૮૦ ફુટની હોય છે, તથા તેની ઝાંઝાઈ ૧૦ થી ૨૦ ઈંચ જેટલી હોય છે. તેનું યઃ ઘણું ઝડપથી થોડા મહીનામાં વધી જાય છે, અને જ્યારે તે ઘણું જાય છે ત્યાર પછી તેના સાંધાઓમાંથી પીળા દુડીને નરી નરી ડાંખળીઓ ઉગે છે તે નથી તે ડાંખળીઓના સાંધામાંથી ખીજ નાની નાની નીકળે છે, તેમાંથી વળી ખીજ નીકળે છે, એ પ્રમાણે છે છેલ્લેની ડાંખળી ફૂટ એક અણીદાર પાતળું પાતર હોય તેવી બાજે છે. આવી રીતે ખાંચુનાં ઝાડના સાંધામાંથી ડાંખળી અને ડાંખળીના સાંધાઓમાંથી ખીજ ડાંખળીઓ નીકળતી હોવાને લીધે તે એવાં તો ચુચવાઈ ગયાં હોય છે કે ખીજોના જેવા આકારને દેખાવ લાગે છે અને તેની અંદર કોઈપણ દાખલ નહીં મવાપડેલી રીતે તે ઘેરાઈ ગયલું હોય છે.

આદમીના વપરાસ માટે કુદરત ને પેદાશ કરે છે તેમાં આ ખાંચુનાં ઝાડ સર્વથી ઉપયોગી છે. એ લીલાં હોય છે ત્યારે તેને મીઠું દધ અથવા ખાવાને છે તથા ખાંડનો સીરો પાડને મુરખ્ખો કરે છે; વળી ચોખ્ખા ચોખ્ખા હોય ત્યારે કેટલીક વખતે એનાં બીયાં પણ ખાધામાં વપરાય છે. ખાંચુનું યઃ એ ઝાડનો સર્વથી વધારે ઉપયોગી ભાગ છે. ચીન, હિન્દુસ્તાન અને જાપાનમાં એનો પુષ્કળ ખપ છે. ચીનમાં લોકો એનાં ઘર બાંધે છે, એટલું જ નહીં પણ તે ઘરમાં સર સામણ જેવો કે ધોલકી, ખુરસી, તુલ વીગેરેની એનો જ બનાવે છે.

ચીનાઓ તથા જાપાનના લોકો એનાં યઃની છાજના તોપલા, તોપલી, તુલ વીગેરે જાણે એની તો સુદાર્દર અને સુંદર બનાવે છે કે તે આવી ખાંચુની બનાવેલી છતાં શોભાપાન દીસે છે. વળી તેઓએ તેની અંદરના નરમ ભાગને ખોરીક પીસીને તેનો માવો બનાવી તેમાંથી સુંદર કાગળ બનાવે છે. વળી ખાંચુના વાલજીના સડા અને તેના શાખાનાં જડાં દોરડાં બને છે. નદી કે નેહરોમાં તરતાં

નાની હોડીઓ અને ત્રણ હોળીનાં વાહણો પણ એ ખાંચુનાં થાય છે. ખેતીનાં કામ માટે જોઈતાં કેટલાંક હથેલી-આરા, પુલો તથા પાણીની નળીઓ, ખાનડીઓ અને ખાનડીઓ વીગેરે ખીજી ઘણું બધું બનાવ્યું બને છે.

ધાસની જાતનાં ખીજો શેરડીનો છે. એનું યઃ પણ ખીજનાં ઘાસની માફક ગાંઠવાળું હોય છે અને એનું યઃ ૧૨-૨૩ ફુટ કે તેથી ખી વધારે જાય છે, એનો યે-સાવો ચાર કે પાંચ ઈંચનો હોય છે, ને એનો ફેલાવો કલમથી થાય છે, અને ૧૨ થી ૧૫ મહીના એને પુષ્પ થતાં લાગે છે. તેની ડાંખળીઓ ઉપર એક કે બે ફુટની લંબાઈ એ ખુલ્લા જાંબા રંગનાં ફૂલો થાય છે. એ ફૂલો ને વખતે થાય છે ત્યારે ખેતરોના દેખાવ ઘણો સુંદર લાગે છે. અનાજનાં ને ખીજનાં ઘાસોની માફક એની ડાંખળીઓ પોષણ દોતી નથી, પણ તેની અંદર ગર હોય છે. જ્યારે એ શેરડીના પુષ્પ થાય છે ત્યારે આ અંદરના ગરમાં લગભગ ૬ ટકા જેટલો રસ હોય છે. આ રસની ખાંડ બને છે. જ્યારે શેરડી પાકે છે ત્યારે તેને કાપીને ગાંડા ભરીને પીળવા મોકલે છે; લાં તેને પીળીને તેનો રસ કાઢે છે. એ રસમાં ૧૨ થી ૨૦ ટકા જેટલી ખાંડ હોય છે. એ સિવાય તેમાં ઈંડાની સફેદી જેવો ભાગ, ચુંદર, ચરખી જેવો ભાગ, કેટલીક જાતના ખાર વીગેરે મેળાવવા હોય છે.

શેરડીના રસમાંથી ખાંડ બનાવવાનું ઘણું મુશ્કેલ કામ છે, પણ તેની રીત ઘણી સાદી છે. શેરડીના રસમાં થોડાં ચુનો નાખીને તેને મોટી પોહોળા કરાઈમાં ભરીપર ઉકાળવા મુકે છે; ઉકાળવાની રસ ધોરડા થાય છે તેમાંથી ઈંડાની સફેદી જેવો ભાગ, મોકાશ અને ખીજો રંગડો ઉપર તરી આવે છે તે કાઢી નાખે છે અને પછી તે ધોડા ચપ્પાસ રસને વળી ખીજનાં વાસણમાં નાંખી પાછો ઉકાળે છે ને પાછો ઉપર તરી આવતો ફેર કાઢી નાખે છે, પછી તે રસ અંદરનું પાણી બળા બળીને તેલ જેવો ધોડો થાય છે ત્યારે તેને પોહોળાં વાસણમાં રેડી ઠંડા પડવા દે છે. તે પ્રવાહી ઠંડા પડે છે ત્યારે તેમાંથી ખાંડ નાના નાના ચળકતા પાસાના આકારમાં છુટી પડે છે. તેને (તે પાસાના જેવી કરવાને) ખાંડ કહે છે અને ખીજો ને કેટલોક પ્રવાહી એ પ્રમાણે છુટા પડતો નથી, તેને ગોળ કહે છે.

૧૨ થી ૧૫ ટન વજનની પાકી શેરડીમાંથી ૧૫૦૦ આશરે રસ નીકળે છે. તે તેમાંથી એક હોગકેડા ખાંડ થાય છે. કેટલાક ખાંડ વળી શેરડીના કુચામાં રહી જાય છે, તેમ વળી ખીજ કેટલીક ઉકાળતી વખતે ઝોછી થાય છે. એ ઉપરથી એનું અનુમાન થઈ શકે છે કે, શેરડીનાં જેટલી ખાંડ છે તેમાંથી અડધી આપણે ગેળગી શકે છીએ. શેરડી એક વખત કાપ્યા પછી પાછી ઉગે છે, પણ દર ૬, ૭ વરસે પાછી રોપણી કરવી પડે છે. દર વરસે શેરડી પેહલાં કરતાં જાંબામાં ઝોછી ઉતરે છે, પણ તેના રસ વધારે સારો નીકળે છે.

હવામાં બીનાશ ઘણો હોય એવા ગરમ દેશમાં જ શેરડીના પાક થાય છે. પુર્વ અને પશ્ચીમ હિન્દુસ્તાન, સુનાઈ ટેડ સ્ટેટ્સ, મોરીશસ અને ષેઝીલમાં એનો પાક ઘણો સારો થાય છે, ને એ દેશથી પુષ્કળ ખાંડ દેશવર નાંખે છે. ફક્ત એટલું જ નહીં ગરમ દર વરસે એ કરોડ હજારેટ ખીજો દેશથી આવે છે.

રાતનો પરાણો.

ને જીવો છોકરીઓ, રાત અધારી છે, વરસાદ પડે છે, વાસ્તે જેવાં અમે નળિયે કે દરવાજા, બારી બારણાં સૌ બંધ કરી અંદર બેસીને. કોઈ બારણું દોકે તો હાવાડાં ના. અમે કાલે બપોરે એક વાગતા સુધીમાં આવીશું.” મીસીસ બ્લેન્સે જતાં જતાં પોતાની ત્રણ દીકરીઓને ઉપની શીખામણ હાથી.

“હા માયલ્ડ, તમે ફીકર ના કરો. હમારી સંભાળ લેનારી સાહરા મીડ છે.” વયથી છોકરી મેબલ બોલી.

મીડી બ્લેન્સ અને તેની બાપડી હાના બ્લેન્સનને આજે એક દોરતને લાં મેળબાનીમાં જમવાનું નોતું હતું. તેઓ ખેડૂત હતાં, અને મેડી બ્લેન્સન તરતાર સાથે જમવા જેવાં એકાંત રસ્તા ઉપર વસ્તીથી અને શહેરથી દુર વસતાં. શહેરમાં મેળબાનીનું મથક હોવાથી આખી રાત લાંબ રહેવાનું તેઓનું મન હતું, અને સહવારે કાંઈ ખરીદી કરી એક વાગતે તેઓ આવનાર હતાં, જેથી તેઓની બીકણ છોકરીઓ, વડી હીલગ્રા, વચલી મેબલ, અને નીજી ઇનીને તેઓની માતા હાના બ્લેન્સ શીખામણ દેતી ગઈ. તેઓનાં ધરનું કામકાજ કરનારી હીલગ્રાની ઉમરની એક છોકરી સાહરા મીડ નામની હતી, જેણી પણ હીલગ્રા જેવીજ બીકણ હતી. માતૃપીતાના ગયા પછી બીકણ હીલગ્રાએ મળખત બારી બારણાં બંધ કર્યાં. ભેકે હજી સાત વાગ્યા હતા, છતાં અંધાર બહાર બહુ હતું; વરસાદ પડતો, જેથી તે ચારે છોકરીઓ એકાંત જમવામાં એકલી પડવાથી બીકણ હતી. તેઓનાં માળાપત્રો મેળબાનીમાં જવાને વિચાર નહોતો હતા, પણ દોરતનું પથ્થા આશ્રય સાથે કાપેલું તે; નામજુર નહોતો થાય, તે સાથે વળી શહેરમાંથી ઘણીક છોકરીઓ પણ તેઓને કરવી હતી.

“પણ મેબલ, આપણે તદન એકલાં? અરે પોતા! કોઈ આવી લાગે તો!” હીલગ્રાએ જણાવ્યું.

“જો હીલગ્રા, હવે તું પોતા ખાતર બીકણી ના, અને કાંઈ બીકણી વાતચી ના કરતી” મેબલ બોલી, જેણી ત્રણ બહેનોમાં જરા હિમતવાન હતી.

તે ત્રણે બહેનો અને સાહરાની સાહરા મીડ મળી ચારે જણીઓ વચલા ચોરડાની પાસેના ચોરડામાં એકલાં ચર્ચ બેઠાં હતાં.

“આજની રાત આપણુ ઉંધશું નહોં. ધરની ચોકી કેાલુ કરે?” ઇની બોલી. એટલાં ચારે છોકરીઓ કળકળી ઉઠી. પાછલાં નાળાં તરફ આવેલા બાગ તરફની બારી ખખડતી તેઓએ સાંભળી.

“એ કેાલુ હશે? કોઈ અંદર ધુસવા મોંગતું હશે કે?” હીલગ્રાએ બંધ બેઠેલોને અકડી પાંખમાં લેતાં બીકણીને પુછ્યું. તેણી વીસ વરસની હતી છતાં બીકણી. તેણીની બહેનો તેણીથી બધે બધે વરસ નાની હતી.

“ખસ હીલગ્રા, મને જેવા દે એ કેાલુ છે તે?” મેબલે જણાવ્યું. એટલા વખતમાં બારી કોપણે બેસથી ખખડાવી માલુજ રાખી. સાહરા મીડથી ધાસ્તીને મારે એક દગતું આગળ લેવાયું નહોં.

અતે બારી તોડી પાડનારી ધાંધલ બહારથી ચવાથી મેબલે હીમત કરી અને બેઠેલોની ચીચારીની દરકાર ન કરતાં ખીડી પોલી. નાક વેરની કાન્વા ટોપી સાથનું એક મરદનું માથું બારી અંદર ધુસ્યું.

આ બેઈ છોકરીઓ ચીચારી ઉપર ચીચારી પાડવા લાગી, પણ મેબલે તેઓને થડાં પાડ્યાં.

“શું છે સાહરા! તારી નાની શેકાણીઓ સાથ તનેથી કાંઈ કચો વા વાગ્યો છે કે નકામા ચીચારા પાડે છે?” પેલા શખસે પુછ્યું.

“ઓ એ તો મારો ભાઈ ટોપી છે.” સાહરા તેનો અવાજ પીછાણી બારી નજદીક બંધ બોલી.

સડની ધાસ્તી સગી ગઈ અને સાહરા પોતાના ભાઈ સાથ વાતે વળગી.

“સાહરા, એકદમ ધંદરે આવ. આપણું મમાઈજનો છવ બગડી અળ્યો છે. ડાકટરોએ આ છેલ્લીજ રાત જણાવી છે. તેઓને મલકાની દોષ તો ઘેર ચાલ. તેઓ ટુંને મલકા માગે છે.” તેના ભાઈના આ કહેવા સાથ સાહરા જવા તૈયાર ગઈ. આ ધાસ્તીમાં આખી રાત રહેવા કરતાં ઘેર બહુ.

“અરે! પણ અમે એકલાં પડીશું. તદન તદન એકલાં; તારાથી અમને હીમત હતી સાહરા.” હીલગ્રા બોલી.

“એને જવા દે હીલગ્રા, ધાસ્તીની વખતે એ તારા કરતાં વધુ ધબકાર કરી બીજાંઓને ધબકાવે છે; વળી એની મમાઇ આજે મરે છે, એને જવા દે.” મેબલે સાહરાની તરફેણ બેઠી.

કોઈની રીતે ધર આગળ માલુસને મરતું રાખી સાહરાથી અંદી રહેવાય તેજ ન હતું, જેથી તેણી જવા નીકળી. વરસાદનાં દીપાં બારી બારણે અડડતાં. તો તેઓ ચમકતાં.

બીકણી તેઓના હાથ પગ અકડી ગયા હતા. જરા વા-રમાં ધરમાં એકદમ ઠંડો પવન કપાંથી આળ્યો. તે જેવા ફરમાં તો તે ત્રણે બેઠેલોની નજરે શું પડ્યું? નાળાં તરફ આવેલી પેંચી બારી ખુલ્લી હતી, તેમાંથી એક શખસ વરસાદથી દીપાતો અંદરનો માગેલો બેલો. અલખત, હવે તો તે છોકરીઓનાં એકેએક હાડકાં બીકણી કકડવાં લાગ્યાં.

“બારણું પોલી વરસાદથી અને બહારની ઠંડીથી અકડી મરતા એક ગરીબને બચાવશો; બાઈ સાહેબો?” પેલા તરફેણ આવાને પુછ્યું.

“ઓ એ આપણને એકલાં ભેદ જરૂર આપણને મારી નાખી બહુ લુટી જશે.” હીલગ્રાએ ફકરથી બેકામ જેવી બની જઈ ધીમા અવાજે પોતાની બેઠેલોને કહ્યું.

“હીલગ્રા, બારણું પોણું કે? મને લાગે છે કે એ કોઈ ગરીબ ખેડૂત મુસાફર હશે. ને એ વરસાદથી મરી જશે તો આપણે માથે પાપ આવશે.” મેબલે કહ્યું. તે ત્રણે

જણાંઓએ ધણી તકરાર ચલાવી. અંતે મેંજલ ફાવી. ત્યાં આગળ એકાંથી ધર કે છાપડું હતું નહીં, જ્યાં તે ગરીબ શખસ ઉતારો લઈ વરસાદથી બંચે. વરસાદથી ટીપાતો તે અંદર આપ્યો.

તેણે દગમો તથા જુટ કાઢ્યાં અને સમગ્ર પાસે ગરમી લેવા તે બેઠેના બેડી હતી ત્યાં ગયો.

“બાપાજી ઉપર લખવા બેઠા છે, તેવણુને કહેની મેંજલ, કે એવણુને મઝવા આવે.” હીસડાએ અમથુજ બોલવા માંડ્યું.

“હા, માફ કરોએ સાહેબ, બાપાજી લખવામાં ચુંટાપા- છે, તેઓ હમણા નીચે આવતા હશે, આરાં માતાજી પાસેના આરડામાં ચાકરડી સાહરા સાથે છે; તેવણુનું જરા માથું દુખે છે તેથી પોતામાં છે.” છનીએ નવી તાળ લખાવી.

“હકે? કંઈ નહીં. હું તમારાં માને અને બાપને પીછાણું છું. બેઠ સારી કાની તો છેની? ધીરે ધીરે મલક્યું. તેઓને કામમાં બચવા ના કરતાં” તે રાતના પરાણાએ ગરમી લેતાં કહ્યું. તે અધોર ઉમરનો ખડતલ બાંધાનો દીસ્તો હતો.

“અરે હીસડા, આપણા નોકર બાઉનને પુછની કે બધી પીસતોયો મરી છે કે? આજે રાત અધારી છે અને ઉર્જા રસ્તો છે, તે આવતાં જતાંને કાંઈને કાંઈ યાદ આવશે.”

“હા, મેં તેને બેઠ પીસતોયો ને બંદુક ભરીને મુકતાં જોયો છે.”

“હા! સારે તો સારું. હવે કાંઈ શીકર નહીં. તમને માલમ કે સાહેબ, અહીં રસ્તો ઉર્જા એટલે કાંઈની કાંઈ રાત અવાર ગડબડ થયા કરે છે, સારે ભરેલી પીસતોલ બંદુક સૌનું કામ પડે છે.” છનીએ પેશાને કહ્યું.

“હા, હા, બાપસાહેબ, હું સહ સમજું છું. તમારા બાવાને હું પીછાણું છું. તેવણુને માગઉપર મથવા ભજી છું. જતાં જતાં હું નોકરને એ વીધે તાકીદ કરતો નેજાશ.” તે બોલ્યો, અને ઉઠ્યો; આસપાસે જોઈ આરડા બહાર પડ્યો.

“નકામું કાંઈ હાથમ કયા કરો છો? હિમત રાખવાની મુકી દઇ જુડું જુડું કાંઈ તેને સમજાવોજ?” મેંજલ તેનાં જતાં વાર ફર્યું. “હવે એ બધે ફરશે, આપણુને એકલાં જોઈ બધે છુટી ચલાવશે.”

“હું જાણું કે બાપા મથ થેરમાં છે તથા નોકર અને પીસતોલ વગેરેની બીક આપું” તો શાંતીમાં રાત પસાર થાય. પણ હવે! હવે આપણું શું થશે?”

“હવે તમારું કાંઈ નહીં થશે બાપ. હું જાણું છું કે તમારાં બાપાજી બહાર ગયાં છે. તમારે ત્યાં નોકર બાઉન કોઈ છેજ નહીં, અને પીસતોલ બંદુક પણ મળે નહીં.” પેલા મુસાફરે અંદર આવતાં જણાવ્યું.

હીસડા અને છનીને મરવાની એટલી બધી ધાસ્તી પડી કે તેઓ રડમાં લાગ્યાં, જ્યારે મેંજલ ઉભી થઈ બોલી.

“હવે તમે શું કરવા માંગો છો? આબરદાર શખસની માફક પાસેના આરડામાં બીછાણું છે ત્યાં જઈ સુઈ જાઓ છો એ ગરીબ છોકરીઓને લુડી મારી નાખવા માંગો છો?” આ તેણીના સીધા સવાબથી પેલા શખસ ખડખડ હસ્યો.

“મારી હિમતવાન છોકરી, હું ચોરી કરના માથું છું. તમે માલ ખખખેના સૌ કયાં મુકો છો તે મને ખતાવો.” પાસેની ખુરસી ઉપર બેસતાં તેણે ધીરે કહેને મુક્યું. મેંજલ પણ નીચે બેસી ગઈ અને શાંતીથી બોલી.

“તમે ધણા માથાજી ચેહરાના દીસો છો, બોલોને પીછાણુનાર લાગો છો, તો આવું કામ તમે કદી કરશો નહીં. તમે અમથું એમ બોલી બી બેઠેનોને હેંચતાવો છો, નહીં વાર? જે તમે ચોરી કરવા ઈચ્છતા હોવો તો આપું” ધર તમારા હાથમાં છે.”

“અને તારે તમારા માગ ઉપર લખવા બેઠા બાવાજીનું કેમ? પાસેના આરડામાં બેઠેલાં માવજીનું કેમ? પીસતોલ, બંદુક, અને નોકર બાઉનનું કેમ? એ બધાંઓ સામે હું કેમ ટકું? વાર, કંઈ નહીં. તે બધી તમારી જુડી વાત હતી. હવે તમે અહીં શાંતીથી થોડી જાઓ. હું મારે મારું ફોડી લઉં. યાંત્રો સાહેબજી, આખાં ધરમાં હું એખસો છું, એટલે બધે ફરી મને ગમશે તે લઇશ. તમારા જાનની કચી ધાસ્તી કરવી નહીં.” એમ બોલીને તે આરડા બહાર ગયો.

“ધરમાં ફરી વળી જે ગમે તે લેશે. અરે, બધી જુટ ચલાવશે. પણ આપણુ જીવતાં રહ્યાં એજ કહેની.” હીસડા બોલી. મેંજલે ઉઠી તેઓ હતો તે આરડાને સાંકળ દીધી. “તે તેનું ફોડી લે” તેણી બોલી. જ્યાં સુધી તેઓ જાગ્યાં ત્યાં સુધી તે પેલા પડેલા મુસાફરનાં પગમાં ધડીમાં માળ ઉપર ચઢતાં ધપર ધપર સાંભળ્યા કીધાં, તો ધડીમાં તેને નીચેના આરડાઓમાં ફરી વળતો સાંભળ્યો. ધરમાંથી સવારે તેઓ આરડા બહાર નીકળશે સારે બધી મીઠી શો- રાઈ ગયલી જોશે. જાગવાની ગમે એટલી કોરોશ છતાં તે ગમે બેઠેના જોધમાં પડી. એક માડીના દરવાજા આગળ યોગવાના અવાજથી તેઓ કળકળી ઉઠ્યાં. નેજ છે તો સહ- વાર પડી હતી. તેઓએ ઉઠી આગળ દરવાજા તરફ ફોડી જતાં શું જોયું? તેઓને પીતા પેલા રાતે પેલા પડેલા મુસાફરને હરખથી ભેટતો હતો.

તેઓ અંદર આવ્યાં. “મીઠી, આપણુ કેટલા લાંબા અ- રસાએ મથ્યાં?” મુસાફરે બોલ્યો.

“હા, મારા બાપ, મારા બાહાલા જીમ, મેં તને તરત જોઈખ્યો.”

છોકરીઓએ જોયું કે ઘેરની બધી યીજ સઘામત હતી. અને તે મુસાફર તો તેઓના બાપનો બાપ એટલે તે- ઓનો કાકોજ થતો હતો, સારે રાત્રે જે ધમરાટ કીધો હતો તેથી તેઓ બહુજ સરખાઈ ગયાં. સમજી વાત જીમ કાકાએ મુમ હસ્તાં હસ્તાં નાસ્તો લેતી વેળા પોતાનાં બાપ બોખાઈને કહી સમજાવી અને પોતાની છોકરીઓનાં બી- હીકણપણાથી મીઠી ચરમાઈ ગયો, જ્યારે હાનાએ હેંચત સાથ વમાસું કે તે જીમને બદલે કોઈ બીજો ચોરજ હતો તો મારાં પશુ બાળકોનું શું થતે! તેઓ કાંઈથી ખરીદી કરવા વગર મુકવારનાં ઘરે આવ્યાં. મેંજલની ચાલ જીમ કાકાએ બહુ વખણી અને પેલા પડેલા મુસાફર-જીમકાકા- એ પોતાની દોસ્તમાંથી છોકરીઓને સારો ભાગ આપ્યો. તેઓને હાલતને બદલે નીહાલ કીધાં. એવાજ બધા રાતના પરાણાઓ. નેજો.

ચેહરખાનું કાવસણ દાવર.

પારીસની કાવત્રાંખાજ ખુબસુરતી.

હેરબાન વાંચનાર, હું તુરતનેજ મારી કોલેજની ડેવલપીસ પુલ્કરી કરી મારે ઘર ઈંગ્લેન્ડ ખાતે પાછો ફર્યો હતો. મારાં મામાપ અને પાછો પોતાની નનદીક ભેઈ ધણાં ખુશી થયાં, પણ કોલેજની સખત મેહેનત પછીના મારા લેવાપણા ચેહેરાથી તેઓએ અને હવાના ફેરફાર ખાતર કોઈ દરીયાની યુસાફરીએ મોકલવાનો દરખાવ કર્યો. અને અનેક જગ્યા અને શહેરો જોવાનો ધણો અભખરો હોવાથી મેં પણ તુરત આ તેમના વીચારને ટેકો આપ્યો.

“એક, આપણે આપણા આરમીને ફ્રાન્સ મોકળે તો કે-
વું?” મારાં માતાએ એક દીવસે મારા જવાબને મારા બાપે
પુછી જોયું. “મેં અભયથી વચ્ચે મારા પીતા ગીન્ વોક-
રના ચેહેરા ઉપર કાંઈ અસાધારણ ફેરફાર થતા જોયા-
“આટલે દુર તુંને જવા ગમશે કે આરમી?” મારા
બાપાએ સાંગો મને સવાક કર્યો.

“હા બાવાજી, જે તમારી મરજી હોય તો મને ત્યાં જવા
ધણું ગમશે. તવારીખમાં પણ ફ્રાન્સ ધણું વખણાયું છે.”

મારા આટલા જોલવા પછી કોઈ મારી મરજી વીરદ
યજી નહી, અને મે ત્રણ મહીના પછી તો સેવક હાથમાં
પેનસીલ કાગળ સાથ જાણીતાં ફ્રાન્સની મનદરજી, જેવા
લાયક ધમારતો આગળ બંટકોતા માલમ પડે છે.

અહવાડમાંજે ગમઝી જવા લાગ્યાં, રોજ બરોજ ફ્રાન્સમાં ફરતાં અને ત્યાંની ધ્યાન ખેંચનારી યીજો જોતાં
તો વખત વીજળી સમાન વેહેરા લાગ્યો. સૌમાં વડું
જ્યાં બીચારી કમનસીખ રાણી મેરી એનટોહનિટ અને તે-
ના ધણીને મરદન મારી હતી, લાંબો બચકર પણ ગમી
બરયો દેખાવ માઈ દીક વધારે ખેંચતો હતો.

એક દીને પારીસ જવાના ખાલમાં હું દૂતમાં મોકો,
મારી સાથેજ એક જવાન નાર પણ મારાજ વર્ગમાં મોકી
હતી. માઈ ધ્યાન વેહેલાં તેણીની ઉપર ખેંચાયું નહી, પણ
પછી બીકીની તલખ ચવાથી, બાનુઓ તરફ ધટતી સભ્યતા
સાથ હું તેણીની રમ પુછવા તે તરફ ફર્યો.

તેણીએ બહુજ ધીમા સાહદમાં મને પરવાનગી આપી.
તે પળે મેં તેણીને ચેહેરા જોઇ ખોદાએ જખશેલી અજુ-
હદ ખુબસુરતી માટે અભયખીતો યુદ્ધારો કહાડ્યો. આહા!
તે નાખુક દીકપત્રી ચેહેરાની ખુબી મારે શું ખોજી! તેની

સીકત કરવાને તો કોઈ કવીની કલમ જોઇયે. તેણીનો
મુખડો ગોઝાખના દુકક સમાનનો, આંખો કાળી લાંબાં
બનાં સાથની, અને સોદામણા બરસા ગોળ હાથો તેણી
ધરવતી હતી.

ભાર પછી મેં તેણીની સાથ વાત કરવા માંડી. મારા
દરેક સવાલોને જવાબ તેણી ધણુજ ધીમા સાદમાં આ-
પતી. અમે વચ્ચે બનેલી વાતચીત ઉપરથી મેં માન આ-
ટકુંજ તેણીને લખતું ઉપનયુદ્ધ કે, તેણી હનેચની પારીસ-
ની વતની હતી અને પડોશનાં ગામડાંમાં કોઈ સગાંને મ-
લવા મઇ હતી: -

રટેથાન નજદીક આબુ, અને અમે છુટાં પડ્યાં. તેણી
એક સુંદર દખલખામરી મોટી માડીમાં મેસી હંકારી મઇ,
જે ઉપરથી મેં ધારયું કે તેણી ધણી માતખર હોવી જોઇયે.
આજ રાત્રે એક ધણો હારયજનક નાટક પારીસની
નાટકશાળામાં થનાર હતો, ત્યાં જવા મને મારા દોસ્ત શી-
લીપ મેસન-રેએ ધણી મોકોસ કરી હતી. વળી તેના ક-
હેવા પ્રમાણે ત્યાં તે પોતાની બેઠેન, અને માતાને મારી
સાથ પીછણ કરવાને લાવનાર હતો. હું વખતસર હાજર
થયો. મારા બાકસમાં જતાં મને સામેથી શીલીપ એક
હસતી પુતળી જેવી જવાન બાનું સાથ મળ્યો.

“આ મારા દોસ્ત આરમીમોક વોકર-નોસ્ત આરમી,
આ મારાં બેઠેન એનદરી-મેસન-રે.” મારા રશીકે પોતાની
બેઠેન સાથ મારી આલખાણ કરાવી. હું એનદરીને નખ્યો.
“માડ, મારા બાકસમાં તમે જગ્યા લેશો?” મેં એ-
નદરીને પુછી જોયું, જેણીએ હારીને ડોક હલાવી હા કહ્યું.
“નાટક શરૂ થયો, પણ મારે ધ્યાન તખ્તા ઉપર જવા
કરતાં લોકો તરફ વધારે ખેંચાયું હતું. એનદરી પળે પળ
હેરતથી મારી આંખો બણી જોતી, જે દુર કોઈની શો-
ધમાં ફરતી હતી. અંતે મારી નજર તે દહાડાવાથી નેન-
માં મને મજેલી સુંદરી ઉપર ફરી. તેણીને પોપાક પારી-
સની લીચામાં જોયી અને નયામાં નવી ફાશીનોથી બરપુર,
કુદી બેઠેં સાથને લાંબો ઝલ્યો, જે સુનેરી શીટ અને
કીમતી રેશમી લેસ સાથ છુટાં બધાં મોતીનો બનેલો હતો.
આખાં બદન ઉપર તેણીએ ઝલકતાં ઝવાહેરા પેહેર્યાં હતાં,
જે માંહે તેણીનો મુકાબો ચેહેરા ધણો શોબી રહ્યો હતો.
હાથોમાં દુરબીન સાથ તેણી દુર તખ્તા ઉપર નજર ટેકવી
બેઠી હતી.

મારી આંખો તે સુંદરી ઉપર દીકપલ્લી જોઇ એન-
દરી કાંઈ રમુજથી મનમાં હસતી હતી. પણ તે વેવા મેં
તે ઉપર કશું ધ્યાન આપ્યું નહી.
અંતે-ખાંચ મીનીટ ખાતર જવારે પડો પડ્યો, સારે
એનદરીની રમ લઇ મેં પેટી સર્વેનું ધ્યાન ખેંચનારી ના-
જનીનના બાકસ તરફ પગમાં લખાવ્યો. ધીરથી મેં દર-
વાને ડોક્યો, જે ખોલનાર એક સફેદ ખુઝરગીમરી દહાડી-
વાલો માનખર દેખાવતો ફ્રેચમેન હતો.

“આવો સાહેબ, કંઈ ખાહેશ?” તે બુદ્ધા ગ્રહસ્થે માન-
થી અને પુછ્યું. હું કંઈક શુંચવાઈ ગયો, પણ પેલી જવાન
બાનુ ટુરત વગે પડી.

“હું એવણને પીછાણું છું”, એવણે મારી મુસાફરી દર-
મ્યાન મને ઘણી મદદ કરી હતી. હું તમને નેહિને ઘણી
પ્રીતી છું. કાઝિટ રીયસ્તુ, એવણ મીં વોકર” તેણીએ
અમારી ઓલખ કરાવી.

કાઝિટના કહેવાથી મેં તેઓના બાકસમાં જમા લીધી.
મારી ઘણી અનુયયી વગે જવારેથી કાંઈ દસવાને બાગ-
નાટક તખ્તા ઉપર રચ્ય થતા, સારે તે બાનુ મોટે રમાય
દાખી દેતી. તેણી એકથી વેળા મોટે દસી નહી, જે અરેજ
હેરત ઉપગમવાની હતી. દરેક મને નેહિ સુખમાં દસતા દતા,
તેમાં દુરથી મારા દોસ્તની બેઠન એનકરીની આંખોમાંનો
રમુજનો પ્રકાશ મને બુદ્ધા દીસતો હતો. હું પેહેલાં તો
જરા વીચારમાં પડ્યો, પણ પછી હું બીકકુલ બેદરકાર
બની પેલી નાજનીન સાથે વાતે વળગ્યો. મેં તેણીનું નામ
યા મકાન નાજુવા માટે ઘણી તરેહની ચન કીધી, પણ પેલી
બાનુ તો મને અજબ ઉઘાવતી.

એક અઠકામાં પછી બાજવા હું મારાં દોસ્તમાં બેઠો
હતો, સારે મારો રશીક આરથર મારા ઓરકમાં આવી
આબે.

પોડીક દમારી વાતચીતમાં મેં તેને જણવ્યું કે મારાં
માખાપ પણ પોડા વખતમાં ફ્રાન્સ ખાતે આવનાર હતાં.

“તુને કાંઈ પુછું શીલીપ ? પેલી તે દહાડાની ઓરકેસમાં
બેઠેલી સુદર બાનુ કીધાં મકાનમાં રહે છે તે તું જાણે છે ?”
મેં પુછ્યું.

“હા, રીયસ્તુ કેસલમાં” મારા દોસ્તે સુખમાં દસતાં
કહ્યું.

“શીક, પણ આમ ટકોરથી દસવાનું કાંઈ કારણ ?”
મેં જરા તપી આવતાં પુછ્યું.

“અરે કંઈમી નહી આરચી, એ તું શું મને પડે છે ? મુ’
જે જરા-તું સંભાલજે.” અને અહીં તેણે દસવાનું દાખ-
વાની જગીરી તજવીજ કીધી.

“એ કમજખત દસતો કાંઈ દસી ? તે દહાડેથી બધાં
મને નેહિને એમજ દસતાં હતાં; કંઈ સમજ પડે ? એ
તમે યુગલા ફ્રેચમેનો કાંઈ થેલા તો નથી બની મયાની
કે કોષ પરદેશીનાં મોંઢ ઉપર દસી અપમાન આપવાને
અચકાતા નથી ?”

“પણ જવારે તે પરદેશી પોતાની આંખો આંધળી રાખી
આટો ખાહેશ જલ્ય સારે દમો દસતા રમતા ને મોજબા
ફ્રેચમેનોનાં શું વાંક ?” શીલીપે બચાવમાં ધડપુછાં વગ-
રતું કહ્યું.

“તે શું ?” મેં ગુસ્સો બાજ્ય બેઠતાં પુછ્યું.

“કંઈમી નહી; પણ પેલાં જવાન બાનુથી એકિલા ને
એતેલા રહેજે; પણ ખચીત, જે દોસ્ત તારી ઓલખ તો
કાઝિટ રીયસ્તુ સાથે થયેલી છે; એકાદ વખતેતો મેહેલમાં
તેને મુલાકાત કેમ નથી આપતો ? બુદ્ધા બરો મેહેમાનદારી
કરનારો છે.” થોડી બીજી કેટલીક વાતચીત પછી શીલીપ રજા
લઈ ઉઠ્યો, કે હુંથી મારી ટોપી લઈ બહાર પડ્યો. બુદ્ધ-
રતીજ મારાં પગલાં રીયસ્તુ કેસલ તરફ વધ્યાં. બાગમાં
દાખલ થતાં મને પેલા બુદ્ધરગ કાઝિટ મળ્યા.

“કેમ છે કાઝિટ રીયસ્તુ ? તખીયત તો બુદ્ધ ?” મેં
વાત ઉઠી.

“બુધારક તમારાં પગલાં, આવો સાહેબ, આવો અંદર
મીં વોકર” અને કાઝિટ મને પોતાના બાગમાં ખેંચી લઈ
મયા. મારા તરફ ટગર ટગર રીકયા પછી તે બુદ્ધાનો
મેહેરો મને શીકા પડી ગયો લાગ્યો.

“હું માફ માગુ છું” મોરથો-અરે-સાહેબ તમે ફ્રેચમેન
નથી છતાં તમારો મેહેરો ફ્રેચમેન જેવા લાગે છે.”

“ફ્રેચમેન નેવો ?” હું દસતાં બોલ્યો. “મારો જન્મ
ઈંગલંડમાં થયો હતો અને આ પેહેલેથીજ વેળા મેં ફ્રાન્સની
ભુમી ઉપર મારો પગ મેલ્યો છે.”

“અજબ જેવું” કાઝિટ બોલ્યા. “ઘણું અજબ જેવું, તમારો
મેહેરો મને ઘણો ઓલખમાં આવે છે; પણ અંદર આવો
દોસ્ત, તમે ઘણા કાષી ગયલા લાગો છો, એક કષ કાંઈ બેસો ?”

હું મુંઝે મોઢરે અંદર ગયો. તે મેહેલની રચનાને
શું ખ્યાલ આવ્યું ? તે ઉપરથીજ તે કાઝિટની મોહોટાઈ
જણાઈ આવતી હતી. મારી નજર મોખાસ ઉતાવળે પેલી
જવાન બાનુની શોધમાં ફરતી હતી. પણ તે આખા મેહેલના
કોણી બાગમાંનાં મેં નેચલાં દીવાનખાનામાંથી તેણી મને
મળી નહી. અને મેં મેહેર પુછવાની કીમત કીધી.

“તમે સાધ રહેનાર પેલાં જવાન બાનુ બહાર ગયાં
હશે ? માફ કરજે કાઝિટ રીયસ્તુ, હું તેવથુનું નામ જાણતો
નથી, કદાચ તેવથુ તમારાં બેટી દસી ?”

“બેટી ?” કાઝિટ અન્યોળીના સાથે મને પુછ્યું.

“હું માફ માગું છું કાઝિટ સાહેબ, કદાચ તમારી નથી-”

“હાહાહાહા” કાઝિટ ખડખડ દસી પડ્યો. મોરથો, તેણી
તો મારી ઘણીવાર કાઝિટેસ રીયસ્તુ છે.”

મને ગોળી વાગી હોય તેમ હું ચમક્યો. મારો મેહેરો
શીકા બની ગયો, અને મારે મગજ ગુસ્સાથી તપી આવ-
્યું. “જુદુ” છે સાહેબ, તમે જેવા તેણીના બપાવાની
ઉમર લાખકના તેણીને પરણીજ કેમ શક્યા ?” હું દીવાના
માફક બખાલ્યો. “તેણીની ફરેસ્તા જેવી બુગસુરતી તમે
જેવાને નેહાવા લાખકની નથી.”

મારા આ ઉઘળતાં ઇગરના નેસ્સામરયા સમ્પ્રદોષી
કાઝિટ તો ગુસ્સામાં આવી ઉભો થયો. “મોરથો, આવો
બેઝાળી બરયા સમ્પ્રદોના સ્વાદનો બદલો તમને આ મારી
રી વોકરર ચખાડશે.” અને તેણે પાસે પડેલી એક બંદુક ઉઘારી.

“તમારા સેવકને પણ તમારે તૈયાર ખાણવો.” હું તુરત મારી પીસટોલ મારા પેટરેવેશમાંથી ખેંચી કહાડતાં બોલ્યો.

“જવાબ, તું ઘણો ઉછાછળો છે.” કાઉંટ નરમ સાદે બોલ્યા. “વગર વીચારે તું શું કરવા ધસે છે તેને તુંને કંઈ ખ્યાલ છે? એકમારગી તું તારા જન નહીં બોદશે તો મારો જન લેવાથી જવાનીમાં તું એક ખુતીનો કાળો કલંક ધરાવતો ધશે. કંઈ વીચાર છે? આવી જીવલેણ અપાઝી કરવાને તૈયાર થયો છે, અને તેથી કોણ માટે? એક નકાળી, ક્ષત્રીનની શીશીમારીમાં ફસેલી મોરત—”

“સંભાળો મારેજ, તેણીને ખેડે બોલાતા સખત શબ્દ હું સાંપી શકીશ નહીં. તમે લીચકારા છો, અને મારેથી કરી તમે છટકવાનું બહાણું—”

કાઉંટના શરસાની અંદી હદ યદ્ય. તેણે શરસાથી પોતાની પીસટોલને થોડો ચઢાડ્યો; હૂંખી તૈયારજ હતો. હમે વચ્ચે એક-બે-ત્રણ બોલાનાર હતા, મેં વગર ધુસ્વે બોલવા માંડ્યું—“એક-બે-ત્રણ—” અચાનક પાછળથી કોઠના ભારી હાથે મારા હાથમાંથી પીસટોલ ખેંચી લીધી. મેં ફરીને પાછલ જોયું, લાંબાજમની આંખો કાઢી, હમે તરફ ટગર ટગર જોતા મારા બાવા ઉભા હતા. કાઉંટ રીચકું દમારી નમ્દીક આંખ્યા, પણ જેરી તેમની નજર મારા બાવાજ ઉપર પડી કે તેવણે એક મોટી ચીસ સાથ પોકાર્યું:

“જેક!”

“હા બાવાજ, તમારો દીકરો જેક” મારા પીતાએ, તે જુગરજ કાઉંટના હાથ માનથી ઝાલતાં કહ્યું. “તમેથી લાંબો વખત તુલીક વીખુટા પડનાર હું તમારો દીકરો જેક છું: મને માથી જખરો, બાવાજ, જે ઉછાછળાં કામ માટે મને તમે તમારાં ઘરમાંથી દુર કીધો હતો, તે કામ માટે હું બોદાના હુકમથી આજલગી સેહેજખી પસ્તાયો નથી, તેથી તો હું આજ તુલીક સુખી હતો, પણ એક જુગરજ પીંદરના આશીરવાદો મેળવવા હું પાછો મારી જન્મજીમ ઉપર ફર્યો છું.”

મારા પીતાને આતું બોલતાં, અને કાઉંટને તેમની સાથ વાહાલથી બેઠતાં જોઈ હું તો દંગજ ઘઈ ગયો; પણ થોડા વખતમાં મને નીચલો ખુસાસો મળ્યો.

મારા બાવા જેક કાઉંટ રીચકુંના એકપુરા બેટા થતા હતા. જવાનીમાં તેવણે ફ્રાન્સમાં ચુસાફરી ખાતર આવેલી એક જવાન ઈંગ્લેજ ખાતું સાથ લગન કરવા તેમનાં કાઉંટ પીતા પાસ પરવાનગી માગી, પછી તેમના માતૃજ બાવાને તો પોતાના બેટા અને ભરીપના કાઉંટ માટે ઘણા મોટા મોટા વીચારો હતા, જેથી તેવણે આ માંગણી તુચકારી કહાડી. મારા બાવા પોતાના વીચારને મક્કમ વજગી રહી તે ઈંગ્લેજ બાવાને મારાં માતાને પરજમા. કાઉંટ રીચકુંએ આ જખરી નાશીપાસી અને તેવજીની ધારવામાં આવતી નામેશીથી ઉશકેરાઈ જઈ પોતાના વારસ બેટાને પોતાનાં

મકાન તેમજ વારસા અને વાહાલથી દુર કીધો. આથી મારા બાવાએ દમગીરીથી ફ્રાન્સ છોડી ઇંગ્લંડમાં પોતાનું મકાન કર્યું. તેવજી કોઈ દીવસેથી પોતાના ઉમરાવ પીંદરનું નામ લેતા નહી, જેવજી તેવજીને આવી જખરી ગેરધન સાધ કરશે હતો. હું એક અખીરી ખેતાખના બપાવાનો નખીરો અને જાતે એક ફ્રેચમેન હતો તેથી બીજકુત આજ તુલીક અજાણો રહેવો હતો. મારા બાવા તેવજીના કહયા પ્રમાણે આજેજ ફ્રાન્સથી આંખ્યા હતા, અને મને મારા લોટકમાં ન જોઈ, છુપા એકકમ એકકા પોતાના પીતાને બલવા “રીચકું મેનર”માં આવી ચઢક્યા, જ્યાં તેઓએ એક એકથી અજાણ્યા બપાવા દીકરાની સગાઈ ધરાવતા અમે બંનેને જીવલેણ અપાઝી માટે તૈયાર ઉમેશા જોઈ, કાંઈપી ઉછાછળું કામ કરતાં અમેને એજેજી બચાંખ્યા હતા. અરે! લારે પણ મારાં પેશાં જવાન બપાજી? મેં તેવજી બાબે સવાલ કર્યો.

“બપાજ? નહીં આરમી, મારાં મા તો બીચારાં હું નાનો હતો લારેજ મરણ પામ્યાં.” મારા બાવા બોલ્યા, “પણ કદાચ મારા કાઉંટ બાવાજ પોતાના મેહેલમાં બીલ” કાઉંટસને લાંબા હસી.”

“હા, આલો મારાં ફરજદો, અને તમે તેણીને મશરો.” મારા બાપનો હાથ વાહાલથી ઝાંઝી રાખી મારા બપાવા આગળ વધ્યા. પીકચર મેશેરી ઉપર ટંગાલથી અમારા વચવાઓની સખી ધ્યાનથી જોતાં જોતો હું તેમની પાછળ એક બંધ બારણાં નજદીક તેઓ સાથ આવી થાંખ્યો. તે મોરકાની બારીને બંદો પડડા ખસાડી મારા કાઉંટ બપાવાએ અમને માંહે જોવાને ક્યારત કરી.

અંદર એક સોફા કોચ ઉપર એક પંચાવન ને ૧૦ ની વચ્ચેની જુગરજ બાઈ પાકેલા સફેદ બાળો, અને કરચળી વજેશાં વાંકાં આંગ સાયની બેઠી હતી. તેણીનું હાથનું બોણું, શીશું મોઢકું એક વેળા ઘણી જુગસુરતી ધરાવનાર હોય તેમ દીસતું હતું.

“આ મારાં બીલ” ઘણીબાણી કાઉંટેસ રીચકું. મારા બપાવા તે જુગરજ બાપને જોઈ ધીરેથી બોલ્યા.

“પણ લારે પેશાં જવાન જુગસુરત બાતું ક્યાં છે? તેવજી કોણ છે? આ એવજી મારા બાવાનાં સાવકાં મા, અને મારાં સાવકાં બપાજ કાઉંટેસ રીચકું છે, તો તે સંદરી તમે સાથ થું સગાઈ ધરાવે છે મોટા બાવા?” મેં ધીરે સાંજેજ પુછ્યું.

“તું જો તો ખરો આરમી, પછી મને પુછજે; એક અડધો કલાક અહીંજ તમે સુપકીદીમાં ઉભા રહેવો.” કાઉંટ બોલવાનું રૂર કરી રહે તે આગમજ તે મોરકા માહેલા પડદાની પાછળથી એક નાતી પેરી સાથ એક જવાન ઘસી દાખલ થઈ.

“જેનેટ, તુંને કેટલી વાર?” પેશાં જુગરજ બાઈ થાને કાઉંટેસ રીચકુંએ પોતાની ઘસીને કહ્યું.

“કાઉટેસ મારાં, હું માફ માથું; માલીને હાથ લયકાઈ નવાયી આને રાત્રપેરી ચુટવા આગમાં તેણે મને રાંધી હતી” દાસીએ બચાવમાં કહ્યું.

“હા, પણ કાઉટે ક્યાં છે?”

“કાઉ મુલાકાતે આવ્યું છે તેમની સાથે રોકાવવા છે.”

“કાણે? મને, કે ચોરત?” ઇતેનરીથી કાઉટેસે પુછ્યું.

“મે મહેલ.”

“શીકે લારે, તેઓની અંદી આવવાની કાંઈ ધાસ્તી નહી.

તેઓ મે કલાક પછી મારશીયોનેસડ-સેવન મારી મુલાકાતે આવનાર છે, એટલે મારે તૈયાર થવું જોઈએ. આહ! જેનેટ, મારો આવો મરથીખાઉ જેવો મુરદાલ ગેરેરો આ સામી આરસીમાં જોતાંજ મારો છવ જળીને ખાખ થઈ જાય છે. ચાલ છોકરી, ઉત્પાળી થા, મારો આ મેડેજન જેવો ફેરો ફેરો નાખ.” કાઉટેસે યુવ થયાં કે દાસીએ પેરી મેડી મોંઘીની એક કાળા ચળકતા લોખા મરોડદાર ચોટલા સાથની એક બાલની તોપી કાઢી કાઉટેસનાં બુઝાં મથાં ઉપર સરખી મોડવી, જેથી તેણીના સહેલ પીસમાં જેટલા બાંધો સેંદેજમાં ઢંકાઈ ગયા, અને તેને બહારે ૧૭ વરસની છોડી જેવા ચળકતા કાળા બાલ ધરાવનાર માથું દીસવા લાગ્યું. વળી પેરીમાં હાથ નાખી દાસીએ મોંઘીથી આખા બનીશ જોતાંની એક બનાવતી બનીશી મેડી કાઢી કાઉટેસનાં મોંમાં મોડાંના ખાડામાં બરાબર જાયે ઉભી કરી નાખી કે જેઠાં લેવો તે બુકી ચીમરાયલી હડપચીના ઉભા રોકે! લારપછી અમારી વધતી અને વધતી અજબપત્રી વચે તે મોજાં થઈ ગયલાં શરીર ઉપર ‘રેસ’ સાથના પોપા-કા ઉપર પોપાકા તે દાસીએ પેહેરાવવા માંડ્યા, જેથી તે વાંકું બદન સીધું રહાર થયું, એટલાંજ નહી પણ તે ચુર-દાઝ શરીરે બેંદેજાની બરણી જેવો બહારથી દેખાવ પહોંચ્યો. હવે મોડાંની બહારની યુગસુરતી ઉપર પેરી ચળ અને વફાદાર દાસીના હાથ ચપક ચપક ચાલવા લાગ્યા. આહ! તોખાહ! પેરી કાશીનમાં ફેસેલી, યુગસુરતીને માટે આખર મોહનતરી ડાસી મેલાયક હમગમના હાથમાં જેમ ચુકી આપી હોપ તેમ મેહારદાર મેડી રહી. દબ્બી પછી દબ્બીએ તરેહવાર રંગ અને પાઉંર સાથની નાની પી-છીએ સહીત પેરીમાંથી બહાર પડવા લાગી. એક નાની શીશીમાંની થોડી લાઝ પ્રવાહી એક સોટી ઉપર લઈ જેનેટે અપાટામાં કાઉટેસના શીશ પડખપડા હોઠો ઉપર ઘસી કાઢી, કે જેઠાં લેવો તે હોઠોની લાઝાય! બન્નાં મખખાઈ હોઠમથી પાણી ભરે! અરે છટ! બદખશાનનાં મેચુમાં લાઝનેળી બાણુ બેસાડે! કાઉટેસના ચીમગમવા ચાલ ઉપર રંગ અને પાઉંરના લેપડાએ જગા લેતાંજ ઘણી-કે જવાન બાનુઓની અરેખાઈ મેચે તેવા તેણીના રોખ-શારા ગોઝાળી થઈ નીકળ્યા. આટલાંથીજ આ કાવનાજાન યુગસુરતી કાંઈ અટકી નહી. રેશમ જેવી પીંતળી નાણુક

સશીએ કાળા રંગમાં યુગરેલી ધીરે ધીરે કાઉટેસનાં સહેલ પાપણુ અને ભંગાંએ ઉપર ફરી રહી, કે પછી કાઉ કવી-તું ધ્યાન ખેંચાઈ રહે તેવો તે આંખોએ બહાર પકડ્યો. ઉઘી એડીમાં બુટ અને જવાહેરોમાં પોતાનું આંગ જડી લઈ પેલાં કાઉટેસ પાપ હાથમાં નાણુક પખો લઈ ધીરે કદમે ચાલતાં (ખરે) કહીએ તો તેવથુથી ઉતારણમાં ચલાવુંજ ન હતું) આરસીના તખ્તા આગળ જઈ ઉભાં. એહ! તે જળના મારા દીકના યુરમાનો હું મારા વાંચનારાઓને શું ખમાડ આપું? જે સુંદરી મે આગકામીમાં જોઈ, તેણીના જેવી યુગસુરત પીછા દ્રાઈ ન હશે એમ માન્યું હતું, તેમજ નાટકયાગમાં તેણીને જોવા પછી મારા દોસ્ત આરથરને પુછી ખાસ તેણીનું મકાન જાણી લઈ “રીચયુ કારટવ” તરફ આવી તેણીને ખાતર મારા બપાવા સાથે જયલેણુ લગાઈમાં વીકે ઉતર્યો, તેણી કાણુ? અતે જાહેર થયું તેમ, કાશીનમાં મરી રહેલી, યુગસુરતી માટે આખર મોહનતરી, એક ૧૦ વરસની બેચકક બદમુરત યુડીયા, અને તેથી અફસોસ! મારી સાવજી બપાઈ! મને ચકર આવી ગયા, અને જે મારા બાવા મને ધરી લેતે નહી તો હું જરૂર જમીનદોસ્ત થતો.

મારા બપાવાએ પાછાથી જણાવ્યા પ્રમાણે તેવણે એક યુગસુરત જવાન બાનુંને પોતાના મેહેલમાં કાઉટેસ તરીકે રાજ કરવાને લાવવા વીચાર્યું, અને તેથી આ બહારની અબુદરતી યુગસુરતી ધરાવનાર, જવાન દેખાતી બાનુંને તેવણુ પરણી લાવ્યા. પાછકથી તેવણે આ પોતાની બુથ જોઈ, પણ શું કરે? નાચાર! તેણીને એકાબનારાં શોકો હરેક તેણીનાં મોંહ ઉપર હસનાં. આટલાં ઉપરથી મને તુરત મારા દોસ્તના ટકારભરેકાં હસવાનો અર્થ સમજ પડ્યો.

મારા બપાવાએ પોતાની આગલી નાકર ચાલ માટે પછા પસ્તાઈ મારાં માતાજી તે તેમનાં વહુની મારી ચાલી, તેમને પાછા તેમનાં હકદાર મકાન “રીચયુ કેરટવ”માં લીધાં.

વરસો વહી ગયાં છે. હાલ હું પોતે કાઉટે આરચીયોરક રીચયુનો મેતાજ ધરાઈ છું, અને મારા દોસ્ત શીશીપતી હસમુખી મેહેન જોનડરીએ મારી માનવત કાઉટેસ બની મને દુનિયામાં ખરે સુખી કીધો છે. પણ એ મારી ચીપીની ધણીપણી હમારાં નાનાં જમ્યાંઓની વચે મેસી જ્યારે લારે ફેરી નાટકયાગમાંની સુંદરી! તરફનાં મારાં હેતની યાદ આપી મને મળતે છે.

જરૂરમાં કાવસજી દાવર.

એક બાનું ડાકેટરનાં લગન—લડનને એક સોશીસીટર એક બાનું ડાકર સાથે હમલુજ પરણ્યો છે. તેઓનાં લગન શીકેશીયનાં પ્રચણમાં કરાયાં આખાં દત્તાં. વરસાલને લગન પછી લગન લગન મોહલવામાં આગ્યા, અને કન્યાએ પોતાના ધંધાની ફરજે ઉપર તરતજ જવાની મોહોસ કીધી, કે ને ફરજે આપ્યા એક વજર અમલના બનાવ માટે મુલતવી રાખવાનું તે-લુએ વાળી ધારણું નહીં.

૫૨ બાંધવાનું.

ધર બાંધવા વીશે અરે જોએ છીએ તેને
યુના, મરઝાં યા ઈંટ સાથે કચ્છ કામ નથી.
તે એક જુદીજ નતનું બાંધકામ છે, કે જેમાં
દરેક ડાંડી સ્ત્રી રોકાયેલી રહે છે.

એક ખરેખર ધર અને ધર કે જેમાં
વસનારાં તેને કક્કત ખાવા અને સુવાની એક
નગા તરીકે ગણે છે, તે એ વગેરે ધણો ફેર છે; તેટલોજ
તકાવત એક અને બીજાં ધર 'એકોતર' પણ છે.

એક ધરમાં વસનારાંઓની નેકી યા બદીની અસર તેના
જામરપર દાખલ થતાંજ આપણી પર ચાપ છે. જે ધરમાં
દાખલ થતાં નીચમ, સદાઈ અને સુખ જોવામાં આવે છે
તેમાં વસનારાંઓ વીશે આપણાં દીક્ષમાં કેવી અસર થાય છે?
જ્યારે જ્યાં દરેકજા મંદાપણું અને અનીયમીતપણું જણાય
છે તેમાં વસનારાં વીશે આપણને કેવા વીચાર આવે છે?

હાલના દીવસોમાં જીંદગી ધણી શુચવણ બરી છે, અને
એક નાનામાં નાનાં ધરની જરૂરીયાતો પણ ધણી હોય છે
તેથી ખરાં દીક્ષથી કામ કરનારાંઓને પણ જેવું તેવું કરી
પુર કરવાની લાલચ ધાય છે. એક વચ્ચે વાંધેના ધરની
પાતાની જીંદગી સૌથી કષ્ટ, સૌથી કાઠી નાખનારી, અને
મન અને તન પર સૌથી વધુ ભોજો નાખનારી છે. તેણી
કે જેણી દશ રૂપીઆનું કામ પાંચ રૂપીઆમાં કરવા કાંઈ
મારે છે, તેને ગરીબાઈનો દુઃખ કામગીરીનું ધણું જોરથી
લાગે છે. વધારે નીચલા વર્ગના લોકો જેઓ આજે ખાપ
છે અને આવતી કાલે અડધાં બુખાં યા તદન બુખાં રહેવું
પડે છે, તેઓની ગરીબાઈ દયાને એટલી લાયક છે. તેઓને
કાંઈ પોતાના દરજ્જાનો વીચાર કરવો પડતો નથી. તેઓને
પોતાની હાલતને અનુસરતો પોશાક પેદરવો પડતો નથી,
તેઓ પોતાનાં છોકરાંઓને કેળવી બહાર પાડતાં પડતાં નથી,
તેઓ પોતાની જ મેલે કેળવાય છે અને પોતાની જ મેલે દુ-
નિયામાં બેઠાર પડે છે. પેદલાં જણાવેલા એક વચ્ચે વાં-
ધેના ધધાદારી પુરવની ધણીઓને એકસ રકમમાંથી એક
આબરુદાર ધરનો ખરચ ચલાવવો પડે છે, ધરમાંના દરેક
ઓરડા સદાઈથી રાખવા પડે છે, છોકરાંઓને એકશકી નહી
તો સદાઈદાર કપડાંમાં ફેરવવું પડે છે અને એ સિવાય
સંખ્યાબંધ પરચુટણ જરૂરની ચીજો પુરી પાડવી જોઈએ છે.

આજે નતનાં હજારો ધરો આપણા દેશમાં કહાપણુ અને
અક્ષતથી બંધાવાં જોઈએ છે. એવાં ધરની કહાપણુવાલી
સીએ મન અને તનની દરેક શક્તી કામે લગાડી લીધેલી
કામ કરે છે, અને પોતાનાં સંપત્તિમાં જીવંતને કામે લગાડે છે.
આવી મેહનતમાં વરસો ગુજરયા પછી તે ધીરજનાળો
ધર બાંધનારીની પીઠ વાંકી વળી જાય છે; ધરનાં કામકા-
નમાં તેના સુંદર હાથો ફેરવાઈને ખમરાવયા અને સખત
અને છે, રોજ ખરચની ગણતરી કરતાં ચીંતાથી ચેહરા અને
ભવાંપર કરચલી વળે છે, જ્યારે બખરડીયાની ગરબીથી
તેણીની નાજુક આમડીના રંગ કાળાશ મારે છે, તેમાં કાં-
ઈની અજળ યવાનું છે?

જે આંખો વધારે જાડાણમાં ખારીકાથી જોઈ શકતી
નથી, તેઓને ઉપલી હારની નીચાનીએ બહારથી દોસ

છે; પણ જેઓ આ નીમકદલાલ ધરનાં પરીણામો જોય
છે તેઓને તે સારાં લક્ષણની ખાતરીપુરક આરક્ષીમાંથી
દેખાઈ આવે છે.

તેજ જીવ સુખી છે, જેને વરસો સુધી કીધેલી મેહનતપર
જોનાં માલમ પડે છે કે જે ધર ઈંટા વડી ધીમે ધીમે અને
મક્ષમપણાંથી બાંધવા માંડ્યું હતું તે બરાબર અને નીમ-
કદલાલીથી બંધાયું ચુકું છે અને તેમાં ઉપરલાંઓને વાહાણું
અને માનીતું ધણ પડ્યું છે. સારે જોડે પાવાથી તે યોગ્ય
સુધી તે ધર દરેક રીતે મજબુત, સંગીન અને ખરેખર
રોજકદાર હોવા છતાં કાંઈ પારકાની આંખોએ તેની બાં-
ધણીનાની અને દમ વગરની જેવી લાગતી હોય તો શું થયું?

ખરાબ બનાવેલી ઈંટ અથવા તો બેદરકારીથી કીધેલું
કામ કુકેડે કુકડાં ઘઈ જશે નહીં તેથી પણ વધારે જ
શરૂઆત સારી કરવામાં આવી હશે પણ તેને ચલાવવાની
રીત ખોટી રહે તો છેરે નાશ પામેલા ખંડીવેર સિવાય
બીજું કંઈજ હશે નહીં.

તેણીની જીંદગીનાં ધણું ઉદયોગી વરસોમાં ધણીએક
સીને મનને ખીલવી શકાય તેવાં વાંચણનો શોખ યાજુ
રાખવાનું ધણુંજ મુશ્કેલ ધણ પડે છે; બધા ભોજોમાં આ
ભોજ સારી મોટા છતાં તેણીને થોડો વખત તેમ કરવુંજ
પડે છે.

જે અબ્યાસ જીવાનીમાં તેણીને મુશ્કેલી ધઈ પડતી હતી,
તેને બદલે ધરને લગતી સઘલી ચીજોને અબ્યાસ જે કાંઈ
એટલી અગત્યની નથી, તે તેણીએ કરવો જોઈએ.
ધર, કુટુંબ, તનદરેસ્તી અને પોતાની આસપાસની સરખી
ચીજોને કેમ સુંદર બનાવવી અને હંસી સંપાદીપર મુકવી,
તે શીખવામાં ખ્યાન રાણું જોઈએ. આથી જોડે દુનિયામાં
ચાલતાં બીજાં કામકામનાં કાળજી રાખી શકશે નહીં,
તો પણ જ્યારે દરમુદતે વખત આવશે—કે જે જરૂર
આવવાનો—સારે મનની શક્તી કાંઈ એટલી થવાની નથી,
અને બીજી ચીજો મારેની કાળજી અને બુખ વધારે વધશે.

જે માણસ તેના ધધામાં કાવવા માગતો હોય તે એકી
વેળાએ ધણુ ધધા સાથે કરશે નહીં. પણ એકને ખીલવવા
મારે સધળું મન અને શક્તી રોકશે તો છેસે તે સંપુ-
રણ બનાવશે.

તેજ પ્રમાણે એક કહાપણુવાલી સ્ત્રી પણ કરે છે. તેણી-
નાં ધરના કાપલા કાનુનો પર બરાબર ખ્યાન આપવાથી તે-
ણી તેમાંની રાણી, વછર, દોસ્ત અને વીશ્વાસુ મિત્ર બ-
ણશે. જેઓને મારે તેણી મેહનત કરે છે તેઓ સાથે જ્યાં
સુધી તેણી ન તુટે તેવી સાંકળથી બંધાશે નહીં અથવા
તેઓના પ્યાર અને વીશ્વાસ મેળવશે નહીં, સાં સુધી તેણી-
નાં કામોની વખાણુ તેણી સંપુરણ ગણશે નહીં.

કેષ ચીજ એક પુરુષ, જીવાન્યા અને બાળકનું “ધર”
બનાવે છે? અચીતજ ભીતો, ઓરડા અને તેમાંનો સર
સામન નહીં.

તે ધરમાંનો એક નરઆસવાસો જીવ, જે દરેકનાં હુખમાં
બાગ લેતો હતો અને દરેકની કદર. પીછાંચુતો હતો તેને
કહાડી લેવો અને પછી સઘલી ચીજ જીવ વીનાની અને યંડી
પુળ મીસાલ લાગશે.

કાતરની બનાવટ.

હુલી નગરે જોતાં આપણને એમ જાગૃત નથી કે એક કાતર બનાવવા માટે ઘ માણસો કામે લગાડવાની જરૂરીયાત છે; અથવા ખરી રીતે કહીએ તો, પાંચ પુરોષો અને એક સ્ત્રી મળી એક કાતર બનાવે છે; પણ એમજ છે; અને શેરીલ્ડનાં તથા બીજાં સંખ્યાબંધ કારખાનાંઓમાંથી હજારો કાતરો જુદા જુદા કરીગરોના હાથમાં યદ્યપે અતે ને ચત્રકતી અને ઉખોળી યીન આપણે દરરોજ આપણી આસપાસ જોઈએ છે, તે બને છે.

શેરીલ્ડના એક કારખાનાવાલાની મેટરબાનીથી એક લખનાર કાતરની બનાવટ સરખાતથી તે છેડા સુધી જોવા પછી તેનું વર્ણન હેઠલ પ્રમાણે આપે છે. શેરીલ્ડ લોકમાં તથા અન્યબીજાથી ભરેલું એક શેઢર છે. અનન્યજાણીએ તેને ફક્ત કારખાનાંઓથી ભરેલી જગ્યાન વિચારે છે, પણ સાંધી બાહરે પડતી વીજળીનો વિચાર કંઈ તો માલમ પડે છે કે, જેમાં જોઈએ એટલાં કારખાનાં હજુ સુધી સાં યાહુ નથી. નાના નાના ભાગો કરીને, ફક્ત થોડાંક મોટાં સિવાય, સધળાં કારખાનાંવાલાઓ પોતાનાં કામો બાહરના કારીગરોને વેંદવી આપે છે. આથી દરેક જણ પોતાનું કામ પોતાનાં ઘરમાં કરવાને ચક્તીવાન થાય છે, અને તેનાં પરિણામમાં સાંના મોહલ્લાઓ અને રસ્તાઓ ઉપરથી પસાર થતાં સંચાના અવાજો યાહુ આપણા કાને ઉપર પડે છે.

એકસરખાં ધરાવાલા સાંના મોહલ્લાનાં એક નાનાં ઘરમાં તે લખનારને લઈ જવામાં આવ્યો હતો. પછવાડેના ચોકની ત્રણ બાજુએ આ કામ કરવા માટેના જોરડાઓ આવેલા હતા. જોવતજ્યે જે જોરડાઓમાં ભૂંડીએ સુકેલી હતી. એને મહાજે બીજા જે જોરડા હતા, જ્યાં હુદારોના હાથમાં યદ્યપે કાતરો લઈ જવામાં આવતી હતી.

ધવાની રીત.—જુદી જુદી લખાઈ પોદળાના ધણુ-એક લોહનાં સલીયાઓમાંથી એક સાંકડો લઈને જ્યાં સુધી તેનો છેડા લાગ તપી આવે સાં સુધી બહીમાં તાપ્યો. ભાર પછી એક પથરના કડકા ઉપર ત્રણ એરણે સુકેલી હતી સાં, લઈ ગયો, જેઓમાંની એક તદ્દન સપાટ, બીજી એક ખાંચાવાલી અને ત્રીજી ત્રણ ખાંચાવાલી હતી. તે દગદગતાં લોહાંને પેહલે એક, પછી બીજી, એમ ત્રણે એરણે ઉપર પોતાની હોડી વડે અતી ચાલાકીથી

ચોક્કીને ચોક્કી પળમાં હાથા વગરની કાતરનો જડો આકાર તેણે બનાવ્યો. આ પ્રમાણે ફરીથી કરવાથી કાતરનું બીજું પાતું ઉજું થયું, જે બનેલી ઉપર નંબરો પાડવામાં આવ્યાં હતાં, કે જેનું કારણ હવે પછી જણાશે. હાથાને માટે બને પાનાંના ભૂંડીમાં નહીં નાખવામાં આવેલા છેડાઓ બીજ ત્રણ એરણે ઉપર મુકી બનાવવામાં આવતા હતા. હવે તેને સખત કરવા માટે રંગના કાચ પડેલાં, છુદાં પાનાંઓને આખી રાત કોઠસાની સગડીમાં મુકવામાં આવતાં હતાં. અને આ પ્રમાણે ગરમી આપવા પછી તેમને ધીમે ધીમે ઠંડાં પાડવામાં આવતાં હતાં, કે જેથી ધાતુની સ્થિતિ-સ્થાયકતા પણ જોઈથી થતી હતી. આ જગ્યાએ થોડાક વખત માટે હુદારનું કામ પુરું થયું, અને કાતરોને બીજી મતી આપવા માટે લઈ જવામાં આવતી.

કાનસે ધસતું—બીજા માણસનાં હાથોધારોમાં કાનસોની એક હાર અને પદાર્થને મજબુત પકડી રાખવા માટે એક સંચો માલમ પડતાં હતાં. એક સાંધારણ જતની કાતર માટે આ માણસનું કામ ધણું સાદું હોય છે, કારણકે ફક્ત હાથાઓને જ કાનસે ધસવામાં આવે છે અને પાનાંઓને તો એક પથર ઉપરજ સાદું કરવામાં આવે છે; પણ સારી જતની, અને ખાસ કરીને ભરતકામોને માટે વપરાતી કાતરોના હાથા તેમજ પાનાં પણ ધસવામાં આવે છે. કેટલાક કાનસ ધસનારાઓ અસાધારણ કામદંધ્ય ધરાવતા હોય છે.

ધસનારાઓની મરજ મુજબ ધસવા પછી બને પાનાને ફરીથી હુદાર આગળ લઈ જવામાં આવે છે, કે જે કાંઈ બેઠ ભરી રીતે ઠોકી કાઢીને તેનું આગળું ભેડાળપણ દૂર કરી વધારે સારો આકાર કરી આપે છે.

નાકાં પાડવાં અને સખત કરવી—નાકાં પાડવાનું કામ કારખાનાની બાહરે કરવામાં આવે છે. આ એક ખાસ શાખા છે, અને દરરોજ તેઓ જુદાં જુદાં કારખાનાવાળાઓની કાતરોમાં નાકાં પાડવા સીવાય બીજું કંઈ કરતા નથી. નખર પ્રમાણે જે પાનાઓને તેના હવે પછી આપવામાં આવનારા ઘાટ પ્રમાણે એકેકની પાસે ધરીને પેલા મજબુત પકડી રાખવાનાં સંચામાં મુકવામાં આવે છે, અને પછી એક લોહાંના સ્ક્રીથી એકેક વખતમાં બને પાનાંઓમાં નાકાં પાડવામાં આવે છે. ફક્ત સારી જતની કાતરોને જ સ્ક્રી મારી એકી કરવામાં આવે છે; વધારે હલકી જતની કાતરોને લોહાંની ખીલીથી જડી લેવામાં આવે છે.

હવે સખત કરવા માટે ચાલાક અને ચતુરમતી માણસની જરૂર પડે છે, કારણકે કાતર બનાવવાનો સધળો આધાર તેની જ ઉપર છે. રાતી તપાવવા પછી કાતરને—જે હજુ સુધી જે જુદાં જુદાં પાનાંઓનું હોય છે—તેને ઠંડાં પાણીમાં ધીમેથી ડુબાડવામાં આવે છે. આ કામને સખત કરવાની કીધા કહે છે. જે ધાતુને ધીમે ધીમે નહીં પણ

ધણી ઝાપથી પાણીમાં તાખવામાં આવે છે તે તે જગ-
દીથી બાળી ન્ય બોવી થઇ ન્ય છે, અને તેટલા માટે
કશા ઉપયોગમાં આવી શકતી નથી. જુદી જુદી જાતનાં
લોહમાંજોને જુદી જુદી વધતી જોઈ ગરમી આપવાની
જરૂર છે, માટે આંકામ માટે બીનઅનુભવી માણસ ર-
ખાઈ શકાતો નથી.

પાણીમાંથી કાતર કઢાડીને આ કામ કરનાર એક સમ-
ગી આગળ તેને ધરીને લેખે રહેતા. એકાએક તે લોહાં-
નો રંગ બદલાવા લાગે; પેલમાં પીત્તો, પછી રોતો અને
પછી જુલુ રંગ, એમ ધીમે ધીમે રંગ બદલાતાં તે સમ-
જતો હતો કે બરેબર ગરમી તેને પુગાડવામાં આવી છે
કે નહી. જો ગરમી ઘણી હોય છે તો લોહાંના કડકે કડ-
કા થઇ ન્ય છે, અને જો થોડી હોય છે તો તેનું પરી-
ણામથી એવુંજ આવે છે.

ધાર કઢાડવી.—ધાર કઢાડવાની જગ્યાએ ઘણા ખુશ-
તુમાં દેખાય આપણી નજરે પડે છે. લાં કંટાસાએક જુદા
જુદાં કદના ધાર કઢાડવાના પથરા ચાલુ કામ કરતા હોય
છે. તે શખસ કાતરોને ઝાપથી ફરતાં યંત્રો ઉપર ફેરવે છે,
સારે સુતેરી ચીજીયારીઓનું આપણું વરસાદની માફક તેના
આંગળાંઓ આગળથી હરે છે. કાનસથી ધસવાથી પડેલા
ઘણા કાઢકી નાખવા માટે આ યંત્રની સાથ એક નાનો
પથર પાણી લગાડવા વગર વાપરવામાં આવે છે. આ ઘણો
કઢકી નાખતા પછીજ ખરે ધાર કઢાડવાનું કામ શરૂ
કર્તામાં આવે છે. તે માટે એક વધારે મોડું ચક્કર વારંવાર
પાણીથી બાંધવી ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. હવે તે ધાર
કઢાડનારનાં આંગળાંઓ ધણી ઝાપથી ફરીથી વારા ફરતી
છેડા અને અંદરની બાજુ ઉપર ફેરવે છે કે ચક્કરની ચી-
જીયારીઓનું આપણું વરસવા માટે છે. તે જેમ જેમ કામ
કરેલો જતો હતો, તેમ તેમ પાણી અને પથરની રેતીની
કાંઈ પીળા મેળવણી ધીમે ધીમે તેની મેહોરા અને કપડાંઓ
ઉપર થઈ કરતી હતી. છેલ્લે તે ચીજીયારીઓનાં અગવ-
લામાં એક સોનાંથી મટેલાં માણસની માફક દીસવા લાગે
હતો. આ દેખાય ઘણા અગવળ જેવો, તેમજ ઘણા
સુંદર લાગતો હતો, પણ આપણે આ દેખાવ નેવા હવે
વધુ ખાતે ચોખી શકતાં નથી, કારણકે કાતરની છેલ્લી બના-
વટ ને સંજોનાં કામમાં આવે છે, તે નેવા જતાં જોઈએ.

સમારનું—ચણવાનું.—આ કારણ માટે પેલમાં હાથાને
કાનસે ધસવા પછી એક સંજોને નોરેલા પોલાદના કડકા
વતી ઓપવામાં આવે છે. આથી તેઓ ધીમે ધીમે ચળકતી
થાય છે. બરેબર ઓપ આપવા પછી બીજી ધણીને જાને
પાનાં હવે એકાંકે મોકલવા માટે આગે છે. ઓપવાનું કામ
ઘણું દલકું છે, અને તે માટે તાજુક હાથોની જરૂર હોવાથી
સ્ત્રીઓ આ કામ કરે છે.

આ પછી કાતરની સંપૂર્ણ બનાવટ માટે જોની હાલતમાં
આપણે જોઈએ છે, તેમ મુકી, બનાવનારનાં નામને ઓપ
મારી છત્રો પોષ મળ્યુંત બંધ કરી લીધામાંથી થઈ છે.
નેનારને હવે ખરી કાતર બનેલી લાગે છે. હાલથી હોતે
આથી કાપવાની કોશિષ કરે તો માલમ પડે.

રવામાં તેની ભુજ છે. તે ધણીને કે તેના મોકરને સતોપ
પમારે એવી કરવા માટે તો હજુ કરવાનું બાકી છે.
પેલમાં તે ધીમેથી દઢોડી વડે કોઈને કાતરને સીધી કર
વામાં આવે છે, પછી છત્રો ઉપરનું નંબર અને જુદારે
પાંચેનું નંબર સાથે મેક્ષી પેલાં કાતરનાં પાનાંઓને ફરીથી
ધાર મઢાવવા માટે ચામડાંથી ટાંકેલાં લાકડાનાં કે સીસાનાં
ચક્કર ઉપર ફેરવી ફરીથી તેની ઉપરના સપ્તમા ઘણા ઉ-
દાકી નાખવા માટે ઓપ મઢાવનારી સ્ત્રીઓને સોંપવામાં
આવે છે. તેઓ સપથું કઢાકી નાખ્યા પછી તેને થોડાક
કડકા ચુનામાં મુકી તરમ કપડાં વતી સાદ કરી દુનિયાના
જુદા જુદા મુલકોમાં મોકલવામાં આવી છે. આ કારખા-
નાઓમાં કામ કરતા માણસોની પોતાનાં કામની કમળ
અને હસમુખો દેખાય આપણું ઘણું ધ્યાન ખેંચે છે. તેઓ
પુરવું સ્વતંત્રપણું, અને ઘટતી મગરની રાખી દરેક પોત-
પોતાનું કામ ધણી સફાઈથી કરે છે.

આ ઓગણીશમી સદીમાં શોધ કરનારાઓએ બીજી ચી-
જો માફક કાતરોની તહેરવાર ઉપયોગમાં આવી થકે એવી
બનાવવામાં કશું બાકી રાખ્યું નથી. ચોક્કસ કારણોને
માટે ચોક્કસ કાતરો બનાવવામાં આવી છે. બતન હોલ ક-
રવાની, યુલ કાપવાની, દરાખના માંચામાંથી દરાખ કઢા-
ડવાની, બાનુઓના પોશાક વેતરવાની, બતોના કાકરા કા-
પવાની છલાદી, જાત જાતની કાતરા આવે છે; પણ બાંધ
કાપવાની કાતર, કે જેમાં બાંધ હોરવાના એક નીખો
પણ નોરેલા હોય છે, તેની નવીજ શોધ કરવામાં આવી
છે. બીજ એક ધણીજ નજીવા લાયક કાતર છે, જે જુદી
જુદી તપ જાતનું કામ બનાવી શકે છે. જ્યારે તેને પેલથી
ઉપાડવામાં આવે છે, સારે સાધારણ કાતરનું કામ તે બ-
નાવે છે, પછી હાથાની પઢવાડેથી ઉપાડતા ખુસો અને
સીમાર કાપવામાં આવે છે; બીજુ ઉપાડતાં બતોના કાક-
રા માટે વધારાને, બંધ કીધારી તે ત્રણ ઈંચનું માપ
થાય છે; વળી તે કાગળ કાપવાની છરી, રેસવેતી ગાડીની
કંચી અને રફ ઉપાડવામાં પણ કામ લાગે છે.

તેના મુજ યાદમાં આટલી બધી મેળવણીઓ થતા જ-
તાંથી તે પોતાનું અસર રૂપ કદી ઊડતી નથી. ઉપર
લેખમાં સીવાય જ્યારે નારાતી દેખાઈ ઉપર બાંધેલાં ઈંડાંનું
કોટણું કઢાડવામાં આવે છે સારે પણ તેનું રૂપ તો અસ-
લન હોય છે. તેથી એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે ‘હમણા
એક બતી કાગેલ શોધકતાએ એક એવી જાતની કાતર
બનાવવાનું “પેટર” લીધું છે, કે જે કદાચ હમણાંની
કાતરની બનાવટમાં મોટા ફેરફાર કરી મેળશે. તેની કુતોહ
માટે હજુ સુધી મોસી ચકાવું નથી, કારણકે તે રીત ઈંગ-
લંડમાં ધણુ કાંઈને ખબર નથી.

RUBY.

નોચલાં પુસ્તકની પોંચ માન સહીત રૂપીકારે લીધે :—
નિખ:પ્ર—જરૂરોસ્તી ધર્મનું પુરાતનપણું : તેની ખ
રી બીજી અને તેની બીજી બધી ઉપર થયેલી અસર, લખનાર
જેહાંગીર હોરમજી રંધણી.

આ “સો વિર” ગુબર્ન, કોલમ, નાં ૭૦, લાંબાની રોડમાં “કમ્પસર
હાઉસ”માં પ્રિન્ટન કરેલાં પોતાને માટે કામચલાઉ પ્રેસેટ બનાવે છે.

તેજ પાણી છાપવાનો અર્થઃ ભાષ.

મુંબઈ, મધરાસ તથા સીલોનના સરકારી નામદાર ગવર્નરના આસર હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા આલવામાં સેદેલા તથા ઝડપવાલા હોવાને કારણે લોકોમાં એટલાવો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નક્કી માત્ર અનાવવાલાં જાણ્યા છે. ને "સીંગર," સીંગર સીસ્ટમ, "ઈન્ડિયન સીંગર" કરી વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને ગદારનાં દેખાવાનાં નક્કી માલ પર અત્યંત ગતા ના, કારણકે સંપૂર્ણ ચક્ર છે તે સોતું હોતું નથી ને જ પહેલાં સાંચા તે પાછળથી મોંઘા પડે છે.

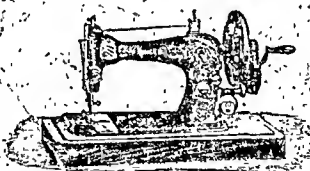
દરેક સાંચા પર અમારો

છાપ તથા આશુ નામ

"ધી સીંગર મેન્યુ

ફેક્ટરીંગ કંપની"

કરી હોય છે.

અમારી હાલિસ્તાનમાં

૮૦ હુકનો છે, ને દરેક

જલુ મમે તેવો ગરીબ હો

ય તેપણુ તેને લેવા જની

શકે તેમ હપતથી પણ

આપવામાં આવે છે.

સોય, દોરો, તેજ પુરની વગેરે હુમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને જાતું જોને સીખવવાને માટે માણસ ઘેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો વી. એસ. નામનો સાંચો કુદ જોને લાયકનો, આલવામાં સેદેલા તથા હાલની નવી સોય મુજબની ગનાવતનો છે. સીંગરનો દરેક માલ અમારીજ હુકાને મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની.

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

જે અકટોબર ૧૮૯૫ ક

પુસ્તક ૭ થી.]

[અ.ક.સા.]

શ્રી મિત્ર.

દર માસે મળત થતું, શ્રીજીને સરવે વાતે ઉપાગી
થઈ પડે તેમ માસીક-ચોપાન-યુ.

❖ સ ખ ના રા—પારસી બાનુઓ. ❖

મુ'અ'થ:

કયસરે હિન્દુ, જોઈલ એતદન પ્રેસમાં,
હરામજ હાવસજ મેહેતાએ પોતાને માટે છાપુ ઉ.
દીમત વરસ ૧ ના મ્યાંગ ઉપર રૂઝ;
૧૯૦૮ ૬ માસ.

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

— સ્ત્રી સાંકળ્યું—અ ક ટો બ ર ૧૮૯૫ દિ

	સફે.
૧ સુનાને સુખની વાર્તા—(લખનાર ગુલબાઇ ખુસેઈન બુલવાલા).....	૧૧૬
૨ ફેરીની મિત્રાચારી—(લખનાર RUBI).....	૧૭૧
૩ આડપાન અને તેમનો વધારો—(લખનાર S) ...	૧૭૬
૪ સલાવતખાનના પઠાડ તરફની સેહેઢગાઉ—(લખનાર દેસપીરીયા).....	૧૮૧
૫ ગોલાખતી ઠાપણી—(લખનાર RUBI).....	૧૮૩
૬ ફેરીનના ફાંટાના ફાયદા—(લખનાર મેદેરનાનું કાવસલ દાવર).....	૧૮૫
૭ ૧૮૫૭ ના બળવાની એક વાર્તા—(લખનાર ખોરયેદ).....	૧૮૭

સ્ત્રી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ક્રમ.

અગસ્ટ ૧૮૮૫.

અંક ૮૩૦.

મુનને મુળની વાર્તા

પ્રકરણ ૪૧ મું.

કાર્તિક હીરમાં થતી નાતાલની વૈયાતી.

હાંકે આવાડમાં લીલીએ શીકર અને ચીતામાં ગુળચી. આ હુકે આવાડમાં તેણીને ફેકે ડીસપડે તથા જોન રીડલ તરફથી કાગળો મળ્યાં હતાં; અને તેઓ જને લાઈ વેલ્ડસ્ટીની ફેન્સમાં દાખલ થયા હતા. જોને પોતાનાં કાગળમાં ઘણીએક નજીવા નોગ થી ના લખી હતી; અને હવા ફેરબદલ યાથી તેની તનદોશતી સુધરતી ચાલી છે, એમ લખ્યું હતું; અને જે પુરા ખજાર સાંભળી લીસી બહુજ આનંદ પામી. તેણે લખ્યું હતું કે “નવા દેશ, તેની રીતભાત, અને લાંબી સુદરતા, તથા નવા ગીતોથી હું અહીં તદત સુખ્યેતમાં છું.” તેઓની છાવણી હાલ “કોંગો-લા”માં હતી; અને આ દેશની યોડીક બીના પછુ લીકીને નજીવી હતી. જોનનું આ કાગળ ઘણુંજ મનોરંજક હતું. આપણે હવે ફેકે ડીસપડેનાં કાગળમાં લંબેલી બીના વાંચીશું. તેણે પોતાની હમેશની ટપ થમાણે ટુકમાં લખ્યું હતું, અને જે નીચે મુજબનું હતું:

“મારી લીસી, અમે કંગોલા સહીસકામત આવી સુખ છીએ, અને હવે વહેલા કોઈ ટપડી નહીં. હું ખારું છું કે અમે લડાઈમાં ફેટક પામીશું” આ સીવાય બોડી ખીજ ખજાર લખી આ કાગળ પુરું કર્યું હતું.

ચીજી કાગળ તેણીની જીતી સહી મીસીસ બોલ્ડે તરફથી મળ્યું હતું; જેમાં નીચે મુજબની મીનતગરી કરીને લખ્યું હતું:

“હું ખારું કરું છું, મારી ખારી લીસી, કમકે હવે આ મારાં ધરમાં રહેવું મમતું નથી. તારા સીવાય અહીં મને બહુજ બેચેની અને હતાસી લાગે છે. મેં તું લખે તો તારે લ્યાં હું મારા નાતાલના દીવસો ગુલરીયા. મારી ખારી, હું તું મને તેવી નહીં લે કે હું હવે તારી દરએક વાતમાં આવી આવીયા નહીં; અને આપણે ફરી મઝી સુખથી દહાડા ગુલરીશું. મને ખજાર છે કે તારી ચાણેને હું પસંદ નથી, પણ તું” બહુ છે કે મીસીસ રીડલ કરતાં હું તારી જીતી સહી યાજ છું; અને તેઓનું બોલવું બહુજ ફરી મને ચીસારી મેલતી ના! મને લાગે હાંકું કાગળ મળ્યું છે, જેમાં તે લખે છે કે લડાઈ યા થઈ ચુકી છે. હું મારા ખરા અંતઃકણથી છજું છું કે તેઓ “માહાદી”ને દશાથી વહેલા ધર આવે. હું કાર્ટલ હીરમાં આવવાને ઇતેખર છું; અને તું મને જલ્દી તેવી લેશે એવા આશા રાખી આ કાગલ ખંતમ કરું છું. હું અહીં તદત જીવન જીવવામાં બિચા ચિતા એવળી છું. લાનું હું છું, મારી વડાશી લીલ, તારી વજાદાર સહી મેલા.”

આ કાગળ વાંચીને લીસી ખરેખર મીસીસ બોલ્ડે માટે ફાખી થઈ, અને તેણીની કાષેસી માંગણી પાછી ફેરવી નહી. જ્યારે લીસી પર તેણીનું કાગળ આપ્યું હતું, તે વેળા મીસીસ રીડલ તેણીને લાંબા બેઠી હતી; અને મીસીસ બોલ્ડે સંતા આવવાની ખજાર સાંભળી તેણી બોલી:

“લીસી, હું તેણીને પસંદ કરતી નથી; અને મને પકો બરોસો છે કે, તેણી કોઈ ને કોઈ દીવસ તારી મમતાને બદલે અવજાદારીમાં વાળશે.”

“મીસીસ રીડલ, તેણીની પાસે ખીજી કોઈ માણસ નથી, અને બીજી તેણી માટે લાંબા આવે તેમાં મને કશો જેરફાયદો યનાર નથી.”

લીસી તેણીની જીતી સહીને જોયા ઘણીજ પુકરી થતી હતી. લીસીએ તેણીની સાસુનું કહ્યું ન મળતી મીસીસ બોલ્ડેને કાગળ લખ્યું, ને તેણીને બોલાવી.

તેણી કાગળ પોઠેંગતાંજ તેણી તરતજ કાર્ટલ હીરમાં આવી લાગી. તેણીએ આવવાનું લીસીને અતિ વાહાવથી કોટી કીધી, અને ચુખીએ લીધી.

નાતાલને મઝીને ખાકો રહેવાને લીધે કાર્ટલ હીર બહુજ રેસ્ટથી સજીયારવામાં આવી હતો; અને જ્યારે મીસીસ બોલ્ડે આ અતી સુદર મેટ્ટેને વધારે દીપનો જોયો, ત્યારે તેણીની જીતીને ખારજ રહેવા નહી.

“મારી ખારી દીકરી, કાસટલ દીકરાં શયુગારેમી સર્વે મીન્ને તારી છે.” તેણી આશુઆશુ જોતાં બોલી. “જો આ વેળા તારા પીતાજી જીવતા હોતે તો તુને આવા સુંદર મેહેનની ધણીવાણી જોઇ તેવજી દેટલા ખુશ થતે?”

પણ લીલીએ આનો કશો જવાબ આપ્યો નહોતો. તેણીના બાપની યાદથી તેણીની આંખમાં પાણી આવી ગયાં. આ જોઇ મીસીસ બૉલ્સને બીજી વાતો કરવા લાગી. તેઓ ફ્રેંચની વાત કરતાં હતાં, તેટલામાં મીસીસ બૉલ્સને એકદમ બોલી ઉઠી.

“લીલી, તારા કાકાજીએ પોતાનો વારસો ફ્રેંચને કેમ આપ્યો નહોતો?”

“મીસીસ બૉલ્સને, હું માન્યાપ યા બાઇ બેહેન વિનાની છું, અને આ હુનિયામાં મારું કોઇપણ સચું નથી, એમ ધારી મારા કાકાજીએ મને પોતાની દીકરી ગણીને વારસો આપ્યો.”

“પણ લીલી, મેં એમ સાંભળ્યું છે કે તું ફ્રેંચ સાથે પરણવાની છે?” તેણી યોગે વખત વીચાર કીધા બાદ બોલી.

“નહી, નહીં, તદન જોડી વાત છે, ફ્રેંચને તો હું મારા મોટા બાઇ ગણું છું. મીસીસ બૉલ્સને, હું દક્ષીણ છું કે લોકોને મેહોડેની જોડી અથવા સાંભળી તમે ખરી માનેછો?”

“પણ દીકરી, તું ફ્રેંચ સાથે પરણે તો તેમાં કંચુ અડચણ જેવું નથી.” મીસીસ બૉલ્સને કહ્યું. “ફ્રેંચ મારી આગળ તારી બહુ બહુ તારીફ કરતા હતા, અને મને કહેતા કે ‘હું એણીને મારી બેહેન મીસીસ આદું છું.’”

તે આપો દહારો તેણીએ કાસટલ દીકરાં લીલી સાથે દક્ષીણથી ગુન્યાં. બીજો દીવસે સહવારે લીલીએ મીસીસ બૉલ્સનેને કહ્યું, “આશો, હું તમને મી. જી. નેન રીડને ઘર લઈ જાઉં.”

“હું ધારું છું કે તેમનું ઘર કંઈ જોવા લાયકનું તો ન હશે. તેઓ ધણજ ગરીબ છે, અને મરનાર મીસીસ ફ્રેન્ચરે જોનને પોતાનો વારસો આપ્યો, તે અગાડ તો તેઓની હાલત બહુજ માઠી હતી.”

“નહી, એકદમ તેવું તો નહોતું. મીસીસ બૉલ્સને, તે ઘર કેવા પ્રકારનું છે, તે તમે યોગ્ય વખતમાં જોશો.”

હવે તેઓ બંને જોનનાં ઘર તરફ જવા નીકળ્યાં; અને યોગ્ય વખતમાં સાંજ પુર્યાં, જે ઘર જોઈ મીસીસ બૉલ્સનેની અચરતીનો પાર રહેયો નહોતો.

“હું ધારતી હતી તે કરતાં તો આ ઘર બહુજ સુંદર છે; મને તો ફ્રેંચ કહ્યું કે એ લોકો ધણાંજ ગરીબ છે, અને તે પરથી હું એમજ સહમત કે તેઓની રહેવાની ખી નાની ઝુંપડીજ હશે.”

“હા! હું તે કહ્યું કે ‘હું; તેઓ કંઈ ધણા માતગર નથી, પણ એઓની પરિસ્થિતિ એટલી છે કે, આજ બસે વરસ થયાં એઓની પેટ્ટી બેસીને સુખથી ખાતે છે. જોન વીશે ખુશ જોવાની ફ્રેંચને તેણી ખરાબ ટેક છે.”

“મારી દીકરી, ફ્રેંચ કહ્યું તે ખરુંજ હશે!”

“મીસીસ બૉલ્સને,” તેણી ચુસ્તથી ડાળા કાઢી બોલી, “જો તમે મારી સાથની તમારી દોસ્તી વધારવા માંગતાં હોવો તો મેહેરજાની કરી જોન વીશે હમેશાં માનવી બોલો. તમે જાણો છો કે હું તેની સાથે પરણવાની છું? અને હવે પછી તેમના વીશે કોઈએ વિરૂધ્ધ બોલવું નહોતું.”

“લીલી, મારી બહુ ધર્મ, મને માફ કર.” હવે પછી તેણીની મુઠ્ઠા કોણે આવી કે લીલીને હેમથાથી કાપશે થનાર નથી.

આ પછી યોગ્ય વખતમાં મીસીસ રીડને દીવાનખાનામાં આવી લાગી. લીલીને સાંજ આવેલાં પરાણાને તેણી પોતાની સાથે લાવેલી જોઈ મીસીસ રીડને બહુજ ખુશ થઈ; અને મનમાં જોઈ કંઈ અભાવ નહોતો તેમ ખુશમાં મનથી વાતો કરવા લાગી.

પોતાનાં સુંદર દીવાનખાનામાં તેણી આજે વધારે ખુબસુરત દેખતી હતી; અને રીડને કાંઠામાં કોઈપણ કોણે ગરીબાઈ દેખતી નહોતી. તેઓનાં કુટુંબની આવી સુખી હાલત જોઈ મીસીસ બૉલ્સને વધારે અચરત થવા લાગી: ઘર તરફ જતાં મીસીસ બૉલ્સને લીલીને કહેવા લાગી. “મી. જી. નેન આવી સારી હાલતમાં હોવા છતાં તેણે ન્યુસ પેપર ઇપવાનું કામ શા માટે હાથમાં લીધું હશે?”

“તમે જાણો છો તેમ માણસે હમેશાં વખત જોઈને વાત કરવી જોઈએ, અને કહેવત છે ‘તેમ પગ જોઈને પાંચરણ’ તાણવું જોઈએ.” તેના ગાપનું ધણુંજ કરન થયું હતું; અને તેમાંથી છુટો થવા તેણે ખરી મેહેનતે પેસો કમાવા ધાવું. મી. જી. નેનનીએ મોદાપરજ વીચાર રાખ્યો છે, અને તેણે તેઓપર મેહેરજાની કરી.”

“દીકરી લીલી, હું તારા હેત્યા બોલોતો અર્થ સમજ થકતી નથી.” તેણીએ પુછ્યું.

“સારું હું તમને સમજાવું છું. મીસીસ ફ્રેન્ચરે જોનની સ્થિતી વીશે કોઈને મોદરેથી સાંભળ્યું, અને તેણીને જોનની દયા આવી, તેથી તેણીએ તેને દીકરો કરી, પોતાની મીનકત આપી; અને તે મજાથી જોને પોતાના બાપનું કરજ ચોક્કસ ધણું માણસેને આપી દાલ તો છુટકારો કર્યો છે.” લીલી આ બોલો બહુજ ભાર દખને બોલી.

“આહા! કેવો સમજાવો છોકરો? હું ઈચ્છું છું કે મને પણ એક એવો દીકરો હોતે? હું નહીં ધારતી હતી કે તારું સાસવું કુટુંબ એટલું સુખી હશે. પણ મેં જોનની બેહેનો મીસ એથ તથા જુસીને જોઈ નહોતું.”

“તેઓ બંને જરૂરી બહાર ફરવા ગઈ હશે.” લીલીએ ઉત્તર વણ્યો. તેણીના કહેવા પ્રમાણે તેણીના આખા જન્મારમાં કોઈ દીવસે રીડને હોલ અને કાસટલ દીવસ જ્યાં મકાનો જોવાં નહોતાં. તેણી લેક્ટરન્ટ સુધે નાનપણમાં પરણી હતી, અને તેણીનો ધણી બહુ અચોક્કસ હોવાને લીધે તેણે કંઈ પણ કોણે સારાં ઘર બાંધ્યાં નહોતાં. પણ આ પછી મીસીસ બૉલ્સને લીલીને સાંજ રહી, અને

લીલી એકલી હોવાને લીધે તેણીને પણ મીસીસ બોલ્ડર્સની સંગત ધણીજ ગમી. નાતાલને થોડાક દહાડા હતા, તે આગાહ લીલીને એક કાગળ મીઠું રેક્ટર તરફથી મળ્યો, જેમાં તેણે થોડા દીવસ કાર્ટલ હીલમાં આવી રહેવાની માંગણી કરી હતી. તે હાલ પોતાનાં સગાં સાથે સ્કોટલેન્ડમાં રહેતો હતો. તેની કાર્ટલ હીલમાં આવવાની મરજી જાણી લીલી પણ ખુશ થઈ; અને તેને કાગળ લખીને કાર્ટલ હીલમાં આવી નાતાલના સુખી દીવસ શુભરત્ને લખ્યું.

નાતાલના દીવસ પુનરાવા લીલીને ભાંધાંધાં પડેલાં આવનાર હતાં. જોનનું કુટુંબ, રેવરંડ જનસપર વીનસન્ટ, તથા રેક્ટર અને મીસીસ બોલ્ડર્સ, એ સર્વે તેણીને લાંબા રહેનાર હતાં.

આ આવનાર સદસ્ય સાથે હું મારા વાંચનારને જોવાનું કરાઈ છે. મીઠું રેક્ટર લીલીને ધણી નાની ઉંમરથી જોવાખતો હતો, અને તેઓ વચ્ચે ધરસમાન દોસ્તી બાંધી હતી. મીઠું રેક્ટરની ઉંમર હાલ પાંચ વરસની હતી અને તેનો ધધો પાદરીનો હતો. તેની બાપડી યા ડોકરો ન હતાં, કેમકે તે કઢી પણ પરચો ન હતો અથવા પરચુવાનો વીચાર પણ કીધો ન હતો. તેનો સ્વભાવ ધણીજ મનવાણ હતો, પણ કોણી માણસને ક્યારે જતાં જોઈ તેનો મીનસ ટેકણે રહેતો નહીં.

મીઠું રેક્ટરનું કાગળ લીલીને મળ્યું તેને જીજ્ઞાસુ દીવસે સાંજે રેવરંડ જનસપર વીનસન્ટ આવી લાગે. આ વેળા મીસીસ બોલ્ડર્સ બહુજ ઉંચો પોશાક પહેરેલો હતો. તેણીએ પહેરેલો રૂસ સફેદ સાડીનું હતો, અને તેપર કાંઈ ગોતીની લેસ ટાંકી હતી. આ પોશાકમાં તેણી વધારે દીપતી હતી. પણ એથી વધારે શોભાવનારું બીજું કંઈ તેણીએ પહેર્યું હતું. તે કાંઈ હીરા યા ગોતીના દાગીના ન હતા, પણ લીલીના બાગમાંનાં ગોલાબની ફુલો હતાં, જે તેણીએ માથાંના ચોટલામાં તથા હાતીપર ટાંક્યાં હતાં પણ લીલીએ તેણીની માફક રેશમી યા સાડીનનાં કપડાં પહેરેલાં ન હતાં. તેણી હંમેશાં સાદાઈ પસંદ કરતી, અને આજેની સાદાઈ પણ સોમ કપડાંમાં તેણી દીસતી હતી. બીજા સુકરવારે મીસીસ રીડલ તથા તેણીની બે ડોકરીઓની આવી લાગી. તેઓ સઘળાં બેગાં મળ્યા વાદ એક દહાડે મીસીસ રીડલે તેઓ બધાંને લીલી સાથે પોતાનાં ઘરમાં આવ્યાને તેડ્યાં અને આખો દહાડો કીચકીમાં સુખથી શુભરી રાત્રે પાછાં કાર્ટલ હીલમાં લીલીને ભાંધાંધાં વ્યાં. મીસીસ રીડલને સર્વે કાંઈ ધણીજ ગમીજ સમજતાં, પણ તેણીને ભાંધાંધાં ખાતાંને દમામ જોઈ સઘળાંજો અજબ થવા લાગાં.

આખરે નાતાલને દહાડો આવ્યો, અને તે દીવસે લીલીએ પોતાનાં બીજાં પાડોશીઓને પણ તેકું કીધું હતું, અને કાર્ટલ હીલમાં આવે બહુજ ધમાલ મચી રહી હતી. કાંઈ ગાનું, કાંઈ વગડનું. તે કાંઈ બગીચામાં ફરતું દીસતું.

તેણીના સુંદર બગીચાથી તે મેહેનનાં મહાળાં સુધી રોડની કરવામાં આવી હતી, અને વાળનેાં ઝીણો મધુર અવાજ સંભળાતો. તેઓ સર્વે આનાની ટેવણ પર બેઠાં, અને આ પાદશાહી ટેવનાં મુખ્ય સ્થાન પર લીલીએ જગ્યા લીધી. મીસીસ બોલ્ડર્સની પાસે મીઠું રેક્ટર બેઠેલો હતો, તેને કાંઈ દુઃખની વાત વાદ આવી હોય તેમ મોટેથી તેણે નીસાસો નાખ્યો. તેનો અવાજ કોઈએ નહીં પણ મીસીસ બોલ્ડર્સ સાંભળ્યો.

“મીઠું રેક્ટર, બેચદમી તો માફ છે, પણ નાતાલ જેવે સારે દહાડે આ કેવો શોકાતુર નીસાસો નાખ્યો તેનું કારણ કાંઈ હોતું જોઈએ?” તેણી બોલી.

આ સાંભળી પેહેલે તો તેણે હસવામાં કાઢી નાખ્યું, પણ પછી બોલ્યો:

“મેં નીસાસો નાખ્યો તેનું કારણ હું તમને સમજાવું છું. જેમ જેમ માણસ છુટું થતું જાય છે, તેમ તેમ તેને નાનપણમાં સુખાવેલો ફાકટનો વખત વાદ આવી મોટો પથાતાપ થાય છે.”

“પણ મારા ધારવા સુખજ તમે તમારો વખત સારાંજ કામમાં રોક્યો છે.” તેણી કાંઈક અનકાથી બોલી. પણ તેઓની વચ્ચે લીલી પોતાનામાં મોટો ફેર જોતી; ગમે વરસે જેટલી સુખી તેણી પોતાને ધારતી હતી, તેટલી સુખી તેણી હાલ પોતાને ગણતી નહીં.

ગઈ નાતાલ તેણીએ પોતાના બાપ તોલના કાકા અને બાઈ ફ્રેંક સાથે શુભરી હતી, (અને આજ ટેવણ કે જેપર હાલ તેણીએ મુખ્ય સ્થાને જગ્યા લીધી હતી) તે જગ્યાપર ગમે વરસે તેણીના કાકા બેઠો હતો, અને કાકાના જમણા હાથ પર તેણી અને કાકા હાથપર ફ્રેંક બેઠેલાં હતાં. આ તેણીને વાદ આવતાંજ તેણીનાં સુખી અંતઃકરણમાં દસગીરી ભેલાઈ. તેણી વીચાર કરતી કે “આને હું મારા બધા મિત્રો સાથે બેઠી હોઉં, અને આવતું વરસ કોણ જાણે કેનું આવશે.” એમ તેણીને વીચાર કરતી જોઈ મીસીસ રીડલ કાનમાં લાગી બોલી.

“શું તું આપણા જોન વીરો વીચાર કરે છે?” તેણી દલાની લામણીથી બોલી.

“હા, તેમજી ખરું.” લીલી બોલી.

“અને હું ધારું છું કે મારો દીકરો આપણને વાદ કરતો હશે, આજે આખો દહાડો થયો તે મારી નજરથી દુર થયો નથી; મારો પ્યારો, મારો વાહાલો દીકરો આ વખતે આજે અંદી હતો તો તેને જોઈ મારું જીગર કેટલું હરખાતે?” મીસીસ રીડલ બોલી.

“મીસીસ રીડલ, તેનું અંતઃકરણ આપણી સનસુખ છે, અને તેનો સુંદર ચહેરો આપણી આગળજ ઉભેલો છે એમ સહમતો.” લીલી તેણીની દલગીરીમાં બાગ લઈ બોલી.

મકર યુગ ૪૨ સું.

કેદોંમાં યુગદેવે નાતાલનો દહરો.

જે વેળા કાચલ હીલમાંની બે બાંતુએ જોનને ખરાં જીમરથી યાદ કરતી હતી, તે વેળા જોનનું મનથી ધર તરફ ભમતું હતું. હવા પાણી ફેરફાર થયાથી તથા નાઇલ નદીના દેખાવથી તેની તંદોસ્તી થોડી થોડી સુધરતી આવી હતી. નાતાલને દીવસે સહવારે જોન જલદી ઉઠીને દેવળમાં ગયો, અને લાંથી આવીને સહવારની થતી અતી રમણ “પરેડ” જોવા ગયો.

ખરેખર, આજની “પરેડ”નો દેખાવ કોઈ રડતાને હસાવે એવો હતો. “પરેડ” થઈ રહ્યા બાદ જોન ફ્રંકને મલ્યો. તેને જોતાં જ ફ્રંક થોળી ગયો, અને શેકહેંક માટે પોતાનો હાથ લખાવ્યો.

“ક્રમ મીઠો જોન, તમે અંદી આંખો બાદ તમારી તબીબેત કેમ ચાલે છે?”

“હાલ તો હીક છે,” જોને ઉત્તર વાલ્યો.

“તે વીરી સાંભળી હું ખુશ છું, પણ ધર તરફથી કંઈ સમાચાર મલ્યા કે?” ફ્રંક પોતાની તલવારનાં કુખમાં સાથે રમત કરતાં બોલ્યો.

“હા, આજેજ મને બે કાગળ મળ્યાં છે, એક મીસ લીલી તરફથી અને બીજું મીસીસ બોલ્સે તરફથી મળ્યાં છે, તેઓ બંનેએ તમને કહ્યા લખી છે.”

જોન પર લીલીનું કાગળ આંખનું ને મારી પર તેણીએ કેમ લખ્યું નહીં; આ વીચાર કરતાં તે યુરસાથી લાલ બન્યો. આ ખબર જોનને મોટીથી સાંભળી તેને અંદેખાઈ લાગી. તેણે પોતાના હોઠો કંટક્યા અને જોનને સલામ કરી એકદમ ચાલતો ગયો. ફ્રંક પાંધરે પોતાના તંબુમાં ઉતર્યા હોઠો અને વીરગાઉ સ્વભાવ સાથે ગયો. થોડો વખત વીચાર કર્યા બાદ, તે મન સાથે બોલવા લાગ્યો, “મને જોનની એટલી અંદેખાઈ કરવી ન જોઈએ. આવાં સંકટમાંથી હું અથવા બે ભેમાંથી એક પણ પાછા થેર નહીં થકયું નહીં.” આ કુખ બધા આસપાસી તેણે પોતાના હાથોથી મોઢું ઢાંક્યું અને એકદમ ખુરસી પર તુટી પડ્યો. થોડો વખત તેણે એકાંતમાં યુગરમ્યો, તેટલાં તેનો આકર જેક આવ્યો, તેણે પુછ્યું :

“સાહેબ, કંઈ જોઈએ છે?”

“જેક, બીજા અડધા કલાક પછી આવજો, તુને કાંઈ કહેવું છે.”

“વાર સાહેબ, જેમ આપનો હુકમ.” અને તે લાંથી જતો રહ્યો ને ફરી ફ્રંક એકતો પડ્યો.

આ પછી તેણે પોતાનાં મનને ધીમે ધીમે ચાંત શીખું. તે આખો દહરો પસાર થયો અને સાંજ પડી. તેણે સોલજરો સાથે ફરેલાં જવાનો વીચાર કર્યો અને તેઓ બધા સાથે ગાયલુનાં મેદાનમાં ગયા.

તેઓ સાથે જોન પણ ગયો હતો, તેણે ફ્રંક હીસપડને મુખ્ય આશીસરની પાછલ બેઠેસો જોયો.

ફરી એક વાર તેઓ બંનેની નજર એક થઈ; ફ્રંક પોતાના હાથની આંગળી કાન આગળ ધરી હતી; અને ગાયલુ સાંભળવામાં બહુજી ટુટાયો હતો, તો પણ ખરે ખરતાં તેનું સંપૂર્ણ ધ્યાન જોન તરફ હતું. જ્યારે ગાયલુ પુરું થયું, ત્યારે ફ્રંક સોલજરોની ટોળીમાં બંધ ઉભો, જ્યાં સોલજરોમાં કોઈ પ્રમ મળતી હસતા, તો કોઈ પોતાની (ચરટ) સંગ્રામવાતા તો ફેટલાએક ગાયલુની વખાણ કરતા. આ વેળા જોન એમણે તેઓ પાછળ ઉભેલો હતો અને તેઓ વચ્ચે થતી વાત તે આખાદ સાંભળતો. તેઓમાંના ઘણાએક એમ મત આપ્યું કે આજનાં જોવા ગાયલુનો મેદાનનો નવાં વરસને દહરો થયો જોઈએ, અને તેઓનું બોલવું મુખ્ય આશીસરે કચલ કરી નવાં વરસપરની મેદાનનો કરવાનો નહીં કરાવ કર્યો, અને બધા પોતપોતાના તંબુમાં જવા નીકળ્યા અને તેઓ સાથે જોનની સાથવા માંડ્યું. તેટલાંમાં કોઈના મધુર, નાટ્યક અવાજ તેણે સાંભળ્યો, જે જોનને તેડતો હતો.

“જોન! જોન!”

આ શબ્દો તેની પાસેની ટોળીમાંથી સંભળાતા હતા, આ શબ્દ સાંભળી તેણે આગળ પાછળ ફરીને જોયું; પણ સોલજરોની ટોળી સીવાય કંઈ દીસ્યું નહોતું.

તેણે પાછો કાન દબા સાંભળ્યું, અને સર્વ સોલજરોનાં મોઢાં સાંધે આમથી તેમ જોયું; એટલામાં ફરી પેલાજ રવરે કોઈ બોલ્યું; “જોન! જોન!”

તે આવતો અવાજ રપટ સાંભળતો, પણ કંઈ તરફથી, ને કોણ બોલે છે તે સમજ શકતો નહીં. જોને ફેટલાકોને પુછ્યું કે “તમોએ મને હમણાં બોલાવ્યો હતો,” પણ કોઈએ પ્રતીઉત્તર આપ્યો નહોતું; થોડો વખત રહીને એક સોલજર જોન પાસે આવ્યો, અને બોલ્યો :

“સાહેબ, તમે શું પુછો છો?”

“તમારી ટોળીમાંથી મને કોઈએ તેડ્યો, અને તે અવાજ મેં એકથી વધુ વખત આખાદ સાંભળ્યો.”

“સાહેબ, મને ખબર નથી, ને મેં સાંભળ્યું પણ નથી.” એમ બોલી પેસો સોલજર લાંથી પોતાની ટોળીમાં ગયો. જોન પેલી ટોળીમાંથી છુટો પડી પોતે એમણે ઉભો રહ્યો, અને આઝીના પોતાને વગેસે ગયા.

આ વેળા રાતના આઠ વાગેના અમલ થવા આવ્યો હતો, અને જોહ તેજ જગ્યા પર યુપયુપ ઉભો રહ્યો; તે કુખથી અને ડરથી આંધારમાં આંખો દાડી જવા લાગ્યો. આવાં ઉગ્ગ મેદાનમાં, અને વળી પરદેશમાં શું, એમીને આત્મા ભમતો હતો? તે મન સાથે બોલવા લાગ્યો, “આજે સાંભળેલો અવાજ હમણે વેળા એમીનાં યુપમાંથી ધીમા અને મધુર રવરે સાંભળ્યો હતો,” અને જોનની ખાતરી

થઈ કે તે અવાજ કાઢતો નહીં પણ એમીનો આત્માજ હોવા ભેદજે. તે વધુ લાંબો થાયો નહીં અને એક દુઃખની હાથ મારી લાંબી ચાલતો થયો.

આ પછી પાંચ દહાડામાં એટલે ડીસેમ્બરની ત્રીશમીએ પીછા લગાડીને માટે “જનરલ સર હરખાંતી” ફોન ઉપડી. (જ્યારે વાંચનારે જાણવું ભેદજે કે આજ ફોનમાં જોન અને ફ્રેંક ડીસપર્ડ હતા). તારીખ ત્રીશમીની સહવારે તે ફોન “ગોક્કડ વેલ્સ” તરફ કુચ કીધી.

જે પેહેલી લગાડ થઈ તેમાં કેટલાએક લગ્નવાળાએ દયાઈ અપાડીને થઈ જમીન અને બરફનાં ચોસાં હેઠે પોતાનો સદાનો વાસો સગાં વાહાલાંથી અને દેશ પરદેશથી દુર કીધો હતો. જ્યારે તેઓ પોતાનાં ઘર અને કુટુંબથી વેગળા પડ્યા, સારે તેઓના સ્વપ્નામાં પણ વીચાર ન હતો કે ખીજ પાંચ દિવસમાં તેઓ કપાઈ જશે. ફેવી ઉમદા આશાઓથી તેઓ પોતાનાં વાહાલાં અને દોસ્ત આશનાઓથી છુટા પડ્યા હતા, તેનો ખ્યાલ અમે અમારાં વાંચનાર પર સોંપે છીએ.

ખીજે દિવસે બપોરે તે ફોન “એલુમનાં રજુ”માં પુગી, પણ પાણીની તંબીને લીધે તેઓ તેજ વેળા પાછા એકદમ “ગોક્કડ વેલ્સ” જવા નીકળ્યા, જ્યારે ત્રીજે દિવસે સહવાર પડતાં તેઓ ધારેલી જગ્યા પર જઈ પુગા. અરીજ ખીચારાં માણસો અને જનાવરો તરસથી અંધધ્રુવાં બની ગયાં હતાં; અને જ્યારે તેઓ ગોક્કડ વેલ્સ ગયા, સારે તેઓનું પહેલું કામ સર્વેને પાણી પાઈ તરસ છીંચાવવાનું હતું. ગોક્કડ વેલ્સનાં જંગલમાંનાં કુષ્માં અને ખડકી ઝાડના નીનાનાં રજુ સીવાય લાંબા કચું દીસું ન હતું, કે જ્યારે જનાવર અને જંગલી માણસની જુગ વસ્તી લાંબા દેખાતી હતી. આ જગા એવી હતી કે એક કંઈક દીઘના માણસને પણ હજતાવી મારે! સારે શું વાંચનાર એમ નહીં જાણશે, કે હાથ જોન પણ તેવીજ સ્થિતિમાં હતા?

તે પોતે નાનપણથી દુઃખી હતો, અને હાલથી તેના જીવને કંઈ વાતનું સુખ ન હતું. તેનું અંતઃકરણ શીકર અને ડરથી છુજતું હતું. હવે તે લાંબો વીચાર કરવા લાગ્યો, અને આવાં ભયંકર જંગલ કે જ્યાં ત્રણ ત્રણ દહાડા પાણીનું દીપ્ત મળે નહીં, એવા સંકટમાંથી તે પાછો ઘર જઈ શકશે નહીં, એમ ધારીને સીંઝે શોર-સને (જોને મારાં વાંચનાર સારાં રીતે ઝોગથી સુચ્યાં છે) તથા લીલીને છેલ્લી સલામનાં કાગળ લખ્યાં.

આટલું છતાં તેણે પોતાનું કામ તથા દીપ્ત ન હતું. દર એક ગામની રીતભાત, લાંબા દેખાવ, તથા હાલત દરોજ બહાર પડતાં ન્યુસમાં લખતો. તેણે હાલત ધરી અને જે ચાપ તે સહન કરવાનો નીધ્ય કપો. ફોનના સોલજરી જેમ જેમ શુરપર ચલતા ગયા, તેમ તેમ તેને પણ જોર આવતું ગયું. પોતાની ફોન સાથે ઉતાર તરફના પાહાડોપર ચડવા

લાગ્યો. આ વેળા “ગોક્કડ વેલ્સ” ના કંઠાં પાણીથી ભરપુર હતા.

હવે લગાડ થઈ ચવાને બે કલાક રહ્યા, એટલા અંતમાં સોલજરી પોતાના સોલજરીતાઓને ભેટવા લાગ્યા. આ કલાક પછી આ બેહોળાં જંગલમાં કેટલા જીવની હાની ચનાર હશે! તે વીશે ચીંતા કરી, જનરલના છેલા હોકમથી તેઓ તૈયાર થયા અને ખીજ હોકમને માન આપી તે આખી ફોન શુંકળીએ પડી, અને તે સર્વ શક્તિવાનની ટુંક બંધની કરી તરસ્યા ઘોડાઓને તથા જીરોને પાણી પાઈ લીધું. સોલજરીનાં ટોળાંઓ તથા થોડાસારો તત્તરખંધ હોરવારીથી લગવા ઉભા. આ દેખાવ જોન એક બાજુ ઉભો રહી ધ્યાની લાગણીથી જોતો ઉભો, પણ એટલામાં તેની નજર ફ્રેંક પર પડી, જે એક શુરા મરદ તરીકે પોતાના જવાન બહાદુર ઘોડાપર બેઠો હતો. ટોળાં પછાડી ટોળાં બંધ સોલજરીએ ચાલવા માંડ્યું અને ફ્રેંકની નજર જોન પર પડી સારે તેણે હસીને સલામ કીધી. તે ફોન જોનથી થોડેક દુર જઈ ઉભો. આખું મેદાન લગનારો સોલજરીથી ભરપુર દીસતું, અને આ જીવતા જીવડાઓ મનમાં કેટલીક ચીંતાથી તૈયાર થઈ ઉભેલા દીસતા. બારમી ને તેરમીના બે દહાડા તો હાર જીતમાં સારી રીતે પસાર થયા, અને ચક્રબીએ જનરલ સ્ટુઅર્ટ કરનેસે પાછા નાઈઝ જવાનો વીચાર કીધો, અને તેઓ સાથે જોનને પણ લીધો. ગોક્કડમાં તેની આ છેલી શત હતી એમ ધારી તે શતે નવ વાગે ખાડી પહાડપર ફરવા નીકળ્યો. તે થોડો વખત એક મોઢા પથરપર બેઠો; આ વેળા પવન બહુ સુસવાટ સાથે ધુકતો હતો; જે પથરપર તે બેઠો હતો તેની પાસેની બાજુથી કોઈ સંદેહ ફરેતા રપતું માણસ જોરબંધ પસાર થતું હોય એમ તેને દીસ્યું. તે દેખાવ તેણે ધુવળી છાતીએ ધ્યાન દળીને જોયો. અને તેને કાને કાંઈ ધીમે અવાજ સંભળાયો. “જોન! જોન!” આ બોલો તેણે બે ત્રણ વેળા સંભળ્યા; આ બોલો કોઈ રડતાં ધીમા સાદે બોલતું હોય એમ સંભળાયા, અને જોને ઉઠીને આજુબાજુ જોયું, પણ કંઈ દીસ્યું નહીં; સર્વ શાંત હતું. પણ જોન લાંબી ખીચ્યો નહીં, તેણે થોડો વખત ધુધી પેલાજ પથર તરફ દીઠાને જોયું, પણ કોઈ દીસ્યું નહીં. એટલામાં તેને કાને લંચકરનું ખુણાજ સંભળાયું કે તરતજ તે પોતાના તંજુ તરફ ઉતાવળથી ચાલવા લાગો. એ અરસામાં તેને એક સોમજર મથ્યો, જેની સાથે જોનને તરતનીજ ઝોગપાણુ ઘઈ હતી, અને તેથી લંચકર તરફ જતો હતો એટલે બંને જણા વાતો કરતા ચાલ્યા.

“જોન જોન, તમે જાણતા તો હશે, કે આપણે કાલે અંદીધી કુચ કરનાર છીએ, અને હું ધાર છું કે સામેવાલાઓ આપણને આપણું નકીજ સારી રીતે આનંદાવવા દેશે?”

“એમાં ખીલીના જેવું કંઈ નથી, આખર ને અવજ તો આપણે મરતુંજ છે; મારા ધારવા મુજબ આપણે નાઇઝ સહીસલામત અંધ પોંદોનીયું નહીં. આપણામાંથી કેટલાકો

પ્રકરણ ૪૨ સુ.

કેદારીમાં ગુલરચેલા નાતાલનો દહાડો.

જે વેળા કાર્ટલ હીલમાંની બે બાલુઓ જોનને ખરાં જીગરથી યાદ કરતી હતી, તે વેળા જોનનું મનથી ધર તરફ ભમતું હતું. દવા પાણી ફેરફાર થયાથી તથા નાઇલ નદીના દેખાવથી તેને તંદુરસ્તી થોડી થોડી સુધરતી ચાલી હતી. નાતાલને દીવસે સહવારે જોન જલદી ઉઠીને દેવળમાં ગયો, અને લાંથી આવીને સહવારની થતી અતી રમણ "પરેડ" જોવા ગયો.

ખરેખર, આજની "પરેડ"નો દેખાવ કોઈ રસ્તાને હસાને એવો હતો. "પરેડ" યઈ રહ્યા બાદ જોન ફેકને મળ્યો. તેને જોતાંજ ફેક થોખી ગયો, અને શેકહેડ માટે પોતાનો હાથ લખાવ્યો.

"ક્રમ મીઠું જોન, તમે આંહી આવ્યા બાદ તમારી તબીબીત ક્રમ ચાલે છે?"

"હાલ તો ઠીક છે," જોને ઉત્તર વાલ્યો.

"તે પીરી સાંભળ્યા હું ખુશ છું, પણ ધર તરફથી કંઈ સમાચાર મળ્યા કે?" ફેક પોતાની તકવારનાં કુમટાં સાથે રમત કરતાં બોલ્યો.

"હા, આજેજ મને બે કાગળો મળ્યાં છે, એક મીસ લીલી તરફથી અને બીજું મીસીસ બોલ્કેસ તરફથી મળ્યાં છે, તેઓ બંનેએ તમને દવા લખી છે."

જોન પર લીલીનું કાગળ આવ્યું ને મારી પર તેણીએ ક્રમ લખ્યું નહીં; આ વીચાર કરતાં તે ચુસ્કથી લાલ બન્યો. આ ખબર જોનેને મેટ્રીસી સાંભળી તેને અદેખાઈ લાગી. તેણે પોતાના હોઠો કરડ્યા અને જોનને સલામ કરી એકદમ ચાલતો ગયો. ફેક પાંધરા પોતાના તંબુમાં ઉતર્યા હોઠો અને મીરડાઇ સ્વભાવ સાથે ગયો. થોડો વખત વીચાર કીધા બાદ, તે મન સાથે બોલવા લાગ્યો, "મને જોનની એટલી અદેખાઈ કરવી ન જોઈએ. આવાં સંકેતમાંથી હું અથવા એ બેમાંથી એક પણ પાછા પેર નહીં શકું નહીં." આ દુઃખ બધા બ્રાહ્મણી તેણે પોતાના હાથોથી મોઢું ઢાંક્યું અને એકદમ ખુરસીપર પડી પડ્યો. થોડો વખત તેણે એકાંતમાં ગુલરચેલા, તેટલાં તેના ચાકર જેક આવ્યો, તેણે પુછ્યું :

"સાહેબ, કંઈ નોંધ્યો છે?"

"જેક, બીજા અડધા કલાક પછી આવજો, ટુંને કાંઈ કહેવું છે."

"વાર સાહેબ, જેમ આપનો હુકમ." અને તે લાંથી જતો રહ્યો ને ફરી ફેક એકેલા પડ્યો.

આ પછી તેણે પોતાનાં મનને ધીમે ધીમે સાંત કાઢ્યું. તે આખો દહાડો પસાર થયો અને સાંજ પડી. તેણે સોલજરી સાથે ફરેલાં જવાનો વીચાર કયો અને તેઓ બધા સાથે ગાયબના મેલાવણમાં ગયા.

તેઓ સાથે જોન પણ ગયો હતો, તેણે ફેક ડીસપડેને મુખ્ય આઈસરની પાછળ બેઠેલા જોયો.

ફરી એક વાર તેઓ બંનેની નજર એક યઈ; ફેક પોતાના હાથની આંગળી કાન આગળ ધરી હતી; અને ગાયબ સાંભળવામાં મશગુલ થયો હતો. જેકે તે ગાયબ સાંભળવામાં બહુજા શું થયો હતો, તો પણ ખરે પુછતાં તેણે સવળું ધ્યાન જોન તરફ હતું. જ્યારે ગાયબ પુરું થયું, ત્યારે ફેક સોઝરની ટાળીમાં જઈ ઉભો, જ્યાં સોલજરીમાં કોઈ ખુશ મનહથી હસતા, તો કોઈ પોતાની (ચરટ) સવમાવતા તો 'કેટલાએક ગાયબોની વખાણ કરતા. આ વેળા જોન એખરો તેઓ પાછળ ઉભો હતો અને તેઓ પડ્યો થતી વાત તે આખાદ સાંભળતો. તેઓમાંના ધણીએકે એમ મત આપ્યું કે આજના જેવો ગાયબનો મેલાવડો નવાં વરસને દહાડે થવો જોઈએ, અને તેઓનું બોલવું મુખ્ય આઈસરે કમુલ કરી નવાં વરસપરથી મેલાવડો કરવાનો નહીં કરાવ કીધો, અને બધા પોતપોતાના તંબુમાં જવા નીકળ્યા અને તેઓ સાથે જોનેની ચાલવા માંડ્યું. તેટલાંમાં કોઈનો મધુર, નાજુક અવાજ તેણે સાંભળ્યો, જે જોનેને તેડતો હતો.

"જોન! જોન!"

આ ચબ્દો તેની પાસેની ટાળીમાંથી સંભળાતા હતા, આ ચબ્દ સાંભળી તેણે આગળ પાછળ નહીં જોયું; પણ સોલજરીની ટાળી સીવાય કશું ઈશ્યું નહીં.

તેણે પાછો કાન દબને સાંભળ્યું, અને સર્વ સોલજરીનાં મોઢાં સાંમે આમથી તેમ જોયું, એટલામાં ફરી પેલાજ સ્વરે કોઈ બોલ્યું; "જોન! જોન!"

તે આવતો અવાજ સ્પષ્ટ સાંભળતો, પણ કંઈ તરફથી, ને કોણ બોલે છે તે સમજી શકતો નહીં. જોને કેટલાકેને પુછ્યું કે "તમેએ મને લમણા બોલાવ્યો હતો," પણ કોઈએ પ્રતીકર આપ્યો નહીં; થોડો વખત રહીને એક સોલજર જોન પાસે આવ્યો, અને બોલ્યો :

"સાહેબ, તમે શું પુછો છો?"

"તમારી ટાળીમાંથી મને કોઈએ તેડ્યો, અને તે અવાજ જે એકથી વધુ વખત આખાદ સાંભળ્યો."

"સાહેબ, મને ખબર નથી, ને જે સાંભળ્યું પણ નથી." એમ બોલી પેશો સોલજર લાંથી પોતાની ટાળીમાં ગયો. જોન પેલી ટાળીમાંથી છુટો પડી પોતે એખરો ઉભો રહ્યો, અને બાકીના પોતાને વગેરે થયા.

આ વેળા રાતના આઠ વાગ્યોના અમલ થવા આવ્યો હતો, અને જોન તેજ જગ્યા પર ગુપચુપ ઉભો રહ્યો; તે દુઃખથી અને કરથી અધારામાં આવ્યો. ફાડી જોવા લાગ્યો. આવાં ઉજડ મેદાનમાં, અને વળી પરદેશમાં શું. એમીનો આત્મા ભમતો હતો? તે મન સાથે બોલવા લાગ્યો, "આજે સાંભળેલા અવાજ હવેથી વેળા એમીનાં મુખમાંથી ધીમા અને મધુર સ્વરે સાંભળ્યો હતો," અને જોનની ખાતી

૪ કે તે આવજ કાઢીને નહીં પણ એમીને આત્માજ
મેં ભેંધ્યો. તે વધુ લાંબો થયો નહીં અને એક દુઃખ-
કાય મારી લાંબી ચાલતો થયો.

પછી પાંચ દહાડામાં એટલે ડીસેમ્બરની ત્રીશમીએ
લાડાને માટે "જનરલ સર હરખરદી" ફાળ ઉપડી.
(જ્યારે વાંચનારે જાણ્યું તો એટલે કે આજ ફેબ્રુઆરીમાં જોને
અને ફ્રેંક ડીસપર્ડ હતા). તારીખ ત્રીશમીની સહવારે તે
ફોને "ગોક્કલ વેલ્સ" તરફ કૂચ કીધી.

જે પહેલી લડાઈ થઈ તેમાં ફેલ્ડએક લડાયોએ દ-
ખાઈ ચંપાઈને થંડી જમીન અને બરફનો ચોસમાં હોંડે પો-
તાનો સદાનો વાસો સગાં વાહાલાંથી અને દેશ પરદેશથી
દુર કીધો હતો. જ્યારે તેઓ પોતાનાં ઘર અને કુટુંબથી
વેળા પડ્યા, ભારે તેઓના સ્વપ્નામાં પણ વીચાર ન હતો
કે બીજા પાંચ દિવસમાં તેઓ કપાઈ જશે. કેવી ઉમદા
આશાઓથી તેઓ પોતાનાં વાહાલાં અને દોસ્ત આજનાઓ-
થી છુટા પડ્યા હતા, તેનો ખ્યાલ અંગે અમારાં વાંચનાર
પર સોંપે છીએ.

બીજે દિવસે બપોરે તે ફોન "બેથુગાનાં રજુ"માં પુગી,
પણ પાણીની તંગીને લીધે તેઓ તેજ વેળા પાછા એક-
દમ "ગોક્કલ વેલ્સ" જ્યાં નીકળ્યા, જ્યારે ત્રીજે દિવસે
સહવાર પડતાં તેઓ ધારણી જગ્યા પર જઈ પુગા. ગરીબ
બીચારાં માણસો અને જનાવરો તરસથી અધમ્મવાં બની
ગયાં હતાં; અને જ્યારે તેઓ ગોક્કલ વેલ્સ ગયા, ભારે
તેઓ પહેલું કામ સંવેને પાણી પાઈ તરસ છીંચાવવાનું હતું.
ગોક્કલ વેલ્સનાં જંગલમાંનાં સુકાં અને ખડકી ઝાડપન
વીનાનાં રજુ સીનાય લાં કથું દીસ્યું ન હતું, કે જ્યારે
જનાવર અને જંગલી માણસની જુજ વસ્તી લાં દેખાતી
હતી. આ જગ્યા એવી હતી કે એક કંઠણ દીઠના માણ-
સને પણ હજતાવી મારે! ભારે શું વાંચનાર એમ નહીં
જાણશે, કે હાલ જોને પણ તેવીજ સ્થિતિમાં હતા?

તે પોતે નાનપણથી દુઃખી હતા, અને હાલથી તેના
જીવને કંઈ વાતનું સુખ ન હતું. તેનું અંતઃકરણ શીકર
અને ડરથી ધુજળું હતું. હવે તે લાંબા વીચાર કરવા લાગ્યો,
અને આનાં ભયંકર જંગલ કે જ્યાં ત્રણ ત્રણ દહાડા પા-
ણીનું ટીપું મળે નહીં, એવા સંકટમાંથી તે પાછો ઘર જઈ
ચકશે નહીં, એમ ધારીને મીઠો લોર-સને (જોને મારાં વાં-
ચનાર સારી રીતે જાણવી સુકમાં છે) તથા લીલીને છે-
લ્લી સલામનાં કાગળ લખ્યાં.

આટલું છતાં તેણે પોતાનું કામ તજ દીધું ન હતું. દર
એક ગામની રીતભાત, લાંબા દેખાવ, તથા હાલત દરરોજ
બહાર પડતાં ન્યુસમાં લખતો. તેણે હાંમત ધરી અને જે
થાય તે સહન કરવાનો નીકળ્યો. ફોનના સોલજરો જેમ
જેમ શુરપર ચડતા ગયા, તેમ તેમ તેને પણ જોર આવતું
ગયું. તો ૧૨ મી જાન્યુઆરી ૧૮૮૪ માં જનરલ રહે-
અર્થ પોતાની ફોન સાથે ઉત્તર તરફના પાહાડોપર ચડવા

લાગ્યો. આ વેળા "ગોક્કલ વેલ્સ" ના કુવાઓ નીચે
કંઠાં પાણીથી ભરપૂર હતા.

હવે લડાઈ શરૂ થવાને બે કલાક રહ્યા, એટલા અરસા-
માં સોલજરો પોતાના જોલખીતાઓને ભેટવા લાગ્યા. બે
કલાક પછી આ મોહોળાં જંગલમાં ફેલાવા જીવની હાની
ચનાર હશે! તે વીશે ચીંતા કરી, જનરલના છેલ્લા હોકમથી
તેઓ તૈયાર થયા અને બીજા હોકમને માન આપી તે આ-
વી ફોન શુરૂથી પડી, અને તે સર્વ શકિતવાનની દુઃક
બંધી કરી તરફના ચોડાઓને તથા જોડોને પાણી પાઈ
લીધું. સોલજરોનાં ટોળાંઓ તથા ચોરેસ્વારો તત્તરબંધ
હોસ્વારીથી લડવા ઉભા. આ દેખાવ જોને એક બાજુ
ઉભો રહી દયાની લાગણીથી ભેટો ઉભો, પણ એટલામાં
તેની નજર ફ્રેંક પર પડી, જે એક શુરા મરદ તરીકે પો-
તાના જેવાજ બહાદુર ધોડાપર બેઠો હતો. ટોળાં પછાડી ટોળાં-
બંધ સોલજરોએ ચાલવા માંડ્યું અને ફ્રેંકની નજર જોને
પર પડી ભારે તેણે હસીને સલામ કીધી. તે ફોન ભેંટથી
ચોડેક દુર જઈ ઉભો. આખું મેદાન લડનારા સોલજરોથી
ભરપૂર દીસ્યું, અને આ જીવતા જીવડાઓ મનમાં કંટલીક
ચીંતાથી તૈયાર થઈ ઉભેલા દીસતા. બારમી ને તેરમીના બે
દહાડા તો હાર જીતમાં સારી રીતે પસાર થયા, અને ચલકીએ
જનરલ રજુઅર્થ કરનારે પાછા નાઠક જગ્યાનો વીચાર કીધો,
અને તેઓ સાથે જોનેને પણ લીધો. ગોક્કલમાં તેની આ
છેત્રી રાત હતી એમ ધારી તે રાતે નવ વાગે ખડકી પહાડપર
ફરવા નીકળ્યો. તે ચોડા વખત એક મોટા પથરપર બેઠો;
આ વેળા પવન બહુ સુસવાટ સાથે દુકંતો હતો; જે પથરપર
તે બેઠો હતો તેની પાસેની બાજુથી કોઈ સંદેહ ફેસતા રૂપનું
માણસ જોરબંધ પસાર થતું હોય એમ તેને દીસ્યું. તે
દેખાવ તેણે ધુજળી છાતીએ ધ્યાન દળને બોલ્યો. અને તેને
કાને કાઢીને ધીમે અવાજ સંભળાવો. "જોને! જોને!"
આ બોલો તેણે બે ત્રણ વેળા સાંભળ્યા; આ બોલો કોઈ ર-
ડતાં ધીમા સાદે બોલ્યું હોય એમ સંભળાયા, અને જોને
હઠીને આજુબાજુ જોયું, પણ કંઈ દીસ્યું નહીં; સર્વ સાંત
હતું. પણ જોને લાંબી ખીસ્યો નહીં, તેણે ચોડા વખત
સુધી પેલાજ પથર તરફ દીકાને બોલ્યું, પણ કોઈ
દીસ્યું નહીં. એટલામાં તેને કાને લશકરનું બહુજ સંભ-
ળાયું કે તરતજ તે પોતાના તંજુ તરફ ઉતાવળથી ચા-
લવા લાગ્યો. એ અરસામાં તેને એક સોલજર મળ્યો, જેની
સાથે જોનેને તરતનીજ જોલખાણ થઈ હતી, અને તેમ
લશકર તરફ જતા હતા એટલે બંને જણા વાતો કરતા સાંધ્યા.

"મીઠો જોને, તમે જાણતા તો હશે, કે આપણું કાલે
જાંઘીથી કચ કરનાર છો, અને હું ધારું છું કે સંવેના-
લાઓ આપણને આપણું નસીબ સારી રીતે અજમાવવું દેશે?"

"એમાં ખીલીવા જેવું કંઈ નથી, આખર ને અવશ તો.
આપણે મરતુંજ છે; મારા ધારવા મુજબ આપણે... લીધી ઇ-
... જોનેની જેવી
સહીસચાત જઈ પોહોંચીયું નહીં. આપણે... સંભવ રહે છે.

પોતાનાં હાડકાં આ અદ્ધર જગલમાંજ સુકશે.” જોન કંઈક ચીંતાથી બોલ્યો. “નહીં, નહીં, એ બંધી ખોલી વાત છે, પેલાઓ આપણને શું કરી શકશે? હીમત ધરવી જોઈએ.” આ પ્રમાણે તે સોલજર બોલતો હતો તેવામાં તેઓ પોતાના તંબુઓ આગળ આવી પુગા. બીજા પાંચ દીવસમાં ઉપર બોલનાર સોલજરને છાતીમાં ગોળી લાગી ભારી જખમ થયો, અને તે બીચારો પાછો સાંભો થઈ પોતાનાં વાહાવાંઓને મલી શક્યો નહીં. છાતીમાં જખમ થકા બાદ ફક્ત બેજ કલાકમાં તે આ ફાની દુનિયામાંથી કુચ કરી ગયો. તેને લાંબા પડતો મેલી ફેશ આગળ ચાલતી થઈ.

પ્રકરણ ૪૩ ચું.

એથની માંદગી.

જોન અને તેની સાથની ફેજને લાંબા પડતી મેલી આપણે હવે કાસ્ટલ હીલ અને ડીલફાઈડ તરફ નજર કરશું. જ્યારે જોન પોતાની ફેજ સાથે નાહસ બાગ કરતો, સારે જોનની મા અને બેહેટો શું કરતી તેના હેવાલ હું થોડીક લાખનામાં જણાવીશ. હાલ જાન્યુઆરી માસ હતો. મીસીસ રીડલ પોતાનાં સુંદર દીવાનખાનામાં એક સોફાપર કાંઈ બીચાર કરતી બેસી હતી, અને તેણીની બાજુમાં એથ એક નાનાં સ્ટુલપર બેસી એક નાના કુત્રા સાથે કંઈક રમત કરતી હતી, અને તેણીની સામેની બાજુમાં આવેલાં પીયાનાપર બેસી હુસી નાચુક સરેલથી કાંઈ ગાયણ ગાતી હતી. એટલામાં બહારથી કોઈનાં આવતાં પગલાં સંભળાયાં, અને થોડા વખતમાં મીંડેકટર દીવાનખાનામાં દાખલ થયો, તેને જોતાંજ આ મા દીકરીઓએ ઊભરતો આવકાર દઈ સી પોતાની જગ્યાપર બેઠાં. મીંડેકટર કાંઈ કામસર બાબો હતો. મીસીસ રીડલની રજા લઈ પીસ એથ અને હુસીને એક દહાડા ખાતર કાસ્ટલ હીલમાં લીલીએ તેમની હતી. મીંડેકટર થોડીક વાતો કીધા બાદ બોલ્યો:

“મીસીસ રીડલ, તમારી બને દીકરીઓને મીસ લીલીએ પોતાને લાં તેડી છે, અને જો તમારી રજા હોય તો હું તેઓને મારી સાથે લઈ જાવું.”

“એ વીશે હું મીસ લીલીને તોરો આભાર માનું છું.” આ સાંભળી એથ કુદકા મારી ઉભી થઈને પોતાની માનાં ગળામાં દાંથ નાખી બોલી, “મા, હવેને જવા દેવો, આજ ધણુ દીવસ થયાં હું લીલીને મળી નથી.”

“મારો દીકરા, તમે ભલે જાવો; પણ તમારા ગયાથી લીલીને બહુજ તરફી પડે છે; લીલી તમારી ભેટન છે, પણ તમારે તેણીને લાં જઈ તેણીને ધડી ધડી કંટાળો આપવો ન જોઈએ.”

તે “હમો તો સાંભે પાછાં આવશું.” એથ અને તેના સહો બેઠવા જતાં બોલ્યાં; એટલામાં મીસીસ રીડલ સાથે ગાયણનાં ખોડા તૈયાર કરાવી ને તેઓ ત્રણે જણાં

કાસ્ટલ હીલ તરફ ગયાં. તે આખો દહાડો તેઓ વચ્ચે ખુશીથી પસાર થયો અને તે બંને છોકરીઓ સાંભળના ડીલફાઈડ પાછી આવી. મીસીસ બોલસં હજી લીલી સાથેજ કાસ્ટલ હીલમાં રહેતી હતી. બીજા સહવારે લીલીને ખબર પડી કે રાતથી એથ તાત્કાલીક હેરાન છે અને ગળાંપર સોજો ચડ્યો છે. એ ખબર મીસીસ રીડલે ડીલફાઈડથી કહેવાડી હતી. આ ખબર સાંભળી લીલી મીસીસ બોલસંને કહેવા જગીયામાં હોડતી ગઈ.

મીસીસ બોલસં ધભરાયેલાં આવ્યાં બોલી, “શું એથનું ગળું સુજ્યું છે, સારે કદાચ એ દરદ ઉડતું તો ન હોય?” આ બોલવાનો લીલીએ કશો ઉત્તર વાલ્યો નહી. તેણી એથ માટે અતીશય દલગીર થઈ, અને ડીલફાઈડમાં જઈને મળવાનો એકદમ વીચાર કર્યો, પણ મીસીસ બોલસં તેણીને જોતાં અટકાવી, અને ન જવાને બહુજ કઠાવણા કરવા લાગી.

“મારી વાહાલી, આ દરદ એવું તો ઉડતું છે કે, રખેને કાલે તું પણ એનો ભોગ થઈ પડે.” પણ મીસીસ બોલસં તેણીએ કશું સાંભળ્યું નહી, તેણી એથને જોવાને ડીલફાઈડ એકદમ ગઈ. જ્યારે તેણી લાં ગઈ હતી, સારે ડાકટર મોરટન પણ લાંજ દતો. ડાકટરને પુછતાં લીલીને માથા પડ્યું કે એ દરદ બહુજ ઉડતું અને ખરાબ હતું, કેમકે તેણીનાં ગળાંતુ દરદ કીપચેરીયા હતું, અને હુસીને તેણીની આમળ જવાને સખત મનાઈ કરી. મીંડેકટર મીસીસ રીડલને એક દીકરા પેટો કામ આપ્યો, અને મીસીસ રીડલ એક દીવસે કહ્યું કે, “મીસીસ રીડલ, તમારો દીકરો તો બહાર મામ છે, માટે હું તમને કહું છું કે, મને તમારો દીકરો મણુ.” બીજે દીવસે ગરીબ સુંદર એથમાં કશો ફેરફાર જણાયો નહી. ડાકટર મોરટન કહેવા લાગ્યો કે તે કેસ બહુજ ભય ભરેલો હતો. આ ખબર લીલીને કહેવા બાદ કાસ્ટલ હીલ આવ્યો, જે ખબર તેણીએ શીકે એટલે અને બુજતાં સાંભળી.

“જે આજે એક તાર કરીને મીંડેકટરને એડીનબરોથી તેડાવ્યો છે. અરે, મીસ લીલી, તેણીનું દુઃખ કોણથી સાંપી શકાતું નથી. તેણીને હજી અંદરથી યુગળાવા કરે છે, અને બીલકુલ બોલી શકતી નથી.”

આ સાંભળી લીલીનું માથાણું અંતઃકરણ પીગચું અને તેણી નાનાં જમ્યાં પેરે રડવા લાગી.

“મીંડેકટર, હું મીસીસ બોલસંનું સાંભળી પાછી જોવા આવી નહોતી, પણ હવે હું તેણીનું વધુ બોલવું સાંભળીશ નહીં, હું તમારી સાથે આવું છું;” તેઓ બંને જણુ ડીલફાઈડ તરફ જવા ગાડીમાં બેઠાં. જ્યારે તેઓ ડીલફાઈડ આવ્યાં, સારે મીસીસ રીડલને અતીશય દુઃખી હાલતમાં લીલીએ જોઈ, પણ મીસીસ રીડલે લીલીને એથ પાસે જવા દીધી નહીં.

“મારી વાહાલી, તું લાં જશે તો મારો દીકરો જોન શું કહેશે, અને વળી તેણીનું દુઃખ એવું છે કે તે જોઈ શકશે નહીં. ડાકટરો કહે છે કે તેણી અતીશય બચલીત હાલતમાં

છે. મારી વાહાલી, તેં લાં જતું ન બેઢ્યે. તેણી ધણીજ સખત ખીમારીમાં છે ।” એમ બોલતાં મીસીસ રીડએ રડતાં પેતાના હાંમે લીલીને ઘણે વીંટાળ્યા.

આખરે લીલીને એથને મળવાની તક મળી નહીં અને મારી અંતઃકરણથી એથને સારી નેવાની આશાથી કસ્ટલ હીલ તરફ ફરી, જ્યારે મીં રેકટર મીં રીડએ લેવા લેલે રેશનખર ગયો. જ્યારે લીલીને પુછતાં મીસીસ બૉલ્સેને માલમ પડ્યું કે તેણી એથને નેવા ગઈ હતી, સારે પોતાની જગ્યાપરથી એકદમ ચીઆરી પાડીને બોલી:

“લીલી, તું ગાંડી તો યઇ નથી? શું? તું બહુતી નથી કે તેણીને જેવું બચમયું દરદ યજ? છે. તે થેરમાં ગયાથી કેટલો ગેરસાધો છે, તે વાતથી તું શું અંબણી છે?”

“મીસીસ બૉલ્સે, એટલાખથો અઢકાર કરવો ન બેઢ્યે.

તમેા બહુ છે કે દરએક માણસ પછવાડે દુઃખ સુખ તો લાય પડ્યું છે; આપણે ને આને એણીને નેવા ન જ-પ્રયે તો, કદાચ આપણે એવી હાલતમાં આવ્યે સારે આપણને નેવા કોણ આવે? તમેા ફેંકની હાલત બહુતાં નથી ।” આ સખથું લીલી બહુજ ગંભીરપણે બોલી. આ સાંભળી મીસીસ બૉલ્સેની આંખમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં. “ઓ । લીલી, મીં ફેંકની વાતની મને વાદ આ-પ ના । તું થોડુંજ બહુ છે કે તે મારા વાહાલા ભાષેને સદા સુખી નેવાને હું એટલી ઇતેભર છું કે તેઓની હાલત હું રાત દીવસ બાંધે છું, પશુ છું કરે । હમણા પશુ તેઓપર કોણ નાણે શું વખ નીવતાં હશે ।” તેણી જ્યારે બોલતી હતી સારે તેણીનાં આંસુઓ પોતાનો માર્ગ લેતાં હતાં. “મીસીસ બૉલ્સે તેઓ વીશે રાત દહાડે આપણે ધ્રુવર પાસે દુવા માંગવી કે તેઓપર તેનો છાંયો સદા રહે;” લીલી નરમાસથી બોલી.

આખેા બનેવારી મહીને ઈંગ્લેન્ડનાં દરએક કુટુંબમાં ચીંતા અને એકાંતમાં પસાર થતો; લડાઇમાં ગયલા સોદશજોની બાયડીઓ પોતાના પતીને પાછા આવેલા નેવા ઇતેભર હતી, અને નાહાનાં બચ્ચાંઓ પોતાના બાપનો ખાર મેલવવાને સુખી થશે અથવા નહીં તેની ચીંતા કરતાં. લડાઇના સારા સમાચાર સાંભળવા સર્વ ચીંતાવુર દીસતાં, અને પોતાનાં વાહાલાં વીશે શીકર કરતાં; કેટલાંએક કુટુંબો તેઓનાં સગાનાં મરણની ખબરથી સાંભળી સુકયાં હતાં. પશુ લીલીએ કોઇ રીતે ચીંતા છોડી નહીં; તેણી બોલતી કે “જેમ તે ધ્રુવરનું ચાહતું હશે તેમ થશે, આપણી શીકરથી કંઈખી યનાર નથી,” અને હમેશાં આરાવંત રીતે બોલતી. તેણીને જ્નેન વીશે કંઈખી શીકર ન હતી, કેમકે તે કંઈ લડાઇયા સીપાહી દાખલ ગયો ન હતો; તેણીને શીકર ફેંકની હતી, જે તેણીનેા આખી દુનિયામાં એકલો સગો હતો. તેણીને ખબર હતી કે “સર હરબર્ટ રુઝવેલ્ટની ફોજ ધણીજ થોડી છે, અને સામેવાળા આરબની ફોજ મોટી છે. તેણીને ફેંકના છેત્તા બોલો યાદ આવતા અને તે યાદ કરી

તે બહુજ દઝગીર થતી. તેણીને જ્નેનનું છેકું કાગજ ફાં-ટીથી મચ્ચું હતું અને તે કાગજે તેણીને ચીંતામાં નાખી; લીલીને ફેંકની શીકર તો હતીજ, પશુ વળી એથની બચબીત માંદગીએ તેણીની દઝગીરીમાં ઉમે રો છોધો. એથની માંદગી દીવસે ને દીવસે વધારે વધતી જતી; તેણીની માંદગી વીશે તેણીનાં તથા લીલીનાં ઘરમાં બહુજ ઉદાસી પંથરાઇ. તેણી લીલીને લાં ગઈ તેને ખીજેજ દીવસે આવી સખત માંદગી બેગવરશે એવું કાઢના આદમાં પશુ નહોતું. મીં રેકટરથી તેણીને વીશે ઇતેભર હતો. એક દીવસે તેણે મીસીસ રીડલ પાસે રખા લઈ તેણીને નેવા માગ્યું.

“મીસીસ રીડલ, મારે વીશે તમેાએ કશી શીકર કરવી નહીં; હું તેણીથી બહુજ મોટી ઉમરમાં આવ્યો છું અને મરી જઈ તો કશી શીકર નથી. વળી હું એક પાદરી છું, મને તેણીને થોડાક દીવાસા ના શખ્ડો કહેવાના છે, મારે જીવો મીસીસ રીડલ, મને જવા દેઓ, હું તેણીને જોઇ સુખી થઈશ.”

“પશુ શું? મને તેણીને નેવા તેણીની માંદગીથી ડરતા નથી ।” મીસીસ રીડલે રડતાં પુછ્યું.

“નહીં, નહીં, હું જરા પશુ ડરતા નથી.” આ સાંભળી મીસીસ રીડલ પોતાની દીકરીને પુછવા ગઇ. થોડાજ વખ-તમાં મીં રેકટર પેસા જોરસા માં નઈ પુગેા અને એથે પોતાનો નાનો ગરમ હાથ તેના હાથમાં આપ્યો. હવે તે-ણીએ અતી ખીમા, નહીં સંભળાય એવા અવાજે બોલવા માંડ્યું, “મને માફ કરો! મારી પાસે બેસીને ધ્રુવર પાસ પ્રાંતના કરો કે-હું-હું છું.” તરતજ મીં રેકટર શુંકેણીએ પડ્યો અને મોટેથી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો, પશુ તેનેથી તેમ થઇ શક્યું નહીં; તેની આંખમાં પાણી ભરાઇ આવ્યો. આ જોઇ એથ સખજ ગઈ, અને કહ્યું, “ક-ક-ક નહીં મીં રેકટર તમા-તમારી પ્રાર્થના મનમાં કરો ।”

આ સાંભળી મીં રેકટર હવે મનમાં બોલવા લાગ્યો; અને છેત્તા થોડા અતીયર સે ઉપજવનારા મધુર શખ્ડો મોટેથી બોલ્યો, જે સાંભળી એથના શીકા પડી ગયલા ગાલોપરથી મોટી પેરે આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં, અને બોલી:

“મીં રેકટર તમેા-તમેા એક લાયકીવાળા અદરય છે; અને જ્ને-જ્ને હું આ માંદગીમાંથી ફરી સાજ નહીં થાઉં, અને જ્ને-જ્ને હું મરી જાઉં, તો તમેા એમજ બહુતાં કે તમેાએ મને સુખી કરી છે.”

આથી વધુ તેણી બોલી શકી નહીં, તેણી બોલતાં યાદી ગઈ; અને મીં રેકટર વધુ વખત તેણીની આગળ થોભી શક્યો નહીં. થોડો વખત પછી તે દીવાનખાનામાં આવ્યો. [સંખજ છે] * ગુલબાઈ ખુરશેદજી બુજવાલા.

બન્ની ચાલ ચલેલુનાં બનવા માટે મેં અને ઉત્તમ ગુણેા ધરાવનાર માણસો સચે વેહેવાર રાખેા ધણું અપતનું છે. દા-ખલાની અસર ધણી મોટી છે; આપણે નકલ દરનાર પ્રાણી છ-હ્યે, અને જેઓ સાથે આપણે ધણું ભેલાતાં હોયએ તેઓના જેવી રવ અને રવબાવ આપણેા પશુ બનવાને ધણું સંભવ રહે છે.

પ્રકરણ ૬મું.

એક ઝોલખાણુ—નિયમની મરજી ઉપર ફેરવે.

વાં લેડી આછદા અને તેણીની સાથી પાસેના ઝોરડામાં દાખલ થયાં, કે ન્યાંથી બોલ રમમાં જવાઈ હતું, તેવામાં એક જુવાન શપ્સ અથવા ખરે કહીએ તો જુવાન હોકરા, કારણકે તેના ઉપરોડે કોલર અને પુશ્યુ વારકુટ તેને વધારે ઉગેા ખેતાળ આપવા ના પાડતું હતું. પણ જેવું સોદામણું કદ અને વખાણવા લાયક સુંદર ચેહરા તેને ઘણેા જેઆણ કરનારા બતાવતો હતો, તે ઉતાવળેથી ધસી આવ્યો.

“ફેન્ક !” લેડી આછદા ધણી અભાગેથી બોલી ઉઠી, “તું ક્યાંથી ઉતરી પડીયો? હું તુને આને અંદી નોછને ધણી ખુશી થઇ છું.”

“તમે બાવું મને યલુ” માન આપો, તેણે ધણી હઠાથી નમીને જવાબ દીધો: “હું ફક્ત બે કલાક થયાં આવી પુગેા, અને સપ્તામાં હેટલમાં લેડી આછદા વીલીયરસના બોલ માટે ધણી ગડબડ થતી નોછ તારી અને લેડી ચેલફર્દ સાચી જુની ઝોલખાણુને ખાદને તેમાં વગર આવવાની મેં હીમત કરી છે, તે મને માફ કરશે કેની?”

“માફ કીધું, અને તું ભલે આવ્યો, ફેન્ક. તારા બાવા ક્યાં છે?”

“હવે પેરીસમાંજ. પણ હમણું ખુશાલ ધ્વસ્તરની મે-હસમ ચાલે છે, માટે મેં કસમ લીધા કે હું ઇંગ્લંડમાં મારા હાસ્તેની મુલાકાત લેવા બટકવા ઉપડું. ચોલાંક ફ્રાંસ માર્યા પછી મેં મારી મતલબ પાર પાડી, અને મને માલમ પડ્યું કે મારા ઘણા ખરા મિત્રો કેવનશાપરમાં હતાં, માટે હું ખી અંદી આવ્યો છું.”

“તું એવે શુભ વખતે આવ્યો છે માટે હમે બેવડાં ખુશી છીએ. ફ્લોરન્સ, તું આ મારા મિત્રને આવતા કનેલ્ડીવમાં તારો હાથ આપવાની મેહરબાની કરશે? પણ હું લુશી મધ કે તમે એક બીજને ઝોલખતાં નથી—મીસ લેસ્લી, મીઝ ક્રાન્સીસ હાવર્ડ. એજ રીતમાલતો કાપડો છે. નહી વાર? મીસ લેસ્લીની મેહરબાનીના બદલામાં તેણીને મનપસંદ થવાનું તારેથી બને તેટલું કરજે.”

૧૭૬

તે જુવાન શપ્સ ખુશાલીથી હસ્યો, કારણકે ખરે કહીએ તો આ ઝોલખાણુ થવાથી કાંઈ તે થોડો ખુશી થયો ન હતો. જે સપ્તામાં વખત તે લેડી આછદા સાથ વાત કરતો હતો, ભારે ફ્લોરન્સ તરફ વખાણુની આંખો તીકેલી હતી.

“લેડી ચેલફર્દ,” ફ્લોરન્સે ધીમેથી પુછ્યું. “હું તેણીને પેહલી મલક નહી તો બોલું તો ન દીસે?”

“હું તેણીને કેહવશ. મારાં મારીને હમણું મળવા કરતાં કનેલ્ડીવમાં જમા મેળવવી વધુ સેહલી પડશે. ફેન્ક, જ્યારે તમારો ‘દાન્સ’ પુરો થાય ભારે ફ્લોરન્સને મારી આગળ લાવજે.”

“તમે બાવુંને હું કેમ શોધીશું? સપ્તામાં મુધરેલા જુવાનોને સપ્તામાં કનેલ્ડીવો માટે તારા હાથની માંગણી કરતા નોછ થકે?”

“નહી, બેવકુફ હોકરા, આજે હું એક મજીર હોકરી તરીકે રહેનાર છું. આજે રાત્રે હું મુલક ભાગ લેનાર નથી.”

“દાન્સમાં ભાગ નથી લેવાનું!” બને જણાં એટલાં તો આજમય થઈને બેઠ્યાં કે લેડી આછદાની ખુશીનો પાર રહ્યો નહોતો.

“મારાં જુવાન મિત્રો, તેમજ છે. હવે તમે બને જણુ ભવેા. મારી મરજી એક ફરીયામાંના ખડકની મીસાલે છે, જે કહીથી હીલવાની નથી.”

ફ્લોરન્સ લેસ્લીની નહોં ધારેલી હાજરીથી થતી અસર થોડોક વખત તપાસતી લેડી આછદા ઉભી રહી. તેણી ખુશી હતી કે પેલાં પૈસાથી ચરી મપલાં ઝોલખેન્નાં કુટુંબવાલાં હાજર હતાં, કે નેઆએ ફ્લોરન્સને લગતી સપ્તામાં ખીના નોછ હતી અને સાંભળી હતી.

“તે સાંભળ્યું કે?” મીસ મરાયાએ મીસ એલીઝાબે-કના કાનમાં કહ્યું: “ખરેખર, ખેતાળ ધરાવનારી બાવુંએ જલ્દીથી ખુશી થઈ જાય છે, કોણે એમ ધારું હતું કે ગરીબ પણ મગર ફ્લોરન્સ એટલી બધી માનીતી થશે?”

“એની સાંકરી તથા કોસ કેવા સુંદર છે,” મીસ એલીઝાબેડે જવાબ દીધો. “હું નીં ધારતી હતી કે ઝિટલીથી કીમતી મીઝ એની પાસે હશે. પણ એનો દેસ ! પણ આવા થોડા બોલમાં ફક્ત સરેદ મજલીનના દેસમાં કેછ આવે એવું સાંભળ્યું હતું? પણ અજબતાં ગરીબ બીચારી, તેણી કાંઈ વધારે સારું મેળવી શકે નહી.” અને તેણી ધણુ સતોષથી પોતાના કેર્યાને રંગના સાડીનના દેસ તરફ જોવા લાગી. એક નહોં સમાધી શકાય એવું હસતું લેડી આછદાના હોઠો ઉપર પ્રગટી નીકળ્યું, જ્યારે તેણીએ સાંભળ્યું કે તેઓ તેણીનાજ તેસ્તની હસી કરતાં હતાં, અને જ્યારે તેણી તેઓ આગળથી પસાર થઇ ભારે સુઝ-કેળીએ તેણી પોતાની હમેશની સખતા પ્રમાણે તેમનાં આતુર મોહલવાને જવાબ દઇ શકી.

તેખી કેટલાંક એવાં હતાં કે નેઆ ફ્લોરન્સને નોછને ખરેખર ખુશી હતાં, અને જે ખીત તેણીએ મેળવી હતી

તે વગર અદેખાઈએ જોઈ શકતાં હતાં. એમીલી મેલફર્ડની પોતાની સહીને ત્રવવાથી ઉપજતી યુગાલી, અને હાલના જુવાન છોકરાઓને તેણી આશ્રય હસ્તે મુખે હાથ લપાવી આવતા અને તેણી સાથે દાન્સ કરતા જોઈ લેડી આપદાના બાંધમાં તેડવાથી ઉપજતી યુગાળી અને ક્ષેત્ર જોઈ કેટલાકોની નાજુશીનો પારજ ન હતો, કારણકે ફ્લોરન્સનેથી તેડવામાં આવી હતી. અફસોસ ! માણસાદરભાવ એવોજ હોય છે.

“તમે મારી સાથે આવશે, મીઠું લેશ્કી ? મારી પાસે એક સુંદર કુલ છે, તે હું તમોને બતાવવા માંડું છું.” તે અદસ્ત તેણીના માસા અને બીજા અદસ્ત સાથે વાત કરતો હતો, લાંબાં તેણીએ તેને પુછ્યું.

“મોટી યુગી સાથે, તેણીને પોતાનો હાથ આપતાં તે બોલ્યો,” પણ કુસોની જગા તો સખી બોરકુએ છે.

“હા, તેમ છે તો ખરું, સાહેબ, પણ હમણાં કોઈ તમારા કુસો ઉપરના ખ્યારને હું યુગી કરવા જતી નથી, પણ કદાચ એક સુંદર કન્યાનાં માથામાં ખોસેલું એક સફેદ કેમેશીયા તેને રાજ કરે. જે કુલને માટે હું કહું છું” તેણે હમણાંજ ફેદરીકોનો હાથ ધર્યો છે. તમે તેણીને આવશે છો કે ? આ હું આવશાણ કરાવું ?”

“ફ્લોરન્સ !” તે યુગી યથેષા પીતા એવા તો અવાજે બોલી ઉઠ્યો, કે લેડી આપદાએ પોતાનાં સધળાં પરોપકારી કોમોને બદલે મરેણા સમજ્યો.

“અને કેવી સુખી તેણી દીસે છે ? તમે બાનુએ કંઈ બહુ વાપર્યું છે ?”

“હું તમોને ફ્લોરન્સ પાછી આપું, લાંબુ સુધી યોગે. હમણાં હું તમોને કોઈ કહેવાની નથી, અને તેણીની તમારી સાથે બોલવાની રજા આપનાર નથી. તમે ધાવું તે કરતાં વધારે મારું બળ છે એમ તમારી ખાતરી થઈ એટલે બસ; ફ્લોરન્સ, તુને તમારે બાવાને ફક્ત મજાવાનીજ હું રજા આપું છું;” તેણીએ હસીને ફ્લોરન્સને જેણી પોતાના બાપને જોઈ, ફેદરીક મેલફર્ડ અને ફ્રાન્ક હાવર્ડ સાથે આવતી હતી, તેણીને કહ્યું.

“આપદા, તુને મીસ લેશ્કી સાથે શું કામ છે ? જો તું દાન્સમાં મુદલ બાગ લેવાની નહીં હોય તો તેમ કર, પણ ખોદાને ખાતર તેણીને ના અટકાવ. પણ અહીં આ કંટાળા ભરેલો ફ્રાન્ક તેણીને મને લોપતો નથી. અને તેણીની કહે છે કે જ્યાં સુધી મારાં માએ સાથ મળશે, નહીં લાંબુ સુધી મારી સાથે નાચનાર નથી.”

“વારું, હું તુને વચન આપું છું કે ધણે વાર હું એણીને શેકીશ નહીં. હમણાં તો તું કેાઈ બીજા બાનુ આમલ ન અને આવતા દાન્સ પછી આવજે. સારાં નશીએ હમણાં “લોલસ” ગાલશે; અને તેમાં ફ્લોરન્સ બાગ લેનાર નથી, માટે તું સેહલથી જઈ શકશે.”

“વારું, લારે હવે પછીનો—વાદ રાખજો મીસ લેશ્કી ?” ફ્લોરન્સે હસીને કમુલ રાખ્યું.

“અને મેલફર્ડ તથા એના ભાઈની પછી હું ફરીથી આવું ?” જુવાન હાવર્ડ આતુરતાથી પુછ્યું.

“હું પારું છું” કે તે માટે હું કમુલ થઈ ચુકી છું.”

“તે પછીનો ?”

ફ્લોરન્સે હા કહવાથી તે નખીને ચાલી ગયો. “તારી પાસે આટલા બધા છે તોખી ફ્રાન્કની સાથે તું જે વખત નાચવાને કમુલ થઈ છે. તું અમુએય જેવી છોકરી છે, ફ્લોરન્સ. એમીલી તારા ‘તેસ્ત’ને માટે કોઈ સારું બોલશે નહીં.” લેડી આપદાએ હસીને કહ્યું.

“અરે, તેણે એવા તો દીક્રપુત્ર વાત કરનાર છે ! વળી પેરીસ અને ઇટલી—વાહલાં ઇટલી માટે એટલું બહુ બલુ છે. અને “દાન્સ” કરવાનું એટલું” તો ખુદ લાગે છે કે મારા સાથીએ માટે હું થોડીજ દરકાર રાખું છું; જોકે જ્યારે તમારા મરીયાણા અને મીઠું હાવર્ડ જેવા મનપસંદ સાથીએ સાથે તે વધારે આનંદી લાગે છે.

“હું તારી તફકતીને વખાણું છું. એનાથી બેયડી ઉમરનાં કેટલાંક કરતાં એ વધારે વાત કરવાને લાયક છે. એનો પીતા લોડ એનવીસ એક અમુએય જેવો સખત હૈડાનો માણસ છે, અને હું વારંવાર ફ્રાન્કની સંસારી જન્મશે માટે તેની દયા ખાઉં છું, પણ એ સધળું છતાંથી તેનું ખુશાલ દીસ તેને સુખી રાખે છે. લેડી મેલફર્ડ તેણીને ધણું હેતથી ભેરી અને તેણીની માતાની તખીયત વિશે કેટલાક સવાલો પુછ્યા; જેના જવાબ દેવામાં તેણી એટલી મરાયન થઈ હતી, કે કેટલાંક અમર પરોણાંઓની તેણી તરફ તીખી રહેતી નજર એમ તેઓ ધારતાં હતાં તેમ તેણીને ગમરાવી શકી નહીં. વળી લેડી એન્જનીયરના સખી ઉમદા એદરાએ તેણીને આપેલી હમઠથી જે વાતચીત તેણી ચલાવતી હતી, તેમાંથી ઉકવાનું, ફેદરીક મેલફર્ડના આવવાથી તેણીને પસંદ પડ્યું નહીં.

“લારે તું છું” મેરીના દાખરો નથી પકડવાની કે આપદા ?” એક યુગી એક સધલા શખ્સોને તેણીએ ના તો જવાબ આપી કહાડ્યા લારે લોડ એન્જનીયર કહેવા લાગે; મારાં બાપજનું સધળું જોર, મેરીની સમજાવત, લેડી એન્જનીયરની તકારો, તારા માસાના દીકાઓ, તારા મરીયાણાઓની કાકુડી, તારાં માસીનો શરસો, એ સધળું ફ્રાન્કનાં મુઠું છે. મારાં લાંબાં લીસત તરફ તું હસે છે. આપદા, હું એદમદ ઉપર કેવો હેવાલ લખી મોકલશ ? હવે તારું હસ્તુ જનું રહ્યું છે. ગોપા તેનું નામ સધળી યુગાલી જાણી દે છે. તે નહીં સમજ શકાએ એવો બેદ છે.”

“શું તેનું નામ મારું નહીં નાચવાનું કારણ સમજાવતું નથી ?” લેડી આપદા એવા તો ધીમા અને બુજતે અવાજે બોલી કે જોકે લોડ એન્જનીયરે તેને મશકરીમાં જવાબ લાગ્યો, તોખી તેણીનો નાચક હાથ પોતાના હાથમાં લખને ખરી દીકસેજ બતાવો.

“ખચીતન, હું નહીં સમજી શકતો, કારણકે એમનું પોતે નાચમાં જોડાતો નહીં તોખી તારી મુશોખીત લીલચાલ તપાસવાને તે ઘણું ચાહતો હતો.”

“અને જ્યારે હું દરનેક વગર અર્ધની ખોલીઓ એકઠા થયલા જુવાન-આઓથી સાંભળું, દરેક જણની નગર મારી તરફ ખેંચાયેલી રહે, કારણકે અજ્ઞતામાં લેડી આપઘાત વી-લીયરસ તરીકે હું તેમનું ધ્યાન ખેંચી નાચમાં ભાગ લઈ સકવાની આશા રાખતીજ નથી—તે આ વેળા કેવો મોંઘા ચાહતો હશે, કેવો એકાંતમાં દલગીરીમાં પરેસો હશે, અજ્ઞાસ તરફના આર છતાં મારો અને મારોના વિચાર કરતો હશે, અને તેની પોતાની થવાનો મારો સમજી ન શકે કરતો હશે. આ વેળાએ લોકોની નગર અને વખાણ ખેંચી રાખવામાં શું હું મારા મોલો પાળતી ગણાઉં? અરે લોડ એદજમીયર, હું દાનમાં મુદત ભાગ લેતી નથી તે શું લારે અનજેખ જેવું છે?” તેણી દાખી રાખેલા જુરસા સાથે મોલી, અને તેણીની લાગણીમાં તે એકમત થયો. પછી તુરતજ સાંત પડીને પુણ અવાજે તેણીએ કહ્યું. “તમે મને પુછો છો કે આ લાગણીઓ સાથે મેં શું કરવા જોઈ આપ્યો? કારણકે એમીલીને હું ના પાડી આપ મતલબી થવા ઇચ્છતી ન હતી, અને જેઓ મારી ચાલુ આગતા સ્વાગતા કરવા ઇચ્છતાં હતાં, તેમને કાંઈક બદલે આપવાની જરૂર હતી.”

“તું ઘણું હડાપણથી વર્તી છે, મારી વાદલી આપઘાત. કોઈને મુશ્કે કરવા કરતાં તેમનું મન મનાવવામાં આપણી મરજીનો ભોગ વડીક આપ્યાથી આપણું દીલ પુરા રહે છે. તે ઘણુંઓને રાજ કહી છે, ઘણુંઓની મગરની થઈ પાડી છે, ઘણુંઓનાં દીલમાં મુશાલ લાગણીઓ મુદી છે.”

“હું ખીલું છું કે મેં કેટલાંકોને દલગીરખી કીધાં છે,” લેડી આપઘાત વચ્ચે મોલી હતી.

“કદાચ હોયખી; પછી એવો કયો જોઈ થયો છે કે જેના નેખામે દરેક જણ ઇજા વગર પસાર કરે. તોખી મને તો લાગે છે કે આપણી લંડનની જેમી મહેલી મંજીનીા કરતાં અંદી વધુ મુખનો ભાગ રહેલો છે. ને ચેદરા ઉપરથી સ-ચાઇ માલમ પડતી હોય, તો મારી ખાતરી છે કે અંદી એક ચોક્કસ ઘણી ખરેખર તદન મુખીજ છે; મીસ લેક્સી તરફ ને.”

એક મુશાલ ટોળામાં ફોર-નસ ઉભી રહીને સાંભળતી હતી, અને કોઇ કોઇ વાર એમીલી મેજફર્ડ અને તેણીના સાથીની વાતમાં એવી તો ઉત્તરથી ભાગ લેતી હતી કે તે-ણીની તરફ કોઇનું ધ્યાન ખેંચાયા વિના રહે નહીં. લોડ એદજમીયર લેડી આપઘાતની નગર તેણી ઉપર પાડી તેનું વખતે લેસીને એક ખેંચાણ કરનારો “વોલ્સ” શરૂ થયો અને તુરતજ કેટલાંક નેડાંઓ તૈયાર થયાં.

“ચાલ, ફોર-નસ, ફક્ત એકજ ફોર ખાઇ બન, આલફ્રેડ ઉપર દયા કર. એ કાંઈ અનલો નથી.” એમીલી પોતા-

ના સાથી સાથે જવા આગમન કહેતી ગઇ. તેણીના જવા પછી તેણીના બાઇ તુરતજ આવ્યો.

“ખરેખર તમે આજે “વોલ્સ”માં આવતુંજ નેખે. નાચના ખરેખરા શોખીન સાથે વોલ્સ કરવાથી ઘણી મ-નક લાગે છે. તમે કહો છો કે તમે તેને ચાહો છો, અને તોખી “વોલ્સ” કરતાં નથી લારે તો તમે જણ્યોતન નથી કે “દાન” તે શું છે. ગમે તો એમીલીને પુછો—ગમે તો લેડી મેરીને પુછો.”

“શું તેણી મગજુત મનની રહેશે?” લોડ એદજમીયર પોતાની સાથીને કીમેથી પુછ્યું.

એમીલીનું કહેવું કે તેણી જે સધામાં કરતાં હતાં તે નહી કરવામાં હસવા જેવી વર્તણૂક ચલાવતી હતી, તેણીની ફોર-નસ ઉપર કાંઈ અસર કરી નહી.

“તું મારા કરતાંખી વધુ સારી રીતે “વોલ્સ” કરી શ-કે છે, ફોર-નસ” તેણીએ આગળ ચલાવ્યું.

લારે તો કાંઈ નહી કરી શકતાં એમખી બાંહતું નથી. મીસ લેક્સી, ને તમે થાંકી ગયાં હોવા તોખી શું મ્યુઝીક ખેંચાણ કરનાર નથી?”

“ખરેખર તે છે, અને મને મુદત થાક લાગતી નથી. પછી તમે મને માર કરો. હું અંદી હમણું કદીખી “વા-લ્સ” કરવાની નથી.”

“પછી કાંય, ફોર-નસ? હું તને ખાતરી આપણું કે હવે તમે એ એક આધારજી “દાન” થયો છે, અને તેમાં કેટલું વૃદ્ધાન નથી.” લેડી મેરી વચ્ચે મોલી હતી. પછી ફોર-નસ મગજુત મને પોતાનું મોલનું પાળ્યું, નેકે આલ-ફ્રેડ મેલફર્ડ મોલો કે તે તેણીને શીક્ષા કરવા એમખી મુદી બંતો રહેશે અને લેડી આપઘાત આગળ લઈ જશે નહી.”

“તું એવું કંઈ કરશે નહી, આલફ્રેડ. ફોર-નસ મારે હ-વાશે છે, અને તેણીને મારે હું આપીજું,” લેડી આપઘાત આગળ આવતાં મોલી, અને ફોર-નસ તેણીના હાથને એ-વા તો એક છુટકારાના દમ સાથ મગજુત વચગી રહી કે આલફ્રેડને ઘણું હસતું આવ્યું.

“ને આપઘાત તમેને ટેકા આપે છે, મીસ ફોર-નસ, તો હું રમ લેજીજું.” એમ કહી જુવાન મેલફર્ડ કાંઈ ખીજ સાથી સાથે નેડાવા ગયો.

“તમારી ફોલ મારે હું તમેને મુખારકખાદી આપજું, મીસ ફોલ્ડી. ને નાલાખકાતને લીધે નામરજ હતે, તો તમે કાંઈખી રહેશે મેલવેલી કહેવાતે નહી, પછી જ્યારે ફોર-નસ ઉપર ફોલ મેલવે, લારે “વાલ્સ” જેવી નજીવી ચીજ-માંખી હું માનસમજીજું.” લોડ એદજમીયર હસીને કહ્યું.

તેણે કેમ તેણીને ખરો વિચાર મારખો હશે તે મારે અનલખ થતી થરામને તેણીએ પુછીજી, “તમે “વાલ્સ” કરો છો કે લેડી આપઘાત?”

“ઘણી વાર નહી. જ્યારે હા પાડવા વીના ચાલેજ નહીં લારેજ મેં કીધો હશે. પછી હું કાંઈ તેની ઘણી શોખીન

નથી. તે આપણને તદ્દન ઉશકેરી નાખનાર અને મર્ક કરી નાખનાર હોવાથી ઘણી ખરી ઈંગ્રેજ સ્ત્રીઓને પસંદ નથી, અને તારા તે માટેના ગમે એવા શોખ છતાં તું ના પાડવામાં તદ્દન વાળગી હતી, ફ્લોરન્સ. એમીલીના તો સમજા કરાવે હવામાં પીગળી ગયા છે. પણ હું ખુશી છું કે તું તેણીના કરતાં વધુ મજબુત મનની છે.”

તેણીની મીઠી પ્રસંશા મેળવવાથી ફ્લોરન્સ તદ્દન સતોષ પામી હતી.

આ બોલની સઘળી ખુશાલી માટે લખતું અચકત છે. ફક્ત આટલું જ કહેતું પુરતું છે કે ત્યાં એકાંકિ થયેલાં ઘણાંઓને સંપૂર્ણ ખુશાલી મળી હતી. કાંઈકની મીઠી અધુરી રહેલી હતી નહીં. લેડી આખંડાએ એક ચલકતા તારાની માફક પોતાની ચાદ સઘળાં હાજર રહેલાંઓમાં પોતાની પરોણામતથી મુકી હતી. “જેમને તેણી ફરીથી મલકે નહીં તેમની તરફના એવા મુનેરી વિચારો શું ખપના ?” કોઈ દીકાકાર કંઠાય પુછશે. કામના તો કાંઈજ નહીં, પણ જ્યાં દરેક માથા અને દીલસોજીનાં કામેા તોધાય છે, ત્યાં તો ખરેખર ખપનાજ છે.

પણ ખુશાલી કમનસીબે લાંબો વખત સુધી ચાલતી નથી. કોઈકની સાંકળ—પછી તે સુનાની, મોતીની કે કુલોની હોય, પણ તે વખતની હકીકી પાંખોને બાંધી શકતી નથી; અને તેના માર્ગમાં વધુ વાર બટકવા ફરમાવી શકતી નથી. તે મેડીને ધીકારથી લાત મારી તે આગલ ધસે છે, અને ખરેખર જે તેના પગ તલે નહીંજ કચડાય તે ઘણીજ ચલકતી ખુશાલી હોવી જોઈએ. જમીન ઉપર સહવારની બધુ રોસનીએ હકુમત મેલવવાનાં ફોંફાં માથોં લારેજ આ ખુશાલ દેખાય બંધ પડ્યો, ગાડીઓની હારની હાર દર-વાળમાંથી જ્યાં લાગી, કે જેમનાંમોને મોટો ભાગ અફ-સોસ સાથે છમકાતો હોતો કે વખત હતું ચાલુ રહેતો. આતે ગાડીઓની હાર પુરી થઈ અને લેડી મેલફૂર્નું કુદું બ અને તેમનાં ઘરમાં રહેનાર પરોણાજ ફક્ત સેન્ટ જેન્સ માં રહ્યાં.

(સાંધણુ છે.)

RUBY.

એક ઘણું ચક્રમ પણ હીમતતું કામ કરવાની એક ફ્રેન્ચ મેને યાત્ર બજી છે, જે તે શોડા વખતમાં પુરી કરનાર છે. મો-વાયસ મસજી, જેવલુ પેરીસની ફ્રેન્ચમેલ સોસાયટીમાં જલ્લીતા થયેલા ગ્રહસ્થ છે, તેવલુ પેરીસથી અમેરીકા ઘોડા ઉપર જવાની ઘણીએક યાત્રો બજી છે. તે કે એ કામ નહીં બની રાકે તેવું લાગે છે, તે છતાં તેવલુ કહે છે કે તે સુરક્ષેક નથી. તેવલુ સા-ધ્મીરીયા પસાર કરી છેક બેલ્જીય જોડ, જે સાધ્મીરીયાને અમેરીકા-થી જુદું પાડેજ, તેના છેક સાંકડા રસ્તા સુધી ઘોડાઉપર જાય, અને ત્યાર પછી બેલ્જીય ઉપરથી ઘોડેરવાર થઈ જાય. તેવલુ કહે છે કે કોઈ સ્ત્રીને પોતાની સાથે લઈ જવાને તેવલુ ઘણા મુશ્કેલ છે.

તમારાં પોતાનાં દીલને “ના” પાડતું એના જેવું બહાદુર કામ બીજું કોઈ નથી.

૧૭૮

ઝાડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

કાંઈ અથવા લાકડી જેવા પદાર્થ.

જો અથવા ધર્મોનાં દુષ્ જોવા પદાર્થ જેને ઈંગ્રેજમાં (સ્ટાર્ચ) કહે છે, તે બધી જાતનાં ઝાડમાં હોય છે. ઝાડમાં એ પદાર્થ નાની નાની કોઠળાઓમાં એકઠો થઈ રહે છે ને ઝાડનાં પાંખણુ માટે કામ આવે છે. ઝાડનાં બીજોમાં, અને અનાજનાં દાણા જેવા કે વટેણા, વાલ, પાપરીનાં દાણામાં, પટેલમાં, આરોરાટનાં ઝાડનાં મુળમાં, સાચુ ચોખાનાં લાકડાંમાં, ગાજર અને બીટમાં એ ઘણું સરખું હોય છે.

એ પદાર્થ (સ્ટાર્ચ) નો આકાર ઝીણા ઝીણા દાણા જેવો હોય છે, ને તે પારદર્શક હોવા સાથે આપણી નજરે નહીં દેખાય એવો બારીક હોય છે. સુક્ષ્મ દર્શક વસ્ત્રોમાંથી જોતાં જુદી જુદી જાતના સ્ટાર્ચનાં દાણા જુદા જુદા આકારના માસમ પડે છે. એનાં કદ ને આકારથી તે કઈ જાતનાં ઝાડોના છે તે માલમ પડી આવે છે. એ દાણા પોતે એક એક કોઠળા હોય છે, ને એ કોઠળામાં એ પદાર્થ રહેલો હોય છે. જ્યારે તેને ગરમ પાણીમાં નાંખે છે ત્યારે તે કોઠળાઓ કુલીને પછી ફોટે છે ને તેમાંથી ચીવટ પદાર્થ બાહરે નીકળે છે; એજ કારણને લીધે તે એક વાર પીગળ્યા પછી પાછો પોતાના આગળા (દાણાના) આકારમાં આવી શકતો નથી, કેમકે એની કોઠળાઓ પીગળતી વખતે ફાટી જાય છે.

એ કાંઈ જેવો પદાર્થ ધોળીઓને ઘણો કામતો છે. એ કાંઈને સફેદ લુકો અથવા લાંબો લાકડી જેવો એ લુકાનો બનાવેલો પદાર્થ બજારમાં વેચાય છે. એ લાકડીને આપણે ચમડીએ બગડયે તો તે બાંગી જાય છે ને તે જુદી આ-પણી આંગળીઓને ભભરી લાગે છે. પાણી કરતાં એ બારી છે, ને ચડાં પાણીમાં, કે દારમાં એ પીગળતો નથી પણ ઉપર કાઠું તેમ ગરમ પાણીમાં નાખ્યાથી પીગળાને કાંઈ જેવો થાય છે ને તે ધોળીઓને કપડાં કકરાં કરવા માટે કામ આવે છે.

કંડાં દુધ કે પાણીમાં એ દોહવીને સુલા ઉપર ઉકળવા મુકયે તો તે ઉકળીને પછી બંધાઈ જઈ પુડીંગ જેવું બને છે. જે સ્ટાર્ચ ખાધામાં આવે છે તેમાં આરોરાટ, તાપીઓ-કા, સાચુ ચોખા અને કાંઈ ફલાવર મુખ્ય છે.

આરારોટ—એ એ ત્રણ ભતનાં આરારોટનાં આડમાંથી નીકળે છે. એ રોપા અમેરીકા ખંડમાં ઘણા યામ છે, પણ ખીજ ગરમ દેશમાંથી એને ઉગારે છે. વેસ્ત ઈંડયા, આયરલેન્ડ ને વીનસેન્ટના ટાપુમાં આરારોટ ઘણા યામ છે. આરારોટના ઝાડનાં સુળમાં બંદાં કોટલાંવાળા સફેદ મોટા માંદ યામ છે અને તેમાંથી સ્થાયી નીકળે છે. એ માંદમાં સ્થાયીના ઝીણા ઝીણા ટાણા પુષ્કળ રહેવા હોય છે. એ માંદને ખમણ્યા અગાઉ તેની ઉપરથી ચામડી છોલી કાઢે છે, કેમકે એ ચામડીમાં રાગનના ભાગ આવે છે, ને તે બે અંદર આવે તો તેથી આરારોટના રંગ ને વાસ ખીંગરે છે.

એઝીજ નામના આરારોટ કેસેલા અને મોનીએક નામના રોપામાંથી નીકળે છે. એ ગરમ દેશમાં યામ છે; જ્યારે એના મોટા ટાણા કરે છે ત્યારે તેને તાપીએકા કહે છે.

બ્રીટીશ આરારોટ પટેટામાંથી બનાવે છે. સાયુચોખા સાયુ નામનાં ઝાડનાં યામમાંથી નીકળે છે. જ્યારે એ આડ પુખ્ત યામ છે ત્યારે તેનાં યાદને કાપે છે, અને તેમાંથી નરમ બીકણો પદાર્થ નીકળે છે તેને પાણીમાં પીગળાવીને પાછો ઝીણા કપડાં વડે ભેળવી કાઢે છે કે અંદર કંઈ લાકડાંના શાખા કે કચરો ભેળાવશે હોય તે નીકળી જાય. પછી તે-માર્ત પાણી સુકાવા મુકે છે. જ્યારે પાણી સુકાઇ રહે છે અને એ નરમ હોય છે ત્યારે તેને ચાળણીમાં નાખી તેના આંધરામાંથી બાહર કાઢે છે એટલે તે ટાણા જેવા આકાર પકડે છે. એ ટાણાને આપણે સાયુચોખા કહીએ છીએ. એના મોટા વેપાર ચાલે છે. ઈંગ્લાંડમાં દર વરસે સીંગા-પોરથી ૭ લાખ રતાસ સાયુચોખા આવે છે. કપડાં વણતી વખતે તેને કદરૂ કરવા જે બળ બરે છે તે ખજાનાં કામ-માંથી સાયુચોખા વપરાય છે.

કાર્ન ફલાવર મકાઇમાંથી યામ છે. મકાઇના ટાણાને પ-હેલાં પાણીમાં ભીજવી રાખે છે ને પછી જ્યારે તે કુળા આવે છે ત્યારે તેને પાણીમાંજ ચોળી નાખે છે ને પછી તે ચોળેલાં પાણી સાથે ચાળણીમાં નાખી બધું ગાળી કાઢે છે, એટલે પાણીમાં બધા કસ એગળી દુધ જેવું બાહર આવે છે ને કુચો ચાળણીમાં રહી જાય છે. પછી તે પાણીને એ કામ માટે ખાસ બનાવેલી ટાંકીમાં નાખી ફરવા દે છે એટલે મકાઇના જે કસ પાણીમાં એગળ્યો હતો તે બધો નીચે ફરી ભેસે છે, પછી ઉપરથી નીતર પાણી કાઢી નાખે છે ને નીચેના ફરને પાછો ખીજ પાણીમાં દોલવીને તે પાણીથી ફેરવીને કાઢી નાખે છે, એટલે તે તલ્લ સાફ થઈ જાય છે. પછી તેને ધીમી ગરમી આપી સુકાવા દેય છે. સુકાયા પછી એ સ્થાયી તૈયાર યામ છે.

સ્થાયી ઘણું ખર્ચ ધણ, ચોખા અને પટેટામાંથી બનાવે છે.

પટેટા સ્થાયી—પટેટામાંથી સ્થાયી બનાવવાને જર્મની, હોલાન્ડ, રશીયા, અને અમેરીકામાં મોટો ધંધો ચાલે છે. જ્યારે પટેટામાં રોગ ફેલાય છે ત્યારે આ દેશના પટેટામાં

તે ઘણો ફાટી નીકળે છે. પણ વળી અન્ય જેવું છે કે એવા રોગીષ્ટ પટેટામાંથીથી સારા પટેટાના જેવાજ સ્વચ્છ ને તેજાજાજ નજ્યામાં સ્થાયી નીકળે છે.

પટેટાને સ્થાયી કાઢવા માટે પેહેલાં તેને ઘોળને સાફ કરે છે, પછી તેને સાંચાથી છાજ છોળા કાઢી ચાળણીમાં મુકે છે ને સાંચા વડેજ તેને પટેટાની ઉપર ચાળણીમાં ધીમી ધારે પાણી રેડે છે. જ્યાં સુધી પટેટાના માત્ર સફેદ દુધ જેવા દેખાય છે ત્યાં સુધી એ પ્રમાણે પાણીની ધાર રેડવાજ કરે છે. એમ કીધાથી પટેટા ધોવાઇને સ્વચ્છ બને છે. પછી એ કામ માટે રાખેલાં પીપ કે ટાંકીઓમાં તેને નાખે છે ને જેમ મકાઇના સ્થાયીમાં કીણું તેમ તેને ઘોષ ઘોળને પાણી ટેરવી કાઢી નાખે છે. પછી છેલ્લે તેને ધીમી ગરમીથી સુકવી નાખે છે. પટેટામાં આસરે ૨૦ ટકા સ્થાયી ને ૭૨ ટકા પાણી રહેલું હોય છે.

ધર્મનું દુધ—ચોખાને સ્થાયી ઇંગ્લેન્ડમાં ધર્મને ચોખામાંથી કાઢે છે. તેઓ ચોરોડક આટા લખને તેને ઝીણું કપડાંના કાંઠામાં નાખી, તે કાંઠાને પાણીમાં વાસણમાં મુકીને તે કાંઠામાં ઠામ ધાળીને મોળે છે, એટલે આટામાંના કસ પાણીમાં નીકળી આવે છે. પછી તે પાણીને ફરવા છાને ઉપરથી કાઢી નાખે છે ને નીચે રહેલા ફરને સુકવીને કામમાં લે છે. ધર્મ અને ચોખામાં ચરધાથી વધારે ભાગ સ્થાયી હોય છે. પણ વળી એમાં ગુટ્ટન નામે બીકટ પદાર્થ ઘણો રહેલો છે. ૧૨ થી ૨૦ ટકા જેટલો એ ભાગ એમાં હોય છે, પેહેલાં એ બીકટ પદાર્થને સ્થાયીમાંથી ઘોષ ધોળને કાઢતા હતા, પણ હવે તો એ કાઢવા માટે એક બીજી રીત શોધી કાઢી છે. પેહેલાં અનાજના ટાણાને, તે પછી આટાને લખને ચોસક કોસરીક સોદાનાં પાણીમાં ભીજવી મુકે છે, પછી તેને હવાયે છે એટલે તેમાંથી શાખાવાલી વસ્તુ જુદી પડે છે, તે નીચે ભેસી જાય છે. એટલે ઉપરથી દુધ જેવું સ્થાયીવાળું પાણી કાઢી લે છે, ને પછી તેને ફેરવીને ઉપરથી પાણી કાઢી લે છે, ને સુકવી નાખે છે. સ્થાયી સુકવે છે ને પેલાં પાણીમાં ગુટ્ટન હોય છે તે કાઢી નાખવા તથા તેમાંથી નોદાની અસર દૂર કરવા તેમાં ચોરોડક ગંધકના તેમજ નાખે છે, એટલે તેમાંથી ગુટ્ટન જુદી પડે છે, તે ટોરોને ખવડાવે છે.

ચાયોલેટ નામે પાઉર સુગંધી સ્થાયી છે. બહીષર સાધારણ ગરમીથી સુકવેલો સ્થાયી પાણીમાં પીગળે છે, ને તેનો એક ભતનો ચુંદર ચામે છે, તેને ઈંગ્લેન્ડમાં બ્રીટીશ ચુંદર કહે છે.

રેક્ષનીવ નામે ચુંદર ઉંચા ખાવળના ચુંદરને બદલે વપરાય છે, ને તે જુદી જુદી ભતનાં કામમાં આવે છે. કાગળ ચોંટાડવામાં, સુતરાઈ કાપડમાં ખજા બરવામાં, બાપવાનાં કપડાંપર ચોખાડવામાં, રંગને ઘટ કરવા, બીટીએ ચોંટાડવા, લીટીની વળગાવવા વીજેરમાં વપરાય છે.

સલાવતખાનના પહાડ તરફની સેહેલગાહ.

હમદનગરની પુરે સલાવતખાનનો પહાડ જે “સલાવતખાનસ દુરખ” તે નામે જાણખાય છે, તે આવેલો છે. આ પહાડની ઉપર એક ગોળ ચુંબળ સાથેના નકર પથરોના ત્રણ માળનો મેહેલ ઉભો કરેલો છે. જેની ઉપરી અગાસી નીચે ઉભા રહી જોનારને ગોળા આસપાસે અઠકી ઉભી હોય તેવી લાગે છે; તે અગાસી ઉપરથી આપણું અહમદનગર એક નાનાં ચકરમાં સમાનતું દેશે છે. અસલ અહમદનગરમાં રાજકરતી રાણી ચાંદબીના બીજી સલાવતખાને આ મેહેલ બાંધેલા કહેવાય છે, જે જવાન મોહામેદન રાજ પછીથી એ મેહેર સરકારને તાબે થયું છે.

કીસેખર મહીનાની એક શીતળ બામદામાં હમાર નાનું કુટુંબ ટાંગાઓમાં (અરે મારે જણાવતું) જોઇએ કે અહમદનગરમાં ટાંગા સિવાય બીજી ભતની બાકુતી ગાડીઓ જાણેજ નોવામાં આવે છે) સ્વાર થઈ, સલાવતખાનના પહાડની ચુલાકાતે નીકળ્યું. કીસમસનું ટાંગણું ટોળાળી દેવશોખોને થઈ પોતાનો પતીન તીણી સંસદ ધણે દુર તુલીક ફેંકતો હતો. ઇંજેલેનાં રોજેરોળાં આપણાં “સદર” સુધી મળ્યા કીધાં. પણ સાર પછી લીસીતરભરમાં જ. ગણેમાં છુદા છવાયા મચ્છો સિવાય કશી પણ બીજી વસતી દેખાઈ નહી. મેધરાખની મેહેરની ખેતરોમાં લીલાં ધાસો, ચૂકણ તુલીકનાં ઉંચી નીકળ્યાં હતાં, જેનો ચોખામખાન દેખાવ. ખરેજ આખરે ટાંક આપનારો હતો. ટાંગાનો અખઠાટ માથું ફાડી નાખનારો હતો. તેમાં ટુચ્છોની તંદરોસતીનું, પુછુંજુ મ થું ! ! પાંસળાંને એકેએક હાડકાં છુટાં નજરે આવતાં, અને પેઠમાં તે ગળ્ગો ખાટો છતાં ચાલે તે પાણીના રેળા સમાન હતાં. હમારોમાંનાં એક ખુજરા આનું, હમારી પાછલથી આવતા બેઠેલોના ટાંગાને જોડેલા ઘોડાના ટેંટીયાલ ટાંટીયાઓની ખુબ મઝકરી કરી હમને હસાવતાં હતાં. એનની રમુજ સંગતથી હમને રસતો કાપેલો ભારી પડ્યો નહી. પણ એ તે રસતો ! સતરસો વખત હમારો દોદરાં યએસાં આંગને આંચકા લાખ્યા, અને પંદરસો વખત હમને રસતે ટેકાં હરીયાં આગળથી આંડીઓમાંથી ઉતરી પડ્યું પછું, કે જ્યારે હમારૂં પટાવાલાની મદદથી ગાડીઓને ઉંચકી સીધી સડક ઉપર ચુકવામાં આવતી. અંતે આવી હાડમારીઓ ખખટાં ત્રણેક કલાકે અખીયાર માછલોને રસતો કાપી હમારી ગાડીઓ તે જુલુંદ પહાડની ટળેડીએ આવી પોથી.

આહા ! તે દેખાવ ! આ નખળી કમખ. તે ખુદરતની નાદર ખુખસુરતીને કેમ બરાબર ચીતાર ચીતારી થકે ! જ્યાં નજર પોંદ્યતી લાં લીલાં મેહેર હતું. એક તરફ ભીંમર નદીનાં પાણી છમછમ વહે છે, બીજી પાણી સલાવતખાનનો પહાડ પોતાના રાજવંશી મેહેલને માથે ઊંચકી આસપાસે જઈ મઝવાની તૈયારી કરતો ઉમેયો છે, જ્યારે ચો તરફ મોટાં ખીસતાં આખો હવાનાં ખેતરો આવેલાં છે. પહેલી નજર પહાડ ઉપર ફેંકતાં હમારોમાંનાં બે હમરે ધુમેલાં બાનું જોએ નીરાશીથી એકેએક તરફ નિર્ધારકું હલાવ્યું.

“આપણી કાંઈ ચઢકાશે નહી.”
“આપણેની ફેરો ફેકટ” તેવણું ટેકા મળ્યો, અંતે ખચ્છીટ તેમજ થયું. ટાંગાવાસાઓને મોંઠ માંચું દામ આપવાને કટુયા છતાં પણ કોઠાઓની પોતાના ઘોડાને જન જોખમમાં નાખી પહાડ ઉપર ગાડી લઈ જવાને કપુષ્ટું નહી, એટલે અંતે નાદીપાસ થઈ અનોએજન પહાડનો દલાણ રસતો પકડ્યો. લાંના ધણીક આદમીઓએ અમારાં સારાં માટે અમને ચઢકતાં અટકાવવા બાબે ચિતાવ્યાં, પણ આટલે દુરથી આપણા આપણા આંચકાઓ ખખી આવ્યાં, તે શું આમ ખાસી મગજે પાછાં ફરવા ! કેટલી એક ખુસીમતે અમે અંતે પહાડની ટોચે કીસમાના ફરવાન નખરીક આવી ઉભાં. મારી નજર પહેલાં નીચે જોઈશો મારાં મુરખીઓ તરફ ફરી, જેઓ હમારૂં ધ્યાન ખેંચવા સફેદ રમલ ઉઠારતાં હતાં. અંતે કીસમાનું જુલુંદ બારણું ખુલ્યું. શરૂઆતમાં એક નાનો યાગ અંતે કુવારો આવે છે, પછી યોડીક સીડી ઉતરી ગોળા ભેંસીમાં જતાં રોહમે તેમ જખીતમાં ઉતરતું પડે છે, જ્યાં તે કમનસીખ સળ સલાવતખાન અને તેની રાણીઓની સંજેમરમરની બનાવેલી કખરો આવેલી છે. એ રાખનાં મોહોત માટેની નીચલી દંતકથા કહેવામાં આવે છે:

૧૮—નાં સમયમાં, એ રાખ અહમદનગર ઉપર રાજ કરતો હતો. તેની પાસ એક “આરસપદાન” હીરો હતો. એ હીરા માટે જેનું કહેવાય છે કે તે મરથીનાં આંચાંમાંથી નીકળે છે. ને મરથી બાર વરસ છવવા પાંચે તે તે મરયા યોસલ “કુકરે કુક”ની બાંગ દે છે અને સારે તેનાં મરણ પછી તેનાં મસતકમાંથી આ આખદાર, રંગે કંધકે પીઠો ચમકે “આરસપદાન” નીકળે છે. આ હીરામાં એવી ખુબી હતી કે તે લોહાંતે લાગતાંજ સોનામાં ફેરવાતું. હવે સરકારને આ ગાતની ખખર થતાં તેણે તે હીરા મેળવવાને પગમાં ભરયાં અને સરકારના હાથમાંથી બચવા આ ચુસકમાન રાજ્યે જખીતોમાંથી નહાસમાના માંખોના માછલ દુર રસતો કોતરાખ્યા, અને તેમાં વરસોનાં વરસો સુધી નીચે તેટલો ખોરાક ભરાવી પોતાનાં લથકર સાથે છુપાઈ થોડો. તે ભોંપરાંના રસતોએ હજ સુધી જેવાને તેવા છે. “સલાવતખાનના પહાડ”થી “ફરાયાન”

સુધી, “ફરાબાગ” થી “જોડેસ્ત બાગ” સુધી અને લાંબી “હુઝાર ગામ” જેને અંગ્રેજો “Happy Valley” ને નામે આપે છે, ત્યાં તુલક લંબાયલા છે. વરસોના વરસે પછીથી જમીનો ખોદતાં મજૂરોને હાથ તે ભોંવરાંમાંના સતેક્ષા અનાજોના કોઠલા આવ્યા હતા. આ લખનારે ફક્ત ત્રણ વરસની વાત ઉપર “કીલ્લા” (આ “કીલ્લા”માંજ જનમનગરના સરહદ રાજનો વડો દીવાનો બેઠો કાલુજા કેદ થયેલો છે) ની દેવાકમાંથી ગળી આવેલા મોટા મોળ-નો દેસાં જેવો હતો, જે વખતના લખી આવેસાથી બીલ-કુત કાઢે કીચક સમાનનો થઈ ગયો હતો.

કેટલોક વખત આમ નહાસ ભાગમાં રહી સલાવતખાન સરકારના હાથમાંથી બચી ગયો, પણ અંતે તે એક અ-ભાગ્યે દીવસે પોતાના કીલ્લા (સલાવતખાનના પદાડ)માં સપડાયો. છેવે અચવાના ઉપાયો નહીં જોઈ તે માહોમેદન રાખ્યો એક ઝેરનો ખાલો તૈયાર કરાવી પોતાની પહેલી રાણીનું રાણીને તે પોતા સાથે પીવાને ફરમાવ્યું, પણ તે જવાન રાણીને આમ છુંદગી ખોદવા બાવી નહીં. તેણીએ ના પાડવાથી સલાવતખાને તેણી ઉપર ધીકાર ફેંકી પોતે ખાલો છોડ્યો, પણ તેને અટકાવી તેની બીજી નાની રાણીએ પોતાના ખાલોદના હાથમાંથી લઈ પોતાને હોડે લગાડ્યો. તેની સાથે સલાવતખાને પણ તે નાચકારક પીણું પુરું કરી તે ખાલો નીચે મેથેલો કે તેના એક વફાદાર કુતરાએ પોતાના ઘણી પાછલ મરવાના નીમકહલાલી બ-રયા વીચારે તે ખાલો પોતાની પાટલી છમે ચાટી નાખ્યો. સલાવતખાનની બાહ્યાલી રંગમાં જ્યારે તે કાતેલ ઝેર પોતાની બધાક અસરનાં છપ લેણુ બસતાં ઉભાં કરતું હતું, ત્યારે તે પોતાના વફાદાર આદમીએ તરફ ફરી તેઓને કસમ નાખી બોલ્યો:

“મારા વફાદાર સીપાહો, આ પદાડનાં ભોંવરાંમાં મારી ઘોર કરી મારી નબંદીમાં આ મારી નારી વફાદાર રાણીની કબરને સ્થંભ ઉભો કરજો, અને માતા બીજા હાથ ઉપર આ મારા નીમકહલાલ કુતરાને જગા આપી, આ મારી પહેલી પરજોતરને મારા પગોની નીચે ચુનાની કબરનું એણીને લાકડું માન આપજો.”

ત્યાર પછી તેણે સરકારનાં દેખતાં પેલો આરસપહાનનો કીમતી પથરો પડોશની નદીમાં ઝેંકાવી દીધો. ઘણી ઘણીથી શોધી કાઢી, પણ આજ સુધી તે કીમતી નંજોને પતો મળ્યો નથી. તે ગળી ગયેલાં પાણીએ એક પોતાનાં પેટમાં તે બીન હરીફ હીરાને ધરાવવાની સામેતીએ આપી છે, તેણી સરકારને ખાલ વેર જશ મળ્યો નથી. તે સામેતીએ એ કે, મોટા, હાથીએને ગળે લોહડાંની સાંકળ બાંધી, તેઓને નીચેની હીરાની શોધ ઉતારવા હતા. તેઓ અલબત્ત આરસપાનને લઈને તો નહીં, પણ તેની હસ્તીના પુરાવા દાખલ પોતાની સાંકળોને કોઈ કોઈ ઠંકાણેથી સોનાની બનાવી બહાર નીકળ્યા, જે ઉપરથી અનુમાન

થતું કે તે છુપાઈ બેઠેલા હીરા અલબત્ત સાંકળ સાથે અ-દેસો હોવો જોઈએ.

કળારોનાં ભોંવરાંમાં ઘણું અધાર હતું, પણ બતી સ-જાવી હમને સર્વ દેખાડવામાં આવ્યું. તે ઝોરકામાં એક ધીમે શબ્દથી જોતતાં તો તેનો કાન ધાડી નાખનારો પ-ડ્યા તે અધાર બાંધણીમાં ધમધમી નીકળતો. આફરીની નબરથી સલાવતખાન રાજની કબર જોઈ, વફાદારીના શુભ વખાણથી એક યશમ તેની પડોશમાં ઉભી કાંધેથી રાણીની ધીર ઉપર ફેંકી અને નીમકહલાલીનું મુના ઉપર શાખાથી બતાવતી આંખોએ તે કુતરાની નાની કબર જોઈ, જે નાશીપાલી અને દમગીર મેથેરે પેલી દુર બાંધેલી ચુ-નાની કબર તરફ નીહાળ્યું.

લાંથી બહાર નીકળી હમે “કીલ્લા” બંદર ગયાં. પહેલે માણેની પથરોની પોહોળી અગાસી ઉપરથી નીચે જોતાં મારા જીરગ વાહાલાંએ ચલીયાં રહેલાં દીસવા લા-ગ્યાં. બીજે માણેથી સેહેજ કંઈ તેમની બેઠકનું બાણુ આ-વ્યું, પણ તીજ અગાસીએથી તો નીચેના માડી ધોડા કે માનવી આદમીની સેહેજબી નીશાન જણાઈ નહીં. દરેક માળ ઉપર એક જ ઝોરકો, અને ફરતી અગાસી છે, પણ તેને પાળ ન હોવાથી ઘણી બધાનેક દીસે છે.

હમે હવે પાછાં નીચે ઉતર્યાં. ચઢકવા કરતાં તો ઠીક લાગ્યું, પણ હમારામાંનાં કેટલાકેને પગે મોટલાં ભરાયાં. અમી વેળાએ મારાં બપોઈએ સમયસુચકતા વાપરી ‘કોલોનવોટર’ની બાટની ટીપીન બારફોટમાં સાથે રાખી લીધી હતી, તે ઠીક કામ લાગી. જ્યારે હમેએ ઉપરનાં જેવા જોમ બતાવેાનું બધાને તેઓ આગળ કીધું, ત્યારે ઉ-પર ચઢવાની તેઓને નવેસરથી લાલચ થઈ, તેમાં નવાઈ નહીં. પણ જવાબજ કેમ? મારાં બપોઈએ કહે તેમ પદાડ ચઢવો તે કાંઈ બાઈ મનીખરું કામ છે!

આણીને ધનસાફ આપવા બાદ હમે ખેતરમાં ફરવા નીકળ્યાં. હમારી નબંદીકથી ગેરડીએનાં માડાં પસાર થતાં હતાં. એક બાણુએ કેળાંનું વન લાગ્યું હતું; ત્યાં તો સરવે સરવું સુકાલ હતું. હમારા પટાવાલાએ ધમ દધને પેસે ખ-રવ્યો કે તો તેણે ગણુની વગરના શેરડીના સાંકા, અને જોન-બંધ કેળાં મધ્યાં સાંજે હમેના ધર જવા નીકળ્યાં. હમે હમારા સાથે એક સુંદર સંગેમરમરના રંગનો કોરીનો પથરો નવાઈ તરીકે ધરે લાવ્યો, જેને હમેએ “સલાવત બાનસ રંગોનું” નામ આપી હમારી લખવાની ટેબલ ઉપર ‘પેપર વેટ’ તરીકે હજુ સુધી જાણવી રાખ્યો છે.

હેસપીરીયા.

આજસાઈ એ મોટાં લોકોની મોટાઈની નીશાની છે, તન અને મનની ખરાબી છે, તમાખીની હારી છે, નીચમ અને કાચવા-ની સાવધી ના છે, સપલી નુકસાનીની સુખ્ય હતી છે, સેલાન-ને આસામ લેવાનો તકીએ છે, ફેલ દલગીરીન નહીં, પણ બીન-ધણાં દલગીર મેથે કામજ છે, કાણુ મગજ ખુલતી રીતે ઉઠવાની રહે છે, અને જે તે કોઈ પ્રખાલીક કામમાં રોકાયેલું રહેતું નથી તો પણ કાંઈ નુકસાની અથવા તો ઉલ્લાસમાં ગજ થાય છે.

ગોલાખની કાપણી.

ગંદામાં આ “કુશોની રાણી” નો શ્રો-
તા જયો આપું વર્ષ થાય છે, જે તો-
રાઓમાં અને કુશોના શણગારમાં વા-
પરવામાં આવે છે. ફ્રાન્સ, બલ્ગેરીયા
અને હિન્દુસ્તાનમાં ગોલાખની કાપણી-
નો વખત ધણી પુરાણ ગણાય છે. બાલકન્સ અને શ્વેડના ગોરાની વચ્ચે
તર્કીશ ગામમાંઓનો સમાસ યથોક્ત
છે, ત્યાં ગોલાખની કાપણી માલિકને અને

ગાલ્વેરને દર વર્ષે ૧૧૩૦૦૦ થી ૧૩૬૦૦૦ પૌંડ સુધીની
આવંક આપે છે. ગોલાખને એકઠાં કરવાનો વખત વર્ષમાં
સીધી વધુ પુણ્યના ગણાય છે. મે મહીનાની અધવચથી
નજીક એક મહીના સુધી જુવાન્યાઓ પોતાનાં સફેદ
બરફ જેવાં ખમીસ અને ખોંદે વગરની બપકાદાર પેટીઓ-
માં અને જુવાન છેકરીઓ પોતાનાં માથાં ઉપર સુંદર ર-
માલો વીટાળીને દવથી બીનાઓના ચુલાઓ ઝોડા ઉપરથી
તોડી શેવા પરોઢીયાંમાં એકઠાં થાય છે, કારણકે દહાડાના
વધવા સાથ કુશો પોતાનો પમરાત ખોલે છે. અને ખેડુનો
સહવારના નવ વાગા સુધીમાં પોતાના ગોલાખો ઉતારાવી શે
છે, માટે બટકવાનો તેમને મુદ્દળ વખત મળતો નથી. તે
ઉંચાળી જુવાન્યાઓને તેમની મેલનતના બલ્કામાં તેમની
જુવાન સહીઓ ખીણતી ગોલાખની કળીઓ ભેટ કરે છે.
નાના કાળી અંખિવામાં બાળકો અઢીથી તઢી કુશોની તોપવી-
ઓ મોટાં વાસણમાં ખાલી કરતાં દોડે છે, અને જમ્મી સ્ત્રીઓ
ગોલાખની ભંતો જુદી પાડતી પાડતી અખાતા ચલાવે છે.

બલ્ગેરીયામાં ગોલાખનાં અત્તર માટે તેની કાપણી કરવા-
નો ઉચો ધણા ખરા ખેડુતો કરે છે. તેઓ પોતાની સ્ત્રીઓ
અને કુટુંબની મદદ સાથ જમીનના ટુકડાઓ ઉપર આ
કુશો ઉગારે છે, કાપણી છે, અને ઘણા ખરાંઓ તો પો-
તેજ પુણ્યોષાદાર અત્તર બનાવી ખરીદનારાઓને વેચે છે.

ગોલાખને ઘણા જોરસાથી ચાહનારાઓ કહે છે કે, ઈંગ્લાં-
ડમાં સંપૂર્ણ ગોલાખનાં કુશો પેદા કરવા માટે હમેસાની
સંભાળની જરૂરીયાત છે. તડકાંવાલા દક્ષીણના મુલકોમાં
તેને ત્રણ વર્ષનું થતાં સુધી ખીલવા દેવામાં આવતું નથી
અને સાત વર્ષ પછી તેને તદ્દન કાપી નાખવામાં આવે છે.
દર ત્રણ ત્રણ મહીને ગોલાખની રોપણી કરેલી જમીન ઉપર
કોદાલીથી ખોદવું જોઈએ.

સામીયાના રાતા દેમારકના રંગના ગોલાખની ભવ ઉ-
પર બલ્ગેરીયાનો ખેડુત વધુ સંભાળ શે છે, પણ હમણાનો

ગોલાખ અસહન જોવા મળ્યો રાતો રંગ ધરાવતો નથી.
જોકે તેની કળી રાતી હોય છે, તોપી તર્કીના રાતો ચુલાખ
ખીલવા પછી ગોલાખી બને છે.

બલ્ગેરીયામાં ગોલાખની વાવણી દક્ષીણ તરફ દક્ષી ક-
શમાં આવે છે કે જેથી શીયાળાના ઈંડા પવનથી ઝાડોને
થોડું રક્ષણ મળી શકે છે. ઝાડોની પાસે પાસે વાવણી
કરી હારેદોર રોપવામાં આવે છે, અને કાપણી કરતી વ-
ખતે તોડનારાંઓની સમવકને માટે દરેક હાર પછવાડે છ
છ શીટની જગ્યા રાખવામાં આવે છે. થોડે થોડે કટકે બા-
જો છુટા પાડવા માટે સફેદ ગોલાખની હાર રોપે છે; વળી
રસ્તા ઉપરથી પસાર થનારાંઓના હાથો વધુ કીમતી રાતા
ગોલાખો તોડવા માટે લલચાય નહીં એટલા સાર પેદલી
હાર સફેદ ગોલાખની રોપવામાં આવે છે. ગોલાખની કા-
પણી કરવાનું કામ તેની બાજુબાજુના દેખાવો જોતાં બા-
હેરથી જોકે મનસોહન દીશે છે, તોપી તેની કંઠવાસ ભરી
બાજુ પછુ છે; જોકે ધીમે ધીમે તેમનાં આંગળાંઓ એવાં તો
સખત થઈ જાય છે કે કુશોની દાંખલીઓના ઝીણા કાંતા
પછુ તેમને લાગતા નથી.

ગોલાખનું તર્કીશ અત્તર ગાલવાથી બને છે. આ મતલ-
બને સાર એક પડારોકું ત્રાંખાનું યંત્ર બનાવવામાં આવ્યું
છે. ગરમી આપવાને માટે લાકડાંના એક બાજુથી સજ-
માલેલા ટુકડા તે યંત્રમાં નાખવામાં આવે છે અને જ્યારે
ગાલવાની ગતી નરમ પડે છે ત્યારેજ તે કદાકી નાખવામાં
આવે છે. ગોલાખનો લીસો ભાગ અત્તરથી જુદીજ ભવતું
તેલ આપે છે, તોપી જેની હાલતમાં ગોલાખને તોડવામાં
આવ્યા હોય તેમના તેમજ યંત્રમાં નાખવામાં આવે છે,
અને લીસો ભાગ જોકે અત્તરને બગાડે છે તોપી તે કદાકી
નાખવાની કામ જેલનત લેતું નથી. જે ગોલાખોને તોડવા
પછી ચોવીસ કલાક સુધી યુદ્ધી રાખવામાં આવે છે, તેઓ
પોતાની ઘણી પુણ્યો ખોલે છે અને તેમનામાંથી ઉપજતું
અત્તર પણ હલકી ભવતું નીકળે છે, તોપી યંત્ર ખાલી થાય
ત્યાં સુધી તેમને જોકે પડી રહે છે.

ગાલવાની ભઠ્ઠીઓના મોટા માલિકો તર્કીમાં સંભાળથી
તે માટે યુપકાં બાંધે છે; અને ખેડુતો કાપણીને વખતે કામ
લાગે ત્યારે કામ ચલાવ યુપકાંઓ કાઢી નેહર કે પાણીના
ઝરા આમળ ઉભાં કરે છે. કેટલીક જગ્યાએ એવે વખતે
મોલવાલાઓ પોતે મોટાં છાપડાંઓ મારી ગાલવાની મોસ-
મમાં ખેડુતોને બાડે આપે છે.

વારંવાર એવું બને છે કે ગોલાખને ઉધારનાર ખેડુત
પાસે પાણી થા તે મેળવવા માટે પૈસા હોતા નથી, ત્યારે
ગોલાખો ઉધારવા અગાઉથી તેઓ પોતાનો સંઘલો પાક
વેપારીઓને વેચે છે. તેઓ દરેક પોતાના માણસોને ગાંઠે
ગામના ખેડુતો પાસે મોકલી સાટાં કરાવે છે. કાપણી પોતે
પોતાનું અત્તર મેહરમાં વેચવા જતું નથી, તે વેપારી આવી-
ને લઈ જાય ત્યાં સુધી મોંઘે છે, તેટલાં પોતાના પડોશીઓ

સાથે તેની કીમત નકી કરે છે. કેટલીક વખતે વેપારીના એજન્ટ કોઈ ચોક્કસ ગામડાંમાંનું અત્તર લેવાને આતુર હોય છે, તો હરીફાઈને લીધે ભાવ વધી જાય, માટે કોઈ સાથે ભાગમાં લેવાળી તૈયાર રહે છે. આ ખુશખોશદાર પદાર્થ માટેની કીમત તેની ચોખ્ખાઈ ઉપર આધાર રાખે છે.

ખેતુતોની દરેક શીશીમાંનું અત્તર વેપારીઓની એક કમીટી તપાસે છે, અને તેને 'ચરબોગીતર'માં નોંધવને ૧૪, ૧૫ કે ૧૬ પ્રમાણે ભાવ આંકે છે. ગોલાખનું અત્તર ચોખ્ખું હોય છે સારે તેની કીમત એક આર્ગિસ પછવાડે પચીસથી ત્રીસ શીર્ડીંગ થાય છે, પણ તર્કીસ અત્તરમાં બેલસેલ ફણી કરવામાં આવે છે. રાતા ગોલાખમાં સફેદ ગોલાખની ખાતરીઓ છુટે હાથે તેઓ ભોળે છે અને યંત્રમાં તેમની ઉપર છરેનીયમનું તેલ છાંટે છે. વળી આ મતલબ માટે આદુનું તેલ પણ બેલસામાં આવે છે.

કા-સના દક્ષીણ ભાગમાંથી કહાડવામાં આવતું અત્તર તર્કીના કરતાં વધુ લીલા રંગનું હોય છે. લાંબરખથી ચાલતું યંત્ર વાપરવામાં આવે છે, અને નોકે જયામાં ચોખ્ખું મળે છે, પણ સારી જાતનું નીવડે છે. કહે છે કે પડોશમાં થતાં નારંગીનાં ઝાડો ઉપરથી એક ચોક્કસ જાતની ખુશબો મધમાખો ગોલાખની કળીઓ ઉપર લઇ જાય છે. ઈંગ્લાંડની રૂઠમાં યઇ શકે તે કરતાં અહીં વધુ સારું અત્તર ખનતું હોવાથી લાંબે વેપારને સર ગોલાખ ધણેજ મોડો વપરાય છે, તેથી "સુર" માં દરથી બીનાએમાં ગોલાખી ગોલાખો જુવાન સ્ત્રીઓ અને ઠાકરીઓને તેડતાં જોવાને કેખાવ ધણે મુદ્દર છે. જુનની આખેરીમાં અને જુઠાઈની શરૂઆતમાં ગોલાખને પાક દોહમદ નીવડે છે, અને દર સદવારના તાજાં તેડેલાં ગોલાખોને જ્યે તે જ્યે લંડનના ફુકાનદારો ઉપર મોકલવામાં આવે છે. શહેરમાં આપી યુગતાંજ કાઢાઓ આવી કરવામાં આવે છે, અને ગોલાખોને છુટા પાડી ઈંડી જગામાં ભોંય ઉપર ઝુકે છે, નહીંતો સાથે પડી રહેવાથી બે ત્રણ કલાકમાં તેઓ કરમાઇ જાય છે. પણ ગોલાખનું ખરું વતન તો ઈરિન છે, ત્યાંજ પહેલ વેહલાં ગોલાખનું અત્તર બનાવવામાં આવ્યું હતું; આપણને કહેવામાં આવ્યું છે કે નોરદજહાન નામે શાહની માતાએ પોતાના બેઠાનાં માનમાં સને ૧૧૧૨ માં એક જીવાદત આપી હતી. ગોલાખનાં પાણીથી મરેલી એક તેહેર ઉપર તરતી બેઠામાં તેણી બેઠી હતી ત્યારે કંઈ લીલાના જેવી યીજને પોતાની બેઠ સાથે વલગતી નોંધ, તેણીએ બેદરકારીને તે માટે પોતાને દાહ લખાવ્યો. પણ તેની ખુશ્કુમાર સોમર નોંધ અજબય યઇ મઈ. તે ગોલાખની પાતરીઓની લીલ હતી, કે જે નાળાંમાંથી ગરમીના જોરે જળાતાં ગોલાખનાં અત્તરનાં ટીપાંઓથી બીનામલી હતી. હમણાં શીડીક્રતા ગોલાખો મલતા નથી, નોકે સતમચી સદી સુધી તો તેમની તારીફ કંઠામાં આવતી હતી.

તોખી પુરું તરફ ધણી સરસાઈ જરી ખુશબોના ગોલાખો મળી આવે છે. હિન્દુસ્તાનમાં ગાછપુર શહેરમાં ધરાવેની અસલની વાત મુઆફિક હજુ સુધી અત્તર બનાવે છે. ગોલાખનાં પાણીને બે વખત આલીને એક ઉવાડ વાસણમાં રાતની વખતે થંડા ઝરામાં ખુશ્કુ મુકામાં આવે છે. સહવારનાં સપાતી ઉપર અતરના બારીક ડાથો પડેલા દીકામાં આવે છે. આ અતર ઘેરા લીલા રંગનું અને સીમત હોય છે. તેને પ્રવાહી હાલતમાં લાવવા માટે ઉઝળતાં પાણીની મરમી કરતાંની વધુની જરૂર પડે છે. એક આંઉસ અત્તર મેલવવા માટે પાંચસોથી છસો પાંડ ગોલાખનાં પાતરાં નોંધે છે. વેપારની અંદર હિન્દુસ્તાનનાં અત્તરમાં મુખ્યાનાં આડગાંની બેલસેલ કરવામાં આવે છે. દુલોની મોહસમમાં આલ્પસની પાસેના મુલકમાં દોહસો ટન ગોલાખો ભેગા કરવામાં આવે છે. આ મુલકમાં પણ તેની કારની દોરો રોપવામાં આવે છે. સાતમે વર્ષે ઝાડોને બોદી કેહાડી કાઢ બીજો રોપો તેમને કેકાણે એક વર્ષ સુધી ઉગાડવામાં આવે છે. એક એકર જમીન ઉપર સાતથી દશ હજાર ગોલાખનાં ઝાડો રોપાય છે, અને જેઓમાંથી નવદીક ચાર હજાર પાંડ દુલો મલી આવે છે. વર્ષે દહારે લાંબી નવદીક છરીસ લાખ છેતાલીસ હજાર પાંડ પેદાશ થાય છે.

તર્કીની માફક અંદી પણ ગોલાખની ખેતી કરવાને ઉચામ ગામડાંના ખેતુતોમાં માયુ છે, કે જેઓ પોતાને માલ શહેરના વેપારીઓને વેચે છે. ગોલાખને એકા કરવાનું કામ સીઓજ કરે છે. આપણે ઇસ્કળીને જાણે કે આપણી તરફની લાયક નંગો ઉપર ગોલાખનાં ખેતરો કરવામાં આવે, અને આ ખુશખોશદાર દુલની ખેતી એક જરૂરનો ઉચામ થઈ પડે.

RUBY.

ન્યુ ગ્રાઈટનમાં હમણાજ ત્રણ મોતો નીપળ્યાં છે, જે કેલ્કાં લાણેને લીધે નોંધી લેવા જેવ છે. મીન ફીચરે એવન કુલર્ન નામનો એક રાજસ રાનીવાર તા. ૨૩ મીએ ૮૩ વરસની ઉમરે મરણ પામ્યો, અને તે પછીના સુધયારે તેને દાહવામાં આન્યો. ચરેરપતવારે તેનો ભાઈ મીન એકરડે કુલર્નને ૮૫ વરસની ઉમરે એ જાહના છોડી મયો; અને ત્યાર પછીના રાનીવારે ત્રીજો ભાઈ મીન નીલમય રસાઠન કુલર્નને ૮૧ વરસની ઉમરે મરણ પામ્યો.

એવું કહે છે કે મીન ગલાડસકનને ઉપ વચરની રાત કેવી હોય તેને ફેકત એકજ વખત અનુસવ મહ્યા છે, અને તેનું કારણ પણ અજબ હતું છે. એક દીવસે બપોરે એક મોઢું ઝાડ કાપવાનું કામ તેવણે નવદીક પુરું કર્યું, અને બીજાણે ગયા પછી રાતે એક જગ્યાં તેજાન યઇ આવ્યું, જેથી તે ઝાડ સદવાર સુધીમાં રોળેને ઉગેડાઈ જાય એવી રીકરથી તેવણ આવી રાત મુલક મુતા નહીં હતી.

સુધારે લણુ કરે છે, પણ ઉત્તેજન તેથીબી વધારે કરે છે; કપડા પછી મહત્ત્વ ઉત્તેજન વસાઈનાં ઝાપડાં પછી મુરખનાં લડકા જેવું છે.

ફેશીનના ફાંટાના ફાયદા.

કનનાં એક અતિ કંગાળ ગીચ વસ્તીવાળાં મકાનના એક કંગાળ ઉપલા મળ્યાના ઝોરડામાં એક નીચા ખાટલા ઉપર એક જુવાન સ્ત્રી ગરીબાઈ અને જીવનમર્યાદી તવાઈને વચર દેઈ મરવા સુતી હતી; તેણીનું નામ હેલન રોમટ હતું. તેણીના એક કાકા હતા, જે પણ સંસારે બહુ ગરીબ હતા. તેને સ્ત્રી હેલન દમણાં પોતાનાં બે બાળકોને લઈને આવી રહી હતી. તેણીને ખાલી ગરીબાઈ ન ખમાવાથી કંટાળીને કાંઈ ન મળતું નેઈ કાંઈકારના જતી એક ટોળી સાથ સોનાની ખાણ શોધવા ઉપડી ગયા હતા.

હેલન ઉઘોળી અને મેદનતુ હતી, આખો દીવસ કાંઈનું કાંઈ કરી પોતાનાં બાળકોનું ચુનરાણું ચલાવતી, પણ અતિ કાંઈથી તે બીચારી નાચાર ઘઈ ઘઈ અને કમાણી ધરી જતાં જીવનમાં પડવા લાગ્યા.

“તોમ કાકા,” તેણી બોલી. “મને એક વિચાર સુઝે છે, જેથી આપણને ઘણા નહીં ને યોગાળી પૈસા મલશે, જેથી મારાં વાદાલાં બાળકો યંડીથી અકડતાં અને જીવનમર્યાદી મરતાં બચશે.”

“એ પૈસા મેળવવાનો શું વિચાર છે દીકરી ?”

“તે એજ કે આ મારા બાલ કાપી લઈ બનરમાં જઈ વેચી આવો; એથી ઘણા પૈસા ઉપજશે. અરે ! મને બાલ વગર ઘોરમાં પણ સુવા જવા મળતું નથી.” એમ બોલી તેણી ખાટલા ઉપરથી ઉઠીને બેઠી. તે ઝોરડો નાનો અને સરદ હતો.

હેલનની સાથે તેણીનાં બાળકો મીની અને હેરી બેઠાં હતાં. તેઓનાં આંગળાં ફાટાં તુટાં વચ્ચે હતાં; ઝોરડામાં યંડી બહુ હતી, પણ સગડીને ગરમી આપતી કરવાને માંહે પુરતા કોલસાના પૈસા તેઓ પાસ હતા નહીં. સ્ત્રી એક ધીમી જતી બળતી; તે કાંઈ કાકાની યા ભણકદાર તેલની ને હોતી. એ તે બળીને વધેલા મીઠીબતીના દુકાન રસ્તેથી તોમ કાકા વીણી લાવ્યા હતા, તેમાંથી એક કુકડો સજાગતી થયેલા. તોમને પણ બહુ દીવસ યથા કાંઈ કામ મળતું નહીં. મીઠીબતીના ઝાંખા ઉત્પન્નથી બેઠાં તે ઝોરડો એટલી કંગાળ દીસતા કે સ્ત્રી યોગવાથી ને દુનિયાનું સુખ મળતું હોય તોપણ કાંઈ સ્ત્રી એક પળથી જીવું રહેવા ઇચ્છે નહીં.

“શું મારી હેલન ?” તોમે અજાણ્ય બતાવી. “આ તારા સુંદર બાલ હું કાપીજ કેમ ચકું ?”

“મને કાતર આપો કાકાજી” એમ કહી હેલને ઠરાવથી ઉઠી બાલ બોલી ચુક્યા, જેથી રેશમ જેવી નર્મ દોઢ ગળ લાંબી લાંબી લટો ખાટલી ઉપર પસરી રહી. “મેં એ કાપવાનો ઠરાવન કર્યો છે. હું મરું તે આગમન મારાં બચ્ચાંએને સુખથી રહેલાં બેવા ઇચ્છું.”

આ સાંભળી તોમ કાકા કાતર લેવા ઉઠ્યા. કાતર એક ઘરમાં હતી ખરી, પણ તે યોગાળ દીવસ યથા બચ્ચાંએને પાંઈ આપવાવા સાર તોમે વેચી નાખી હતી, જેથી તે ઘરવાલી પાસે દોડ્યો.

તેની ઘરવાળી દોસી મખીચુસ કંજીસ કાગડી હતી તેણીને જીવને દોસ્ત દાર હતા. દમણીથી દારની ખુશ્ખીમાં ઝૂંકતી બેઠી હતી.

“કાતર” તેણી તોમના પુછવાથી જાણી ઉઠી બોલી. નારે મા, કાતર ખાતર આપણા પાસ નથી. મારાં બાડાના પૈસા મને હજી મળ્યા નથી ને તુને કાતર કોણ આપી બેસે. વેચી બેચી નાખે તો હું કાંઈ જાણું ? મારી મમાઈની યાદદાસ્ત એક છે તેમી જતી રહે. અરે મારાં બાડાના પૈસા લાવ, લાવ ! લાવ ! નહીં તો કાકે ને કાકે ઘર બહાર કહડાવસ; મારા પૈસા, પૈસા, મને કંડી વાય છે તે દાર પીવા બેઠ્યો છે લાવ.” એમ કહી દોસી તો તોમનાં ફાટાં બચ્ચાંને વળગી રહી.

“પણ દોસી મા, અમે પ્રમાણીક છીએ, જીવથી અને મરણે છીએ. કાંઈ કામ ધંધો મલતો નથી, પાસે પૈસાથી નથી. મને કામ મળશે તો તમારા પૈસા તેને તેજ દહારે ચુકતા કરી આપીશ.” તોમે બેચું કે એ ક્યાં પીડા વલગી, તેથી બોલ્યો. દોસી કાંઈ કાતર આપે નહીં એવું જણાતાં તોમ એક પડોસી પાસે માંચી લાવ્યો અને ઘણીજ આનાકાની સાથે હેલનના સુશોભિત બાલ કાપવા માંડ્યા. ચુનરાણું સાંધણુ ફેકત આ બાલ રહ્યા હતા. આકીનું બહુ વેચી નાખ્યું હતું.

ઘેરા સોનેરી રંગના લાંબા નર્મ બાલની તેસવાળા દગલી રજાલમાં બાંધી તોમે બનર તરફ પગલાં બંધાં.

લંડનના ધોરી રસ્તા ઉપર આવેલી એક મોટી બપકાદાર ઇંગ્લેન્ડની દુકાનનું પાણું માંચી તોમ ઉપર ચઢ્યો; તે દુકાનમાં બાલ બનીદ યતા તેમજ વેચાતા હતા.

“સાહેબ, યોગાળ લાંબા બાલ ખરીદશો ?” તેણે દુકાનદારને અરજ કરતા અવાજે પુછ્યું.

“બેચો કેવા છે ?”

તોમે પોટલી ટેબલ ઉપર મેલી ગાંઠ છોડ્યા અને હેલનના વપાણુરા લાયક ચલકતા બાલની દગલી નેઈ દુકાનદારની નજર ચઢી રહી, તોપણ ખરીદનાર જેવો તુચ્છ દેખાવ કરી મોંઢ ચલાવી તે બોલ્યો—

“કાંઈ સુઝાના તો નથી ની ?”

“નારે સાહેબ.”

“વાર” એ કેમ લેયશો ?” એમ પુછી તે ઈંગ્લેન્ડ બાલની એક લઠ લઈ રેશમ મીસાલ તે આંગળાં ઉપર લપેટી બેતો ઉભો.

“ગરીબને જે આપશો તે લઈશું.”

“સો રૂપયા લેશો ?” દુકાનદારે પુછ્યું.

“સો રૂપયા ?” આ રકમ તેમને વાજબી લાગી, તેમ તેણે સાંભળ્યું હતું કે આજ કાલ બાકાની કીમત મોટે ધરની બાનુંએ ઘણી આપે છે, નેથી તે જરા ભારી થયો અને રમાલના છેડા અમથા અમથા એકઠા કરવા માંડ્યા.

“કેમ ? સો નહીં કે ? આટલી કીમત તમને કાઢજ નહીં આપશે. વાર દોઢસો લેવો.”

“વાહ ! એટલા વખતમાં સો ઉપરથી દોઢસો થયા તો જરા વારમાં બસેબી થશે, એમ વીચારી ભારી થઈ તેમણે પોટલી બોધી ઉતરવા માંડ્યું. દમણ પહોંચાડી દુકાનદાર “બસો લેવો સાહેબ” એમ કહેશે એમ વાત બેતો બેતો તેમ સીડી ઉતર્યો એટલા ધમ ધમ કરતી એક મોટે ધરની ગાડી આવી તે દુકાન આગળ ઉભી અંદરથી એક સુંદર જવાન છોકરી ઉતરી દુકાનમાં દાખલ થઈ.

હવે તેમની કાણુ ફાટ લે ? એથી તે બચારો બાજુ થઈ બાકી ગયો.

દુકાનમાં પેલી બાનું શું લેતી તે જોઈએ ?

દુકાનદારે કમરમાંથી વાંકો વળો નમન કરી તે બાકને અંદર આવકાર દીધો.

“શું ફરમાસ ? મારાં ભત્રાં બાઈ ?”

પેલી તરૂણીએ ટોપી ઉતારી નાખી જણાવ્યું:—

“બાલ !”

કાચની સલંગ કપાટો તરેહવાર જતનના બાજથી બરેલી લાં ઉભી હતી; હુકમ મળતાંજ અપાક્રમ મોઢલેલા બાલના નાના નાના ઢગલાએ તેણીને બતાવવામાં આવ્યા; પચાસેક માથાના બાલ તપાસી રહી આં તેણી કંટાળીને બોલી:

“ના, ના, મારાં માથાને રંગના બાલ તમારે લાં નથી. આજ ઘણા દીવસ થયા હું એવા બાલ શોધું છું, ધણુ તે મને મળતા નહોં, અને કાલેજ મારે ડમેસ ડેસમંડને લાંના બોલમાં જવું છે. અરે ! હું આ ઉંદરની પુછડી જેવા મારા નાના બાલ સાથે લાં કેમ જઈ સરીશ ? સાહેબ, આજને આજ જ તમે મને મારાં માથાના બાલને મલતા નરમ લાંબા બાલ મોઢાક મેલવી આપો તો હું તમને પાંચ હજાર રૂપયા આપીશ.”

દુકાનદારને તેમ કાકાની પોટલી યાદ આવી, નેથી હરખાઈ ગયો.

“બાઈ, તમારા બાલ જેવા બાલ હું આજને આજ જ ર તમને પોંદોળતા કરીશ. તે મારા દીકામાં છે.”

“બહુ સારું, ભારે આ મારા નામનો કાંઈ લેવો; એ ટૂંકાણે મોકલાવજો ને તરત પૈસા આપ્યામાં આવશે.

હુકમ આપી તેણી ઉપડી ગઈ.

તુરત દુકાનદારે તેમની શોધ કરી સુઝી. તેનાં મનમાં કે તેની પાસના બાલ સરતામાં પડાવી લઈ મોંઘી કીમતે આ ધરાડને આપવા.

એણી ગમ તેમને વીચાર સુજ્યાથી તે મોઢલેલાને છેડે માડી બાજુ તેટલાં તે ઉપર પાછળથી ચઢી બેડો.

એક ઘણીજ મોટી ગતી ભગકાદાર ધમારત આવતાં માડી યોખી, તેણી ઉતરી અંદર ગઈ. ધાડાવાલા પાસેથી તેમણે અચ્ચર મેળવી તેમ તેણી લોઈ માનખીની લાડકી એક પુરી મેટી લેડી કહેરીસ હતી, તેણીને બાલ નોંધતા હતા. એ જણતાં તેમ અંદર ગયો.

“તમારા પાસ શું બાલ લેવાવાના છે ?” તેણીએ આતુરતાથી પુછ્યું.

“હા બાઈ સાહેબ.”

“આવો.”

તેમણે પોટલી બોલી.

અડધમાં એક લઠ લઈ તે સરખાવવા તેણી આરશી ન જોડીક દોડી.

“એની, દયુસ, આ મારા બાલને ગલંતા છે કે ?”

“હા, તદન જાણે ખુદરતીજ, મારાં લેડી. એ બાલ તમે મોટા પેઢેરના છે એમ કોણપણ જાણશે નહોં.” તેણીની દારી દયુસી બોલી.

“શુકરાના, ટોમ મનસે બજાયો.”

“મને આ મનપસંદ બાલ લાવી આપવા માટે હું તમારો નેટલો ઉપકાર માનું એટલો મોડો છે. એના હું તમને પાંચ હજાર આપું છું અને ધીનામતા બે હજાર.” લેડી કહેરીસ બોલી.

તેમ આ રકમ સાંભળીને વેળા પાસે દમડી ન હોય તે વેળા એકાએક સાત હજાર મળવાનું સાંભળી-હરખથી દીગમુદ બની ગયો.

આ શીશવારીખોર છોકરીને પૈસાની કમી ન હતી. તે વેળા ફારીશનાં બાલના મોટા અમોઢા ઘણા વખણાતા, નેથી દરેક જણ જુઠાં તેમની બાલ વલગાડી ફારીશનાં પેઢલું આવવાનું કરતાં, તેમાં મોટો ફાયદો ગરીબાનું કલ્યાણ થવામાં હતો.

ગરીબ હેલનનું ખચીત આ ફારીશખોરની છોકરીથી કલ્યાણ થયું. સાત હજારમાંથી એક સુખવાસી કોટેજ બાંડે લઈ તેઓ રહ્યાં. હેલનને પુરતું ખાવા પીવાનું મલવાથી તેણી ટટાર થઈ. આજ સુધી હેલનના ભરથાર રોજાનું શું થયું તે જણાવું ન હતું. હવે હેલને પૈસા ખર્ચાં અચ્ચર કહાડી તો માનુંમ પડ્યું કે તેને લાં યજુ કોઈ કામ મલ્યું નહોં, નેથી પાછા ફરવાને તેના પાસ પૈસા ન હતો. આથી હેલને ખર્ચે મોઢલી રોજાનું તેમણે. જુએ મરતું કુંડું બે સંતોષી થયું. રોજાનું નોકરી મળી. તેમ કાકા તેઓ સાયેજ વસે છે.

મોહરખાનું કાવસજ દાવર.

૧૮૫૭ ના બળવાની એક વાર્તા.

સામેલ, એ ચેડા છોકરા હજુ સુવા નહીં જતા કે ?" મીસીસ એલવીને નખળા અવાજે પુછ્યું.

"હું નહીં ધારતી" તે છોકરીએ ખુશાલ અવાજે જવાબ આપ્યો, "હું ધાર છું કે એને હોકમ માનતાં શીખવા માટે એનાં વાદલાં ચોટાંગાએ આગળ ઈંગ્લેન્ડ મોકલી દેશે નોંધો."

"એ શું કરે છે ?" તેની નરમ ખ-

વાસની માતાએ પુછ્યું.

"એ તો બધાં માણસો જે એને ધરમાં ઉચ્ચો લાઇ જવા આજ્ઞા છે, તેની સામે થાય છે. હું એક મીનીટમાં જઈને એને લાઉં છું."

"એને કાણમાં રાખવાનું જો ફક્ત મારામાં જોર હોય" મીસીસ એલવીને નીસાસો નાખી બોલ્યાં, "ધસામેલ, મને તારી કેરી અદેખાઇ લાગે છે !"

"અરે, હું તો કશીથી દયાઈ શકું નહીં તેથી છું. ગર-મીનીટથી મને દરકાર નથી, અને મારતર ચારલીને જો સો-ડીનો માર ભેજતા હશે તો તેમની તેને મળશે."

આમ બોલી તેણી બહાર ઝોટલાપર દોડી ગઈ. અંદર-ખાનેથી તો તેણી પોતાના નાના બાઈનાં આ બહાદુરીઓ કામ માટે મળકાતી હતી, કે ને ધણે ખરે તેના બાપે શીખવ્યું હતું તેમ મુઠ્ઠીએ ચઢગણી લડતો હતો. લાં તે બોલે હતા, તેના મુનેરી બાઈનાં સંદર ઝુલકાં તેનાં ખભાં પર પડતાં હતાં, ઉચકરણીથી તેની આંખો ચળકતી હતી; ચાર વરસના એક ચાલાક નાના બીટનનું તે ભેવા લાપક મીન હતું.

"ચલાવ !" તે ખડખડ હરણે બોલ્યો, અને જેવો એક ગરીબ હિન્દુ તેને લેવા માટે વાંકો વધ્યો, કે તેને એક લાટ મારી ગયાડારી મુક્યો.

"શામાર !" કેપટન એલવીને જેવણુ ઝડપથી લાં આવતા હતા, તેવણુ તેને ભેળેને બોલ્યા, અને ચારલી ઉપર ભેઈ બોલ્યો-

"પપા, મેં જરાકજ લાટ મારી, હવે હું લાટ કદી નહીં મારીશ."

"ખરેખર, એણે જબરદસ્ત ફટકો લગાવ્યો હતો હં !" કેપટન સાથે એજુ ઝાકરેર આવ્યા હતા તેવણુ બોલ્યા.

"એ હવે ધણેજ તોફાની થતો નય છે" ધસામેલે સખત દેખાવાની કોશિશ કરી કહ્યું. "મને લાગે છે કે એને ફટકાવેલા પડશે."

ધસામેલ, જેણી તે જગ્યાં પર અતીસય હેત રાખતી હતી, તેણી વારંવાર તેને શીક્ષા કરવા માટે સખત બોલોમાં બો-લતી સંભળાતી હતી, પણ તે નાનો લાડકો પોતાની બેઠ-ન બેઠના હાથથી લાડ સિવાય બીજું કંઈખી મેળવતો ન હોવાથી પોતાની મસ્તી તેણે ચાલુ રાખી હતી.

ચારલીને બીછાને લઇ ગયા પછી ચોટા વાર લાં ચુપ-છીટી પંચરાઇ, અને ઝાકરેર પ્રીયરક ચુપચુપ બેસી તે ઉનો-મી છોકરી જેણી કાંઇ મજબીનના કટકા પર ઝડપથી ટાંકા મારતી હતી, તેણીને તપાસતો હતો.

"મને અજળ લાગે છે" તેણે કહ્યું "કે તમારી તેમજ તમારી દસમુખી સહીવર રુતની અસર કયારે થશે અને-"

"લારે શું" અમે આખો દીનસ પડી રહી વાંનીની ચોપડી-એ વાંચવા હવે કે," એક ખુશાલ અવાજ વચમાં બોલી ઉઠ્યો, અને એક ખુશમુરત જુવાન છોકરી ઝોટલા પરથી ઉતાવળે પગથે અંદર આવી, "અરે એમ તો કદી કદીખી નહીં ચાપા અને દેખાવ કોષો છે કે અમારી પર રુતની અસર કદીખી થવા દેવી નહીં."

"હીડ," તેણે કહ્યું, "પણ અંદોની જગલની તાવ એની તો ખરાય છે કે જબરી અંગ્રેજની છોકરીઓ પણ તેના પંખમાં સપાડા જાય છે."

"તમારી માફક," ધસામેલે તેનાં લેવાઈ ગમકાં થરીર તરફ ભેળેને કહ્યું, "પણ તેની સામે નહીં થવાના કરતાં તો બેહેતર કે હિન્દુસ્તાનમાં પગજ નહીં મુકવો."

"હું છમ્મું છું" કે દરેક અંગ્રેજ સ્ત્રી આ દેશમાંથી સ-લાખત બહાર નય, ઝાકરેર ધીમે અવાજે બડબડા પછી કેપટનની ચેતવણી આપનારી નગર ભેઈ જેમેનીમાં ચુપ રહ્યા.

"કેપટન, આજે મારા બાવાનું કાગળ આવ્યું છે," એલીસ ખુશીથી બોલી. "તેવણુ હમણાં ઘણી મનદ કરે છે. નાના સાહેબ તેવણની ઘણી ખીદમત કરે છે, અને મારાં આજેને તો કાગળગથ બેડા મેળવે છે તે કાંઈ ઘણો બ-પકાદાર મેલાવડો કરવાનો છે, તમને ગમે તો હું કાગળ વાંચી જતાઉં."

"બીજી વખતે વાહાલી છોકરી," કેપટને કહ્યું. "હમણાં મને કાંઈ કામ છે. પ્રીયરક, એમ આપો તો, મને કાંઈ કહેવું છે."

બેડ ઝાકરેરે લાંથી ચાલી ગયા અને છોકરીએ એકલી પડવાથી સીવતાં સીવતાં ખુશીથી પટપટારો કરતી હતી, અને ઈંગ્લેન્ડની સ્કુલમાં શીખેલાં ગીતો ગાતી હતી.

તેઓ બંને ખુશાલ દીઘની રમુજ છોકરીઓ હતી. પોતાનાં માગપથી ચોટાં. વખત છુટાં પડવાનાં કુખ સિવાય તેઓએ જાંદમીમાં બીજું કંઈ પણ કુખ આ દનગીરી નેઇ ન હતી ! અને હવે તેઓની નીશાળની કળવણી પુરી થ-વાથી તેઓ પોતાનાં વાદલાં માતપીતા સાથે હિન્દુસ્તાનમાં રહેવાને આજ્ઞાં હતાં, અને તેથી સુખ અને ખુશાલીમાં તેઓનાં દીઘ ઉભાઇ જતાં હતાં.

કેપટન એલવીન આ વેળાએ આઠનાં પરોણાંમાં આવેલાં એક નાનાં લશ્કરી મથકમાં હતો. તેની પછીમે પંતળ આવેલું હતું તે અને આઠ બે મુશ્કેલીમાં ચાર લાખ માણસોનું લશ્કર રાખવામાં આવ્યું હતું. આ રી-પાલીઓ જેઓને અંગ્રેજ લશ્કરને કામતી મદદ તરીકે ધારવામાં આવતા હતા તેઓને હથીઆર, કપડાં અને ખાવાનું પૂર પાડવામાં આવતું હતું, અને બરાબર કવા-યદ આપવામાં આવતી હતી.

તે વેળા હાં કેટલોક દુરઅદેશ લોકો હતાં, જેઓ કેટલીક નીચાનીઓ પરથી જાણતાં હતાં કે હિન્દુસ્તાન એક મોટા બંધેડાની અણીપર હતું. પણ તેઓની દીક્ષીના રાજ અને નાના સાહેબની બધી ઇચ્છાઓપર આધાર રાખી આશા રાખતા હતા કે યુનરેજ વીના સમજી સમાધાન થશે.

જ્યારે તે ખુશાલ દીક્ષી છોકરીઓ ઉદાગમમાં પોતાનો વખત ચુનરતી હતી, લારે કેપટન અને ડાક્ટર પ્રીયરડે કંઈ ધણી ઉઠાણુ વાતચીતમાં રોકાયલા હતા.

“જેકે સમજી સુપ દીસે છે તોખી બધે તેજ વાત પચ-રાયલી છે,” કેપટને કહ્યું, “એ ખુબ ગદાર કેમ આવી તે હું તમને કહી શકતો નથી. હું એટલું જાણું છું કે તે અંકીઓ છે, અને જ્યાં સુધી આરાં બધરી છોકરાં નાઈની-તાલમાં સલામત નજ પુગે નહી, હાં સુધી મને કદી ચેન પકવાનું નથી.”

“નાઈનીતાલ—શું કામ કસકતા નહી મોકલતા ?”

“હા, પણ તમે ભુલી જાવો છો કે વરસાદની રતુ નજીક આવેલી હોવાથી એક રસ્તો ગંગા નદીમાં રેલ આવવાથી જલ-દીથી બંધ થઈ જશે. નહી, કલકતા તો બની શકેજ નહી.”

“કદાચ ફક્ત ખુમખી હોય, ડાક્ટર પ્રીયરડે કહ્યું, “જુવેની દરેક વીજ કેટી સુપ લાગે છે, તોખી હું જો તમારી જગાએ હોઉં તો કરનલને પુછીને થોડા વખત રમ લઈ બધરાં છોકરાંઓ માટેની ગોઠવણ કર.”

“પણ બરાબી એ છે કે તે તો હજુ લઈને બેઠો છે કે એ ખુમને માનવી નહી,” કેપટન એલવીને કહ્યું. “દીક્ષી-ના રાજની નીમકદલાલી પર તેને ધણીજ વીશ્વાસ છે.”

“મને તો મુશ્કેલી નથી,” ડાક્ટરે જવાબ આપ્યો. “પણ ચાલો, આપણે જઈને કરનલને મળે, તમારાં ધણીઆ-ણીની તંદરેસતી નાઈનીતાલ એકાએક ઉપડી જવા માટે સારું બાહણ છે, અને અલગત તેવજની સાથે છોકરી-ઓનેખી જતું બેઠાયે.”

અઝકલું શુધા પછી ડાક્ટર એટલાવપર ધીમે ધીમે આવ્યો તેમ ફેરા ખાવા લાગ્યા; કાંઈ વેળાએ અંદર બેઠેલી જુવાન છોકરીઓનો ખુશાલ પટપટારો સાંભળવાને થોભતા તો કાંઈ વેળા તે ગામડું જે આજ રાતનાં સાંત અને સ્થીર દેખાતું હતું, તે તરફ તીકાને ભેટા ઉભા રહેતા.

એટલાવપરથી મોકલના દેખાવ સારીચેરે દેખાતો હતો; પાણી ભરનારા તેઓના બોજ સમેત જતાં માલમ પડતા.

હતા, મરીય હિન્દુઓ ઝાડોની છાંયા હેઠળ બેસી આરામ લેતા હતા; સાંજની વેળાએ દરેક ચીજ સાંત અને સુદેહ સંપન્નવાલી દીસતી હતી.

એક પીપલાનું ઝાડ એટલાની બાજુએ ઉગ્યું હતું, તેનાં સુદર પીલાં પાતરાં પવનની લેહડીમાં ખખડાટ કરતાં હતાં; ઢમણાં તે કાંઈ રોકડો આગ્યા કાઝાઓથી ચકકડું બની રહ્યું હતું. પણ ગામડાંની પેલીમેર એક જગલ આવેલું હતું. હાલની સુપડીમાં એક બપોર ચીસનો અવાજ સંભળાય છે—

“વાયો !” એલીસ કમકમીને બોલી ઉઠી, “મને વીચાર્યો નહી આવી શકતો કે કોઈપણ માણસ જગલમાં જવાની કીમત કેમ કરી શકવું હશે. પેલી વખત આપણે નાઈની-તાલ ગયાં હતા તે તુને યાદ છે ? તુ બળે છે કેની, હાં જવાનો રસ્તો જગલમાંથી છે અને હું તો ધાર્તીથીજ અધમુર્ધ થઈ ગઈ હતી.”

“અરે, તારા કરતાં તો હું વધારે બીધી હતી,” ઇસા-બેલે કહ્યું, “ગમે તે થાય પણ જગલી હેવાનો અથવા સાંપની સામે થવાની હું કોઈપણ કીમત કરી શકીશ નહી.” આવતા કલાકમાં શું થશે તેના વીચારથી ડાક્ટર કમ-કમ્યા. અરે ! તેવજ કેતું ઇચ્છતા હતા કે તેઓની આ વા-તચીત ફેરવી નાખે, પણ તેવજના હોડાં સુઝાઈ ગયા હતા, અને શું બોલતું તેનો કાંઈજ વીચાર કરી શક્યા નહી.

“અરે હું તો હીચકારી છે, તું તો લોહીખી નેહને બેસુધ થઈ બપ છે,” એલીસે તુન્ડકારથી કહ્યું.

તેઓ આ વાત કરતાં હતાં તેટલાં કેપટન એલવીન બારીએથી બોલ્યા, “ઇસાબેલ, એલીસ, દબે અંદર આવવાને વખત થયો છે.”

છોકરીઓ તુરત તાબે થઈ ઉઠી અને તેઓની સીવવાનું મુકવાની બાસકોટો લઈ અંદર ગઈ. તેઓ પોતાનાં વાહલાં ઉમઝકમાં જે રૂડી પ્રમાણે ચાલતાં હતાં તેને સુખ્ય બ-નતી તજવીજથી હિન્દુસ્તાનમાં પણ ચાલતાં હતાં, અને ઉઘોખી છોકરીઓની માફક પોતાનું સીવવાસાંધવાનું રાતનાં પણ લઈને બેસતાં હતાં.

તેટલા વખતમાં કેપટન એલવીન એકાએક નાઈનીતાલ નાહસી જવાની જરૂરીઆત માટે પોતાની ધણીઆણીને ધરનથી બેતારી તૈયાર રાખતા હતા; તેણીના હાથમાં તેણીનું વીજ દીવસનું નાનું બાજક પકડેલું હતું, અને તેણીના ધણી આજ રાતના એકાએક લાંથી ઉપડી જવા માટેનાં ઉપર તપકેનાં કારણે બતાવતો હતો તેમાં કેટલી સચ્ચાઈ સમાયલી હતી તે થોડી કહાડવાને ફાકટમાં પોતા-નું બેજું રોકતી હતી.

“બાવાજી !” ઇસાબેલ બોલી, “જો અમારી સાથે આ-વીને ગીત ગાવો !”

તેવજ એરડામાંથી ઝડપથી ચાલી ગયા “મારી દીકરી, આજે નહી.”

એલીસ ખ્યાનાપર એક “લુન” વળગતી હતી અને ઇ-સાબેજ તેની સાથે ગાતી હતી. શું તે ખીલામણી વાત હમણા તેઓને કહી તેઓની ખુશાલીના ભંગ કરે?

એકદમ વળગવાનું બંધ પડ્યું.

“તે શું હતું? હું ધારૂં કે મેં કોઈને ધુરવાને જેવો અવાજ સાંભળ્યો” એલીસ બોલી.

બારીનું ફરકું હીલ્યું અને એક હાથ યુષ્કયુષ ઇસારત કરતો અંદર આવ્યો. ઊકરીઓ લુમ યા ચીચારી પાડે તે આગમન—

“યુષ! ” કેપટને ધાસ્તીભર્યા અવાજે કહ્યું. “ઇસા-બેજ, તારી માએના વીચાર કર!”

ડાકટર પ્રીયરડ એટલાપર ગયા. તેવણ કાંઈ ધીમે અવાજે બેઝતા સંભળાતા હતા, તેટલામાં કેપટન તેવણ આગળ જઈ લાગ્યા. બે મઠી કંઈ બારી ચીજ ધસડીને અંદર એટલામાં લાગ્યા; સાર પછી ફરીથી પેદલેના જેવો અવાજ આવ્યો અને એક મોટી દલગીરી ભરી ચીચીચારી સંભળાઈ.

“ઊકરીઓ” તેઓની માતા નરમાસથી બોલી: “મારી આગળ કાંઈ ગીત ગાવો તો.”

અંદરના એટલામાં કાંઈ ધણી બપંકાર ચીજ બનતી હોવી નોંધ્યે અને તે તેઓની આગળની માતાને જણાવવી ન નોંધ્યે, એવા વીચારથી ઇસાબેજ ખ્યાનાપર બેઠી અને સ્વાદ મધુર અવાજે એલીસની સાથે ગાવાનું શરૂ કીધું. તે ઊકરીઓની આસપાસની હવામાં ભણે ચાંતી ફેલાઈ હોય તેમ લાગતું હતું. તેઓ છેડસા મધુર શબ્દો બંધ કરતાં હતાં, તેટલાં કેપટન એવલીનનું કાંઈ એટલામાં જણાયું.

“મારી દીકરી, આગળ ચલાવ, હું તુને ચેલવા કહું છું સુધી ગાયા કર.” તેવણ બોલ્યા અને જરા પછુ થોભ્યા વીના ઊકરીઓએ એક પછી એક ગીતો ગાયા કીધાં. કાંઈ ન ધારેલી ધાસ્તીએ આસપાસ બમતી હતી એવી લાગણી તેઓનાં દાંતને ધ્રુમવતી હતી. જે ચીજને તેઓ અંદર ધસડી લેવા હતા તે એલીસના બાપને નીમકહલાસ નોકર હતા. જે ચીજ બનવા તોડું ઉમદા છગર બળતું હતું તે બનવાતો મોહતનાં મોહવામાં સપડાઈ ગયો હતો. તે દુઃખી માણસને એલીસ તે વેળાએ જોતે તો પીછાણી પછુ નહીં ચકતે. ખરું કહીએ તો તેના દેખાવને તે બીનઅનુભવી ઊકરીઓની આંખોને જોવા લાયક ન હતા.

જલદથી કેપટન એવલીન એટલામાં આવ્યા અને એક કીઓને પોતા આગળ આવવાની ઇસારત કીધી. ભણે કે તેવણ જે કહેવા માંગતા હતા તે બેલવાનુંથી અચકત હોય, તેમ એક પળવાર તેવણ તેઓને તીકવા લાગ્યા.

“ઊકરીઓ, કાંઈ ન ધારેલી ચીજ બની છે; જોકે તે બનશે એમ તો હું બહુલતા હતા, પણ એટલી જલદી બનવાની આશા નહીં હતી. સીપાઈઓ પણ દેશમાં હુમલો કરવા ઉઠ્યા છે, મીરનની ભેડ પછુ ભાગી છે, યમ લોકો વીખરાઈ ગયા છે અને દીઠીમાં—”

“દીઠીમાં!” એલીસ હાંફતી હાંફતી બોલી, તેણીએ પોતાના બેઠ હાથોમાં કેપટનને હાથ પકડ્યો. “દીઠી-લાં તો મારા બાપા અને માએ છે. નાના સાહેબ—”

“કમારો નીવડ્યો છે; તેનાં-પરોણાંએ તેણે માંડેલાં છટકાંમાં સપડાયાં છે. અગ્રેજ એવલીની, બધાં-બધાં—”

“કેપટન, માણસો મોટી યાચ છે,” ડાકટર પ્રીયરડ ધીમેથી બોલ્યા.

“આપણે મારે હવે એક ઇલાજ રહ્યો છે,” કેપટને કહ્યું. “આપણને તે બનાવની ખબરથી અંબણા રાખ્યા છે, મારાં બચ્ચાં” એલીસ તરફ ફરીને તેવણ બોલ્યા,

“એ ખબર તારો નીમકહલાસ નોકર ‘પેત’ લાગ્યો હતો.”

“પેત! શું તે નાહસી ગયો અને મારા બાપાજીને મરવા દીધો?” એલીસ જુરસાથી બોલી.

“પેતને મુલેકાંઓના દગલામાં નાખ્યો હતો. તેને ઘણી ખરાબ રીતે મારવામાં આવ્યો હતો, બધાંથી તે ધસડાતો ધસડાતો અંદી આવી લાગ્યો છે. તે બાપને એક કલાકથી છેવે,” કેપટન બોલ્યા. “જો આપણે બચશું તો આપણી જીંદગી મારે હંમેશ સુધીનાં તેનાં આભારી રહીશું, કારણકે જે યોગ કલાક મોડું થતે તો આપણને બચવાની તક મળતે નહીં.”

“અંદી ની કાંઈ હુલસી ધાસ્તી છે કે?” ઇસાબેજ બોલી.

“તેમાં કાંઈજ શક નથી, કરનલથી હમણાં તે જોય છે, મને તેવણ તરફથી હોડમ મળ્યો છે કે યુરોપીયન લશ્કરને એકદમ નાખીતાક લઈ જવું, માણસો મોટી યાચ છે.”

“એ તો કાંઈ બપંકાર, બપંકાર સ્વપ્ના જેવું લાગે છે.” એલીસ બોલી: “મારેથી તો માનીતી શકાતું નહીં. કેપટન એવલીન, જો ખરેખર કહે, તમે મજકરી તો નહીં કરતા હોવો—”

“મારાં વાહલાં બચ્ચાં”—કેપટનની આંખોમાં આંસુઓ આવી ગયાં—“મારે અંદીઆ દરવાજા આગળ અધારામાં મોટી ચતાં લોકોની રોલકો સાથે જવું નોંધ્યે,” તેણે કહ્યું. “આપણી હીજમાસ એટલી તો યુષ્કયુષ છે કે આપણાં નાહસલા મારે દેશી લતાઓપર કાંઈપી શક ઉશકેરાયો નથી. કરનલ એક કલાક પછી તેવણની રોલકોની સાથે તસુનેથી લઈ જવાની કડગાત આપે છે. મારી ઊકરીઓ, જતી વેળાના મારા છેડસા બેસો હીમત ધરી સાંભરશે?”

જેવાતી આંખો સાથે તેઓએ તેવણ તરફ તીકાને નોડ્યું. તેવણે એક આક્સમાંથી બે નાની બંડુકો કહાડી, અને બેઠને અકેશ આપી.

“મેં નોડ્યું છે કે જ્યારથી તમે હિન્દુસ્તાન આવ્યાંછો સારથી આ હથીઆરથી માહીતવાર થયાંછો.” તેવણ બોલ્યા; “એક યુરપની માફક તમે તે વાપરી શકાઓ. બેઠ જણ અકેશી લેવો અને મને કડગાત આપો—” ભણે કે હવે પછી બેલવાના શબ્દોએ તેવણને શુંગજાવી નાખ્યા હોય તેમ તેવણ ચેલ્યા. “એ કાંઈપી વેળાએ તમે સીપા-

હીઓના હાથમાં આપે, તો મને કયુગ્રાત આપે કે તમે પેહલાં તમારી સાથનાં કોઇથી નીરાધાર સ્ત્રીઓ અને છોકરાંઓને એ વડે મારી નાંખો અને પછી તમે પોતે મરી જાવો. મને કયુગ્રાત આપો !”

“અમે કયુગ્રાત છીએ,” તેઓ તે બુંડકા-લઇ પોતાના પેશાકમાં સંતાડતાં બોલ્યાં, અને તેવજુનાં મોહકાં તરફથી જરા વાર પણ પોતાની આંખો ખીસાડી નહી.

“નાના ચારસીનેથી તમારી સાથે લઇ જાએ, કરનક તેનેથી પોતાની સંભાળ હેઠલ સાખરો,” કપટને કહ્યું. “હવે સાહેબજી, ખોદા મારાં વાહકાં બચ્ચાઓની સંભાળ લે.” તેવજુ આમ બજબીને પોતાની ધલ્લીલાણીની પાકખી બરાબર છે કે નહી તે જોવાને અધારામાં બહાર ગયા.

જાણે સ્વપ્ના જેતાં હોય તે મીસાક એકરીઓએ તે આત્મી માતા અને તેનાં નાનાં બાળકોને હેઠલી સલામ કીધી. ત્યાર પછી માણસોએ પાકખીમાંના તે કીમતી ખન્નનાને લઇ અધારામાં ચાલ્યા મોંડુ” અને શુપશુપ તેઓની પુઠે લોકોની લાંબી દાર જંગલ તરફ ગઇ.

“કરનક એક કલાકમાં અંદીયાં આવશે,” ડાકટર પ્રીચંડ બોલ્યા, “તમે તમારું કાંઈ લેવાનું હોય-તમારી જાણ સવેરે-તે એકઠું કરી મુકા તો દીક.”

“અમે નાના ચારસીને કપડાં પેહરાંથી તૈયાર કરીએ કે ? એ તો બર ઉપમાં હોય છે ત્યારે ઉડાડતાં ધણી વાર લાગે છે.”

“જેમ ગમે તેમ કરો, પણ ધણી હસેથી વાત કરજો. ને તમારામાંનું એક જાણ ખાતો વખડવા હમેશ માફક બેસી જાવો તો ધણું સારું, કે તેથી આપણે નાહરી જવા વીશે કોઈને સક પડે નહી—”

“હા, હું વખડવા બેસું છું,” એસીસ બોલી, કે જેની આંખો ઝનુનથી બળતી હતી અને ગારો આતસ માફક લાલ થઇ આવ્યા હતા. તેણી પાના તરફ ગઇ અને ધણીં જોશમાં “એકપસ, વેલકીસ, કવેસીલસ” વગેરે ચ્યુકીં વખડવા લાગી. ઇસાબેલ જ્યાં સુધી છપી ત્યાં સુધી આ ધાસ્તી બંધા કલાકની યાદ વગર આવી જાતનાં ચ્યુકીં સાંભળી શકતી ન હતી. તે કલાક તેઓ સવળાને મનસે ધણેજ ડરામણો હતો. ડાકટર પ્રીચરડ તે મોહતો કાંઈ આવેલા નોકરને સજીવન કરવા બનવું કરતા હતા; હજુ થી તેવજુ આશા રાખતા હતા કે તેને જેમ તેમ હુછી-આવ બનાવી પોતા સાથે નાખીતાલ લઇ જાવો. જરા જરા વારે તેવજુ બારી આગળ જઇ ધાસ્તીથી ડોકડું બહાર કહાડી તે શહીદ બીહારણી રાતનાં અધારામાં તીકતા હતા. તે શાંત રાતની ચુપકીડી દીવમાં ધુનરો ઉત્પત્ત કરતી હતી. તે કાંઈ આવતાં તોફાનની આગાહી આપતી હતી. યોડા વારમાં આકાશમાં વાદળાં બરાબ જરાબ. પીપલનાં ડાઝની હાંખીઓ શું પવનથી હીલતી હતી ? ફરીથી એક વાર તેવજુને ધાસ્તી લાગી. અધારામાં શું ચીન હતી, જે તેવજુ જોઇ શકતા ન હતા ?

ફરીથી બહાર ડોકાવી જોતાં કોઈના ચેહરા જેવું તેવજુને લાગ્યું. તેની ખુનખાર આંખો એક પણ વાર તેવજુનાં મોહકાંની સામે આવી ચમકવા લાગી; બીજીજ પણ તે શુમ થઈ ગઈ. શું તે કાંઈ ખ્યાલ હશે ? જોટલાપર જાંબડતી બધી બારીઓની આસપાસ તેવજુ ફરી વળ્યા અને તેઓ મનજુન બધ છે કે નહી તે તપાસી જોયું. તેવજુની બરો-બર કોઇ ચેહરા નેતાં છુપાં પગમાં બહાર ચાલતાં હતાં. એક વાર તે એક પગડું આગળ હક્યો અને ફરીથી તેનો ચેહરા જણાયો, પણ બીજીજ પણ પાછો અધારામાં શુમ થયો. ડાકટર પ્રીચરડ પાછો તે છોકરીઓ આગળ અંદર ગયા; એક પણ વાર પેલા મરતોલ નોકર તરફ નગર ફેરતાં જોયું કે તે તત્તન બેસું હતો. એસીસ હજી પીપાના પર હતી, અને ઇસાબેલે ધીમે ધીમે આમ તેમ ફેરા ખાઇ પોતાના નાના બાળને ઉઠાડી તૈયાર કીધો હતો.

“ડાકટર પ્રીચરડ,” એસીસ ચોરડામાંથી બોલી, “કલાક તો ક્યારેનો થઇ ગયો.”

“કરનકનું શું થયું હશે,” તેવજુ બચકચ્યા, “મારે જઈને જોવું જોઈએ.” તેવજુ જોટલાપર થઇ ધીમેથી બહાર નીકળ્યા. તેવજુને લાગ્યું કે દેશીઓના મોહકા તરફ કાંઈ મચકા જેવું હતું. તેવજુ છુપાછુપ આગળ ચાલ્યા, પણ તેટલાં તો બંગલામાંથી ધાસ્તીની ચીચીપારીઓ સંજગાવાથી તેવજુ પાછા ફર્યા. કોઈ મોંઘીથી નખણા થઇ જવાથી, તેવજુના પુજતા પડેા સુસકેળીએ તેવજુને તે તરફ લઈ જઈ સક્યા. તેવજુના સ્વાધીનમાં સેપિયાં બચ્ચાંઓ મારે તેવજુ ધાસ્તીથી એટલા તો દબાઇ ગયા હતા કે તેવજુને કરવું સુસકેળ છે. પણ ધરમાં દાખલ થાય તેટલાં તો ત્યાં સપથું પાછું ચુપ થઇ ગયું હતું.

“ઇસાબેલ ! એસીસ,” તેવજુ ધાસ્તીથી દેવાના મીસાલ શુમ ખાંડી.

કોઇએ જવાબ આપ્યો નહી, પણ પેલો નોકર “પેત” જેને તેવજુ બેસુદીમાં સુકી ગયા હતા તે ક્યાં હતો ! એક ચોરડામાંથી ચારસીને આગળ સાંભળતાં તેવજુ તે તરફ ધસ્યા. ત્યાં જાળીનપર એક “થમ” પડેલો હતો, તેવું માણું ચીરણ મડું હતું, અને “પેત” તે બચ્ચાંની બીજાનાં આગળ મરતોલ પડેલો હતો. તેની મોટી નીમકહલાસ આંખો કાળાવાલા કરતી ડાકટર તરફ જોવા લાગી.

જોત તેના હોડોને બીડી નામે તે આગમન તેને કાંઈ કહેવાનું હતું.

“તેઓ ક્યાં છે ?” આત્મની માણસો શું કહેવા માંડે છે તે સમજવાની શકતીથી તેવજુ એકદમ સમજ બધ પુછ્યું, “તે” તેઓને બચાવ્યાં છે, અને સંતાવા કહ્યું છે, પણ ક્યાં ?”

“જંગલમાં” ધુનતા હોડોમાંથી ઉપડેા જવાળ નીકળ્યો, અને જેવો તેનો બાહકર થવ આ દુનિયામાંથી પસાર થઇ ગયો કે તેની આંખોમાં હસડું જણાયું. ડાકટરે ત્યાં એકચાન જ હતા.

તેવણુ ધુજતે પગલે બંગલામાંથી બહાર નીકળ્યા; પોતાની સઘળી શક્તિઓને કાણુમાં રાખવાને બનતું કીધા. છતાં તેવણુને એકદમ ટાઢ ચઢકી આવી, અને લાંબી ૧૦૦ વાર દુર તેવણુ બેસુધ યદ્ય નીચે પડયા. અહીંયાં પરાક્રમાંમાં એક હિન્દુ સ્ત્રીએ તેવણુને જોયા, કે જેને એક વેળાએ તેવણુ કાંધ મેદલ કીધી હતી. જે ધાતકી કામ લાં ચાલતું હતું, તેવણી તેણી વાઢકે હતી; કરનમ અને તેનાં ધરમાંમાંએ પર પણુ શું આવી પડ્યું હતું, તેપણુ તેણી જાણતી હતી. તેણીએ ઝાકટરને એક ઝડીમાં ધસડી લઇ જઇ દુશીયાર ચાલ લાં સુધી લાં સંતાડયા. તે વેળાએ દીવસ ઉગ્યો હતો. પણુ ઇસાખેત્ર અને એલીસ, તેઓ કયાં હતાં? ઇસાખેત્ર અને એલીસ તે નાના મનીતા બાઇ સાથે આવી શીદા રાતનાં ડરામણાં અધારમાં કયાં હતાં?

એક કલાક આગમજ તેણી બોલી હતી કે “જગલી હેવાનો અને સાંપડી સામે થવાને કાછળી ચીજ ને હીમત આપી શકે નહી,” અને તો પણુ આવી બચાનક ધારતીની વેળાએ તેણીજ જગમમાં પેઢેલાં આગળ ચાલી બીજાઓને રસ્તો બતાવતી હતી. તેણીએ પોતાના મજબુત હાથમાં ચારલીને પકડ્યો હતો, અને જગમમાં આવી પુરે લાં સુધી હરણુની ઝડપે તેને લઇને દોડી પછી ઉભી રહી, પછી એલીસે તે નાનાં બાળકને યુવયુવ લઇ ચાલવા માંડ્યું.

નાઇનીતાલ તરફનો રસ્તો બનેને માલમ હતો, પણુ આજ રાતના શૈથિયા જતાં તેઓ તે ચુકયાં અને બીજેજ રસ્તે નીકળી ગયાં. પણુ તોખી આ સંજોએ તેઓને બચાવ્યાં, કારણકે નાઇનીતાલનો રસ્તો જલદીથી દુશમનોએ ઘેરી નાખ્યો હતો અને ગમે એવી ઝડપ વાપરવા છતાં, છોકરીઓ તે રસ્તે જતે તો દુશમનના હાથોમાં સપડાઈ જતે. જગમમાં ગરમી પુશકળે પડી, અને અતે તે છોકરીઓને ઉજું રહેવાની ફરજ હતી. તેઓ આમ તેમ જોવા અને સાંભળવા લાગી. શું તેઓની પુઠે કાંઈ આવતું હતું? જે તેમ દુષ્ટ તો તેઓને કદીથી માલમ નહી પડ્યો, ફક્ત અધાજ તો ઝાંઝાં પાતરાં અખડવાનો આવરતો હતો.

“આગળ અને આગળ ચાલો! તે બરો ઇધર આપણી સંભાળ હશે” પોતાની ધારતી દાખી દઈ શુંગળતા અવાજે હરસે બોલી “હવે ચારલીને મારા હાથમાં આપ.”

“જો આપણે ફક્ત બરાબર રસ્તેજ જતાં હોઈએ તો કેવું સારું,” એલીસ બોલી. “જલદીથી ઉજરડું પડ્યો, પણુ રસ્તા ખુલ્લો દીસે છે.” અને આવી રીતે તેઓ આગળ અને આગળ ચાલ્યાં. દરેક પગલું તેઓને નાઇનીતાલનો રસ્તાથી દુર લઇ જતું હતું.

ઉજરડું થવા પછી ચારલીએ નીચે ઉતરી ચાલવાની બોલસ કીધી. તેઓને સારેજ માલમ પડ્યું કે પોતા કરપીણ થયે તેના હાથ અને પોંદ્યાને કાપ્યો હતો, અને તેને ધણું લોહી મળ્યું હતું. કાપે કાંઈ ધણું ઉઝા ન હતા અને

છોકરીઓએ પોતાનાં કપડાં ફાડી તે પર પાંટા બાંધ્યા. તે બચ્ચું મરદાનગીબરી હીમત અને મજરીથી આ સઘળું તપાસતું ઉજું હતું અને ફરયાદનો એક શબ્દ પણુ તેનાં મોહમાંથી નીકળ્યો નહી. સાર પછી તેણે પોતાની નાની તોખી કપાળ સુધી નીચે એલી અને ઉભાં વળાં નાનાં પગડાંએ છોકરીઓની આગળ ચાલવા લાગ્યો, જાણે પોતે પુરુષ હોવાથી તેઓને સંભાલતો હોય તેમ. કાંઈ કાંઈ વાર તેઓ તરફ ફરીને બોલતો, “જેહેન બેલ જીવેના, હું કેવો મરમ થઇ આવ્યોહું” અને તેના માલપર ટપકતાં પરીનાનાં દીપાં બતાવતો.

ચાકી જવાથી કાંઈ વેળા તેઓને એકદમ ઉજું રહી જતું પડતું. આવી વેળાએ છોકરીઓ બેસતી અને પોતાની વચમાં ચારલીને બેસાડતી. જે કાંઈ અવાજથી તેઓને ધારતી પડતી કે કાંઈ તેઓની પુઠે આવે છે, તો તેઓ પોતાની બંદુકો બહાર કઢાડતાં અને ઇસાખેત્ર પોતાની બંદુક તેના નાના બાળનાં માથાં તરફ ધરીને બેસતી. તેણીને જે મરડું પડે તો પોતાના બાપને આપેલી કબુલાત પાળીનેજ મરે; તેણી કદીથી પોતાના નીરાધાર વાહલા બાળને તે કરપીણના હાથમાં પડ્યા દેશી નહી. તે છોકરો કે જેને એક સીપાઇ તરીકેની લાગણીમાં ઉધારવામાં આવ્યો હતો, તે પોતાની સામે બંદુક તાકેલી જેણે જરાબી ઉરતો ન હતો અથવા તો દુશમનોએ પણુ તેને ડર ન હતો; પણુ આસાન એસની વેળાએ પોતાની પોહળી તોખી વડે બેઠો બેઠો પંખો ખાતો હતો. કલાકોના કલાકો સુધી તે છોકરીઓએ આગળ અને આગળ ચાલ્યા કીધું. શું દમણાં તેઓને જગલી હેવાનો અને સાંપડો ડર લાગતો ન હતો? ધણું અજળ જેવું છે કે રસ્તાપર શુંજીવ વળી પડેલા સાંપડો તેઓ મુઠલ ઉરતાં ન હતાં, જાણે કે ખોદા તરફનો ફરસ્તો તેઓ આગળથી ચાલી જતો હોય અને કહેતો હોય કે “મારેથી બીહો ના” તેમ લાગતું હતું.

અતે રાત પડી. તેઓ જુખ અને તરસથી નાતપાન. થઇ ગયાં હતાં. શું હજી બીજીથી રાત તેઓને જગમમાં કઢાડવી પડ્યો?

એકદમ તેઓ એક ગલી આગળ આવી પુગાં, જ્યાં એક હિન્દુ જમીન ખેડતો હતો અને હવ એનારા બલદને હિન્દી રીત મુજબ પુછડીએથી પકડી ચલાવતો હતો. એક પળવારમાં તેઓ તેની બાજુએ જઇ ઉભાં. એલીસ જેણી હિન્દુસ્તાની ધણું સાદ બોલતી હતી, તેણીએ તેઓને સઘળો હવાલો એલી તો દયાવત રીતે કહી સંભળાવ્યો કે તે હિન્દુ દયાથી રડવો લાગ્યો. તેણે ચારલીને પોતાના હાથમાં લીધી અને એક બાણુનાં યુપડાં તરફ લઇ ગયો, કે જ્યાં તેની બાપકી સાંજનું બાણું પકાવતી હતી. તેણે તેણીને ધીમે અવાજે કાંઈ યોગ્ય બોલો કહયા, જે સાંભળી તેણીએ તેઓને માથાથી આવકાર દીધો અને ચારલી તરફ ધણી ગંભીરતાથી જાયું.

પંચરાઈ ચુકયો. જનરલ રુઝવેટ આ પ્રમાણે ફોજનો બ-
ચાવ કરવાનો સારો ઉપાય કરી સોલજરોને ઘટ ઝડી વગર
સંતાઈ રહેવા કહ્યું; સર્વે કોઈ હથ્થારખંધ દીસતાં.

રાત્ર શીઠા અધારી હતી, અને મધ્ય રાત્ર થયા આવી
કે સામેપાળાઓના તોપોના તેમજ બ્ચુગલ ડુંકવાના અ-
વાજ સંભળાયા. હવે લડાઈ શરૂ કરવાનું બ્ચુગલ ધીટીઠ
ફોજ તરફથી થયું, અને તરતજ બધા એકઠા થયા. આ
વખત ધણોજ ગંભીર દીસતો, આવા અદ્ધત જંગલમાં
જ્યાં ભેધમે લાં માણસો ખીએખીચ ભરેલાં દીસતાં, અને
જેનનું જીવ આથી વધુ કુજડું હતું. તેને આખા દીવ-
સની ઠાક લાગી હતી; પણ લડાઈની વેળા તેને નવું જોર
આવ્યું હોય, અને ધ્રુવ તરફથી છુપી દીપત તેને મળી
હોય, તેમ તે પણ સર્વેની લજાલગ જઈ ઉઠે.

તોપોના અવાજે, તથા મરતાં માણસોની ઘીસે જોનના
કાંનેરે ફાડી નાખતી હતી. એકથી વધુ વખત સામેની ફોજ
રાત્રમાં સ્વારી કરી, અને અન્યાય થતાં સા પોતાની
સંતાવાની જગ્યામાં નાહસી ગયા. સર રુઝવેટની ફોજ પણ
પોતાની ઊવણી તરફ આવી લાગી.

સહવારનું ઝઝકણું પડતાંજ આખાં મેદાનમાં આરબ
લોકનાં યુદ્ધ દીસ્યાં, અને તેઓનાં પુરસ્કાં તથા જખરાં
માથાં સુરજના તરફથી ચળકાટ મારતાં હતાં.

આ લડાઈ થયા બાદ અગ્યાર વાગે બપોરે જનરલ રુઝ-
વેટ નીચમ કંચા કે સર્વે સોલજરોએ ફોજની ટુકડીએ જનું;
એમ કરવાનું કાણુ આજુકેવાથી આરખોને નહસાડવાનું
હતું. તે ફોજની ટુકડી તરફ જોન પણ સામેજ ગયો. ફો-
જના સોલજરો ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યા. આ દેખાવ
જોજ નાસદાયક દીસતો. ડાબી અને જમણી બાજુએ
તોપોની જોળીઓ આવતી, અને ધણું કરીને લશ્કરની
પાછલી દારને ધણુંજ જોખમ ભરેલું હતું. તેઓ યોડ
આગળ વધ્યા કે દશ અથવા બાર હજાર આરબ લોકો
સામે થયા એકઠા થયા. લડાઈ રાતના દશ વાગતે શરૂ
થઈ, અને જખમી થયલા માણસોને બાજુ રાખવા કોષએ
દરકાર કરી નહીં. તેઓ જીવનું જોખમ ન ગણકારતાં બહુજ
શુરવી લડવા લાગ્યા. આ વેળા જોન તેઓની વચમાં ઉઠે
હતો, તે સ્થળ ઉઠે રહી લડાઈના દેખાવ નીહાળતો હતો.
તેની પાસે ફક્ત એક નાની બંદુક સિવાય બીજી કંઈ
પણ હથ્થાર નહોતું; પણ તેણે એક સુવેલા સોલજરની
બંદુકની સંગીન ઉપાડી લીધી; અને યોડ વખતનાં તે
પોતે પણ લડવા તૈયાર થયો. આરબ લોકો આમથી તેમ
એક હવાનાં તોફાન મીસાલ અચરપ ધસી આવતા. તેઓના
હાથમાં અણીદાર ભાળાઓ તથા ખુદી તલવારો દીસતી
હતી. સોલજરોની બંદુકોથી, અને તેઓના અણીદાર ભા-
લાઓથી કેટલાએક માણસોના જીવ ગયા, અને પાછલી
સોલજરોની હાર તદ્દન તુટી પડી. તે હારમાંના ધણાક
જખમી થયા, અને એ રીતે એક હાર તદ્દન નાશુદ થઈ

ગઈ. આ હાર મધે જનરલ રુઝવેટ પણ હતો, અને તેના
ધોડાને બહુજ જખમ થયાથી તે મરી ગયો; તેને પોતાને
પણ આરખતી ફોજ તરફથી જખમ થયો હતો, તોપણ
તે શુરા મદે દીપત હારી નહીં, અને કેમે પણ કરી પાછો
હંધ્યો નહીં. જખમી થયલા માણસો સાથે જોનને પણ
આરામ લેવા બાજુ ઉઠેા કંચો. તે નજર આજુબાજુ ફેરવી
જોતો, અને સુવેલા માણસોનાં લોહી નદી મીસાલ વહેતાં
દીસતાં. તે જખમી માણસોમાં, એક જીવાન સોલજર બહુજ
કઝાટ કરતો હતો, તે જોઈ જોનને દયા આવી; તે તેની
પાસે ગયો, અને તેને પાણી અથવા શુ જોઈતું હતું; તે
પુછ્યું. લડાઈના ધોંધાટમાં, તથા બંદુકોના કાન ફાડી નાખ-
નારા શોરમાં તેણે કોણના અવાજ સાંભળ્યો, અને તે મોટી
કઝાટ કરી જોનને તેડતો હતો.

“જોન! જોન! મને બચાવો.”

આ અવાજ જોનની છાતીમાં એક તરવારના ધા મીસાલ
લાગ્યો. તેણે થોડો વખત કાન દધને સાંભળ્યું, કે તે અ-
વાજ કઈ તરફથી આવતો હતો, અને તેની ખાત્રી થઈ
કે તે જુમ પાડનાર સોલજર જોનના પગ પાસેજ પડ્યો
હતો. તે જીવાન છોકરાને પોતાક કોઈ અમલદારના તોકર
જેવો હતો, અને એક નાની તરવાર કમરમાં ખોસેલી હ-
તી. તેનાં માથામાં જખમ થયો હતો, અને ખીન્ને ધા
મારવા પાસે એક આરબ ઉઠેા હતો. જોને પેલા સોલજર
ની પાસેથી હથ્થાર લઈ પેલા આરખને ગળાંમાંથી કાપી
નાખ્યો અને ખીજ હાથે પેલા જીવાન છોકરાને આવી ક-
દંગી અવસ્થામાંથી બાજુ લઈ ગયો.

દશ મીનીટ બાદ આરખની ફોજ અને ધીટીઠ ફોજ એક
એક થઈ ગઈ, અને તેઓની ફોજમાંનાં ધણાંક માણસો જ-
રણુ પાખ્યાથી તેઓએ સલાહનું કાગજ (શાલ) ધીટીઠ ફો-
જને આપ્યું, અને આરખ ફોજ નાહસી ગઈ.

જનરલ રુઝવેટ પણ આસાએસ લેવા ધાર્યું. આરખ
લોક દાર્યા તેની ખુશાલીમાં સર્વે જખ જખ (ફુરા) કરી
આનંદથી પોકારો પાડ્યા લાગ્યા.

આ અરસામાં પેલો જીવાન સોલજર જીવતો એક બાજુ
જોડો હતો, કે જેનો જીવ જોને બચાવ્યો હતો. તે છોક-
રાએ જોનને પોતાની પાસેજ રહેવા કહ્યું હતું. જોને
પોતાની બંદાફરીથી તે જીવાનને જીવ બચાવ્યો હતો, અને
તે કોણ હતો તે જોવાને જોનને આ સારી તક મળી હતી.
તે જીવાન છોકરાની મોટી ભુરી આંખો બચથી ઉઘાડી
દીસતી; અને તેનો ચેહેરો જોતાંજ જોન બહુજ અનન્ય
થવા લાગ્યો. તે શું જોતો હતો, તેનું તેને બાન રહ્યું નહીં;
તે છોકરાને નાજુક ચેહેરા સુરજના તાપથી સામભો થઈ
ગયો હતો, અને તેનાં માથાંપરનાં ઝીણાં ઝીણાં હાથ કાપી
નાખેલા દીસતા હતા. વળી તેની રેશમ જેવી નાની નાની
સુજ, એ સર્વેને જોન દીકરી દીકરીને જોતો. તેનાં માથાંમાં
લાગેલા જખમમાંથી લોહી અતીશ્ય વહેતું હતું, અને તે

તેવણુ ધુળતે પગથે જંગલમાંથી બહાર નીકળ્યા; પોતાની સધળી શક્તિઓને કાણમાં રાખવાને બનતું કીધા છતાં તેવણુને એકદમ ટાક ચઢી આવી, અને સંધ્યા ૧૦૦ વાર દુર તેવણુ બેસુધ યધ નીચે પડ્યા. અંદીશાં પરોહ-યામાં એક હિન્દુ સ્ત્રીએ તેવણુને જોયા, કે જેને એક વેળાએ તેવણુ કાંધ મદદ કીધી હતી. જે પાતકી કામ લાં ચાલતું હતું, તેનેથી તેણી વાકેફ હતી; કરનક અને તેનાં ધરખોનાંઓ પર પણુ શું આવી પડ્યું હતું, તેપણુ તેણી જાણતી હતી. તેણીએ કાકરને એક ઝાડીમાં પસડી લઇ જઇ હુશીયાર થાય લાં સુધી લાં સંતાડયા. તે વેળાએ દીવસ ઉગ્યો હતો. પણુ ઇસાએ અને એલીસ, તેઓ ક્યાં હતાં? ઇસાએ અને એલીસ તે નાના મનતા બાઇ સાથે આવી શીદા રાતનાં ડરામણાં અધારામાં ક્યાં હતાં?

એક કલાક આગમજ તેણી બોલી હતી કે "જગલી હેવાનો અને સાંપની સમી થવાને કાંઈની ઝીન અને હીમત આપી શકે નહીં," અને તો પણુ આવી બયાનક ધારતીની વેળાએ તેણી જંગલમાં પેહુલાં આગળ ચાલી બીજાંઓને રસ્તો બતાવતી હતી. તેણીએ પોતાના મન-ખુત હાથમાં ચારલીને પકડ્યો હતો, અને જંગલમાં આવી પુરે લાં સુધી હરણુની ઝપે તેને લઇને દોડી પછી ઉભી રહી, પછી એલીસે તે નાનાં બાળકને યુપયુપ લઇ ચાલવા માંડ્યું.

નાઇનીતાલ તરફને રસ્તો બનેને માલમ હતો, પણુ આજ રાતના શોધવા જતાં તેઓ તે સુધ્યાં અને બીજેને રસ્તે નીકળી ગયાં. પણુ તોખી આ સંજોએ તેઓને બચાવ્યાં, કારણકે નાઇનીતાલને રસ્તો જલદીથી દુશ્મનોએ ઘેરી નાખ્યો હતો અને ગમે એવી ઝડપ વાપરવા છતાં, છોકરીઓ તે રસ્તે જતે તો દુશ્મનના હાથોમાં સપડાઈ જતે.

જંગલમાં ગરમી પુશકળ હતી, અને અંતે તે છોકરીઓને ઉભું રહેવાની ફરજ પડી. તેઓ ચામ તેમ જોવા અને સાંકળવા લાગી. શું તેઓની પુટે કાળ આવતું હતું? જો તેમ જોય તે તેઓને કદીની માલમ નહીં પડશે, ફક્ત અવાજ તો ઝાડનાં પાતરાં ખખડવાનો આવતો હતો.

"આગળ અને આગળ ચાલો! તે બહેા હૃદય આપણી સંભાળ લેશે" પોતાની ધારની ઘાંતી ઈઈ યુંગતાતા અવાજે દરસે બોલી "હે વારલીને મારા હાથમાં આપ."

"જે આપણે ફક્ત બરાબર રસ્તે જતાં હોઈએ તો કેવું સારું," એલીસ બોલી. "જલદીથી ઉતરડું પડશે, પણુ રસ્તો ખુસ્તા દીસે છે." અને આવી રીતે તેઓ આગળ અને આગળ ચાલ્યાં. દરેક પગડું તેઓને નાઇનીતાલના રસ્તાથી દુર લઇ જતું હતું.

ઉતરડું થવા પછી ચારલીએ નીચે ઉતરી ચાલવાની પોંહસ કીધી. તેઓને લાગેને માલમ પડ્યું કે પેલા કર-પોણુ થયે તેના હાથ અને પોંહયાને કાંધો હતો, અને તેને ધણું લોહી ગયું હતું. કાપે કાંધ ધણું ઉગ્ર ન હતા અને

છોકરીઓએ પોતાનાં કપડાં ફાડી તે પર પાંડા બાંધ્યા. તે બચ્ચુ મરદાનગીબરી હીમત અને મગરૂરીથી આ સધણું તપાસતુ ઉભું હતું અને ફરયાદનો એક શબ્દ પણ તેનાં મોહમાંથી નીકળ્યો નહી. સાર પછી તેણે પોતાની નાની તોખી કપાળ સુધી નીચે ખેંચી અને ઉપવળાં નાનાં પગલાંએ છોકરીઓની આગળ ચાલવા લાગ્યો, જાણે પોતે પુરુષ હોવાથી તેઓને સંભાલતો હોય તેમ. કાંઈ કાંઈ વાર તેઓ તરફ ફરીને બોલતો, "એહા બેલ જુવોની, હું કેવો ગરમ થયું આપણો છું" અને તેના માથે પર ટપકતાં પસીનાનાં ટીપાં બતાવતો.

ઘાડી જવાથી કાંઈ વેળા તેઓને એકદમ ઉભું રહી જતું પડતું. આવી વેળાએ છોકરીઓ બેસતી અને પોતાની વચમાં ચારલીને બેસાડતી. જો કાંઈ અવાજથી તેઓને ધારતી પડતી કે કાંઈ તેઓની પુટે આવે છે, તો તેઓ પોતાની બંદુક બહાર કઢાડતાં અને ઇસાએ પોતાની બંદુક તેના નાના બાળમાં માથાં તરફ ધરીને બેસતી. તેણીને જો મરતું પડે તો પોતાના બાપને આપેલી કબુલાત પાળીને મરે; તેણી કદીની પોતાના નીરાધાર વાહલા બાપને તે કર-પીણુના હાથમાં પડવા દેશે નહી. તે છોકરો કે જેને એક સીપાઇ તરીકેની લાગણીમાં ઉધારવામાં આવ્યો હતો, તે પોતાની સમી બંદુક તાકેલી જોઇને જરાખી ડરતો ન હતો અથવા તો દુશ્મનોને પણુ તેને ડર ન હતો; પણ આસા-એસની વેળાએ પોતાની પોહળી તોખી પડે બેઠો બેઠો પાંખો ખાતો હતો. કલાકોના કલાકો સુધી તે છોકરીઓએ આગળ અને આગળ ચાલ્યા કીધું. શું હમણાં તેઓને જંગલી હેવાનો અને સાંપનો ડર લાગતો ન હતો? ધણું અજબ જેવું છે કે રસ્તાપર યુંજી વળી પડેલા સાંપોથી તેઓ મુદ્દલ ડરતાં ન હતાં, જાણે કે ખોદા તરફને ફરેસ્તો તેઓ આગળથી ચાલી જતા હોય અને કહેતો હોય કે "મારેથી બીદો ના" તેમ લાગતું હતું.

અંતે રાત પડી. તેઓ હુખ અને તરસથી નાતવાન થઇ ગયાં હતાં. શું હજી બીજીની રાત તેઓને જંગલમાં કઢાડી પડશે?

એકદમ તેઓ એક ગલી આગળ આવી પુગાં, જ્યાં એક હિન્દુ જમીન ખેડતો હતો અને હલ ખેંચનારા બલદને હિન્દી રીત મુજબ પુછડીએથી પકડી ચલાવતો હતો. એક પળવારમાં તેઓ તેની બાણુએ જઇ ઉભાં. એલીસ. જેણી હિન્દુસ્તાની ધણું સાર બોલતી હતી, તેણીએ તેઓને સધ-જો હેવાલ એરી તો દયાવંત રીતે કહી સંભળાવ્યો કે તે હિન્દુ દયાથી રડ્યાં લાગ્યો. તેણે ચારલીને પોતાના હાથમાં લીધો અને એક બાંધનાં ટુપડાં તરફ લઈ ગયો, કે જ્યાં તેની આગલી સાંજનું ખાનું પકાવતી હતી. તેણે તેણીને ધીમે અવાજે કાંઈ યોગ્યકે બોલો કહ્યા, જે સાંજની તેણીએ તેઓને આશાથી આવકાર દીધો અને ચારલી તરફ ધણી ગંભીરાઈથી જોયું.

તે ઠાકી સ્ત્રીના મેઢાને જોઇ ધસામેલે ચાંતાથી કહ્યું, “એ ઘણે ઠાકી ગયો છે.” તે બાપડો એટલે તો ઠાકી ગયો હતો કે બાઇ પણ શક્યો નહીં અને પોતાનું માથું ધસામેલના ખોલાપર નાખી ભર ઉંધમાં પડ્યો. તે સુદી સ્ત્રીએ નરમાસથી તેના હાથપરના ધાતો મલમપડે કીધી સારે પણ તે ઉઠ્યો નહીં.

“પણ આવો, તે હિન્દુ બોલ્યો, “તમે આરામ લેવો તેટલાં હું તમને સંતાડી શકશ.”

જંગલની પેલી મેર એક ટેકડીના રસ્તા પર ખડકેની વચમાં એક નાનો યુદ્ધો હતો. “અમે એટલાં ઠાકી જવા છતાં તમોને એટલું દુર ચાલવું નાહયો.” તે બોલ્યો. સાર પછી તેઓને સંતાયાની જગ્યા બતાવી તે પોતાનાં બુખામાં પાછો ગયો અને તે બાપડાંએ મરતોતસ ઠાકી ગયેલાં હોવાથી જલદીથી ભર ઉંધમાં પડ્યાં. તેઓએ સાંબઠ્યું ન હતું, તેઓ નજલતાં ન હતાં કે સીપાઇએ તેઓની પુઠે લાગ્યા હતા, આખું જંગલ શોધ્યું હતું, અને છેલ્લે પેતા હિન્દુનાં બુખાં આગળ આવી પુગતાં તેને શાંતીથી લાંબે મેઢાને જોઇ તે તરફ તેઓ આજ્ઞાન ન હશે એવું ધારી લાંથી ગામડાં તરફ પાછા ફર્યા.

મધરાતનાં તે જગાં બુદ્ધા મોકાદારે તે બંદીવાનેને (છોકરાંઓને) જગાડ્યાં અને કહ્યું કે તેઓએ લાંથી ઉપડી જવું જોઇએ. તે તેઓને માટે એક તોપની ભરી ખોરાક લાવ્યો હતો અને એક બેડેજળ જેવું ફાણસ તેના હાથમાં હતું. અલ્પત દયાવત મેઢેરે તેણે તે ઉપરતાં બાળકને પોતાના હાથમાં લીધું અને કહ્યું કે એક બે માઇમ જગ્યાં લગણુ તેનેથી હીમત થઇ શકશે હવે લગણુ તે તેઓ સાથે આવશે; પણ પરીસ્થિતિમાં તો તેને તેનાં કામપર જવું જોઇએ. તેણે તે બાપડી છોકરીઓને કહ્યું નહીં કે ધાતથી દુશ્મનો તેઓની પુઠે આવ્યા હતા, અને તેઓના દુશ્મનોને કરો શક ન ઉપજે એજ કારણથી તેને વખતચર પાછું ફરવું જોઇએ.

છોકરીઓ પોતે કેરી હાલતમાં હતાં તેની ધારતી વચ્ચે યુદ્ધમાંથી બહાર નીકળી અને તેઓના મોમ્બાની પુઠે અંધારામાં ડોકડ ખાતી આગળ ચાલી. તે નજીબો હતો કે નાઇનીતાલ જળ પુગયા માટે તેઓ માટે એકજ તક હતી અને તે પાહોડની કઠણમાંથી જવાનો એકજ રસ્તો હતો, તે દેશીએ સિવાય બીજાં કોઇને અજર ન હતો અને જ્યાં તેઓના દુશ્મનો મલવાની પણ ઘણીજ જગ્યા આસા હતી. તેણે મોટાં ઝાડોના છાયા હેઠલથી ચાલતાં ચાલતાં એલીસને તે રસ્તાની ધ્યાણી હિન્દુસ્તાનીમાં આવી, અને અંતે જ્યાં સુધી પોતાથી જવાઇ શકાયું ત્યાં સુધી તેઓને સુધી તે ઉંધતાં બાળકને જગાડી લાંથી ચાલતો થયો. તે નાનાં જગ્યાંએ તેના હાથે તેના માથાજી ઉંચકનારનાં ગળાં આસપાસ બીઠાયા હતા, જેને તે ઊંચતાં અલગત રહ્યું આવ્યું. પણ તેઓનેજ ખાતર તેને તેઓને છોડવા પડ્યાં.

અને નાઇનીતાલમાં જો જળ પુગશે તો તેઓ દુશ્મનોથી જયશે એવું કેટલુંક સમજતી, ધીરજ અને હીમત આપી તેઓથી છુટા પડ્યાં.

તેઓના રખેવાડનાં જગ્યા પછી તે નાની ટોળાંમાં હાંફતી હાંફતી આગળ દોડી. કેટલેક દેકાજે રસ્તો ધોવાઈ જવાથી તે પસાર કરવો બહુ મુશ્કેળ થઈ પડતો હતો. પણ હીમત રાખી લાંથી પણ ચાલ્યાં. તે હીમતવાન છોકરીઓનું દીઘ હંવે ધુન્યા લાગ્યું. ઘણીજ ખરાબ જગ્યાપરથી તે નાનાં બાળકને બંને છોકરીઓ મઠી ઉંચકતી હતી. ઘણી મુશ્કેળીએ તે તેઓને તેમ કરવા દેતો હતો, અને જેકે તેના નજગા પગોમાં હવે જોર ન હતું અને વારંવાર તે ડોકડ ખાઇ પડતો હતો તથા ખડકો વચ્ચે હાથ પગ ચીરેતો હતો, તે પણ આટલાં નાનાં બાળકમાં એટલી તો હીમત હતી કે આવાં જગ્યા વચ્ચે દયા ઉશકેરવા ખાતર પણ ફરવાનો એક શબ્દથી તે બોલ્યો નહીં.

[સાંધણુ છે.] ખોરસો.

દશમી સદીમાં કોઇની સ્ત્રીને સુરખા નાખ્યા વીના દેવલમાં જવા દેવામાં આવતી ન હતી. તેઓને મેઢાં. મુલક દીસે નહીં એવી રીતે સુરખાથી મોહકું હાંલવામાં આવતું હતું, કે જેથી બાણાંની ખુમસુરતીના દેખાવથી પુરોણી બંદી અને બીચારાં ખસ પડે નહીં. એક દેવ્ય ધર્મપુરથી આ પેઢેલ નીકલેલી જલુવાવામાં આવે છે. જયારે તેએક જલુવાન રાજસ હતો સારે એક એવા તો કામદા ખુમસુર મેઢાની નાની છોકરી તેણે એક કે એક તે તેણી કરતાં પછાં વસ નાને હતો તે છતાં તેણી સાથે આશમાં પડ્યો, કારણકે તેણીના મુંદર મેઢાં એક બાદી કે જેની સાથે તે અદાથી હતો પણ જેથી મરણ પામી હતી તેને મક્કતો આવતો હતો. હવે તે પુરાં ઘાંડકું પછી ધગેકર થયો અને પલીતપણું માટે વજણણ્યા લાગ્યો. ઘણી વારેલી વડી જ્યાં પણ એક દીવસે જેનો તે વાંચક કરવા લેતો કે તેણે તેન જગ્યાં કે ને દંભણું એક જલુવાન સ્ત્રી થઇ હતી, તેને લોસાની કામમાં મેઢાં જોઇ અને તે દેખાને તેનીપર એટલી તો અસર કીધી કે તે મુલક વાંચક કરી શકશે નહીં અને તેથી સાર પછી બધી સ્ત્રીઓને દેવલમાં આવતી વેલાએ સુરખા નાખવાનો હોકમ થયો.

મીસીસ લુલીઆ જોડાં હાલ! છવતી સી કચીઓમાં જાયી જુરી છે. તેણી ૭૫ વરસની છે પણ કવચીત્ત ૫૦ વરસનાં એટલી લાગે છે. તેણીએ ૬૦ વરસ થયાં કવિતાઓ લખી છે. તેણીની ૭૦ થી વરસમાંને દીવસે, એલીસવ. બેનરેલ હોમસે તેણી માટે કહ્યું હતું કે “આજે તેણી ૭૦ વરસ જલુવા લાગે છે.”

“તુ” કેમ આવે છે તેની સંભાળ રાખજે, તારા જરીજ બાણાં પગલાં તારા પગોથી કચકાય નહીં તેની સંભાળ રાખજે.”—ડાન્ડ.

નાચતાં પુસ્તકની પોંગાં માન સહીત રેવીકારે બ્રજે—
ખોરપટેની ડાચથી, ૧૮૬૧ ના સાલની, શ્રી રાંધવા છત્ર-પતીની તરફનાં ચાંચાં પંચાંગ સાથે.

જગાં “મી ગિય” યુબ, કોટમાં, નાં ૭૦, હાલની રાંધાં “કચરે”
જગાં “મી ગિય” યુબ, કોટમાં, નાં ૭૦, હાલની રાંધાં “કચરે”
જગાં “મી ગિય” યુબ, કોટમાં, નાં ૭૦, હાલની રાંધાં “કચરે”

ખસેસ કરવા લાયક તેમજ વાપરવા
લાયક ઘણી ઉચી સ્ટેશનરી.

સેટ જેમસ..... બાકસ ૧ નો ૩૧૫
ઈનિપીરીયલ..... " ૧ નો ૩૧૫
બીકારો " ૧ નો ૩૧૫
આ સ્ટેશનરીના શોભાયમાન બાકસમાં
નો ફક્ત એક જ નમુના તરીકે મંગાવવા
થી ખાતરી થશે.
"કયસરે હિન્દ" છાપખાનામાંથી રોક
કા પૈસા મોકલી મંગાવી લેવા.

"કયસરે હિન્દ" વાળી
તમામ

ખોરદેહ અવસ્તા

કે જેના જેવું સંપૂર્ણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ
લેકણીનું પુસ્તક આજ સુધીમાં કોઈ
પણ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.
જેમાં અમેમ, યથા, પંચે મેહ, બધી મીઝાડોસો,
પતેતો, પચીસ યશતો, આબો, આદરમાંનો,
આદરીનો, સતોમ, ઘેઘેસારતું, મુકતાદના
દહાડાઓ ઉપર પડવાના ઈજ્જતનેના હા,
ત્રીસે રેલની સેતાએસ, દુવા, નીર
ગો, આથીરવાદો, મોનાજતો અને
એ વીગેરે સઘળા અવસ્તાનું

મોહકું પુસ્તક

વીદાન પ્રોફેસર વેરરમાઈના અવસ્તાનાં છપાયલાં
પુસ્તક ઉપરથી
દરેતુર એરમલ સાહરાબલ મેહેરછરાણા

પાસે ઘણીજ મોકસાઈથી સુધરાયું છે.

કૌમત: પુસ્તક એકના રૂપયા ચાર.
વધારે બહાં કાગળપર છપાયલી અને આમ
ડાંનાં પુર્ગાલીના રૂપયા આઠ. સેકંડ પેપર
અથવા લખત કરવાનાં કાગળ ઉપર છાપે
લી અને ગીલીટ કીધેલીની કૌમત રૂ૧૫.

જોનામગાઓએ ૪ રૂપિયાખાતીનાં રેલરેટર પાસે
આ પૈસા સાથે રૂ૧૫, ૮ રૂપિયાખાતીનાં રેલરેટર પાસે
૪ રૂ૧૫ તથા રૂ૧૫ ૫ ખાતીનાં રેલરેટર પાસેથી સાથે
રૂ૧૫ના મોકલવાની તાર તેઓ ઉપર રવાના કર્યો.
"કયસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

તદન નવીજ ધપની અને ઘણી સરસ
છપાઈ સાથની

ખોરદેહ અવસ્તા

(તેની માએનીના સાર સાથે.)

વીદાન પ્રોફેસર વેરરમાઈના અવસ્તાનાં છપાયલાં
પુસ્તક ઉપરથી
દરેતુર એરમલ સાહરાબલ મેહેરછરાણાએ
સુધારેલા અવસ્તા.

અભાર સુધી છપાયલાં પુસ્તકોમાં અવસ્તા
ના ઉચારો અશુદ્ધ જણાવાથી છેત્રી શોધ પ્રમાણે
અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારો દાખલ કર્યા છે અને
ઘણાં નાનાં કદ છતાં એ પુસ્તકમાં અમેમ, યથા,
નીઆદરો, મેહો, પતેતો, નીરગો, આબો, નમસ
કરો ઉપરાંત નવ યશતો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કૌમત: માત્ર આના બાર; યોડી ગીલીટ
સાથનીનો રૂ૧; ચાંમડાંનાં પુર્ગા સાથ ગીલીટ
રેલીના રૂ૨; દેસાવરવાળાઓએ ખોરદેહના એ
આના વધુ વાલી "કયસરે હિન્દ" પ્રેસમાંથી
મંગાવી લેવી.

કયસરે હિન્દ. ૬

દર રવીવારે સહવારના પ્રગટ થતું
આખાં હિન્દુસ્થાનમાં સર્વે શુનરાતી તથા અંગ્રે
જી-શુનરાતી પંચોમાં સૌથી બોલવો દેલાવા પામેલું
પત્ર. એ પત્રમાં જાહેર બાબતો ઉપર લખાણ ઉપરાં
ત આખી દુનિયાની બહુવાજોગ ખબરો આવે છે.

લખાજમના દર

(જો હવે આંતર ઉપર આપવા મેહવ.)

મુબઈનાં ઘરાકો. દેસાવરનાં ઘરાકો.
વરસાનાં..... રૂ૪-૦-૦..... રૂ૫-૧૦-૦
છ માસનાં..... રૂ૩-૦-૦..... રૂ૩-૧૩-૦
ત્રણ માસનાં. રૂ૨-૦-૦..... રૂ૨- ૭-૦
છત્રી નકલનાં. રૂ૦-૪-૦..... રૂ૦- ૪-૬
જો પાછળથી લખાજમ આપનાર પંચો વરસના રૂ૬
લેણ વસુલ કરવામાં આવશે.

જાહેર ખબરોના દર.

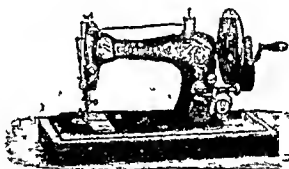
ચાર લાખ અથવા તેની અંદર... રૂ૦-૦-૦
બાર પચીસ દરેક વધુ લાખનાં... રૂ૦-૪-૦
તેજ પાછી છાપવાનો અરથો લાખ.

મુખ્ય, મંથરાસ તથા સીલોનના ~~સીલોન~~ નામદાર ગવરનરોના આસર હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા ચાલવામાં સહેલા તથા ઝડપવાના હોવાને લીધે લોકોમાં એટલાતો પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નકળી માલ ખતાવવા લાગ્યા છે ને “સીંગર,” સીંગર સીસ્ટમ, “ક્રિમ્પ્લ સીંગર” કરી વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને બહારના દેખાવના નકલી માલ પર અર્ધ જતા ના, કારણકે સંવળું ચલકે છે તે સોતું હોતું નથી ને જ પહેલાં સોંધા તે પાછળથી મોંધા પડે છે.

દરેક સંચા પર અમારો છાપ તથા આશુ નામ “ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની” કરી હોય છે.

અમારી હાઈસ્ટાનમા ૮૦ હુકાનો છે ને દરેક જણ ગમે તેવો ગરીબ હોય તોપણ તેને લેવા બની શકે તેમ હપતેથી પણ આપવામાં આવે છે.

સોય, દોરો, તેવ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને બાતુઓને સીખવવાને માટે માણસ ઘેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો વી. એસ. નામનો સાંચો કુદ્યોને લાયકનો, ચાલવામાં સહેલો તથા હાલની નવી સોય, સુગળની આસપાસનો છે. સીંગરના દરેક માલ અમારીજ હુકાને મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની

નંબર ૫, દેવલનો મોહલો, મુંબઈ.

જો. નવેમ્બર ૧૮૯૫ ક.

પ્રસ્તાવ ૭૬.]

[આંક ૬૩૦.]

શ્રી મિત્ર.

દર માસે પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સરવે લાભ ઉપયોગી
થઈ પડે તેમું પ્રાચીન ગ્રંથાનુ.

❖ લખનારો—પારસી બાલુઓ. ❖

મુ' અર્થ:

કયમરે વિન્દ ઓઈલ એનંજન ગેસમાં,
ફરામલ કાવસલ મેદેતાએ, જોતેને માટે બાપ્તે છે.
કીમત દરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂડ;
જોરેને ૬ આના.

❧ શ્રી મિત્ર. ❧

— સિ સાં ક જ્યુ—લ વે મ ળ ર ૧૮૯૫ ફ

	સફ.
૧ મુનાને મુળની વાર્તા—(લખનાર મુલબાઈ ખુસીદાદ મુલ/વાવા).....	૧૩૩
૨ ૧૮૫૭ ના બળવાની એક વાર્તા—(લખનાર ખોરસો)	૨૦૦
૩ સ્ત્રીની મિત્રાચારી—(લખનાર મેઘા).....	૨૦૧
૪ હિંમતનો બદલો—(લખનાર મેઘેશભાઈ કાવસજી દાવર).....	૨૦૬
૫ જાડખાન અને તેમનો વધારો—(લખનાર S)	૨૦૮
૬ પ્રેમની પરીક્ષા—(લખનાર જાડખાઈ કાવસજી દાવર).....	૨૦૯
૭ કેલવેલુ' મગલ અને તેમાંથી ઊઠકરીઓને શુ' શાયરો થાય છે?—(લખનાર પીરોલ)	૨૧૨
૮ ગોલાબનાં પાતરાંના આશીર્વાદ—(લખનાર ખોરસો)	૨૧૪

સ્ત્રી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક છઠું.

નવેમ્બર ૧૮૮૫.

અંક હમો.

સુનાને મુળની વાતી

પ્રકરણ ૪૪ મું.

મરણ પામેલી એમી જીવતી જાગતી જોનને
લગાઈનાં મેદાનમાં પાછી મલે, છે !

પણ આગળ વાંચી ગયાં તેમ જનરલ
રુઝર્ટ તા. ૧૪ મી જાન્યુઆરીએ નાઇલ
જવા ઉપરથી, અને જોન પછી તેઓ
સાથે ગયો. ગોંડકથી ઉપરથી બાદ તે
જોને રસ્તામાં ઘણીએક મુશીબતો વેઠવી
પડી. તરફ અતીથ પડતું હોવાને
લીધે જોડા દહાડામાં ડરનેક વખત બેસી
અપ, અને તેજોને ઉઠાડવાને બહુ
મેહેનત પડતી. જોનની માંદગીમાં ઘ-
જોન ફેરફાર થયા હતા. એક દીવસે જ્યારે જાનું
લેવાતો હોતો ત્યારે તરફથી ગયો, અને તે લેવાને
જોન ઉતરનાર હતો, એટલામાં તે પોતાના નાના અરખી
ધોડાપરથી બેસીતો પડી પડ્યો. જ્યારે તે મુશીબમાં આ-
વ્યો, ત્યારે તેની પાસે કેટલાએક લોકોની અમલદારોને ઉ-
ભેલા જોયાં, જેઓ વચ્ચે ફેક કીસપડ પછી હતો. જોનને
સુંદીમાં લાવવાને ડાકટરે ઘણીએક ઉપાયો કર્યા હતા અને
તે ઢીલીવાર થયા બાદ તેને ઉભો કરવાને ડાકટરે પોતાની
ખતી મેહેનત કરી હતી, અને ફેક જોનની પાસે જઈ
તેને રમુજ પમાડ્યાં થોડાં બેસાં જોયાં.

જોન, તમે ધોડાપરથી પડી ગયા ?
જોન લીધેથી હસીને બોલ્યો. "તારું ધણું જ સખત પડે
છે, અને મને જરા ચક્કર આવી ગયા, થીજી કાઠી નથી."

ફેક પાતાની ભૂરી આંખો જોન તરફ રાખી બોલ્યો:
"જોન, તમે ઘણું જ અશક્ત થઈ ગયા છો," અને તે પો-
તાનાં શરીર તરફ જોઈ મન સાથે પડપડ્યો: "હું કેવો
ખોલના હોકમથી મળ્યું હતું? લગાઈમાં આવ્યા બાદ મન
કાંઈ થયું નથી, અને હું પુરજી તરફ રસ્તે છું. મારા ધારવા
પ્રમાણે જોન ફેક ઇંગ્લેન્ડ જઈ શકશે નહીં, કેમકે તે બહુ
અશક્ત થઈ ગયો છે."

તે ફેક ઇંગ્લેન્ડ જઈ શકશે નહીં એ ખ્યાલથી જ તેનું
અંતઃકરણ ખુશાલીથી ઉછીંચી રહ્યું. જોનની પાસે પડેલી
સગડી આગલ બેસતાં ફેક બોલ્યો:

"આપણું જ્યારે આમાં રૂબામાં કકળાટ કરતા પડેલા
છે ત્યારે કારણ હીલમાંથી માણસો શું કરતા હશે?"

"અરેબર એ કેવો મોટો તફાવત છે," જોને ઉત્તર
વાળો.

"મી. જોન, હું ધારું કે તમે ફેક કીસપડ જોવા
છમ્મતા તો હશો."

"મી. કીસપડ, મેં એવું કરી છમ્મયું નથી," કેમકે
ફેકનાં બોલવાની રૂબ જોન સમજી ગયો કે તે મંથકેરી
કરતો હતો.

"નહી, નહી, તમારી એમ બોલવામાં મોટી ભુલ છે.
આહીના કરતાં તે જગા હજાર દરજ્જે સારી ને સુખદાયક
છે અને વળી તમે જોવાને વધુ મોદ પમાડનારી છે."

એવી એવી થોડી જોનની મથકેરી કરી, તેને સુખ આ-
પવાને જાહેર વધારે એમેનીમાં નાખી ચાલી ગયો.

જોને થોડું કે આ વખત ખાનગી તકરાર કરવાના ન-
થી, અને ફેક જે બોલ્યો તે સૌ સહન કર્યું.

જોન સાથે ફેકના મેલાપ તારીખ ૧૫મી સુધારે થયો
હતો, અને ૧૬મી ને શુક્રવારે ખીટીશ ફેકને આપુરેલાથી
થોડે દુર જાવણી કરી. જ્યારેના બાર વાગતે આરખની
ફાને સ્વારી કરી; અને તેઓનાં અહીંસારે દયાને કેટલાક
સોજનરોનું ખુન કર્યું; કેટલાકે દુરથી લગાઈ કરવા લાગ્યા;
અને સોજ પડતાં જનરલ રુઝર્ટ રુઝર્ટની જાવણી ત-
પાસી લીધા બાદ એવો ઠરાવ કર્યો કે, કરનધને તપા ચો-
કાક સોજનરોને આખી રાત હથેલરબંધ પોહીતો કરવા
રાખવા! સુરે અસ્ત પાળ્યો, અને રાતનો પડો જયો. સો-

પંથરાઈ ચુકયો. નનરલ રંદુઅઈ આ પ્રમાણે ફોનનો બ-
ચાવ કરવાનો સારો રીસાવ કરી સોલજરોને વડે ઝડી વચ્ચે
સંતાઈ રહેવા કહયું; સર્વે કોઈ હથ્થારખંધ દીસતાં.

રાત્ર શીઠા અધારી હતી, અને મધ્ય રાત્ર થવા આવી
કે સામેવાળાઓના તોપોના તેમજ બ્યુગલ ટુંકવાના અ-
વાજ સંભળાયા. હવે લાઈફ શર કરવાનું બ્યુગલ બીટીશ
ફોન તરફથી થયું, અને તરતજ બધા એકઠા થયા. આ
વખત ધણેજ ગંભીર દીસતો, આવા અફાટ જંગલમાં
જ્યાં જેઠાં લાં માણસો ખીઓખીય બરેલાં દીસતાં, અને
જેનનું છગર આથી વધુ ધુલવું હતું. તેને આખા દીવ-
સની ઠાક લાગી હતી; પણ લડાઈની વેગ તો નવું જોર
આણ્યું હોય, અને ધ્રુવ તરફથી છુપી હોતમ તેને મળી
હોય, તેમ તે પણ સર્વેની લગભગ જઈ ઉઠે.

તોપોના અવાજે, તથા મરતાં માણસોની ઘીસે જોનના
ઝાનને ફાટી નાખતી હતી. એકથી વધુ વખત સામેની ફોન
રાત્રમાં સ્વારી કરી, અને અજવાણું થતાં તો પોતાની
સંતાવાની જગ્યામાં નાહસી ગયા. સર રંદુઅઈની ફોન પણ
પોતાની ઊવણી તરફ આવી લાગી.

સહવારનું ઝડકણું પડતાંજ આખાં મેદાનમાં આરખ
લોકનાં યુદ્ધ દીસ્યાં, અને તેઓનાં યુદ્ધ તથા જયરાં
માધાં સરજના તફાકથી ચળકાટ મારતાં હતાં.

આ લડાઈ થયા બાદ અગ્યાર વાગે બપોરે નનરલ રંદુ-
અઈ નીચે ગયો કે સર્વે સોલજરોએ ફોનની ટુકડીએ જવું;
એમ કરવાનું કારણ આપણેલાથી આરખેને નહસવાનું
હતું. તે ફોનની ટુકડી તરફ જોન પણ સાથેજ ગયો. ફો-
નના સોલજરો ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યા. આ દેખાવ
રોજ નાસદાયક દીસતો. ગાંધી અને જમણી બાજુએ
તોપોની ગોળાઓ આવતી, અને ધણું કરીને લકડેરની
પાછલી હારને ઘણુંજ નેખમ બરેયું હતું. તેઓ યોડા
આગળ વધ્યા કે દસ અથવા બાર હજાર આરખ લોકો
સામે થયા એકઠા થયા. લડાઈ રાત્રના દશ વાગે. ઝર
થઈ, અને જમણી થયતા માણસોને બાજુ રાખવા કોણે
દરકાર કરી નહીં. તેઓ છવનું નેખમ ન ગણકારતાં બહુજ
શુરવી લડવા લાગ્યા. આ વેળા જોન તેઓની વચમાં ઉઠે
હતો, તે સ્થંબ ઉભો રહી લડાઈને દેખાવ નીહાજતો હતો.
તેની પાસે ફક્ત એક નાની બંદુક સિવાય બીજું કંઈ
પણ હથ્થાર નહોતું; પણ તેણે એક મુવેલા સોલજરની
બંદુકની સંગીન ઉપાડી લીધી; અને યોડા વખતમાં તે
પોતે પણ લડવા તૈયાર થયો. આરખ લોકો આમથી તેમ
એક હવાનાં તોફાન મીસાલ અગર ધસી આવતા. તેઓના
હાથમાં અણીદાર ભાળાઓ તથા ખુસી તલવારો દીસતી
હતી. સોલજરોની બંદુકથી, અને તેઓના અણીદાર ભા-
લાઓથી કેટલાએક માણસોના છવ ગયા, અને પાછલી
સોલજરોની હાર તદ્દન તુટી પડી. તે હારમાંના વચ્ચાક
જમણી થયા, અને એ રીતે એક હાર તદ્દન નાશદ થઈ

ગઈ. આ હાર મધે નનરલ રંદુઅઈ પણ હતો, અને તેના
ધોડાને બહુજ જખમ થયાથી તે મરી ગયો; તેને પોતાને
પણ આરખની ફોન તરફથી જખમ થયો હતો, તોપણ
તે શુરા મટે હોતમ હારી નહીં, અને કેમે પણ કરી પાછો
હઈસા નહીં. જમણી થયતા માણસો સાથે જોનને પણ
આરામ લેવા બાજુ ઉભો કર્યો. તે નનર આજ્ઞાશુ ફેરવી
જોતો, અને મુવેલા માણસોનાં લોહી નદી મીસાલ વહેતાં
દીસતાં. તે જમણી માણસોમાં, એક જીવાન સોલજર બહુજ
કઠખાટ કરતો હતો, તે જોઈ જોનને દયા આવી; તે તેની
પાસે ગયો, અને તેને પાણી અથવા થું જેઠું હતું, તે
પુછ્યું. લડાઈના યોધાકમાં, તથા બંદુકોના કાન ફાટી નાખ-
નારા શોરમાં તેણે કોણની અવાજ સંભળ્યો, અને તે મોરથી
કઠખાટ કરી જોનને તેડતો હતો.

“જોન! જોન! મને બંચાવ!”

આ અવાજ જોનની છાતીમાં એક તરવારના ધા મીસાલ
લાગ્યો. તેણે ધોડા વખત કાન ધડને સાંભળ્યું, કે તે અ-
વાજ કઈ તરફથી આવતો હતો, અને તેની ખામી થઈ
કે તે જીવ પાડનાર સોલજર જોનના પગ પાસેજ પડ્યો
હતો. તે જીવાન છોકરાનો પોતાક કોઈ અમલદારના નોકર
જેવો હતો, અને એક નાની તરવાર કમરમાં ખોસેલી હ-
તી. તેનાં માથામાં જખમ થયો હતો, અને બીજી ધા
મારવા પાસે એક આરખ ઉભો હતો. જોને પેલા સોલજર
ની પાસેથી હથ્થાર સર્વ પેલા આરખને ગળાંમાંથી કાપી
નાખ્યો અને બીજા હાથે પેલા જીવાન છોકરાને આવી ક-
દંગી અવસ્થામાંથી બાજુ લઈ ગયો.

દસ મીનીટ બાદ આરખની ફોન અને બીટીશ ફોન એક
મેક થઈ ગઈ, અને તેઓની ફોનમાંનાં ધણાંક માણસો મ-
રણ પામ્યાથી તેઓએ સલાહનું કાગળ (સાલ) બીટીશ ફો-
નને આપ્યું, અને આરખ ફોન નાહસી ગઈ.

નનરલ રંદુઅઈ પણ આસાએસ લેવા પાડું. આરખ
લોક હાથે તેની ખુશામીમાં સર્વે જય જય (હરા) કરી
આનંદથી પોકારો પાડવા લાગ્યા.

આ અરસામાં પેલા જીવાન સોલજર ધુલતો એક બાજુ
બેઠો હતો, કે જેનો છવ જોને બચાવ્યો હતો. તે છોક-
રાએ જોનને પોતાની પાસેજ રહેવા કહયું હતું. જોને
પોતાની બહાદુરીથી તે જીવાનનો છવ બચાવ્યો હતો, અને
તે કોણ હતો તે જીવાને જોનને આ સારી તક મળી હતી.
તે જીવાન છોકરાની મોટી જુરી આંખો બધથી ઉપાડી
દીસતી; અને તેને એઠેરા જોતાંજ જોન બહુજ અજબ
થવા લાગ્યો. તે થું જોતો હતો, તેણે તેને ભાન રહ્યું નહીં;
તે છોકરાનો નાચુક એઠેરા સરજના તાપથી શામળો થઈ
ગયો હતો, અને તેનાં માથાંપરના ઝીણા ઝીણા બાલ કાપી
નાખેલા દીસતા હતા. વળી તેની રસમ જેવી નાની નાની
મુજ, એ સર્વેને જોન દીધો દીધોને જોતો. તેનાં માથાંમાં
લાગેલા જખમમાંથી લોહી અતીવ વહેતું હતું, અને તે

“અંક કરવા જોને તેનું માથું હાથમાં લીધું, અને તે પર ચંદુ પાણી રેડવા લાગ્યો. એટલામાં તે જુવાન સોલજર દુશીયાર થયો, અને જોનને જોઈ બોલવા લાગ્યો:

“શું જોન, તમે મને ઝાળખતા નથી?”

“તું કાણ છે, હું તુને ઝાળખતો નથી,” જોન બોલ્યો, “તું કાણ છે; ખુદને ખાતર મને જલદી જણાવ!”

“હું-હું એમી છું; મેજર ડીસપર્ડે મને બચાવી છે, અને તમને ડરાવવા ખાતર મને આટલાં વરસ સુધી સંતાડી રાખી હતી. અરે! અરે! જોની મને માફ કરો, અને મને તમારા હાથમાં મરવા દો.”

આટલું બોલી તેણી ફરીથી બીચારી પુજવા લાગી.

“શું તું ખરેખર એમી છે? નહીં, નહીં, એ વાત હું કદી કબુલ કરીશ નહીં, એમી તો આજ મધ્યે ચંદુ મરણ પામી છે!”

“જોની, તેણે મને બચાવી છે-મને છવવવાને કરો આધાર નહોતો, પણ મેજર ડીસપર્ડે મને વહેતાં પાણીમાંથી બહાર ખેંચી કાઢી, અને આજ બે વરસ થયાં હું કાર્ટલ લીધતા તમેલામાં, મેન અને મેજર ફ્રેંક ડીસપર્ડેના આશ્રા હેઠળ હતી.”

પણ ગરીબ બીચારી એમી આથી વધુ બોલી શકી નહીં; તેણીનાં આંખમાં ભારી જખમ થયો હતો, અને તેમાંથી થોડો પુકડળ વેહેતું હતું. તેણી આટલું બોલી બેસી ગઈ. ગઈ. જોને હજી કાંઈને પણ તેણીના વિષે જણાવ્યું નહીં; અને પોતે તેણીની વેઠ કરવા પડ્યો, અને ધાંતું કે તેણી યોગ્ય વખતમાં મરી જશે.

પ્રકરણ ૪૫ સુ.

આગળના પ્યાર.

બીજે દિવસે સાંજે ફ્રાન્સી સાથે તેણીને આપુરેના વેસ્ટમાં પ્રાંત થયા, પણ જોન સિવાય કોઈ જણાતું નહોતું, કે તેણી, એક ઓરત છે. જોને તેણીની બનતી મહેનત લીધી, અને રાત દાહડો ઉમે જો તેણીની ચાકરી કરવા લાગ્યો. હજી એમી બેસીલીમાં જ પડી હતી; એટલામાં એક નોકરને તેડી રેલમેંટના ડાક્ટરપર જોને ચીઠી લખીને તરત તેજાવ્યો.

આ ડાક્ટર સાથે જોનને યોગ્ય દવાગાની ઝાળખાણ થઈ હતી, અને તે ડાક્ટર જલદીથી ત્યાં આવી પુગો. “મીં જોન રીડન, આ જુવાન છોકરા ખાતર તમેજે તમારી જાંઘની અતી જખમમાં નાખી હતી. ખરે કે?” “ડાક્ટર વેસ્ટને બોલ્યો, જોને દેખાવ દયાણ દીસતો હતો.

“મીં જોન, તમેજે એને બરાબર સુવાડો, એને બરાબર તપાસી જોવો નેહએ, પણ હું ધારે છું કે હવે વધારે વખત છવવાનો નથી!”

તેણે એમીના કોટનાં બટન કાઢ્યાં, અને તેણીની કપ જોવી સફેદ છાતીપરથી ખખસ એક બાજુ કર્યું, અને હુક વખતમાં તેણે તેણીની સ્તન વાત જણવી લીધી.

ડાક્ટર તેણીનાં બટન કાઢતાં જોન તરફ ફરીને બોલવા લાગ્યો; જોન ડાક્ટરની પછાડે ઉભો હતો.

“આ તો કોઈ જુવાન છોકરી છે?”

“ડાક્ટર, મેં પણ હમણાં જણ્યું, તેણીને હું પણ લાંબા વખતથી ઝાળખું છું; પણ તેણી લગાઈમાં આવે છે એમ હું બીલકુલ જાણતો નહોતો. મીં વેસ્ટને, મહેરબાની કરી એણીની એ વાત માટે ખાતર તદ્દન ખાનગી રાખજો.” જોને કહ્યું.

“ગરીબ બીચારીને બહુજ ભારી જખમ થયો છે; મીં જોન, અંદી જુલો;” તેણે જોનને દેખાડતાં કહ્યું. “બહુકની એમી તેણીનાં ખભાંમાં લાગી છે, અને આંખ આગળ વાળ્યું છે.” ડાક્ટર પોતાના ઉપાય અજમાવતાં બોલ્યો, “તેણીની મુછપરથી તેણી છોકરી છે એમ કોઈ પણ સમજી શકે નહીં! ઘણીજ ચતુર છોકરી જણાય છે.”

“ડાક્ટર, તેણી જીવશે કે?” જોન ભારી અવાજે બોલ્યો.

“ભારા ખ્યારા મીં, હું તે વીરો તુને ખાતી કેમ આપું! તેણી પોતાને ધરે હતે તો કદાચ જીવતે, પણ આની કામજ નાર પર શું ફાંખ પડ્યું? હશે કે તેણીએ પોતાનું ધર તજ્યું?”

“સારે શું વાહાલી એમી, તું આખરે મરી જશી?”

જોને તેણીના નાનો બરફ સરખો હાથ ઉચકતાં કહ્યું. હવે તેણી ધીમે ધીમે સુઢીમાં આવતી ચાલી; અને પોતાની સુરે મરી આંખો ઉઘાડી જોન તરફ જોયું.

“મીં વેસ્ટને, મહેરબાની કરી તેણીની બોડી મુજને એ પરથી કાઢી નાખો.” જોન બોલ્યો, અને ફરી એમી પોતાની સદાની ખુશસુરતીમાં અસલ જેવીજ દીસી.

“મીં જોન, તેણી બહુજ ખુશસુરત છે.” તે એમી આગળ વાંકો વળી બોલ્યો.

“મારી કીડી, હાલ તુને શું થાય છે તે મને કહે! અને તારાં મનને સાંત કર, શા માટે ધમરાય છે?”

“સાહેબ હું-હું હવે વધુ જીવવા માંગતી નથી.” તેણી ધીમે અવાજે બોલી, અને જોન તરફ ફરીને કહેવા લાગ્યો:

“જોન, હું મરે” ત્યાં સુધી તમે મારી આગળથી ખસતા ના!”

“એમી, હું કંઈ જાણ નહીં; હું તુને વચન આપું છું કે હું તુને હવે વીઠલી સુખીસ નહીં.”

“સારે આખરે હું સુખી થીશી.” તેણી થોડું દસતું મોં કરી બોલી.

“અરે મારી એમી! મારી વાહાલી એમી, તું તારે હાથે સંકટમાં શા માટે પડી?”

ડાક્ટરે પોતાના નોકરને તેડીને પોતાનાં કામને લગતો થોડાક સામન મંગાવ્યો, અને એમીને વાગેલા ધાપર મ-

લખના પ્લાસ્ટર કરી લગાડીને ઘોડા વખત રહી તે તપ્તુ તરફ જવાને તૈયાર થયો; અને જતી વખતે બોલ્યો, “મીં બેન, તમને કંઈ બધું મારું કામ પડે તો મુખેથી મને બોલાવજો, હું ખુશીથી આવીશ.”

આ પછી તે ગયો ને બેન એમીનાં બીજાનાં આગળ ઉભો રહી, તેણી જલદી પાછી પુછી તદ્દરસતી બોગમે એવી દુવા માલેલો હતો; બેન પાસે આ વેળા કાંઈ ગરમ બીજાનોં પા કપડાં ન હતાં, ને કાકરે એમીને ગરમ બે-સમાં લયેટવા સખત હોકમ કીધો હતો. બેનનાં જે કાંઈ ગરમ કપડાં હતાં તે સર્વે છાવણી તરફજ રહ્યાં હતાં; એટલે બેને કોઇ બીજા પાસેથી યોડા દહાડા ખાતર ગરમ બ્લંકેટ (Blanket) માંગી લીધું; ને તે તેણીના જખમપર લપેટયો, અને તેણી ફરી ઉઘમ્મ પડી.

લડાઈમાં કેટલા જણા કપાઈ ગયા છે, અને કેટલાને જખમ થયા છે, તેનો બંદોબસ્ત કરવા જનરલ સ્ટુઅર્ટ ફેક ડીસપર્ડને મોકલ્યો; તેણે તે કામ ધણીજ સંભાળ્યું કીધું, અને સર્વને તપાસતો હતો તેવામાં તેની નજર બેનપર પડી. તેને જોતાંજ ફેકને દસવું આવ્યું, તેથી તેણે મોઢું ફેરવી નાખ્યું. તે એમીને બેલા વાંકો વલ્યો, અને તેણીને રમુજ પમાડવા મથકેરીની રમે બોલવા માંડ્યું. “આખરે તમે બને જણાં લડાઈનાં મેદાનમાં પાછાં મળ્યાં કે ?”

એમીએ ફેકનો અવાજ જોળખ્યો, ને તેણીએ આંખો બંધાવી તેની સાથું જોયું.

“મીં ફેક, મેં જોયું નથી વાતથી નાકેફ કીધો છે. હવે તે બધું જાણે છે; અને તમેએ મને આટલાં વર્ષે કયાં રાખી હતી તે વીશે મેં જોયું ને સખજ પાડી છે.”

“આ તેણીનું બોલવું સાંભળી ફેક મોટે મોટે દસવા લાગો. ખરેખર! શું જોણે બધું જાણ્યું ?” અને તે બેન તરફ ફર્યો, જેનો મોઢો શુસ્સાથી સફેદ બન્યો હતો.

“મેજર ડીસપર્ડ, હું તમને એમ પુછું, કે એમ દમલ-બાજથી મને કગાવવાની તમારી મતલબ શું ?”

“મારી મતલબ, હા! તે હું તમને સેહેલાઈથી કહીશ, તે કહેવામાં મને કંઈ અડચણ નથી; ને તે શોધી કાઢવાનું ધણું કઠણુ નથી. મીં બેન, મારી મતલબ એટલી છે કે, તમને મારી પીનાં બેહેન લીલીથી છુટા પાડવા.”

“મેજર ડીસપર્ડ, તમે જેવાં સાશા અદરથને એવું કરવું શોભે નહીં,” બેન કઠોર રીતે બોલ્યો. “ને હું એમ જાણું છું કે એમી છવતી છે, તે આજ કેટલું યશ્ન નેણીને મેં મારી મોહોરદાર કીધી હતી. હું તેણીનાં મરણની ખબર સાંભળ્યા બાદ એક દીવસેથી સુખથી બેઠો નથી, તેણી હજી આ દુનિયામાં છવતી છે, એમ જો હું સાંભળતો તો તેણીને ફરી મેલવા હું મારો પ્રાણ આપતે; અને તમેએ તેણીને આટલાં વર્ષે સુધી એકાંતમાં રાખી, એ તમે જોવાને એક દીનપરતીબંધ છે.”

“શું બેન, તમે એ ખરેખર બોલો છો ?” તેણી પોતાનો હાથ જમીનપર ટેકી, જેમ તેમ બીજાનાપરથી માથું ઉઘ-કતાં બોલી.

“એમી, એ તદન ખરું છે,” બેન મંબીરાઈથી અને ઉદસથી બોલ્યો. “એમી, મારાં માએ પછુ મને છેતર્યો-હું બધારે માંદો હતો સારે તેણીએ મને કહ્યું કે તું છવતી છે-અને હું જ્યારે તદ્દરસત થયો-સારે મેં મારી પેહેલી ફરજ જાળવવા એક મીઠી તારી પર લખી, તારી સાથનાં લગનની માંગણી કીધી હતી.”

“એ બેન, મને માફ કર, હું હવે વધુ છવી તમારી મેહેરબાનીનો બદલો વાળી શકતી નથી.”

તેણી પોતાના હાથો વડે મોઢું ઢાંકી રડવા લાગી; તેણીને વધારે દશગીર કરવી નહી, એમ ઘણી બેને તેણીને પડાવી લીધી.

“એમી, તું ચેરી ના થા; તું શું કરવા રડે છે ?” બેન સખતાયી બોલ્યો. “પછુ એમી, તેં મને દસાવ્યો છે, એમાં તે ધણુંજ નીર્દયપણું વાપર્યું છે.”

તેણી રડતાં બોલવા લાગી:

“મેજર ડીસપર્ડ મને દુખતાં બચાવી હતી; અને જેમ તેણે હોકમ કયો, તેમ હું તેના હોકમને, તાબે થઈ.”

આ બે વરસમાં ફેક મને એક બેહેન દાખલ રાખી ને મને કશી વાતે દુઃખ દીધું નથી. બેન, તમે આવી દયા મારીપર રાખશો એમ મેં કહીથી પારખું ન હતું.”

આ સંધળો વખત મેજર ડીસપર્ડ તેઓ આગળ ન હતો. પછુ જ્યારે તેણે બેણું કે તેઓની વાત પુરી થઈ રહી છે, સારે તે પાછો એમી આગળ આવ્યો.

ફેકે લડાઈમાં ધણીજ ફતેદ મેળવી હતી, તે ધણી સ-રસ રીતે અને બાહાદુરીથી લડતો હતો, અને તેની બા-હાદુરીથી જનરલ સ્ટુઅર્ટ ખુશ થઈને તેને બહુજ સામાથી તથા માન આપ્યું હતું. ફેકને ફક્ત બે ટેકાણે જરા જરા જખમ થયો હતો.

જે દીવસે એમીને બારી જખમ થયો તે દીવસે ફેકને સ્ટાફ એપીસરનું કામ સોંપવામાં આવ્યું હતું; અને બરીજ એમીને તેનો નોકર દાખલ જ્યાં તે જતો હોં સાથેજ મેટકડું પડ્યું હતું.

જ્યારે તે ફરીથી એમીનાં બીજાનાં આગળ આવ્યો, સારે તેને જોતાંજ બેન એમીના બીજાના આગળથી ઉઠી ઉત્તો થયો, ને તેઓ ત્રણે વડે નીચે મુજબ વાતો થઈ: “સાહેબ ! તમે જોણો તો મેં બીડીયા લડાઈ નો હવે જરા બખ પડી છે, એટલે હવે આપણે બંને જણાએ આપણી લડાઈ શરૂ કરવી નોઈએ.” ફેકે જોયુંને કહેવા લાગો.

“તમે એવી રીતે મારી સાથે વરસાડો કે કોઈપણ માણસ તમને દરશુજર અથવા માફ કરશે નહી, પછુ આપણું વેર પુરું પાડવાનો આ વખત નથી, આપણું હાથ નેહતાં લોહીમાં પડેલા છીએ.”

“મેજર ડીસપર્ડ, હવે આપણાથી હાલ એક એ દીવસમાં એવાજ થશે ! તોણે સુવેશા સોલજરો તરફ આંગળી કરી દેખાડતાં કહયું.” પછુ ફ્રેંક, હું તમારી પાસે કંઈ મદદ માગુ છું. અને તે એ કે, જો કદાચ હું આ લડાઈમાં કપાઈને મરી જાવું તો તમે આ નીર્દોષ અજવાની સંભાળ લેશો કે ?” જોન બોલ્યો.

“તમારે એ વીરો વીનતી કરવી ન જોઈએ; અજવાતાં તેણીની સંભાળ હું જરૂર લઈશ, અને હાલ પછુ તેણીની સંભાળ ખાતરજ હું અંદી આગ્યો છું; અને ધાર છું કે તેણીના વાંક વીરો તમોએ અસાર અગાહ તેણીને મારી બધી હશે ?”

“પછુ ફ્રેંક, હું તદન અંતરે છેલ્લે કે એમાં તેણીનો વાંક છે યા તમારો ?”

“મારી મતજન્ય એટલીજ હતી કે તમુને દરએક રીતે હરકત કરી ચીરવવા; મારી બેહેન લીલી સાચની તમારી દાસ્તી તોડવી; આટલાં વરસ તેણી મારા હોકમને તાબે થઈ તેણે કારણ કે મેં તેણીને તમારી સાથે ફરી મેળવી આપવાનું વચન આપ્યું હતું.” ફ્રેંક બોલ્યો.

“સારે સુ ! તમે તમારી સાથે એમીને વારઝેન્ડ લાવ્યા હતા ?” જોને પુછ્યું.

“અજબત ! હું તેણીને હમેશાં મારી સાથેજ રાખતો; અને વોરઝેન્ડ આગ્યો હતો સારે પછુ તેણી મારી સાથેજ હતી. તેણીને મેં મરદના પોશાકમાં મીસીસ ઑલ્ફ્રેન્ડે-સોન રાખી હતી; અને એમ કરી હું વેર લેતો હતો; સાંભળ્યું મીંડો જોન ?”

“ફ્રેંક, એક માણસને ઘટે નહીં એવા નીર્દય કાને તમોએ મારીપર લીધો છે.” જોન બહુજ સખત રીતે બોલ્યો.

“તમોએ લીલી સાચનાં મારાં દરએક સુખને નાશ કર્યો છે, તમોએ મને દુઃખી કરી નવી જાનમાં નાખ્યો છે. પછુ મેજર ડીસપર્ડ, તમોએ કાષેલી રમત વીરો હું અર-ખાઈ કરતો નથી, કેમકે મારે હાથે તમુને કાંઈ ધન યા દુઃખ થયું નથી.”

“સુ ! ધારે હાથે મને દુઃખ થયું નથી ?” ફ્રેંક બહુજ ગુસ્સાથી મોટે મોટે બોલવા લાગ્યો, “તેણીને હું સુખી કરનાર હતો, તેણીને તે મારા હાથમાંથી છીનવી લીધી, અને મારી લીલીનાં ઘરમાં તારો પગ ચુકવોને તુને કશો હક ન હતો ! તે આ ગરીબ છોકરીને નાશ કર્યો છે. તે એમીને દેખાડતાં બોલ્યો” અને મારી પીનાથ બેઠે-નના પૈસાપર હવે તું ટાંપતો ફરે છે. એ તારો કેવડો મોટો વાંક છે !”

“મારૂં કાંઈ હું ભોગવી ચુકો છું; અને તે દુઃખો મેં કેવી રીતે ખમ્યાં, તેનો જાણનાર ખોદા સિવાય કોઈ નથી; પછુ મારી જુઝને જલ્દો કે જલ્દીથી વાળી આપતે. જો તમો મને જાનથી કપાઈ કરો કે તેણી છવતી છે, તો આટલી બધી વાત વધતે નહીં.” જોન બોલ્યો.

“નહી જોન ! હવે હું કહી તમારા બોલવા પર વીધાસ રાખીશ નહીં. જાનેવારીની સાંજે મેં જ્યારે તેણીને કારટલ લીક પુલ નીચે કુળતી જોઈ, સારે મેં ધાણું કે મારો કીચો લેવાનો વખત આ સેહેરો છે; મને તારી વાતો યાદ આવી, અને વેહેતાં પાણીમાંથી મેં તેણીને તરત બહાર ખેંચી કઢાડી.”

“સારે સુ ! તમો તેણીને કારટલ લીકમાં લઈ ગયા કે ?” જોને પુછ્યું.

“તેણીને પહેરે ખોટા હાલકમાં હું લઈ ગયો; અને સારે બાદ કારટલ લીકનાં માણસો વગેરે થયાં સારે હું અને એમી કારટલ લીકના તમેજામાં ગયાં. અને એમીને તમેજામાંજ રાખી. મેં તેણીને પાણીમાંથી બહાર કાઢી હતી સારે તેણી અધમુવી જેવી થઈ ગઈ હતી. મેં અને મારા પોડાવામાં બેને તેણીને સાવધ કરવા આખી રાત બહુજ મેહેનત લીધી. તેણી જ્યારે હોશીયારીમાં આવી સારે તેણી સુરખ છોડી ફરી કુળવા તૈયાર થઈ, અને મેં તેણીને જવાની તે વીરો મને કપકા દેવા લાગી, મેં તેણીને બહુજ સમજાવીને કહ્યું, કે જો તું કાઢી યા ?”

“કુમ ખરૂં કે, એમી ?” ફ્રેંક તેણીની આગળ વાંકો વળી બોલ્યો.

“તે વાતની મને યાદ દેવડાવે ના” એમી નીચી નજરે મોઢી.

“પછુ એમી, હું પુછી છું કે મારે હાથે તુને આટલાં વરસમાં જરાથી ધન થઈ નથી. મીંડો જોન, જ્યારે તેણીએ સાંભળ્યું કે તમે લડાઈમાં જાવો છો, સારે તેણી પોતાની ખુશીથી મારી સાથે અંદી આપો. ખરેખર તેણીએ બહુજ વફાદારી વાપરી છે.” ફ્રેંક બોલ્યો.

“મેજર ડીસપર્ડ, તમો તેણીને અંદી લાવ્યા તે વીરો તમારો કે અતીસ આભારી છું.”

“એક વફાદાર અને વીધાસ નોકર દાખલ તેણીએ મારી નોકરી બનતી છે. ગરીબ ખીચારી એમી !”

“તુને અંદી પડેલી જોઈ હું અતીસ દુઃખી છું, અને ખરા અંતઃકરણથી ઈચ્છું છું કે તું વેહેલી સારી થાય, અને જેમ મેં તુને વરં સુધી સુખમાં રાખી તેમ હવે પછી તારો જોનથી તુને રાખે.” ફ્રેંક દસગીરીથી છુટો પડતાં બોલ્યો.

“મેજર ડીસપર્ડ, જોને મને કમુખાત આખી છે કે તે હવે પછી મારી સંભાળ લેશે.” તેણી બોલી.

“પછુ ફ્રેંક, હું તમારો આભાર કહી બુલીશ નહીં, તેનો જલ્દો વાળવા હું તદન અચકત છું; અને હવે પછી હું જોન સાથેજ રહીશ.”

આ સાંભળી ફ્રેંક તેણીનો હાથ શેકહેડ માટે લીધો, અને બોલ્યો:

“એમી, હું તુને આ છેલી સલામ કરું છું.” અને જોન તરફ કરી બોલ્યો “સાહેબ; હું તેણીને તમારે સ્વાધીન કરું છું; અને આપણી બેની લડાઈનો નીકાળ હવે જલ્દીથી કરીશ.” એમ બોલી તે જાનેની અજબથી વચ્ચે ફ્રેંક ચાલેલો થયો.

ફેક ગયા બાદ થોડા વખત રહી એમી બોલવા લાગીઃ
“જોન, ફેક જે તમારી આગળ વાત કીધી છે, તે તદ્દન ખરી છે; તે મારી સાથે હમેશાં ધણેજ દયાળુ રહેતો-
પણ-અરે-હું કેવું ઇચ્છું છું કે તેણે મને મરવા દીધી હતે
તો હું ફરી તમને સંતાપમાં નાખતે નહીં.”

“નહી, નહી, વાહાલી એમી, તારાં મરણની ખબર હવે
હું સાંભળવા રાહ નથી; હવે મારે ખાતર તું છતી અને
સુખી કર.” એમ બોલતાં જોને તેણીનાં કપાળપરના બાલ
સીધા કીધા.

“પણ એમી, તારા લાંગા છુરા મુંદર બાલ ક્યાં છે?”
જોને પુછ્યું.

આ સાંભળી તેણી ધીમે ધીમે હસતાં બોલી, કમક
મેટીથી હસવા થા બોલવા તેણીનામાં તદ્દન ચકતી ન હતી.

“તે બાલ મેં આજ બે વરસ થયાં કાપી નાખ્યા છે,
અને તેની નાની ટોપી કરી મારી પાસે રાખી છે.” તેણી બોલી.
અને તેણીનું બોલતું સાંભળી જોને ધ્રેજીવંદમાં લીંટીને
લાંની ચંદ્રની રેશનીવાલી રાત્ર વાદ આવી, જ્યાં જોને
એમીને આબેહુમ છુટા બાલો સાથે ઉમેરી દીડી હતી, કે
જે બાલ ચંદ્રની રેશનીમાં ચાંદી મીસાલ ચળકતા હતા.

પ્રકરણ ૪૬મું.

જેજર દીસપડેની એમી સાથની ઉભી સુલાકાત.

જ્યારે આપુકેશથી બ્રીટીશ ફતેહની ખબર ઈંગ્લંડનાં
અઠવાડીક વર્તમાન પત્રોમાં બાહેર પડી, સારે કારટલ લીસ-
માંનાં માણસોપર બપ અને ઉતેભરીએ ગયેલા કંપો
જ્યારે સુવેલા તથા જખમી થયલા સોલજરો, કેપટન,
કેરનલ અને મેજરની ટીપમાં ઈંગ્લંડની વસ્તીએ નામ
વાંચ્યાં, સારે કેટલીક સ્ત્રીઓ પોતાના બરથારનાં જોતની
ખબર સાંભળી અતીત્રય વિત્રાપ કરતી જણાતી હતી, અને
પોતાના હુજતા હાથમાં પત્ર પકડી ફરી ફરીને વાંચતી,
કે રખેને આ ખબર ખોટી હોય. જ્યારે કેટલીક પોતાના
ધણીઓની જખમી થયલી હાલત વાંચીને ઇશ્વર પાસે ચારી
માંગતી, અને જ્યારે બચ્ચાંઓ પોતાની માતાઓનાં મોં
સામું દધાધને જોય ત્રીસો પાડી રડતાં હતાં.

વર્તમાન પત્રોની મોધ બેગમાં આપણે લીંટીને સ્ત્રીથી
પેહેલાં યુદ્ધાવધી જોઈશું. ખબર વાંચત જ તેણી મીસીસ
બૉલવેર્સની સુવાની ઝોરકી (એડરમ) તરફ ધસી ગઈ, જ્યાં
તેણી એક કુચારે નરમ ખાદીની ખુરસીપર બેસીને ફેચ માંવડ
વાંચતી હતી.

“મીસીસ બૉલવેર્સ, લડાઈની ખબર તમોએ સાંભળી ?”
લીલી વગર વીચારે બોલી ઉઠી. “ખરેખર, આ વખતની
લડાઈ બહુજ બપાનકે થઈ છે.”

આ સાંભળતાંજ મીસીસ બૉલવેર્સ એક ચીસ સમેત એક-
દમ ઉછાળે મારી ઉભી થઈ, અને તેણીના હાથમાંથી પીગાં
પુકાંની પેશી બાપડી પડી ગઈ.

“લડાઈની ખબર !” તેણી ફરીથી તેજ બોલેા બોલી;
અને આ બોલતાં તેણી તદ્દન શીક્રી પડી ગઈ. “લીલી, તે
શું વાંચ્યું, બાઈ ફેક કેમ છે ?”

ફેકને જરા જખમ થયા છે, -પણ કંઈ બપ જેવું નથી;
મીસીસ બૉલવેર્સ, એટલી બધી દહેશત ખાવેા ના! પણ-અને-
પણ જીવન કોઈનું નામ નથી.”

આ “બીજો કોઈ” જોન હતો. તેણી હમેશાં જોન
અને ફેકનું નામ બહુ સંભાળતી જોતી હતી. ધણીક યુર
મરદોએ પોતાનું સદાનું રહેઠાણ પહોંતોની ખડકાળ જમીન
પર કયું હતું; તેઓની વીધવાઓની રક્ષાપીત સાંભળી લીલી
અતીત્રય દશગીર થતી; અને વીચાર કરતી કે ‘રખેને એવે
વખત મારીપર આવે !’ તેમજ આરબ લોકના કુટુંબમાં
પણ હતું. બ્રીટીશ ફોર્સ કરતાં આરબની ફોર્સ વધારે ક-
પાઈ ગઈ હતી. જ્યારે લીલી મીસીસ બૉલવેર્સ પાસે બેસી
વાંચવા લાગી, સારે તેણીની આંખોમાંથી પણ આંસુઓ
પડવા લાગ્યાં. તેણીએ લીલીના હાથમાંથી ન્યુસપેપર છુટાવી
લીધું, અને સુવેલાં માણસોની ટીપ ફરી ફરીને વાંચવા
લાગી; અને તેમાં જોઈ તેણીના ખીજા મીત્રા પણ હતા,
તોખી તેણીએ તેઓની દરકાર કરી નહોતી. ફેકને એક ન-
છવે જખમ થયેા હતા, તોપણ તેણીના મનથી તે એક
મોટો હતો. તેણી ફેકને સદાના એક ખરા બાઈ તરીકેના
ખારથી આદતી હતી. અરસા! ખીચારી મીસીસ બૉલ-
વેર્સ ! તેણીનું કોઈ સચું નહોતું, અને જ્યારે તેણીએ ફેકને
પોતાને એક ખરે બાઈજ કરી લીધેા, સારે વળી આ
નવી મોહોકાણ તેણીને આવી નહી, અને તેનું મુખ જોવાને
પણ તેણી બામ્બશાળી નથી, એવું વાંચનાર આગળ જોશે.
તેનું નામ વાંચતાં તેણીની આંખોમાંથી આંસુઓના વરસાદ
વરસેા હતો અને કહેતી “વાહાલા, સદાના વાહાલા બાઈ
ફેક, યું યું અહીં પાછો નહોતો આવી શકે ? યું યું તારી
કમનસીબ બેહેનને ફરી નહોતો મળી શકે ?”

લીંટીને પણ કંઈ એાછું દુઃખ લાગતું નહોતું; પણ
મીસીસ બૉલવેર્સની દેવાની જેની હાલત જોઈ તેણી વધારે
ધનપ્રશ, અને લાંબી ઉઠી તેણીને સમનવવા લાગી; પણ
મીસીસ બૉલવેર્સ પાછી રડતાં બોલી.

“લીલી, તેના જખમની વાત મારેથી સંભળાઈ શકાતી
નથી, જો-કયું ફેકને થશે તો હું પણ તેનીજ પછપરે
ખરી જાણ, પછી-મારેથી રહેનારો નહોતો.”

આ કાન ફાડી નાખનારા બોલો લીલીએ અતી દશગી-
રીથી સાંભળ્યા, અને હજ પણ મીસીસ બૉલવેર્સ કંઈ બો-
લવા જતી હતી, તેટલામાં લીલી પોતાના ઝોરમાં ગઈ,
અને આંસુઓની ધાર જેરવીને, પછી જાણે કંઈ થાદ
આવડું હોય તેમ યુદ્ધીએ પડી, અને હજાર પાસે ફેકને
સદાય થવાને એક દુઃક બંદગી કરી.

પણ આ પછીના કેટલાક દીવસો કારટલ લીસમાં બહુજ
દુઃખદાયક પસાર થયા. હવે જનરલ રુઝવેર્સની ફોર્સ આજી

કેલાથી નાઇલ જવા ઉપડી. તે ફોજ બહુજ બેગર ચપલી, તો પણ જ્ય પામેલી હતી.

બીજા હાથપર ગરીબ બીચારી એથ અતીશય દુઃખથી ખીડતી પડી હતી. તેણીનું દુઃખ તથા સંભાળ લેતાં મીસીસ રીડલ ઘણીજ લેવાઇ ગઈ હતી, તો પણ તેણી પોતાનાં વાહાવાં ફરજે વીશે બહુજ આતુર દીસતી. આ સઘળી બીના લીલી મીં રેક્ટર તરફથી સાંભળતી હતી; જે દર-રોજ એથની તંદરેસ્તીના સારા સમાચાર પુછવા, તથા મીસીસ રીડલને મદદ કરવા જતો હતો.

હવે લીલીથી વધુ વાર તામેશ યઈ રહયું નહી, અને તેણીએ મીસીસ રીડલનાં દુઃખમાં ભાગ લેવાને તથા જેટલી પોતાથી એથની બરદાસ્ત થાય તેટલી કરવાને પક્ષે ઠેરાવ કીધો.

આ લીલીનું કરતું ખુદરતી હતું, ખુદરતી રીતેજ તેણીની સંભાળ, માયા, તથા ધાર્તી એથ તરફ ખેંચાતી હતી, અને આ ખુદરતી બેદ તેણીને એથ પાસે જવાને માટે ઉશકેરી. તેણીએ આ પોતાનું મત મીં રેક્ટરને દરસાવ્યું, જયારે તેણીની આંખોએ એહેસાનથી ખીલી નીકળી.

“પણ મીસ યોમ્સ, તમે ઘણું આગળ જતાં ના! તમારા આવવાની ખબર સાંભળી એથ બહુજ ખુશ થશે.”

અને લીલી તરતજ કીલેફેડમાં જઈ પેહતી.

ખરેખર લીલીને જોઇ એથ બહુજ સતેસ પાખી તે નીલેજ અજળા તેણીને જોઇ હસી પડી, અને પોતાના ખોખરા અવાજે પોતાના બાઇ જોનની ખબર પુછી. લીલીને જોનની કશી ખબર મલી ન હતી, તો પણ આ બોલ સાંભળતાજ તેણીની જોન તરફની ધાર્તી વધારે વધી, પણ તે દરદીના આરડામાં કાઇખી રીતે તેણીએ શીકર બતલાવી નહી, અને તેણીને રીજવા હરએક ઉપાયો યોજવા લાગી.

પણ લીલીની ફેક તથા જોન તરફની ધાર્તી વધુ અને વધુ વધી ગઇ, કેમકે ગામમાં ઘણીએક તરેહની વાતો તે ફોજ માટે થતી હતી, અને લીલીનાં દુઃખમાં બીજાંએ ધાર્તી આપી વધારો કરતાં જતાં હતાં. કાઇ કહેતું કે ‘સર જોનરલ સ્ટુઅર્ટની ફોજ શુમ યઇ ગઇ છે, બીજાં કહેતાં કે નાઇલ નદીપરથી આગમેટ પસાર થતાં ભાગી ગઇ છે, અને આખી ફોજ કુખી ગઈ’ વગેરે, વગેરે.

જોનવારીની રહમી તારીખ સુધી તેણીને જોનરલ સર સ્ટુઅર્ટની ફોજની કશી ખબર મલી નહી, પણ તારીખ ૩૦ મી જોનવારીએ મીં રેક્ટર પોતાના હાથમાં તેજોની ખબરનું ન્યુસ લખે કાસ્ટલ હીલમાં લીલીને લાં આંખો, અને આ વેળા તેનો એહેરો તદન શીક્ષે દીસતો હતો.

તાં ૨૯મી જોનવારીએ બેપોરના બાર વાગતાં સ્ટુઅર્ટની ફોજપર તેજોના શત્રુએ હુમલો કીધો, જેમાં શુરો જોનરલ સ્ટુઅર્ટ પોતે બહુજ મરજીતોજ જમખી થયા. સાંજ પડતાં તેજોએ હલ્લોરે સોશનરોમાં કાઇ જમખી, તો કેટલાંએક સુવેલાં મેદાનમાં પડ્યાં હતાં, અને તે નીરદમ શત્રુએ

ગળ્ય કરતા સુવેલાં સોલજરોપર થોડા કુદાવતા જતા. જોનરલ સર સ્ટુઅર્ટ પોતે જમખી થયેલા એક બાથુ પ-હોય પડ્યો શત્રુઓને આ દેખાવ જોતો હતો, તેના હલ્લોરે સુવેલાં સોલજરો, અને હલ્લોરે જમખી થયેલાંએ જોઇ તથા તેઓને કકળાટ સાંભળી બહુજ દુઃખી થતો હતો.

મીં રેક્ટરે આ વાત ખેંચાતી જમખાને લીલીને કહી, અને જેવી લીલીએ એ વાત સાંભળી, કે તરતજ તેણીના એહેરાનું નુર ઉડી ગયું, અને શીક્ષે એહેરે એક ખુરસીપર બેસી ગઇ, અને તેને પુછવા લાગી.

“મીં રેક્ટર, મારે વીશે તમે કંઈ ચીંતા કરો ના; જે ખરું હોય તે મને કહો, શું જોનને કશું—” પણ મીં રેક્ટરે તેણીને વધુ બોલતાં અટકાવી. “મીસ લીલી, તેજોનું નામ અહીં આપ્યું નથી.” મીં રેક્ટરે બહુજ માયાથી કહ્યું, “પણ મને કહેવાને દલગીરી પેલા થાય છે કે તમારા ખીત્રા-મેજર દીસપડે અતીશય ધાપલ થયા છે.” આ સાંભળી લીલી રડવા લાગી, અને બોલી: “અરે! વાહવા બાઇ ફેક, મારા વાહવા બાઈ, શું ‘તું’ ફરી કાસ્ટલ હીલમાં આવનાર નથી?” અને તેણીને ફેકના છેલ્લા બોલો યાદ આંખો.

“તેણે મને આગળથીજ કહ્યું હતું કે હું ફરી કાસ્ટલ હીલમાં આવવા પામીશ નહી!”

“નહી, નહી, મીસ યોમ્સ, તમારે હીમત ઢારવી નહી, ફેકને તો સોજેજ જમખ થયેલા છે. તમે મારી સાથે કાસ્ટલ હીલમાં પાછા ચાલો, કેમકે મીસીસ બોલસે ઘણીજ માંદાં છે.” મીં રેક્ટર સભ્યતાથી બોલ્યો.

“શું! તેજોએ ફેક વીશે સાંભળ્યું?”

“હા! હું દલગીર છું કે જેન એમને ભુલમાં કહી દીધું.” રેક્ટરે કહ્યું.

“આ દુનિયામાં પ્રીતી અન્યથા ચીજ છે, અને તમે જાણો છો તેમ તેણી ફેકને પોતાના બાઈ દાખલ ગણ્યું.” એમ બોલી તેણી રડી પડી.

“પણ મીં રેક્ટર, જરા યોલો, હું તમારી સાથેજ કાસ્ટલ હીલમાં આવું છું.” થોડા વખતમાં તેજો ધર જઈ પેહતાં.

[સાંધજી]

શુલભાઈ ખુરોદજી ભુજવાલા.

એક જીવાન ફેરી જેણીનું નામ એથ. એવ. નોઝ છે દુનિયને જોનવાનામાં બેરીસ્ટરનો ધંધો કરે છે, તેણીએ દમણા એક અન્ય જેવી છત મેજરી છે. કાઈ ખાણા બોદનારી કંપનીએ વચ્ચે બે વાસો થયાં એક લાગી કહ્યો ચાલતો હતો જેમાં જો બાહુ પુરજ અચ અને ચીંતામાં પડી હતી. મીસ નોઝની સલાહ લેવામાં આવતાં તેણીએ કાઈ એવી સલાહ આપી કે જે જો બાહુએ દુરતજ કણલ કીધી અને કહ્યાનો સમાધાનીશી છેડા આંખો. તે કુશાધાર બાહુને તેણીની શી માટે ૧૦,૦૦૦ ટાલર મળ્યા.

૧૮૫૭ ના બળવાની એક વાર્તા.

“બેહુન બેલજાઈ નહી, હું આતું છું” હં; હું બરાબર છેલ્લું.” જ્યારે તેઓ તેને મદદ કરવાની કાશિય કરતાં ભારે તે હીમતથી બોલ્યો. પછી દીન ઉગતાં તે છોકરીઓએ બેનું કે ઘણી દુઃખમરી રીતે તે બાળક લગાડતું હતું. તેઓએ તેના પગે જોયા તો તે પર ધણીજારાઈ રીતે હામરા પડ્યા હતા અને લોહી નીકળતું હતું; તે બાપડું બાળક દરેક પગનું મહા દુઃખથી ઊંચકતું હોતું જોઈએ. આ પેહલીજ વાર તે બે છોકરીઓએ રડ્યા માંડ્યું, અને પોતાના નરમ મજીનીના પોશાકો છાંડી તેના પગ પર પાટા બાંધ્યા. ભાર પછી તેને પઠાવી પેહી તોપશીમાંથી યોડો ખોરાક ખવાડ્યો.

“કાંઈ નહીં, ગેરુરખાની યદ્ધ, પણ મને લુખ નથી લાગી.”
તે પોતાની દુઃખ વચ્ચે હસીને તેઓની પટામણીને જવાબ
આપતો. પણ તેઓને દુઃખી કરવાના કરતાં તેના હેઠાં આ-
ગળ ધરેશે થોડો. ખોરાક ગળવાની ઘણી તબીબી જીધી,
પણ ફેફસાં-તેણે ગળું તરસથી સુકું થઈ આવતસથી
હોય તેમ બળી જવું બાકી.”

તેને આસાએસ આપવા તેઓ યોગ્યાં નહીં. જે તેનેથી ચાલી શકાય નહીં તો તેઓએ તેને ઊંચકીને લઇ જવો જોઇએ, પણ તેમ તો તે કરવા દેતો ન હતો, અને જનનું કંડી તેઓની આગળ આગળ લંખાતો ચાલતો હતો; વળી જે પાછલ પડી જતો તો હમેશાં તેને જવાબ હાજર હતો.—

“હું આતુલ હું—પરાયર છેલ્લું, બેહન બેલ.”
 “તું” પારે છે કે આપણે કરીમી લાં જઈ પુમશું ?”
 ઇસાબેલે પુછ્યું. “હું નહીં પારતી કે હવે મારેથી વધારે
 દાક ખમાય—અને ચારેલી—”

ઊઠીઓએ પાછવાડે ફરી તેની તરફ જોયું—તેના શીષ્ય ચેહરા, તેની ઝાંખી આંખો અને તેની આસપાસ પડેલાં કાળાં ચકરણં તરફ જોયું, અને કાંઈ પણ જોલવાની હીમત કીધી નહીં.

જેમ જેમ દીવસ વધતો ગયો તેમ તેમ ન અમાય તેવો તાપ પડતો ગયો. ગાડનાં પાતરાંઓ કુલાઈ પડતાં હતાં, કારણ કે એક મોટાં તોફાની આગમન જોઈ ગયો પડે છે તેવી તે ગરમી હતી. ટેકીઓ પર ગગગટના મોટા અવાજો ચતા હતા. વળી આ ભયાનક કડાકાની ધપતી પડીઓની ચીચારી અને જંગલનાં હવાનોની કુખોથી વધતી હતી. એવીસ, જને અસહ્યની તોફાની ધણી ધપતી હતી, તેણી ટેકીની અણી પર શાંતીથી ઉભી રહી કાળી રાતનાં ટેકી પરથી ધસાઈ આવતાં તોફાની વાદળોંએને નીહાળતી હતી.

“આલ,” ઇસાબેલ બોલી, “આપણને છાંયે લેવા પછી
ગોમવાની હીમત યદ્ય સકતી નથી. દુશ્મનેના આપણી પુરો
આપણે, જંગલમાંનાં જંગલી હુવાનો બહાર આપણે, અને
ગંગડા સાથે તોહાન જલદીથી આપણને પકડશે. ઓ
બેઠા, અમરોતો મદદગાર થયે! આપણે કદાચી નાહની-
તાલ જઈ પુગરા ક’?”

“ચાલ ચારલી ! વાઢલા નાના દીકરા, આપથુને આગળ
ચાલતુંજ નેપછે” એવીસ ખાયાથી પતાવીને બોલી.

તે હીમતવાન બચ્ચાએ ઉઠવાની કારીશ કાઢી, ફરીથી એક વાર તબ્બીજ કાઢી, પણ ફેલકટ. તેણે માથું ફરવું હતું અને તેની આંખે અંધારાં આવતાં હતાં. ફેલકટમાં તે પોતાની ઝાંખી આંખોને કપડાં વડી તુલતો હતો.

“નહી ચક્ષાત્”, બેહેન બેસ,” એ તે ધણી તજવીજ કરવા
જતાં નહી હકી શકાયથી તે બોલ્યા.

“કદાચ એ ગર્ભ ખાઈ શકે તો હાથ.” તે વાહવાં બાળક આગળ ચુંદણ મંડીએ બેસીને એનીસ બોલી. તેઓના કહેવાથી તેણે આવવાની ફરીયાદ કાઢેલ ધીધી, અને તેઓના ચાંતાડુર-ચેડકા વરફ એઈ હરિને ખુશ અપાને બોલ્યો. “કું હવે વલન સારીકાની છેડ.” તેણે તેઓને પોતાને ઉચકાવા દાખો નહી. તે આવાસ માંગતો હતો, અને પડકારવાશ રસ્તા પર ચોડાં પગમાં હીમતથી જમ્યાં. સાર પછી તે ધખારઈ ગયો હાથ તેમ દેખાયા. આસપાસ બેધું અને છોકરીઓ વરફ ફરી હરેલો, અને પોતાના દાખો સાંખા ધીધા. ઇસા-બેક જેની તેને પડકાર ગઈ કે થયું એરથી તે નીચે પડ્યો. તેણીએ તેને જમીનપર સુવાડ્યો, કે જ્યાં તે હાથ પગ કીચવી શકેલો નહી, અથવા તો કીચવાશ છતાં જવાન દીધો નહી. જાણે જર ઉધમાં પડ્યો હાથ તેમ લાગતો હતો.

“એ ધણો ચાપી ગયો છે,” એકીસ વ્યક્તિ ખાવા લાગી અને તેના હાથો મસળીને ગ્રમ કરવા માંડ્યા. “ચાલ, ચાપણે એને ઉધાપત્રોજ ઊંચકી નહાએ. મારી ખાત્રી છે કે એકબી બીજા પગલું એનાથી ભરી સકારો નહીં.”

પ્રસામેત ઉઠી ઉઠી યધ, પશુ ચારલીને બોળે, તેનેથી.
 બેચકાઈ સકાવે નહી, અને ઠાકથી તેણીના હાથ પગ
 એકલા તેા ધુન્વા લાગ્યા કે મુશકેળીએ તેણી પગ
 બરી રાજી.

તોફાન હીમાલય પર્વતપર શરૂ થયું હતું; પેહલાં તો પવન જોરમાં ધુકવા લાગ્યો, તેના સુસવાટ અને ગાનવી-જથી જંગલ ગાથ રહ્યું. પછી કરાં અને વરસાદ જોશ-બધ પડવા લાગ્યો.

ધ્રુસાગ્રેએ તેણીના નાના ભાઈને પોતાનાં કપડાંમાં વી-
દાલ્યો, ફેલ તેના સુંદર સુનેરી વાલનાં મુઠ્ઠાં પાણીથી
ભીંજીઈ મથાં હત્યા. અચંત એકીએ બદલે દંડે પવન
કુકવા લાગ્યો, જેથી તે ગરીબ છોકરીએ તેઓનાં પાતળાં
કપડાંમાં ઢુલવા લાગી; પછી ચારીપર આ રેરાદારની ક્રાં-
ધન અસર મુઠ્ઠ નહી. તે હીલ્યા નીલ્યા વીના પડી રહ્યો,

અને ઇસાએલે એલીસને કાલાવાલા કીધા કે તેણીનાં દીલપરનું કાંઈ કપડું કઢાડી તેને ઓઢાડે, કારણ તે ધણે ધણેનું થ'ડો યથ્થ ગયેા હતા.

તેઓ ધસડાતાં ધસડાતાં રસ્તાપર ગયાં. તેઓનું દીલ ઠાક અને ધારતીથી તદન સુન મારી ગયું હતું. સાર પછી અલંત ધારતી વચ્ચે તેઓએ કાંઈનાં પુઠે આવતાં પગલાંનો અવાજ સાંભળ્યો. તેઓ પોતાની બંદુકો બહાર કઢાડે થા નાહસવાનો વીચાર કરે તે આગમન તે તેઓને ઘેરી લેવામાં આવ્યાં. એક પણ વાર સુધી તેઓ એટલાં તો અધારામાં પડ્યાં કે તેઓએ માન્યું કે તેઓ દુશ્મનેનાં હાથમાં આવી પડ્યાં હતાં; પણ એક પણ વારનું, અને પછી ઇસાએલ તેના વાહલા બાદને પોતાની છાતી સાથે વળગાવેલા લઈ “અરે બાવાજી, અરે બાવાજી !” કરી યુગ પાડતી જનીનપર પડી.

તે ખરેખર કેપટન એલવીન તેવણનાં લશ્કરની હુકડી સાથે હતા; અને આવી બચાનક ધારતીમાં પોતાનાં વાહલાંઓને સલામત નોંધી તેવણ એક પણ ચમ્દ ઓચરી ચકયા નહી.

“ચારથી ક્યાં છે, એને મને આપ.” તેવણે કહ્યું, અને એલીસે તેની સધળી હીમતભરી વતેણુકનો હેવાલ કહ્યો.

“પણ અતે તેનેથી ચાલી શકાય” નહી અને મને તેને ઉચ્છાને ચાલશે પડશે. તે એટલે તો બર જિંદગીમાં પડશે છે કે એકથી વખત જાઓ નથી, અને ધણેનું થ'ડો યથ્થ ગયેા છે; ગરીબ ખીચારો ! અમે એને ગરમ રાખવા ધણું કીધું, પણ અમારાં પોતાનાંજ કપડાં એટલાં તો પતળાં છે.”

“મને એને ભેવા કે,” ડાકટર પ્રીચરડ જેવણ પણ તેઓ વચ્ચે હતા, તેવણ બહાર નીકળી આવી બોલ્યા, “એલવીન ઘું ખીસ.”

તેવણે તેનાં સુતેરી બાલનાં ગુચ્છમાં જેણે તે બાળકના શીકા એહરાને અરધો ઢાંકી નાખ્યો હતો, તે ખીસાડ્યાં; સાર પછી તેવણ ઉભા થયા અને તે સીપાઇઓ તરફ નજર ફાંપી, કે જેઓ તે બાળક ને તેઓની રીજીમન્ટી મગરૂરી હતી, તેની આસપાસ એકઠા થયા હતા. તેઓમાં કોંઈથી જીવની આંખો આંધળ વીનાની ન હતી, કારણ કે હવે તેઓએ સઘળું જાણ્યું. ઇસાએલના હાથમાં પેહલેથીજ તે બાળકને ઘંબ પડેલું નેહને તેઓને લાગ્યું હતું કે જે બચ્ચું આવી રીતે જિંદગીમાં પડ્યું હતું, તે હવે કદીથી ફરીથી ઉઠનાર નથી.

“શિસ્તો, તે પોતાની ફરજ બજાવતાં મરણ પામ્યું છે !” તે સીપાઇઓના દયાવત એહરા તરફથી નેહ કેપટન એલવીન હીમતથી બોલ્યા, સાર પછી તેવણ રડી પડ્યા, અને વાંકા વળી તે ગરીબ નાનાં જિંદગી બાળકને પોતાના હાથમાં લઈ નાહનીતાજમાં તેની ઉછેલી આરામગાદીની જગ્યાએ લઈ ગયા. અફસોસ ! તે ૧૮૫૭ નાં બપોરે વરસમાં ધણાક ટુટ્ટેલાં દીલના બાપોમાંના એક તેવણ હતા.

જોરસેદ.

સીની મિત્રાચારી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

જુદાઈ-વાદળું એકદું થાય છે-એક યાદ રાખવા લાયક ચુલુ.

હયા માણસોની કેહેવત “નજીવી ચી જોથી માણસની જીંદગી ભરાય છે” તે યાદ રાખીને કદાચ હમે આપણી વાતોના પેહલા ભાગ આગળ ધણો લાંબો વખત સુધી ચોખ્ખાં છીએ; એવી આશામાં કે, હમારાં વાંચનારાંઓને આપણી વાતોની જુવાન નાચકાની ખાશીપત મારે તર્ક કરવાને બની આવે, કે જેણી પુર જુવાનીમાં આવે તે અ-

માઈ તો જુદા જુદા દેખાવોમાં રજી થનાર છે.

ફ્લોરન્સ જાણતી હતી કે તેણીનું સંપૂર્ણ સુખ ઘેરાયા વિના રહેનાર નથી, અને તેણીએ પોતાનો ખુદ રતી બીન સ્વાર્થી સ્વભાવ આગળ પાડી પોતાના દલગીરીના જુદસાને છાંત પાડવાની તબીબી કરી. ને મહીનામાં લેડે એલફર્ડનું કુટુંબ ‘સેન્ટ નોન્સ’ છોડી જનાર હતાં, ને નોકે ડોન બરેજું હતું, તોથી લેડી આછા વીલીમરસની લેડે એલજીમીયરનાં કુટુંબ સાથની એપ્રેલમાં થનારી રવાનગી સાથ તે બીસદમાં ન હતું.

“યાદ રાખજે, ફ્લોરન્સ, નો કદીથી ટુને મારી ગરજ પડે, નો મારી મીત્રાચારી કે સત્તાની અગલ ટુને લાગે, તો કોંઈથી વીંધા વિના મારી ઉપર લખજે,” લેડી આછા છુટી પડતી વખતે એવાં તો અરાં દીલથી કહી ગઈ હતી કે ફ્લોરન્સ તે કદીથી છુટી ગઈ ન હતી. “તું” ધણી જુવાન છે, પણ તારા જેવી માતા સાથે વસવાથી તારા યુલો બદલાશે નહીં, અને જે ફ્લોરન્સ લેડેસીને હું છોડી જઈશુ, તેણીનેજ નો હું પાછી મળીશ, તો વિશ્વાસ રાખજે કે લોકો ગમે એટલું કોંઈ નહીં ભોલે કે આપણી ચઢતી ઉતરતી પડી આપણાં વચે નહીં પસાર થાય એવો માર્ગ મુકે છે, તોથી ટું તો મને હમણાંના જેવીજ નોશો.”

ફ્લોરન્સે હસવાની કોશિશ કીધી, પણ સધળું ફેકડ. લેડી આછા ગઈ હતી—અરે ! શું કામ ? શું મનદ ? કેટલો વખત સુધી કેટું દલગીરી ભરું અને એકાંત લાગવું હતું ? પણ તેણીનું સુખ હવે શરૂ થયું હતું, અને નોકે

જ્યારે ફોરન્સે તેણીની તરફથી થોડીક લાભિના મેળવી, કે જેમાં લખાયું હતું કે તેણી ઈંગ્લેન્ડ છોડીને થોડાંક આવા-ડીયામાં ઇટલી જનાર હતી, ત્યારે તેમની વચે આવેલો દરીયા અને માધ્યમે સુધીની જમીને તેણીનાં દીક ઉપર મોજા મુક્યા હતા; તોખી જેને લેડી આપદા ધણું વાહકથી આહતી હતી, તેની સાથે તેણી ખરેખર સુખી થશે એ ખ્યાલ ખરેખર તેણીને ખુશી કરતો હતો.

એમથી મેલફર્ડ તેણી ઉપર વારંવાર કામળો લખતી હતી, તે ઉપરથી તેમની દરીયાઈ સફર અને તેનો ખુલાવો છોડી, વળી થોડું સેન્ટ મોરનાં તેણી સાથનાં લક્ષ અને રોમની પડોશમાં એક સુંદર બંગલામાં થોડાંક વર્ષો લાગત વસવાતો તેમને નક્કી કરાવ, એ સમજું તેણીએ નક્કી કર્યું હતું.

લેડી આપદાએ દેવનશાયર છોડ્યા પછી ફોરન્સે લેસ્લીની સંસારી જીંદગીમાં થયેલા ફેરલાક ફેરફારો અને કહેવા નોંધ્યે. હમે કહી ગયાં છીએ કે મીં બેસ્લી કાંઈ વખતે ન હતો. ખરું જોતાં તે તેનું ખાનદાન અને પક્ષી તરફ નજર કરતાં તે ગરીબ હતો.

લેડી આપદા દેવનશાયર આવી તેની થોડાક માસ આગમન, એક લાંબો વખત સુધી પડી રહેલા કોટના કળ્યા તરફ મીં લેસ્લીના એક મિત્રે તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું, કે જે મીં બેસ્લીના બપાવાએ એક મીલકતનો કમળો લેવા માંગ્યો હતો, કે જે માટે એનું ધારવામાં આવતું હતું કે કોઈ ઉભા થયેલા વારસ અને તેના વફાકના ફાવેયને લીધે તેમને મળી શકી ન હતી. પેહલું મંડાણ કીધા પછી વીલીયમ લેસ્લી મરણ પામ્યો હતો. તેનો દીકરો પોતાની આવક ઉપર સતોપી રહી પોતાના દીકરાને ધણી નહોતો તોખી થોડીક દોલત આપી મરણ પામ્યો હતો. હાલને મીં બેસ્લી ધંધામાં એટલો નવીબવંત નહોતો રહ્યો હતો, માટે પોતાની બાચકીની ઇચ્છાને વચ ધર્મ વાહકર મોડા થાય અને જંડનમાં રહેવાની ફરજ પડે તેટલાં કરકસરથી પોતાનું જીવનદાન કરવાને તેણે દેવનશાયરમાં આવી રહ્યાં હતાં.

તેણે પોતાના આપને એક મીલકત માટે જોલતાં સાંભળ્યો હતો, કે જે તેમની થવી જોઈતી હતી. પણ આપણી વાંતાની શરૂઆતની થોડા વખત આગમનજ તેણે તે વાત ઉપર ધ્યાન આપ્યું હતું.

તે મીલકત હવે ફરીથી નવજીવવાતી થઈ પડી હતી, માટે મીં બેસ્લીના ધણાએ જુના મીઝોએ તેનો દાવો રજૂ કરવાને બહામણ કરી. પોતાનાં બાળકોના લાભ અર્થે આ નોંખમનમાં પડવાનું તેણે વાજબી ધારી આ કામ માથે ઉઠાવવાને ધારના હીમાયતીની મદદ લીધી. મીસીસ લેસ્લીએ તેને આ દાવાથી હાથ ઉઠાવવાને ફાકટમાં અરજ કરી. પેહલા કળ્યાનાં કાગળો વાંચવાથી તેણીની ખાતરી થઈ હતી કે તેમનો દાવો પુરવાર કરવાની મજબૂત સાબેતીઓ નહોતી હતી. આ કળ્યો અવાવવા માટે જોઈતા ખરબચી

તેણીએ તેને યાદ આપી, તેણીએ પોતાની ચાલતી હાલત ઉપર સતોપ પડગવા તેને આજીજ કરી. તેમને ફક્ત થોડાંક વર્ષો કરકસર કરવાની જ નજર હતી; અને ત્યાર પછી તેમની દીકરીઓ અને વાહકર માટે પુરતું રહેશે, એનું એનું ધણું કહેવું; પણ વચે પડનારાંમાંની ખેડી ઉલટને ખાતર તેણે તેણીનાં મતને સ્વીકાર્યું નહોતું. તે પોતાની દીકરીઓ કરતાં વાહકરને ખાતર પૈસાદાર થવા માંગતો હતો, કે જેથી તેની કાળેચત દંકાઈ રહે નહોતી. મીસીસ લેસ્લીએ તે પણ યાદ દેવાયું કે એમ કરવાથી વાહકરના લાભો કદાચ કચકાઈ જવાનો વધુ સંભવ હતો. પણ મીં બેસ્લીને હારવાનો તો સ્વપ્નેથી ખ્યાલ હતોજ નહોતો. તે પોતાના દાવા માટે એટલો મુશ્કતાક હતો કે તેણીની સમગ્ર શીકરોને તેણે હારી કહાડી.

આપણી વાંતાની સમજ આપવા માટે આટલું લખ્યા પછી આપણી વાંતાની નાપકાની જીંદગીમાં થોડાંક વધુ વર્ષ સુધી તેણી તરફ નજર કર્યે.

સતર વર્ષની વયે ઉમદા સદશુલોવાળી બનવાનું જે વયન તેણીએ આપ્યું હતું તેમાં પાછત પડે એથી ચાલ અલગ ફોરન્સે લેસ્લીમાં હતી નહોતી. લેડી આપદાની દીકરો જેનારી વંતજીક અને સદશુલોએ તેણીનાં મનમાં મજબૂત થઈ રહ્યું હતું. તે દેખેમાં તેણીની નજર આગળ પુલકાં હતાં, કે જેથી તેણી નીતિનું જોર મેળવતી જતી હતી, અને દેખાતી નાની દીસતી પણ પછવાડેથી મોટાં પરિણામો લાવનારી બાળકમાં પોતાનાં મનને મારતી હતી.

સતર વર્ષમાં કદાચ એક છોકરીની ચાલચલણનો મજબૂત પાયો નખાયો હોય છે. તે જીંદગીની હજી તે પેહલી શરૂઆત છે; શક્તિ, લાગણી અને સંપૂર્ણ સુખની પીછાંજ હજી તો હમણાંજ કરવા લાગ્યાં હોય છે. આપણાં પોતાનાં મગજનીજ માફક દરેક મીંજ આપણને અગતી, હેતવની અને નીંદોય દીસે છે, માણસમાં તેમજ જીવંતના બહારમાં પણ 'ખાર' અને ખારજ દમ લેતો જણાય છે. આપણે કદાચ પાપ અને દુઃખો સાંભળતાં હોયો, પ્રજા તેઓ પછી દુરની મીઝો જેવાં લાગે છે, કે જેમને આપણી સાચકી સંજ્ઞા હોતો નથી. ફેરલાકો બાળપણને જીંદગીને સૌથી સુખી વખત ધારે છે; પણ અરે! જીવાની તો ખરેખર છે.

બાળપણ તો ફક્ત સ્વપ્નો છે, પછવાડેથી ઉગતારાં કુલોની શરૂઆત છે, અને તે કુલો પોતે નથી. તે વસંત રતુમાં હાખલ થવાનો ઉખર છે, પણ વસંત રતુ પોતે નથી. નહીં! વસંત રતુ જીવાનીની માફક સુરની રેશનીમાં ઝડપ કરતી આવી પુગે છે—નડાઈ શકતીથી નજીવાં બીયાંને મધ-મધમાં કુલોમાં લાવી મેળે છે—એક પળનાં ઢસવાને અંતઃકરણની જાડી પુરાશીમાં ફેરવી તાખે છે, અગતી જીંદગીની નહીં કરમાય એવી કીર્તિ, સમગ્ર થયેલી, સુંદર જીંદગી!

પણ જેમ તે નીકાંપ ખુશાલીની મોહસમ છે, તેમજ સારી નરસો છાપ પડવાનોથી આજ વખત છે. પ્રીતિનો હાથ કહે તેમ મીચુની માફક દીધ અને મન આજ વખતે વળે છે, અને તેઓ ખરાં સુખી છે, જેઓ તેમની ઉપર બધી અસર કરનારાં સાથેજ પેદલી મીત્રાચારી બાંધે છે.

આસ્તે આસ્તે ફોર-સની વર્તણૂક સારી અને સારીજ થતી ચાલી, તેણીની મન શક્તિનો વધારો થતો ચાલ્યો, અને તરણુ વધમાં તેણીને મસ્તાન અને ખુશાલ સ્વભાવ નોકે સેહન નરમ પડ્યો હતો, તોથી ધરે ઉપરનો ખરેજ જીરુસ, સમ્યાદ, નીપમીત રીત, અને દુઃખ ખમયાની અતી ઉઠાણ શક્તી જેઓ તેણીને સમજી શકતાં હેય તેમને વીસ વર્ષની વયે તો આગળનાં કરતાંથી વધુ પારને લાચકની દીસે. પણ એમીથી મેલફર્ડ કહેવું ખરું હતું કે, તેણીના આ ઉઠા પવિત્ર વિચારો તેણીને સખાંથી અલગ રાખતા હતા, તેણી કોઈ એવાને મળી ન હતી કે જેની આગળ પોતાનું દીધ જુલુકું કરી શકે, માટે તેણીનાં પોતાનાંજ મંડળમાં ફોર-સ લેસ્લીની ખરી પીછાણ થતી હતી.

તોથી એક જણ એવું હતું કે જેણી નોકે સખત સ્વ-ભાવની હતી, તોથી અન્યથા એવું છે કે આપણી તા-કતી ખરી કદર જુલતી હતી. તેણી મી-લેસ્લીની એક દુરની સગી નામે મીસીસ રીવરસ હતી, કે જેની સાધની એકાગ્રખાણુ લાંબો વખત થયાં ચાલી હતી, પણ હોડી આ-પાનાં મથા પછી તેમની વચ્ચે વધુ ધારો સંજય ચાલતો હતો. ક્યારે અને જીવંતે આ બાનુંના હેતવતા સ્વભાવને તદન ખરેખરી નાખ્યો હતો. આગળ સખાં ઉપર તેણી વિ-શ્વાસ રાખતી હતી, હવે ક્રોધ ઉપર તેણીને વિશ્વાસ હતો નહીં; પણ તોથી એક જીવંત છોકરીને તેણીએ કરી લીધી હતી, અને એવું ધારવામાં આવતું હતું કે તેણીને સગી શેલત આપવામાં આવનાર હતી. આ માથાપ વગરની છોકરીનું નામ પણ ફોર-સ લેસ્લી હતું, કે જે તેણીનું ફોર-સના જેવું એક સરખું નામ વારંવાર સુચવાડો ખ-વાડતું હતું.

મીસીસ રીવરસનું રહેઠાણુ મીનસોટાની નજીકમાં હતું, અને સાં ફોર-સને વારંવાર ફોર-સનાં સાથી તરીકે રહેવાનું તેડું આવતું હતું; પણ તેણીએ ઘણું જલદીથી શોધી કહાડ્યું કે ફોર-સ અને તેણી કોઈ વાતમાં એકમત હતાં નહીં; પણ મીસીસ રીવરસની તરફ તેણી એટલીતા તામેદાર અને માનભરી વર્તણૂક ચલાવતી હતી કે આગળ જો તેણીએ ક્યાંથી ખતા ખાધી ન હતે તો મગરૂરી અને ચંડો દીલને ફોર-સથી દુરજ રાખતે. નોકે તેણીની નજર આગળજ ફોર-સ લેસ્લી પોતાના ખરાજ સ્વભાવ અને ખીજનું મન હરી લેવાની શક્તિની ગેરહાજરીની દરયાદ કરવાનું યોગ ધાલી પોતાની જોડો સધારવાની પ્રયત્ન કર-વાની ખોટી કોશિય કરતી, પોતાની આગળ યઈ મયલાં-એથી તદન ઉલટીજ રીતે તેણીને કમતી હતી. ફોર-સે

તે કડપથી-શોધી કહાડ્યું અને તેણી તરફ ધીકારતી નજરે જોવા લાગી. પણ તેણીના હોડો મીસીસ રીવરસને આ ક્યાંથી કેમ ચેતવણી આપી શકે કે તેણીના ઉપર આ-ધાર રાખી વસ્તી એક માથાપ વગરની છોકરી માટે તે-ણીના કાનમાં કેમ ઝેર ભેજે કે તેણી કદીથી એવું હલકું કામ કરવાને તૈયાર થઈ નહીં; પણ વારંવાર પોતાની મ-રજીતો, અને પોતાની માનીતી ફરજોના ભોગ વડીક આપી, પોતાનાં સાદાં દીલની માથા મીસીસ રીવરસ તરફ બતાવવા બુદ્ધેન્દસમાં આવતી હતી.

પ્રકરણ ૧૧ સુ.

ફોર-સના હાથની માંગણી, તેણીના બાપનું ચેતવું બીજાનું.

અમે કદાચ ઘડતે ઉઠાણુ કહેવું જોઈતું હતું કે પોતાના કન્યા ઉપર દેખરેખ રાખવાની મી-લેસ્લીની ધ્વજા હો-વાને લીધે તેને પોતાનું દેવનશાપરનું નાનું સુદર ધર છોડી-ને લંડનમાં રહેવું પડ્યું હતું. આથી તેમની ધરની છંદ-મીમાંની ધણી રમુજ અને ધણી ખુશાલી એકી થઈ હતી, અને નોકે તેડું કુટુંબ બની શકતી ફરકસરથી હજીબી રસું હતું, તોપણ તેને ખરચ તો વધ્યોજ નતો હતો; પણ તેને તદન ખરેસો હતો કે બલિખ્યામાં તેને શેલત મ-ળવાનીજ હતી. વળી ગામડાંની માફક શેહરમાં કોઈ વ-મર પેસે નિહોંપ, તંદરોસ્તીમાં વધારો કરનારી, ખરી મન-હ મેળવી શકાતી નથી. નોકે જેમની નજરમાં પેસા કુચ બીસાદમાં ન હોય તેમને માટે આ મોડાં શેહરમાં તનને તથા મનને ખીસવવાનાં ધણીએક સંધણુ છે.

મીસીસ લેસ્લીની નજાળી રહેને લીધે દેવનશાપરમાં પણ તેઓ ધણું બહાર ફરતાં હતાં નહીં. લંડનમાં તો તેથીથી એકાજ તેઓ ફરતાં હતાં, કારણકે આ મોડાં શેહરમાં નોકે લોકો ખીચીખીચ થરામાં વસે હો, તોથી ધણી વાર વરસો સુધી એક બીજી તેમનાં નામ સિવાય ખીજું કશું વધુ બજાવતું નથી, માટે નોકે એક વસ્તીયાલો મોહલામાં લે-સ્લીનું કુટુંબ રહેવું હતું, તોપણ તેઓ ધણી એકાંતવાસ છંદગી ચુભરતાં હતાં. વળી મી- અને મીસીસ લેસ્લી બંને મા બાપનાં એકચુરોજ આગળ કો હોવાથી તેમનું કોઈ અતલમનું સચું ન હતું.

આ સપણું જોતાં આપણને અન્યથા લાગતી નથી કે ફોર-સ લેસ્લીને ગામડાંની ખુશાલી અને છુટાપણુ સાથે સરખાવતાં લંડનની છંદગી એક બંદીખાનાં જેવી લાગતી હતી. પણ તોથી તેણી સુખી હતી, કારણકે તેણીનાં હેત પ્રીતને માટે તેણીનાં પોતાનાં માત પીતા અને ભાઈ એકેન ખુરતો હતો. તેણીનું પોતાનું ખીજનું મનજ, એક પક્ષી-ના જેવી મીનીની ખુશાલી, અને વાલટરના લીધા સદરજો સાથે તેની નજાળી તનદરોસ્તી માટેની તેણીની દિનગરૂથી તેમના તરફની ખીજની પ્રીતિનો માંઢ વધુ અને વધુ મન-

ચુત થતો હતો. વળી લેડી આઈદાની યાદ અને એમીડી નેમફૂડનાં બે વરસ સુધી ચાલુ રહેલાં કામગોષ્ઠી ફોર-સના સાદા સ્વભાવનો હર્ષ વધતો જતો હતો, જોકે તેણીને કેટલીક વખત અન્યથા લાગતી હતી કે નેલફૂડનાં કુટુંબે ત્રણ મહીના શેફરમાં ગુળબી છતાં એમીડી નેમફૂડે આગળની માફક પોતાનો અતસરનો વેદવાર ચાલુ રાખવા માટે કાંઈ કીધું હતું નહીં, કે તેણીને એકબી વખત મળવા પણ આવી હતી નહીં; પણ પહેલાં યોગ્ય વર્ષો સુધી તે તેણી પોતે એટલી તો સુખી હતી કે તેઓએ તેણીને લાગ કરી હતી એવા કશોખી ખ્યાસ તેણીનાં મનમાં આવ્યો હતો નહીં. તેણીને તેમની માયા મેહરબાનીની હાલ કાંઈ ખાસ જરૂર હતી નહીં, માટે તેણીને કાંઈ ખોટ લાગતી હતી નહીં. અફસોસ! ગરજની વખતે જ્યારે આપણે દલગીરીમાં હોઈએ ત્યારે જ દયા માયાની ગેરહાજરી આપણને બીજાં એમીડી ગફલની અને મેહરકારપણીથી વાકેફ કરે છે.

આ પ્રમાણે બે ત્રણ વર્ષો પસાર થયાં, પણ મીન લે-સ્લીને કળયો તો કશોખી સંતાપકરકનીવેરો લાવવા વિના ખરચો વધારતો ગયો, કે જે તે છેવટે મેળવવાની આશામાં ખુશીથી કરતો જ ગયો, અને તે આશામાં તેનો જીવાન દીકરો પણ બાગ લેતો હતો.

વાલકર કાંઈ બીજા જીવાનોની માફક પૈસાને ફક્ત પોતાની મોજ મજાદ પુરી પાડવાનાં સાંધણ તરીકે જોતો જ ન હતો. કમનસીબે તેણે પોતાની માતાની નબળી દેહ વારસામાં લીધી હતી, માટે પંદર વર્ષ પછી થયેા સીક પડી જવાથી છોકરાઓને લાયકની સધળી મજાદનો શોખ જતો રહ્યો હતો, અને ફક્ત મનની શક્તિથી મહાન શખસ થવાની તેની સૌથી મોટી ઇચ્છા હતી. તે નાનપણથી જ ધણી આજ્ઞા કરાવતો હતો, પણ સારા થવા પછી કનિ-તા, ચીનકળા અને કોતરકામ તરફ તેનો એટલો તો શોખ વધ્યો કે તેને આગળો છોકરાવાદી સ્વભાવ તદ્દન બદલાઈ ગયો હતો.

તેણે પોતાની સધળી શક્તિ પોતાના અભ્યાસ તરફ લગાડી. તે એટલી તો સેદલાઈથી સધણું સમજી શકતો હતો કે બીજાં એ બીહતાં હતાં કે તેની નબળી દેહને આથી વધુ તુક્કાન પુગશે. મીસીસ લેસ્લીનું ચીંતાતુર હૈયું વાર-વાર હુજવું હતું, પણ તે તેના ખાખી વગરના સ્વભાવ, તેનું વિશ્વાસ રાખવું હૈયું અને ધર્મ ઉપરના તેના અતીય-ત બરોસા માટે હતું. તેઓ કહે જાય, જે તેણીની માફક પોતાના છોકરામાં સારા ગુણોનો વધારો થતો જાય, તે તેનામા બીજું ઇચ્છી શકે? તે છુપી ધાસ્તી કેમ વર્ણવી શકાય કે ખોદાએ તેને ફક્ત ચોરાજ વખત આ પૃથ્વી ઉપર વાપરવા માટે આપ્યો હતો?

લેડી આઈદા જ્યારે ફોર-સ સાથે ધણી સંબંધમાં આવી હતી, ત્યારે વાલકર લંડનની એક સ્કુલમાં જતો હતો, પણ તે લાંબાં કટીબી સુખી રહી શક્યો હતો નહીં.

કદાચ લાંબી યોરાપડી હવા તેને માફક આવી નહીં હોય, કદાચ નિયમીત લેસનની રીત તેનાં વિચારવત મનો કંટાળો ઉપજાવતી હોય; પણ તેની ધાસ્તીમરી માંદગી પડી તે ધરમાંજ માસ્તરોની યોડીક મદદ સાથે અભ્યાસ કરતો હતો. સતર વર્ષની ઉંમરે ઉત્તર તરફની હવાની તેને મોટા બલામણ થવાથી મીન લેસ્લીએ વેસ્ટ મોરલેન્ડમાં એક પાદરીને લાંબાં તેને મોકલ્યો હતો, અને લાંબાં તેની છંદ-ગોષે ગોચા નવું સ્વરૂપ લીધું હતું, કારણકે કવિતા અને ચિત્રકળા તરફની તેની વળાણ અંદી ઉગી નીકળી હતી. દોલત તરફની તેની સધળી ઇન્ટેન્સીવી હવે જતી રહી હતી, કારણકે તે ખાતરીથી માનતો હતો કે તેની શક્તિ આથી તે પોતે એક મહાન શખસ થઈ જશે. અફસોસ! મરીય છોકરો, તેને ખચર ન હતી કે હુદયીયાર પુરોષોનાં સુખને માટે સ્વતંત્રપણું કેટલું બધું વધુ જરૂર છે.

ફોર-સે જ્યારે વીશસ વરસ પુર્ણ થઈ ત્યારે તેણીની મોટી અન્યથા વચ્ચે એક અતી આચરદાર જીવાન શખસે તેણીના બાપ પાસે તેણી સાથે પરણવાની માગણી કરી હતી, કે જેને તેણી કોઈ કોઈ વખત 'ઉદલેન્ડ'માં જતી, ત્યારે મક્કતી હતી. જીવાન સેલ્લીની માંગણીની તરફથી મીન લેસ્લી કાંઈ અન્યથા જેવી ઉમટથી બલામણ કરતો હતો, માટે તેણીને ધણી આજીજ અને ધણી મનસુતા ધણી તેને ના તો જવાબ કહેવાવા માટે જરૂર પડી હતી.

તેણે કદ્યું કે તેણી જાણતી નહીં હતી કે એક આચરદાર કુટુંબમાં લક્ષના ગાંધી જોડાવાની તેણીને કેટલી શક્તિ અગલ હતી; એક દલીલ, કે જે તેણી કુદૃષ્ટ સમજી શકતી ન હતી. ખરું હતું કે જો તેઓ કળયો હારે તો જે આવકની તેઓ આશામાં હતાં તે નિષ્ફળ થતે, પણ ત્યારે તો તેણીનાં કુટુંબની મરીયાદમાં બાગ લેવાથી શું તેણી પાછલ હશે? એ વખતે તો તેણી તેમને માટે મેહન કરવા અર્હી જ રહે, તેમની સુંદર બચ્ચાં જેની મીનીને ઘેરમાંજ રાખવાની શું ગરજ ન હતી? જેને તેણી આહવા, માન આપવા અને તાબે રહેવાનું વચન આપે, તેને તેણી આહવા વગર કેમ પરણી શકે? નહીં, નહીં, ફક્ત દુનિયાનું ખાલી સુખ મેળવવા માટે તેણી હા કહી શકે નહીં. મીન લેસ્લીએ જણાવ્યું કે ફક્ત દુનિયાના સાધારણ રેવાળને ખાતરજ તે તેણીને પરણવાવા ઇચ્છતો ન હતો; પણ આન-ટયું જોશલોન તે અટકી ગયો. કાંઈ અન્યથા જતની લાગણી તેણીનાં માતૃપિતાનાં મોહ ઉપર પ્રગળી નીકળેલી જોષ ધાસ્તીથી બીહીને પોતાની માતાનાં ગળાં આસપાસ હાલો વીટાળી તેણી મોલી ઉઠી—

“જો તમારું સુખ, તમારા લાભો, મારાં વાહાલાં ખાત પીતા, આ લક્ષમાં કોઈની રીતે સમાયલાં હોય, તો ફક્ત મને કહો, હું આ ભોગ આપવાની કોશિષ કરીશ; ફક્ત મને કહો, મને કમતાં ના. મારા તમારા ધારવા પ્રમાણનો લાભ ઉપરાંત શું તેમને એમાં કાંઈ લાગવું વળગવું છે? મને ખરું

કહેા, સપ્તશુ ખરૂંજ, બેઠબાં બોલવાથી મને ધુનવો ના, ને તમારું સુખ એમાં હોય તો મને તેમ કહેા.”

“ફોરન્સ, મારી દીકરી ! તારેજ ખાતર હું એમ બોલ્યો હતો,” તેણીના બાપે કહયું. મીસીસ લેસ્લી કયું બોલી શકી નહી, તેણીએ પોતાની રડતી છોકરીને પોતાનાં પાસાંમાં લીધી, “હું તુને ખાતરી આપુછું કે ફક્ત તારેજ લાભ અને તારાંજ સુખને માટે મેં વિચાર્યું હતું, કે જેનું સુખ હમેં તુને આપવાને શક્તીવાન થતાં નથી.”

“પણ મને બીજાએ કરતાં એવી યીએની વધુ ગરજ સા માટે હોય ? તમારાં ધરથી, તમારાં નામથી શું કરવા મને દુર કરવા માગેછા ?”

તે એક સાદો સવાલ હતો, પણ તેના જવાબમાં તે ગોયા પોતાને અથવા પોતાની ધણીયાંણીને કહેતા હોય તેમ ધણા જુરસાથી ફોરન્સને પોતાની પાસે લઇ બોલી ઉઠ્યો—

“તું ખરી છે, મારી વાહાલી છોકરી ! તદન, તદન ખરી. કાપ, ખરેખર, મારાં નામ અને ધરથી તુને દુર કરે ? નહીં—નહીં—જ્યાં સુધી તું હમણા કરતાં વધુ કાંઈને ચાહશે નહીં, ત્યાં સુધી તું એ નામ કહી બહારે નહી. ફોરન્સ, લાડકી ! તારા બાપને માફ કર. હું એ માટે ધણેજ આગ્રહ થયો હતો; પણ મારી દીકરી, તે સપ્તશુ તારેજ ખાતર હતું.”

એમ કહી તે જલદીથી તેણીને મુકીને એરડાની બહાર ગયો. ફોરન્સ આ સપ્તશુથી કાંઈ નહીં સમજી એથી બીજીથી કુળની હતી, માટે તેણીની માતાએ તેણીને થંડી પાડી સમજાવી કે હમણાં તેણીના બાપને ઉશકેરાવાનું એક ખાસ કારણ હતું. ફોરન્સ તેણીની માતાની છાતી ઉપર માથું મુકી રડી પડી; અને જ્યારે તે જાને માત પીતા મળ્યાં ત્યારે મીડેસલી પાછો સાંત થયો હતો.

“શું તેણી કાંઈ શક લાવે છે ? શું મેં તેણીની હમેશની શાંતીના ભંગ કર્યો છે ? મેરી—મેરી ! હું તારી માફ મારી જાવને કામ્યમાં કેમ રાખી શકતો નથી ?” જ્યારે તેઓ એકલાં પુર્યાં ત્યારે મીસીસ લેસ્લીને તેણીના ધણીએ કહયું.

“સારી વાહાલા એલ્ડર્ડ, તમે તેણી ધારે તે કરતાંબી વધુ હેત તેણી ઉપર રાખેછો. આ સિવાય બીજે કશોજી શકતો વિચાર તેણીમાં આવ્યો નથી, પણ અરે ! આપણી મધુર છોકરીની શાંતીના ખાતર ફરીથી તેણીને પરજીવાનું ફરમાવતા ના. મને તો લાગે છે કે બીજાના પ્યારથી અલગ રાખીનેજ ખોદા તેણીની શાંતીના ખત્યાવ કરે છે. ખરી સત્યાઈ કહેવા વિના હું કેમ બીજાને આપી શકું ? તમેને એમ લાગતું નથી, માટે તમે માનેછો કે આપણી સાચ વસવા કરતાં પરજીવાથી તેણી વધુ સલામત રહી શકશે. પણ અરે મારા ધણી, તમે ફરીથી એવી કાકુલુદી કરતા ના. સપ્તશુને જોનાર ખોદા આપણી આસપાસ છે; માટે આપણે માનવું જોઈએ કે તેણીનાં મધુર નિદ્રાપણીની તે સાદેજ સંભાળ લે છે, અને બીજાના પ્યારથી અલગ

રાખીને ધારતી અને કંગાળતામાંથી તેણીને દુર રાખે છે, કે જે માટે હું વિચારથી કરી શકતી નથી.”

મીડેસલીની ખાતરી થયલી લાગી, પણ તેણે પોતાની ધણીયાંણીની સલાહ પ્રમાણે સાંધવા અગાઉ તો બે મહીનામાં થોડા વખતની ભય ભરેલી માંદગીમાં પડી પોતાનો પ્રાણ ખેરકપે હતો. સપ્તશુ મેતામાં એકાએક નીપજવું મોત અવતાંબી માટે ધણેજ દુઃખી કરનાર અને ભયભરૂં છે. ફક્ત એક અકવાચમાં આગમજ જે માણસોને આપણે હસ્તા ચેહેરામાં જોયાં હોય તેને આપણને કશીજી મેહનત આપવા વગર સલામત જીવે પડતાં જોવાં તે વખતની આપણી દુઃખી લાગણી માટે કોણ બોલી શકે ?

મીસીસ લેસ્લી અને તેણીનાં છોકરાંએબી આવીજ લાગણી થતી હતી. તેમને ધારતી રાખવાનો કે આશા રાખવાનો કંઈજી વખત મળ્યો હતોજ નહી, અને ધણે લાંબે વખતે તેમને આ ખરૂં લાગણું હતું કે જેને તેઓ અલ્પત આહવાં હતાં તે ખરેખર હમેશાને તેમને છોડી ગયો હતો. મીસીસ લેસ્લીનાં દુઃખની હદ તો ખોદા સિવાય બીજું કોઈ જાણતું નહીં હતું. તેણીની ચાલુ માંદગીમાં વગર ફરવાક કરવેની તેણીની ફીરજ વખતે તેની એક સ્ત્રીને લાયકની તેની તરફની નાંખુમજ ભરેલી સંભાળથી તેણીની પ્રીતીનો માંક સાધારણ કરતાં ધણો વધુ મજબુત હતો, માટે આ એકાએક આવી પરેશાં મનનાં દુઃખે તેણીની રાગી દેહ ઉપર ફેલેક મેજરી હતી. તેનાં મોતાનાં બીજાંજાં આગળ હાજર રહેવા તેણીએ પોતાનો કાચ છોડ્યો હતો, તેના તકીયા આગળથી દહાડો અને રાત તેણી ખસી ન હતી. ફક્ત વાહકરની ઉપર આ અચ્ચુચ આવી પરેશો ધા માફી અસર કરે નહી તે માટેજ તેણી તેને મજવા ઉઠી હતી; વળી ફક્ત તેણીના સુખદુઃખના સાધીને ખોદવાનુંજ તેણીને દુઃખ ન હતું. એક સ્ત્રીનાં સપ્તશુ અમરતો ઉપકાર અને પ્રીત જેઓનાં એક બેઠ ભરેશો મજબુત માંક તેઓ વચ્ચે હતો. તેમનાં લગ્નની અંદગીમાં પેદલાં વર્ષમાં તેણે તેણીની એક મંબીર માંગણી કમ્પસ રાખી હતી, જે કદાચ એલ્ડર્ડ લેસ્લી સિવાય બીજે કોઈ કમ્પસ રાખતે નહી, અને વળી સાર પછી કદીમી તે માટે તેણે દલગીરી બતાવી હતી નહી, અને હવે તે જાણભરેશો બેઠ તેણી સિવાય બીજું કોઈ જાણતું ન હતું; માટે તે બારી જોગે, તેણીના જરયારની ખોટથી ઉપજતાં દુઃખમાં અલ્પત વધારો કરતો હતો.

જે પહે પોતાના દીકરાને મદવા માટે મીસીસ લેસ્લી પોતાના ધણીના તકયા આગળથી ઉઠી હતી, તે વખતે ફોરન્સ તેનાં બીજાંજાં આગળ એકલી ઉઠી હતી. તેની આંખો બંધ કરેલી હતી, અને મોતાનો દેવ પોતાના રંગ સાથ તેનાં મોંહ ઉપર ધગડી નીકળ્યો હતો, અને તે ગરીબ બીચારી છોકરી રડતી રડતી તેની તરફ વાંકી વળી ઉભી હતી. તેણીનાં આંસુઓ તેનાં દીસ ઉપર તપકતાં હતાં, માટે તેણે પોતાની આંખો ઉઘાડી અને તેણીને પોતા આગળ જેવ-

વાની કાશીય કરી. તેણી તુરતજ તેની આગળ આપી તેના માથે ઉપર સુખીએ લેવા લાગી; તે ભાગાતુડા વાગ્યામાં બળગવા લાગ્યો:—

“ફોરન્સ, મારી દીકરી! મારી બેમુલ દીકરી! સુખી-તુને સુખી કરે. તું ખરેખર મારીજ દીકરી છે. મીની કાંઈ વખતે વહાલી નથી. ચાહને—તારી માથે ચાહને, વહાલી, તેણીની સંભાળ લેને. તેણી તરફ તારા ઉપકારનું એક મોઢું કારણ છે. ફોરન્સ—વહાલી—સુખી રહે—”

અને હવે તેને અચાનક દાકથી એટલે તો નજીએ પડી ગયો હતો કે મુદલ સમજાઈ ચકાતું હતું નહીં. ફરીથી અને ફરીથી ફોરન્સને તેજ બોલો સમજવા લાગ્યા. તે નજીના અવાજ અને મોતના દેખાવે તેણીને ગજારી નાંખી, એવા ભુતની માફક પડીની છાંદગીમાં તેણીને તે દેખાવ યાદ આવવા લાગ્યો. પછી ગરીબ બીચારી છાકરીને બાપના પાર સિવાય બીજું કશું બેઠલું લાગ્યું નહીં. તેણીને લાગ્યું કે બીજી મુશ્કેલી માતાએ સાચ સરખાવતાં તેણીની દમેશની માંદી માતાની કેળવણી માટે તેણીને ખરેખર વધુ ઉપકારી યવાનું કારણજ હતું; પછી તેણીએ પોતાના ગુજરેલા પીતાની લાસ આગળ ગુલુમગીએ પડી મગ્નુત સોગંદ લીધા કે છાંદગીમાં તેણીની પડેલી ફરજ પોતાની માતા તરફ તેણી અદા લાવશે. એમ કીધા પછીજ તેણીના બાપના મરતી વખતના છેકા સહુનેનો બોલે તેણીના કોમળ છવ ઉપરથી ઓછો થયો.

(સાંધણ છે.)

RUBY.

હિં મ ત નો બ દ લો .

પનોજ” ટાપુના કિનારા ઉપર તોફાન બહુ સખત હતું, રાતના કાળા ધમધેર વખતે તુફાનના સુસ્વાતા, દરયાનાં પાણીના મોઝાઓને જીરસાદાર બનાવવાને પોતાથી બનતી તબક્કી કરતા. કિનારા ઉપરની દરેક ચીજ તણાએ પોતાઈ મઈ હતી.—દરેક પોતે કાનનાં બહાર ફાડી નાખનારા મંજવર અવાજ કરી તુફાનથી કંટાળ્યો હોય તેમ ઉલ્કાપાલમાં હતો.

તેના બપોર સમયે કીપનોજ ઉપર વસ્તાં ગરીબ મેહેનતુ માછીમાર લોકો એકેએક પોતાનું ઝુંપડું છોડી સાદા ચોશ્મકમાં ફીકરથી પુજતાં, ચંડીથી દંડરતાં, પોતાના ભતભાઈઓનું આવા ખુદરતાના ધાતકી હીંગામમાં શું ચાપ છે તે નેવાં આસપાસ ધમરાટની નજર ફેંકતાં સમુદ્રને ધીનારે આવી ઉભાં. તોફાને પોતાનું નેરું સેહન નરમ કર્યું હતું, પશુ સમુદ્રના ઉછાળાને ધોંધાટ નેનો ને તેવો હતો નાનાં બાળકથી ને મોટાં ધરણં વડાંએ પછુ તે અકબચ્ચા રસ્તા ઉપર ારે ઉભાં હતાં.

રોહરમાં વસતી, સારા જિયા રેમગી ગાયરના દેસ કરનારી ધણીએક ફેરનેજબ ઓરતો કરતાં આ સાદા સખત દેસવાલી ગરીબ માછીમારોનું ટેપું નરમ અને પરસવર મદદ કરવાને ઉત્કટમંદ હતું.

“ઓ આ ધાતકી દરેકો! આ નાચકારક તુફાન; આ ખુદરતા કહેર! આચાજ તોફાની હિંગામમાં મારા હીરા નેવા દીકરાઓ તણાઈ ગયા. ઓ ખોદા, આ વખતે ને કોઈ પાણી ઉપર હોય તે ઉપર મેહેર કરને.” એક ગરીબ માછીમાર વર્ગની છુટી સ્ત્રી પોતાના વાળનાં સંદેહ ડુંકાં કુધાં પવનથી બીચારતાં અટકાવતી ઉપડું બોમતી બોદાને યાદ કરતી ઉભી હતી. તેણીની આંખમાંથી નવખાર આંસુ વહેતાં હતાં.

“મા, મારી મા, બોદાએ આપોશું પાણું લીધું, એમાં ગમ કરવો વાગ્યો નથી. ને આ શુન્યા છે તેઓ છવતાં કરતાં સુખી છે, એ એક મોઢામાં મોટો દીવાસો છતાં તું વારેવરીએ બોદાના કાપદાથી કાંચ નાશન ચાપ છે?” તે પરડી સ્ત્રીને દીવાસો દેવા તેણીને દીકરો બોદાશે.

“નેન; મારી ધપણુતી લાકડી, મારી આંખોનાં; તુર; આ ધાતકી દરેકો જેમ મારા એક, બે, ને છઠ્ઠાજ ભન કરતાં વહાતા મોટાઓને ગળા ગયો છે, તેમ એક દહોડે તુને પછુ છીનવી ન ભય તેની સામેતી શી?”

“હું તને છોડીને કદી દરેકે જનાર નથી, મા.”

“અરે! નજારે મારા પાંચ મોટાઓ સાચનું વહાણ કુપી ગયું અને તેમાં તેઓ કુપી ગયાની ખબર આપી લારે હું તે મારા મોટાઓ માટે ગમ કરતી મેસતી લારે તારો છોડી બાઈ ડેન અને દરરોજ એમજ કહેતા કે તે મને છોડીને કદી દરેકે જશે નહીં. અને પછી એક વર્ષે તે ગયો, અને તેનું પછુ વહાણ ભાગી ગયું.” તે ગરીબ છુટીએ અશ્વસોસ કીધો.

“પણ મા, તે વખતે આપણુ ગરીબ હતાં, શુન્યતાનું સાંપણુ આપણા નેરું કડું હતું નહીં, જેથી તેને જરાની ફરજ પડી. કમાવા ખાતરજ તે વહાણે ગયો, અને આવાંજ એક તોફાને તેનો જન લીધો. આ મેરેદમ, દરવાજા તું દમારાં કેટલાં વહાણાંઓને ગળા ગયો છે;” એમ કહી તેણીને દીકરો નેન જ્યાં પુરેયો ટાણું વળી ઉભા હતા ત્યાં ગયો.

વીજળીના વારંવાર ચતાચમકારાને લીધે કિનારા ઉપરથી દરયામાં શું થતું તે જણાતું હતું, અધકારખરેડાં કાળાં વાદળાંઓને ખસાડી તે કિનારા ઉપર ઉમેલાં આપુર લોકોને દરેકો બરોખર દેખાય એવા વિચારથી માદતામે પોતાનું સુખ હસવે બહાર કઢાણું. તેના શીઘ્ર ભગવતી દરયામાં “શું થતું તે નેઈ વચવાતી માછીમારોએ ઉતાવળ કરી સુધી.

“અરે ખોદા; અશ્વસોસ! અશ્વસોસ! એક મોડું વહાણુ ખર દરેકે કોંઠા ખાપ છે; આ! તેની ઉપરના છવગાઓને તુરત બચાવવા નેહ્યો.” એક જણુ બોલ્યો.

“હા, હા, એક વહાણ છે ખરું, પણ તે બાંહેધું દીસે છે. તે ઉપર કોઈ નગર આવતું નથી. તે ઉપરનાં સખ-જાઓ મરણ પામ્યાં હશે.”

“શુભો, શુભો, વહાણ ઉપર એક ઓળો દીસે છે. એ કોઈ શપ્સ છે, અને મદદને માટે આપણી તરફ હાથ હીકવે છે, એને માટે આપણને મદદ મોકલવી જોઈએ.” નેન બોલ્યો.

“આવા ભયકાર વખતે નાણી નોઈ દરયા ઉપર જતું ? ના, ના, એવી ભેવકુદાઈ કોઈએ કરવી નહીં.”

આવા શપ્સો ધણીએએ કલા, પણ નેને કોઈનું માન્યું નહીં. દરયાના ઉછળાને નોઈ તે હટયો નહીં, યા પોતાના નનની ધાસતી કરી પેલા અમણાને વહાણ ઉપર હુળેતા મુક્યો નહીં. કોઈ તેના સાથ આવવા ના કહે તો તેણે એમણું જવા આહવાનું. તેને તેમ કરતાં નોઈ તેની ધરડી માની દયા કરી પાંચ જણાઓ તેની સાથ જવા તૈયાર થયા. દેખણી ઉછેરનાં મોતનાં ડાયાંમાં તેઓ જવા તૈયાર થયા.

“આપણુ બચીશું” તો તેને સલામત લાવીશું, નહીં તો મરતું છલવું તે સાહેબને હાથ છે.” નેને તેમણી કરતાં કહ્યું.

“એ શું સંભવાય છે, નેન !” એ વખતે નેનની માય શીકરથી ઉજળી મારી જઈ નેન સામે આવી પુછવા પડી.

“શું માય ?”

“આ બધાં શું બોલે છે ! એ બધાં કહે છે તે ખરું કે ? તું બાં નય છે ?”

“હું તે કુળતાં માણસને બચાવવા જઈ છું, માય, એ ખરું છે, એથી પોતા રાજ ધરો, તું પણ રાજ ધર જરો.”

“જો ! એ તું શું બોલે છે ? એ તું શું બોલે છે ! હું મરી જવશ; હા, મરી જવશ, તુંને દરયા ઉપર પગ મુકતાં નોઈને હું મરી જવશ. અરે દીકરા, મારા ઉપર દયા કર. તું મારી જમીનને આધાર છે, તું મને વહાલો છે; દરયામાં હુખી જનારા સાથ આપણને કોઈ લાગતું વક્ષતું નથી. તે છે ને તેનું નસીબ છે.”

“મા, મા, એમ ના બોલો. એક પોતાના બંદાને મરતો ! બંચાવવા તારો દીકરો નય એ શું તને નથી પસંદ ? જેમ તુંને હું વહાલો છું, તેમ તેને પણ કોઈ વહાલું હશે, તે પણ કોઈના વહાલો હશે, તેનીથી મા તેના વારને ટવ-ળતી હશે. હું હમણાં આપું છું, મા, ફીકર ના રાખ.

તેણીને બીજી એસ્ટોની સંભાળમાં સોંપી નેન ઉજળતા મોજાઓ ઉપર ચાર સાથીઓ સાથ સ્વાર થયો. ઢાંઢે ઉ-મેશાં લોકોએ, આ નેખમમરી સફર તેઓને સફળ ધમ્મી. મોટાને મોજાઓ ઉજળી ઉજળી પાછળ હટાવવાનું કરતા, પણ તે ઉપરના ખજાસીઓ મક્કમ હાથે તેને હંકારી જતા.

મોટ જેમ જેમ તે ભાગેશાં વહાણ નજદીક નવી તેમ તેમ તે ઉપરનો પેલો શપ્સ આચારથી નોઈ તેને પુગવાતું કરતો. એક ધડીમાં તે મોટ વહાણને લગેજાગ જઈ લાગતી, તો પછી તરતજ મોજાઓ તેને ઉજળી ધણે વાર દુર લઈ જઈ પછાડતા. પણ તેઓએ આશા અને મેહનત છોડી નહીં.

“અરર ! હવે કંઇજ આશા નથી, મોટ પાણીમાં ઊંધી ચડી થાય છે, વહાણની નજદીક તેનાથી થવાતું નથી.” કીનારા ઉપર આપણે આંખે નેતા ઉમેલાઓ માંહેલો એક બોલ્યો. “અફસોસ. આને આપણુ માંહેલા સરનેથી બહા-દુર શખસો પાણીમાં જઈ સુવાના.”

એ પછી જરા વારમાં એક જણ પુકારી ઉઠ્યો.

“ઓહો ! શુભો, શુભો, મોટ નજદીક છે, વહાણમાંના શખસને તેઓએ મોટમાં લેવાતું કીધું છે. ઓહો ! એમ-જ, એમજ, હાં વાહ ! વાહ ! હુરરા ! હુરરા ! તેને મો-ટમાં લીધો. નેને તેને મોટમાં લીધો.”

સરેએ એકી ટગરે નોઈ ખુશાલીના પોકાર ઉપર પોકારો ઉઠાવ્યા, એટલામાં એક બહુજ મોટો, કાંઈ ખરી જગરની લાગણીથી ઉઠેલો ખુશીનો પોકાર દરયા ઉપરથી આવતાં કીનારા ઉપરનાં લોકો હેરાત થયાં. એવો તે કોણેક હશે કે નેને બંચાવી લાવતાં તેઓ એટલા હરખમાં આવી ગયા છે !

હજીજી તેઓ કાંઈ બચેલા કહેવાય નહીં. હજી જીવે નનની લાઈક દીકરા મજબુત ઉજળતા મોજાઓ વડે લ-ડવાની હતી. ધણી જેહમત પછી તેઓ કીનારે આવ્યા; એક પોતાના બંદાને બચાવી લાવ્યા.

નેનના ગયા પછી તેની મા મેહોશ યઈ પડી હતી, તેણી દમણાં હેરાશમાં આવી તે વખતે નેને મોટમાં ઉભો યઈ પુકાર્યું.

“મા, વહાલી મા, ને, હું કોણને લાવ્યો છું” તે ને, એ જીવે છે. એ મારો ભાઈ કેન છે. ગરે વયે આપણુ એને કુખી સુવેશે ધારતાં હતાં તે એ છે.”

નેનનું આ મોલતું સાંભળી ને ખુશાલીની મીસ તેઓને સંભળાઈ હતી તેનું કારણુ હવે તેઓને માલમ પડ્યું. તે ગરીબ માજીમારો તરફથી આ ખુશાલી સાંભળતાંજ ખુ-શીના પોકારોથી કીનારો ગાજ રહ્યો. બામદાદને વખત હતો. આકાશ ઉપર સેહજ અબવાણું જણાતું.

પોતાના દીકરાનાં મુખથી આ વાત સાંભળી નેનની મા હરખથી બાવરી બની મઠી. સહ કોઈ એટલા હરખમાં આવી અંધાં હતાં કે તેઓએ તે દીવસ ખરી ખુશીથી પાડ્યો. પોતાનાં નાનકડાં ગામમાં એક ઘર ને હમેશાં ગમગીન રહેતું, ત્યાં ખુશાલી યઈ તે નોઈ તે સંપીયાં લો-કાએ જોદાને પડી નામ્યો. મોટાં સેહેરની માલેતુનર લો-કાની એકસપેસાઈ ત્યાં હતી નહીં.

નેનના ભાઈ કેનને લોકો ઉચકીને કુપડીમાં લઈ ગયા. તે ઠાકથી લાઈસાજ થયો હતો. નેનનાં ગમે એટલાં ના કહેવા છતાં લોકો તેને પણ બહાદુર જવાનનું નામ આપી કુપડીમાં ઉઠાવીને લઈ ગયાં. નેનને તેની દિવંતને બદ-લો મલ્યો. તેનો ભાઈ કુખ્યો ન હતો, પણ તેનું વહાણ બાંધ્યું ત્યારે કોઈ ઉગરડાણ ઉપર લસડાઈ ગયો હતો, બંધાંથી તેને આ વહાણ ઉપાડી લાવતું હતું.

મેહેરખાતું કાવસજ દાવર.

ઝાડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

તેલ.

રજેક ભતનાં ઝાડમાં કાંઈમાં ઘણું તો દા-
ઈમાં ચોકું તેલ રહે છે, અને તે તેલ
એક વાતે મળતું આવે છે. તે એકે, દરએકે
ભતનાં તેલ બળી શકે છે, અને તે બળ્યા
પછી તેમાંનું કચું (નક્કર પદાર્થે નેતું કે રાખ)
પાણી રહેતું નથી.

તેઓમાં ઘણું કરીને હાથકોળાન અને કારખન હોય છે.
તેથી હાથકોળાન હવામાંનાં ઓક્સીજન સાથે મળીને તેનું
પાણી યથા જલ્ય છે, અને કારખનની કારખાનીક ઓક્સીડ થાય છે.

પાણીને ૨૨૨ ડિગ્રી ફેરનાઈટ ગરમી લગાડવાથી તેનો
બાફ થાય છે. પણ તેકનો બાફ કરવા માટે તેને પાણી ક-
રતાં ઘણી વધારે ગરમી આપવી પડે છે; જેમકે તારંગીની
છાતનું તેલ ૩૪૫ ડિગ્રી ફેરનાઈટ અને લવંગનાં તેલને
૪૮૦ ડિગ્રી ફેરનાઈટ ગરમી લગાડશે ત્યારે તેનો બાફ થાય
છે. બીજાં ઘણીક ભતનાં તેલને ઉષ્મામાં વાસણમાં મળીને
ગરમી આપી શકાતી નથી; કેમકે તેમ કરતાં ગરે ઓટલી
ગરમી આપે તોણી તેનો બાફ થતો નથી, પણ તેમાંની
જુદી જુદી વસ્તુઓ છુટી પડી હવામાં મળી જાય છે, ને
તેનો ખરાબ વાસ નીકળે છે. એ પ્રમાણે તે તેલમાંની વ-
સ્તુઓ જુદી પડી જવાથી તેનો બાફ થતો નથી ને તેથી
તે તેલનો તેજાવ નીકળી યાતો નથી. એવાં તેલને ઉઝિ-
છમાં (શીટ્સ ઓઇલ) કહે છે. હવે જે તેલનો બાફ થયે શકે
છે એટલે જેમાંથી વસ્તુઓ છુટી પડી જતી નથી પણ તેને
ગરમ કરવાથી બાફ થાય છે, ને જે તે બાફને એક વા-
સણમાં બંધ કરી રાખ્યો હોય તો તે ઠંડો પડવાથી પાણું
તેનું તેલ થાય છે, તેવાં તેલને ઉઝિછમાં (વોલેટાઇઝ ઓ-
ઇલ) કહે છે. કોપરેક, ઓક્સીવનું તેલ, અક્સીડનું તેલ, એ-
ર'કચું, અને શીટ્સ ઓઇલ કહે છે; ને લવંગ, કુલ્લો, લીંઝુ,
અને ટરપેન્ટાઇનનાં તેલને વોલેટાઇઝ ઓઇલ કહે છે.

હવે આ ગેમાંથી તેલ કઈ ભતનું છે તેને પારખતું
હોય તો તે એક સેલ્ન બ્લેડીંગ પેપરના કટકા ઉપર તે
તેલનું એક ટીપું મુકીને તેને જરા દીઘ પર ધરતું ને ધીમે
ધીમે તે તેલ સુકાઇ જવા દેવું. સુકાયા પછી જો તે બ્લે-
ડીંગ પર ગાય નહીં માત્રમ પડે તો ભણતું કે એ તેલ
વોલેટાઇઝ છે, ને જો દીર્ઘાવાળી જગાએ ચીકણો જેવા
ગાય ખેસી ગયેલો લાગે તો ભણતું કે તેલ શીટ્સ ઓઇલ છે.

વનસ્પતીમાંથી નીકળેલાં બધી ભતનાં તેલો ઘણું કરીને
સાંધારણ ગરમીવાળા મુલકમાં મેવાહી હાલતમાં રહે છે, પણ
ઠંડા દેશોમાં કેટલીક ભતનાં તેલ ઠંડીથી બંધાય જાય છે.
એ તેલો વિશાલત જેવા ઠંડા મુલકમાં બંધાય જાય છે. તેલ
પાણી કરતાં ઘટકું હોય છે અને તે ઘટકા, ટરપેન્ટાઇન અને
સોનાબુનાં તેલમાં પીગળી જાય છે, તેથી એ પીગળાવનારાં
તેલને કપડાં પરના તેલના કાચામાં નાખવાનાં કાચમાં વા-
પડે છે. કાચાવાળાં કાચાં કે કપડાં ઉપર એ તેલ લગાડ-

વાથી તે પરનો કાચ નીકળી જાય કાચાં કે કપડાં આગ-
ળાં નેતું સાફ થાય છે.

વનસ્પતીમાંથી નીકળતાં તેલ ઝાડના જુદા જુદા ભાગ-
માંથી નીકળે છે. પણ ઘણાંખરાં ફળ ને બીયામાંથી નીકળે
છે. ઓલીવનું તેલ તેનાં માવાદાર ફળમાંથી નીકળે છે. અ-
લસીનું, રૂનું, ખસખસનું તેલ ને એર'કચું બીયામાંથી નીકળે
છે. કોપરેક અને બીજાં કાટલાંવાળાં ફળનું તેલ તે ફળના
માવાદાર ગરમાંથી નીકળે છે. એ તેલ તે માવાને ગરમ
કરીને અથવા એમજ દાખીને કાઢે છે; ને કાંઈ વખતે બં-
દર પીગળાવનારી વસ્તુ નાંખે છે. જે તેલ ઘાણીમાં પીગળી
કાઢે છે, તેને ઉઝિછમાં કાઢક દ્રાવન અથવા વરછન ઓઇલ
કરીને કહે છે.

કાટલાંવાળાં ફળ કે બીયામાંથી તેને ગરમ કરીને તેલ
કાઢે છે ત્યારે પેહેલાં તેને બાંછીને લુકા કરે છે કે પછી તે
સેહેલામથી દબાય ને જલદી તેલ નીકળે. પણ એ તેલ કાંઈ
સ્વચ્છ હોતું નથી. તે બળી ૧૫૫ ડિગ્રી ફેરનાઈટથી વ-
ધારે ગરમ થઈ શકતું નથી, તેથી તેમાં (બાઇસલકાઇઝ
ઓઇલ કારખાની) નાખતી પીગળાવનારી વસ્તુ તેના છુકામાં
નાંખીને તેને બીજાથી રાખે છે; પછી એ મેજવણીને ગરમ
કરે છે, એટલે ૧૧૫ ડિગ્રી ફેરનાઈટ) નેટકું ગરમ થતાં
તેમાંથી બાઇસલકાઇઝ ઓઇલ કારખન ઉપાઈ રૂપમાં બાવી
સપાટી ઉપરથી બાકના આકારમાં બાહર નીકળી જાય છે.
પછી તે તેલમાં પાણીનો બાફ નોરથી ગોઠવે છે કે તેથી
મધ્યમાં વાસ સળેલો નીકળી જાય છે. પછી તે તેલને સ્વ-
ચ્છ કરવા બીજા કેટલીક રીતો વાપરે છે. તેમાંની આ એક
ઘણી સેહેલી છે:—ગરમ તેલમાં આશરે બે કે ત્રણ ટકા
નેટકો કોરનીક સોડા નાંખે છે, એટલે તે તેલની અંદરના
તમામ કચરા સાથે મળી જઈ તેને મેજા માલ છે ને તે
સપાટી પર તરી આવે છે, તેને કદા કહે છે; તે કદાની આ
જવાથી તેલમાંના કચરા નીકળી જાય તેલ સ્વચ્છ થાય છે.

શીટ્સ તેલને હવામાં ઊંચામાં રાખ્યાં હોય તો કેટલાંક બં-
ધાઈને નક્કર થઈ જાય ને કેટલાંક પ્રવાહી હાલતમાં રહે
છે. એ તેલ જુદાં જુદાં કાચમાં આવે છે. સાંચાના બાગ
લીલા કરવા માટે જે તેલ વપરાય છે, તે તેલ સુકાઇ નહીં
જાય એવું જોઈએ છે. તેમ વળી વાનરીક કે રૂઝની મેજ-
વણીમાં જે તેલ વપરાય છે તે સુકાઈ જાય એવું જોઈએ છે.
અત્રીતરું, ખસખસનું, ને ગાંઠનું તેલ સુકાઈને બંધાય
જાય છે, ને ઓલીવનું તેલ ને એર'કચું બંધાય નહીં જાય
એવાં હોય છે.

અલસીનું તેલ સંચુનાં ઝાડનાં બીયામાંથી નીકળે છે. એ-
નો રંગ જુદો પીળો ને વાસ અજબ જેવો હોય છે. એ-
નામાં જલદી સુકાઈ જવાની ખાશયત રહેલી છે, અને નમ્બરે
તેમાં ચોકડું સિદ્ધિર અથવા (એકે) એકસાઈઝ ઓઇલ
ને-નગેરીક) નાંખીને ગરમ કરે છે, ત્યારે તે ઘણુંજ જલદી
સુકાઈ જાય છે; તેથી તેને લાકડાં પર ચોપડવાના રૂઝની
અંદર મેજવણી કરવામાં ઘણું વાપરે છે. જો તેને યોગિક
વખત ઉઝાડવા કોઈ હોય તો તે કાળા રંગનું ને ઠારે બં-
ધાય એવું યોગિક થાય છે. એને કાલસાના લુકા સાથે મે-
જરીને છાપવાની સાદી બનાવે છે. સંચુનાં ઝાડ અથવા અ-
લસીની પેદાશ અંગામમાં અને રસ્તામાં પણી થાય છે.
દર વરસ લાંબી આઠ કરોડોનો ગાય બાંહેડ જાય છે.

પ્રેમની પરીક્ષા.

ઈંગ્લેન્ડની પુત્રે એક દવાવાણું ગા-
મમાં “રેલ્વે-એક” નામે એક સુ-
ખવાસી સ્વચ્છ દવાવાણી રેકડી આ-
વેલી છે, જ્યાંની તંદરિસ્ત આખેહ-
વાનો ગરમીને ટાંકણે લાભ લેવાને
શેઢેરીઓ સુકતાં ન હતાં. આ રેકડીની
ખાતુમાં મીઠી લીઠનું ભરખું “આ-
રન કોટેન” આવેતો છે. લાંના લીસા-
તરીબાં બાગમાં આવે તે એક

સ્થળાં સુંદર નાનાં બાળકો રમત કરી રહ્યાં છે. મીઠી
લીઠનને બે દોકરી અને એક દોકરો હતો. વડી એકરી
હંસન નવની, બીજી લુચી સાતની, જ્યારે મીઠી લીઠનને
વારસ પુત્રો આરમ્મીબાઈ માય પાંચ વરસની કુખળી વખેનો
હતો. આરમ્મીને જન્મ આપ્યા પછી મીસીસ લીઠન આ
જેઠાન છોડી ગયલી હોવાથી, તે આંદર ઉમરના બાપ ઉપર
આ ત્રણ બાળકોની સામગ્રી દેખરેખ આપી પડી હતી.
આજે મીઠી લીઠન કાંઈ કામસર ઈંગ્લેન્ડ ગયલા હોવાથી
તેમનાં બાળકો એકલાંજ બહાર બાગમાં ફરવા નીકળ્યાં
હતાં. હંસન અને લુચી બાગ વટાવી “રેલ્વે-એક”ની રેકડી
તરફ જઈ બેઠાં કે તેમની સાથે તાના આરમ્મીના હાથ
પકડી, એક જવાન બાનું તેઓ તરફ આવતી આવતી.
તે જવાન સુંદરી આ ઉજડ જંગલની એક અપસરા સમાન
દીસતી હતી. તેણીના લુચા બાકોના મરેહાદાર અંબોરિ,
જાગી સરદે મરદન અને શુભાળના ટુકડા જેવાં ચોરો,
એ સર્વે ધણું ધ્યાન ખેંચવા ભોગ હતું.

“છાકરાંઓ તમે ફરો, ભોળે આરમ્મીને ધણું દોઢાવતાં
ના, હું અહીં બેઠી બેઠી તમારા પપા ઉપર કાગળ વણું છું.
સંજાસને ચોડાં થતાં ના,” તેણીએ હલવેથી કહ્યું.

“મીસ વાયોલેટ, તમે પપા ઉપર જરૂર લખજો, કે મારા
માટે એક મોટી “ડોઝ” લાવે.” હંસન બોલી.

“મીસ છે,” વાયોલેટ જે તે જવાન નારનું દીવપુત્ર
નામ હતું, તેણીએ પાસેની રેકડી ઉપર જગ્યા લઈ, મજ-
બાંમાંથી મુખપેન અને કાગળ બહાર કહાડ્યું. થોડો વખત
લાં તમામ શાંતીમાં પસાર થયો. બાળકોની રમતથી ચીસ
અને નાનાં ટપસ ટપસ દોડતાં પગલાંના અવાજ સિવાય
લાં બીજું કશું ઝગ્ગ હતી નહીં. અંતે લખવાનું પૂરું કરી
વાયોલેટ એક રસીક વાર્તાની એપડી બહાર કહાડી તેનાં પાણું
હડવાવા માંડ્યો. એકાએક તેણીને સામેની ઝાંઝામાંથી ઘોડાનાં

પગલાં આવતાં સંજાયાં. એપડી નજર આગળથી બાંધ
કરી, તેણીએ સામું નેપું. દુરથી એક કાળો ઘોડો નોચ-
બંધ દોડતો તેઓ તરફ આવતો હતો. તેનો સ્વાર કાલા
લશકરી પણ હથવારથી ઝકઝકી રચસા પોસાકમાં હતો.
માયાં ઉપર સરદે મોહટાં પીછની કાંઈક વાંકી મેરેમી ટોપી
સીધાવ તેના પેઢેરવેશમાં બીજી કશીથી સરદી જણાતી ન
હતી. તેનાં હાથમાં એક મોટી સમશૈર હતી, જેને તે
મોપા દુશ્મનોની સામે લડવા જતા હોય તેમ, મોગ આસપાસ
ચમકાવે જતા હતા. તેનો ચેહેરા દમામદાર, કાળી મોટી
પણ નરમ ચુંછ, અને તારાજેથી ચમકતી તેની ચથમો હતી.
આગળ અને આગળ તે કદાવર ઘોડાની પીઠ ઉપર બેઠેલો
એક બહાદુર તન, જેરેમદ બાંધુ અને ધ્યાન ખેંચી રહે
તેવી ખુશસુરતી ધરાવનાર તે જવાન આવતો ગયો.

વાયોલેટ સ્થંભ જેવી હાસને આ બહાદુર દુરરીરની
સમશૈરનો ચતકાટ નીહાળતી બેસી રહી, જેનો એજો એક
પગે દીસી, બીજી પગે ઝાંઝીઓની વડા વચે શ્રમ ઘડ જતો
હતો. એકાએક તે સપેહસાદારની નજર પેમાં રમતાં બાળકો
તરફ ફરી કે તેણે પોતાનો ઘોડો મોખાવ્યો. હંસન અને
લુચી તેને જોતાંજ ખુશાલીની ચીસો પાડતાં તેની પાસ
દોકી ગયાં.

“કરનક ડેનખર્મ તમે કેમ છો, એ અહીં પપા હતો
તો તમને જોઈ કેવા ખુશ થતો,” હંસન તે જવાનની તથવા.
રનાં ટુંકાંઝાંઓ ખેંચતી બોલી કરનક ડેનખર્મ વાંકા વધી
તે બને બાકરીઓને દીસ લીધી.

“અરે કરનક તમે ઘણા દાકી મયાજ, અમારી આહ-
તેથી વખત થયો છે.” લુચીએ કાઠી ટોરી વાતોથી તે
સપેહસાદારને આહતું નોતર દીધું. “અમારી કારમારક
મીસીસ વીલીસ તો તમને પીછાણેજ, પણ મીસ વાયોલેટ
સાથ હંસન તમારી ઝોતખાણ કરાવશે.”

આ પેઢેલીજ વેળા તે જવાનની નજર વાયોલેટ તરફ ફરી.
“આ બાનું કોણું?” તેણે પોતાનાં મરદાનગી ભરવા
અવાજે પુછ્યું.

“મીસ વાયોલેટ, એણે મને સીધાવવા રહ્યાં છે,”
હંસને ખુશાલો કરી તેને વાયોલેટ તજીક લઈ જવા આહતું.

“મીસ વાયોલેટ, એણે અમારા પપાના ફેડ કરનક ડેન-
ખર્મ છે.” હંસન બોલી. વાયોલેટ લીડી નમન કાંડું, અને ડેન-
ખર્મ માનવી ટોપી હાથમાં લીધી.

“મીઠી લીઠની મેરહાજરીમાંથી તેમનાં પહરોણાં “આ-
રન કોટેન”માં ચુમારક છે,” તે સુંદરીએ પોતાનાં મીઠા
અવાજે કહ્યું.

“બાનું તમારી મેહેરબાની યદ, હું ખમીન ઘણો દાકી
ગયો છે અને મારા દોષ્ટ લીઠનને લાંબું આહતું કપ મને તદન
આરમ આપશે,” ડેનખર્મ દરતે ચેદરે બોલ્યો. સ્વાર પછી
વાયોલેટ આ જવાન પહરોણાંને માટે ચેતરણી આપવા કાર-
મારજી મીસીસ વીલીસ કને ઘર તરફ દોકી ગઈ, જ્યારે ડેનખર્મ

ઉપર ટેકવાઓ હતા. રેલવેનેકની ટેકડીના કાલા પડછાયાએ તેઓ ઉપર અધિકારનો પડદો પાંચર્યો હતો.

“રેલવે”ટમાં જોડાવા આગમન, હું તમને મલવા આપ્યો છે. પણ મારે તમને કાંઈ કહેવું છે. તમે મને બેઅદ્ય તો માન્યો નહીં? વાયોલેટ તમે મારાં ધણીવાણી યશો?”

આ સવાલ ધણે અચીતો હતો, પણ કર્નલ ડેનખર્મ આજે મક્કમ મન કરી આપેલો લાગતો હતો. વાયોલેટ ધીમે સહે બોલી:

“તમારા આ અચીતો સવાલથી હું અનમણુ” શું તમે મારા જેવી એક નીરાધાર ગરીબ છોકી ખાતર બેસેનેટની પદ્ધતિ અને ઉગરાયી મેહેમ, દૈવત સરે તંજશી?”

“હા, હા, વાયોલેટ તારો અપ્તાવર હાય મેલવવા હું એક બારગી રાજ્યથી છોડું?” ધણા ઉચકરાયલા માટે થીયોડોરે કહ્યું. “ને તમે એક મધ્યમ કમાણીવાળા કર્નલની બાતું ચવાને રાહ—”

અહીં વાયોલેટ ધીરથી તે જવાનનાં હાથમાં પોતાની પાસતું એક મુગથી જોલાખતું કુચ મેલીયું. એ તેની માંગણી કમુલવાનો મુગો જવાબ હતો.

થીયોડોર ખુશાલીથી ધુનવા પડ્યો. તે કાંઈથી બોલે તે આગમન પેલી કુદરી પોતાની આંખથી દૂર ટેકવી બોલી, “થીયોડોર, તમને પેલા ઉંચા મીનારાની ખુશદ બાંધણી દીસે છે?”

“હા, હા” “અપલળી મેનર”ને નારો એ મકાન જોડાયા છે.”

“એની ઉપર તમે શું ધારો છો?” તે જવાન નારે સવાલે ચાલુ રાખ્યા.

“લીસ લાખની કહેવાયછ.” થીયોડોર આ વીચીત્ર સવાલથી હેરત થઈ બોલ્યો.

સારે ધારો કે આ “અપલળી મેનર”ની એકલી દેવાત વારસ અને માલિક હું છું,” વાયોલેટ ખુશસો કીમી. “તમારા કાકા સર ડેનખર્મની ખાહેશ પ્રમાણે તમે એક ઉલ્લાવાલી જવાન નારને છતી રાકાણ. આજ પછી એ મેહેલ તમારો પોતાનો છે.”

કર્નલ થીયોડોર ડેનખર્મની અમલથી કોણ ચીતારે? હેરત અને ખુશાલીથી તે બે પલ્લેર દંગ થઈ ગયો.

“પણ, સારે મને છેતરવામાં કેમ આવ્યો? મીઠીટનને લાં તમે અચ્ચાં રીખવા કેમ આવ્યાં?”

મીઠીટન મારા મરહૂમ પીતાના દીસોજન ફેડ થતાં હતા, તેમજ મારા ધર્મે બાપથી. મારા બાવાના મરણ પછી, હું મીઠીટનના આસારમાં આવી વસી, કારણ મને એકલીને લાં સોહોવાણું નહીં, તેમજ વળી હું મારી રાહખુશીથી આ મા વિનાનાં બાલકોને રીક્ષણ આપતી. હેલનનાં બોલવા ઉપરથી તમે પોતેજને મે પેહેલાં એક માતર માની, આથી મે” મીઠીટન ઉપરથી લણી આ નાહતો ભરમ

બાકી રાખવાને વીનવ્યા. કારણ મને ડર હતો કે કોકો મારા તરફ જોવા કરતાં મારા પૈસા તરફ વધુ નજર—”

“હું સમજ્યો, હા વાયોલેટ, તમે પ્રેમની પરીક્ષા કરતાં હતાં.” ડેનખર્મને હવે બધી સમજ પડી.

સેહેજ વારમાં મીઠીટનથી આ વાતથી વાકેફ થયા. તે વફાકાર જવાનના સાચ્યાં હેતને વખાણી, તેવજે ખુશીથી વાયોલેટનો હાથ થીયોડોરનાં હાથમાં મેળો.

“ડેનખર્મ કેસલ”માંજ તેઓનાં લગન થયાં, અને પોતાના કાકાનાં લીલ પ્રમાણેનો મોહટો વારસો પ્રેમની કરનક ડેનખર્મ આજે સર થીયોડોર ડેનખર્મ થયા પામ્યો છે.

જરખાતું કાવસછ દાવર.

કેસલેલું મગન અને તેમાંથી છોકરીઓને શું કાયદો થાય છે?

બાવણી દરેક સીજમાં તમારી કાલજ વધારે છે; દુનરમાં, તમારીખમાં, વિધામાં, મુસાફરીમાં, દોસ્તો, મોકરો અને દરેક માણસ સાધનાં તમારા સંજ્ઞામાં. અને આ સીજોમાંની કાલજન એક માણસમાં બીજાઓનાં દોલ રીઝવનાર કદી નાણુદ ન થાય તેવા ચુલ્લ ઉતપત કરે છે. એક તક નજ અમણુ બાકી સાથે કોણુ રહી ચકે? એક અકવાચમાં તેણી કંઠાસાથી સામાં માણસનું મોહત નીપજનવે. ધણી બાણુએ અને વધારે અને વધારે બાજદોમાં લીધેલી કાળજ મગજને ખીલવે છે અને ચચલ બનાવે છે; તેવાં મગજનાં ક્લો મંડળીમાં સારી અસર કરે છે અને સારો ખોરાક થઈ પડે છે, જ્યારે વગર કેલેવેલું મગજ તે ધરાવનારમાં ચોરા ધણાં સારા ચુલ્લો હોવા છતાં તેનાં દોસ્તો, મોકરો અને કુટુંબીઓમાં ફક્ત ચપચપ લાવે છે અને તેઓને કંઠાસા ભરેલું થઈ પડે છે. ખરેખરી છુટથી આપેલી કેળવણી સારાં પરીણામો લાવે છે. અમણુ મગજનાં જોડા ખ્યાસોને દાણી નાખવામાં કેળવણી કાંઈક ભાગ બળવે છે. સધલી જતની ભારે અને નહીં દુર કરી રાકાય તેવી મુશકેલીઓમાંની સૌથી મોટી અને સુધારવાની કાંઈપણ આશા વીનાની મુશકેલી તે એક તદનજ અમણુ અને સાંકડાં મગજની સ્ત્રીનાં ભેજમાંનો વગર લીચારે બાંધી દીધેલો મુક જયો ખ્યાન છે. તે એક સંગીન દેવાલ મીસાળ છે, જે સધકા સુધારાને આગળ વધતાં અટકાવે છે તકરાર, સતા, સાબેતી, અનુચિત તેની આગલ કાંઈજ કરી શકતાં નથી. યાદ રાખજો કે આ દુનિયામાં વધારેખરાણી, અરાખ અવાસ અને બીજી કરતાં આવી જતનાં અમણુ ભેજનાં મુલ ભરો ખ્યાસોથી વધારે થાય છે.

એક પક્ષવાર વીચાર કરો કે ખીલવેલાં મગજની યોડીક બાતુઓ ને મંડળીમાં આપણે ફરતાં હોઈએ તેને કેટલી ખુશનુંમાં કેટલી જીવવાળી બનાવે છે? એવી સ્ત્રીઓ દુન્યામાં વધારે હોય તો તેઓ કેટલું વધારે કરી શકે ?

દરેક જાતનાં કામને સુધારવા તેમજ આગળ વધારવા, કાંઈ બાંધી ઈચ્છા, આતુરતા આ પૈસા જોઈએ તોની પણ તેમાં સારી આક્રમ, ખીલવેલી કુશીયારી અને કેળવેલું મગજ જોઈએ છે.

ખીલું, દુનિયામાં બધાં કામ કરવા માટે બોહલી અને મજબુત દયાની જરૂર છે. બોહલી એટલા માટે કે જુદી જુદી જાતનાં શુભો તેમાં સમાઈ શકે છે; મજબુત એટલા માટે કે નાહની નીપજીતા અને કપકા ખમી શકે છે. હવે ખીલનાં માટેની દાઢ ધરાવા માટેનું પેદલું પગલું સમજાવ્યું છે; સમજ કેળવણીથી આવે છે કેળવણી આપણાં દીકરા માંની દવાને વધારે છે અને મજબુત કરે છે; તે આપણાં મગજમાંનાં અમુલ્ય ખ્યાલો દુર કરે છે; અને એવી રીતે આપણી શક્તીને બેઝરી કરે છે એટલુંજ નહીં પણ જીવનનાં બોહલાં કામો માટે આપણને લાયક બનાવે છે.

સાંકડાં અને અબજી વીચારોને દુર ન કરી શકે તેવાં મગજ વીરો આપણે ઉપર ખોટી ગાંધી છીએ. એક બીજી જાતનું સાંકડું મગજ આવે છે, જે અત્યંતપણાં પરીણામ નથી, પણ ચોક્કસ ખ્યાલી વીચારો બેજામાં પેવસ કરી તેને બોહલાથી વગ્રી રહેવાની ખોટી દેવ છે. તમારી સવળી શક્તીથી આ દેવની સામે યજો. તમામ વગર કેળવણીમાં લોકોમાં એવી દેવ હોય છે કે કોઈ ચોક્કસ બાબતને એક ભાગ સાંભળી તેને આખી બીનાં સાથે શું સંબંધ છે તેના વીચાર કીધા વિનાં તે વીરો જોડાયા ખરો ખ્યાલ બાંધી દેવો. તેવા ખ્યાલો વધુ અને વધુ બાંધવાથી મગજનું સાંકડાપણું વધે છે; કેળવણી-જીવનથી આપેલી કેળવણી અને ધણું અચ્ચત મગજનાં માણસો સાથેના સંબંધ એજ એને સુધારવાનાં ઇલાજ છે. દરેક બાબતમાં ખીલતીઓની ખરી મતજમ શું છે તે સમજાવવાની કોશીશ કરજો. એજ નાં સમજતા કે તેને અને તમારા જેવાંજ યોડા ખીલતીઓ સમ્યાઈ અને ડહાપણ સમજે છે. ઘણી જાતનાં લોકોની દુનિયા બનેલી છે. અને જો તમને દુનિયાને સમજવી હોય અને મદદ કરવી હોય તો તે બધી જાતનાં લોકોને તમને સમજનાં જોઈએ.

આપણે એક ગોરી દુનિયામાં વસીએ છીએ કે જેમાં ઘણી જાતનાં ફેરફારો હમેશાં થાય છે. તેમાં કેલવાયલાં મગજ, સાફ માથું અને આતુર દીવની જેમની જરૂર છે તેટલી બીજી કાંઈની નથી; તેમાં એક સ્ત્રી ને બાગ બગવે છે તે કાંઈ નાહના સુને નથી. આ દુન્યામાં થઈ ગયલા માહન પુરુષોએ પોતે જે કાંય બન્યાં હતાં તે ઉમદા સ્ત્રીઓ કે જેઓએ માતા, બહેનો અને ઘણીબાણીઓ તરીકે તેઓની જીવનમાં ભાગ બળવેલા હતાં, તેઓની જીવન અસરનાં પરીણામનાં જીવ હતાં એવું તેઓ જાણવી ગયા છે. કોણની પુરુષ આ દુનિયામાં માથે ઉઠાવતાં જીવોર કામમાં તેનાં ધરમાંની સ્ત્રીઓની મદદથી ફાવે છે, આ નીપજ થાય છે. ખરી દીમત બતાવવાને અશક્ત, સમ્યાધતે ઇનાકાર કરનારી, કાંઈપણ બધાં કામમાં કાંઈજ ન લેનારી, સખી અને ઉમદા નેખરી કીમ બનવાને અશક્ત-જેણી દુનિયામાં ફક્ત પોતાના જ બધાં માટે જીવે છે-તેવી સ્ત્રીની લક્ષણ અને દીઘ દુઃખવારી અસર યોડાજ પુરુષો ખમી શકે છે. આવી સ્ત્રીઓ

ફક્ત પોતા માટે કશું કરતી નથી, એટલુંજ નહીં પણ તેઓ ધીમે ધીમે તેઓનાં દાસ્તો, ભાઈઓ, અથવા તે ઘણીઓની લાગણી સુન કરી ગ્રેમે છે. આવી સ્ત્રીઓ કાંઈક પડેલી સ્ત્રીઓનાં જેવી છે. કેળવણી તેઓને તે જીવમાંથી જગાડશે, અને બધાંકાર દુઃખમાંથી બચાવશે.

આપણે સવજનાં ઇચ્છીએ છીએ કે સ્ત્રીઓને જાંચી કેળવણી મટે અને તેપણ શું કેટલી ઘણી જાંચી કેળવણી લીધા વીનાંની પણ ખરી કેળવણી સ્ત્રીઓ નથી, કે જેઓને આપણે વખાણની નગરની જેમજો છીએ? આપણે કાંઈ સાંકડા મગજની અધુરી કેળવણીથી જીવનમાં ગયલી સ્ત્રીઓ માટે બેજાતા નથી. કેળવણી સારી છે, પણ સંપૂર્ણ મનનું સાચુતપણું વધારે સારું છે. સ્ત્રીઓના સૌથી ઉત્તમ શુભોમાં મનનું સાચુતપણું સૌથી ઉત્તમ શુભ છે. પુરુષોમાં અને મુખ્ય કરી માલ જુદીવાન પુરુષોમાં મનનાં સાચુતપણાંની ખામી માફ થઈ શકે, અને તેવીજ જુદીવાન સ્ત્રીઓમાં તે ખામી લગભર નાખુદીથી આપણે માફ કરી શકીએ, પણ સાધારણ લોકોમાં તો મુદ્દાજ નહીં. કેળવણી મનનાં સાચુતપણાંને મદદ કરે છે તે જે જીવનમાં આપણે આ દુનિયામાં જીવતી. એ છીએ તેને જાંચી સપાડીપર લાવવાને મદદ કરે છે.

હવે કેળવણીથી ઊઠતીઓ અને સ્ત્રીઓએ આ દુન્યાની મજાહ ભોગવવા માટે કેવી વજાણ અમલાર કરવી જોઈએ તે વીરો જો બોહ લોકોથી. જીવનમાં જોડા ભામ મજાહથી બનેલા છે અને બનવો જોઈએ; સધળી કેળવણી સ્ત્રીઓની મજાહ ખીલતીઓને ભામ આપવાથી મજાહ મજાહ મેલવવામાં સમાયતી છે. મજાહ આપવા જગ્ને, પણ મેળવવા ના જતાં. એજ નીચમ કાંઈખી નજીની ચીજને મજાહમાં ફેરવી નાખશે. એવી રીતની જીવનમાં જીવનમાં સાદી ચીજ તમને પીટી કરવા વીના રહે નહીં. જો તમારું ઘરખાર, ઊઠરાં બધાં, રમત મમત, અને જીવનમાં રોજનાં બનાવો, સુદર દેખાવો અને માણસાઈ સુખી મેહરામો તમને ખુદી કરવાને નીપજ થાય, તો તમે પોતાને કાંઈ ખરેખર અને ખ્યાલી મગજને જેરમાં ઉસરે તેવા વીચારોમાં લપેટતાં દરો અને સાદી મજાહ માટેની ખુદરતી તંદરેસ્ત લુખને બગાડતાં દરો. કેળવણીથી સ્ત્રીઓ માટેની ધારતીઓમાંની આ એક છે, પણ તે ધારતી છે કારણકે તેઓને ખામી ખરી કેળવણી મેજેલી હોય છે, તેઓને એકજ બાજુની એટલે કે ચોપડીનીજ કેળવણી મળી હોય છે, બીજી અને વધારે ગોરી બાજુની બોહલી માણસાઈ કાઢતી કેળવણી તેઓને મેજેલી હોતી નથી. ઉપરાંત કહેવાને સાર એ નીકળે છે કે કેળવેલું મગજ સારું છે પણ કેળવેલી દાઢ વધારે સારી છે. લોડ કારલાઈમને જ્યારે એક બાતુ માટે કહેવામાં આવ્યું હતું, કે તેણી સાદી અને સાધારણ છે લારે તેણે તેણી માટે ચોડીક કીવતાની લીડીઓ લખી હતી જેનો સાર નીચે મુજબ છે:—

“તમે કહેા કે તેણી સાદી છે, પણ જ્યારે હું તેણીનાં બનાંપર બીજાઓ માટેના વીચારો લખેલા જોઉં, લારે હું તેણીને કડી પણ તેમ કહેવા દેવા નહીં. તેણીની આંખો, હું કશુંજ કરું” કે સુદર નથી, તેણીનું નામ ઘટ-માર નથી, પણ તેણીના મોઢાંપર બીજાઓની મજાહ માટેનું હસતું અને બીજાઓનાં દુઃખ માટેની દમગીરી છે, તેમજ અડપણી તેણી કાંઈપણ ખામી જોઈ શકે છે. વધારે અડપણી

તેને સુધારે છે, તેથી પણ વધારે ઝડપથી કાંઈપણ ઇત્ત દુઃખ
યા નુકસાની જીવી જાય છે. માંદગીના બીજાનાં આગળ
તેણીના શબ્દો સાંભળે, તેણીની ધીરજવંત રીત જુઓ,
તેણીના દરેક શબ્દ તે ગોલાખની વખાણ કહી આપે છે.
પ્રીતિપાદ, સમ્માઈ અને ખાર એ શ્રી સાધારણ ચીજો છે?
કુશળ, જીવસુરત, દેખાવથી તેણી કદાચ ન હોય, પણ જ્યાં
સુધી ફરેતાઓની વચમાં છે ત્યાં સુધી તે તેણીને સાધાર-
ણ કહેવાઈ શકાય નહીં.”

આ પરથી એટલું યાદ રાખજો કે દયા, નરમાસપણું,
માથી, પ્રીતિપાદ, સમ્માઈ અને ખાર એ સધળા શુભોને બી-
લાવજો; અને પછી તે તથુને બીજા વધારે ઝુલોની બચેશ
મતી ન દશે તેથી “જ્યાં સુધી તમે ફરેતાઓની વચ્ચે
છોએ ત્યાં સુધી તમે સાધારણ કહેવાઈ શકશો નહીં.”

પ્રીતિપાદ.

ગોલાખનાં પાતરાંના આશીરવાદ.

હવેનાં એક જુનાં વરનાં ઝોરડામાં
એક ગરીબ ગાયડી કાકેલી દેખા છતાં
પોતાનાં કામપર ભેડી હતી. તેણીને
વર માંદગીનાં બીજાનાંપર બોલે બી-
ગીને થળ પડેલા હતા. તે ઝોરડામાં
એક બીજું આદમી એક જીવસુરત
નાદનો વળુ વરસાનો ઊછરે હતો. તે
પોતાની માથે આગળ દોડી જઈને રહતો
જોશી—“મા, મને ધણી જીવલાગી છે.”

તે ગરીબ માએને આથી આતીશય દુઃખ લાગવા છતાં
તેણી ધીરજથી જોતી.

“કાંઈ નહીં વાદલા આરગી, માય તારે વાસ્તે દગખાં કાંઈ
લાવશે, તેટલું તું આજે માએની નાદનો ગાકસ લાગી રમ.”

સાર પછી એક કળાટનાં ખાનાં આગળ જઈને તેણી
એક અસલી દપડો નકરડીને દાણડો લઈ આવી, જે
ગચ્ચાને લાપકનાં ખગનાથી બરેસો હતો. આટલી બધી
તેજીની ગરીબાઈમાં પણ તેને જાણથી રાખવામાં આવ્યો
હતો. પોતાના દીકરાને એક ઉગી ખુરસીપર બેસાડી તેની
આગળ તે દાણડો યુક્તો જોઈ આશ્ચર્યા કે તેણી તેને
માટે કાંઈ ખાવાનું લાવે, તેટલાં તે રમતાંને દેખાઈ પોતાની
જીભને ખ્યાલ જુદી જાય; સાર પછી તેણી પાછી પોતાનું
કંઠાલાભયું કામ લઈ ભેડી. તેણી જનજીતી હતી કે તેમાંથી
તેણીને ઘણું જ થોડું મલવાનું હતું, તોપણ તે તેણીએ પુર-
કરવું જોઈએ નહીં તો તેણીનાં વાદલાંએ મરજી પામે.

થોડી વાર તદન ચુપચીલી પંચરૂણ. તે બીજાને પડેલા
ખાણસાને પીગો દમ લેવાનો અવાજ અને તેની બાપડીની
શોય માથવાનો ઝીણો અવાજ સંભળતા હતા તેટલો,
એક બાળકનો સાદક જોલતાં સંભળાવો, “જીવો માપજ
કેવું જનજી, મનજી!”

તે જુવાન માતાએ તે ગચ્ચાનાં આંમલાંમાં એક મલ-
કતો રીસો પકડેલા ભેગો. તે ખરેખર રીસો હતો કે નહીં
તે જોવાને તેણીએ પાછી તે તરફ નજર ફાંપી, પણ તેટલાંમાં

તેણીને ચકર આવ્યા આંખે આંધાર આવ્યો, અને જો તેમ
પહે એક શખસ બારણું ઉપાડી અંદર આવ્યો ન હતો તો
તેણી તુડી પડતો. તે આસરે પગે વરસની ઉમરનો માથાજી
દીકરો, ચપલ, દુશીઆર આંખોવાળો મંદસ્થ હતો.

એક પલમાં તે તેજીની હાલત સમજી ગયો, અને કુ-
તાવશે પગે તેણી તરફ દોડી જઈ તેણીનાં તુડી પડતાં
શરીરને તેણી લઈ તેણીને કચપર સુવાડી, અને એક અસા-
બરી વાહન જે તેણીનાં ધણીમાટે આગળજ યુક્તો હતો તે
તેણીનાં મોંદ આગળ ધરી બોલ્યો, “બી જા, મારાં બચ્ચાં.”
તેણી એકદમ તેને તાપે થઈ, કારણ તે જુવાન બાનું જોઈ
દુશીઆર મનજી અને ખમખમી શકતી ધણી મનજીત પરાવની
હતી, તોપણ એક બચ્ચાં જેવી સાદી અને નીરહોય હતી.

તે મંદસ્થ કે જે એક ડાકર હતો, તેણે જેવું જોયું કે
તેણી થોડી દુશીઆર થઈ હતી તેવોજ તે ઝોરડામાંથી
બાહર ગયો અને હાંક માંધો, “શીડીસ ટનડાસ!” તુરતજ
તેને જવાબ મળ્યો “હા સાહેબ!” આ પ્રીતિસ ટનડાસ
તેજીની પરાવની હતી અને જ્યારેથી ડાકર આવતા
સારે દનેમાં નજરદીક રહેતી હતી.

“મેદરજાની ફરી માટે મેર કાઠને દોડાવો અને મીસ જેડીને
કેદવડાવો કે રાધેલી મરખીનું પીડું” અને બીજી ગોરાકની કાં-
છી મીસ હાથમાં આવે તે લઈને એકદમ અડીઆ આવે.”

સાર પછી તે ઝોરડામાં પાછો ફર્યો અને આ જુવાન
જોડાએ જે કાંઈ બચ્ચું હતું તેને દમશીરીથી વીચાર કરતો
અને જેડીની રાદ જોતો બારીએ ઉભો, તે પોતે પેશા-
વાસો અને માથાજી દીકરો હતો. તે પારતો હતો કે તેજી
ગરીબ હતી, પણ તેજીની ખરેખરી હાલતને તેને દમ-
જીન ખ્યાલ આવ્યો હતો. તે તેજીને કેઈ રીતે મદદ
કરવી તેની વીચાર કરતો હતો, પણ કાંઈ સેદસ રહતો
સુઝતો ન હતો. તે જુવાન બાનુંના શરમાળ અને
મેખામંચો દેખાવપરથી તે વાત તેણી આગળ ઉઘા ધણી
ચુકકેલ લાગતી હતી. વળી તેણીનાં ધણીને માટે જ્યારે
ડાકર આવતા સારે તેને સાન્ને કરવા માટે જુ-
કરવું અને કયા ઉપાયો લેવા ઘટારત હતા તે જનજીવાને તેણી
એટલી તો કાસજી અને ઇચ્છા જતાવતી હતી કે તે વેળાએ
તે ચાલક મનજીની ડાકરની આંખો પણ ઇમાતી હતી
અને તેણીનાં દેખાવપરથી તે સમજતો કે તે સધળું ખમ-
વાને તેણી શકતીવાન હતી. બીજું એક તેણીનાં ધણીને
કરી પણ મીસની તંગી પડવા દેતી નહીં. ફરેટ, વાહન
વગેરે બીજી જેવી ચીજો તેને આપવી જોઈએ, તે તેની
આગળ યુકયામાં આવતી. ખરે કદીએ તો છેલ્લા થોડા
દીવસ થયાજ તેજીની તંગીમાં વધારો થયો હતો, કારણકે
આ હેતવની ધણીઆણી અને માતાએ સારી દીવસમાં
સંભાળથી સંભરેલા થોડા પૈસા તેમજ તેણીની રાત દીવ-
સની મેદનતથી મેલવેશું થોડું નાણું આટલા દીવસની
માંદગીમાં પુરું થઈ ગયું હતું. હવે તે જુવાન માતાનું
તપાઈ જતું આંખ, તથા તે નાહનાં બાળકનાં કરમસંધો
રીસો મેદરજો જોઈ તેજીને કેટલું દુઃખ થોડાંક પડ્યું હશે,
તેનો વીચાર કરતાં તે માથાજી, સાચ્યા દીલના જીવરોજ
મંદસ્થનું જીવર જાણતું હતું.

પણ આવા વીચારો લાંબો વખત કરવાને તેને વખત
મળ્યો નહીં; જસદીથી એક દસચુઓ ઊકરવંત સાદક નરમ

આવાને પુછતાં સંભળાયો—“બાવાજ હું અંદર આઉં ?”
જેવા તેવણ તેણીને ગોસાવા ખારણાં તરફ ગયા, કે તે છો-
ડી જેણે તેણીનાં બાપને માટેથી તેવણનાં આ ધરાકો
માટે આટલું બધું સંભળ્યું હતું અને જેણેને મદદ કર
વાને તેણી તકથી રહી હતી તેણે તેવણ તરફ હેતવતી
આભારી નજરથી જોયું.

ચોડી પળમાં એક સોળું ભોજન તૈયાર કરવામાં આવ્યું.
જેણીને પુછતી લાગ્યું કે તે માતાની પેદશી કાળજી તેણીનાં
બચ્ચાં માટેની હતી. તેથી તેને ટેળકપર બેસાડી તેની
આગળ હલકું દુધનું બનાવેલું પુરૂડાં મુક્યું કે જે તેણીએ
પોતે બનાવ્યું હતું. તેણીને હમેશાં ચોડી પળની એતવણીમાં
કંઈ ને કંઈ તૈયાર કરવા ગમતું હતું, કેમકે એકદમ કંઈ
ને કંઈ મંગાવવાની તેણીનાં બાપની ટેવ તેણીને ખબર હતી.

પણ તે નાહનાં બાળકે ગમે એટલું લુપ્તું હોવા છતાં
બાપા માંડ્યું નહી; તેને મક્કમ દેખાવથી પોતાનું માથું
ફેરવ્યું, અને તે લક્ષ્યાવનારાં પુરૂડાં તરફ નહીં જવાનો દસવ
કાળ્યો. પછી શરમાલ હોયેરે જોણે કંઈ કહેવા માગતો હોય
તેમ જેની તરફ જાયું.

એક પલસુથી તેણી શુંચવાયા ઝીંધી, પણ પછી એકદમ
તેણીને કંઈ વીચાર આવ્યો. તેણી વાંકી પછી અને ચોડાક
સાદા ભોસામાં પરમેશ્વરનો આભાર માન્યો અને તે ભો-
જનપર તેનાં આશીરવાદ માંગ્યા. હવે તે બચ્ચાંએ પોતાની
જાણ આંગે સંતોષથી જાણી અને જલદીથી હાથમાં
ગમચો પકડ્યો; સાર પછી તેને છોડી તે છોડી તે માતાને
જમવા માટે સમજાવા ગઈ, જ્યારે તેનો બાપ તે બાનુંનાં
વરની સારવાર કરતો હતો અને સંતોષી આંગેથી પોતાની
દોરીનું કામ તપાસતો હતો.

પેહલાં તે તેણીને હાથરૂં કે તેણીની સવળા મેદનત વ્યંધ
જયે, પણ નાચુકાઇ અને કસાથી અને પુચનુમાં ચીંજીની
વાતો કરીને તેણી તે બાનુંને ચોક્કું ધણું ખવાડવામાં ફાવી.

ઝાકટર મેલીએર સાર પછી તે બાનું આગળ આવીને
જોઢ્યા—“મારી દીકરી તમે હજી કંઈ જમ્યાં નથી, પણ
કંઈ નહી, ચાહેનાં વખત સુધી હું ત્યુને જેણીની સંભાલ
હેલવ સુધી જાહેલું”. થોડોવાર આસાએ લેખે અને સાર
પછી તમારા પેસા ખખનાનાં દાખડામાં નેળે. તેમાંનાં
મીઠાં સુગંધવાલાં ગોસાજનાં પાતરાંઓની વચમાં મેં ઘણાંક
સીકાએ જોયા છે. પણ હમણાં તેને જોતાં ના, પેહલાં
થોડા વાર આરામ લેજો અને ચાહ પીધા પછી હું આ-
વીને તમારી સાથે વાત કરીશ.”

ધરમાંથી જતાં જતાં તેણી ધરવાલીને ચોડાં તામ્ જોડાં
બાજીને ચાહ સાથે ઉપર લઈ જવા કહી ગયા.

તેટકે વખત મોસીસ ફેરરીશ એક સંતોષી નીરાંત
જાંખમાં પડી હતી; લાંબી લાંબી રાતોના ઉજગરા અને
જીવીય માટેની ચીંતાથી તેણી તદનજ દાંધી ગઈ હતી, પણ
હવે પોતાને માથેથી થોડાં ભોળે હલકા યથકે તપા પો-
તાનાં ધણી અને બચ્ચાંની સંભાલ એક માથાવંતા હાથથી
લેવાયથી જાઇ તેણી નીરાંતે ઉપમાં પડી હતી, “જેમાંથી
ચોડા કસાક પછી તેણી જાગરત યઈ.”

કાંઈ પુચનુમાં બનાવની પુચાલીમાં હોય તેમ હસ્તે
મેહેરે તેણીએ આંગે ઉઠાડી, અને જેણીને આરમી સાથે
રમતાં જોઈ. તે બાળક, બચ્ચાંનાં જેવી પુચાલીથી તેણી

કાંઈ વાતો કરતી હતી, તે સાંભળી હસ્તો હતો. તેણીનાં
ધણી તરફ ફરતાં જણે કોઈ ફેરેસ્ટાએ આવતી પુચા-
લીની અગાધી તેનાં કાનમાં કહી હોય, તેમ આસા અને
પુચાલીથી તેનો મેહેરો ચમકતો જાયો.

ચાહ તૈયાર કરી સફાઈથી ટેળકપર મુકવામાં આવી.
પણ તે લેવા આગમન જેણીને લાગ્યું કે તેણીની સહી તે
દાખડા પેહલાં લેવા માગશે, તેથી જ્યારે તેણીની જુરી આંગે
તેણી તરફ દેખતી જોઈ, સારે તેણી હતી તે દાખડા તેણી
આગળ લઈ ગઈ, પછી પાછી આરમી આગલ આવી બેઠી.

સંભાલથી ધણી માનમરી ચાહ સાથે તે જુવાન
બાનુંને તેમાંનાં સુકાં પાતરાં બાહેર કાઢ્યાં અને તેમાંથી
જોકે પછી એક સીકાએ બાહેર પડ્યા. છેડે તલીએ પટેલું
એક પરથી હું તેણીને હાથ લાગ્યું. ધીરેથી તે બાહેર કાઢી
તેણીએ નીચલા બોલો વાંચ્યા—“જરૂરી વેલાએ મારી
વાહલી દીકરીને કામ લાગે માટે પરમેશ્વરનાં સ્વાધીનમાં
સોંપી જાહેલું !” મોસીસ ફેરરીશને તેણીની વાહલી માતા
જેણીનાં મોઢમાંથી કાંઈપણ દીવસે એક સખત ભેલ
નીકળ્યો ન હતો, જેણીએ દુઃખ યા સુખમાં હમેશાં તે
માથાળુ ધરનાં નામને માનથી ચાહ કરી તેનીપર વિશ્વાસ
રાખવાને તેણીને શીખવ્યું હતું અને તેનીજ સંભાલમાં
તેણીને સોંપી અઈ હતી તેની ચાહ આવતાં આંગેનાં બાં-
મુએ આવી ગયાં.

તેણીનાં બચપણમાં એકાંત ગામમાંના નાહનાં સુંદર
એરડાની ફેરસીંગ ટેળકપર તે દાખડા હમેશાં પટેલે રહેતો
હતો. તે વેળાએ તેણીને જ્યારથી બાળમાં જ્યારે અ-
કેકા ખીકતો ગોસાજ લાવી પોતાની ટેળકપર મુકવાની
ટેવ હતી, પછી જ્યારે તે સુકાલા આવે કે તેનાં પાતરાં
તોડી, ચા ઉડા જુની ઢપને દાખડા, જેમાં તેણીની બચ-
પણી સપલી રોલત રહેતી હતી, તેમાં નાખતી હતી.
તેણીની માતા જ્યારે રાતની સુખી લેવા તેણીનાં બીજાનાં
આગળ આવતી, સારે વારંવાર એકેકા સીકા એકર નાખી
જતી. તે બાળકને ખબર પણ ન હતી કે તેમાં કેટલા સીકા
એકકા થયા હતા. જોકે તેણી જાણતી હતી કે તેમાં તેણીની
ખખતો જોરેલા હતો તોપણ કાંઈ દીવસે તેને બાહેર કાઢડતી
ન હતી, સીવાય ચોડાં ગોસાજનાં પાતરાં કોઈ કોઈ વેળા કા-
હડી તેનો મોઢો સોદરન લઈ પાછાં અંદર મુકતી. તેણી સુખી
સંતોષી જીંદગી જીમરતી હતી. શીખવામાં, ધરની આસ-
પાસનાં જંગલમાં બટકવામાં અને પોતાની માતાને મદદ
કરવામાં તેણીને સખો વીચાર અને વખત રોકાયેલો રહેતો.

તેણીનાં લગનની એક રાત આગમન તેણીની માતા
તેણીનાં એરડામાં ગઈ હતી અને સંભાળથી તે દાખરા-
માંનાં પાતરાંઓ ખસેડી એક પરથી હું તે તલીએ મુક્યું
હતું, અને લાંબા એક નાની બંદગી કીધી કે પરમેશ્વર તેને
જે જીવીય રાખે અને બનીયમાં તેનાં વાહલાં બચ્ચાંને
જરૂર પડે તો તેની જાણમાં લાવે. લગન પછીની તેણીની
છેટલી શીખમણ એ હતી કે, “મારી વાહલી દીકરી, આ
દાખડાને જાણી રાખજો અને હમેશાં તારી પાસે રેલવા
દેજો. હું જાણું છું કે તે દેખાવમાં બપડાંબંધી નથી, પણ
તેનીપરનું કોરકામ ધણું સુંદર છે, એ મારાં માતાએ
મને ભેટ આપ્યો હતો. તેવણ તેને ધણે કીમતી ગણતાં
હતાં, કારણકે તેવણનાં લગનપર તેવણનાં વરે તે ભેટ

આપો હતા.” તેનાં જવાબમાં તેવજીની દીકરી બોલી,
“અરે, વાહલાં માપણ હું મું કદીથી તેની દરકાર નહીં
કરવાનું મન કરસાં. તમે આપેલી કેટલી બધી ચીજો મેં
એમાં એકી કીધેલી છે, અને તમારે હાથનાં તેડેલાં ગો-
લાખો પછુ તેમાં છે. નહીં વાહલાં માપણ, જરાકળી ચીતા
રાખે નાં. તમારી અને મારાં મમણની બેઠાં હું કદીથી
લુધી જવસ નહીં.” અને તેણીએ પોતાના બોલ નીમકહ-
લાવીથી પાથો હતા. તેણી હમેશાં તેને પોતાના સુવાનાં
આરકમાં રાખતી હતી, એકે તેમાં શું દોલત હતી તેનો
તેણીને યોરોજ ખ્યાલ હતો.

પછુ હવે જ્યારે તેણીએ તે પરખીયું ઉપેક્ષ્યું અને સે-
કડો પાઉંડની નોટો અંદરથી નીકળી, સારે પેઠલાં તો આ-
ભારી હેઠાંથી તેણીએ તે કીરતાનનો ઉપકાર માન્યો, અને
પોતાની વાહલી માતાની કાલજનો વીચાર કીધો.

તુરતજ અકટર અંદર આવ્યા.

“કેમ મીરીસ ફેરશીસ,” આરતાને વાર તેવજુ બોલ્યા,
“તમારા વરની ચોપડીની વાત આરસો વખત છુપી રાખવા
માટે હું ધારું છું કે મને તમને કપડો આપવો જોઈએ.”

તેણીએ અભયથી તેવજુ તરફ જોઈને પુછ્યું, “તમે
કેમ તે વીરો જાણ્યું ?”

પછુ તેવજુ દરની પોતાનું માથું ધુણાવ્યું અને જેમી
તરફ ફરીને બોલ્યા, “વાહલી દીકરી, છુપાવે બોલ્યો ઘેર
લઈ જા, આજની સાંજ ઘણી ખુશનું છે અને તેને
તાણ હવાની જરૂર છે. તેના શીકા ગાલોને આપણે ગોલાખી
ખનાવવા જોઈએ, એને ખાગમાં સારી પેઠે દોડાવડે.” એ
પછી તેવજુ મીરીસ ફેરશીસ તરફ ફરીને બોલ્યા, “હવે મને
તમારી સાથે વાત કરવી છે, મને એ ચોપડીનાં બધાં કા-
ગળો આપો. તેણી અભયજ થતી ઉઠી અને તેવજુને તે
લાવી આપ્યાં. તેવજુ તે ઉપર ટપકેથી જોતાં વારંવાર બો-
લતા, ‘મણું સારું’ ધણું જ મનેનું! વાહ વાહ! આપણે એ
છપાવા છોડાવડું.” આ નોટો જોઈ, એમાંથી ૧૦૦ પૈાં મને
આપો તો હું એ છપાવવા લઈ જઈ છું” અને એનાં પુરનાં
કાગળને તમારીપર સુધારવા મોકલ્યા.” તેણીએ તેવજુ તરફ
હેસાનની નજરથી જોયું. “હવે જુદાવન બાતું હું તમને
હોડામ કરે તેમ તમારે માણડું એકરો. તમને જલદીથી સાચા
થવું જોઈએ, કારણકે ચોડા વખતમાં તમને બધો સામન પેક
કરાવો જોઈએ.” તેણીનાં સવાલ પુછતા મેઘરને તેવજુ
કાંઈજ બોલારો આપ્યો નહીં. પછુ તેણીને ફક્ત કપડાં
પેહરી તંબાર થવાને ફરમાવ્યું.

“પછુ અકટર મેલીએર,” અતે તેણી બોલી, “હું મારા
વરને તો છોડી જવસ નહીં !”

“હું તે જોવશ,” તેવજુ પુછાલ દીકરી જવાબ આપ્યો.
“મીરીસ જનાસ ઘણી સારી માવજત કરનારી અને ખ-
રેખર ઘણી ભલી સ્ત્રી છે. તમારી ધીરજપર હવે હું વધારે
દયાળુ કરશ નહીં, તમે હમણાં તો મારા ઘેર તરફ જવો
એને લાંબી તમારા દીકરાને લઈ આવો. મારા ખાગમાં
એક ફેરા મારતાં આજને, પછુ ચોમેા હું પુછતાં લુધી
ગયો તમે લંડન આવ્યાં તે આગમજ ક્યાં રહેતાં હતાં ?”
તેણીએ કાનેવોલમાં આવેલાં એક દરનાં ગામનું નામ દીધું.

“તે ઘણીજ સુંદર જગા છે. મારા મુદા દોસ્ત અકટર
બરખીજ લાં રહે છે.” તેવજુ બોલ્યા. તેવજુને હમણાં એક

જુવાન અકરમ માટેની ધણી વરસની વાત વાદ આવવી હતી કે
જ્યારે તે દુસપાર બેઠાંના જુવાન્યો. એકસરફમાંથી જ
કાંનેવોલનાં એક ગામમાં રહેવો હતો અને લાં એકંત
વાસમાં નાડીના ધપકારનાં નીવડો સંબંધી ડિવાનો
એખાસ કરતો હતો. એ તે જવાન છપ્પતે તો લંડનનાં
રસાળા ચાકરીઓમાં માનવંત જોડો બસાર સુધીમાં ધ-
રાવરો. હમણાં તેવજુ જાણ્યું કે આ જુવાન્યો તેવજુનું
ધરાક હતું, પછુ તે વેળાએ કાંઈ બોલ્યા નહીં. એક પલવાર
પોળીને કહ્યું “હું મારા દોસ્તને મેલવા વારંવાર જઈ છું.”

ફક્ત એટલુંજ તેવજુ બોલ્યા, પછુ તેવજુ પોતાના
મનમાં સધથી ગાંધવજુ કરતા હતા; તેવજુ પોતાનાં જુનાં
દોસ્તને લખીને તેઓને પોતાનાં જુના ધરમાં પાછ મોક-
લવા ધરતા હતા અને તેડલાંમાં પેલી ચોપડી છપાવાની
ગોઠવજુ કરતા હતા.

એને ફેરશીસ પોતાના રસાલા તથા કેટલાંક અસરી
લખાણોની નોંધો શ્રીડીસ મ્યુઝીયમમાં વાંચવાની મતલબથી
તેમજ પોતાની ચોપડી છપાવાને અર્થે લંડનમાં આવ્યા
હતા, પછુ તેમાં તેવજુ કાળ્યા નહીં. ધણીએએ તે મારે
ઉઠ્યું મત આપ્યું હતું પછુ કંઈક હતું કે તેમાંથી કાંઈ
કમાણી થવાની નથી. આ નારીપારી તેવજુને પુરાકલ લાગી
હતી તે સાથે બનીપની ચીંતાએ તેવજુનાં કાંઈક મગ-
જપર અસર કરી અને તેનું પરીણામ એ આવ્યું કે તેવજુ
બીજાને પડ્યા. અને હવે જાને ઘણી ધણીઆણીને લાગ્યું
કે તેઓનું ગામડેનું વાહકું ધર જે એક નીમકહલાલ નો-
કરને તેઓ સોંપી આવ્યાં હતાં, તે છોડી દેવું પડશે.

પછુ અકટર તો બીજાજ ધારતા હતા. તેવજુની ચોપડી
છાપી શકે એવા એક છાપનારને તેવજુ શોધી કાઢ્યો.
તે જાણ્યો હતો કે અકટર મેલીએર જેવા માણસની બ-
લામજુથી છાપેલી ચોપડી જલદીથી પ્રસીદ્ધતા પામશે તેથી
તેણે તે કામ ખુશીથી ઉપાડી લીધું.

આથી રીતે આ છુપી અકટર કે એનાં એકાદકું તથા
લંડનમાં પુરાકલ મણેલા મિત્રો હતા, તેઓની મેહનતથી
તે ચોપડી જલદીથી એક મોટી ફોટ હથ પડી. ધણીકે
જાણતા લખનારાઓએ આ વખણાયલા અધીપતીનું નામ
જાણવાની આદર જતાથી અને બીજા રસામન શાસ્ત્રની
આગેદોર રસાલા લખવાની માંગણી કાઢી.

આ પછી તે એકંત કાંનેવોલનાં ગામમાંથી ધણીએક
નવી ચોપડીઓ નીકળી, જેણે હજારો લોકોનાં બેઠાંપર નવું
અજવાણું પાડ્યું.

પછુ જીન ફેરશીસ અને તેણીની ધણીઆણી તે અતી
અંત તબીબી વખત લુલ્યાં નહીં અને તે ક્યારે જેણે તેઓ
માટે તે દોલત સાચવી રાખી અને તેઓનાં નાનાં બચ્ચાંની
મારફતે તેની છુપી જગાએથી જોઈતી વખતે ખુશી કાઢી
હતી તેનો આભાર કદી પછુ વીસરયાં નહીં. તેઓ તેને
ગોલાખની પાતરાંના આશીરવાદ તરીકે હમેશાં માનથી વાદ
કરતાં હતાં.

મેરસેડે.

આ “શ્રી વિન” જુનાઈ, ફોરમ, નાં ૭૦, લંડનની શેઠાં “અકટર
ફેર” આલેક્સાન્ડર પર્સેસમાં પોતાને વાદે ફરામજ કાવસહ મેલેલો જાણ્યું.

ખસેસ કરવા લાયક તેમજ વાપરવા

લાયક ઘણી ઉચી સ્ટેશનરી.

સેટ બેમસ..... બાકસ ૧ નો રૂ૧૫

ધર્મપીરીયસ..... ૧ નો રૂ૧૫

મીકાડો ૧ નો રૂ૧૧

આ સ્ટેશનરીના શોભાયમાન બાકસમાં નો ફક્ત એકજ નમુના તરીકે મંગાવવા થી ખાત્રી થશે.

“કયસરે હિન્દ” છાપખાનામાંથી રોક ડા પૈસા મોકલી મંગાવી લેવા.

“કયસરે હિન્દ” વાળી

ત મા મ

ખોરદેહ અવસ્તા

કે જેના જેવું સંપૂર્ણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ લોકપ્રીય પુસ્તક આજ સુધીમાં કોઈ પણ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નથી.

એમાં અપેમ, યથા, પાંચે ગેટ્ટે, બંધી નીઆરસો, પતેતો, પચીસ વસતો, બાએ, આરૂંગો, આરૂરીનો, સતોમ, વેહેસારનું, સુકતાદના દહાડાએ ઉપર પડવાના ઈન્કસનેના હા, ત્રીશે રોમની સેતાએસ, દુવા, નીર ગો, આશીરવાદો, મોનાખતો અને એ વીગેરે સઘળા અવસ્તાનું

મોહક પુસ્તક

નીદાન પ્રેક્ષક વેરકરારના અવસ્તાનાં છપાયલાં પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચછ સોહરાબછ મેહેરછરાણા પાસે ઘણીજ એકસાઈથી મુદ્રાવ્યું છે.

કીમત: પુસ્તક એકના રૂપયા ચાર. વધારે બહાં કાગળપર છપાયલી અને ચામ હાંનાં પુઠાંવાલીના રૂપયા આઠ. સેકડ પેપર અથવા લખત કરવાનાં કાગળ ઉપર છપેલી અને ગીલીટ કીધેલીની કીમત રૂ૫૫.

દેશાવગમીએ ૪ રૂપિયા વાળીએ જેલમર પાન્ટેન તથા પેટીસ સાથે રૂ૧૦, ૮ રૂપિયા વાળીએ જેલમર પાન્ટેન તથા પેટીસ સાથે રૂ૧૦, ૬ રૂપિયા વાળીએ જેલમર પાન્ટેન તથા પેટીસ સાથે રૂ૧૦, ૪ રૂપિયા વાળીએ જેલમર પાન્ટેન તથા પેટીસ સાથે રૂ૧૦, ૨ રૂપિયા વાળીએ જેલમર પાન્ટેન તથા પેટીસ સાથે રૂ૧૦, ૧ રૂપિયા વાળીએ જેલમર પાન્ટેન તથા પેટીસ સાથે રૂ૧૦.

“કયસરે હિન્દ” ગ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

તદન નવીજ ધંપની અને ઘણી સરસ છપાઇ સાથની

ખોરદેહ અવસ્તા

(તેની માએનીના સાર સાથે.)

નીદાન પ્રેક્ષક વેરકરારના અવસ્તાનાં છપાયલાં પુસ્તક ઉપરથી

દસ્તુર એરચછ સોહરાબછ મેહેરછરાણાએ મુદ્રાદેલા અવસ્તા.

અસાર સુધી છપાયલાં પુસ્તકમાં અવસ્તાના ઉચારો અશુદ્ધ જણાવાથી છેત્રી શોધ પ્રમાણે અવસ્તાના શુદ્ધ ઉચારો દાખલ કર્યા છે અને ઘણાં નાનાં કદ છતાં એ પુસ્તકમાં અપેમ, યથા, નીઆરસો, ગેટ્ટે, પતેતો, નીરંગો, બાનું, નમસ કરો ઉપરાંત નવ વચનો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કીમત: મામ આના બાર; યોડી ગીલીટ સાથનીનો રૂ૫; ચામમાંનાં પુઠાં સાથ ગીલીટ કરેલીના રૂ૫; દેશાવગમીએ પાંચેરના એ આના વધુ વાલી “કયસરે હિન્દ” ગ્રેસમાંથી મંગાવી લેવી.

કયસરે હિન્દ. ૬

દર રચીવારે સપારના પ્રગટ થતું

આખાં હિન્દુસ્થાનમાં અને બુલરાતી તથા અગ્રે છ-બુલરાતી પત્રોમાં સૌથી બેહોદા ફેલાવો પામેલું પત્ર. એ પત્રમાં બહાર બાબદો ઉપર લખાણ ઉપરાંત તમાખી દુનિયાનો જાણવાનોમ ખબરો આવે છે.

લયાજમનો દર

(જે હરો આંજ ઉપર આપસા મેદર.)

અંબાનાં ઘરાડો. દેશાવસ્તાનાં ઘરાડો.

વરસના..... રૂ૪-૦-૦..... રૂ૫-૧૦-૦

છ માસના... રૂ૩-૦-૦..... રૂ૩-૧૩-૦

ત્રણ માસના. રૂ૨-૦-૦..... રૂ૨-૭-૦

છુટી નકલના રૂ૨-૪-૦..... રૂ૨-૪-૬

જો ૧૦૦થી વધારાન અવસ્તા પામેલો વરસના ૧૬)

હવે નમુન કમમાં આવ્યો.

બહાર ખબરોના દર.

ચાર લાખ અથવા તેની અંદર... રૂ૧-૦-૦

ચાર મળીની દરેક વધુ લાખના... રૂ૦-૪-૦

તેજ પાળી છાપવાનો અર્થો ભાવ.

મુંબઈ, અમરાસ તથા સીડોનના નામદાર ગવર્નમેન્ટના આસર હેઠળ.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપનીના

સીવવાના સાંચા.

અમારા સાંચા ચાલવામાં સહેલા તથા ઝડપવાવા દોવાને લીધે લોકોમાં એટલાં પ્રખ્યાત થયા છે કે હાલ લોકો નક્કી માલ ખનાવવા લાગ્યા છે તે "સીંગર", સીંગર સીસ્ટમ, "ઈન્ડિયન સીંગર" કરી વેચે છે અને તેથી એવા હલકા ને બહારના દેખાવાના નક્કી માલ પર અર્ધ જતા ના, કારણકે સચળ ચલકે છે તે સોતું હોતું નથી ને જે પહેલાં સાંચા તે પાછળથી મોલા ઝડે છે.

દરેક સંસ્થા પર અમારો હાથ તથા આપું નામ "ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની" કરી હોય છે.

અમારી હાઈસ્ટાનમ ૮૦ હુકાનો છે ને દરેક જણ ગમે તેવા ગરીબ હોય તે પાંચુ તેને લેવા બની શકે તેમ હપતેથી પાંચુ આપવામાં આવે છે.

સોય, દોરો, તેલ પુરની વગેરે હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે ને ખાતું જોને શીખવવાને માટે માલુસ ધેર મોકળવામાં આવે છે. સીંગરના સાંચામાં અમારો જી. એસ. નામનો સાંચો કુટુંબોને લાયકનો, ચાલવામાં સહેલા તથા હાલની નવી મોડેલ સુગમની ખનાવતો છે. સીંગરનો દરેક માલ અમારીજ હુકાને મળે છે.

ધી સીંગર મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની

નંબર ૫, દેવલના મોહલો, મુંબઈ.

જ્યાં તેને માનથી વાલ
સીંગર
મુંબઈ
૧૯૧૯

જી હીસેમળર ૧૮૮૫ ક

પુસ્તક-૭૫]

[અંક ૧૦૨૦]

શ્રી મિત્ર.

દર માસે પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સરવે વાતે ઉપયોગી
થઈ પડે તેવું માસીકે ચોપાનું.

❖ સ ખ ના રા—પાદસા બાનુઓ. ❖

ચુ' બ ઈ :

કયંસરે સિન્હ આઈસ એનજન પ્રેસમાં,
ફરામજ કાવસજ મેહેવાએ પાવાને માટે છાખું છે.
કીમત વરસ ૧ ના ચ્યાંગ ઉપર રૂડ;
પાદરજ ૧ આવા.

❀ સ્ત્રી મિત્ર. ❀

સુ સાં ક જ્યુ—ડી સે મ બ ર ૧૮૯૫ સુ

૧. સુનાને સુજની વાર્તા—(લખનાર સુલતાન ખુસોદદી બુલવાસા).....	૨૧૭
૨. સ્ત્રીની મિત્રાચારી—(લખનાર Ruffar).....	૨૨૧
૩. જાડપાન અને તેમનો વધારા—(લખનાર S)	૨૩૦
૪. જલ્લાઇનો બદલો—(લખનાર મેહેરખાનુ કાવસજ દાવર).....	૨૩૧
૫. ભેંકની ઘોડી અને દાઢિ હાથે ખુન—(લખનાર મરખાનુ કાવસજ દાવર).....	૨૩૩
૬. વાઘોસેટ વેન—(લખનાર ખોરસેટ).....	૨૩૭
૭. પશુચરણ.....	૨૪૦

ଶ୍ରୀ ମିତ୍ର

STRI MITRA; OR THE LADY'S COMPANION.

പുസ്തകം ൭൧.

ડીસેમ્બર ૧૯૬૫.

અંક ૧૦મે.

ମ ଛ ୨ ଘ ୪୭ ଖୁ.

એમાંનાં અસીયત.

છા હવે આપણે જોત રીકલ, અને પેલી
કમનસીબ દુઃખી છોકરી એગી તરફ
ફરીશું, જેઓને આપણે આશુકેત્રી વેશ-
માં મુદ્રી ગયાં હતાં.

હાથ યદ્ય તે દીવસે બપોર તેણીને
 જોને એક તા'બુમાં લઈ ગયો, જ્યાં તેણી
 અધમુદ્ર હાલતમાં હતી, પણ સાંજ
 પડતાં તેણી જરા સારી થઈ; તેણીને
 મારે એક જુનો તા'બુ જોને ઠોકાઈ સમજી
 કયાં હતો. હજી ઝાકરને વેસડે તેણીની
 હતી, અને ડોહને નેનપર લશ્ચ આપવાને
 રત્ન રડુએ પોતાની ફેજ સાથ કુચ કરવાની
 ફરજકોને તે. આવીયા કઈક ચાક આજ્ઞાની
 ની, તેથી એમી અને જોનેપર કોઈનીથી નજર
 ખી રાત જોને એમીની પાંડે બેસી રહેતો;
 જોનેરથી દુ:ખની ચીત્તમારી પાડતી હતી,
 અને પીયાર કરતો હતો કે, આ દુ:ખ બરી
 ડાખારી.

સારે સુ તે લીલી કે જેણીએ તેના અપી સંકટનાં વખતમાં વારંવાર મદદ કરી હતી, તેણીને એ કૃતજ્ઞ કરના માંગતો હતો ? પણ તેનો અદ્ધો નૃન કેવી રીતે વાલી આપશે તે આપણે ઘોડાનું વખતમાં જોઈશું.

આથી મોટી હઠી છે, અને તેજ પડે તેણી “ધરતી જેનને સાદ્ય થાય,” એવી દુવા ચાહે છે. સવાર પડતાં એમી હઠી, અને પોતાની આંખો ઊંધાકીને જેતાંજ તેણીએ જોયું કે, જેન પોતાના દાંધ મોઢપર ઢાંકીને તેણીની પાસે બેઠો હતો. “જોની, શું તમે આખી રાત સુતા નથી ? મારે ચાહે તમેએ તમારા શ્વરને એટલી બધી તસદી આપવી ન જોઈએ.”

“એમી, તે' મને માફ કર્યો, તેના બદલામાં જ હું કરું.”
તે થોડુંજ છે; પણ એમી, હાલ તું કેમ છે ?”

“મારી તબીબત રાત કરનાં હાલ જરા ઠીક છે, પણ થયલા જખમમાં બહુજ દુઃખારો થાય છે.”

પણ તેણીને કાંઈ એકદમ યાદ આવ્યું હોય તેમ, તેણી પોતાની બેઠેન તથા બાપની ખચર પુછવા લાગી.

“તમને ખચર તો હશે કે મારા વાહાણા બાવાજી હાલ કેમ છે ?”

“અરે ! એમી, તેવણુની છું ને ખખર સાંભળશે, તો છું
વધારે હુઝી થયા વિના રેહશે નહીં; જે દાદાડેથી છું એ
મના ઘરમાંથી મઘ છે, તે દીવસથી તારા બાપે એક પણ
વખત પોતાનું કામ કર્યું નથી, યા કોઇ દીવસે હતરો પણ નથી,
તેમજ કોઇની સાથે પુરી પાધરી વાતો કરી નથી.”

“ખરેખર જ્ઞેન, તેવજ્ઞનો મારીપરનો વહાલ ક’ઈ અનન્ય છે. અરે મારા પીતાજી, હું તમને ફરી કયારે મહીય-પણુ દહે હું જીવવા પાગીય નહી;—મારી ખાતી છે કે હું દહે તમને જોવા પાગીય નહી; અરે જ્ઞેન, હું મારા જાપને કદી પણ વીસરીય નહી. જ્યારેથી તેવજ્ઞ મને વાદ આવે છે, ત્યારે તેજ્ઞની વાદ મારા જીવનમાં કોની રાખુ છું.” એ મારી ખરીજ જાપને અતીશે દુઃખી દીધા છે, અને મારા વાદવા પીતાજી શું તમે મને મારી નહી બખસસો! પણ તમે મને મારી બખસી કે નહીં, એ હું કેમ સમજ સકશ.” આ-ત્રક” એલીને તેણીએ દાઘોથી પોતાનું મોઢું દાંધી દીધું અને એટિ એટિ રડવા લાગી.

“એમી, જો તું એમ રહશે તો તારો જીવ વધારે બચ-
શે. એમી, મારું માનીને મુગી મુગી મુઠ્ઠાજ,” જોન
તેણીને પટાવતાં બોલ્યો.

“અરે જ્ઞેન! હું મુઁગી સુધી સકતી નથી; હવે આ દુ-
ન્યામાં મારી જીવનગીતા યોગ્ય દીવસ બાકી છે, અને
મરણી જેટલો પ્રવાસો તમારી આગળ થાય તેટલો કરવા
હું ઇચ્છું છું.” ને એક વેળા આ પ્રાણુ જતો રહ્યો, તો
પછી મુઁગી પડી રહેવાનું તે જાણ, પણ જ્ઞેન, હું તમારી
પાસે કંઈ માંગી લેવું છું; અને તે એ કે જ્ઞેન હું
આ મારી માંદગીમાંથી હું-તો-મને-” પણ તેણી આ-
ગળ બોલતાં અચકી. તેણીને વધુ બોલવાને નહોતું કાંઈએ
અટકાવી હોય તેમ એકદમ મુઁગી રહી ગઈ. પણ યોગે
વખત રહી ફરી બોલવા લાગી.

“જ્ઞેન! હું બોલતાં શા સારું મુઁગી રહી તેવું કારણ
તમેા સમજો છો? એટલાંજ વાસ્તે કે હું હવે આ માંદગી-
માંથી કદીથી ઉઠવા પામીશ નહીં.”

“એમી, તારા આવા સમયોથી મારું દીવસ બહુજ દુઃખાય
છે; જ્ઞેનું મને સુખી કરવા માગતી હોય, તો તારી છેલ્લી
ધડીએ તું તારા મુખમાંથી એટલુંજ બોલ, કે તે મને
મારી ભુલ વીશે મારી બખથી છે; અને હું તારી પાસે
એટલુંજ માગું છું.”

“જ્ઞેન, તમેાએ મને સુખી કાઢી છે; મારી અંતની ધડીએ
તમેાએ મારી પુરતી આકરી કરી છે, અને જ્ઞેન હું કદાચ
મારે ઘર જઈ મારા આપને મથવા પામીશ, તો હું કદી
નહી સકતી કે તમારી આવી માયાનો બરડો હું કદી રીતે
વાહીશ; જ્ઞેન મને હવે છવવા ગમે છે; કાંઈ ખાતર નહી
તો મારા પ્યારા પીતાજી ખાતર હું છવવા માગું છું.”

આટલું બોલી તેણી ધણી આકરી ગઈ; તેણીનું શરીર
પાછું તપી આવ્યું અને વધુ બોલવાની તેણીમાં શક્તી
રહી નહી, જેથી તરતજ તેણી આંખો મીગી ઉઘમાં પડી.
આ વેળા જ્ઞેન તેણીનાં બીજાનાં પાસેજ બેઠો હતો, એટ-
લાંમાં તંબુ બહાર કાઢના પગલાંનો આવજન સંભળ્યો. જ્ઞેન
હડી ઉભો થયો અને બહાર ડોકાવીને જોયું; બનેની નજર
એક ઘટાંજ ફેરે જ્ઞેનને સલામ કીધી. તેઓ બંને જણાં
તંબુમાં એમીનાં બીજાનાં આગળ આવી બેઠા.

“મીન જ્ઞેન! અમે અહીંથી એક કલાકમાં ઉપડી
જનાર છીએ; અને એ ટુંક વખતમાં હું ગરીબ એમીની
ખબર લેવા આવ્યો છું.”

“મીન ફેક, તે વીશે હું તમારો ઉપકાર માનું છું;” ધારવા
મુજબ એમી આગળ કરતાં હાલ જરા સારીપણે છે,” જ્ઞેન
કાંઈક ઉદાસીથી બોલ્યો.

“સારે શું તમેા તેણીની બરદાસ્ત લેવા અહીંજ રહો
છો?” ફેક પુછ્યું.

“હા! મારો એવાજ વીચાર છે.” જ્ઞેને ઉતર વાળ્યો. પણ
જેનર ડીરપડો બોલવાનો સાદ સંભળી એમી તરતજ
ઉઘમાંથી બેહાર થઈ, અને ફેક તરફ જ્ઞેન લાગી. તેણીને
જાણત થયેલી નોંધ, તે તેણીની સાથે મમતાથી વાતો
કરવા લાગે.

“એમી! હાલ તું કેમ છે.”

“મારી તબીબત દીનપર દીન સુધરતી જાય છે, તેણી
હસતું મોઢું કરી બોલવા લાગી. “પણ જેનર ડીરપડ, હું
તમને કંઈ પ્રશ્નખબર કહું છું; જ્ઞેન હું છવવા તો જ્ઞેન
મારી સાથેજ પરણ્યો.”

“એમી એ તારું બોલવું સાંભળી હું પ્રશ્ન છું, અને
તું હવે જાણતી સારી થઈ ન.”

“હું જાણતી સારી થવા પ્રયત્ન કરું છું,” તેણી બોલી.
પણ આ વેળા જ્ઞેન હાં નહોતો. તે તંબુની બહાર જઈ
ઉભો હતો, અને જ્ઞેનને બહાર ઉભેલો જોઈ ફેક તેની
તરફ ગયો.

“હું પારું છું કે એમાં બધી મુર્ખાઈ છે,” ફેક તંબુને
ટકી બોલવા લાગે.

“જેનર ડીરપડ, તમેા જે કહેવા માગો છો તે બરાબર ખુશ
પ્રશ્ન કહો,” જ્ઞેન ધીમેથી બોલ્યો.

“પેલી ગરીબ છોડી સાચાના તમારા લગ્ન વીશે હું કહું છું.
મારા ધારવા મુજબ તમેા એમ બોલીને તેણીની છેલ્લી ધડીએ
તેણીને લીલાસો દેવો છો.”

“નહી તેમ નથી, હું તો બરેબર ખાતરીથી કહું છું,” કે
જ્ઞેન એમી છવવે તો, હું તેણીને મારી પરણેતર કરીશ,”
જ્ઞેન મક્કમપણે બોલ્યો.

જ્ઞેનનું આમ બોલવું સાંભળી ફેકનો ચહેરો સંકેદ બન્યો;
તેના હોષો પુખવા લાગ્યા; તે જ્ઞેનની લગ્નાલમ જઈ ઉભો
અને બરાડ મારી બોલવા લાગે.

“સારે મારી બેઠેન લીલીનું તું શું કરવા માગે છે?”

“જે” તેણીની વાત કાઢી નથી, હું તેણીનું નામ તમારી
પાસે લઈ શકતો નથી,” જ્ઞેન પુછતાં અચાને બોલ્યો.

“જેમ તમેા તેણીની વાત કરી શકતા નથી, તેમ હું
તેણીની વાત જરૂરને જરૂર જાણવા માગું છું.” તમેા મારી
બેઠેન લીલીને શું લખવા માગો છો? તમેા એમી સાથે
નવેસરથી ફરી વચનથી બંધાવા એમ લખશો?” ફેક મોટે
સ્વરે બોલ્યો.

“જેનર ડીરપડ! હું લીલીપર શું લખીશ, એમ પુછ-
વાને તમને કશો હક નથી,” જ્ઞેન હીમત ધરી બોલ્યો,
“મારી મરજમાં આવશે તે હું લખશ. હું તેણીને બરી
વાંતથી લાકેડે કરશ, અને એમી છવતી છે એમ જાણી
તે દયાથી ખવાસની બાનું વધારે પ્રશ્ન થશે,” ફેક બોલ્યો.
“સારું હું પોતે તેણીને એક લખાણ કાગળ લખીશ,”
ફેક બોલ્યો.

“જેનર ડીરપડ, તમારી મરજમાં આવે તેમ કરો, પણ
એમ લખાણે કે એમીને તમેાજ આટલાં વરસ સંતાડી
રાખી હતી અને તેણીને એમ ખાનગી રીતે રાખવાની
તમારી મતજબ અમુને દુઃખી કરવાની હતી. અને બરેબર
હું તમને કહું છું કે તમે અમુને દુઃખી કાઢ્યાં છે.” અમારી
આશાનો બંધ તમારેથીજ થયો છે; જેનર ડીરપડ, તમેાએ
પોતે સંકેત અમી મારી જીવનગીતા રદ કીધી છે.”

“જેન, મે” કદીથી ધાવું હતું” નહીં કે તમે ફરી એમી-
નેજ પરજુશો; કેમકે તેણીની ધાર્તી મરી ખીમારીથી તમે
મને ખીલકુલ દુઃખી દેખાયા નહીં; પણ હવે હું સમજીશ કે
તેમાં મારી જીવ હતી. ચાલો ! જે જનનાર હતી તે જની.
મીંડ જેન, હવે આ આપણી છેલ્લીજ સુલાકાત છે અને
જે હું કપાછને મરી નહીં, તો મારી પીનાઈ જેવેનને
કહેલો કે—

ફેક બોલતો અટક્યાથી જેન બોલ્યો.

“હું લીલીને શું કહું તે મને કહો.”

પણ મેજર ડીસપંડને તે વખત સુજ્યું” નહીં કે તેણીને
શું કેહવડારે અને તે બોલ લાંબા પડતો મેથી ફેક જવાની
ઉતાવળ કરવા હાજો.

“મીંડ જેન, હવે મને જવા દેવો. જેન, સાહેબજી ?”

આટલું બોલી તે ઉતાવલે પગલે છાવણી તરફ ગયો; તેજ
દીવસે બપોરે જનરલ રુઝવેટની ફોજ ‘યુથા’ તરફ ઉપડી
ગઇ. બીજે દીવસે જેને સાંજનું કે મેજર ડીસપંડને જલ્દજ
કારી જખમ થયો હતો, અને તે બેહાલ બેસકીમાં પડ્યો
હતો. આ ખખરથી જેન બેવડો દુઃખી થયો. ભેકે ફેકે હ-
મેશાં તેને સતાવતો આવ્યો હતો, તોખી જેન હમેશાં
કહેતો કે ‘સ’કટની વખતે શનુનેખી મદદ કરવી જોઈએ.’
પણ આપણું જોઈ ગયાં તે જાણી ચુકાં તેમ ફેક તેનો કાંઈ
કટતો શયુ ન હતો, જેથી તેને આવી સ્પીટીમાં પડેલો
જોઈ જેન બેવડો દુઃખી થયો.

ફેકને તેજ દીવસે સાંજે નાઇક (જ્યાં જેન એમી સાથે
હતો) લાવવામાં આવ્યો.

૫ કે ૨ જી ૪૮ મું.

જેનનું કાગળ.

મેજર ડીસપંડને હાલ ઘુરત પડતો મેથી આપણે હવે
કાર્ટલ લીક તરફ ફરીશું.

જ્યારે લીલી કાર્ટલ લીક આવી પુગી, ત્યારે તેણીએ
મીસીસ બોલસને એક થેલાં માણસ માફક ચીંચીયારી
આ પાડતી દીડી. તેણી નીચેથી ઉપર અને સુવાના જોર-
ડામાં દોરતી ફરતી, અને જ્યારે તેણીએ લીલીને જોઈ
ત્યારે મોટેથી મીસ પાડી રહી પડી.

“લીલી તે” ફેકની ખખર સાંભળી કે? એ હવે હું તેને
જેવા પાખીસ નહીં.”

“નહીં મીસીસ બોલસ, તમે એમ વધારે થોંધાટ કરી
મને વધારે દુઃખી કરો છો; તમે જાણો છો, હવે મારું ‘સયું’
આંદી કોઇજ નથી, તમારાં કરતાં ફેક વીશે મને વધારે
ધાર્તી છે, અને તમે સમજી ચઈ હીમત હારો છો. મારો
પીનાઈ બાઈ તો હજી જીવતો છે અને જો મોહનું ચાહનું
હશે, તો તે ફરી આપણને આવી ખખરી.” એમ બોલી
તેણીએ મીસીસ બોલસને યુગી રાખી. પણ તે જતે જ-

ણીએ દીનપર દીન વધારે બેચેની લાગવા માંડી. લીલીને
આખો દીવસ વીચારમાંજ પસાર થતો. તેણીનું દુઃખ
અને સંતાપ ફેક વીશેજ હતું, અને ખીજી ગમ મીસીસ
રીસ પોતાના દીકરા જેન વીશે વધારે ચીંતા કરતી. આ
જતે ધરમાં ઉઠાસી સીવાય બીજું કંઈજ ન હતું; લીલીએ
ઉપરાસપત્રી લણાંએક તારો કીધા, પણ ફેક વીશે કશી
ખખર સંભળાઈ નહીં.

એ ચાર દીવસ બાદ તેઓએ ન્યુસમાં વાંચ્યું, કે મેજર
ડીસપંડને લણીજ બપોળીત હાલતમાં નાઇલ લાવવામાં આ-
વ્યો હતો અને મીંડ જેન આપણેકેવી વેસ્ટમાં એખયો હતો.
આ ઉપલી ખખર તેની માએ તથા લીલીએ ફરી ફ-
રીને વાંચી. બીજો દીવસે સવારે મીસ લીલીને જેન તર-
ફથી એક કાગળ મળ્યું, જેમાં આપણેકેવી વેસ્ટની તારીખ
હતી; તે કાગળ વાંચી તેણી જાલુજ દક્ષીર થઈ, અને હું-
જી મંડીએ પડી હાથો વડે મોહું ઢાંકી, સોફાપર માથું
તાખી લાંબા પડી રહી.

આપણેકેવી વેસ્ટની વાં ૧૮ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૨.

“મારી વાહાલી લીલી,

હું આશા રાખું છું કે, તું આ કાગળ વાંચ્યાથી કંઠાલો લઇ,
અથવા યુસે થઈ યુજ કમનસોબને એકદમ નીવારી મેજરી
નહી, એવું હું ખરું આપણેકેવી જાણું છું.”

લીલી, હું આવી એકાંત અને સાંત જખામાં બેસી જે બાબ-
તસર તારીખ જખવા વીચાર કરું છું, અને જે વાત હું ધારું
છું કે તે કમનસોબ કમળ કરો, તે વાત તબજ ખરી છે, અને
જ્યારે તારીખ આ કાગળ લખું છું, ત્યારે હું એક ઢીકા અને
સુકાવા કોઠેરાની ડોઠરીને મારી પાસે મુલેલી જોઈ છું, અને
તું નહીં માન્યો, પણ તે અબલા એમી આપાય છે, જેણીને
મેં આજ સુધી મુલેલી પારી હતી.

આ સર્વે વાતો મને એક સ્વપ્ના મીસાલ લાગે છે. તે લડા-
છો આખો હેવાલ વાંચ્યો હતો એમાં હશે કશું નથી, અને
તેથી આ જીનખાર લડાછોને વધુ હેવાલ લખી હું તારો કામતી
વખત સુખાવવા માંડતો નથી.

જ્યારે બીડીશ ફોજ આજલ વેકપર હુમલો કરવા હુડી પડી,
ત્યારે હું પણ મારા બચાવને ખાતર લડવા તૈયાર થયો, અને
જ્યારે અમે જખમી માણસોનાં ડોળાં માજબથી પસાર
થયાં, (જેએ લીલાં ધાસપર લોહી વેઢેવાં પડ્યાં હતાં) ત્યારે
મેં કોઇની ચીંચારી સાંભળી, જે મારું નામ લઈ દયાલત
અચાને મદદ માંગતું હતું. લીલી, આ સાંભળી મેં વાંડું વળીને
જેલું, અને મને ખાલમ પડ્યું કે તે એક જીવાન ડોઠરી હતો.
હું તેની કાગળ ગળી કે તેણે ચીંચારી પાડીને બચાવ માટે
કહ્યું. તેની પાસે હેલેલા એક આરજને મેં મારી નાખ્યો, જે
આ ડોઠરીને પોતાનું ખજાર સોઢવાની તૈયારીમાં હતો.

વોડાજ વખતમાં હું તે જીવાન ડોઠરીને એકબાજુ લઈ ગયો,
જે કોઇજ નહીં પણ એમી આપાયન હતી. જે દીવસે એમી
હુડી ગઈ, તેજ દીવસે સાંજે ફેક ડીસપંડ કાર્ટલ લીલાવા પુલ
પાસે ઉભો રહી પાણીનાં મોનજોને જોતો હતો, જ્યારે તેણે
કાર્ટલ લીલાવાં પુલની કામો નીચે કોઇને તણાઈ જતાં દીડું.
લીલી, તું જાણે છે કેમ તારો પીનાઈ ફેક હપેસાને બાહાર
હોવાને લીધે, તેણે એકદમ પાણીમાં હુબકી મારી અને એમાં

ખીનારે લાગ્યા. હવે એટલામાં તોરે ધરડા કાચમેન બેન આવી લાગ્યા, અને તે તરતજ તેની મઠે આગ્યા. તેઓ તેણીને નદી કિનારે આવેલી નાદવાની ચોરીમાં (બાથ હાઉસ)માં લઈ ગયાં (અને જ્યારે બેને તળેલામાંનાં સપળાં માણસોને દુર કાઢ્યાં) જ્યાંથી તેણીને કારટલ દીલનાં તળેલામાં લઈ જવામાં આવી, અને તે દીવસથી તેણી એક ઠાકરા નોકર તરીકે ત્યાં તળેલામાં રહી હતી.

જ્યારે ફક્ત તેને મલવા ધાર્યેન્દ આગ્યા હતા, સારે તેણીને પોતા સાથે લાગ્યા હતા, અને રાતના સફેદ કપડાં પેટરાબીને મને બીઠકાસવવા જ્યાં આપણુ જતાં ત્યાં તે મોકલતો હતો. લીલી, તેને યાદ હતો કે હું એક વેળા ધાર્યેન્દમાં રાતની વખતે બીધા પછી હતો. વળી હું જાણું છું તેમ તેણે મીસીસ ઑલફને પોતાની બહેન બનાવીને, તેણીને ત્યાં એમીને સખી સપળી વાતવી બહેર કાઢી.

જે દીવસે રાત્રે હું ચેમસ નદીને કિનારે બેસુદીમાં પડ્યો હતો, સારે તેણી તેણીનાં લઈ હતી, અને વળી હું લાકડામાં આગ્યા બાદ ધણી વેળા એવા બનાવ બન્યા હતા. પછી આણુકેરી વેલ્સમાં પોતાની ધારતી બરી બીમારી વેળા તેણીએ સર્વ પોતાને મોઢોડે કબજુ કર્યું છે.

તેણીને એક બારી જમખ છાતીપર ચઢ્યો છે, પણ અદા તેણી નવી નવી આસાઓથી જરાપુર રીતે મુતેલી છે, અને છત્તે છે કે તેણી વેઢેલી સારી ધાય. લીલી હું શું લખું? અને શું બોલી શકું?

મારે આ ઠાકરી કે જેણીનાં ઇંગ્લેન્ડ દાલ એક દોરાના જેવા બારીક દાલતમાં છે, તેને ઇનસાફ આપવો જોઈએ, અને ને છન-સાફ જે ધણી વરસ અગાઉ આપ્યો હતો.

તુને-ફોથી ઉમલા, કુળવંત અને લલી અબજાને હું શું લખી શકું?

લીલી, છત્તે તેને સપળી વાતવું મુખ બહુષું છે, પણ આ કમનસીખ ઠાકરીને મારા શીવાય બીજા કાણની આસા દોષ? તેણીને સર્વ સુખ આપવાને હું પ્રયત્ન કરીશ. લીલી, તું મને ખીઠારી કાઢતી નાહ લીલી, મારી માદાલી, હું તુને ફરી આવીને મળીશ; અને તું મને તારા ઉલા મુખતાપક બોલાથી માફ કરશે. આજથી હું તારા એક સહોનો વફાદાર મીત તરીકે રહીશ.

હવે આ કાગળમાં વધુ લખી તુને વધારે દુઃખી કરવા માંડતો નથી.

આસા છે કે તું ચુર્લુ તંદરાસદીમાં દશે. ધરમાં મારી મા અને બેઢેનેને મારી દુવા કેહેને.

લાન હું જ લીલી, તુને મલવાને ઇતેભર જોન રીડલ.

તાલે કલમ-એમી લખાવે છે કે તું તેણીનાં બાપને તથા વડી બેઢેનેને કેહેને કે તેણી છવતી છે.

જો. રી.

આ કાગળ પુરે વાંચી, લીલી મુઠ્ઠલ મંડીએ પડી તે સર્વ શકતીમાન છત્તે પાસે હુંક બંદગી કરી, કે તે કીરતાર તેણીને સાહય થાય. આ પછી તેણી તે જગ્યાપર ક્યાં વેર પડી રહી તેની તેણીને બાણુ રહી નહી.

હજી પછી તેણી સાંજ હતી, એટલામાં કોણએ તેણીનાં સુનાના ચોરડાનું બારણું કોઠકું; અને તેણીએ તરતજ મીસીસ રીડલને અંદર લીધી, જેણીનો ચેઢેરો ધબરાઈથી

શીકો દીસતો હતો. લીલીનો ઉદાસ ચેઢેરો જોઈ તેણી બોલી. "શું જોનનાં કાંઈ માઠા સમાચાર છે? તે-તે-મરી ગયો?"

"નહી તેમ નથી," લીલી નીચી નજરે બોલી.

"સારે શું છે? મીન રેક્ટરે મને કહ્યું કે તુને એક કાગળ આણુકેરી વેલ્સથી મળ્યું છે અને ધણી વખત થયો તું ચોરડામાંથી બાહાર નીકળીથી નથી, એટલે જે અટકલ બાંધી કે જોનનાં કાંઈ માઠા સમાચાર હશે; હવે જે ખરું હોય તે મને જલદી કહી દે, હું વધુ વખત થોથી શકતી નથી."

"નહી, તેવણુને કશું થયું નથી, પણ પેલી ઠાકરી જોનને લાકડામાં મલી છે, જેણીને સર્વ કાંઈ આટલો વખત યુવેલી ધારવું હતું."

"શું એમી-?" મીસીસ રીડલે ગીઆરી પાડીને પોતાના બંને હાથે લીલીનાં ગરે આસપાસ વીટાળીને બોલી, "સારે તે મારાં મનથી તો યુવેલા બરાબરજ છે! હું ક્યયું છું, કે તે મરીજ ગયો હતો, કે ફરી જોનું મોઢું હું જોવા પામતો નહી?" મીસીસ રીડલનું આમ બોલવું સાંભળી લીલી બહુજન દુઃખી થઈ.

"પણ આટલું છતાં એમ કરવું, તેઓ-શું રાસત ધારે છે?" લીલી બોલી.

"હવે પછી હું તેની સાથે બોલીશ નહી, અથવા ફરી હું કહી તેનું મોઢું જોઈશ નહી; લીલી, મને મારા દીકરાને લીધે સરમાવવું પડે છે-આની રીતે તે એક આજકાર ઠાકરી સાથે વર્તે, એ હું જોઈ શકતી નથી. તે આ ખખર મને કહી તેની અગાઉ જો તું મને કેહેતો, કે તે રણમાં યુવેલા પડ્યો છે, તો હું વધારે ખુશ થતો; પણ આતું હું કેમ સાંભળી શકું?"

તેણી જોનને શ્રાપ દેવા લાગી, અને જ્યારે જોન લીકે મીન રેક્ટરે વાત કાઢી, સારે તેણીએ તેનું નામ લેવા સાદ ના પાડી. જ્યારે તેણી લીલીને સાંધી પોતાની દીકરી એ-યની પાસે ગઈ, સારે તેણીનો યુરસાએર રમશ ચેઢેરો જોઈ એથે જોન વીધે પુછ્યું.

"બાપજી, શું જોની મરી ગયો?"

"મારા મનથી તો તે યુવેલોજ ગણાય," તેણીએ-જવાબ આપ્યો, અને પેલી મરીખ ઠાકરી પોતાના બાઈ વીધે વધુ ખખર મેળવી શકી નહી, પણ યોડાજ વખતમાં મીન રેક્ટરે તેણીને જોનની ખખરથી વાકેફ કીધી. આ વાતચીત પછી લીલીએ જાહેર પોતાનું મોઢું ધીયું, કપડાં બદલ્યાં, અને કાંઈ બન્યુંજ નહી હોય તેમ ફરવા લાગી, જે જોઈ મીસીસ ઑલફને તથા મીન રેક્ટર બહુજન અજાળ થયાં.

પ્રકરણ ૪૯ મું.

ડોરોથીએ શું કહ્યું ?

નેનનું કાગળ આવ્યાને બે દીવસ પસાર થયા બાદ, લીલી થોત્તલી કુર્મમાં ડોરોથીને તેણીની બેઠનની ખજર આપવા ગઈ. મારા વાંચનારને ખજર હશે, કે નેનને આપ મીંડ રીકડ મરી ગયો, તેજ દીવસે લીલીને ડોરોથી સાથે પહેલી ઝોળખાણ થઈ હતી, જે પછી હવેનાં તેઓ મળતાં હતાં.

લીલીને નેતાજી તેણીએ પોતાના પરોણાને હસતે એકદરે આવકાર દીધો, અને તેણીને દીવાનખાનામાં લઈ ગઈ, જ્યાં મરીયા એમીને આપણે પહેલ વેદલી બેઠેલી દોડી હતી.

“મીસ યોમસ, તમે માંદાં છો ? તમે કેટલાં સુકમલાં દોસો છો ?” ડોરોથીએ પુછ્યું.

“હું પુણું તંદરોતીમાં છેલું” લીલીએ હસતે એકદરે કહ્યું, “મણી હાલમાં મને બહુજ દુઃખ ખમતું પડે છે.”

“અરે હા ! હું વીસરી ગઈ, તમારા પીત્રાઈ બાઈ વીધે આણીને હું ખરેજ દક્ષીરછું, અને ઇચ્છું છું, કે તેઓ પોતાનાં વહાલાંને ફરી સાથે હાલતમાં આવી મળે.”

“મીસ ઝોઆપન, હું પણી જેવુંજ ઇચ્છું છું.” પણી મારે તમને કંઈ કહેવું છે, જે સાંભળી તમેા બહુજ અન્યથા થશે એમાં નવાઈ નથી; હું તે વાત કેમ શરૂ કરું તેની મને ખજર પડતી નથી; પણી તમારી બેઠન—

“શું એમી વીધે છે ?” ડોરોથીએ હોતેમરીથી પુછ્યું.

“હા ! તમેા જાણો છો તેમ આપણું બધાં તેણીને મુવેલી ધારતાં હતાં, પણી તેમ નથી. ને દીવસે તેણી દુખી ગઈ, તેજ દીવસે મારા પીત્રાઈએ તેણીને બચાવી છે, અને—

“સારે શું તેણી જીવતી છે,” ડોરોથીએ પુછ્યું.

“હા, મારા પીત્રાઈએ તેણીને બચાવી તેજ દીવસે સાંજથી તેણીને એક છોકરા તરીકે કાસ્ટલ લીકના તબેલામાં રાખી હતી, અને સાર પછી તેણી તબેલામાંજ રહી હતી.”

“સારે તેણી તેઓ સાથે કેમ ગઈ ?” ડોરોથીએ શરૂએ બતાવવાની પુછ્યું. “તેણીએ પોતાનાં કુળને, તથા કંટુંબને એજ લગાડી કે મીસ યોમસ, શું એ વાત ખરી છે ? કાણ કહે છે કે તેણી જીવતી છે—હું આ વાત માની શકતી નથી.”

“મીંડ નેન રીકડે મને લખ્યું છે,” લીલીએ ખીએ આવ્યાને કહ્યું. “તમારી બેઠન, મેજર ડીસ્પંડ સાથે લગાધમાં એક નોકર દાખલ ગઈ હતી, અને આખુડેલી વેલસની લગાધમાં તેણી જખમી થયતી નીચે પડી હતી, જ્યાં મીંડ નેન તેણીને બચાવી છે.”

“હું ધારું છું, કે એમ કરવા અગાઉ તેણીની વીચાર શકતી થમ થઈ ગઈ હશે. મીસ યોમસ, મીંડ નેન વીધેની તેણીની મુખીઈ માટે હું તેણીને માફ કરી શકશ, પણી એક ખીજાં માણસની ચાકરી તરીકે રહેલી હું તેણીને કેમ જોઈ શકું ? આ અગાઉ ને તેણી સુષ હતો, તો એકેતર ?”

“મીસ ઝોઆપન, તેણીને તમેા શા માટે ગેર ઇનસાફ કરો છો? તેણી એક ચાકરી દાખલ ફક્ત મીંડ નેન માટેજ ગઈ હતી, પણી હવે સધળું સારુંજ થશે, કેમકે—”

“આટલું બોલી લીલી વધુ બોલી શકી નહી; પણી ધારું કે મીસ ઝોઆપન હવે સધળું પામી ગઈ હશે.

“હું—હું—તમારું કહેવું સમજી શકતી નથી,” ડોરોથી થોડો વખત વીચાર કરીને બોલી.

“મીંડ નેન મને લખ્યું છે, કે એમીને એક બહુ ભારી જખમ છાતીપર થયો છે, અને ને તેણી જીવશે, તો તેવણી સાથેજ પરણવાના છે.”

“શું તેણીની સાથે તેઓ પરણવાના છે ?” તેણી બહુજ અત્યથામાં બોલી.

“એક રીતે એ વીધે હું દુઃખી છું; મીસ ઝોઆપન, હું રજા લઈ છું.” લીલીએ કહ્યું.

આમ સાંભળી, ડોરોથીએ “શોકેડ” માટે હાથ લંબાવ્યો, અને ગાડી સુધી તેણીને મુકવા ગઈ.

તેણી મથા બાદ, ડોરોથી થોડો વખત સાંજ ઉભી રહી, પણી થોડોક વખત પછી તેણી પોતાના આપને આ ખુશ વધાઈ કહેવા ગઈ. તે એક લાંબી ઇચ્છાએ પર બેઠો હતો, જ્યાં તેણી તરતજ દોડી ગઈ અને પોતાના આપના ખાંભાં પર હાથ મુકીને કહ્યું, “બાવાજ હું તમને કંઈ ખજર આપવા માગુ છું, ઇચ્છીજ ખુશ ખજર છે.”

“હવે હું તારી ખખરોની કશી ફરકાર કરતો નથી,” તે બહુજ દુઃખથી બોલ્યો. “વળી કોઈ મુર્ખના લશ્મ હશે ? ખીચું શું—”

“બાવાજ, તમેા દીવાનખાનામાં આવો, હાં હું તમને કહીશ,” ડોરોથી બોલી.

“હું તો આવતો નથી—શું ખજર છે તે મને હઠપાંજ કહે ?” તે ધરડો બરાડ મારી બોલ્યો.

“મને ખાતરી છે બાવાજ, કે તમને આ ખખરથી વધુ કરાર થશે,” ડોરોથી મુજતાં બોલી.

“મને કરાર વશશે ? નહી, હવે હું કોઈની વાતથી મુખી થનાર નથી, મારું મુખ તો આજ બે વરસ થયાં છુટાઈ ગયું છે,” આમ બોલી તેણે એક એટલી નીસાસો નાખ્યો.

તેણીએ જમ તેમ પડાવીને પોતાના આપને ખુરશીપરથી ઉઠાડ્યો, અને દીવાનખાનામાં લઈ જતાં જતાં બોલી, “હમણાં મીસ યોમસ આપણે હાં આવ્યાં હતાં, અને તેઓ આપણી એમી વીધે કંઈ ખજર લાવ્યાં છે.”

“મારી એમીની ખજર ? દીકરા, મને જલદી કહે તે શું છે ?”

“બાવાજ, એમી જીવતી છે, તેણીને હુખી જતાં મેજર ડીસ્પંડ બચાવી છે. મીંડ નેન રીકડે પોતે મીસ યોમસપર લખ્યું છે, કે હવે તે એમી સાથેજ પરણશે, અને બાવાજ, એમી નેન રીકડની મોહોદાર થઈ ડીકેડાઈમાં આવશે.”

આ શબ્દો તેણી બહુજ મગરૂરીથી તથા ખુશાલીથી ઉછળતી છાતીએ મોલી, અને તેજ શબ્દો તેણીના બાપે ખુશ્કીની એક ધીમી મીઝ્યારી સાથે સાંભળ્યા.

“આહા ! કેવી ખુશાલી, બે વરસની બાંપી જુદાઇ પછી આખરે હું મારી દીકરીને મેલી, મારા ઉકલતાં છગરને સાંત કરીશ.”

આ પછી, તે ખુદો પોતાની દીકરીનાં ખભાંપર હાથ મેલતાં કાંઈ ધીમેથી બોલ્યો, જે શબ્દો ડોરોથીએ આગાદ સાંભળ્યા. “મારી નાની દીકરીપર હું સદા નીચેદખાન રહેજે, અને તેણીને સલામત પેર પોંદ્યાડી તેણીનાં ધરડા બાપ સાથે ફરી મેલવજે. જે તેણી જોનને પરપ્પા વગર આવતે, તોપણ તેણી મને પહેલેનાજ જેવી વહાલી લાગતે. બસ તેણીજ મને જોષએ છે—તેણીના મુંદર ચેદરા તરફ હું ક્યારે જોધશ, અને તેણીની જુરી આંખોમાંથી વેહેતાં પાણીને તથા તેણીના મોલાખી માથેને ક્યારે સુખીએ લકશ ? હું તેણીની હાલત વીધે સાંભળવા નહીં માંગીશ, અથવા તેણીની આખર વીધે મને કશી દરકાર નથી, પણ ફક્ત તેણીજ મને જોષએ છે, તેણી હતી તેથી મારું છવતરે હતું.” અને ફરી તેણી પોતાનાં કુખી બાપને ક્યારે સુખી કરશે ?”

“બાર બાવાજ, શું કરો, કે તેજ ધખરે તમારી ઉમેદો ખાર આણી છે,” ઉચોગી ડોરોથી બોલો. “હવે આ પછાં ધરને સાફ કરી સુને પોરાવવે જોષએ; મારા મારવા મુજબ તેણીના સુવાના ઝોરગાની સાદરી નવી બીજાવવી જોષએ, અને ખાવાના ઝોરગાના પડા ઉપર ખુશ્કો બજુ રંગ લગડાવવે જોષએ.”

“ડોરોથી, મારા દીકરા, હું તુને એમ પુછું, કે શું તેણી તારા ધરના પડા તથા સાદરી જેવા આવે છે કે ? નહીં ! નહીં ! તેણી તો પોતાના બાપને પહેલે ભેટશે, અને તેના આસીરવાદ લેશે, જે પછીજ બીજા વાંતો કરશે,” આમ બોલી તે ખુશી અંતઃકરણે ઝોરગામાંથી બહાર ગયો.

અ ક ર ણુ પં મુ.

જોનર ડીસપર્ડની ઉલ્કસી ધડી.

જ્યારે એમીને બાપ મીંડો ઝોષાયન દર એક પજે તેણીને મલવાની ઉમેદોથી હરખાતો હતો, અને જ્યારે મીંડો ડોરોથી નવા પડા કરવાની, તથા સાદરીએ નવી નખાવવાની તૈયારી કરતી હતી, ત્યારે એમી ઝોષાયન શું કરતી હતી, તે આપણ હવે જોષએ. તેણી હજુ જન્મગથી પીડાતી તથા અસહ્ય હાલતમાં આયુકેલી વેલ્સમાં પડી હતી. હજુ જોન તેણી સાથેજ રહેતો હતો; જેમ જેમ દીવસો એકાંત અને ઉઘાડીમાં પસાર થતા, તેમ તેમ તેની એમી વીધેની શીકર વધતી જતી હતી.

વાંચનાર વીસરી ગઈ નહીં હશે, કે જે દીવસે જોન પોતાના નાના પોડાપરથી અચચચ પડી ગયો, તે દીવસે

જોનર ડીસપર્ડની બોલવું શું હતું ? તે મન સાથે વીચાર કરતો હતો કે “જોન હવે ફરી દીલ્લોડ જવા પામશે નહીં.” પણ આ બોલો બોલતી વખતે તેને ખ્યાલબી નહીં હતો, કે જોનની અગાઉ તે પોતેજ આ ફાની દુન્યાને ઉલ્કસી સલામ કરશે. તે હમણું તેમજ સ્થિતિમાં હતો, કેમકે તેની હાલત સુધરવાને બદલે દીનપર દીન વધારે પગડતી જતી હતી. જોનની હાલતી હાલતથી ચીતારવા જોગ છે. મારાં માથુસની જેમ કરતાં તે ધણેજ કંટાળી ગયો હતો, અને પોતાની ઉમદા ઉમેદોમાં આ મોટો તકાવત જોતો હતો, તોપણ તે ધીરજથી સધળું સદન કરતો હતો. જેમ જેમ દીવસો પસાર થતા ગયા, તેમ તેમ એમીને આરામ થતો ગયો; તેણીને ધપસા ધા રૂબવા આવ્યા હતા, અને જોનની ખરી ખરદારતથી તેણી તંદરોસ્ત દીસવા લાગી.

એક દીવસે સવારે જોનને લીલી તરફથી એક કુક કાગળ મળ્યું, જે વાંચવાથી તેને ઘોડો સંતોષ થયો. એ કુક પત્ર નીચે મુજબ હતો:—

“મીંડો જોન,
મને તમારું કાગળ મળ્યું છે. જ્યારે તમે લડાઈમાં જતા નીકળ્યા, ત્યારે મેં તમને કહ્યું હતું કે હું રાત દીવસ તમે વીધે બંધી કરી દુવા માંગીશ, અને તે મારા મોઢો તમને યાદ દેશે ? હવે એમજ સમજે, કે મારી બસી દુવા તમને મદદ આવી છે, અને હું ખરાં છગરથી ધમ્મધ, કે તે ધીરદાર તમને સારાં હામ કરવા છુડી આપે.

લાં લીલી ઘોમસ.”

લીલીનાં કાગળને આ કુક અર્થ જોન તરત સમજી ગયો. આ ઉમદા ખવાસના બાનુંએ કોઈ પણ જાતની બકબક કીધા વગર પોતાની ખુશી જણાવી હતી, અને પોતાના બહારના દેખાવ પરથી એવું જણાવ્યું, કે તેણી કોઈપણ રીતે હજીજ ર હતી નહીં.

આ અરસામાં જોને સાંભળ્યું, કે બીલીશ ફોન ‘ગુબી’ જવા નાઇલથી નીકળી સુધી છે, અને તે આયુકેલી વેલ્સને રસ્તે જનાર છે. આ બખર સાંભળી એમીને તે ફોન સાથે લઈ જવાનો પક્ષો દેખાવ કીધો, અને તે વીધે જોને ઝાકટરનું મત લીધું. ઝાકટરે એમીને તંદરોસ્ત થતી બેઈ ખુશીથી બીલીશ ફોન સાથે ‘ગુબી’ લઈ જવાને પરવાનગી આપી.

બીલીશ ફોન આયુકેલીથી જતી હતી, તે સાથે એમીને લઈ જોન પણ ગયો. ફોનને રસ્તામાં કોઈપણ રીતની હરકત પોંદ્યાં નહીં; અને તે સુપડોડી પકડી આગળ વધતી ગઈ, જે પછી પહોડાની દાર આગળ આવી પુગી. આ પહોડા નીચે નાઇલ નદી પુર જોશમાં વહેતી હતી, અને મુરજની ‘સાંધણી’ તે ધણીજ ચળકતી હતી. આ નદીને જોષ એમીએ એક ધીમી ખુશીથી ચીઝીયારી પાડી. તેણી એમ સમજી કે તેણી પોતાનાં ધર નજરોક આવી પુગી છે, અને સચુઓથી તથા સર્વ સંકટમાંથી તેણી હવે વેહેલી છુડી થશે. પણ અસોસ, એમાં તેણીની જીજ હતી.

તેણી આખે રસ્તે કાઢના નહીં, પણ જલદી ઘર જઈ પોતાના બાપ તથા બેહેનને મળી, વાતો કરી, પોતાની છાતીને પુછી કરવાને વિચાર કરતી હતી.

તેઓ ફોન સાથે એક દીવસે સવારે શુભી આવી પોતાનાં, અને એમીને એક નાની પાંખીમંથી બહાર કાઢી એક ખાલી તાંબુમાં સવાડામાં આવી. જોને તેણીને સારી હાલતમાં જોઈ, પોતે પાસેના તાંબુમાં પડેલા જખમીઓની ખજાર લેવા ગયો. તે જતો હતો એટલામાં તેની નજર ડાકટર વેસ્ટર્ન પર પડી, અને થોડો વખત જોને તેની સાથે વાતો કીધી. ડાકટર વેસ્ટર્ન એમીની ખજાર પુછી, અને તેણી હાલ સારી પમે છે, એમ સાંભળી પુછી થયો. “પણ મેજર ડીસપર્ડ હાલ કેમ છે?” જોને ડાકટરને પુછ્યું.

“કાણે મેજર ડીસપર્ડ?” તે થોડો વખત વિચાર કરીને બોલ્યો. “હા હું તેને એલજી” છું, ગરીબ બીચારા પોતાની છેલ્લી ધડીમાં પડ્યો છે; હું આ લોકોની ખજાર લેવા આવ્યો, ત્યારે તે મરણનાં છેલ્લાં તરફમાં મારતો હતો.” ડાકટરનું આ મુજબનું બોલવું સાંભળી, જોને એકદમ ચોંટ્યો; આના મનુષ્યત ને સારા માણસના આવા હાલ ?

“હું તેને જોવા માંછ” છું, ડાકટર વેસ્ટર્ન, હું તેને તથા તેનાં કુટુંબને ધણી સારી રીતે એલજી” છું,” જોને કહ્યું. “ત્યારે તમે મારી સાથે આવો—પણ તે તમને એક ખરી નહીં, એમ હું ખાતરીથી કહું છું!” આ પ્રમાણે બોલી, તેઓ એક તાંબુમાં ગયા, કે જે તાંબુના દરએક ભાગ ખંખ હતા. ફ્રાંક ડીસપર્ડની આ છેલ્લી ધડી હતી. તે ધણીજ સુશકેષીએ જાસ લેતો હતો. તેની આંખો તદન સફેદ અને જાંઘડી દીસતી હતી, અને તેનાં માથાં આગળ એક સોલજર બેઠો હતો. ડાકટર વેસ્ટર્ન અને જોને તાંબુમાં ગયા અને તેઓને જોતાં જ થવા સોલજરે ડાકટર સાથે થોડી વાતો કીધી.

“સાહેબ, હવે એની અંતની ધડી નજીક આવી ચુકી છે,” પેલા સોલજરે બોલ્યો. ડાકટર તેની છાતીને ધપકારો સાંભળવા વાંકો વળ્યો, અને મેજર ડીસપર્ડની નાકી તપાસીને તે બાજુ જઈ ઉભો. જોને વધુ વખત આ દેખાવ દૂર ઉભો રહી જોઈ ચકચો નહી, જ્યો તે ફ્રેંચનાં પગ પાસે જઈ ઉભો, અને ફ્રેંક ડીસપર્ડની મરતી વખતની છેલ્લી નજર તેની પર પડતાં જોને જોને તરતજ ઓળખ્યો. આ વેળા તે જોને પાસે મારી માગી પોતાથી થયલા ચુનાલની તોળેજ કરતો હતો એવું તેના દેખાવપરથી દેખાતું, પણ તે મોટેથી બોલી ચકતો નહી. તે બોલવા જતો, પણ તેતે અવાજ નીકળતો નહી, તોપણ તેણે ધણી સુશકેષીએ પોતાને હાથ જાતીએ લગાડ્યો, અને છાતીપર સંતોરેલી વસ્ત્ર એસારતરથી દેખાડી, જે શુ” હતી તે મારા વાંચનારને ખજાર દરો.

“મેજર ડીસપર્ડ, આ તમારી છેલ્લી ધડીએ આપણ વચેની સઘળી અદાવતને અંત લાવેલો જોઈએ—મને કહો,

કે હું તમારા વાસ્તે શું કરું—જો તમે કહેતા હોવો, તો લીલીપર તાર કરી તમારી ખજાર આપું.”

જોને ઉપલા બોલો ધણી મેહનતે ભારી છાતીએ પુરા કાપ્યું. ફરી ફ્રેંક એલવાને પ્રયત્ન કીધો, પણ તે બોલી ચકચો નહો; તેણે એસારતરથી જોનેને પાસે બોલાવ્યો, જોને તેની આગળ જઈ વાંકો વળ્યો, અને તેના છેલા બોલો સાંભળવા આતુરતાથી તેની બની દીકવા લાગ્યો. ડીસપર્ડ જોનેને હાથ પોતાના હાથમાં લીધો, અને તકીયાપરથી માથું ઊંચું કરી “લીલી” કરીને બોલ્યો; પણ તરતજ એક આંચકા સમેત તે પાછો પછાઈ પડ્યો. થોડા વખતમાં ફ્રેંક એક છેલ્લો નીસાસો નાખી પોતાનો પ્રાણ તે સાહેબને હવાલે કર્યો.

“સાહેબ, હવે બહુ થઈ ચુકું” તે સોલજરે ફ્રેંચનું માથું સીધું તકીયાપર મુકતાં કહ્યું. “તેની છાતીપર એક નીચકું રાખે” છે, જે તેણે મને છેલ્લી ધડી સુધી કાઢવા દીધું નહી. થોભો, હું તમને તે દેખાડું છું,” આમ બોલી પેલા સોલજરે ફ્રેંચના કોટના બટન કાઢ્યાં, અને એક લોહીથી ખરડાયેલા નાનો રમાલ જે બંદુકની ગોલીથી ત્રીકડે ત્રીકડાં થઈ ગયો હતો તે તેણે દેખાડ્યો. તે રમાલના ભરતકમપરથી, તથા તેપર લીલીનું નામ લાલ દોરાનું હોવાને લીધે, જોને લીલીના રમાલ તરતજ ઓળખ્યો. ત્યારે તે કાસલ દીસનાં માણસોને છેલ્લી સજામ કરવા ગયો, ત્યારે તે લીલી પાસેથી લીધો. હવે એમ તેણે ધાર્યું.

“આ રમાલ તેની સાથેજ કાઢેલો જોઈએ,” જોને પોતાની આંખો મુછતાં બોલ્યો.

આ પ્રમાણે ગરીબ બીચારા ફ્રેંક પોતાનું સદાનું રહેઠાંણ આનાં જંગલમાં છોડ્યું, અને પોતાની ખીચાઈ મેહનતને સગાં વાહાણં વિનાની સુખી આ જોદાનથી કુચ કરી ગયો.

પ્રકરણ ૫૧ સુ—છેલું.

શુભી આઠવા બાદ, એમીએ થોડા દીવસ મુખાકારીમાં પસાર કીધા; દર પળે તેણી ઘર જવાની જોનેને ઉતાવલ કરતી, અને બાપ તથા બેહેનને મળવાને તેણી છોતમરી દેખાડતી, પણ એક દીવસે બપોલ એવો બન્યો, કે તેણીને એકાએક તાવ આવ્યા બાદ તેણી અતીશે નાતવાન થઈ, તોપણ ઘર જવાની આશા રાખી અતીથવ પુચ થતી. તેણીને તાવ આવી તેને બીજે દીવસે જનરલ લુવરે શુભીથી ઉપડી જવાનો હોકમ કીધો, અને ફરી બીડીય ફોને જંગલો વચેથી ચાલવા માંડ્યું. જખમી થયલાં માણસો વીગે આ પ્રવાસ ખરેખર ધણીજ કંટાળા ભરેલો હતો.

પેહેલે દીવસે ગરીબ બીચારી એમીને ધણું ખમવું પડ્યું, અને તેણીએ તે આખો દીવસ રડીને પસાર કીધો. પણ આ બધો વખત જોને તેણીની પાસે રહી તેણીની ખરદાસ લેતો; અને તેણી ધણીજ ખરાબ હાલતમાં છે એમ સમજી, તે તેણીની આગળથી ખરચો નહીં.

આખરે ધણીજ મુસાફરીએ તેઓ આપુકલી વેસ આવી પુગાં. તેઓને રસ્તામાં ચતુ તરફથી કરી ધન યર્ધ નહોતી, પણ પુણમાંથી ચાલતાં તથા તડકું અતિથિ હોવાને લીધે તેઓ ધણીજ ઠાંકી ગયાં હતાં. એમી વીરે સર્વ કષ્ટ પાસતી બતાવવા લાગ્યું. અને તેણી પણ ધણીજ દીન પર દીન કમનોર દીસવા લાગી. તેણી તાવની એભાનીમાં મોટે મોટે બડબડ કરતી અને મનમાં મારતી કે તેણી ઘર બધ પુગી છે. પણ એટલામાં એક નવી બીજી આદત નબી; આરબ લોકોએ ખીરીશ ફાન પર ફરી હુમલો કીધો, અને પાહાડની ઉપર દરએક બાગમાં તે લોકો દીસવા લાગ્યા. તેઓએ એક કરવાનું કારણ એટલું જ કે બહારગામથી આવતો પત્રોજવાર બધ કરેલો, એથી કાણુ હાલું ને કાણુ ઝીણું તેની ખખર પારકાં દેશમાં પડે નહોતી. પણ જનરલ જુલરે વધુ વખત તેઓને ફાવવા દીધા નહોતી, અને તેઓને લાંબી બચાવી નસાવ્યા. પણ હજુ એમી તાવથી જળની જોનની પાસે પડેલી હતી, જે તેણીની પાસે બેસી લીધાં એતરોમાં ચતો ધોંપાઈ તથા પાહાડો પર ચતી તેઓની ગર્જણાં સાંભળતો હતો.

ફેબ્રુવારીની તેસીસમી તારીએ તેઓ આપુકલી વેસથી ઉપડ્યાં, અને છપણ માઇલની લાંબી મુસાફરી પુરી કીધા બાદ તેઓ મોકકસ આવી પુગાં. વાંચનાર વીસરી ગયાં નહોતી હશે, કે મોકકસ વેસમાં બહાદુર જનરલ રુઝવેને દાટવામાં આવ્યો હતો; અને તે મુસાફરી બાદગારી રાખવા તેની કમરની આસપાસ શોક્લરોએ પથરાની બીત બાંધી લીધી હતી.

પણ આ એકાંત જગ્યામાં તેને પોતે એજલાએ આશાએ લીધી હતી નહોતી. ધણીએક મુસાફરિયન અમતદારો આ ઠેકાણે પોતાની સદાની જાંખમાં પડ્યા હતા. એક દીવસે સાંજે બ્યારે મુર્બનાં બાંધાં પડતાં કીરણો ઝડા તથા પોંદાં પર પંથરાઇ રહ્યાં હતાં, ભારે ધણીએક સોલજરો પોતાના એકાંત સાંધીને સદાની નીંદમાં મુલાડવા લાઇ જતા દીસતા હતા.

રાતે પોતાનો દેખાવ દીધો, અને ત'જુ આસપાસ તથા જગલામાં સર્વ ઠેકાણે અધાર પંદરાઇ સુધે હતા; જોન હજુ પોતાની એમીની પાસે બેસી તેણીને મોટરથી તેણીનાં છેલ્લા શબ્દો ધ્યાનદળે સાંભળતો. આ કંટાલાજ રહી લાંબી મુસાફરીનો આખરે છેડો આવ્યો. બ્યારે મોકકસનાં ફાન આવી પુગી, ભારે એમી જીવતી હતી, પણ તેણી ધણીજ ખરાબ હાલતમાં હતી; તેણી બે દીવસ સુધી બેસુદિમાં પડી રહી—તો એકે મરવાની થોડા વખત અગાઉ તેણી સુદિમાં આવી, અને જોનને તેણીની પાસે બેઠેલાં જોઇ હસીને વાતો કરવા લાગી.

“જોન, હું હાલ કેવી સારી હાલતમાં છું, તમે મારે વીધે કહી ચીંતા કરો ના. તમેઓ મને સદાની મુખી કીધી છે. જોન, હું તમારા આભારનો બદલો શી રીતે વાળી આ-

પીશ—જોન મને માફ કરજો—જો હું જીવતો, તો હું મારી પર ચપકા તમારા આભારનો બદલો વાળી આપ્યા વખર રહેતો નહોતી, પણ હવે જાહ અસર' ચપુ છે.”

આ તેણીનું બોલતું સાંભળી જોનનું હૈયું બરાબ આનું, અને તેને રક્તો નોંધ તેણીએ પોતાના સકિત વિનાના હાથે લાંબા કીધા.

“મારે ઘર જઈ મારા વહાલા પીતાજીને તથા મારી બહેનને કહેજો, કે તમે પોતે મને મુખી કીધો છે, અને એટલું કહેજો કે મારી છેલ્લી ધડીએ મેં મારા વહાલા પીતાજીને ખરા જીવરથી વાદ કીધો હતા—પણ એટલું બોલવાથી તેણી ધણીજ ઠાંકી ગઈ અને વધુ બોલી શકી નહોતી.

“અરે! એમી, મને માફ કર, અને તારા છેલ્લા બોલોથી સંબલવ, કે તે મને માફ કીધો છે,” જોન બોલ્યો.

“હવે માફ કરવા જેવું કશું રહ્યું નથી—વહાલા જોન, હું મારું છું, કે હું સદાની જાંખમાં મુર્ધ જનું છું. મારી છેલ્લી ધડીએ તમે મારી પાસે જ છે, એવું જોઈ હું મારા પ્રાણુ ખુશીથી તે કીરતારને દવાલે કરું છું—જોન, છેલ્લી સલામ—જોદા તમારા નીધેખાન ચાલો.” અને પોતાની દાંધ જોનના હાથમાં આપી તેણીએ આંખો દાંકી, અને હસ્તે એટરે તેણી જાંખી ગઈ, જે જાંખમાંથી નેણી ફરી કડી જમી ઉડી નહી; જોને ઝાઝરને બોલાવ્યો, અને તેણે આવી કહ્યું, કે તેણીએ પોતાનો પ્રાણુ તે દશરને સ્વાધીન કીધો હતો.

જોને આ આખી રાત તેણીની પાસે બેસી ધણીજ વીલાખમાં પસાર કીધી, અને જેમ જેમ મોડી રાત ચતી ગઈ, તેમ તેમ જોને તેણીના મુંદર ચેહેરાપર ચતો ફેરફાર જોયો. સવાર પડતાંજ તેણીને જીમદાહ કરવામાં આવી.

આ વેળાનો જોનનો દેખાવ કેવો હશે, તેનું ધર્જન નહી કરતાં તેનો વીચાર કરવાનું હું મારા વાંચનારની મુનસરી પર સોડું છું.

એમીના મરણની ખખર ડોરથીએ સાંભળી, ભારે તેણી ધણી દુઃખી ચઈ, પણ પોતાના બાપને આ ખખર કેહવી કે નહી તે વીરે મનમાં વીચાર કરવા લાગી. જ્યારે એમીના જીવવાની ખખર તેણીના બાપે સાંભળી હતી, ભારે તેની ખુશીનો પાર રહેતો નહોતો. દરરોજનાં બાદાર પડતાં વર્તમાન પત્રોમાં ખીરીશ ફોનની આવવાની ખખર વાંચતો; અને આખો દીવસ ખુશાલીમાં પસાર કરતો. પણ તે ખુશી વધુ વખત ટકી શકી નહી. એમીના મરણની ખખર જોને ડોરથીપર લાખી હતી, અને જ્યારે તેણીને આ કાગળ મળ્યું, ભારે તેણી માલ પર જઈ પોતાના જોરડાનું બારણું બંધ કરી ધોળાપાપર માથું નાખી રડવા લાગી.

તેણી હજુ લાંબ હતી, એટલામાં પોતાના બાપના આવતાં પગલાં સંભળ્યાં. તે હતાયજે પગલે ઉપસે માફે તેણીના જોરડા તરફ આંખો, જે ધડી તેણીને પુછવા લાગ્યા. “ડોરથી મને નીચે ફાંધે કહ્યું, કે તુંને એક કાગળ

એમી તરફથી મળ્યું છે, તેણી કયે દાહડે આપણે લાં આપણે ?” આમ બોલતાં તેણે ડોરોથીના સુવાના ઓરડાનું બારણું જાંઘાડ્યું. બારણું જાંઘડતાંજ તેણી ધોલીયાપરથી એકદમ હડી ઉભી થઈ, પણ તેણીનો રડતો ચહેરો જોઈ તે તરતજ તેણીની તરફ ધસીયો.

“શું મારી એમીનાં કાંઈ માદા સમાચાર તે’ સાંભળ્યા છે ?” આનો ઉત્તર ડોરોથીએ વાળ્યો નહી, પણ ડગકાં ખાઈ રડવા લાગી.

“તેણી ક્યાં છે ?” આખરે તે ધરડા મોટેથી બરાડ મારી બોલ્યો; ડોરોથી સુગે મોઢે પોતાનાં બાપનાં ખખખાંપર હાથ મુકી બેઠી.

“તેણી-તેણી સદાની ચાંત જાંખનાં પડી છે, અને બાવાજ મારી અમરજી, કે તમેએ તેણી વીરે વધુ ગમ કરવો નહી-હવે આપણે એમજ ધારડું જોઈએ, કે તેણી ચાંતીથી મરણ પાગી છે-અને તેણી સુખી થઈ છે.”

પણ તેણીના ધરડા બાપને કાંઈની રીતે કસાર વળ્યો નહી. તે ધરડા વારંવાર માથું કુટોતે અને કહેતો કે “એ બોદા હવે મને તું તારી દરગાહમાં જલદી તેડી બે, કે મારી દીકરીને આ જોડાનમાં તો નહી પણ પેલી જોડાનમાં મળ્યું, હવે મને જીવડું નથી.” આ પ્રમાણે તે ધરડાની ધારેથી મોટી મોટી આવાના બંગ થયો. પણ તેને લાંબ પડતો મેળો આપણે આપણી વાતો આગળ ચલાવીયું.

ફેંકનાં મરણની ખબરથી કાર્ટલ હીલમાંના માણસો તથા લીલી હજી ધણીજ ગંભીર દોસ્તાં હતાં, તેટલાં એમીની આ ખીજ માફ ખબર તેઓને પોહોંચી.

મીસીસ બોલ્ડર્સ ધણીક દોસતો સુધી ઓરડામાંજ બેસી રહેતી, અને લીલી સીવાય તેણી ખીજ કાંઈને મળતી નહી. તો જોકે થોડા દીવસો પસાર થયા બાદ તેણીએ ઓરડામાંથી બહાર નીકળી મનને સમાધાન કરી ફેંકની ઘાટ તરફ દીધી.

પણ બીચારી ગરીબ લીલીના મનડું સમાધાન થયું ન હતું. તેણીને આ દુનિયામાં કંઈ વાતની કમ ન હતી, પણ જ્ઞાતવાદલાં વિના તેણી પોતાને ધણીજ કમનસીબ મણતી હતી. વાચનર નાંજો છે તેમ ફેંક સીવાય આ દુનિયામાં તેણીનું કાંઈની સચું ન હતું, અને જ્યારે તે પણ આ દુનિયામાંથી પોતાને વાસો ઉઠાવી ગયો, ત્યારે તેણીનાં કુખનો પાર રહ્યો નહી; તેણી કાંઈને લાં નતી આવતી નહી, પણ પોતાનું દુઃખ વીસરાયા આખો દીવસ ચોપડી-ઓમ્યાં પોતાનું ધ્યાન રોકાયું રાખતી.

એક દીવસે તેણી એકલી બેસી કાંઈ ઉડિા વીચાર કરતી હતી, તેટલાંમાં મીસીસ બોલ્ડર્સ લાં આવી લાગી, અને થોડીક પરપુછ કીધા બાદ એમની ખબર મુજબ લાગી.

“લીલી, મીસ એમની લી ખબર છે ?”

“મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે, કે તેણી હાલ જરા વેલ છે; અને કાંઈજ માફ ઉપરથી નીચે ઉતરી છે.”

“તેણી હાલ સારી તંદુરસ્તી ભોગવે છે, તે સાંભળી હું ખુશીયું.” મીસ બોલ્ડર્સે બોલી.

જ્યારે આપણે તે બંને જણીઓને વાતો કરતી જોઈએ છીએ, ત્યારે એક શું કરે છે તે હવે આપણે તપાસીયું. એક હોલમાંના એક સોપાપર સુતી હતી, તેણીના ચેહરો મુકાઈ ગયો તથા ધણી અશક્ત દીસતી હતી, અને તેણીની પાસે એક ખુરશીપર રેક્ટર બેસી કાંઈ સારી વાતાની ચોપડી વાંચતો હતો.

તેણીની મા મીસીસ રીડલ આ વેળા કાર્ટલ હીલમાં જવાની તૈયારી કરતી હતી. તેણીનું કાર્ટલ હીલમાં જવાનું કારણ એટલુંજ કે જ્યારે તેણીએ સાંભળ્યું કે એમી જીવતી છે, ત્યારે તેણીને એક મોટા કારી જખમ લાગ્યો હતો; પણ હાલ જ્યારે તેણી મરી ગઈ, ત્યારે તેણી અત્યંત ખુશ છે અને લીલીને લાં ગંધ.

જે દીવસે એમી મરી ગઈ, તેજ દીવસે મીસીસ રીડલે પોતાની દીકરી એમને મીઠું રેક્ટર સાથે અદારવી હતી. તેણી કાર્ટલ હીલમાં પોહોંચી, ત્યારે તેણીએ જોયું કે લીલીની આંખો રડતાં સુજ ગઈ હતી. આ દયાળુ દીલની બાતુંને જોઈ પીત્રાઈ બાઈનું દુઃખ લાગ્યું, તેટલુંજ અચવા તેથી વધુ તેણીને એમી વીરે લાગ્યું હતું. એમી જોકે તેણીનાં સુખને આડે આવનાર હતી, તોપી તેણીએ તેણીનાં મરણની કહીની આશા રાખી હતી નહીં.

“લીલી, તે’ સાંભળ્યું કે ? પેલી છોકરી તો મરી ગઈ છે.”

મીસીસ રીડલ ઉવાચથી હાંકતાં હાંકતાં બેઠી.

“હા, મે’ તે ખબર સાંભળી છે !” લીલીએ દલગીરીથી ઉત્તર વાળ્યો.

“હું એ વીરે ને સાહેબની આભારીયું—ખરેખર ધણીજ ઉપકારીયું, પણ લીલી, તું મારા જ્ઞેનને માફ કરશે કે ?”

“મને આજે તેવજનું કાગળ મળ્યું છે, અને તેમાં તેવજે ધર આવવાની ખબર આપી છે.” લીલીએ કહ્યું.

પણ તેણીએ જ્ઞેનનું કાગળ તેની માને દેખાડ્યું નહી, કે જ્યાં જોતે આની ગંભીર ને દલગીરી બધા બોલો લખ્યા હતા.

“મીસીસ રીડલ, અમેા વજે કોઈ જાતનું વેર છેજ નહી; અને હવે હું ખાતરીથી ધારણું, કે આમારાં સુખ વજે કોઈ આડે આવશે નહી, અને આપણે સવે સુખથી જીવિયું.”

[સમાપ્ત]

સુલભાઈ ખુરશીદજી ભુજવાલા.

જરમનીમાં એક લીલીજાતની સ્ત્રી વસે છે, જેણીનું નામ જો-દાના વાત એમજોસીઅસ છે. તેણી જોકે એક કવી છે, છતાં પોતાનું જીવન કરી સકતી નથી. તેણી સવારના પોદરથી સાંજના મોટે સુધી કામ કરે છે, દારડાં વડી પાસ કાંપે છે, ગાયો ડોહે છે, માખણ બનાવે છે વગેરે. તેણીનાં નાનાં ધરડું દરેક કામ પોતાને હાથે ખાત્રે છે. તેણીની કવીતાએ જરમનીમાં ઘણું ધ્યાન આર્જ્યું છે. અત્યંતજો એ છે કે તેણી તે લખવા માટે વખત કેમ ચેલવી શકે છે. તેણી એકતાલીસ વરસની ઉંમરની છે, અને રસીયાની હલની નજીક આવેલા પ્રશીયાનાં પુર્વે લાગતાં એક નાનાં ગામમાં રહે છે.

અ ક ર ભુ ૧૨ સુ.

માતા તરફના પાસ-વાહર ધંપો સોપે છે-સકતી અને વગવડસીલો.

લેસ્લીનાં અંગીતાં આવી પડેલાં મોતે અચળતાં તેનાં સંસારી માન-લાને ચુપચાપમાં નાખી મેલ્યો હતો. કચ્છમાં ફરતે ઉપર આધાર રાખીને તેણે પોતાનું વચીવતનાયું કાપું ન હતું, અને પોતાની શરૂઆત વખતની સારી તહેરની ઉપર બરસો રાખીને વા પેલી દહ સુધી દાય પછુ ન લગાડેલી મીનકતને કેવી રીતે વેંદવી લેવી, તે માટેની કંઈ આરંભ કરી ન હતી; આથી તેનાં સઘળાં કામને ચાંચવાનું મીસીસ લેસ્લીએ પોતાને માથે લીધું. તેણીને ચમકાવનાર કંઈ માત્રમ પડ્યું નહીં હતું, પણ જેમ તેણી લાંબા વખત થયાં ધારતી હતી, તેમ કચ્છને ખાતર તથા મોટા ખર્ચોએ તેની આપક ધણી ધટાડી નાખી હતી. પછે હવે તે કચ્છમાં પાછો ખેતી લેવાનું થયું મુશ્કેલ હતું, કારણ કે મીસીસ લેસ્લી બેંક પોતે તેમ ઇચ્છતી હતી, તોય હવે તેણીનાં હંમેશનાં કુર થયલા બરચાર અને તેણીનાં ઇવતાં વાહલાંઓનાં લાભ સાથે તે મોટે ભાગે બેંકમાંથી લેવાથી તેણીએ આ વાજગી ધાવું હતું નહીં.

વાહરની નાનુક રૂઠ ઉપર તેણીએ ધણી ખરાબ અચર થયલી જોઈ હતી, પણ જરૂરને જે સપાટું રહ્યું હતું, તે પોતાનાં બાળકોને સરખે દીકરે વેંદવી આપવાનો ફરવ નહોતર ક્યો, ભારે તેણે તુરતજ જણાવ્યું, કે એક માનવતી માતાને તે તેમજ તેની બેઠનો કદીથી આ પ્રમાણે કરવા પડે નહી. તેણે તેણીને આસરે પડેલાં રેંદલાને હજુર વધારે રેંદવાનું, આ ઉપરથી મીસીસ લેસ્લીને તેમને તાણે રેંદવાની ફરજ પડી. પણ તેણીનાં ડોકરોંઓની બીજી ધારણાં તે તેણીને કદી ખ્યાલ ન હતો, કે વાહતર અને ફોર-સે જ્યાં સુધી તે સંપત્તિ તેમની એક ધારા નાજુનાર મીનની મદદથી તેણીનાં મામ ઉપર કરાવ્યું નહી, ભાં સુધી સુ-ખથી જીવાયાં પછુ ન હતો. આ કીધા પછીજ જાનેનાં ઇવને ધીરજ આવી, પણ વાહરને દહ લાગ્યું હતું કે તેનું કામ પુરું થયું ન હતું.

મીસ લેસ્લીનાં મરણ પછી જ અઠવાડયાંની વીતા બાદ એક સાંજે મીસીસ લેસ્લી અને વાહર એકલાં બેઠાં હતાં. તેનું માનીતું કામ તેની પાસ પડેલું હતું, પણ તેનું માન્ય આસરે આસરે તેનાં હાથો ઉપર પડવા લાગ્યું, ધણી મી-નીટા પસાર થઈ, અને તોએ તેણે તે ઉચક્યું નહી.

“વાહર, મારા દીકરા !”

“માયછ !” તેણે એકદમ પોતાની માતા પાસ આવીને થયેલાં બાંધાં માંડ્યું.

“મારા દીકરા, બોલની મરજ થઈ તો તે સાહેબે તારા પીતાને તેડી લીધો, અને આપણે એકદમ દમગીરીને ચરણ થઈ તેની સામે થયું નહીં નેહ્યો. હું નાજુ છું, કે તે તારો ફરતો મદદગાર હતો, મારા દીકરા—આપણું સઘળાં—પણ—”

“માયછ, હું ફરત મારા બાપનાં મોતનેજ ગમ કરતો નથી, અરે, માયછ, માયછ, હું એક ધાપી નાજો છોડ-રોડું, નાજુ છું, કે શું ખરું છે, પણ તે કરવાનું મારા-માં જોર નથી.”

“કાણનાંમાં જોર છે, મારા દીકરા ? મેંદનત અને જાંદગી કરવા સિવાય તે કાણને મળે છે ?

“હા, જાંદગીમાં તેમજ મેંદનતમાં, પણ સાંજ હું હારી ખાઉં છું. મેં બંદગી કરી, તે માટે માગણી કરી છે, પણ તે કામ કરવાની મેંદનત મેં લીધી નથી, પણ માયછ, મારા ઉપર બરસો રાખો, હવે તો હું લાઉં.”

“માયછ તું શું કરશે, મારા વાહર ?” હું નાજુ છું, કે આપણે કુદરતી રૂઢિખ ખમીયે છીયે, તે કરતાંથી વધારે તુને લાગે છે; બે હું તારું કામ મટાડી ચકું નહીં, તોથી મને તેમાં શામ લેવા દે, કે જેથી તેનો બોલને બોલો થાય; માટે મને કહે, મારા દીકરા.”

એક પક્ષ યોજવા પછી વાહરે પોતાનાં સઘળાં ચીતર તુર વિચારે પોતાની માતાનાં છગમમાં ખાલી કીધી, અને પુર કીધા પછી તેણે પોતાની માતાનો વિચાર નાજુવા તેણીનાં મોઢ ઉપર નેહ્યું. તો જેમ તે ધારતો હતો તેમજ તેણીને વિચાર પણ દીસ્યો.

“હવે મારી સાથે મળતાં થાવોહો, કચ્છો પુરો થાય ભાં સુધી ભવિષ્યનાં વિચારને સુચતથી રાખવા માગતાં નથી !”

“આપણી હાલની હાલતમાં હું બીજું વિચારી શકતી નથી, પણ તોની શું છું તારી મરજ માફકનો થયો ન મેળની શરૂ ? શું તારી ઇચ્છાને તેમજ તારા બાપની અંતની થકી સુધીની તારા મારેની કાલજને આજીવ વધારા દેવી ન જોઈયે ?”

“માયછ, હું તમોને કહીશ. હું નાજુ છું, કે લણીએ મને હવાઈ વિચારો બાંધનારો કહેશે, પણ મારી અતઃ-રણની ઇચ્છા છે કે મીતારાની પીઠી થા સાલીતની કચ્છે આ દુનિયામાં કીર્તિ મેળવવી. હું મારા સુલકમાં એક સી-ખાઈ છોકરા તરીકે વાહર પડવા ઇચ્છતો નથી; નહીં હું

ટીકાનાં ફટકા ખમી ચકુ નહીં. કલમ કે પીટીમાં જાહે-
શીની નિશાન રહેવીજ નેહયે. લોકોનું મોહવું 'તે વખતે
શીખરો,' એ હું સાંભળવા માંગતો નથી. તે આગાહ હું
સારા માસ્તરો પાસે શીખવા માણું છું, અને પછીજ બા-
હુર પડવા છિંચું છું, કે જેથી મારું છવેલું ફેકટ નહીં
ગણાય." તે પોતાની માતાની દયાળુ આખંધોમાં આસુઓ
નેહિં એકદમ મોહતાં અટક્યો. "પણ એમાં તમામ મુખર્ષિ
છે, માયજી, મારાં સૌથી વાહલાં માયજી, તમારો વાજટર
પોતાનાં આપને અને તમને સાચોજ નીવડશે. મારી જે-
હનો, જ્યારે તેમનો બાઈ છેવે છે, સારે પોતાના આપની
ગરમ સારવતો મને જોશે."

"પણ મારા વાજટર, જેમ મનની લાગણી તેમજ શરી-
રની નખાણ પણ તુંને કરવા ધારેલાં કામ માટે નાલાયક
રહે છે."

"નહીં, માયજી, જ્યારે શરીરની તનદોસ્તી મનની મે-
હનતમાં તકી રહે છે, સારે શું તે ખાલી મેહનતમાં નહીં
જવાબ દેશે? મારે માટે ખીટો નાં! મેં મારી છાતી ખોલી
કીધાથી હવે હું વધારે સુખી રહીશ. અને જ્યારે મારી
ફરજ બગ લાગીને તમારી અને મારી મેહનતની જરૂરી-
યાતો પુરી પડેથી જોવશ, સારેજી હું તદન સુખી જનશ."

પણ વાજટરનાં ખરાં સુખને મારે કમનસીબે જે મિ-
ત્રોની તેણે સલાહ લીધી હતી, તેઓ તેની જીંદગી મનઘડત્રીને
ઉત્તરન આપે તેવા નહીં હતા. તેઓને પોતાને નાનપણથીજ
ફકત પૈસા એકઠાજ કરવામાં મોટી છ'દગીની નેમ સમવાયત્રી
છે એવું શીખવવામાં આવેલું હોવાથી મીંડેસીની પણ તેઓ
દુસી કરતા હતા. એવા લોકોમાં વાજટરને જોવું ઉત્તેજન
આપવાની સમજ હતીજ નહીં, માટે જ્યારે તેણે કાંઈ ધધા
શોધવાની ઇચ્છા બતાવી, સારે તેઓ એવું કહીને તેને યુ-
ગાક્રાંતી આપવા લાગ્યા, કે અતિ તે સમજાયે હતા અને
પોતાના મુખર્ષિ ભરેલા વિચારો છોડી દીધા હતા. મરીજ
ખીચારો વાજટર આવી ખોલી સાંભળી કુઝળી પાછો ફ-
રતો હતો, કારણકે હવે તેની ખાતરી યદિ હતી કે તેને
સમજી શકે એવો કોઈ તેનો મિત્ર હશે નહીં. તેને લાગ્યું કે
જે તેની જગ્યાએ ખીજો વગવરીલાવાહો હતો, તે યજ્ઞાં
તેને મદદ કરવા નીકળી પડતો. તેને હજાર તો શીખવાનું
હતું, કે ફકત વગવરીલાથી નિરાળા લુખી ઉપરજ કુદરતી
કાબેલીવાત ફતેહ મેળવતી, જ્યારે ખીજો ટેકણે તેની હુશી-
યારીની કોઈ દરકાર કરતું હતું નહીં.

જ્યારે તેનાં મિત્રો તેને માટે કાંઈ સારી જેની ચાકરી
શોધતા હતા, સારે વાજટરનાં વાંચવામાં લંડનનાં એક કે-
તરકામ કરનારને લાંની ઉમેદવારો મારેની નજરે ખજર
વાંચવામાં આવી જ્યાં તે તુરતજ ગયો, પણ તેને ધણે
યદો આવકાર મળ્યો હતો.

"એટલા બધા તો ઉમેદવારો લાં આવ્યા હતા," મીંડે-
સાહેબે કહ્યું, "કે જ્યાં સુધી ઉમેદવારો સર્ટીફિકેટ લાવે
નહીં, લાં સુધી તેમને ધ્યાન આપવાનો વખત હતો નહીં."

"એવી કાંઈથી શરત નહર ખજરમાં આપવામાં આવી
હતી નહીં," વાજટરે જવાબ દીધો, અને કેટલીક મગર-
ખીથી તેણે ઉમેયું, કે "જે હું એમ જાણતો તો કદીખી
આવતે નહીં; મેં તો એમાં ધાયું હતું, કે ફકત આ કામ
માટેની આવક અને હુશીયારીનીજ જરૂર હતી.

"આવડ! અજગતાં તે સર્ટીફિકેટ ઉપરથી માથમ પડશે,
તોય હું તમારા નમુનાં તપાસીશ."

વાજટરે પોતે જે યજ્ઞાં તેનાં સાદા અને સાચા જવાબો
મળ્યા પછી પોતાનાં નમુનાં તેની આગળ મુક્યા. આ કે-
તરકામ કરનાર તપંગર શખ્શો તુરતજ નેયું, કે એ સર્વમાં
અતીયંત કાબેલીવાત યગદી નીકળતી હતી. પણ તે દુનિયા
જોઈ વળેલો હતો, માટે તેની એકદમ વખાણ કરવાને તેણે
દરસ્ત ધાયું નહીં.

"ધણું સારું છે," તેણે કહ્યું, આપણે સાદું કંઈ તો
પછી નથી થાય. જરૂરની રકમ આપવાને અને મારે લાં
ઉમેદવાર તરીકે રાખવાને તમારા મિત્રો શકતીવાન હશે?"
વાજટરનાં માલો ઉપર રતાશ ચઢી ગાળ્યો, જેકે તેણે
ચાંતીથી કેહવાની કોશિય કરી. તે મોસલો કે, એમ કાંઈ
હતુંજ નહીં. તે એક વીધવા યાતુનો છોકરો હતો, માટે
તે મેહનત કરવાને આંચકી કરશે નહીં, પણ મીંડેસાહેબને
જે રકમ જોઈતી હતી તે આપવાને તે અશક્ત હતો, તેણે
આસાર રાખી હતી, કે આ હુજર તરફનો તેનો શોખ અને
તેની રાકતી—

આટલું મોલી તે મુગો રહ્યો, કારણકે તેનાં સાંભળના-
રને મેહરો લોઠાં જેવો સખત થયો હતો, તેણે સખતતાથી
જવાબ દીધો—

"હું જે માગતો હતો, તે આપીને ખીજ ધણુંએક ઉમે-
દવારો આવે છે, માટે તમારી ઉમેદવારી હું નાકચુલ શણ
છું. હું ફલગીરજી, કે નહર ખજરમાં રકમ લઈને રાખવા
માટે લખ્યું હતું. તે છતાં નકામી તમોએ તરફી લીધી
છે." ઉપરું કલ્યા પછી તેણે ખીજું કામ હતું એવું કારણ
જણાવી વાજટરને પાછો વાળ્યો.

વાજટર મગરખીથી આ સખત હંડાંનાં માણસને નમીને
આવી ગયો.

"કદાચ મારાંમાં હું ધારજી તેવી ચકતી નહીં હશે, નહીં
તો તે મને કેહેતો," એમ વિચારતો તે મીચ વરતીવાળા
મોહલામાંથી એકલો પચાર ચલ્યું ગયો. તેણે ફરીથી પોતાનાં
એક મિત્રની મદદ માગી, પણ તેની પાસે કાંઈ બીજીજ
કેહવાનું હતું. તેણે સાંભળ્યું હતું કે એક 'ઈસ્ટ ઇન્ડીયા
લાઉન્ડ્રી' સાથે જોડાયેલાં મોઢાં ખાતાને એશીયાની તેમજ
યુરોપની કેટલીક ભાષાઓ જાણનાર શખ્શ જોઈતો હતો,
જેને તેણે ફર વર્ષે પચાસથી બસો પાંડ સુધી આપવાને
રાજી હતો, વાજટર આ માટે ગોચ વધુથી છે એવી તેના
મિત્રની ખાતરી ચવાથી તેણે આ ધધા માટે જરૂર પડવા
વાજટરને સમજાવ્યું; આથી તે તુરતજ ઉપકાં ખાણી—

મળે, અને પોતાની લાયકાત મારે ખાતરી આપી જેણે વાલટરને તુરતજ કમલ રાખ્યો; અને જ્યારે તે ધર ભણી પોતાનાં કાકેલાં પગનાં લઇ ગયો, ત્યારે સધળું નક્કી થઇ ગયું હતું.

મ કે ર છુ ૧૩ સુ'.

નવમી ૬૨ તે કલથી ૬૨-૭૩૩૨૬૩.

જુદાં પડતી વખતનાં યાદ રાખેલા સપ્ત-૨૩૯૫.

આ ધણું આગળથી જેનું અને દુઃખભરેલું છે કે કોણની આદ્ય આપણી લાગણીઓનું મોત લાવવાને બદલે તેને સજીવણ કરે છે. પોતાની આગળી સાંત અને ખુશાલ છંદગીમાં ફેરોર-સનાં સાથીઓ તેણીને એક પછી એક છોડી ગયાં હતાં, તેણીને કદીથી એકાંત લાગ્યું હતું નહીં, પણ હમણાં ગોપા સધળાંની પ્રીતિ તેણી ઉપરથી હકી ગઈ હોય, એવી લાગણી તેણીને થવા લાગી. જો આ તેણીની તરફ એકબી વખત મામાયું થયાં હોય તેમને ફેરોર-સ કદીથી છુલી જતી ન હતી. મારે એમીસીએ બે વર્ષ સુધી કાગળ પત્રને વેલવાર રાખી તેણીને પોતાની મિત્ર ગણેલી હોવા છતાં આ દુઃખનાં વખતમાં તેણીને યાદ રાખી નહીં, તેનું આ કોમળ દેહાંની છોડીને ધણું લાગતું હતું. ત્રીજે વર્ષથી એમીસીનાં કાગળે ધણે લાંબે વખતે આવતાં હતાં, અને જોકે હમેશાં તેણી પોતા મારેજ લખતી હતી, તોય પીત્તની છાતી વાતામાં આપણને જાણકાર રાખવાથી એક જાતની ખુશાલી અને મગરબી આપણાં દીક્ષમાં પેવસ થાય છે. પણ ફેરોર-સનાં છેલાં કાગળને જવાબ આર મહીને થોડીક જોદરકારીથી લખેલી લીડીઓમાં મહેસો હોવાથી તેણીએ ફરીથી પોતાની આ કહેવાતી સહી ઉપર લખ્યું ન હતું. એ યાદ યોગ્ય વખતમાં મીં સેસ્ટીનું મરણ નીપજ્યું હતું. તે દુઃખને યોગક દાદક પસાર થયા હતા અને તેણી એમીસી તરફનાં કાગળની પાત બેતી હતી. મીં સેસ્ટીનું મોત સધળાં ન્યુસપેપરમાં છપાયું હતું, તોય પોતાના હમેશનાં વિશ્વાસ રવનાયને લીધે ફેરોર-સ માનતી ન હતી, કે એમીસી આ દુઃખને વખતે તેણીને છુલી જાય. પણ તેણીની આશા ફોકટની હતી. સોસાયટીને, જગતાં ન્યુસપેપરમાં તેણીએ વાંચ્યું હતું, કે જેલફર્નું આણું કુટુંબ લંડનમાં હતું; કદાચ એમીસી જાતે તેણીને દીકસો દેવા ટ્રસ્ટદે આવવાની હશે, એવા વિચારથી તેણીને આવ્યો, પણ ફોકટ. નહીં એક કાગળ આવ્યું, કે નહીં તેણી મળવા આવી.

લેડી આઈદાની ઉપર ફેરોર-સ નીધમીત કાગળે લખતી નહીં હતી. તેણી દીલગિરીનાં વખતમાં હતી તે કરતાંથી વધુ મારે તેણીને ખુશાલીનાં વખતમાં લેડી આઈદા તેણીથી વધુ મારે તેનું નિહાડતી, નિહાડ લાગી, તોએ એમીસીનાં કાગળમાં લેડી આઈદા પ્રીતિનાં સંદેશ મોકલતી હતી,

ત્યારે તેનાં જવાબમાં તેણી માત્ર કોઈ કોઈ વાર લખવાની હિમત કરતી હતી. પણ હવે તો તેણીને તેણીથી મળતું ન હતું, કારણ કે ફક્ત એમીસી મેલફર્થીન તેણી કોઈ સાંભળી શકતી હતી.

પારકાંઓની આપણી તરફની વધતી પ્રીતિ આપણાંમાં સારા શુભો થશે એવી કલ્પના સાથે આપણને હરખાવે છે. જ્યારે પ્રીતિના ઘટયા સાથે તે સદ્યુણીઓ ઝોલા થયા દીસે છે; અને આપણાં પોતા તરફનાં માનમાં ઘટાડો કરે છે. એવી જખમી થયેલી આપણી લાગણીને પાછી અસહ સ્વીતિમાં આવતાંબધો વખત લાંબે છે. અરે! આપણું માણસજાતનું સુખ એક પીત્ત સાથે ધણું જોડાયેલું છે, કે એક પીત્ત તરફ દખાને જુરસો બે છંદગીને મૂળ પામે હોય, તો કેટલી બધી કંગાલવતને આ દુનિયામાં ઘટાડો થાય, કેટલી બધી દલગીરીને સાંત પાડી શકાય!

ફેરોર-સની એવી હાલત જોઈ, મીસીસ સેસ્ટીએ અતે તેણીને સમજાવી અને મીસીસ રીવરનું જુડેન્ડસ આવવાનું તે કું તેણી પાસે કમ્પ્લે રખાવ્યું. તેણીનું મગજ આ વખતે ધણી અચોક્કસ હાલતમાં હતું. તેણીને પોતાના બાઈ તરફનો ખ્યાર અલગ હતો; તેની જાતની લાગણીઓ, તેની કની જીવ, અને તેની લક્ષ્યતી દેહ એ સર્વેએ તેની તરફનાં ખ્યારને ગાંઠ ધણેજ મજબુત બાંધેા હતા.

લેડી આઈદાનાં છુદાં પડતી વખતમાં શબ્દો-“એ તુને મારી કદીથી ગરજ પડે, અથવા બે તું” મારે કે મારી મોત્રાચારી કે લાગવગ તુને કદાચ કામનાં થઈ પડે, તો કદીથી આનાકાની વગર મને લખજે,” એ તેણીને વારંવાર યાદ આવવા લાગ્યા. તેણીને વગ વાલટરને મદદ કરવા કામ લાગશે, અને શું તે મારે તેણી ઉપર તેણી નહીં લખી શકે?

જુડેન્ડસમાંથી તેણીને આ વિચાર આવવા લાગે. હજી કાંઈ ધણું મોડું થયું હતું નહીં, કારણકે તેની હાલતની આકરી ઉપર કાંઈથી સુદત કરાવેલી નહીં હતી. બે લેડી આઈદા તેણી તરફ પ્રીતિથી વર્તી ન હતે, તો ફેરોર-સ કાંઈથી આનાકાની વગર તેણી ઉપર લખતે, “પણ રખેને તેણી ધણીની આશા રાખે છે, એવા ખ્યાલ તેણીની તવંજર મિત્રનાં મનમાં આવે, એ વિચારથી તેણી બીહવા લાગી. પણ વળી વાલટરને સુદત દલગીરી બંધા જેલફેર તેણીની આગળ આવી હતા. તેણે જ્યારે દીલગિરી બંધા જેલફેર સાથે તેઓને કહ્યું હતું, કે તેણે એક ચાકરી મેજ-વેલી હતી, ત્યારે તો તેણે દેખાવ તેણીને યાદ આવ્યો, અને આ વિચારે તેણીને હીમત આપી. આ કામ કાંઈ સેલફું ન હતું, કારણકે તેણી પોતાની લાગણીઓને તાપમાં રાખવા માંગતી હતી. તેણીએ લેડી આઈદા ઉપર આખરે એક કાગળ લખવાને વિચાર કીધો. અને તે કાગળમાં પોતાની બાઈની ચાલાકી અને વર્તણૂકની તારીફમાં યોગ્ય જખદો લખી લેડી આઈદાને તેણીનાં છુદાં પડતી વખતમાં

બોલોની યાદ આપી હતી. એ ઉપરાંત બીજી ને કાંઈ ઘટતું લખવાનું હતું, તે લખી કાગળ બંધ કર્યું હતું. આ કાગળ ને લેડી આપવાને મન્યું હતો, તો ખરેખર ગરીબ બીચારા વાલટરનાં દુઃખનો છેડો આવતો, પણ તે માટે આપણને હવે પછી માફમ પડશે.

આપણે આગળ મીસીસ રીવર અને વુડલેન્ડસનાં હેવાલ સાથે ફોરાર લેસલીને માટે જાણી ગયાં છીએ, જેનું ફોરાર લેસલીને મલ્લુ નામ બલિષ્ઠમાં આપણી પાતાની નામકને ઘણું દુઃખ અપનાવે. યદ્યપિયુ હતું. તેણીની દમારી માલને આપણી ફોરારસ બહુ ધીકારતી હતી. મીસીસ રીવર પોતે તો એકાંત છ'દગી ગુમરતી હતી, પણ ફોરાર લેસલીને તેણી મ'ડળમાં ફરવા લેતી હતી, જેથી લાં તેણી કેવી રીતે વર્તતી હતી, તેની મીસીસ રીવરને કશી ખબર પડતી ન હતી. પણ એવું બન્યું કે અતી વખતેલા લાયક બનાવ, જેમાં ફોરાર લેસલીને મોટો ભાગ હતો તેની વચ્ચે વુડલેન્ડસની શેઠાણીને મળી. આ વખતે ફોરારસ લાં રહેલી હતી, પણ પોતાનાં પીતાનાં શોકને લીધે તેણી બાહર જતી હતી નહીં. મીસીસ રીવર કહીબી ધમરાટ મચાવતી હતી નહીં; તેણીએ જે જરૂર હતું તે સઘળું શાંતીથી પુછી લીધું. તેણીનો દુનિયા તરફનો આગળો અભિધાર પાછો ઊભો થયો. ફોરાર કહેવા લાગી કે તેણીની મતલબ કાંઈ મોટું કરવાની ન હતી; અને કદાચ તેણી આ માનતો, પણ કમનસીમે ફોરારની વર્તણૂક માટે તેણીએ ફોરારસને પુછવાનો ઠરાવ કર્યો, કે તેણી જ્યારે આગળ ફરતી હતી, ત્યારે ફોરારની વર્તણૂક યાદ બરેલી હતી કે નહીં. ગરીબ બીચારી ફોરારસ, તેણી શું કરે? પણ મીસીસ રીવરને તેણીએ આંસુઓથી ભરેલી આંખો સાથે તેણીને કહ્યું બી નહીં પુછવાને બરબ કરી. તેણીની પાસે કોઈની નીદા ન કરાવાને માંગણી કરી, પણ ફોરાર તેણી વધુ હથીલી યદ્ય અને સઘળું જાણવા માંગ્યું, અને વળી તેણી એટલી તો સખતાઈથી બોલવા લાગી, કે ફોરારસની ખાતરી યદ્ય કે છુપાવવા કરતાં સાચું બોલવા માંગે ફોરારને વધુ દ્રાવદો હતો. અંતે તેણીને સઘળું કે-હવાની ફરજ પડી, અને પરિણામ એવું આવ્યું, કે જ્યાં તુલીકે લોકો તેણીની આ માલ બુદ્ધી ન જાય, લાં તુલીકે તેણીને મ'ડળમાં મોકલતી બ'ધ કાપી.

બાહેરનાં દેખાવમાં તો ફોરાર ઘણી નમ્ર અને તાબેદાર હોવાનું ડોળા રાખી કહેતી, કે મીસીસ રીવર વાજબી હતી, અને અલખતાં ફોરારસનો એમાં કાંઈ વાંક હતો નહીં. ફોરારસને કશીબી ખ્યાલ નહતો, કે આ માટે ફોરાર પોતાનાં મનમાં વેર રાખતી હતી. તેણીનું મન સઘળું લેડી આપણા ઉપર લખવા પાછેલાં પોતાનાં કાગળમાં હતું, માટે આ બનાવની તેણીએ કશી પરવા કાપી નહીં હતી. પોતાની આગળી મુલાકાત વેળા તેણી આ ઉમરાવ મિત્ર માટે ઘણી વાર બોલી હતી. તેણીની સઘળી વખાણો મી-

સીસ રીવર ઘણી દમગીરીથી સાંભળતી હતી, તોપણ ફોરારસનાં વિચારમાં કાંઈ એવી ખુલ્લસરતી હતી, કે તેને મુખાંધનું નામ આપી તેણીને દીઠગિર કરવા રાજ ન હતી. પણ આ વેળા તેણીએ એવું હતું કે ફોરારસ વધુ વિચારવંત બનતી જતી હતી. એવું બન્યું કે એક વેળા તેણી વાલટર માટે વાત કરતી હતી, ત્યારે તેને લાયકનું કામ એલવી આપવાની તેણીની આગુરતા એક મીસીસ રીવરે રીકા કરવાની ટક લીધી—

“હું પારણું, કે લેડી આપણા સેન્ટમેર તેણીનાં બરથા-રનાં વગથી તુને મદદ કરી શકશે. શું કરવા તેણી ઉપર નહીં લખતી ?”

ફોરારસે જવાબ દીધો, કે એમ કરવાનો તેણીને વિચાર નહોતો, અને તેણી ઘણી ખુશી યદ્ય હતી કે મીસીસ રીવર પણ તેવીજ સરલાહ આપતી હતી.

“સરલાહ, મારી વાલ્લી ઠોકરી, એમ ના પારની કે હું સરલાહ આપું છું, કારણકે હું માનું છું, કે દુનિયાનાં બીજાં લોકોની માફક લેડી આપણા સાથેત કરી આપે છે, કે નજરથી દુર હોય, તે કદરવીબી દુર હોય છે; અને ફોરારસ લેસલી ગોપા હોયજ નહીં.”

ફોરારસે કાંઈ જવાબ દીધો નહોતો.

“તું એમ પારતી નથી. ધણું દયા બરેલું છે કે આ તારું સ્વપ્ન લાંચો વખત ચાલશે નહીં.”

“હું ઘણાંની આશા રાખતી નથી, માટે કદાચ તે ચાલુજ રહેશે મારી અને લેડી આપણા વચેનો તરફત હું સારી પેઠે જાણું છું, અને દુનિયાનાં કાપદા પ્રમાણે હું તેણીની સાથે આતમગનાં સંબંધમાં આવી શકતી નથી, પણ તેણીનાં કરતાં હલકી પદવીની હોવા માટે હું કાંઈ શરમાતી નથી.”

“અને તોય તું તેણીને માલ છે ? શું આવતા વખતને માટે તું હાથે કરીને દીઠગિરી એકરી કરતી નથી ?”

“નહી, કારણકે તેણીનાં જેની ઉમદા ખવાસની નાર ઉપર આધાર રાખવામાં એક જાતની મનહ છે. હું તેણીની સારી વર્તણૂક પુરતી રીતે જાણું છું. જે જે સંદેશ મેં તેણીની તરફથી મેલવાનો છે, તે ઉપરથી મારી પુરી ખાતરી છે કે તેણી મારે માટે કાળજી રાખે છે, અને હું એટલીતો યોગાંની આશા રાખું છું, કે મારો ખ. અ. બુજ રહેશે.”

મીસીસ રીવરે પોતાનાં હાથે વતી આંખો દોડી અને યોડાક વાર સુધી કાંઈ બોલી નહીં.

“અને કેટલા વખત થયો તે તેણીની તરફથી સાંભળ્યું નથી.” તેણીએ એકદમ પુછ્યું.

“એક વર્ષ યદ્ય ગયું.”

“ત્યારે વાલટર માટે લખવાની તુને હીમત ન કેમ આવે છે.”

“કારણકે હું ખાતરીથી માનું છું, કે જે મારા બાપને તેણી મદદ નહીં આપી શકશે, તોય મારા બાપને મો-તાનાં ગમમાં મને કાંઈ નહીં તો દીઠાસો રહેશે.”

“અને માર, કે તારાં કાગળો તું ને જવાબ નહીં મળે તો? શું તોથી તું તેણીના વિચાર કંઈ કરશે?”

“માર કાગળ કદાચ તેણીને નહોતી પુગે,” તેણીએ લડતે અવાજે જવાબ આપ્યો.

“મુખે છોકરી, જે તું તેણીનું બરેબર સરનામું લખીને ટપાલમાં મોકલે, તો તેણીને નહીં કેમ પુગે? જે તેણી તુંને મદદ કરે તો તેણીને ગમે એટલી સાદવાની હું છુટ મેળું છું,” પણ જે કાંઈ જવાબ નહીં આવે, તો મારા અનુભવ ઉપર ભરસો રાખ, અને ખાતરી રાખજે, કે ગમે એવીથી મનજીવત મિત્રાચારી એક કે બે વર્ષમાં તો થકી પડી જાય.”

તેણી આઠધું બોલીને બોરડા છોડી ગઈ, અને ફોરનેસે પોતાનું કાગળ પાડી દીધું. તેણી પોતાનાં બંને હાથો નેડીને બોલવા લાગી—

“જે હું આશા નહીં રાખું—ભરસો નહીં રાખું—તો કોય લખું? શું કરવા આ ફોલગિરી માથે જોરી લેઉં, કે આવી બધી, ઉમરાવ ખવાસની બાતું હવે મારે માટે કાંઈ દરકાર રાખતી નથી? પણ જે બરેબર કાંઈ જવાબ નહીં આવે, તો જેઓ મારે માટે કરો વિચાર કરતાં નથી, તેમને હું કદાચી સાદું નહીં.”

પણ તેણીનાં મોહકાનાં દેખાવે તેણીનાં ચમ્પોને ખોરા પાડ્યા, અને ફોરનેસે હવે પોતાનું વેર લેવાનો વખત આવ્યો છે તે જાણી, ફોરનેસે ખુશીમાં ખુશી થતી ચાલી, કે જે વેર લેવા માટે તેણીએ કશાખી નેખમમાં પડવાને બાંધાકાની કરી નહીં.

(સામજી છે.)

RUGR.

ઝાડપાન અને તેમનો વધારો.

પ્રકરણ ૧૫ સુ.

તેલ.

સખસ, ગાંજે, સુરજયુષી ફલ, અને રૂનાં બીંબાંમાંથી ને તેલ નીકળે છે, તે તેલથી અગરશીનાં તેલની માફક રંગની મેળવણી વીગેરેના ઉપયોગમાં આવે છે. પણ સુરજયુષી ફલ અને રૂનાં બીંબાંમાંથી નીકળતું તેલ અગરશીનાં તેલની માફક જલદી સુકાઈ જતું નથી. સુરજયુષીનું તેલ ઓલીવનાં તેલની માફક ખાધામાં આવે છે. એ તેલ રસીયા, હિન્દુસ્તાન, ચીન વીગેરે મુલકોમાં ખનાવવામાં આવે છે. એ ઉચી જાતનો સાચુ ખનાવવાની મેળવણીમાં વાપરવામાં આવે છે. જ્યારે ગરમ પૃથ્વીને ફરખે કરવા માટે તેઓને એનાં બીંબાં ખવરાવવામાં આવે છે. કોબીની જાતનાં ઝાડનાં બીંબાંમાંથી ને તેલ નીકળે છે તેને (રેપ ઓઇલ) અને (કોલજા ઓઇલ) કહે છે, જે બાળવામાં આવે છે.

ઓલીવ તેલ—ઓલીવનાં ઝડો લુખ્ય સમુદ્રને કીનારે આવેલા મુલકોમાં પુષ્કળ થાય છે. જંગલી ઓલીવનાં ઝાડનાં ફળ કાંઈ ઘણાં સારાં હોતાં નથી, પણ ઇટલી, સ્પેન અને ફ્રાન્સની દક્ષિણે એને ખાસ જાતની ઉગારે છે, જેથી તેનું તેલ ઘણું સારું નીકળે છે. એનો દેશગરમાં બહુ ઉપયોગ થાય છે. એનાં સાધારણ ઝાડ ૨૦ થી ૩૦ ફીટ જિંયા થાય છે અને હમેશા લીલાં રહે છે, પણ ખાસ ઉગારેલાં ઝાડને હમેશાં ઉપર ઉપરથી છોડી નાંખવામાં આવે છે, જેથી તે એટલાં જિંયાં થતાં નથી.

ઓલીવનાં ફળો આકાર તેમજ કદ સાધારણ મોર જેવું હોય છે. એ ફળ કામાં હોય ત્યારે તેનો રંગ જરા પીળાસ પર બહુ કે લીસો હોય છે, અને પાકે છે ત્યારે જાંબુસા કે કાળો થાય છે. એનાં પાકાં ફળોનાં બુકો કરીને પછી ધાણીમાં પીલીને તેનું તેલ કાઢવામાં આવે છે. તેથી તેને ઉપર કદમું તેમ (વરજન ઓઇલ) કહે છે. એનું તેલ કાઢતાં જે નીચે દર્શાવે છે, તેને પાછો ઉઠાવોને તેનું ફરીથી તેલ કાઢવામાં આવે છે. એ હલકું તેલ સાચુ ખનાવવામાં વાપરવામાં આવે છે. સ્પેન, ગ્રીસ અને એશીયા માધ્યોનારમાં હજી સુધી એનાં પાકાં ફળ ઝાડપરથી પાડવા માટે ઝાડ પકડીને લીલવવાનો આદર છે. એમ કરવાથી એનું તેલ સારું નીકળતું નથી.

અસલનાં વખતથીજ ઓલીવને માટે લોકોને સાદું ખાન છે. આજના વખતના શીક અને રોમન લોકો ફોરનેસે નિશાન દાખલ ઓલીવનું તાજ પેહેરતા હતા, તથા એના હાર કરીને તે ગળાંમાંથી પેહેરતા હતા. હજીર લોકો એને સુખની નિશાની તરીકે ગણે છે.

ઓલીવનું તેલ સ્વાસ્થમાં શીક, વાસ વગરનું અને પુષ્કળ લીલા કે પીળા રંગનું હોય છે. એ બળી શકે છે અને જલદી બોઈ થઈ જાય છે. ઈંગ્લંડમાં ખોરાકની વસ્તુઓ ખનાવવામાં એ કોઈ વખતે વપરાસમાં લેવામાં આવે છે. પણ ઇટલી ને સ્પેનમાં તો એને મલાઈને માખણની માફક ખાય છે. વળી ઓલીવનાં કાયાં ફળો તેડી તે વડે મોઢું સુખારવામાં આવે છે, તો કોષ્ઠક એનું અચાણું જનાવીને ખાય છે. ગ્રીસ, સ્પેન અને તેરકીમાં દર વરસે એની કરોડો રૂપાની વેલપથ થાય છે.

એરંડ્યુ—એરંડ્યુ ચીકણું હોય છે તે તો આપણે બધાં જાણે છીએ; એ તેલને જ્યારે સાફ કરે છે, ત્યારે તે નીતરું દેખાય છે અને તેનો ઝાઝો વાસ આવતો નથી. એવાં સાફ કીધેલાં એરંડ્યાંને આપણે વેલાતી એરંડ્યુ કહીએ છીએ. એનો સ્વાદ ઘણો રાખ લાગે છે. એનું તેલ બીંબાંમાંથી નીકળે છે. એ બીંબાંને ધાણીમાં પીલીને તેનું તેલ કાઢે છે. એનાં ઝાડ હિન્દુસ્તાનમાં ઘણાં થાય છે અને લાંબી એનું તેલ દેશાવર જાય છે. હિન્દુસ્તાનનાં દેશોમાં એરંડ્યાંનાં ઝડો પેહેલાંજ વરસમાં ૨૦ ફીટ જેટલાં જિંયાં થાય છે, પણ ખીજ થયાં દેશોમાં જ્યાં એને ઉગારે છે, ત્યાં એ થોડાં કે છ ફીટથી વધુ જિંયા થતાં નથી. એરંડ્યુ

દવાનાં કામમાંથી વપરાય છે; એરડાનાં જુલાય સર્વને નળણીતો અને સાથે અણુગમતો છે. એ બાળવાનાં કામમાં ધણુંજ વપરાય છે. અગાઉ જ્યારે ગ્યાસનું તેલ આપણાં દેશમાં નળણીતું મધ્યમ નહોતું હતું, સારે બધે ઘેરઘેર એરડાનાં દીવા લોકો બાલતાં હતાં. હજીથી ઘણાંકો ખસસ કરીને બુદ્ધાં આદમીઓ એજ દીવા પસંદ કરે છે. કેમકે એ દીવા ખુલ્લા બળી શકે છે અને ગ્યાસના તેલની માફક ખુલ્લું રહેવાથી સહગી ઉકવાની કશી ધારતી એમાં રહેતી નથી.

વોલેટાઇઝ ઝોઇલ ધણું ખરું વાસવાળું તેલ હોય છે. એ તેલ ઝાડનાં પાતરાં કે ટુલમાંથી નીકળે છે. ટુલ કે પાતરાંને ઉકાળીને અથવા બીજો કેટલીક રીતે એ તેલ કાઢે છે. જેનું તેલ હોય તેનો તેવો વાસ આવે છે, કેટલાંક સુગંધી તેલ બીયામાંથીથી નીકળે છે. વળી લીંબુ કે નારંગીની છાત્રને આપણે હાથમાં પકડીને દાખ્યે છીંચે, તો તેમાંથી જે દીપાં ભરાઈ આવીને છાંટા ઉડે છે તે તેનું તેલ છે. એ જાતનાં તેલ નીતરાં કાચ જેવાં, પાણી કરતાં હલકાં, ને સ્વાદમાં તીખાં લાગે છે. એ તેલ છંદર, દાર, અને બીજાં જમીનમાંથી નીકળતાં તેલમાં પીગળી બધ છે. એને બાળ્યે છીંચે, સારે કુમારો યધને બળે છે. એને હાથ લગાડવાથી હાથ ચીકણા થતો નથી, તેમજ કપડાંપર છાંટ્યું હોય, તો કપડાંપરથી દાખ પડી જતો નથી. એનો ખાંદ કરવો હોય તો એને ધણીજ ગરમી આપવી પડે છે, પણ પાણીમાં મળેલું હોય તો નાલદીથી ઉકળીને તેનો ખાંદ થઈ જાય છે.

વોલેટાઇઝ તેલ દવાનાં કામમાં અને સુગંધ માટે કપડાંપર છાંટવા માટે વપરાય છે. એ જાતનાં તેલમાં તરપેન્ટાઇનનું તેલ સર્વને નળણીતું ને ધણું ઉષ્ણગી છે. કામદી લીંબુની છાત્રમાંથી જે તેલ નીકળે છે, તેને (ઝોઇલ ઝોઇ બર્ગમેટ) કહે છે. ડાંબીમાંથી નીકળે તે તેને કેરોનું તેલ કહે છે. લવંગનું તેલ એનાં ટુલની બધ કળીમાંથી કાઢે છે. એ વીગેરે તેલ લીંબુનું, નળજળનું, વીગેરે છે.

તેલ-કાની લીધા પછી ખાંડ, શુદ્ધ, સ્ટાર્ચ, ઇંડાની સફેદી જેવા પદાર્થ વીગેરની ભેગી મેળવણીના જે કરા નીચે કરી રહે છે, તેને જોળ કરીને કહે છે. તે દોરને ખચરાવવા માટે વપરાય છે.

S.

સ્ત્રીઓનાં હુસ્તીયારી—નીચલા વર્ગમાં પ્રવેશકર્તા સ્ત્રીઓનાં જેમ વધારે ચપલ હોય છે. એક નળણીતા તબીબ કહે છે કે જ્યારે એક મજ્જર અને તેની બાઇડ મારી સલાહ લેવા આવતાં, સારે ક્ષોધી સ્પષ્ટ અને ચોક્કસ હકીકત હમેશાં તે સ્ત્રી વત્તી તેને મલતી હતી. તે પ્રશ્નનું એલું આ કારણ માટે ધણુંજ ધીમેથી ચાલતું હતું. આ કાંઈ એક અસાધારણ તબીબી અલુપ્ત જાતી. પેરીસનાં વડોલોએ પણ એનું રોધી કાઢેલું નળણીતું, કે સ્ત્રીઓ હમેશાં વોલેટા સારી રીતે જોવાસે કરે છે. એક દેવચ લખનારાં કેટલા મુળ્ય તેઓ દુનિયાં કામદાર પર્વનાં પોતાના પરાકોને કહે છે કે “તમારી બાઇડને મારી આગળ મોકલો.”

લ લા ઇ નો બ દ લો .

દના ગીચ પારસી લતાની બેઠવાડની સાંકડી શરીમાં એક ગરીબ પારસી કુટુંબ વસતું હતું. જ્યાં સુધી બન્ધુ લાં સુધી તો ધરનો માલેક એટલે કુટુંબનો પડો કામ ઉપર જઈને મહીને દહાડે પચીસ ત્રીસ રૂપાનો નજીવો પગાર કમાઈ લાવતો, તેમાંથી તેની બાપડી સુનાંબાઈ ધરનો ખર્ચ ચલાવતી અને પોતે અ.બો દહાડા સીધી સાંધી કમાણી કરી રાખતી.

જે મહીના થયા સુનાંબાઈનો વર આદરજ બીમાર હોવાથી કામ ઉપર જઈ શક્યો હતો નહીં; છુપી તાવથી તેના દામ પગ ગળાઈ ગયા હતા, અને પગાર કપાવાની બીજી મોઢો છતાં તે કામે જતો અને તેમ કરવા જતાં દવાદાર વગર તે છેક મોઢો થઈ ગયો. આદરજની દવા દારમાં તેની બાપડીએ પોડું ધણું બચાવી સંધ્યું હતું તે પછુ ખર્ચોઈ ગયું. થોડો ઘણો સામાન પણ બેચાવા લાગ્યો. તેઓ ઘણાં ગરીબેલાલ હતાં; છતાં સ્વભાવે શાંત અને સાદા દીલનાં માયાળુ લોકો તેઓ હતાં. જે દહાડા જતા તેના તેઓ સુમરાના કરતાં; અને ફડમાંથી પૈસા મેળવવાને હજી તેઓ પોતાનો હક સમજતાં ન હતાં.

“આએ ભરેલું ઝમકું હું આપી આજોઈ, આદરજ, એ એલગીદાનાની આલીખાઈનું છે. એના પૈસામાંથી દુધ, આટો કાંઈ લેતી આવીશ. આને ધરમાં ખાતાની એક સહીથી નથી,” સુનાંબાઈએ ઝમકું બાંધી જતાં જતાં કહ્યું.

સાંજનો વખત હતો, ઝોરડામાંની હજી બતી સલગાવી નહોતી હતી. તે ઝોરડા એટલો કંગાળ દીસતો, કે સાન્ન માલુસથી તેમાં જરા વખત ઉભાં રહે તો માઠાં પડી જાય.

“જેલ્યાં આવજો, છોકરાંઓને માળ ઉપર મોકલતાં જવો,” આદરજએ કહ્યું.

એલગીદાનાની આલીખાઈએ ઝમકાંની ઉત્તમ ભરત બેઈ જે પકડું હતું તે સુનાંબાઈને આપ્યું. ભરતનાં માર રૂપા મળ્યા હતા તે લઈ, તેણી હવે ખરીદી કરી વહેલી ધર જવા નીકળી.

“એ વળી મને મારાં માપજ પાસે લઈ જવો. હાં હાં! મારાં મગા ક્યાં છે?” એમ બોલતું એક પારસીનું નાનું બાળક તેણીની ધસાઈ ગયલી સાડી સાથ મળજીત વળગ્યું.

આ બાળકને રડતાં બેઈ તેણીને માથા આવી. કોઇની બાળકી લુલી પડી હશે એનું વીચારીને તેણીને ધર પોંદવાથી

આવવાને તૈયાર થઇ. ઘરમાં તેણીનાં બાળકો રોટલી મારે ઠાસતાં હશે તેમજ આદરણને માટે કાંઈ બેઠેથી તેનો વિચાર કરવા વગર સુનાંએ તે નાનાં બાળકને પુછ્યું,

“દીકરી તું કયાં રહે છે? તારાં માથે કયાં છે? મને કહે હું કહી આઉં.”

“હાં હાં હાં! મારાં મમા, મારાં કેવાં મનેહનાં બુદ્ધ, હાં હાં હાં.” તે બાળકીએ રડતાં બાણતુકું કહ્યું.

તેણી ત્રણથી ચાર વર્ષની દીકરી હતી. તેણીનાં આંગમમાં એક ફાટુંતુકું અતી કંગાસ સુતરાઉ મેથું કરતું હતું; નાના પગો તે બુધ્ધાજ્ઞ હતા. તેણી તોતર મોઝાં મોઝાતી હતી. દેખાવે તે કોણ સુનાં કરતાંથી વધુ કંગાસ લોકેતું બચ્ચું હતું; હીનભાવે તે બાળકી પોતાનાં ઘરની કાંઈથી છપાણી આપી શકે નેમ ન હતું, જેથી બધી સુનાંએ દયા કરી તેણીને પોતાને લાં લઈ જવા ચાહ્યું.

“માથે, આએ કાણ? સુનાં એ પોરી કાણની?” આદરણે તથા તેણીનાં બચ્ચાંએએ તે ઊકરીને બેઈ પુછ્યું.

“કાંઈની બુધી પડેથી ઊકરી છે. એને રડતી ટવળતી બાહર મુકી આવવાનો મારો વિચાર થયો નહીં. બચાડે પશુ બચ્ચું રડતું ઉભું હતું. એ આપણું કરતાંથી કોણ ગરીબું બચ્ચું દીસે છે. આદરણ, આપણને હાંસક જેવું કાંઈ નથી. સવારે એનાં માથાપને શોધી કાઢકી પોંદ્યાડશું” તે કુવા લાગશે, અને તે ગરીબોની કુરાયી મરે દાદારણ તમુને સાળ કરીને મારાં બચ્ચાંએને પાછાં રોટલી દેખાડશે.” સંતોષી સુનાં બોલી.

તેઓ ક્રૂત એકજ ઓરડા વાપરતાં હતાં, જેમાં સુવાનું ખાવાનું અને સૂઈની હતો.

સુનાંએ ઉતાવસમાં કુધની કાંઈ બનાવી આદરણને આપી અને રોટલી બનાવી ઇંડાનાં પેળા કરી બચ્ચાંએ સાથે બોદાના મુકરાનાં કરી પોતે જામી અને પેલાં નાનાં બચ્ચાંનેથી જમાડી પોતાનાં ઊકરાંએની પાસે સુચાકી દીધું. તે બુધીએ ખાવા અને સુવા પેઢમાં બેસુર તાણી કહ્યું, “મને અહીં નહીં ગમતું, મને મારાં મમા પાસે લઈ જાવો. નહીં, અહીં નહીં.” સુનાંએ તે પશુ બાળકજ હતું, એટલે જેમ તેમ પતાવીને સુચાકી દીધું.

આજ કાલ સુનાંનાં ભરવા સીવવા ઉપર ઘરનો અર્થ ચાલતો. સુનાં તે બાળકીને લઈ રોજ બહાર જતી, કે તેણીને જોળાળી તેણીનાં માતપીતા તેણીને તેકી લઈ જાય. ઘણાંએને પુછતાં તેણીનાં માથાપનો પતો લાગ્યો નહીં.

ચાર પાંચ દીવસ વહી ગયા. એક દીવસ સુનાં તે બચ્ચાંને પાંખકીએ વધમાડી દેવલનાં મોહલમાં પડેલને લાં રીવવાનું આપવા જતી હતી, તેટલાં એક મોટી દુકાન ઉપર એક પારસીને ઉભેલા બેઈ બુધીએ પુકાર્યું,

“કાકા, કાકા,”

તે પારસીએ ઝટ પાછળ ફરી બેચું અને એકજ કદકે રોડી આવી તેણીને ઉપાડી લીધી.

“બાઈ, આ બુધીને કયાં લઈ જતાં હતાં?” તેણે સુનાંને પુછ્યું. “એ બમારી રોહાંબુની એક પુરી બુધી છે; એને વારતે મારાં બાઈએ ઘણી જાહેર ખજારા લખાવી છે, અને મોટાં ઇનામો પણ આપવા કાઢાયાં છે. એનાં આંગ ઉપરનાં કપડાંનું શું થયું?”

બુધી તેણીને કેવી દાસતમાં મળી હતી તે સુનાંએ મનકર પારસીને જણાવ્યું. આ ઉપરથી તે પારસીએ બોહોંસ કરી તેણીને તથા બુધીને લઈ ગાડીમાં બેસી દેવારવા કહ્યું.

“મને ઇનામની આશા નથી. તમે બુધીનાં માથાપને જોળાળો તે તોએને સોંપજો. બુધીએ તમુને જોળાળીને કાકા, કાકા, કીધું છે તે ઉપરથી સાક જણાય છે કે એ તમુને જોળાળે છે,” સુનાંએ કહ્યું. પણ તે પારસી હંક કરી તેણીને પોતાને લાં લઈ ગયો. એક બપડાદાર બંગલા આગળ ગાડી આવી થોભી. તેઓ ઉતરી.

“મારાં બાઈ પાસે અંદર આવોજ,” તેણે કહ્યું.

એક સુંદર આરાસ્તે કીપેમાં દીવાનખાનાંમાં તેઓ ગયાં. તે ઓરડામાં એક સુંદર જવાન બાનું દયકાં ખાતી બેઠી હતી, તેણી પગમાં સાંમળી આતુર ચેરરે દોડી આવી, પોતાની બુધીને બેઈ તેણીને અતિથણાં બહાલથી બેઠી પડી.

“મારી એબી, મારાં બહાલ,” તે માતાએ તરેહવાર લાડકા શબ્દોથી બુધીને વધાવી લીધી.

“બેસોની મામ, બેસોની?” તેણીએ તે પછી સુનાંને કહ્યું. “કુવરણ બુધી કયાંથી મળી?” તેણીએ પુછ્યું.

“હા, બાઈ, કેદલનાં મોહલમાં એક મોટા ધંડાંબાની દુકાને ઉભો ઉભો આપણી બુધી રમતી હતી તે ધડાળ બેતો હોતો તેટલાં મને બુધીના અવાજ આંચો અને મેં આ બાઈ સાથે તેણીને ઉભેલી બેઈ. તે ધડાળાને પુછતાં જણાવ્યું કે કોણ કીરંગીએ તે ધડાળ તેને બે દહાડા થયા વેચ્યું હતું. એ ઉપરથી લાગે છે બાઈ કે તમે આપણાં જાકરા જટલરને કાઢકી મુક્યો, તેજ આ બુધીને બહાર ધડાળ સાથે રમતાં બેઈ ઉચકી ગયશે અને પછી એનાં આંગ ઉપરથી બુધું કાઢાકી લઈ, બચારાં બચ્ચાંને જોળાળું રખડું કીધું; અને તેવા હોસે આ બાઈ એજે બેઈ થઈ ગઈ હતી,” કુવરણે કહ્યું.

એ પછી સુનાંની બધી હકીકત તે પૈસાવાલી બાઈએ પુછી લીધી, અને તેણીને બહુ બોહોંસ કરી હાલેહાલ ઇનામનાં રૂપ્યાની રેલી આપી મોકલી. પોતાના ખાસ ડાક ટરને આદરણ સાર તેણીએ જોકળ્યો અને બચારે તે સદતર સામે થયો, લારે તે બલી બાઈએ પોતાની ઉપર થયેલાં હેરાંનાં બદલામાં તેને પોતાનાં આવીદની મીલમાં મોટે પમારે રાખ્યો.

એ રીતે ગરીબ સુનાંને તેણીએ એક રવડાં બચ્ચાં ઉપર કીધેલી ભલામીને અદશે મળ્યો.

ગરીબને રવડું બચ્ચું છે, બચ્ચું છે, બચ્ચું તેનાં કરતાં ઉપરથી બેઈ સુનાં આલી જવા ચાહતે, તે આજે તેણી આવે સુખી દહાડો બેને નહીં. જે કામથી બોદારણ થાય તેનો સારોજ છેડો આવે છે.

બેહેરખાનું કાવસજ દાવર

બેંકની ચોરી અને ડાબે હાથે ખુન.

હેરબાન વાંચનાર, હું એક આખરદાર વેપારીની આંધીસમાં બુકકીપરનાં એવા ઉપર હતો. મારા સીનાર ધણે માયાણ અને મલતાવડા સ્વભાવનો શખ્સ હતો; તેને મારાં કુટુંબ સાંથ પછુ સારી પીછાણ હતી. હું મારે કામ ઘણીજ સંભાળથી અને પ્રમાણીકપણે બાંધવ્યો જતો, જેનાં બદલામાં મારે સીનાર મારી વારંવાર તારીફ કરી, અને ઉત્તેજણ આપતો. પછુ એમનું એમ હમેશાં ચાલુ નહી. મેં અચૂચ મારા વડાના મેહરા ઉપર કાંઈ ફેરફાર થતા જોયા; મારી તારીફ કરવી હવે તેવને એકદમ યુક્તિ દીધી, અને મારી તરફ હવે તેવણ જતા આવતા શક્યો જોવા લાગ્યા. આ ફેરફાર મેં મારી ઘણી દશબીરી વચે જોવા, પછુ તેના કાંઈખી અર્થ હું ઉપજાવી શક્યો નહી.

એક દહાડે હું મારાં એરડામાં ટેમક નજદીક લખવા બેઠો હતો, તેટલાં ને કમિન ઉપર એવો પડ્યો. મેં પાછળ ફરી જોયું, તો તેનાં મારો સીનાર મારી તરફ દશબીરીની આંખોથી જોતો ઉભો હતો. મેં જદ ઉઠી નમન કરી તેવજીને ખુશકી આપી.

“રેતોડ, બેસ, અને તારી સાથ કાંઈ વાત કરવી છે,” તેવણ બોલ્યા. તેવણનાં યુગ્મનને માન આપી હું બેઠો.

“તારા બાપ મારા દેડ હતો, અને મરનાર સાથ અને ઘણી સારી પીછાણ હોવાથીજ તેવણ તરફની દોસ્તીને ખાતર મેં તેમનાં દીકરાને બુકકીપર જોવા બેઠો ને જોખમ બેઠો એવો આપ્યો. હું આજ તુલકી મારી ખુશાલી વચે જોતો હતો, કે તે આખરદાર બાપનો જવાન દીકરો પ્રમાણીકપણે પોતાનું કામ બાંધવ્યો જતો હતો. પછુ હવે હું ઘણી દોસબીરી સાથ જોતું છું, કે તેમ રહ્યું નથી.”

મારા વડા મીઠો રેવીડસનનાં બાપા શખ્ડો સાંભળી હું તો દીગમુક બની ગયો. ઘણે વારે અને બેઠવાની યુદ્ધ આપી. આ બંધો વખત મીઠો રેવીડસન મારીખમ દીકરી દીકરીને જોતા હતા.

“સાહેબ, તમે જરા ખુશાસાથી બોલવાની મુહેરેવાની કરશો ? હું કાંઈજ સમજ શકતો નથી,” મેં નરખીથી કહ્યું.

“દીક લારે સાંભલ, તે આપણી બેંકનાં ચોપડાઓમાં ગયા જઈવારે દોસ્તો. કાંઈ જમે ખાતે લખીને તેટલાં શેકડાં નાણાં મારાં ખાનગી ખાનામાં મેલ્યાં, જેની ચાવી એક તારી પાસ અને બીજી મારા કને રહે છે. હવે તેજ આ-

નામાંથી મેં નાણાં ગણ્યાં, તો પચાસ કાંક એજા છે. અને માત્ર લાં સોન કાંક બાકી છે. લારે તે ગયાં ક્યાં ? ખાનગી એરડામાં તું અને હું સિવાય બીજું કોણ લખણ થાય છે ? કાંઈ કસો કુતરોની નહી. વળી વરમ દહાડે તેં ચોપડાઓમાં શેકડા મળેલા બસો ડાકર જમે કીધા છે. તે છતાં મને મારાં ખાનામાંથી કાંઈ માત્ર પાણીસો ડાકર મળ્યા છે. તું એક આખરદાર જાણું ફરજદ છે, અને તારી ઉપર હું એકદમ શક લાવવા પછુ માંગતો નથી-તેમ કરવા હું રાજ નથી. પછુ લારે એમ અંધાજપ નાણાં શુમ કેમ થઈ ગય છે, ને પૈસાને પાંખ કેમ આપી છે તેનો બેદની સમજતો નથી. વળી તે સાથે હું તારાંમાંથી કાંઈ ફેરફાર જોઈ છું.” મેં સાંભળ્યું છે, રેતોડ, કે તે “એરડ જોવ” જાણું મકાન ખરીદ્યું છે ?”

“ખર” છે સાહેબ, પછુ તમે જો એમ કહેવા માંગતા હોવો, કે ને બેંકનાં ચોપડામાં નાણાંથી ખરીદવામાં આવ્યો છે, તો તેમાં તમારી હુકું છે. તે પૈસા મારાં ગરીબ તી-ધવા ખાતાનાં છે. મારી કમાણી ઉપર ધર ખરચ ચાલતો હોવાથી તેવજીની રૂક રકમ બાળે વધી, અને તેથી તેવને પેહેલાં તે રકમ એક મકાન ખરીદવામાં શેકી દીધી. ખાતરી કરવી હોય તો સાહેબ, જરૂર સાગતા વલગતાઓમાં જોલ કરો.”

“શાંત થા છોકરા, આંટોડા ઉઠકેરા ના,” મારાં ખમાં ઉપર હાથ મેળી મીઠો રેવીડસન બોલ્યા, “હું તારી ઉપર એકદમ શક મેલતો નથી, પછુ લારે તું એની સાથે સાથે શોષ કરવી પડે છે.”

“હું તે મારે તૈયાર છું,” આટલું બોલી હું તુરત ઉઠી ઉભો થયો. “એક અકાસમાંની મને મેહેનક આપો, કાંઈ ફીરફર-ફેરફારની કંપનીમાંથી ત્રણસો ડાકર આવવાનાં છે અને હું હવે તે બાને સાહુચેતી મૂંબસ. તમારી સંજેન તે નાણાં ગણી માંડીને ખાનામાં મેળી, મારી પાસની ચાવીની તમનેજ સોંપી દેવશ. પછુ એક વાત હાલ બાનમાં રાખજે, સાહેબ, તે એ કે આ વાત બહાર નય નહીં. હાલ તરત આપણે વગર મડમરે એરીસનું કામ ચાલવા દ્યએ તો સાર.”

“દીક છે.” મારા સીનાર તે કચુકી એરડો છોડી ગયા. અને હું મારી કલમ બાજુ મેળી ચોપડો દુર ખસેડી, ખુરશી ઉપર અંદેજાઈ ત્રિચારમાં પડ્યો. અતે અડધા કલાક પછી ઉઠ્યો; મેં ક્યાં નાણાં ઉડાપાત કરી જનાર ચોર બહારનો કે એરીસનો હતો, તે મારે કાંઈખી રીતે જાણું કે જોવી કહાડતું નેહ્યો.

બીજો દિને ફીરફર-ફેરફારની કંપનીએ ત્રણસો ડાકર જે અમારી પેહેડીનાં ઉઢીકા લેવામાં આવ્યા હતા, તે મોકલાવી આવ્યા. મેં તે મીઠો રેવીડસનની રખડમાં ગણી તેમની એરીસનાં ખાનગી ખાનામાં મેળી મારા પાસની ચાવી તેમને હવાલે કીધી. સાહુચેતીથી નાણાં ગણી જોવા પછી

મીઠું ઉઘીડસન કુચી લઇ ચાલી ગયા. સાંજે ધર જતી વેળા મેં કાંઈ નહીં જોય તેમ તે ઝોરડાનાં બારણાનાં કડાં ઉપર થોડો લાલ રંગ લગાડી બાકીના થોડો તે ઝોરડાની અધ-વચમાં આંધેલી એક સલીયા વગરની બારીને લગાડયો. આટલું કરી હું ધરે ગયો.

બીજા દહાડાની હું ઇંતેજમરીથી રાહ જોતો બેઠો. અંતે બીજી સવારે હું ચીંતાતુર હાલતમાં જોણીસે ગયો, લાં મેં નીચલી શોષ કીધી. શરૂઆતમાં દરવાજો ખોલતાં મેં અડગરાનાં કડાં તરફ જોયું, તો તે ઉપરનો લાલ રંગ જોવા ને તેવા સલામત એમના એક પડી રહ્યો હતો. તે પાછા સાકુરારે પોતાની પધરામણી લાં નહીં આણી હશે. એવા ખ્યાલમાં હું ઝોરડામાં દાખલ થયો પણ ખાતું તમામ ખોલ્યું જોયું અને મારા ખોલ્યા વળી તેણી તમામ ખાલી. માંહે એક દમડીબી ન મળે. મારી ચીસથી પડોશનાં ઝોરડા-માંથી મીઠું ઉઘીડસન ફોડી આવ્યા.

“કેમ?” તેવને સવાલ કીધો. “હું તમારીજ વાત જોતો હતો, કે તમે આવો તો આપણે સાથે ખાતું ખોળીએ. અરે પણ આ શું?”

“ખાતું તો ખાલી.” મેં પુરૂં કીધું.

મેં પણ તેવણું દંગ જેવી હાલતમાં ઉભા રહી ગયા પણ મારી નજદીક આવી મારો હાથ ઝાલી તેવણું બોલ્યા, “જેતો, તારા ઉપર હું શક લાવવા માટે શરૂઆતો છું.” અરે પણ આ ખરા ચોરની શોષ હવે તુરત થવી જોઈએ. કાઢા—

“યોબો, યોબો, આ શું?” મીઠું ઉઘીડસન, હીસાખોનો ચોપડાથી આપણે ખાનામાંજ જોયો હતો, તેને આ લાલ ડાપ લાગ્યા છે, તે તમને દોશે છે?”

“હા, હા, પણ તે ઉપરથી શું સમજીએ?” સીનેરે પુછ્યું. “એ લાલ ડાપ શાના હશે?” હું તુરત બારી નજદીક ગયો. બારીનાં ચપડીયાં ઉપર જે લાલ પ્રવાહી મેં લગાડ્યો હતો તે ઉપર કોણનાં આંગળાં પડ્યાં હતાં, પણ અજબથીની વાત તો એજ કે બારી પકડીને અંદર ચઢકી આવનારાનાં એકજ હાથનાં પાંચ આંગળાંમાં આકાર લાં પડ્યો હતો. તે આંગળાંનાં આકાર અને પંજા ઉપર મેં મારો હાથ ગોઠવી જોયો, તો તે ડાબો હાથ ખાલમ પડ્યો. હું હવે ચોપડા તરફ ગયો. તે ઉપર પડેલો લાલ ડાપ તે અંગોહાનો આકાર હતો, અને મારી અજબથી વચે મેં તે અંગોહાને તેનાં આકાર ઉપરથી ડાબા હાથનાં તરીકે પીછાણ્યો. આ બધો વખત મીઠું ઉઘીડસન ગુપ્તગુપ્ત મેઢે મને તપાસતો ખેસી રહ્યો હતો. હું હવે તેવણું તરફ ફર્યો.

“નાણું ચોરી જનાર એક બહારનો શખ્સ છે, નહીં કે આ આશીસનો. તે એટલાં ઉપરથી સીદ થશે, કે જો તે આશીસનોજ હોતો, તો બારણાં વાટેથી આવતો, પણ આતો બારીએથી આવ્યો છે—”

“પણ તમે તે કેમ જાણ્યું?” તેવને મને પુછ્યું.

“મેં થોડો લાલ રંગ અંદરનાં બારણાંનાં અડગ-રાને, તેમજ આ બહારની બારીને લગાડ્યો હતો. બાર-ણાંનાં રંગ જોયોને તેવો છેડીયા વગરનો છે, જ્યારે બારીનાં ચપડીયાં ઉપરનાં રંગપર આદર્શનાં ડાબા હાથની આખી હોંઠી આંગળાં સહીત પડેલી છે. વળી ચોપડાથી ખોલી જોવામાં આવ્યો છે. અને લાંબી જે આંગળાં પડ્યાં છે, તે ડાબાજ હોવાથી આટલું સીદ થાય છે, કે તે ચોરી કરનાર શખ્સને જમણો હાથ હતો નહીં. આ એક ડાબા હાથનો ચોર છે.”

હેરત ભરી આંખો સાથે મારા સીનેરે આ બધું સાં-ભળ્યું. “જેતો, હું તારા ઉપકાર કદી ભુલીશ નહીં, તારી આ શોધી ઘણી કીમતી છે. હું હમણાં માણસ દોઢાંની સ્ટોટલક યાંત્રમાં તાર કરાવી એક બાહ્ય કીડકીવને ખોલાવી મંગાઉં.”

અને ધસારાખંધ તેવણું તે ઝોરડા છોડી ગયા.

એક આવાસનું વહી ગયું. એક દહાડે હું દુર એ-કાંત જંગલમાં ફરવા નીકળ્યો. મારા હાથમાં શીકારની બંદુક હતી, અને મારી આંખો અને કાનો શીકારની શો-ધમાં આમ તેમ ફરી આતુર બન્યા હતા. તેવામાં અચ-બુચ મારે કાને કોણનાં દલાપીટ કરતો આવાજ આવ્યો. મેં ધ્યાન ઈર્ધ સાંભળ્યું, તો તે એક સ્ત્રીના નાટુક આવાજ હતો. હું તુરત અડીઓમાંથી રસતો કરી, તે આવતા દુઃખી આવાજ તરફ ગયો. અંતે લીલાં ધાસની ઉપર મેલથી સતર વરસની એક જવાન છોડી કાંસતાં કુમલાયલા મેહુરા સાથે બેઠી હતી. તેણીનાં શરા વાળોનાં રીખીને વગરનાં જઠા અને સાદા પોશાક ઉપરથી તેણીની ગરીબી જણાઈ આવતી હતી. તેણીનાં એક હાથ પગની ચુંટણી ઉપર મેળાયેલો હતો. તેણી ઘણી દયા ઉપજાવનાર એક અવાજે દુઃખથી કાંસતી હતી.

“શું છે બાઈ?” મેં નરમીથી પુછ્યું.

તેણી મને જોતાંજ ચમકી.

“ઓ સાહેબ, મારા પગને ઘણી સખત ધન થઈ છે.

હું બીલું છું કે મારી ચુંટણી છુંદાઈ ગઈ છે.”

“પણ તે કેમ થયું?”

“હું સપરચન તોડવા ઝાડ ઉપર ચઢકી, અને હાથ છટ-કવાથી ગળાડી પડી. ઝોહો! રે! અરે!”

“હું તમને મદદ કરશ, તમે ક્યાં રહો છો?”

“અહીંથી થોડકે છેરે, સાહેબ, હું અહીં મારા બાવાને માટે ચુસખેરી ચુંટવા આવી છી, પણ આ પાકાં સપરચનોએ મને લલચાવ્યા. ઝોહો! હાથ!”

“પણ, હું ધારું છું કે તમે મારા હાથનો રોકો લઈ ચા-લશો તો તમારેથી ચલાઈ શકશો, જરા અજમાવી જોવો,” મેં હાથ લાખો કરતાં કહ્યું.

તેણીએ મારા તરફ ઉપકારની નજરે જોઈ મારો હાથ લીધો. મેં તેણીને હલવે ઉઠાડી ઉભા કીધા. પેહલે તેણીએ તે ચપડાવસો પગ હેઠે મેલવાની હીમત કીધી નહીં, પણ પછી

ધોરથી મુકતાંજ તેણીનાં મુખમાંથી એક દુઃખની સ્ત્રીસ નીકળી પડી. અતે મારા હાથ ઉપર અરેલી, લ'ગડાંતાં લ'ગડાંતાં, અમેા આઘ્યાં.

“સાહેબ, તમને મારા ખાતર કેટલી તકલીફ પડે છે,” તેણી ફરીથી એક ઉપકારની નમ્રે મારા તરફ જોતાં બોલી. મેં તેણીને કુ'કમાં જણાવ્યું કે મને કશી તકલીફ જેવું ન હતું. એ તો માત્ર એક ઇનિશાન જાતની ફરજ હતી. યોરે વારે મેં તેણીને પુછ્યું.

“તમેા તમારા બાવાની સાથ એકલાં રહો છો?”

“હા સાહેબ.”

“અને તેવજુ પોતાનાં યુગરાજુ સારં શું થયેા કરે છે?” મેં સવાલ પુછવાનું જતી રાખ્યું.

“અસરેસાં! ક'ઈજ નહી. તેવજુ કામ કરવાને તો શું, પજુ આજ હાલ કરવાનેજી તદન અસક્ત છે.”

“તેવજુને શું છે?”

“અકલેા. આજ ધણું વરસેા થયાં તેવજુ તેથી. ખીમાર છે. કોઈ વેળા તો મને મારે હાથે તેવજુને જાગડવા પડે છે. ગરીબ ખીયારા મારા પપા, તેવજુ પોતાનું દુઃખ ધણું સંજુરીથી ખમે છે.”

અતે અમેા યુપડાં આગળ આવી પુગાં.

“આ આમારં યુપડું છે, તમે અંદર આવશો સાહેબ, તો મારા બાવા ધણું ખુશી થશે. તમારો ઉપકાર—”

“ઉપકાર જેવું કાંઈજ નથી. હું ખુશીથી આવજ,” આ-ઠણું કહી હું તે છોડરી સાથ તેનાં મકાનમાં ગયેા. આગળનાંજ ઝોરડામાં એક પેાંડાંની ગાડીમાં એક મધ્યમ વયનો શખસ સખત લાકડાં જેવેા થઇને પડયો હતો. તેનું આંગળ નરખી હાથુ ન હતું. પોતાની ખેરીને લ'ગડાંતાં જોતાંજ તેણે શીકરથી પુછ્યું.

“મારી લાકડી તારા પગને શું થયું?”

“ક'ઈજ નહી પપા, ક'ઈ ધણું નથી, સેહેજ વાજુ છે. પજુ આ બસા જવાન જો મને મદદ કરવાને નહી આવતે, તો હું અમારે સુધી જ'ગડાંમાંજ પડી રહેતો.”

હવે તે ચમ્પે પોતાની લીલી આંખો ઉપકારની ઢપે મારા તરફ ફેરવી. મેં નમન કીધું. એ પછી તેજોએ મને લાં તેજો સાથ ખાજું લેવાનું નેતરં કીધું, ને મેં કમ્પ્યુશું. પેલી જવાન છોડી ગરમ પાણીએ પોતાની જોખનાયથી યુ'ઠણી પોના લ'ગડાંતાં લ'ગડાંતાં ખીજા ઝોરડામાં ચાલી ગઈ. અને અમેા જાને એકલા પ્રડયા. તે યુગાની વાત ઉપરથી જણાયું કે તે ઇ વરસ થયાં, તદન નાકાવત થઈ પડયો હતો, જ્યારે તેનો એકલેા આધાર તેની આ સંજુ-રીવંત ડાહી છોડરીમાં હતો. બહારનાં જ'ગડાંમાંથી મને જ'ગડી પડીઓનાં કલેા-બકારનો સાદ આજ્યો, કે હું ઉડી ઉભેા થયેા.

“સાહેબ, તમને કાંઈ અડચણ નહી હોય, તો આ મારી બંદુક ને ખાલી છે તે અંહી રહેવા દેશો! હું દમણું

જરા આ ટેકડી ઉપર આવી ઉતરેલાં પક્ષીઓની લાકાઇ જોઇ પાછો ફરજ.”

તે લકવાના બીમારે મને મારી મરજી સુઆફક કરવા કહેવાથી હું બહાર નીકળ્યો.

હું અતે પક્ષીઓની પુરે ડોડયો. ટેકડી પછી ટેકડીઓ કુદાની મેં તેજોને હંધાવી ઉડારીયાં; એજોખાનું એક સુંદર પક્ષી, એક જોયા આઠ ઉપર ઉડી ગયું. લાં તેનો માથો હરે, એમ ધારી મેં તે ઝાડની ડાહી પકડી ઉપર ચઢડવા માંડ્યું. આઠ ઉપરથી ચોપાસનો દેખાવ ધણેા રળીયામણો લાગતો હતો. ફરતી ફરતી મારી આંખો પેલા દરદી યુગાનાં યુપડાંમાંનાં એક ઝોરડામાં આવેલી કાચની બારી તરફ દોડી, લાં મેં શું જોયું? અન્યથાથી હું રતખજ બની ગયેા! ધમરાટથી હું અપાયક થઇ ગયેા! યુસ્સાએ મને ઘેરેા કીધેા! જ્યારે ખુશાલીથી હું ખીસી નીકળ્યો! તે ઝોરડાની અધવચે પેલીજ છોડી ને એક મીનીટ આગમજ-અરે-હં-ઉંઉંનાં કાંસતા કરંજતા દયા-જનક કુકારા કરી લ'ગડાંતાં હતી, તેણી કમરે હાથ ટેકવી અંહીથી તંહી અને તંહીથી અંહી ખુશાલીમાં ડેન્સ કરતી ઉભી હતી. અને તેણીની બાજુમાં તેનો બાપ, પેલો ઇ વરસથી લકવાથી અકડી ગયેલો ડોસો, જેનામાં ઉડી ઉજું થવાનું જોર ન હતું, તેને વાધ જેવી ફાંજે ચાલતો આવી, કપાટ ખોલી માથેથી મોઢકું એક લોડાનું ડિગોજુ કહાડી પોતાનાં લીલાં પેદેરજુમાં છુપાવ્યું.

એ તે અન્યથાથી હતી! લોડાનાં ડિગોજાએ મને ધમ-રાટથી બાવરો બનાવ્યેા, જ્યારે મને એક કુકતીથી ઉત-રાયલો બણી હું યુસ્સાથી ઘેરેા બન્યો. પજુ મારે ખુશાલી શાની હતી? મારાં બજાં વાંચનાર, ખુશાલી એકે તે દમા-ખોર ખુદા દેખાતા રાખસનો જમણો હાથ કપાઇ ગયેલો હતો, અને તેને ડાખે હાથેજ કપાટ ખોલી ડિગોજુ કહા-ડયું હતું. તે ડાખે હાથનાં ચોરને પકડી પાડવાની તે ખુશાલી હતી.

હું યુપડાંજ ઉતરી સાંત ચેહેરેા કરી, યોડેા વાર બહાર ફરી યુપડાંમાં ગયેા. અનખત દરદી ખીયારો ખુસ્સી ઉપર લાકજાન થઈ પડયો હતો! જ્યારે પેલી ઇમારી ફુકતી જો! અરે! હંદં! કરતી યુ'ઠણી દાખતી બેઠી હતી.

મેં યુપડાંજ જઈ બારીની પાસે જગ્યા લીધી. મેં બા-રીકીથી ચોરના પેદેરવેશ તરફ જોઇને જળણી લીધું હતું, કે ડિગોજુ ડાખા હાથ તરફજ છુપાવી રાખવામાં આવ્યું હતું. અમારી વચ્ચેની યુપડીકી પેલી છોડીએ તોડી.

“અરે જોવેા તો પેજુ કેવું વીગળ વીચીત્ર પ્રાણી.”

“હું જળજોતો હતો, કે તેજો તરફ પીક કરી હું તે જોવા ઉભેા થવજ, તો તુરત પેલાનાં ડિગોજાનો લોગ થઇ પડજ. આથી હિંમત પકડી ઉઠ્યો અને બારીની બહાર ન-જર ફેંકવાનું ડોઝ પાસી, મેં તુરત મારાં પેદેરજુમાંથી જ બારની રીચામવર ખેંચી કહાડી. પછી મેં પાછળ ફરી

અપાઠામાં તે ટેંગી હુકડીને કમરમાંથી ઉઘડી સામે પટકી દુપી. અને લીનળીક ઝડપે તે આદર્શ તરફ ફર્યો. આ વેળા પેલા એકદંત ઉભો થયો હતો. અને પેલું ડિગોડું અડધું ગુમાવ્યું હતું.

“નાળી દે, એ ઓ કંગાલ.” હું મારી રીલાવરનું થડું માથું તેનાં કપાળ તરફ ટીકી બોલ્યો. “નાળી દે, નહી તો તારો બન લખાય. હું તુંને જોળાવું છું.” પેલા દગાખાન દેખ ધસતીથી પાછલ હતો. તેનાં હાથ-માંથી ડિગોડું પરી પડ્યું, તેને માથાંથી તે પગ સુધી હુલતો જોઈ પેલી નાની વન્ટરી બીહીને મીઠું બારણેથી ઝુપડાંની બહાર નીકળી નહાડી.

“અરે એ તો કૂત એક મશકરી હતી, બસા જ્યાન,” પેલા પક્ષા ચોર અને ખુનીએ જોમ તેમ હતો કરવાની તબવીજ કરતાં કહ્યું.

“હું બહુ છું, હું સારી રવેશો સમજું છું, ઓ ફરેખી,” મેં કહ્યું. “હું મી મશકરીજ કરવા માયું છું, ચાલ જોય ઉપર હોય પડ.”

“પ-પણ સા મારે ?”

“હું તારા હાથ પગ સીકડવા માયું છું. કારણ હું બે બહાર નીકળ્યા, તો તું મને પાછળથી લીધી નાખવા ચુકશે નહીં.”

“નહી, નહી, મારી પાસ બંદુક નથી.”

“ચુપ રહે ઓ ફરેખી એકદંત, તારા ઉપર કોણ વિશ્વાસ લાવે ? કમારા,” એમ કહી, મેં જળવીથી તેને ભોંયે પાકી તેનાં હાથ પગ સીકડી લીધા. તેને ભોંયેજ પડેલા રાખી હું પેલી મશકરી કુકતીની શોધમાં નીકળ્યો. જંગલનાં છેડા આગળથી તેણી મને મળી આવી. મેં તુરતજ તેણીને પકડી એક ઓરડામાં બંધ કીધી. મારું કામ આમ સાદું-તેલીથી કરી મેં તુરત શેઠર તરફનો રસ્તો લીધો. ઉતાવળમાં મેં મીઠું ડેવીડસન આગળ મારા ઉપર વીંટી કહાણી કહી સંબળાવી. અને પછી તેજણ તેમજ ડીટેક્ટીવ અને બીજાં થોડાં માણસ સાથે હું તે ઝુપડાં આગળ પાછળ આવ્યો. પેલા પાપીએ બચવાનાં ઢાંકાંમાં અંદી તંદી પછાડ કરેલી લાગતી હતી. પેલી ઓકરીનેથી મેં ત્રણ જણ તેણીનાં ઓરડામાંથી ખેંચી લાવ્યા.

મીઠું ડેવીડસને તે દગાખાનને જોતાંજ તુરત પોતાનાં એક આગળ નીમકહરામ નોકર તરીકે જોળખ્યો. આ ઉપરથી તો મારી ખાતરી થતી ગઈ.

“મીઠું ડેવીડસન, એ કોઈ દહાડો તમારી આંશીસનાં ખાનગી ઓરડામાં જતો હતો ?” મેં પૂછ્યું.

“હા ઘણી વેળા,” જવાબ મળ્યો.

“અરે આ શું જોનો એક હાથ તો ગેપ છે. જમણા હાથ કપાળ ગમશે છે,” ડીટેક્ટીવે વાંકો વળી તેનાં બદનની શોધ ચલાવી. તે ખુની ચોરના દાખા હાથ ઉપર હથુર તે લાક રંગ અનામત હતો. વળી વધુ જોલ કરતાં,

તેનાં અંદરનાં પેટરણમાંથી એક ચાવી મળી આવી, જે મીઠું ડેવીડસનનાં ખાનગી ખાનાને મુકતીજ હતી. આટલા પુરાવા પુરતા હતા. ડીટેક્ટીવે વધુ જોલ તેનાં ધરમાં ચલાવી અને મીઠું ડેવીડસનનાં ચોરાવણાં નાણાંનો ચોરા હીરસો તેમને લાવી આપ્યો.

પેલા એકદંતની તપાસ થઈ, અને મારું ખુન કરી લુટવાની તબવીજ મારે તેને બાર વરસનાં સખત કેડખાનાંની સજા મળી હતી. કારણ જો હું અકસમાતીક તેની પાપી હીથ-ચાલોની માહિતગીરી ન મેકવતે, તો તે શીતુરી ચોર પોતાનાં ડાખા હાથે મારું ખુન કરતે. પેલી જ્યાન ટેંગી ઓકરીને વફાફાડમાં મેલેખત કરવા ગોક્ષી દેવામાં આવી. મારા સીનેરે મારી દસ વખત મારી માગી, મને મોઝા પગારની મોક્ષી આપી પાછલથી મને બેંકનો મેનેજર બનાવ્યો. જ્યારે પેલાં પાછાં મજેખાં લુટાવણાં નાણાંમાં સો ડાસર ઉમેરી તેવો તે ડીટેક્ટીવને બક્ષીસ આપ્યા.

જરખાડાં કાવસછ કાવર.

સીનેરારા ડી કુઝીનો, જેણી ચોક્કસ મુકામાં એક વીધવા છે, તેણી દુનિયામાં સૌથી વાલેવંત સી મણાય છે. તેણી ચાર કોડ પાંદડી હોલત ધરાવે છે. ચીકીમાં આવેલી તેણીની થીલકોનો લેવા લાયક છે અને તેથોનો કપડો વર્ણ્યો ન સકાય તેવા છે. તેણી વમરે પચાસથી સાઠસ વરસ સુધીની, કદે લઘી, સામલા રંગાવળી અને દહ. પછી પ્રમથુરત છે. તેણીને આ જંગલર હોલત તેણીના પીતા, આઈ અને ઘણી તરફથી મળી હતી, જેથી સર્વે પોતાની સપથી હોલત તેણીને સ્વાધીન કરી મરણ પામ્યાં હતાં. એ હોલતમાંથી મોટા ભાગ તેણીના પીતા તરફનો હતો, જે ચીકી અને પીકમાં આવેલી ત્રાંબાની સપથી મોટી ખાલિ-નો ઘણી હતો. આખાં યુરોપખંડમાં વપાતાં ત્રાંબાનો પોનો કામ ઉપક્રા રાખરાનું ત્રાંજુ હતું. આ વીધવાની સંખ્યાજંમ ખીજ-કોમમાંની એક વાલપારેસો નામના શેઠરથી આસરે બસેા મા-ઉતરે અંતરે દરીએ કીનારે આવેલું તેર હબર સાણસોની વરતીવાલું એક કુશુકુપ શેઠર છે, જેમાંનું દરેક ધર, દરેક મીઠ અને બીજાનો દરેક કહેા આ વીધવાને સ્વાધીન છે.” અને તે માં વસતાના દરેક જણ જુનરાન મારે તેથોનો આધુદરાષ છે. સેનતીયાઓના શેઠરમાં આવેલું તેણીનું રહેણાણ સંજોરમરનો એક મોટા મેદલ છે, તેને બાંધવાનો એકદંત ખરચ કહેા થયો હતો તેથી ખ્યાલ એકમાં પરીથી આવી શકે, કે કુકત તેની બા-દેરના દરવાજાનો ખરચ પચાસ હબર પાંદડો થયો છે. તેમાં સૌથી મુકરમાં મુકર હુકરમંદી અને કાઠીયરીના નમુના લેવામાં આવે છે. તેણીમાં કામ કરવાની શક્તી ઘણી અત્યંત જેવી છે. તેણી પોતાની મીલકોનો, કારખાનાં અને ખાલિમાં થતાં કામદાજરો રોજ હો હેવાલ મંજાવી તપાસે છે અને એ રીતે સંપૂર્ણ ખાલુએ પોતે તકદારી રાખે છે.

આપણે હંમેશાં એક બીબને ગ્રેસનસાક કરીએ છીએ અને થટે તે કરતાં વધારે સાથે ચા નરખું એક બીબ મારું બોલીએ છીએ, કારણકે આપણે કુશ ક્રામ છાયા મોઝો અને કામે સાંભલીએ છીએ અને જોઈએ છીએ. આપણે એક બીબનો ખ-વાસ લેતાં નથી.